PARVA NATVRALIA AVGVSTINI NIPHI

Medices Philosophi Suessani,

VIDELICET

Physiognomicorum libri tres.
De *Animalium motu* lib. vnus.
De *Longitudine & Breuitate uitę* lib. vnus.
De *Iuuentute & Senectute* lib. vnus.
De *Respiratione* lib. vnus.
De *Morte & Vita* lib. vnus
De *Memoria & Reminiscentia* lib. vnus.
De *Somno & Vigilia* lib. vnus.
De *Insomniis* lib. vnus.
De *Diuinatione naturali, artificiosa, et de Prophetia* lib. vnus.

Omnia post primas editiones nunc primum emendatiora in lucem prodeunt.

Venetiis, apud Hieronymum Scotum.

1550.

ARISTOTELIS PHYSIOGNOMICA CVM AVGVSTINI NIPHI MEDICES COMMENTARIIS.

QVONIAM & animæ sequuntur corpora, & ipsæ secundum seipsas non sunt impassibiles a corporis motibus.

Commentarium.

VOlēs Aristoteles tradere artem cognoscendi naturales hominū mores ex signis a natura insitis, p̄mittit proloquium, qđ est fundamentū totius artis, & est, ꝙ aīæ, q̄ humanis corporibus insunt, non sint impassibiles a corporis motibus. probat ex eo quia animę quæ hominibus insunt, sequuntur corpora. unde dicit, Qm̄ & animæ s. quæ hominibus insunt, sequuntur corpora humana, igitur subaudi & ipsæ secundum seipsas, & p̄ se non sunt impassibiles a corporis motibus. Quo uero ad uerba attinet, per animas, qđ græce est διανοίαι, dianoeę, non humanas animas intelligit quo ad gradum intellectiuum secundum quem sunt e corporibus eleuatę, sed quo ad gradus sensitiuū, uegetatiuum, motiuum, & appetitiuum ſm quos e corporibus dependēt in operādo. Intellectiuas. n. animas quo ad hos gradus ubiq; Aristoteles dianoeas appellat, quo uero ad gradum intellectiuū, ubiq; dicit nus, hoc est intellectus. Sumit ergo p̄ antecedente dianoeas, hoc est humanas animas quatenus sensitiuæ, appetitiuæ, motiuæ, & uegetatiuæ sunt seq corpora humana atq; dependere ab humanis corporibus in operādo, & dixit corpora. s. humana nō addens sana uel egrota, ut uoluerunt platonici, ueluti narrat Galenus, qui animas sequi corpora cōcedunt, non simpliciter, sed quo ægrota sunt, aut uitio aliquo affecta. Aristoteles aūt eas sequi corpora accepit, & qdem simpliciter, ut p̄bauit primo de aīa. hoc ergo est aīs. Verbū aūt { et } cū dicit { & ipsæ } accepit illatiue, pro ergo uel igitur, quasi dicat, qm̄ aīæ humanæ ut sensitiuæ, appetitiuæ, motiuæ, & uegetatiuæ sequunt corpora humana ab illis depēdendo in operando, igitur & ipsæ animę secundum seipsas non sunt impassibiles a corporis motibus, sed coafficiunt moribus & affectibus, quibus naturaliter humana corpora coafficiūtur. Per motus. n. corporis naturales mores, ac affectus, quos corpora ducunt ex tēperatura intelligit, ut dicemus postea. Accepit aūt hoc p̄loquiū cōtra stoicos & Posidonium. Stoici. n. mores extrinsecus accedere autumant, utpote ex mortuis ipsis, quorū animæ in aliena corpora migrantes mores ferunt in corpora noua. Posidonius mores ex stellis accedere probat, & ita artis fundamentum penitus eliminarunt, quos in parte Plinius secutus libro. xi. Aristotelem derisit, contra quos Aristoteles sumit dianoeas coafficí corporis moribus, ac affectibus.

Caput 2.

Hoc autem manifestum fit ualde in ebrietatibus, & egritudinibus. Multum. n. alteratæ uidentur animæ a corporis passionibus. Et econtrario utiq; animæ passionibus corpus compati manifestum fit & per amores, & timores, & tristitias, & delectationes.

Commentarium.

Cum accepisset proloquium. uidelicet ꝙ aīæ non sint impassibiles a corporis motibus, & illud probasset ratione, nunc idem signo probat ex eo, quia corpore crapula, uel morbo alio laborante animæ ægre (ut inquit) spectantur. unde inquit, Hoc autem scilicet quod dictū est in proloquio, manifestum fit ualde in ebrietatibus & in egritudinibus. Et quod ualdē in hisce id pateat, probat, & inquit, Multum enim alteratæ uidentur animæ in talibus egritudinibus, & ebrietatibus, a corporis passionibus. Et ne quis putet animas alterari a corporis affectibus, & nō corpus ab animę passionibus, inquit, Et econtrario utiq; animæ corporis passionibus compati manifestum fit & per amores, anima enim amante corpus coafficitur, & p̄ timores, & tristitias, & delectationes, his enim anima affecta corpus coaffici necesse est. Nimio enim amore nōnulli extenuantur, & macrescunt, timore uero nimio corpora pallent, immo compressione quadam, & reuocatione humorum ad intra quidam in fluxum corporis deuenerunt, & quidam, ut testantur medici, subita morte perierunt. Adhuc p̄pter excessiuas tristitias multi Philosophi beluis similes facti sunt. Rursus propter nimias animę uoluptates, quidam aliȷ̄ periere, ut illi qui nimia lætitia affecti ob nimiam spirituum dilatationem, ipso corde depauperato, improuisa morte decesserunt. Quod autem amores metus tristitiæ & uoluptates sint animæ affectus, nemo est qui ambigat. Signoq; huic astipulatur tota medicorum cohors, nam enumerantes illi res nō naturales enumerant aīæ accidētia, monētq; ut ægroti ab his abstinere cogātur, ac si aīa illis affecta, ēt corpa eisdē coafficiant.

Amplius autem in natura factis magis utique quis conspiciet quod sic se habeant adinuicem & corpus & anima connaturalia, ut plurimarum adinuicem passionum causæ fiant. Nunquam enim animal factum tale est, quod formam quidem haberet alterius animalis, animam uero alterius, sed semper eiusdem & corpus, & animam, ut necessarium sit ad tale corpus consequi talem animam.

Commentarium.

Idem probat argumento sumpto ab his animalibus, quæ seminis propagatione exoriuntur, & primo proponit uim signi, & dicit, Amplius autē ꝙ anima & corpus sic connaturalia se habeant, ut plurimarum passionū adinuicem causę fiant, magis utiq; quis conspiciet in his, quæ natura hoc est seminis propagatione fiunt. hæc est uis signi. & dixit in his, quæ natura fiunt, ad differentiam proximi signi, quod accipitur ex his, quæ fiunt pręter naturam, ut a morbis, & ab ebrietatibus. & dixit etiā ꝙ aīa & corpus sic connaturalia se habeant, ut innuat ꝙ anima corpus, & corpus aīam, quo ad naturales mores atq; affectus sequitur. & quidem ita consentaneę, atq; connaturaliter ut plurimarum passionum causæ fiant. Exponit autem signum, & inquit, Nunquam enim animal factum est tale, quod formam hoc est speciem, dispositionem, figuram, &c. quæ corporis sunt, haberet alterius animalis, ut lupi uel canes animam, hoc est affectus, ac mores alterius, uidelicet leonis, uel ouis, sed semper eiusdem animalis & corpus, hoc est dispositionem corpoream, & animam hoc est affectus & mores. Homo enim eius animalis mores habet cuius habet corpoream dispositionem et cuius animalis corpoream dispositionem habet, eius habet mores. sumpsit enim formam pro quauis corporea dispositione, per quam possumus de moribus hominum iudicare. et per animam, Aristoteles naturales mores, atq; affectus intelligit, qui animæ sunt. Quæritur hic utrum aliquod animal possit habere corpus unius animalis, & animā alterius? Et uidetur ꝙ sic. primo quidem, quoniam aliquis homo reperitur, qui habet speciem ac corpoream dispositionem canis, & tamen habet animam hominis ut cinocephali ut. xi. libro de historia animalium. Præterea Plinius inquit octauo libro historiæ naturalis alcippe peperit elephantum, & ancilla inter initia belli marsici serpentem, & partus corpus alterius animalis habebat, & animam alterius, quoniam corpus belue, animam humanā.

Caput 3.

Propterea Pythagorici asseruerunt humanam animā omne corpus posse habere, & ferinum & humanū. & sic isti concedunt aliquod posse habere corpus unius & ani

mam alterius animalis. Peripatetici animam suo corpori coaptarunt, ita ut nullum animal possit habere corpus unius animalis, & animã alterius sed eiusdem & corpus, & animam, quem positionem aliquando Plato secutus est. Tunc dicendum ad primum, quod cinocephali nõ homines sed beluæ dicuntur, propter conuenientiam tamen quandam cum hoĩbus, homines, a uulgo appellant. Ad secũdũ dicẽdũ mõstra illa non hoĩes, sed beluas esse quæ generantur seminum humanorum corruptione, uelut uermes in intestinis, sic monstra illa in matrice.

Amplius autem & scientes affectiones circa unumquodque animalium ex forma possunt considerare, & equites equos, & uenatores canes.

Commentarius. Demum idem exemplo probat, & dicit, Amplius autem & scientes affectiones circa unumquodque animalium ex forma hoc est ex corporum dispositione possunt mores & affectus naturales animaliũ considerare. et equites equos, & uenatores canes. Ex pilis enim figura corporis, colore & aliĳs id genus uenatores de canum bonitate præsagiunt, & æquisones de equorum præstantia ergo eadem ratione de homine idem iudicari potest. licet intersit, quia in brutis mores illi impetus sunt, in homines propensiones, atque excitamenta. In brutis. n. anima omni ex parte corpori demergitur in hominibus uero & si secundum dianoeticam partem moli ac materiæ subiaceat, secundum tamen intellectiuum, e corpore absoluitur.

Quo uero ad uerba attinet, Aristoteles per uenatores, qui græce cynegetæ dicuntur, intelligit gubernatores canum, qui dici possunt canum inspectores, ac uerbo nouo canispices, pro equites autem, qui græce hippici, appellantur, intelligit equisones, uel equorũ inspectores, qui etiam equispices dici possunt.

Quod si hæc uera sint, Semper autem hæc uera sunt, erit utique physiognomizare.

Commentarium. His disputatis concludit, ueritatem artis physiognomiçandi & dicit, ꝙ si hæc, quæ sumpsimus ad probandũ ueritatem artis, physiognomiçandi, uera sint, erit utiq; physiognomiçare. Sed semper hæc, quæ accepimus uera sunt ergo erit physiognomiçare. Hæc breuiter Aristoteles de physiognomiçandi arte. Circa hæc quæ Aristoteles dixit, quæritur primo utrum sit physiognomiçare? Et uidetur quod non, quoniam mores sunt humanæ animæ affectus, quorum affectuum est physiognomonia, sed humana anima non sequitur corpus, ergo nec mores, qui sunt eius affectus. Preterea (ut scribit Aristoteles in topicis) castum naturaliter est castum secundum quid, cum ergo physiognomonia nõ sit nisi morum naturalium, qui sunt secundum quid, physiognomonia non erit scientia certa.

Præterea. Si mores consequuntur corporeas dispositiones, qui haberent consimiles corporeas dispositiones in specie, haberent mores in specie consimiles. modo omnes homines habent consimiles dispositiones in specie, & tamen non omnes habent consimiles mores in specie. Preterea (ut Aristoteles inquit) natura non assuescit in contrarium, ut si lapis milies proĳceretur sursum, semper tendet deorsum, sed mores sunt ad contrarium naturæ, ergo non sequuntur uestigiũ naturæ, & sic non erit physiognomiçare. Deinde uidet ꝙ physiognomonia nõ sit necessaria, nam (ut Galenus argumẽtatur) studiosi nulla esset laus, eorum. n. quæ a natura sunt, neq; laus est, neque uituperatio. Præterea. Multi habent signa mala, & sunt boni, ut de Socrate & Hippocrate legit. Preterea. Voluntas est libera, & potest in contrarium duci eius, in quo natura inclinat. Præterea si ita esset, tunc mores essent a natura, quod Aristoteles ubiq; negat fiunt enim ex frequentatis actibus. Vltimo quæritur utrum mores sequantur complexiones manifestas, & uidetur quod sic, quoniam in eorum definitione ponitur, dicitur enim ira est accensio sanguinis circa cor. ex alio uidetur quod sequantur occultam, quoniam multi natura cholerici fuerunt mansueti. Circa hæc quæsita primo uideamus an sit physiognomiçare. Quantum ad primum, qui negarũt ipsum physiognomiçare, fuerunt stoici, qui dixerunt mores extrinsecus accedere, Crisippus quidem ex corporibus mortuorũ dixit animas mores ferre in corpora noua Phrenitius autem atq; Possidonius cœlestium rerum studiosi animas mores ducere ex stellis tradiderunt. Auctores uero physiognomię fuerũt Hermes Zopyrus, Loxus, Phylemon, & Palemon. Plinius uero physiognomoniam penitus uanam, & superstitiosam putauit. Aristoteles uero, Galenus Rases, & cæteri medici physiognomoniæ multũ tribuerũt, quos Vergilius in eo lib. secutus est, quem de re miliari inscripsit. Hanc partem Galenus approbauit, primo quidem argumento sumpto ab ipsis pueris, quorum alĳ, cum primum in lucem æduntur timidi, alĳ gulosi, atq; adulteri, alĳ inuerecundi, alĳ deniq; alĳs modis natura morati atque affecti exoriuntur. Quę ratio docet animas sequi corpora, & ita est physiognomizare. Secundo uero argumento idem Galenus probat sumpto a ꝑmutatiõe cõplexionis. nam ꝑmutata cõplexione, mores mutantur. cholera, enim superabundãte in cerebro in desipientiam trahimur, nigra uero in melancholiam, flegmate, in letargum. Sicq; cõplexione mutata in uarios mores mutamur. Plato etiam in Tymeo dixit corpora tanto esse prudentiora, quanto humiditatis sunt minus participantia, quo significauit animas propter corporum qualitates alterari. Idem ex mutatione ætatum Plato persuasit, siquidẽ pueri alios mores alios iuuenes, alios uiri, alios senes ducunt. Aristoteles uero libro. ii. de partibus, ex uaria sanguinis natura mores in animalibus differre scribit unde exanguia timidiora sanguinem habentibus asserit. Taurum uero & aprum iracundos & fortes, quoniam eorum sanguis feruentissimus est. Hippocrates etiam tradit mores naturales sequi naturales potentias, potentias uero complexiones. unde ex regionum diuersitate pendere ait complexionum differentiam, ex differentia uero complexionum pendere morum discrimen. Asserit. n. homines qui apud sectum sunt, habere mores syluestres. qui uero uersus boreã, mites Ad hæc dicit omnia quæ in Asia sunt meliora & mansuetiora esse, & ut breuibus concludã, ex regionum differentia patet omnem morum differentiam proficisci. Hæc eadem Ptolomeus in. ĳ. apotelesmatum libro affirmauit, ex differentia climatum, quæ est ad æquinoctiale Loxus physiognomus rem hanc sic probat, qđ fertur, sapit naturam sui deferentis. Anima fertur in corpore, ergo sapit naturam corporis. Signo etiam idẽ persuasit quoniam melancholici tristes sunt, & mesti, propter spirituum obscuritatem, sanguinei hilares propter spirituum claritatem. Aristoteles uerò secundo libro priorum asserit nullam esse naturalem passionem, quæ uni animę cõperit, & non animę alterius, quin corpori insit aliqua mutatio, quæ est ut signum illius. Appellauit autem corpoream illam mutationem per quam corpus differt a corpore, ueluti anima differt ab anima. Signum. ꝙ per eam passio significetur. Exposuit uero se de naturali passione, & non de accidentali, quoniam passio accidentalis aduenit nobis ex nobis, naturalis uero passio aduenit nobis ex inclinatione naturali nostrum corpus consequente. Geometria. n. & musica quę animę nostre inest accidẽtaliter. mutationem corpoream tanquam signum non comitat. ira uero & metus & gaudium & tristitia. & affectus naturales omnes Amplius autem & mores natura nobis insiti animæ nostræ inesse non possunt nisi aliqua mutatione facta in corpore, ut illorum signo. Hinc patet fieri posse. ut animi affectus ac naturales motus ex signis, q̃ corporibus insunt a natura cognoscantur quod græco uerbo physiognomiçare dicitur, et quoniam Plinius has causas ignorauit, ideo dixit ipsum physiognomiçare esse nihil.

Cap. 8. 3. & 4.

hil. Deinde uidendum est, de necessitate physiognomoniæ, an ex signis naturæ necessario liceat significare affectus atq; mores animę. Pro dilucidatione primo accipiamus omnibus animalibus esse cõmune agere uel pati ab inclinatione naturali, uerum hæc naturalis inclinatio in brutis imperus, in hominibus autem propensio dicitur. in cholerico inclinatio est ad iram, in melancholico ad metum in sanguineo ad iocũditatem, in flegmatico ad segnitiem. Inclinationes ergo istæ in animalibus cõne participantibus propensiones, in brutis autem impetus dicuntur in hominibus morum atq; affectuum semina, quoniã ratione regulari possunt. in brutis uero mores & affectus, quoniam sensibus & appetitu uiuunt. Secundo accipiamus, q aliquid dici põt tale, aut actu aut naturali põt tale aut actu aut naturali aptitudine, ęstas qdẽ naturali aptitudine, calida est, contingit aliquando actu esse frigidã. austrinus naturali aptitudine siccus est, actu esse põt humidus. His acceptis, patet physiognomoniam esse sciam necessariam, quo per ipsam pdicimus; aptitudines naturales ad affectus uel mores. quo uero pręedicimus per ipsam affectus uel mores actuales, nec est scientia necessaria, nec firma. uerum quia homines plerunq; uiuunt sensu, & nõ nisi sapientes uiuunt ratione, iõ physiognomonia est sciẽtia prædicendi mores actuales, & affectus, ut in pluribus quoniam plures appetitu & sensu uiuunt, q̃ ratione. hanc ob causam Bias prięnęus dictitabat plures esse malos q̃ bonos, quoniam plures appetitu quam ratione mouentur. Aristoteles etiam dixit a medio pluribus modis deliqui, accedere uero non nisi uno modo. Patet ergo ex signis nature necessario posse prædici naturales mores, ac aptitudines. actuales uero pro maiori parte. Post hæc uideamus an mores naturales ac affectus, qui animæ insunt, sequantur complexionem elementariam, an cœlestẽ, an quam (Empedocles Agrigentinus dixit mores seq nõ tantum cõplexiones elementarias, immo animas esse harmonias elementarias. Sunt aũt nobis signo definitiones affectuum, quæ non sine complexione habẽtur, ut ira est sanguinis accensio, mansuetudo sanguinis tepescentia, audacia sanguinis ad exteriora diffusio, timor sanguinis infrigidatio, simili ratione & cęteri affectus describuntur.

Hermes uero (ut eius sequaces tradiderunt) mores sectari proprietates dixit. quandoquidem aliquando uidemus cholericos mites, sanguineos auaros, quę fieri nõ possunt a qualitate. uidelicet calido frigido & id genus, ergo a proprietate, quæ nec est caliditas, nec frigiditas, nec aliqua harum. Medici uero, ut Galenus & alij dixerũt mores aliquando sectari qualitates elementarias hoc est calidũ, frigidum, humidum & siccũ. uel harum temperationem, quam græci crasim appellãt, nostri medici accommodato uerbo, & nouo complexionem. Aliquando sectari proprietates, quas (nescio qua ratione) appellant complexiones sequentes materiam. Experientia enim docet nonnullos sanguineos, qui ratione habita ad elementariam complexionem, deberent esse liberales, & tñ ob proprietatem sunt auari, & illiberales. Hinc duo esse signorum genera Galenus scribit, aliqua quæ a qualitate elementaria sumpta animi affectiones significãt, ut thoracis pilositas, quę iracundiæ est iudicium, & hoc quia significat cor calidũ Quædam a proprietate, ut capitis in dextrum declinatio quę signum est cynedi, non quidem quia calida, aut frigida, sed ex proprietate colligit. Peripatetici uero (ut Aristote. secundo libro priorum) supponit nulla homini inesse aliquam affectionem, aut aliquẽ morem a natura, quin illum in corpore comitetur signum per quod illa passio aut mos possit significari. Vnde uero exoriatur huiusmodi signum uerum ex elementari qualitate, uel complexione, an ex proprietate, ad physiognomicum non attinet disputare, satis enim est ipsi accipere nullam nobis propriã

Lib. ij. de cõplexiõe

affectionem, aut morem posse inesse, quin illum in corpore comitetur signum, per quod illa significari possit, nam siue signum illud exoriatur ab elementaria, siue a proprietaria temperatione, propositum physiognomicũ non destruit. Quæres an passio sit causa signi, an contra signum causa passionis. Et dicẽdum q nec passio signi, nec signũ passionis causa est, sed sunt duo accidentia sese comitantia, quorum alterum animę, alterũ corpori inest, uerbi causa extrema habere magna, & esse liberale, liberalitas animæ, extrema uero magna habere corpori insunt, & tamẽ sunt sese comitantia. quid autem signum sit, postea dicemus, quid etiam sit proprietas, a physicis perquirãt. per hæc delentur omnes obiectiones. Prima quidem, quoniam licet anima quo ad intellectum sit e corpore elongata, quo ad dianoeticũ est a corpore comprehensa. Secũda etiam quoniam licet casum secundum naturam, sit casum secundum quid. respectu actus tamen respectu aptitudinis est simpliciter tale. Tertia quoq;, quoniam licet aspectus non differant specie essentiali, differunt specie accidentali, & sic mores differunt. Sufficit enim pro differẽtia morum accidentalis differentia aspectuum. Quarta etiam deletur, quoniã licet natura priuata cognitione nõ possit ad contrarium assuescere, natura tamen cognitiua potest. Delentur etiam rationes alterius quæsiti. Prima quidem q laus sit propter habitum, & nõ propter naturã. habitus enim ex actibus, potentia & natura ex principijs generationis exoriunt. Secunda uero q physiognomia est contingens ratione habita ad actum & ad habitum, non ratione habita ad naturam. Tertia etiam, q̃m mos pro aptitudine nobis inest a natura, pro habitu inest a nobis. De tertio quęsito patuit dilucidatio. Hæc de proemio Libri.

Progenerati igitur physiognomones secundum tres modos enituntur physiognomizare, unusquisque ad unum.

Commentarium.

Hactenus de proemio in quo de necessitate physiognomoniæ egit, nunc accedit ad narrationem. In qua primo uult narrare modos, quibus pręedecessores physiognomiçarunt. Secundo eligit modum conuenientiorẽ. Et tertio accedit ad physiognomiçandum. De primo inquit. Progeniti igitur physiognomones secundũ tres modos enituntur physiognomiçare, & unusquisque illorum physiognomiçantium respiciebat ad unum, tanquam ad sedẽ syllogismi physiognomici, e quo syllogismus physiognomicus conficiebatur. Quo quidem ad rem attinet differt sedes seu locus physiognomiçandi, & syllogismus physiognomicus. Locus quidem est id, e quo accipitur propositio syllogistica, uel ad quod respicit syllogiçans. Syllogismus uero accipit signum ut medium & infert passionem. uerbi causa, habere extrema magna est medium, per quod infertur liberalitas, leo est animal, e quo sumitur signum. Ex eo enim quia leo habet extrema magna, & est liberale, syllogismus est, quicunq; habet extrema magna est liberalis. Socrates habet extrema magna. ergo est liberalis. Quare uult q antiqui tribus modis physiognomiçarunt, & unusquisq; respexit ad unum tanquã ad sedem, e qua propositio syllogistica colligitur. Quo uero ad uerba attinet, ille qui physiognomiçat, græce dicitũ physiognomon, placet ergo mihi nouo nomine appellare uultispectorem, & ipsum physiognomiçare, uultispicere, nam uultus superficies est, quæ cernitur, a uoluendo dictus. Non enim pro facie tantum, sed pro omni superficie q̃ apparet, accipitur, uel uultus dicitur a uolo uis, nam a colo cultus, sic a uolo uultus deducitur. Proprie autem significat uoluntatem hominis, quæ pro motu animi in facie, aut superficie ostenditur. non ergo ab ratione uultispicere accepimus pro physiognomiçare.

Nam alij quidam ex generibus animalium physiognomi-

unusquisque mos iracundum timidũ, coeuntem, & aliarũ passionum unamquãq; sequatur, uerbi causa, ira iracundum, timor timidum, coitus, libidinosum atq; aliarum passionum quauis unusquisq; mos sequetur, & sic p morem apparentem intelligit qualitatem, qua corpus se mutat, cum actum affectionis exercet. Qui enim dispositionem hanc naturam habet is natura ea passione afficitur, qua passionem exercens se perfigurat.

Est autem per omnes hos modos physiognomizare, & adhuc per alios, & electionem signorum dissimiliter fieri.

Commentarium.

Epilogat modos fere oẽs, quibus antiqui physiognomiçarunt, & dicit. Est autem p omnes hos modos physiognomiçare, & adhuc per alios, ultra hos, quos narrauimus, & etiam.i.est signorũ electionẽ dissimiliter hoc est loco a contrario fieri. Dico loco a contrario, qm̃, ut si pilorum duritiei fortitudinem mollities timorẽ significat, & dixit. Et adhuc per alios, qm̃ alĳ physiognomiçarunt per syllogismum, ut densitas pilorũ in pectore irã significat qm̃ calorẽ cordis & spirituũ denuntiat, qui ire causa est. Alĳ per manuum inspectionem (ut chyromãtici) ĳ.n. per incisuras uole mores adnotarunt. Alĳ p pulsus, & excrementa, & cętera signa, qbus medici utunt. Cum.n. medici pulsum inuentuot spissum, iracũdum eũ rarũ, mansuetum significant. Alĳ p signa cœlestia ut astronomi. Alĳ p habitationes regionum, ut q in Africa subdoli, qui in Græcia leues. Alĳ p inspectionẽ ætatum, ut.ĳ.lib.rheto ricorum docet Aristo. quo pacto pedagogi physiognomiçant. Vltimo aliqui ex progenie mores coniectant, ex gentilicio.n. magna morum pars contrahitur ut in ethicis, ideo dixit Aristo. & adhuc & p alios modos, qm̃ non tantum illis tribus uultispexerunt, sed alĳs multis.

Qui igitur secundum mores solum physiognomizant, Vtique primo quidem q. aliqui non idem ipsi existentes, mores qui sunt in facie, eosdem habent: ut fortis, & inuerecundus eosdem habent, secundum animas plurimum differentes.

Commentarium.

Cũ narrauit hos modos physiognomiçandi, in parte ista examinat illos & primo obĳcit contra tertiũ modũ & ostendit q aliqui eadẽ qualitate mutate afficiunt in facie, q differunt aĩa multum, ut fortis & inuerecundus, uterq;.n. in facie eadẽ qualitate afficitur, & tñ aĩa differt siquidem fortis animã fortem habet, inuerecundus inuerecundũ, quę multum differunt, unde inquit. Qui igiẽ sm supapparentes mores solũ physiognomiçant, subaudi errant, primo qdem q aliq non idẽ ipsi existentes in moribus aĩæ mores apparẽtes q sunt in facie. eosdẽ hñt, ut fortis. & inuerecũdus, mores supapparẽtes i facie, eosdẽ hñe sm aĩas plurimũ differentes sunt. Quo quidẽ ad uerba attinet, animaduerte q fortis, & inuerecundus faciem habent immutabilem. Non.n. fortis timet, nec inuerecũdus pudorem patitur, ideo in superapparenti more conueniũe quoniam uterq; immutabilem faciẽ habet, & dixit solũ, qm̃ licet ab apparenti more solum, non physiognomiçãdum est, cum alĳs signis possumus physiognomiçare.

Secundo uero, quoniam secundum tempora quædam mores non eosdem, sed aliorum habent. Et.n. tristibus, existentibus, quandoq; contingit diem delectabiliter ducere, & morem accipere eius, qui est hilaris, & econtrario hilarem cõtristari, quare mos, qui est in facie, permutatur.

Commentarium.

Secũdo obĳcit, nam põr aliqs natura tristis, interdum uitã beatã ducere, q tunc hilaris morem in facie subibit, quo in tpe uultispex eũ natura hilarẽ cõiectabit. & tamẽ a natura, cognitiõeq; is tristis est Cõtra etiã fieri põt nã ex genitura hilarẽ, contingit interdũ uitã tristẽ ducere q tũc tristi idole uestieẽ, & sic eũ natura tristẽ idẽ inspectoe censebit, qui tñ natura hilaris est. Cũ ergo mos cõspicuus alternet, per ipsum non bene cõiectabit, & hoc est quod in sacris legitur. Nolite hominem iudicare sm faciem.

Adhuc cum his, de paucis utique apparentibus signum accipiet.

Commentarium.

Tertio obĳcit & dupliciter legitur uno mõ sic. Adhuc cũ his moribus supapparentibus de paucis utiq; affectibus physiognomõ signũ accipiet. qm̃ nõ nisi de his affectibus, quorũ mutatio appet extrinsecus. aut sic, Adhuc cũ his rõnibus, q tactę sunt, de paucis hoc est ex paucis supapparẽtibus moribus utiq; physiognomõ signum accipiet ad inferendum affectũ, qm̃ non omnis affectus habet morem supapparentem, Sõnolentia n. de qua physiognomõ physiognomiçat, non habet in facie morẽ supapparentẽ, & de multis alĳs dari potest instantia, de quibus physiognomiçat, quorum non est superapparens mos.

Qui autem ex feris physiognomizant, nec recte electionem faciunt. Nõ enim est utiq; dicere pertranseuntem formã uniuscuiusq; animalium, q. qui similis huic corpore erit, & anima similis erit.

Commentarium.

Obĳcit nũc contra primũ & scd̃m modũ insimul. & prio pponit uim argomẽti, & dicit. Qui aũt ex feris physiognomiçant, nec recte electionem signorum faciunt cuius causam affert, & inquit. Non.n. utiq; pertranseuntem formã uniuscuiusq; animaliũ est dicere, & argumẽtari q q huic corpore silis erit, & aĩa silis erit & p formã uniuscuiusq; aĩalium intelligit, signũ corporeũ totale aut partiale. mõ nõ ualet argumentum hæc aĩalia sunt corpore similia, ergo affectu, & sic modi illi nõ uidenẽ necessarĳ.

Primo quidem, nam (ut simpliciter sic dicatur) similem bestiæ hominem nullus utique inueniet. Sed in aliquo quidem assimilantem.

Commentarium.

Cum pposuit uim argumẽti, nũc exequiẽ, ubi aĩaduersione dignũ q dupliciter (ut dictũ est) ex siĩi corpore põt argui similis affectus aut ex simili corpore in toto, aut ex siĩi corpore in parte. prio ergo refellit primũ modũ, & dicit. Primo qdẽ, nam, ut simpir sic dicatur, hominẽ oĩno similẽ in toto ipsi bestiæ nullus utiq; inueniet, sed in aliquo qdẽ assimilãtem, ergo non potest argui a simili corpore in toto, similis affectus in toto, & sic primus modus nullus est. & ut dico de bestia, ita dicendũ est de hoĩe alienigena, nõ.n. põt alienigena in toto effici similis alteri hoĩ,

Adhuc cum his animalia, pauca quidem propria habent signa, plura autem communia. Quare si utiq; similis quispiam sit, non secundum propriam, sed secundum commune, cur potius iste leoni quam ceruo similior dicatur. Merito.n. decet propria signa propriam quid significare. Communia autem, commune. Communia igitur signa nihil utiq; manifestabunt physiognomizanti.

Commentarium.

Cũ refutasset primũ modũ nunc refutat scd̃m, & ostendit q nec a corpore simili in parte licet argui simile in anima, & argumentatur sic, si a corpore simili in aliquo licet argui simile in anima oporteret ut signũ illud acceptũ a corpore simili in parte, esset propriũ saltem. qd̃ competit oĩ, & semper, ut postea diceẽ. At signa ppria, q accipiuntur a simili corpore in parte, plura aũt communia. Et propterea cõcludit, quare si utiq; similis quispiam sit, nõ sm propriũ, sed sm cõe, cur potius iste leoni q̃ ceruo iste iste dicatur, per quæ cõcludit q cõia signa nihil proprĳ manifestabunt ipsi physiognomiçanti. Non ergo licet argui a simili corpore in parte ad simile in anima, & tota ratio est, quoniam hoc nõ nisi per propria signa fieri põt, q uel nulla, uel pauca sunt. Quo quidem ad uerba attinet,

animaduerſione dignum per communia ſigna non poſſe proprium animæ affectũ deduci,niſi illa plura ſint,ex quibus unum proprium ſignum reddatur,de quo inferius.

Si autem aliquis propria uniuſcuiuſque ferarum elegerit, non utique poterit aſſignare, cuius ſunt hæc ſigna. Merito enim proprij. Proprium autem nullius eorum animalium ex quibus phyſiognomizamus, in anima habebit utiq; accipere. Neq; enim forte ſolum leo eſt, ſed etiam alia multa neq; timidũ lepus, ſed & alia infinita.

Commentarius.

Cum probauit, quod per communia ſigna quæ accipiunt a corpore ſimili,in parte phyſiognomiçare nõ poſſumus, nunc probat quod nec per propria, quæ competunt omni ſoli, & ſemper, quoniam ex quo ſunt propria qnarto modo, nulli alteri competere poſſunt, niſi illi, cuius ſunt propria. Præterea.nõ danrur affectus proprij quarto modo, ergo nec ſigns propria quarro modo, unde inquit. Si autem aliquis ſigna propria, ſcilicet quarto modo accipiendo proprium, uniuſcuiuſque ferarum elegerit, non utique poterit aſſignare, cuius ſunt hæc ſigna, niſi eius, cuius ſunt, quoniam ſoli competunt. nam merito proprij ſunt effectus ſignificatius. quo ſunt propria quarto mõ. Qđ uero nullius alteri⁹ eſſe poſſint, niſi eius, cui⁹ ſunt, probat & inquit. Proprium autem nullius animalium in anima habebit quis accipere, quibus phyſiognomamus. & accepit autem pro enim, ut ſepe accepit alibi, ut Philoponus notauit libro de generatione, quaſi dicat. dico q nullum ſignum proprium poteſt eſſe, quoniam nullus affectus proprius eſt. Melius autẽ legitur textus, ut ſint duæ rationes, quarum prima eſt, quod non poſſumus phyſiognomiçare per propris ſigna quarto modo, quæ accipiũtur a corpore ſimili in parte, quoniam ex quo ſunt quarto modo propria, nullius alterius eſſe poſſunt, ſecundo quoniam ſi ſint ſigna propria, erunt, quoniam ſunt animaliũ affectus proprij quarto modo, modo hoc reprobat, & inquit. Proprium autem, ſcilicet affectum nullius animaliũ quis accipere habebit eorum, ex quibus phyſiognomiçamus, quoniam neq; leo ſolum eſt forte, ſed etiam alia multa animalia, neq; timidum lepus, ſed etiam alia infinita, & tunc uerbum autem aduerſatiue legatur (ut iacet) & eſt melius.

Si ergo neque communia ſigna eligenti manifeſtũ ſit, neque etiam propria, non utique erit ſecundum unumquodq; animalium aſpicere.

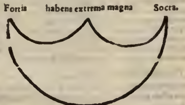
Commentarius.

Epilogat rationem uniuerſam, & dicit. Si ergo neque communia ſigna eligenti, nec etiam propria eligenti manifeſtus ſit aliquis affectus animæ, non utique erit ſecundum unumquodque animalium aſpicere. & ſic ex ſimili corpore, non poſſumus ſimile in anima arguere, patet ergo ex animalibus hoc pacto ab eis ſigna accipiendo non eſſe phyſiognomiçandum.

Sed ex animalibus electionem faciendum, eandem paſſionem patientibus. Vt ſi fortis quidem ſigna quis inſpiciat, fortia animalia in unum accipientem oportet perſcrutari quæ paſſiones his quidem omnibus inſunt, aliorum autem animalium nulli accidunt.

Commentarius.

His modis reprobans, aſſignat utrum modum, quem ſecundo libro priorum docuit, & ſupponit quod ſignum per quod debemus phyſiognomiçare ex feris, debet competere omnibus illis feris, & non ſolis, & debet conuerti cum affectu, ita ut quibuſcunque competit ſignum, his & affectus competat, & quibus affectus, his & ſignum. uerbi cauſa, animoſitas ſiue fortitudo omnibus leonibus competit, & non ſolis, & habere extrema magna. uidelicet pectus, & humeros, etiam omnibus leonibus competit, & non ſolis, & quibuſcunque competit habere extrema magna, his competit animoſitas, ſiue fortitudo, & cõtra etiam, tunc cum ſignum conuertitur cũ paſſione hoc pacto, & competit omnibus feris, quæ ſubeunt eandẽ paſſionem, ſyllogiſmus erit, quibus competit ſignum illud. ut habere extrema magna, his competit paſſio. uidelicet fortitudo. hoc ergo docet, ſed ex animalibus, q patiunt eandem paſſionem faciendum eſt ſigni electionem. ut ſi quis inſpiciat ſigna hominis fortis, oportet ipſum accipiẽtem omnia animalia fortia in unum, perſcrutari quæ paſſiones his quidem omnibus inſunt, & nulli aliorum accidunt, & in quo ſigno omnia illa conueniunt, & tunc illud ſignum erit illius paſſionis, ita, ut quibuſcunque ſignum inerit, eis & paſſio, & econtrario. Et tunc per tale ſignum ex talibus feris acceptum cõficietur ſyllogiſmus phyſiognomicus hoc pacto, quicunque habet extrema magna, eſt fortis. ſocrates habet extrema magna, ergo ſocrates eſt fortis. Maior accipitur ab his omnibus animalibus, quæ fortia ſunt, nam omnia habent extrema magna, & nulla ſunt, quæ extrema magna habeant, quin ſint fortia.

Si enim ſic aliquis elegerit, quod eadem ſint ſigna fortitudinis præiudicatis animalibus, & non ſolum fortitudinis, quæ eſt communis paſſio earum, quæ ſunt ſecundum animam, ſed etiam alterius cuiuſdam. Sic utique dubitabit utrum fortitudinis, aut alterius ſigna ſint.

Commentarium.

Remouet unum dubium, quoniam aliquod ſignum poteſt ſtare cum duabus paſſionibus, ideo quæritur utrũ illud ſignum ſit phyſiognomicum. Reſpondet & dicit. Si enim ſic aliquis elegerit ſigna, q eadem ſigna communia ſint fortitudinis. & non ſolum fortitudinis, quæ eſt communis paſſio earum paſſionum, quę ſunt ſecundũ animam, ſed etiam cuiuſdam alterius, uidelicet liberalitatis, uel impudentiæ. hæc ſigna nõ ſunt accipienda, ſunt enim communia, & non propria, nam, ut inquit. Sic dubitabit utrum fortitudinis, aut alterius ſigna ſint communia ergo ſigna, quæ multarum paſſionum ſunt, poſterganda ſunt.

Sed oportet & ex pluribus eligi animalibus, & non habentibus in anima paſſionem communem aliam, cuius ſigna utiq; reſpiciat

Per hæc uerba ſoluit quoddam dubium pertractatum ſecundo priorum. Ibi enim quæſitum eſt, ſi totum genus habet duas proprias affectiones, ut fortitudinem & liberalitatem, & habeat duo ſigna. quo nam modo cognoſcemus quale ſignum ſit liberalitatis, & quale fortitudinis. uerbi cauſa, leo habet fortitudinem & habet liberalitatẽ,

eſt enim

est enim prædecommunicatiuum, & etiam habet duo signa, ut summitates magnas, & frontem eleuatam, idō dubium est, an magnæ summitates sint signum fortitudinis, & frōs eleuata liberalitatis, an contra, frons uidelicet eleuata fortitudinis, summitates magnæ liberalitatis. Respōdit ibi Aristoteles ꝙ ex aliis animalibus fortibus uel liberalibus hæc differentia est colligenda. Si.n. in fortibus, ut tauris apris & equis fortibus inueniunt summitates magnæ, & non frons eleuata, & in animalibus prædecōmunicatiuis reperitur frons eleuata, & non extrema magna. Scimus ꝙ habere summitates magnas est signū fortitudinis, & habere frontem eleuatam est signum liberalitatis. nam quibus frons est eleuata, hæc liberalia sunt, quibus uero extrema magna, fortia uidentur, & nō econtrario. & hoc inquit, ut mihi uideē, sed oportet ex pluribus eligi animalibus, quæ non habent passionem aliam in anima pręter illā, cuius signa utiq; respiciat physiognomō. Si enim habet frontē eleuatam, & est animal illud liberale, & nullam aliam passionem, aut signum habet, scimus ꝙ frons eleuata est signum liberalitatis, & si habet extrema magna, & est forte, & nullam aliam affectionem, aut signum habet, scimus, ꝙ extrema magna sunt signum fortitudinis. Animaduerte tñ ꝙ per hunc modum dupliciter physiognomiçare possumus, aut inuētione nostra, aut inuentis aliorū. Aristo. ergo hoc, & secundo priorum docuit loca, e quibus inuenitur medium in syllogismo physiognomico, ubi non præcessissent aliorum inuēta. ubi uero aliorum inuenta præcesserunt, illa accipere possumus in syllogismis longe facilius, & sic per aliorum inuenta Aristote. processit in hoc libro pro maiore parte. Sed magna quæstio est quoniam signū cōuerti cum passione naturali inueniri non pōt. nisi discurrendo per oīa animalia quibus inest illa passio, & etiam illud signum. Modo sic uidetur petitio principiī, supponitur enim passionem inesse ei, de quo per signū probatur. Huic quæstioni licet Albertus, & Culuerbinus multa dicunt non inutilia, ego tamen dicerem Aristotelem physiognomiā docuisse de homine per signū. Signum autem sumit ab aliis animalibus ab homine, modo satis est, ut signū illud competat omnibus animalibus aliis ab homine, & non detur instantia de aliquo alio ab homine. Concludimus. n. hominem animosum esse, ꝙ extrema magna habeat. scimus. n. omne magna extrema habens esse forte, qm̄ omne animal aliud ab homine habens extrema magna est forte, & nō est instantia in aliquo, & hoc sufficit ad probandum illam passionem de homine. Propositio n. uniuersalis est, qñ nō datur instantia in aliquo pręter ꝙ in eo, de quo est quæstio ut patet secūdo topico. Præterea quæritur utrum passio sit cā signi uel signum causa passionis dicēdum ꝙ nec passio signi, nec signū passionis causa sit, sed sunt duo accidentia propria, quæ insunt per se subiecto, ut risibile & disciplinabile sunt propria accidentia hoīs, quorum alterum per alterum de homine potest demonstrari. Hæc Aristoteles de regula physiognomiçādi tradit hoc. &. ii. libro priorum. ipse tamē physiognomiçat pro maiore parte per aliorum inuenta.

Quecunq; igitur signorum mansiua sunt, mansiui etiā aliquid significant, quæcunq; autem aduenientia, & discedentia, & deficientia sunt, quo nam modo signa uera erant eius, quod manet in anima? Si enim mansiuum, adueniens & deficiens signum quis suscipiet, contingeret utique ipsum quidem uerum esse, nō bene conueniens utique erit, non assequens semper rē.

Commentarium.

Ex dictis infert, qualia signa esse debent, quibus physiognomon utitur, & uult ꝙ debeāt esse mā siua, dico mā siua ab ortu usq; ad mortē. hoc propterea probatur, quoniam hæc signa sunt propria, quæ omnibus & semper cōpetunt, & sic sunt coęua uitæ. Cetera uero signa, ut colores faciei, capillorum, & id genus quorum alia adsunt, & abeunt, alia procedunt deficiendo, physiognomico non conueniunt, unde inquit. Quæcunq; igitur signorum mā siua sunt, & inseparabilia, mansiui etiam aliquid in aīa significant. Significant. n. affectum in anima permanentē usq; ad finē uitę, quęcunq; autem aduenientia de nouo, ut pote a causa externa, ut ab egritudine, aut a uulnere, ut oculorum cæcitas, & tortura faciei & id genus, & discedentia, ut ea quæ congenita quidem sunt, non tamen perdurant, pcedente ætate delentur omnino, ut capillorū colores, & id genus. Et deficientia sunt, ut quæ perdurant quidem, & congenita sunt, non tamen perdurant in eadem dispositione, sed deficiendo procedūt usq; ad finē uitæ, ut staturæ erectio, hæc inquam signa sic mutabilia quo nā modo uera erūt eius affectus, qui manet in anima usq; ad finē uitæ? quasi dicat esse non possunt uera, & p se signa affectus pduraturi in aīa. nā, ut inqt. Si aduenies & deficiēs, & discedēs signum quis susciptat, tanq̄ mā siuū, & pro mā siuo, contingeret quidem ipsum per accidens uerum esse, non tamē conueniens physiognomico uti p̄erit, non assequens semper rem, ut rubedo faciei, q̄ de nouo accidit, potest esse signum uerecūdię, non tamen est signum per se & proprium physiognomico, quoniam est aduenticium, & trāsiens. Ex his sequitur ꝙ qualitas mutata, q̄ fuit tertius modus physiognomiçādi, nisi mā siua sit & uitę coęua, non potest esse conueniens signum ad physiognomiçandum, per quæ datur intelligi, ꝙ omnia signa siue communia, siue propria quibus physiognomō utitur debent esse mansiua & usq; ad finem uitæ perdura tura, quoniam debent semper inesse. nam licet signa permutabilia per accidens possint affectum in anima significare, per se autem non sunt signa. Sed quæres nonne cicatrix relictū ex uulnere facto in arteria uenali est signū nouū, & tñ significat sterilitatem, ergo per ipsum possumus physiognomiçare. Præterea. Pithagoras physiognomiçabat pueros. quorum signa non sunt mansiua. Dicendum ꝙ cum arteria inciditur, & cicatricem patitur, reuera qui illam patitur, non generat amplius, ut medici tradunt, tamen sterilitas non est animæ affectus, de quo est physiognomonia, ut postea dicetur. Pithagoras etiā si de pueris physiognomiçabat, nō per signa physiognomiçabat, quæ deficiunt, sed quę durant totam uitam.

Quecunq; autē passiones ingenitæ animæ, nullatenus permutant signa, quæ sunt in corpore. quibus utitur physiognomon, non erunt tales conuenientes huic arti, ut quæ sunt circa opiniones & scientias. Medicum. n. aut citharistam nō contingit cognoscere, neq; etiam mathematicam, quoniam disciplina nullum signorū permutat, eorū, quibus utitur physiognomō.

Commentarium.

Eligit nunc passiōes aīe, de quibus est physiognomonia cū. n elegisset signa, nūc passiones eligit. Vbi considerādum, ut Arist. inquit. 2. lib. priorū. ꝙ passiones sunt duplices, uidelicet naturales, & accidentales, Accidentales sunt. q̄ aīę insunt, & ex eo ꝙ aīæ īsint, nulla mutatio fit in corpore, ut artis, & sciē. Naturales uero, q̄ cum nobis insunt, aliqua mutatio appet in corpore, ut ira, metus, gaudium, tristitia, & id genus, abiicit ergo ab hac arte passiones accidentales, & inquit. Quæcunq; autē passiones animę ingenitæ. ac inherētes, nullatenus permutant signa, q̄ sunt in corpore, qbus utit̄ physiognomon, tales passiones non erūt huic arti cōuenientes, nō. n. nobis insunt mutatione facta in corpore. Exponit per exemplum. quæ sunt istę, & inquit. Vt q̄ sunt circa opiniones, & scientias. Medicum. n. aut citharistā non contingit cognoscere ex signis physiognomicis, neq; mathematicū, qm̄ mathematica disciplina nullum signorū pmutat eorū, qbus utit̄ physiognomon. & sic tales passiones, quæ nobis insunt, nulla facta mutatione in corpore nr̄o. abiiciende sunt ab hac arte. Quo quidē ad uerba attinet animaduerte ꝙ sunt q̄dā passiones naturales cōes animę, & corpori, & hę sunt

cões nobis & feris. Aliqua.n.fera fortis est,ut leo, aliqua timida ut lepus,aliqua libidinosa ut hircus, aliqua astuta,ut uulpis.& cæteræ id genus,homo quoq; fortis, timidus,libidinosus, & astutus,hæ naturales passiones animæ corporisq; cões sunt,& de his agitur per hanc artem. Passiones uero q̄ animę insunt,in quibus bestię non communicant,ut artes.& scientiæ,huic arti non conueniunt. Hęc de primo Libro dicta sufficiant.

Aristotelis physiognomicorum Liber Secundus expositore eodem Augustino Nipho Medice.

Oportet ergo determinare circa qualia quædam est physiognomonia,quoniam nō circa omnia. Et ex quibus singula signa accipiantur. Deinde consequenter de unoquoque per manifestiora declarare,

Commentarium. LICET in sermone græco nulla librorū appareat diuisio.placet mihi hic facere secundi libri principium.Hactenus.n.Aristo. theoretice locutus est,inq̄tū docuit regulas physiognomiçandi,nūc uero,quia exercebit illas.uidetur ad praxem accedere. non ergo ab ratione hic debet assignari principium alterius libri.In hoc ergo 2.libro p̄mittit exordium,& inquit.Oportet ergo determinare circa qualia q̄dam est physiognomonia,qm̄ non circa oīa nō.n.circa oēs affectus uersat̄,qm̄ non circa affectus aīæ,ad quos nulla sequitur corporis mutatio,hoc est primum qđ proponit.deinde ꝑponit secundū,& inquit.Et ex quibus singula signa accipiantur,non.n.singula signa sunt pysiognomica, qm̄ non signa ꝑmutabilia. Vltimo ꝑponit & tertiū,& inquit.Deinde consequenter de unoquoq; subiecto ꝑ manifestiora declarare signa. Sciētia.n. per tria perficitur,ut Auer.inquit.s.per passiones, & per principia illarum,& per subiecta de quibus,quæ tria Aristote. tetigit,proponit.n.de quibus subiectis,quæ passiones,& per quæ principia declarandę sunt.Hæc de intentione,& exordio.

Physiognomonia ergo est,sicut & nomen eius dicit, de naturalibus passionibus, quæ sunt in anima, & de accidentibus,quæcunq; adueniunt & transmutant signa per quæ physiognomizamus.qualia uero hæc sint, posterius declarabitur.

Commentarium. Tria,ut uisum est, promisit pertractare,passiones.principia.& subiecta physiognomoniæ.prætermisit subiecta qm̄ oībus constat subiectum physiognomicarum passionum esse hominem,& non feram, & duo prosequitur passiones.& principia,quæ sunt signa,ꝑ quæ passiones colliguntur. Verum passiones bifariam sunt,quędam q̄ dum insunt,non alterant corpus,sed bñ ad hoc ut insint habēt signa corporea,ut ingeniositas, astutia,& id genus, q̄dā uero,quæ ad hoc ut insint,alterant corpus,ut timor, uerecundia,& id genus,proponit igitur utrasque,& inquit. Physiognomonia ergo est,sicut & nomē eius dicit,de naturalibus passionibus quæ nobis insunt suppositis corporeis signis,& de accidentibus q̄cunq; adueniunt & trāsmutant signa.per q̄ physiognomiçamus,utpote quæ nō insunt,nisi corpore alterato, tunc ordinat se, & remittit hec ad posterius,& inq̄t.Qualia uero hec sint, posterius declarabitur. Ex his colligit̄ definitio physiognomoniæ, est.n.physiognomonia ars cognoscendi aīæ humanæ naturales affectus,q insunt nobis aut alterato corpore, aut quibusdam signis affecto per signa permansiua.dicitur quidem ars cognoscendi ad dr̄iam moralis,q̄ est ars operandi.dr̄ humanæ animæ ad dr̄iam artis medicinalis, q̄ docet passiones corporis,dicitur naturales affectus,qa non docet cognoscere præter naturales,dicitur ꝑ signa mansiua,qm̄ non per signa mutabilia,dicitur autem physiognomonia,quasi naturarum doctrina a physicis natura, & gnomonia hoc est doctrina.

Ex quibus uero generibus signa accipiantur, nunc dicam: & sunt omnia. Etenim ex motibus physiognomizant, & ex figuris, & ex coloribus, & ex moribus,apparentibus in facie, & ex coloribus,et ex lenitate,et ex uoce,et ex carne, et partibus,et ex figura totiu. corporis.

Cum exposuit passiones de quibus est physiognomonia,exponit genera rerum,ex quibus passiones illæ colliguntur,& inquit. Ex quibus uero generibus rerum signa accipiantur,nunc dicam,& sunt genera hęc omnia illa,ex quibus signa accipiuntur, & exponit illa,& inquit. Et.n. ex motibus physiognomiçant.ii.ex figuria partiū.iii.ex coloribus.iiii.ex moribus super apparentibus in facie.v. ex coloribus & lenitate cutis,sumpsit enim colores & cutis lenitatem pro eodem.vi.ex uoce.vij ex carne.viij. ex partibus ix.ex figura totius corporis. Hæc Aristo. enumerat rerum genera,& quibus signa,colligi solent. Commentarium.

Vniuersaliter igitur signa quæ dicunt physiognomones de omnibus generibus,huiusmodi sunt,nam si immanifestus, aut non designatus talis transitus sit, remouit utique prædicta. Nunc autem melius est unumquodq; ex omnibus: quæcunq; manifesta sunt eorum,quæ physiognomizamus, diligentius explanare signa dicta,et qualia sint,singula referantur,quæcunque in prædictis non declarata sunt.

Epilogat primo,deinde ordinat se ad ea,quæ uult facere præmittendo intentionem de primo inquit. Vniuersaliter igitur signa,quæ dicunt physiognomones de omnibus generibus alalium,hmōi sunt,& tot quoniam numero nouem,& dat cām sufficientiæ eorum quę dixit.& inquit. Nam si transitus ac breuis narratio dictorum signorum sit immanifestus,ac non designatus,nec satis planus talis signorum breuis decursus remouit prædicta quæ exposuimus. Satisfecit.n.propositis,quoniam per talē signorum narrationem patet primo de quibus est physiognomonia.ii.per qualia signa.&.iij.quorum subiectorum, q̄ proposuit dicere.ergo licet narratio signorum fuerit breuis tamen per ipsam exposita sunt quæ proposuit, & dixit q̄ decursus signorum narratorum est obscurus,& nō designatus,quoniam nō patet per illum ordo signorū.ij. quia non patet uis illorum.tertio quia non manifestū est quo modo per ea possit quis physiognomizare, hæc de epilogo,deinde ponit intentionem,& ordinem ad sequentia,& inquit,Nunc autem melius est unumquodq; signū ex omnibus enumeratis,quęcunque manifesta sunt eorum affectuum.quos physiognomizamus, explanare signa dicta,ac breuiter resumpta,& qualia sint singula referantur,quæcunq; in prædictis non declarata sunt ergo intentio est dicere per capita de singulis affectibus, & ꝑ singula signa eorum,quæ diximus,initio nobis sumpto a coloribus. Animaduertendum q̄ eorum signorum, q̄ dixit,quædam sunt propria,quę scilicet conuertuntur cū affectu,ut habere frontem eleuatam cum liberalitate,qm̄ omne animal habens frontem eleuatam,est liberale,& habere extrema magna cum fortitudine,quoniā omne animal habens extrema magna est forte.quædam sunt signa communia,quæ ut in pluribus cum affectibus conuertūtur,ut habere pilum durum cum fortitudine. Est enim signum commune,quoniam erinaceus habet pilum durum qui non est fortis. Aristoteles ergo de his signis mistim agit,de proprijs uero seorsum,ut suo loco annotabitur. Commentarium.

De coloribus

Colores igitur significant: acuti quidem calidum: et sanguineum, albi rubei uero, bonam natiuitatem, quando in leui corpore accidit hic color. Albi rubei Leucerythri Euphyam

Cum

Coniu[n]c. ad d[e]clarat. In genere.

Cũ pmisisset narrare signa gñatim, nũc illa prosequit̃ & pr[im]o icipit a colorib⁹, & cõstruit, ut mihi uĩ, duo extrema. Alterũ appellat colores acutos, & sunt rubei uiuaces & dñr acuti respectu uisus, q[uia] penetrãt uisum. Alterũ sũt colores remissi, ut albi, q[ui] remissi sunt, q[uia] nõ sunt uiuaces. horũ medios græci appellãt leucerydros, q[uod] uno uerbo dicipñt cãdiubri, & sunt illi q[ui]b⁹ cutis corpis ẽ alba rubea, & qm̃ color mistionẽ seqt̃, ut lib. de sensu dr̃. Iõ uult colorẽ rubrũ cutis signãre cõplonẽ calidã & sanguineã. Albũ uero frigidã & flegmaticã, At colorẽ albũ rubeũ asserit significare euphyã qñ hic color accidit i cuti plana & lenis, & nõ aspa, sed media iter pilosã & nudã, & p euphyã, antiqu⁹ iterpẽs bonã natiuitatẽ exposuit, hoc ẽ tẽperãtiã. græci ẽt p euphyã igeniũ itellexerũt, et cã ẽ, qm̃ sp tẽperãtiã igeniũ comitat̃, & p cuti lenẽ siue lenẽ, aut planã, q[uam] grece lios dẽ. Galen⁹ i techna mediã itelligit itẽr pilosam & nudã. Hæc. n. mediocritas, ut ait, tẽperãtiã i actiuis notat, caliditas. n. supflua, cũ supflue resoluat, lo pilos uaporea cõuertit. frigiditas uero diminute resoluẽs facit nuditatẽ, et sic mediocritas i calo et frigido facit lenẽ, hoc ẽ planã. Vñ Rhases lenitas tẽperãtiæ attestat̃. Preterea. bon⁹ color, ut Galen⁹ igt, ẽ ex albo & rubro mist⁹ nã cũ mẽbra radicalia alba sint, frigiditatẽ hũiditate. siccitate & caliditate existentibus temperatis, calido autem digerente, ex eorũ mistione color accidit in exterioribus leucerydrus, hoc est cãdiruber ex utroq[ue] commistus, q[ui] tẽperantiã in cõplexione decernit, & in aia ingeniũ efficit. Hæc de colorib⁹.

De pilis.

Pili uero, molles quidem, timidum, duri aũt fortẽ, hoc aũt signũ sumitur ex omnibus animalibus. Timidissimus. n. est ceruus, lepus, ouis, & pilum mollissimũ habent. Fortissimus aũt leo, aper, & pilũ durissimũ habent, Est autẽ & in auibus hoc idẽ uidere. Et. n. ulr quæcũq[ue] quidẽ durã pẽnam habẽt, fortes sunt, quæcũq[ue] aũt mollẽ, timide, & particulariter est hoc idẽ uidere, & in coturnicibus, et in gallis. Similiter aũt, & in generibus hominũ hoc idẽ accidit. Quicũq[ue]. n. apud septẽtrionẽ habitãt, & fortes sunt, & duri pili. Qui aũt apud meridiem, & timidi sunt, & mollem pilum habent.

Hic scd̃o trãsit ad capillos, & pilos, app[el]one. n. pili, q[uo]d grece trichoma dr̃, itelligit̃ & pil⁹, & capill⁹. et licet i pilis multæ dispõnes spectari possint p quas physiognomicare possum⁹, Aristo. tñ cõtemplatur duritiẽ & mollitiã, & uult q[uod] pili duri fortẽ, molles uero timidũ decernunt. Sumit aũt hoc signũ ex oĩbus fere aialibus fortibus, ut p quadrupeda, p aues, & p hoĩes, per quæ dat itelligere hoc signũ esse propriũ, qm̃ quibuscunq[ue] inest, eis fortitudo inẽ, utrũ uero cõuertat̃, q[uo]d ẽ nõ p[ro]ua. sũt. n. multa aialia suo gñe fortia, ut cætaria pisces, & serpentea q[uae] nec, pilos, nec pẽnas hñt, & tñ suo genere fortia sunt. Arist. tñ lib. pblemacũ asserit fortia aialia hr̃e sp mẽbra duriora. Cã autẽ physiognomonie eẽ p[otes]t, q[uia] durities pilorũ fit ab excedẽti sicco & calido mollicies uero ab humido & frigido, nec durities ab oĩ fit sicco, sed a sicco terreo. cui⁹ signũ est, qm̃ terra durissima est. aqua uero & aer mollissimi, mõ fortea sunt natura calidi & sicci, calidi q[ui]dẽ. ut non patiant̃ sicci uero, ut sustineãt, & sic duri pili fortea sunt Arist. tñ i hoc lib. nõ p cãs pcedit, sed p signa, iõ satis ẽ oñdisse durum pilũ esse fortitudinis signũ, p hoc q[uod] oĩa aialia, q[ui] durũ pilũ hñt, fortia sint. Quo uero ad uerba attinet, Arist. p fortitudinẽ nõ accepit habitũ ex frequentatis actibus generatũ. sed pro naturali aie affectu, quo quis natura pp̃ẽsus ẽ ad sustinẽdũ pericula, & hoc pacto leo, aper, & id gen⁹ fortia sunt. Vtrum uero habitãtes septẽtrionem sint animosiores his, q[ui] meridiem habitant, q[uo]d hæc libro de causis longitudinis & breuitatis uitæ disputata est.

De figura p[ar]tium.

Preterea dẽsitas, quæ est circa uẽtrem, loquacitatem significat, hoc aũt refertur ad genus auium. proprium. n. auis eorum. quæ circa corpus sunt, est densitas quæ est circa uentrem, eorum aũt, quæ sunt circa animam, est loquacitas.

Tertiũ signũ est ex figura ptium, & physiognomicat ex figura eius partis, q[uae] græce cilia, hoc est uẽter, dr̃, nonnulli drĩã fecerunt inter uentrẽ, & uẽtriculũ. Aristo. n. lib. de historia aialiũ prio inquit. Sub pectore aũt, in añrioribus uẽter est, & eius radix est umblic⁹ Iuuenalis. Mentã quoq[ue] uẽter adest abdomine tardus. hicq[ue] extẽdit̃. Vẽtriculus uero ea pars est, in qua deuorat̃ cib⁹. uñ Arist. ibidẽ patrẽ eã, qua cibus recipit̃, os appellam⁹, in qua uero deuorat̃, uẽtriculũ Verũ apud auctores uẽter, & uẽtriculus aliqñ in idẽ incidunt. Arist. tñ hic p uẽtrẽ itelligit partem eã, qua cibus deuorat̃. dicit ergo Arist. Præterea densitas hoc ẽ pilositas, q[uae] est circa uẽtrẽ, loquacitatem significat. Oñdit aũt hoc signũ esse pprũ & iqt Hoc aũt refertur ad genus auiũ, cui⁹ cãm affert, & iqt. Propriũ. n. auia eorũ, q[uae] circa corpus sunt, est densitas, quæ est circa uẽtrẽ, eorũ aũt q[uae] sunt circa aiam, est loquacitas, & sic loquacitas, refert̃ ad pprietatẽ signi, de pprietate. n. ei⁹ pilositatis. q[uae] ẽ in stomacho, ẽ in aia loquacitas, ut patet i gñe auiũ. Quo uero ad uerba attinet, densitas græce est daiytea, latine pilositas, uel pilorum densitudo, hæc enim cum fuerit in stomacho. loquacitatis nota est.

Capit. 3

Capit. 3.

De carne

Caro aũt: dura quidẽ, & habituate naturæ, insensibilem significat. Leuis aũt & benenata, & instabilẽ, nisi in forti corpore & habente extremitates duras hoc accidat.

Quarto physiognomicat p carnẽ, sed quid uelit ipse itelligere nõ lene est exponere. ergo unus sensus uerborũ est, ut ex. vij. ethic. colligit̃, q[uod] duo sint aiæ affect⁹ circa ea, q[uae] discim⁹. Alter q[ui]dẽ, q[ui] dr̃ ab Arist hic, isensibilitas. vij. uero ethi. hebetudo. Alter ãt istabilitas, q[uae] ẽt sensibilitas, uel pspicacia dr̃. Vult igit̃ q[uod] caro dura, & habituate naturæ, hoc ẽ q[uod] caro dura est forme, & habituate cõplonis, nõ facile passibilia. significat hoiem, cui⁹ illa est, esse insensibilẽ hoc ẽ hebetẽ, & igenio rudẽ ac obtusum. Aiaduerte q[uod] q[ui] carnẽ durã hẽt, morsus puorũ aialiũ nõ sentit, ut pulicũ & muscarũ & id gen⁹, et hoc pp̃ sensuũ obtusionẽ, ac alq̃ hebetudinẽ, et isti utplm̃ igenio rudes sunt, et hebetes. Deinde dat secũdã ptẽ, & iqt. Lenis ãt hoc ẽ mollis, & bñnata, hoc est tẽperata, significat & instabilẽ aiam, hoc est nimis sensitiuã, & pspicacẽ, & mẽtis dexteritatẽ. Cã aũt priẽ ptis ẽ, qm̃ caro dura ex terrestritate emergit, mõ terrestreitas inepta est sensatiõibus, imo cognitionis ipeditiua. Caro uero mollis ac tẽperata spirituosa est, & aeria, & sic apta cognitiõi, & sensatiõib⁹, dat tñ casum, qñ. ij. pars fallit, & iqt. Nisi in forti corpe, & hñte extremitates fortes hoc accidat. Si enim in robusto corpore, & extrema dura & fortia habente accedat mollis caro, licet in medio sit mollities, in extremis cũ sit durities, erit hebetudo, caput. n. durũ, i quo uigẽt sensus, obtusionẽ significat. ergo mollities carnis, cũ est signũ bone mẽtis, debet eẽ uñia & i medio, & i extremis. Sed dubitabis qm̃ caro molletis mollis est. uñ & mulier a mollitie dicta est, & tñ instabilis, & mẽte iprudẽs est. In cõtrariũ ẽ Arist. ij. de ala cũ, inquit. Qui nãq[ue] duri sunt carne, ij sunt inepti mẽte, q[ui] uero sunt molles, ij sunt igeniosi, mẽteq[ue] dextri, idem quoq[ue] xiij. pti. pblema. Dicendũ q[uod] mollities duplex est Altera quidẽ, q[uae] est aeria resultãs ex debita cõmistiõe humidi cũ sicco, & hæc pprie mollities appellatur, & uiris cõpetit. Altera, q[uae] est aquea, atq[ue] flegmatica, & hæc ex cõmistiõe humidi cũ frigido emergit, hec ppria mulieribus est, & pprie lassitudo dr̃. Signa uero mollitiei pprie dictæ sunt unguiũ tenuitas. capilli tenues, & lenes, & id genus. Lassitudinis uero note sunt, mẽbrorũ iferiorũ magnitudo i motibus grauitas, in actionibus pigritia, & id genus. Aristo. ergo intelligit nõ lassitudinem, sed mollitiem uirilem. Ex his patet causa physiognomoniæ, quoniã cõplexio mollis arguit spũs cordis tenues, claros, & lucidos, q[ui] commode uirtutibus animalibus seruiunt, & ita arguit mentis bonitatem, huic physiognomonie acquiescunt Auicẽna, Galenus Rhases, & Hippocrates.

De motu *Motus aũt, tardi, quidem, mollẽ animã. acuti uero, calidã.*

Quito physiognomiçat p motũ, hoc ẽ p icessum, ẽ.n. mot⁹ opatio uirtutis sensitiue, & ppea ex eo pt accipi signũ supea dianoeticã uim, qm̃ dianoetica uirt⁹ uł ẽ uis sensitiua, uel ei pxia. igt ergo. Mot⁹ ãt tardi qdẽ mollẽ aiam, ut fœmininã significãt. acuti uero & ueloces. calam, & uirilẽ notãt. Cã ẽ, qm̃ tarditas mot⁹ ex friditate spũum aialiũ uelocitas uero ex calitatẽ emergit. Quo uero ad uerba attinet, opponũt mot⁹ penes uelox & tardũ, & penes rarũ & frequẽs. Est n. tardũ qd̃ i maiore tpe equale uel inequali min⁹ spatiũ pagat, ut testuca, uelox ãt qd̃ i minore eq̃le, uł i eq̃li min⁹ spatiũ ptrãsit. Rarũ uero & frequẽs penes numerũ passuũ, uł motionũ. Arist. ergo loqẽ de motib⁹ ut opponũt. penes tardũ & densum, uerũ uero idẽ sit. loquẽdo, de motu, ut opponũt, penes rarũ & freq̃ns, medicis ĩ linq.

De uoce *In uoce autem, quæ quidem grauis & distensa, fortem. Acuta uero, & remissa, timidum.*

Nũc. ụi physiognomiçat p uocẽ, ubi aiaduersiõe dignũ q priẽ uocis dẽie sũt acutũ & graue. Aliæ uero ad has reducibiles sũt magnũ & puũ uł sub aliis uerbis sũt itẽsũ et remissum, crassa subtilis, clara rauca aspa lenis, breuis lõga, tremula firma. Quo uero pcõ uox ædat, et cur uocũ dñiæ tot, & cãe earũ sint, a physicis pqrant. Nũc uero ad ppositũ sufficiat scire q uocis acotæ cã, ut sentit Ari. ẽ uelocitas mot⁹ aeris ad trachiã arteriã, q ẽ pulmõis cãna, mõ trachia arteria sit angusta, ut Galen⁹ igt i eo lib. quẽ de uoce iscribit, mõ trachia arteria sit ãpla. Magna uero uel itẽsa a caliditate magna mouẽte pficiscit, q plim aeria mouet, cõcurrẽtib⁹ ãplitudine trachiæ arteriæ ut uehemẽter sufflatiõe, pua uero uel remissa ex causis cõtrariis pẽdet. Prætere. Aiaduersiõe dignũ ex differẽtiis uocũ plẽs fieri ꝯbinatiõea, ut alibi dcm̃ ẽ. In pposito Ari. duas facit, q̃rũ prima ẽ ex grauι & itẽsa, q tota sonora uł tubalis dr̃, huic uero contraria ex acuta & r̃missa fit. Pria qdẽ notat calorẽ mẽbrorũ spũaliũ itẽsum, & oium eorũ fortẽ caliditatem, q ad uocẽ cõcurrũt, uidelicet pulmõis et cordis, pulmo .n. et cor cũ cali sunt, arteriã uocalẽ amplĩãt, & egeat aeris plimo pp eorũ refrigerationẽ, et hac de cã uox fit grauis itẽsa. Cõtra uero cũ spũalia sunt frida trachia arteria erit angusta, aer uero pauc⁹, & ppea uox acuit atq remittit. Ex his pspicua ẽ physiogoomonia, nã uox grauis distẽsa, & itẽsa, cũ a copia caloris spũaliũ pficiscat, arguit fortitudinẽ. Cõtra ãt uox acutã r̃missa pp cõtrarias cãs. hec d̃clatio colligit i pblema 83 d his fortasse dicem⁹ postmodũ.

particula II. problema 3 *Figuræ aũt, & passiones, quæ apparẽt in facie, secundum similitudinem accipiuntur passioni, nã quãdo patitur, aliquid fit, ut si, hoc habet, quãdo aliquis irascitur, irascibile signum huius generis est.*

Ulrio docet physiognõiçaʀ p passiões supappentes i facie, & prio pponit hoc, & dicit. Figuræ aũt. & passiões, q appent i facie. s. a natura isitæ, & cõnate, accipiunt p similitudinem passioni, q nobis inest, dum aut irascimur, aut tristamur, aut dũ aliqd patimur cui⁹ cãm exponit, & igt. Nã cũ aliqs patit aut piculũ, aut amnẽ. aut id gen⁹, i facie fit aliqd. hoc ẽ aliq̃ mutatio, ut si hoc hz. i. ut si hãc mutationẽ i facie hẽat a nã cõnatã, q hẽt qs qñ irascit. Illud signũ i facie. q ẽ irascibile signũ, ẽ hui⁹ gñis, hoc ẽ talis nãlis mutatio ẽ signũ iracũdie, & dr̃ mos appens. Quia igit irato ẽ ppria mutatio i facie, cõ irascit. libidioso ppria cũ utit uenere, hilari ppria, cũ gaudet, et sic i ceteris id gen⁹ iõ cũ qs a nã hẽat a mutationẽ i facie, quã subit tpe act⁹, is a nã ei actui ppensus erit. Hæc ab apparẽtibus moribus.

Verum masculus fœmina maior & fortior est, & extrema corporis fortiora, & maiora, & firmiora, & meliora secũdum omnes uirtutes habet.

Soluit hic dubiũ, utrũ physiognomõia sit eq̃lis de maribus et femis. Rñdet q lz dcã signa demrẽnt mores affect⁹ & uirtutes tã masculi q femiẽ, tñ ñ eq̃lr qm̃ mascul⁹ ẽ maior femia, et ẽ fortior, & hz extrema corpis fortiora, et maiora, et firmiora, et meliora fm oẽs uirtutes. Femia. n. cũ sit mas occasiõat⁹, ut Ari. ait. iõ uirtutes, & mores, q ipsi accidunt, sunt quodammodo cum quodam defectu, & sic physiognomonia inequalis est.

Signorũ aũt, quæ sunt in partibus fortiora sunt, quæ accipiuntur in moribus manifestis, & secundũ motus, & figuras.

Qm̃ signorũ q dcã sũt alia sũt cõia, q Ari. hic appellat signa, q sũt i ptib⁹, siue signa pticlaria alia ppa. iõ cõpar signa cõia inẽ se, et dicit. Signorũ ãt, q sũt cõia, et i ptib⁹, fortiora sũt q accipiũt i morib⁹ mãifestis, hoc ẽ a q̃litatib⁹ mutatis, & q accipiũt fm mot⁹, & q accipiũt fm figuras. Cã ꝯo ẽ qa hec signa quodãmõ imediate formã subalẽ cõsequũt. cetera uero ut colores, & caro, et lenitas, & uoa, et ptes, ñ ita fortia sunt, qm̃ ñ ita imediate aiam cõsequũt. Aiaduersiõe dignũ q signa sortiri pñt, fortitudinẽ aũt rõne mẽbri, i quo iuenit, & Arist ut postea dicemus. docuit prio signa accipe ab oculi, & facie. & ceteris id gen⁹, aut rõe modi apparẽdi, & sic q aiam imediati⁹ cõsequũt hæc fortiora sũt, et ut igt, hæc tria sũt, cõspicu⁹ mos, mot⁹, et figura, cetera ãt ualde debilia sũt, qm̃ remote aiam cõseq uñt.

Omnino aũt uni quidem signorũ credere, fatuum est, quãdo aũt plura cõsonãtia aduersus unũ acceperit, magis iam secundum rationem quis accipiet uera esse signa.

Obiter docet eligere signa, & dicit. Oino aũt uni qdẽ signorũ credere, fatuũ est, de cõibus signis loquor, qm̃ de propriis nõ est stultũ credere uni signorũ, de cõibus aũt stultũ est, uerũ qñ plura cõsonãtia aduersus unũ qs acceperit, magis iã fm rõnem uera eẽ signa accipiet, qm̃ plura testimonia uni cõcordant. Ut. n. Galenus inqt. Cõplexio tot⁹ ex. cõplexiõib⁹ ptiũ resultat, & ita qñ plures partes cõcordãt toti, uerius naturã, & cõplexionẽ, & morem totius arguere possumus. Hæc de electione signorum.

Est autem alius modus secũdum quem utiq; aliquis physiognomizabit, quẽ tamẽ nullus aggressus est, ut si necesse est iracundum, & tristem, & paruum secundum morẽ, inuidũ esse. Et si non sint inuidi signa, ex illis tamẽ prioribus cõtingit physiognomoni, & inuidum inueniri, quandoquidẽ maxime proprius eius, qui philosophatus est, talis modus est. Posse enim quibusdam existentibus, necessariũ esse propriũ putamus philosophiæ, quod quidem est (quando contrariantur huic secundum passiones) physiognomizare etiam mala.

Cum disputauit tres modos physiognomiçãdi, nunc quasi obiter, tãgit quendã modũ propriũ, quẽ nullus aũ Aristo. aggressus est. Est aũt hic modus syllogistic⁹ per quem ex una uel pluribus passiõibus infert alio, quo mõ rhetores utunt, ut si qs paup est. ergo blãdus. Arist. ergo primo pponit modũ, & inqt. Est aũt alius mod⁹ fm quẽ utiq; aliqs physiognomiçabit, quẽ tñ null⁹ añ Ari. aggressus est. deinde exponit hũc modũ. & inqt. Ut si necesse ẽ. iracũdũ & tristẽ, & paruũ fm morẽ, hoc est parũ moratũ esse necesse est ẽt iuidũ esse. syllo. n. ex trib⁹ passiõibus q̃rtã iferẽtib⁹ est. Iracũdus. n. & tristis, & parũ morigeratus est inuid⁹, ppea inqt. Et si non sint iuidi signa, ex illis tñ prioribus cõtingit physiognomoni ẽt iuidũ inueniret. Illa. n. tria accipiuñt, ut priora et añtia, & quarta affectio infert, ut cõclosio. Quod ãt hic mod⁹ sit dign⁹ Pho pbat, & inquit. Qñquidẽ talis mod⁹ est maxime pprius ei⁹, qui phatur. Qui. n. phat, utitur syllo ex una cõclusiõe illata inferẽdo aliã: &, ut Arist. inquit. ĩ. lib. priorũ, subaccipiẽdo & post assumẽdo aũt i latus, cui⁹ cãm affert, & inquit. Posse. n. eẽ necessariũ quibusdã existibus. ppriũ ẽ phie maxie ei⁹ ptis, q dialectica dr̃, & nõ solũ, ut inquit, hoc pacto physiognomiçare est ppriũ dialecticæ, sed ẽt qñ physiognomõ utit loco a cõtrario, qd̃ qdẽ, ut inqt, ẽ physiognomiçare ẽt malas affectiões qñ cõtrariãt huic fm passiões ut si cõclusũ sit platonẽ eẽ iustũ piũ, modestũ, & pp hæc eẽ moratũ, ꝯ iniust⁹ ipse ipudẽs, cõcludẽ flagitiosum eẽ et sic i pluis possum⁹ physiognõiçare p locũ a ꝯrio. Si. n. bona

na cōpetūt alicui pet quę infertur aliqua passio, pet contraria illis bonis infertur passio contraria. Hęc de quarto Aristotelico modo physiognomiçādi.

De uoce, secundum paßionem quidem intendens, acutā consueuit utiq; quis duorum gratia ponere iracūdi. Indignatus.n. & iratus intēdere cōsueuit uocē, & acute loqui. Qui aūt remissas stat, remittit uocē, & grauiter loqtur. Rursus aūt aīaliū, fortia qdē, grauis uocis sunt, timida aūt acutæ uocis. Leo qdem & taurus, & canis, latrabil, & galloru, q aīosi sunt, grauiter uociferāt. Ceruus aūt & lepus acutæ uocis sunt.

Mihi uidetur q̄ Aristo. hic eāgat quoddā dubiū. Dedit.n. plres modos physiognomiçādi, iō posset qs dubitare, q̄ tūc contraria seq̄rent, nā attēdēs ad apparētē morē, dicet acutā uocē esse signum iracūdi, attēdēa ad feras, dicet uocē grauē eē signū iracūdi, ergo dicti modi sē inuicē cōtrarij, & ad cōtrarias affectiones ducētes, vñ ingt. De uoce subaudi posset eē dubitatio, nā attēdēs qdē ad uocē, fm passionē hoc ē fm appatētē morē, q ī uoce ɔspicit, uocē acutā duorū genera hoc est duob⁹ argumētis cōsueuit qs ponere esse signū iracūdi, primo qdē qa idignat⁹ & iratus intēdere ac acuere cōsueuit uocē et acute loq, & sic rōne habita ad morē appētē uox acuta est signū iracūdi, secūdo rōne habita ad cōtrariā affectionē, nā q remissus ee mitis ac māsuet⁹ stat, remittit uocē, & grauiter logf, ergo duplici rōne acuta uox arguit iracūdū, & rōne habita ad apparētē morē, et rōne habita ad cōtrariā passionē, & sic ex mō physiognomiçādi q fit p morē appentē, hē q̄ uox acuta sit iracūdi, ex mō ɔo physiognomiçādi, q fit per feras, hr̄ q̄ uox grauis sit iracundi, q̄m hr̄ q̄ uox grauis sit fortis signū, & fortis est iracūdus, uñ ingt. Rursus aūt aīaliū fortia qdē & iracūda, grauis uocis sīt, timida aūt, acutæ uocis, q̄ demr̄at exēplis, & ingt Leo qdē & taur⁹, & canis latrabilis. & gallorū, q aīosi sīt, grauiter uociferant, ceruus aūt & lepus q sunt & timidi, & mites, acutę uocis sunt, ergo ex modis physiognomiçandi hn̄tur opposite passiones, & ita hoc dubitare facit non parū. Quo ɔo ad ɔba attinet, aīalia fortia Arist. sumit p iracūdis, q̄m forte animal aut iracundum, aut non sine iracūdia est, māsueta uero non sine timore sunt.

Sed forte & in his melius est, non in eo q ipsorum uox acuta, aut grauis est, forte aut timidum ponere, Sed arbitrādum est fortē quidē fortis, remißam autem, & imbecillē, timidi.

Rñdet ad dubiū, et dicit, q̄ uox nō q acuta aut grauis, sit signū aīalis timidi aut fortis, sed q uox est fortis, & ualida est signū fortis, q ɔo est remissa, & lāguida, est signū timidi, unde ingt. Sed forte, & in his melius est, nō in eo q̄ ipsorū uox acuta, aut grauis est, forte aīal, aut timidū ponere. Sed arbitrādū est uocē fortē qdē & ualidā esse signū aīalis fortis, remissam aūt, & imbecillē eē signi timidi, p quę dat intelligere uocē nō fm eādē rōnē eē signum iracūdię, & fortitudis. Physiognomōes dicūt argumētū à uoce eē vr̄e respū suę spēi, ī ceruorū.n. spē grauiuoc⁹ fortis est, acutiuoc⁹ aūt timid⁹, nō aūt respectu generis. Multa.n. aīalia sunt grauiuoca, & fortia ī suo genere, quę sunt timida respcū alterius, ut taurus respectu leonis.

Est autem potißimum (qn̄ signa nō cōueniētia inuicē sunt, sed subcontraria) nihil ponere, nisi sint horum dicta, qualia qualium credibiliora, & maxime quidē in species, sed nō in omnia genera referre. Similiora.n. sunt quæsito, non enim totū genus hominum physiognomizamus, sed quædam eorum quæ sunt in genere.

Aristo. ut mihi vr̄, fortasse hic uult declarare, qn̄ ex uno signo possumus physiognomiçare, & exponit tres cōditiões, prima qdē est, q̄ illi signo assignato nullū aliud cōtrariet ęquale in signādo, ut si ex uoce timid⁹, ex ocul̄ fortis cēseat, is absolute nec timidus, nec fortis est cēsendus, & hoc inquit. Est aūt nihil ponere, hoc est, nullū affectū debemus asserere, qn̄ signa nō cōueniētia inuicē sunt, sed subcōtraria & diuersa. Secūda cōditio est, si qs iudicauit aliquē affectū p signū ualidū nō impedit à debili, ueluti si qs p pilos timidū p uocē fortē nō dz cēsere, q̄m signū à pilis est ualidius, & hoc ingt. Nisi sint horū signorū dicta qualia de numero qualiū credibiliora, nā tūc nō impedit iudiciū p debilia. Tertia q̄ fiat iudiciū ad spēm, nō ad totū genus, nō n. q fortis p oculos censetur respectu cuiusq; generis dz fortis cēseri, sed respectu suę regionis, ab uno ergo signo pōt affect⁹ argui q̄ties ei non inuenit cōtrarium eq̄le, vl̄ si iuenit, sit debile signū, & hoc si mō nō ad totū gen⁹ referat, sed ad gen⁹ suę regiōis. Ponit ergo tertiā conditionē & ingt. Et maxie qdē ī spēs, sz nō in oia gn̄a referre, nā ut igt. Quę sunt eiusdē spēi, st̄ q̄uto similiora, nō.n. totū gen⁹ hoiuz ubiq; terrarū physiognomiçamus, sz q̄dā eorū, quæ sunt ī eodē genere, uel eadē regiōe, ergo p unū signū possum⁹ arguere affectū, qn̄ ī eodē hoie nō inuenit cōtrariū, & dato q̄ cōtrariū inueniat, sit nō ęquale in signādo, & qn̄ nō ad totū humanū gen⁹ respicim⁹, sz ad ptē. Hęc de arte iudicādi p unū signū Arist. tradit, adde tn̄ hæc esse intelligēda de signo cōi, q̄m qn̄ signū ē ppriū, sufficit p unū signū affectū syllogiçare, ut supi⁹ dcm̄ est. Q aūt plura signa cōia in eodē accidere possint pspicuū est pp differentiam partium, signa uero propria in eodem cōtraria inueniri est impossibile.

Fortis corporis signa, duri pilum, figura corporis erecta, ossa, & costæ, & extrema corpis fortia & magna, & uēter amplus, & adst cōtractus, humeri ampli, et distātes, nec ualde colligati, nec omnino dissoluti. Collū firmū, nō ualde carnosum, pectus & carnosum, & amplū, coxæ cōtractæ, suræ deorsum ductæ, oculus charopus, nec ualde expāsus, nec omnino clausus. Color qui est in corpore, squalidior, acuta facies recta nō magna, nates nec lenes, nec omnino rugosæ.

Ischyō seu Ischion
Coxa
Ancæ
Nates

Cū Arist. declarasset, qn̄ ex uno, & qn̄ ex plib⁹ signis possumus physiognomiçare, hac in pte uult annotare oīa signa, quę antiq physiognomones obseruarūt ptim ea colligēdo ex feris, partim ex morib⁹ appentib⁹, pti ex syllo, ptim ex ɔtrarijs ut pxio loco edocuit. Annorauit aūt ea ex ptcul̄ corpis, & sē nōnulla ppria, nōnulla cōia, primo ergo ex pilis, sub q̄rū appellatiōe ueniūt capilli, & inqt. Fortis corpis signa subaudi hęc sunt, primū est ipm eē duripilū, est aūt hoc signum ppriū, & referē ad oēs feras fortes, ut supius dcm̄ est, dr̄ aūt capillus dur⁹ uel pil⁹, ut Rhases ingt, is q fortis & asp est pz ergo hoc q̄ a pilis accipit, referri ad signi pprietatē. vñ Iuuenalis. Hispida mēbra qdē & durę p brachia setę, pmittūt atrocē aīum. Scd̄m signū sumit à corpis figura, & dicit. Figura corpis erecta, hoc signū pōt referri ad snp apparētē morē, corp⁹.n. cū est forte, staturā hz erectā, & pōt referri ad syllm, q̄m nullū aīalū est rectę staturę præter hoiem, & pygmeū, q̄m nullū est tantę caliditatis, ut p ipsam statura dirigat, q rōne fit, ut staturę rectitudo e caloris & spirituū mltitudie emergat, & sic roboris ē signū, & pōt referri ad ɔtrariū, q̄m, ut Aristo. igt libro de historia aīaliū, hō ī duab⁹ ętatib⁹ īcuruat. Primo qdē dū īfans ē, nā tūc q̄drupes reptat. Vltio dū ē senex, siqdē baculo eget. Cōstat aūt tūc hoiez eē debilē, ergo a cōtrario erectio staturę erit roboris signū. Tertiū accipit ab extremis corpis, et dicit. Ossa, et costę, et extrema corpis & fortia & magna, accipit aūt hoc signū a feris, et ita referēdū ē ad signi proprietatē, ue scd̄o priorū docuit, nā oīa aīalia fortia magnas hn̄t summitates, pōt etiam signū istud referri ad syllm, q̄m p hęc sustinet hō ī robore, & rectitudine, et iō cū hęc sīt firma, hō erit robust⁹, testat hoc Virgi. cū entellū heroū fere oiuz fortissimū describeret, igt. Magna ossa, lacertosq; exuit. Quartū signū accipit à uētre, q grecı cılıā appellant, hoc est aluū, est aūt aluus, cōcauitas illa, in qua cib⁹ deuorat, nō tn̄ est dissonum Aristotelē p uētrē intelligere totā cōcauitatē, & in q̄ cib⁹ deuorat, & in q intestina cōtinet. Aristo. ergo ingt. Et uēter amplus. scd̄m cōtinētiā, & nō eminēs, ueluti pgnantiū,

sed ad se cõtractus.vñ Rhases p uẽtrẽ ad se cõtractũ,gra
cilẽ exponit,ego uero p amplũ uẽtrẽ & ad se cõtractũ,in
telligo uẽtrẽ multę cõtinẽtię, nõ tñ eminẽtem ueluti sunt
uentres pgnãtiũ,& piguiũ hoium.Vẽter.n.eminẽs arguit
materię multitudinẽ,& forme paucitatẽ, & ita debilitatẽ,
uent' ỽo multę ɔtinẽtię,arguit forme multitudinẽ,forma-
tiuã bonã, & materię paucitatẽ,& ita arguit fortitudinẽ.
Preterea cũ uẽter erit multæ cõtinẽtię,& bene formatus,
minori nutrimẽti necessitatẽ arguit,& ita arguit caloris et
spũum copiã,quę est fortitudinis basis.p3 ergo hoc signũ
ad sylm̃ referri.Quintũ signũ accipit ab hũeria,et ñ faci
mus drĩam hęc inter humeros,scapulas, armos,spatulas,
& lacertos spatularũ.Annotatione dignũ hãc esse ueluti
dignitatẽ i arte physiognomię,mẽbri bona,& idonea for
matio est signũ bonæ formatiuæ,quæ mẽbrũ formauit,et
sic est signũ roboris,& fortitudinis uirtutis formatiuæ, q
tũc formauit mẽbrũ,& nũc cõseruat ipsum, quare hęc p
dignitate sumatur mẽbrũ bene formatũ est fortitudinis,
& cuiuslibet boni affectus indicium,inqt ergo Aristo. hu
meri ampli,& distãtes,nec ualde colligati, nec oĩno disso
luti,refert.n.hoc signũ ad sylm̃,qm̃ hæc humerorum est
optima formatio.vñ Virgilius in secũdo.Hæc fatus latos
humeros,subiectaq; colla, Veste supfului quæ insternor
pelle leonis.Idẽ etiam & in quito,oñdit latos humeros,in
sexto libro etiã idem,atq; humeris extãtẽ suscipit altis, q
sermo,ut Seruio placet,de Platone dr.Plato.n.ut fert,fuit
athleta fortissimus post uictoriã philosophiã ɔsequut⁹ p3
igit hoc signũ referri ad decentiam mẽbri. Sextum signũ
sumitur à collo,& per collũ tam ceruicẽ posteriorẽ quã
gulam añteriorẽ intelligit. Ex his.n.duobus cõstat collum
primo de historia, inquit. Collum firmũ nõ ualde carno
sum,signũ aũt hoc refert ad decẽtiã,quæ ex bonitate for-
matiuæ uirtutis exoritur,collũ.n.a cerebro proficiscitur,
& ita arguit bonã cerebri uirtutem,& qua tota fortitudo
emanat,carnosum ualde arguit nõ formę,sed materię mul
titudinẽ. Amplius põs signũ refertur ad feras, taurus.n.q
aiosus est,& leo,& aper collũ hñt tale, qd' etiã signum
Rhases approbat.Septimũ accipitur a pectore,& inquit.
Pectus & carnosum,& amplum, refertur.n.hoc signũ ad
decentiam & ad sylm̃. Amplitudo.n.pectoris arguit spi
rituum,& caloris magnitudinem, hominibus.n.q natura
fridi sunt,pectus paruum inest,pp cordis,& pulmonis fri
ditatẽ,qui uero calidi,amplum,pp caloris & spũum co-
piã.Addit carnosum,nõ pigue,qa materię abũdãtiam ar-
gueret,sed bñ carnosum.Mẽbrum.n.carne priuatũ exan-
gue,& debile est,ut Galenus in techna. Octauũ accipit
à coxis,& dicit.Coxa ɔtracta,nõ eminẽs, ueluti coxa mu
lieris,nam sic argueret multitudinẽ materiæ, ergo signum
hoc refert ad decẽtiã,& ad syl3.Quo ỽo ad ỽba attinet,
coxa græce est ischiõ,latine anca, uerũ coxa hęc intelligi
tur,& accipit p aggregato ex anca,& coxa, cui colligat
genu.Põt aũt coxa trifariã dispont,vel cũ est eminens &
piguis,& hæc mulierũ ẽ,uel cũ est macra & exãguis, &
hæc debiliũ est,uel cũ est magna sm carnẽ,& i se ɔtracta,
et hęc uirorũ est,et qdẽ fortiũ.Est.n.coxa,ut basis nři cor
pis,iõ cũ est magna,& nõ piguis, ẽ fortitudinis idicium.
Nonũ accipit à tibijs,& iqt.Suræ deorsum ductæ,& per
suras uẽtres tibicos intelligit,sũt ãt tibici uẽtres,lacerti,q i
pulpis crurũ inueniũtur,qñ ergo hi nõ eminẽtes,sed con
tracti,ac deorsum ducti sũt,fortitudis sũt indiciũ.Signũ aũt
hoc refert ad sylm̃,nã uẽtres hi a friditate pemĩnẽt,ut ac
cidit i mulierib⁹, i qb⁹ ob friditatẽ tales uẽtres eminent,a
calite ỽo,cõtrahunt,refert ẽt signũ hoc ad decentiam.De
cimũ accipit ob oculo,& inqt.Ocul⁹charop⁹, nec ualde
expãsus,nec oĩno clausus,refert ãt signũ hoc ad decẽtiã,
ubi ãnotatiõe dignũ,charopũ latine fuluũ interptari, sed
Cap.16. qd fulu⁹ color sit,Geli⁹libro scd̃o iqt.Fulu⁹.n.& flau⁹, et
rubid⁹,& phænice⁹,& rutil⁹,& lute⁹,& spadix, appella-
tiões sũt ruffi coloris,aut acuẽtes cũ,ut ibidẽ oñdit, vñ ait.
Fulu⁹ ãt vr̃ de ruffo atq; uiridi mist⁹, i alijs pl⁹uiridis, in
alijs pl⁹ruffi hẽt,sic poeta ỽborũ diligẽtissim⁹,fuluã aqlã
dicit,& iaspidẽ,fuluos galeros,& fuluũ aurũ,et arenã ful
uã & fuluũ leonẽ,s3 utcũq; sit fuluus color ocli is ẽ, q in
leõis ocul' spectat,ut postea dicem⁹,hoc ergo signũ ad leo
nẽ refert oium ferarũ fortissimũ. Addit neq; ualde expã-
sus,neq; oĩno clausus,qm̃ ut Galen⁹refert,oclus ualde ex
pãsus,hoc ẽ magn⁹ualde,est pp hũiditatẽ,& sic est signũ
debilitatis cerebri,sicut putras ei⁹,& clausura nimia a sicco
pficiscit,dispõ ergo media à cerebri tpãta exorit, & eius
uigorẽ arguit.Et in hoc potissimum aiaduertit,nã ocli ex
cerebri suba sũt,cerebrũ ãt est potissimũ i ol opõne tã sen-
sus q̃ mot⁹.vñ Plato i cerebro aĩam sensitiuã collocauit,
e q̃ fortitudo, et oẽs ỽtutes sũt. 11. accipit à colore, corpo
ris,& dicit,color,q est in corpe,squalidior, & refertur ad
syl3:nã, ut Arist.dicet,Albi sũt ualde timidi referunt n.ad
mlieres,sicut & nigri sũt timidi,qa referũtur ad ęthiopes,co-
lor aũt fortitudini cõueniẽs erit horũ medius, ut fusc⁹uel
squalidior,q nõ simplr fusc⁹est,sed ad fuscedinẽ ỽgẽs, &
ppea ait,squalidior.q.d.pl⁹squalid⁹ q̃ alb⁹.12. accipit a
facie,& dicit.acuta facies,recta,ñ magna. Acuta qdẽ iqt
& recta,nã ad canes refert,q iracũdi,& fortes sũt, faciẽ ỽo
hñt acutã & rectã.Addit & nõ magna, qm̃ magnitudo
faciei idiciũ ẽ segnitiei,q̃ fortitudini aduersat, & refert ad
boues.Quo ỽo ad ỽba attinet,græcũ ỽbũ est metopõ,&
latine sonat frõtẽ,& sic.12.signũ a frõte accipit, q̃ cũ fue
rit ueluti frõs canũ,indicium ẽ irę & fortitudis mõ recta
sit,& nõ magna,nã magna bou3 ẽ,& segnitiei nota. Vlti-
mũ ỽo signũ a natib⁹accipit,& inqt.Nates nec lenes, nec
oĩno rugosæ,& refert hoc signũ ad decẽtiã, q̃ tpãtiã ar-
guit,ut dcm̃ est.ỽbũ nates grece est ischiõ,hoc est nates,
quę cũ sũt medię inter lenes & rugosas, contẽpatę sũt inter
hũidũ & siccũ,& sic fortitudinis indicium sũt, hæc signa
collegit Aristo.ex antiqrũ libris qrũ aliq̃ ppria,aliq̃ cõia
sũt,aliq̃ pbata sylo,aliq̃ pprietate signi, aliq̃ alijs rõnib⁹.
Et ut diximus,qñ signum proprium est, illico passionẽ cu
ius est,signat,cũ ỽo fuerit cõe, tũc licet passionẽ arguat,
tñ ex illo nõ licet passionẽ inferre, nisi alia nõ cõtrariẽtur
egpotẽtis,ut superi⁹dixim⁹,hęc de signis fortitudinis.

Timidi signa, mollipilus, corpore inclinatus, non erectus,
suræ sursum ductæ,color in facie subpallidus, oculi imbecilles,
& palpebrizant, & corporis extrema imbecilla, crura pua, Stupefacti
manus subtiles,& longæ,lũbus paruus,& imbecillus, figura hois
contẽta in motibus,nõ inuerecundus,sed supinus,stupefactibi- Horribilis.
lis,mos,qui est in facie,facile mobilis,subtristis.

Cũ,accepisset fortis hoĩs signa,hac in pte accipit timi-
di hoĩs signa,& p maiore pte loco a ɔtrario utit, & dicit.
Timidi signa hęc sunt.Primũ qdẽ ẽ esse mollipilũ,& hoc
accipit loco à ɔtrario. Scd̃m corpe inclinat⁹, nõ erect⁹,ar
gumẽtũ est a ɔtrario. Tertiũ surę sursũ ductę,hoc ẽ uẽtres
tibici pemĩnẽtes,ut surę mlierũ,argumẽtũ est à contrario.
Quartũ color i facie suppallid⁹, & Rhases colorẽ citrinũ
exposuit. Aristo.tñ libro pblematũ exposuit colorẽ palli- parti. 19.
dũ,et refert ad passionẽ timẽtis.Quitũ oculi ibecilles, & & octa ca
qui palpebriçãt, hoc ẽ debiles,ocli.n.debiles sũt q malefor pitulo.
mati colorẽ,& cõpõe ɔtremiscũt, & palpebriçãt,pp.n.eo
rũ debilitatẽ ñ põt se ɔtinerẽ,qn ɔtremiscãt,cã aũt hui⁹est
hũiditas cerebri,& ita debilitas. Sextũ,et corpis extrema
ibecilla,ut sũt crura pua,man⁹subtiles,et lõge,et subaudi pe
des pui et tenues,argumẽtũ accipit à ɔtrario. Septimũ fi
gura i motib⁹& gestia ɔtẽta, & ɔmẽsurata, hoc est ñ inue
recũd⁹,s3 supin⁹hoc est ociosus,& frid⁹. Timet.n. ne repre
hẽdat. Octauũ,uultu horribilis,atq; turpis,loc⁹ est a ɔtra-
rio,nã si decẽtia arguit fortitudinẽ,indecẽtia arguit timidi
tatẽ. Nonũ mos,qui est i facie,facile mobilis,et subtristis,
refert ad supappẽtẽ morẽ, nã timẽtes uariant ɔtinue i fa-
cie,& subtristes apparẽt,qm̃ timore & suspitione detenti
subtristes apparẽt,& figura faciei pmutantur.

Benenati signa, caro humidior, & mollior, non bo-
ni habitus, neque pinguis ualde. Quæ sunt circa hume-
ros, & collum, graciliora,& quæ circa faciem,& colligata,

quę

quæ circa humeros, et quæ deorsum sunt, submissæ bene soluta, quæ circa cõstas, & secundum dorsum non carnosius, corpus albũ rubeũ, & purũ, cutis subtilis, pili non ualde duri, neq; ualde nigri, oculus charopus humidus.

De capituli titulo non parua est difficultas, græcum.n. ꝟbũ est, ευφυους σημεῖα, & antiqua expõ est bñnati signa, alia expõ est ingeniosi signa, quæ cõsonat sequẽti caplõ, quod est de insensibilis signis, nõ insensibilis is est, qui et stult⁹, & hebes dr̃ sexto ethico. Insensibilitas.n. sagacitati cõtrariatur, ut eo loco narrat Arist. sagax aũt ingeniosus est Preterea. Rhases ĩscribẽs cap. inqt. Signa hoĩs boni intellr̃s, & bonę naturę hęc sunt, sed utcũq; sit benenatus, & tẽperatus ingeniosus est, & ideo signa benenati, & ingeniosi eadem sunt. Primum ergo signum benenati atq; ingẽiosi est caro hũidior, & mollior, nõ bõi hĩt⁹, hoc ẽ nõ dura, neq; pinguis ualde. Rhases ponẽs hoc signum, inqt. Carnes lenes, & molles, & paucæ. Referẽ hoc signum ad sylĩm, nã ad bonam intelligẽtiã requiritur ex parte corporis tẽgantia in actiuis, & passiuis, & ut medici dicũt, bona formatio. At tẽperantia ad calm ꝟgit, & ad humidum, cui⁹ signũ est q caro sit plus mollis quã dura, nõ aspa, sed lenis, suauis tactus, nõ ualde piguis, esset.n. frigida, & hęc Aristo. inquit. Caro hũidior, atq; mollior. q.d. plus ad lenitatẽ ꝟgẽs quã ad aspitatẽ, nõ dura, neq; pinguis ualde, esset.n. fri da, sic igit̃ ex parte tgantię p3 primũ signũ. Secundũ uero accipitur ex pte formationis, & inquit. Quæ sunt circa collũ graciliora, & quæ sunt circa faciẽ, etiam graciliora, quod signũ pxio textu patebit, nũc uero satis sit ipsum referri debere ad oppositũ. Tertium iterũ ex pte formationis accipit̃, & dicit. Et colligata, quę circa humeros, referuntur hoc nõnulli ad aues prudẽtes, & ingeniosas, quarum humeri sunt colligati, & armi, non relaxati, neq; ualde expãsi. Aliĩ referunt ad cãm, qm̃ hęc hũerorũ dispõ arguit facilẽ motũ spũum sursum, qui seruiũt intelligẽtię. Quartũ iterũ à formatione accipit̃, & dicit. Et quę deorsum sunt, submissa, partes uero quę deorsum sunt uñt esse spatulę quib⁹ humeri alligant̃, & referunt hoc signũ rursus ad aues ingeniosas, quarum spatulę sunt submissæ, & cõtractę humeri ꝟo eleuati, & colligati, quę rursus signa Rhases approbat. Quintũ signum rursus ex formatiõe est, & dicit, bene soluta, quæ circa cõstas, referũt hoc ad cõtrarium, nam si ibi esset carnis multitudo, uaporũ, qui ab illa eleuarẽtur, esset copia, quę turbãdo spũs, occæcaret mẽtẽ. Sextũ iterũ a formatione accipitur, & inqt. Et secundũ dorsum, & partes quę circa collũ sunt, nõ carnosius, immo (ut ita dicã) potius macilẽtũ. Rhases uero, inquit. Et inter dorsum carnẽ nõ hñs, referẽ hoc ad cãm, ut dicemus. Septimum signũ ad tẽperãtiã refertur, vñ dicit. Corp⁹ albũ rubeũ & purũ, talia.n. color tẽperãtię est, & sic ingenĩ. Octauũ iterũ ad tẽperãtiã referẽ, & dicit, cutis subtilis, quæ ut Galenus inquit. Cõtẽperãtię est. unde Rhases cutis pterea subtilis. Nonũ etiã ad tẽperantiã refert, & inquit. Pili non ualde duri, neq; ualde nigri, et p pilos etiã capillos intelligit, unde Rhases capilli etiam nõ sunt multum duri, nec multũ nigri. Durities.n. siccitatẽ, nigredo uero ustionẽ arguit, & sic distẽperãtiã, quę ingenio aduersatur. Vndecimũ refert etiã ad tẽperãtiã, & dicit. Oculus charopus hoc est fuluus, & humidus hoc est mollis, nã (ut medici testantur) oculus sic affectus tẽperãtiã cerebri arguit. Aĩaduerte, q tẽperantia in cõplexione qualitatũ ad bonã intelligẽtiam facit, qui.n. qualitatum cõplexu sunt tẽperati spũs claros, lucidos, & agiles hñt, qui bene menti seruiunt, quam quidẽ tẽperãtiã ex mollitie, lenitate, & paucitate carnis, unguiũ, & pilorũ tenuitate, coloris bona mistione, atq; oculorũ fuluore medici testantur Insup bona formatio etiã ad intelligentiã facit. In corpe.n. enormi, atq; mõstruoso, mẽbra, per quę spũs ad sensoria permeãt, sunt impedita, iõ etiã bona formatio ad bonã intelligẽtiam necessaria est, perpẽditur aũtẽ hęc ex scapularũ eleuatione, uel oĩum mẽbrorum macię dine non multa cõstarũ solõne, & reliqis signis. Hęc sunt signa bonę intelligẽtię atq; bonę naturę.

Signa ingeniosi.

Insensitiui signa, quæ circa collum & brachia, carnosa, & cõplexa, & colligata, cotyla rotunda, humeri sursum expansi. Frons magna, rotũda, carnosa, oculus uiridis, surdus. Crura circa malleolum crassa, carnosa, rotũda. Mandibulæ magnæ, carnosæ, lumbus carnosus, crura longa, collum crassum, facies carnosa, sublonga sufficienter. Motus aũt, & figurã, & morẽ, qui apparet in facie, secũdũ scapulas accipit.

Cũ posuisset bñnati signa, atq; ingeniosi, nũc insensitiui signa affert. Est aũt, insensitiuus, hebes, & stolid⁹ idẽ. Ponit autẽ signa. 12. quę trãslatione patent. Quo uero ad uerba attinet, cotyla gręcum uerbũ est, & signat aliqñ oẽ cõcauũ, aliqñ poculi & mẽsurę genus, sextariũ, & mensurã. 9. unciarũ, hic tñ accipitur p iũctura coxę cũ natibus. Viridis uerbũ latinũ est à uigore dcm̃, ob quam rem plantas, quæ nõdũ aruerũt, uirides dicim⁹, quòd in uigore adhuc sint, & qm̃ in illis herbaceus color est, herbaceũ colorẽ, uiridẽ appellam⁹, unde Virgil⁹. Iã senior, sed cruda deo, uiridisq; senectus. Malleolus est paruus malleus, & accipitur pro loco ubi pes & calcane⁹ alligant̃. Mãdibulę uero pro maxillis accipiuntur. Addit, q insensitiuus accipit motus, & figurã & morẽ, q̃ apparet in facie, scd̃m scapulas hoc est p qualitate, & rõne scapularũ, p quę dat intelligere proportionẽ quãdam faciei ad scapl'as. Siquidẽ facies scapulis, & scapulæ faciei corñdẽt quãtũ ad morẽ. Vbi attentione dignũ mẽbra inuicẽ corñdere, aut mẽsura & quãtitate, aut signis & qualitatibus, mẽsura & quantitate inuicem uẽter facies rñdet in corpulẽtia, & gracilitate. Crura cũ brachĩs communẽ ineũt rõnẽ, itaq; quib⁹ cubiti breues, ĩs etiã femora magna ex parte breuia sunt, & q̃bus pedes exigui, ĩs q3 man⁹ paruę sunt. Adhuc nasus corñdet pręputio, nã quib⁹ nasus longus, & crassus, ĩs pręputiũ, & crassum, unde ex forma nasi dignoscit̃ forma genitalis. Si.n. nasus alicui fuerit acut⁹, & præputiũ silr, & sic in aliĩs dispõnibus. Adhuc in mulieribus pes uuluæ similitudinẽ subit, nã q̃bus pes lõgus strictus, & macer, ĩs uulua lõga, & stricta, & macra erit. Vnde mẽsura mediĩ pedis nudi est mensura lõgitudinis uuluæ toti⁹ in unaquaque. Pręterea. quilibet oris labia crassa, ĩs uuluarũ labia crassa, & de tenuitate idẽ. Insuper quib⁹ nares crassę, & latæ, ĩs crassi & lati erũt testes, & de tenuitate idẽ. Dixerũt genitale tãtę esse longitudinis ut ad culi labia feriat. Addunt in mulieribus & in uiris collũ crurib⁹ corñdere, siquidẽ aĩal omne lõga crura hñs, & lõgum collum habet, ut grues & ciconię & cochalea Cõtra etiã, ut gallinę passeres, & colũbi, & de proportione scd̃m quãtitatẽ hacten⁹. De proportiõe ꝟo sm̃ qualitatẽ & signa, heben Ragel in eo libro quẽ de iudicĩs cõfecit, ita inqt. Si in nare signum ut neuũ qs hũerit silr & in genitale uel in sinistro pectoris latere uel in circuitu penis hẽbit. Ampli⁹, & si ĩ facie, et silr neuũ ĩ testib⁹ possidebit. Adhuc si ĩ frõte, & ĩ peni, itẽ si inter ciliũ & supciliũ, & silr ẽt int̃ umblicũ, & penem. Rursus si sub narib⁹, aliud & in brachio int̃ cubitũ & humerũ. Pręterea. si ĩ supcilio, & pectore, & si in mãib⁹ aliud ĩ genitali & peni, & si in gula, aliud etiã et in dextro latere pectoris. Hæc de proportione, & corñdẽtia in signis scribunt auctores.

Inuerecundi signa, oculus apertus, & splendidus. Palpebræ sanguineæ, & crassæ, parum curuus, scapulæ sursum eleuatæ. Figura non rectus, sed parum curuior. In motibus acutus, rubeus corpore, colore sanguineus, facie rotũdus, pectore sursum prominens.

Inuerecundi. Impudentis.

Circa capitis inscriptionẽ animaduerte q uerecundia & inuerecundia uirtutes non sunt, sed ut Aristote. quarto ethicorum inqt. In iuuene laudantur, in sene uero uituperantur. Aristote. ergo primo inuerecũdi, siue impudẽtis si-

gna notat, deinde signa uerecũdi. Preterea. Aiaduerte aliquos Philosophos hos affectus. vz. uerecũdiã, & inuerecũdiã reduxisse ad qualitates manifestas, ut ad sanguinẽ, & ad oppositum sanguis. Asserunt eni sanguineos, ipudẽtes esse, atq; audaces, flegmaticos ṽo & frigidos, atq; exãgues esse pudentes atq; uerecũdos, uerecũdia. n. & inuerecũdia ueluti fortitudinis ramuli vñr, & timoris. Hic uolũt sanguinei notas esse impudentis, exãguis ṽo signa eẽ pudentis. Verũ auctas & obseruatio cõtrariũ testant, auctas qdẽ. Nam Rhases, Galenus, Hippocrates, & Auicẽna sanguinei notas colligẽtes, fere nullã harum, quas Aristo. hic scribit, annotarunt. obseruatiõe aũt, qm̃ nõ bis, sed millies sanguineos uidimus ualde pudẽtes, atq; uerecũdos. Cõtra uero exangues, inuerecũdos. Propterea alij dixerũt uerecũdiã & inuerecũdiã seq; pprietatẽ, quæ nec est sanguis, nec oppositũ sanguis, neq; cholra, neq; aliqs humor, dixerunt etiam signa, quę Aristo. narrauit, referẽda esse nõ ad qualitatẽ, sed a proprietatẽ. Cã aũt est, qm̃ tã sanguinei, q̃ exãgues pudorẽ, atq; inuerecũdiã subeũt, aliter tñ atq; aliter, nã sanguinei quidẽ, cũ eorũ sanguis facile pfluit. In qbusdã. n. sanguis est adeo pfluus, ut ex oi leui cã in pudorẽ deducant. Cũ ṽo eorũ sanguis ẽ tenax & durus, hi et fortea sunt, & impudẽtes, exãgues ṽo sunt verecũdi, qm̃ sanguis paucitate, semp in pudoris timore detinentur, quib9 pz signa enumerata ab Arist. eẽ referẽda aut ad pprietatẽ, aut ad feras, quæ aũt Aristo. dicit, patẽt trãslatione.

Dialectic9 Rationalis Eloquens Pneumatodes.

Honestus, in motibus tardus, & rationalis, uox grauis, & spirita plena, & libens oculus, non splendidus, niger, neq; etiã ualde apertus, aut omnino clausus, palpebrizans tarde. Oculorum enim qui uelociter palpebrizant, hi quidem timidum, hi autem calidum significant.

Honestus, ut mihi vr̃, pro uerecũdo hic intelligit, sic n. ut Aristo. inquit, inuerecũdo opponit, uerecũdi aũt & honesti natura ad frigidum poti9 uergere debet, siqdẽ uerecũdus timido siñs vr̃. At timor potius ex frigiditate exoritur vñ inqt. Honestus, est subaudi in motibus tardus, & modestus. Scd̃m signũ est, in sermone rõalis, & eloquẽs. Tertiũ est uox grauis, atq; spirituosa, hoc est sonora. Quartũ est oculus libens, hoc est uolũtarie mobilis, nõ splẽdidus, sed niger, nec ualde apertus, nec oĩno clausus, tarde palpebriçãs, hęc ergo quatuor signa naturę frigidę attestãtur. Tarditas. n. frido, uelocitas ṽo calo attribuũtur. Addit, q̃ oculorũ, q cito & uelociter palpebriçãt, alij timidũ, alij calĩm arguũt p quę dat intelligere nullã esse cãm cur tarda palpebriçatio arguit honestatẽ. Siqdẽ aliqñ uelox signat timidũ, q est similis modesto. Sed dices q̃ mõ uox plena spiritu sit uerecũdi signũ. Arguit. n. sanguis copiã, sunt. n. spiritus à sanguine, & dicendũ q̃ Aristo. p spũm sonũ intelligat. q d. uox plena & sonora, est autẽ sonoritas à frigido, ut Teumarhismo cõstat, pz hæc signa esse referẽda ad proprietatẽ, ut obseruatione pz. Aiaduerte tñ q̃ pręcipuũ et naturale signũ uerecũdię est rubedo q̃dã annexa aurib9 à natura insita, hoc. n. signũ referẽ ad appẽntẽ passionẽ, qñ enl qs ṽecũdiã patiẽ, aurea ei9 rubẽt, cui9 cãm eniẽ assignase Aristo. libro pblematũ, uerũ Rhases & alij physiognomones hæc Aristotelica signa approbarũt.

Spũ plena Spirituosa. partic. 32 Cap. 3. & ibid. partic. 31. c. 3. Euthymi Leti Iucundi εὐθυμος προσχὼς subdo l9 praeceps

Iucundi signa, frons bñ magna, & carnosa, & lenis. Quæ circa oculos, humiliora, & somniculosior facies uidetur, neq; intense aspiciens, neq; remisse, & in motibus tardus erit, & remissus. Figura & more, qui est in facie, non subdolus, sed bonus uidetur.

Circa præsentis capitis inscriptionẽ, aiaduerte, q̃ euthym9 gręce, latine lęt9, aut Iucũd9 dr̃. Quo ṽo ad rẽ attinet, naturalis iucũditas, ut physici dixerũt, aliqñ pficiscitur à sanguíe, & spirituũ claritate, et ad hoc multũ facit sanguinea natura, q̃uq; à priuatiõe hũoris melĩci, uel a modica cõsuetudine in cõsiderando, & ad hoc facit natura stulta Aristo. tñ retulit hęc signa ad proprietatẽ eorũ, & inqt. Iucũdi signa, hæc sunt, frons bñ magna, & carnosa, & lenia carnositas. n. & magnitudo frontis ad stultitiã refertur, lenitas ṽo, ad sanguineã naturã. Scd̃m signũ affert, & inqt. Quę circa oclos, ut palpebrę & cilia, humiliora, adeo, ut facies uideaẽ somnolẽtior. Vel lege ſm signũ, hoc pacto, quæ circa oculos, humiliora. & q̃si flegmatica. Tertiũ ṽo ponit, & inqt. Et facies vr̃ somnolentior. Ponit quartũ, et inqt. Neq; intẽse aspiciẽs, neq; remisse. Ponit Quĩtũ, & inquit. Et ĩ morib9 tardus erit, & remissus. Ponit sextũ, & inquit. Scd̃m figurã aũt & morẽ, q est in facie, nõ ur̃ subdulus, sed bon9 vr̃. Quæ signa licet possit hr̃e naturalẽ cãm, tũ ex obseruatione referũtur ad proprietatẽ eorũ, hoc eni sufficit physiognomoni, q utitur signis ex obseruatione relatis ad feras, uel ad alia, ut dictũ est.

Tristis signa, rugæ facici, & macer, oculi confracti. Simul autem & confractiones oculorum, duo significant, hoc quidem molle & fœmineum, illud uero demißum & pauidum, in figura humilis, & in motibus remissus.

Cum posuit signa Iucũdi, hic ponit signa tristia, licet in græco nõ ponatur cui9 signa ponar. Aiaduertę tñ, tristitiã principalr̃ proficisci ab humore melĩco, mõ hũor melĩcus aliqñ exoritur pp orbitates, aliqñ ob morbos, aliqñ propter naturã melĩcã, aliqñ pp studiũ in aliqua facultate. Detẽtus. n. in cõtinuis studijs tandẽ fit tristis & melĩcus. Et pp hãc cãm oẽs sapiẽtes fuerunt melĩci, ut Aristo. probat libro problematũ. Verũ Aristo. ut bon9 physiognomõ colligit signa ex ueterib9 obseruata, & nõ curat illa referre ad cãs, & inqt. Signa tristis hęc sunt. Primũ qdẽ facieẽ rugę, & hoc referẽ ad apparẽtẽ morẽ, qui enim tristatur, eius facies rugas patitur. Scd̃m & macer, uidetur, & hoc iterũ ad apparẽtẽ morẽ referẽ, macrescit. n. tristis. Tertiũ signũ sunt oclĩ cõfracti, & rugosi, & hoc iterũ ad morem appẽtẽ referẽ. Oculi. n. ei9, q tristitiam patiẽ, rugosi fiũt, & addit quid signat cõfractio oculorũ, & inquit. Simul aũt & cõfractiões oclorũ duo signãt, hoc qdẽ molle & fœmineũ, ut pz per apparẽtẽ morẽ. Molles. n. & fœminei oculos cõfractos hñt. hoc uero demissum hoc est tristẽ & pauidũ, ut etiã p morẽ appẽntẽ pz. Deinde ponit quartũ signũ, & inqt. In figura vr̃ humilis, ut religiosus. Vltimũ signũ affert, & inqt. Et in motibus remissus, & nõ celer ac calidus, & hoc iterũ ad cõspicuũ morẽ refertur. Inqt Alexander q̃ tristes sunt natura pallidi, nam mœrẽtes sanguinẽ hñt natura intromissum pp pcordiorum affectum.

partic. 30. probl. 1.

Circũclinati Circumnutantis Tenẽtis lũbos. Fortis pedibus.

Cinædi signa, oculus confractus, genuflexibilis, inclinationes capitis ad dextram, Motus manuum supini, & dissoluti, et ambulationes duplices, Altera quidem circũclinati, Altera uero tenentis lumbos & oculorum circũspectiones, qualis utique fuit Dionysius sophista.

Cinædus græce, latine mollis, uel dulcis, sunt aũt in substinendis laboribus affectiones duæ extremæ, Altera, quę mollicies, e qua cinędus hoc est mollis dr̃. Altera quę cõstãtia, e qua cõstans, siue durus, uel amarus dicẽ, ut Arist. septimo ethicorum, inquit. Qui. n. (vt dicit) resistit laboribus, cõstãs, qui uero deficit in his, aduersus ea, quæ plerique resistũt, & ualẽt, mollis & delicat9 est, mõ delitię mollities est, q trahit uirgã, ne laborẽ subeat tollẽdi, & imitãs ægrotãtẽ, nõ putat se miserũ esse, cũ sit misero siñs, ut ibidẽ Aristo. ait, ceu Scytharũ regibus mollities inest pp genus, qđ tanquã effœminatũ à uirilitate recessit. Ergo Aristoteles primo cinædi, hoc est mollis, secundo constantis seu duri uel amari signa affert, & inquit. Cinędi signa hęc sunt, oculus cõfractus, & mollis q̃lis est oculus mulieris, et hoc signũ referẽ ad mulieres, q̃ sunt molles. Deĩde põit scd̃z, & inqt. Genuflexibil, & ex oĩ leui cã plicabilis, iterũ refertur ad mulierẽ. Tertiũ ponit, & inquit. Declinationẽ capitis ad dexterã, non enim ob mollitiem possunt ferre caput, & refertur hoc ad proprietatẽ signi. Non enim uidetur rõ cur magis in dexterã, q̃ ĩ sinistrã. Quartũ ponit, & inqt. Mot9 manuũ supini, & dissoluti, hoc est indecẽtes, & inordinati,

& inordinati, & iterũm ad signi proprietatẽ referẽ. Quintũ ponit, & inqt Ambulatiões duplices, altera circũinclinati, uel mutãtia, hoc est cũ q̃dã curuitate, hęc aũt tenẽtia lũbos, uel fortis pedibus hoc est cũ quadã rectitudine, & hoc q̃a nõ pñt ob mollitiẽ erecti ambulare. Sextũ ponit, & inqt. Et oculorũ circũspectiões mõ hac, mõ illac, qualis, ut inqt, fuit Dionysi⁹ cognomẽto sophista, ut physiognomones tradũt, & referẽ hoc signũ ad ꝓprietatẽ. Hęc itaq; de cinędo signa sunt obseruata ab antiq̃s. Iuniores expositores nec gręca ṽba aiaduertẽtes, nec intelligẽtes, eorũ hoĩuʒ signa Arist. posuisse tradũt, q̃ sunt natura seruiles, & apti seruitiꝭs. Tu ṽo ex his habes Arist. nõ seruiliũ, sed mollium signa posuisse, ut gręcum uerbum indicat, uerum tñ est ꝙ dicũt, hęc signa pro maiori parte referẽda esse ad apparẽtes mores, quos delicati subeunt.

Amarus, facie remißus, nigricolor, macer, secundũ ea, quae sunt circa faciem. abrasus, facies rugosa, sine carne recti crinis, & nigri.

Commentarium. Quidã ꝑ amarũ, q̃ graece est picros, intelligunt ferinum hoĩem, inciuilẽ & agrestẽ, q̃ cũ oĩno amicitię sit expers, nulli penitus seruit, & bñ dicerẽt. Si ꝑ cinędũ, seruilem hoĩeʒ Aristote intellixisset Ego uero arbitror, Aristo. per picrũ, amarũ intelligere ab a, ꝙ sine, & mero, dulcedie, q̃si absque dulcedine, & hoc pacto cinędo hoc est molli aduersatur. Cinędus. n. utpsũ, puer est, q̃ dulcis esse vr̃, & suauis. Amar⁹ uero ꝑ oppositũ, insuauis et austerus, huius hęc ponit signa, & inqt. Amar⁹ facie est remissus, hoc est sꝑ ac si quid ꝯsideraret, & hoc referẽ ad apparentẽ morẽ. Melancholici. n. et amari ualde ꝯsideratiui, & imaginarꝭ sunt. Ponit sc̃dm, & inqt. Nigricolor, & iterũ ad melicã naturã refertur. Tertiũ ponit, & inqt. Macer, & hoc rursus ad melãcholicã naturã referẽ. Quartũ ponit & inqt. Sc̃dm ea, quę cõsueuerũt esse pilosa in facie, abrasus, & nõ pilosus, & iterũ hoc ad naturã melicã referẽ, rõne. n. frigiditatis et siccitatis ꝑs, quę cõsueuit esse pilosa, fit nõ pilosa. Quintũ ponit, & inqt. Facies rugosa sine, carne, & hoc refertur ad apparẽtẽ morẽ. Vltimũ ponit, & inquit Recti crinis, & nigri, q̃. n. hꝫ planos capillos, et nigros, hñt cerebri adustionẽ, et ita sunt melãcholici, & sic hoc iterũ referẽ ad naturã melicã. Disputãt iuniores de causis signorũ, uerum hoc est facultatẽ physiognomicam egredi, satis. n. physiognomico sit signa colligere ex obseruatione, & posse illa referre ad ea, e q̃b⁹ colligunẽ, ut supius edocuit.

Iracundus, erectus corpore, figura bene confiatus, spirituosus, subruffus, scapule distantes, & magne, & late. Extrema magna, & firma lenis & circa pectus, & circa inguina, boni mẽti, pulcher, circũcursus capillorũ deorsum descẽdẽs.

Commentarium. Nũc ponit signa Iracũdiae, quae est naturalis affectio, q̃ quis est pronus ad irã, & q̃a ira ex sanguĩs ebullitione ꝓficiẽ, q̃. n. irascitur, in eo ebullit sanguis ꝑꝑ appetitũ uidictę circa cor, idõ iracũdia ꝓficiscitẽ ex abũdãtia sanguĩs cholerici, signũ aũt q̃a aĩalia iracũdia sunt iuuenis, taurus, canis, ursus, leo, & cętera id gen⁹, q̃ cholerico sanguine abũdant, hinc fit, ut signa iracũdię sint signa nimię caliditatis. Ponit ergo primũ, & inqt. Iracũdus, est corpore erect⁹, & rectae staturae, referẽ aũt hoc ad cãm, q̃m calor mult⁹ est, causa, quare hõ fuit rectę staturę, & referẽ etiã ad iuuenẽ. Sc̃dm ponit, et inquit. Figura bñ ꝯstatus, refertur ad taurũ, & ad leonẽ, & ad cãm, nã nimia caliditas spũaliũ est cã pectoralis cõstationis. Tertium ponit, & inquit. Spirituosus, hoc est ampli spiritus, et anhelationis magnę. Arguit. n. caliditatem spũalium, & referẽ ad iuuenẽ, & ad leonẽ. Quo aũt ad uerba attinet euthymos, hic ꝓ spirituoso accipiẽ, supi⁹ pro iucũdo. Quartũ ponit, & inquit. Subruffus, & referẽ ad leonẽ. Quītũ ponit, et inqt. Scapulę distãtes, et magnę, & latae, & refertur hoc ad leonẽ & taurum. Sextũ ponit, & inqt. Extrema magna & firma, & per extrema intelligit brachia, coxas, pedes, man⁹ collũ, & hoc iterũ ad leonẽ refertur. Septimum ponit, & inquit. Lenis & circa pectus, & circa inguina, & refertur ad sanguineũ, & ꝑ hoc differt iracũdus à forti, q̃m fortis est tot⁹ durus. Iracũdus aũt eẽ põt lenis circa haec. dixit circa pect⁹ & circa inguina, q̃m haec mũctoria sunt pricipalium mẽbrorũ. Lien. n. ad inguen sinistrum emittit, & epar ad dextrũ. Cor aũt & pulmo ad pect⁹, & ad subascellas, ad post aures emittit cerebrum, quare ꝑ bubones haec emũctoria intelligit, q̃m igitur haec loca lenia sunt, sanguis dñium notãt in principalibus mẽbris. Octauũ ponit, & inqt. Boni mẽti, & intelligũt iuniores bonũ mẽtũ esse nõ nimis rotũdũ, nec acutũ, sed mediocre inter rotũdũ & acutũ, uel bonũ mentum est q̃ties barba est decenter pilosa, & non nuda, & refertur ad iuuenẽ, taurũ & leonem. Vltimum ponit, & inqt. Circũcursus capillis deorsum descẽdens pulcher, quales sunt illi leonis, qui sunt recte descẽdẽtes, sed in fine torti, & refertur ad leonẽ. Aiaduerte ꝙ ꝑcipuũ signũ iracundiae est naturalis rubedo q̃ appet ĩ uenis oculorũ, ut ꝓbat Aristo. libro ꝓblematũ, & hoc oñdũt oĩa aĩalia iracũda. parti. 30. probl. 4

Mansuetus, grauis specie, carnosus, caro humida, et multa. Benemagnus, & commensuratus. Figura curuus, capillorum cursus retractus.

Commentarium. Hactenus de iracũdi signis, nunc de signis mansueti, sine mitis. Vbi aĩaduerte mansueta aĩalia esse leporẽ, ceruũ, ouẽ, & pĩguia aĩalia, & grauia ut boues, ponit ergo signũ, & inquit. Mãsuetus est specie grauis, referẽ ad ꝓuectũ, & ad bouẽ. Sc̃dm ponit, & inquit. Carnosus, hoc est taliter ut ei⁹ caro sit humida, fluxibilis, & multa, & hoc referẽ ad mulieres pingues. Tertiũ ponit, & inquit. Benemagn⁹, nõ tñ ualde sed commensuratus. Valde. n. magni, & ualde ꝑui hoĩes tractãdi esse solẽt, ꝑui quidẽ, q̃m in illis cito sanguis ebullit, ueluti in parua olla. Magni uero, q̃a tarde cholera gescit & sic signũ hoc ad decentiã refertur. Quartum ponit, & inquit. Figura curuus, refertur ad cõtrariũ. Figura enim erectus iracundus est. Quintum ponit, & inquit. Capillorũ cursus retract⁹, refertur ad oues & leporem & ad ceruum. Hacten⁹ de signis mansueti.

Simulator, pinguia quae circa faciem, & quae circa oculos, rugosa, somniculosa facies de more uidetur.

Commentarium. Hactenus physiognomiçauit ꝑ cõtraria, nũc alterũ habitum tm̃ describit, & primo signa ironis. Vbi aiaduerte ꝙ ironia graece, latine simulatio est, uel illusio (vt scribit Aristo. tertio rheto.) Cũ enim aliquid ꝑ cõtrariũ dr̃ & illusionẽ, haec ironis est, ponit ergo signa, & lege sic. Simulator is est, cui⁹ ea q̃ sunt circa faciẽ pĩguia sunt, ut maxillae, & caetera, quae circa faciẽ sunt. Secundũ ponit, & inquit. Et quae circa oculos rugosa, ut palpebrae supra & infra. Tertium ponit, & inquit, Sõniculosa facies de more uidetur, referũtur aũt hęc signa partim ad apparentes mores, parti ad ea, quorum sunt propria haec.

Pusillanimus, paruorũ mẽbrorum, paruorũ articulorũ, macer, ꝑuorũ oculorũ, & ꝑuae faciei, qualis utiq; fuit Corinthius Leucadius. Philocybi, Galeancones & Orchistae.

Commentarium. Affert pusillanimi signa, & oĩa referũtur ad cãm, quae eni enumerat, cã sunt ꝑuitatis & pusillanimitatis. Et ponit exẽplũ, de Corinthio Leucadio, & de Philocybis, q̃ sunt amatores taxillorũ, & de Galeanconib⁹, qui dñr brachio minores, & de Orchistis, q̃ saltatores dñr Philocybi. n. graece, latine amatores taxillorũ, Galeancones uero dñr hi, quorum alterũ brachium est pusillũ. At orchistae hi sunt qui saltatores dicuntur. Oẽs. n. isti ꝑua hñt membra, & pusillanimi sunt. Animaduerte quòd membrorum paruitas potest intelligi absolute & respectu sui corporis, absolute quidem nõ est signum pusillanimitatis, q̃m leo mẽbra habet absolute minora mẽbris elephanti, & tñ est aĩal magnanimũ, sed ꝑuitas mẽbrorũ respectu sui corporis, arguit pusillanimitatem. Referuntur aũt signa hęc ad causam, q̃m parua membra, paruiq; articuli, pusillanimitatis causa sunt possuntq; referri ad animalia pusillanima, quorum mẽbra parua sunt.

Commentarium.

Philodori, quibus labium sursum eleuatũ, & speciebus præcipites, superrubicundi.

Per Philodoros ſm quoſdã Ariſtote. intelligit largitioſos, ſcdm tñ uim uerbi, intelligit amatores munerũ, literarum gręcarũ igoari per Philodores intellexerũt cõtumeliarũ amatores, & eſt error, ut patet ꝟba gręca intelligẽti. Ponit ergo ſigna, & inquit Philodori, ſunt, qb⁹ labiũ ſuperius ſurſum eleuat, ita ut dẽtes & gingiuę appareãt, ueluti in canib⁹ Et hoc ſignũ ſumit à canibus, qui ualde munera amant, ſcdm ponit, & inqt. Et ſpẽb⁹ pręcipites, qdã lĩarũ gręcarũ imperiti, intellexerũt qd̃ iſti in aſpiciẽdo ſint pręcipites quaſi ꝙ ſpẽs uiſiuę ſint mobiles, qa habẽt oculos mobiles ꝑꝑ mobilitatẽ calidorũ ſpirituum, & errant, qm̃ per ſpẽbus pręcipites intelligit eos, q figuris, et uultu ſunt immodeſti. pręperera. n. immodeſtia eſt. Refertur aũt hoc ſignũ ad apparẽtem morẽ, qm̃ amatores munerũ ſunt immodeſti in quęrẽdo munera. Tertiũ ponit, & inqt. Suprubicũdi, & hoc referẽ ad cãm, qm̃ ꝓficiſcitur hęc diſpõ a ſpirituum caliditate, q̃ eſt in amatoribus munerũ. Talẽ diſpõnẽ nõnulli. M. Craſſo dederũt Ex his appet in quot errores labantur ignari lĩarũ græcarũ, q non modo errãt in capitulis, ſed in capitulorũ ſignis.

Miſericordes, quicũq; pulchri & albi coloris, & lipposorũ oculorum, & ſecundum nares ſurſum acuti. Et ſemper plorant iſti tales, & amatores mulierum, & fœminarum generatiui, & circa mores amatorij, & ſemper memoratiui, & ingenioſi, & calidi. Horum aũt ſigna dicta ſunt. Miſericors eſt ſapiens, et timidus, & ornatus. Immiſericors indiſciplinatus, & inuerecundus.

Cõmentarium.

Animaduerte ꝙ miſericordes ſunt mulieres, ſapiẽtes, tẽperati in natura, & de aĩalib⁹ boues, & colũbi, & id gen⁹. Tũc ponit ſigna, & inqt. Miſericordes ſunt qcũq; pulchri ſunt, & albi coloris, referuntur ad decẽtiã in natura, & ad mulieres. Scdm ponit, & inquit. Et ſunt oculos hñtes lipposos, referẽ hoc ſignũ ad cãm, qm̃ hñt cerebrum humidũ, & ſic de facili plorãt, & ita ſunt miſericordes. Tertiũ ponit, & inquit. Et hñt nares ſurſum acutas, referũt ad colũbos. Quartũ ponit, & inqt. Et iſti tales ſꝑ plorant, cauſa dicta eſt. Vel forte cũ poſuit tria ſigna miſericordis, ponit quędam ꝓpria illi, & dicit, & iſti tales miſericordes ſemper plorãt, hoc eſt de leui cadũt in ploratũ. Secũdum eſt ꝙ ſunt effeminati, qm̃ & amatores mulierũ, & fœminarũ generatiui, & ſic miſericordes non uiriles, ſed effeminati uidentur. Tertiũ propriũ eſt ꝙ ſunt circa mores amatorij, & ideo inqrũt de moribus proprijs, & alienis, & referuntur ad ſenes, q multũ ſunt interrogatiui. Quartũ proprium ꝙ ſunt memoratiui, libenter enim recitant aliorum geſta, & facta, & memoria tenent, & referuntur ad ſenes. Quintũ propriũ eſt ꝙ ſunt ingenioſi, & hoc ꝑꝑ tẽperãtiã in natura, quę eſt ingenij pabulũ, et ꝑꝑ hoc ſunt calidi, nã enim tẽperata declinat ad calidũ & humidũ, ut medici dicũt. Addit ꝙ horũ propriorũ quę ſunt propria miſericordi ſigna dicta ſunt ꝑ maiore parte, dixit de ſignis ingenioſi, & de ſignis morati hoĩs, & id genus, iõ nõ opʒ immorari. Ponit uero drĩã inter miſericordẽ, & immiſericordẽ, & inqt. Miſericors eſt ſapiẽs & timidus & ornatus, ſapiẽs quidem quia ingenioſus & bonę naturę, timidus, qm̃ non crudelis, ornatus, qa temperatę naturæ, & benemoratus. Immiſericors uero eſt indiſciplinatus, & inuerecũdus, & hoc ꝑꝑ cõtrariã naturam. Hęc de ſignis miſericordis, & & de proprijs illius, quę propria pñt eſſe ſigna etiã, ꝑ quę patet indiſciplinatum eſſe ſignum immiſericordes, & inuerecundum etiam eſſe ſignum immiſericordis.

Boni ad comedẽdum hi ſunt, quibus id, quod ab umblico ad pectus eſt maius eſt, quam quod inde eſt uſq; ad collum.

Cõmentarium.

Hic ponit ſigna edacis, & ponit unũ acceptũ a magnitudine ſtomachi, & dicit ꝙ ad comedẽdũ ꝓni hi ſunt, quib⁹ inter capedo uẽtris atq; ſtomachi, q̃ eſt ab umblico ad pect⁹ uſq;, maior inuenit. q̃ illic ad ingulum. Cu⁹ cãm aſſert Ariſtote. 10. particula problematũ, qm̃ fruſtra dara eſſet tãta ſtomachi magnitudo, niſi, ut recipiat magnam cibi copiam, & ſic per tale ſignum edacitas colligitur. probl. 56

Venereus, albicolor, & piloſus, & rectorum capillorum, & craſſorum, & nigrorum, & cuius piloſa ſunt timpora, rectorum pilorum, oculus pinguis. & inſanus.

Cõmentarium.

Venereus, ac libidinoſus is eſt, qui nimis uenere eſt affectus. Eſt aũt libidinoſus iuuenis, ſanguine⁹ cuius ſanguis eſt melãcholicę uentoſitati permiſtus, calidus. & de aĩalibus libidinoſa ſunt ceruus, hyrcus, ſymia, & porcus, & id genus. Tũc ponit ſigna, & inqt, Venereus, eſt albicolor, potiſſimum ſi rubedinem hʒ admiſtam, ut Rhaſes addit, & refertur hoc ſignũ ad apparentẽ morẽ. Qui enim coiuit in facie colorẽ albũ rubori permiſtũ habet. Pręterea refertur ad cãm. Nã ut Ariſtoteles inqt in libro de hiſtoria, uiri albi ſunt multi ſemis, ſunt. n. humidi multũ, quæ diſpõ eſt cã multi ſemis. Ampli⁹. Mulieres albę ſunt libidinoſę, & de leui cõcipiũt. Eſt. n. albedo nota humiditatis a qua fit ſemẽ. pallor etiã eſt nota multę euõnis mẽſtrui, & ſic matrix euãata trahit ſemẽ uiri, ut uẽtoſa. Cæſar etiã (ut Suetonius inqt) talẽ colorẽ hẽbat. Propterea dixerũt eũ caluũ & libidinoſum. Scdʒ ponit & inquit. Et piloſus, maxĩe, ut Galen⁹ addit, circa coxas, & referẽ ad hyrcum, põt etiã huius ſigna aſſignari cã, de qua nõ curo. Tertiũ ponit, & inqt. Et rectorũ capillorũ, & craſſorũ & nigrorũ, et, referẽ ad ceruũ, cui⁹ pili ſunt recti, craſſi, et ſub nigri. Pręterea referẽ hoc ſignũ ad naturã ſanguineã humori melãlico & uẽtoſo ꝑmiſtũ. Natura. n. ſanguinea humori melĩco ꝑmiſta ad libidinẽ facit, quarta particula problematum. Quartũ ponit, & inquit. Et cuius piloſa ſunt timpora, piloſa dico rectorum pilorũ, retulerũt hoc ſignũ etiã ad hyrcũ, referẽ etiã ad cãm, qm̃ multitudo pilorũ circa timpora ꝓficiſcĩ ex multis uenis, & arterijs pleni ſanguine, quę ad eũ locum terminãtur, & ꝑꝑea magis ibi quã alibi multitudo ſemis arguitur. Quintũ ponit, & inquit. Ocul⁹ pinguis hoc eſt craſſus, atq; ꝓeminẽs, & inſanus, & referẽ ad ceruũ, qñ ut inquit Plinius ponitur in furia coeũdi, uerũ aĩaduerte, ꝙ ſigna libidinoſi pręcipua ſunt tria, oculorũ naturalis ductus ſurſum, qui. n. oculos hñt naturaliter ſurſum ductos ſunt uenerei, & referẽ hoc ad cõſpicuũ actũ. Nã ut Ariſto. inquit quarta particula problematũ, coiẽs, & moriẽs ſurſum ducit oculos. Scdm eſt palpebrarũ fluxus, quorum. n. palpebrę fluũt, ſunt libidinoſi, cui⁹ cãm eandem particula affert Ariſto. & accipit hoc ſignũ ex ceruo, qñ ponĩ in furia coeũdi, habet. n. tũc oculos inſanos, hoc eſt ita fluentes & refluẽtes, ut inſanus cẽſeatur. Tertiũ & maximũ eſt piloſitas præcipue circa timpora, & coxas, cu⁹ cãm eadẽ ꝑticula affert Ariſto. Galenus uero addit, & circa coxas, & refert ſignũ ad hyrcũ. proble. 30 proble. 1. proble 18 probl. 31.

Somnolenti ſunt, qui hãt ſuperiora maiora & curuipedi, & calidi, & carnem boni habitus habentes, & forma pulchri, & piloſi circa uentrem,

Cõmentarium.

Somnolenti, gręce dñr philypni: hoc eſt amatores ſomni, qrũ Ariſto. ponit ſigna, & inqt Somnolẽti ſunt, qui habẽt ſuperiora maiora, & hu⁹ cã dicta eſt libro de ſomno, qm̃ iſti ſunt multorũ uaporũ, aliter caput magnũ nõ haberent, retulit Ariſto. hoc ad pomiliones, & ad pueros q ſunt ſomnolẽti, & ſupiora hñt maiora. Scdm ponit, & inquit. Et curuipedi, & vr̃ hoc ſignũ referẽdũ eſſe ad urſos; quorũ pedes ſunt curui, & ſunt ſomnolenti. Tertiũ ponit, & inquit. Calidi, refertur ad cãm, qm̃ multa caliditas eſt cã multę euaporationis ſurſum late, q̃ eſt materia ſomni, ut libro de ſomno dr̃. Quartũ ponit, & inqt. Et carnẽ boni habit⁹ hñtes, hoc eſt mẽte, & bonę hũiditatis aereę euaporabilis, referẽ ad cãm. Ponit quĩtũ, et inqt, Et forma ac ſpẽ pulchri, referẽ hoc ſignũ ad glires, qa int̃ bruta ſũt pulchri. Sextũ ponit, & iqt. Piloſi circa uẽtrẽ, referẽ ad ipſam cãʒ, nã cũ uẽter eſt piloſus, arguiẽ caliditas ſtomachi, ꝑ q̃ euaporãt fumi ad caput, qui ſunt ſomni materia.

Memoratiui,

Memoratiui sunt, qui superiora minora habēt, & pulchra & carnosiora.

Commentarium.

Aristoteles libro de memoria & reminiscētia scribit ad memoriā regri cerebri siccitatē, & ideo memoratiui cerebro sicci sunt. Preterea. Et bona capitis cōpō facit ad memoriam sic enim spūs bñ seruiūt uirtutib⁹ sensitiuis, unde inqt. Memoratiui sunt qui superiora hñt minora, nā hæc dispō arguit paucitatē uaporū & debitam siccitatē cerebri, quę ad memoriā facit. Ponit scdʒ & inqt, Et pulchra, hoc est bñ formata, referē ad decētiā. Tertiū ponit, & inquit. Et carnosiora, nō quidē pinguia, qm̄ sic hebetē & imemorē facerēt, sed debitę & bonę carnis. Sic.n. hęc habitudo est bona memorię. Hęc Aristo. scribit de signis cōibus & proprijs affectionum aiæ. Finis libri secundi.

Aristotelis physiognomicorum liber tertius expositore eodem Augustino Nipho medice.

Videntur autem mihi anima & corpus compati adinuicem. Ita quod animæ habitus alteratus simul alterat corporis formam, etiam cōtra corporis forma alterata, simul alterat animæ habitum. Nam cum animæ & tristari & letari insunt, manifestum quòd tristes obscuræ faciei sunt, & gaudentes hilaris.

Commentarium.

Cum docuit p exempla, & p aliorū obseruata physiognomiçare, cōgtegādo et cōia, et propria signa, in hoc libro uult docere particulatim per propria signa a particulis corporis accepta physiognomiçare. Et primo resumit q̄dam, quæ in primo libro resumpsit. Secundo accedit ad propositum. Quę uero resumit, p ordinē sunt multa, resumit, tamen primo quòd anima & corpus inuicem compatiuntur, & hoc proponit, & inqt. Videntur autem mihi aia & corpus compati adinuicē, & exponit quo modo, & inquit. Ita q aię habit⁹ alterat⁹ simul alterat corpis formā, etiā cōtra corpis forma alterata sil̄ alterat aię habitū, hoc est hoc pacto, q cū aia mutat habitū, corp⁹ mutat formā, q̄ nr̄i medici dicūt cōplonē uel apparētem morē, ut Aristo. uult, & etiā cum corp⁹ mutat formā, aia mutat habitū, & hoc pbat primo ab expiētia, qm̄ cū aiæ insunt tristitia, & letitia, corpus tristē, uel iucūdam faciē ostendit. Et cum aiæ inest gaudium, corpus ostēdit hilarem uultū, ergo anima & corpus mutuo permutantur.

Siquidem igitur adhuc anima dissoluta, formam in corpore existentem contingit dissolui, secundum quam quidem et anima & corpus sic cōpatiuntur, non tamen conferentia adinuicem. Nunc aūt manifestum quoniam utrūq; ad utrūq; sequitur.

Videtur hic soluere dubitationem, sed meli⁹ dicam⁹, q Aristote. probat iterum per secūdam rationem illud quod resumpsit scilicet q aia & corpus cōpatiantur, & lege sic adhuc hoc idē patet, si quidē dissoluta anima, forma quæ est in corpore dissoluatur, siue per formā intelligas cōplexionem, siue dispōnē, siue morem supapparentē, propterea addit, Scd̄m quā formam, & aia & corpus sic cōpatiuntur, dico sic cōpatiunē, qm̄ aia & corpus non cōferūt inuicem secūdum causalitatem simpliciter dictā, nō enim corpus est causa animę, nec contra simpl̄r, sed de⁹ & hō, ut dictū est in libris naturalis philosophię, sunt causę simpliciter aiæ & corporis, sed bñ seiuicē mutuo coalterant. Scd̄ siue sint inuicem causæ simpl̄r, siue nō, nūc aūt (vt inqt) manifestum q utrūq; ad utrūq; sequit̄. s. aia ad corp⁹, & corpus ad aiam. Et hæc est secūda ratio.

Maxime tamen ex hoc manifestū fiet, Nam mania uidetur esse circa animam, & medici medicamētis curātes corpus, atq; uictibus quibusdam ad ipsum utentes, animam à mania liberāt. Curationibus itaq; corporis, simul & corporis forma soluitur, & anima à mania curatur. Cum ergo simul utraq; persoluantur, manifestū q sibi inuicem conferant.

Confirmat quæ dixerat experientia medicorū, & hoc proponit, & inqt, Maxīe tñ ex hoc manifestū fiet, subaudi corpus & aiam cōpati inuicem, exponit medicorū experiētiā, & inqt, Nam mania, quę latine est insania, vē esse ęgritudo circa aiam ɔtingens, & tñ medici curātes corpus medicamētis, quæ græce, pharmaca dn̄r, atq; uictib⁹ quibusdā, q gręce dietę appellantur, ad ipm̄ corpus utentes, animam a mania liberāt, & propterea cōcludit ul experientię, & inquit. Curationibus itaq; corporis, simul & corporis forma soluitur, & aia à mania curatur. Tūc epilogat uim experiētiæ, & inqt. Cū ergo simul utraq; psoluantur. s. mania ab aia, & mala dispō à corpore, manifestū q aia & corpus sibi inuicē cōferāt, non qdem secūdū causalitatem simpl̄r dictā, sed scdʒ reciprocā alterationē. Quo uero modo aia sit causa corporis, & corp⁹ aię, in libro de aia diximus, nūc uero de coalteratione satis.

Simul aūt manifestum, & quoniā uirtatibus animæ similes formæ, quæ corporibus insunt, fiant. Quare eorum, quæ in animalibus omnia similia sunt, hæc quidem sunt eiusdem cuiusdam declaratur, hæc autem, non.

Commentarium.

Ex his quę dicta sunt, cōducit quoddā corollariū utile, q superi⁹ etiā exposuit, & uult, qd̄ corporeę dispōnes aię potentijs atq; uirtutib⁹ correspōdeant, Nam (ut Auerroes inquit) Mēbra cerui nō differunt à leonis mēbris, nisi qa aia potētia & uirtutib⁹ dr̄t ab aia, unde inquit. Simul aūt manifestū, & qm̄ uirtutib⁹ & potētiā aiæ formę atq; dispōnes, quæ corporibus insunt, siles fiant, atq; correspōdeāt. Sed quoniā corpis dispōes alię utiles ad physiognomiçādū sunt, alię uero nō, iō cōcludit hāc differētiam, & inqt, Quare eorū quę in aialibus oia similia sunt, duplicia sunt, hęc quidem eiusdem cuiusdā declaratiua, & hæ dispōnes utiles sunt ad physiognomiçandū, hęc uero non. Huius differētię cā est, qm̄ dispōnū corporearum hę qdā in aia notant, ut pilorū durities, pectoris dēsitas, & cęterę id genus, hæ nihil notāt, ut qd̄ os sub narib⁹ collocatū sit frons uero in prima capitis parte, et cętere id genus, primę quidem utiles, secūdę uero inutiles sunt.

Et quibus animalia operantur, hæ quidem propriæ uniuscuiusq; generis animalium paßiones sunt, hæ uero communes, proprijs quidem animæ operibus, propriæ corporis paßiones similes sunt, communibus uero communes. Communes quidem sunt iniuria, & quæ circa uenera extensio. Iumētorum ael uilium communis est iniuria asinorum uero atq; porcorum habitus, qui est circa uenerea. Proprium autem est, canibus quidem contumeliosum esse, asinis aūt indoler.s.

ἄλυπον Indolens. Iocundū.

Commentarium.

Secundo iterum infert aliud corollarium, quòd superi⁹ exposuit, & est affectuum qui aialib⁹ insunt, talis diuisio, qd̄ affectuum, quibus cætera aialia operantur, alij sunt proprij, hoc pacto qd̄ uni tm̄ generi aialium competant. Alij cōes. Et cōium, alij insunt oibus, Alij pluribus, cōis oibus est, ut affectus iniurię, cōpetit enim oibus usq; ad lacertas, cōis uero plurib⁹, est affectus ueneris, nam licet affect⁹ ueneris oibus fere cōpetat, proprię tñ porcis, & asinis cōpetit. Affectus proprij sunt, ut canibus esse cōtumeliosum, et asinis esse indolēs. Hinc regula est qd̄ proprija aiæ affectib⁹ respōdēt proprię corporis dispositiones, cōibus uero cōes. Hñt enim canes qd proprium, per qd̄ denotatur proprius eius animæ affectus, sil̄r & asini quid proprium habēt, p qd̄ denotatur eius aiæ, proprium. Sed quo ad uerba Aristote. dubitabitur, qm̄ asinus nō indolēs, sed tristis est proprie, quòd Plinius octauo historię natura- Cane 43

lis multis signis testatur. Primo quia in regionib⁹ frigidis nō generat & hoc propter eius naturam, quæ est frigida & sicca. Secūdo qa nō generat, nisi post ęquinoctium ęstiuū, ex eo qa eius natura supercalescit, & ad coitū red-

dictũr insanus. Tertio qa non fert onera, nisi nersus natea, quia mẽbra illa pollẽtiora sunt. ex his uult asinũ esse frigidum & siccum, & sic esse natura tristem, hoc idem Aristoteles asserit in ultimo de animalib⁹. Rñsio prima esse põt ꝙ græcus textus est corruptus & ubi alypon scribit, scribi debet lypon, hoc est triste, & sic in antiq̃s trãslationib⁹ legitur. Vel forte alypon pro indolente accepit, nã asin⁹ indolens, q̃m ex nullis aduersis dolet.

Quo igitur modo & commune, & proprium liceat distingui, & dictum est. Opus tñ est ad omnia multa consuetudine, si quis ipse debeat esse sufficiens ad dicendũ de his singula.

Commentarium.

Quia proprium & cõe multifariam accipi põt ideo, inquit, Quo igit modo, & cõe, & ꝓpriũ licet distingui primo libro dictum est. Ibi.n. dictũ est signum propriũ eẽ, ꝙ cõpetit oibus, & sp, non tñ solis, ut esse liberale, prędęq; cõicatiuum proprium est leoni, q̃m cõpetit omnibus leonibus, & semper, nõ tñ solis. Signũ uero proprium est habere frõtẽ eleusiam, hoc.n. oibus & semper cõpetit. Cõe uero est quod non omnibus, neq; solis, ut esse iracundum, nõ.n. omnibus leonibus, nec solis cõpetit. indifferenter.n. & leonibus, & lupis cõpetere põt. Cũ se itaq; excusasset, addit ꝓceptũ in physiognomonia practica, & inqt. Op⁹ tñ est ad oia aĩalium propria signa & affect⁹ dijudicãdos multa & lõga cõsuetudine, ac experientia, si quis ipse per se sine aliorum obseruatis debent esse sufficiẽs ad dicendũ de his affectibus singula signa. Vbi aiaduersione dignum singulis aĩalibus naturam tribuisse proprios affect⁹, eosq; propriis signis, ac notis in eorum corporibus significasse, & hoc (ut Maternus inquit) pluribus rationibus, primo quidem ꝑ cognitionem in se, nã affectus aĩæ signis corporis spectãtur, non.n. aĩæ signis spectari põt, cum aĩa sit nobis ignota. Scdo uero ob nostrã utilitatem, nisi.n. signa propria essent affectibus correspõdentia, inter ꝑnitiosum serpentem, & beneficum nõ discerneremus. Tertio formæ & proprios affectus, & illorũ propria signa sortitæ sunt ꝑ cõstellificationem in cœlo sitem (ut.n. Hermes inquit) nullum est arenarum granũ hic, quin propriũ obtineat signũ in cœlo, suscitãs ad illius incremẽtũ, his tribus rationibus formæ in materia sortitę sunt & merita propria, & signa propria, & affectus proprios, & q̃m res sunt innumerę, etiam signa, & affect⁹ sunt innumeri. Propterea Aristoteles bene dixit esse opus multa cõsuetudine, & longa experientia, ad hoc ut ex signorũ cõuenientia, quæ a feris accipiũtur, affectus cõsimiles discernamus. Quæres fortasse quare ex signis plantarũ nõ accipitur regula physiognomiçandi. Trogus & Philõ ut in q̃busdam libellis legimus, qui illis dedicãtur dixerũt in operibus aĩæ nutritiuæ posse physiognomonia ex plantis colligi. Nam cum uegetatiua uita cõis sit omnib⁹ uiuẽtibus, ideo multa signa lõgęui acceperũt ex plãtis, nam quibus boni sunt capilli & firmi, hi longeui sunt, referũtur ad plãtas lõgęuas, quę solia hñt firma, simili rõne & in aliis. Aristote. ṽo Galenus, & alii nõ per plãtas physiognomiçarũt, q̃m physiognomonia est cognitio affectuum & morum aĩæ, mõ mores, & affect⁹ sunt ĩ parte sensitiua, quæ dianoea appellata est, cõstat autem hãc non plãtis, sed aĩalibus, & hoĩb⁹ cõem esse. Quęres rursus utrũ affectus hoĩs, qui est libidinosus, & uenereus, sit eiusdem spẽi in asino & porco & homine. Pythagorici crediderũt affectus in feris, et hoĩbus omnes esse eiusdem rationis, q̃m & aĩa est eiusdem rõnis. Peripatetici ṽo animã differre ab aĩa, sicuti corpus à corpe, asserentes, dixerũt affect⁹ esse similes, sed nõ eiusdẽ rationis.

Quoniam enim ea, quæ uidentur in corporibus, dicuntur referri in similitudines, & in eas, quæ fiunt ab animalibus, & in eas, quæ fiũt ab operibus, & ideæ quędã, aliæ à caliditatibus, aliæ à frigiditatibus fiunt. Sunt autem harum quędam apparẽtium in corporibus, parua differentia utentis, & eodem nomine appellatæ, at & pallores qui sunt facti à timoribus, & laboribus. Hi enim & nomine eodem appellantur, & differentiam paruam habẽt adinuicem. Parua autem differentia existente, non facile est cognoscere, sed uel ex consuetudine formæ superapparentiam captãtem. Est igitur & uelocißimus, & optimus modus, qui est à superapparentia, & cõtingit sic eodem utẽtem multa dinoscere, & non solum uniuersaliter utile est, sed etiã ad signorũ electionem. Vnũquodq; enim electorum & dicere oportet talem, ut q̃ electum est, uelit.

Cõmentarium.

Repetit Aristo. hic modum physiognomiçandi, cũ, uidelicet, qui ex superapparentibus moribus colligebatur, & pręmittit tria pro declaratione illius, quorũ primũ est ꝙ similitudinũ animaliũ, alię à corporibus uel operib⁹ eorũ accipiuntur, aliæ a qualitatib⁹ eorũ, ut à caliditate, uel frigiditate, uel cæteris id genus, inquit. Quoniam enim, & lege uerba suspẽsiõe usq; ibi. Est igitur & uelocissimus, & reliqua, & propterea dimittatur hęc particula, q̃m enĩ, usq; ibi, & legatur sic, ea, quæ uidentur in corporibus, dicũtur referri in similitudines, dico in similitudines, qa & ĩ eas, quæ accipitur à corporibus ꝫm particulas corporum aĩalium, & in eas, quæ fiunt ab operibus, siue morib⁹ animalium, uel affectibus, ut superius dictũ est, & subaudi & etiã accipiuntur à qualitatibus corporũ animaliũ, ꝙ subdistinguit, & inquit. Et ideæ hoc est similitudines quæ à qualitatibus accipiũtur, duplices sunt, q̃m quędã à caliditatibus, aliæ à frigiditatibus fiunt, hoc est primũ. Vt breuiter dicamus ꝙ aĩalia possunt comparari aut in dispositionibus corporeis, aut in qualitatibus, ꝫm ꝙ est, ꝙ passionũ quæ aĩalibus uel hoĩbus compet̃t, quædam eodem noĩe appellãtur, parum differentes, ueluti pallores, q̃ à timore, & qui ab ægritudinib⁹, quædam sunt passiones nomine & re differẽtes ueluti pallor, qui à timore, & rubedo, quæ ab audacia exoritur, unde inquit. Sunt aũt harũ quędam demõstratio apparentium in corporibus, quæ parua differentia utuntur inter se, & eodem noĩe appellatę, ut & pallores q̃ sunt facti à timorib⁹, & qui sunt facti a laboribus hoc est morbis, hi enim ut inquit, & noĩe eodẽ appellantur, & differentiam paruã habent ad inuicem. Tacuit autẽ aliud membrum, qa intelligitur per suum oppositum, manifestum est enim ꝙ aliæ passiones sunt, quæ & noĩe, & re differunt. Tertium qđ præmittit, est, ꝙ licet in passionibus nomine & re multũ discrepantibus physiognomonia sit formalis, in passionib⁹ tñ quæ parum differunt, & eodem nomine appellantur, est difficilis, unde inqt. Parua autẽ differentia existente, non facile est cognoscere per physiognomoniã, sed oportet physiognomicum esse captantem, superapparentiã physiognomicam formæ, ex multa consuetudine, & longa experientia, ubi tamen multa differentia est, non tanta experientia requiritur. Aiaduersione dignum, ꝙ qui physiognomiçat, debet cognoscere aĩalia omnia, e quibus signa sumat, & mores eorum, ac affect⁹; & mẽbra, & membrorũ dispositiones, e quibus signa colliguntur, & propterea opus est multa consuetudine, et longa experientia, ideo hodie, physiognomiçans non nisi ex aliorum obseruatis physiognomiçat, ꝑ se enim nullus fere potest. His stantibus, concludit intentum, & terminat suspensionem, & inquit. Est igit & uelocissimus, & optim⁹ modus, qui est à superapparẽtia, ac a moribus conspicuis, declarat quo modo optimus, & utilissimus, & inquit. Et hoc subaudi, quia contingit utentem sic eodem mõ.s. per apparẽtem morẽ, multa dinoscere, dico multa dinoscere, quia non solum uniuersaliter utile est, sed etiam particulariter est utilis ad signorum electionem. Possumus.n. dicere uniuersaliter hunc esse astutum, qa superapparẽs mos est lupin⁹, particulariter ṽo, qa hic assimilatur traco, dicere possumus hũc esse natura iracundum, & hoc subscribit, & inquit. Vnũquodq; enim signorum electorum, talem eligentem oportet etiam dicere, ut quòd electum & particulariter uelit. q.d. hũc modũ esse particulariter utilẽ, q̃m physiognomon põt in particulari dicere, quicqd uult eligere, ergo licet hic modus nõ sit certus, ut supius ꝓbatum est,

tamen

tamen est optimus, q̃a per eum possumus in particulari et in uniuersali physiognomiçare. Est etiã uelocialim⁹ quia non requirit tantam experiẽtiam, sufficit enim habere cognitionem corporeæ dispositionis, quam corpus subit eo tempore, quo aiæ patitur affectum.

Amplius etiam & secundum electionem signorum, & syllogismo uti, quo opus est, ubi utiq; contingat adiungentes, conuenientibus cõuenientia. Vt utiq;, inuerecũdus sit, et paruiloquus, fur utiq; erit, & illiberalis, & fur quidem sequens inuerecundiam, & paruiloquiũ illiberalis. In talibus igitur cuiusq; oportet hoc modo secundum conuenientiam fieri methodum.

Secundus modus, ut primo libro diximus, physiognomiçandi erat per syllogismum, in quo ex multis affectib⁹ simul congregatis aliĵ deducuntur, ueluti siquis ex signis uel ex propria cognitione nouerit aliquẽ esse simul inuerecũdum & paruiloquum, ex his simul coniunctis põt syllogiçare eũdem esse furem & illiberalem. Furem quidem propter inuerecũdiã, illiberalem uero propter taciturnitatem, unde inquit. Amplius etiam & secundum electionem signorum est syllogismo uti & quo opus est, dico q̃ opus est, quia ubi contingit, adiungentes conuenientibus conuenientia, & ponit exemplum, & inquit. Vt si utiq; & inuerecũdus sit, & paruiloquus, sequitur per syllogismum, ꝙ erit & fur, & illiberalis, fur quidem, ut inquit. Quia fur sequens est inuerecũdiam. Illiberalis uero, quia illiberali sequens est paruiloquium. Tunc epilogat, & inquit. In talibus igitur cuiusq; oportet hoc modo sm̃ conuenientiã fieri methodum. Animaduerte, ꝙ in hac methodo fiũt duo processus. Primus est in quo per signa accipiuntur alĩ affectus, & hic fit aut ex feris, uel ex motibus cõspicuis, uel ex causis naturalibus. Secũdus est in quo quidem syllogistica serie ex illis deducuntur aliĵ affectus dãdo par pari, & totum toti.

Nunc aũt primum tentabo animalium distinguere, quæ ipsorum contingit permutari ad essendum fortia, & timida, & iusta, & iniusta. Sed prius diuidamus animalium genus in duas formas, adiungẽdo unicuiq; formæ cõueniẽs, sunt. n. similes.

His resumptis, nũc accedit ad regulas physiognomiçãdi per signa propria, & iterum prius præmittit quædam. Verum antequam illa præmittat, proponit intentionem suã circa illa, & est eius intentio diuidere animalia in differẽtias, ad hoc, ut de moribus arguere possit physiognomon conuersim ab uno in alterum, & hoc inquit. Nunc autem primum tentabo animalium distinguere, quę ipsorum contingit permutari, hoc est a quibus ipsorum cõtingat argui permutatim ac cõuersim ad essendum fortia & timida, & iusta, & iniusta. ergo intẽtio est distinguere animalia, ut argui possit ab uno in aliud, quod illud sit forte, uel iustum, aut timidum, uel iniustum præmissa intentione, diuidit, & ponit ordinem in dicendis, & inquit. Sed prius diuidamus animaliũ genus in duas formas hoc est in duas accidentales differentias in marem, uidelicet, & fœminã addendo quibus mas a fœmina, & e diuerso quo modo a mare fœmina differat, nam licet sint specie & genere similes, differentia accidentali, & forma ac figura differunt: & sic quid fœminæ proprie competat, & quid mari addetur.

Ferarum ergo quæ educari manu assuescunt, mansuetiores & molliores secundum animas fœminæ maribus sunt, minus fortes, atq; nutrimẽta, manusq; assuetudinem magis recipiẽtes. Quare cũ tales sint, erũt utiq; alicubi minus iracũde maribus.

Prosequitur differentias maris & fœminæ, & inquit. Ferarum ergo quæ educari manu assuescunt, mansuetiores, & molliores secundũ animas fœminæ maribus sunt: minus etiam fortes, atq; nutrimenta hoc est educationẽ. manusq; assuetudinem magis recipientes, & dixit. Quæ educari manu assuescũt: quoniam, quæ nõ possunt manu educari, sunt nobis ignotæ, & sic ignoramus an fœminæ maribus, an contra mares fœminis sint mansuetiores, uel dixit hoc, quoniam feræ, quæ in syluis educãtur: sunt notæ pastoribus. & uenatoribus ut postea dicet. Tũc ex his dat aliam differentiam, & inquit. Quare cum tales sint, erũt utiq; alicubi hoc est aliq̃ rõne fœminæ minus iracũdæ marib⁹. Si. n. fœminæ maribus disciplinabiliores sint, faciliusque educabiles, dubio procul & mitiores & minus iracundæ erunt.

Manifestum autem hoc ex nobis alicubi est, nam cum ab ira deuincimur, cũ difficultate prudentes, & maxime forte sumus, ad nihil usquã uerendum. Ad compellendum autem & ad agendum ferimur, ad q; utiq; ira impellit.

Cum ex dictis assignasset secũdam differentiam, nunc probat illam ex his, quę nobis cõstant. Experimur enim quando sumus irati, nos esse minus disciplinabiles, & minus tractabiles, ergo cõtra si fœminæ sunt disciplinabiliores maribus atq; tractabiliores, erunt mitiores, atq; mio⁹ iracundę, unde inquit. Manifestum autem hoc ex nobis alicubi sine aliquando est, nam cum ab ira deuincimur, sumus cum difficultate prudẽtes, & maxime fortes. Furor enim arma ministrat, sumus dico maxime fortes, ac nihil usq; uerendum, atq; timendum, ad compellendum autem & ad agẽdũ ferimur, ad quod ira impellit, ergo p opposĩtũ cũ fœminę sint disciplinabiliores, erũt mitiores.

Videtur autem mihi, & magis mali operatiuas fieri fœminas maribus, & petulantiores, & illiberaliores, & imbecilliores. Fœminæ igitur quæ & apud nos enutriũtur, & ualde alicubi manifestæ sunt. Quæ uero apud syluam, omnes confitẽtur & pastores, & uenatores huiusmodi esse, ut diximus.

Tangit hic tertiam differentiam, & inquit. Videtur autem mihi, & magis mali operatiuas fieri fœminas marib⁹, dico magis mali esse factiuas, quoniam sunt & petulãtiores, & illiberaliores, & imbecilliores marib⁹. Cuius cã est, ut secũdo de generatione aĩalium tradit, q̃m fœmina est hõ occasionatus, & ita eius anima est magis q̃ in uiris orbata, in actionibus defectiua magis, & in uiribus imbecillior, hac ratione hmõi potentię debitis rõnibus aĩam non informant, & ideo praue actiones suas eligũt. Sũt aũt petulãtiores, quia frigidiores, & propter eãdẽ cãm sunt auare, oẽs. n. frigidę sunt, & tenaces, & q̃a flegmaticæ sunt, ideo imbecilles, hæ sunt differentiæ maris & fœminæ, & epilogat, & se exponit, & inquit. Fœminæ igitur quæ & apud nos domestice enutriunt, & ualde alicubi. s. ubi diligens fuit pertractatio manifestę sunt, quo ad drĩas tactas. Quę uero sunt apud syluam, oẽs, v3, & pastores, & uenatores cõfitentur huiusmodi esse, ut diximus, & sic differentiæ tot & eędem in syluestribus sunt, quot & in domesticis, & dixit has drĩas esse alicubi manifestas, q̃a in libris de aĩalibus. Dubitabis fortasse, q̃m Aristo. quatuor libro de hysto. & primo de generatiõe aĩalium, nõ in oib⁹ syluestribus ita esse asserit, quia nõ in auibus rapacibus, neq; in aĩalibus insectis, q̃ græce entoma dr̃, neq; in q̃busdã piscib⁹, neq; in quadrupedib⁹ ouiparis, q̃m in his oib⁹ fœminę marib⁹ sunt maiores, potẽtiores, & animosiores. Pręterea. In q̃busdã aĩalibus sexuũ fit alternatio, ut in leporibus, unde Aristo. quinto libro de hystoria animalium, inquit. Leporũ etiam fœmina sæpenumero marem prior superuenit, de quo Plinius libro octauo. Terentius etiã Tute lepus es, & reliqua, ergo nõ semper mas est moratior et perfectior, sic. n. mutarentur mores. Apponẽsis in suis physiognomicis dicit hęc esse hmõi per accidẽs, at Aristo. loquitur per se. Quod non mihi placet, quę. n. p accñia sunt, uniuersam speciem nõ cõsequuntur. Propterea aduerte quędam aĩalia esse à tota spẽ calidissima, ut spẽs auiũ rapacium. Hic euenit, ut mares dupl̃r sint usti ac sicci, primo

ul toti⁹ generis, sunt enim aues rapaces ex toto genere sicçę, scđo ui sexus, mas.n. semper est fœmina calidior, quia igit mares rapaces nimis adurūtur. s. ui generis, & ui sex⁹ ideo sunt patui, & imbeciles, fœminæ uero sunt siccę atque adustę propter speciem, sed propter sexum sunt humidæ & frigidæ, ideo sunt temperatę, & propter hanc rationem fit, ut non sint ita paruæ, nec ita imbeciles, ut mares. Ouipera uero quadrupeda sunt maiora ob finē, ut. v3. possint coitum pati, & ouorum molem simul ferre. De leporibus uero, ignoratur. Ferdinandus primus rex Apulię uenator maximus, & in omnibus iustus, & ueridic⁹, dicebat leporum, quæ fœminæ sunt, non esse masculos, qui uero mares, non esse fœminas. Verum stāt nōnulli, q̄ & mares & fœminæ inueniebantur. Ego uero in uenationibus, qui b⁹ tot annis usus sum, nū quā in hac certior fact⁹ sum, reperi leporē ferētē i utero, & hēre uirgā & testes, & hoc nō semel, sed pluries, uerum utcunq; sit, Aristoteles decima

probl. 8. particula problematum, uult differētias maris & fœminę esse hmōi, his tamen exceptis.

At uero idem etiam manifestā est, quoniam ꝑm unūquodq; in unoquoq; genere fœmina mare minoris capitis est, & angustioris faciei, & gracilioris colli, & pectora imbecilliora hūt, & minus costatæ sunt. Et ancas, et coxas, maribus carnulētiores, genua aūt mollia, crura gracilia hūt, & pedes pulchriores, & corporis formam iucūdiorem utiq; magis q̄ generosiorē. Neruosæ autem minus sunt, & molliores, humidioribus carnibus utentes. Mares uero, his omnibus contrarij, eorum enim natura est genere fortior, & iustior, quæ uero fœminæ, timidior, & iniustior est.

Cū dixisset fœminam esse minus fortē mare, minus iracūdam, & mali in oibus magis operatiuam, hoc ultimo ꝓbat ex dispositiōe corpis, quæ respectu uirilis dispōnis est quodā mō orbata, & māca, & qm̄ in suo genere est manca, ideo & in actionibus etiā māca uidet, uñ inquit. At uero idē etiam hoc est eadē dr̄ia patet, qm̄ ꝑm unūquodque gen⁹ in unoquoq; genere fœmina mioris capitis est, mare, & angustioris faciei, & gracilioris colli. Prætetea etiā fœminæ pectora imbeciliora hñt, & minus costatæ sunt. Prætetea habent & ancas & coxas maribus carnulētiores, & hñt genua molia, & crura gracilia, quę oia sunt signa & causæ mollitiei, imbecillitatis, & diminutiōis Pręterea hñt pedes pulchriores, & corporis formā iucūdiorē utiq; magis quā generosiorē & fortiorē. Pręterea sunt minus neruosæ, & molliores sunt humidioribus carnibus suæ naturæ idoneis uetēres, per quæ omnia discurrendo pꝫ fœminas in oibus generibus exceptis auib⁹ rapacibus & aliꝭ, quæ diximus, esse minus fortes minus iracūdas, molliores, & imbeciliores & magis orbatas esse, & mancas. Mares uero ĥs oibus cōtrarĳ, nā eorum natura est genere fortior, & iustior, at natura quæ fœminę est, ꝯtra timidior, & iniustior est, & hoc, quia manca, & orbata. Patet ergo differentia proposita.

His ita se habentibus, uidetur animalium omnium leo perfectißimum in aßumendo maris formam. Est enim habens os bene magnum, faciem uero quadratiorem, non ualde osseam. Superiorem autem genam non præminentem, sed deorsum decēter pendentem. Nasum aūt hēt magis crassum, quam gracilem, oculos fuluos, non ualde concauos, rotundos, non ualde proeminētes, magnitudinem autem moderatā, supercilium benemagnū, frontem quadratam, ex medio subconcauam magis. Ad supercilia uero atq; nasum ueluti nubes superstat, & superiore parte frontis, habet pilos inclinatos ueluti asylum, caput moderatū, collum bene magnum, craßum moderatum. Crines flauos habens, non horridos, neque ualde crispos, quæ circa scapularū iuncturam sunt, longe magis lata, quàm coniuncta habet, scapulas fortes, & pectus iuuenile, & metaphrenum latum, & bene costatum, & dorsum moderate. Animal est minus carnosum secundum ancas, & coxas, Crura fortia & neruosa habens, & basim iuuenilem, & uniuersum corpus articulatū, atq; neruosum, neq; ualde siccam, neq; ualde humidum. Ambulans autem tarde: & magnifice incedens, atque seipsum in humeris: dū ambulat, quatiens Quæ igitur circa corpus: talia sunt: quæ uero circa animā, est capax: liberale, magnanimum: uictoriæ cupidum: mansuetum: & iustum, atque ea amās, cū qbus uersatur.

Basim Gressum Basinam

Cū distingoeret in marem & fœminam animal ipsum, & differentias assignasset inter illa, in hac parte præfigurare intendit uirilitatem in leone, & fœmininum sexum in panthera. Nam in nullo animalium uirilitas magis appęt quam in leone, in nullo etiam magis fœmininus sexus q̄ in panthera. Virilitas autem colligi pōt aut ex bonis corporis, aut ex ipsa animæ bonis, aut ex bonis fortunæ, q̄a uero leo, aut panthera nihil possidet, ideo tacuit demonstrare uirilitatem ex bonis fortunæ. Bona uero corporis, quædam colliguntur ex bonitate cōpositionis, quædam ex bonitate cōplexiōis. Bonitas ꝯpōnis pulchritudo est. Bonitas uero cōplexionis sanitas est, quæ ex sanis, & bonis operationibus colligitur. Aristo ergo uirilitatē in leone ostēdit & ex bonis naturæ, atq; corporis, & ex bonis animæ. Sed dices leonem non esse decoratum naturę bonis, q̄a febricitat quasi ex pricipĳs naturę quartana febre, ut narrant. Mihi uidetur hoc quod fabulant de leonis febre, nihil esse, cum Aristo. de illa nullibi aliquid dixerit, nec cō illi cōsona uī, si qdem natura nullum aīal facit, nisi mixturæ suæ spēi ęqualitatem hēat, in qua sanus sit. Signum autem huic nobis affert leo ipse, quē ferūt, cū infirm⁹ fuerit, uenari symiam, qua cibatus mox cōualescit, aliqñ etiam sanguis canis potu sanatur. Sed qm̄ dicit, ex trāslationib⁹ fere patēt, Ad uerba, quæ obscure leguntur, ueniamus, dixit itaq; leonem esse perfectissimū, nō quidem simpliciter, quoniam homo est omniū animalium perfectissimū, sed in assumendo maris formam, quoniam in eo plus uirilitatis q̄ in cæteris animalibus ostēditur. Gena græce est genys, latine mandibula etiā, accipitur q̄ pro labĳs. Supercilia uero ea sunt, quæ sub frōte bipartito disticta sunt, pili autem, qui in extremo palpebrarum ambitu adherēt, cilia dicuntur. Amplius Aristo. per uerbū illud bene, cū ait, { Bene magnum, benecostatū, } cōpetēter intelligit, hoc est competenter magnum, & cōpetēter costatum. Insuper frōs leonis subcaua est ex medio, uerum ad supercilia, & ad nasum eleuata est, ueluti nubes, quæ eleuatio ut dicitur secundo priorum est signum liberalitatis. Prætetea quid asylus sit, non clare patet, quidam dixerunt asylum dici quasi sine superciliorum eminentia ab a quod est sine, & sylo supercilio, uerum hoc uerbis Aristoteles non consonat, alĳ asylum in neutro genere templum, quod remus et romulus condiderunt, ad quod quicūq; cōfrigeret, ab oī noxa liber esset, uolunt significare. Asylum uero in masculino genere tabanum esse tradunt, quod græce oestrum dicitur, unde Virgi. tertio georgi. libro.

Est lenis sylert circa illicibusq; uirentem
Plurimus alburnum uolitans, cui nomen asylo
Romanum est oestrum graĳ uertete uocantes
Asper acerbe sonans, quo tota exterrita syluis,
Diffugiunt armēta, & hoc pacto accipiendo uerbis Arist.

cōsonat, Metaphrenū uero est totū bustū a septo trāsuerso ad collum, compositum ex pectore, & dorso, q̄ etiam a quibusdam thorax dicitur, uerum an ita sit, postea uidebitur. Verius. n. metaphrenum est pa opposita phreno, quę subscapilium dicitur, quia arcus est posterior sub scapulis collocatus, ut dicem⁹. Ad hæc uerbū basim, gressum etiā sonat latine, uel carinā, quę spina est, ubi coste colligt uñr, ut in naui uidem⁹, hæc de ꝟbis, De excellentia & uirilitate leonis, multa ab Aristo. ac Plinio narrantur, nam si ad

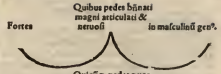
corporis

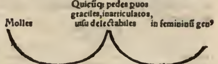
corporis figurã, ac ↄstitutionẽ q̃spiã respexerit, in illa summam uirilitatẽ colligem⁹, ut particulatim per singula mẽbra discurrẽdo annotauit Arist. Si ad aĩ mores animaduerteris, leonẽ inuenies magnanimum, ut ꝑ incessum Aristo. annotauit, & Plinius. Amplius ex usu cibi, abhorret.n.ad sui cibi reliq̃as redire, sed ꝑmittit accipi a quocũq̧, & pręcipue ab hoie. Annotarũt etiã ĩ eo liberalitatẽ, qm̃ est suæ prędę cõicatiuus, & indigẽtibus sępius subuenit. Narrãt etiã eũ esse uictorię cupidum, non enim nisi magnas feras uenaŧ, hẽt tñ infestũ onagrum, qm̃ eũ ex odio uenaŧ. Amplius est iustus mansuetus, & misericors, qm̃ ꝓstratis atq̧ ueniã petẽtibus aliqñ parcit, ut Plinius exemplo fœminæ cuiusdam declarauit. Est & bñficiorũ remunerator, ut Plinius & Solinus narrant exẽplo, cuiusdã, qui ab eius pede uel ore remouit spinam. Pręterea cętera aĩalia excellit pręstãtia, tum oculorũ, tum ossium. Oculorũ q̃dẽ, qm̃, ut Plinius inquit. Oĩs uis constat in oculis, ossibus uero, nã collisa ignẽ emicant, nec medullam hñt, nisi crura ut Aristo. narrat. Hæc pauca de leone.

Pardilis uero inter ea, quæ fortia uidẽtur esse, fœmineæ formæ magis est, quoniam non secundum crura, his autem cooperatur, & aliquod opus fortitudinis exercet. Est enim habens faciem paruam, os magnum, oculos paruos, exalbidos, exconcauos. Ipsos autem circũuagãtes magis, frontem longiorẽ magis, uersus aures rotunda magis quam planam, collum longum ualde & gracile. Pectus non amplum & longum dorsum, anchas & coxas carnosas. Quæ uero sunt circa ilia, & uẽtrẽ, lenia magis. Color aũt eius uarius est, & totum est, tum inarticulatum, tum incommensuratum. Forma igitur corpis talis est, in his aũt quæ secundum animam, paruum & furax, & ut omnino sit dicere, dolosum est. Animalium igitur quæ uidentur fortia conuenientiora sunt assumpta, & quæ masculinæ formæ, & fœmininæ sunt, dicta sunt. Alia uero quæcũq̧ sunt, facile utiq̧ est pertransire. Quæcũq̧ uero ad physiognomizandũ ex animalibus conspicere contingit in electione signorum dicentur. Electio uero signorum, quæ est secundum homines, sic accipitur.

Cum in leone figurauit uirilitatẽ, in hac ꝑte in pardili figurat fœmineitatẽ, uerum nõ sine q̃õne est q̃d per pardilem intelligat, cur etiã in ostẽdendo fœmineitatẽ nõ leænã accepit, atq̧ cur exẽpla beluarũ, & nõ hoĩs. Aduertere igitur sub eodẽ proximo genere ac sub alterna specie, tres esse spãlissimas, leonem, uidelicet, pardum, & quę ex his ꝑmixta est, leopardus. Leo mas est, cuius fœmella a nõnullis leæna dicıŧ. Pard⁹ mas etiam, cuius fœmella pardilis appellatur, sed apud Pliniũ pãthera, quæ animal est prorsus ferũ & maculosum, vñ Horatius in epłis. Diuersum confusa genus pãthera camelo. Ex his uero fiũt leopardus, ac leopardilis, cõicant autẽ hæc inter se uictu, coitu, moribus, & regimine, ueluti & canes, quæ diuersorum modorũ sunt. Nõ accepit aũt in exemplo leænam, qm̃ licet fœmina sit, multa tñ uirilia in ea spectanŧ, quæ fœmellis nõ cõpetũt. Nec accepit hominum exẽpla, qm̃ aliud esse debet per q̃ uult ĩspicimus, & aliud de quo uult ĩspicimus, quia ergo physiognomia est de hoĩe, & ea ꝑ quę uult ĩspicimus, sunt feræ, ideo exempla in feris, & non in hoĩbus accepit, maxime aũt in his, qm̃ in his uirilia ac fœminea magis cognoscũtur. Tũc inquit. Pardilis uero inter ea quæ fortia uidentur esse, fœmineæ formæ magis est, non tñ subaudi scd̃m oĩa quæ habet, qm̃ nõ scd̃m crura. deinde narrat oĩa. & quę dicit clara sunt trãslationibus.

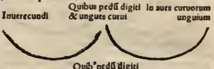
De pedib⁹ *Quibuscũque pedes & benenati, & magni, & articulati, & neruosi, fortes sunt secundum ea, quæ sunt in anima, referuntur in masculinum genus. Quicũque autem pedes paruos, graciles inarticulatos habent, plus usu delectabiles quam robustos, molles sunt secundum ea, quæ sunt in anima, referuntur in fœmininum genus.*

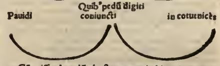

Cum ꝑpposuisset agere de signis proprijs, quę ꝑ electionem a feris, colliguntur, in hac ꝑte prosequitur, & primo incipit ab uniuersis pedibus, & ponit duas cõclusiones, quarũ prima est. Quicũq̧ pedes benenatos, hoc ẽ bene tẽperatos, magnos, articulatos, & neruosos habent, hi sunt fortes, probatur, quoniam tales referuntur in masculinum genus, ut superius fuit ex differentia maris, & fœminę præmissum, secũda conclusio. Quicũq̧ pedes paruos, graciles, plus usu delectabiles quã robustos hñt, hi sunt molles, & muliebres probatur, quia tales pedes referunŧ in fœmininum genus, ut superius patuit. Hęc Aristoteles de pedibus.

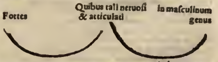
Quibus pedum digiti curui, & quibus ungues curui, inuerecundi, referuntur ad aues curuorum unguium. Quibus pedum digiti coniuncti sunt, hi pauidi, referuntur in coturnices strictorum pedum lacustrium. De pedum digitis, & unguibus.

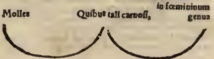

Cũ egisset de pedũ physiognomonia, hic agit de physiognomonia digitorum, & unguium, & iterũ ponit duas conclusiones, quarum prima est. Quib⁹ digiti pedũ, ac illorum ungues curui, hi inuerecũdi, probatur, quoniã hæc referũtur in aues inuerecũdas, quæ sunt curuorũ, unguiũ, ut cornix, sturnus, & coruus, & cæterę aues impudẽtes, secũda cõclusio est. Quib⁹ pedũ digiti cõiuncti, hi sunt pauidi, ꝓbaŧ. q̃a referuntur ĩ coturnices, quorũ pedes lacustres sunt cõiuncti & stricti, & tamen sunt pauidę.

Quibus ea, quæ circa talos sunt, & neruosa, & articulata sunt, fortes sunt secundum animam, referuntur in masculinũ genus. Quicũq̧ talis carnosi sunt, & inarticulati, molles sunt secundum animas, referuntur in fœmininum genus. De talis

Cum egisset de digitis, & unguib⁹, hic agit de talis, & horum partibus, & ponit conclusiones duas, quę ex uerborum translatione patent.

De cruribꝰ & tibiis

Quicũq; tibias habent & articulatas, & neruosas, & robustas, anima fortes sunt, referuntur ad masculinum genus, Quicunq; tibias graciles neruosas habent, uenerei, referuntur ad aues. Quicũq; tibias ualde carnosas habent, quasi ad modum diruptas, odiosi, & inuerecundi, referuntur ad apparentem cõuenientiam.

Habent tibias articulatas neruosas robustas
Fortes — Quicũq; — ſ in masculinũ genus

Habent tibias graciles neruosas
Venerei — Quicũq; — ad aues

Habent tibias ualde carnosas q̃si admodũ diruptas
Odiosi Inuerecundi — Quicũq; — ad appãtẽ decẽtiã

Cũ egisset de talis. nũc de tibĳs agit, de quibus ponit tres cõclusiones, quarũ prima est. Quicũq; hñt tibias articulatas, neruosas, & robustas, sunt animo fortes, probat, quia referuntur ad masculinũ genus, secũda uero est. Quicũq; hñt tibias graciles, neruosas, sunt uenerei, probatur, quia referũtur ad aues tertia. Quicũq; hñt tibias ualde carnosas ac supfluas quasi admodum diruptas, sunt odiosi, & inuerecundi probatur, quia referuntur ad superapparẽtem conuenientiam, nam caro in tibĳs nec superflua, nec manca esse debet, sed moderata, ac commensurata, cũ enĩ sic bene affecta fuerit, gratũ & uerecũdum, & modestum significat, ergo a cõtrario cũ superflua fuerit, odiosum & impudẽtẽ significabit. Retulit ergo ad supapparẽtẽ decẽtiã quę est cõtraria huic dispõni, ut locus sit a ꝯtrario, hęc Aristo. de tibĳs. Verum quo ad uerba attinet, quidam inter tibias, & crura differentiam cõstituunt, nam crus a genu initium capere, in talũq; usq; desinere, aiũt celsus in tertio ultimum est iuxta talũ ex utroq; crure paulum sanguinis mittere. Ouidius primo metamorpho. Crura nocẽt sentes, tibiã uero a parte anteriore uocari, os enim illud a genu ad pedẽ usq; descẽdens, tibia est, & antiqui & præsertim Ethrusci ossibus tibiarum musica instrumẽta fecerũt, propter quod tibias uocauerunt. Horatius in arte poetica tibia non ut nunc oricalco iuncta tubæq; emula. Sed Aristoteli Theodoro interprete primo animalium historia uidetur tibiã id esse, quod gemino esse subiaceat, cuius pars prior crea, posterior sura nuncupantur, quæ sura in homine & in quibusdam animalibus quę cauda carẽt, carnosa est, uel pleniuscula, nam ut Aristo. scribit. Oẽ aial carẽs in sura carne, hꝫ caudã alicuiꝰ subꝫ, ut pilosũ uel alio mõ, sic itaque tibia ex sura & crea cõgregatur. Hactenꝰ de tibis. Quo uero ad sententiam attinet, Aristoteles cum dispositionem illam tibiarum ad aues retulisset, nõ simpliciter id fecit, nam homo omni tempore coit, sed quia aues tempore coitus libidinosiores sunt. Hæc de tibĳs Arist. scribit.

De genu

Quicũq; genu crassi sunt, cinædi, referuntur ad apparentẽ conuenientiam.

Genu crassi
Cinædi — Quicũq; — ad appãtẽtem cõuenientiam

Nunc de genu, de quo hãc affert cõclusionẽ. Quicũq; genu crassi sunt cinædi, ꝓbat qm̃ refert hęc dispõ ad eiꝰ contrarium. s. ad apparẽtẽ cõuenientiã. Si. n apparẽs decẽtia moratum facit, cõtraria eiꝰ dispõ cinædum faciet. Quo uero ad ꝟba attinet, genu crassi uno uerbo græce dicunt gonycrati, sed quid genu sit, aperiamus. Femuri itaq; genua annectuntur, ubiq; uertebra est, qua sedendo uel ambulãdo ita se flectit, ut literę gręce figuram hẽat, ideo uulgo fœmina & crura simul gãma nũcupant, nã reuera hoc mẽbrum in genu flectitur, genu dicitur a parte superiori. Statiꝰ primo Thebaidos. Flexoq; genu uacua ilia tẽdit. A parte uero ĩferiori hoc est retro poples appellatur. Ouidius octauo metamorpho. Dextroq; a poplite leuum pressa geno, digitis inter se pectine iũctis. L. Columella libro septimo. Si dolore neruorũ claudicat, oleo & sale genua poplitesq; & crura complicãda sunt. Lucretius tertio libro, Brachia palpebręq; cadunt poplitesq; cubanti. Sed apud hystoricos etiam pro tota parte neruosa accipitur. Liuius uigesimosecũdo libro, et Horatiꝰ primo sermonũ, Qui peccas minus atq; ego cum fului rutubæq; aut placidiani cõrẽto poplite miror prœlia, sed in proposito pro cõgregato accipitur, unde Aristo. primo de historia commune femoris & tibię genu poplesq; est. Hęc de genu.

γ gamma

De coxis

Quicũq; coxas osseas, atq; neruosas habent, fortes, referũtur ad marem. Quicũq; coxas osseas, & carnosas habent, molles, referuntur ad fœminam.

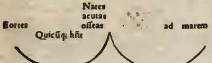
Habent coxas osseas neruosas.
Fortes — Quicũq; — ad marem

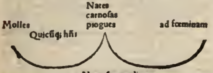
Habent coxas osseas carnosas
Molles — Quicũq; — ad fœminã

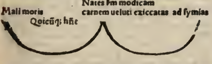
De coxis ꝟo hic ponit duas ꝯclusiões, et ꝑspicuę sunt, sed quid sit coxã, exponamus. Vbi ais duellione dignũ, q̃ ubi femora annectuntur, uertebrę sunt, quę coxę dicunt. Celsus libro quarto. Renes ꝟo diuersi, q lũbis sub imis coxis ĩhererẽt, Iuuenalis hic coxa debilis ambos ꝑdidit ille oculos. Celsus etiã libro quito. At cũ uulua ꝑcussa est, dolor ĩ inguinibꝰ, & coxis, & femoribꝰ est, sed coxa hoc ẽ os uertebræ uocat etiã coxẽdix. Suetonius in uita Augusti. Coxẽdice & femore & crure sinistro, nõ ꝑinde ualebat, ut sępe etiã ĩde claudicaret. Q̃ aũt coxa iuncturã ꝟtebrarũ, nõ cũ neruo ꝟtebrã cõtinente et os q̃ꝫ significet, oñ dr. Plinius iunior in epistolis, hunc dũ sequitur, colligitq; per leue, & lubricum pauimentum fallente uestigio, cecidit, coxamq; fregit, quæ parum apte collocata reluctãte ętate male coiit. Cælsus etiam libro quarto. Coxis proxima sunt genua, de osse intellexit, hãc quidẽ sciã uocãt, hicq; sciaticos appellãt, qui coxendice claudicãt. Apud Aristo. ꝟo coxa aliquando μηρός, ut hic, aliquando κοτυληδών appellatur, unde libro primo de historia animalium inquit. In quo autem femur uersatur, coxa, & acetabulũ subaudi dicitur. Hęc de coxa.

Quicũq;

Quicunq; autem nates acutas quidem osseas habent, fortes sunt. Quicunq; uero carnosam, pinguis habent molles. Quicunque uero habent secundum modicam carnem ueluti exiccatas, malli moris sunt: referuntur ad symias.

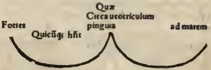

De oatib⁹uero pooit tres cõclooes, quarũ Pria ẽ, Quicũq; nates acutas ac osseas hñt, sunt fortes, ꝓbaẽ, qm̃ referunẽ ad masculinã genus. Scd̃a. Quicũq; hñt carnosas ac pingues, sunt molles, ꝓbaẽ, qa ad gen⁹ femininũ referunẽ. Tercia. Quicũq; hñt nates ad modũ exiccatas ſm modicã carã ẽ, sunt mali moris, ꝓbaẽ, qa referunẽ ad symias, q̃ sunt malorũ morũ hæc de cõclusiomb⁹. Sed quo ad uerba attinet. aiaduerte ꝙ in græco scribiẽ, πυγα, & in trãslatione ueteri pectem, &, ut mihi uĩ. error est, qm̃ poti⁹ pugnũ sonat, ortẽ aũt error, qm̃ pyga interdũ mẽtula dĩ, qd' ẽ rõne extreme ꝑtis pyga. n. extremã ꝑtẽ tã anteriorẽ q̃ posteriorẽ significat, & ꝓpterea nates & mẽbrũ uirile significabit. trunchi o. extremũ utrũq; ẽ. Horati⁹ prĩo ſmonũ. nec nũmi pateãt, aut pyga. Martialis & Antis hñs oe topygrũ, macre, hoc ẽ rectã pygã. Mihi tñ of eẽ scribẽdũ πυγὴν nã πυγὴ græce nates dñt, quęq; ab Aristotele ait. qñ γλουτός gręce, latine nates dñr. uñ prĩo hystoria. ꝑtis uero excretorię, q̃d subditũ, q̃si strãgulũ, nates appellaẽ.

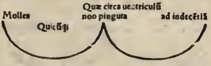
Qui lumbosi, ferarum amatores, referuntur ad leones, & ad canes. Videbit enim utiq; quis & canum, eos, qui sunt ferarum amatores: lumbosos se habere.

De lũbis ponit onã cõclusionẽ, q̃ est. Quicũq; lũbosi sunt, ferarũ amatores sunt ꝓbat, qa referunẽ ad leones & ad canes, ad canes q̃dẽ, qa uidebit utiq; qs & canũ eos eẽ ferarũ maxĩe amatores, q lũbosi sunt, ut leporarĳ canes. Sed quo ad uerba attinet, a cinctura ad nates lũbi uocãtur, ubi sedes libidinis est Persius cũ carmina lũbũ intrãt & tenero scalpunẽ ubi intima uersu. Et in sacris quoq; legim⁹. Sint lũbi uestri ꝑcincti, & nec iniuria q̃dẽ, ibi. n. luxurię ẽ domiciliũ. Aristo. i. de historia, partẽ posteriorem pari structura ꝑciognos, uñ oomẽ osphya inditũ est. Sũt igiẽ lumbosi hoĩes, qui lumbos loogos & aliqua ex parte crassos hñt, ueluti & cursores caoes, q uulgo leporarĳ dicuotur. Isti. n. canes, ad hoc, ut philotheri, hoc est amatores ferarũ ſiot, lumbosi esse debẽt, ut eorũ lũbi sint oblongi, & mediocriter magni ac crassi, & neruosi, & duri, ut oos in canib⁹ leporarĳs nõ semel obseruauim⁹ peregrina enim, & teucer, & falco, & tyber, & alĳ q̃plurimi nr̃orũ excellẽtissimorũ canũ, ita lũbosi extiterũt. & inter canes summã excellẽtiã habuerũt. Expertus etiã sum ualidos canes eẽ pectorosos, & coxas neruosas, & rotũdas hẽre ad modũ uiniferi. Ad ꝑtlorũ etiã duritiã canispices aiaduertunt, sunt. n. canes quorũ pili duri sunt, fortes, hæc nos in nr̃is canib⁹ diligẽter annotauimus oũq̃. n. inuenim⁹ ualidos canes sine his, aut horum aliq̃bus. Hæc de lumbis

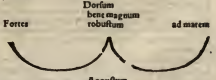
Quibus ea, quæ circa uentriculum sunt, pinguia sunt, fortes sunt: referuntur ad marem. Quibus autem non pinguia, molles: referuntur ad indecentiam. De uentre

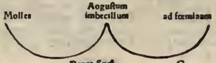

Nũc de uẽtriculo, ĩ quo cibus deuoraẽ, duas ponit cõclusiões. pria ẽ. Quicunq; hñt ea q̃ circa uẽtriculũ sunt, pinguia, sunt fortes. ꝓbaẽ qa ad marẽ referunẽ. Scd̃a cõclusio ẽ. Quicũq; ea, q̃ circa uẽtriculũ suot, hñt non pinguia, sunt molles, ꝓbaẽ, qa referunẽ ad indecẽtiã, decẽtia enĩ, ẽ, ut sint magna ad hoc ut calor circũstãs mago⁹, & fortis sit, q est roboris fundamẽtũ. Sed quo ad uerba attinet, aĩaduerte dĩiam esse inter uẽtrẽ & uẽtriculũ. Vẽter enĩ a supiori ꝑte pectore, ab ĩferiori, ilĳs, & pube, a latere lateribus ipsis terminaẽ. Iuuenalis. Montaoi quoq; uẽter adest abdõe tardus hicq; extẽdiẽ Arist. prĩo historiarũ uẽter ĩfra pect⁹ est parte priore eiusq; radix umblicus ẽ, appellaẽ aũt grece γαστὴρ gaster, latine uẽter. Vẽtricul⁹ uero siue aluus Aristotele auctore prĩo hist. libe. pars est uẽtris in qua cib⁹ deuoraẽ, uñ ita scribit Theodoro interꝑtæ, partem, qua cibus recipiẽ, os appellam⁹, quæ græce στόμα dĩ, in quã deuoratur, uentriculũ, q̃ κοιλία uocatur, & sic uentricul⁹ pars uentris est, per ea uero, quæ circa uẽtriculum sunt intelligit latera, & pect⁹, hæc. n. cũ pinguia sunt, hoc est magna, fortitudinis nota sunt. Hactenus de uẽtriculo.

Quibuscunq; dorsum & lene magnum, & robustum, animabus fortes sunt: referuntur ad marem. Quicunq; autem dorsum angustum, & imbecillum habent, molles: referũtur ad feminam De dorso

De docso uero duas cōclusiones cū suis ꝑbationib⁹ affert, q̄ trāslatione clare sunt. Verū quo ad uerba attinet, dorsum græce νῶτον, sed in trāslationibus antiquis spina inscribitur, uerius dorsum scribendū est. dorsum uero & interscapiliū apud nōnullos idē significat, dictū quidē dorsum quasi dorsum, iterscapillū uero, qa inter scapulas, uñ ualleeula illa, q̄ inter scapulas collocat̄, interscapiliū uel dorsum appellāt. Igini⁹ in descriptiōe ursę. In humero ela cā unā. In pede de posteriorib⁹ nouissimo duas. In summo iterscapilii unā. dorsum ergo & iterscapiliū idē significat. Sed Arist. ut mihi uī, dorsum totū spatium, q̄d pectori contraponit̄ noton, hoc est dorsum appellat. uñ primo histo. dorsum pone pect⁹ est, cuius partes scapulę, & spina, ifra ꝑ e regiōi uētri, lūbi hñt. uetū de his hacten⁹.

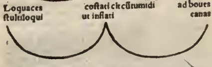
De costis

Qui uero benecostati sunt, fortes anima sunt, referūtur ad marem qui uero non costati, molles animabus sunt referūtur ad fœminam. Quicunq; uero ex costatis, circūtumidi sunt, ac si inflati essent, loquaces sunt, et stultiloqui, referuntur ad boues & ad ranas.

De costis & costatis tres affert cōclōnes, q̄ patēt. Sed illud dubitatiōe dignū est, qm̄ loquaces & stultiloquos ad boues & ranas refert. De ranis qdē nemo dubitat nā garritū atq; loquacitatē, oēs ranis tribuūt. Ouidi⁹, Garrula limosa rana coaxat aquis. De bob⁹ aūt q̄d Arist. inquit. Ambiguū est, nō. n. bob⁹ garrulitatē, & stultiloquiū tribuunt. idō, ut mihi uī. Arist. ꝑ boues tauros intellexit. q stultas uoces emittūt, & frequēter mugiūt, dū ira gliscēte, arenā in altū spargunt. Quo uero ad rubricā attinet, pleura græce latine costa, uel latus, dictæ quidem coste, quia interiora custodiunt, uel quia simul stant, latera uero ifra alas sunt & a dextra, & sinistra. Iuuenalis, Pręterea lateris uigili cū febre dolorē. Si cepere pati missum ad sua opera morbū. Infestū credūt a numine. Est aūt morb⁹ is, quē medici pleuresim uocāt. Solēt iter latera, & costas discrimē hoc notare, nā latera costis terminant̄. Et ꝑpterea apud anathomicos costas ossula laterica esse legim⁹ q̄ latera cōtermināt. dcā qdē latera, uel qa ꝑ ipsa iteriora lateāt, uel a latitudine. Arist. i. histo. de costis scribēs: ingt. Cōes āt ptis supioris iferiorisq; coste octonę, nā de hoibus gen⁹ turdulorū, quos septenis costis ferūt creari, nullius idonei auctoris testimonio cōstat, & sic coste ossula lateralia sunt.

De umbilico

Quicunq; aūt maius habent id, quod ab umblico ad pectoris imum est, quā quod est ab imo pectoris ad collum, uoraces & insensibiles. Voraces quidem, quia uas magnum habēt, quo suscipiunt cibum. Insensibiles uero, quia angustiorem locū habent sensus, compressumque a susceptiuo cibi, ita ut sensus grauescant aut propter ciborum repletiones, aut propter indigentiam.

De spatio ab umblico ad pectoris imū nūc loquit̄. Verū aisduerre, q̄ Arist. ab umblico, duas accepit mēsuras, alterā qdē ab umblico ad pectinē. Alterā uero ab umblico ad imū pectoris. & iuxta has duas posuit cōclōnes, prima est, qb⁹ spatiū ab umblico ad pectinē maius est q̄ ab umblico ad pect⁹ hi breuis uitæ sunt. Affert cām lib. ꝑblematū, qm̄ alu⁹ i qua cib⁹ deuorat̄, ob ei⁹ paruitatē frigid⁹ est, ita ut nō possit bñ cibū cōcoquere, & idō ꝑꝑ indigestionē, multarū supfluitatū gñatiuus est, e qb⁹ morbi multi emergūt, ob quos nō diu uiuūt. Scd̄am ponit hic, & ingt. Quicunq; āt maius hñt id, q̄d ab umblico ad pectoris imū est, q̄ q̄d ab imo pectoris ad collū, uoraces sunt, & insensitiui, & hāc ꝑbat quo ad utrāq; ptē, & ingt. Voraces qdē, qa uas magnū hñt uētriculū. uidelicet in quo cibū suscipiūt. At i maiore q̄to maior uas est, maiorq; appetitus, atq; actio maior ꝑbat scd̄am & ingt. Insensibiles uero, qa angustiorē locū hñt sensus angustiorē locū dico cōpressum, uidelicet a susceptiuo cibi, ita ut sensus grauescāt. s̄p. qa aut grauescunt ꝑꝑ ciborū repletiones replente enim cibo sensus q in corde sunt, grauescūt, & turbidi fiūt ꝑꝑ uapores eleuatos a cibis, & in angustum locū redeūt ꝑꝑ repletionem cibi, q̄ cor cōstringit, aut grauescūt ꝑꝑ indigentiā, uacuo. n. aluo, cholera diffusa ad stomachū. stimulat sensum eius, ita, ut alij sensus q in corde sunt, tabescāt. Quare cum stomach⁹ quali s̄p sit uī plen⁹ uel uacu⁹ iure sensus s̄p graues sunt. Quo uero ad rubricā attinet, ὀμφαλὸς grece latine umblicus, hic āt i medio uētris sit⁹ ē. Arist. hist. i. radix uētris umblic⁹ ē. Estq; ueluti cētrū, dictusq; quasi umb⁹ilū, uñ & umbo appellat̄ loc⁹ i medio clipei, ex umblico aūt ifans i utero pēdet, ex eo ēt nutrit̄. Vmblic⁹ muliiferiā accipit̄. Virgili⁹ in priapeis rūpant̄ ꝑtor usq; mētulaq; ne qcq̄ sibi pulset umblicū. accipit̄ ēt ꝑ medio cuiusq; rei. Plini⁹. Vmblic⁹ Italie circa lacū reatinū ē. Et i priapeis delphos pithi⁹ orbis umblic⁹ & de libr. quoq; umblicū Catull⁹ dici oñdit īlata charta īgie nouē libri. noui umblici lora rubra mēbrana. Hec de umblico.

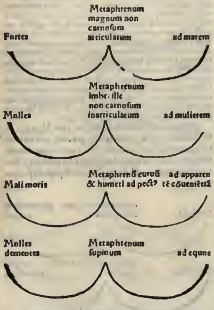
Quicunq; uero pectora magna atq; articulata habēt, animo fortes sunt, referuntur ad marem.

De pectore unā ponit cōclōnem cū sua ꝑbatiōe, q̄ oīa clara sunt. Quo aūt ad uerba attinet, στῆθος, aut θώραξ grece latine pectus, a ingulo uero incipit pect⁹. q̄d quatuor ptibus terminat̄. incipit a iugulo, desinit in aluū, duobusq; lateribus cōcludit̄, ad alasq; se extēdit, dictū, ue multi autumāt, q̄d pessū sit iter mamillas, nā māmæ i pectore sunt. Martialis, Aut tibi pānose depēt pectore māme. Arist. āt uidet̄ thoracē alterū facere a pectore. Histo. n. primo inquit. Thoracē eā partē appello, q̄ a collo ad pudēda usq; trunca portendit. Eodē libro in alio capite dicit̄ si thorax ipse pte priore posterioreue cōstat, mox a collo ad pect⁹ priorē obtinet sitū bipartitū, in mammas partē sui utraq; exuperās. Vñ pct⁹ (auctore Aristotele) iter lacertos hoi. cōstitutū est, cæteris inter crura priora, larū id eē in hoie nōne pmittit̄, quū nihil lacerti adiuncti lateribus impediant. At quadrupedib⁹, q̄ añ se crura, cū ambulant, locumq;

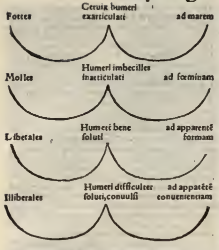
cumq; mutãt,protendunt,pars hęc coartata est,unñ fit, ne quadrupedes eo loco habeant mammas,nã homini q & sparŋ laxitas permittit,& carnosa ea pars est,cum operiri sedem cordis conueniat mammeque pectori afformate sunt. Hæc de thorace,et pectore.

De metaphreno. *Quicunq; uero metaphrenũ habẽt magnum & non carnosum,& articulatum animabus quoq; fortes sunt,referũtur ad marem. Quicunq; autem imbecille,& nõ carnosum,& inarticulatũ animabus molles sunt,referũtur ad fœminã,Quibuscũque metaphrenũ ualde curuũ est,& humeri ad pectus cõcurrẽtes sunt mali moris,referuntur ad apparentẽ conuenientiam, quoniam nõ apparent anteriora,ut debẽt apparere. Quicũq; aũt metaphrenũ supinũ habent,molles sunt,& demẽtes, referuntur ad equos. Quoniã aũt neq; curuum ualde neq; concauum oportet esse,medium quærendum est benenati.*

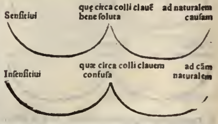

De metaphreno,quatuor cõclusiões ponit, q̃ itelligi nõ põt,nisi qd metaphrenũ sit,exponat̃ gdã p metaphrenum scapulã uolunt significare,qd gdẽ mihi non placet, nã quę dicit de metaphreno,scapulis nõ cõpetunt. Alŋ dixerũt p metaphrenũ eẽ intelligẽdũ dorsum,uel iter scapilũ,qd etiã minime mihi placet,qm̃ quæ Arist.hic dixisset,essent supflua,supius.n.de dorso dixit.Alŋ uoluerũt p metaphrenũ totũ thoracẽ eẽ audiendũ,ut superius narrauimus,qd nõ cõsonat uerbis Arist. Galenus ergo aliter eo libro exponit,q de interioribus inscribit̃ uulgo, uoluit.n. pectoris imũ,qd a pte anteriore cõterminũ ẽ stomacho siue alno,uel uentriculo. Phrenõ a ueterib⁹esse appellatũ qd latine idẽ est qd mẽs,nec ab rõne,qm̃ dũ in eo loco infirmitas aut apostema est,mẽti nomentũ inferri uidebãt, a Platonis uero tpe,ut ingt,diaphragma hoc est diuisio dicta est unñ Aristo. de partibus.iŋ.annectitur hoc septum siue cinctus costis parte sui carnosiore ualidioreq;,media aũt cõstat mẽbrana exiliori,ita.n.& ad robur,& ad prętẽtũ cõmodius est cõtra colorẽ se offerẽtẽ,hoc ueluti sobolẽ esse. Argumẽtũ ex ŋs,quæ plerũq; accidũt, ducit̃.ubi enim pp uicinitatẽ attraxerint humorẽ calidũ atq; excremẽtũ,cõtinuo mẽtẽ,sensumq; plane perturbant, qũã ob rẽ phrenes appellant̃ quasi participes prudẽtię sint,atqui nullatenus participes sunt,sed qa ppinquę sunt ŋs,q̃ uim obtinẽt illã (cordi.n.pcẽdunt̃) huic mẽtis mutationẽ apertiũt. patet igit̃ ex his imũ pectoris anterius,qd est stomacho cõterminũ eẽ phrenũ,uerũ nũc diaphragma hoc est diuisio dr̃,quaten⁹ eo loco diuiduntur spũalia a naturalibus,quare metaphrenũ ea ps posterior est,q̃ phreno oppõit̃,dicta metaphrenũ hoc ẽ postphrenũ. Põtq; dici sub scapiliũ,qa actus est uersus cincturã sub scapulis cõstitutus. Estq; pars iter septũ trãsuersum,& iterscapiliũ. Hæc de metaphreno mihi uĩr,de quo Arist. quatuor cõstituit cõclõnes,quarũ duæ primũ pspicue sunt,tertia uero hęc ẽ, Quibuscũq; metaphrenũ ualde curuũ est,ita ut humeri ad pectus cõcurrẽtes sint,hi sunt mali moris, pbat loco a cõtrario,& ingt. Referunt̃ ad apparentẽ conuenietiã,q̃ ẽ illi dispõni cõtraria,qm̃ nõ apparent anteriora ea rõne qua debẽt appere,& ita si apparẽs cõuenietia i forma ẽẽ signũ bonorũ morũ,cõtraria dispõ erit signũ malorũ morũ. Sed quo ad rõnes attinet,aiaduerte q hæc est axioma,ac dignitas in physiognomicis,si cõueniẽa cõpositio ẽ signũ bonorum morum, indebita compositio erit signũ malorũ morũ.cã uero,qm̃ sicuti corp⁹icreatura uitiosum est,ita & aia in actionibus turpis,& uitiosa erit. unñ Loxus mõstrũ i corpore,& in aia monstrũ est. Arist. ad Alexãdrũ. Albedo liuida uel flaua,hoĩs deceptiui magnũ signũ est,q si cũ hoc accidat mõstruositas erit & natura, & aĩs diminut⁹,fuge ergo,ut ingt. Preterea eodẽ loco,caue ab hoĩe oĩ,q aliquo mẽbro diminut⁹ac mancus est,ue luti ab inimico,qm̃ turpes ac mãchi temerarŋ sunt,loquaces & sine iudicio oĩa pferẽtes. Talis fuit Thersita. unde Homer⁹, ἀμετροεπὴς ἀκριτόμυθον, hoc est sine mensura locutũ & absq; iudicio. Virgilius. Quo non deterior alter uenerat ad troiã. Homerus ergo cum Thersitã i corpore mõstrum,& turpe inuenisset,aĩa quoq; mõstrum esse dixit,hui⁹ cã est,ut in libris ethicorum colligit̃,qm̃ actiões studiosæ recte ac rõnabiles sunt,tales autẽ exercet aĩa p corpus atq; corporis ptes,tanq̃ p instrã, quare qb⁹ ptes turpiter,ac male cõponunt̃,cũ spũs p ipsas ad actiones debitas pficisci non possint,imbecilliter mouentur, quare actiones erũt turpes & ĩbecille & obliquæ,ueluti & partes quibus aguntur,obliquæ sunt. Sapientiores aliã cãm assignarunt,dixerunt.n.tales male formatos ex natali infelices esse factos,nec iniuria quidẽ,qm̃ quia ex natali a suæ speciei rectitudine deficit,infelix,& infortunatus exoritur quare ueluti ignis calefacit,quia ẽ ignis,& aqua humectat,quia est aqua,ita q ex natali,naturaq; ipsa infelix est,ac infortunatus infelicitat oẽm hoĩem,qui secũ mist⁹ est,nec alia rõne,nisi quia natura infelix est. His ergo ĩspectis,perspicuum est,oẽm malã cõpõnẽ sedẽ esse ad oẽm flagitiosam dispõnem,cõtra uero,oẽm cõmẽsuratã eẽ locum ad oẽm uirtutẽ, ppterea i fine cõcludit,& ingt. Qm̃ autẽ neq; curuum ualde,neq; concauum oportet esse metaphrenũ,mediũ inter hæc quærendum est hoĩs benenati ac ingeniosi. Quarta cõclusio hæc est,quib⁹metaphrenũ supinũ est ita cõcauũ habeatur,& facies sit quasi ad cœlũ,& pectus quasi ad strumã uergat,hi sunt molles et demẽtes, pbat,quia referũtur ad equos,quorũ metaphrenũ concauum est,ex equis n.potissimũ fœmine coitus tpe insanire uidentur,ut dicit Arist. Hactenus de metaphreno.

De ceruice & humeris. *Quibuscunq; ceruix & humeri exarticulati,anima fortes sunt,referũtur ad marẽ. Quibuscunq; aũt humeri imbecilles, inarticulati sunt,animabus molles sunt, referuntur ad fœminam. Dico hæc,quæ quidẽ de pedibus,& cruribus. Quibuscũque humeri bene soluti sunt,hi anima liberales sunt,referũtur ad apparentem formam,nam apparenti formæ liberalitas cõueniens est, Quibuscunq; uero humeri difficulter soluti conuulsi sunt,hi illiberales,referunt ad apparentẽ conuenientiã.*

Anq̄ cōcl'ones annotenf, de rubrics agēdū ē. Ver⁹ ergo trāslatio de musculis lscribit, q̄ textui greco nō cōsonat. Propterea siaduersiōe dignū. ꝙ epomis grece iterdū clamys latine ē. Clamys uero ē uestis gen⁹, q̄ militib⁹ & palestris cōueniebat, quo in mō eā Arist. nō sumit, tocerdū ceruicē significat. & hoc pcō Arist. historiarū primo sumpsit, cū ingt. [Greek] hoc est ps posterior colli extima ceruix appellata est. Insup omi apud ueterē trāslationē spatule legunf, nō tñ latine, nam spatule si uerbū nēm ē, fruct⁹ palmarū añq̄ apianf, signifi cat. sin aūt uerbū græcū sit, delitias, a spatalo græce, latine delitioe. Sed qm̄ uulgares spatulas ꝑ humeris utūtur rubrica q̄tū ad rē nō male se hēret, uerū ur prio de aialibus tradiṙ, omi grece humeros significat. Sit ergo rubrica de humeris & ceruice, sed qd ceruix sit, dicam⁹. Est ergo ceruix, ut Arist. prio de hysto. placet, loc⁹ ubi caput flecti pt. Ceruicis. n. hęc utilitas ē, ut ad dexterū sinistrūue prior sum retrorsūmq; uertat. Cōstat. n. ex oslib⁹ orbicularī uertebratis, e qb⁹ fit ad circūspectionē facilis, hinc q flecti, nec regi pñt elogice durę ceruicis dñr. Hinc Persi⁹ Frāge ceruices tuas. & in hac iugū pōdusq; plerūq; iponit. Virgilius. Ergo age care pr̄ ceruici iponer nr̄e, Ipse subibo humeris, nec me labor iste grauabit, Huius ceruicis ps anterior gula dr̄, nā collū tā ceruicē posteriorē, q̄ gulam anteriorē habet, ex his. n. duab⁹ cōstat collū circūcollū uero a laterib⁹ duæ uene magnæ sunt, q̄ apud Celsum fragitides nūcupanf, ꝑ ceruicē cerebrū ad medullā dirigif, et ab hoc nomen accepit hæc de ceruice Humeri uero q græce omi dñt, sunt e qbus brachia pēdent, ŋ̄ ēt simi dñr, e quibus arma, ut ait Fest⁹ ꝑ re dicta, qm̄ ab armis hoc est humeris depedēt, ut scutū gladi⁹ pugio sica, & ea qb⁹ ꝓcul ꝓliant tela, ita moris erat apud ueteres. Virgil⁹ pr lo eneidos. Nāq; humeris de more habilē suspēderat arcū uenatrix. Sed nūc usus obtinuit, ut armi brutoꝶ dicanf magis Virgil. 6. Siue spumātis eq foderat calcarib⁹ armos. Armi ēt ut p'cs dicūt spatia ab humeris ad cubitus dici solēt, q̄ & lacerti mobilea nuncupanf, Apud uero alios armi humeri cū brachijs appellanf. Circa rem uero Arist. de partibus aialium lib iiij. ingr. A collo & capite crura priora pectusq; hñt, sed homo uice pedum priorum, brachia, & quas manus dicimus, habet sol⁹. n. aialium olum hō erectus, sed humeris sunt subascelle. de qb⁹ Aristo. iij. de aialium partibus ita inquit, Quorum ascellæ titillantur, ridēt celeriter, quia mot⁹ celeriter ad eū locū pueniat, q̄ licet leuiter calefaciat, tñ apit, & mētē mouet præter uoluntatem. Cā aūt cur hō aialium un⁹ titillef, & cutis tenuitas ē, & ꝙ sol⁹ aialium rideat, est. n. titillatio risus ꝑ hmōi ꝑtis motū, q̄ alā cōplet. hæc de humeris. Conclusiones uero q̄ de his ponūtur, ī textu patēt. Verꝫ quo ad uerba attinet exarticulati, ualde articulati intelliguntur. Interdum. n. ex minuit, ac priuat, ut in hac dictiōe exlex. Interdum auget, & ponit, ut in hac dictione exacti⁹, & silibus, hic itaq; auget, & cū ait. dico hęc, quæ quidē de pedibus & crurib⁹ hæc dicit, qm̄ humeri & brachia cruribus & pedibus corñdent, nā hæc oīa motus instra sunt, bñ aūt soluti dñr humeri, qñ ab uno ad alterū itercapedo ac latitudo rōne habits ad toti⁹ corporis lōgitudinē cōmēsurata est, & hoc, ut symetræ tradunt, ē qñ ad eā longitudinē subtripla est, q̄ est a summo capitis uertice ad pedis plātā. Addito supra illa palmo, sumēdo primum geometrice pro uolę latitudine, siue pectinis man⁹, hæc. n. est humerorū cōmēsura ta solo. ꝙ si ea itercapedo ad totū sum minori ꝓportiōe fuerit, humeri cōuulsi ac male soluti dicenf. Quo uero ad ꝓbationē attinet, siaduertte ꝙ tertiā & quartā cōcl'onem Aristo. ꝓbauit ꝑ eādem r'am, q̄ est, ꝙ formæ bñ cōstituræ uirt⁹, male uero ordinate uitiū cōuenit, & tō ingt. Nā apparēti formæ ac bñ cōstitutæ liberalitas cōueniēs ē, male uero cōstitutæ, illiberalitas pōt ēt ꝓbari tertia cōclusio, referēdo ad leonē, cui⁹ humeri sunt bñ soluti, beluæ uero illiberales, humeros hñt cōiunctos, & quasi adinuicē cōfusos. Pręterea aiaduerte ꝙ Murice⁹ physiognomō egregius aliter has rōnes exponit, & oō ab rōne, qm̄ liberales ī dādo humeros soluūr ac dilatāt, nihil uero date uolētes circa humeros se cōstringūt, & sic hæ physiognomoniæ ad apparentes cōueniētias referuntur, si quidē liberales humeros ampliant, illiberales constringunt.

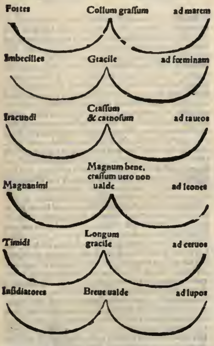
Quibus ea, quæ circa colli clauem sunt, bene soluta sunt, hi sensitiui. Bene. n. solutis existentibus, quæ circa colli clauem, facile motum sensum suscipiunt. Quibus uero, ea quæ circa colli clauem sunt, confusa sunt, hi insensitiui. Existentibus. n. male solutis, quæ circa colli clauem sunt, motum sensuum suscipere nequeunt. De colli claue.

Añq̄ ad conclusiones descēdam, quid sit colli clauis exponamus, colli clauis igiē. q̄ græce χλεὶς dicitur, latine ea est pars, q̄ thoracē a collo diuidit. Quid uero thorax sit, superius diximus, dicta clauis ꝙ collum cum thorace claudat, cognoscif uero hæc colli clauis in ea nodositate q̄ primo supra humeris & scapulis cōstat, ubi collū continuat thoraci nemo est, qui dubitat, ꝑ ea uero, q̄ circa clauem sunt, itelligit scapulas, iter quas nodositas illa collocatur. His expositis, Aristo. ponit duas cōclusiones, quarum primā tangit, & inquit. Quibus ea, q̄ circa colli clauē sunt, ut scapule, bñ soluta sunt, hi sunt sensitiui, et prudētes, ac bñ intelligētes, ꝓbat Aristo. & ingr. Bñ. n. solutis, scapulis, & cōpetēter a colli clauæ distātib⁹, facile motū sensuum, hoc est spirituum sensitiuorum, qui mēti seruiunt suscipiunt, qñ. n. scapulæ a colli claue decenter discrepāt, transitus spirituum a corde ad cerebrum facilis est quo reddimur facile sensitiui prudentes atq; ingeniosi. Secundam uero ponit, & inquit. Quibus uero ea, quæ circa clauem sunt, confusa sunt, hi sunt insensitiui, cuius causam affert,

sum affert, & inquit. Existentibus enim male solutis, quæ circa colli clauem sunt, motũ sensuum suscipere nequeũe & sic imprudentes sunt.

De collo. *Quicunq; collum crassum habent, animabus fortes sunt, referuntur ad marem. Quicunq; autem gracile, imbecilles referũtur ad fœminam.* magni et [illegible] *Quibus collum crassum, & carnosum, iracũdi, referuntur ad iracundos tauros. Quibus magnum bene, crassum uero non ualde, magnanimi: referũtur ad leones. Quibus longum gracile: timidi sunt: referuntur ad ceruos. Quibus breue ualde: insidiatores: referuntur ad lupos*

De collo sex conclusiones ponit cum suis rationibus, & q̃ dicit patẽt. Verum quo ad uerba, cũ in prima cõclusione ait. Quibus collũ crassum, per crassum intelligit, nõ ratione carnositatis, sed ratiõe magnitudinis ossiũ & neruorum. Cum uero in tertia cõclusione dicit & carnosum intelligit magnum, non ratione neruorum & ossium, sed, ut exponit Rhases, ratione carnositatis, & refert hoc ad tauros nõ simpliciter, sed ad tauros ad iram prouocatos, nam tunc tale collum amplum subeunt, & sic refert hoc ad apparentẽ cõuenientiã in tauris actu iratis: & ut Rhases supplet, qui collum ita crassum habent, in eorũ actionibus sunt festini, & celeres. Cum uero in quarta conclusione dicit. Magnum bene crassum uero non ualde, intelligit, ꝙ collum sit temperate magnum non ratione carnositatis, sed ratione neruorum, & ossium, & etiam temperate longum. In quinta conclusione inquit. Quibus longũ gracile timidi sunt lõgũ gracile dico, ut in paradili dictũ est. refert ad ceruos, quorũ natura est ualde timida, et hñt collũ ualde lõgũ & gracile respectu sui corporis. Quod uero dicit in ultima conclusione, non solum ad lupos refertur sed etiam ad morem apparentem in lupis & hominibus & cattis, cũ.n. hoĩes insidiantes sunt, colla contrahunt, & cum cattus murẽ insidiari uult, etiã collũ cõtrahit, & per insidias, fallacias intelligit, ut Cicero libro. iij. officiorum, propriæ dolosa expectatio ad aliquem aggrediendum insidie dicuntur, quæ clam insident, ut hostem fallãt. Aiaduerte ꝙ collũ græce τραχηλος, aliqñ dr̃, aliqñ uero αυχην, Est aũt collum, ut Arist. inquit prio de hist. ꝙ inter pectus & faciẽ est, cuius pars prior guttur, posterior ceruix est. Galen⁹. 1. techne collũ e cerebro mediãte occipite atq; nucha oriri asserit, & ꝓpterea uoluit collũ crassum, & bene cõpositum esse signum ad oĩa bonũ, gracile uero, & male cõpositum, esse ad omnia malum, quippe cũ orti bonitas supra principij bonitate testetur.

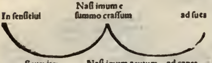
Quibus labia gracilia, & in extremis, collabijs sunt relaxata: ita, ut superius labium ad inferius, hoc est collabia perpendeat: ij sunt magnanimi: referuntur ad leones idem autem utiq; quis & in magnis, et fortibus canibus spectabit. Quibus labia gracilia dura: circa caninos dentes superminentia, hi sic se habentes, multigeni, referũtur ad sues. Qui uero labia crassa habent superiusq; inferiori ꝓpendens, fatui: referũtur et ad asinos, & ad symias Qui autem superius labium gingiuasque præeminentes habent, amatores sunt contumeliarum: referuntur ad canes. De labiis ἀγενῆς Generosi Fecundi Multigeni

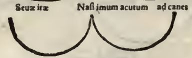

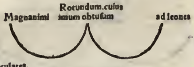

De labijs quatuor cõclusiones affert cũ suis probationibus. Verũ quo ad uerba attinet χειλη græce, latine labra dicuntur. Arist. 1. de histo. Labra noxa naso habentur carno permobilis, quod autem intra maxillas & labra describitur, os est, cuius partes palatũ & fauces sunt. Labia etiã & labra pro eodem accipiuntur. Persius. Nec fronte labra proluit caballino, extrema uero collabia anguli sunt in quibus labium superius, & inferius coniunguntur. Animaduerte quod secundam dispositionem ad sues retulit. Nam ut Plinius libro octauo inquit. Sus inter animalia multigena est, nam numerus fœcunditatis usque ad uigenos est. Tertiam uero dispositionem ad asinos retulit, nã ut Plinius eodem libro inquit. Proprium asinis tradũt esse fatuum, e quo nomen habuit. Hæc de conclusionibus sufficiant. Capit. 51. Capit. 43

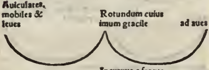
De naso. *Quicunque nasi symmum crassam habent, segnes: referuntur ad boues. Qui uero nasi imum e summo crassum habent, insensitiui, referuntur ad sues. Qui uero nasi imum acutum habent, seuæ iræ sunt, referuntur ad canes. Qui nasum rotundum habent, eorum quidem qui imum obtusum, magnanimi, referuntur ad leones. Qui uero nasi imum gracile habent, auicalares. Quibus incuruus a fronte ducitur inuerecundi sunt, referantur ad coruos. Qui curuum habent, & in fronte dearticulatam, magnanimi, referuntur ad aquilas. Qui nasum concauum habent, & quæ sunt ante frontē rotunda, circunferentiam autem superius erectam, libidinosi: referuntur ad gallos. Qui symmam habent, libidinosi, referūtur ad ceruos. Quibus uero nares sunt aperte, iracundi: referūtur ad passionem, quæ fit in ira.*

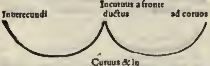

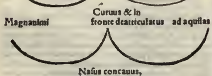

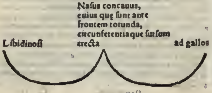

Anteq̄ cōclusiones de naso afferant, aiaduerteṅdū, q̄ nasus grece, ῥίν dicit, est rhis hoc est nasus hist. prio pars faciei, q̄ meatū p̄bet spiritui factus, ut aerē p̄ ipsum et reddamus, & accipiamus, ut. s. cor & pulmo refrigerent. Incipit aūt ipse a glabra, siue glabella, est aūt glabra, siue glabella interstitiū inter supcilia cōstitutū, qd̄ sine pilis esse solet, ut Martianus capella tradit libro. i. & Plautus in aulularia habet aūt nasus summū & imū, & medium inter hæc. Sūmū est circa glabellā, glabelleq̄ cōterminū, imū ubi nasus delatior in nares se fundit. Suetonius. xii. de. xii. cęsaribus, cū de augmēto loquit. Mediocres aures nasum a summo eminentiorē ab imo deductiorē, nares uero sunt nasi latiores partes, ubi respirandi foramina uident. Virgilius i georgicis, Collectūq̄ p̄mēs uoluit sub narib⁹ ignē. Aristo. primo hist. Tum etiā spm̄ trahi in pectus, & inde reddi necesse est, qd̄ fieri nō pōt nisi naribus spirem⁹. Aristo. ergo nasi physiognomias affert, et cōsiderat, imū summū, mediū, totius formam, ac figuram, & eius nares, cōsiderādo ergo nasi imū, ponit primā cōclusionem, & inqt. Quicunq; nasi imū crassum hn̄t, eo mō, uidelicet. quo boues, hi sunt segnes. p̄batur, q̄m referuntur ad boues. Est. n. bobus segnities p̄pria Plinius lib. viij. Secundā ponit, & inqt. Qui uero nasi imū e summo crassum hn̄t eo mō quo sus nasum hēt insensitiui hoc est insipientes, p̄bat quia referuntur ad sues, quarū p̄priū est insipiētia. un̄ & in p̄uerbio dē, sus in palladē, qd̄ nō ob aliud apud græcos p̄uerbiū fuit nisi, p̄p insipiētiā suis Tertiā ponit, & inqt. Qui uero nasi imū acutū hn̄t, seuæ iræ sunt, referunt ad canes, quorū p̄pria est ira. Plinius lib. viij. hęc de nasi imo, de toto uero naso inquit. Qui nasum rotūdū hn̄t, multifariam sunt, eorū qdē, q̄ imum obtusum hn̄t eo mō. quo leones, Capit. 40. quorū nasus tot⁹ est rotūdus, & eius imū obtusum hi sunt magnanimi, cuius rōnē affert, q̄a referunt ad leones, quorū p̄pria est magnanimitas, eorū uero, q̄ nasi imū gracile hn̄t eo mō quo aues, quarū nasus est rotūd⁹. & eius imū gracile, hi sunt auiculares, ut leues, mobiles, & instabiles, & libidinosi. patet, q̄a referunt ad aues. Deinde ponit aliā & inquit. Quibus nasus est rotūdus, & a fronte p̄pe glabellā est curuus eo mō quo nasus coruorū, hi sunt impudētes, p̄bat, q̄a referunt ad coruos, quorū p̄pria est impudētia, ut Plini⁹ lib x. Sua. n. temeraria impudētia multa intelligendo romanis enūtiauit. Ponit aliā, et inqt. Qui nasum Capit. 43 rotūdū & curuū habent circa mediū, in fronte uero dearticulatū, hi sunt magnanimi. p̄bat, quia referunt ad aq̄las, nasus. n. aq̄le uersus summū est æqualis, & bn̄ fortunatus, uersus uero mediū est curuus, & aq̄le p̄priū est magnanimitas ut scribit Plini⁹ lib. x. Aliā ponit et inqt. Qui nasum Capit. 3. cōcauū hn̄t iuxta glabellā, & rotūdū rotūditate p̄spicua & supeminente. Circūferentiā aūt atq; curuitatē superi⁹ erectā. eo mō quo est gallorū nasus, hi sunt libidinosi, p̄batur, q̄a referunt ad gallos. un̄ p̄uerbio fert de uenereis, & libidinosis gallos eē Indiacos. nā illos summe libidinosos tradit uetustas. Aliā ponit, & inqt. Qui symmū hn̄t, hoc ē naribus dep̄ssum, symmo. n. cōtrari⁹ est silus, hi sunt libidinosi, p̄batur, q̄a referunt ad ceruos. Cerui. n. t̄pe coitus insani reddūtur, ut Arist. & Plinius narrāt. Vltimā & nonam ponit, & inqt. Quib⁹ uero nares sunt ap̄te, hi sunt iracundi, referunt, ut inqt, ad passionē, q̄ fit in ira; qui enim

irascitur

irascitur, nates aperit, & dilatat, ut calor præconceptus eueniretur. Hæ suot nouem coocluſiones.

De facie — *Qui faciem carnoſam habent, pigri, referuntur ad boues. Qui faciem macilentã habẽt, ſolliciti, qui uero carnoſam, timidi, referuntur ad aſinos, & ad ceruos. Qui paruum tergus habent, puſillanimi, referuntur ad elurum: & ad ſymiam. Quibus facies magna, tardi, referuntur ad aſinos, & ad boues. Quoniam autem neq; paruam, neque magnam oportet eſſe, medius habitus utiq; erit cõueniẽs. Quibus aũt facies uidetur paruapparens, illiberales, referuntur ad ſuperapparentiam.*

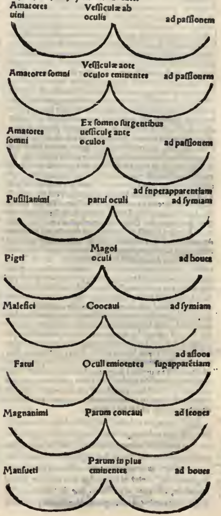
Tergus faciem.

μικροπρεπεῖς. paruappa-rens paruifica.

Nũc de facie, ponit ſex cõcluſiões, p quarũ ĩtellectu aĩaduerte, q facies gręce πρόσωπον dicitˉ. Facies aũt in hoc a uultu diſcrepat, oã uultus uolũtas eſt q̃ p motu animi facie oſtẽdiˉ, facies uero oris ſpẽs. Saluſtius in Cathelioario. Prorſus ĩ facie, uultuq; uecordia inerat. Lucanos lib. ĳ. Vultus, ut facies iners cit⁹ morbus uenenũ. Nooi⁹. Vultus uoluntatis Iudiciũ, q p uolũtatis uarietate mutatˉ. Virgilius ſpem uultu ſimulat. Qđ aũt facies ſit oris ſpẽs, lege Ariſt. primo hiſto. Faciẽ partẽ eã nolamus dũtaxat io hoĩe, q̃ caluæ ſubiecta eſt. oã piſcis, aut bouis faciem dicere noo ſolemus. Quo uero ad cõcluſiones attinet, Aiaduerte macilẽtã faciẽ eſſe ſignũ curioſitatis, atq, ſollicitudinis, qđ Ariſt. nõ pbauit, qm̃ ſupponit eſſe diſpõoem hãc ad cõtrariũ referendã. Pręterea cũ inqt. Qui paruũ tergũ hñt ſuot puſillanimi, p tergũ faciei ſupficiẽ faciei poſteriorẽ intelligit ſupra, qua ponuoẽ aures & circunferentia barbæ. Hæc. n. cũ fuerit parua, iodex eſt puſillanimitatis, qm̃ diſpõ hæc ad elurum, ſiue felẽ, & ad ſymiã referẽ. eſt eoim elurus ſpẽs felis. Cũ uero ait parũappareos græce dĩ μικροπρεπεῖς, πρέπεια. n. apparẽtia eſt, & iõ q faciẽ habet parũ apparcotem eſt, illiberalis, & refert hoc ad ſuperapparentiam, nam qui nõ dat, cum nõ dare uult, aut cum dare negat, faciem paruificat, & contrahit.

De oculis — *Quibus aũt quod ab oculis eſt, ueluti ueſſiculæ dependent, amatores uini ſunt, referuntur ad paſſionẽ. Adhuc. n. uehemẽter cadẽtibus, quæ ante oculos ſunt, ueluti ueſſiculæ eminent, amatores ſomni, referuntur ad paſſionẽ. Adhuc quibus ex ſomno ſurgentibus dependent quæ ſunt in oculis, qui oculos paruos habent, puſillanimi, referuntur ad ſuperapparentiam, & ad ſymiam. Qui uero magnos habent, oculos, pigri, referũtur ad boues, Igitur benenatum oportet neq; paruos, neq; magnos habere oculos. Qui uero concauos, habent, malefici, referuntur ad ſymiam. Quicunq; oculos eminentes habent, fatui referuntur & ad ſupapparentiam, & ad aſinos, quoniam autem neq; eminentium oculorum, neq; concauorum oportet eſſe, medius utiq; habitus præſtabit. Quibuſcunq; autem oculi parũ concaui ſunt: ij magnanimi referuntur ad leones. Quibus uero in plus, manſueti, referuntur ad boues.*

De oculis nouē affert conclusiones,tres qdē ex lippitudinibus q̄ ab oculis,exeūt,& sex ex figura oculorū. Verū aīaduerte ꝙ oculus ὀφθαλμὸς grœce dr̄.cōtinent uero oculi intra genas,dicti quasi occulti,iacēt.n.sub ciliis & genis. Arist pr̄io hist. Oculi his subiacēt duo limo.s natuᵱ officio,quorū partes superius,inferiusue regētes palpebræ appellant. Pilos,q extremo palpebrarū ambitui adherent ciliū noiamus.humor oculi interior.quo uidemus,pupilla est,qđ eā ambit,nigrū dr̄,qđ postremo nigrū circūdat,candidū siue albugo. Pars cōis superioris inferiorisq̄ palpebræ angulus est.quē duplicē uterq; oculus habet,alterum iuxta nasum,alterum iuxta timpora. Quo uero ad physiognomiā attinet,aīaduerte,ꝙ physiologi p̄ oculos multifariā aīe mores nati sunt,qa aut ab exeūtib⁹,aut ab eorū subāa,aut ab eorū colorib⁹,aut a figura,aut a pōne,aut a motu aut ab eo,qđ in eis cōtinet,Arist.eñ bifariā p̄ oculos physiognomiçat,qm̄ ab exeuntibus,& a figura. Præterea. Aīaduerte ꝙ oōnūq̄ ab oculis exit nō nihil,ue luti uesiculæ,q̄ græce cystes dn̄r,aliqn̄ lippitudines appellant.hę cadere pn̄t aut pp̄ cerebri debilitatem,aut pp̄ humoris superfluitatē,si pp̄ cerebri debilitatē.sic sunt ebrii. Vinū.n.cerebrū(ut dicūt medici)maxime debilitat,& inde lippæ depēdent,quare q̄bus lippe ab oculis defluunt,hs cerebrū debile est,& ita facile inebriant. Sin aūt pp̄ humoris superfluitatē lippe cadūt,uel p̄ se uel qn̄ ex somno surgūt,utroq; modo argumēto nobis sit,ut hoīes sint somni amatores. Nā.ut Galenus in techna inquit. Qui cerebrū hn̄t humidū,h̄ amatores somni sunt, ꝓpterea inqt. Adhuc q̄bus ex somno surgētibus,depēdent lippe,q̄ sunt in oculis,subaudi h̄ et amatores somni sunt.hęc de exeūtibus Arist.asserit. Attēde tñ,ꝙ argumētū physiognomicū,ꝙ ab oculis accipit. Palemon magnifecit,ex eo, quia oculi sunt ueluti animi fenestrę, Galenus etiā eo libro quē de crasi inscribit,ait oculos esse aut cerebri partes ab eo decisas,aut ab eo exortas. Cōstat aūt cerebrū potissimū esse in moribus,est.n.unū inter principalia membra, qđ est sensum atq̄ motuū principiū,hæc ex exeuntib⁹. De figura etiā oculorū sex cōclusiones ponit. Verū circa sextā & nonā aīaduerte ꝙ oculi eminētes,sunt q simplr̄ extrinsecus eminēt,ut asinorū oculi,& isti indices sunt fatuitatis q̄ est ꝓprietas asini. Oculi uero parū plus eminētes, sunt oculi bouū,q simplr̄ extrinsecus nō eminēt,sed hn̄t plus de eminētia q̄ de cōcauitate,& isti indices sunt mā̄suetudinis.q̄ est bouis proprietas. Aīaduerte philosophos nō eodē differere de oculorū figura. Nā qdā oculorū figurā reduxe: ūt ad uirtutē generatiuā alii ad elemētarias qualitates. Democrit⁹ abderita oculos magnos oriri asserit pp̄ humiditatē,q̄ cā est amplificationis Herophilus pp̄ ignē & calorē,calidi.n.est amplificare. Præterea Democritus oculū paruū esse ait,pp̄ frigiditatem coarctantem, alii pp̄ siccitatem cōprimentem. Adhuc Democritus oculos eminere dicit ob humiditatem,alii ob caliditatem. Galenus hæc ad uirtutē formatiuam reducit,q̄ in semine a parentibus deducit,pp̄ hanc cām magnū oculum Galenus ueluti magnū caput,laudat mō sit debitę cōstitutus figura,situ,longitudine,& uirtute. Sic.n.ex materię abundantia exorit,& ex uirtutis formatiuę bonitate cū uero situ,eminētia,cōtorsiōe.strabositate fuerit cōstitutus,magnū oculum non laudauit, paruū etiā nō uituperat, modo sit bene constitutus in omnibus. Aristo.laudauit medium in omnibus,uerum de his ad medicos.

De fronte

Qui frontem paruā habent,indisciplinabiles referuntur ad sues. Qui uero ualde magnam habent,tardi referuntur ad boues. Qui rotundam habent,insensati,referūtur ad asinos. Qui autē aliquanto minus planam habent,sagaces, referantur ad canes. Qui uero quadrangulum commensuratum fronti habēt magnanimi,referuntur ad leones. Qui uero collectam habent adulatores,referuntur ad passionem,quæ fit. Videbit.n.aliq̄s quispiam in canibus,q canes quando blandiuntur, collectam habent frontem. Qui uero nebulosam habent,audaces,referuntur ad taurum & ad leonem,quoniam igitur nebulosus habitus audaciam significat. Collectus uero adulationē habitus utique inter hos medius,decentius se habet. Qui tristem frontē habent mesti,referuntur ad passionem,quoniam mesti tristis frōtis sunt. Qui autem demissam,lamentabundi,referūtur ad passionem,quoniam lugentes demisse frontis sunt.

Corrupte legitur in græco uerbum sagaces συνεφὴς Collectam Nebulosā Tranquillā

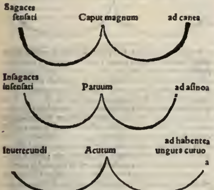

De fronte iterum nouē conclusiones affert. Verū anteq̄ de his aliqd differatur,quid sit frōs dicamus. Frōs itaq; græce μέτωπον. dicta qdē(auctore Varrone)frons ab oculorū foramin,hæc qdē a dextra,& sinistra,timporibus.a superioris.capillorū radice,ab iferiori uero pte, supciliis terminata est. Arist.hist.prio.pars faciei frōs,q̄ sub sincipite posita,inter idipsum,& oculoꝝ est. Quo uero ad con-

clusionum

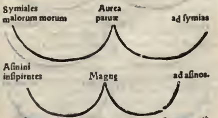
clusionũ uerba attinet, aiaduerte collectã frontẽ esse idẽ quod tensa, uel tranquilla frons. Tranquillus.n. est aer, cum non agitatu uentorum huc illuc mouetur, nebulosa uero frons, est, quę admodum nubiũ huc illuc mouetur. collecta hoc est tensa, ergo adulationis index est. Patet.n. hoc ex passione, nam cũ blãdimur, etanquillam frontẽ, & collectam habemus, idem ex canibus patet, qui cum blãdiũtur. collectam frontẽ habent. Nebulosa uero frons & turbida index est audaciæ, patet hoc ex tauris, & leonibus, qui cum audent, frontẽ turbant. Amplius tristis frons est corrugata frons, hęc index est mestitiæ. Qui.n mestus est frontẽ corrugat. Deoissa uero frons, est obscura, qualis illa flentis. Contra uero, clara est frons hilaris, hæc de conclusionibus. Animaduerte totũ hũc textum in codicibus græcis, qui apud me sunt, esse corruptum, & ideo cum legissem multos codices, uerba Arist. ita uisa sunt mihi, q si alicui alteri aliter, & quidem melius, uideretur, eius laborem non recusarem.

De capite *Qui caput magnũ habent, sensati, referuntur ad canes. Qui uero paruum, insensati, referuntur ad asinos. Qui capita acuta habent, inuerecundi: referũtur ad habentes ungues curuos.*

De capite ponit tres conclusiones, uerũ anteq̃ afferantur aiaduerte q caput græce κεφαλὴ dicitur. Est autẽ caput, ut placet Aristo. histo. primo, id totum, qđ collo sustentatur, capitis autẽ pars, quæ capillis intecta est, calua appellatur. Martialis. iij. Psiltro faciemq; leuas & dropace caluã. cuius pars prior sinciput nouissimæ cõsistere solita. Iuuenalis. Comedam ego flebile nati sinciput elexi. Persius quo usq; tendat gñali quadam diuisione declarat dicẽs. Mihi festa luce coquatur urtica & fissa famosum sinciput aure Inquit Aristo. Oium.n. ossium corporis ultimũ id concrescit, & induratur. Posterior occiput est. Persius, Occipiti cęco postice occurrite sanne. Solet etiã dici occipitium, ut Plautus in aulularia, quæ in occipitio quoq; habet oculos pessima. Media inter sinciput & occiput, uertex. Iuuenalis. Tot res ĩpositas capiti, quas recto uertice portat. Et ibidẽ Aristo. uerticẽ caluæ mediũ discrimẽ, & æquamentũ capillorũ uocamus, qđ nõnullis geminũ est. Sunt.n. q facti a natura. biuertices sint. uerũ nõ osse, sed capillis æquamẽto. His expositis. ponit cõclusiones, primã quidẽ, cũ inquit. Qui caput magnũ hñt: sensati: & p magnũ caput, itelligit nõ magnitudine ossium, & carnis sed magnitudine cõtentorum, & p̃terea intelligit mõ sit bñ cõstitutũ. Pomiliões.n. capita magna hñt, & sunt male sensati, qm̃ nõ bñ cõstituta illa hñt. Et p sensatos, sagaces intelligit, & refert hoc ad canes, nõ quidẽ ad oẽs sed ad sagaces, q uestigiatorẽ dñr, q feras uestigiis inueniant. Põt etiam hoc referri ad cãm naturalẽ, qm̃ cũ caput fuerit magnũ, cerebrum erit magnũ, & cũ cerebrũ sit omniũ sensuum principiũ, caput si magnũ sit, erit multi sensus. Secundã ponit, & inquit. Qui uero paruũ hñt, sed insensati, probatur, q a referunt ad asinos, quorũ caput est paruum paruitate contẽtorũ. Tertiã ponit, & inqt. Qui capita acuta hñt eo mõ, quo corui, & cornices, sunt inuerecundi. probat, q a referunt ad aues q̃ curuos ungues hñt q̃ etiã acuta capita hñt, ut corui & cornices, & id genus. Aiaduerte q physiologi cõsiderantes caput, tria potissimũ inspexerunt, magnitudinẽ, figuram, & dispõnem. De magnitudine itaq; dixerunt quemadmodum de pectoris magnitudine, ut.n. pectus paruũ malum est, ita quoq; caput paruũ, pectus aũt paruũ iõ malũ est q a pulmonis, et cordis domiciliũ est. Hæc enim mẽbra quũ dilatantur, & constringunt loci aptitudine indigẽt. Cũ n. pectus paruũ fuerit, cor moueri nõ põt, ut decet, & ita calor naturalis suffocatur, debilisq; redditur. Hinc indigestio emergit, ex indigestione uero superfluitates, q̃ delatę ad cor, & ad pulmonem, peripleumoniã. & alios morbos generant, reddũtq; uniuersum corpus debile. Eadem rõne & paruum caput uituperatur. & magnũ laudatur, maxime si magnũ caput cum bona dispositione fuerit de qua postea. Cum.n. caput magnũ fuerit. aptũ redditur uirtutibus sensitiuis, & motiuis, a magnitudine etiam capitis oculi parui fiunt, & bñuidentes, est.n. cerebrũ aialis spiritus receptaculum, & propterea oculi, & potissimum pupilla redditur parua, & ita fortis ad recipiendũ radiũ uisualẽ. Signũ aũt, q a cũ uidere bñ enitimur, oculos claudimus, & pupillas cõstringimus. hæc de magnitudine. De figura uero dixit Galenus optimi capitis figurã esse, quæ uergit ad rotunditatẽ, ex utraq; parte leniter præssam nec ab rõne quidẽ, nã rotundum, ut geometræ dicunt, est capacissimum. Potest.n. caput octo modis, in figura se habere, pp quatuor eius partes. q̃ sunt sinciput, et occiput, et duo timpora, dextrũ & sinistrũ. Iuxta ergo timpora quadrifariam caput inueniri põt, qm̃ uel utraq; timpora creuerũt superfluo tumore, uel defecerunt ualde, uel dextrũ creuit, & sinistrũ defecit, uel cõtra. Iuxta uero sinciput & occiput etiã quatuor modis se hẽre põt, qm̃ uel hæc ambo creuerunt, uel hæc ambo defecerunt, uel occiput defecit, & sinciput creuit, uel contra. & sic his octo modis caput uituperatur in figura, quare bona capitis figura est, ut sinciput & occiput uergant ad rotundũ, & sit a timporibus leuiter pręssum. Ex his sequitur quid sit caput bñ dispositũ. est.n. caput bñ dispositũ, qđ cõgregat bonã magnitudinẽ, & bonã figurã. Huius signa Galenus in techna assignauit. Hinc tollitur inter dicta Aristotelis controuersia, nã in libro problematum laudauit caput paruũ, qđ iõ laudauit, quia p paruũ intellexit, paruitate continentiũ, q̃ tñ sunt magna magnitudine cõtentorum hic uero laudat magnũ magnitudine contentorum, asinorum.n. capita magna sunt ossiũ et carnis magnitudine. Canum uero cerebri. & ideo laudat canum caput, asinorum uituperat. Hæc de capite. particu. 30 Capitu. 3.

Qui aures paruas habẽt, symiales. Qui uero magnas, asinini. uidebit autem utique quis & canum optimos moderatas aures habere. De auribus

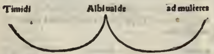

Nunc de auribus, uerũ anteq̃ ad conclusiones ueniã,

dicamus q auris græce dicitur οὖς, est autem auris capitis pars, qua audim⁹, ita ut nulla spiratio desideretur, erat.n. Alcmeõ q capras p aures spirare credebat, auris pars exterior, cui auricule nomẽ ẽ, ptes cõstat superiore pinna, inferiore. fibra tota aũt ipsa ex chartilagine, carneq; cõstituta ẽ. At pars Iterior forma, anfractui cochleę sil'is desinit in os, qd' auriculã plane imitaẽ, in qd' quasi nouissimũ uasculum strepitus deuenit. Aristo. pterea hist. primo. Auriũ talẽ ponit diuisionẽ, & physiognomoniã, ut aliæ sint lenes, alię, pilosę, alię Iter has mediæ. Itẽ aliæ maiores, aliæ paruæ, aliæ mediocres, & aut nimiũ, aut parũ, aut mediocriter arrectę, notam morũ optimorũ hñt, q mediocres, atq; magnæ arrectæq; ultra modũ stulticiæ indices sunt, aut loquacitatis. Aures bonæ ac optimorũ morũ Idices ut Loxus Ingt, semicirculares sunt, cõnexa linea I medio, aliqua ex parte cõpressa uersus centrũ, magnitudine mediocres, capita decẽter adherẽtes, mediocriter pilosæ, sic enim significãt uirtutẽ seminalẽ. q eas formauit, fuisse pollentem, & optimã, q si fuit bona, cætera moderate cõfecit. His declaratis, ponit duas conclusiones, quarũ pria est, q aures paruas hñt, sunt symiales, hoc est malorũ morũ, ut stolidi, fures, & libidinosi, pbaẽ, quia referunẽ ad symias. Secunda uero est, q aures magnas hñt sunt asinini, hoc est insipientes, pbatur, quia referunẽ ad asinos. Hinc sequiẽ aures medias esse indices bonorũ morũ, & hoc inquit. Videbit aũt utiq; quispiam & canũ optimos magnitudine, figura, & dispositione mediocres aures habere, ut Loxus probauit. Hæc de auribus.

De colore totius.

Qui ualde nigri, timidi referuntur ad egyptios æthiopes. Qui autem albi ualde, timidi, referũtur ad mulieres. Color autem, qui confert ad fortitudinem, medius horum opus est ut sit, Qui flaui sunt, animosi sunt, referuntur ad leones. Qui ualde rubei sunt, astuti sunt referũtur ad uulpes. Qui uero pallidi, atq; colore turbati, timidi, referuntur ad passionem, quæ est ex timore. Qui autem sunt mellei coloris, infrigidati sunt, frigida autẽ difficulter mobilia: difficulter autem existẽtibus mobilibus his. quæ sunt secundum corpus, erunt utiq; tardi. Quibus color ruber est, acuti, quoniam omnia quæ sunt secundum corpus, motu calefacta, erubescunt. Quibus uero color flammeus, maniaci, quia ea secundum corpus ualde calefacta, flammeum colorem habent. Qui autem a summũ calefacti sunt maniaci utique sunt.

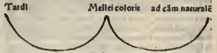

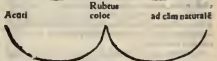

Hactenus Aristote. physiognomiçauit p particulares dispositiones corporis, quæ ex particularibus membris colliguntur, nunc uero per uniuersales dispositiones, ut per colorem, pilositatem, uocẽ & id genus, & primo quidem per colores, tanquam primo nobis occurrentes. Verum antequam ad conclusiones ueniamus, de coloribus quædam communia transigamus. De coloribus igiẽ omnes conueniunt duos esse extremos album & nigrum, cæteros uero præter hos medios esse omnes, & finitos, albũ quidem & nigrum extremi sunt, quoniam respectu uisus alter in extremo disgregat, alter congregat, cæteri disgregant, & congregant magis atq; minus pro ratione propinquitatis ad hos secundum magis & minus. De numero uero medici colores enumerant per crasum hoc est cõplexionum, ut uerbis eorum utar, numero. Astronomi uero non una ratione, nam alĩ pro numero planetarum, alĩ pro numero regionum & climatũ, ut Maternus autumat. At Aristo. libro de sensu & sensibili pro numero proportionum, quæ sensibiliter contingere possunt ex mistione albi & nigri, Verum de his ad librum de sensu & sensato.

His suppositis, primam conclusionem ponit, et inquit. Qui ualde nigri, timidi, probat, quia referuntur ad ægyptios æthiopes. Medici uero causam præbent, quia tales sunt melancholici, quorum proprietas est timiditas. Secundam ponit, & inquit. Qui uero albi ualde, etiam timidi probat, & inquit. Referuntur ad mulieres. medici uero probant ex eo, q sunt flegmatici, atq; frigidi quorũ affectio peculiaris est timor. Ex his concludit, q color cõueniat fortitudini, & ingt, Color aũt q confert ad fortitudinem, medius horũ opus est, ut sit, quoniam fortitudo est uirtus media audaciæ & timoris. Sed dices albũ non facit ad audaciã, & ita licet nigrum faciat ad timorẽ, cũ album non faciat ad audaciã, non uidetur q fortitudini cõueniat color medius, dicendũ q color medi⁹ cõuenit fortitudini, nõ q extremi conuenĩat extremis fortitudinis, sed q medius color recedit ab albo & nigro q cõuenisse timori, qd' est alterũ fortitudinis extremũ, recedere uero ab altero fortitudinis extremo est accedere ad mediũ in quo fortitudo cõsistit. Deinde ponit tertiã cõclusionem & ingt. Qui flaui sunt, aiosi sunt pbat, q referunẽ ad leones, q sunt aurei flaui, atq; animosi. Deinde ponit quartã, & ingt. Qui ualde rubei sunt, astuti sunt, pbat, q referuntur ad uulpes, quibus Philosophi dant astutiã. Aiaduerte non solum uulpem, sed etiã cætera animalia rubea arenosa esse

nosa esse astuta, ut sunt lepus, caprea, ceruus, aper, lupus, & id genus. In his.n. cum uenati sumus ipsa, magnas astutias obseruauimus. Esopus tñ in apologis semper uulpi ꝓbuit astutiã. Deinde ponit quintã conclusionẽ, & inquit Qui uero pallidi, atq; colore turbati sunt, ita ut pectię in corpis supficie ueluti nubes cernantur, hi sunt timidi, probat, quia referuntur ad passionem, quæ fit ex timore. Loxus physiognomon expertissimus loquẽs de colore pallido, asserit se unq̃ uirum pallidũ uidisse, qui nõ esset uitiosus, & malignus. unde Plutarchus in uita Cęsaris, inquit. Brutus Cæsari ꝓterea suspectus habebaẽ, idcirco ad amicos olim dixisse fertur, quidnam Crassium uelle putatis. Haud.n. mihi magnopere placet is magnopere pallidus. Rursus delata ad se de Antonio, & Dolobella calũnia q̃ res agnouerat, nõ hos inquit pingues crinitosq; pertimesco, uerũ pallentes magis atq; macilentos illos Brutũ, uidelicet, & Cassium, per q̃ daẽ intelligi nullũ esse hoiem pallidũ sine uitiorũ atq; malignitatis cumulo. Aduerte pallidũ peccatũ esse timidum, qm̃ arguit misturam flegmaticam, & melancholicã. Arist. tñ retulit ad passionem, quæ fit in timore, nã timore in aia facto corpus pallescit cum pecciis, & hæc rõ sufficit physiognomiçanti. Rationes uero, q̃ dantur per causas naturales, transcendũt physiognomicam facultatem. attinent.n. ad superiorem subalternantemq; scientiã, Deinde ponit sextã, q̃ est, q̃ hoies colore mellis colorati, in actionibus sint tardi, ꝓbat, quia isti sunt frigidi, supponit.n. mellinũ colorẽ proficisci a natura frigida, quæ nunc cõmittamus. Frigidi aũt sunt immobiles, & tardi. unde inquit. Qui aũt sunt mellei coloris, sunt uia adustionis in frigidam, frigida aũt sunt difficulter mobilia, difficulter aũt existentibus mobilibus his spiritibus & humoribus, qui sunt ſm corpus, motus qui sunt ſm aiam erunt tardi, ergo recte dictũ est, hoies quorũ color melleus est, in actionibus esse tardos. Deinde ponit septimã conclusionem, & inquit. Quibus color ruber est, ĩ sunt acuti, qm̃ rubedo fit a motu calefaciẽte, ubi uero motus calefaciẽs est, ibi est spirituũ subtilitas, & sic sunt acuti, uñ inqt. Qm̃ oĩa quæ sunt ſm corpus, ut motus, humores & spiritibus in talibus, motu calefacta, rubescunt in corpore, & ita rubedo erit a posteriori signũ caliditatis spirituũ, & ꝑ cõsequẽs subtilitatis. Deinde ponit octauã, & inqt, Quibus uero color ita ruber est, ut sit flãmeus, ĩ sunt maniaci, ac rabiosi, ꝓbat, qa quæ flãmeũ colorẽ habent, habent oĩa, quæ in corpore sunt, ualde calefacta, & sic uia adustionis rabiosi uñe, & hoc supplet. Qui autem ad summũ calefacti sunt, maniaci ita q; sunt. Quare ualde flãmei maniaci sunt. Est ergo discursus, q flammeũ habẽt colorẽ, ualde calefacti sunt uia adustionis, ualde calefacti sunt maniaci. ergo qui flammei sunt, maniaci sunt. Dixit Loxus expertẽtia se obseruasse hoiem, cuius nasus & maxille epatico colore rubent, esse oĩ uitio horrẽdo affectũ, ut libidine, uinolentia, crudelitate, & cęteris id genus repletum. Hæc de coloribus generatim sufficiant.

De epatico colore

Quibus uero, circa pectus superflammeus est color, malæ iræ sunt, referuntur ad passionem. Iratis enim, superinflãmantur, quæ circa pectus.

De pectoris colore

Nunc particulatim per colorẽ pectoris docet physiognomiçare. Et ponit hanc conclusionem. Quibus pect⁹, & q̃ circa pect⁹ supflãmeo colore affecta sunt, ĩ sunt malę irę, ꝓbat, quia referuntur ad passionem, iratis.n. superinflammantur, quæ sunt circa pectus, & notanter de pectore dixit, quoniam pectus est cordis, & pulmonis tectum, e quibus potissimum ira proficiscitur.

Quibus autem uenæ, quæ circa collum & timpora sunt, amplæ sunt, ij malæ iræ sunt, referuntur ad passionem, quia iratis, hæc accidunt.

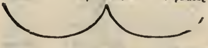
De colore colli & timporum

Vene circa collũ a lateribus fragitides nũcupanẽ, circa timpora uero, uenę dicantur timporũ, quibus ergo hæ utræq; amplæ, & turgidæ sunt natura, ĩ malæ iræ sunt, ꝓbat qa referuntur ad passionem, qa iratis, hæc accidũt, uidelicet, uenarum taliũ tumores. Obseruaui in muliere uenas colli ualde tumidas, & eã esse pessimæ ac ꝑniciosissimæ iræ usq; adeo ut ubiq; homicidiaria haberetur. Animaduerte dispositionem hanc uenarum ad colores esse redactam, quia ex sanguine illo uene colorantur.

Quibus facies superabescens est, uerecũdi sunt, referuntur ad passionem, quia uerecundatis supererubescit facies. Quibus genæ supererubescant, uini amatores sunt, referuntur ad passionem, quia inebriatis supererubescunt genæ.

De faciei colore

De colore faciei Aristo. duas ponit conclusiones, alterã de uniuersa facie, alterã de maxillis, siue genis, quę trãslatione patent. Alexander uero Aphrodisius, addit duas alias satis pulchras. Primam quidẽ. quibus facies pallida est, ĩ sunt natura timidi, refert ad cãm, quoniã in his sanguis stat iuxta præcordia ob eorum timorẽ, ueluti cum quis timet hostem, intra menia stat. Secundam uero. quibus facies natura rubra est, ĩ & uerecũdi, & hilares sunt. uerecũdi quidẽ, qa sanguis tegendi cã super facie semper perfusus est, ueluti sępe ob pudorem manu faciem tegimus. Hilares uero, qa sanguis uoluptatibus extrinsecus occurrit, quemadmodum nos ex domicilio amico occurrimus. Loxus, ut superius narrauim⁹, ut Albertus etiam refert, addit quintã cõclusionẽ satis expertã. & inquit. Quibus maxille, & nasus superubescunt natura, rubore epatico, ac purpureo, ĩ obscenissimis uitiis ſꝑ sunt implicati.

Quibus autem oculi supererubescunt, stupidi sunt ob iram referuntur ad passionem, quia ab ira stupidi facti, erubescunt oculis. Quibus autem oculi ualde nigri, timidi. Color enim ualde niger timiditatem significare uidetur. Quibus autẽ non ualde nigri, sed declinant ad flauum colorem, animosi sunt. Quibus glauci, aut albi timidi. uidetur enim albus color timiditatem significare. Quibus uero non glauci, sed charopi, animosi sunt, referuntur ad leonem & ad aquilam. Quibus nigri, stolidi referuntur ad capras. Quibus ignei, inuerecundi, referuntur ad canes. Qui discoloratos oculos atque turbatos habent, timidi, referuntur ad passionem, quia qui timent, pallidi fiunt

De oculorum colore

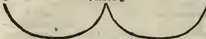
Nisi Vinosi

colore non æquali. Qui oculos lucentes habent, libidinosi: referuntur ad gallos, & ad coruos.

Stupidi iram | Oculi supererubescentes | ad passionem

Timidi | Valde nigri | ad proprietatem coloris

Animosi | Nō ualde nigri sed declinātes ad flauum | ad decētiā

Timidi | Glauci aut albi | ad coloris proprietatem

Animosi | Charopi id est fului | ad leones aquilas

Stolidi | nigri uinosi | ad capras

Inuerecundi | Ignei | ad canes

Timidi | Discolorati atq; turbati | ad passionem

Libidinosi | Lucentes | ad gallos coruos

De colore oculorū nouē cōclusiones affert. Verū anq̄ de illis qcq̄ agaē, aiaduerte q̄ in oculo tria spectanē. Primū ē humor oculi īterior, quo uidem⁹, q̄ pupilla dr̄. Secundū uero ē, qd' pupillā ambit, dictū a Ph̄is nigrū. Tertiū deniq; est, qd' postremo nigrū circūdat, candidū, siue albugo appellata. Cādidū oculi, ut Arist. r. histo. inqt magna ex parte siīe in oībus est, at qd' nigrū dr̄, uariat. Qua rōne fit, ut hæ nouē cōclusiones de nigro intelligēde sint siqdē nigrū uariat, cādidū uero & pupilla in oībus siīea sunt cur uero nigrū uariet, ī libris de aialibus cā assignaē & nō solū nigrū uariat in diuersis hoibus, sed etiā in eodē hoie p ætates. Nā ut Arist. ς. de gñatio. aia. inqt. Oculi oium puerorū statim a partu cesiusculi sunt. Postea uero immutanē in eā naturā, q̄ futura est, qd' in cæteris aialibus non euenit manifeste, qa, ut inquit, cæteris aialibus oculi unicolores sunt, ut bouū nigri ouium aquini, aliorū ruffi, toto gñe aut cesīj, nonnullorū caprini, ut caprarīj gñis. At hoium oculos uarios uersicoloresq; esse euenit, qppe cū alīj cesīj, alīj flauidi alīj nigri, alīj caprini alīj id genus. Excipit equuū, ut libro pblematū, & .i. hyst. uū. ς. de gñatione aialiū, quā ob rē cæterorū ut nulli suo i gñe dissidēt, inter se, sic nulli a seipsis differunt, qppe qui non plusq̄ unū colorē habeant sua natura, equus maxime omniū cæterorū aialiū uersicolor est. Aliq. n. cesīj altero oculorū nascunē, qd' nulli ex cæteris bestījs euenit manifeste licet hoies nōnulli altero oculorū diuerso gignātur. Per q̄ dat intelligere prio q̄ homo ætate mutat oculos. Deinde q̄ cæterorū aialiū oculi unicolores sint hoie & equo exceptis. Tertio q̄ cū hoies oculis euarient, nō cādido aut pupilla, sed nigro euariant. Cā aūt cur homo statim a partu oculos habet cesios, est, qa partes, ut Aristo. inqt ς. de generatione aialium, nup natorū imbecilliores sunt. Cesitas aūt imbecillitas est. In equis uero & hoibus solū oculorū colores uarīj sunt, qm̄ oculi ab ipso cerebro exoriūē. In hoibus aūt & eqs cerebrū non eiusdē cōplexionis est, ut dr̄ia morū testaē, i hoib⁹. n. & equis maxia morū dr̄ia cernitē, in cæteris aūt nulla, aut parua. & iō cerebrū in cæteris eiusdē nature ē. uerū de numero colorū qō fuit Aristo. n. lib. pblematū tres esse oculorū colores nigrum, caprinū, & cesium assert. In primo uero de historia, ait id, qd' nigrū dr̄, uariari, nā alījs atrū, qd' melā græci uocant. alījs admodū cesium, qd' glaucō appellāt, alījs fuluū, qd' charopō nūcupaē, alījs caprinū, qd' ægopō dicūt, aut oenopon. Idē & in. ς. de gñatione aialiū, inquit. n. at hoium oculos uarios uersicoloresq; eē euenit, nā alīj cesīj, alīj fului, alīj nigri, alīj caprini, q̄ paret Arist in libro pblematū tres fecisse oculorū colores in libro uero de aialib⁹ quatuor. Quidā tollēdo cōtradictionē dixerūt tres esse colorū dr̄ias olno abiūctos, nigrū, cesiū, & horū mediū açurinū uel caprinū, cæteri uero, qa ad hos reducūtur nō enumeranē. Cām aūt horū Empedo. & Plato, ut Calcidi⁹ in his cōmētarīȷs scribit, q̄ in Tymeo cōfecit, assignaūt, q̄ cesitas ex multitudine ignis oculos clarificantis fit. Nigredo uero ex paucitate ignis, aq̄ uero multitudine, q̄ denigratur ex igneo calore illam calefaciente. Mediū uero ex horū medīȷs. Sed Arist. cōtra hos obiecit ex eo. qa uisoriū ex aqua sit, & rōni cōsētaneū ē, ut ex eo humorē sit color oculi, ex quo ocul⁹ pficiscit, ergo cā colorū erit ex aqueis humorib⁹, ex qb⁹ cōstāt oculi. Sed qm̄ differre de numero colorū, et de causis colorū ptinet ad altiorē facultatē, iō his pretermissis, ad cōclones redeo. Est ergo prīa cōclusio, qbus oculi superubescūt, stupidi ac alienabiles ob irā sunt, & p oculos, nō totū. sed nigrū intelligit, nigrū. n. est qd' enarrat, quare qb⁹ nigri oculorū superubescūt, q̄ adeo irascibiles sunt, ut ob irā stupeāt, atq; alienēē. pbat, quia referunē ad passionē, qm̄ facti stupidi ob irā, erubescūt oculi. Obseruauimus ēt nos in q̄plurimis albi oculorū uenulis sanguie plenis rubescere, & extitisse uade iracūdos. De his. n. in puerbio ferē, hūt in oculis sanguinē, qm̄ sunt iracundi non ferentes iniurias, quanto magis si nigrū superubescerent? Scdam ponit & inquit. Quibus āt oculi ualde nigri sunt, q̄ sunt timidi. pbat qa referē ad pprietatē signi, color. n. ualde niger ex sua pprietate timiditatem

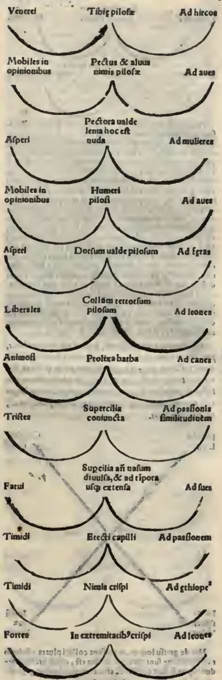
partic. io. proble. ıı

partic. io. pblema. n.

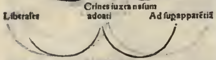
miditatem significare uidetur. Tertiã ponit etiã, et inquit. Quibus autem non ualde nigri, sed declinant ad flauũ colorẽ, hĳ sunt animosi, probatur quia referũtur ad decentiã, decet.n. q recedit ab extremo, significare aiositatem atq; fortitudinem potius, q̃ timiditatem. Quartam ponit, quibus glauci aut albi, hĳ sunt timidi, probat ex proprietate signi, uidetur enim aibus color timiditatem significare. Præterea probari potest aliter, quoniã referuntur ad noctuas, quæ animalia timida sunt, & oculos glaucos hoc est cæsios habent. Quintam ponit, & inquit. Quibus uero non glauci, sed charopi hoc est fului, hĳ animosi sunt, probat, quia referuntur ad leonem & ad aquilam. Sextam ponit, & inquit. Oenopi, stolidi sunt probat, quia referuntur ad capras, & per oenopos aliqui uinosos, alĳ nigros exposuerunt, alĳ caprinos, sed quouis modo occurrit quæstio, quoniam primo de histo. dixit caprinos notas esse optimorum morum, hic uero asserit esse notas stoliditatis, quidam dixerunt caprinos oculos, quando sunt moderate magni, moderate humidi, moderate lucidi, esse optimorum morũ notas, signant enim magnanimum, rerum magnarum cupidum, & profectum, quales oculos Alexandrum habuisse ferunt. Præterea dicunt hos oculos interdum iracundum & uino deditum, & iactabundum, & gloriæ cupidum, quæ supra conditionem nostram esse, significare, tollitur ergo cõtradictio, quòd oculi huiusmodi per se mali sint, boni uero per accidens, alĳs, uidelicet, accedentibus. Septimam ponit, & inquit. Quibus ignei, hĳ inuerecundi, probat quia referuntur ad canes, quorum oculi lucent, ut ignis, & sunt inuerecundi. Octauam ponit, & inquit. Qui discoloratos oculos ueluti conualescẽtea habent, & maculis turbatos, hĳ sunt timidi, probatur, quia referuntur ad passionem, quia qui timent, oculi eorum pallidi fiunt, & quidem colore non æquali, sed turbido, ac maculoso. Rhases uero libro ad Almansorem secundo, inquit. Maculæ multæ circa pupillam in oculo apparentes, malum hominem significãt, quòd si cum hoc oculus etiam fuerit uarius, erit deterior. Vltimam ponit, et inquit. Qui oculos lucentes hñt, hĳ sunt libidinosi, probatur, quia referuntur ad gallos, & ad coruos, in qbus oculi trãsparent. Hæc de coloribus oculorum.

De parti᷑ pilositate

Qui pilosas habent tibias, uenerei, referuntur ad hircos. Qui uero circa pectus & aluum nimium pilositatis habent, in eisdem opinionibus nunquam perseuerant, referuntur ad aues, quia hæ pectus, & aluum pilosissimam habent. Qui pectora ualde lenia habent, asperi, referuntur ad mulieres, quoniam igitur neque ualde pilosa, neq; lenia esse oportet, medius habitus optimus est. Qui humeros pilosos habent, nunquam in eisdem perseuerant, referuntur ad aues. Qui dorsum ualde pilosum habent, asperi, referuntur ad feras. Qui uero collum retrorsum pilosum habent, liberales, referuntur ad leones. Qui autem prolixam habent barbã, animosi, referuntur ad canes. Qui uero supercilia coniuncta habent, tristes sunt, referuntur in passionis similitudinem. Qui autem supercilia ante nasum diuulsa hñt, extensa uero usq; ad timpora, fatui sunt, referuntur ad sues. Qui erectos habent capillos in capite, timidi, referuntur ad passionem. Nam & ĳs, qui timidi fiunt, eriguntur. Qui capillos nimis crispos habent, timidi, referuntur ad æthiopes, quoniam igitur & erecti, & ualde crispi timiditatem referunt. Qui in extremitatibus erunt crispi, ad bonum animum sunt reducendi, referuntur autem & ad leonem. Qui frontis id quod est ante caput, eleuatum habent, liberales sunt, referuntur ad leones. Qui in capite adnatos habẽt crines in frõte iuxta nasum, liberales, referuntur ad superapparẽtiam, quoniam seruile est, quod apparet.

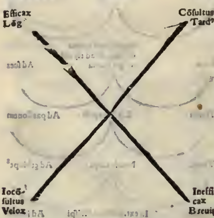

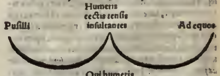

De pilis, & capillis nunc Ariſto. agens. 14. affert cõcluſiones, quæ tráſlatione perſpicuę ſunt. Verũ aliqua uerba ſunt exponenda. Per aluũ ergo in ſecunda cõcluſione, uẽtriculum intelligit, in quo cib⁹ deuoratur, qui etiã ſtomach⁹ dicitur. In ſeptima uero p prolixam barbam, nõ pilos intelligit, ſed mẽtum, q cato cum oſſe eſt, nã pili in multis oblõgi fieri pñt pro arbitrio. In penultima concluſione cũ inquit. Qui frõtis id, quod eſt ante caput, eleuatum habent, liberales ſunt, quidam per id quod eſt ante caput, intellexerũt capillos frontis, qm̃ quando hi capilli ſunt eleuati, & euerſi, ueluti corona, ſunt ſignũ liberalitatis, alĳ et quidem uerius intelligunt ſuperiorem frontis partem, quę eſt ante caput, hęc enim cum eleuata eſt, index eſt liberalitatis, ſic enim refertur ad leonem. Vltima cõcluſio eſt, qui in capite adnatos habẽt crines in fronte iuxta naſum, liberales, & per crines intellexerũt quidam pilos ſuperciliorum, alĳ uerſus capillos, in qbuſdã. n. capilli ueluti crines deſcendunt in fronte iuxta naſum, & tales ſunt liberales, & ad ſeruiẽdũ liberaliter prõpti, probat quia referuntur ad ſuperapparẽtiam, nam q apparet de crinib⁹ hoc pacto in frõte, eſt ſeruile, hoc eſt ſignum prõptitudinis ad ſeruiẽdũ. Qui. n. libere ſeruit, atq; prõpte, crines flectit deorſum ad naſum Hęc Ariſto. de piloſitate, & capillis.

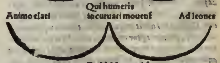
De iceſſu *Qui longi ac tardi greſſus eſt, quãquã tarditate moleſtus, perfectiuus tamen eſt, longus enim efficacem tardus cogitabundum. Qui breuis ac tardi, moleſta ſegnitie, nec perfectiuus, breuis. n. ac tardus, inefficacem. Qui longi & celeris, minime moleſtus & perfectius eſt, quoniam celeritas expeditiuum, longitudo uero non inefficacem. Qui breuis & celeris, moleſtus eſt, & non perfectiuus.*

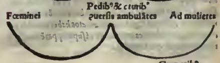

Hic de greſſu loqtur, et poſſunt colligi plures cõcluſiones. Potiſſimę ſunt quatuor. Prima eſt, qbus greſſus tardus lõgus, hĳ ſunt cõſulti & efficaces, pbat, qa long⁹ greſſus ſignificat efficaciã in agẽdo. Tardus uero cogitationẽ, atq; cõſultationẽ, ergo qbus tardus lõgus greſſus ineſt, hĳ efficaces, & cõſulti. Quibus ṽo tardus breuis, hĳ cõſulti inefficaces, conſulti quidem, quia tardus greſſus ineſt inefficaces uero, quia breuis greſſus ineſt. Tertia cõcluſio, qbus greſſus longus uelox ineſt, hĳ efficaces & incõſulti, pbat, quia greſſus lõg⁹ efficaciã, uelox, incõſultationẽ ſignificat. Quarta cõcluſio, qb⁹ greſſus uelox breuis ineſt, hĳ incõſulti, & inefficaces, pbat, quia uelox greſſus inconſultationis, breuis ṽo inefficacię index eſt. Ariſt. eñ his verbis has innuit, & inquit. Is, q longi, & tardi greſſus eſt, q̃quã tarditate moleſtus eſt, perfectiuus tñ eſt, lõgus. n. efficacẽ, tardus ṽo cogitabundũ & cõſultũ ſignat, ergo qbus greſſus lõg⁹ tard⁹ ineſt, hĳ pfectiui ſunt, qm̃ efficaces & cõſulti. Quo ṽo ad ṽba attinet, lõg⁹ greſſus dr̃ penes ſpatiũ. Tard⁹ uero penes tempus, ſtat autem greſſum ratione ſpatiũ eſſe longum, ratione uero temporis, tardum. Aliam ponit, & inquit. Is, qui eſt greſſus breuis, ac tardi, moleſta ſegnitie eſt, nec tamen perfectiu⁹, probatur, breuis. n. ac tard⁹ inefficacẽ ſignificat, & ſubaudi cõſultũ, inefficacẽ qdẽ ob breuitatẽ, cõſultũ ṽo, ob tarditatẽ. Affert aliã, & inquit. Is, qui eſt greſſus lõgi, et celeris, hoc eſt uelocis, minime moleſt⁹ eſt, & eſt pfectiuus, pbat, qm̃ celeritas ſignat expeditiuũ, incõſultũ tñ, lõgitudo ṽo nõ inefficacẽ. Demũ affert aliã, et inquit. Is, qui breuis & celeris, hoc eſt uelocis greſſus eſt, moleſt⁹ eſt, & nõ pfectiu⁹, qm̃ incõſult⁹, & inefficax. Hę ſunt cõcluſiones de greſſu quatuor, cętere coniugationes ſunt impoſſibiles, non enim cõſtare poteſt lõgum cum breui, nec tardũ cũ ueloci, ut per regulam topicã habetur.

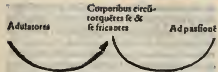
De manus, & cubiti, & brachij motu eadẽ referuntur. Qui uero humeris rectis tẽſis inſultant, galeagynes, referuntur ad equos. Qui humeris mouentur incuruati, ĳ ſunt animo elati, referuntur ad leones. Qui pedibus & cruribus conuerſis ambulant, ĳ ſunt fœminei, referuntur ad mulieres. Qui uero corporibus circũtorquẽtes ſe, atq; fricantes ſe ĳ ſunt adulatores, referuntur ad paßionem. Qui inclinati ad dextrã ambulãt, ĳ cinædi, referuntur ad ſupapparẽtiã. Qui oculos ſatis mobiles hñt, ĳ ſunt acuti raptores, referũtur ad accipitres. Qui palpebrizãt, timidi, quoniã in oculis prima uertuntur. Qui demiſſum aſpectũ, & qui alterã palpebrã in oculis immiſſam per medium fixi aſpectus hñt, & qui cilia ſurſum tarde reducãtes, molliter intuentur, & qui palpebras immiſerũt, & omnino oẽs molliter, atq; delitioſe ſpectãtes, referũtur ad ſupapparẽtiã, & ad fœminas. Qui oculos frequẽti tpe mouẽt, quaſi permanẽtes, & tincturã albuminis in oculo hñt, intellectiui. Si enim in aliquo intellectio uehemẽter fit in anima, ſtat & uiſus De motu partium. Galeagynes. Brachio minores. Hoc ẽ puſilli.

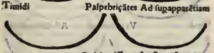

 Corporib⁹

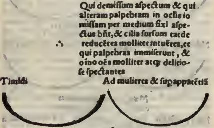

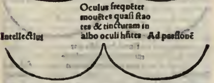

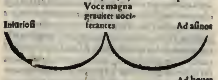

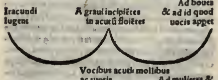

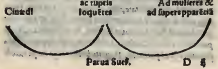

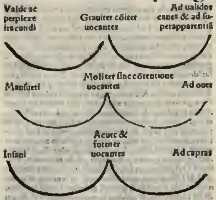

Anteq̃ ad conclusiones ueniã,aĩaduerte q̃ tã pręsens, q̃ pręcedẽs text⁹in oĩb⁹libris, quos legi tã gręcis q̃ latinis,legũtur corrupte,uerũ q̃tũ potui, eos accõmodaui, si qs aũt melius,accõmodabit,ei⁹laborẽ nõ recusabo. Cõclusiones ῢo quę in textu ponũtur,multę sunt, pñt tñ ad nouẽ reduci,uerũ anteq̃ illas afferat,dicit. De man⁹, & cubiti,& brachĳ motu eadẽ referunť subaudi, quę de gressu,qm̃ manus brachĳ & cubit⁹mot⁹põt esse lõgus,& breuis,tardus & uelox,iterũ põt esse lõgus tardus, & lõgus uelox,breuis tardus & breuis uelox: & tũc eadẽ dici pñt, qm̃ lõgus efficax,tardus cõsultus,uelox incõsultus, breuis inefficax dr̃. Deĩde ponit ɔclones,quarum prima est. Qui ῢo humeris rectis tẽsis insultãt,hoc est,irridẽt,ĳ sunt galeagynes,hoc est brachio minoris.i.pusilli orluti q bra chio minores sunt,ut supius dixim⁹,pbať,q̃a referũtur ad equos,q pusilli sunt,& incedunt humeris rectis,& tensis. Secũdã ponit,& inq̃t. Qui incuruati cũ incedũt, humeris mouenť,ĳ sunt aĩo elati,magnanimi,ac supbi,pbať,q̃a referunť ad leões,qui dũ incedũt,ita humeris moueoť. Tertiã affert,& inq̃t. Qui pedib⁹,& crurib⁹ ɔuersis ambulãt, hoc pacto q̃ pedũ cuspites dilatãt alterũ ad dextrũ,alterũ ad sinistrũ,ĳ sunt molles,ac fœminei,pbať, q̃a referuntur ad mulieres,q̃ hoc pacto ambulãt. Quartã affert, et inq̃t. Qui corpib⁹circũtorquẽtes se, atq; fricãtes se subaudi ambulãt,ĳ sunt adulatores,pbať,q̃a referunť ad passionẽ nã adulãtes sic sua corpora mouẽt. Quĩta ponit, et ĩquit. Qui inclinati ad dextrã ambulãt,ĳ sunt molles,& cinędi, pbať,q̃a referunť ad supapparẽtiã, nã molles semp sic in dextrũ inclinari ambulãt,cui⁹ cãm assignam⁹, q̃a suapte natura calidũ hõ est,& hac de cã est statutę rectę, est.n. calidi natura sursum eleuare,& qm̃,ut Aristo. iq̃t, libro de ptib⁹tertio dextrũ est calidi⁹ sinistro,iure q uirilitatẽ hñt la⁹dextrũ recti⁹,& magis sursum eletũ ducere debẽt, ergo q ambulãt ad dextrũ inclinati,est signũ q̃ sint humidi & frigidi molles,& fœminei,q̃a nõ multũ caloris hñt, recte ergo Arist. hos retulit ad decẽtiã, qm̃ molles ob cõplexionis frigiditatẽ & humiditatẽ sic ambulãt. Sextã põit, et inq̃t. Qui oclos satis mobiles hñt,ĳ sunt raptores,& rapaces,& q̃dẽ acuti,& subtiles,pbať,q̃a referunť ad accipitres,potissimũ ad astures, q oclos pl⁹alĳs accipitribus mouẽt. Septimã affert,& inq̃t. Qui palpebriçãt, ĳ sunt timidi,pbať,q̃a q timẽt,palpebriçãt, & sic referunť ad passionẽ. Octauã põit,et iq̃t. Qm̃ si ocli mutatiões primę fuertunť,et ĩ illis ptío apparẽt,sunt.n. q̃si aĩ fenestrę, iõ q demissum hñt aspectũ,& q alterã palpebrã i oclis ĩmissam, & q̃si cadẽtẽ hñt,& quidem in medio fixi aspect⁹,& qui cilia uel supcilia tarde reducẽtes sursum, molliter intuentur,& q̃ palpebras q̃si int⁹oculos immiserũt, & oĩno oẽs q molliter atq; delitiose quouis alio mõ ab his, qui dicti sunt,spectant,omnes tales subaudi sunt timidi, molles & fœminei,pbať,q̃a referuntur ad superapparẽtiã,qm̃ mollib⁹& fœmineis hęc supapparẽt. Præterea pbať etiã, q̃a referunť ad fœminas. Nonã ponit,& iq̃t. Qui oclos frequẽter atq; sępi⁹mouẽt,& ipsi sunt q̃si pmanẽtes,et hñt in oculo tincturã albuminis,hoc est & albũ oculi nõ est ualde clarũ,immo obscurũ,ĳ sunt intellectiui atq; speculatiui,pbať,q̃a referunť ad apparẽtiã,& ad cãm naturalẽ. Ad apparẽtiã q̃dẽ,qm̃ si in aliquo hoĩe in e⁹aĩa intellectio uehemẽter sit ei⁹,uisus ẽt stat, & fix⁹. Ad cãm ῢo nãlẽ, qm̃ cũ cãdidũ oculi obscurũ vr̃,est signũ humoris melancholici,et ita studiositatis,facit enim ad studium humor talis. Hęc de partium motu.

Qui uoce admodum magna grauiter uociferant, conuitiatores,referũtur ad asinos. Quicũq; uero uocant à graui incipiẽtes,finiunt aũt in acutũ,iracũdi lugẽt,referũtur ad boues,et ad id quod uoci appet. Quicunq; aũt uocibus acutis, mollibus ac ruptis loquũtur,cinædi,referũtur ad mulieres, & ad supapparẽtiã. Quicũq; grauiter cõiter uocãt, ualde ac pplexi,iracũdi. referũtur ad ualidos canes,et ad supapparẽtiã. Quicũq; molliter sine cõtẽtiõe uocãt, mãsueti, referũtur ad oues. Quicũq; uero acute & fortiter uocant,insani, referuntur ad capras. De uoce, & figuras. Iniuriosi. Cõuitiatores.

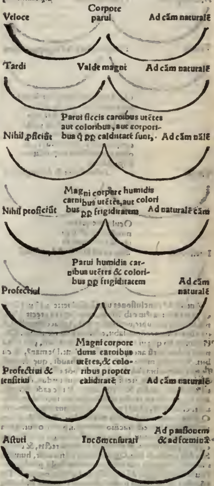

De uoce nũc sex ponit cõclusiones. Et primã ponit, & inqt. Qui uoce admodũ magna grauiter uociferãt, ĩj sunt hybristæ, ut mihi uidetur, hoc est apti ferre iniurias, probatur, qa referuntur ad asinos, qui apti sunt ferre iniurias. Ponit secundam, & inquit. Quicũq; uero uocãt a graui incipientes finiunt uero in acutũ, ĩj iracũdi sunt, & lamẽtabũdi, & iracũdi lugẽt, probat, quia referuntur ad boues. Qui iracũde lamentantur, & ad id, quod uoci apparet, Qui. n. iracũde lamentantur, a graui incipiunt uoce, et in acutum desinunt. Deinde omissa tertia, quę p;, inqt. Quicũq; grauiter cõiter, ac manifeste uocãt, ualde ac perlexe, hoc est non libere, ĩj subaudi sunt iracundi, probatur, quia referuntur ad ualidos canes, qui hoc pacto latrant, & ad superapparentiam, nã qui hac forma uocis uociferãt, iracundi sunt, aliæ cõclusiones patẽt. Alexander aphrodisius dicit certatoris notã esse uocẽ grauẽ, timidi uo pro magna parte acutã, cãm affert, qa cũ timidi i pręcordĩjs frigidi sint, minus aeris trahunt, & ita uocem arctãt. contra uero certatores, cũ in præcordĩjs calidi sint, aeris multũ attrahentes, uocẽ magnificant, & eadẽ rõne, ut loquit. Vox acuta mulierũ est, eunuchorum, & puerorũ. Acuta enim uox pficiscitur ex multa naturę humiditate, que ĩjs accõmodat, q pueri, & eunuchi, & mulieres sunt.

De statura *Qui ualde parui, ij ueloces sunt sanguinis enim motu, paruum locum continente, motus quoq; ualde uelociter accedũt ad sapere. Qui uero ualde magni, ij tardi sunt, sanguinis. n. motu, locũ ualde magnum cõtinẽte, motus tarde accedũt ad sape. Quicũq; paruorum siccis carnibus utentes, aut etiã coloribus, aut etiam corporibus, quæ propter caliditatem superfluunt, nihil perficiunt, exñte enim motu in paruo, & ueloci propter igneũ, nunquam secundum idem est sapere, sed aliud in alijs priusquã excedens sit, transit. Quicunq; uero magnorum humidis carnibus utẽtes, aut & coloribus qui propter frigiditatẽ ingenerantur, nihil perficiunt, exñte. n. motu in magno loco, et tardo propter frigiditatem, nõ permittit aliquid accedere ad sapere. Quicũq; uero puorũ humidis carnibus utẽtes sunt, & coloribus pp frigiditatẽ, fiũt pfectiui, exñte. n. motu in puo, id q rũ difficultate mobile est, tpaturæ cõmẽsurationẽ præbuit primũ pficere. Quicũq; magnorũ duris carnibus utẽtes sunt, & coloribus pp calitatẽ, fiũt pfectiui, & sensitiui, exñte. n. latiõe in magno loco, & tarda pp frigiditatẽ, nihil cõducit accedẽs ad sape. Quicũq; uero in magnis duris carnibus utentes sunt, & coloribus pp caliditatẽ, fiunt pfectiui et sensitiui. Magnitudinis. n. supapparẽtiã & carniũ & coloris, caliditas acquisiuit, quare cõmẽsuratum esse ad pficiendũ. Magnitudinibus ergo corpa excedẽtia, aut puitatibus deficientia quo mõ pfecta, & quo mõ imperfecta esse cõtingit, dictũ est. At horũ media natura optima atq; pfectissima his est, quibus utiq; incessus supponitur. Motus. n. nõ multi existentes facilius ad mẽtem accedũt, nec etiam paulatim existentes procedunt. Quare perfectissima ad pficiẽdũ quæ ulique proposita sunt, & ad debentẽ sentire moderatam oportet esse magnitudinem. Qui incõmẽsurati sunt, ij astuti, referũtur ad passionẽ, & ad fœminam. Si. n. qui incommensurati astuti sunt, commensurati utiq; iusti erunt, & fortes. Relationem autem cõmẽsurationis ad corporum bonam motionem, & bonam natiuitatem reducendum, non autem ad maris formam: ut à principio dictum est.*

De staturã affert septem conclusiones. Verũ antequam illæ exponantur, aiaduerte, q p staturã intelligimus hũani corporis longitudinem, q̃ alter altero longior, est quæ potest bifariam cõsiderari, aut simplr, qua. v3. hõ dr magnus, aut paruus, & sm quid qua dicitur magnus uel paruus,

ous,cũ hac,uel illa partium constitutione. De statura simpliciter affert duas cõclusiones,quarũ primam ponit, & inquit. Qui ualde parui scd̃m staturam sunt,hi ueloces ac ingenio,& actionibus celeres sunt probat rõne naturali, & inquit. Sanguinis enim ac spirituum sensitiuorum motu paruum locum inter cor,& cerebrum continente,etiam mot⁹ spũum ualde uelociter accedũt ad sapere,etiã ad actiões. Quo uero ad rõnẽ attinet,animaduerte ꝙ sapere fit ex spirituum bonitate,boni uero spirit⁹ sunt, qui claritate ac motu temperati sunt,necnon & subtilitate, nimis enĩ ueloces nõ conducunt ad sapere,mouentur enim citius q̃ oportet nimis turbidi minime,nimis q̃ꝫ crassi nequaq̃, quare claritate,motu,& subtilitate tẽperati ad sapere idonei sunt. Hinc patet rõ,nam cum in paruo corpore spũs,& sanguis in paruo spatio contineantur(est.n.inter cor & cerebrum parua intercapedo)ideo qui corpore parui sunt,in actionib⁹ ueloces sunt. Tunc secũdam affert,& inquit. Qui uero ualde magni corpore , ac statura sunt,hi ad actiones tardi sunt, probat,& inquit. Sanguis enim motu locum ualde magnum continente,spirituũ sensitiuorum tarde accedũt ad sapere,ac ad actiones,cæteris ergo paribus parui ad actiones,& ad sapere semper ualociores sunt longis corporib⁹, unde Alexander aphrodisius,asserit eos,qui corpe breues sunt plerũq; esse hĩs,qui sunt longi,prudentiores, q̃m cõpacta,atq; coartata est in toto corpore ala. In magnis uero extensa exoluitur in spatium, hanc ad causam Homerus prudẽtẽ dicit Vlyxẽ,quia collectus erat,& breuis. Aiacẽ uero stultiorẽ,q̃m longior erat,hęc de statura simplr. Loquẽs de statura scd̃m quid , ac nõ cæteris paribus , affert alias cõclusiones,quarum prima ponit,& inquit. Quicũque paruorũ utentes aut siccis carnibus , aut etiam siccis coloribus,aut etiam siccis corporib⁹,quæ sicca sint ppter caliditatem,& ppter caliditatẽ superfluunt in calĩo & sicco,hi ad sape,& ad agendum nihil pficiunt,nec apti sunt, probat, & inquit. Existente.n.motu in paruo loco,& existẽte motu ueloci propter igneum,hoc est ppter calĩam & siccam crasim,nunquam in idem est sapere, sed aliud in aliud priusquam excedens fit,transit. Coniungũtur.n.duæ causę mutabilitatis,altera ex parte loci,q̃a paruus,& ideo mot⁹ spirituũ celer est,altera ex parte crasis,quæ calĩa & sicca est, cum.n.spirit⁹sunt calidi & sicci,ac ignei, & ĩ paruo loco, animum reddunt mutabilem,quoniam pri⁹ mouentur,q̃ animus in opinione firmetur. Quo uero ad uerba attinet , per utentes,non intelligit in cibarĩjs,& edulĩjs,sed ad ↄstõnẽ, hõ.n.utitur carnib⁹,coloribus,& id genus,p sui cõstõne, ex illis.n.ↄstituitur,& dixit,aut etiã colorib⁹, nã lꝫ color non sit siccus formalr,tñ est sicc⁹ uia signi. Affert scd̃am, & inquit. Quicũq; uero magnorũ corporum humidis carnibus utentes pro sui constitutione, aut etiam colorib⁹, qui propter frigiditatẽ generanẽ,hi nihil proficiunt, atq; male se hñt ad sapere,probat, & inquit. Exñte motu spirituum in magno loco,& exñte motu tardo spirituũ propter frigiditatem,crasis illorum,ex hac duplici causa, nõ pmittit motus ille aliqd accedere ad sapere. Tertiã ponit,& inqt. Quicũq; uero paruorũ corporũ humidis carnib⁹ utẽtes sunt, & coloribus ad sui cõstitutionẽ ppter friditatẽ,hi ad sape, et ad agẽda fiunt perfectiui,probat,et inquit. Existẽte.n.motu spirituũ in paruo loco,id.s.spũs, ꝙ cũ difficultate mobile est,tẽperaturęq; cõmẽsurationẽ præbuit primũ perfice re,nã ex paruitate loci habet uelocitatem maiorem quam sit necessaria,ex frigiditate crasis hꝫ tarditatem,ex utrisq; uero spiritus ipsi temperationem nacti, idonei redduntur ad agẽdum.& ad sapere. Ponit quartam & inquit. Quicunq; magnorum duris carnibus & coloribus ad sui constitutionem utẽtes,& quidem ppter caliditatẽ,fiũt pfectiui, & sensitiui,& prudentes,probat,a ↄtrario,q̃m exñte spirituũ latione in magno loco et exñte latione spirituũ tarda ppter frigiditatẽ,hęc spirituũ natura nihil ad sape ↄducit,ergo qcũq; in magnis corporibus,duris carnib⁹ utẽtes sunt, & etiam coloribus duris ppter caliditatẽ,hi fiunt perfectiui , & sensitiui,ac prudentes,magnitudinis enim superabundantiam,& carnis & colorum caliditas subaudi tẽperationẽ fecit,& acquisiuit,redduntur.n.spũs apti et crassi, quare, ut inquit. Quando hæc duo cõiunguntur, temperamentũ spirituum cõmensuratũ esse uidetur ad pficiendum. Tunc epilogat,& inquit. Magnitudinib⁹ ergo corpora excedẽtia,aut paruitatibus deficiẽtia quo modo perfecta,& quo modo imperfecta esse cõtingat,dcm̃ est. At horum media natura optima,atq; perfectissima his hominibus est,quibus utiq; illa supponitur inesse. Cuius causam affert, & inquit. Motus enim non multi,hoc est nec magni, nec parui existentes,facilius ad mente accedunt , nec etiã paulatim ac tarde existẽtes ad mentem procedunt,sed temperate,et proportionabiliter quare,ut cõcludit,hęc sic mediocriter se hñtia perfectissima sunt ad pficiẽdũ,quę utiq; proposita sunt,& ad debentẽ sentire ac sapere moderatã oportet esse magnitudinem,hęc de epilogo staturę. De cõmẽsuratione uero ponit hãc cõclusionem , q̃ incõmensurati sunt corpe,hi astuti & dolosi sunt,probatẽ,q̃a referuntur ad passionẽ,qui.n.dolis utitur,corpus suũ incõmensurat,& referunẽ ad fœminã,sunt.n.fœminę dolosę,& corpe incõmẽsuratæ. Deinde ponit scd̃am , & utiẽ loco a ↄtrario,& inqt. Si.n.q̃ icõmẽsurati,astuti ac dolosi sunt,cõmẽsurati utiq; iusti erũt,& fortes,est.n.loc⁹a cõtrario. Sꝫ dices,respectu cui⁹corp⁹est dicendũ cõmẽsuratũ. Rñdet Aristo.& inqt. Relationẽ aũt ↄmẽsurationis ad corporũ bonã motionẽ, & bonã natiuitatẽ reducẽdũ est, ergo cõmẽsuratio habetẽ bona crasi , ac bona natiuitate,nõ aũt cõmẽsuratio accipiẽ ad maris formã,ut dictũ est. Sic igiẽ bona cõmẽsuratio resultat bõitate cõpõnis,et bõitate crasis , nõ relatiõe ad marẽ uł fœminã,nõ.n.corp⁹cõmẽsuratũ est,q̃a est maris corp⁹,sed q̃a cõpõne et ↄpłone bñ institutũ est, sed circa ea,q̃ dicta sr. Plini⁹uir eruditissim⁹,& Solin⁹ei⁹ab breuiator terminos lõgitudis,ac latitudis humani corpis nõ dũ descriptos eẽ testanẽ,q̃nimmo añ annos ꝑpe mille Homerus nõ cessauit minora corpa mortaliũ q̃ prisca ↄqueri,& ppter hęc formas mirabiles Plini⁹,& Solin⁹aliqñ inuẽtas eẽ enumerãt. Verũ physici lõgitudinẽ humani corporis naturalẽ septẽ pedũ eẽ asserũt, ꝙ Hercules intra hunc terminũ fuisset ↄpert⁹,latitudinẽ ẽr totidẽ, nã q̃ti⁹ manib⁹ expãsis inter digitos lõgissimos mod⁹est,tãtũ esse cõstat inter calceũ,& uerticẽ,hac rõne hoiem mũdũ paruũ appellarũt,ꝙ si circul⁹ fieret,eẽt pfecte sphęric⁹, q̃re q̃ hanc lõgitudinẽ excellit,hic lõg⁹corpe dr̃,q̃ uero ab hac deficit, paru⁹est,cui⁹uero latitudo,& latitudo nõ sr̃ eq̃les,is incõposit⁹est,hęc de quãtitate. De cõmẽsuratiõe uero dixerunt ex q̃uis pteri corpe cõmẽsurato accipi posse toti⁹ & longitudinẽ,et latitudinẽ,cui⁹rei exẽpla sr̃, lõgitudo man⁹ei spatio equaẽ,ꝙ a nasi cono ẽ usq; ad primã capitis suturã, & ex hoc pꝫ mediũ digitũ fronti ęquari. Pręterea frõtis os,& os sincipitis natura ęq̃lia sunt. Adhoc latitudo ab humero ad humerũ toti⁹corpis lõgitudini,q̃ est a uertice ad calceũ addito palmo subtripla est,palmũ dico geometricę,q̃lis uolę latitudo siue pectinis man⁹est , insup spatiũ a fonte colli ad umblicũ ęq̃le ẽ ei,ꝙ ab umblico ad sicteris finẽ est Pythagoras ex Hercul' uestigio sic toti⁹ q̃titatem uestigauit,accepta.n.uestigĩ q̃titate medĩj digiti q̃titatẽ accepit,est.n pedis lõgitudo ad mediũ digitũ tripla. Medi⁹ digit⁹subdupl⁹ad spatiũ man⁹, hoc uero ad brachiũ subtriplũ,brachiũ uero ęq̃le spatio, ꝙ est ab altero humero ad alterũ,hoc uero ad totũ palmo addito,ut dictũ ẽ,subtriplũ. Quo pacto ex uestigio toti⁹ q̃titatẽ nactus sit , ex hisce pꝫ. Ex his pꝫ q̃ mõ Arist.physiognomonię intelligunẽ cũ ait parui corpore ueloces,magni uero tardi,& cũ iqt. Qui hñt oculos magnos,pigri,& silia,semp.n.q̃titatẽ respectu mediĩ,& ad toti⁹mẽsurã refert. Hęc de cõmẽsuratione.

Bene aũt se habet, & omnia signa , quæcũq; prædicta sunt, referre ad supapparẽtia, & ad marẽ, et ad fœminã. Hæc.n.perfectißima diuisione dissecta sunt , & demonstratũ est masculum fœmina & iustiorem, & fortiorem , atq; ut omnino sit dicere, meliorem esse. De confirmatione ? gnotum

Nunc docet confirmare signa, & dicit. Bene autem se habet, & omnia signa, quæcūq; prędicta sunt, referre ad supapparentiam, & ad marem & ad fœminā, subaudi qū referri possunt, nō enim semper referri possunt. Cui⁹ rōnē dicit, & inquit. Hęc. n. scilicet mas & fœmina perfectissima diuisione dissecta sunt, quoniam est demōstrarum masculum fœmina & iustiorem & fortiorem, atq;, ut omnino sit dicere, meliorē esse, ergo quando bona signa referri pos sunt ad marem, & mala ad fœminam, bene se habet, bene etiam se habet, quando possunt referri ad superapparētiā, hæc de confirmatione omnium signorum.

De signorū electiōe

In omni autem signorum electione altera signa alteris declarāt magis manifeste subiectum. Manifestiora autē, quæ in principalißimis locis fiunt, principalißimus uero locus est, qui & circa oculos, & frontem, & caput, & faciem est. Secundus aūt est, qui est circa pectus, & humeros, consequenter & circa crura & pedes. Quę uero circa aluum, minima sunt. Omnino autem, ut sit dicere, ea loca manifestißima signa præbēt, in quibus & sapientiæ plurimæ superapparentia fit.

Nunc de electione signorum docet pęceptum. Vbi primo aiaduertendum signa bifariam esse, alia propria, quæ cum passionibus conuertūtur, ut magna extrema habere signū proprium est fortitudinis, quędam nō propria, quæ accipiuntur ab apparēti passione, uel à cōtrario, & cæteris id genus. hæc enim dicuntur non proprīa, qm̄ nō conuertuntur cū passionibus, differūt autē qm̄ propria sunt, quibus positis, ponuntur & passiones, quarum sunt. Sed positis signis non proprījs, ponuntur passiones, ut in pluribus. De signis ergo proprījs nō oportet facere electionē, quia semper inferūt passionem, sed de signis nō proprījs, unde inquit. In omni aūt signorum electione altera signa alteris declarāt magis manifeste subiectū, ꝓpria uero ęq̄liter, qm̄ unūquodq; eorum infert propriā passionem. Exponit signa manifestiora, & inquit. Manifestiora aūt, quę in principalissimis locis fiunt, principalissimus uero loc⁹ est, qui & circa oculos, & frōtem, & caput, & faciem est. Secundus aūt est, qui circa pectus, & humeros, cōsequenter & tertius est & circa crura, & pedes, ultima & minima sunt, quę circa aluū. Hui⁹ ordinis causam affert Arist. & inquit. Oīno aūt, ut sit dicere, ea loca nostri corporis manifestissima signa, ac efficacissima pębent nobis, in quibus fit superapparentia plurimæ sapientiæ, ut in capite, in quo est cerebrum, quod est sensus & motus principium, sine quibus nō est sapere. Postea loco secūdo sunt humeri & pectus, intra quæ est cor, quod est subiectū omniū sensuum ſm Aristotelem tertio loco, sunt crura & pedes, & q̄ cum his ordinantur, quæ sunt instrumenta mot⁹ & sensus & ita cerebri. Vltimo sunt signa sumpta ab aluo, in qua mēbra naturalia continentur, quæ non faciunt ad sapere, nisi parum, quatenus sunt cordi necessaria, hæc pauca Aristoteles docuit de signorum electione, quæ est signorum non propriorū, propria enim signa, e quouis loco accipiantur, passionem inferunt. Verum animaduersione dignū uniuersam difficultatem pendere ex iudicio, & hoc uerū est in astronomia, in medicinali facultate, et in physiognomica, unde senex iudicium autem difficile. Galenus libro secūdo de crasi, physiognomones circa iudicium errare asserit ob multas causas. Primo quia uni signorum fidē prębent, quod fatuum est, nisi fuerit proprium, ut Arist. inqt. Vnum. n. signum ab una corporis particula accipitur, ex natura autem unius particulę non resultat natura uniuersi hominis. Secundo, qm̄ ad ętatis ac naturæ permutationem non spectāt, signa enim interdum naturam præteritā denūtiant, & tamē physiognomones ea ad præsentem referunt, ut si sexagenarius, pilosus sit, non præsentem libidinem, sed præteritam denūtiat. Tertio, quia excremēta mēbri arbitrantur arguere naturam mēbri, & decipiuntur, nā contingit membri naturā esse cholericam, cuius excremēta erunt flegmatica, ut docet experientia. Quarto, qm̄ quę signorum fortia, quæue debilia sint, non eligunt, in quorum electione consistit uniuersum iudicium, propter hæc de electione sint hæc præcepta. Primum, signa quę mores significāt nō per qualitatem, sed per proprietates, potiora sunt, & prio loco sunt habenda ꝗ̄bi causa, ponam⁹ Socratem signis sumptis a qualitatibus esse liberalē, utpote per colorem rubrum, & ꝑ alia sanguinis signa, signis ꝟo sumptis à proprietate, esse auarū, ut quia ei⁹ humeri difficulter soluti sint, & cōuulsi, uel quia eius facies parusfica sit, dico ꝙ signa quæ a proprietate accipiūtur, Socrates sit illiberalis, qm̄ potiora sunt, insequuntur. n. mām, quę est eā necessaria, & quidem magis quā forma. Scd̄m signa, quę accipiuntur a capite, uel ab eius partib⁹, potissimū ab oculis, potiora sunt ījs, quę ab aliīs accipiūtur, vñ Apulle⁹ totus hō in capite, uultuq; est, qm̄ ibi ratio, in corde ira a ratione lōgiuscule sita, circa uero abdominis sedē, desideria, & cupidines sunt, a ratione lōgissime disiti. Dico potissimū ab oculis, qm̄, ut Galenus inquit, oculi aūt sunt cerebri pars, aut de eius subāa ꝑducti. Præterea & potiora quę accipiuntur ab anterioribus capitis partib⁹, qm̄, ut inquit Arist anterior pars potior est, q̄a plena, posterior uero uacua, unde & senex primo faciem infirmi notaueris. Post hęc potiora sunt, quæ a pectore, & ab humeris accipiuntur, quoniam, ut Galenus inquit, intra hęc pulmo & cor locātur. Post hæc ꝟo à cruribus & pedibus, qm̄ per hæc cerebrum opera motus & fortitudinis exercet. Imbecillia uero sunt, quæ a uentre colliguntur, quoniam est locus cibi & potus, & mēbrorum naturalium, & quibus nullus mos, nullaq; uirtus proficiscit̄. Tertiū pręceptum, id eligēdum est pro iudicio, cui plura, & potiora signa concordauerint. Tu uero aiaduerte nōnullos, & quidem in hac arte expertissimos dixisse signa quę ab anteriori corporis parte accipiuntur, semper potiora esse his, quæ a posteriori colliguntur. Alīj uero dixerunt signa ab anteriori sumpta esse potiora ad eas actiones, quæ sine sensu nō fiunt, qm̄ pars anterior potior est in sensu signa uero, quę a posteriori accipiuntur, esse potiora ad motum & ad fortitudinem, quia sunt membra motus propter neruos. Alīj & quidem uerius dixerunt, signa potiora esse quæ accipiunt̄ ab his mēbris, per quę exercetur passio, ut qm̄ ira per cor exercetur, ideo signa, quæ accipiuntur a corde, & ab eius partibus, potiora sunt ad irā, ut quę a pectore, & costis colliguntur. Amplius quia per coxas, pedes, & brachia, & humeros exercet̄ fortitudo, ideo signa pro fortitudine ab his accepta potiora sunt. Hęc de signorum electione habem⁹. Post hęc Tabulas signorū afferam⁹ ſm diuersos auctores.

Signa	Naturæ	Loca	
Pedes			
Neruosi magni articulati.	Fortes	Mares	Aristoteles
Stricti parui	Molles	Fœminæ	
Pars interior plantę nō cōcaua sed ita plena, ut terrā tāgat toto uestigio	Versuti	Causa nālis Fœmina	Aristoteles prio hysio.
Crassi atq; carnosi	Fatui	Causa naturalis	Aristot. ad Alexandrū
Grassi & breues	Imbecilles	Causa naturalis	Plato
Graciles breues	Maligni	Causa naturalis	
Nimium prolixi	Dolosi	Causa naturalis	
Carnosi duri	Hebetes	Causa naturalis	
Parui pulchri	Fornicatores	Proprietas signi	Rhases
Talus			
Neruosus articulatus	Fortes	Mares	
Carnosus informis.	Molles	Fœminæ	Aristoteles
Latus	Fortes	Ad cām naturalē	
Tali ꝑtes lōgę carnosę	Stulti	Proprietas	Aristo. ad Alexandrū
Calcanea gracilia	Timidi	Proprietas	Palemon
Vngues & pedum digiti,			Rhases
Pedū digiti & ungues curui	Inuerecūdi	Aues	
Vngues subtiles benecolorati	Benenati	Causa naturalis	Aristoteles Iuniores
Pedū digiti cōiuncti	Pauidi	Coturnices	
Vngues digitorum manus.			Aristoteles

Vngues

Iuniores	Vngues plani, albi molles, subtiles, subrubei, lucidi.	Ingenio apti	Ad cām naturalē
	Asperi rotundi	Venerei	Ad proprietatem
	Valde breues	Maligni	Ad proprietatem
	Parui, curui	Rapaces	Aues rapaces
	Pūcta alba unguium	Benenāti	Ad cām naturalē
	Puncta nigra	Inuidi	Ad cām naturalē
	Crura		
Aristote.	Neruosa crassa articulata	Fortes	Ad marem
	Neruósa sobtilia	Libidinosi	Ad aues
	Crassa informata	Inuerecundi	Ad supapparētiam
	.i. furæ		
Plato	Tibiarum uētres crassi	Intemperati	
	.i. furæ		
	Tibiarū uētres molles	Effœminatissimi	
	Tibię graciles	Ignari	
Aristot. ad Alexandrū	Suræ plantusculę ueluti grauidę,	Sordidi	
	Moderate magnæ formatæ	Ingeniosi	
Pithago. Iuniores	Tibię ualde pilosæ,	Libidinosi	
	Genua		
	Genucrassi	Cinædi	Ad supapparentiam
Aristote.	Genua subtilia	Timidi	Ad supapparētiam
Aristo. ad Alexandrū	Genūa arcuata in anteriori	Effœminati	ad mulieres
Albertus	Genua pinguia	Timidi, liberales,	
Iuniores	Macra	Fortes, audaces	
	Coxę		
Aristoteles	Neruosę	Fortes	Ad marem,
	Carnosę	Molles	Ad fœminas
	Pecten		
Iuniores	Pilosum ualde	Libidinosi & fecūdi	Ad nālē cām
	Pilis fere nudū	Casti	Ad cām naturalē
	Nates		
	Acutæ ossęę	Fortes	Ad marem
Aristoteles	Carnosę pingues	Molles	Ad fœminam
	Carne exiccatæ	Mali moris	Ad symias
	Mentula testiculi		
	Valde mentulati	Ingenio & uirtute inepti	
Ptolemeus	Testiculi in lōgū pēdētes	Liberales, ad coitum īpotētes	
	Valde mētulati	Ad coitum impotētes fiunt	
	Lumbi		
Aristoteles	Lumbosi	Ferarū amatores	Leones, canes
	Ilia		Loca
Plato	Ilia uel hypocūdria gracilia ac pressa	Timidi	Ranę
	Carnosa	Indisciplinabiles	
	Anchæ		
Rhasis	Ancharū ossa pemīnētia extra,	Fortes	Masculi
	Gracilia	Mulierum cupidi timidi debiles	Mulieres
	Ventriculus, stomachus		
Aristoteles	Quę circa uētriculū pinguia	Fortes	Mares
	Quę circa uētriculū nō pinguia	Molles	Mulieres
	Venter magnus extrinsecus proeminens		Edaces Tardi
Iuniores	Paruus formatus		Mēte dextri
	Pilosus ualde ab umbilico infra,	Loquaces	Aues
	Dorsum		
Aristoteles	Angustū informæ	Molles	Fœminę
	Magnum formatum	Fortes	Masculi
Rhasis	Amplum	Fortes Arrogātes Irreuerentes	
	Curuum	Immorati	
	Equale formatū	Cōmensurati	Naturale
	Cum pilis	Inuerecundi	Bestiæ
	Costę		
Aristoteles	Breuecostati	Fortes	Masculi
	Angusti & non costati	Molles	Fœminæ

	Costati circū tumidi, ut īflati, loqces stultiloqi		Boues, ranę
Aristoteles	**Vmblicus**		
	A pectore ad umblicū intēstitiū longum	Insensibiles voraces	Ad nālē cām
	Equale	Laudabiles	Naturale
Palemō	Vētriculus ab vmblico ad pect⁹ carnosus	Maleuoli	
	Mollis & cōpressus	Magnanimi magnifici,	
Loxus Aristoteles	**Pectus**		
	Magnum formatum	Fortes	Masculi
	Amplum compactum	Fortes	Leones
	Cum pilo	Instabiles animosi	Aues
	Sine pilo	Inuerecundi	Fœminę
Plato	Carnosum ualde	Indisciplinabiles Ignaui	
	Interstitiū a iúgulo ad aluū maius, q̄ a pectore ad umblicum	Prudentes	
	Māmę pingues deorsum pendentes in uitis	Molles Effeminati	
Ptolemeus	In pectoris sinistro caro crassa eleuata cū porro aut neruo cum uno aut plurib⁹ pilis	Honoris Diuitiarūqꝫ Augmentum	
	Metaphrenum		
Aristoteles	Magnū nō carnosum formatū	Fortes	Masculi
	Paruū nō carnosum informe	Molles	Fœminæ
	Curuū cū hūeris ad pectus,	Mali moris	Ad supapparētia
	Supinum	Molles demētes	Equi
	Ceruix humeri		
Aristoteles	Formati magni	Fortes	Masculi
	Parui informes	Molles	Fœminæ
	Benesoluti	Liberales	Supapparētia
	Nō bñ soluti cōuulsi	Illiberales	Supapparētia
	In acuto eleuati	Insidiosi	
Plato	Lati	Fortes, intellectiui	
Virgilius Palemon	Pilosa ceruix	Liberales	Leones
Rhasis	Graciles	Insensitiui	
	Manus		
Iuniores	Copulati digiti	Immundi	Sues
	Curti & crassi	Temeratīj imanes	
	Vngues lati albi subrufi.	Viriles	
	Angusti oblongi	Feri	
	Obliqui īpudētes rapaces		Rapaces aues
	Exigui	Veteratores	
	Clauis colli		
Aristoteles	Quæ circa colli clauem bene soluta	Sensitiui	Naturalis causa
	Confusa	Insensitiui	Naturalis causa
	Collum		
Aristoteles	Crassum	Fortes	Masculi
	Gracile	Debiles	Fœminæ
	Crassum carnosum	Iracundi	Tauri
	Moderatum	Magnanimi	Leones
	Longum gracile	Timidi	Cerui
	Perbreue	Dolosi	Lupi
	Labia		
Aristoteles	Gracilia collabēs relaxata.	Magnanimi	Leones
	Gracilia dura	Iracundi	Sues
	Gracilia mollia	Magnanimi	Leones
	Crassa, sup⁹ ppēdulū	Fatui	Asini
	Dura gracilia supra caninos dētes eminētes	Fecūdi	Sues
	Superius euersum gingiuis discoopertis	Cōtumeliosi	Canes
	Nasus		
Aristoteles	Extremitates crassę	Concupiscentes segnes	Boues
	Extremitates crassę euersę	Insensitiui	Sues
	Extremitates acutæ	Seuæ irę	Canes
	Rotūdus extremitatib⁹ obtusis	Magnanimi	Leones
	Rotūdus extremitatib⁹ gracilib⁹	Mobiles	Aues

leues
Incuruus a frõte duct⁹ Inuerecũdi Corui
Aquilinus Curuus in fronte deat ticuiatua Magnanimi Aquilæ
Cõcauus ĩjs quæ sunt antẽ frontem rotundis, circũferẽtiaq͡ꝫ sursum erecta Libidinosi Galli
Symmus Libidinosi Cerui
Patens apertus Iracundi Passio
Aristot. ad Alexandrũ Lõgus ad os protensus Probi, audaces

Facies

Aristoteles
Carnosa Pigri Boues
Macilenta Curiosi Cõtrarium
Magna carnosa Timidi Asini cerui
Faciei tergus paruum Pusillanimi Elucus symia
Magna Tardi Boues asini
Paruifica Illiberales Supapparẽtia
Plato Facies deorsum spectãs Hippocritę Malignt Passio
Plana sine tumore Rixosi Inuidi
Aristo. ad Alexandrũ Facies uultui ebrĩj sĩsis Ebrĩj Supapparẽtia
Rhases Sĩsis uultui irati Iracundi Supapparẽtia
Sĩsis uultui uerecũdi Verecundi Supapparẽtia
Deformis & obtorta Malemorati Supapparẽtia
Longa Inuerecundi
Iudices Ex leui causa sudãs Astuti, libidinosi
Valde minuta rotunda Simplices
Longa macilenta Audaces
Valde curua lõga macilẽta Malitiosi, utiles
A fronte ad maxillas latior Mendaces
a maxillis uero ad mentum angustior. Inuidi Rixosi

Mentum

Aristo. ad Alexandrũ
Acutum Fideles Canes
Paruum breue Inuidi imiters Serpẽtes
Palemon Quadratum Virtuti apti
Lõgũ ꝟsus deorsum acutũ Versipelles
Pithago. Rotundum Molles Fœminæ
Caro sub mẽto uersus gulã, Libidinosi,
Mẽtũ cũ foues uel duplex, Libidinosi, & min⁹ caluescũt.

Barba

Iudices
Mulier barbata Luxuriosa
Mulier cũ barba ualde nuda benemorata
Barba nimis pilosa Melancholici Cã naturalis
Beneformata Bonæ naturæ Cã naturalis
Informis Malę naturę Contrarium

Exeuntia ab oculis

Aristoteles
Vesiculæ ab ocul' exeũtes. Vinolẽti Passio
Vesiculę ãn oc'los eminẽtes. Sõnolenti Passio
Post somnũ uesiculę ãn oculos. Sõnolẽti Passio

Oculi

Aristoteles
Parui Pusillanimi Symia, appẽtia
Magni Pigri, mãsueti Boues
Concaui Inuidi Malefici Symiæ
Eminentes Fatui Asini
Parum concaui Magnanimi Leones
Grãdiusculi parũ eminẽtes. Mansueti Boues
Plato Oculi q̃rũ aprura magna. Impudẽtes
Aristoteles Anguli oc'lorũ iusto lõgiore. Malefici
hyslo prio Anguli carnosi narib⁹ iũcti Malitiosi
Rhases Oculi oblongi Callidi, deceptores
Magni tremuli Mulierũ cupidi Passio
Parui tremuli Pudentes, amatores tñ
Quãto maior, tãto minor malitia, & stultitia maior
Iudices Obliqui cõtorti. Fallaces, tenaces, iracũdi, mẽdaces
Crassi Stolidi, timidi, pusillanimi, Iuerecũdi, loq̃ces
Aristote. ad Alexandrũ Difformiter moti, nunc currentes nũc qescẽtes. Temerarĩj cogitabũdi pessimi, subtractores
Oculi, uelociter moti cũ uisu acuto, fraudulenti latrones,
infideles
Fixe intuentes. cogitabũdi, & deceptiui
Rhases Scd̃m longum situati. Monstruosi, deceptores, inuidi

Dentes

Rhases Canini lõgi, firmi, gulosi, irascibiles, mali, canes apri
Crassi, lati Vani, lasciui, simplices, Boues Ignari, ingenio hebetes. Asini

Frons

Aristoteles
Valde parua Indociles Mobiles Sues
Valde magna Tardi Boues
Rotunda Hebetes, insensati Iracundi Asini
Aliquãto minus plana. Sagaces Canes
Quadrata formata Magnanimi Leones
Tensa lucida Adulatores Canes blãdẽtes
Passio
Nebulosa Audaces Leones tauri
Demissa Tristes Passio
Longa Adulatores Canes
Eleuata Liberales Leones
Appendix Nimis rugosa Inuerecundi
Aristoteles Frons in timporib⁹ inflata, superbi, iracũdi, ingenio rudes

Caput

Magnum Hebetes Asini
Minutulum Fatui Canes
Mediocre Boni sensus Naturale
Acutum pineatum cacuminatumq͡ꝫ Inuerecundi Iactatores Vnguicurui
Plato Breue, globosum Insipientes, imemores
Prexũ in sup̃ficie planũ, Omni uitio pleni.
Oblongum, ut martellum, prudentes, sagaces
Appendix Caput, in cui⁹ añriori p̃te cõcauitas est, dolosi, iracundi.

Aures

Aristoteles Iudices
Paruę Scurriles Symię
Magnæ Hebetes Asini
Flaccę Stolidi Asini
Moderatę Boni sensus Naturale
Plato Rotundæ Indisciplinabiles
Longę angustę Inuidi
Valde capiti herẽtes Maleuoli
Pilosæ Bene audientes

Color totius

Aristoteles
Valde niger Timidi Ethiopes
Peralbus Timidi Mulieres
Fuscus Fortes Mediocre
Flauus Boni animi Leones
Valde rubeus uel rufus Astuti, ingeniosi Vulpes
Pallidus colore turbatus Timidi Passio
Mellinus Tardi Naturalis cã
Flãmeus Maniaci, apti, iracũdi Passio
Leones Pallidus Vitiosus, malignus

Pectoris color

Aristoteles
Flãmeus Iracundi Passio

Timporum & colli color

Aristoteles
Timporum & colli uenę ampię rubeæ Malæ itę Passio

Faciei color

Aristoteles
Supererubescens Verecundi Passio
Genę superubescẽtes Amatores uini Passio
Leones Genæ & nasus rubescẽtes rubore epatico Obscenissim

Oculorum color

Superrubescentes Iracundi Passio
Pernigri Timidi Coloris p̃prietas
Nigri fluentes Boni animi Decentia
Glauci aut albi Timidi Coloris p̃prietas
Fului Boni animi Leones
Enopi hoc est biliosi Furiosi Capię
Ignei Inuerecũdi, iucũdi Canes
Discolores Timidi Passio
Lucentes Luxuriosi Galli corui

Pilositas partium

Aristoteles

Tibiæ

Aristoteles	Tibiæ pilosæ	Venerei	Hircus
	Pect⁹ & aiu⁹ ualde pilosę	Mobiles i opinionib⁹	Aues
	Nudum pectus	Asperi	Mulieres
	Pilosi humeri	In opionib⁹ mobiles.	Aues
	Dorsum ualde pilosum	Asperi	Belue
	Collū a tergo pilosum	Liberales	Leones
	Barba prolixa	Boni animi	Canes
	Supercilia coniuncta	Tristes	Passio
	Supercilia añ nasum dimissa ad timpora extensa	Fatui	Sues
	Erecti capilli	Timidi	Passio
	Valde crispi	Timidi	Ethiopes
	Crispi in extremis	Fortes	Leones
	In supiori pte frōtis eleuati	Liberales	Leones
	Crines iuxta nasum adnati	Liberales	Supapparētia
	Plani capilli	Simplices	
	Capilli multi & densi		Praui
	Incessus & motus		
	Tardus longus	Consulti,& efficaces	
Aristoteles	Tardus breuis	Cōsulti inefficaces	
	Longus uelox	Efficaces inconsulti	
	Breuis uelox	Inconsulti inefficaces	
	Erectis humeris insultātes	Pusilli	Equi
	Humeris ineuuatis ambulantes	Animo elati	Leones
	Pedibus & cruribus conuersis ambulātes	Molles	Fœminæ
	Corporibus se circūtorquētes,atq; fricātes	Adulatores	Passio
	Inclinati ad dextrā ābulātes	Cinędi	Supappatētia
	Oculi satis mobiles	Acuti raptores	Accipitres
	Palpebriçantes	Timidi	Passio
	Oculi frequenter moti cū corporis fixione	Intellectiui	Passio
	Vox		
	Magna grauis	Iniuriosi	Asini
Aristoteles	A graui incipiēs in acutum desinens	Iracūdi lugent,	Boues
	Acuta mollis rupta	Cinædi Mulieres	supapparētia
	Grauis alta	Valde iracūdi	Validi canes
	Mollis sine cōtentione	Māsueti	Oues
	Acuta fortis	Insani	Caprę
	Statura		
Aristoteles	Parui	Veloces	Naturalis cā
	Valde magni	Tardi	Naturalis cā
	Parui calę ac siccę nāę	Nihil ꝑficiētes	Naturalis cā
	Parui frigidę naturæ	Perfectiui	Cā naturalis
	Magni frigidę naturę	Nihil ꝑficiētes	Naturalis cā
	Magni calidę naturę	Perfectiui,sensitiui	Naturalis cā
	Incōmēsurati,& formes	Astuti,& praui	Passio fœminæ
	Cōmēsurati	Boni & sensitiui.	Naturale

Hæc est tabula signorum,& naturarum,atq; locorū,ut Aristotele,& aliis auctoribus collegimus, illud tamē nobis testādum,gręcum Aristo.codicem,e quo hęc extraximus in ꝗplurimis locis esse corruptum, nos vo ita accōmodauimus,ut uisum fuit nobis. Siquis autem melius habetet,placebit nobis,nō enim hęc scripsim⁹, ucita esse credamus,sed,ut aliꝫ uiam sumant benedicendi. Hęc de physiognomicis finis Suessę.10.Decēbris.M.D.XXI.

FINIS

ARISTOTELIS DE ANIMALIVM MOTV

Cum Augustini Niphi Medices Philosophi Suessani commentariis.

DE ANIMALIVM *motione quæcūq; per singula genera illis attribuantur, & quæ discrimina, causæq; eorum, quæ sigillatim iisdem ipsis accidere soleant alibi de omnibus disputatum est.*

DE MOTV *autem animalium, quæcunque circa unumquodque genus ipsorum sunt, & quæ differentiæ, & quæ causæ, singularium accidentium quæ insunt ipsis, considerandum est de omnibus in aliis.*

ARistoteles pertractatur⁹ de motu animalium generatim,quo.vz,aialia mouentur scd̄m locum,quatenus est aialis,ut aial, primo explodit,quæ nō sunt hic agenda de motu, secūdo insinuat breuiter intentionē libelli præsentis. Vbi attentione dignum,ꝙ de motu cōtracto ad aial, possumus loqui dupliciter generatim, non descendendo nec ad spēm motus,nec ad genus animalis determinatum, sed stando in genere motus,& aialis,& possumus loqui speciatim descendendo & ad speciem motus , ut ad uolationem,uel reptionem,uel ambulationē, & ad genus animalis,ut ad uolatile,aquatile,reptile,& id genus. Hanc cōsiderationem,quæ est de motu speciatim,explodit nunc,et dicit. De motu aūt animalium, quęcūq; circa unūquodq; genus ipsorum animaliū sunt , hoc est de motu speciatim contracto ad speciem mot⁹,& ad genus aialis,et quę differentiæ sint ipsius , & quæ cā singularium accidentium, quę ipsis motib⁹ speciatim sumptis insunt,de his oib⁹,nō in hoc libro sed in aliis cōsiderandū est.i.in libro de gressu aialiū,ubi speciatim de singulis motib⁹ singulorū generū aialiū diligēter est dicēdum. Hęc ergo explodit.

Nunc autem communis omnino explicanda causa,cur quocūq; motionis genere agitentur,alia enim uolatu,alia natatu, alia gressu,alia per alios eiusdem generis modos impellūtur.

Vniuersaliter autem de communi causa eius, quod est moueri motu quocūq;(Nam hæc quidem animalium uolatione mouētur,hæc aūt natatione,hæc autem gressu,hæc autem, secundum alios modos tales)cōsiderandum est nunc.

Cum explodisset eam de motu cōsiderationē, quę agēda est in aliis libris,nūc insinuat intētionē pręsentis libri, & proponit se in hoc libro uelle agere de motu animaliū, quo aialia secūdum locum mouentur, & de illius cā,non qdem,ut dictum,est contracto ad speciem motus , nec ad determinatum genus aialis,sed uniuersaliter,ut est motus quo aial ut aial mouetur secundum locum , non enim oia animalia eadem motus specie mouentur,nā alia quidē de numero animalium uolatione mouentur , alia natatione, alia gressu,alia sm alios mot⁹ his similes,ut serpentes,quę reptione mouentur. Ergo huius pręsentis libri intentio nō est loqui de motu,nec de causa mot⁹, ut cōtrahitur ad aliquam spēm horū motuū,nec ad aliquod genus horū aialium , sed generatim de motu quo secundum locum aial perfectum mouetur,ut aial perfectum est, & de illius motus causa,non enim hic agitur de motu dilatationis & cōstrictionis,quo animalia imperfecta se motitant circa locum,cui infixa sunt,ut conchilia,& id gen⁹. Quo uero ad insinuationem intētionis attinet,de motu quo animal mouetur secundum locum duplex nobis consideratio occurrit,altera cōiter, ut non contrahitur ad differētias, nec ad aial,nec ad instrumentum,quo animal mouetur, & sic de ipso agitur in hoc libro,& in tertio de aia , aliter tamē ac aliter,nā in libro de aia de ipso sic cōmuniter sumpto agitur principaliter ex parte animę, minus autem principaliter,& parum ex parte corporis. In hoc uero libro agit de ipso sic cōiter accepto pricipaliter & magis ex parte corporis,minus autē principaliter,& parū ex parte aię. Cōsideratio uero de motu secundū differentias, adhuc duplex

Quæ libri intentio.

est,q̃m uel est secundum differentias spẽrũ motuũ, & sic agitur in libro de generatione animalium, ibi enim agitur de speciebus motus,quibus animal perfectum secundum locum mouetur,aut moueri potest. Aut est s̃m differẽtias instrumentorum,quib⁹animalia mouentur, & sic est hæc cõsideratio propria libro,qui de gressu inscribitur, p quæ patet in hoc libro agẽdum esse de motu animalis, quo animal mouetur,ut animal perfectum est, & non de motu cõtracto aut ad speciem motus,aut ad instrumẽtum,q̃ agit, & dixit de motu,quõ sc̃dm locum mouetur,quoniam animal etiã intelligi potest moueri aliis generibus motus, ut alteratione,& augmẽtatione, de quibus nõ est præsens intentio.Hęc de intentionis insinuatione.

At uero iam ante præfinitum reliquimus id principiũ aliarum motionum esse, quod sibiipsi motum affert,idẽq; immotum præesse,primariumq; mouens necessario ab omni motu, & agitatione uacuum esse,quod quidem commodum actum est, cũ de motu disputabamus sempiterno,utrum ille esset,necne, & si esset,ecquis esset. Et hoc quidem ipsam non modo ratione cõmuni proponere conuenit,sed in ipsis etiam rebus singulis, & sensibilibus, quorum gratia communeis quærimus rationes,quas quidem singulis rebus accõmodari oportere iudicamus.

Quoniam igitur principium aliorũ motuũ est, quod ipsum seipsum mouet, huius autem, quod immobile est, & quoniam quod est primum mouẽs,necessarium sit immobile esse, determinatum est prius,quando & de motu sempiterno, utrum sit,aut non sit,& si sit,quis sit. Oportet aũt hoc non solum ratione uniuersali accipere,sed in singularibus & sensibilibus, quapropter & uniuersales quærimus rationes, & ea,in quibus putamus oportere adaptare ipsas.

Verba textũs sunt suspensiua usq; ibi { Quapropter & uniuersales } In quibus primo tangit quid in aliis dictum est de causa motus aialium,secũdo ostendit, illud nõ esse sufficiens,ibi { Oportet autẽ hoc nõ solũ }. Tertio cõcludit illud quod est agendum pro sufficiente cã motuũ animalium,& terminat suspensionẽ.De prima parte, dicit,ꝙ de uniuersali causa motuũ aialium, dictum est octauo libro auscultationis physicę, ibi enim declarauit esse deueniendum ad unũ corpus ꝙ ipsum seipsum per se mouet,et nõ aliũde extrinsecus,ut cœlum.Cœlũ enim est corp⁹ primum omnium corporum.& primũ mobile ꝙ seipsum mouet,non enim ab aliquo alio exteriori corpore mouetᷣ,nõ enim datur aliud corpus extra cœlũ,ꝙ possit cœlũ mouere.Amplius eodem libro est declaratũ, ꝙ huius primi corporis ꝙ seipsum mouet,fit altera pars.s.deus penit⁹ immobilis,qui est uniuersalis causa,et qua cœlũ seipsum mouet, & a qua omnia aialia mouẽtur. Cœlum.n.est uniuersalis causa motuũ oium suo primo motu, & elemẽtorũ.& aialium,& deus causa est cœli,& eius motus, ergo deus est uniuersalis causa omnium motuũ & elemẽtorum & animalium,mediante tñ motu cœli,ut libro illo exploratum est,hæc sunt declarata, ut vl'es causæ motuũ aialium, & omniũ,unde dicit. Q̃m igitur principiũ aliorũ omniũ motuũ,ut elemẽtorũ,& animalium est corpus cœleste, quod ipsum seipsum mouet,est enim cœlum suo primo motu cã omnium motuũ.In oĩ enim genere,ꝙ est primũ est cã omnium eorũ,quę sunt in illo genere, huius aũt primi mobilis,ꝙ est cœlũ,declaratum est,ꝙ illud sit cã ulis & prima motus cœli,& mediante illo cœlesti motu omnium aliorum motuũ,qď est immobile.s.de⁹, qui est altera pars cœli, hoc est secũdũ,& sic hæc duo libro octauo explorata sunt,per qua habetur uniuersalis cã omnium motuũ omnium eorũ,quę sub luna mouentur. Cœlum enim est causa omnium sublunariũ mediãte suo motu,& de⁹ cã est cœli,& illius motus, ergo deus est causa omnium motuũ mediante motu cœli,hæc declarata sunt, de cã vl'i motuum animalium.Deinde ostendit, ꝙ hęc non sufficiũt ꝑ perfecta scientia causarum motuum animalium, q̃m sunt remotæ,& vl'es causæ,per quas non magis scim⁹ animaliũ motus,q̃ elementorum. Oportet enim in unoquoq; quęsito propriã cãm quęrere,non tamen ignorare cõem,& vl'em, & dicit. Et q̃m quòd est primum mouens,necessarium sit immobile esse,determinatum est pri⁹,in libro octauo, q̃ñ & de motu sempiterno est determinatum utrum sit dabilis,aut non sit dabilis,& si sit dabilis,quis sit ille. Oportet autem hoc ꝙ proposuim⁹ dicere s.cãm motuũ animaliũ, non solum vl'i rõne accipere,per hęc,quæ dicta sunt octauo libro.Sed in singularibus,& sensibilibus cãm mot⁹ assignare,hoc est propriam,& particularẽ. Hic terminatᷣ suspẽsio,& quasi dicat,cũ hęc nõ sufficiant,ideo & vl'es quærimus rõnes illas supponendo ut declaratas,& ea,in quibus putamus oportere adaptare ipsas vl'es rõnes, & dicit. Et vniuersales quærimus rõnes.nõ tãquã de nouo inuestigabiles, q̃m iã octauo libro sunt declaratę, sed reducẽdo illas de nouo ad memoriã,& sic in hoc libro quærim⁹ uniuersales causas reducendo eas ad memoriã,& quęrim⁹ ea, in quibus putam⁹ oportere adaptare ipsas.s.particulares causas.Vel clarius, lege sic, ideo quærimus et vl'es rõnes, nõ cõsisimas,quæ libro octauo sunt quęsitę, nã illę sunt omnis uniuersales,sed vl'es,quę sunt vl'r causę omnium motuum animalium,ut animalia sunt,& quærimus ea scilicet motus,& animalia,in quibus putamus oportere adaptare has uniuersales cãs in hoc libro inuestigabiles, & per hæc adhuc uoluit intentionem sui libri magis specificare. Hactenus de intentione generatim,& speciatim.

Nam uel in his ipsis constat fieri non posse,ut quicquam ad motum excitetur,nisi etiam aliquid ocietur,et per quietẽ agat.

Manifestum enim & in his, ꝙ impossibile sit moueri nullo quiescente.

Cum proposuisset eius intentionem in hoc libro nũc illã exequitur,& sumit, ꝙ in mobilibus particularibus impossibile est fieri motum,nisi aliquo quiescente, unde dicit.Igitur manifestum & in his scilicet particularib⁹mobilibus,ꝙ impossibile sit moueri,hoc est fieri motũ, nisi aliquo quiescente,ubi patet:uerbum,enim,accipi illatiue, ꝑ igitẽ,est enim hic nõ nota causæ,sed executionis nota, & sic intelligitur apud grecos aliquando. Est ergo vl'is suppositio,ꝙ impossibile sit aliqd moueri nullo quiescẽte.

Ac primum quidem in animalibus id compertum est. nam si membrum aliquod motũ nauat, oportet etiã aliquod ociari.

Primum quidem in animalibus,oportet enim si mouetur aliqua particularũ,quiescere aliquam.

Cũ accepisset quasi pro proloquio, ꝙ impossibile sit fieri motum nullo quiescente,& nõ probauit,hic quasi inductione illud probare uult, & primo quidem in aialib⁹, secundo uero in cœlestibus,non desunt, ꝙ uelint Aristotelem uelle probare,qď ad hoc,ut animal moueatur, oportet aliquid quiescere. Sed utcũq; sit, annotatione dignũ, ꝙ animal moueri potest intelligi secundum totum, ita ut totum animal moueatur de loco ad locum, aut potest intelligi secundum partem,ita ut una pars integralis ei⁹ moueatur,ut manus,& non brachium,& brachium,& nõ humerus.Aristoteles ergo primo inducit in motu, animalis, qui est integralis partis quòd illa mota, altera quiescat. secundo hoc idem inducit in motu animalis,qui est totius integri animalis.De prima parte dicit, qď impossibile sit moueri aliquid,nullo quiescente, primum quidem patet in animalibus,& primo in motu eius,qui est non toti⁹ animalis,sed partis integralis,quoniam,ut inqt, & sensu patet,oportet si aliqua particularum integralium mouetur, aliquam alteram quiescere, hoc est non moueri eo motu, quo illa mouetur,non enim,ut postea disputabimus,si altera mouetur,alteram oportet simplr qescere, sed satis est ut ab eo motu qescat,q̃ altera mouetur.

Ob eãq;

Ob cāq; rem copulæ, & nodi animalibus affiguntur, quoniam cardinis loco nodis utuntur.

Quapropter & iuncturæ animalibus insunt: quēadmodū enim centro utuntur iuncturis.

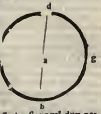
Ex hoc qđ dixit, infert Arist. necessitatē iūcturarū in mēbris aīalis. q. d. quia non pōt altera pars moueri, quin altera quiescat, propter hoc & iuncturæ aīalibus insunt, quibus aīalia ipsa in pticularibus partium motib⁹ utātur ut cētro, & medio partis motæ, & partis quiescentis, unde dicit. Quapp & in iuncturæ aīalibus insunt, quemadmodum. n. centro aīalia utunť iuncturis, hoc est, pp quā causam & iuncturæ animalibus in sunt, quibus in motib⁹ partium suarum utanť ut centro, ac ut puncto medio eius partis, quæ mouetur, & eius partis quæ quiescit. Arist. necessitatem iuncture non aliter pbauit, nisi ex dictis, qm̄ si altera pars mouetur, & altera quiescit, oportet, ut hmōi partes sint diuerse, & colligate, diuerse quidem, qm̄ non est possibile ut una eadēq; pars moueať, & quiescat, colligate uero, qm̄ pars mota moueť a quiescente, at mouens & motum oportet esse non continua, sed colligata, & cōtigua. Est igitur necessaria iunctura, ut per eam pars a parte differat, non autem sit penitus loco separata. Man⁹ ergo brachio nō continua est, qm̄ cōtinuum est, cuius motus est unus. sed continua, ac iuncta, ligataq; aliter ab eo moueri non posset, sic igitur iuncturæ necessitatem nō aliter Arist. pbauit, sed ex dictis uoluit patere. Quo uero mō se habeat, ut mediū. & centrum exemplo postea declarabit ex his, quæ in figuris uīr. hactenus de necessitate iuncture. Sed quæres utrum iunctura sit pars aliqua distincta a partibus iunctis. Dicendum ſm Auer. ꝙ iunctura est partes ipse naturaliter contigue, partes. n. ipse absolute nō sunt iunctura, sed addita naturali contiguatione, qua partes iunguntur. ergo iunctura est partes non continue, nec mathematice coniuncte, sed naturaliter cōtigue inuicem. Naturalis autem cōtinuatio est pp aīam, q̄ eadē numero, est in toto, & in singlis partib⁹, ut in libris de aīa explorarū est, nā licet brachiū & armus coniungātur in cubito p ligamēta, tñ ligamēta ligantur utrisq; partib⁹ nō aliis ligamētis, sed aīæ indiuisibilitate. De hac loquiť Auer. in pluribus locis, asserēs, ꝙ cœlestia corpora etiam unitate aīę oībus cōis cōstituūt unum aīal æternum, & quidē lōge magis unum, q̄ aīal mortale, quum illud ppetuo mortale aīal p tpe sit unum. Qđ aīal æternum diuersis, et uno motu moueť, uno qdē ab ortu ī occasum, diuersis qm̄ unūquodq; cœlū pprio motu ab occasu in ortū. Qua rōne fit, ut nō indocte Auer. aliqñ appellarit iuncturam cœlestis aīalis cōem aīam, quæ est ueluti pūctus coniungēs orbes ad unū aīal, sic quoq; aīa in aīali mortali, ut pūct⁹ est, qui mēbra ad unū aīal ligat, hæc. n. est uera iunctura utrū postea dicemus, ꝙ iunctura est neruus ligans partes mēbri, qui neruus est unus & plures, quo quidē unus est, mēbrum uno motu moueri pōt, quo aūt est plures pōt altera pars moueri, & altera quiescere, hacten⁹ de iūctura,

Totiusq; partis integritas, quæ insertum flectit nodum modo una & duplex, modo recta & flexibilis redditur, quippe quæ per ipsum nodū in mutationem ducatur potentia, et actu.

Et fit tota pars: in qua est iunctura: & una, & duæ: & recta, & flexa, permutata potentia, & actu: pp iuncturam.

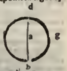
Scđo ex his, q̄ dixit de iūctura, infert cām cuiusdā apparētię in motu alicuius mēbri totalis. Videm⁹. n. brachiū in cui⁹ medio est iūctura, fieri unū cū. s. integro & continuo motu moueť: & duo, cū altera pars moueť, & altera quiescit, fieri etiā rectū, & p arbitrio flexū, ut obseruatio docet, cām assignat ex eo, q̄ pmutať ſm potētiā et actū pp iuncturam. Cum. n. uno motu mouetur, actu unū est, potentia plura, cū uero altera eius pars mouetur, & altera quiescit actu qdē duo est potētia unū. At cum actu est rectū, potentia est flexū, & cū actu flexū, potentia rectum est. Huius apparētię, ut Arist. ingt, cā est iunctura, ppter quā brachiū aptum est his diuersitatibus pmutari, uñ dicit. Et fit tota pars, uidelicet, brachiū, in qua ē iūctura, & una, & duæ, & recta, et flexa, nō quidē imobiliter manēs eadē, sed ſm potētiam & actū pmutata, ppter iuncturā.

Siquidem partis, quæ flectitur, & adducitur alia nota motu fertur, alia in nodis quiescit, ut si dimetientis lineæ. a. & . d. quiescat. b. moueatur, & a. c. acquirantur.

Flexa autē & mota, hoc quidē signum mouetur, hoc aūt manet in iuncturis, quemadmodum utiq; siquidē diametri, quæ quidem a. d. maneat, quæ autem b. moueatur, & fiat. a. g.

Nūc declarat quō iunctura se habeat ut mediū partiū & cētrum per exemplum in figuris, et dicit. Parte autem. s. brachio flexa, & mota, in ea erūt duo signa uel duæ partes designabiles, altera quidem mota & flexa, ut brachij pars uersus manum, altera uero manet & quiescit. s. quæ uersus humerū, quæ tamen coniunctę manent in iuncturis. Quod autem istud sit imaginabile, exponit in figuris, & describatur circulus b. d. g. cui⁹ diameter sit b. d. & pūctum medium ac cētrum sit. a. si ergo maneat ea diametri pars, quæ est a. d. & moueať medietas diametri. s. b. uersus. g. donec illa linea fit. a. g. certum est alteram partē ad imaginationem esse quiescentem ut. a. d. & alteram motam, ubi punctus a. immobilis permāsit, ergo in brachio cū una pars moueť, & altera quiescit, uno puncto medio utitur, ut duobus. Brachium enim in hoc casu utetur illa extremitate partis quiescentis, quæ mediantib⁹ neruis alterā trahit, ut centro & quiescēte, & qm̄ illa etiā est extremitas partis motę, brachium utetur ea, ut centro, & moto, quare utetur uno puncto, ut duobus, quoniā ut moto & ut quiescēte. Causa autē est, qm̄ illę punctus licet sit subīo un⁹, est tamen rōne duo, quo enim est partis motę, subdit rationem puncti moti, quo uero est partis quiescentis, subdit rationem puncti quiescētis, quare nihil prohibet idem indiuisibile moueri & quiescere, ut est partium diuersarum.

Sed hoc in exemplo cardo omni ratione uidetur impartibilis, atq; motum in seipsis, ut inquiunt, tacita cogitatione architectantur, quandoquidem res mathematicæ nullo motus genere impelluntur. At quæ copulis continentur potentia, et actu partim simplicia consistunt, partim distrahuntur, cum tamē initiū, quoad initium est, quiescat, dum mēbrum, quod cohæret motum expedit, uerbi gratia dum brachium mouetur, gibber quiescit, dum lacerti motum agunt, humeri, dum tibia, genu, dum totum crus, coxendix.

Sed hic quidem uidetur secundum omnem modum indiuisibile esse centrum, etenim moueri, ut aiunt, fingunt in ipsis, nō enim mouetur mathematicorum aliquid, ea autem, quæ in iuncturis sunt, actu & potentia fiunt, aliquando quidem unum, aliquando autem plura. Verumtamen, inquantum principium, quiescit, mota particula, quæ subest, ueluti brachio moto, cubitus. toto autem membro, humerus, & crure quidem, ipsum genu, toto autem scelo, uertebrum. Plura diuisibilia. Tibia Crus

Cum dixisset iuncturam esse centrum mēbri, cuius una pars mouetur, & altera quiescit. Ponit differentiam inter iuncturam, & centrum circuli, quoniam centrum est simpliciter indiuisibile, iunctura est neruus ligans partem cū

parte, qui est corpus diuisibile, & dicit. Sed hic quidē.s.in circulo uidetur centrum scd̄m omnem modum esse indiuisibile, subaudi iunctura uero, quæ est neruus, est diuisibilis. Quod autem centrū sit indiuisibile, probat, qm̄ est medium eius, cuius altera pars mouetur, et altera quiescit, nō quidem uere, sed ad imaginationem mathematicam, ergo est simpliciter indiuisibile, unde inquit. Etenim moueri, ut aiunt mathematici, non uere dicitur in his, sed figūt, non enim mouetur mathematicorum aliquid, abstrahit.n.mathematica a motu, quare illud centrum, q̄ est mediū partis motæ & partis quiescētis, cum hæc nō sic sint fm ueritatem, erit simpliciter indiuisibile, iunctura uero quæ neruus est partes ligans, est diuisibile in duas medietates, quarum altera se tenet cum parte mota, altera cum parte quiescente, & propterea dicit. Ea autem, quę in iūcturis sunt, uidelicet, nerui, ligātes partes, actu & potentia fiūt, utputa actu quidem unum, cum integrum membrum uno motu mouetur, & tunc sunt potentia plura. Aliquādo uo plura actu, & potentia unum, cum altera pars mouetur, & altera quiescit, patet ergo differentia. Animaduerte tamē q̄ illud quod uere ligat mēbra, est anima secundū Auer. qm̄ neruus qui ligat mēbra, adhuc ipse mēbris hincinde ligaī. Aristo. tamen loquitur de sensibili iunctura, & non de anima quæ insensibiliter ligat. Addit tamē Aristo. q̄ ea pars membri, quæ principium ut altera moueatur, quiescit, & dicit. Verū tamen, subaudi ea pars, quæ principium, ut altera moueatur, quiescit, mota particula quæ subest, cuius illa est principium & ponit exempla, & dicit. Veluti brachio moto, cubitus quiescit, qm̄ est principiū, ut illud moueatur, moto autem toto mēbro hoc est brachio & armo, humerus quiescit, quoniam humerus est causa, ut illud totum moueatur. Amplius & crure quidem moto, ipsum genu quiescit, quoniam causa est ut illud moueatur, toto aūt scelo moto, uertebrū quiescit, quoniam est causa ut illud moueatur, sumplit autem scelum pro aggregato ex crure,

Idē moueri & quiescere. & coxa. Ex quo sequitur q̄ neruus ligans partes moueī, & quiescit, scd̄m enim eam medietatem, quæ se tenet cū parte mēbri quiescēte, quiescit, fm aūt eam medietatē, quę se tenet cum parte mota mouetur, nec enim est absurdum idem moueri & quiescere scd̄z diuersas rationes, ut dictū est, quanto minus est absurdum idem moueri & quiescere secundum diuersas partes, applicatus diuersis partib⁹ habentibus diuersas uirtutes.

Certum igitur est cuiq; etiam parti opus esse in seipsa aliqd retinere, unde partis motæ initium proficiscatur, & cui innisa eadem illa in summa, & per parteis moueatur.

Quod igitur unumquodq; & in seipso oporteat habere aliquid quiescens, unde principium erit eius, quod mouetur, & id à quo propulsum totum integrum mouebitur, & secūdum partes, manifestum est.

Ex his epilogat, & duo colligit. Primum q̄ i omni animali, cum mouetur fm alterā partē, & fm alteram qescit, oportet ut habeat aliqd quiescēs, quod sit principium ut illa pars quæ mouetur, moueatur, unde dicit. Quod igitur unūquodq;.s.aīal & in seipso oporteat hr̄e aliquid quiescēs, unde principium erit eius, quod mouetur, manifestū est, hoc est primum. Scd̄m est. q̄ ex dictis etiam patet. q̄ sit aliqua iunctura inter hęc, quæ cā est, ut aliqn̄ totū mēbrum moueatur integrum utputa, cum illa membrum utitur ut una, unde dicit Et māifestum est, q̄ oporteat esse id a quo propulsum est mēbrum, quod subtus mouetur, qd̄ causa est, ut & totū integrum, & scd̄m partes mouetur, aliqn̄ quidem totum, cum illa utitur ut una, aliquando uero secūdum partem, cum ea utitur, ut duabus, hæc colligit. Quo aūt ad primum attinet, Aluernus non ob rōne dicit, q̄ id quod quiescit, nō oportet simpliciter quiescere, sed satis est ut quiescat ab eo motu, quo altera pars mouetur, uel si moueī eo motu, satis est, ut quiescat ab ea uelocitate, qua altera pars mouetur. Præterea colligit progressiuum animalis motum quo animal mouetur de uno loco ī alterum, esse motum cōpositū ex tractu, & pulsu, semper enim cum altera pars pellitur, altera trahitur, est.n.pulsus motus a se in alterū, tract⁹ uo alicuius alterius in seipsum. Experiētia aūt docet, qd̄ cū una pars pelliī, altera trahiī, ergo mot⁹ aīalis ex his quasi mist⁹ est, pp eādē cām quasi circularis motus est, qm̄ cum aliqua pars expellitur, alia trahitur. Et sic uidetur quasi circularis hæc de motu quo animal mouetur secundū partem, altera quiescente.

Immo quies omnis interna ad id præstandum minus idonea est, nisi extrinsecus aliquid simpliciter adhibeatur, quod & quiescat, & omni uacet motu.

Verum omnis quæ & in ipso quies est, insufficiens est, nisi aliquid sit extra simpliciter quiescēs, & immobile.

Cum probasset, q̄ impossibile est animal moueri scd̄m partem, nisi altera quiescat, nunc probat, quòd nō potest moueri integrum & totū, nisi extra ipsum sit aliquod firmum & quiescens, quod uel simpliciter non moueaī, uel nō eodem motu, uel nō eadē uelocitate, qua animal mouetur. Et primo proponit qd̄ intendit, & dicit. Verū omnis quies quę est in ipso, est insufficiens (non enim sufficit nisi ad motum scd̄m partem) nisi aliquid sit extra simpliciter quiescens, & immobile aut ab eo motu, quo totū aīal mouetur, uel ab ea uelocitate, nam hoc sufficit ad hoc, ut aīal totum possit moueri.

Ac operæpretium quidem erit accuratius æstimare sententiam, quam supra attulimus, propterea quod contemplationis genus eiusmodi attingit, quod non solum animalia compræhendit, sed ipsius etiam uniuersi motum, & interitum. Siquidem ut intus quicquam cōdi debet, si ad motum animal exiturū est, ita extra potius aliquid statuendum est, in quo insistēs moueatur.

Dignum autem est scientes considerare de dicto. Habet enim cōtemplationem, non solum ad animalia protensam, sed etiam ad motum & latius. Quemadmodum enim & in ipso oportet, aliqd immobile esse, si debet moueri, sic adhuc magis extra animal oportet esse aliquid immobile, à quo propulsum mouetur, quod mouetur.

Cum proposuit q̄ ad hoc, ut animal integrum moueatur, necesse est esse aliquid immobile extra ipsum, in quo moueatur. Ostendit hoc qd̄ proposuit, esse utile considerare, qm̄ se extēdit nō solum ad motum aīalis, sed etiā ad motum cœli, & dicit. Dignum autem est scientea considerare de eo, qd̄ proposuimus & diximus, proposuimus.n.q̄ omne animal ad hoc, ut totum integrum moueaī, indiget quiescente extra ipsum, hoc dignum est consideratione apud oēs scientes, & non tantū apud scientes motum animalium, & dicit. Habet enim hoc cōtemplationem, nō solum ad animalia protensam, sed etiam ad motum, & ad lationem totius cœli Cuius causam affert, & dicit. Quēadmodum enim & in ipso cœlo si debet moueri oportet aliquid immobile esse.s.uniuersam terram, quæ centrum est immobile, circa quod circūfertur, sic adhuc magis extra animal oportet esse aliqd immobile, a quo, & supra quo propulsum, & pulsum mouetur aīal ipsum, qd̄ moueī Dixit autē & magis, qm̄ aīal magis egere uī sustinēte, q̄ cœlum. Cœlum.n.uidetur quasi se sustinere.

Nam si tāquā strato semper cesserit, ut muribus euenit, quotiescunq; per terram, aut arenam gradiuntur, nullos habebit progressus, nec gressus peragetur, nisi terra habitu rigenti cōstiterit: nec uolatus, aut natatus conficietur, nisi uel aer, uel mare obnixe reluctetur.

Si enim cederet semper, utputa muribus, qui in terra, aut in arena progrediuntur, non procederet, neq; erit gressus, si non terra maneat, neque erit uolatio, aut natatio, si non aer, aut mare, resistat.

Probat, ꝙ dixerat, ab experientia motuum aīaliū, & dicit. Si enim id, supra quo aīal moueẽ, semper cederet, & non simplr esset immobile, aut non eo motu, aut nõ uelocitate moueretur, quo animal mouetur, animal nõ procederet, nec erit gressum, ueputa muribus, qui in terra, aut in arena progrediuntur, si non resisteret aut terra, aut arena, non procedere, neq; erit gressus, si non terra maneat. Præterea etiam neq; erit uolatio, aut natatio, si non aer auib⁹, aut mare piscibus resistat, uel nõ moueaẽ eo motu, uel nõ ea uelocitate, patet ergo cõclusio obseruatione.

Atq; id necessario aliud ab eo esse debet, q̃ motu exercetur, totumq; à toto atq; id, quod proprie omnis motus expers est, in nullam eius partem receptum est, quod motum obit, sin minus, idem motu desistet.

Necesse est autem hoc alterum esse à moto, & totum à toto, & nullam partem esse eius q̃ mouetur, quod est sic immobile, si autem non, non mouebitur.

Cum per obseruationẽ & experientiam probasset, qđ animal cum totum mouetur, indiget quiescente, ostendit, ꝙ illud quiescẽs sit quid diuersum a toto animali, & ꝙ nulla pars sit illius, & dicit. Necesse est autem hoc quiescens esse alterum ab eo animali quod mouetur, & necesse est totū illud qescẽs esse alterum a toto aīali, ꝙ moueẽ, & necesse est qđ sic est imobile etiã nullã esse partem ei⁹, quod moueẽ, ꝓbatur, qm̃ si nõ esset diuersuz a toto aīali, qđ mouetur, uel esset pars integralis illius, aīal ipsum non mouebitur, qm̃ non hr̃et in quo posset seipsum pellere.

Cuius rei testimonio esse potest id, quod in controuersia uersatur, & cõtentione, cur si quis extra nauigium remo, aut alio instrumento malum propellat, nauigium nullo negocio moturus est, contra si in eodem sit nauigio, & id ipsum conetur, nullam mouendi facultatem habebit, nec si Tityus, aut Aquilones extra nauigium spirent, si modo casus ferat, ut quis eo modo uẽtum reddat, quo pictores facere uidemus, qui ex eodem nauigio uentum mitti pingunt.

Testimonium autem huius est quod dubitatur, propter quid aliquando nauem quidem extrinsecus siquis pellat, fuste malū, aut aliquam aliam partium attingens, mouet facile. Si autem quis in ipsa existens naui, hoc tentet facere, nõ utiq; mouebit, neq; utiq; eurus, neq; boreas si flaret intrinsecus ex naui, si accidat aliquem spirare eo modo, quo pictores depingunt, ex ipsa enim uentum emissum depingunt.

Probatum est, ꝙ si aīal debet moueri, eget aliquo firmo ac quiescenti & immobili ꝙ sit diuersum ab ipso, & nulla eius pars. Nunc probat hoc idem ex solutione cuiusdam quęsiti, sit enim quoddam quæsitum: quod solui nõ potest, nisi supponam⁹ id quod mouetur, habere aliquod firmum, quod sit diuersum ab ipso, & nec in ipso, nec aliquid eius. Primo ergo proponit quæsitum, & dicit. Testimonium autem huius quod dictum est. s. ꝙ omne qđ mouetur egeat quiescente extrinsecus manente, est quod dubitatur, ꝑꝑ quid aliquando nauem quidem mouet facile, siquis extrinsecus manens in terra, & ripa attingens fuste aut baculo malum illius, aut aliquam aliam partium. Contra uero si quis in ipsa naui existens, hoc tentet facere attingẽs baculo aut fuste malum uel aliam quãuis partem, non utiq; mouebit. Experientia enim docet si quis ex ripa firma baculo nauim pellat, mouet facile, si quis autem ex naui manens in naui baculo attingens puppim uel proram, & pellaẽ, non mouet. Præterea neq; utiq; eurus, neq; boreas neq; quiuis uentus, si flaret intrinsecus ex naui, ut ex prora uersus puppim, uel ex puppi uersus prorã, eam moueret, dico si uentus flaret ex naui, si accidat uentum aliquem spirare eo modo, quo pictores depingũt. Depingunt enim uẽtum spirare ex angulis nauis. Si ergo ita sit quòd boreas spiret ex altero nauis angulo uersus alterum: utique nauim non moueret, sunt ergo quæsita. Primum propter quid pellens nauim ex ripa mouet nauim, pellens uero nauim ex parte existente in naui non mouet nauim. Secundum propter quid uentus perflans ex altera parte nauis uersus alteram nauim non propellit perflans uero a terra uersus nauim, propellit. Hæc enim quæsita ꝑsolui non possunt, nisi supponamus ꝙ omne quod moueẽ egeat firmo extrinsecus manente.

Nam siue leniter flatus spirat, siue ita uehementer, ut maxima uenti uis ingruat, siue aliud sit, quod proijciatur, uel impellatur, necesse est primū, ut qui impellit in sua aliqua parte quiescente insistens id præstet. Dein hanc ipsam partem, uel id cui pars adiungitur, quiescere externæ rei innisum. At qui nauigium impellere uolebat, cū ipse in nauigio esset, ad ipsumq; quæ adhæreret, optima ratione nauigij mouendi auctor esse nõ poterat, quia necessitas præscribebat, ut id quiesceret, cuius innisu se sustinebat, cum tamen qui extrinsecus ei uel impellendo, uel trahendo intentus erat, motus auctor esse poterat, quoniam terra nulla nauigij pars habetur.

Siue enim remisse proijciat spiritum, siue uehementer, ita ut uentum faciat maximum, siue aliquid aliud sit proiectum aut pulsum, necesse est primum quidem ab ipso quiescente, aliquam eius partem propulsam pelli. Deinde iterum hanc partem, aut ipsum, aut cuiusuis pars est: ad aliquid exteriorum firmatum manere. Nauim autem pellens in naui ipse existens, et firmatus ad nauim, rationabiliter non mouet nauim, quia necessarium est id, in quo firmatur, manere. Accidit autem ipsi idem esse q̃ mouetur, & id in quo formatur, extrinsecus autem pellens aut trahens, mouet, terra enim nulla pars nauis est.

Hic textus in meo græco codice reperitur manens, & mutilatus, ideo animaduerte, ꝙ in antiquis translationib⁹ prima pars textus legitur cum præcedenti textu, hoc pacto. Neque enim utique eurus neque boreas, si flaret intrinsecus ex naui, moueret, siue enim remisse proijceret spiritum, siue uehementer, adeo ut uẽtum faceret maximū, siue aliquid aliud scilicet fustis aut baculus, sit proiectum aut pulsum, moueret subaudi nauim manens in naui, & tunc hæc uerba legenda sunt in dubitatione, quæ expositio mihi consona est, propter particulam enim, quę reddit causam eius quod acceptum est in dubitatione. Postea soluit problema, & uerba reperiuntur in translationibus antiquis, sic { Sed necesse est primum quidem, & reliqua } per illã enim particulã { sed } notatur ꝙ soluat quæsita, hoc pacto legendo uerba, non est difficultas. Si uero ũba legantur, ut in gręco codice meo leguntur ubi nõ legiẽ ꝑticula { sed } impoĩe est illam particulam. n. reddere cãm sed teneẽ aduersatiuẽ, quod Philoponus nõ raro obseruat in libris Aristo. Neoteri. n. uerba sunt ad sensum accomodanda, ut dicit. Et sic tenendo uerbum illud, Aristo. soluit, & dicit. Sed siue remisse eurus proijciat spm̃, siue uehementer ita ut uentum, & spiratricem faciat maximam, siue aliquid aliud ut fustis uel baculus, sit proiectū aut pulsum a terra in nauim per manus hominis. necesse est primum ut aliqua eius pars ab aliquo quiescente propellaẽ, aliqua eius pars dico aut proiecti ab homine, aut ipsius uẽti, deinde iterum necesse hanc partem quiescentem, a qua propellitur, aut ipsum totum uẽtum proiectum, aut id cuiusuis pars est, ad aliquid exteriorum formatum manere, uerbi causa, si homo ꝑ baculum pellit nauim, hõ est illud quiescens e quo pellitur baculus mouens nauim, & iterũ hõ necesse est ut firmeẽ in terra, alioquin nõ posset baculo pellere naui. Siĩ mõ & de uẽto est dicẽdũ, si. n. mouet nauim, opz ut ab aliquo firmo propellaẽ in nauim, ꝙ uel

simplr non mouet, uel nō eo motu, uel non tanta uelocitate, nauim aūt, ut inquit, pellens ipse existens in naui, & firmatus ad nauim, cōnabitr nō mouet nauim, quia (ut ingt) necessarium est id, in quo firmatur, manere. Modo accidit ipsi naui, ut idem sit quod mouetur, et id in quo firmatur, quoniam omnia mouentur. Dico idem, qm̄ utraq; mouentur & eodem motu, & eadem uelocitate, mouetur enī baculus, & mouetur puppis ex qua firmatus pellit nauem. At si pellēs sit extrinsecus trahens, mouet, qm̄ terra nulla pars est nauis, neq; ipsa nauis. Patet ergo quæsita hæc solui non posse, nisi supponendo omne ꝙ mouetur, indigere quiescente, ꝙ nihil sit eius, quod mouetur. Hinc p..spicuum hunc textum esse obscurum propter mutilationem, quæ in codice meo greco accidit.

Sed queres, an siquid uniuersum agitat cœlum, tantæq; molis gubernacala sustinet, omnis motus expers esse debeat, nec ulla cœli pars sit, nec in cœlo condatur.

*Dubitabit aūt utiq; aliquis, utrum si aliquid mouet totum cœlum, esse oporteat etiam immobile: & * huius aliquid esse ꝗ nulla sit cœli pars, neq; in cœlo.*

* et hoc nullā eē cœli partē, neq; ī cœlo,

Similiter uerba hæc mutilata reperiuntur in nostro codice, & cum nō habuerim nisi unum exemplar, uolui uidere translationes ueteres, & etiam illas reperi diuersas, in quibusdam legūtur uerba hæc, ut uides, in aliis reperiūtur, ut notauimus in margine, in greco uero codice leguntur sic { Et huius nullā esse cœli partē, neq; in cœlo } Verū Aristoteles postquam probauit oē quod mouet hr̄e duplex quiescens, alterum interius ꝙ est pellens instrumenta motus, & alterum exterius, ꝙ firmum est, in quo pellens, & instrā firmantur, quærit utrum eodem modo sit dicēdum in motu cœli, & dicit. Dubitabit aūt utiq; aliqs, utrum si aliquid mouet totum cœlum. s. aggregatum ex omnibus orbibus, esse oporteat aliquid immobile, hoc est aliquod quiescens interius & quo moueant instrā motꝰ cœlestis. Et utrum huius quiescētis oporteat esse aliquid adhuc exterius quiescens, qđ nulla sit cœli pars, neq; aliquid in cœlo existens, per quę quęrere uidetur duo, primo si cœlum habeat quiescēs intrinsecus, e quo p̄ illantur instrā, ꝑ quę cœlum mouetur secundo utrū sit quiescens extrinsecꝰ, cui quiescēs intrinsecus, & instromentum, quibus cœlum mouetur, innitantur. Si uero uerba legantur, ut notauimus in margine quęrit, utrum cœlum ad hoc, ut moueatur egeat aliquo immobili & quiescēte: & si eo egeat, utrū illud sit cœli pars, uel in ipso cœlo. Sin aūt scribantur, ut leguntur in greco nostro codice, quęrit utrum cœlū ad hoc ut moueatur, egeat aliquo quiescente immobili, & utrum huius oportet nullam esse partem cœli, nec in cœlo ipso, quasi dicat dato ꝙ egeat quiescente, utrū illius quiescentis nulla para sit cœli, neq; in ipso cœlo, sed penitus scd̄m se & scd̄m partes omnino e cœlum. Hęc sunt quę uidentur mihi essr dicenda, tu uero si codices meliores habes, hęc quę diximus melius intelligas.

Nam siue idem ipsum cum mouetur, cœlum circūagit, necesse est uolubilitatem eiusmodi conficiat rem immotam attingēs, quæ quidem auctoris motus nulla pars sit, atq; si mouēs immotum continuo est; nulla itidem pars fuerit eius, quod motu tenetur, & agitatione.

*Siue enim ipsum motum mouet ipsum, necesse est alicui immobili adhibitum mouere, & hoc nullam esse partem * eius ꝗ mouetur. Siue enim confestim immobile est, quod mouet, similiter nullā fore partem eius quod mouetur.*

* eiꝰ qđ qđ mouet.

Pro solutione dubitationis Aristo. sumit duas propositiones hypotheticas, quarū prima est. Si daretur aliquod corporeum quod ipsum in se motum moueret cœlum, ut brachium uel aliud tale, hoc tale corporeum ī se motum, non esset ps cœli, ꝓbatur, quia tale corporeū mouēs cœlum, cum sit motū, oportet ut sit innisum alicui quiescenti, & sic tale corporeum nō posset esse pars cœli, nō enim stant simul, quod sit innisum alicui quiescenti extrinsecꝰ manenti a cœlo, & sit pars cœli. Patet ergo quod si esset aliquid corporeum quod motum moueret cœlum, tale corporeum non potest esse cœli pars, unde dicit. Siue enī ipsum corporeum motum mouet cœlum ipsum, necesse est alicui immobili, & firmo adhibitum ac innisum mouere ipsum cœlum, ut probatum est, & si sic, necesse est non iam esse partem eius quod mouetur, hoc est cœli. Est ergo hypothetica. si est aliquod corporeum, quod motum mouet cœlum, tale corporeum non potest esse pars cœli moti, probatur, quia tale corporeum esset innisum alicui firmo extra cœlum manenti, et sic non potest esse pars cœli, & firmo omnino extra cœlum manēti adhibitum. Quo uero ad uerba attinet, uerbum illud { Eius quod ꝙ mouetur } in aliis libris legitur eius quod mouet, & tunc p hoc intelligit cœlum, per excellentiam enim cœlum dicit mouens, quasi & hoc necesse est nullam esse partem cœli mouentis nos, hęc est prima hypothetica. Secunda uero est, si corporeum, quod mouet cœlum, est simpliciter q̄escēs, nulli alteri firmo innisum, sed ipsum in se est firmum quiescens, & immobile, necesse est similiter nullam esse partem eius quod mouetur, hoc est cœli moti, unde dicit. Sine enim confestim & non per reductionem id quod mouet cœlum, est simpliciter immobile, quiescens, & firmū, necesse est similiter nullam fore partem eius, qđ mouetur. Hæc est secunda hypothetica.

Quinetiam qui memoriæ, literisq; hæc mandarunt, illud scite tradunt, per globi cōuersionem nullam omnino partem quietem fouere, quandoquidem necesse esset uel totum quiescere, uel facto partium diuortio illius distrahi continuum.

Et hoc recte dicūt dicentes, ꝗ circulariter motæ sphæræ nulla manet pars. Aut n. totam necessariū erat manere aut distrahi continuitatem ipsius.

Probat secundam hypotheticam auctoritate physicorum. Sphæra enim cœlestis, ut dicunt, cū mouetur, necesse est aut totam integram moueri, & sic nullum quiescēs potest esse ipsius pars, aut si alia pars quiescat, & alię mouentur necesse est cōtinuitatem cœli distrahi, separarique partem quiescentem ab aliis partibus, quæ mouentur, vnde dicit. Et hoc recte dicūt dicentes, qđ circulariter motæ sphæræ nulla manet pars. Cuiꝰ rei causam affert approbans eorum dictum, & dicit. Aut enim totam erat necessarium manere, & sic non una pars quiescit, & alię mouētur, aut si aliqua quiescit, & aliæ mouentur, necesse est cōtinuitatem sphærę ipsius distrahi ac separari, ut intelligentibus pȝ. Per hęc uult hr̄e solutionē secundi quęsiti, quęrebatur. n. utrū dato qđ detur corporeū quid immobile, qđ cœlum mouet illud esset aliqd cœli moti, pȝ solutio qđ nō pōt eē pars cœli moti. De primo ṽo quęsito dicemus postea.

Sed cum arbitrantur uertices nulla præditos magnitudine quandam uersandi cœli habere facultatem, & extrema, & pūcta inducunt, falsæ sententiæ se auctores probant.

Sed quoniam polos putāt quādā uirtutē habere, qui nullam hūt magnitudinē, sed sunt extrema & pūcta, nō bn̄ dicunt.

Cū posuit solonē secūdi q̄siti, hic ponit & refellit solones aliorū. Quidā. n. dixerunt cœlū moueri ab immobili corporeo, & illud dixerūt eē polos, q uidentur eē soli immobiles, finxerūt. n. polos ṽtutē hr̄e, ut cœlestis motor in mouendo cœlum firmeē super polos, & sic polos dixerūt esse illud corporeum immobile. Arist. ergo simul narrat solutionē, & illam refellit, et dicit. Sed qm̄ qdā polos putāt quādā uirtutē hr̄e, ut sup ipsis motor cœli in mouēdo cœlum firmeē, ṽba sunt suspēsiua usq; ibi. Non bene. Cōtra obiicit, ꝙ non possint esse poli, qm̄ poli non sunt corpora, sed sūt extrema & pūcta axis, quę est diameter cœli, & hoc dicit. Qui nullā hn̄t magnitudinē, sed sūt extrema diametri, & pūcta q̄ axē mundi terminat, ga inquā ita est nō bn̄ dicūt, & hic terminaē suspēsio. Est ergo prima rō polus est indi uisibilis,

est indiuisibilis, ergo non potest esse illud corporeũ, in cuius uirtute cœlestis motor firmetur in mouendo cœlum.

Nam fieri non potest, ut quicquam ad huiusmodi uerticum naturam pertineat.

Cum hoc enim nulla substãtia est alicuius talium.

Propter illud ṽbum, enim, uerba hæc põt legi, ut rẽddãt cãm quare indiuisibile nõ põt habere uirtutẽ, ut in eo cœlestis motor firmetur, & lege sic, dico nullũ indiuisibile habere uirtutẽ, qm̃ cũ hoc. s. indiuisibili nulla sub͂a hoc est uirt⁹ est alicuius taliũ, supra quorũ uirtutes motor firmari possit. Melius aũt puto, ut hic ponatur secũda ratio, & tunc lege, enim pro etiam, hoc pacto, ad hoc etiã accedit subaudi, ꝙ alicuius talium polorum nulla sub͂a sit, nã poli sunt accidentia imaginaria, quorũ nulla est sub͂a, quę possit esse subiectum uirtutis.

Et motus unus à duobus rebus agatur, sed illi duos constituunt uertices.

Et moueri secundum unum motũ à duobus, impossibile est, polos autem duos faciant.

Tertio refellit hãc solonẽ, quia idem moueri uno motu a duob⁹ motoribus, est impossibile. Modo illi faciũt duos polos tanquã duos motores, ergo nõ bene dicũt. Sed dubitabis, qm̃ progressiuus motus aialis à plurib⁹ est, in hoĩe enim a duobus pedibus, in alĳs a quatuor pedibus, dicendum ꝙ isti motores instrũtĳ sunt subordinati adinuicẽ ut alter alteri subseruiat, at poli sunt ęquales, alter alteri nec subseruiẽs, nec subordinat⁹, & ꝓpterea cessat dubitatio.

Ex hoc disceptationum genere adduci poteris, ut existimes aliquid omnino ita statui oportere ad uniuersam naturã, ut terra ad animãtes habetur, & quę per easdem ipsas animãtes motus conficiunt suos.

Quod igitur aliquid se habeat & ad totam naturam sic, quẽadmodum terra ad animalia, & mota per ipsa ex talibus utiq; quis dubitabit.

Sed cõtra prędicta dubitat, & hoc, ut introducat aliã solutionem, quã intẽdit etiã cõfutare. Et dubitatio est, qm̃ ita aliqd debet se hr̃e ad cœlũ, ꝙ est tota natura, sicut terra se habet ad aial ꝙ est pars naturæ, & etiã ita quędã debent se habere ad totã naturã, quæ est cœlum, sicut quædam mota. s. brachia uel tibię, quę sunt instrũa motus se habẽt ad ipsa aialia quę sunt ꝑs naturæ, sed terra est illud firmum supra quo mouent̃ aialia, & tibię illa instrã, quę aialia firmant in terra, ergo eodem modo de cœlo, quod est tota natura. Dicendum erit, unde dicit. Quod igit̃ aliquid se habeat & ad totã naturã sic, quẽadmodũ terra ad aialia, quę sunt partes naturę, & subaudi quędam se habeant ad cœlum ꝙ est tota natura, & mota per ipsa aialia se habent ad ipsa aialia. s. tibię uel brachia, ex duabus talib⁹ similitudinibus utiq; dubitabit, & cogetur ponere quędã similia de cœlo, qualia hęc sunt de ipsis aialibus. Hæc est dubitatio, q̃ Aristote. introduxit, ut narret scd̃am positionem de ipso cœlo.

At qui fabulose comminiscuntur Atlãtem in terra pedes fixos habere, uidentur ex suo ipsorum commẽto fabulam finxisse, perinde. ac ille dimetiens linea sit, & circũ uertices cœlũ torqueat, hoc autem ipsum recta euenit ratiõe, quoniam terra per quietem consistit perpetuam.

Fabularij autem, qui Atlantem faciunt in terra tenere pedes, uidentur atiq; ab intelligentia dixisse fabulam, q hic ueluti diameter existat, & uertat cœlum circa polos, hoc autem accidit per causam, quia terra manet.

Narrata dubitatione, nunc narrat positionem poetarũ, & allegorizat illam, & deinde eam sic allegorizatam etiã refutat. Poetæ itaq; finxerunt Atlantẽ gigãtẽ uastissimũ, qui pedes in terra tenens, & cœlum humeris sustinẽs, uertit cœlum brachĳs ab ortu in occasum, & sic cõcedũt instrumenta motus scilicet brachia, & firmũ externũ. s. terram, interpretatur autem fabulam, ꝙ isti uelint dicere, & intelligere per brachia diametrum exeũtem ab ortu in occasum & transeuntem per centrum terrę, ꝙ diameter iste uertatur, & uertat cœlum terra existente immobili, supra qua firmatur, unde dicit. Fabolatĳ aũt, qui Atlãtẽ fingũt in terra tenere pedes, brachia uero ad ortũ & occasum, uidentur utiq; ab hac intelligentia ac allegoria dixisse fabulam, ꝙ hic Atlas ueluti diameter existat exiẽs a cẽtro terrę ad ortũ, & uertat cœlũ circa polos, uidetur aũt hæc interpretatio per cãm facta, qm̃ terra manet immobilis circa quam cœlum uertitur, ueluti circa firmum. Hæc est fabula, & interpretatio, ꝑ q̃ uult hr̃e secundã solutionẽ. s. ꝙ cœlũ in sui motu indiget quiescente, uidelicet terra.

Verũtamen huiusce sententiæ adstipulatores necessario confirmare debent eos ipsos uertices nullam uniuersi partẽ esse.

Sed hæc dicentibus, necessarium est dicere ipsam, nullam esse partem totius.

Obĳcit nũc contra solutionem hanc primo quidẽ, qm̃ si terra esset illud firmum, quo cœli motor indiget ut moueat cœlum, cum terra non pars sit totius cœli qd̃ mouetur, tunc ipsum firmum nulla erit pars totius cœli moti, cuius contrarium dixerunt, q̃ si terra non potest poni firmũ, supra quo motor cœli firmetur.

Addo illud etiam, quod robur, motorisq; nisus ad rem quiescentem æquabiliter respondere debet, nam roboris, & facultatis magnitudo est, qua sit id, quod quiescit, potest quiescere, ut id. quod mouet, potest mouere, atq; necessario quædam proportio ut contrariæ motionis, ita quietis animo concipitur, motusque aut facultates per exuperantiam uincuntur.

Ad hæc oportet uirtutem æquari mouentis, & eam quæ est, manentis. Est enim multitudo uirtutis & potentiæ, secundum quam manet, q manet, quemadmodum etiam secundum quam mouet, quod mouet. Et est quædã proportio, ex necessitate quẽadmodum cõtrariorum motuũ, sic & quietum, & æquales, impaßibiles ab inuicẽ, obtinentur aũt secundum excessum.

Hic adducit scd̃am rationem, pro cuius declaratiõe sumit primo hãc suppositionẽ, ꝙ si aliquod mouens mouet aliquod mobile supra aliquo firmo, uerbi causa, ut sit aial mouet tibias supra terrã, uirtus mouẽtis tibias supra terrã, & uirtus terræ quiescentis, supra qua aial mouet tibias, sunt comparabiles secundum proportionem, hoc est secũdum magis & minus. Circa hanc suppositionem primo ponit ipsam, & dicit. Adhuc oportet uirtutem mouentis & uirtutẽ eam quæ est manẽtis oportet ęquari hoc est cõparabiles esse secundum magis & minus, per æquari enim cõparabiles intelligit. Et qm̃ posset quis dicere, ipsum quiescẽs in quiescẽdo nullã habere uirtutem, ideo exponit ꝙ quiescẽs in quiescẽdo uirtutẽ habeat, sicut & mouẽs uirtutem habet, & dicit. Est enim multitudo uirtutis & potẽtiæ ꝑ quam manet quod manet, quẽadmodũ etiã est multitudo ṽtutis, per q̃ mouet qd̃ mouet, ergo nõ ab rõne dictũ est uirtutẽ mouẽtis, & uirtutẽ quiescẽtis esse cõparabiles scd̃m magis, & minus. Et quia dixit has uirtutes ęquari, exponit, quid ipse uelit pro ęquari, & dicit. Et hæc ęqualitas non est sm̃ quantitatem æqualem, sed est quædã proportio, ex necessitate quemadmodum contrariorum motuum, ita & quietum: qm̃ agẽs oportet exuperare patiẽs, si debeat actio uenire ad finem, sic quietum sunt uirtutes, hoc pacto quod unum quiescit secundum maiorem uirtutem, alterum uero secundum minorem uirtutem, ꝑ quæ uult habere quòd sicut motus sunt comparabiles secundum magis & minus inter se & ad quietes, ita quietes sunt comparabiles secundum magis & minus et ad motus. Verũ, cũ quiescẽs ĩ uirtute cõparat̃ ad quiescẽs, cõparatio est simplex, qm̃ simplr̃ alterũ erit alteri aut ęq̃le aut mai⁹ aut

minus. At cum gescẽs cõparatur ad mouẽs comparatio erit cõposita qm̃ quiescẽs habebit in gescendo æqualem virtutem ad eã q̃ habet mouens in mouendo, aut maiorẽ, aut minorem, hæc est expositio suppõnis. Hęc est prima suppositio. Deinde ponit sc'dam suppõnẽ & est, quemadmodum uirtus mouẽtis, & uirtus moti, si debeat actio pficisci, nõ debet esse ęqualis, sic uirtus mouẽtis & uirtus gescentis, si debet mouens mouere aligd in illo quiescẽti, nõ debẽt esse ęquales, unde dicit. Et ęquales uirtutis mouentis & moti sunt impassibiles ab inuicem, sed altera obtinet alteram secũdum excessum, si debeat altera mouere alterã, ergo eodem modo uirtus mouentis & uirt⁹ quiescẽtis, nõ debent esse ęquales, non enim mouẽs posset aligd mouere in illo quiescenti, & cũ uirtus gescẽtis nõ possit esse minor uirtute mouẽtis, nam si esset minor, mouẽs mouendo aliquid in illo moueret simul quiescẽs, & illud qd' mouet, in illo quiescẽti, ergo opꝫ ut sit maior, quare uult habere hanc suppõnem, qd' uirtus quiescentis debet esse maior in gescendo, quã uirtus mouẽtis in mouẽdo. Quo q̃
De reactione. dem ad cõparationẽ, attinet, Aiaduerte, Aristo. uelle uideur qd' ab ęqualibus nõ proueniat actio, cuius cõtrariũ asserit libro de generatione aialium quarto, ubi asserit
cap. 3. ab ęquali & a minori prouenit actio & reactio. Libro q̃ de generatione aptissime idẽ tradit, dicendum qd' hic loquitur in motu locali puro, in motu locali puro ab ęqualibus nõ ꝓuenit actio, secus in alteratione.

Quapropter siue Atlas, siue mouens quid aliud sit ex iis, quæ intra continẽtur, nihilominus oportet quietem reluctari, quam terra obtinet, aut terra de medio, suoq; ipsius loco diuelleretur. Vt enim impellẽs impellit, sic impulsum impelletur, atque adeo per tantũdem roboris. Sed primum quiescens, hoc est Atlas motum parit, idcirco robur maius, & uehementius erit, quam æquabilis, & quieti par sit. Eodemq; modo se habebit robur eius, quod tam etsi mouetur, tñ ipse non mouet, atq; oportebit tantum facultatis superesse terræ in quiescendo, quãtũ uniuerso cœlo, illiusq; motori. Quod si hoc fieri nequit, nulla itidẽ facultas suppetit, qua cœlum ab aliqua eiusmodi re intus condita motus incitationem nanciscatur.

Quapropter siue Atlas, siue aliquid tale alterum sit, quod mouet aliquid eorum, quæ sunt in terra intus, non oportet cõtratendere mansione magna, quam terra cõtingat manere, aut mouebitur terra à medio, atq; ex loco, sicut enim pellens pellit, sic pulsum pellitur & similiter secundum uirtutem. Mouet autem quiescens primum, quare maior et amplior, uirtus, aut similis & æqualis erit quietis. Similiter autem & moti quidẽ, non mouentis autem, tantam ergo oportet esse uirtutem terræ in quiescendo quantam tunc totum cœlum habet, & mouens ipsum. Si autem hoc est impoßibile, impoßibile est & cœlũ moueri ab aliquo tali eorum quæ terra intus.

Ex suppositionibus argumentaĩ, qd' si mouẽs cœlum firmaĩ in terra ad hoc, ut moueat cœlũ, terra erit ęq̃lis ỽtutis in quiescendo, uel maioris quã primum mouens cœlũ scilicet de⁹ in mouẽdo, & q̃ sit cœlũ simul. Et ꝑ deductione ꝯñtię primo infert ex suppõnib⁹ qd' siue Atlas moueat cœlũ sc'dm poetas, siue aliud, illud nõ põt mouere cœlũ firmãdo se in terra, qm̃ potẽtia terrę mãsiua erit ęq̃lis uel maior potentię illius motiuę, & dicit. Quapropter siue Atlas siue aligd tale alterũ sit. s. aĩa mundi, quod mouet aliquid eorũ, quę sunt int⁹ hoc est in terra, aut ipsam terram totam, nõ oportet cõtratẽdere mansione magis q̃ terra cõtingat manere, ita ut illud sit fortius in mouẽdo quã terra in manẽdo ut ex suppõnibus pꝫ: aut si erit forti⁹ in mouẽdo quã terra in manẽdo, pellet terrã a medio, & terra mouebiĩ a proprio loco & a medio, probaĩ consequẽtia, qm̃ sicut Atlas pellens cœlũ firmando se in terra pellet, sic & ęquali uirtute pulsum cœlum pelletur, & simil'r & ęquali uirtute qua Atlas pellet cœlum, quare subaudi cœlũ, pulsum pellet terrã tanta pulsione, quãta pellitur ab Atlãte, Verum ergo est, qd' si aliquid mouet cœlũ firmando se in terra, qd' terra debet esse maioris aut ęqualis uirtutis ĩ gescendo quã illud mouẽs cœlũ in mouendo, sumatur ergo istud ut maior, & addaĩ minor, sed quiescẽs primũ. s. deus, q̃ immobilis mouet cœlũ, mouet cœlũ firmãdo se in terra apud eos. Quare sequiĩ cõcl'o, qd' uirt⁹ getis terrę mãsiuę erit maior et amplior, aut similis & ęqualis uirtuti dei motiuę, simil'r aũt erit ęqualis aut amplior uirtuti cœli moti quidem a deo, non mouẽtis aũt deũ, & sic uirtus mansiua terrę erit æqualis uirtuti cœli moti, & dei mouẽtis simul uel maior, & hoc infert. d. Tãtam ergo oportet esse uirtutem terrę in gescẽdo quãtam tũc totum cœlum habet & mouens ipsum. Si aũt, ut ingt, hoc ẽ impossibile, ga reuera est impoĩe, nã terra gescit sua grauitate mõ uirtus grauitatis nõ est ęqualis aut maior ỽtute motoris cœlestis, ergo impoĩe est & cœlum moueri ab aliquo tali eorũ, q̃ sunt int⁹ in terra, qd'. s. firmet se ĩ terra si debeat cœlũ mouere.

Sed tamen quæstio existit de partium cœlestium cõuersionibus, quam ut institutæ iam disputationis propriam, & cognatam æstimare poteris, nam siquis motionis ui terræ quietẽ excesserit, certum est illum e medio eam diuulsurum, nec minus cõstat robur, a quo ipsa uis proficiscitur, in infinitum non excursurum, cum neq; terra infinita sit, ac propterea ne ipsa quidem terræ grauitas eiusmodi fuerit. Sed cum id, quod fieri nõ possit, multipliciter dicatur, propterea quod non eodem modo asserimus fieri non posse, ut uox à nobis cernatur, quo ea sunt, quæ in luna consistunt, cum alterum ex neceßitate sit, alterum quãuis suapte natura aspectu pateat, id tñ nũquã cernitur.

Est autem quædam dubitatio circa motus partium cœli, quam, ut existentem propriam dictis, considerabit utiq; quis. Si enim quis excedat uirtute motus terræ quietem, palam q. mouebit ipsam à medio. Et uirtus autem à qua ipsa potentia est, q. nõ infinita sit, manifestum est. Neq; enim quæ terræ inest, infinita est, ueluti neq; grauitas. Quoniã autem impoĩe dicitur multipl'r, nõ. n. similiter dicimus esse impoĩe uocem uideri à nobis, & eos, qui sunt supra luna. Hoc quidẽ. n. ex neceßitate, illud autẽ aptũ uideri, non uidebitur esse.

Sed circa dicta occurrit dubitatio, dictũ est enim qd' uirt⁹ cœlestis motoris motiua est maior q̃ uirtus terrę mãsiua, qm̃ dixit qd' grauitas quę est uirtus terræ mansiua est minor uirtute primi motoris. Dubitat cõtra hoc Aristote. qm̃ hoc cõcesso, cœlum & ei⁹ mot⁹ dissoluerẽtur. Pro deductiõe ergo cõsequẽtię, accipit tres suppõnes, primo tñ proponit qualis dubitatio hæc sit, & dicit. Est aũt q̃dam dubitatio circa mot⁹ partiũ cœli, & circa motum toti⁹ cœli, q̃, ut existẽtẽ ꝓpriã dictis, cõsiderabit utiq; qs, sic igiĩ patet qd' dubitatio dãda nõ est extra ꝓpositum, sed satis propria his, quæ dicta sunt. Proposita uero qualitate ois dubitationis, accipit tres suppositiões, quarum prima est, qd' si aliquis motor in sua uirtute motiua excedat terram in sua uirtute mãsiua, mouebit terrã ipsam e medio, hanc nõ probat, sed fuit superi⁹ probata, unde dicit. Siquis enĩ excedat uirtute mot⁹ hoc in uirtute mouẽdi terræ quietẽ, hoc est terram in quiescendo, palam qd' mouebit ipsam e medio, hæc est suppõ prima. Deinde dat sc'dam, et est, qd' motor cœli a quo est potẽtia motiua cœli, & ipsius terræ nõ est infinita, probat, qm̃ neq; potentia mãsiua terræ est infinita in resistẽdo, et sic nec illa erit infinita in mouẽdo, & dicit. Et uirtus autẽ. s. motor cœlestis a qua est ipsa potẽtia pulsiua terræ a medio, quòd non infinita sit in pellẽdo, manifestum est, ex eo, quia neque uirtus terræ mansiua quæ terræ inest, infinita est in manendo, & resistendo, ueluti

do, ueluti neq; grauitas, per quā terra manet, ut dictū est. De uirtute dei, Quo uero ad suppositionem attinet, aiaduerte q Arist. nō dicit uirtutem dei esse finitam, sed dicit qđ nō est infinita in pellendo terram, esset enim illa pulsio momētaria, ideo uult q sit finita in pellendo, qm̄ terra est finita etiā ut pellatur, hęc est secunda suppō. Tertia uero est, q duplex est impoſe, alterū simpl̄r, ut uocē uideri, alterū per accn̄s, qm̄ aptum est esse tale, sed propter aliquod impediens, nuq̄ erit tale, ut stellę paruę, quę sunt supra lunā, uisibiles quidem sunt per se, qm̄ lucidę, impoſe aūt est illas uideri, qm̄ distārea nō pn̄t uideri, & sic impedimēto accidēte, impoſe est uideri. Dicit, qm̄ aūt impossibile dr̄ multipl̄r, nō enim simpl̄r dicimus esse impoſe uocē uideri a nobis, & eos planetas uel eas stellas, quę sunt supra lunam, nam hoc qdē scilicet uocē uideri & simpl̄r nō uidebit̄, qm̄ nec uidebit̄, nec est aptū uideri, illud aūt. s. sydus paruum supra lunam aptum uideri non uidebitur propter impedimentum distātię. Et uba hęc suspeosiue legantur usq; ad textum sequētem. Per hāc igitur suppositionē uult habere q cœlum est de necessitate simpl̄r incorruptibile.

Cœlum uero immortale, & nequaquam dissolubile ex necessitate arbitramur. At si hæc recipiatur ratio, non ex necessitate id putabitur, siquidem motus maior sua apte natura esse, atq; cōtingere potest, eum dico à quo terra quiescit, & eū à quo ignis, & summum corpus uoluitur. Itaq; si in rebus facultates uehementiores ijs, quas cœlum, & terra obtinent, reperientur, cœlum & terra dissipabuntur à uehementiore facultate; quam ea sit, quam utrūq; obtinet.

Itaq; aut *Cœlum itaq; incorruptibile esse, & indissolubile putamus ex necessitate, accidit autem secundum hanc rationem, non ex necessitate. Aptum enim erit, & continget esse motum maiorē, & eo à quo quiescit terra, & eo à quo mouentur ignis, & quod sursum corpus. Si igitur motus excessi sint, dissoluentur hæc ab inuicem.*

His suppositionibus stātib⁹, vr̄ mihi qđ Aristo. nūc cōponat dubitationē, et formet sic. Si uirtus cœli motiua est maior uirtute terrę māsiua, cœlū et oīa dissoluent̄, probat̄, qm̄ si uirt⁹ cœli motiua. s. primus motor est maior uirtute terrę māsiua, uirt⁹ illa motoris erit maior, et ea uirtute qua terra est apta moueri, et ea uirtute qua ignis in sua sphęra, & cœlum sunt apti moueri. Vltra, si uirt⁹ motoris est maior his uirtutibus, motus ille, quo terra est apta moueri, & mot⁹ ignis & cœli erit maior quā ignis & cœlū sunt apti moueri, & sic destruet̄ proportio aptitudinum mobilium ad potentiā motiuam, & sic ulterius illa destructa, destruitur cœlū & terra & oīa, uñ dicit. Cœlū itaq; incorruptibile esse, & indissolubile putam⁹ ex necessitate simpl̄r, qm̄ caret materia & ꝯtrario, & hoc supponendū est ex tertia suppōne pri⁹ posita, accidit aūt scd̄m hāc rōnē pri⁹ ꝯcessam (cōcedebat̄. n. uirtutē motoris cœlestis esse maiorem uirtute māsiua terrę) cœlū nō ex necessitate esse incorruptibile, ac indissolubile. Est ergo enthymema, si id qđ dictū est (. s. qđ uirt⁹ motoris cœli sit maior uirtute māsiua t̄re,) sit uerū, accidit cœlū nō esse simpl̄r incorruptibile, ꝓbat ꝯñtiā, & dicit. Aptū n. erit dissolui, & ꝯtinget esse motum maiorē, & eo, e quo quiescit terra, & eo a quo mouentur ignis, & corp⁹ cœleste, qđ sursum est. Si igitur cōtingit esse mot⁹ maiores his motibus, quibus hæc mouentur, cōtingit mobilia dissolui. Cœlū enim & ignem moueri uelocius quā sint apta moueri est illa esse dissolubilia, oē. n. qđ accidit alicui cōtra naturalem aptitudinem, est illi mortale & pernitiosum, & hoc dicit. Si igit̄ mot⁹ ignis cœli &
Vis radiōis tota. terræ excessi sint, hoc est sint maiores q̄ apti sunt eē, hæc oīa dissoluent̄ inuicē. Pōt ergo a primo ad ultimū rō sic formari, si uirt⁹ cœlestis motoris est maior uirtute māsiua terrę, ꝑ suppōnē primā, mouebit terrā e loco ꝓprio illi⁹, si mouebit terrā, uirtus motoris erit maior q̄ requirat mot⁹ cœli, qm̄ erit motiua cœli & terrę & ignis, & nō tm̄ cœli, et si uirt⁹ motoris erit maior q̄ requirat motus illorum, cōtingit illos motus fieri ueloci ores, q̄ modo sint, et si cōtingit eos esse ueloci ores, tūc cœlum & terra & ignis erūt dissolubilia, qm̄ cōtingit accidere illis aliqd contra naturalē aptitudinem illorū, hoc. n est corrūpt. At hoc est cōtra tertiā suppositionem, ubi supponit cœlum simpliciter esse incorruptibile. Ex his patet ratio, & patet qđ de suppositionibus illis duæ sunt necessariæ, tertia qdē, ut ostēdatur illud ad quod deducit ratio, esse cōtra suppōnē illā, ex prima, quæ est quasi primū antecedēs. Secūda uero nō est necessaria ad rōnē, sed est bona in se, & polita ad bū, & ad eū q quęreret q̄ta sit motoris ad potētiam māsiuā terrę. Hæc expositio fuit mihi difficilis, qa uerba sunt obscura.

Sin tales non sint, possint tamen esse (infinitum enim haud incidit, quia nullum corpus in infinitum dimanat) profecto cōtingere poterit cœlum dissolui. Quid enim impedimenti interuenit, quominus id consequatur? siquidem non potest non esse. At non posse non esse minime est, nisi contrariū sit necessarium. De huiusmodi ambiguitate alia instituetur oratio.

Si autem non sint quidem, contingant autem esse (infinitum enim non contingit, propterea quia corpus non contingit infinitum esse) continget itaq; dissolui cœlum. Quid enim prohibet hoc accidere? siqdē nō impossibile est, nō impoſe aūt, si non oppositū necessariū est. Sed de hac ðabōne alter sit sermo.

Dat quādam solutionem, & reprobat illam. Solo est qđ terra pōt pelli a motore cœli, & cœlū et ignis uelocius moueri possunt, nunquā tamen accidit ut sit totum hoc, multa enim sunt possibilia, quæ nō erunt. Obijcit Aristo. qm̄ licet hæc nō sint dissolubilia, saltem possunt esse, qm̄ eius oppositū nō est necessarium. Fortasse dices, qđ terra ideo nō pōt pelli, qm̄ eius uirtus māsiua est infinita. Contra obijcit, qm̄ terra est finita, ergo eius uirtus mansiua est finita, procedit autē, sic primo sumit solonē eorū, secundo interponit quasi cām solonis & remouet illam. Tertio infert cōtra solonem, & dicit. Si autem non sint qdem mot⁹ terrę, & motus ignis & cœli ueloci ores, sed cōtingunt esse, contingit utiq; cœlum dissolui saltem de possibili, non enim dici pōt q terra non mouet̄ a suo loco a motore cœlesti, qa sua uirtus mansiua est infinita. Cuius cām dicit. Infinitum enim in uirtute non cōtingit esse ipsam terram, propterea q corp⁹ nullum cōtingit esse infinitū, ut tertio physicorū patet, & primo de cœlo. Quare terrę uirt⁹ māsiua nō pōt esse infinita, ergo saltem de possibili contingit cœlū dissolui, & hoc probat, & dicit. Quid enim probat hoc accidere aliquando, siqdem hoc nō impoſe est, est autem non impossibile si suū oppositum non sit necessariū, sic igit̄ uirtus rōnis est, si motus illorum pn̄t esse ueloci ores quā sint, contingit aliquando illa dissolui, qm̄ impoſe nihil prohibet aliquando accidere, uerū remittit eē ad librū de cœlo, & ad librū octauum physicorum.

Sed utrum extra id, quod mouetur, quicquam collocandum est immotū, & quiescēs, quod nulla eius pars sit, an secus.

Vtrum autem oportet immobile esse aliquid, & quiescēs extra id, quod mouetur, nulla existens illius, quod mouetur pars, aut non? & hoc, utrum & in omni sic existere necessariū sit.

Quoniam in dubitationibus motis processit disputatiuę, nūc resumit dubitationes uniuersalius, & proprie in qbus est tota difficultas, & dicit. Vtrū aūt oportet esse aliqd imobile ac quiescēs in motu cuiuscūq; aialis, in q aial mouēdo se firmet̄, ita ut illud quiescens sit extra aial, & nulla illius pars. Est ergo prima pars qōnis utrū in oī motu aialis requiratur qescens, qđ nihil sit illius, uel non? Præterea dato qđ in motu animaliū istud sit necessariū, utrū sit necessariū in motu cœli, & hoc dicit. Et hoc, hoc est, si cōcedat̄ hoc in aialibus, utrū hoc idē concedēdū sit & in oī idest in motu totius cœli, ita ut sic existere sit necessariū in motu cœli, ut in motu animalium.

Et si hoc dederimus, an necesse est in uniuerso ita se rem habere? forte enim per absurdum uideri poterit, si circũuectionis origo intus habeatur.

Fortaße enim uidebitur utiq; inconueniens esse, si principiũ motus in terra intus sit.

Respondet ad secundam & dicit, ꝙ uidetur absurdum motorem cœlestem egere terra, in qua se firmet, ad hoc ut moueat cœlum, quõ tunc nõ esset primus motus simpliciter immobilis, cum in mouendo depẽderet a terra, unde inquit. Fortasse enim uidebitur utiq; incõueniens esse, si principium motus intus e terra sit, & sic nõ oportet, ut prim⁹ motor in mouendo, egeat terra, alioquin prim⁹ motor nõ esset simplr̃ immobilis, cũ depẽderet aliũde in mouẽdo.

Quapropter istam probantibus sententiam Homerus recte cecinisse uideri potest.

Sed neq; supremum in terram deducere cœlo.
Vestra iouem uis ulla queat, non Dique, Deæq;
Anisi quãquam, at librabimini simul omnes.
Nam id, quod agitatione, & motu uacuum est, à nemine moueri potest.

Quapropter uidebitur utiq; his sic existimantibus bene dixisse Homerum. Sed non utiq; ammouebitur de cœlo in terram iouem supræmum omnium. Neq; si ualde laborauerint, appræhendere omnes dij omnesq; deæ.

Omnino enim immobile à nullo. contingit moueri.

Quod deus sit omnino immobilis, & simpliciter in sui actione independens, ꝓbat uerificando Homeri ꝟba, & dicit. Quapropter uidebit̃ utiq; his sic existimãtib⁹, & dicẽtibus deum esse simpliciter immobilem, & indepẽdentem bene dixisse Homerum, qui ad uerbum sic ait. Sed nõ utique ammouebunt de cœlo in terram iouem supræmũ omnium, etiã si ualde laborauerint eum appręhẽdere oẽs dij omnesq; deæ, causam affert huius ꝙ Homerus inqt. Omnino enim immobile a nullo contingit moueri, & sic primus motor in mouendo cœlum non indiget aliquo corpore quiescente, in quo se firmet, sic enim ab eo aut moueretur, aut dependeret.

Vnde si ex principio pendet immoto, quæ olim proposita est controuersia, explicabitur, utrum contingat cœli coaugmẽtationẽm dißipari necne.

Vnde soluitur & dubitatio diu dicta, utrum contingat, aut non cõtingat dißolui cœli constitutionem? si sit ex immobili principio ortum.

Aluernus non imperitus Aristo. expositor refert hæc ad dubitationem quæ prius in hoc libro tacta est, dicebat enim si motor cœli sit maioris uirtutis in mouendo ꝗ̃ uirtus terræ in quiescendo, motor cœli mouebit terram, & si terra mouebitur, dissoluentur omnia. Respondet, ut Aluernus autumat, ꝙ cœlum licet procedat à deo, non dissoluetur propter hanc rationem, quoniam licet uirtus dei ĩ mouendo maior sit quã uirtus terræ in quiescendo, tamẽ non oportet, ut illam moueat eam enim tũc moueret, si nõ posset cœlum mouere nisi firmaret se aut pedes suos in terra. Ego uero arbitror Aristotelem hæc uerba non ad dubitationẽ in hoc libro tactam retulisse, sed ad eã, quã libro de cœlo cum Platone disputauit. Dubitauit enim utrũ cœlũ hoc est mundus sit factus, ubi Plato dixit, qđ est fact⁹ de nouo per generationem, cõtra quam opinionem Aristoteles disputauit, & probauit qđ si mundus per uerã generationẽ de nouo esset factus, iterum corrumperetur. Ad hãc ergo dubitationem, ut arbitror, cõuertit mentem, & dicit. Vnde soluitur, et dubitatio diu dicta. s. libro de cœlo, utrũ contĩgat, aut non contingat dissolui cœli constitutionẽ, dato qđ cœlum sit a deo cõstitutum, et ab immobili principio ortũ, quõ ex quo fuit ortum ab immobili principio, & non per generationem nouam, sed ab eterno scđm eius opinionem, nõ oportet, ut dissoluatur. Propter duo enim non dissoluitur, & quia nõ ꝑ generationẽ uerã factũ fuit, & qa fuit ortum ab immobili principio, e quo nihil nisi ęternũ oritur, uerũ de his in librum de cœlo. Hæc expositio uidẽt mihi cõsona, propter uerbum illud diu, qđ gręce est πάλαι, qđ aduerbium est tp̃is satis remoti.

Sed enim huiusmodi immotum principium non modo, in animalibus condendum est, uerum etiam in ijs, quæ per locum motu cientur, ea designo, quæcũq; seipsa moueant. Siquidem alia pars debet moueri, alia quiescere, cui id, quod mouetur, innisam motum perficit, ut sit illud sit pars quæ mouetur, nam altera innititur, altera quiescit.

In animalibus autem, non solum sic immobile oportet esse, sed etiam in ipsis, quæ mouentur secundũ locum, quæcunq; mouent ipsa seipsa. Oportet enim ipsorum hoc quidem moueri, hoc autem quiescere, cui firmatum motum, quod mouetur, ueluti si aliqua pars moueatur, firmatur. n. alteri quasi manẽti, altera.

Nunc dissoluit dubitationem quãtũ ad primam partẽ, quæ est de aĩalibus, & uult qđ aĩa indigeant duplici quiescenti exteriori ꝓ motu eorum totali, & interiori ꝓ motu eorũ partiali. & dicit. Et lege sic. In aĩalibus aũt, quęcũq; mouentur scđm locũ, & quęcũq; mouent ipsa seipsa, hoc est quæ sunt aĩalia ꝑfecta, quę ꝓcessiua aĩalia dñr, nõ solum sic. s. extrinsecum immobile oportet esse in quo se firmẽt, cũ mouẽtur, sed opꝫ sic immobile esse in ipsis, quõ cũ mouentur nõ tota, sed altera pars mouet alterã, opꝫ ipsorum aĩaliũ, hoc qdem moueri, ut puta crus, hoc aũt qescere, hoc dico cui crus qđ mouetur firmatum est. s. coxã, si ergo crus mouetur, & nõ totũ animal, oportet id cui crus firmatum est quiescere, ueluti, ut inquit. Si aliqua pars moueatur, oportet alteram quiescere, cu⁹ causam affert, & inquit, Firmatur enim altera pars, quę mouetur alteri quasi manenti & quiescenti.

Inanima tamen in contentionem uenire possunt, utrum hæc quoq; neceßario in seipsis omnia principium quiescendi, & mouendi habeant, & in aliqua re extra quiescẽte insistant.

De inanimatis autem quæcũq; mouentur, dubitabit utique aliquis, utrum omnia habeant in ipsis & quiescens, & mouẽs, & aliquid eorum, quæ extrinsecus quiescunt, cui firmentur neceßario hæc.

Tertio quærit utrũ inaĩata, ut elementa uel mista, quæ mouentur a prædominãte elmĩto habeãt illud duplex firmum. s. internum, & externum, & dicit. De inaĩatis autẽ, quæcũq; mouentur, dubitabit utiq; aliqs, utrũ oĩa habeãt in ipsis mouẽs & quiescẽs, & hoc pro motu partis ab alia parte, & utrum pro motu totali habeant aliqd eorũ, quæ extrinsecus quiescũt, cui firmentur necessario hęc subaudi si debeãt integra moueri. Quo ũo ad ꝟba attinet, dixit. De inanimatis quęcũq; mouentur, ꝓꝑ terrã, quę nõ mouetur, sed aer aqua & ignis, de his. n. quęrit.

An id fieri nequeat, ut ignis, ut terra, ut aliud, quod anima orbatum sit. In inanimis quidem haud contingit, ut & quiescẽs res sit, sed in ipsis plane animalibus, à quibus inanima motum nãciscuntur, inanima enim omnia pulsu agitantur externo, atque principium omnium, quæ ita agitãtur est, ut illa seipsa moueant. Et hæc quidem omnia, quæ de animantibus & inanimis dicere habuimus, neceßario probant illa & in seipsis, & extra rẽ quiescẽtẽ habere, qua se sustẽtent, & firment,

An impoßibile est, puta ignem, aut terram, aut inanimatorum aliquid, sed à quibus primis mouentur hæc. Omnia enim ab alio mouentur inanimata, principium autem omnium, quæ sic mouentur, est ipsa seipsa esse mouentia. De talibus autem

animalibus

animalibus, omnia hæc dicta sunt, necesse est, & ipsa in seipsis habere quiescens, & extra, cui firmentur.

Soluit, & uult, q inaīata nec pro eorum motu habent quiescens externū, cui in eorum motu firmētur, nec internum, cui altera pars firmetur in sui motu, quiescens qdem externum, non hñt nisi, quę mouētur à seipsis proprijs instrumentis, ut tibijs, uel alis, uel scardis. At elemēta nō a seipsis, sed a generāte mouentur, ut nunc supponaī, quiescens uero internum nō habent, nisi, quæ habēt motorem corporeum internum, e quo altera pars moueatur. At elemēta nō hñt intra se talem corporeum motorem, & quo altera pars moueaī, sunt.n.cōtinua, quorum motus unus est, unde dicit. An impoſe est inanimata hře hoc duplex quiescēs, puta ignē, aut terram si terra moueretur, aut inanimatorum aliquod, sed hæc hñt istud duplex quiescens, a quibus seipsis primis pprijsq; organis mouētur, ut sunt aīalia, quæ a seipsis proprijs instrumentis motiuis mouentur. Cām autem quare inaīata istud duplex quiescēs non habent, assignat, & dicit. Oīa.n.inaīata ab alio mouētur, utputa a generāte, & nullum eorum mouetur proprijs instrumētis motus. Sed principium & cā, ut inqt, oīum eorum, quæ sic mouentur ex duplici illo quiescente, est ipsa esse seipsa mouentia ab interno motore, & proprija instrumentis. De talibus aūt aīalibus, quæ hoc pacto mouētur oīa hęc dicta sunt, & probata, ideo ɔcludit, q necesse sit ipsa habere duplex quiescens, & in seipsis, & extra, cui firmētur, cum proprija instrumētis mouētur.

At uero incertum est an quicquam superius sit, quod primū mouet, & omnino de huiusmodi initio alia suscipienda oratio. Animalia quæ motu aguntur, omnia externæ parti incubantia id præstant cum spirant, & expirāt, nihil enim interest magnū projcias pondus, an paruum, quod quidem faciūt qui despuūt, qui tussiunt, qui spirant, & qui expirant.

Si autem aliquod est superius & primum mouens, immanifestum est, estq; de huiusmodi principio alius sermo. Animalia autem quæcūq; mouētur, omnia exterioribus innisa mouētur, & respirantia, & expirātia. Nihil enim differt magnum projcere pondus aut paruum, q quidem faciunt spuentia, et tussientia, & inspirantia, & expirantia.

His declaratis, aīaduertit nos ut intelligamus quid ex dictis nō est manifestum, & quid est manifestū, & dicit. Sed si aliquod est supręmum & primum mouens toti⁹ machinam, in hoc libro immanifestū est, estq de huiusmodi, principio alius sermo, ut libro physicorum, id ūo q manifestum est, in hoc libro est, q aīalia quæcunq; mouentur, oīa innisa ac firmata exterioribus manentib⁹ mouētur, dico omnia, qm̄ & respirātia, & inspirantia. Nam differt nihil ea projcere magnum uel paruum pondus corporeū, & illud firmare in aliquo manenti, q quidē faciunt spuētia, & tussientia, & inspirantia & expirātia, hæc.n.omnia habēt corpus uastum, qm̄ hñt pulmonē, qui non inest nisi aīalibus multi caloris, & quæ tussiūt magna corpora habent propter magnitudinem calidi, ergo hæc siue magna siue parua sit, non mouentur, nisi firmenī in aliquo qescente, & dixit notanť de his aīalib⁹ magnis, qm̄ paruā firmari in aliquo non est dubiū. Quo ad uerba attinet, aīaduerte q omnia tussientia sunt aīalia magna, qm̄ non tussiūt, nisi descensu flegmatis a cerebro, hoc autē fit propter cerebrum magnum, quibus autem inest cerebrū magnum, insunt & pulmo & cor ualde calida, & sic non animalia essent tussientia, nisi sint magna.

Tussientia aīalia magna.

Sed in controuersiam quoq; trahitur, utrum in animali duntaxat cum per locum mouetur, quippiam debeat quiescere, an etiam cum ex se alterascit, & auctum recipit. De prima formatione, & interitu longe alia afferenda est præceptio, si enim primus motus generationis, & interitus is est, quem exposuimus, hæc ipsa profecto causa explicabitur aliarum omnium motionum, & eo quidem magis: quod ut primus ille motus causa in uniuerso, sic in animali, postquam absolutum est, statuitur.

Vtrum autem in eo solo quod secundum locum seipsum mouet, oporteat aliquid manere, aut in eo quod alteratur, et à seipso augetur? De ea autem generatione, quæ est à principio, & de corruptione, alia ratio est. Si enim primus motus quem quidem dicimus, generationis & corruptionis est, hic causa utiq; erit, & aliorum motuum omnium. Quemadmodū autem in toto, & in animali primus motus iste est, cū perficiatur.

Quęrit post hæc utrum in alijs motib⁹ requiratur aliqd manens, ut principium mouendi alterum, q sit quiescēs, & primo quærit, & dicit. Vtrum aūt in eo solo quod secūdum locum seipsum mouet, oporteat aliqd manere uelut motor corporeus quiescens cui alterum innitatur, aut etiā in eo q alteratur & a seipso augetur tale sit reperire. Respondet & primo de generatione, & dicit, q in generatione non est reperire tale quiescens, quod mouet alterum, qm̄ generatio est primus motus omnium motuum, q aīali insunt, & qm̄ est primus motus in aīali ideo in eo nō est dare partem generātem cui pars genita innitatur, quoniā nihil generat se nec secundum totū, neq; sm partē. Quod enim generatur nō est, qđ autem generat, est, modo nihil simul est & non est, neq; sec̄dm totum, neq; sec̄dm partem, ergo in generatione non potest dari tale immobile, unde dicit. De ea autem generatione, quæ est a principio, quæ uocatur mundi & rerum oīum origo, & de corruptione q̄ erit ultima, alia ratio est, subaudi a generatione particulari, quæ est aīalis. Cām affert, & inquit. Si enim prim⁹ motus, quem nos dicimus primum motum, generationis & corruptionis est, hoc est. Si primus motus totius est generatio, per quā mundus primo mot⁹ fuit ad esse, hic motus, quę prima generatio est, erit cā & aliorum motuum omnium, quoniam primū, in oī genere est cā aliorum in illo genere, & locutus est conditionaliter, qm̄ sec̄dm eius opinionem primus mot⁹ est circulatio cœli, sed quemadmodum est in toto, si illud generaretur, ita & in aīali primus motus iste est, qui generationis est, cū reuera aīal generetť, & perficiatur. Ex hoc uult habere, qđ generatio est prim⁹ mot⁹ aīalis, & sic nullū præsupponit in aīali, & ita nō potest supponere quiescēs quod sit necessarium generationi, neq; externum, neq; internum.

Quapropter auctionis etiam & alterationis, si modo idem sibijpsi causa esse poterit. Quod si motus per locum alios non præcesserit, necesse non est aliquid statui quiescens in ijs, quæ ex se tum in alterationem incidunt, tum partium auctionem recipiunt. Prima quidem auctionis, & alterationis genera alia abre, & per alias inducuntur.

Quare & augmentationis, siquidem ipsum fiat sibijpsi causa & alterationis. Si autem non, non erit necessarium. Primæ autem augmentationes & alterationes ab alio fiunt, & per alias causas.

Soluit de alijs motibus, & vult qđ si aīalia intra se habent principium auctionis, hñt etiā principium alterationis, qm̄ illudmet qđ est principium augmentationis utputa calidum est principium alterationis.s.digestionis, tale aūt principium erit quiescēs & immobile eo motu, q̄ mouet, & sic in talibus est dare aliqd qescēs, unde dicit. Quare & augmentationis est dare aliquod quiescēs, & immobile motu quo mouet, siquidem ipsum quod augetur sibijpsi causa, & alterationis & digestionis, loquor cōditionaliter, qm̄ si non hēt principium suæ alterationis, nec habet principium suæ actionis, uerum in libro de generatione dictum est, qđ aīal augetur a se, & alteratur a se, qđ hic omitto. Exponit aūt qđ dixit, esse intelligendum non de prima alteratione, & de prima auctione, quib⁹ augetur

& alteratur embrion, sed de alteratione & auctione, quæ insunt aialibus iam perfectis, unde dicit. Primę autem augmentationes & alterationes ab alio motore externo fiũt & per alias causas, qm̃ istę sunt a motore externo. Ex his patet, ꝙ animalia & plantæ quæ augentur, & alterãtur a seipsis, hñt intra se principium horũ motuũ, & hoc Arist. appellat qescens, manens, & fixum, hoc.n. est aut aīa, aut uirtus animæ, quæ auget, & alterat inaugmentata & inalterata, saltem illa auctione uel alteratione, aut nõ eo gradu, quatenus enim non augetur ea auctione, nec alteratur ea alteratione, uel non eo gradu, dicitur hæc uirtus immobilis & quiescens.

Cum tamen fieri non poßit, ut idem sibijpsi generationis, & interitus causa sit, motor enim rem mobilem, effector opificium præcurrere debet, nihil autẽ seipso prius, & antiquius est. De anima utrum illa moueatur necne, & si moueatur, quomodo id contingat, proxime in ijs libris disputauimus, quibus naturam illius complexi sumus.

Generationis autem & corruptionis nequaquam poßibile est ipsum sibijpsi causam esse ullum. Praeexistere enim oportet ei quod mouetur mouens, & generans ei, q generatur. Ipsum autem seipso nihil est prius est. De aīa uero siue moueatur aut non, & si mouetur, quomodo mouetur, prius dictum est in his, quæ de ipsa determinata sunt.

Reperit solutionẽ de generatiõe, qm̃ prima solutio fuit ex cõditione, & similitudine ad motum generationis, quæ est totius mundi, & dicit. Generationis aũt & corruptionis nequaquam possibile est ipsum sibijpsi cãm ullũ esse. Cuiꝰ cãm reperit, & dicit. Præexistere enim opꝫ ei quod mouetur mouens, nihil enim nihil mouere põt, & generans oportet ut præexistat ei, qd̃ generatur. At nihil est seipso prius secdm esse & non esse, ergo nihil põt a seipso generari. Non ergo dat internum mouens ad generationem, ꝙ quiescat ab eo motu, quo generat, uel ab eo gradu, quare si non datur internum, bene potest dari externum qescẽs, qm̃ generans quiescit a generatione illa, qua generat. Posset quis dicere, Plato posuit aīaꝫ moueri a seipsa, ideo quæri põt utrum habeat intra se quiescens internum. Rñdet, & inquit. Sed de aīa quidem siue moueatur, siue non, & si mouet, quo modo mouetur, prius dictum est in libro primo de aīa, ubi dictum est ipsam nõ moueri nisi ꝑ accidẽs motu corporis. Ideo nõ oportet q̃rere de motore animæ. Patet igitur ex his Aristotelẽ in talibus motibus per quiescẽs internũ intellexisse mouẽs, ꝙ uel simpliciter non mouet, nõ eo motu, quo alterũ mouet, uel nõ eo gradu, quo alterum mouet. In motu locali hoc est mẽbrum, cui alterũ per iuncturam innititur, in alijs motibus hoc est motor, qui alterat, uel auget alterum. Hæc sunt quæ habemus ab Aristotele de quiescente particula, ubi primo quæri solet, utrũ in omni motu oportet intelligere quiescens, q̃ rẽ oportet prius dilucidare, ut eam Aristo. exposuit. Postea oportet dubitare de multis. Quiescẽs hic apud Aristo. ut mihi uidetur, uno modo accipitur pro motore, qui aut simpliciter nõ mouetur, aut nõ eodem motu quo mouet, aut non eadem parte, uel nõ eadem uelocitate, uel nõ eodem gradu uelocitatis motus. Alio mõ accipitur quiescẽs pro firmo corpore, cui alterum ꝙ mouetur innititur in sui motu, & utrũq; duplex est, externũ, cui firmatur id ꝙ mouetur, ac innitit, si debeat moueri, & hoc dicit quiescẽs uel simpliciter, uel qa nõ mouetur eodem motu, quo mouet illud, qd̃ in ipso firmatur, uel nõ eadem parte, uel nõ eadẽ uelocitate, uel nõ eodem gradu uelocitatis. Quia uero est corpus, aptũ natũ moueri, ideo dici põt quiescẽs, aliud est internum quiescens, & istud est membrum corporeũ, quod mouet alterũ mẽbrum sibi cõiunctum, & innisum, ut brachium manum, & armus brachium, & humerus armũ, & totum animal oẽs partes, & hoc dr̃ quiescẽs, qm̃ est corpus aptũ moueri, non tñ mouet eo motu quo alterũ mouet, uel nõ eadẽ parte, uel nõ eadem uelocitate uel nõ eodem gradu uelocitatis. Quiescẽs qd̃ sumitur primo modo pro motore, nõ proprie dicitur quiescẽs, simplr̃.n. immobile nõ dr̃ quiescens, põt tñ dici quiescens scd̃m rationem qua dicitur non moueri. Tũc Arist. in toto hoc ꝓcessu, ut mihi uidet, uoluit, ꝙ loquẽdo de qescẽte accepto pro firmo corpore, cui alterũ innititur & firmatur ĩ suo motu, solum in aialibus habet locum. Nã in eis reperitur utrũq; scilicet externum, & internum, nam aīal duplr̃ se mouere potest, Aut secundum totum, & sic in sui motu opꝫ intelligere firmum, cui instr̃a motus innitantur, & firmentur, ut deduxit Aristoteles in oĩbꝰ animalibus, quę de loco ad locum mouentur siue per aerem, siue ꝑ aquã siue ꝑ terram, Aut põt se mouere scd̃m partem alijs non motis eo motu uel nõ eadẽ parte, uel nõ eadem uelocitate uel nõ eodem gradu uelocitatis, et sic in tali motu oportet intelligere internum quiescẽs, ꝙ est altera pars aialis, cui per iuncturã pars quæ mouet cõiuncta sit, & firmata & innisa. Et hoc Aristo. declarauit exẽplis & rõnibus satis in textu. Hoc duplex firmum corporũ explodit Aristo. a motu cœli, et a motu elementorum. Motor.n. cœlestis in mouẽdo cœlũ non indiget firmo externo, cui instr̃a motꝰ innitant, ac firmentur, alioquin deus in mouendo dependeret ab aliquo externo, nec cœlum in mouendo aliquam sui partẽ, eget aliquo qescente firmo interno, cui ꝑ iuncturam pars mota cõiungatur innitatur ac firmetur, est enim cœlum cõtinuum simplr̃, & unum. Explodit etiam hoc duplex firmũ a motu elementorum, & qm̃ nõ mouentur ab interno motore per instr̃a aliqua innisa ac firmata alicui firmo, sed a generante, nec altera pars mouet alterã per iuncturã sibi innisam, & firmatam, cũ unũquodq; eorũ sit simplr̃ cõtinuũ, in alijs autem motibus.s. alteratione, generatione, & augmentatione, nõ opꝫ intelligere qescens pro firmo, cui motor firmet instr̃a motus, qm̃ hoc nemo dixit, ideo ad illud explodẽdum nõ deuenit Aristo. hæc dixit sumẽdo qescens pro firmo corporeo. At si quiescẽs sumitur pro motore, qui aut nõ mouetur simplr̃, aut nõ motu quo mouet, aut nõ uelocitate qua mouet, aut nõ eodem gradu uelocitatis, sic cogitur dicere in oĩ motu oportere intelligere qescẽs uel externum, uel internum. In motu cœlesti primus motor est simplr̃ immobilis, in motu aialis aīa est, quę mouet mediãtibus spiritibꝰ transmissis a corde ad mẽbra. In motu generationis, licet nõ detur internꝰ motor, datur externus.s. generãs. In alteratione aũt & augmẽtatione animatorum datur externus, & internus, externus quidẽ motor respectu primarũ alterationũ, et augmẽtationum, quę embrioni insunt, internus uero est aīa alterans mẽbra mediãte corde. Et sic patet ꝙ sumẽdo quiescens pro motore, qui nõ mouet simplr̃ aut nõ eo motu quo mouet, in omni motu opꝫ intelligere qescens, nõ enim est motus sine motore, nec intelligi potest aliqd moueri, nisi ab aliquo motore. Hæc habemus ab Aristo. in summa. Verum Candauensis multa quærit, quorum primũ est utrũ primꝰ motor in mouẽdo cœlũ indigeat aliquo quiescẽte corporeo, qd̃ nec sit pars cœli, nec aliqd cœli. Tenet Ioãnes Cãdauẽsis, ꝙ primus motor in mouẽdo cœlum indiget aliq̃ quiescente corporeo.s. terra, qd̃ nihil cœli est, nõ quidẽ, ut primus motor in mouẽdo firmet se in illo, sed ut eõ motꝰ saluetur, quę est, ut se habeat respectu alicuius aliter q̃ priꝰ. Cum enim cœlum moueatur, oportet, ut cœlum respectu alicuiꝰ fixi, ac manentis, se habeat cõtinue aliter q̃ prius, & qm̃ istud non potest esse aliqd cœli, qm̃ istud respectu alterius adhuc se hẽret aliter q̃ prius, & cũ non possit esse extra cœlum, qm̃ extra cœlum nihil est, erit ergo intra cœlum, & qm̃ hoc nõ põt esse indiuisibile, qm̃ respectu indiuisibilis semper est eadem habitudo, & non alia atque alia, ergo est corporeum, & cũ non possit esse aer aut aq̃, aut ignis, ergo terra. Per hæc concludit ꝙ primus motor indiget terra in mouendo cœlum, non ut in illa se firmet, aut sua instr̃a cõstituat, sed, ut cœlum respectu illius aliter se habeat q̃ priꝰ. Sed pace sua dixerim, hęc positio primo

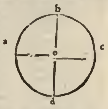
Vtrũ i omni motu oportet intelligere quiescẽs.

Põ Cãdauensis.

Refutatio.

Aristo.

Aristo aduersatur, qui ĩ textu asserit primũ motorẽ aucto ritate Homeri mouere independenter, si ergo in mouẽdo indiget aliquo, quauis ratione illo indigeat, deficit, & mãcũ & dependens erit. Dicere enim deũ in sua actione indigere exteriore quouis est cõtra Peripateticos & ꝯtra lucẽ. Veritatis. Præterea errauit cũ uoluit illud cẽtrũ esse naturale, & non punctũ, falsum enim est ꝙ respectu indiuisibilis cẽtri circul⁹ semper se habeat eadẽ habitudine, q̃m si linea.c.o.feratẽ uersus.b.pũctum immobilẽ terminum lineæ.o.b.donec fiat una linea, cõtinuo angulus.c.o.b.fit minor, ergo potest cœlum se hẽ aliter quã prius, dato ꝙ centrũ eius sit indiuisibile.

ppta p8.

Videtur ergo mihi esse dicendum, ꝙ primus motor nõ põt cœlũ mouere sine centro medio, q̃m est de rõne formali motus circularis esse circa mediũ, modo de⁹ nõ potest facere motum sine eo ꝙ est de ratione eius formali, sicut nec albũ sine albedine, nec hominem sine rõnali. Nõ tamẽ sequtur ergo deus ad hoc ut moueat cœlũ indiget cẽtro, q̃m indigere dicit depẽdentiã, & imperfectionem in indigente. Aliquid.n.egere alio est dependere ab illo in sua actione in aliquo genere causæ. Deũ autẽ non posse facere aliquid sine alio, nõ est indigere illo, sed est effectum eẽ non posse sine illo, ideo pace tanti uiri dixerim, nũquã cõcederem deum egere aliquo exteriori pro sui actione, licet concederem deum non posse multa facere sine alio, quando illud est de rõne formali effectus, non aũt causa, qua de⁹ dependeat. Secũdo quęrit utrum uirtus primi motoris sit maior in mouendo cœlum quã uirtus terrę in quiescendo. Quod quidem uirtus primi motoris sit absolute maior q̃ uirtus terrę, nemo dubitat, uirt⁹ terrę, nemo dubitat, uirtus enim terræ grauitas est, quę finita est, uirtus dei est essentia infinita, ideo comparatiua quęstio est, vz, utrũ uirt⁹ primi motoris in mouendo cœlum, sit maior uirtute terrę in quiescẽdo. Gandauensis vr̃ uelle ꝙ sic, q̃a uirt⁹ primi motoris in mouendo cœlum est infinita, uirtus ṽo terrę in q̃escẽdo est finita. Amplius uirtus terrę in q̃escendo depẽdet a uirtute cœli ĩ mouẽdo cœlum, quiescit.n.terra a sua grauitate, q̃m de⁹ mouet cœlum circulariter, & nũquã de loco ad locum. Ego ṽo saluo meliori iudicio, dicerẽ ꝙ uirtutẽ aliquã esse maiorem absolute uel cõparatiue põt esse intensiue, & extensiue, intensiue q̃dẽ primus motor absolute & in mouẽdo cœlum a maiore uirtute mouet, q̃ sit uirt⁹ a qua quiescit terra, extensiue & comparatiue sunt ęquales ſm philosophiã Arist. ꝙ tenet terrã esse ęternã ſm totum, q̃m deus nõ est magis ęternus in mouẽdo cœlũ quã terra in quiescẽdo, utrũq; enim semper quiescit, & ꝑ hęc delentur rõnes Ioãnis, cõcludũt enim uirtutẽ primi motoris esse maiorẽ in mouẽdo intẽsiue quã sit uirt⁹ terrę in q̃escendo, cum hoc tñ stat eas esse ęquales extẽsiue. Quęrit tertio utrũ inanimata in suis motib⁹ indigeant q̃escenti. Et Gandauensis respõdet bñ, ꝙ nõ indigent q̃escenti ĩ suis motibus, quibus innitantur aut tota aut aliqua pars, nec internum nec externum, ut probatũ est in textu. Indigent autẽ quiescẽti, ut termino ad quẽ mouẽtur, alioquin frustra mouerentẽ, nisi uenirẽt ad locum immobilẽ, in quo quiescãt, dico immobilem aut simpl'r, aut secũdum quid, ut superius dictum est. Hęc sunt quę de quiescenti Aristoteles & aliȷ̃ scripserunt.

Sola qō utrũ uirtus primi motoris sit maior uirtute terre,

Sed cum inanima omnia ab alijs motu cieãtur (de primo autem, eodemq; perpetuo mobili, qua ratione motu incitetur, & quo pacto princeps motor agitet in principis philosophiæ commentarijs disputauimus) reliquum est, ut explicemus, quomodo anima motum corpori afferat, & quodnã initium statuendũ sit motionis animalium.

Quoniam autem inanimata omnia mouentur ab altero. De primo uero moto, atq; semper moto, quo modo mouetur, et qualiter ipsum mouet primum mouens, determinatum est prius in his, quæ de prima philosophia, reliquũ est cõsiderare, quo modo aĩa mouet corpus, & quid sit principiũ motus in aĩali.

Cum dixisset, q̃uo omne qd' mouetur indiget quiescẽte, & quomõ non, & quæ indigeãt, & quę nõ, nunc accedit ad pertractandum de principio motus, qui fit in aĩalibus, quę seipsa mouent de loco ad locũ, & explodit duo ab eius cõsideratione, aĩata quidem, nõ enim uult dicere de principio, unde moueatur inanimata, q̃m illa nõ mouẽtur a se, sed ab externo motore, & primum motũ, q̃m unde, & a quo moueatur primum mobile, in libro pħicorũ dictũ est, unde restat, ut solum de principio, a quo animalia mouentur, dicamus, inquit. Q̃m inanimata oĩa mouentur ab altero ac ab externo motore, ideo de principio horum, nihil nũc dicẽdum. De primo uero moto, atq; sempꝰ moto, quo modo mouetur, & qualiter ipsum mouet primũ mouẽs, determinatũ est pri⁹ in ĥs, quę de prima pħia, reliquum est ꝯsiderare de motore aĩaliũ, q̃ modo aĩa mouet corpus & quid sit principiũ motus in aĩali.

Siquidem animata cãm afferunt motui aliorũ, præterquam ipsius uniuersi cõuersioni, modo illa mutuos non præstent motus, quoniam inter se colliduntur.

Aliorum enim præter totius motum, animata causa motus sunt (quæcunq; non mouentur ab inuicem) propter id quod offenduntur ab alijs.

Posset quis dicere, si non uis dicere de motu inaĩatorũ naturali, & de principio illius, cur nõ dicẽdũ de motu inanimatorum uiolẽto, assignat hui⁹ rei cãm. & inquit. Aliorum enim præter totius motũ f pręter motum cœli, aĩata ipsa causa motus sunt, dico aliorum, quęcũq; non mouentur ab inuicẽ. f. natura, sed ui, quia ergo aĩalia sunt cã motuum uiolentorum, ab aĩalibus enim proȷ̃citur graue sursum, & aqua, & fugat aer, & ignis pellit, ideo idem principium est illorum, & idem finis, quo aĩalia illa mouent. Quo uero ad rẽ attinet, aĩaduerte ꝙ licet motus proiectorum pro maiori parte sit ab animalibus, tñ potest aliquod inanimatũ uiolenter moueri ab inaĩato, ut uentus mouet a media aeris regione, & fulgur ab extinctione nubium, satis autem est intelligere quod Aristote. dicit, esse uerum pro maiori parte.

Quapropter omnes eorum motiones exitum habent, animatorum enim sunt, quandoquidẽ animalia omnia alicuius rei causa & mouent, & mouentur, ita ut hoc ipsum constituatur exitus cuiusq; motionis.

Quapropter & terminum habent omnes ipsorum motus, etenim & qui animatorum. Omnia enim animalia & mouent, & mouentur alicuius gratia. Quare hoc erit ipsis cuiuslibet motus finis, quod est cuius gratia.

Quod uero motuum proiectorum, non sit quęrendum aliud principium, nec alium finem, exponit, q̃a mot⁹ proiectorum oẽs hñt finem, & terminum, sicut & aĩalia ipsos agentes finem intendunt, dicit. Quapropter & terminum habent omnes motus ipsorum inanimatorum, quę ui mouentur ab animalib⁹, etenim & qui animalium mot⁹ sunt, finẽ hñt, modo isti motus sunt quodam modo ipsorũ aĩalium, ergo habent finem. Causam affert, et inquit. Omnia enim aĩalia & mouent, & mouentur alicuius gratia, ergo in mouendo ul ipsa inanimata, hoc idem erit illis inanimatis finis cuiuslibet motus, quod est cui⁹ gratia & finis aĩalis mouentis, ergo non oportet aliter & seorsum agere de motu uiolento inanimatorum, q̃m ille reducitur ad motũ aĩalium, & ideo ab eodem principio & gratia ei⁹ finis est, quem intendit aĩal mouens.

At uidemus cogitationem, uisum, uolũtatem, selectionẽ, cu-

piditatem animalibus motum afferre. Hæc autem omnia ad mētem referuntur, & appetitionem, uisum enim, et sensus eādem, quam mens obtinent sedem, cum omnia iudicandi, & statuendi facultatem habeāt, attamen eo discriminum genere separātur, quæ alio tradidimus loco. Voluntas ira cupiditas appetitioni redduntur. Selectio cōmunis est cogitationis, & appetitionis.

Dianoea Intellectus Appetitū Cōcupiſ

Videmus autem mouere animal dianoeam, & phantasiam & electionem, & uoluntatem, & appetitum. Hæc tamen omnia reducuntur in intellectum, & appetitum, etenim phantasia & sensus, intellectiui eundem locum habēt. Iudicatiua enim omnia sunt, differunt autem secundum differentias, quæ in alijs dictæ sunt. Volūtas autem, & ira, & concupiscentia omnia appetitus sunt. Electio autem communis est intellectiui & appetitiui.

Exponit nunc omnia à quibus uidentur animalia moueri, & continuetur sic. Inaīata mouentur ab aīalibus, sed aīal uidemus moueri ab intellectu & phātasia, & electione, & uolūtate, & appetitu siue cōcupiscentia, oē enim principium a quo moueri uidet̃ aīal, est aliquod horum. Quo ad uerba attinet, hic Arist. inter dianoeam & intellectum nullam facit differentiā, deinde reducit hæc ad duo principia. s. ad intellectum, & appetitum, & dicit. Hęc tñ omnia reducuntur in duo, hoc est in intellectum, & appetitum, nō ꝙ phantasia & sensus sint intellectus, sed quoniam phantasia & sensus habent eundem intellectiui locum in illis in quibus sunt, est enim phantasia in brutis intellectus, ut in nobis intellectus est intellectus. Enumerauit uero sensum, nō quòd sensus sit principium motus, sed quatenus est principium mot⁹ phantastici, a quo aīalia mouētur. Quod uero subeant eādē rōnem, persuadet, & inqt. Iudicatiua enī oīs sunt, & sic quo iudicatiua sunt, subeūt rationem intellectus, differunt autem secundum differentias dictas in libro de anima. Sic igitur oēs potentiæ cognoscitiuæ reducuntur ad intellectum. Deīde reducit oēs appetitiuas ad unam, & dicit Volūtas autem & ira & cōcupiscentia, omnia sunt appetitus, & uno nomine appetitus dici possunt, licet in hominibus appetitus uolūtas sit, sed in brutis appetitus. Electio uero reducitur ad utrūq; scilicet ad appetitiuum, & intellectiuum, quoniam electio est quidam appetitus, non quicūq; sed eius, quod conclusum est per syllogismum deliberatiuum, ac deliberationē ipsam, & sic reducitur ad utrūq;. Hæc dicuntur principia motus aīalis, sed mota, ac ab erroribus concitata.

Quapropter id etiam, quod seligi potest, tale erit, cum non omne rationale seligi queat, sed rerum agendarum finis est, idcirco is, qui ita mouet, commodi, & boni rationem obtinet. immo non omnis honestus est, nam quoad gratia huius, alius est, & quoad finis est rerum, quæ rei alterius gratia sunt, eatenus mouet. Bonū quoq; emētitū boni locum tenet, atq; iucundum tale etiā est, quādoquidem illud ementitum bonum est.

Quare & appetibile, non omne autem intelligibile appetibile est, sed id quod est operabilium finis. Idcirco tale est bonorum, quod mouet, sed non omne bonum est, inquantū enim gratia huius aliud, & inquātum est finis eorum, quæ alterius, gratia existunt, hic mouet. Oportet autem ponere & apparēs bonum, boni locū habere, & delectabile, apparēs. n. est bonū.

Cum dixisset, e quo principio, qd̓ mouetur, aīalia mouentur nūc exponit, a quo principio illud principium mouetur, & quid est motor immobilis in motu aīalium. Est enim in motu aīalium (vt dictum est) duplex mot⁹ principium alterum mouēs motum, & istud est intellect⁹, & appetitus, uel electio. Alterum mouēs immobile, e quo illud principium mouet̃. Cū igitur dixisset de principio moto, nunc de principio immobili agit, & cōcludit quasi ex dictis, ꝙ illud sit appetibile, nam si principium motū est intellectus & appetitus, cum istud moueatur ab appetibili, igitur principiū immobile erit appetibile. & qm̄ oē appetibile est intelligibile, nullus enim appetitus fert̃ supra ignotum. Supponens ergo appetibile, qd̓ intellectum & appetitum mouet esse intelligibile, exponit quale intelligibile, & dicit. Non omne autem intelligibile appetibile est, qm̄ non speculabile. Speculabile enim intelligibile est, & tñ non est appetibile. sub rōne speculabilis, aut intelligibilis, sed illud intelligibile est appetibile, quod est operabilium & actionum finis. Finis enim mouet appetitum agentis. Hinc concludit ꝙ tale appetibile qd̓ mouet sit bonum, et ita uult habere qd̓ intelligibile qd̓ mouet ut appetibile, sit bonum. Deinde exponit quale bonum, nō. n. oē bonū, ut inquit, est qd̓ mouet, multa enim sunt bona, quæ non mouent appetitum, qm̄ non appræhenduntur, ut bona, idō dicit. Illud bonum mouere, ut appetibile, qd̓ est finis, & quod mouet ut finis, & lege enim pro sed, hoc pacto, sed inquantum gratia huius est aliud, & pro id est, inquantū est finis eorum, quę alterius gratia existit, hic idest ad hāc rationem mouet. Sic igitur quod mouet immobile, est appetibile, ergo intelligibile, & non oē intelligibile, sed quod est finis operabilium, hoc est bonū, ergo intelligibile mouet, quo est bonum, & nō quo est omne bonum, sed ea ratione qua est bonum & finis. Quare appetibile quod mouet immobile, mouet quo est bonum ut finis. Sed dices an bonum ut finis sit simpliciter bonum, Respōdendo, inqt, oportet autem ponere & apparens bonum & delectabile habere locum boni, apparens enim bonum est bonū saltē appetenti, & sic bonū quod mouet ut finis satis est, ut sit uel simpliciter bonum uel apparēt bonum. Animaduerte quòd per intelligibile, intelligit indifferenter cognoscibile siue phantasticum, quod est brutorum, siue intellectuale, quod est hominum, nam & per intellectum indifferenter intellexit & phātasiam, quæ mouet bruta, & intellectum proprie, qui mouet homines.

Constat igitur mobile perpetuū, partim simili modo à primo agitari motore, ut singula animalia ab re appetibili, partim alio modo. Ergo perpetuum obtinet motum, cum animaliū impulsa s exitu terminetur, & fine, id enim quod perpetuū est, pulchrum habetur, & quod re uera est, & prius, bonum statuitur, nec modo est, modo non est, ac omnino diuinius, atq; nobilius est, quam ut quicquam aliud prius se habeat.

Quare manifestum est, quoniam est quidem inquantum similiter mouetur, quod semper mouetur, à semper mouente, & animalium unumquodq;, est autem ut aliter, idcirco & hæc semper mouentur. Motus autem animalium habet finem, sempiternum autem bonum, & uere & primo bonum, & nō aliquando quidem, aliquando autem non, diuinius, & honorabilius est, quam ut sit prius. aliter enim

Ex his cōcludit per ordinem quædam, quorum primū est, quòd animalia quæ mouentur, quædam semper mouētur, & uniformiter, & inuariabiliter, ut cœlestia, quæ ideo semper mouentur, quia similiter a mouente semper, cui⁹ finis est inuariabilis, mouentur. Quædam nec semper, nec eodem modo, qm̄ non mouentur a mouente semper, & finis ob quem mouentur, uariabilis est, qm̄ nūc bonum est, nunc non bonum, nunc apparet bonum, nūc nō apparet, et hoc pacto mouentur aīalia terrena, unde inquit. Quare manifestum est, quoniam est quidem & animalium unumquodq;, quod semper mouetur, inquātum similiter mouetur a semper mouente, ut unumquodq; animalium cœlestiū, quatenus enim mouetur a semper mouente, semper cœlū mouetur, quatenus etiam mouetur a motore eūdem, finē semper sibi intendente. semper & uniformiter mouet̃. De⁹ enim intendens semper bonum uniuersi cum illud inuariabiliter intēdat, semper inuariabiliter eodem modo mouet, & quia est semper mouens, cœlum semper mouet̃. Aīalia igitur cœlestia mouentur semper, & similiter, semꝑ quidē

a mouēte

amouente sempiterno, sibr uero, quia a mouente sibr eādē intentionem habente. Sempre enim intendit bonū uniuersi, quòd fieri nō pōt, nisi motu, ut credit Arist. Deinde ponit qualr mouentur terrena aīalia, & dicit. Est autem unū quodq; animalium moueri ut aliter, & nō semper, ut aīal terrenum. Mouetur enim a motore nō sempiterno, ideo nō mouetur semper, & a motore uariabili, qui nūc unū nunc alium finem intendit, & sic non similiter. Proprerea concludit drām horum, & inquit. Idcirco & hęc semper mouentur & uniformiter. s. animalia cœlestia, motus aūt aīalium terrenorum hēt finem, & sic nō semper mouētur, terrena aīalia nec uniformiter. Huius differentię cām affert, & legat causaliter particula aūt hoc pacto, qm̄ sempiternum bonum, & uere bonum est, & primo bonū, & nō aliquando quidem, aliquando aūt non diuinius & honorabilius est, quā, ne sit prius, sed est uniforme et sempee ęquale, bonum uero terrenum nec est uere honū, nec primo bonū, & aliqñ qdē, aliqñ non est bonū. Quo itaq; ad drīā attinet, motor cœlestis est sempiternus. qm̄ separatus a corpore & magnitudine, ideo semper mouet, est inuariabilis ī intentione, non enim nunc intendit unum finem nūc aliū, nec finem quem intendit, intendit nūc magis nunc min⁹, sed eodem modo semper, ideo animalia cœlestia mouētur semper, & uniformiter, semper quidem, quo mouentur a mouente semper, uniformiter ūo, quo mouentur a mouente semper intendente unum finem & eodē modo. s. bonū uniuersi. At animalia terna contra, non mouentur semper, quoniam uel eorum motor non est semper, uel non semp illis inest, ut moueat, nec uniformiter, qm̄ motor eorū uariabilis est in sui intentione, nunc enim unum finem nunc alium intēdit, & finem quem intendit nūc magis. nūc minus intendit. Hæc Aristo. credidit, quæ an uera sint libro octauo physicorum refutauimus.

Et certe primum immotum mouet, sed animal appetitio mouet, quæ ipsa etiā si moueatur, non tñ per locum mouetur.

Quod igitur primum est, non motum mouet, appetitum autem motum mouet, ultimum uero eorum, quæ mouentur, nō necesse est mouere aliquid.

Secundo concludit ordinem In mouentibus & motis in aīali, & dicit. Quod igitur est primū mouens. s. appetibile mouet & non mouetur, qm̄ mouet, ut finis, qui a nullo mouetur. Appetitiuū autem mouet, sed motum ab appetibili & primo mouente. Vltimum uero eorum quæ mouentur. s. corpus aīalis, quod ultimo mouetur ab appetitiuo, & anima appetente, non necesse est mouere aliquid, alioquin esset procedere in infinitum, dico non necesse, qm̄ si mouet aliud, ut lapidem uel baculum, hoc per accidēs est, per se autem non necesse est mouere aliquid. Patet ergo ordo in mouentibus & motis in ipso animali.

Ex his compertum est, idq; optima ratione, impulsum eorū, quæ oriuntur, ultimum eorum esse, quæ prodeunt, animal enim motu agitur, & ingreditur uel appetitione, uel optione, alteratione tamen aliqua facta per sensum, aut uisum.

Manifestum autem ex his etiam, q rationabiliter latio ultima factorū est in his, quæ fiunt. Mouetur enim & procedit animal appetitu, aut electione, alterato aliquo, secundū sensum aut phantasiam.

Tertio cōcludit, q in aīalibus generabilibus, latio est ultima motio, eorum motuū, quæ fiunt, in his quæ fiūt, dixit in his quæ fiunt, excludēdo aīalia cœlestia, quæ nec ipsa, nec eorum motus fiunt de nouo, probat, quoniā animal mouetur & procedit de loco ad locū appetitu, ut bruta, aut electione ut homines, & hoc non nisi alterato aliq̄ interno motore, aut secundū sensum, hoc est alteratione sensuali, aut ſm phantasiam, hoc est alteratione phantastica: Quo quidē aīal mouetur & procedit appetitu uel electione: motus localis est post generationem animalis, nō enim potest aīal appetere, aut eligere, nisi fuerit prius genitum, & perfectum existēs. Quo uero appetitio, & electio non possunt inesse aīali, nisi per alterato principio, quod est in ipso sensuali, aut phātastica alteratione motus localis sequitur alterationē, quare recte ultima est latio in aīalibus generabilibus, prima uero & unica est in animalib⁹ cœlestibus, ut dictum est.

Qui intelligit quodammodo in actionem nunc incūbit, nunc non incūbit, & mouetur, nunc non mouetur, eodem sane modo de rebus statuendum uidetur, quæ immotæ cogitatione comprehenduntur, & ratiocinatione colliguntur.

Quo modo autem intelligens, quandoq; quidem operatur, quandoq; autem non operatur, & mouetur, quandoq; autē nō mouetur dicēdum. Videtur enim similiter accidere, ut & de immobilibus, intelligentibus & syllogizantibus.

Hactenus de principijs mouentibus, nunc uero proponit dicere, de mō, quo ex illis principijs aīal mouetur, & primo proponit hoc, et dicit. Quo modo autem intelligēs quandoq; quidem operatur, quādoq; autem non operatur, & q̄uo aliquando mouetur, quandoq; autem nō mouetur, dicendum est. Quo uero ad rem attinet, animaduerte q aīalia dupliciter mouentur, & ad agendum, & ad locum, ideo hæc utraq; proposuit, q̄uo assequatur aīal, ad agendum quidem, cum inquit. Quo modo aūt intelligēs quandoque operatur, quandoq; aūt non operatur. Ad locū uero, cum ait. & q̄uo qñq; quidem mouetur, quādoq; autem, non mouetur. Proposita intentione, tāgit modum generatim, & dicit. Quod ita mouetur ad agēdum, & de loco ad locum, ueluti intelligens, & syllogiçans intelligit et syllogiçat de immobilibus, hoc est de speculabilibus. Speculabilia. n. immobilia uocat, qm̄ nec sunt operabilia, nec uariabilia, & dicit. Videtur enim similr accidere intelligēti, q mouetur ad agendum, & de loco ad locum, ut accidit intelligentibus & syllogiçantibus propria quęsita de ipsis immobilibus. Quo uero ad similitudinem attinet, animaduerte q sicut in speculabilibus speculatiu⁹ intellect⁹ omnia reducit ad ens, qm̄ omnia speculatur, ut habent rationem entis, sic intellectus practicus omnia, quę agit, reducit ad bonum, qm̄ omnia agit, quatenus uidētur bona. Amplius sicut speculatiuus ex ratione entis syllogiçat de speculabilibus, sic practicus de oībus operabilibus syllogiçat ex rōne boni. Præterea sicut in speculabilib⁹ est deuenire ad aliquod complexum, ad qđ alia reducuntur, ut de eodem nō uerificantur simul esse & non esse, ita tn̄ operabilibus deueniendū est ad hoc cōplexum finis est appetendus. Adhuc sicut speculatiuus intellectus cū speculatiue syllogiçat primo accipit propositionem uniuersalem, deinde aliam sub illa, ut ex illis cōcludat quęsitum, sic practicus intellect⁹ primo accipit unā propōnem indeterminatam, deinde sub illa accipit unam particularem, ut concludat q quęrebatur, esse agendū, uel de loco ad locū esse mouendum, recte ergo intellectū practicū ad agendum cōparauit speculatiuo ad speculandum.

Verum in his contemplatio finis est, nam ut duas homo percepit propositiones conclusiones conclusionem excogitauit, eādēq; composuit, sed in ijs, quæ geruntur, duabus à propositionibus conclusio ducitur, quæ eadem actio est.

Sed ibi quidem speculatio finis est (cum enim duas propositiones intellexerit, conclusionem intellexit, & cōposuit) hic aūt ex duabus propōnibus, conclusio quæ fit operatio est.

Cū posuisset cōuenientiā inter intellm̄ speculatiuū syllogiçantem, & practicū syllogiçantē, nūc ponit drām, et uult q in syllo, quo utitur intellectus speculatiuus, finis est scire, & speculari, & nihil aliud, qm̄ ex cōclusione nihil aliud relinquitur nisi scire. In syllō ūo, quo utitur practicus, finis est, operatio, unde dicit. Sed ibi quidē in syllogismo facto ab intellectu speculatiuo finis est speculatio, scia & ueritas. Cui⁹ cām exponit, & inquit. Cū enim

intellectus speculatiuus duas propositiones intellexerit, conclusionem composuit, & intellexit, & non quærit ultra, & sic finis est ueritas, & scientia, & nihil aliud. Hic autem s. in syllõ facto ab intellectu practico cõclusio, quæ fit ex duabus propositionibus, operatio est, & per operationem, non semper executionem intelligit, sed deliberationẽ ad exequendũ interdum, aliqñ executionem, hæc enim quæritur in tali syllogismo, & non scire.

Vt cum nouerit cuiq; homini incedendum esse, & ipse homo primo quoq; tempore incedit. Item si nulli incedendum sit homini, & ipse homo confestim quiescit, & hoc utrũq; efficit, nisi ab aliquo uel prohibeatur, uel ad aliud cogatur. Commoda res conficienda, ædes commodæ, ædes primò quoque tempore architectatur.

Veluti cum intellexit quod omni homini sit ambulãdum, ipse autem q. sit homo, ambulat confestim. Si autem q. nulli homini nunc ambulãdum sit, ipse autem q. sit homo, statim quiescit. Et hæc ambo operatur, si non aliquid prohibeat, aut cõpellat, esse faciendum, nisi bonum, domus autem bonum, domum facit statim.

Exemplificat, & dicit. Veluti cum intellexit q̃s ꝙ omni homini sit ambulãdum pp cãs notas, & intellexit, quòd ipse sit hõ, his intellectis, ambulat confestim, hoc est primum exẽplũ in syllõ affirmatiuo dat scd̃m in syllõ negatiuo & dicit. Si aũt intellexit, ꝙ nulli homini nũc ambulandum sit, & intellexit ꝙ ipse sit hõ, statim quiescit. Addit qđ hæc ambo exequitur ac operatur, si nõ aliqd prohibeat, aut copellat esse faciendum, nam subaudi, si intellexit non esse faciendum nisi bonũ, & intellexit ꝙ domꝰ sit bonum, domum facit statim, nisi prohibeatur. Quo uero ad syllõs attinet, animaduerte, ꝙ in his syllĩs cõclusio nõ est deliberatio, sed executio, qm̃ homo propositiones illas intelligit, mox eius conclusio simul est operatio, & deliberatio. At in consultatione, finis non est operatio, sed deliberatio, ad quam sequitur executio. Ideo exempla hæc fuerunt astricta ad deliberationem coniunctam cum operatione, uerum utroq; modo syllogismus practicus dicit, sed de hoc infra diligentius.

Integmenti indigeo, id cuius indigeo mihi conficiendum, tunicæ indigeo, tunica conficienda est, ita conclusio, quæ est tunica conficienda, actio, & functio erit. Quinetiam sumpto initio à re, quæ principium operis est, agit, ut si tunica fuerit, necesse est principium antegressum esse, unumq; aliud consequitur, & statim alterum conficitur. Ex his probatum uolumus conclusionem esse notionem,

Tegumento indigeo, uestimentum est tegumentum, uestimento indigeo, quo indigeo est faciendum, uestimento indigeo, uestimentum est faciendum. Et conclusio, quæ est, uestimentum est faciendum, operatio est. Operatur autem à principio, si uestimentum erit, necesse est esse hoc, si hoc, hoc, & hoc est primum à quo operatur statim. Quod igitur operatio sit conclusio, manifestum est.

Dedit exẽpla in syllogismis in quibus finis et cõclusio est deliberatio & operatio simul, hic dat exẽplum in syllogismis, in quibus deliberatio præcedit operationem, & dicit. Tegumẽto indigeo, ut propter frigus, & hyemẽ, uestimentum est tegumentum, ergo uestimento indigeo, hic est syllogismus deliberationis. Deinde tangit syllogismũ, cuius conclusio est deliberatio cõiuncta operationi, & dicit. Quo indigeo faciendum, uestimẽto indigeo, ut fuit cõclusum, ergo uestimentum est faciendum, ubi pꝫ, qđ conclusio quæ est, uestimentum est faciẽdum, operatio est deliberationi cõiuncta. Modum uero operandi exponit, & uult qđ syllogismo practico operans proficiscitur usq; ad illud, quod est principium operationis, uerbi cã, si faciendum est uestimentum, habendum est pannum, si hñdum est pannum, habenda est pecunia, si hñda est pecunia, enumeranda est mercatori, operatio ergo faciendi uestimentum incipit a numeratione pecuniæ, & hoc dicit, licet obscure, operatur autem qui operatur non ab eo, a quo conclusit esse operandum, sed a principio operationis, quæ est enumeratio pecuniæ, uerbi causa. si uestimentum erit faciẽdum, necesse est esse hoc. s. hñre pannum, si hoc est necesse scilicet habere pannũ, necesse est esse hoc. s. enumerare pecuniam mercatori, & hoc est primum, a quo operans operatur statim, & sic patet aliud esse primum in intentione, & aliud in executione. Primum enim in intentione est facere uestimentum, primum uero in executione est ultimũ in intentione, ut enumerare pecuniam mercatori. Tũc epilogat, & inquit. Quod igitur operatio sit conclusio syllogismi practici manifestum est.

Propositiones, quæ actionem afferunt ex duplici genere cõnectuntur, rei commodæ, & eius, quæ fieri posit.

Propositiones autem factiuæ per duas species fiunt, & per bonum, & per poßibile.

Hic dat loca propõnum, quibus utitur practicus, & ut inquit Aristo. primo rhetoricorum magnorum ad Alexandrum, duo sunt loca, quibus syllogiçamus agenda, bonũ est posse. Nisi enim quòd intendis, sit posse, non syllogiçamus esse agendum, nec de illo est deliberatio, & si probamus aliquid esse agendum, utimur loco a bono, est. n. primum principiũ in practicis syllĩs, bona sunt agenda. Quare cum aliquid est bonum, et nobis posse, id oẽ est agendũ, & hoc proloquium oẽs syllĩ practici supponunt, & per hoc proloquium propositiones oẽs probantur, quor ꝯo locis, probetur aliquid esse bonum, in iudiciis nr̃is rhetoricis diximus. Quærunt hic utrum cõclõ syllogismi practici sit operatio, uidetur qđ non: qm̃ deliberatio præcedit operationem, sed deliberatio est conclusio alicuius syllĩ practici, ergo non semper operatio est conclusio syllogismi practici. Aluernus & Candauẽsis uiri peripatetici pariter asserũt qđ syllĩ practici proxima & immediata conclusio non est operatio, sed cognitio operabilis, ut qđ uestimentum est faciendum, qm̃ sicut in naturalibus motus & terminus motus sunt eiusdẽ generis, ita in motu rõnis. Sed syllogismus practicus est cognitio quędam, & de genere cognitionis intellectualis, ergo conclusio debet esse de genere cognitionis, & sic est cognitio operabilis. Preterea intellẽs practicus non operatur nisi mediãte appetitu. Appetitus aũt sequitur cognitionẽ, hæc autem nõ est nisi per syllm̃ ad conclusionem, ergo non põt appetitus deliberare, nisi prius sit per syllm̃ conclusa deliberatio, & in hoc habetur cognitio operabilis, unde si qs syllogiçet omni homini est ambulandum. Ipse sum homo, ex his non statim habetur operatio, quę est ambulare, sed cognitio operabilis, ex qua postea mouet appetitus ad huiusmodi operationem, & demum sequitur operatio illa. Possumꝰ ergo dicere, qđ operatio non est conclusio immediata & proxima syllĩ practici. Aristo. autem uolens noiare principalem & finalẽ conclusionem practici syllogismi, aut operationem esse conclusionem, quoniam illa est finaliter intenta, nam practici licet habeant aliquã cognitionem, illa tamen finaliter est propter opus.

Quæstio an conclu. syllĩ practici sit operatio.

Vt qui disputant, & interrogant, hi enim compertiorẽ omittunt propositionem, alteram uero proponunt, ut cogitatio quæ præest, nihil consideret, ita in rebus, quæ geruntur accidit, ut si commodo sit homini incedere, certe non immoratur in agnoscendo se hominem esse.

Quemadmodum autem interrogantium quidam, sic alteram propositionem, eam quæ est manifesta, intellectus insistens non considerat, ut si ambulare est bonum homini, q. ipse sit hõ, non iam immoratur.

Dixit qđ practicus, ut eligat operationem syllogiçat p

duas

duae propõnes, ne ꝗs credat, ꝙ semper hoc faciat, ondit ꝙ operationem concludit interdum enthymematice una propõne assumpta, altera uerò, quæ mãifesta ẽ, nõ expressa, sed supposita, & dicit. Quemadmodum aũt interrogãtẽs qdã, alterã propõnẽ supponunt, & interrogant a rñdente illã, quę forte posset ab eo negari, sic practic⁹ syllogiçãs opõnẽ alterã propõnẽ, vȝ, eã quę manifesta est, intellectus insistens non considerat, sed alterã tm̃, quæ uidetur cõsideratiõe digna, ut si ambulare sit bonum hoi ꝙ ip se hõ sit, nõ iam immoratur, quia omnibus pȝ, ideo illa assumpta. s. ambulare est bonum hoi, mox ambulat, nisi impediatur, quare pro electione non semper utitur practicus utraq; propõne, sed altera tantum.

Quæcũq; igitur alia, nulla ratiocinatione duce, agimus, celeriter agimus, nam postquam actionem, quæ cuius rei gratia notatur, suscepit uel sensu, uel uiso, mente, quãprimum actione, cuius desiderio flagrabat, fungitur, propterea q. loco interrogationis, uel notionis munus appetitionis præstatur. Cupiditas mihi dictat ebibendũ esse, tum uel sensus, uel uisum, uel mẽs subdit hocce potulentũ esse, confestim illud hauritur.

Quapropter & quæcũq; alia non ratiocinãtes operamur, celeriter operamur, nam cũ operatur aut sensu ad id, cuius gratia, aut phantasia, aut intellectu, quod appetit statim facit. Pro interrogatiõe. n. aut intellectiõe, appetitu fit actio. Potabile mihi concupiscẽtia dicit, hoc aũt esse potabile sensus dixit, aut phãtasia, aut intellectus mox bibit.

Hic docet quõ bruta opanť, cũ nõ syllo practico opõnẽ ꝯcludãt. Et primo declarat ꝙ nos aliqñ sine practico syllo opamur, loco illius utẽtes sensu, aut phãtasia, aut intellu, & dicit. Quapp & quęcũq; alia opabilia nõ rõcinãtes practico syllo opamur, celeriter opamur, & ꝙ celeriter probat, & inqt. Nã cũ id ꝙ appetit, hõ nõ syllo practico, sed aut sensu, aut phãtasia, aut intellu ad id cu⁹ grã est, opať, statĩ facit, qm̃ sola cognitiõe usus est, & nõ rõcinatione, & hoc inqt. Pro interrogatiõe. n. aut intellectione, hoc est loco discursus et interrogatiõis actio fit ab homine appetitu solo dictãte, & nõ intellu syllogiçãte. Exẽplũ affert: & inqt. Potabile mihi cõcupiscẽtia dicit, & appetit⁹, sitio. n. hoc aũt esse potabile sensus dixit, aut phãtasia, aut intellu, mox bibit. Ecce ꝙ fit opatio, & nõ pręcessit syllus practicus, sed appetit⁹ elegit utẽs sensu, aut phãtasia, aut intellectu demonstrãte quod est præsens, esse illud appetibile, ꝙ appetitus concupiscit.

Ita animalia impetum capiunt uel ad motũ, uel ad actionẽ.

Sic igitur ad motũ & ad operationẽ animalia impelluntur.

Ex his ꝯcludit modũ, q̃ ad motũ & ad opõnẽ mouenť aialia, et dicit. Sic igiť ad motũ et ad opõnẽ aialia ipellũtur. Per appetitũ. n. desiderãt potabile, p sensuz aut phãtasiã oñdit hoc eẽ fontẽ, & potabile, mox opanť, et hæc cõne irrõnabilia dñr, qm̃ opantur sine pcedẽte discursu.

Et cum appetitio præcipua causa motus sit, eademq; excitetur uel per sensum, uel per uisum, & notionem. & qui agunt, partim cupiditate, aut ira, partim appetitione, aut uoluntate concitantur, accidit, ut alia faciant, alia, agant.

Verum ultima quidem causa existente eius quod est moueri, appetitu. Et hoc facto aut per sensum, aut per phantasiam, & intellectionem, & appetentium operari, hæc quidem per cõcupiscentiam aut irã, hæc aũt per electionem aut uoluntatem, hæc quidem faciunt, hæc aũt operantur.

Hic tãdẽ oñdit, ꝙ ultima cã mouendi est appetit⁹, aut mot⁹ a rõne, aut mot⁹ a sensu uel phãtasia, & sumit quasi tria, ut inferat quartũ, & dicit. Verũ ultima qdẽ cã existẽte appetitu ei⁹ ꝙ est moueri & opari, ut supponit q̃si p se notũ, hæc est prima, dat secũdam, & inquit. Et hoc facto in actu, & moto ac actuato aut p sensum, aut p phãtasiã, & intellectionẽ demñantẽ, hoc esse illud appetibile, ꝙ appetit, hæc ẽ secũda, quę pȝ, qm̃ dato ꝙ appetit⁹ appetat potabile, nisi sensus sibi demõstret, hoc est potabile, uel phantasia, nõ bibet aial. Dat tertiã, & dicit. Et eorũ quæ appetũt opari, alia qdẽ p appetitũ sensualẽ, vȝ, p concupiscentiã & iram appetũt, alia p uolũtatẽ & electionẽ, q̃ sũt appetit⁹ intellectuales, iõ aialia hęc qdẽ faciũt. s. appetitu sensuali actuato p sensum uel phãtasiã, hæc aũt opanť appetitu intellectuali actuato p intellectum et syllm. Quare ultima cã mouẽdi est appetitus nõ simplr, sed ut actuato ab aliqua uirtute cognoscitiua, quæ sibi demõstrat, hoc esse illud appetibile, quod appetit. Hæc de causis, & de modo quo aialia se mouẽt ex iiii causis.

Non aliter, quam ea opera, quæ non alieno impulsu, sed sua sponte agitari uisantur paruo excitato motu, laxis rotis, seque mutuo trudentibus, & quadrigæ, quæ ab auriga agitatæ statim mouent, & rursus in orbem uersantur, quoniã inæqualibus utuntur rotis, minor enim quasi cardo euadit, ut in cylindris fit, ita moueri animalia confirmamus, quippe quæ hisce instrumentis ornentur, & machinationibus instruãtur, hoc est neruorum, ossiumq; natura. quandoquidem ossa tanquam ligna, & ferrum sunt, nerui tanquam rotæ, quibus laxatis, & remissis motus agitur.

Quemadmodum autem automata mouentur, paruo motu facto, cum soluuntur, atque se inuicem pelluntur streblæ. Et currus, quem qui in eo insidet, mouet in rectum, & circulariter mouetur, propterea quod inæquales habet rotas. Minor enim quasi centrum fit, sicut in cylindris, sic & animalia mouentur, habent enim instrumenta huiusmodi: & eam, quæ neruorum naturam, & eam, quæ ossium est hæc quidem ut ligna, & ferrum. Nerui autem ut streblæ, quibus solutis, & contractis mouentur. αὐτομάτά. per se facientia. Strebla Torcularia Vincula Cylindrus

Hacten⁹ de principijs motus egit, nũc uult agere de instrumẽtis, tam primario, ꝙ alia mouet, q̃ secundarijs, quę ab illo mouenť, pcedit autem per siñtudinẽ ad currũ, cũ quo quãtũ ad unũ magis aial vř cõuenire, & etiã p siñtudinẽ aut ea quæ dñr p se mota, cũ qb⁹ quãtũ ad aliã rõnẽ uidenť etiã magis ꝯuenire. Pro intellectu ṽo eorũ quæ dicit aiaduerte qđ Aristo sumit exẽplũ ab artificialib⁹ quæ mouentur ueluti fecit secũdo de aia. Artificiale. n. magnã vř hře siñtudinẽ cũ aiali, estq; nobis notius. Est aũt artificiale motũ duplex, alterũ, cui⁹ motor extrinsecus nõ cernitur, ut horologiũ & id gen⁹, hmõi artificiale, ꝙ a se moueať, græci automaton appellãt, quasi p seipsum faciẽs, et motũ. Alterũ est, cui⁹ motor extrinsecus appet, ut currus, & cætera id genus. Arist. ergo sumit siñtudinẽ ab utroq;, & declarat instrã, qbus aial moueť, & dicit. Quẽadmodũ autem automata moueť puo motu facto. s. cũ soluuntur streblæ. & cũ streblæ se pellunt, ṽba hæc suspẽsiua sunt usque ibi. { Sic & aialia. } Quo tñ ad ṽba attinet, p automata machinas artificiales intelligit. quæ ab seipsis uidentur moueri, cũ nõ appareat extern⁹ motor, ut horologia, molendini, q sint aqs uẽto moueť, & naues, & id gen⁹, oia hæc automata q̃si per seipsa motũ faciẽtia dñt a gręcis, propriæ tñ Arist. horologia intellexit. Per streblas gręce latine torcularia uel uincula, qb⁹ patenť horologia intelligit, ideo uult qđ puo motu facto ex solõne streblarũ hęc moueť. Hęc est prima cõparatio, ĩ q̃ aial vř maxime simile automatis, qm̃ hoc, qđ sicut i automatis motor nõ patet, ita in aialibus primus motor non patet. Deinde ponit scđam, & cõtinueť suspensio hoc pacto, & sicut curr⁹ quẽ auriga, qui ĩ eo insidet mouet in rectũ, propterea qđ inæquales habeat rotas. s. maiores, & minores. Minores qdem, quę sunt ueluti uertices axis curri. Maiores ṽo circa uertices cõstitutas, est. n. minor rotula, in cu⁹ medio ṽtex est, ueluti cẽtrũ rotulę maioris. Dico minorẽ rotulam esse

ueluti centeum maioeis rotulę, ſicut in cylindris, in quibus rotula minor, ut centrum eſt rotulæ maioris. Et licet cylindrus multiplr accipi ſoleat, hic pro horologio accepit. Tunc terminat ſuſpenſionē, & complet ſiſitudinem. q. d. ſicut hęc ita ſe hñt ĩ inſtrumētis mot⁹: ſic & aĩalis mouētur ſuis inſtrumentis. Cuius cãm exponit, & dicit. Habent enim inſtrumenta huiuſmodi quæ ſunt curri, & eam naturam quæ neruorũ eſt, nerui enim ſimiles ſunt chordis curri, quibus equus ligatur ligno, & habent eam naturã quæ eſt oſſium, ut ſunt ligna & ferrum, cui ligatur equus. Amplius nerui in aĩalibus ſunt ut ſtrablæ in horologĳs, quibus ſolutis, & contractis mouentur animalis. Quo autem ad comparationem attinet, aĩaduerte, ꝙ in aĩali ſunt omnia ſimilia, quæ curro inſunt, I aĩali enim eſt aliquid, quòd eſt ſimile aurigę vȝ, anima, & aliquid ꝙ eſt equo ſĩle, vȝ ꝙ quidem mouet & mouet̃, ut cor, ꝙ eſt principale inſtrumentũ cæteta mouẽs, inquantum ab alio mouetur, & aliquid qđ eſt ſimile ligno, vȝ, oſſa, & aliquid quod eſt ſĩe chordis, vȝ, neruos, nã ut currus mouet̃ tractis & diſſolutis chordis, ita aĩal neruis. Hęc de cõparationibus.

Verũtamen in operibus quæ ſua ſponte mouentur, & in quadrigis nulla ſaboritur alteratio, etiam ſi in orbem idem uertatur. Cõtra in animali idem tum ampliari, tum diminui, & faciem corporis uariare põt, partibus ex calore augeſcentibus, & iterum ſeſe adſtringentibus ob frigus, iiſdẽq; alterationem contrahentibus.

Verum in automatis, & curribus non eſt alteratio, quãuis idem circulo moueatur. In animali autẽ poteſt idem & maius, & minus fieri, & figuras imitare, augmentatis partibus propter caliditatem, & iterum contractis atque alteratis propter frigiditatem.

Quia accepit quandã conuenientiã inter artificialr mota, & animalia, nũc aſſignat dĩam, ut colligatur modus quo inſtr̃a aĩalis mouentur a principali inſtr̃o, & dicit. Verũ in automatis et curribus nõ eſt alteratio de nouo facta lo inſtr̃is motus, nec ad calidũ nec ad frigidũ, ꝗ͂ħis idẽ, & eadẽ axis circulo moueat̃. In aĩali aũt idẽ mẽbrũ põt fieri maius & minus, & figuras ꝑmutare, augmentatis partibus ꝑꝑ calĩtatẽ miſſam ad ipſas, & iterũ cõtractis ac alteratis ꝑꝑ frigiditatẽ, hoc eſt ꝑꝑ cõtractionẽ calidi ad locũ vñ uenit, per frigiditatem. n. intelligit retractionem calidi. Quo aũt ad dĩam hanc aĩaduerte, qđ in aĩali cũ ſpiritus calidus diffunditur, & dilatatur, mẽbrũ mouetur extẽſione, ut brachium cũ uer ſpũs calidus cõtrahit̃, facta frigiditate mẽbrum cõtrahitur.

Viſa, ſenſus, & conſignatæ in animo notiones commouent, ſenſus enim cum alterationes quædam ſint, confeſtim inducuntur. Viſam, & notio rerum agendarũ aim obtinent, etenim ſpecies uel caloris, uel frigoris, & rei uel iucũdæ, uel formidabilis mẽte ꝑcepta quodãmodo talis agnoſcitur, qualis res quæq; eſt.

Alterant autem phantaſiæ, & ſenſus, & intellectiones. Senſus quidem, nam ſtatim ſunt alterationes quædam exiſtẽtes, phãtaſia uero & intellectio hñt rerum uirtutẽ. Aliquo. n. modo ſpecies intellecta calidi, aut frigidi, aut iucundi aut triſtis, talis quidẽ exiſtens eſt, qualis quidem & rerum unaqueq;.

Cũ dediſſet dĩam inter inſtr̃a quibus mouentur machinę artificiales, & inſtr̃a, quibus mouentur aĩalia, & dixit, Q̃ inſtr̃a qbus aĩalia mouentur, extẽdunt̃, & cõtrahunt̃, alteratione, nã diffuſione ſpirituũ & caloris extenduntur, cõtractione ꝟo caloris, cõtrahuntur, & quieſcũt. Nunc uult declarare, cãm alterationis mẽbrorũ, & declarare, ex qua cã, mẽbra alterant̃ ad calm, & ad fridũ, pro cui⁹ deductione, ut mihi vr̃, cõſtituit ꝓloquia, quorũ primũ eſt, phãtaſię, ſenſus, & intellectiones alterãt corpa nr̃a, & mẽbra aliqñ ad calidũ, aliqñ ad fridũ, & ad alias qualitates, & hoc proponit, & inquit. Alterãt autẽ phãtaſiæ, & ſenſus, & intellectiones corpora noſtra, & mẽbra. Et ꝑ phantaſias phãtaſmata, quę actu mouẽt ſenſum phantaſticũ intelligit, per ſenſum etiã, ſpẽm rei ſenſibilis, quę actu mouet ſenſum, & per intellectionẽ notionem intelligit, quę actu mouent intellm, ꝓbat ſuppõnẽ, & dicit. Senſus qdẽ, hoc eſt ſpẽs ſenſibilis actu mouens ſenſum, alterat, qm̃ ſtatim ſpẽs ſic actu mouẽtes ſenſoria alterationes quędã ſunt exiſtẽtes, & iõ ſpẽs calidi actu mouẽs tactoriũ, calefacit, ſpecies frigidi, frigefacit, ſpẽs rei dulcis actu mouẽs guſtatorium, ſapit, & ſic de alĳs, & de hoc parua qõ eẽ vr̃, ut poſtea dicemus, ſecũdo hoc idẽ ꝓbat de intellectiõe, & imaginatiõe, & dicit. Phãtaſia ꝟo, & intellectio, hoc eſt phãtaſma actu mouẽs phãtaſticũ ſenſum, & notio actu mouens intellm hñt rerũ, ex qb⁹ ſunt cauſatę, uirtutẽ, ut phãtaſma calidi uirtutẽ calidi, phãtaſma frigidi uirtutẽ frigidi, & hoc inqt. Aliq̃. n. mõ ſpẽs intellecta calĩ, aut fridi, aut iucũdi, aut triſtis, talis quidem eſt, nõ quidẽ in alterãdo intellm, ſed ĩ alterãdo nos, qualis qdẽ & rerũ unaqueq; eſt, ex q̃ oritur. Per quę dat intelligere, ꝙ uirt⁹ cãę aliq̃ mõ reſeruat̃ in ſuo effectu, ueluti effect⁹ quodã mõ hȝ eſſe ĩ ſua cã. At cũ ſpẽs rei ſenſibilis, uel intelligibilis effect⁹ ſit, & ſenſibile uel intelligibile ſit cã, iõ uirtus rei ſenſibilis uel intelligibilis reſeruat̃ in ei⁹ ſpẽ, q̃re põt altrare, ſicut ipm ſenſibile. *An ſpecies mouent.* Ex q̃ pȝ aliqđ nõ formalr calm poſſe calefacere, ut ſpẽs calidi, quatenus ꝟtutẽ ſeruat ſuæ cãę. Eſt tñ dr̃ia inter ſpẽs intellectuales, & phãtaſticas, ſiue ſenſuales, qm̃ ſpẽs intellectuales nõ alterãt ꝑ ſe, ſed quatenꝰ nõ pñt actu intellectũ ĩ eẽ, niſi phãtaſmata illi corrñdẽtia actu moueãt phãtaſticũ ſenſoriũ, & ſic ꝑ accidẽs alterant.

Idcirco notione ſolum affecti tum horrore, tã metu perculſi uidemur, atq; hæc oĩa ꝑturbatiões, alterationeſq; haberi debẽt.

Quapropter & tremunt, et timent intelligentes ſolum, hæc autẽ omnia paſſiones & alterationes ſunt.

Quod dixerat, ꝓbat ꝑ experiẽtia, nam aliqui nihil timoroſi uidentes, ſed ſolũ timoroſi qcq͂ phãtaſiantes, aut intelligẽtes, tremũt, & timent, mõ timere, & tremere, & oia id gen⁹ paſſiões, & alterationes ſr̃, hęc aũt nõ fierent, niſi ſpẽs uirtutẽ eã hrẽt, cui⁹ ſunt ſpẽa. Spẽs enim & phãtaſmata rei timoroſę, timorem efficit in nobis, & phãtaſma, rei non timoroſæ, in nobis audaciam facit.

Partium corporis, quæ per alterationem uariãtur, aliæ augeſcunt, aliæ decreſcunt.

Alteratis autem in corpore, hæc quidem maiora, hæc autem minora fiunt.

Hoc eſt ſcđm ꝓloquiũ, qđ ſupponit, et dicit. Alteratis ãt in corpe nr̃o mẽbris ꝑ ſpẽs, & phãtaſmata, hęc qdẽ maiores fiũt, hoc ẽ extẽdunt̃, utpote, ĩ qb⁹ diffundit̃ calidum, & ſpũs, hęc autẽ minora fiunt & cõtrahuntur, a qb⁹ calidũ ad cor retrahit̃, & ĩ quibus ꝑ retractionẽ calidi frigiditas remanet, Per quę dat Ariſto. intelligere mẽbra alterari ad calidum uel frigidum a ſpeciebus & phantaſmatibus per uiam ſequele ac concomitantiæ. Nam cum pro phãtaſma imaginamur nobis eſſe mouẽdũ, cor mittit ſpũs & calorẽ ad mẽbra motus, & ſic extenduntur ad motum, cum uero imaginamur nobis eſſe quieſcendum, cor retrahit calidũ a mẽbris, & depauperatis calore, & ſpiritu, quieſcũt, ergo phãtaſię & ſenſus nõ mõ alterãt per uiã cauſæ, efficiendo calm, uel frigidum, ſed per uiã cõcomitãtiæ. *Alius modus ꝑ quẽ alterãt ſpecies.* Eſt. n. cor naturaliter ordinatum, & cõcomitans motũ imaginationis, mouetur enim ad agẽdum cor naturaliter illud, quod præparat ad motum ſenſitiuũ & phãtaſticũ, ut poſtea Ariſto. declarabit, qm̃ cor & mẽbra naturaliter ſunt ut mota & paſſiua, aĩa ſentiẽs uel imaginans naturaliter, ut actiua, et ſic pro neceſſitate operationis ſic cor miniſtrat naturaliter ſpiritus & calorẽ ad locum uel ad membrum, quod eſt illius operationis inſtr̃m. Hic eſt ſecundus modus, quo aĩa alterat mẽbra, prim⁹ quidem, ut uirtutem gerit ſuę cauſæ, ſecundus uero, ut perfectio cordis ordinat ad adminiſtrãdum pro neceſſitate opationis.

Nec uero

Nec uero dubium est, quin parua admodum initio facta mutatione, in corpe multiplices è lõginquo uarietates suboriãtur, ut cum per themonem paululum tralatum longe diuersa proræ positio uisitur.

Quod autem parua mutatio facta in principio magnas & multas faciat differentias deinceps. non immanifestum, ut gubernaculo secundum prauum quid transposito, magna proræ fit transpositio.

Hic põt cõstitui tertiũ ꝓloquiũ, ex q̃ uult hr̃e, quõ alterant mẽbra & corpus ex imaginatiõe & sensu, & uult ꝙ tertio mõ fieri põt alteratio ab imaginatiõe & sensu, inq̃tũ accidit ꝑ illas fieri mutationẽ in principio, ꝙ est cor, nã cũ qs tristatẽ, cor patiẽ, & sic mouetẽ sanguis ad cor, & mẽbra depauꝑata sanguine frigescũt, si cõcipim⁹ gaudiũ & letitiã, sic cor gaudẽs spũs, & calorẽ diffundit ad exteriora, & remanet frigidum, & exteriora calida, ergo terti⁹ modus est inquantũ ex imaginatione & sensu accidit fieri imutationẽ aliq̃ licet paruã in principio. s. corde, & dicit. Q. aũt parua mutatio facta ĩ pricipio magnas & multas faciat differẽtias deinceps in cõsequẽtib⁹, nõ imanifestum, ut gubernaculo nauis est themone parũ transposito magna trãsmutatio fit in tota naui & in prora, & hoc nõ ob aliud nisi qa themo est principiũ motus nauis.

Idem quoq; efficitur uel per calorẽ, uel per frigus, uel ꝑ rem eiusdem generis aliam, nam quoties in cor alteratio inducitur (etiã si in exigua eiusdẽ uisceris parte, quæ sensu minus pateat alteratio excitetur) toties multiplices corpis facies annotãtur è rubore, pallore, horrore, tremore, et rebus eiusmodi cõtrarijs.

Adhuc aũt secundum calitatẽ aut frigiditatẽ aut secũdũ aliã talem paßionem. Cum. n. fit alteratio circa cor, & in ipso secundum magnitudinẽ, hæc in sensibili corporis pte magnam facit differentiam in ruboribus, & palloribus, & tremoribus, & timoribus, & in horum contrarijs.

Cũ ꝓbauit ꝓloquiũ signo sumpto a themone nauis, et ĩ motu locali, hoc idẽ ꝓbat nũc obseruatione & expiẽtia sumpta a re ipsa, & dicit. Adhuc aũt modica facta alteratione in corde, ſm caliditatẽ, aut friditatẽ, aut secũdm aliã talẽ passionẽ, ex re ipsa pꝫ, ꝙ magna fit mutatio ĩ exteriorib⁹, cui⁹ expõnẽ inq̃t. Cũ. n. fit alteratio circa cor, & in ipso corde secũdm aliq̃ magnitudinẽ notabilr̃ apparẽs, hæc alteratio ĩ sensibili & exteriori pte corpis magnã facit differẽtiã ĩ ruboribus, et pallorib⁹, & tremorib⁹, & timorib⁹, & in horũ cõtrarijs, & nõ ob aliud est istud, nisi qm̃ cor est pricipiũ cui⁹ altẽatio dilatatẽ ualde ĩ pricipiata. Per quę dat ĩtelligerẽ tertiũ modũ, q̃ sensus et imaginatiões altẽant nos, hoc. n. faciũt q̃ten⁹ nob imaginãtib⁹ aut sentiẽtib⁹, cor patiẽ, & alteratẽ, ꝑ cui⁹ alterationẽ fit alteratio ĩ exterioribus mẽbris, quę pẽdẽt a corde ut Aristo. declarauit.

Tertio modus q̃ imaginatio & sensus alterãt nos.

Ergo initium motionis, quẽadmodũ præcepimus, res cõsectãda, & declinãda est, in ijs tñ, q̃ geri, administrariq; poßint. Calor aũt, et frigus necessario earũ notionẽ, atq; uisum cõsectãtur, qa res tristifica euitari, iucũda affectari solet. Verũtñ tenuibus in rebus id ualde obscurũ est, tristificæ. n. iucũdæq; res fere oẽs cũ frigore, aut calore occurrũt, q̃ qdẽ ex aĩorũ nostrorum ꝑturbationibus colligitur. Et. n. audacia, pauor, cõcubitus, & alij in corpe suboriẽtes motus tristifici, iucũdique sunt partim in certis mẽbris, partim in toto corpe, idq; cũ calore, aut frigore.

Adhuc aũt principiũ motus ut dictum est, est persequibile et fugibile. Sed horum intellectionem atq; phantasiã caliditas, & frigiditas sequuntur. Tristabile enim fugibile, iucundum persequibile est. Sed licet ualde lateat circa parua hoc accidere, tamẽ sunt tristabilia & iucunda omnia fere cũ frigiditate aliqua atque caliditate. Hoc aũt palam ex paßionibus, audaciæ enim & timores & uenerij motus, atq; cætera corporeã tristabilia, & iucunda, hæc quidem secundum partem cum caliditate & frigiditate sunt, hæc autem secundum totum corpus.

Tertio idẽ ꝓbat ex pte obiectorũ, & dicit. Adhuc aũt principiũ mot⁹, ut dcm̃ est, est ꝑseq̃bile & fugibile, ꝑseq̃bile q̃dẽ assequẽdi, fugibile aũt fugiẽdi. Sed horũ intellectionẽ atq; phãtasiã calitas, & fridditas sequuntẽ, ergo species, & phãtasiæ sunt principia alterationis. Q. aũt intellectio & phãtasia ꝑseq̃biliũ & fugibiliũ calefaciãt, & infrigidẽt, ꝓbat, qm̃, ut loquit, fugibile est tristabile, ꝑseq̃bile est iucũdũ, mõ licet lateat circa ꝑua tristabilia et ꝑua iucũda hoc accidere, tñ oĩa tristabilia, & iucũda fere cũ frigiditate aliqua, atq; calitate sunt & dixit fere ꝑꝑ iucũda & tristia intellectualia, quę nõ nisi ꝑ accñs alterant, & hoc ꝓbat ex passionibus, quas inferũt, & dicit. Hoc autẽ palã ex passionibus, quas inferũt, audaciæ. n. & timores, & mot⁹ siue passiones ueneręę, atq; cætera corpea tristabilia, & iucũda, hęc q̃dẽ secũdm ptẽ corpis cũ caliditate & frigiditate sunt, hæc aũt secundũ totum corpus. Cũ. n. tristabile sub ratione tristabilis appręhẽdit, si arduũ sit, ilico tot⁹ spũs frigescit, & totũ fere corp⁹ ad frigidũ alteratẽ, si aũt nõ ita arduũ, ꝓ pte idẽ efficit, iterũ cũ iucũdũ apprænhẽdit sub rõne iucũdi, mox spũs exardescit, & alteratẽ corp⁹ ad calidũ, totũ q̃dẽ, si magnũ, ſm ptẽ ṽo, si ꝑuũ sit.

At memoria, & spẽs ex usu eiusmodi motuum, quasi spectrũ nũc magis, nunc minus causæ eorum ipsorum sunt.

Præterea memoriæ, & spes, huiusmodi idolis utentes, aliqñ quidẽ minus, aliqñ autem magis causa horum sunt.

Quarto idem probat, ex eo q̃a memoriæ & spes causa sunt calidi & frigidi, inquantum utuntur atq; cõiunguntẽ idolis, & spẽbus delectabilium ac tristabiliũ, ergo a fortiori spẽs ipsæ tristabiliũ & delectabilium causa erũt calefaciẽdi & infrigidãdi, non quidem ęqualiter, sed aliquando magis, aliquando minus, unde dicit. Præterea memorię prętéritorũ, et spẽs futurorũ utẽtes hmõi idolis. s. tristabilium, uel delectabilium, quę aut pręterierũt, aut futura sunt, aliqñ minus, aliqñ magis horũ cã sũ. s. calefaciẽdi & frigefaciẽdi corpus. Quo q̃dẽ ad rõnẽ attinet, aĩaduerte ꝙ memoria, ut libro de memoria dcm̃ est, certa acceptio est ei⁹. ꝙ pri⁹ appręhẽsum est, ideo memoria uirtutẽ hꝫ ei⁹, ꝙ pri⁹ appręhẽsum est, est. n. illi⁹ spẽs, sed spẽs calidi, ut dictum est uirtutẽ hꝫ calefaciendi, & alterandi corp⁹, ergo memoria quatenus illa specie utitur, aut illi coniungitur, eãdem uirtutem habebit Spes ṽo, ut Aristo. describit secundo rhetoricorum, est expectatio magni boni futuri, & hoc non est nisi cũ appręhensione illius, & ita cũ delectatione, diximus autẽ delectationẽ esse cum caliditate, quare spes inquantũ coniungitẽ spẽb⁹ delectabiliũ, alterat corpus ad calidũ. Quo ṽo ad uerba attinet, dixit aliqñ magis aliqñ minus, primo ex parte passi, nã aliqui sunt magis, aliqui minus dispositi ad calidũ uel frigidũ. Melãcholici q̃dem ad tristitiam & ad frigidum magis dispositi sunt, sanguinei ad lætitiam & gaudium, secũdo ex pte spẽi, qm̃ fortius in uno q̃ȝ in altero imprimitur spẽs, ob istas causas aliq̃ magis, aliqui minus alterantur.

Memoria & spes alterant.

Ratio igitur exigit, ut tam interiores partes formentur, quam partium instrumentariarum initia commutentur ex concretis mollia, & soluta, ex mollibus & solutis cõcreta, & mollia uicißim, & dura.

Quare rationabiliter iam condita sunt quæ intus, & quæ circa principia organicarum partium, permutantia ex condensatis, humida, ex humidis condensata, & mollia & dura ex inuicem.

His suppositionibus stãtib⁹, ꝯcludit primo dispõnẽ ptiũ corpis aĩalis esse optime a natura institutam, & dicit. Quare rationabiliter iam a natura cõdita sunt quæ intus, ut cerebrum & cor, & cætera uiscera, ut alterum alterum iuuet & contemperet, & seruiat, & etiam optime condita sunt & quę circa principia organicarum partium, ut sunt

iuncturę, & nerui, & chordę, & musculi, & lacerti, & cæterę seruientium ad motũ, sunt dico optime cõstituta a natura, ut permutare se possint, ex cõdensatis & frigidis, ad humida & calida. Cerebrũ.n.refrigerat cor, & humectat, ex humidis & calidis condensata & frigida, cor.n.calefacit cerebrũ, & ut possint fieri & mollia, hoc est extensa, & dura, hoc est contracta ex inuicem, ad hoc enim iũcturæ sunt ordinatæ cum ligamentis, & neruis. Quo aũt ad dispositionẽ corporis aĩalis attinet, aĩaduerte in corpore aĩalis esse duplicẽ aptitudinem naturalem, altera quę pẽdet ex mẽbris principalibus, quæ ita sunt ordinata, ut possint calefacere, frigefacere, humectare, & exiccare pro necessitate operandi. Cor.n.ita est optime ordinatum, ut si fuerit necessarium actioni aut operationi, quã intẽdit aĩa, calefacere mẽbra, mox spũs mittit ad calefaciendum. Si autem fuerit necessarium operationi, quã intendit aĩa, frigefacere, mox retrahendo calorem & spũs, infrigidat ipsum, etiam cerebrum. Mẽbra ṽo exteriora, & a corde elõgata ita a natura ordinata sunt, ut mox ꝑ necessitate operationis, q̃ intendit aĩa alterationem a mẽbris principalibꝰ suscipiant ad calidum, & ad frigidũ. Meruerũt aũt membra principalia, & mẽbra minus principalia hanc naturalem dispositionem ac aptitudinem, ut essent aĩę perfectibilia, & instrũa, nec alia ratio est, nisi qa sunt ab aĩa apta perfici, & operibus illius apta fiunt, & aĩs apta perficere, & uti illis, ut instrumentis ad suas opationes. Hęc de dispositionibus, & aptitudinibus.

In corpore animalis duplex aptitudo.

Quæ cum ita commutentur, & uis quoq; agendi, & patiendi ea natura prædita sit, quam sæpe indicauimus, cum accidit aliud patibile, aliud agens esse, & nihil ex ijs desideretur, quæ ad formam, et quid res sit pertineant, primo quoq; tẽpore aliud agit, aliud patitur.

His autem accidentibus in hunc modum, & adhuc paßiuo & actiuo talem naturam habentibus, qualem cõpluribus locis diximus, cum opus fuerit, ut sit hoc quidem actiuum, hoc autẽ paßiuum, nihilq; deficiat eorum, quæ in utriusq; ratione sunt, confestim hoc quidẽ facit, hoc aũt patitur.

Cũ conclusit ex pte ptiũ deseruiẽtium opõnibꝰ aĩę naturalẽ duplicẽ aptitudinẽ, alteram in mẽbris, q̃ sunt instrũa motꝰ, in recipiendo alterationẽ a principalibus, pro necessitate oparionis, quã intendit aĩa, alterã in mẽbris principalibꝰ, in alterãdo illa mẽbra pro necessitate opõnis q̃ aĩa intẽdit, nũc dat modũ qũo aĩal moueaẽ, & corpe, & mẽbris utaẽ, & dicit. His aũt dispõnibus naturalibꝰ accñtibꝰ in mẽbris in hunc modũ, quẽ diximus & adhuc passiuo & actiuo talẽ naturã hñtibꝰ qualẽ cõpluribus locis diximꝰ, in qbꝰ diximꝰ, ꝙ talẽ hñt naturã, ut illud agat, & hoc patiaẽ, nec ob aliud, nisi ex natura, qua alterũ alterius est perfectio, cũ opus fuerit, ut hoc qdẽ sit actiuũ & agat.s. aĩa, hoc aũt passiuũ & patiaẽ.s.corpꝰ, & nihil deficit eorũ, quæ necessaria sunt in rõne, qua alterũ est actiuũ, alterũ passiuũ, ita ut ex pte aĩę nõ deficiat intẽtio, ex pte corporis nõ deficiat pticula, uel nõ sit impeditũ, ꝯfestim hoc qdẽ facit.s.aĩa, hoc aũt patiẽ.s.corpꝰ, & sic seqẽ motꝰ, cũ enim aĩa motũ intẽdit, mox cor mittit calorẽ & spiritum ad mẽbra motꝰ, & illa ꝯfestim sese extẽdẽtia mouẽtur, cũ intẽdit qe tẽ.mox cor retrahit calorẽ & spm̃, & quiescũt.

Ob eãq; rem simul, ut ita dixerim, homo intelligit incedendũ eẽ, & incedit, nisi forte aliud impedimẽto sit. Instrumẽtariæ qdẽ ptes cõgrue affectiões præparãt, appetitio affectiões, appetitionẽ uisum, hoc aũt uel ex sensu, uel ex notione efficitur, sicq; & celeriter ipsa res euenit, quoniã principiũ agendi, & patiendi inter ea refertur, quæ mutuam habeant naturam.

Quapropter simul, ut ita dicam, intelligit, q. ambulandum sit, & ambulat, nisi alterũ quid impediat. Organicas enim partes paßiones decenter parant, appetitus autem paßiones, appetitum autem phantasia, hæc aũt fit, aut per intellectum, aut per sensum. Simul autem & cito, quia factiuum & paßiuum adinuicem sunt secundum naturam.

Cũ cõclusit modũ q̃ aĩa mouet corpus, cõcludit ordinem, q̃ corpus ad motum proficiẽ, & dicit. Quapp simul, ut ita dicã aĩal intelligit, ꝙ ambulãdum sit, & ambulat, et dixit, ut ita dicã, qm̃ nõ semꝑ cũ intelligit esse mouendũ mouẽ, nisi itellectionẽ illã sequaẽ uolũtas, uel dixit sil̃ ut ita dicã, qm̃ reuera prius intelligit ꝙ moueaẽ, sed dr̃ illa fieri simul, qm̃ nõ mediat tẽpus, si uolũtas adsit, quin moueaẽ, nisi alterum qd impediat. Cãm affert & exponit ordinem in partibus ad executionẽ motꝰ, & dicit. Organicas.n.partes passiões quę sunt in aĩa decẽter parãt ad calidum & ad frigidũ pro necessitate operandi, ut dcm̃ est, corde mandante, & retrahẽte spiritũ & calorẽ, uel de per se passiones alterãt mẽbra ad calidũ & frigidum pro necessitate agẽdi, ut dictum est. Diximus enim ꝙ passiones alterã, qa passiones talium, & quia ad ipsas sequiẽ alteratio in principio, per ꝙ alteranẽ cætera quæ ab illo principio sunt. Sic igitur passiones alterant mẽbra motꝰ, & parãt illa alterationibus ad calidũ & ad frigidũ pro necessitate, dixit decẽter. Qm̃ ita tenet ut nihil desit pro dispositionę. Appetitus ṽo parat passiones, ex ipso.n.sequuntur passiones in nobis, ut patet. Appetitũ autẽ parat phantasia, quæ ostendit illi hoc esse, ꝙ quęrit, & optat, phãtasia autẽ hæc fit, & præparatur per sensum, e qua extericꝰ mouetur, aut ꝑ intellectum syllogiçãtem, ergo hoc ordine fit motus. Exponit autem cur simul & cito quasi in nõ perspecto tpe hæc fiant, & dicit. Simul aũt & cito hæc omnia fiunt, ut in feris, & uelocibus leporibus, qm̃ aĩa & corpꝰ passiuũ & factiuũ adinuicem sunt sm̃ naturã. Ex his q̃ hic Aristo. dixit, patere põt, qd̃ passiones nr̃ę, quę in aĩa nr̃a sunt, parãt instrũa motꝰ alterãdo illa ad calidũ ut extẽdanẽ, & ad frigidũ, ut cõtrahanẽ, dupl̃r rũ ꝑ se, ut sunt effectꝰ eorũ, q̃ tales alterationes faciunt, tũ faciẽdo alterationẽ in corde qd̃ est principiũ ex q̃ alia alterari possunt. Quæ aũt passiões ꝑ se alterare possint mẽbra nr̃a, Auicẽna cõfirmaẽ, q̃ uoluit, qd̃ nõ mõ aĩa nr̃a affecta fortibꝰ passionibꝰ posset alterare propria mẽbra, qbꝰ intẽdit uti ad suas opõnes, sed corpa aliena, ut sexto nãliũ exposuit potissimum si aĩa fuerit cœlesti uirtute bñ cõstituta, narrat enim hãc aĩaꝫ posse nutu oĩa euertere, uerũ de his alibi. Scd̃o pꝫ, qd̃ ordo q̃ aĩa mouet corpꝰ nr̃ꝫ est, ut passiões, in ipsa factę parẽt mẽbra motꝰ ad cal̃m, ut extẽdanẽ, ad frigidũ, ut retrahanẽ, uel qescãt, passiones ṽo, in aĩa inducũtur ab appetitu, appetitꝰ inducitẽ a phantasia, quę illi oñdit, hoc esse qd̃ appetit. Phantasia uero inducitur in brutis a sensu, in hnĩbꝰ a sensu, & ab intellectu rõcinãte, ergo hoc pacto motus ex aĩa in corpꝰ fit, & hoc ordine, nã primo sensus uel intellectꝰ mouet phãtasiã, phãtasia mota mouet appetitũ, appetitus motꝰ, alterat aĩam ad passiones, aĩa alterata ad passiones, alterat mẽbra & sic mox motꝰ fit.

An passiones possint alterare corpus.

Ordo in motu.

Princeps animalium motor necessario in aliquo initio situs esse debet.

Mouẽs aũt aĩal & primũ, necesse est eẽ in aliquo prĩcipio.

His declaratis de motu, & ordine, & mõ q̃ aĩa mouet aĩalis corpꝰ, hic uult inuestigare qd est inter mẽbra aĩalia corporis primũ, & principale instrũm, & sumit quędã q̃si prologuia, ut ex illis inferat qd̃ quærit, & primũ qd̃ assumit, est: qd̃ illud qd̃ est primum mouens animal, debet esse in aliquo principio, & per principium intelligit aliquã partem principalẽ, quæ sit principium alicuius uel aliquarum operationum. Hęc est prima suppositio.

Quinetiam exposuimus copulam ipsam alterius partis initium esse, alterius exitum.

Iunctura uero, q. sit huius quidem principium huius autem finis, dictum est.

Secunda suppositio, est, iunctura, est principium & finis, principium quidem partis quæ mouetur, & finis partis mouẽtis,

tis mouentis, ut dictum est, & hoc dicit. Iunctura ṽo, qđ sit huius quidem principium. s. partis motę, huius aũt finis. s. partis mouentis, dictũ est. Hæc secũda suppõ.

Propterea efficitur, ut natura eiusmodi copula modo tãquã re singulari, modo tanquam duplici utatur, cum enim ex uno loco in alium motus agitur, necessitas cogit, ut extrema altera nota quiescat, altera moueatur, quandoquidem pauloante probauimus id, q. motum parit, in re quiescente se sustinere.

Quapropter & est quidem ut uno, est autem ut duobus naturam uti ipsa: cum enim moueatur hinc, necesse est hoc quidem extremorum signorum quiescere, hoc autẽ moueri. Quod enim id, quod quiescit, oporteat id esse, cui firmetur id, quod mouetur, dictum est prius.

Qua iunctura est principium & finis, Aristo. uerificat, q aia ea utatur aliquando, ut uno, aliquando, ut duobus, & dicit. Quapropter subaudi quia iunctura est principiũ & finis, ideo & est quidem naturam ea uti, ut uno, est autem, ut ea utatur, ut duobus, & exponit qñ ea utiꝛ, ut duobus, & quando, ut uno, & dicit. Cũ. n. altera pars moueaꝛ hinc, hoc est ex altera parte. ṽ. g. brachiũ ex humero, necesse est extremorum signorum, idest extremarum partiũ, quæ iunctura ligantur, hanc quidem quiescere. s. humerũ, qui mouet, hanc moueri. s. brachium. Cuius cãm affert, & inquit Quod enim id quod quiescit. s. humerum oportet id esse, cui firmetur id quod mouetur. s. brachium, dictum est prius, quare iunctura, cum altera pars mouetur, altera quiescit, ea natura utitur, ut duobus, cum totum & omnes partes simul mouenꝛ ea natura utitur, ut uno. Hæc superius sunt exposita.

Itaq; extrema brachij pars mouetur, & non mouet, cum tamen gibberis inflexa pars, hoc est manus moueatur, quæ sane cum toto brachio agitatur.

Mouetur igitur & non mouet extremum brachij, eius autẽ quæ est in cubito, iuncturæ, hoc quidem mouetur in ipso toto moto, hoc autem mouet.

Secundo concludit, dñiam inter iuncturam & ultimũ motum, & dicit. Mouetur igitur & non mouet extremũ brachij, quod est in his, quæ mouentur, ultimum ueluti ultima particula digiti ita mouetur q nullam aliã aialis partem moueat, at eius iuncturę, quæ est in cubito ligans ultimã ptẽ cũ prima, hoc quidem moueꝛ in ipso toto moto, hoc est cũ tota ultima para mouetur, hoc aũt mouet, pars enim quæ se tenet cum parte mota, mouetur pars autem, quæ se tenet cum parte mouente, mouet. Et sic patet dñia inter iuncturã & partẽ motã ultimo.

Atq; etiam necessario aliquid constituendum est, quod facultate quidem singulare signum habeatur, sed actu duplex, idcirco si animal brachium esset, in gibbere profecto mouentis animæ originem locandam existimaremus.

Necesse autem aliquid esse & immobile, quod quidem dicimus et potẽtia quidem unum esse signum, actu autem fieri duo; ut si aial eẽt brachiũ, hic alicubi aĩę mouẽs principiũ esset.

Tertia suppositio, In toto animali moto necesse est aliquid esse, & immobile, quod quidem dicimus potentia et subiecto unũ signũ eẽ, actu ṽo & rõne, esse plura signa, fierique duo ĩ q̃ principiũ q est ipsa aĩa resideat, ut cor. Cor. n. immobile exñã, q̃rẽ nõ moueꝛ motib9 ptiũ, q̃ ab ipso mouenꝛ. potẽtia & subiecto, est unũ signũ, & inquãtũ est unũ, aial moueri põt uno motu totali de loco ad locũ, actu ṽo et rõne fit duo, qñ cũ aialis altera pa moueꝛ, altera qescit cor respectu ptis qescẽtis dr qescere, respectu ptis motæ dr moueri, & sic subdit rõnẽ duorũ, & hoc exponit p exẽplũ dcm̃ de brachio, & inqt. Vt si aial eẽt brachiũ, hic. s. ĩ brachio esset principiũ aię, & nõ ĩ oi pte, sed alicubi, hoc est in iunctura, et hoc, qa ẽ una subiecto, plures rõne, et actu. Eodem modo oportet existimare animam in aiali esse in ea parte, quę põt subiecto esse una rõne, & actu plures. Quare tertia suppositio sit, q in aiali moto est aliqd immobile, quod est unum subiecto, & plura ratiõe, ueluti ĩ brachio, in quo oportet animam esse.

Et certe ut brachium ad gibberem se habet, ita cõtingit inanima quædam, quorum de genere est bacillum, se ad manum habere, ut si bacillum moueat, perspicuum sit animam in neutro extremo consistere, neq; in extrema rei motæ parte, hoc est manu, neq; in altero principio, hoc est bacillo.

Quoniam autem contingit & ad manum aliquod inanimatorum sic se habere, ut si moueat baculũ manus, manifestũ, quoniam in extremorũ neutro anima inerit, neq; in extremo eius, quod mouetur, neq; in altero principio.

Hic põt ꝯstitui q̃rta suppõ, & est, qđ aĩa nõ resideat in iũctura, q̃ sis ponit, & ꝑbat a quodã siũi, & dicit. Qm̃ aũt cõtigit, & ad manũ aliqđ inaiatorũ ita se hr̃e, ut se habet brachiũ ad armũ, ut si man9 moueat baculũ, nã bacul9 se hz, ut brachiũ, & man9 ut arm9, manifestũ, ut inqt, est qm̃ in extremorum neutro anima inerit, neq; in extremo eius, qđ mouetur. s. baculi, neq; in altero prĩcipio. s. in extremo manus, ut tanquã per se notum relinquit.

Hoc. n. præ manu tũ summã, tũ infimã obtinet partẽ, ut hac saltẽ cã, nisi principium animæ mouens in bacillo condatur, neque in manu fuerit, nã summa ipsius manus ps ita ad brachiale comparatur, ut hæc pars ad gibberem.

Etenim lignum hẽt & principiũ & finẽ ad manum. Quare pp hoc, si non in baculo principiũ mouẽs, q. est ab anima, inest, neq; in manu. Similiter. n. se habet & extremum manus ad iuncturam, & hæc pars ad cubitum. Carpos Iunctura

Accepit siñtudinẽ, & dixit, qđ ita se hr̃e põt aliquod inaiatorũ ad manũ, ut se hẽt manus ad cubitũ, hãc similitudinẽ ꝑbat, & deinde cõcludit suppõnẽ, & dicit. Et. n. lignũ, hoc est baculus, hẽt et principiũ & finẽ ad manum ergo eodẽ modo se hẽt, ut manus ad cubitum, & sic bona fuit similitudo: uerificata similitudine concludit, suppõnẽ iterũ, & dicit. Quare pp hãc siñtudinẽ, si nõ est in baculo principiũ & uirtus motiua, q̃ est ab aĩa: neq; in manu erit. cui9 rõnẽ repetit, & inqt. Siñr. n. se hẽt ad extremũ manus ad iũcturã: qua cõiũgit baculo, et hęc pars. s. man9 ad cubitũ. Quo uero ad uerba attinet. iũctura gręce ẽ carpos, Iunctura Carpos latine tum fructus, tum iũctura manus, uerũ hic pro amplexu quo manus baculum tenet, accepit.

Propterea q. nihil differunt ptes, quæ coaluerint ab ijs, quæ nõ eiusmodi sunt, quippe cum ipsum bacillum ut ps separabilis euadit. Itaq; necesse est illius sedẽ nulla origine cõtineri, quæ alterius sit finis, neq; si aliud cũ eo magis cõtinẽs sit, ut principiũ extremæ bacili ptis in manu huius in brachiale. Quod si in manu id non sit, nimirum in parte habebitur superiore, atq; etiam gibbere quiescente tota inferior pars, q̃ tñ cõtinẽs sit, mouetur.

Differũt aũt nihil quæ adnata sunt, ab his, quæ nõ sunt adnata. Fit. n. ut auferibilis pars, baculus. Necesse ergo in nullo esse principio, q. sit alterius finis, neq; si quid magis extra esset, ut extremi baculi, in manu principiũ esset, neq; huius iũctura. Si; n. neq; in manu, quia superius adhuc principium est, neque hic. Adhuc enim cubito manente, mouetur totum continuum, q. est deorsum.

Remouet dubiũ, qm̃ posset dici, q non est simile de baculo ad manũ, & de manu ad cubitum, qm̃ manus est adnata cubito, nõ sic bacul9 manui, unde dicit. Differũt aũt nihil, q̃ adnata sũt, ab his, quę nõ adnata, quãtũ ad hoc q est nõ esse subiectũ ꝟtutis motiuę, qm̃ siue adnata ps sit, siue auferibilis, nullo mõ extremũ ei9, põt eẽ subiectum uirtutis motiuę. Præterea bacul9 fit, ut pars auferibilis, ueluti manus auferibilis est a brachio. Ideo cõcludit suppõnẽ, & dicit.

Necesse ergo in nullo esse principio uirtutem ipsam motiuam, qđ sit alterius finis. Dices fortasse, ꝙ uirtus motiua est in cubito, qm̃ est magis intra quã sit manus, obĳcit cõtra, & dicit. Quod neq; est dicendum qđ huius principiũ sit in iunctura. s. cubito, quia aliquid extremi baculi est magis extra, & hoc inquit. Neque, hoc est, sicut neq; in manu principium motiuum esset, si quid ut extremi baculi, magis extra esset, quam sit brachium ipsi cubito, sic neque principium motus huius. s. brachĳ est in iunctura cubiti. Huius rei cãm affert & dicit. Si. n. neq; in manu est, qm̃ adhuc ẽ principiũ & pars superior ad illam, neq; hic scilicet in cubito erit uirtus motiua, qm̃ cubitum hʒ partẽ adhuc superiorem. Et quia quis posset dicere cubitũ non esset principium brachĳ, qa nõ habet uirtutem motiuam in se, obĳcit, & dicit. Adhuc. n. cubito manente, mouet̃ totum continuum qđ est deorsum, ergo licet in cubito non sit uirtus motiua primo, est tamen mouens uirtute primi mẽbri, & sic põt esse mouens, licet in cubito nõ sit primo, & per se, ac principaliter motiua uirtus. Ex his patet, ꝙ uirtus motiua principaliter nec est in iunctura, neq; in partibus per iuncturam ligatis.

Sed cum similiter cor ad membra tam dextra, quã sinistra se habeat, & per partes, contraria membra ita agantur, ut neq; ex perpetua quiete sinistræ partis dextra moueatur, neq; ẽ contrario fiat, cum exordium à superiore ambarum partium loco semper ducatur, necesse est medio pectoris, hoc est cordi ipsam animæ mouentis originem reddi, quandoquidem amborum extremorum medium est ultimum.

Quoniam autem similiter se habet à sinistris & à dextris, & contraria simul mouentur, ut non sit inquiescendo dextrũ, moueri sinistrum neq; in eo q est quiescendum hoc, illud, semper autem in superiori ad ambo, est principium, necesse est in medio esse principium animæ mouẽtis. Amborum enim extremorum medium ultimum est.

Cum probauit ꝙ uirtus motiua aĩę principalr̃ nõ sit in iunctura, nũc uult ꝯcludere ꝙ uirtus motiua sit in medio, & potest hic qđ dicit, esse quinta suppõ, & procedit enthymematice, assumptis tribus in añte. Primum ꝙ motiua aĩę uirtus similiter & ęqualr̃ est a sinistris, & a dextris, non enim ut supponit appropinquat magis dextris quam sinistris. Secundum, dextrũ & sinistrum, quę ꝯtraria sunt secundum situm, aliqñ simul mouentũr, & aliqñ subaudi simul quiescunt, dico simul quiescũt, ut non sit in quiescẽdo dextrum & moueri sinistrũ, neq; econtrario sit in quiescendo hoc. s. sinistrum & moueri hoc. s. dextrum. Tertiũ est qđ pricipium debet esse in superiori, & digniori loco, & membro priori ad ambo. s. ad dextrum & sinistrũ, his stantibus, concludit, necesse est in medio esse principium animæ mouentis. Cuius cãm affert, & inquit, Amborũ. n. extremorũ. s. dextri & sinistri mediũ ẽ ultimũ, ẽ. n. ultimũ dextri, & ultimũ sinistri, & locᵘs prior & dignior utroq;.

Et hoc ipsum æque cõparatur ad motiones superiorum, & inferiorum partium, ut ad lacertorum & crurum, quorum origo est spina capitis, in ĳs tñ, quibus ille dorsum perreptat.

Similiter autem se habet ad motus hoc, & ad eos, qui à sursum, & deorsum, ut ad eos q à capite spinæ in hñtibus spinã.

Sexta suppositio põt hic cõstitui, qđ uirtus motiua sit in medio superioris, & inferioris, & dicit. Sed hoc mediũ quod est dextri, & sinistri similiter se habet ad motus illorum, & ad eos motus, qui sunt a loco sursum uersus locũ deorsum, ut ad eos motᵘs, q sunt a capite spinę uersus deorsum in hñtibᵘs spinam. Quo uo ad uerba attinet, spina gręce est rachia, modo richia spina, & dorsum dr̃, & fortasse per rachiam partem inferiorẽ intellexit, quę secũdum longitudinẽ opponitur capiti, ut est pars sub umblico uersus femur, & pars retro uersus nates, tibiæ. n. non intelligunt̃ de partibus inferioribus, ut dictum est libello de iuuentute & senectute, & tũc lege & ad eos qui a capite ad eos q sunt spinæ, intelligendo per spinam partem inferiorẽ non connumeratis tibĳs, ut eo libello exploratum est.

Rachia

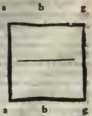
Quod quidem omni etiam ratione probatur, sentientẽ enim facultatem hic locari oportere censemus, ita ut hoc loco, quo principium continetur, sensus opera alteratione affecto & immutato, partes proximæ adiuuent extentæ, & contractæ, atq; ita necessario uel propter hanc ipsam causam motus animalibus agitur.

Et rationabiliter hoc accidet, etenim sensitiuum hic esse dicimus, ut alterato, propter sensum loco, qui est circa principium, & permutato, habitæ permutentur & extensæ & cõtractæ partes, ut ex necessitate pp hæc fiat motus in animalibus.

Quę dixit probat, ex eo qm̃ in loco medio est primum sensitiuum, qđ est principium alterationis, sensitiuum enĩ collocatum est in medio, ut possit esse æque alterans partes ad extensionem mittendo calidũ, & ad contractionẽ mittendo frigidum, & dicit. Et rationabiliter hoc qđ dictum est uirtutem. s. motiuam esse in medio, accidet, etenĩ sensitiuum hic in medio esse dicimus, & rõnabilr̃ sensitiuum hic est, ut alterato pp sensum ibi exñtẽ loco, qui est circa principium & in ipso principio, & permutato a passionibus in aĩa ab appetitu emergentibus, partes habitæ, & inuicẽ consequẽtes, & per iuncturas ligatæ, & extensę & contractę permutentur, extensę quidem permutẽtur ad motum, contractæ uero, permutentur ad quietem, ut propter hæc. s. extẽsionem & cõtractionẽ ex necessitate fiat motus in animalibus, per quę dat intelligere uirtutẽ motiuam debere esse in medio, qa ibi residet uirtus sensitiua, quæ altera pro necessitate mẽbra motᵘ, & dat intelligere cãʒ pp q̃ uirtus sensitiua sit ibi, & est, ut cõuenienter possit mẽbra alterare pro necessitate operandi.

Media sane corporis pars, quæ quidem cor est, & in eo diffusi spiritus, quãquã una est, actu tamen plura reddatur necesse est, propterea q lacerti, & crura per partes motum nãscuntur ab initio, & alteris quiescentibus, altera mouentur, exempli gratia in. a. b. c. ipsum. b. mouetur autem. a. certe aliqd debet quiescere, si aliud mouendum est, aliud moturum. A. igitur, quod unum potestate est, duo erit, itaq; necesse est non punctum, sed quandam esse magnitudinem.

Hanc autem mediam corporis partem, potentia quidẽ unã, actu uero necesse est fieri plures. Etenim simul mouentur membra à principio, & altero quiescente, alterum mouetur. Dico autem ut in. a. b. g. ipsum. b. mouetur, & mouetur. a. At uero oportet etiam aliquid quiescere, si debeat hoc quidem moueri, hoc autem mouere, unũ ergo potentia est existens ipsum. a. b. g. actu uero duo erit. Quare necesse est nõ punctum, sed magnitudinem aliquam esse.

Sexta suppositio esse põt hoc, & intelligitur sic. Hæc pars media in qua residet uirtᵘ motiua & sensitiua, non est simpliciter una, nec simplr̃ indiuisibilis, & potest per hanc partem mediã ipse intelligere cor, & potest intelligere totum thoracẽ. Thorax enim est a septo trãsuerso spatium usque ad collum ante & retro, intra quòd cor cõtinetur, non tñ se exponit. Videtur ergo mihi ꝙ thoracẽ intelligat, qm̃ nondum uenit ad limitatum medium, ostendit ergo qđ hic locus medius dextri sinistri inferioris & superioris nõ sit indiuisibile, nec unũ simplr̃, et dicit. Hanc aũt mediã corporis partem, quæ inter dextrũ & sinistrũ, & sursum & deorsum est, potentia quidẽ & uirtute unam,

actu

actu uero & actione ac operatione plures necesse est fieri, & hoc probat, & inquit. Etenim simul mēbra eius, & illius partes possunt simul moueri a principio existente in ea, & potest altero quiescente, alterum moueri, exponit q̄ dixerat in terminis, & inquit. Dico autem ita esse in hac parte media, ut in hac magnitudine, quę est. a. b. g. in qua contingit, ut ipsum. b. meatur, & hoc quia mouetur a. Amplius etiam, ut inquit, oportet alterum quiescere, si debeat hoc quidem moueri, hoc autem mouere, q̄m mouens quescit, saltem quia non mouetur eo motu uel non ea uelocitate, uel non eo gradu, tunc concludit, unum ergo potentia & uirtute est existens. a. b. g. medium actu uero duo erit, & actione, quatenus potest una pars quiescere, & altera moueri, altera mouere, & altera moueri, & sic cōcludit q͛ necesse est sit non punctum esse hoc medium, sed magnitudinem, & omnia hæc possunt intelligi de corde, & de thorace, ut patet, est enim thorax mediū superioris & inferioris, & destri, & sinistri.

Verum contingit. c. per partes cum. b. moueri, ut necesse sit utrūq; originis genus partium, quæ in. a. impelluntur, motum agere. Oportet igitur præter hæc principia aliud quicquā mouens esse, quod nullum subeat motum. Innitantur extrema, & principia membrorum eorum quæ uicissim in. a. mouentur, ut si qui sint qui ex dorsi innisu crura moueant. Enimuero id, q. utraq; mouet, necessario est, hoc nimirum anima erit, quæ quidem licet ab hac magnitudine sit diuersa, tñ in ea collocatur.

At uero contingit. g. simul cum. b. moueri: quare necesse est ambo principia eorum quæ sunt in. a. b. g. mota mouere. Oportet igitur aliquid esse præter hæc alterum mouens, & non motū. Firmantur enim extrema & principia, quæ sunt in. a. b. g. eorum quæ mouentur adinuicem, ueluti si aliqui scapulas contra tenētes moueāt crura, sed mouens ambo necesse est esse unū. Hoc autem est anima, alterum quidem existens à magnitudine tali, in qua ipsa existit,

Cū ostēdit, q͛ i illa parte media cōtingit, ut altera pars moueatur & altera quiescat, altera moueat, & altera moueatur, & proptee hoc non potest esse una simpliciter, nūc ostendit, q͛ oēs partes possunt esse mouentes. quæ erant motæ, & sic totum est unum actione, & operatione aliqñ, & dicit. At uero contingit. g. simul cum. b medio moueri, & contingebat. a. etiam simul moueri cum. b. ideo cōcludit. Quare necesse est ambo principia & extrema quæ sunt in. a. b g. ut sunt a. g. mota simul cum. b. medio in casu, mouere saltem alias partes sibi colligatas. Tunc concludit q͛ præter has partes oportet esse aliquod alterum quod sit mouens, & nō motum, & causam affert. q̄m opz ut extrema & principia quę sunt in. a b. g. eorum quę mouentur adinuicem, firmentur in illo principio, & sic non debet esse motum saltem eodem motu, uel non eadē uelocitate. Et ponit exemplum, ueluti si aliqui scapulas cōtra crura tenentem sursum, moueant, crura, in hoc casu, crura mouentur, scapulæ quiescunt, dicit tñ quod illud q͛ mouet ambo. s. scapulas & crura necesse est esse unū, & tale unum mouens (ut inquit) est anima alterum quidem existens ab hac media magnitudine, in qua ipsa existit. Istæ sunt suppositiones, in quibus, non opz immorari, q̄m sunt declarata satis abinde in libro de iuuētute & senectute.

Sed è ratiōe, quæ probat motionis causam, appetitio est medium, q. mobile mouet. In animatis plane corporibus, aliquod eiusmodi corpus inesse debet. Ergo id, quod mouetur, nec mouere potest, alienas uires pati ualet.

Secundam rationem igitur quæ dicit causam motus, est appetitus mediū q. motū mouet. In animatis aūt corporibus oportet esse corpus tale, q. quidem motū quidem, non natum autem mouere, potest pati ab altera uirtute.

His suppositionibus, nunc uult inuestigare instrumentale principium in motu, ex suppositionibus enim habitum est esse unum mēbrum quod est in medio, principale, in q residet aīa, q͛ mēbrū uirtute unum est, operatione plura, non tñ indiuisibile, & hoc uoluit hēe ex suppositionibus, nunc accedit ad declarandum instr̄ale pricipium motus, quod est instrumentum aię, & illius mēbri in quo aīa resi det. Et primo repetit quæ dicta sunt de effectiuo pricipio motus, & de partibus simplr motis, & dicit. Secūdum rationem igitur eam, quæ dicit cāmmot⁹ effectiuam, est appetitus causa quæ mouet, qui appetitus est medium, quod motum ab appetibili, mouet aial, hoc est primum eorum, quæ dicta sunt. Repetit secūdum, & dicit. In animatis autem corporibus oportet esse tale quoddam corpus, quod quidem motum quidem, non natum autem mouere ulteriores partes, potest pati ab altera uirtute superioris membri, & hæc sunt extremales corporis partes, ut ultimę partes manus & pedum, sunt enim motę tm̄, & non aptę mouere alias partes, cum nō dentur partes ulteriores, hoc est secundum eorum, quæ dicta sunt.

Mouens item necessario quadam facultate, & uigore niti debet eoq; magis, q. animalia omnia partim natiuum hunc spiritum hñt, partim eo uigent, atq; alio præcepimus loco quenā ratio salutis eiusmodi spiritus sit.

Mouens itaq; necessarium est habere quandam potentiam & uirtutem, omnia autem animalia mouentur, & habent spiritum cōplantatum & uirtutem propter ipsum. Quæ uero seruatio spiritus cōplantati sit, dictum est in alijs.

His epilogatis, & suppositis, nunc accedit ad rem propositam & ponit hanc conclusionem, uidelicet, q͛ spūs cōplātatus sit instrumentum & primum mouens instrumentarie, & ratiocinatur sic, omne mouens necesse est hēe aliquod instr̄m, cui insit uirtus & potencia illius mouentis, omnia animalia, mouentur, et hñt spiritum innatū cui inest uirtus & potentia motus, ergo spiritus innatus est instrumentum, uñ syll's recte formatus debet esse iste, id cui inest uirtus principalr mouentis, est instr̄m illius, spiritui cōplantato inest uirtus principalis mouentis, ergo est instrumentum animæ & cordis inquit. Mouens itaq; principale necessarium est habere quandam potentiam & uirtutem, hoc est quoddam, cui inest uirtus & potentia sua, hæc est uis maioris. Deinde ponit uim minoris, & dicit. Omnia autem animalia mouentur, & habent spiritum cōplantatum & ex principijs generationis insitum, & hñt uirtutem motus propter ipsum spiritum, ergo subaudi spiritus innatus est instrumentum motus. Quo uero ad eē attinet, per spiritum innatum, intelligit in animalibus quæ sanguinem hñt, tenuissimam eius partem, quæ tenuitate, & raritate uirtutem hēt, per quā pōt mouere aliud & impellere, & per quam potest moueri & impelli, ueluti uent⁹ qui sui tenuitate, & sui raritate, facile impellitur, & fortiter impellit. In animalibus uero, quæ non hñt sanguinē, spiritus est aer complantatus, ut libro de somno dictū est, qui aer est pars tenuissima eius, quòd in talibus aīalibus se habet ut sanguis, & q̄m spūs resoluitur propter motus, & instauratur, ideo de modo quo instauratur, & quæ sit eius conseruatio, dicit se dixisse in libro de generatione aīalium, ubi docuit q͛ spiritus seruatur & instauratur alimē to, quo & sanguis instauratur.

At enim uidetur ille ipse spiritus æque ad uitalem originem se habere, ut nota in copulis expressa quæ impellit, & impellitur ad rem omnino immobilem, sed quando principium alijs in corde locatur, alijs in eo, quod cordi proportione redditur, ideo natiuus quoq; spiritus in eodem uidetur sedem tenere.

Hoc autem ad principium animale sil'r se habere uisum est, ueluti in iuncturis signum, q. mouet & mouetur, ad immobile.

Quia uero principiū his qdē in corde, his aūt in proportionali est, propterea & spūs cōplantatus hic uidetur esse.

Secunda cōclusio ponit͡, instrumentale principiū motus aialis est in corde, probatur, ita se habet spūs ad aiale principium, sicut signum iuncturale ad principium ei⁹ qđ mouet iuncturam, sed subaudi iuncturale signum & principium e quo mouetur sunt simul in eodem, ergo animale principium, & spiritus sunt in eodem sed principium aiale est in corde uel uicario, ergo & spiritus erit in corde, dicit. Hoc aūt. s. spiritus ad principium animale quod est, aia, simil͡r se habere uisum est, ueluti signum qđ est in iuncturis, quod mouet & mouetur, se habet id eius principiū immobile, tunc adde, sed signum iuncturale, & principiū illius sunt in eodem, ergo subaudi, spiritus, & principium animale sunt in eodem, tunc procedit ultra, & dicit. Quia uero principiū animale. s. aīa, his quidem in corde, his autē in proportionali est, & ideo concludit, ꝙ hic scilicet in corde sit spiritus complantatus, uel in proportionali.

Alia q; omnino instituenda oratio, utrum eiusmodi spiritus idem sit, an semper diuersus efficiatur. Idem de reliquis etiam partibus decernendum est.

Vtrum uero spiritus idem sit semper, aut fiat semper alter, sit sermo alius, idem enim est & de alijs partibus.

Excusat se a quadam quęstione, & dicit. Verum uero spiritus idem numero sit semper a principio generationis usq; ad finem uitæ, aut continuo & semper fiat alter atq; alter, sit sermo alius de re hac. Idem enim sermo & ratio est de spiritu, sicut de alijs partibus, qm̄ sicut illæ fluunt et effluunt secundum materiam, & manent secundum formam, sic spiritus manet secundum formam, & fluit & refluit sicut materiam, de hoc abunde in libro de generatione & corruptione.

Quippe cum apposite ad uim mouendi, uigorisq; afferendi se habeant. Motionum opera sunt pulsus, & tractus, idcirco instrumentum & augescat, & corripiatur par est, talis autem spiritus natura, nam in immensum contrahitur, atq; etiā coactrix, & eandem ob causam impultrix est, & ad ignea grauitatem, ad contria leuitatem obtinet.

Videtur autem se habens scite ad id, quod est motiuum, & uirtutem existens. Nam opera motuum pulsio & tractio sunt. Quare oportet instrumentum, & augeri posse, & contrahi. Talis autem est spiritus natura, etenim sine uiolentia contractiua & tractiua, & pulsiua est pp eandem causam, & habet & grauitatem ad ignea, & leuitatem ad contraria.

Ostendit, ꝙ spūs ex parte eius naturę sit accommodatissimum instrumentum cordis & animę. Et hoc ꝑponit, & dicit. Videtur autem spiritus se habens scite & accomodate ad illud ꝙ est motiuum. s. aīa, & ad illud ꝙ uirtutem habet ab anima. s. cor, ꝙ uirtutem exhibet membris uirtute animę affert cām, & dicit. Nam opera motuū sunt pulsio, & tractio, semper. n. cum animal mouetur, cor pellit mēbra, & trahit membra, est enim motus animalis quoddam cōpositum ex mēbrorum tractione & pulsione, ut probatum est. Hinc concludit, ꝙ oportet instrumentum esse tale, ut augeri possit, & hoc, ut mēbra pellātur ac extendantur, & tale, ut contrahi possit, & hoc ut mēbra trahantur. Talis autem est natura spiritus, & enim sine uiolētia contracta esse potest, & tractiua & pulsiua propter eādem cām, qm̄ est tenuissima & rarissima pars sanguinis, & prætetea spirit⁹ habet grauitatem ad ignea leuia, & sic est aptus descendere facile, ut seruiat mēbris inferis, & habet leuitatem ad grauia, & ita potest ascendere facile, ut seruiat mēbris superis, ergo spūs est accōmodatissimū instrumentum cordi & animæ, & ratione qualitatis aptitudinalis, & ratione qualitatis motiuæ.

Enimuero id, quod motionem per locum, non per alterationem allaturum est, debet uel grauitatem, uel leuitatem habere, quandoquidem naturalia corpora per exuperantiā inter se primas tenet, leue in infimum deprimitur à grauiori domitū, graue ad summum contendit ab leuiori expugnatum. Qua parte, quæ tamen moueatur, anima moueret, & quam ob causam, tradidimus.

Oportet autem quod debet mouere, nō alteratione tale esse, obtinent enim se inuicem secundum excessum naturalia corpora, leue quidem deorsum à grauiori deuictum, graue autem sursum à leuiori: Qua igitur parte mota, anima mouet dictum est, & propter quam causam.

Dixit ꝙ spiritus dicitur esse grauia & leuis, posset quia credere, ꝙ spūs sit grauis & leuis alteratione, quę fieret, inspissatione a frigido, et rarefactione a calido, ideo ostēdit ꝙ spiritus non dicitur grauis & leuis, inquantum alterat͡ & fit densus a frigido & grauis, aut leuis inquantum rare fit a calido, sed sui natura est talis, uelut aer, qa specie est leuis & grauis, leuis ad aquam & terram, grauis ad ignē. Spūs. n. licet sit alterabilis ad densum & rarum, tā sui specie ac natura est talis, vñ dicit. Oportet aūt ꝙ debet mouere instr͡aliter oē mēbrum & sursum & deorsum, & seruire mēbris superis, et inferis nō alteratiōe tale esse. sed principal͡r a specie, & ab eius natura esse graue & leue. Affert causam, qm̄ quæ sunt talia alteratione, & corpora naturalia, quę alteratione fiunt nunc grauia, nunc leuia, obtinēt se inuicem, & detinent secundum excessum, nam leue deuictum a grauiori corpore detinet͡ deorsum, graue aūt deuictū a leuiori detinetur sursum, at spūs nec sursum nec deorsum detinetur, sed sursum stans, naturaliter ibi manet, deorsum etiam stans naturaliter ibi stat, ergo natura est, graue & leue. Quo ad rōnē attinet, aīaduerte ꝙ illud ꝙ est graue ex alteratione ut ex cōdēsatione facta a frigido, uel leue ex rarefactione facta a calido, ut stat in contrario loco, & detētum ab eo, qđ ipsum excedit, graue. n. ui stat sursum, & leue, ui stat deorsum. At spiritus nec sursum nec deorsum stat ui, immo ubiq; natura stat, modo ibi sit necessitas standi, ideo spūs est natura grauis & leuis, & sic patet, ꝙ dictum est. Epilogat & dicit, qua igit͡ pte mota, mouet anima, quoniam corde & spū, & propter quā causam, qm̄ propter appetitum, dictum est.

Animal sane ita constitutum esse iudicare debemus, ut ciuitatem legibus bene instructam, & tēperatam. In hac enim postquam administrationis ratio semel instituta est, nihil oportet absentem principem rebus singulis, quæ gerātur, interesse, immo uero quisque officijs fungitur suis, ut mandatum est, & aliud post aliud ex consuetudine administratur, et instituto. In animalibus hoc ipsum tum per naturam efficitur, tum quod singula, quæ ita constituantur, ad munera sua exequenda probe affecta sunt. Quocirca opus non est in quoq; mēbro animam inesse, sed cum in certo principio consistat, & reliqua mēbra, q̃ illi adiungantur, uiuūt, atq; officia per naturam obeunt sua.

Existimandum autem constare animal quemadmodum ciuitatem bene legibus rectam. In ciuitate enim cum semel stabilitus fuerit ordo, nihil opus est separato monarcho, quem oportet adesse per singula eorum, quæ fiunt, sed ciuis unusquisque facit sua, ut ordinatum est, sitq; hoc post hoc propter consuetudinem. in animalibus autem hoc idem propter naturam fit, & quia natum unumquodque sic constantium, facere proprium opus. Quare non oportet in unoquoque esse animam, sed in quodā principio corporis existente, hæc quidem supra uiuere, quo apta sunt, hæc aūt facere opus proprium pp naturam.

Dixit ꝙ aīa secundum potentias sensitiuam et motiuā

nõ est in singulis partibus, sed in corde, Posset aũt hoc uideri ambiguum, q̃m nõ vr mẽbrum posse esse, aut operari nisi aĩa sit sibi presens ſm oẽs potẽtias, pp̃ hoc Aristo. similitudine sumpta a principe, q in ciuitate unus ex nõs, optime cũcta gubernat, oñdit hoc non esse absurdum de aĩa, & dicit. Existimandũ autem est cõstare aĩal queadmodum ciuitatẽ bene legibus rectã, & exponit q̃ũo, & quare, & dicit. In ciuitate. n. cum semel a principe stabilitus est ordo, non opus est separato monarcho a singulis ciuibus, ut cũ ciues uoluerint agere, quæ iuxta leges agẽda sunt, ut adsit per singula eorum quæ fiunt, & semper cũ fiunt, sed ipse ciuis unusquis facit suũ, ut sibi per leges ordinatũ est. Fit aũt hoc post hoc, & ordinate pp̃ legem, & cõsuetudinem a principe ipsis promulgatã. In aĩalibus ũo hoc idẽ nõ lege aut consuetudine, sed pp̃ naturã fit, hoc est, q natum est unũquodq; mẽbrum sic de numero cõstantiũ, & constitutorum a natura facere proprium opus. Ex his cõcludit propositum, et dicit. Quare nõ opz in unoq; mẽbro aĩam esse ſm oẽs suas potẽtias, sed ipsa exñte in q̃dã principio. s. corde, opz hęc qdẽ suprauiuere, quo apta sunt uiuere, hæc autem facere opus propriũ, quo pp̃ naturã apta sunt facere. Est tñ hæc drĩa, qđ licet aĩa non insit singulis partibus secundum oẽm potẽtiam. s. sensitiuã & motiuam, tñ ſm substãtiã, & essentiam singulis partib⁹ inest, ut libello de iuuentute dictum est.

Exposuimus quemadmodum animalia uoluntarijs sese mouerent rationibus & quas ob causas.

Quo modo igitur moueantur uoluntarijs motibus animalia, & propter quas causas, dictum est.

Epilogat, ea quæ dixit de motibus, & dicit. Quo modo igitur moueanť uoluntarñs motibus animalia, & propter quas causas, dictum est, & per uoluntarios, appetitiuos, quorum principium principale mouens, non natura, sed appetitus est, intelligit, & dixit, propter quas causas, quo niam dictæ sunt oẽs causæ & factiuæ, & finales, & principales & instrumentariæ.

Atqui non desunt quedam partes, quæ inuitis etiam motionibus agitentur, cum plurimæ non uoluntarijs agitentur. Motiones inuitas intelligo, quales cordis, & mẽbri genitalis, q̃ sæpenumero ex occursu rei illa sese mouent, quãquã mens nihil interea decernat, & statuat. Non uoluntarias designo, quales somnum, uigiliam, spirationem, & reliquas eiusdem generis, quandoquidem nulli horum simpliciter aut uisum, aut appetitio præest.

Mouentur autem & aliquibus inuoluntarijs secundũ quasdam partium, plurimis non uoluntarijs. Dico autem inuoluntarios quidem, ut eum qui cordis, & etiam eum, qui pudendi. Multotiens enim apparente aliquo, non tamen iubente intellectu, mouentur. Non uoluntarios autem, ut somnum, & uigiliã, & respirationem, & quicũq; alij tales sunt, nullius. n. horum simpliciter domina est, aut phãtasia, aut appetitus.

Cum dixit de motibus animalium uoluntarñs, oñc de inuoluntarñs proponit dicere, ubi aĩaduerte, qđ mot⁹, qui animalibus insunt, quidam sunt inuoluntarñ, qui ideo inuoluntarñ sunt, q̃m partes illis mouentur, etiam contra appetitum & uoluntatem, & isti sunt motus locales naturaliter partibus aliquibus inexistentes, ut arrectio uirge, pulsus cordis, obscitatio, & id genus. Alñ sunt motus uoluntarñ, quorum principium est appetitus, & isti non insunt contra appetitum, sed eorum cã est appetitus. Alñ sunt nõ uoluntarñ, qui nec simplr insunt contra appetitũ, nec simpliciter insunt secundum appetitum, ut somnus & uigilia, respiratio & id genus, de uoluntarñs dictum est in hoc libro, de non uoluntarñs dictum est proprñs libellis, de respiratione dictum est proprio libello, & de somno & uigilia proprio libello, restat solum dicere de inuoluntarñs, et eorum causis, unde dicit. Mouẽtur aũt animalia & aliquibus motibus inuoluntarñs secundum nonnullas p̃tes, & mouentur aĩalia motibus non uoluntarñs, & lõge pluribus, quã inuoluntarñs. mot⁹. n. inuoluntarñ pauci sunt, non uoluntarñ, longe plures. Exponit aũt hæc, & dicit. Dico aũt inuoluntarios quidem, ut eum motũ, qui est cordis. s. pulsus, & etiam eum qui pudendi, ut arrectio uirgę. Multotiens. n. apparente aliquo delectabili, nõ tñ iubente intellectu, mouentur & cor, & uirga. Cor quidem non tm̃ pulsu, sed saltu, ut in timoribus, & amoribus, uirga ũo ab apparente delectabili, sunt ergo isti inuolũtarñ, q̃m cõtra uoluntatem, & secundum naturam fiũt. Exponit deinde qui sint non uoluntarñ. & dicit. Non uoluntarios autem dico, ut somnum, & uigiliam & respirationem, & quicũq; alñ tales sunt, ut tussis, & sternutamenta, quæ prohiberi pñt. Reddit cãm cur nõ uoluntarñ dicantur, & dicit. Nullius enim horum simpliciter domina est, aut phantasia, aut appetitiua, sed sunt partim & partim, quodammodo mixti motus, & sic nec simpliciter naturales, nec simpliciter uoluntarñ.

Sed cum necesse sit animalia naturali quadam uariari alteratione, ideo necesse est per occursum rei illa commoueri. Partium quæ alterationem contrahunt, aliæ augentur, aliæ diminuuntur, propterea non ex motu, & commutatione innatæ mutationes mutuo se sequuntur, & continentur.

Sed quoniam necesse est alterari animalia, naturali alteratione. Alteratis autem partibus, hæc quidem augeri, hæc autẽ diminui, quare moueri iam atque mutari, ut natæ sunt habere mutationem adinuicem.

Assignat cãm talium motuũ, & uult cãm esse naturalẽ alterationem qua partes aĩalis sunt aptę alterari. Cũ. n. tales motus pendeant ab alterationibus, quibus partes naturaliter sunt aptę alterari, ergo si alterationes sunt naturales, & partes naturaliter illis alterabiles, sequitur, ut motus tales pẽdẽtes a talibus naturaliter, & inuolũtariæ insint, unde dicit. Sed q̃m necesse est alterari animalia naturali alteratione, alteratis aũt partibus naturali alteratione, necesse est hæc quidẽ augeri ut uirga, si alterata est ad calidũ uẽtosum, hęc aũt diminui, ut si alterata erit ad frigidum. Quare necesse est illis alterationibus partes moueri, modo quo natæ sunt hr̃e mutationem adinuicem, accedente ergo calido ad uirgam, cum illa sit apta moueri arrectionis motu, arrigetur, accedẽte frigido ad cor, & repellente calidum, cum calidum cordis sit aptũ saltare, saltat cor. Quare cum alterationes, quæ sunt causæ, & partes, quæ sunt subiecta, sint naturalia, motus q ex his sunt, erunt inuoluntarñ.

Naturales uero motionum causæ & partium prædictarum inuiti impulsus excitantur, ut alteratio inciderit. Si quidem notio, & uisum, ut supra docuimus, agenteis pariunt affectiones, quia rerum agentium imagines effingunt, & afferunt.

Causæ autem motuũ naturales, caliditas & frigiditas, quæ extrinsecus & intrinsecus, occurrunt, sunt, & præter rationẽ facti motus dictarum partium, alteratione occurrẽte fiunt. Intellectio. n. & phantasia, ut dictum est prius, factiua passionum afferunt, species enim factiuorum afferunt.

Dixit motus illarum partium esse naturales, & inuoluntarios, quo pendent ab alterationibus naturalibus illarũ partium, nũc dat cãm alterationum, & dicit. Causæ autẽ motuũ hoc est alterationum naturales sunt frigiditas & caliditas, quæ extrinsecus a continente, & intrinsec⁹ a corde spũs mittente, occurrũt, occurrunt dico, & fiunt dicti motus alterationis dictarum partium pręter rõnẽ & uoluntatẽ, naturaliter alteratione incidente, & int⁹ & extra, nam cum calidum & frigidum occurrunt, intellectus & phantasia afferũt ea, quæ passiones afferunt, q̃m afferunt

species, eorum quæ alterationis factiua sunt.s.calidi, & frigidi, nã cum intellectus aut phantasia cognoscit delectabile, affert speciez delectabilis, at spẽs delectabilis uirtute suæ causæ est factiua calidi in subiecto apto recipere. Similiter cum tristabile, intellectus illud cognoscẽs, recipit speciem tristabilis, & cum species tristabilis sit effectiua frigidi uirtute suæ causæ, alterat ad frigidum. Patet ergo alterationes esse naturales, & ita partes moueri motibus quibus aptæ sunt moueri, est naturale.

Inter omneis autem partes cor, et genitale potißimam id perspicue agunt, quia utrũq; mẽbrum, tanquam abiũctum est aĩal. Ac huiusce quidem rei causam asserimus humorem, qui in utroque uitalis continetur. In corde quam ob rem id fiat, causa patet, quia sensuum principatus ei defertur, in genitali membro, quoniã tale signum est, ex eodem enim ipso ais genitalis seminis quasi animal quoddam promitur.

Maxime autem partium hæ faciant manifeste, quoniã utraque partium ut animal separatum est. Horum autem causa est, quia hñt humiditatẽ uitalẽ, cor quidem, manifestum, propter quã causam, principia enim habet sensuum, pars autem genitalis, quia talis est signum, etenim exit ex ipsa, uelut animal quoddã seminis uirtus.

Hic declarat, quod inter partes corporis maxime cor & uirga motib⁹ inuoluntarijs sunt aptę moueri, cor quidẽ, quia intra se habet spiritum, qui est instrumẽtum oĩs motus, & uidetur, quoddã animal separatum propter hoc, uirga uero uidetur aĩal separatũ, quia hz uirtutẽ humidi spermatici, ex qua fit animal, & sic cũ hæ partes sint, ut aĩalia fere, maxime sunt aptę moueri, unde dicit. Maxime aũt partium nr̃i corporis: hæ.s.cor, & uirga faciunt hos motus inuoluntarios manifeste, qm̃ utraq; partium est ueluti quoddam animal separatum, & de per se. Cuius cãm affert, quia hñt humiditatem uitalem animalificam. Cor quidem manifestũ est propter quã cãm uitalem & animalificam uirtutem hz, qm̃ habet spiritus, qui sunt principia sensus & motus, & sic habet intra se omnia requisita ad aĩal, qm̃ animam, & spiritum, qui est instrũm animæ, & sic est aptum moueri. Virga autem est pars genitalis, qm̃ est signũ aĩalis, nam ex ipsa exit uirtus seminis, quæ est uelut animal, & sic detinet de rõne animalis quicquã, adeo ut fiat apta moueri. Quare inter partes nostri corporis hæ maximæ mobiles sunt, qm̃ maxime participãt rõnem aĩalitatis, cor inquãtum cõtinet omnia quæ animalis sunt, uirga, & testes, prout aĩalis sunt factiua, & spermatis, quod est potestate animal.

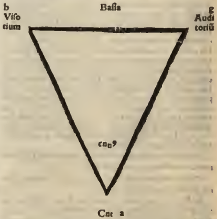
Optima igitur ratione motiunculæ à partibus ad initium, & ab initio ad partes contendunt, atq; ita se mutuo petunt.

Motus autem & principio à partibus, & partibus à principio rationabiliter accidunt.

Cum declarauit quod motus harum partium pendent ab alterationibus naturaliter occurrentibus, & quibus & partes naturaliter sunt alterabiles, in parte ista uult ostẽdere quo modo se hñt alterationes ad cor, & ad partes minus principales, & dicit quod istę alterationes ita se hñt quod fluunt & refluunt a corde ad partes extremas, & a partib⁹ extremis ad cor, & ab una parte extrema ad aliam, & hoc per trãsitus, & uias ordinatas a natura inter hæc, & primo proponit hoc secundo exponit, dicit. Motus autem isti alterationi, quibus partes alterantur naturaliter, & accidunt principio.s.cordi uenientes a partibus, & accidunt partibus uenientes a principio.s.corde, & hęc est cõclusio.

Siquidem.a.initium intelligi debet, propterea motiunculæ pro ratione singulorum elemẽtorum, quæ adscripsimus, ad initium perueniant, & ab initio, quod mouetur, & commutatur, qm̃ quidem potestate.b.initium multa est, ad.b. &.c.ad.c.b.autẽ & c.ad.b. &.c.a b.ad.c.non postea itur, sed a b.ad.a.ut ad initium pergitur, ab.a.uero ad.c.ut ab initio.

Oportet enim intelligere ipsam.a.principium. Motus igitur secundum unumquodq; elementorum subscriptorum pertingant, & à principio moto & permutato. Quoniam multa potentia est principium, ipsius quidem.b.ad.b.ipsius autem.g.ad.g.quod autem amborum est, ad ambo. Ab ipso autem.b.ad g.propterea quia ab ipso.b.ad.a.uenit ut ad principiũ, ab.a.autem ad.g.ut à principio.

Quod alterationes ueniãt a corde ad partes extremas, & a partibus extremis ad cor, & ab una parte extrema ad alterã per exemplum ostendit descriptum in triangulo cui⁹ conus sit.a.et principiũ, quod est cor, partes alterabiles uisoriũ, & auditorium, uiæ uero sint, ad uisorium quidem.a.b.ad auditorium uero.a.g.tũc dicit. Oportet.n.intelligere ipsum a.principium.s.cor: cætera uero ordinant, in triangulo, ut dictum est, tunc dicit. Motus igitur hoc est alterationes, quibus partes naturaliter alterãtur ab ipso corde intrinsecus, secundum unumquodq; elementorum subscriptorum in triangulo pertingunt, ut ab.a.in.b. & ab.a.in.g.pertingũt dico a principio moto & permutato.s.corde, quod permutatur, & alteratur a passionibus, uel speciebus, ut dictũ est. Affert cãm, & dicit. Qm̃ principium est uirtute & potẽtia multa, ipsius quidem alterationis.b.est principiũ ut fluat ad.b.ipsius autem alterationis.g.est principiũ, ut fluat ad g.alteratio uero quę est ad ambo, principium est, ut fluat ad ambo, & hoc per debitas uias, & meatus, & uenas. Declarat deinde, quõ alteratio fluat ab ipso.g.in.b. & ab ipso.b.in.g. & imaginatur quod ab uno horum extremorum fluit in alterũ, inquantum redit ad cor, & dicit. Ab ipso autem.b.fluit altãtio ad.g.qm̃ ab ipso.b.redit, & uenit.ad.a.cor: ut ad principium, postquã autem redit.in.a.ab.a.ut.a.principio, fluit in.g.non ergo potest alteratio ab ipso b.fluere in.g.uel econtrario, nisi redeat alteratio & spirit⁹ ad cor. Patet ergo modus fluxus & refluxus, quo a corde intrinsecus manente fluat in partes extremas, simili ratione patere potest modus quo ab exterioribus, alteratiões possunt fluere ad cor, per easdem enim uias alterationes uenĩũt ad cor, per quas a corde uadunt ad partes.

Præterea in ijsdem percipiendis aliquando motus sub oritur, qui præter rationem partes occupat, aliquando non suboritur. Causa inde ducitur, quod patibilis materia, modo non substernitur, modo non tanta, aut talis substernitur, ut motum nauare posset.

Cur autem quandoq; quidem eadẽ intelligentibus fiant mo-

cus pegtee

tus præter rationem in partibus, quandoq; autem non? Causa est, quoniam aliquando inest passiua materia, quandoq; autem non tanta, aut non talis.

Remouet pulchrū dubium, & est, cur præsente eodem delectabili diuersis hoibus illud intelligētibus, alteri mot⁹ fit uirgę, alteri ṽo nō. Ampli⁹ pręsente eodem uoluptifico uno tpe fit motus uirgę, altero tpe nō, & hoc ꝑponit, & dicit. Cur aūt qñq; qdē eadē intelligētib⁹. s. eadē uoluptifica, fiāt motus in partib⁹, q̄ sunt ꝑter rōnē, ut arrectio, & cordis saltus, qñq; autē nō. Assignat cām, & dicit. Causa est, qm̄ aliqñ inest nob passiua materia, hoc est dispō debita in quāto & q̄li, & ĩ gradu sufficiētibus ut particula sit apta suscipere motū, qñq; aūt, nō ĩest, uel nō tāta, uel nō talis. Virga. n. aliqñ non arrigitur, quoniam deficit materia spmatica uentosa, quę facit & disponit ad arrectionē.

De partibus per singula animalium genera, et de anima disputauimus, item causas sensus, & sensilium, memoriæ, & reminiscentiæ, somni, & uigiliæ, communisq; animalium motionis reddidimus. Reliquum est, ut ortus persequamur.

De partibus igitur uniuscuiusq; animalium, & de anima. Adhuc autē & de sensu, & memoria, et cōi motu, diximus causas, reliquum aūt est de generatione dicere.

Epilogat, ex quo epilogo patet sciam de aīa, saltē quo ad eā partem, quæ est naturalis, esse partē scientię de aīalibus. Patet etiam micra physica, hoc est parua naturalia eē partes librorum de aīalibus. Patet etiā ordo aliquo modo inter hos libros, utrū in hoc libro excusatum me uolo, nam in exēplari meo gręco reperi innumeros errores, nec potui habere plura exēplaria, licet omni diligentia perquisierim. Ideo si lector reperies aliquos errores, potius corruptioni librorum ascribas, quam negligentiæ meæ. Maxime cum commentaria hæc potius ad meam quā ad aliorum utilitatem confecerim.

Finis Pisis tertio Maĳ. M.D.XXI.

ARISTOTELIS DE LONGITVDINE, ET Breuitate uitæ Libellus cū Augustini Nipbi Medices Philosophi Suessani commentariis.

CVr autem animantium aliæ plus temporis, aliæ minus uiuant, atque omnino cur uita longa sit aut breuis, causas consideremus addecet.

De eo autem quod est, hæc quidem esse longe uitæ animalium, hæc autem breuis uitæ, & de uitæ totaliter longitudine & breuitate, considerandum causas.

Circa librum præsentem, Aristo. ut optimus rhetor, primo pręmittit exordium, secundo accedit ad narrationē. In exordio primo insinuat intētionem, & dicit, uelle se de causis dicere, cur animalium alia lōgeua, alia min⁹ uiuacia sint, & non modo de animalibus, sed etiam de omnib⁹ uiuentibus uniuersaliter causas proponit dicere, cur alia lōgeua, alia breuis uitæ sint. Quare insinuat duo alterū speciatim. s. cur animalium alia longę uitę, alia breuis sint. Alterum uero generatim, cur uiuētium quorūcūq; alia longę, alia breuis uitæ sint unde dicit. De eo aūt, q̄ est, hæc quidem animalium, esse longę uitę, hęc autē breuis uitæ, hoc est primum, & totaliter, hoc est vl̄r de uitæ longitudine & breuitate, non solum animalium, sed etiam quorūcūq; uiuentium, ut plantarum, considerandum est causas, dixit autem {. Considerādum est cās, } qm̄ alia esse longæ, alia breuis uitæ supponit tanquā per se notum, ut postea dicemus. Causas uero perquirere oportet, quæ sunt ignotæ, proposuit autem insinuando intentione min⁹ commune, & postea uniuersalius, qm̄ ut rhetor insinuat, cuius oratio procedere debet ad accrementum.

Sed enim ita ordiendum est, ut contemplationis initium sumatur dubitando de his (non enim certum est) utrum diuersa sit an eadem cunctis animantibus ac plantis causa, cur illarū quædam diu, quædam parum uiuant, & harum aliæ annua, aliæ diuturniore uita fruantur.

Principium autem considerationis necessarium primo, ex eo q̄ est dubitare de ipsis (non enim est palam) utrū alia, an eadem causa omnibus animalibus & plantis, eius quod est hæc quidem esse longæ uitæ, hæc autem breuis, etenim plantarum has quidem pauci temporis, has autem multum durabilem habere uitam.

Insinuata intentione, nunc legentes, aut auditores facit attentos. & primo ostendendo, ea quæ dictur⁹ est esse magna, atq; difficilia. Attentos. n. facimus ut Aristo. inquit, cum magna, cum sua, cum noua, cum iocūda promittim⁹, secundo uero ostendendo esse noua, atq; iocunda. De primo dupliciter hæc, quæ proposuit, esse difficilia ostendit, primo ex parte differentiæ generū, secundo ex parte differentiæ specierum. Ex parte dr̄iæ generū quidem, qm̄ non est perspicuum utrum eadem sit cā longę uel breuis uitæ ĩ animalibus, quæ est in plantis, & econtrario, & hoc inqt. Principium autem cōsiderationis necessarium primo erit ex eo qđ est dubitare de ipsis, qm̄ nō est palam utrū alia, an eadem cā oībus aīalibus, & plantis sit, eius quod est, hæc quidem esse longę uitæ, hæc autem breuis. & quoniam in plantis hæc differentia magis latet, qm̄ minus a nobis est obseruabilis, addit hāc differentiam esse ueram etiam in plantis, & inquit. Etenim plantarum supple necessarium est has quidem esse pauci temporis, has autem multum durabilē habere uitam, est ergo proposita intētio magna ex parte dr̄ię generum.

Præterea, utrum natura constantium eadem sint lōgæua & natura incolumia, an distincta sint. Et utrum eadem sint uitæ breuis & ualetudinaria, an per aliquos quidem morbos corpora quæ natura ualetudinaria sunt ad eorum naturam accedant quæ breuiore uita frui solēt, per aliquos uero ualetudinaria esse quæ longæua sunt nihil obstet.

Adhuc autem, utrum eadem quæ longæ uitæ, & quæ secundum naturam sana natura constantium, an separata sunt. Et quod breuis uitæ, & languorosum, aut secūdum quosdam quidem languores appropinquant languorosa secundum naturam corpora ĳs quæ breuis uitæ, secundum quosdā aūt nihil prohibet languorosos, longæ uitæ existentes,

Ex parte ṽo eorum, quæ sunt eiusdem generis, etiā difficultas patet. Est enim quęstio, utrum eorum uiuentium, q̄ natura constant, eadem sint, longę uitæ, quæ sunt secundū naturam sana, an separata hęc sint, atq; differant, adeo, q̄ sint corpora aliqua natura ipsa simpl̄r sana, quę sint breuis uitæ, & non longeua. Similiter est quęstio etiam utrum quod est breuis uitæ sit languorosum, & econtrario corpus natura languorosum sit breuis uitę. Est etiam quæstio an sint, quædam corpora ægrota naturaliter ꝟm quosdam languores, quæ appropinquant ĳs corporibus quæ sunt breuis uitæ, secundum quosdam ṽo alios morbos nihil prohibet languorosa esse longæ uitæ existentia, hæc est difficultas ex parte eorum, quę sunt eiusdem generis. Quo uero ad uerba attinet, Aristo. per natura sana, intelligit, quę Galenus in techna intellexit. s. corpora a principĳs natura non apta ægrotare, quæ appellat simpliciter sana. Est enim corp⁹ sanum simpl̄r, quod ex principĳs generationis est ineptum ægritudinibus. Vtrum ṽo tale cor- Simpl̄r sana corpa.

pus ſit ſimpliciter temperatum, Ariſto. nō curat. ipſe enim
per corpora natura ſana intelligit illa, quæ per ętatē unq̃,
aut raro ægrotant, cum ex principijs generationis ſint mi-
nus ægrotare apta, utrum ꝟo hæc ſint tēperata, uel non:
Ariſto. nō curat: cum ad q̄onem nihil cōferat. Adiecit ꝟo
Ariſto. { natura conſtantium, } q̄m nonnulli crediderūt
corpora ſimplr. ſana poſſe fieri arte. Ad tollendum hoc,
uerbum illud addidit, per languoroſa ꝟo corpora intelli- *Quæ languoroſa corpa. Herodicus*
git quę apta ſunt ægrotare ex pricipijs generationis, quę
que ea leui cauſa occurrente egrotant, ut Herodicus fuiſſe
ferrur, quemadmodum Ariſto. inquit primo rhetoricorū.
Ille. n. ut ſanus eſſet, quibus homines utunt, ijs oībus, aut
plurimis abſtinebat. erat. n. corpus ex principijs naturę ap
tum facile ex omni leui cā ęgrotare, tale corpus appellat
Druſianus monachus ęgrum ſimplr. Per corpora ꝟo, quę *Quæ corpa ex principijs natura ſunt certis morbis languida.*
ex principijs naturę, ſunt apta ægrotare quibuſdam ęgri-
tudinibus, intelligit ea, quæ ex principijs generationis, cō
trahunt, quoſdam morbos a uirtute parentum, aut ſtella-
rum, aut aliarum cauſarum. Naſcuntur enim quædā cor-
pora ea principijs generationis parata incurrere poda-
gras, alia calculum, alia lepram alia febres, alia alias, ideo
eſt difficultas an ſint quædam corpora apta ægrotare q-
buſdam morbis ex principijs generationis ꝓpagatis, quæ
non obſtantibus illis morbis, poſſint eſſe longęua, ut dicit
de podagra, & de malo hemorroidum, & cæteris id ge-
nus. Alia uero quibuſdam ægrotari apta, non ſint longæ-
ua, ut quę naſcerētur epileptica, uel parata febricitare. Pa
tet ergo ex his, ꝙ ex parte eorum, quæ ſunt eiuſdem gene *Intentionis magnitudo.*
ris tribus modis propoſita intentio eſt magna, primo utrū
quęcūq; a natura ſint apta permanere ſana, omnia ſint lō
gęua. Secundo utrū a natura apta ægrotare quauis ęgritu
dine ſint breuis uitę. Tertio utrum aliqua ægrotari apta
quibuſdam morbis ſint longæua, aliqua uero quibuſdam
alijs, ſint breuis uitę. Patet ergo propoſitæ intentionis ma
gnitudo. Quo ꝟo ad cōſtructionē attinet, aiaduerte, ꝙ *De cōſtructione.*
Ariſto. mutat in adiectiuis gen⁹, dicit. n. aut ſecundū quoſ
dam quidem languores appropinquant languoroſa, po-
ſtea dicit. Nihil prohibet languoroſos eſſe ubi primo loquit
tur in neutro genere, in ſecundo loquitur in maſculino. In
tellige ergo primum ad corpora relatum, ſecūdum ꝟo ad
hoīes, nō tn̄ eſſet error, ſi utrūq; in genere neutro legeret,
ea. n. ꝯſtructione greci utunt, nos ꝟo non.

De ſomno igitur & uigilia, dictum eſt prius, de uita uero & morte, ſimiliter & de morbo & ſanitate quod quidē ad naturalem attineat philoſophiam: dicendum poſterius. Nunc autem de cauſa cur altera longam, altera breuem uitam agant, quemadmodum iam diximus, tractandum eſt.

De ſomno igitur & uigilia, dictum eſt prius, de uita autem & morte, dicendum eſt poſterius, ſimiliter autem & de languore & ſanitate, quantum attinet ad naturalem philoſophiam. Nunc autē de cauſa eius quod eſt hæc quidē eſſe lōgæ uitæ, hæc aūt breuis uitæ, ſicut dictum eſt prius, cōſiderandum.

Cum fecit attentos ex magnitudine rei propoſitę, nūc
facit attentos ex iocunditate, & nouitate. Sunt. n. iocūda,
quæ ordinatę ponūtur primo rhetoricorum, ideo ordinat
præſentem intentionem ad præcedentia, & ad ſequētia,
innuens hanc intentionem eſſe quid noui, cum ſit alia ab
his, quę olim dicta ſunt, unde inquit. De ſomno igit & ui
gilia, dictum eſt pri⁹, uita autem & morte dicendū eſt po
ſterius. Similiter autem dicendum eſt poſterius de languo
re & ſanitate, non quidem ſpeciatim, ſed quantum attinet
ad philoſophiam naturalem, ſpeciatim enim de ea agit me
dicus. Nunc aūt de cauſa eius, quod eſt eſſe, hæc quidem
longæ uitę, hæc autem breuis uitæ, ſicut prius propoſui-
mus. Conſiderandum eſt, in quibus patet ex ordine iocun
ditas, ex additione ꝟo ad ea, quę dixim⁹, nouitas. Tacuit
autem alios libellos, ut de ſenſu, & ſenſibili, de memoria
& reminiſcentia & de alijs, quoniam intellexit per illud
uerbum de ſomno & uigilia, q̄m omnes huic quaſi admi-
niculi ſupponuntur. Hęc de exordio.

Sane hac differentia genera tota à totis generibus, et eorum quæ ſub una ſpecie collocantur alia ab alijs: differunt. Generatim differre dico, ut hominem ab equo, nam genus hominum, uiuacius eſt, quam equorum. Speciatim, ut hominem ab homine, eorum n. hominum qui locorum intercapedine ſeiuncti ſunt, alij uita ſunt longiore, alij breuiore, qui enim in calidis degunt regionibus, diutius, qui in algidis, minus uiuere aſſolent. Quin immo ex hiſce qui eundem tenent locum, nōnulli pari modo ea ipſa inter ſe diſcrepant differentia.

Sunt autem habentia differentiam hanc, & tota ad tota genera, & eorum quæ ſub una ſpecie, alia ad alia. Dico autem ſecundum genus quidem differre, ut hominem ab equo, longioris enim uitæ genus hominum, quam quod equorum. Secūdum ſpeciem autem, hominem ab homine, ſunt enim homines, hi quidem longæ uitæ, hi autem breuis uitæ, alteri ſecūdum altera loca diſtantes, quæ enim in calidis gentium, longioris uitæ, quæ autem in frigidis, breuioris uitæ. Et eundem autem locum habitātiū: differunt ſimiliter aliqui hac differentia abinuicem.

Verba hæc poſſunt eſſe de exordio, & pn̄t de narratio
ne intelligi. In græcis codicibus de exordio intelligi uidē
tur. Leguntur. n ſic { Adhuc aūt hn̄tia drīam hanc, & to
ta ad tota genera. } q. d. Nūc aūt de cā eius, quod eſt hęc
quidem eſſe longæ uitæ, hæc autem breuis uitę, ſicut di-
ctum eſt prius, conſiderandum eſt. Adhuc autem conſide
randum eſt habentia drīam hanc, & tota genera ad tota
genera, & eorum quæ ſub una ſpecie alia ad alia. q. d. non
ſolum eſt conſiderandum cauſas cur alia uiuacia alia bre-
uis uitę ſint. Sed etiam conſiderandum eſt ea, quorum to
ta genera ad tota hanc drīam hn̄t, & ea, quorum ſpēs ad
ſpēs talem hn̄t drīā, hęc aūt addit, ut faciat attentos, oſtē
dens hæc iocunda eſſe, non ſolum ordine, ſed rerum noui-
tate. Sed q̄m in trāſlationibus antiquis uerba hæc legunt
alio modo. ſ. quaſi expoſitiuę, ideo uidētur de narratione.
Ideo uidetur ꝙ antequam exequatur intentionē propoſi
tam præmittat duas animalium drīas penes longeuū, &
eſſe breuis uitæ. Primam quidem penes totum genus, ſe-
cundam uero penes ſpeciem Penes genus quidem dicit, di
co autem ſecundū genus quidem differre, ut hominem ab
equo, quatenus genus hominum longioris uitę eſt, q̄ ge-
nus equorum. Accepit autem gen⁹ pro ſpecie, modo quo
philoſophi morales utuntur, penes ſpeciem uero, ut homi-
nem ab homine, ſunt. n. hoīes hi quidem longæ uitæ, hi au
tem breuis uitæ, utpote alteri ac diſtantes ſecundum loca.
Nam quæ gentium in calidis locis degunt, ſunt longioris
uitæ, quæ autem degunt in frigidis, ſunt breuioris uitæ, &
ſic penes locum in eadem hominum ſpecie alij ſunt uitæ
longioris, alij breuioris. Amplius in eodem loco alij uiuūt
longius, alij breuius, hæ ſunt animalium differentiæ, quas
pręmittit. Sed cur pręmittat has drīas, dicamus, nā quæ
ſtio ſi eſt, ſemper præcedit quæſtionem ꝓp quid eſt, cū er-
go propoſuit aſſignare cauſas, drīarum uitæ penes longi-
tudinem, & breuitatem, decebat prius exponere ita eſſe,
ꝙ alia aialia uiuunt longius, alia breuius, et in eadē quoq;
ſpecię penes diuerſa loca, et in eodem loco penes diuerſas *Contra aſtronomos de annis uitæ.*
naturas, hac ratione has drīas præmittit. Ex his patere po
teſt, aſtronomiæ incertitudo circa annos uitæ. Nam ſiue
annos uitæ ſumpſerimus ex apheſi atq; amacheſi, ut Pto-
lomeus docet, ſiue ex annimenſore, quem arabes alchoco
den uocāt, ac ilegium, impoſſe aſtronomum eſt certitudinē
hr̄e, q̄m differentię locorum ſunt aſtronomis incertę. Nō
enim aliquis aſtronomus, docuit apheram æthiopū alios
annos hr̄e, alios apheram ſythacum, alios hominum, qui
in medijs locis uiuunt. Ptolome⁹. n. ſcribens in Alexādria
unicuiq; gradui apheſis conſtituit annū, ꝙ non eſt uerum

apud omnes regiones. Nec annimensor, siue alchocoden arabum est promittens annos eodem modo in omnibus regionibus: ideo de annis uitæ astronomi non possunt certa dicere. Philosophi autem solum uniuersaliter has dētas tradunt, specratim uero eas assignare, non est philosophi.

Porro sumere conuenit: quid sit inter ea quæ natura constant quod facile corrumpatur, & quid quod ægre.

Oportet autē accipere: quid facile corruptibile in natura connstantibus, & quid non facile corruptibile.

Nunc, ut mihi uidetur, accedit ad narrationē: & primo sumit quid sit facile corruptibile: & quid non facile corruptibile: nam, ut Philoponus notauit primo de generatione, qui doctrinā tradit, definitiones, & suppositiones sibi constituit. Deinde ex illis demonstrat cōclusiones. & hoc proponit, cum inquit. Oportet autem accipere, in natura constantibus, hoc est in rebus ipsis naturalibus, primo qd facile corruptibile, & quid non facile corruptibile, & sic hęc sumit, ut definitiones.

Nam ignis & aqua, & quæ his cognata sunt: cum eandem facultatem minime habeant, sibi mutuo causæ sunt generationis atq; corruptionis. Proinde singula quoq; alia quæ ex hisce sunt atque constant, & non ex multis per congeriem uti domus: eorum naturam participent ratio congrua existit.

Ignis enim & aqua & his cognata: non habentia eandem uirtutem, existunt generationis & corruptionis causa sibijnuicem. Quare & quælibet aliorum ex his existentia & constituta, participare horum naturam rationabile: quæcunq; non compositione ex multis sunt ut domus.

Anteq̃ definiat quid facile, quidue difficile corruptibile sit, resumit breuibus causam corruptionis rerum, & primo quidem in substantijs. Secundo uero in accidentibus: & quoniam substātiæ aliæ sunt simplices, ut elemēta, aliæ ex elemētis mistæ. Exponit primo causas corruptionis in elementis, deinde in mistis. De prima parte dicit, ꝙ elemēta sunt inuicem corruptibilia, quoniam sunt inuicem contraria. unde dicit. Ignis. n. & aqua, & alia elemēta cognita his. s. aer, & terra nō habentia eandē uirtutem, sed existentia contraria, existunt generationis, & corruptionis causa sibijnuicem, ut secundo de generatione dictū est. Tacuit autem materiam: quoniā non possunt elemēta esse cōtraria: nisi cōueniant in materia: sic igiť elementa inuicē sunt corruptibilia: quoniā sunt cōtraria. De secūda parte dicit, ꝙ mista, quæ non cōgregatione ex elemētis sunt, ut domus ex lignis & lapidibus cōgregatione fit, corruptibilia sunt, quoniam constant ex elemētis. unde dicit. Quare & quęlibet aliorū ex his elemētis existentia cōstituta, quæcūq; ex elemētis constant, non ut domus cōpositione ac cōgregatione ex multis cōstat, participare horū naturam rationabile est: dico participare horꝝ naturā. s. quo ad corruptionem, hoc est ut sint corruptibilia: quia constant ex elemētis: quæ per se corruptibilia sunt. Ex his sequitur ꝙ elemēta sunt corruptibilia, quia habēt cōtraria: mista uero, quoniam cōstant ex elemētis contrarijs. Sed quæres. utrum omne mistū sit corruptibile ab intrinseco, uideť ꝙ sic, quoniam Aristot. ait mista corrūpi, quoniam constāt ex contrarijs. ergo omne mistū ab intrinseco est corruptibile. Ex alio uideť ꝙ nō corrūpatur nisi appliceť sibi corrumpens, ut si aurū esset uniforme in toto, & unius rationis in singulis partibus. Dicēdum ꝙ nihil pōt corrūpi in substātijs, nisi appliceť corrumpens, utrū hæc est differentia inter elemētum, & mistū, ꝙ mistū ab intrinseco habet duas causas inclinātes ad corruptionē. s. materiā, & contraria ex quibus cōstat. At elemētum ab intrinseco habet unam tantū. s. materiam cōmunem: & ideo mista dicūtur ab intrinseco corruptibilia, elemēta uero ab extrinseco: nō quidem mista ab intrinseco: ꝙ corrūpi possint sine corrūpente, sed quia potius causa intrinseca sunt corruptibilia quam ratione extrinseca: elemēta uero ab extrinseco: non

Dubiũ

ꝙ ab intrinseco non sint corruptibilia, sed quoniā potius causa extrinseca corrumpuntur.

Sed de cæteris: alia ratio est. Plurimis enim ex hisce quæ sunt, peculiares competunt corruptiones: ceu sciētiæ, sanitati, morbo, & eiusmodi: quippe quæ corrumpi soleant: etiam non corruptis susceptiuis, sed seruatis, quandoquidem ignorātiam, reminiscentia atque disciplina corrumpere solent: scientiam, obliuio & deceptio. Per accidens tamen: cæterorum corruptiones, rerum naturalium interitas sequūtur. nam cum animalia ipsa intereunt: eorundem & sanitas & scientia corrumpitur.

De alijs igitur: alia ratio. Sunt enim & propriæ corruptiones multis entium: ut scientiæ, sanitati, & ægritudini: hæc enim corrumpuntur: etiam non corruptis susceptiuis: sed saluatis. ut ignorantiæ quidem corruptio, reminiscentia & eruditio: scientiæ autem, obliuio & deceptio. Secundum accidens autem consequuntur naturalia: aliorum corruptiones. corruptis enim animalibus: corrumpuntur & scientia & sanitas quæ in animalibus.

Hactenus de causis corruptionis substantiarum: nunc de causis corruptionis accidentiū. Ubi animaduertendū, ꝙ accidentium alia habēt cōtraria, alia uero non habent contraria, habēt cōtraria ut sciētia, sanitas, & ægritudo: contraria enim sciētiæ sunt obliuio, & ignorantia. sanitas uero, & ægritudo inuicē contrariæ sunt. dimēsiones uero & figuræ accidētia sunt: quæ non habēt cōtraria. Tunc Aristot. uult ꝙ accidētia, quę habēt contraria, dupliciter corrumpuntur. Uno modo adueniēte in eodem subiecto suo cōtrario, & sic corrūpuntur saluato eorum subiecto. Alio modo corrūpuntur, consecutiue. s. eorꝫ subiecto corrupto. At accidētia: quæ non habēt cōtrarium uno modo tantum corrūpuntur. s. eorū subiecto corrupto. unde dicit. De alijs igitur est alia corruptionis ratio, & per alia intelligit, quæ nec sunt mista, nec elemēta, sed sunt accidētia: & per igitur, non illationis uim, sed aduersationis sumit, utputa igitur pro aūt. Exponit aūt quomodo sit alia corruptionis ratio: & dicit. Sunt n. & ꝓpriæ, & per se corruptiones multis eorꝫ entium. s. oibus quibus correspondet cōtrarium: ut sciētiæ, sanitati, & ægritudini. s. aduētu contrarijs in eodē subiecto: nam hæc corrūpuntur, ut inquit, etiam non corruptis susceptiuis, sed saluatis eorum subiectis: ut ignorātiæ quidē corruptio est reminiscētia, & eruditio. Duplex. n. ignorantia est, altera, quæ ex obliuione prioris sciētiæ facta est in aīa, & hæc tolliť per reminiscētiam. Altera ex dispositione contraria inducta aut ab ate, aut a malis præceptoribus: & hęc tolliť per eruditionem inductā a bonis pręceptoribus. Sed dices, nūquid ignorantię corruptio sit reminiscētia uel eruditio: uideť ꝙ nō, q̃m reminiscētia uel eruditio manet, corruptio ignorātiæ abest. Dicēdum ꝙ tales ꝓpositiones sunt intelligēdę causaliter, sicut illa tonitruū est extinctio ignis in nubibus. Corrumpitur. n. ignorātia aduētu reminiscentiæ uel eruditionis: ideo subscribit scientiæ aūt. s. corruptio est obliuio, & deceptio: pōt. n. deleri scientia ab aīa alicuius obliuione, aut deceptione facta ab aliquo syllogismo deceptorio, ut pluries fit sic igiť uno modo accidētia corrūpi possunt a contrarijs. Deinde assignat ſm modum, & inquit. Secundū accidēs aūt corruptiones aliorꝫ accidentium a substātijs, consequunť naturalia. hoc est corruptiones subiectorū, quæ sunt entia naturalia, & corruptibilia. Cuius causam affert. Corruptis. n. animalibus corrūpuntur scientia, & sanitas, quæ erant in animalibus: & sic patet, ꝙ accidentia, quæ cōtrarium habent, dupliciter corrumpi possunt. Uno modo per se aduentu contrarij in eodem subiecto, & sic corrumpuntur saluatis subiectis: alio modo per accidens, & sic corrumpuntur corruptis subiectis: ex quo sequitur ꝙ accidentia: quæ non habent contrarium uno modo tantum corrumpuntur scilicet per accidens subiectis eorum corruptis.

Quocirca: & de anima per haec ratiocinari quispiam profecto potest. Nam si anima haudquaquàm natura subsistat, sed ut scientia in anima sic & anima in corpore sit: erit nimirum ipsius quaedam etiam alia corruptio praeter eam qua, cum corpus interit, corrumpi solet. Quare, cum nulla talis esse uideatur: alio sane pacto cum corpore iniit societatem.

Quapropter: & de anima ratiocinabitur quis utique, ex his. Si enim est non natura, sed quemadmodum scientia in anima sic & anima in corpore: erit utique ipsius & alia corruptio praeter corruptionem qua corrumpitur corrupto corpore. Quare, quoniam non uidetur esse talis: aliter utique se habebit ad corporis communionem.

Sed dubitat de anima, quo modo corrūpatur: nā cum non sit elementum, nec mistū naturale, sed sit ad corpus, ut scientia ad animam, tunc anima poterit dupl'r corrumpi. s. corruptione per se. s. aduentu contrarij in eodem subiecto eius subiecto saluato, & per accidens corrupto eius subiecto corpore: quod falsum est, qm̄ nō corrūpitur nisi per accidens corrupto subiecto, unde dicit. Et de anima ratiocinabitur quis utiq; ea his, quae nunc dicta sunt, nam si non est natura. s. nec mistū, nec elementum: sed quēadmodum scientia est in anima: sic & anima est in corpore, si inq; sic est, erit utiq; ipsius & alia corruptio. s. propria aduentu contrarij praeter corruptionem, qua corrumpit corrupto corpore. Rn̄det, q anima non ita ad corpus se habet, ut scientia ad animam, qm̄ anima est corporis substātialis perfectio: scientia uero est animę accidētalis: & sic anima non pōt per se corrumpi, nisi toto corpore animato corrupto. Praeterea scientia habet contrarium per se in eodem subiecto: anima solum per accidens, unde dicit. Quare qm̄ non uidet esse anima talis. s. ut scientia ad animam, aliter utiq; se habebit ad corporis unionem hoc est totalitatem: qm̄ anima est pars substātialis totius animati: & prima perfectio corporis: scientia uero non sic se habet ad ipsam animam.

Digressio pulchra. Ex his accipiunt duo. Primum q scientia corrumpat corruptis animalibus, qđ esse non, pōt, nisi anima corrumpat: habet secundo q anima corrumpatur, cuius scientia est perfectio, & sic uidet q intellectiua anima corrumpat corrupto corpore: hic. n. locus ualde fauet his, qui animi mortalitatē sustinent de mente Aristo. Secundo principaliter dubitatur quot sint modi corruptionis. Tertio quomodo scientia in intellectu habituata possit per obliuionē, & per deceptionem ab intellectu desinere: cum habitus scientiae non depēdeat ab organis sensitiuus, nisi in fieri, non autem in facto esse Aluerniata ad primam dicit, q Aristot. non de intellectiua anima loquit, sed de sensitiua atq; uegetatiua: qđ quidem mihi uidetur difficile, cum loquat de ea anima: cuius scientia est perfectio, quę esse non potest nisi intellectiua. Propterea uidetur mihi q Aristote haec, quae de anima dicit, non asserendo dicat, sed solum exemplificando, ut ostendat, non omne qđ ita ad corpus se habet, ut sciētia ad animam possit corrumpi dupliciter, nam dato q anima sit corruptibilis, anima se habet ad corpus, ut scientia ad animam, & tamen solum per accidens corrumpitur. s. corrupto subiecto: & non per se a proprio cōtrario, similiter id qđ de scientia dicit, ut exemplum esse dictū intelligas. s. ut ostendat aliquid corrumpi posse corrupto subiecto. Quae non intelligentes prophani sumpserunt errandi occasionem: omnia enim quae hic dicit Aristo. ut exēpla esse dicta intelligendum est, non quidem, ut ita sint, sed ut sentiant qui discunt. Ad secundam respondent iuniores q quatuor modis aliquid corrumpi potest, aut a contrario, ut calidum a frigido: aut a ratione subiecti, uelut formae quae corruptione subiectorum corrumpūtur. aut defectu conseruātis, ut lumen corrumpitur in medio defectu corporis lucidi. aut defectu dispositionis per quam conseruabatur in subiecto, ut formae substantiales defectu dispositionum, quibus in materia conseruabantur. Aristo. autem duos tantum modos corrumpēdi innuit, alterum per se. s. a contrario, alterum per accidens. s. corruptione alterius. Quę uero corrumpuntur per se a contrario, sunt duplicia, uel quia ipsa habent contraria, ut elementa & accidentia habentia contrarium: uel quia componunt ex contrarijs, ut mista: quę corrumpunt per accidens haec corrumpunt alijs corruptis, per quę conseruabant siue sint subiecta, siue agentia conseruantia, siue dispositiones conseruatiue: hęc Aristo. de modis corrūpendi.

De corruptione scię. Quo modo uero scientia, quae est habitus intellectus per obliuionem corrumpi possit, res difficilis est, qm̄ scientia pōt remanere per unū diem in intellectu absq; actuali memoria, & per duos, & sic per mille, ergo omnino memoria deleta illa stabit in intellectu. ergo postq̄ semel sciētia in intellectu facta est, ut habitus, etiam omni memoria deleta in parte sensitiua, ipsa uidetur remanere: cum non dependeat a sensibus nisi in fieri, non autem in facto. Propterea quidam concedunt totum, dicunt tamen q per obliuionem pro tanto sciētia corrumpatur, pro quanto intellectus non potest exire in actum considerandi: siquidem cōsiderandi actus indiget non solum intellectuali habitu, sed phantasiandi, intellectus. n. intelligendo necessario phantasma speculat: patet ergo q obliuione facta in phantastica destruitur scientia non simpl'r, sed ſm actum, quatenus scientia remanet ſm habitum, non tñ exibilem ad actum: quo in modo Plato habitus in anima puerorum esse autumat, non exibiles tñ ad actū, nisi sedatis moribus. Alij dicerunt q scientia, quę in intellectu habitus est nō solum quo ad exitum in actū dependet a phantastica memoria: sed etiam simpl'r in esse, & conseruatione: & tunc patet q scientia per obliuionē destruitur. Verum animaduertendū q in parte intellectiua nihil habituat. habitus. n. fit in potentia, quae ad actus neutraliter se habet, ut dicit secundo Ethicorū. In potētia enim quae in contrarium se habet, nunq̄ habitus fit, ut lapis ad motū sursum nunquā habitum habebit, nec in potentia ex sua natura prona fit habitus, non enim lapis ad motum deorsum habitū acquiret si decies milies deorsum ferat. ergo solum in his potētijs habitus fit, quae ad actus neutraliter se habēt. Ex his accipit, q intellectus non pōt ex considerandi actibus habitum acquirere scientificum: cum ad scientiam natural'r se habeat ut ad eius perfectionem Habitus ergo & memoria fiet ea parte eius potētiae, quae ad scientiā neutraliter se habet: haec autē est sensitiua. In hac enim ex frequētatis actibus considerādi fit habitus, qui dicit memoria: quae delet primo mutatione organi: cum enim organum continuo alteret, deletur aliquādo memoria. Secundo aduētu nouatū nutrimenti partiū, prioribus defluentibus. Tertio aduentu uaporū ac exhalationū, prioribus deletis. Tunc dico q cū in intellectu species nō conseruent nisi memoria atq; habitu facto in parte sensitiua: qm̄ in parte intellectiua nō est memoria, neq; habitus, ideo obliuione facta in sensibus desinit scientia in intellectu. Quomodo uero per deceptionē scientia deleri possit, quidā dicunt q delet per deceptionem quatenus deceptio ex syllogismis sophisticis urgentibus fit, & ita tandem intellectus deceptus parti contrariae adheret, & sic tollit scientia: non enim est scire sine fide: atq; assensu. Animaduerte tñ q in sciētia est materiale & formale, materiale quidē est ipsa cōclusio, cui per demonstrationē intellectus assentit, formale uero, est illā credere per demōstrationem, Dico igitur q per syllogismos deceptiuos scientia deleri potest quo ad eius formale: & hoc sufficit Quo uero ad materiale stat scientiam remanere, etiam syllogismis deceptiuis urgentibus.

Sed fortasse quaeret quispiam, idque optima ratione: utrum quod corruptibile est id alicubi a corruptione uindicari queat, ceu ignis supero in loco ubi contrarium nullum est.

Forte autem utique quis dubitabit rationabiliter: utrum est ubi incorruptibile erit, quod corruptibile, ut ignis sursum,

ubi non est contrarium.

Cum egit de caussis corruptionis, in parte ista, accedit ad declarãdũ quid facile, quidue difficile corruptibile sit. Pro cuius declaratione primo dubitat, deinde soluendo dubõnẽ, declarat quid sit facile quidue difficile corruptibile. Quãtũ ad primã partẽ quęrit, utrũ sit aliquis locus, ubi simpliciter, atque natura corruptibile possit esse ꝑpetuũ. unde inquit. Forte aũt utique quis dubitabit rõnabiliter utrũ subaudi sit aliquis locus, ubi quod est corruptibile simplr, atque sui natura, erit incorruptibile atque ꝑpetuũ. Argumẽtat̃ ꝙ sic, qm̃ ignis sursum est ꝑpetuus, & tñ ignis est sui natura corruptibil'. Quod aũt ignis sursum sit ꝑpetuus ꝓbat, qm̃ ibi nullũ est cõtrariũ, a quo corrũpat̃. & potissimũ ignis, qui tãgit cœli cõcauũ. unde inquit. Ut ignis sursum. q. d. uidet̃ ꝙ sic, ut ignis sursum, ubi non est cõtrariũ, hoc est qm̃ ibi nullũ est cõtrariũ, a quo corrũpi possit. Simile argumẽtũ fieri solet de partibus terræ cẽtralibus, nam cũ illis nullũ agens applicari possit contrariũ, uidentur perpetuæ, quæ tamen sunt corruptibiles.

Quæ enim contrariis insunt, per accidens corrumpi solent, eo q. illa intereant. tolluntur enim contraria, a sese. At contrariorum quæ in substantiis sunt, nullum per accidens corrumpi potest, propterea q. substantia de nullo subiecto prædicatur. Quare fieri non poterit, ut id corrumpatur quod contrario caret, aut in eo loco est ubi nullum est contrarium. Quid enim erit quod uim habeat corrumpendi, si quidem a contrariis unis corrumpi quidquam contingat, contrarium autem non insit, aut omnino, aut hic?

Corrumpuntur enim quæ quidem insunt contrariis, secundum accidens, eo q. illa corrumpuntur. interimuntur enim contraria, abinuicem. Secundum accidens autem nullum contrariorum in substantiis, corrumpitur, propterea q. de nullo subiecto prædicatur substantia. Quare cui non est contrarium, et ubi non est, impossibile utique erit corrumpi. Quid enim erit corrumpens, si quidem a contrariis quidem corrumpi accidit solis, hoc autem non existit, aut totaliter, aut hic?

Mouet. q. & argumẽtatus est ad partẽ affirmatiuã breui ad modũ rõne, & quidã uix intelligibili, nunc rõnẽ illã exponit: & sumit duas ꝓpõnes quasi unũ añs, deinde infert qõnis partẽ affirmatiuã. Prima igit̃ ꝓpõ est, q̃cũq; insunt contrariis corrũpuntur p accñs corruptione illorũ contrariorũ, uerbi caussa, quęcũque insunt calido, & frigido, corrũpuntur cũ calidũ uel frigidũ corrũpit̃, ut si dulce insit calido, corrupto calido, dulce corrũpit̃, & si amarũ inest frigido, amarũ corrũpit̃ corruptiõe frigidi. ꝓbat̃. qm̃ cõtraria per se inuicẽ corrũpuntur, ergo quæ insunt ipsis contrariis corrũpentur per accidens corruptione illorũ, unde dicit. Corrũpuntur enim quæ quidẽ insunt contrariis, ſm accñs, eo ꝙ illa contraria corrũpunt̃. Cãm affert, & dicit. Interimũtur. n. contraria ab inuicẽ per se, ergo quæ illis insunt, corrũpentur per accñs. secunda ꝓpõ est, subm siue materia contrariorum nec per se nec per accidẽs corrũpitur, ꝓbatur, qm̃ tale subiectũ cõe de nullo subiecto prædicat̃, corruptione cuius saltẽ per accñs corrumpi possit, unde dicit. Secũdũ accidens aũt nullũ contrariorũ in substãtiis, corrũpit̃, & tu intellige trãsposite sic, ſm accidens aũt subã, quæ est subm cõtrariorũ non corrũpit̃. Cuius cãm affert, & inquit. Propterea ꝙ de nullo subiecto ꝑdicatur suba, quæ est contrariorũ subm, corruptione, cuius corrũpi possit. Et intelligit per subam cõem materiã quæ est cõe subtũ contrariorũ. Materia. n. cõis neq; per se, neque per accidens corrũpitur, qm̃ nullũ subm habet, rõne cuius dici possit corrũpi. Ex his infert, ꝙ illud, cui non est contrariũ, uel si est contrarium, in eo loco ubi non habet cõtrariũ, impoƒe est corrũpi. Cuius cãm affert, & inquit. Quid. n. erit corrũpens. q. d. nullũ siquidẽ a solis contrariis accidit unũquodq; corrũpi. hoc aũt. s. cõtrariũ non existit, non existit dico, aut oĩno, aut in eo loco, ergo non potest corrũpi. Sic igitur ex dictis habemus ꝙ illud quod non habet contrariũ, aut si habet, est in aliquo loco, ubi non habet, tale est perpetuũ in illo loco, sed supplẽda est rõ, sed ignis in ꝓprio loco, aut non habet cõtrariũ, aut si habet, ibi non habet, ergo ignis in proprio loco non est corruptibilis. Simili ratione fieri potest argumentũ de partibus centralibus terræ. Quo uero ad rationẽ attinet, animaduerte ꝙ illarum propositionũ prima uidet̃ necessaria ad rationem. secunda uero est addita ad pleniorem expositionem primæ.

An hoc, partim uerum est, partim non uerum?

An hoc, sic quidem uerum est, sic autem non.

Rñdet ad. q. & uult, ꝙ aliquod sua natura corruptibile simpliciter, & oĩ loco est corruptibile, sic uero est incorruptibile, dũ sibi locus non uertitur ad contrariũ, uer. gra. locatũ. s. ignis in ꝓpria sphera est sua natura, ac simpliciter corruptibilis, est tñ incorruptibilis, qm̃ difficilis corruptionis, qm̃ tãdiu q̃diu locus non efficitur sibi contrarius, tãdiu permanet, cũ uero locus ei fit extraneus, ac contrarius, ignis corrumpitur. Quo uero modo locus ille fieri possit extraneus locato, postea dicemus.

Fieri enim nequit, ut ei quod materiam habeat, non insit modo quodam contrarium. nam ut omnino insit caliditas aut rectitudo aut arbor, fieri potest, ut alicubi sit, nõ potest. alioqui, effectus essent separati.

Impossibile enim, materiam habenti non existere aliqualiter contrarium. nã omnino quidem inesse calidum aut rectum, contingit, alibi autem est impossibile esse, aut calidum, aut rectum, aut album. erunt enim passiones separatæ.

Nunc exponit solõnẽ, & primo ꝓbat. ꝙ oẽ corruptibile sui natura necessario corrũpetur, ut prima pars solutionis dicebat. Secundo exponit secũdã partẽ solutionis. s. ꝙ põt aliquid simpliciter corruptibile esse difficilis corruptionis in aliquo loco. Pro expõne priæ partis sumit unã suppõnẽ. ꝙ oẽ hñs materiã, habet aliquo pacto contrariũ. ꝓbat qm̃ oẽ hñs materiam, contingit habere aut calidum, aut rectum, aut albũ, aut aliquod. cui respondet aliquod contrarium, cuius ratio est, qm̃ hæc non nisi materiæ insunt, cũ non possint esse separata a materia, & hoc inquit. Impossibile. n. est materiã habenti non existere aliqualiter contrarium, qm̃ ut dicit, oĩno contingit ei quod materiam habet, inesse aut calidũ aut rectũ, aut subaudi album, aut dulce aut aliquod contrariorũ, ut patet discurrendo per oĩa, quæ materiã hñt, nã nõ poterit reperiri aliquod eorũ, cui non insit aliquod cõtrariorũ, & hoc ꝓbat, qm̃ impoƒe est calidum aut rectum, aut albũ esse alibi q̃ in ipsa materia uel in his, quę materiã habẽt, alioquin talia contraria erunt passiones separatæ a materia quod est ridiculũ. Sic igitur patet, ꝙ oĩ habenti materiã inest aliquod contrarium, hoc est inest aliqua passio cui respõdet contrariũ. Quo uero ad uerba attinet, dixit { Aliqualiter cõtrarium } qm̃ oportet, ut ipsi insit aliquid, cui rñdet per se contrarium, uel saltẽ aliquo mõ. s. priuatiuũ. Verbũ { aũt } cum inquit { Alibi aũt esse } pro qm̃ intelligẽdũ est, uerbum autem ***, hoc est, alibi interpretandum. Ex his accipitur suppositio, ꝙ omne habens materiam, habet aliquo modo contrarium scilicet aut positiuum, aut priuatiuum, per se, aut per accidens saltem.

Si igitur quando actiuum & patibile simul sunt, semper alterum agit, alterum patitur, fieri non potest quin fiat mutatio.

Si igitur quando simul fuerit factiuum & passiuum, hoc quidem semper facit, hoc autem patitur, impossibile non permutari.

Ex hac suppositione ꝓbat, ꝙ oẽ habens materiam est corruptibile, & syllis est, oẽ illud, in quo insunt factiuum & passiuum est simpliciter corruptibile. Omne hñs materiam est illud, in quo insunt factiuum & passiuum passiuũ

quidẽ materia, factiuum uero contrarium, ergo omne habens materiam est simpliciter corruptibile. unde dicit. Si igitur q̃n simul in aliquo fuerint factiuum, & passiuum, hoc quidem semper hoc est necessario facit, hoc aũt necessario patitur, subaudi minorem, sed in habenti materiã insunt factiuũ & passiuũ, ergo hñs materiã impoſ e est nõ permutari, & sic aliquando necessario corrumpetur.

Præterea, & excrementa fieri necesse est. at excrementum, contrarii rationem subit. semper enim mutatio, e contrario fit. excrementum autem reliquiæ prioris est.

Adhuc etiam necesse est superfluum facere (superfluum autem, contrarium) ex cõtrario enim, semper permutatio. superfluum autem reliquiæ prioris.

Hic ponit secundã rõnem ad idẽ, & syllis põt cõponi hypothetice sic, si contrarium necesse est facere in suum contrarium, necesse est oẽ hñs contrarium aliq̃n pati ab eius contrario, ergo necessario aliq̃n corrũpetur. inquit. Adhuc aũt necesse est superfluũ facere. exponit autẽ quid per superfluũ intelligat, & inquit. Superfluũ autẽ intelligo cõtrarium. & est ratio, quoniam duorũ contrariorum semper alterum est maius & superfluum, & alterum minus & excessum, probat antecedens, & dicit. Ex contrario .n. semper permutatio est, per hæc uult habere añs, ꝙ contrarium necesse est semper facere in suũ contrariũ. ergo omne hñs materiã aliq̃n patiť a suo cõtrario. Addit, ꝙ hęc rõ, quæ ꝓcedit ex ipso contrario, quod est superfluum, est reliquiæ prioris .s. rationis, quoniã prima ratio ꝓcedebat ex factiuo et passiuo: hęc ãt solũ ex ipo facere.

Quod si quicquid actu contrarium est ambigeretur, essetne uel hic incorruptibile, an non sed ab eo quod continet corrumperetur?

Si autem omne expelletur quod actu contrarium, & hic corruptibile utique erit.

Sed contra hæc dubitat, nã si oẽ corruptibile necessario corrũpetur, oportebit, ꝙ ignis in suo loco oĩno corrũpatur, queritur ergo a quo corrũpať unde inquit. Si autẽ omne expelleť necessario, quod actu cõtrariũ subaudi alicui est, & hic, hoc est ergo ignis hic .s. in ꝓprio loco corruptibile utique erit aliquando subaudiẽdũ ergo rõni, ignis in proprio loco aliquando corrumpetur, a quo igitur corrumpetur? utrum a contrario.

Si ergo id quod continet sit satis cõmittendæ corruptioni numero eorum quæ dicta sunt, adscribatur. sin minus, inesse quippiam quod sit actu contrarium, & excrementitiam materiam aggigni, supposuisse operæprecium est.

An non, sed a continẽte corrumpitur? Siquidem sit sufficiẽs, ex dictis. si autem non, supponere oportet ꝙ inest aliquid actu contrarium, & superfluum fit.

Rñdet ꝙ ignis in proprio loco non a cõtrario, sed a cõtinente corrũpitur, q̃m, ut ex dictis patet, continẽs aliqũ est sufficiens corrũpere cõtentũ. Quod aũt continens sit sufficiens corrũpere aliq̃n contentũ, ꝓbat, q̃m si non sufficeret, oporteret supponere in naturali loco alicuius naturalis corporis, aliq̃n fieri aliquod cõtrariũ, & superfluum potens locatum corrũpere, quod tãquã falsum derelinqt. unde dicit. An non .s. corrũpitur a cõtrario, sed a continẽte aliq̃n corrũpitur ignis ipse, siquidẽ cõtinens aliquãdo subaudi sufficiens sit, ut ex dictis patet, corrũpere cõtentũ. Quod ꝓbat, & dicit. Si aũt non est sufficiens cõtinẽs aliq̃n corrũpere cõtẽtũ, supponere oportet ꝙ in loco corporis naturalis inest aliquid actu, et formaliter contrariũ, quod etiã superfluum fit, quasi excedens corpus contentum, & potens illud corrũpere. hoc relinquit Arist. tanq̃ falsum, q̃m manifestũ est per se, ꝙ in naturali loco corporis physici nullũ contrariũ formaliter reperitur, q̃m uel illi esset uiolenter, uel naturaliter. non naturaliter, q̃m unus locus non põt esse naturalis duobus cõtrariis, nec uiolenter, quia ab aliquo uiolentante esset tale contrariũ motũ ad illũ locum, modo non uidetur quid esset mouens illud contrarium ad locũ illũ. Quare oportet dicere locatũ corrumpi a continente, non quidẽ quo est contento formaľr contrariũ, sed quo est illi uirtualiter cõtrariũ hoc est quo de nouo fit illi superfluũ, & contrariũ uirtualiter, ut dicemus. Sed quæres q̃uo continens sit contrariũ contento, uidetur .n. ꝙ non, q̃m tunc posset totus ignis aliq̃n corrũpi facto cœlo sibi contrario. Præterea cœlũ non uidetur ꝙ possit fieri aliq̃n contrariũ alicui, dicẽdũ ꝙ nũq̃ cœlum potest fieri toti igni contrariũ nec formaliter nec uirtualiter, sed bene alicui parti eius, quod continet, saltẽ uirtualiter. Cũ .n. per motũ cœli & lumen adducitur aliqua stella, uel aliqua constellificatio contraria alicui parti ignis contenti, tunc cœlũ illi parti fit superfluũ & contrarium saltem uirtualiter, non potest autẽ constellificatio illa uirtualiter esse contraria toti igni, ut docent astronomi, nulla .n. constellificatio potest esse adeo uñis, ut destruat totũ unũ elementũ, cuius causas quęre in libro de nostrarũ calamitatum causis. Ad secũdum patet solutio. Cœlũ .n. non fit cõtrariũ locato formaliter, sed bene uirtualiter, & nõ modo locus ignis potest fieri ipsi igni uirtualiter contrarius, sed uirtute cœli oĩs locus fieri põt cõtrarius suo locato.

Quamobrem, minor flamma a maiore per accidens deuritur. ꝙ pabulum, fumum scilicet quod illa non nisi longo tempore assumere potest, hæc ocyus insumat.

Quapropter, & minor flamma comburitur a multa secundum accidens, quia alimentum quod illa in multo tempore consumit, fumum, hoc flamma multa cito.

Sed quæres cũ locus est factus contrarius alicui parti corporis contenti, utrum locus ille corrũpat illam partẽ. Rñdet ꝙ nõ, sed ꝙ corrũpatur a residuo. Imaginať enim ꝙ a loco extraneato pars ignis grauefiat, & quodãmodo remittatur. & fiat ignis paruus atque remissus, tunc uult ꝙ ab igne residuo corrũpať illa pars. ueluti parua flãma corrũpiť a magna per accidẽs, quatenus magna ꝓoccupans fumũ ex quo parua nutritur flãmã paruã corrumpit subtrahens illi nutrimẽtum. unde dicit. Quapropter & minor flãma cõburitur a multa ſm accidens, quia alimentum, uidelicet, fumũ quod illa parua flãma multo tempore consumit, hoc ipsum flãma multa & magna cito consumit, & sic defectu nutrimẽti perit parua flãma, sic pars ignis a loco grauefacta, & quasi effecta contraria aliis partibus ignis corrũpitur ab illis, & transit in substantiã illarũ. Hoc ergo pacto potest elemẽtum in ꝓpria sphæra non totũ, sed ſm partẽ corrũpi, quatenus a loco extraneo disponitur ad contrariũ aliarum partiũ, & tãdem ab illis corrũpitur. Cũ uero dicitur locus est conseruatiuus rei locatæ, dico ꝙ uerũ est pro maiori parte, potest tñ alicui effici contrarius aduentu nouę dispõnis, & sic disponet partẽ illã ad corruptionẽ, ita ut corrumpať a residuo. Animaduerte ꝙ similitudo de flãma parua nõ q̃drat in oibꝰ, solũ .n. exẽplum illud inductũ est ad ostendendum ꝙ simile in specie potest sibi simile in specie corrumpere, q̃n aliquo modo est sibi dissimile, sic in sphæra ignis una pars potest corrumpi ab alia q̃n efficitur a loco illi contraria. Alii uero asserunt, ꝙ pars ignis grauefacta descendit ad superficiem aeris, & sic ab aere corrũpitur, simili ratione dicere possumus in aliis elementis, ut postea dicetur.

Quapropter, omnia semper in motu sunt, & ortum aut obitum subeunt, cui rei, id quod continendi munere fungitur, uel conferre uel obesse solet.

Quapropter, omnia semper in motu sunt, & fiunt aut corrumpuntur. continens autem, aut cooperatur, aut contraoperatur.

Ex his infert. ꝙ hoc fit semper .s. ꝙ una pars elemẽti in

propria regione corrũpatur, & alia generetur, & ecõtrario fit semper, & hoc inquit. Quapropter omnia semper in motu sunt, hoc est & fiunt, & corrumpuntur, & hoc uicissim & perpetuo. Cuius causam affert. Quoniam continena aut hoc tẽpore cooperatur conseruãdo, aut contra operando disponendo aliquam partem elementi contẽti ad corruptionem, uerbum { autem } pro quoniam legendum est, nec hoc uideatur contra seriem græcam, quoniã Philoponus non semel in suis cõmentariis sic exponit, ut notaui uobis hoc anno pluries in libris de generatione.

Et ob id, quæ locum demutant, ea tempore quidem longiore breuioreue q̃ sua ferat natura edurant, sed sempiterna nusq̃ sunt, quibuscunque contraria adsint, nam materies, protinus contrarium habet. Quare si sit de prædicamento loci, lationem subeunt. si uero quantitatis, accrescunt aut decrescunt. si deniq; qualitatis, alterantur.

Et propter hoc, transposita durabiliora quidem fiunt, & paucioris durationis natura, æterna autem nusquam quibuscunque contraria sint. confestim enim materia, contrarium habet. Quare si quidem ipsius ubi, secundum locum permutãtur. si autem quanti, secundum augmentum & decrementum. si autem passionis alterantur.

Ex his infert causam quare quædã sunt facile & quædam difficile corruptibilia, & quid sit facile, & quid difficile corruptibilia, & quasi sic argumentatur, quoniam locus potest fieri locato nunc conueniens, nunc extraneus, atque contrarius, ideo locata trãsposita de regione in regionem fiunt aliqñ difficilioris, aliqñ facilioris corruptionis, nam transposita ad regionem conuenientem, donec illa regio manet conueniens, illa remanebũt, cum fit extranea, illa corruptioni parabuntur. transposita uero ad regionem contrariam, facile corrumpuntur. Ex hoc sequitur ꝙ difficilis corruptionis sunt, quæcunque manẽt diu in locis conuenientibus. Quæ uero manent in locis facile mutabilibus, hæc facile corrumpuntur. unde dicit. Et propter hoc scilicet quia locus fieri potest conueniens, & cõtrarius facile, & difficile, transposita de regione in regionem de loco in locum, durabiliora quidem fiunt, quando transponuntur. s. ad locum conuenientem, qui diu durat in tali conuenienti dispõne, & fiunt natura paucioris durationis. s. locus ad quem transferuntur, fit illis contrarius, uel facile mutetur de conuenienti dispositione ad contrariam. Addit, ꝙ licet corpora possint fieri de facili corruptibilibus difficile corruptibilia, æterna autem nusquã fient, illa quibuscunque contraria sint, quoniam confestim materia contrarium habet. & sic habens materiam nõ potest fieri æternum. Signum autem, quoniam si quid habet contrarium in ipso ubi, permutatur sm locum, & si habet contrarium sm quantum, permutatur sm augmentum scilicet de paruo ad magnum, & econtrario de magno ad paruũ. Si autem habet contrarium sm passionem, & qualitatem passibile, ut secundum calidum & id genus, alterantur ergo omne habens contrarium & materiam est permutabile, & nõ æternũ. Ex his potes colligere, cãs quare quædam difficilius corrumpantur, quædam facile. Prima causa est, quoniam mutantur de regione in regionem, nam si mutantur de conuenienti regione ad contraria, in illa paruo tempore durant, & hoc ait Auicenna, ꝙ si ethiops, mutetur subito de regione sua in scythiam subito moreretur, aut infirmabitur Sin autem contra, de regione contraria mutentur ad conuenientem, longo tempore durabunt. Secunda uero causa est, quoniam aliqua regio diu durat in simili dispositione, & nõ facile mutatur, & corpora tunc, quæ illic degunt, diu durant donec regio illis fit disconueniens. Aliqua uero est exposita uariationi facile, & tunc quę in illa degunt corpora, facile corrumpuntur, sunt autẽ causę istę ueræ in hominibus, animalibus, plantis, & omnibus mistis etiam elementis. Hinc uidemus homines esse in aliqua regione longeuos, in aliqua breuis uitæ in aliqua sanos, in aliqua infirmos uiuere, & huius rei causa est loci dispositio, quæ aliquibus est sana, aliquibus infirma. Aliquibus conueniens diu, aliquibus facile mutatur de conuenienti ad contrariam dispositionem. Quam rem medici attendere debent, ut Auicenna notauit, qui iussit ægrotos, cum diuturnis morbis laborauerint regionem mutare, accedereq; ad eius regionem, si extra illam ægrotauerit. Obseruaui Suesse aliquãdo homines quasi coætaneos fere omnes breui tempore mortuos esse, ut annis præteritis omnes decrepitos, qui ibi aderant in breuissimis diebus quasi eodem morbo omnes mortuos, quod non ob aliud erat, nisi quia regio illa erat omnibus illis effecta discõueniẽs. Aliis uero alterius ætatis non, uidemus regionem aliquã esse iuuenibus contrariam, qui postea facti uiri in illa diu uiuunt, ut Neapolis, quæ iuuenibus contraria est senibus non ita, uerum de his hactenus. Sed quæritur utrũ ignis in propria sphæra possit corrumpi, & iterum de terræ partibus centralibus. Cãdauensis imaginatur ꝙ ignis in sua sphæra a constellatione rarificante atque condensante, & infrigidante aliqua glebba ignis potest grauescere, & ita moueri deorsum ad locum suæ corruptionis scilicet ad superficiem aeris. Et cum dicitur ꝙ tunc non corrumpetur in propria sphæra. Respondet ꝙ nõ corrumpitur extra sphæram, quoniam in eo instanti in quo trãsit in sphęram aeris est primum non esse eius, & generatio aeris, & sic non corrumpitur extra sphæram. Possumus etiam dicere, ꝙ non est absurdum ignis glebbam non corrumpi in sphæra sua, satis autem est, ut in sphæra sua disponatur ad corruptionem, ita ut moueatur ad locum suæ corruptionis, & hæc uidetur intentio Aristotelis in libro meteororum. Hic tamen existimat alteram ignis partem disponi contraria dispositione alteri, & ita tandem corrumpi ab illa, fieriq; hoc uicissim & perpetuo, quatenus locus fit perpetuo sic in mutationibus. Ad cuius rei manifestationem induxit exemplũ de flamma magna, quæ corrumpit partiam. De partibus uero centralibus terrę simili modo dici potest, nam possunt illę uirtute cœli disponi dispositione contraria ad alias partes, & tandem ab illis corrũpi. Aliĩ uero dicunt partes centrales fieri posse aliquando circũferẽtrales, quoniam terra ex una parte fit leuior, & tũc pars illi opposita grauior facta mouetur uersus centrũ; & hoc fit adeo, ut in longis annorum curriculis centralis pars fit circũferentialis, quæ postea deducta ad locum corruptionis corrumpitur ab elemento proximo, & quoniam hoc tempus est longum, ideo difficile partes illę corrumpunt, de aliis autem elementis eodem modo dici potest, uel ꝙ corrumpantur in propria regione, uel ꝙ moueantur ad loca aliorum elementorum uicinorum, & ab illis corrumpantur, omnia enim hæc probabiliter sustineri possunt.

At neque maxima, corruptioni minus obnoxia sunt. equus enim, minus temporis q̃ homo, uiuit. neque pusilla, nam insectorum plurima, non ultra annum ætatem extendunt. Neque plantæ omnino minus q̃ animalia corruptioni patent. cum nõnullæ, uita sint annua Neque sanguinaria. siquidem apis, longiore tempore quàm sanguinea quædam, uiuit neque exãguia. q. mollia, annua sint, quãuis sanguine careant. Neque terrestria. sunt enim tum e plantis, tum e pedestri animantium genere, quæ in anni spatium duntaxat ætatem protrahunt. Neque marina. etenim in mari tam testacea quàm mollia, parum uiuunt.

Erunt autẽ neque maxima, incorruptibiliora. equus enim, homine, breuioris uitæ. neque parua epeteia enim, multa entomorum. Neque plãtæ totaliter animalibus. epeteiæ enim, quædam plantarum. Neque sanguinem habentia lapis enim, durabilior quibusdam sanguinem habentibus. neque exanguia. ma

lacia enim, epeteia quidem, exanguia autem. Neque quæ in terra. etenim plantæ, epeteiæ sunt, & animalia gressibilia. Neque quæ in mari. etenim ibi breuis uitæ, & ostracera & malacia.

His suppositis, nūc accedit ad rem propositam hoc est ad assignandum causas longitudinis, & breuitatis uitæ, et primo reprobat cōmunes opiniones, quæ currunt per homines de causis longitudinis, & breuitatis uitæ. Quidam igitur crediderunt longioris uitæ esse, quęcunq; uiuentiū corpore ac mole sunt maiora. Argumento, uidelicet, ꝙ in maiore corpore maior humiditas est. Contra quos Aristoteles obijcit, & dicit. Neque autem maxima corporei, & mole incorruptibiliora sunt subaudi his, quę mole ac corpore minora sunt. & dat instantiam, cum inquit. Equue enim homine breuioris uitæ est, qui homine est maior corpore, ac mole. Possunt adduci adhuc instantiæ infinitæ, de ceruo qui uitæ longioris est bone, capti sunt enim aliq cerui post centum annos cum aureis torquens, quos Alexander Rex eis imposuerat, cute iam fere ob pinguedinē obductis, & tamen bone sunt mole minores. De cornice quoq; dicitur ꝙ uiuit nouem seculis, ut Ouidius testatur. Iuuenalis uero nongentos annos, quæ multis animalibus minor est. Alij dixerunt uiuentium quęcunq; corpore parua sunt, ac mole esse uitę longioris. Argumento ꝙ uirtus humidi unita fortior est in minore & densior, ꝙ in maiore corpore. Cōtra quos obijcit Aristoteles, & dicit. Neq; parua longioris uitæ sunt magnis, quoniam multa entomorum, hoc est insectorum, epeteia hoc est annua sunt, ut uermes, qui minores sunt multis uiuentibus magnis. Alij dixerunt longioris uitæ esse plantas animalibus. Argumēto ꝙ magis resistant temporum mutationibus, & ꝙ reiuuenescant, & ꝙ earum humidum sit maius. Contra obijcit, & dicit. Neq; plantæ totaliter, hoc est uniuersaliter sunt uitæ longioris animalibus, nam quædam plantarum sunt epeteiæ, hoc est annuæ tantum, ut herbę. Alij dixerunt ꝙ longioris uitę sunt quęcunq; uiuentium sanguinē habent. Argumento, ꝙ calidiora & humidiora sunt, per quę uita consistit. Contra obijcit, & dicit. Neq; sanguinem habentia longioris uitæ sunt exanguibus. Apes enim durabiliores sunt quibusdam sanguinem habentibus, ut passeribus, uiuunt enim apes annos decem. de historia animalium. 6. Alij dixerunt ꝙ exanguia sunt longioris uitæ, ꝙ sanguinea. Argumento, ꝙ minus putrescunt, & minus eorum humidum a calido exiccetur. Contra obijcit, & dicit. Neq; exanguia longioris uitę sunt sanguineis, quoniā, ut inquit. Malacia hoc est pisces molles, ut loligines, sepiæ, polypi, napilij, epeteia, hoc est annua sunt, quæ tñ exanguia sunt. Alij dixerunt, quæcūq; uiuentium in terra sunt esse longioris uitæ his omnibus, quæ in mari. Argumēto, ꝙ calidiora & humidiora sunt. Præterea de maxime mortificantibus uitam frigidum est, quod in aqua cernitur. Contra obijcit, & dicit. Neque quæ in terra uitę longioris sunt his quæ in mari, quoniam plantæ & quædā animalia gressibilia, sunt epeteia, hoc est annua Præterea minus habent aquatilia de humido aereo ac sanguineo. unde Plinius lib 9 cap. 3. ait longissimam esse uitam piscium, nam teste anneo Seneca post. 60. annum piscē uixisse tradit. Alij dixerunt contra ꝙ ea, quę in mari sunt longioris sunt uitæ, quia sunt in continente uniformiori & ipsa humidiora. Contra obijcit, & inquit. Neq; quę in mari sunt his, quæ sunt in terra uitæ longioris, quoniam ibi breuius uitæ sunt ostracea, & malacia, quum uix annua sint. Hęc de confutatione popularium opinionum.

Sed in totum quæ diutissime uiuant, ea in stirpium genere continentur, ut palma & cupressus. mox in sanguineo genere animalium potius, ꝙ in exangui, & in pedestri, ꝙ in aquatili. Quare & illis duobus iunctis, in ijs quæ sanguinea pariter & pedestria sunt, ea haberi solent quæ inter animalia longissime uiuunt, ut homo atque elephas. Quin & uastiora quod maiori ex parte dixerim, diutius ꝙ minora uiuunt. nam & cæteris quæ uiuaciora sunt, perinde atque iis quæ modo retuli magnitudo adiuncta est.

Omnino autem quæ longissimæ uitæ, in plantis sunt, ut palma & cypressus. & in sanguinem habentibus animalibus magis, ꝙ in exāguibus, & ingressibilibus, ꝙ in aquatilibus. Quare & combinatis, in sanguinem habentibus & gressibilibus, quæ longissimæ uitæ animalium sunt, ut homo & elephas. Et utique quæ maiora, ut ad plus dixerim, minoribus longioris uitæ, etenim & aliis accidit quæ longioris uitæ sunt, magnitudo, sicut & dictis.

Confutatis falsis opinionibus de causis longitudinis & breuitatis uitę, nunc accedit ad ueram opinionē de causis. & primo enumerat ea, quæ longioris, & quę breuioris uitæ sunt ut in pluribus. Postea ad rem accedit, de prima parte inquit. Omnino autē hoc est uniuersaliter ut in pluribus, quæ longissime uitæ sunt, in plantis sunt, quasi dicat ꝙ plantę animalibus ut in plurib⁹ lōgioris uitæ sunt, ut palma dactylifera, & cupressus, quæcus quoq;, & castanea, & pynus, & aliæ complures. Dicit secundo ꝙ longissimæ uitæ in animalibus magis sunt in sanguinem habentibus ꝙ in exanguibus Dicit tertio ꝙ longissimæ uitę de sanguineis magis sunt in gressibilibus, ꝙ in aquatilib⁹. Ex his infert ꝙ longissimæ uitæ animalium insunt combinatis ex sanguinem habentibus, et gressibilibus, ut homo, & elephas. Tradit enim Aristoteles elephātum uiuere ducentos annos, quosdam uero trecentos. Homo uitæ lōgissimæ est, ut testis est Nestor rex, qui uixit trecētos annos. Galenus medicus centum & quadraginta annos uixit. Auenzoar, ut narrat Auer. uixit cētum & quinquaginta. Vterq; enim absq; morbo, solo senio defecit. ꝙ si ita est, oportet dicere, nec cornicem, nec ceruum, nec serpentem uiuere tot annos, quot fabulantur homines uel poetæ eos uiuere Dicit quarto, ꝙ animalia maiora pro maiore parte uiuaciora sunt minoribus, nā, ut inquit, alijs hoc est quibusdam accidit magnitudo, quę longioris uitæ sunt, sicut accidit & dictis homini & elephanti, uel sic, etenim alijs scilicet ab homine & elephanti accidit magnitudo sicut accidit dictis scilicet homini & elephanti, quæ tamen lōgioris uitæ sunt, ut bubalus. Hæc de differentia longeuorum, ut in pluribus satis.

Horum omnium causam, hinc intueri licet.

Causam autem de his omnibus, hinc utique quis contemplabitur.

Dixit ꝙ pro maiore parte sanguinea gressibilia sunt lōgioris uitæ. Amplius dixit ꝙ maiora ex his minorib⁹ sunt longioris uitæ. proponit nunc de his utrisq; causas uelle assignare, & dicit. Causam autem de his omnibus hic utiq; quis contemplabitur.

Intelligendum enim est, animal natura humidum calidumque esse, cuiusmodi uita quoque ipsa habetur. at senectus, & quod emortuum est, obarescit algetque. sic enim habere cernitur. Hæc etiam, calidum inquam, frigidum, humidum, & siccum, materiam corporibus quæ in rerum natura sunt, suppeditant. necesse est itaque ea, dum senescunt, inarescere.

Oportet enim accipere, ꝙ animal est natura humidum & calidum, & ipsum uiuere tale. senectus autem, frigida & sicca, & quod mortuum. Videtur enim sic, materia autem corporum existentibus, hæc, calidum & frigidum & siccum & humidum. necesse igitur senescentia, desiccari.

Cum proposuisset assignare causas, nunc exequitur & primo

primo præmittit tria prologuia. Primū est, ꝙ omne animal & uniuersaliter omne uiuens est calidum & humidū, & uiuit per calidum & humidum. Secundum est, ꝙ senectus est frigida & sicca. primum accipitur ex libro de generatione, quoniam nullum uiuens potest uiuere nisi nutrimentum conuertatur in humidum. At conuersio hęc fit per calidum ergo omne uiuēs oportet ut sit calidum, quo perficiatur nutritio, & humidū, in quo pabuletur calidū. 2. accipit ex experientia mortuorum quæ sunt frigida & sicca, quare seniora quę magis morti propinquiora sunt frigidiora & sicciora sunt. unde dicit. Oportet enim accipere ꝙ animal est natura humidum & calidum, & ꝙ ipsum uiuere sit tale. s. per calidum & humidum, hoc est primum. accipit secundum, & inquit Senectus autem frigida & sicca est, quod & mortuum ita esse declarat, quod est frigidum & siccum. Sed dices si ita esset, tunc uiuentibus non essent necessaria alia, nisi calidum & humidum, & sic nec frigidum nec calidum necessarium esset uiuentibus. Respōndet, & inquit. Videtur enim sic materia corporum existentibus. hæc uidelicet, calidum & frigidum, & siccum & humidum. quasi dicat. licet animal & uiuens sit per calidum & humidum, tamen his, quæ existunt de numero corporum hęc uidetur materia, uidelicet, calidum, frigidum. humidum, & siccum, & ita non sufficiunt solum calidum & humidum, ut. 2. libro de generatione dictum est, & probatum, nam licet prædominanter uiuens sit per calidum & humidum, tamen alia etiam requiruntur, ut probatum est. 2. de generatione. Concludit ita 3. 1. prologuium ꝙ senes, entia necesse est exiccari, & hoc est quasi. 3. suppositio, nam si senectus est sicca, sequitur ꝙ quæ senescunt, atque accedunt ad senectutem. exiccantur continuo, & frigefiunt. Ex his tribus suppositionibus uult habere causas longitudinis & breuitatis uitæ in genere, & ut in pluribus, ut dicetur. Dico, ut in plurib⁹. quoniam sol sunt causę, ut dictum est. Causa igitur longitudinis uitæ est tarda humidi exiccatio. quoniam humidum exiccari est ire ad senectutem, breuitatis uero causa est uelox humidi exiccatio, quibus enim uelociter humidum exiccatur, hęc breuis uitæ sunt. Hæc de causis uult habere uniuersaliter, & ut in pluribus, ut statim dicemus.

Quocirca, & humidum esse tale conuenit ut non facile siccescat.

Quapropter, & oportet non facile desiccabile esse humidum.

His suppositionibus stantibus, concludit causam longitudinis uitæ ut in pluribus, & dicit. Quòd ad hoc, ut uiuens pro maiori parte sit longeuum est, quoniam humidum eius, non facile exiccabile est. Cū uero facile est exiccabile, est causa, ut uiuens cito senescens sit, & sic est causa, ut breuis uitæ sit. unde dicit. Quapropter & oportet nō facile desiccabile esse humidum subaudi ad hoc, ut uiuēs sit longeuum, ad hoc uero, ut sit breuis nō ę oportet, ut humidum facile exiccabile sit, hac ratione homo est longioris uitæ, quàm equus, quoniam humidum humanum tardius est aptum exiccari, humidum uero equinum citius. Hac quoque cupressus longioris uitæ est cæteris, quoniā eius humidum est difficilius exiccabile.

Et ob id, pinguia putrescere non solent. Cuius rei causa est, q ea sunt aeris. aer autem, ad reliqua ignis est, qui haudquaquam putris reddi potest.

Et propter hoc, pinguia, imputribilia. Causa autem, quòd aeris. aer autem, ad alia, ignis. ignis autem, non fit putridus.

Assignata causa, dat conditiones quas debet habere humidum ad hoc, ut difficile exiccetur, & primo ex parte qualitatis, secundo ex parte quantitatis. Ex parte qualitatis, uult ꝙ humidum sit difficilis exiccationis, quando est uiscosum, aereum ac unctuosum, cuius signum est ꝙ pinguia sunt minus putribilia, quoniam sunt magis humida & aerea. unde inquit. Et propter hoc pinguia imputribilia sunt, cuius causa est, ut inquit ꝙ aeris naturæ sint, qui aer ad alia elementa scilicet aquā & terram se habet, ut ignis. Constat autem ignem non fieri putridum, ergo nec aer, qui aut est ignis, aut se habens, ut ignis, ergo nec pingua, in quibus aer prædominatur. Quo uero ad modum procedendi Aristotelis animaduerte, ꝙ consuetudo Aristotelis est assignare aliquando causam alicuius quæsiti, ut ex illa sumat suum propositū, & hoc pacto fecit habere, quęsitum enim est cur pingua minus putribilia sunt, Soluitur problema, quoniam sunt magis aerea, nam aer minus putribilis est post ignem, & quoniam aerea sunt humida unctuosa, ideo sumit conditionem humidi ad hoc, ut sit minus exiccabile, & est, ut sit aereum unctuosum, quæ conditio accipitur ex parte qualitatis. Quo uero ad uerba attinet, per pinguedinem Aristoteles non axungiam intelligit, quæ est flegmatica & frigida, sed pinguedinem carnosam aeream, quæ est humida unctuosa, hæc est min⁹ exiccabilis ac minus putribilis. Verum uero humidum aereum sit minus putribile. 3. libro meteororum disputatur, nunc uero satis sit locum ostendisse. Amplius per unctuosum etiam intelligo uiscosum, nam unctuosum proprie dictum est inflammabile atque facile euaporabile, ab uiscosum nō de facili est infrigidabile nec euaporabile a calido continentis, nec inflammabile a calido innato, & ita magis resistit cautia corruptiua, oportet ergo humidum bonum in quali secundum dispositionem esse aereum unctuosum uiscosum hæc de qualitate dispositionis humidi, qua fit aptum longitudini uitæ, utrum uero sint alię qualitates attendendæ, posterius dicetur.

Rursum, non paucum esse humidum oportet. quod enim paucum est facile exarescit. Ideoque magnæ & animantes & plantæ, ut in uniuersum dixerim, plus temporis uiuere consueuerunt, quemadmodum dictum est antea. nam ratione optima euenit, ut quæ maiora sunt, plus habeant humidi.

Neque rursum paucum oportet esse humidum. facile siccabile enim, quod paucum. Quapropter & magna & animalia & plantæ ut uniuersaliter dicam, longioris uitæ, quemadmodum dictum est prius. rationabile enim, maiora plus habere humidi.

Venatur conditionem bonitatis ex parte quanti, & dicit. ꝙ humidum longitudini uitæ aptum non debet esse paucum, quoniam quod paucum est facile exiccabile est, quatenus paucum. unde inquit. Neq; rursus paucū oportet esse humidum, quoniam, ut inquit. Ipsum humidum quod est paucum facile exiccabile est merito suę paucitatis. Et notanter dico merito paucitatis, quoniam merito proportionis ad calidum posset esse difficilioris exiccatio nis, ut postea dicetur. Affert signum soluendo quæsitum superius assignatum. & dicit. Quapropter & magna, & animalia & plantæ ut uniuersaliter dicam, non ad speciē descendendo, sunt longioris uitæ, ut prius dictum est, quoniam rationi consonum est maiora cæteris paribus, subaudi tu plus habere humidi, dico cæteris paribus quo ad dēsitudinem, & rectitudinem. Hæc de conditione bonitatis ex parte quanti.

At non solum propter hoc, uita sunt longiore. duæ enim sunt causæ, quantitas & qualitas. id est modus & genus. Proinde non solum oportet humidum esse multum, sed etiam calidum, ut ne facile aut congelascat, aut resiccetur. Hac de causa, diutius homo q̄ maiuscula quædam animalia uiuit. nam quæ humidi copia uincuntur, si maiore proportione per qualitatem

superent quàm per quantitatem uincantur, ea sane uiuaciora sunt.

Non solum autem propter hoc: longioris uitæ. duæ enim causæ: & quantum & quale. Quare oportet non solum multitudinem esse humidi: sed hoc & calidum, ut neque facile congelabile, neque facile desiccabile sit. Et propter hoc: homines longæ uitæ magis quibusdam maioribus. longioris enim uitæ sunt quæ deficiunt multitudine humidi: si pluri ratione excedant secundum quale quam deficiant secundum quantum.

Ad hoc, ut humidum sit uitæ longæ aptum ex parte qualitatis, duę sunt rationes: dispositio, uidelicet, aerea uiscositas, & proportio ad calidum. Nam humidum longæ uitę aptum debet ad calidum habere debitam proportionem, quoniam si humidum esset magnum & calidum paucum, calidum cito suffocaretur, & humidū cito congelaretur. Sin autem calidum multum, & humidum paucum, humidum cito exiccaretur. unde inquit. Non solum autem propter hoc. s. multitudinem humidi uiuentia sunt longioris uitę: nam duę sunt causæ & quantum & quale: & quoniam quale duplex ratione dispositionis. s. uiscositatis aereæ. & ratione proportionis ad calidū: ideo oportet, ut inquit. Non solum multitudinem esse humidi: sed hoc esse calidum, hoc est bene proportionatum calido: ut neq; facile congelabile sit. & hoc si ipsum humidum esset multum, & calidum paucum: neq; facile desiccabile, & hoc si humidum esset paucum, & calidum multum: oportet ergo esse proportionatum, ad calidū. Hinc soluit quæsitum, cur homo est longioris uitæ equo, & boue, cum sit illis minor humidum minus habens, respondet hoc esse quia humidum hominis ad eius calidum est lōge melius proportionatum, quàm humidum equorum sit maius humido humano: unde dicit. Et propter hoc homines longę uitę est magis quibusdam maioribus. s. equo, & boue, Et dat causam, & dicit. quia longioris uitæ sunt, quę deficiunt in multitudine, & quantitate humidi: modo pluri, ac maiore proportione excedat secūdum quale, quam deficiant secundum quantum. unde licet humidum humanum deficiat, in quanto ab humido equi, & bouis, excedit: tamen illud longe magis in bonitate proportionis, quam illud excedat ipsum in bonitate quantitatis. Est enim duplex bonitas qualitatis, uidelicet, & quantitatis: humidum equi excedit humanum bonitate quantitatis, humanum uero excedit illud bonitate qualitatis, & longe magis quam humidum equinum humanū excedat bonitate quantitatis. Ex his patet, quòd humidum longę uitę aptum ad siccum & ad frigidum etiam debet habere rationem, non enim debet esse adeo siccum, ut cito exiccetur: nec ita frigidum, ut uelociter congeletur: ergo humidum parum sicco, & parum frigido permistum ad calidum habens debitam proportionem est uitę longæ aptum. Si enim non haberet de sicco, non esset uiscosum, & si non haberet de frigido, esset cito inflammabile. Aristoteles autem de proportione humidi ad siccum, & ad frigidum non loquitur, sed eam dat intelligere ex alijs conditionibus: ut patet: quibus manifestum est humidum, quod est difficilis exiccationis esse bonum in quanto & quali. In quanto, ut sit multum. In quali uero dupliciter, in proportione ad calidum: & in dispositione. In dispositione quidem, ut sit aereum, unctuosum atq; uiscosum sicci ac frigidi non nihil habens. In proportione autem, ut sit calidum ad humidum non multum: nec contra humidum ad calidum. Verum uero in quali debeat esse aliter dispositum, posterius dicemus.

Calidum autem ipsum: in nonnullis pingue habetur: quæ res simul efficit: ut neque facile inarescat, neque facile refrigeretur. in nonnullis alio succo præditum est.

Est autem aliquibus quidem calidum: pingue. quod simul facit: & non facile siccabile, & non facile infrigidabile: quibusdam autem: alium habet humorem.

Declarauit, quòd humidum si debeat esse longæ uitæ conueniens: debet esse calidum, & quoniam calidum est multiplex: exponit, quale calidū debet esse cum humido, si debet calidum ipsum, & humidum esse longæ uitę conueniens: & uult q; animalibus possit inesse duplex calidum, aut pingue, aut alium habens humorem quam pinguem, cum calidum est commixtum humido pingui, tale est longæ uitæ conueniens, quoniam non est facile exiccabile, nec facile congelabile, siue infrigidabile: cum uero est commixtum alteri humori quam pingui ut aqueo uel flegmatico, aut terrestri sicco, non est uitæ cōueniens. unde dicit. Est autem aliquibus uiuentibus quidem calidum ipsum pingue, aereum, & hoc est subaudi longę uitæ idoneum: quoniam tale calidum mixtum humido non facile exiccabile est, nec facile infrigidabile: quibusdam autem uiuētibus calidum alium habet humorem. s. flegmaticum aqueum, & tale non est longę uitæ idoneum: tale enim humidum est crassum, atque frigidum facile infrigidabile, & congelabile bene ergo dictum est calidum mixtum humido aereo esse uitę longæ idoneum.

Præterea oportet ut quod haud facile corruptibile sit: nequaquam excrementis abundet. quod enim tale est: aut ui morbi, aut suapte natura interimitur: nam excrementorum uirtus atque facultas, uicem subit contrarij: atque interdum naturam ipsam. interdum partem corrumpit.

Item oportet futurum esse non leuiter corruptibile: non superfluificum esse. interimitur enim quod tale: aut languore, aut natura. contraria enim est superfluitatis uirtus: & corruptiua, hæc quidem naturæ, hæc autem particulæ.

Tertia conditio ex parte qualitatis est, ut humidū sit purum, non mixtum superfluitatibus extraneis: nā si esset mixtum extraneis superfluitatibus: facile esset corruptibile, aut languore & morbo: aut natura. Languore quidem si superfluitas esset relegata ad aliquam uiuentis particulam: nam in illa fieret languorem perniciosum. natura uero, si superfluitas esset diffusa cum tota humidi substantia. unde inquit. Item oportet futurum humidum calido commixtum non esse leuiter corruptibile, alioquin non esset longę uitę aptum: ideo oportet subaudi tale humidum non superfluificum esse, sed purum: quoniam ut inquit, humidum quod est tale, interimitur. Aut languore hoc est morbo particulari particulæ determinatę, aut natura hoc est morbo uniuersali. Cuius causam affert, & inquit. Quoniam uirtus superfluitatis hoc est humor superfluus uigorosus, est contrarius, hoc est præternaturalis. & corruptiuus, hic quidem naturæ, quando fuerit diffusus tota humidi naturalis substantia in uenis: hic autem particulæ, si fuerit non diffusus cum tota humidi substantia, sed relegatus ad particularem locum faciens ibi apostema, aut alium particularem morbum. Quo uero ad uerba attinet, animaduersione dignum morbum esse duplicem, totalem ac uniuersalem, ut febrem: particularem, ut apostema: quando ergo humidum est impurum, uel est impurum in tota eius substantia, & sic facit morbum uniuersalem: aut in aliqua parte corporis, & sic facit morbum particularem. Propterea Aristo. inquit, quod tale est. s. humidum impurum interimitur, aut natura, hoc est morbo uniuersali, aut languore, hoc est morbo particulari. Dicit enim uniuersalis morbus, natura ab Aristotele, qm̄ est uniuersale principium lesionis omnium membrorum: ut enim natura est principium omnium motuum: sic morbus uniuersalis est principium omnium lesionum. Dicitur etiam natura: quoniam sicut forma, quæ est na-

Duplex morbus.

tura: inest toti materiæ, ita morbus uniuersalis inest toti corpori. Amplius dicitur natura, quoniam non cum tanto dolore, cum quanto est morbus particularis: aut dicitur natura, quia est totum animal, aut totum uiuens saltem potentialiter, & affectiue: uel aliter & melius uerba Aristotelis. Intelligit enim quod tale.f. humidum aut languore, hoc est ratione partis languidæ, aut natura, hoc est aut ratione substantiæ totalis: & sic per naturam intelligit totam substantiam eius: per languorem uero particulam uel mēbrum eius lāguidum.

De læsiōe nota.

Animaduersione quoq; dignum est, q̄ potest esse læsio in particula corporis, non existente peccato humorum in toto, ut medici asserunt. Ideo humor potest esse superfluus in particula aliqua corporis, & non in toto.

Quale humidū longæ uitæ idoneum.

Ex his colligitur q̄ humidū uitæ longæ idoneum debet esse bonum in quanto, & quali: in quanto quidem, ut sit multum. In quali uero tripliciter, in dispositione substantiæ, ut sit aereū, unctuosum, uiscosum. In proportione ad calidum, ut nec excedat calidum, nec excedatur multum. In dispositione accidentium ut sit purum, non superfluitatum.

Quæsita soluuntur.

Ex his quoq; soluuntur omnia quæsita, quoniam differentiæ uitarum in longitudine & breuitate ex differentijs humidorum in quanto & quali proficiscuntur: differentiæ uero humidorum in quanto & quali ex differentijs formarum secundum speciē exoriuntur, quæ non possunt stare in materijs, nisi mediātibus humidis sic in quanto & quali constitutis.

Diis uitarum.

Hac ratione nonnullæ plantę uiuaciores sunt animalibus, nonnulla animalia uiuaciora nonnullis plantis, nonnulla terrestria uiuaciora nonnullis aquatilibus, nonnulla aquatilia nonnullis terrestribus.

Anni & tēpora uitarum.

Hac ratione nonnulla uiuunt anno, nonnulla pluribus annis, nonnulla die alia pluribus diebus, quoniā humidum quibusdam non ad maius tempus pro uita calido est proportionatum. Sequitur etiā q̄ unaquęq; uiuētis species limitat sibi certum suę uitæ tempus, quod nullum eiusdem indiuiduum progredi potest, ut Philoponus cōcludit. ij. libro de generatione, bene autem abbreuiare: cuius causas diximus in ij. de generatione, & hic postea dicemus. Hæc de solutione quęsitorum in genere.

Vtrū duæ spēs possint per se esse æquelongeuæ.

Sed quæritur utrum duæ species possint esse per se æquelongeuæ. Dicendum q̄ non, quoniam cuiusq; speciei est aliqua proportio propria primarum qualitatū, per quam stat eius uita: ut alia est in homine, alia in equo, alia & in alijs: sic q̄ species non possit saluari in alia proportione, & hoc quia est talis species. Sed quod est propriū alicui speciei non potest idem specie reperiri in alia specie, ut.ij. de cælo asserit Auer. sed longitudo uitę consequitur talem primarum qualitatum proportionem: proportio autem non est eadem specie in omnibus uiuentibus: ideo nō possunt duo uiuentia esse æquelongeua.

Quapropter quæ salacia sunt, & semine redundant: ocyssime senescunt. nam semen, excrementum est: & insuper, cum prodit aßiccat. Ob idq;: mulus equo & asino ex quibus procreatus est, plus temporis uiuit. & fœminæ, maribus: si mares salaces sint. Quocirca & in passerum genere: mares breuiorem quàm fœminæ uitam obtinent.

Quapropter coitiua, & multis spermatis: senescunt cito. sperma enim, superfluum: & amplius, desiccat emissum. Et propter hoc: mulus est longioris uitæ equo & asino, ex quibus genitus est. & femellæ, masculis: si coitiui sint masculi. Quapropter & passeres masculi: breuioris uitæ femellis.

Cum assignasset causas longæ ac breuis uitæ in generali, nūc ad species accedit, & declarat in particulari, quæ animalia lōgeua: quæue breuis uitæ sunt. Et primo ponit hanc conclusionem. Animalia salacia multumq; coitiua, atque multi spermatis. cito senescunt. probatur: quoniam sperma est superfluum alimenti ultimo concocti. ergo in animalibus salacibus natura in sperma potius cōuertit nutrimentum, quā in substantiam nutriti: non enim possent esse multi spermatis, nisi natura regitiua plus de nutrimento mitteret ad sperma, quā in substantiam nutriti. Hoc autem facit ad diminutionem humidi: ergo ad uitæ breuitatem. Amplius etiam sperma exiccat emissum: ergo multū coitiua cito exiccantur: & sic cito senescunt. Quo uero ad uerba attinet, animaduersione dignū, animalia posse esse multi spermatis dupliciter: aut natura: quoniam natura sunt multum coitiua, & hęc sunt a natura ex tota specie breuis uitæ, quoniam natura regitiua plus de nutrimento in sperma quā in humidum uitale transmittit: & quo ad hāc partem ualet prima ratio. Aut possunt esse multi spermatis ab accidēte, utpote ex usu multi coitus. Sunt enim aliqui homines, qui natura sunt parum salaces, usu uero fiunt salaces, & isti sunt breuis uitæ per accidens non ex tota specie, quoniam emittentes sperma exiccantur. Hac ratione Aristoteles in libro problematum ait eos, qui frequentant coitum exolui, fieriq; infirmiores cæteris: & eadem particula ait q̄ salaces hi sint, quibus pili palpebrarum cadunt, & qui calui fiunt: quoniam cum exiccentur exitu spermatis, deficiunt humores in capite, & eius partibus. Hac eadem ratione eadem particula asserit, omniū animalium hominem maxime postq̄ concubuit, dissolui & lāguescere. quoniam, ut inquit, semen proportione sui corporis, plurimum emittit. Probat autem conclusionem secundum Aristoteles a signo soluens problema propter quid mulus est asino & equo, e quibus genitus est longioris uitę. Respōdet, & inquit. Et propter hoc mulus est, longioris uitæ equo & asino, a quibus genitus est, unde libro de animalibus mulum uixisse Aristoteles narrat annis.80. Aliud problema propter quid femellæ sunt longioris uitæ masculis salacibus. Respondet q̄ propter eandem causam. Aliud. propter quid passeres masculi femellis breuioris uitæ sunt. Respondet propter eandem causam, quoniam asinus & equus, & passeres, & omnino masculi salaces nimis ex coitu exiccantur: & ita cito senescunt. Vix enim masculi passeres ad tertium annum uiuunt: ut Aristoteles inquit libro de animalibus. Dixit autē femellas esse longiores uita masculis non absolute, sed salacibus: quoniam mas est femella in genere hominis longioris uitę, ut Aristoteles dicit.

pti.4. pbl.21. pbl.18. pble.6.

Signū hominis salacis potissimum.

Ex his accipitur, q̄ signum potissimū salacis hominis, quod sumitur a casibus, est pilositas, & maxime circa coxas: ut Aristoteles inquit libro problematum, significat enim pilositas humiditatem spermaticam, ac superfluam nimis in corpore dominari, & maxime quando fuerit circa coxas. Colligitur secundo, q̄ de optimis præceptis pro retardanda senectute: & conseruanda sanitate est moderatio coitus.

pti.4. pbl.31.

Adde etiam quod quicunque mares laboriosi sunt: amplius laboris nomine, senescere solent. labor enim: exiccat. senectus autem: sicca est.

Adhuc autem & quicunque laboriosi masculorum etiam propter laborem senescunt magis. desiccat enim: labor. senectus autem: sicca est.

Secunda conclusio etiam in particulari, masculi qui laboribus premuntur: sunt breuioris uitæ alijs masculis, qui minus laborant: etiam aliquibus femellis: probatur, quoniam labor cum nimium excreuerit, exiccat: exiccari uero est senescere, cum senectus sicca sit. Quo uero ad uerba attinet, differētia est inter laborem, q̄ exercitium. Labor est motio corporis uiolenta, in qua multum resoluitur de spiritibus. 2. libro de Cœlo. Exercitiū uero est motio corporis, uel aliquid loco motionis ordinatū ad consumptionem superfluitatum: ut prima particula problematū colligitur: ideo labor exiccat, exercitium humectat, labor facit senescere, exercitiū uero iuuenescere. Animaduerte tamen, quòd labor cōuenit corporibus frigidis flegmaticis multarum superfluitatum, quoniam per laborem exiccantur. Et sicut labor facit senescere, ita ira, & accidentia animæ tristia faciunt senescere, cibus quoq; & po-

cōm.3. pbl.53.

rus, quibus inest uirtus exiccatiua: & amplius usus pharmacorum, maxime cum fuerint solutiua, exiccant enim pharmaca nimium. Præterea flobothomia, & sanguinis minatio omnia enim hæc faciunt cito senescere.

Natura tamen mares, ut in uniuersum dixerim: uiuaciores fœminis sunt. Cuius rei causa est: quòd mas fœmina calidior sit.

Natura autem & ut ad omne dicam, masculi: femellis longioris uitæ. Causa autem: quia calidius animal masculus est quàm femella.

Tertia conclusio licet per accidens masculi femellis possint esse uitæ breuioris, aut labore, aut coitu, aut usu aliorum exiccantium, natura tamen masculus est longioris uitæ femella. Causa autem est, quoniam masculus est calidius animal femella. utrū uero in omnibus sit ita intelligendum: postea uidebitur.

Eadem etiam animalia: tepidis locis plus temporis quàm frigidis.

Eadem autem, in calidis, longioris uitæ sunt quàm in frigidis locis, propter eandem causam.

Quarta conclusio, eadem animalia specie, quæ sunt in calidis locis, uiuaciora sunt sibi similibus in locis frigidis: probatur propter eandem causam. quoniam a continente sunt calidiora. Quæ uero sunt in locis frigidis a continente sunt frigidiora. utrum autem hoc sit uerum: dicetur postea.

Illa ipsa causa qua quæ maiore sunt corpore uiuunt. & eorum maxime quæ natura frigida sunt magnitudo conspectior redditur atque insignior. Quapropter: & calidis locis serpentes, lacerti, & corticata, necnon in mari rubro testata omnia, mira quadam magnitudine augentur. calida namque humiditas: uitæ ac incrementi causa existit. Locis autem prægelidis: humiditas animantibus indita, aquosior est. Quamobrem: facile congelascere potest.

Propter quam quidem & maiora: & maxime notabilis magnitudo animalium frigidorum secundum naturam. Quapropter & serpētes & lacertæ & pholidota: magna sunt in calidis locis, & in rubro mari ostracoderma: augmenti enim: calida humiditas causa, & uitæ. In frigidis autem locis: magis aqueum est humidum quod in animalibus est. Quapropter: facile congelabile.

Ex his soluit quæsitum, ut ex solutione eius habeat suum inuentum: & quærit propter quid animalia in locis calidis sunt maiora, & notabilioris magnitudinis secundum naturam, animalibus sibi similibus in locis frigidis, & hoc inquit. Propter quā quidem causam animalia quæ sunt in calidis locis maiora sunt sibi similibus in frigidis: & propter eandem causam maxime notabilis magnitudo est animalium frigidorum existentium in locis calidis quàm sit magnitudo animalium frigidorum secundum naturā, existentium in locis frigidis. Affert signum ex serpentibus, lacertis, & corticatis animalibus, quæ in locis calidis magna sunt, in frigidis uero parua. unde dicit. Quapropter & serpentes, & lacertæ & pholidota, hoc est corticata magna sunt in calidis locis, & in rubro mari magna sunt ostracoderma, hoc est testata, quoniā, ut inquit, augmenti & uitæ calida humiditas causa est, in frigidis autem locis magis aqueum est humidum, quod in animalibus est, quapropter est facile congelabile, & sic facit ad paruitatem, & ad extinctionem calidi. Sed circa hæc quæritur primo utrum animalia existentia in calidis locis uiuaciora sint sibi similibus in specie existentibus in locis frigidis. Galenus, & Auicenna asserunt quòd habitantes in regionibus frigidis sunt audaces, & bene digerentes & diu uiuentes, & subtiliū spirituū: in calidis uero dicit Auicenna homines senescere. 30. anno. Aristoteles quoque in politicis asserit in regionibus frigidis homines robustiores esse, & audaciores quàm in calidis. ergo sunt longioris uitæ. Præterea calidum continentis poros aperit, quibus apertis euaporat humidum nostrum, & hæc euaporatio est causa putrefactionis. ut dicitur quarto Meteororum. extrahit enim humidū innatū per euaporationem.

Marg.: Quæstio an habitantes calida loca sint longioris uitæ. — 2. primi

Albertus uir philosophiæ Peripateticę nō ignarus propter hęc argumenta asserit Aristotelem in hoc nō dixisse ueritatem, quoniam omnes alij Peripatetici, & medici dixerunt contrarium: propterea pro honore Aristotelis ait eum intellexisse per regionem calidam, regionem temperatam: nam cum in misto loquimur de calido, semper accipitur pro calido temperato, per regionem uero frigidā intelligit regionem ad extremum frigidam. nec iniuria: quoniam temperatum dicitur calidum respectu frigidi. Causam uero affert, quoniam calidum regionis temperatæ nō est adurens, neque aperiens poros nostrorum corporum, immo est magis fouens, ac confortās nostrum humidum, quare in temperata regione uiuaciores sunt homines. Accedit quod sicut corpus temperatum est uiuacius non temperato, ita regio temperata uiuacior est regione in extremo lapsa. Sed pace Alberti dixerim Aristoteles 14. particula problematū, expresse repetens hæc, asserit causam, quoniam in regione calida humidum est siccius, & sic minus putribile, ubi patet eum loqui de regione calida lapsa a temperamēto per calidum, & siccum. Propter hęc Petrus aponensis eo in loco asserit Aristotelem intelligere per regionem calidam, regionem, quę declinat a temperamento parum per calidum & siccum: in hac enim esse homines longioris uitę probat Aristoteles ex eo, quia humidum est aliqua ex parte siccius, & ita minus putribile. Præterea humidum nostrum caliditate & siccitate continentis parum a temperamento lapsis, non est ita extinctiuum calidi: sicut in frigidis regionibus, uel temperatis. Amplius in talibus locis humidum est purius, & minus superfluitatibus permistum. Regio autem, quæ sic declinat a temperamento per parum calidi & sicci, ut dicit, est in extremis tertij climatis, uergens ad quartum. Homines uero in calidis locis ualde lapsis a temperamento per calidum & siccum in extremo, paruo tempore uiuunt, ut est regio secundi climatis, quoniam a calido continentis innatum humidum aduritur: homines etiam in regionibus ualde lapsis ad frigidum & humidum etiā parum uiuunt, primo quia mors uiolenta accelerat propter prohibitam transpirationem causatam ab oppilatione. Secundo quia mors naturalis etiam est uelox: quoniam frigiditate continentis calidum intus impellitur: & sic ualde cum humido profundatur, atque inuiscatur: & sic illud ualde depascendo exiccabit. Hæc Petrus aponensis: quæ licet sint bene colorata: & medice dicta, non uidentur consona dictis Aristotelis, in hoc enim libro, ex 14 Problematum particula absolute asserit, quòd habitantes calida loca sunt uiuaciores. Præterea, quod dicit de regione lapsa a temperamento ambiguum est, nam tunc ita esset de complexione, & ita complexio declinans a temperamento posset esse longioris uitæ quam temperata: quod est dubium. Alij dixerūnt quòd intelligit Aristoteles quando calidum regionis fuerit calido innato nostro bene proportionatum, ut non illud usque adeo exuperet, ac superuincat, ut ipsum expirare, cogat. Sed hæc positio concordat cum illa Conciliatoris. Præterea Aristoteles loquitur de regione calida, ubi sunt magna animalia, quæ non potest esse nec temperata: nec parum lapsa per calidum & siccum: nam in hac regione non sunt animalia ita magna. Alij uero dixerunt, quòd habitantes in regione calida non respectu cuiuslibet mortis sunt longioris uitæ: sed respectu mortis, quæ uocatur extinctio: nam a calido continentis exiccatur humidum innatum: & sic non contingit homines ibi mori extinctione calidi. Qui uero habitant frigida loca,

morientur

Marg.: Positio Alberti. — Refutatio. — pble. 9. & 10. — Positio Petri aponensis. — Refutatio. — pbl. 9. & 10. — 3. positio. — Refutatio. — 4 positio.

moriuntur extincto calido ab humido multum frigido.

Refutatio Sed pace horũ dixerim, hæc non sunt ad mentem Aristotelis, qui de utraque morte loquitur: ut patet problemate.9 in quo loquitur de morte, quę fit extinctione calidi, problemate uero.10 loquitur de morte, quæ fit uia exiccationis humidi: uult enim utroq; modo eos, qui habitant loca calida esse longioris uitę. Opinio p̃s & dissolutio Mihi igitur tandem uidetur esse dicendum, q̃ conclusio Aristotelis non sit uniuersalis, sed solum de animalibus uel hominibus frigidæ & humidæ complexionis, de his enim loquens asserit animalia uel homines frigidæ complexionis ualde diutius uiuere in locis calidis, quã in lapsis a temperamento per frigidum & humidum: quoniã in locis calidis & siccis, eorum humidum a calido continentis quasi corrigitur. Est enim præceptum medicorum q̃ omnis discrasia corrigitur a contrario: comparat autem Aristot. regiones calidas ad frigidas: modo utraq; a tẽperata æque labitur. Et q̃ sic intelligat Aristot. lege uerba, dicit enim { Animalium frigidorum sm̃ naturam: } & non omnium animalium, & propter eãdem causam animalia lapsa ad calidum, & siccum ualde diutius uiuerẽt in frigidis regionibus, quoniã eorum lapsus corrigeretur a frigiditate continentis: & in hunc modum arbitror esse intelligendum de masculis respectu femellarum: nam qui frigidi sunt diutius uiuunt femellis potissimum frigidis propter easdẽ causas: per quę tolluntur obiectiones. Prima quidem quia medici loquuntur non habita ratione ad complexionem frigidã, sed simpliciter. Quod uero dicit Aristo. libris Politicorum similiter intelligitur. Aliæ etiam tolluntur eodem modo.

Quæstio 2. an animalia in locis calidis sint maiora similibus in locis calidis. Secundo quæritur utrum animalia habitãtia loca calida sint maiora quã sibi similia specie habitãtia loca frigida, & uidetur q̃ non, quoniam Aristo. de natura animalium libro 8. dicit in Ægypto aliqua maiora quam in Græcia fiunt, ut boues, & oues, & aliqua minora ut canes, lupi, lepores, uulpes, corui, accipitres, aliqua magnitudine pari, ut cornices, & capræ, ubi patet Ægyptum esse calidiorem Græcia. Ca. 28. Dicendum q̃ dictum Aristo. est intelligendum non uniuersaliter, sed solum de animalibus frigidis, Solo hæc enim in locis calidis maiora sunt, quã sibi similia speciei, in regionibus frigidis, & de his loquitur cum inquit. Propter quã quidem causam & maiora sunt animalia in locis calidis, & maxime est notabilis magnitudo eorũ animalium, quę sm̃ naturã frigida sunt. De his quoq; exemplificat, ut de serpentibus, de quibus in libro 8 de natura animalium eodem capit. loquẽs inquit In Arabia lacerti magnitudine cubitum excedũt, in Africa magnitudo anguium mira, sicut & fertur, iam enim nonnulli ubi triremi applicuissent, ossa bouum multorũ uidisse narrant, quos assumptos esse ab anguibus non dubitarent, cum triremẽ productam in altum quãprimum angues insectarẽtur. & nonnulli ingressi triremem euerterent: simili modo pholidota, quę corticata animalia sunt, & ostraeoderma, quæ testacea animalia sunt, omnia sunt frigida, & in locis calidis magna: quoniam calidum in multo humido augmentum facit. Aristoteles ergo non de omnibus animalibus, sed de natura frigidis intelligit. Petrus uero apponensis

Pri. 14. pble. 8. libro Problematum aliter asserit. dicit enim q̃ tam in locis lapsis a temperamẽto per calidum, quã in locis lapsis a temperamento per frigidum animalia sunt magna quã in locis temperatis: aliter tamen atq; aliter: nam in locis lapsis a temperamento per calidũ animalia sunt magna secundum longitudinem quę accipitur ab inferiori ad superius: in locis uero lapsis a temperamento per frigidum, animalia sunt magna: secundum latitudinem, & profunditatem, quę accipiuntur a dextro in sinistrum, & ab anteriori ad posterius. Sed pace Petri apponensis dixerim hęc non sunt Peripatetice dicta. Aristoteles enim primo magnorum rhetoricorum definiens magnum, dicit illud esse, quod secundum omnem dimensionem est tale: & ita si in hoc libro ait in locis lapsis a temperamento per calidum esse animalia maiora quàm sint consimilia in specie in locis lapsis a temperamento per frigidum intelligit secundum omnem dimẽsionem Pręterea Aristoteles non comparat loca calida ad temperata, sed ad frigida. propterea intelligenda hæc sunt, ut dictum est, comparando. animalia frigida eiusdem speciei inter se: frigida enim animalia in locis lapsis a temperamẽto per calidum sunt maiora quam frigida eiusdem speciei quæ sunt in locis frigidis propter congelationem, quę facit ad contractionem secundum omnem dimensionem: ut satis est dictum: nam licet in locis frigidis in talibus animalibus sit multa humiditas extensibilis, deficit in eis calidum extensiuum. At in locis calidis talibus animalibus inest humidum, cum sint flegmatica, & calidum multum ratione continentis: & sic adsunt omnes causæ augmentationis secundum omnem diametrum.

Quare in septentrionali plaga, ex animalibus quæ parum sanguinis obtinent aut eodem uacant, quædam nullo pacto, siue pedestria in terra, siue aquatilia in mari gignuntur: quædam gignuntur quidem, sed minora sunt uitæque breuioris. nam gelida cœli constitutio: ea increscere non sinit.

Quare hæc quidem non fiunt omnino animalium quæ pauci sanguinis aut sanguinem nõ habentium in iis quæ ad arcton locis, neque gressibilia in terra, neque aquatilia in mari: hæc autem fiunt quidem, minora autem & breuioris uitæ. aufert enim congelatio: augmentum.

Ex his, quæ dixit, infert corollarium, dictum est enim in locis frigidis animalia frigida esse minora & uitæ breuioris propter congelationem, quę facit ad minorationem. At nunc infert: quod propter hanc causam animalium frigidorum, quædam nõ sunt in locis frigidis, quędam autem sunt quidem, sed parua & breuis uitę sunt, & longe minora sibi similibus in locis calidis. Intelligit autem per frigida animalia, aut exanguia omnino, aut quæ pauci sanguinis sunt: & ampliat corollarium, tam de terrestribus animalibus quam de aquatilibus. unde inquit. Quare hæc quidem animalium frigidorum, quę sunt aut pauci sanguinis, aut sanguinem non habentium in his locis frigidis, quę sunt ad arctum expositis, hoc est ad septentrionem, omnino non fiunt: & hæc siue gressibilia in terra, siue aquatilia in mari sint. hęc autem fiunt quidem, minora autem, & breuioris uitę. Cuius causam affert. & dicit. Aufert enim congelatio augmentum: ut superius diximus. Ex his colligitur utile præceptum de conseruatione sanitatis, quod si homines flegmatici (qui in frigidis locis generati fuerunt) ad loca calidiora se permutauerint, longioris, & sanioris uitę fient: præceptum patet, quoniã calidi site continentia frigida eorum complexio corrigetur. Præceptũ in conseruatione sanitatis.

Cum autem alimentum non recipiunt tam animalia quàm plantæ: interire solent. idem enim: seipsum emacerat. nam quemadmodum flamma magna paruam exurit corrumpitq;, propterea quòd alimentum eius absumat: sic calor naturalis cui primaria concoquendi uis inest, materiam in qua sit consumit.

Alimentum autem non sumentia & animalia & plantæ: corrumpuntur. consumit enim ipsum: seipsum. quemadmodum enim multa flamma comburit & corrumpit paucam, eo quòd alimentum consumat: sic naturale calidum primum digestiuũ, consumit materiam in qua est.

Hæc est quinta conclusio, quæ tangit accidentalem causam breuitatis uitæ in animalibus & plantis: & ponatur sub hac forma, animalia & plantæ quæ parum alimenti assumunt, quam sit necessarium pro instauratione deperditi, cito senescunt, ac corrumpuntur. probatur: quoniam calidum naturale seipsum consumit per accidens: uelut magnus ignis per accidens

consumit paruum: nam ut magnus ignis consumendo nutrimentum parui ignis, cõsumit paruum illum ignem, ita calidum uitale consumendo humidũ, in quo fouetur: corrumpit seipsum. ergo si non instaurerẽ humidum appõne noui humidi nutrimẽtalis, uiuens cito euanesceret. unde dicit. Alimẽtum autẽ non sumentia & animalia & plãtæ cito subaudi corrũpuntur, probat & dicit. Cõsumit enim calidũ ipsum seipsum subaudi per accidẽs, nã (ut inquit) Quemadmodum multa flãma cõburit, & corrumpit paucam non per se, sed eo ꝙ alimentũ illius cõsumat. sic naturale calidũ ꝙ est primũ digestiuum: consumit materiam in qua est. s. humidũ radicale. Quo uero ad uerba attinet, appellauit calidũ naturale {primũ digestiuum} quoniã digestio cibi & in stomacho. & uenis, & ubiq; fit a calido naturali cordis ſm Aristo. A calido autẽ naturalis epatis fit, sed nõ primo: cum illud non sit primũ & principale calidum ſm Aristo. Animaduersione dignũ, ꝙ conclusio est uera in duobus sensibus. Primus est, ꝙ uiuẽtia quæ non sumunt multũ alimenti, nec tãtum quãtum est necessarium pro instauratione deperditi, cito corrumpanẽ, citoq; senescant, & hoc patet esse uerũ, quoniã calidũ cito humidum exiccabit. Secundus uero est, ꝙ uiuentia quæ penitus nihil cibi accipiunt, cito moriantur, & hoc est ue-
Dubiũ rum, quoniã cito humidum exiccabiẽ. Sed dices, ursi & glires fere sex mẽsibus nõ assumunt cibũ, & tamẽ uiuũt. Amplius egroti quandoq; sine cibo diu uiuunt. Narrat enim Petrus apponẽsis uidisse mulierẽ cibum nõ accepis-
Solũ se sex mẽsibus: quæ tñ postea conualuit. Dicendum, ꝙ licet hæc cibũ ab extrinseco nõ sumãt, nutriunẽ humore intrinseco flegmatico generato in sanitate per uiã indigestionis paulatine: signũ autẽ, quoniam hæc dispositio pluries accidit animalibus uorantibus: ut Auer. inquit. Sed adhuc quæres, quoniã in primæua ætate homines erant longioris uitæ, & tñ paruo cibo utebãtur: nunc uero homines minus uiuaces sunt, & tamen utunẽ maiori & pluribus alimẽtis. Dicendũ ꝙ illud nutrimentũ quo utebantur homines in primæua ætate: licet fuisset minus eo alimento, quo nũc utimur, tñ erat uitæ, & instaurationi sufficiens. Alimẽtum uero nostrũ, quo nunc utimur, est excedens uirtutem digestiuã, & ideo in nobis fiunt plures superfluitates, quæ sunt causæ morborũ, & breuitatis uitæ. Signum autẽ, quoniã tũc homines pro maiori parte morte naturali moriebantur, nunc uero quasi nullus morte naturali moritur: ut postea dicemus in libro de morte.

Porro aquatilia pedestribus minus uiuunt: non quod humida simpliciter, sed quod aquosa sint. Tale autem humidum, corruptioni opportunum est: quia frigidum sit & prompte congelabile.

Aquatilia autem, greßibilibus minus longæ uitæ: non quia humida simpliciter, sed quia aquosa. Tale autem humidum, facile corruptibile: quia frigidum & congelabile de facili.

Sexta conclusio est hæc. Aquatilia sunt minus uiuacia gressibilibus: & exponit causam, dicens aquatilia esse minus uiuacia, nõ quidẽ, quia simpliciter sunt gressibilibus humidiora: sic enim omne humidius esset minus uiuax: sed qm̃ sunt aquosa, & humidiora humiditate aquea. Modo ut dictum est, tale humidũ aquosum facile est corruptibile, quoniam frigidum est & de facili congelabile. Est alia causa, quoniam calidi est suffocatiuum, & extinctiuum. Animaduerte, ꝙ hæc conclusio debet intelligi ratione sumpta solum ab ipsa humiditate: ratione enim bonæ humidi qualitatis, eorum animalium, quæ gressibilia sunt, quodlibet gressibile quolibet aquatili esset uiuacius: uerum rationibus ab aliĳs causis sumptis, potest aliquod aquatile aliquo gressibili uiuacius esse: utpote aut ratione magnitudinis, aut ratione regionis, aut aliĳs causis: de quibus dictum est.

Item exanguia sanguineis, eandem ob causam: nisi magnitudine uindicentur. nam neque pinguitudinem præ se ferunt; neque dulcorem, cum in animali pingue ipsum dulce sit. Quamobrem apes: diutius quàm quædam alia maiuscula animalia uiuunt.

Et exangue propter idem: si non magnitudine recompensetur. neque enim pinguedine habet: neque dulce. in animali enim: quod pingue, dulce. Quapropter apes: longioris uitæ sunt aliĳs maioribus animalibus.

Septima conclusio est hæc. Exanguia sunt breuioris uitæ his animalibus, quæ sanguinẽ habent: probat conclusionem propter idem, quoniam exanguia habent humidũ aquosum: humidum enim non sanguineum aquosum est. sed, ut dicebaẽ: humidum aquosum est facile corruptibile, quoniam calidum suffocat, & extinguit. Addit Arist. nisi magnitudine recompenseẽ: uel supple dulcedine, & unctuositate. Animal enim exangue, cuius humidum esset maius, posset uiuacius esse passeribus: uel alio animali sanguineo, cuius humor esset paucus. Amplius animal exangue cum neq; pinguedinem habeat, neq; dulcedinem, humidum non habet aereum. Hac ratione apes lõgioris uitæ sunt aliĳs multis maioribus animalibus sanguinem habentibus, quoniam nutriunẽ melle, & sic eorũ humidum erit dulce ac pingue, unde dicit. Et exangue. s. animal minus uiuax est habentibus sanguinẽ, propter idem, hoc est propter eandem causam. s. quia eius humidum est aquosum. Sed addit, si non magnitudine recõpensetur. s. malitia illa humidi. Sed dices, etiam põt recõpensari, qualitate: quoniam exangue animal põt habere humidũ pingue. Contra obĳcit, neq; enim exangue pinguedinem habet, qua eius malitia recõpensetur: neq; habet dulce, quoniam si nõ habet pingue; nec dulce habebit: quoniam (ut inquit) In animali dulce est pingue: & ecõtrario. Et quia aliquis posset intelligere uniuersaliter nullum exangue esse uiuacius aliquo habente sanguinem, concludit cõclusionem non esse uniuersalem in oĩbus, & dicit. Quapropter apes, longioris uitæ sunt aliĳs subaudi quibusdam animalibus maioribus: ut passeribus, & forte canibus. Viuunt. n. apes (ut Plinius. 11. libro historie inquit) annis septem: & cau- Ca. 10.
sa est: quoniam nutriuntur melle, ꝙ generat & instaurat humidum pingue dulce, ac uiscosum: per quæ dat intelligere exãgue animal esse minus uiuax animali sanguinem habente, nisi malitia, illa quæ est aquositas: recõpensetur magnitudine, uel qualitate, ut dictum est.

Quæ autem diutißime uiuunt: in plantis reperiri assolent. idq; potius, quam in animantibus. Primo: quòd plantæ minus in se diluti humoris cõtineant. unde fit: ut non facile cõgelẽtur.

In plantis autem sunt: quæ lõgißimæ uitæ. & magis, quàm in animalibus. Primum quidem: quia aquosæ minus. quare: non facile congelabiles.

Hactenus de causis lõgę uitæ, ac breuis in animalibus: nunc transit ad plantas, & assignat causam longitudinis uitæ in plantis comparando illas ad animalia ſm differentiam: & ponit hanc conclusionem. In plantis sunt nonnullæ plantæ: quæ animalibus quibusdã uiuaciores sunt, ut dactylus, & cupressus, & pinus, & quercus: & id genus. Diximus autẽ nonnullas esse tales, quoniã inter plantas sunt nonnullę etiam annuæ tantũ: ut quæ herbæ dicunẽ. Amplius dicunt Aristotelem dixisse quibusdam animalibus, & nõ omnibus: quoniam dubium est de annis humanæ uitę. Creditum enim est humanã uitam produci posse ad annos. 900. uel fere mille: ad quos nullam plantarum produci posse asserunt. Quod an uerum sit, dicemus hanc cõclusionem. Aristo. probat, primo quidem; quoniã plantæ sunt minus aquosæ quibusdam animalibus, quare ob hanc causam, non facile congelabiles sunt: & sic uia congelationis, uel extinctionis minus corruptibiles sunt. diximus enim uno modo aliquod uiuens corrumpi uia extinctionis, quando humidum est nimis aquosum.

Deinde

Deinde, q pinguitudinem lentoremque habeant, & q̃q̃ aridæ sunt atque terrenæ, tamen non facile ſiccabilem poſſideant humiditatem.

Deinde, habent pinguedinem & uiſcoſitatem, & ſiccæ & terreſtres exiſtentes, tamen non habent facile ſiccabile humidū.

Secundo Ariſtoteles idem probat ex alia humidi qualitate, eſt enim humidum uitæ conueniens, ex parte qualitatis primo, quoniam eſt minus aquoſum, & magis aereum, & quantum ad hanc conditionem uoluit ratio tacta. Secundo, quoniam eſt uiſcoſum, ac unctuoſum, humidum enim aereum magis eſt uitæ conueniens, cum habet nō nihil ſicci, quod eſt eſſe uiſcoſum, & quantum ad hanc conditionem, procedit hæc ſecunda ratio, unde dicit. Deinde, plantæ habent pinguedinem, & uiſcoſitatē. Signum huius eſt, quoniam ſi apponuntur igni, comburuntur facilius q̃ animalium carnes, quod non eſſet, niſi uiſcoſi, ac ſicci non nihil haberent. Sed dubitabit quis ſi plantæ habent humidum ſiccum ac uiſcoſum, habent humidum facile exiccabile, et ſic cito ſeneſcibile. Reſpondet, q licet plātę, ſint ſiccæ, & terreſtres exiſtentes, tamē nō habent facile exiccabile humidum, cum illud ſit aereum, terreſtreitas ergo plantarum reprimit humidi earum aquoſitatem, non tamē eſt tanta, ut diſponat ad ſenectutem uelocem. *Dubitatio*

Sed cur natura arborum longo temporis ſpatio eduret, cauſam ſumpſiſſe conuenit. eam enim peculiarem ſibi præ omnibus animantibus præterquam inſectis, obtinet. Semper enim ſtirpes iuueneſcunt. ideoque longæuæ ſunt. nam aſſidue germina alia enaſcuntur, alia ſeneſcunt, & radices pari modo, & non ſimul, ſed interdum ſolum caudex & rami pereunt, alij uero rami adnaſcuntur. Cum autem hæc affectio radicibus euenit, aliæ ex eo quod ſupereſt, oriri ſolent. Atque ita perpetuo, aliud corrumpitur, aliud gignitur. quocirca, & illæ longo tēpore uiuunt.

De hoc autem quod eſt naturam arborum eſſe durabilem, oportet accipere cauſam. habet enim propriā ad animalia præterquam ad entoma. Iuuenes enim ſemper plantæ fiunt. quapropter, multi temporis. ſemper enim alteræ germinationes, hæ autem ſeneſcunt, & radices ſimiliter, ſed non ſimul, ſed aliquando quidem ſolus ſtipes & rami perierunt, alteri autem iuxta nati ſunt. Cum autem ſic fuerint radices, aliæ ex exiſtente generantur. Et ſic ſemper permanet, hoc quidem corruptum, hoc autem factum. quapropter, longæ uitæ.

Hic ponit ſecundam cauſam, quam nonnulli accidentalem eſſe aſſerunt, & quidem non ab ratione, quoniam nō pendet ex humidi ratione in quanto & quali, ſed ex his, quę accidunt in partibus plantarum, & primo proponit cauſam, & dicit. De hoc autem quod eſt naturam arborū eſſe durabilem, oportet accipere cauſam, & per naturam, uitam, & per cauſam, accidentalem intelligit, quæ eſt ab aliis ſumpta q̃ ab ipſius humidi rationibus. Dico oportet accipere cauſam, quoniā uita plantarum habet ꝓpriā cauſam ad animalia, præterq̃ ad entoma, hoc eſt inſecta, cum quibus, ut dicemus plantę cōem habēt cām. Propoſita autem intentione, cām aſſignat ex eo, quoniā plantæ reiuueneſcunt, reiuueneſcunt uero, qm̃ ramorū, & radicū germinationes non fiunt oēs ſimul, nam dū unus ramus germinat, alius areſcit, & dum alius areſcit, alius germinat. Simili ratione radices, dum una enim areſcit alia germinat, & dum germinat altera, altera areſcit, hinc earum uita longa eſt. unde dicit. Iuuenes enim ſemper plantæ fiunt, quapropter ſunt multi temporis, & longęuę, quibus enim iuuentas redit, his uita longa eſt. Quod autem plantæ reiuueneſcant, ꝓbauit Ariſto. & dicit. Semper enim alteræ & nō ſimul germinationes ramorum ſunt, hæ autem areſcūt ſub audi aliis germinatis, & non modo germinationes iſtæ diuerſæ cernuntur in ramis, ſed etiam radices ſimiliter diuerſis temporibus germinantur, ſed non ſimul, imo (ut inquit) aliquando quidem ſolus ſtipes. & rami perierunt, alteri autem conſtituti iuxta priores ſtipitem, & ramos renati ſunt, ut nō ſemel obſeruatio docet. Intelligit autem per ſtipitē, fuſtem terræ defixum, qui quoq; a latinis caudex dicitur, & quoniam ſimilis diſpoſitio accidit in radicib⁹, ideo inquit. Cum autem ſic fuerint radices, ut ſubaudi quędā areſcant, alię generantur ex exiſtente, hoc eſt ex eo trunco, quod ſupereſt. His expoſitis recolligit rationem & cōcluſionem, & dicit. Et ſic planta per coſternā radicū & ramorum pullulationem atq; germinationem, per quā .ſ. hoc quidem corruptum, hoc autem factum eſt, plātæ uiuaciores ſunt quibuſdā aīalibus. Sed circa præſentē determinationem dubitant primo utrum plantę aliquę ſint lōgioris uitæ animalibus. Et uidetur q non, quoniam tēperata cōplexio eſt magis uitæ apta, ſed inter oēs complexiones humana eſt tēperatior ut Phi & medici dixerunt. ergo homo natura eſt cūctis uitæ longæuior. Quidā dixerunt q homo per ſe eſt cūctis uiuentibus uiuacior, cum hominem poſſe uiuere fere ad millenariō annorū teſtentur hiſtoriæ dicentes aliquos ſic uixiſſe, per accidens uero humanā uitam aſſerunt eſſe factam breuem ex multis cauſis. Quod quidem homines uiuaciores ſint cūctis uiuentibus per ſe, probatur ratione, & hiſtorijs. Per hiſtorias .n. catholicas aliquem uixiſſe nongentos ſexaginta nouem annos, clariſſime habetur. Quę ratio docet humanę ſpeciei uitę terminum per ſe eſſe ad millenarium annorum fere, ratione uero, qm̃ animalium hō eſt temperatiſſimus, ut dicunt Philoſophi & medici. Q̃ uero humana uita nunc ſic debilis admodum effecta, ꝓbant primo, qm̃ mundus hic inferior totus, ut auctor eſt Ariſto. primo libro meteororum, ſeneſcit, ergo humana uita, quę huius pars eſt principalior, uidetur defecta. Secūdo hoc docet obſeruatio, qm̃ humana natura ea pharmaca non ſuſtinet, quę olim ſuſtinebat, ut elleborum, & ſcamoneam, & id genus. Tertio experientia docet, nunc homines pro maiore parte non plures .28. habere dētes, antiquitus uero .32. At ut Ariſtoteles inquit libro 2. de hiſtoria aīalium, quibus dentes .32. inſunt, hi longeui ſunt. ergo humana uita eſt debilis effecta, cum primo 32. nunc .28. dentes plerunq; homines habeāt. Petrus aponenſis cognomento Conciliator aſſeruit, q humana uita aliqñ fortis, aliqñ debilis, aliqñ mediocris effecta eſt. Quòd ita ſit probat ipſe aſtronomicis, & phyſicis rationibus. Prima quidem aſtronomica ratio accipitur ex coniunctione capitum arietō inuicem ſignorum mobiliū cum capite arietis ſignorū imobiliū. Cum .n. hęc coniunctio accidit, uirtus unifica fortius a primo principio diffunditur ad inferiora mediantibus ſtellis, quę ſunt ſecundę cauſę, fortius quoq; in his imprimitur, ergo tūc humana uita fortis effecta eſt, nūc uero in talium capitū diſtantia, cōtra uita humana debilis cernitur. Secūda cauſa accipitē ex coniūctionibus ſaturni & iouis, quę fit in capite arietis, ex diſpoſitione enim ſtellarū, quę in tali coniūctione cōtingit, non ſolum (ut inquit) humana uita fortis, ac debilis effici poteſt, ſed etiam totus mūdus uariari. Tertia cauſa accipitē ex eclipſibus potiſſimū ſolaribus, ex diſpōne .n. ſtellarum, quæ eclipſium tꝑibus accidunt, non ſolum humana uita nunc fortis, nūc debilis fieri poteſt, ſed etiam mūdus uariari. Quartā cauſam accipit ex planetis, quo unuſquiſq; in mundo accipit proprium regimen initio ſumpto a ſaturno. hę ſunt eius cauſæ aſtrologicæ. Phyſicæ aūt ſunt tres. Prima accipitur ex parte mutationum, quæ ꝓficiſcūtur ex terra, ut ex uoraginibus, hiatibus, diluuiis, & id genus. ex quibus aer alteratus quodāmodo efficitur uitę humanę inimicus. Secunda accipitur ex parte uſus ſex rerum non naturalium, nam temporibus noſtris homines luxuriæ, gulę, & alijs uitam humanam corrūpentibus dediti breuioris uitæ effecti ſunt, ſignum autem quoniam tempore Hippocratis pueri & eunuchi non podagricabant, noſtris tem-

Quæſtio de longæuis.

Prima pō

Dña tertia.

poribus contra, ut Galenus inquit. Tertia causa accipitur ex modo generandi, antiquo enim tempore uir & fœmina non coniungebantur nisi ætate perfecta, membrisq́ generationis integratis, & quia genitum naturam sequitur generantis utplurimum, ut dicitur primo de generatione animalium. Ideo humana uita nunc est debilis, cum uir & mulier satis iuuenes copulentur. Quod Aristoteles attendens libro politicorum septimo præcepit, ut copulatio fieret uiro existente annorum.36. muliere.18. Ex his concludit humanam uitam debiliorem esse ab eo, quo fuit in antiquo tempore. Redire uero ad fortitudinem singulis 9000. annorum, quo annorum numero caput arietis mobilis complet eius quadrangulum, accedentibus tamen alijs causis cœlestibus. Sed pace tanti uiri dixerim istæ rationes friuolæ sunt, & potius ad ostentationem, quam

Reprobatio positionis. ad efficaciam factæ, primo quoniam, aut cœlestes causę compellunt sublunares, aut non. Si cœlestes causæ ab eo assignatę compellunt sublunares, igitur solæ causæ cœlestes satis sunt, quoniam illis stantibus, sublunares causæ statim emergunt, & sic frustra ab eo ponuntur causæ physicæ, cum illæ inualidæ sint, causis cœlestibus cõtra nitentibus, aut non existentibus. Sin autem cœlestes causæ sublunares non compellunt, uidentur cœlestes superfluere, quoniam solis causis sublunaribus aduenientibus, uita nostra fiet nunc debilis, nunc fortis, nunc mediocris. Præterea ipse asserit cœlestes causas sublunares compellere, ait enim hunc mundi regi a superiori. Præterea causæ cœlestes non modo facerent ad uitæ humanæ longitudinem, sed cæterorum uiuentium, modo nos non uidimus uitam in alijs fuisse nunc longam, nunc breuem, nunc mediocrem, ergo nec in hominibus. Secundo quia astronomicæ causæ friuolæ uidentur, & potius (ut mihi uideť) ad ostentationem. Primo quidem quoniam circa natiuitatem redemptoris fuit omnium capitum coniunctio, ut supputantibus patet, & tamen non uidemus tunc homines fuisse ita longeuos ut dicit ipse. Secundo quoniã fuerunt longeui, quando nulla fuit causa cœlestis talis. Cũ enim Adam.930. uixit annis, & Matusalem.969. & Noe.700. nulla precessit Saturni & Iouis coniunctio ex stellis ita affecta, ut uitam ita longam fecisset. Minime tunc fuit capitum coniunctio, nec quadrangulus ut declarauimus in helionoricis figuris. Amplius eo tempore nulla fuit talis eclipsis solis, quales fingit ipse esse causam longæ uitę. Tertio fuerunt tales causæ cœlestes, quando non fuerũt longeui, ut post diluuium multæ fuerunt eclipses, multæ coniunctiones Saturni & Iouis, & tamen a temporibus Noe usque ad nostra tempora, nullum uenisse ad tot annos, ad quot sacra historia illos peruenisse affirmat, nullus scripsi, nisi de Nestore, quod nonnulli fabulosum es-

Cap. 48. se asserunt. Plinius etiam curiosus auctor septimo libro historiæ naturalis, dum de longeuis narrauit historias talem annorum numerum nulli dedit. Vltima causa ex cæteris stellis assumpta ridicula est, & Ptolomei non sapit astronomiam, planetas enim sic (ut ipse fingit) mundum gubernare est commentitium, & Albumasaris inuentum nulla obseruatione, nec ratione obseruatum, accedit ad hæc, q̄ sæpe regimen eiusdem stellæ redijt, ubi homines non legimus tanto annorum curriculo uixisse. Causas autem physicas, quas affert licet possint uitam uariare, tamen non adeo sensibiliter, ut in sacris historijs legitur esse uariatam à nostra, quando enim elleborus concedebatur, & coniugia fiebant secundum ordinem naturæ, & dentes erant.32. & eunuchi non podagricabant, & talia erant, qualia ipse narrat, homines non uiuebant multo pluribus annis quam nunc uiuant, ut patet per historias Plinianas, & cæterorum, & sic concedo causas illas uariare naturam, non tamen uariatione sensibili, ut dictũ est. Amplius si uariant, repentine uariant, & non diu durat uariatio illa, ut durauit antiquo tempore. Præterea causę istę faciunt, ut homines utplurimũ moriantur morte uiolenta, & tunc moriebantur, utplurimum morte naturali, & sic per accidens est uariata. Quare causæ istæ quas Conciliator finxit, solum commentitiæ uidentur. Ea uero ratio, quæ procedit ex temperantia complexionis, primo non ualet, quoniam temperantia complexionis non arguit longam uitam simpliciter, sed in eadẽ specie & nec semper in eadem specie, non autem in eodẽ genere, ut asserunt medici. Secundo, quoniam dato quòd ita esset, cum semper homo sit complexionis temperatioris quam cætera uiuentia, semper esset longioris uitæ.

Propter hæc Philoponus secundo libro de generatione animalium, terminum dat speciei humanæ, alium indiuiduo, speciei quidem spatium uitę asserit esse.140. uel.150. annos, quatenus aliquem uixisse tot annos legitur, nullum uero plures, unde Plinius in Tmoli montis cacumine, quòd uocant cepsim auctoritate Mutiani.150. annis uiuere homines scribit. Est autem Tmolus mons Lydie, ut idem Plinius scribit libro quinto. Auerroes uero libro secundo de generatione speciei humanæ spatium uitæ naturale constituit annos.75. quod falsum est, quoniam obseruatio docet multos homines uitam longiorem uixisse. Constat autẽ terminum speciei nullum indiuiduum posse excedere, sed bene abbreuiare, ut Philoponus scribit secundo de generatione. Indiuiduis autem uarios terminos Philoponus assignauit, nam propter multas causas possunt terminum speciei præuenire. Tum ex uaria seminum patris & matris commistionem: Tum ex uario regimine cibi & potus, & aliarum rerum, etiam ex uarijs constitutionibus cœli quæ diuersæ sunt in diuersis genituris. Propter hanc causam Plinius libro septimo historiæ asserit homines non fuisse ita longeuos, ut uidetur prima facie eos fuisse, quoniam differentiam annorum ex inscitia temporum accidisse credidit. Hæc sunt, quę habemus ab alijs. Ego uero arbitror, quod in sacris historijs scribitur esse argumentum efficacissimum, quòd longæui aliquando fuerint, nam quòd ibi scribitur est uerissimum, nec debet homo dubitare, cum rationem non habeat ad oppositum urgentem, auctoritas enim est ualida, quoties nulla est ratio ualida in contrarium. Nam licet fides non habeat gladium, ut offendat (ut inquit Nycenus) habet clipeum, ut se defendat. Præterea historia, ut inquit Aristoteles, carpitur, uel quia oppositum eius, quod tradit habetur per sensum, aut per rationem efficacem, aut per maiorem auctoritatem in contrarium, quare cũm nulla sit ratio urgens, quæ probet contrarium, nullus quoque sensus sitque auctoritas approbata a tot uiris præcipuis, dicamus longeuos fuisse. Quod eo mihi consonum est, quoniam sicut mors accidit ob scelera, ita uitam breuem effectam esse arbitror ex eadem causa. Tunc patet ad quæstionem, quoniam licet conclusio illa in sacris tradita non possit ratione demonstratiuas probari, non potest tamẽ improbari, & hoc sufficit fideli ut se defendat.

Consequenter quærit utrum planta, quæ effecta est denuo iuuenis sit eadem numero, quæ erat antea. Aluerniata respondet hypothetice, dicens ita esse de plantis sicut de animalibus, modo in animalibus dicit Aristoteles, quòd si est unum membrũ principale per quod animal est unum, semper illo membro existente, animal erit unum, unde soluens Aristoteles quæstum de monstro habẽte duo capita, ait in libris de animalibus, quòd si cor est unum, illud animal est unum, si uero cor nõ est unum, nec quoq; animal unum erit, ita & de plantis asserit, quòd si est una pars in plantis, per cuius unitatem planta dicitur una, quæ forte consistit in contractu trunchi & radicum, sic planta erit una. At si talis pars non fuerit una, nec planta renata erit cum priori una. Candauensis uero alium modũ fingit, dicit enim quòd si in stipite manet humidum radicale plantæ primæ, tunc ambæ sunt eædem numero, ueluti homo per totam uitam manet idem numero, propterea quia semper manet de humido radicali. At si in secunda planta non manet idẽ radicale humidum, quod erat primæ plantæ, tunc sunt

cædem

Margin notes (right column): Pō alia (beside "Propter hæc Philoponus"); Cap. 49. (beside "genituris"); Dilucidatio ueritatis. (beside "historijs scribitur"); Secũda q̄ (beside "ficit fideli").

eςdem spē, non numero. Ego uero arbitror, φ hęc cōsequētia negatiue ualet, nō est idem humidū radicale, ergo non est eadem planta, ut Philoponus asseruit primo de generatione capitulo de augmentatione. Affirmatiue uero nō sequitur, quoniam in ramo transplantato est idem radicale humidum quod erat prioris plantæ, e qua est diuisus, et tamen non est una planta numero cum planta, a qua fuit diuisus. Dicerem igitur ad unitatem numeralem plantæ & animalia esse necessarium, ut idem membrum principale sit, & idem numero humidum radicale, & sic patet solutio quæstionis, quòd si in secunda plāta tenata adsunt ambo hæc, erunt una, altero autem deficiente, nō est di-

Tertia quæstio. cenda una. Adhuc quæritur utrum in plātis membrum seminale possit instaurari. Medici fecerunt differentiam inter humidum spermaticum, & humidum nutrimentale, quoniam humidum spermaticum, & non potest instaurari. Humidum uero nutrimentale potest instaurari, et quoniam membra animalia sunt humida humido spermatico, ideo talia membra non possunt instaurari, quia tamen caro est ab humido nutrimentali, ideo caro potest instaurari, dicerent ergo in plantis mēbra ipsa seminalia nō posse instaurari, bene autem nutrimentalia. Obijcit autem Albertus, quoniam omnia membra, & omnes partes, & omne humidum, quæ habuit fętus in utero pᵉ actionem calidi sunt spermatica, modo per actionem calidi in humidum menstruosum, fætus in utero habuit carnes, & ossa, & cætera membra, ergo omnia hęc sunt membra spermatica, & sic tenet quòd membra spermatica, etiam possunt instaurari, & si non omnia, saltem aliqua, ut carnes, & cutis, & id genus, non autem omnia, ut ossa, & nerui, & id genus, non quia sint spermatica, sed quoniam deficit uigor qualis fuit in uirtute seminali. Tunc diceret in plantis etiam aliquas partes seminales posse instaurari, aliquas autem non, possunt enim instaurari quæcūq; pro earum generatione non requiritur tantus uigor quātus fuit in ortu, quæ uero cum uigorem uolunt qui fuit in ortu, instaurari non possunt.

Aßimilantur autē plantæ, insectis, uti iam diximus, nā plantę diuisę seruntęque uiuant, ac duę ex una atque etiam plures procreantur.

Aßimilantur aūt plantæ, entomis, sicut dictum est prius, diuisę enim uiuunt, & duę & multę fiunt ex una.

Cum assignauit causas longitudinis uitæ in quibusdā plantis per comparationem ad animalia secundum differentiam, nunc comparat plantas secundum conuenientiā ad quædam animalia, & secundum differētiam, & dicit, quòd plantæ assimilantur animalibus entomis, hoc est insectis, ut prius est dictum, exponit autem similitudinē primo, deinde dissimilitudinem. Exponens autem similitudinem, dicit duo, primum quòd plantæ diuisæ uiuant, secū do dicit quòd ex una planta per diuisionem fiunt duæ, et multæ, quæ in animalibus insectis etiam clarissima ratione cernuntur. Animal enim insectum diuisum uiuit, & ex uno per diuisionem fiunt duo, & plura. Ex quo loco colligitur, φ pars animalis insecti decisa est animal, quod quidem sic uerum uel ne, quæstio est pertinens ad librum de anima, nunc aurē supponatur. Hæc de similitudine. Quo

Insecta q uero ad uerba attinet, insecta animalia græce entoma dicuntur, quæ partim terrestria sunt, ut Aristo. inquit in libris de animalibᵘ, ut scolopendrię, stelliones, partim uolucria, ut apes uespæ, partim cum utroq; participantia, ut formicę, partim pennis & pedibus carentia, ut tineæ, quæ in homine nascuntur, dicta insecta ab incisuris, quæ nunc ceruicum loco, nunc pectorum sunt atq; alui.

Insecta uero, uiuunt quidem, sed longo tempore uiuere nequeunt, nam nec instrumenta poßident, nec principium illud quod singulis inest, ea efficere potest. At illud quod plantis in-

natum est, potest quippe cum plantæ, ubique tam radicem quā caulem potentia habeant. Quapropter, ab eo semper aliud recens, aliud senectum prouenit, qua pauxillum inter se uitæ longitudine differunt, perinde ut ea quæ auulsa seruntur, etenim in ea satione quæ auulso surculo effici solet idem quodammodo euenire dicas, id enim quod auulsione seritur, particula quædam est. Verum hoc in satione quæ auulsa fit, seiunctis contingit, ibi, continuis. Causa, quod principium ipsum potentia ubiq; inest.

Entoma autem, usque ad uiuendum peruenerunt, multo autem non possunt tempore, non enim habent organa, neque facere potest ipsa principium quod in unoquoque. Quod autem in planta, potest, ubique enim, habet radicem, & germen potentia. Quapropter ab hoc semper prouenit, hoc quidem nouum, hoc autem senescens, modico aliquo differentia in eo φ est esse longæ uitæ, sic quemadmodum quę asplantantur: etenim in asplantatione, modo aliquo dicet utique aliquis cadem accidere, particula enim quædam, quod asplantatur. In asplantatione igitur separatis, accidit hoc, ibi autem, per continuum. Causa aūt, quia inest ubique principium potētia existens.

Cum posuit similitudinem inter plantas, & entoma, non ponit dissimilitudinem. Dissimilitudo uero est, quòd licet partes decisæ plantarum, & partes decisæ entomorum, uiuant, tamen partes entomorum nō diu uiuere possunt. Cuiᵘˢ causam affert ex eo quia tales entomorum partes decisæ non habent organa necessaria ad nutrimētum scilicet os, & stomachum, os quidem per quod cibū assumunt, stomachum uero per quem cibum concoquant. Signum autem, quòd si in altera entomi decisi parte hęc remanerent, tale animal posset, diu uiuere, ut patet de lacerta, cuius cauda est abscissa. Sed dicta hæc duo organa facere potest uirtus, quæ derelicta est in parte decisa, reluctans hoc dicit, quòd nec talis organa, nec opera taliū organorum facere potest principium & uirtus, quæ est in unaquaq; particula decisa, & sic patet prima pars. Secūda uero pars est, quòd partes plantarum decisæ diu uiuere possunt, quoniam licet in illis non remaneant organa necessaria ad nutritionem, tamen asplantatæ in terra habēt radicem, quæ est oris similis potentia, & cæteras partes, quæ loco stomachi sunt etiam potentia, habent etiā germen, & uirtutem pullulatiuam, per quam proficiscitur semper hoc quidem nouum, hoc autem senescens, quia igitur habent radices potentia, possunt enutriri, quia habent nodos, possunt cibum decoquere, quia habent germē potentia, possunt generare. Sed dices nunquid rami qui fiūt per pullulationem in ipsamet planta, & rami qui asplātantur, differant aliqua ratione. Respondet φ parum differunt quo ad esse longæuum, unde dicit. Assimilantur autē plantæ ipsæ entomis sicut dictum est. Exponit autem similitudinem, & dicit. Diuisæ enim scilicet plantæ uiuunt, & duæ & multę fiunt ex una, sicut etiam animal diuisum uiuit & duo uel plura fiunt ex illo uno diuiso, hæc est similitudo. Dat dissimilitudinem, & dicit. Entoma aūt cū subaudi diuidunt, usq; ad uiuēdū peruenerūt, & sic diuisa uiuunt, ueluti plantæ, uerum est differētia, q̄m multo tēpore nō pōt uiuere. Cuius cām assignat, & dicit. Non enim hnt organa scilicet nec actu, nec potētia, quę sunt necessaria ad uitam scilicet stomachum, & os nec principium, φ est in unoquoq; mēbro animalis decisi, potest facere ipsa organa, quæ sunt necessaria ad uitam, & per principiū uirtutem intelligit, non enim ea uirtus uitæ, quæ manet in cauda lacertæ abscisa, facere potest organa necessaria ad uitam scilicet stomachū, & os, φ aūt est in plāta decisa derelictū pōt facere radicē, & truncū, radicē qdē loco oris, truncum loco stomachi in cuius quasi medio est

uelut cor Cuioa causam & dicit. Quia para plantę decisa ubiqꝫ asplantata habet radicem loco oria, & germen loco principiȷ̃ generatiui subaudi & trūcum loco stomachi, habet dico hæc omnia saltem potentia. Ex hia con ludit ꝙ eodem modo est de tota planra, sicut de parte decisa quo ad organa habenda licet sit differeotia, ut dicit, uode inquit. Quapropter subaudi ur ab hoc scilicer planta tota prouenit hoc quidem oouum scilicet ratione germinis extēntis actu io es, hoc autem senescena, modieo aliquo differentia ln eo qoòd est esse longe uitę. Antiquum enim est breuis uitæ, nouum autem longæ uitæ. & dixit { modico allquo differentia } quoniam hæc differentia nec est oumero nec specie, sed solum quæ est inter partes eiusdē totius. Deinde complet differentiam, & accipit quemadmodum pro etiam, uel eodem modo, & dicit. sic quemadmodum, hoc est sic etiam, oel sic eodem modo, hæc sunt io his, quæ asplantantur. Etenim in asplantatione ipsa modo aliquo scilicet potentia dicet utiqꝫ aliquis eadem accidere scilicet radicem loco oris, trūcum loco stomachi, germen loco restium. Et causam assignat, & dicit. Quia ꝙ asplantatur est quædam particula plantæ, in qua omnia hæc sunt potentia, uode coocludit differentiam iterum & dicit. Igitur in separatis particulis plantæ asplantatione factia accidit, hoc scilicet principium, & potentia, qua sunt illa tria. Ibi autē scilicet in planta facta hæc tria sunt per continuum, hoc est per actum continuum & successiuum, uel forte cum loquatur in numero singulari intelligit per hoc germinationem, & tunc est sensus, quòd germinatio accidit sepsratis in asplātatione. In tota uero plāta accidit germinatio per continuum & unum, quoniam in eadem planta. Sed prima expositio est ad uerba græca, & potest legi uerbum { igitur } pro sed. q. d sed in hia quę asplantatione separatæ sunt, hoc scilicet principium qđ est potentia illa tria accidit, ibi autem hoc est in plāta perfecta illa tria sunt per continuum hoc est per actum nō intercisum, hæc est expositio optima. Quod autem in separatia asplaotatione accidant illa tria, assignat cām, & dicit. Causa autem, quia inest ubique, hoc est in quauis particula priocipium factiuū illorum trium potentia exña. Ex his uoluit habere Aristo. quòd tria sunt in ramo asplārato, & tria ln ipsa planta facta, radix loco oris, truncus loco stomachi, & germen loco testiculorum, uerum aliter atqꝫ aliter, in asplantata enim parte hæc tria sunt potētia, in planta perfecta hæc tria sunt actu. Et per germen intelligit ꝙ ex arborum oculis nascitur, surculus. n. dicit prægnans a generādo, & ideo dicitur generationis principiū. Per hæc uoluit habere differentiam inter particulam decisam animalis entomi, & particulam decisam plantę, qm̄ plantæ particula ꝑ haoc cām diu pōt uiuere, pars aialis non. Hæc Aristo.

Quid germen.

Porro, idem in plantis & animalibus euenit. Nam in animalium genere, mares diutius magna ex parte uiuunt.

Accidit autem idem, in animalibus & plantis. In animalibus enim, longioris uitæ masculi ut in pluribus.

Postquam egit de longitudine uitæ in plantis scđm differentiam ad animalia, hic agit de ea secundum cōuenientiam, & ponit hanc conclusionem, quòd idem accidit in animalibus & plantis, quòd ut masculi in animalibꝰ sunt uitæ longioris, sic in plantis, uode dicit. Accidit autem idē in animalibus, & plaotis, in animalibus enim lōgioris uitæ masculi sunt, ut in pluribꝰ, & sit in plātis plātę masculę suot longioris uitæ, uerum hoc est intelligeodum, ut dicit, ut in pluribus, qm̄ passet fœmioa longioris uitæ est ꝙ̄ masculus, & propter alias causas.

Quorum partes supernæ, maiores sunt, q̄ infernæ. nā mas fœmina magis formam gerit pomilionis. superna uero, calor, & inferna, frigus occupat. Et in plantarum genere, quæ caput prægraue ac ponderosum gestāt, lōgius uitæ cursum ꝑtrahūt.

Horum autem superiora, maiora q̄ inferiora. magis enim nanus masculus, q̄ femella. in superiori autē, calidū, & frigidū, in inferiori. Et plātarū, q̄ capite graues lōgioris uitæ.

Dicet qs, non esse bene dictum in plantis esse masculū & fœminā, qm̄, ut dicitur libro primo de geoeratione animalium, mas est id quod in aliud semē emittit, fœmina ꝟo ꝙ in se emissum semen recipit, mō sic non est dr̃ia sexuum in plantis, quasi rñdet ꝙ mas & fœmina non dicuntur in plantis ſm eam rōnem, ſm q̄ in animalibus, sed quadam similitudine, ut ea plāta masculus sit, cuiꝰ superiora maiora sunt, ea femella, cuius inferiora maiora sunt, vñ dicit. Horum autem. s. masculorum in plantis sunt (ut in aīalibus) superiora maiora q̄ inferiora, & hac rōne sumit tō sexus. Qđ autē in aīalibus superiora sint maiora, patet experimento, qm̄ nanꝰ, hoc est pomilio pro maiore sui parte est mas magis q̄ fœmioa, & hoc pro tanto, qa pomilio est cuius superiora sunt maiora, & paruus homo, dico pro maiori parte, qm̄ etiam fœmina est nana, raro tñ, qm̄ naous pro maiori parte superiora habet maiora, qđ fœminis raro accidere potest. Non contentus experimento, assignat cām, quare in masculis superiora sunt maiora, & legēdum est textū licenter scilicet aūt pro qm̄, aut pro etiā ut non raro fecit Philoponus, & dicit. In superiori autem, hoc est, qm̄ in superiori calidum magis congregatur, & frigidū magis cōgregatur inferius. Et qm̄ in masculis calidum ęst maius, in femellis frigidum, ideo mulieres hñt ioferiora maiora. mares cōtra. Ex hoc infert propositū. & legendum est & pro ergo. q. d. ergo plantarum, quę capitę graues & magnæ suot, ipsę sunt lōgioris uitę, nā sunt masculi, ut patuit.

Cuiusmodi sunt, nō annuæ, sed q̄ figura sunt arboris. siquidē radix, plātarū pars supera atqꝫ caput est. q̄ aūt sunt annuæ, parte inferiora & augentur & suos fructus effundunt.

Tales autem, nō quæ epeteiæ, sed arborosæ. superius enim plātæ et caput, radix est. epeteiæ autem, ad inferius & fructum accipiunt & augmentum.

Sed duo occurrūt dubia, primo quæ sint plantę masculæ, secundo quid in plantis intelligimus ꝑ supiora, Ad primum rñdet Aristo. & dicit. Tales aūt masculæ plantę nō sunt quę epeteie, hoc est annuę, quę parue herbæ dicūtur, quæqꝫ non eleuātur super terram, sed expanduntur in terra, sed plaotę masculę sunt arborosæ. s. quæ eleuantur supra terram. & non expandunt in terra, in quo genere etiā milium, faba, lupinus, & frumentum esse possunt, nam licet sint anouæ, tamen sunt arborosæ, ut dicemus. Ad secūdum rñdet, & dicit. Superius enim plantę & caput, est radix, secus in hoīe, est homo planta euersa, ubi mihi uidetur uerbum illud, enim, noo causaliter esse legēdum, sed copulatiue pro et, quasi dicat. & superius plantę qđ etiam caput est, radix est. Sed dices utrum omnes epeteię sint fœminę. Rñdet ꝙ non, sed solum, quæ nō sunt arborosæ, sed expansę, & inqt. Epeteię aūt quę sunt fœminę, hę sunt subaudi, quę ad iferiꝰ, & fructū accipiūt, uel generāt, & augmentum, ut sunt quęcūqꝫ in terra expēse sunt. Ex qbꝰ colligitur plātarū alias esse arborosas, alias expāsas per terrā expāsæ quidē per terrā oēs suot fœminæ arborosæ, licet sint duplices epeteiæ, & chronicæ, masculæ sunt, quarum radices sunt maiores, femellę ꝟo, quarū radices sunt minores. Sed quæres quare in plantis radices sunt maiores, aliqñ, non enim uidetur, quia pars multa calida ad eas moueatur, qm̄ calidū mouet ad supius mundi, et nō ad superius plantæ. Dicendum ꝙ calidum mouet ad superius plantæ, qđ est radix, nō a propria calidi natura, sed a uirtute regitiua plātæ, & sic cū illæ partes sunt maiores, est signū qđ multū calidi ad eas est trāsmissum, & sic i arborosis masculæ suot, quarū radices maiores sunt. Adhuc quæres quare epeteię expāsæ sint solū fœminę. Dici pōt, qm̄ istæ ꝯparatione habita ad arborosas, ut plurimū sunt pauciorū fructuū, & potiꝰ nascunt putrefactione, q̄ semine. At masculꝰ est, q maiorū & pluriū fructuū est.

Dubitatio p.

Secūda dubitatio.

Sed de hoc seorsum per se in libris de plantis tractabitur,

nunc

nunc autem de cæteris, nempe de animalibus, causa q̃obrẽ alia longum uitæ spatium obtineant, alia breue, explicata est. Restat, ut de iuuentute & senectute & uita & morte contemplemur. his enim præfinitis determinatisque, animalium doctrina finem erit assecuta.

Sed de hoc quidem & secundũ se in iis quæ de plantis determinabitur, nunc autem de aliis, animalibus, dicta est causa de magnitudine uitæ, & de uitæ breuitate. Reliquũ aũt nobis considerare, de iuuẽtute et senectute, & uita & morte. his. n. determinatis, finẽ utiq; habebit q̃ de animalibus methodus.

Qm̃ in his quæ de plãtis dixit, multæ occurrũt q̃ões, ut utrũ in plantis sit sexus, & utrũ aliquæ species sint masculæ, aliæ fœminæ, & de arboribus sistr, ideo de his q̃õnibus & aliis se excusans, ɔtinuãdo se ad sequẽtia epilogat, & dicit. Sed de hoc q̃dem. s. de plantis ac plãtarum negocio, & scd̃m se, hoc est seorsum, in his quæ de plãtis determinabitur, nũc aũt de aĩalibus aliis, quæ a plantis differunt, causa de uitæ magnitudine, & de uitæ breuitate dicta est. Hæc de excusatione & de epilogo. Continuando ṽo se ad sequẽtia, dicit. Reliquum autem est nobis cõside rare de iuuentute, & senectute, & uita & morte. Cuĩ cãm affert. His enim determinatis, finem utiq; habebit, quæ de aĩalibus methodus est. Ex quibus patet omnes hos libellos, quos parua dicunt, esse partes totius libri de aĩalib⁹.

Quæstiones.

Circa finem huius libelli quæritur primo, utrum idem sit s̃m naturam sanum, & longæuum, secundo utrũ tẽperatũ corp⁹ magis q̃ distemperatũ ægrotatiuis causis resistat. Tertio quæritur scd̃m quã cõplexiõe hõ sit longioris uitæ. Vltimo quæritur utrũ sint aliqua signa in hoĩbus a natura insita, per quæ iudicare possimus aliquem hominem esse altero longioris uitę.

Vtrũ nam sanũ sit idẽ q̃ lõgæuũ & languorosum idẽ q̃ breuis uitæ.

Quantum ad primam q̃õnem argumentantur q̃ non nã Aristo. in principio mouẽs q̃õnem, innuit quasi breuẽ solõnem, & dicit, q̃ quædam languorosa sunt breuis uitæ, quædam aũt nihil prohibet esse longæ uitę, per quę dat intelligere q̃ nõ sit idẽ languorosum esse, & breuis uitę, ergo nec erit idẽ sanum esse & lõgę uitæ, hoc idem obseruatio docet, qm̃, ut narrauit Aristoteles primo rhetoricorum. Herodic⁹ languorosus utẽdo bono regimine diu uixit. Multi quoq; ægrotauerunt semel in uita, & fuerunt breuis uitæ, cum enim semel ĩ uita ęgrotauerit, fuerunt natura sani, & tñ breuis uitę extiterũt. Circa hãc q̃õnem primo declaremus terminos, secundũ dilucidat sententia Aristo. Quantum ad primũ dicimus q̃d Aristo. per sanum secundum naturam, intelligit corp⁹, q̃d pro eo tp̃e, pro quo uiuit, raro aut nũquam ex pricipiis generationis est aptum ægrotare, hoc corpus Drusian⁹ uoluit esse simplr̃ sanũ, ut semper quidẽ, si pro toto tp̃e pro q̃ uiuit, ex principiis generationis nũquã sit aptũ ægrotare, ut multum ṽo, si ex principiis generationis, raro pro tp̃e, quo uiuit, sit aptum ægrotare, qm̃ si ex principiis generationis raro sit aptum ægrotare, ut multum est aptũ uiuere sanum. Per languorosum ṽo corpus, intelligit Aristo. corpus q̃ pro eo tp̃e pro q̃ uiuit, ex principiis generationis est aptum ægrotare, semp̃ q̃dẽ si pro omni tẽpore, pro q̃ uiuit, ut Herodicus, ut multum ṽo si pro maiori p̃te suarum ętarum, q̃ corpus Drusianus appellat ęgrum simplr̃. Hęc de expõne terminorum.

Sanũ simpliciter ęgrũ simpliciter.

Pro dilucidatione ṽo supponendum est, q̃ naturalis sanitas uel est primarũ qualitatũ tẽperamentum, uel sequens hmõi tp̃amentũ, hoc p; quinto physicorum, & septimo. Tũc dicendũ q̃ fieri põt ex principiis generationis, ut aliquod humanum corpus hẽat parum de calido & humido, & tñ humidum sit bene proportionatum calido, & etiam sicco. Calidũ quoq; bene proportionatum frigido, & sic tale corpus ex principiis generationis pro eo, tp̃e pro quo uiuit, erit naturaliter & simpliciter sanum, cum pro toto tempore pro quo uiuit, sit taliter proportionatum in primis qualitatibus, q̃ est esse sanum, paucitate ṽo calidi & humidi cito morietur, ergo non est idem sanum secundum naturam, & longæ uitæ esse.

Quod uero possit corpus languorosum secundum naturam esse longæ uitæ, dilucidemus, & sumamus quòd corpus potest duplr̃ ex principiis generationis esse languorosum, aut p̃p improportionem primarum qualitatum, & taliter languorosum, semper est breuis uitæ, qm̃ ex tali improportione ex principiis generationis contracta altera qualitas alteram corrũpit, & sic tale corpus erit breuis uitę, aut p̃p multitudinem humorum sp̃fluorũ ex seminib⁹ parentum contractorum, & tũc põt fieri ut aliquod corpus in primis qualitatibus bonam hẽat proportionem, et sint calidum & humidum multa, & bene proportionata, & tñ ex seminibus parẽtum habeat multos humores sup̃fluos, qui humores postea sæpe in tẽporibus uitæ hui⁹ putrefiãt, & ægrotationem faciãt. Vbi p; talem putrefactionem facere egritudines, non tñ uitæ breuitatẽ, immo uitæ longitudinem, qm̃ per eas expurgat̃ naturale tẽperamẽtũ a sup̃fluis illis humoris, ergo stat corpus esse ex principiis generationis languorosum, & uitę longæ, ut dixit Aristo. hæc de dilucidatione, ex qua patet solõ ad rõnes. Declaratum est. n. posse esse corpus natura sanum, & tñ nõ esse longæuum, etiam corpus posse esse natura languorosum, & eẽ longæuum. Ex quibus ulterius patet sanũ simpliciter non dici ex eo, q̃a longæuum, sed quia ex principiis generationis non est aptum ægrotare pro tp̃e pro quo uiuit. Amplius p; natura languorosum posse esse longę uitę, nec dici languorosum natura, quia breuis uitæ, sed q̃a ex principiis naturæ aptum pro tp̃e, pro quo uiuit ęgrotare. Quę forte Drusianus nõ intellexit.

Secundo principalr̃ proponebatur, utrũ corp⁹ tẽp̃atum resistat magis causis ęgrotatiuis quocũq; corpore distemperato. *Secunda q̃õ utrum corpus tẽperatũ resistat magis cãis ægrotatiuis quocũq; distẽperato.* Et argumentantur q̃ nõ, qm̃ corp⁹ lapsum ad calidum magis resistit causis ipsum trahentibus ad frigidas ægritudines, q̃ tẽperatũ, qm̃ gradualiter plus ab illis distat. Drusianus uno mõ concedit id, q̃ argumentum concludit, asserit enim q̃ q̃n Galenus dicit corpus temperatum magis ægrotatiuis causis resistere q̃ distemperatum, eius dictum esse indefinitum, qm̃ non omnibus causis, sed pluribus, calidum enim corpus magis resistit causis trahẽtibus ad frigidas ægritudines tm̃, temperatum autem minus quãtũ ad has, in cæteris ṽo magis. Sed hęc positio est difficilis, qm̃ tũc nulla uia esset, quã corp⁹ tp̃atũ a distẽp̃ato discerni posset, qm̃ utrũq; esset aptũ ægrotare plerũque, immo fortassis tẽperatum magis quã quodcũq; distemperatum, cum habeat multa extrema, in quę facile labi põt. Propterea alio modo dicit, q̃ ultra gradualẽ mẽsuram primarũ qualitatũ, quę sunt in corp̃e tẽperato, ui illius mensuræ accidit q̃dã alia qualitas secũda, ui cui⁹ tale corp⁹ resistit q̃si uirtualr̃ oĩb⁹ causis q̃uia ęgritudine ęgrotatiuis, nã licet tale corp⁹ merito gradualis mẽsurę qualitatũ primarũ nõ magis resisteret oĩb⁹ causis q̃ distẽperatũ, tñ merito illi⁹ q̃litatis additę resistit magis oĩbus quouis distẽperato. Quid ṽo sit hęc q̃litas sup̃addita, non clare exponit, tñ nũc vr̃ dicere q̃ sit cõplexio, quę est qualitas secũda resultãs ex proportione primarũ, uel addita eidem subito mediãte tali p̃portione, quę dici põt encrasis, hoc est tẽperãtia. Nũc aũt vr̃ dicere q̃ illa q̃litas sit p̃portio q̃litatũ primarũ, quę nihil aliud est, quã primę q̃litates sic uel sic debite p̃portionatę. Sed q̃cq̃d sit, dicit q̃ corp⁹ tp̃atũ licet merito q̃litatũ min⁹ resistat aliq̃b⁹ causis ęgrotatiuis aliq̃ corp̃e distẽperato, merito tñ hui⁹ qualitatis additę q̃cũq; illa sit, magis resistit oĩbus q̃ q̃dcũq; distẽperatũ. Quare ad argumẽtũ diceret q̃ licet tp̃atũ corpus omnibus causis ęgrotatiuis nõ magis resisteret quocũq; corpore distẽperato rõne qualitatis elemẽtarię, merito ṽo q̃litatis cõplexionalis, uel proportionalis simplr̃ magis resistit. Cãm uero affert, qm̃ rõne talis qualitatis additæ complexio est magis proportionata animæ, & sic per eã aĩa põt diutius p̃ficere materiã, & ita hõ tẽperat⁹ simplr̃ erit cęteris corporibus magis resistens causis ægrotatiuis quibuscũque. Contra hanc determinationem argumentantur iuniores, qm̃ ita corpus temperatum ut distẽperatum al-

tam complexionem eſſe uiuaciorem alijs. Philoſophi & medici intelligunt comparando cõplexionem ad cõplexionem in omnibus parem preterquã in cõplexione. Modo cum comparatur uir debet ad uirum, & puer ad puerũ cõparari, homo ad hominẽ, & nõ ad plantam. Cũ ṽo de fructib⁹ dr̃, ſolutio eſt manifeſta, fructus.n. qui cito adulſcunt, citius oriuntur, & ſic diutius uiuũt cæteris paribus. Ego ṽo arbitror iuxta dilucidationes præcedentium quęſtionum, qd̓ temperata complexio aliqua eſt uiuacior, aliqua minus uiuax. Viuacior quidem, in qua primę qualitates ſunt debite proportionatę inter ſe, & humidum & calidum ſunt multa, & proportionata, multa dico in quanto, ut iuxta textum dictum eſt. Minus autem uiuax, in qua primæ qualitates quidem proportionatæ ſunt, ſed calidũ, & humidum in quanto pauca ſunt. Hæc patẽt ex ſolutionibus præcedentium quęſtionum. De lapſis ṽo ſaluo meliori iudicio dicerem quòd ſimpl̃r nulla eſt alia uiuacior, tñ ſecundum cõparationem quęlibet eſt alia uiuacior, ſanguinea enim per comparationem ad corruptionem pendẽtem a frigidis cauſis & ſiccis eſt uiuacior melancholica, ꝑ comparationem ad corruptionem pendentem a frigidis cauſis & humidis uiuacior eſt flegmatica, per cõparationem ad corruptionem pendentẽ a calidis cauſis & ſiccis, uiuacior eſt cõplexione cholerica, & ſic ſuo modo de ſingulis dicendum eſt, abſolute tñ nulla eſt alia uiuacior, ſic enim reſpectu omnium cauſarum eſſet uiuacior. Vltimo quærebatur ſi per ſigna inſita ex principijs generationis poſſit præſciri longitudo uitæ. Plinius uir diſertus undecimo libro hiſtoriæ naturalis miratur Ariſto. qui nõ modo credidit, præſcita uitæ eſſe aliqua in corporibus ipſis, ſed etiã ꝓdit, & ſic ſentit nulla eſſe talia ſigna ex generatione in hoĩbus inſita, per quæ uitæ longitudo præſciri poſſit. Sed pace tanti uiri dixerim, eius opinio philoſophiam naturalem non ſapit. Medici n. credentes complexionem temperatam eſſe uiuaciorem cæteris, docẽt ſigna per quæ põt argui complexionis temperantia, ut pꝫ ſecundo libro technæ. Ideo medici credentes temperatã complexionem eſſe uiuaciorem, dicunt, ſigna longæui hominis eadem eſſe, quæ complexionis temperatę indicia ſunt, de quibus Galenus. Sed pace medicorũ dixerim, ad præſciendum longitudinem uitæ humanę nõ ſufficit habere ſigna data a Galeno, per quæ ſola temperantia arguitur, qm̃ non eſt idem temperatum corpus, & longęuum ut dilucidatum eſt. Poteſt.n. corpus eſſe temperatum, & quia calidum & humidum in quanto pauca ſunt, tale corpus non erit uiuax. Ideo dicendum quòd corpus lõgęuum dupliciter cognoſci põt rõne ſumpta a cauſis externis, & ratione ſumpta a cauſis internis. A cauſis quidem externis ſunt ſex, quæ a medicis dicuntur ſex res nõ naturales, qm̃ nõ inſunt nobis a natura, ut humores inſunt, harũ ſex potiſſima (ut mihi uidet̃) eſt aer, licet Ariſt. dicat in libro problematum eſſe aquam, de quo alias. De aere ṽo dicũt oẽs, quod temperatior eſt regionis eius, quæ eſt inter fines tertij, & principia quarti climatis, non enim ſub æquinoctiali eſt conueniens habitatio, ut diximus alibi cõtra Auicennam. Cã autem, qm̃ ſeptem exiſtentibus climatibus, regiones, quæ participant finem tertij climatis, & principium quarti ſunt in medio. Adhuc ſpeciatim uiuaciores ſunt, ꝙ ſalubriorem ciuitatẽ colũt, quã qui minus ſalubrem. Eſt autem ciuitas ſalubrior, ut Ariſto. inq̃t libro problematũ, quæ in eleuatis locis conſtituta eſt, illic enĩ (ut ipſe Ariſt. inquit) homines tardius ſeneſcunt, qm̃ euentabilis locus eſt, & putredo non diu durat. Contra autem qui in cõcauis, & paludeſtribus degunt, uelociter ſeneſcunt. Rurſus ciuitas ſalubrior eſt, quæ mõtibus altis tegitur a parte cœli occidua, atq; meridiana. Eſt aũt diſcoperta ad ortum, & ad arctum, ſic enim perflatur laudabilibus uentis, qui ſunt ſeptentrionales, & orientales, ut ſecundo meteororũ traditur. Vicis aũt cõſtituta latis, & amplis, quorum domicilia pro maiore parte feneſtras ad ortum, uel ad ſeptẽtrionem habent. Amplius, quæ melioribus aquis utũtur, nam aqua corporibus (ut Ariſtoteles inquit) alimento eſt. Aer uero nullo ſe exhibet alimento, ideo aquæ uſus plurimus eſt eadem prima particula problemate decimoquarto, hęc ab externis colligi poſſunt de ſignis uiuaciũ. Vt uero per ſigna a natura inſita colligat̃ uiuacitas, animaduerſione dignum, quòd non ſufficit temperantia in complexiõe, ut aliquis ſit uiuax, ſed etiam requiritur articulatio, & optima diſtinctio mẽbrorum, & particularum in compoſitione. Signum affert Ariſtoteles libro problematũ ex aquatilibus, quæ minus uiuacia ſunt, quoniam animalia ſunt in membris, & membrorum particulis minus articulata, minuſq; diſtincta, & ideo homines, quorum membra indiſtincta, ac inarticulata ſunt, breuis ſunt uitæ, hęc enĩ inarticulatio non niſi a uirtutis imbecillitate proficiſci uidetur. At ubi uirtus imbecillis eſt, uita erit breuis, ergo primum ſignum longęui eſt membrorum articulatio, & partium membrorum optima diſtinctio, quæ non modo ſignum eſt uiuacitatis, ſed cauſa. Monſtra enim quia non poſſunt debite opera uitæ exercere, paruo tempore uiuũt, non tamen ſufficit pro uitæ longitudine pręſcienda habere ſigna optimæ compoſitionis, cum bona enim compoſitione ſtare poteſt malitia complexionis, ex qua pendet breuitas uitæ, ut docet experientia, & medici dicunt. Poteſt enim fieri, ut fuerit uirtus in componendo fortior, & complexio fuerit diſtemperata, ergo oportet habere ſigna temperantiæ. Verum nec hæc ſufficiunt, quoniam ſtat complexionem eſſe temperatam in primis qualitatibus, cuius humidum & calidum ſit in quanto paucum, & tunc complexio erit temperata, & non uiuax. Quia igitur uiuacitas nõ eſt ſine debita membrorum ac partium compoſitione, neq; ab temperantia in primis qualitatib⁹, neq; abſque calidi & humidi debita quantitate, ergo ſigna longæuitot & ea eſſe debẽt, per quot, & quæ, & dearticulatio membrorum, & temperantia complexionis, & magnitudo calidi & humidi, arguantur. Quare longæui notę hæ ſunt, incurui humeri, hoc eſt ualde curui, inciſurę in uola manus omnes uel duę ductæ per totam, dentes plures q̃3. 32. amplę aures. Ex incuruitate enim humerorum arguitur quòd ſuperiora ſunt maiora, & ita incuruãtur propter magnitudinem, cum ſuperiora ſunt maiora, tunc habetur ſignum multi calidi, & multi humidi in toto corpore, & in ſingulis membris, inciſurę uero in uola manus omnes uel duæ longæ & perpetuæ arguit fortitudinem uirtutis uitalis, ut Ariſtoteles probat libro problematum, quę nõ eſt fortis, niſi ſit in multo calido, & humido, et in primis qualitatibus bene proportionatis, unde per tale ſignum habetur temperantia in complexione, & in membrorum diſtinctione. Per dentes plures quam. 32. arguitur multitudo humidi delegati ad locum generationis dentium, & calidi etiam, modo hæc non poſſunt eſſe in ortis, niſi ſint in principalibus. Orta enim atteſtantur principijs. Quare ſignificat humidum in cerebro & calidum eſſe multa, & in ipſo bene proportionata, hoc idem ſignificat amplitudo aurium. Ergo ex his ſignis haberi poteſt debita complexio, quæ eſt uiuacior cæteris. Ex his enim colligi poteſt temperantia in primis, quantitas humidi & calidi, & optima compoſitio. Ergo indicia breuis uitę ſunt, rari dentes, utputa cum ſunt pauciores. 32 pręlongi digiti, qui arguunt malam compoſitionem, plumbeus color, ꝙ arguit frigidum humorem uitę ineptum, in uola manus plures inciſurę, non tamen perpetuę, ſed breues, quę arguunt malam particularum dearticulationem. Hęc de longæui ſignis, deq; toto libro de lõgitudine & breuitate uitę. Piſis. M.D.XXII. Die. XV. Apri.

FINIS.

Quarta q̃ō, an p ſigna inſita præſciri poſſit lõgitudo uitæ. Cap. 51.

Pō medicorum.

parti. prima, proble. 13.

parti. decimaquarta, proble. 7.

partic. 10. probl. 49.

Longæui notæ.

partic. 10. probl. 49.

partic. 10. probl. 48.

ARISTOTELIS DE IVVENTVTE, ET SEnectute Libellus cum Augustini Niphi Medices Philosophi Suessani commentariis.

DE iuuentute & senectute, & uita & morte, nunc agendum. forte autem simul & de spiratione causas dicere necessarium est, q ob eã animantibus nonnullis uiuere & non uiuere contingat.

DE iuuentute autem & senectate, & uita & morte, nunc dicendum. simul autẽ et de respiratione, necessariam forte causas dicere, quibusdã enim animalium, propter hoc accidit uiuere & non uiuere.

CVm Aristoteles egit de caussis longitudinis, et breuitatis uitæ, nunc uult agere de iuuentute, & senectute, & more boni rhetorici primo præmittit exordium, secũda ibi { Quęcunq; aũt. } accedit ad narrationem. In exordio primo insinuat intentionem in tribus residuis libellis, qui restant secunda ibi { Qm̃ autem. } explodit a sua consideratione non necessaria, & utile recolligit, tertia ibi { Alię igitur. } se excusat a quadam qõne nõ necessaria ad propositum. De prima dicit, de iuuẽtute aũt & senectute, & uita & morte. s. uiuentium, dicẽdum, simul aũt & de respiratione, est necessarium forte causas dicere. Cur causam affert, & dicit. Quibusdam enim aĩalium pp hoc. s. respirationẽ accidit uiuere, & non uiuere. s. mori. Hæc est intentio in tribus residuis libellis. Dixit autem { forte } nõ ad aliud, sed, ut sit uerbum honestatis, qm̃ assignabit causas, non quæ ratio respirationis sunt, sed quæ forte causæ uidentur. Dixit { etiam quibusdam } aĩalibus, qm̃ nõ oĩbus, sed habẽtibus pulmonem, & sanguinem.

Cum iam alibi de anima tractatum sit, q̃q̃ constat fieri non posse ut animæ substantia corpus sit, eam tamen esse in aliqua corporis particula, & ea quidem quæ inter reliquas ui quadã polleat, apertum est.

Quoniam autem de anima in aliis determinatum est, etsi palam est q non est possibile substantiam ipsius esse corpus, sed tamen q in aliqua existat corporis particula, manifestum, & in hac aliqua habentium uirtutem in particulis.

Cum insinuauit intentionem, nũc explodit non necessaria, & recolligit utilia, q explodit, est nõ agere de anima, qm̃ egit de ea libro proprio. Amplius explodit q nõ est necessarium probare q sit corpus. Quod autem colligit, est qđ anima sit in quadam particula corporis principaliter, quæ particula est de illis, quæ habent uirtutem in particulis alĳs corporis. utpote est in corde, est de particulis influẽtibus uirtutem ad alias particulas. Et forte Arist. hic incipit narrare, & primo cõstituit sibi proloquia, quorum primum est q aĩa sit in certa particula corporis, quę est de particulis principalibus, unde dicit. Qm̃ autem de aĩa in alĳs determinatum est, p quod uult habere, qđ nõ sit nunc agendum de aĩa, & si palam est, qm̃ non est possibile substantiam ipsius esse corpus, per quod uult habere qđ explodendum est a consideratione hac illud utrum substantia animæ sit corpus. Quid non explodendum est, colligit, & dicit. Sed tamen qđ in aliqua existat corporis particula est manifestũ, non in quacũq;, sed in hac aliqua de numero habentium uirtutem in particulis, uel forte dicas quòd hoc est primum proloquium. Quo uero ad uerba attinet, animaduerte, qđ partiũ corporis animati, quædam habent uirtutem in alĳs corporis particulis, ut cor, epar, & cerebrum, quędam uirtutem recipiunt ab his, ut ceteræ corporis partes. Vult igitur quod manifestum sit animam esse in aliqua partium harum, quæ influunt uirtutẽ in alĳs, utputa, aut in corde, aut cerebro, aut in epate, in qua ůo harum sit, postea disputabitur. Et per animam, nõ omnem animam intelligit, sed uitalẽ, quę est uegetalis. De hac enim manifestum est qđ limitet sibi certam corporis partẽ quę influit in alĳs uitam, utrum ůo alię aĩę sint etiã in tali pticula, dicetur postea.

Cæteris igitur animæ aut partibus aut potentiis (utrouis modo appellandæ sint) in præsentia dimissis.

Aliæ igitur animæ aut partes, aut uirtutes, qualitercunque oporteat uocare, dimittantur nunc.

Nunc excusat se a quęstione antiqua Platonica, & dicit. Sed alię animæ. s. intellectualia, & sensualis utruz sint, aut partes, aut uirtutes, aut aĩæ, qualitercũq; oporteat, ipsas uocare, quæstionem hanc dimittamus nunc. Quo ůo ad ůba attinet, uerbum { igitur } non illatiue, sed aduersatiue intelligendum est. Hæc de exordio.

Eorum omnium quæ animalia dicuntur & uiuere, in hisce quidem quibus utraque ista, esse animal inquam ac uiuere competunt, unam & eandem esse partem necesse est, qua uiuunt simul & animalis nuncapationem sortiuntur.

Quæcunque autem animalia dicuntur, & uiuere, in his quidem quæ adepta sunt utraque hæc, dico autẽ utraque, & quod est esse animal & quod uiuere, necesse est eandem esse & unam particulam, secundum quam uiuit & secundum quam appellamus ipsum animal.

Completo exordio, nunc accedit ad narrationẽ, & more geometræ constituit sibi proloquia, quorum primũ est, quòd in his omnibus, quæ simul sunt animalia, & uiuentia, ita ut duo hæc simul habeant quòd uiuant, & sint aĩalia, necessarium est unam eandemq; particulam esse, per q̃ primo uiuant, & primo sint animalia. Vel forte & melius hic ponit secundum proloquium, unde dicit. Quæcũq; autem animalia dicuntur, & dicuntur uiuere, loquor in his animatis quidem, quę utraq; hæc adepta sunt, dico autẽ utraq;. s. & quod sit esse animal, & quod sit uiuere, in his in quam necesse est eandem & unam esse particulam, secũdum quam corpus tale uiuat, & secundum quam appellemus ipsum animal. Quo ůo ad ůba attinet, ůbũ { aũe } cum dicit { Quæcũq; autem } non aduersatiue, sed executiue tenetur, est enim nota executionis uel si est secundum proloquium aduersatiue tenetur, & dixit { Quęcũq; aĩalia dicuntur & uiuere } propter corpora cœlestia, quę licet sint aĩata, & uiuentia, nõ tamen sunt animalia, ergo innuit se de mortalibus loqui.

Fieri enim nequit, ut animal qua animal est, non uiuat. at qua uiuit, hac esse animal, hauquaquam necesse est. nam plantæ, uiuunt quidem, sed sensu carent. ipsa autem sentiendi facultate, animal a non animali interstinguitur. Hanc ergo partem, numero unam eandemque ratione, plureis ac diuersas esse, necesse est. neque enim idem est, esse animal, quod uiuere.

Animal enim secundum q animal, impossibile est non uiuere. secundum q autem uiuit, sic animal existere, non necessariũ. plantæ enim, uiuunt quidem, non habent autem sensum. per sentire autem, animal a non animali determinamus. Numero igitur necessarium est unam esse & eandem hanc particulam, ipso esse autem plures & diuersas. non enim idem, animal esse, & uiuere.

Cum dixit qđ una & eadem sit particula per q̃ animatum uiuit & est animali, exponit quomodo illa particula sit una & eadem, per quam animatum est utrũq;, & uult qđ subiecto sit una, & eadem, nõ autem ratione. Hoc au-

tem

tē pro enthymemate hoc pacto, oē aial ē uiuēs, et nō omne aial uiuit, ergo ea particula per quam idē est aial, & uiuens est subiecto eadem, non autem ratione. Vel pōt exponi magis ad uerbum, animal quatenus est aial uiuit, & qđ uiuit, quatenus uiuit, non est animal, ergo ea pars per quā animal est animal, & uiuens: subiecto eadem est, non autē ratione. Antecedens patet, quoniam plantę uiuunt qdem, & qm̄ non habent sensum tactus, non sunt aial. Per sentire enim animal determinatur a non animali, unde dicit. Aial. n. secundum qđ animal, impossibile est non uiuere. Secundum autem ꝙ uiuit, sic autem aial existere, nō necessarium est, quod probat, & dicit. Plantę enim uiuunt quidem, non habent autem sensum, & sic non sunt animalia, sed (vt dicit) animal a non animali per sentire ac per sensum distерminamus. Hoc est añcedēs, tūc dat consequēs, & dicit. Necessarium igitur est unum esse, & eandem hāc particulam. s. numero & subiecto, ipso autem esse & ratione plures, & diuersas, non enim est idem ratione esse aial, & uiuere. Siquia enim definit aial, & uiuēs, rationes diuersas assignabit, ergo licet subiecto pars illa eadem sit, non est eadem ratione. Quo ad rōnē ꝟo attinet, aiaduerte, ꝙ quæ se habent in idem, & non conuertibiliter, differūt ratione, ut homo, & animal. nam licet socrates sit homo, & sit animal, nā licet socrates sit homo, et sit animal, quoniā non omne aial est homo, ideo homo & animal differūt rōne. Quare enthymema ualet, cum enim idem sit aial, & uiuens, & non omne animal sit uiuens, sequitur ꝙ rōne differunt animal & uiuēs, quare licet illa ꝑticula qua idē sit aial, & uiuēs, subīcto a numero eadē sit, rōne est alia.

Digressio. Circa pręsentem suppositionem, quęritur de hac ꝓpositione, animal secundum quòd aial impossibile est nō uiuere, utrum sit uera. Et uidetur ꝙ non, qm̄ si aial secūdū qđ aial impossibile est non uiuere, sequitur animal impossibile est non uiuere ab interpręrata, siue exposita ad alteram exponendum, ultra animal impossibile est nō uiuere, ergo animal necesse est uiuere per ęquipollētiam, at hoc est falsum, qm̄ aial pōt mori, ergo non necessario uiuit. Ad hoc rñdēt logici externi, quòd propositio hæc reduplicatiua Aristotelis de rigore logico est falsa, & mouenē qm̄ ad ueritatem reduplicatiuę requiritur qđ ablata reduplicatione propositio pręiacens sit uera. Si enim hęc est ꝟa, homo inquantum homo est risibilis, oportet hāc esse ueram, hō est risibilis. Ex hoc concludunt propositionem reduplicatiuam Aristo. de rigore logico esse falsam, sequęretur enim qđ aial impossibile esset nō uiuere, quę falsa est per suam ęqpollentem. Sed ulterius quæritur qūo sit uera hæc, aial ꝫm eandem partem est aial, & uiuens. Rñdent ꝙ non specificatiuæ ac formal'r qm̄ specificatiue ac formal'r est sensus, aial scđm ꝑtē eādē quę est aial, et uiuēs, est aial, & uiuēs, mō aial ꝫm nullā eiꝰ ꝑtē est aial, cū nulla aialis ꝑs, sit aial & uiuēs. Tenent ergo propositionem illam esse ueram causatiue tenendo ipm ꝫm eandem partem, qm̄ causaliter, secundum eam partem per quā animal est, secundū eam causaliter est uiuens. Ego ꝟo dico ꝙ prima propositio

Qua de prima propositione. Aristo. reduplicatiue, & specificatiue est falsa, non tñ ualet ad propositum, qm̄ (ut sic non pōt accipi) ut añtecedens in enthymemate, ut patet cōsiderāti. Quare propositio Aristo. nullo illorum modorum est intelligenda, sed ut ęquipollet uniuersali hoc modo, omne quod est aial, impossibile est non uiuere. Contra autē esse potest, qm̄ plantę uiuunt, quę non sunt aialia. Quod Aristo. sic intelligat, patet per instantiā, q̄ affert in plantis, uult enim habere in plus esse uiuens q̄ aial, quòd facit ad propositum enthymematis. Ad rationem patet solutio, qm̄ licet omne quòd est animal possit non uiuere, ꝫm diuisionem. nō aūt secundum compositionem, qm̄ omne, qđ est aial, quatenus est aial, necessario uiuit, de his in Iudicris. Vel dicendum qđ prima Aristo. propositio licet sit categorica, tamen sensus eius est hypotheticus, est. n. sensus qđ si aliqd est aial, sequatur necessario qđ sit uiuens. Cōtra uero non necessario sequitur, qm̄ planta uiuit, & non necessario sequiẗ qđ sit aial, hæc de prima propositione. De secunda uera sunt quæ dicūt, nā Aristo. intendit qđ per eandem partē tanq̄ per cām aliquid est animal, & uiuens.

Cum igitur propria sensoria unum aliquod commune sensorium nacta sint quo necesse sit sensus actu concurrere, hoc autē inter partem priorem & posteriorem medium sit (nam pars prior dicitur, in qua sensum gerimus. posterior, quæ e regione illius sita est) & insuper præcisis uiuentibus omnium pars altera supera sit altera infera, omnia enim partē superam inferamque possident.

Quoniam igitur propriorum sensoriorum unum aliquod cōmune est sensorium, in quod eos qui secundum actum sensus, necessarium obuiare, hoc autem utique erit medium anterioris uocati & posterioris (anterius enim dicitur, in quo est nobis sensus. posterius aūt, oppositū) adhuc aūt diuiso corpe uiuētiū, oīum supius & inferius. omnia. n. habēt supius & inferius.

Accepit duo proloquia, primum quòd aia sit in una de partibus principalibus, secundum quòd scđm eandē partem aliquod aiatum sit animal, & uiuens, nunc sumit tertium, qđ pars illa per quam aiatum est aial, & uiuens, sit in medio anterioris, & posterioris, superioris & inferioris, per quā uult hēe quòd in aialibus sit cor, & in plantis sit aliquid loco cordis intra trūcum contentum. Tacuit aūt dextrum & sinistrum, qm̄ cor fortasse nō est in horū medio, cum sit collocatum ad sinistrum, & per medium non intelligit, ut quidam dicūt mediū paruliter ad amuxim, qm̄ a corde ad pedes intercapedo maior est, q̄ a corde ad uerticem. Intelligit ergo mediū plactice, quasi, vʒ, mediū. Vel dicendum melius esse medium non cōsideratis tibijs, qm̄ (ut postea dicet) deorsum non pedes, sed anus est, ꝑ quē excrementa emittuntur, uesica etiā deorsum est, per q̄ urina excreatur. Probat aūt Aristo. proloquium hoc pacto, cōe sensorium est medium anterioris & posterioris, superioris & inferioris, pars per quam aial est aial, & uiuēs, est cōe sensorium, ergo pars per quam aliquid est animal, & uiuens est medium anterioris & cæterorum id genus. Maiorem probat, qm̄ ad cōe sensorium, terminantur oēs lineę sensibiles, ueluti in centrum cōe, minor autē non probatur. quoniā eam supponit tanquam manifestam ex libro de aīa, unde dicit. Quoniam igitur propriorum sensoriorum. s. per quæ sentimus externa sensibilia, unum aliqđ cōe est sensorium, in quòd, ut in centrum omnes sensus, q sunt secundum actum, necessarium est obuiare, atq; terminari, hæc est probatio maioris, tunc addit maiorem, & dicit. Hoc autem utiq; erit utiq; medium eius quod uocatur anterius, & eius quod uocatur posterius. Exponit aūt qd per anterius, quidue per posterius intelligatur, & dicit. Anterius aūt dicitur, in quo est nobis sensus, posterius autem oppositum, & complēs maiorem. dicit. Adhuc aūt diuiso corpore uiuentium, omnium eorum dicitur aliqua pars superius, aliqua inferius, ergo subaudi pars per quā aial est aial. & uiuens, est medium horum. Sed quo quidem ad uerba attinet, per sensorium, non uirtutem, sed organū ex sensu & parte compositum intellexit, quale in aialibꝰ cor medium sensorium est. Quo aūt ad constructionem attinet, debes scire, quod uerba sunt suspensiua, & nō hñt terminum suspensionis, ideo terminus subaudiendus est. s. ꝙ pars per quam aliquid est aial, & uiuēs, in animalibus sit media. Deficit enim terminus more attico.

Quare & ipsæ plantæ, uegetandi principium inter eas habebunt.

Quare & plantæ, palam est q. nutritiuum principium habebunt utique in medio horum.

Concludit hic, qđ non solum illa particula per quam animal est animal, & uiuens, est medium, sed etiā per quā planta uiuit, & nutritur, & causa similis est, qm̄ dat nutrimentum singulis partibus circūquaq;, qđ cōmode non

posset dare, nisi esset media, unde dicit. Quare & plantæ, palam qđ nutritiuum principium quasi cordi uicariũ habebunt utiq; in medio horum. s. anterioris, & posterioris, & superioris, & inferioris. Quo ṽo ad uerba attinet, dixit { Quare & plantæ } addẽdo particulam copulatiuã, ut inueret, quòd nõ solum in animalibus, sed etiam in plãtis uerum sit proloquium.

Nam partem qua cibus ingreditur, superam nuncupamus ipsam spectantes, & non totum illud quod nos ambit. qua uacans materia primum egeritur, inferam.

Particulam enim secundum quam ingreditur alimentum, superius uocamus, ad ipsam respicientes, sed non ad ambiens totũ deorsum autem, secundũ quam superfluum dimittunt primo.

Exponit aũt nũc quid superius, quidue inferi⁹ sit in plãtis, non exposuit ṽo, quid ante, & quid posterius, qm̃ cũ sensibus exterioribus careant, ex q̃bus anterius & posteri⁹ accipiuntur, carẽt anteriori & posteriori, & non hñt hæc nisi ratione habita ad nos. Dicit ergo in plantis eã particulã inferius esse, per quã cibum assumit ut est radix, quę non respectu mundi dicitur deorsum, sed respectu illi⁹, pa autem inferior est, per quã superfluitates, ut folia emittit. Sunt enim folia ueluti pili superfluitates plantarum, unde dicit. Particulam enim secundum quam ingreditur alimentum, superius uocamus. Et tu animaduerte illam notã causalem enim, non ad proxima ṽba esse referendam, sed ad Paulo ante dicta. q. d. planta quoq; habet inferam partẽ, nam particulam ŝm quam ingreditur alimentum, superius uocamus, ut radicem, quę est ori similis, uocam⁹ ṽo deorsum, eam particulã, ŝm q̃ superfluum dimittũt primo, & dixit primo, qm̃ nõnũquã folia aliqua prope radicem emittuntur, & tamẽ ea pars nõ dicit̃ deorsum, qm̃ folia illa nõ emittunt̃ primo ꝑ illã ptẽ, sed ꝑ ptes ramosas, sed qm̃ nõ eodẽ mõ in plãtis sursum & deorsum sunt, sicut in mũdo. Est. n. sursum in mũdo locus ad quẽ ferunt̃ leuia, ut cõcauũ cœli, deorsum ṽo ad quem feruntur grauia, ut centrum terrę, iõ exponit se, & inq̃t. Sed non ad ambiẽs totum partes istę dicuntur sursum & deorsum, sed ad ipsam plantã respicientes taliter appellantur, nam in plãtis penes nutritionis motum illę accipiuntur, in uniuerso penes motũ localem elementorum.

Cæterum illa, in plantis ecõtrario quam in animalibus sita est. Nam ex animãtibus, homini maxime pars superior ad uniuersi supræmum erecta est, cæteris, media inter supremum ac imum haberi solet. At plantis cũ stabiles sint, cibũq; ex imo capiant, ea pars necessario infra posita semper est, quam enim habet rationẽ in animalibus uocatũ os, eam subeunt in plantis radices, nã illa, ore cibũ ė terra capiũt, hæ, radicibus.

Habet autem contrarie in plantis hoc, & animalibus. Homini enim propter rectitudinem, maxime inest hoc animalium, habere quæ sursum particulam ad eam quæ totius sursum, alijs autem, intermedie. Plantis autem immobilibus existentibus, & accipientibus ex terra alimẽtum, necessarium semper deorsum hãc habere particulam, proportionales enim sunt radices, plantis, & q. uocatur os, animalibus, per q. alimẽtum hæc quidem, ex terra accipiunt, hæc autem, per ipsas.

Sed circa dicta remouet unum dubium, qm̃ si radix est simis ori, tũc sicut os est sursum respectu mũdi, ita radix deberet esse sursum respectu mundi. Respondet quòd in uiuentibus trifariam sursum & deorsum constituuntur, aliqua quidem habent sursum ad sursum uniuersi uersum, & deorsum ad deorsum, ut homines, aliqua cõtra sursum habent ad deorsum uniuersi uersum, deorsum aũt ad sursum, ut plantę. Aliqua ṽo, ut aĩalia, quæ prona incedunt, deorsum & sursum habent inter hæc, nam caput & cauda inter hæc sunt, quoniam nec ad sursum, nec ad deorsum mũdi uersa habent, unde dicit. Habet autem se contrarie hoc in plantis, & in animalibus, & per hoc, intelligit particulam, per quã nutrimentum ingreditur. Exponit autẽ quomodo contrarie, & dicit, Homini enim propter rectitudinem, maxime inest hoc animalium. s. habere ꝑticulã, quæ est sursum uersam ad eam particulam, quę sursum toti⁹ est, subaudi eam autem, quæ est deorsum, etiam ad eam quæ est deorsum totius uersam. Aliĩs autem animalibus, quæ prona incedunt, hæc habẽt intermediæ, hoc est inter hęc, nam os per quod nutrimentum assumunt, & anus & uesica, per quæ excrementa emittuntur, inter hæc habent, plãtis autem immobilibus existentibus, & terrę affixis, & accipientibus ex terra alimentum, necessariũ est habere hãc particulam ori proportionalem semper deorsum, nam (ve inquit) radices proportionales sunt plantis, & quod uocatur os proportionale animalibus, per quod, alimentum hæc quidem scilicet plantæ, ex terra, hæc. s. animalia per ipsa quærendo accipiunt. Animaduertendum, ut secundo de cœlo diximus quòd differentiæ positionis quæ sunt sursum, & deorsum, ante retro, dextrum & sinistrum, uirtute determinata sunt, uerbi gratia in homine, anterius est in quo est principium motus sensibilium, in ipsos sensus, retro autem pars opposita, dextrum uero principium mot⁹ localis, quatenus motus incipit per se a dextro, sinistrum hinc opposita pars est Superius aũt est unde alimẽtũ accipit̃, inferius, ṗs opposita, ꝑ quã excremẽta emittunt̃, ut ea ṗs, in qua anus, & uesica collocantur. Ex q̃bus patet non esse pedes deorsum, proprie & ꝑ se sed ptẽ eã in qua excrementarię partes collocantur, ut postea dicemus. In uniuerso aũt. s. & hoc mundo sublimari harũ drĩarũ duę sunt tm̃, sursum & deorsum, sursum q̃dẽ in q̃ ferunt̃ leuia, deorsum ṽo in qđ mouent̃ grauia, qũo ṽo hęc sint in toto mũdo, in libro de cœlo est expositum. Cur ṽo ptes hę nõ eodẽ mõ in hominibus, aĩalib⁹ & plãtis collocentur, Albertus iata declarat ex his, quę Aristo. dixit in libro de animalibus. Hõ. n. superã partẽ hẽt ad superã mũdi partẽ uersam, qm̃ erectũ aĩal est. Erectũ aũt, ut calidi, q̃ in eo magis est quã in aliĩs, qđ calidum ad superam cœli ptẽ eleuat eam partẽ, in qua fertur, et hęc est quasi cã effectiua erectę staturæ. Amplius, qm̃ hõ maxime aĩaliũ ad cœlestẽ dignitatẽ accedit, & sic sunt ex natura nobilissima tãquã ex materia. Pręterea & ꝑꝑ finẽ ut speculent̃ cœlũ. Ac plãtę minus cũctis uiuẽtib⁹ calidi hñt, iõ superã ptem eleuatã non hñt. Pręterea ꝑ radices ex terra cibũ accipiũt, ideo in eis stabiles ac fixas esse oportet. Pręterea nõ sunt ordinatæ ut cœlũ speculent̃, insuꝑ sunt maxime a cœlestis pręstantia remotæ. Animalia uero quæ inter hæc collocant̃, ptes has inter horum ptes collocatas habẽt. Tum q̃ calidi mediocris sint. Tum maxime q̃ ad cœlorum dignitatẽ magis q̃ plantæ, & minus q̃ homines accedãt speculant̃ etiã sublimia aliquo modo.

Cũq; tribus existentibus partibus in quas ꝑfecta animalia diuiduntur, una qua cibum rapiunt, altera qua excremẽtũ emittunt, tertia quæ inter illas media est, hæc in maximis animalibus pectus nuncupetur, in cæteris proportionale, in quibusdã aũt magis q̃ in aliĩs articulata discretaq; sit, & ex eorũ numero quæcũq; incessilia sunt ea pteis ad id muneris accõmodatas crura scilicet pedesq; & ea quibus consimilis facultas adest ad iunctas possideant quibus totus alueus feratur.

Tribus autem existentibus partibus in quas diuiduntur omnia perfecta animalium, una quidem qua suscipiunt alimentũ, una autem qua superfluum emittunt, tertia autem horum media, hæc in maximis animalibus uocatur pectus, in aliĩs autem proportionale, dearticulata autem est magis aliĩs aliĩs quæcũque autem ipsorum sunt processiua, apponuntur, & particulæ, quæ ad hanc administrationem, quibus totum ferant cytos, crura & pedes & habentia eãdem his uirtutem.

Hic põt quarcũ proloquiũ annotari, uerũ non annoto,

qm̃

qm̄ non uidetur de necessariis, meli⁹ ergo vr̄, q̄ remoueat dubium: nam cū distinxisset uiuēs, & maxime aīal in tres partes. s. superam, & inferā, & mediam, quęret quispiam quales ptes sint crura, & pedes, & brachia, & man⁹, nunquid superę uel inferę, uel medię? Rn̄det & primo repetit ptium dr̄iam, quam Paulo ante assignauerat, secūdo ostē dit quales partes sint illę, de quibus quęritur. Quantum ad primum dicit, q̄ tres sunt partes, ī quas omnia pfecta aīalia diuiduntur, dico pfecta, qm̄ imperfecta non diuiduntur in has, sed in proportionales his, una est, qua susci piunt alimentum, quę (vt dictum est) sursum collocaẗ, alia per quā supfluam emittūt, quę deorsum est, in qua an⁹ & uesica sunt, tertia autem est harum media, in qua diximus esse aīam, & p quā aīal est aīal & uiuēs. Hęc in maximis & perfectis aīalibus pectus uocaẗ siue thorax, intra quod cor ipsum contineẗ, in aliis uo aīalibus impfectia est proportionale cordi, & quidem nō eodē mō oībus distinctū, sed aliis magis, aliis minus. Hęc fuit dr̄ia ptium assignata, unde dicit. Tribus aūt earūribus partibus, in quas diuiduntur aīalia oīa pfecta, ut processiua, quę sanguinē hn̄t, una quidē, qua suscipiūt alimētū, quę supera est, una autē, qua superfluum emittūt, quę est infera. Tertia aūt harum media exn̄te. Hęc nimirum in maximis aīalibus. s. perfectis, quæ processiua dicuntur, uocatur pectus. In aliis aūt aīalibus. s. imperfectis, uocaẗ proportionale pectori, uerū nō eodem modo, sed dearticulata est magis aliis, aliis subaudi minus, hæc est repetitio diuisionis. Verum quo ad uba attinet p pectus q̄ grece est στῆθος, nō partē pectoris anteriorē solū intelligit, sed etiā posteriorē, a subcinctorio usq; ad collū constitutā, quā greci thorax appellant, ptē uo inferam intelligit a subcinctorio usq; ad fœmur ante & retro collocatā. ptē aūt superā intelligit a collo etiā ad caput, in qua os continetur. Sed dicet in hac pte cōtineñt ptes p quas excrementa cerebri emittuntur, ut aures p quas sordes, & nares per quos, mucositates, & oculi per quos lippe expurganẗ, ergo hęc pars infera est. Dicendum q̄ Aristo. p inferā ptē intelligit eā, in qua sunt partes, p quas excremēta uniuersalia toti⁹ ea purganẗ, ut stercora, urinę, & spmata. At ptes istę quę in capite sunt, partes sunt, per quas emittuntur excremēta particularis mēbri. Hac autem partiū diuisione constituta, rn̄det, & ostendit q̄ cæterę partes sunt coordinatę his, & harū grā. v. g. crura, & coxę, & pedes, ut ferant has ptes, brachia & manus, ut seruiāt ipsi ori in hoīe, unde dicit. Quęcūq; aūt ipsorū aīaliū sunt processiua, subaudi aīalia sunt, qbus apponunẗ, & alię ptīculæ. s. crura & pedes, & hn̄tia eandē utute. s. coxę, et genua, quę sī ad hāc administrationē, qb⁹ totū cytus, hoc est aīuū ipsa aīalia, ferat. Et p cytū totā cōcauitatē intelligit, trisectā in superā, & inferā, & mediam ptes. Tacuit aūt brachia & man⁹, qm̄ in hoīe coordinanẗ cū pte supa, qm̄ illi vr̄r potius seruire. In aliis aūt aīalibus seruiūt oīb⁹ ptibus pro incessu etiā. Per quę dedit intelligere duo, primū q̄ ptes quę alliganẗ pti inferę, cū infera ordinanẗ, ptes quę superæ alliganẗ, cum supera. Scd̄m dat intelligere q̄ ptes illæ trisectæ sunt ueluti fines, & principales, cęterę ueluti ordinatę in finē, & famulatoriæ.

Vegetalis profecto aīæ principium in medio illarū triū partium haberi tum uisu, tum etiam ratione deprehenditur.

Sed principiū quidem nutritiuæ animæ in medio trium particularū est scd̄m sensum esse uidetur, & secundum rōnem.

Cum pbauit, q̄ ps p q̄ aīal est aīal et uiuens, sit media, nūc uult pbare q̄ principiū nutritiuę aīæ sit etiā ī medio triū ptīcularū, & pponit se uelle pbare hoc sensu, & rōne, unde dicit, et cōtinuet sic, licet ptīcula p q̄ aīal est aīal & uiuēs sit media, sed hoc est tn̄, principiū qdē nutritiuæ aīæ ī medio triū ptīcularū, & s3 sensum eē vr̄, & sm̄ rōnē. Quo uo ad uba attinet, p pricipiū nutritiuæ aīę, pōt intelligere mēbrū, q̄ nutritiuæ aīæ principiū est sustētatiuū, sicut esse cor, aut pportionale. Vel pōt intelligere ututē, & potētiā nutritiuā, quæ est pricipiū generatiuū aīæ nutritiuæ in aliis uiuētib⁹ mediāte semine. Et tūc p ututē & potētiā talē intelligit idē, q̄ aīa3 nutritiuā, nā aīa nutritiua mediāte semine est pricipiū generatiuū aīæ nutritiuæ in aliis uiuētib⁹, & pōt intelligere ututē aīæ p q̄ aīa nutrit, & per tres ptīculas intelligit eas, quas Paulo añ dixit. Asserit eni tres eē aīaliū pfectorum ptes, superā, v3, & mediā, & imā. Tūc uult aīa3 nutritiuā uel ei⁹ ututē esse in medio harū trium, hoc est in medio mediæ. Proponit aūt probare hoc duplici uia, sensu, hoc est rōne naturali sensata, & rōne. s. logica, ut suo loco uidebiẗ. Est ergo cōclusio pbāda, aīa nutritiua uel potētia nutritiua aīæ est in medio mediæ particulæ: quæ est inter superā, & inferam.

Pleraq;. n. animalia, adempta utrauis pte, idest aut ea quæ uocatur caput, aut ea quæ ingestos continet cibos, cū quacūq; ea sit quæ media est, uiuere solent. id q. aperte, in insectis, ut uespis & apibus, usu uenit. Sed & plurima, quæ insecta nō sunt, præcisa, ob uegetandi principium uiuere queunt, quippe quæ partē hāc, actu simplicē, potentia multiplicem habeāt. Eodē. n. quo plantæ modo constant, etenim plantæ præsectæ seorsim uiuunt, multæq; arbores ab uno fiunt principio.

Multa. n. animalia, ablata utraq; particula, & ea quæ uocatur caput, & susceptiua alimenti uiuūt, cum quacūq; utique fuerit media. Palam aūt, in entomis, ut uespis & apibus, hoc accidere. Et multa autem nō entomorū, diuisa pñt uiuere, pp nutritiuum, talem aūt particulā, actu quidē hn̄t unam, uirtute autem plures. Eodem enim modo plantis, constituta sunt, etenim plantæ diuisæ uiuūt separatim, & fiunt multæ arbores ab uno principio.

Nūc pbat cōclusionē, & primo sic. Multa aīalia ablata quauis pte extremarū, mō remaneat media, cū quacunque media remanet, siue cū supa, siue cū infera, uiuūt, ergo nutritiua, quæ est uitæ principiū, est ī media pte, nō. n. uiuerēt, vn̄ dicit. Multa. n. aīalia, ablata utraq;. s. quauis partiū extremarū, imo etiā ablata ea, quæ uocaẗ caput, q̄ est susceptiua alimēti, uiuūt cū quacūq; alia utiq; fuerit media ps, uiuit tn̄ nō diu (ut dictum est) quia non organizata nō diu uiuūt. Añs pbat p inductionē, & dicit. Palā autē in entomis, ut uespis, & apibus hoc accidere. Etiā patet in non entomis, nā multa nō entomorū diuisa pñt uiuere pp nutritiuū, q̄ seruaẗ in pte remanēte media, sunt autē nō entoma anulosa aīalia, ut lacerta uermis & id gen⁹. Quo aūt ad uba attinet, aīaduerte q̄ Arist. anulosa aīalia nō appellat entoma, hoc est diuisa, qm̄ nō hn̄t mēbra secta, ut apes, & formica & id gen⁹, pñt aūt appellari entoma potētia, qm̄ pñt secta uiuere, sed hoc nō refert. Sed dices principium nutritiuū est unū, ergo nō pōt uiuere nisi illa ps, in qua est. Cuius oppositū uidem⁹ in entomis et annulosis in qb⁹ certo tpe pars extrema decisa uiuit. Rn̄det Aristo. q̄ hoc nō est ex eo, qa nutritiuū sit in qualibet pte actu (solū. n. principaliẗ est in medio mediæ) ut dcm̄ est, sed hoc est qa p diuisionē fit plura, añ. n. diuisionem erat actu unū, & plura potētia, diuisione aūt fit actu plura, unde dicit. Talē aūt particulā. s. nutritiuā actu qdē hn̄t unā añ diuisionē, uirtute aūt plures, et sic p diuisionē facta est de nouo in parte decisa, saltē p aliqd̄ tēpus. Sed qm̄ dicea qspiā an solum in aīalibus sit hoc, ideo dicit. Eodem enī mō plātis hęc aīalia cōstituta sunt, uel melius dicendū, q̄ cū dixit, q̄ in aīalibus insectis, & anulosis pticula nutritiua est una actu, potestate plures, ita ut diuisiōe fiat plures, assignat cām, & dicit. Eodē enim mō plātis cōstituta sunt. Sunt. n. hæc aīalia plantis propinqua, eteni plātæ diuisæ uiuunt separatim, & fiūt multę arbores ab uno principio p diuisionē & asplantationem, & hoc qa particula nutritiua una actu est in illis, potestate plures. At cū animalia hęc uicina sint plantis, eodem mō erit de illis, licet sit dr̄ia, qm̄ plantæ diu diuisæ uiuunt, non aūt animalia, ut libro pręcedenti dictum est.

Cæterum quam ob causam plantarum aliæ diuisæ sciunctæque uiuere nequeant, aliæ auulsione ferantur, alio explicabitur loco, quanquam in hoc, plantæ & insectorum genus similiter sese habent.

Propter quam autem cām plantarum hæ quidem nō possunt diuisæ uiuere, hæ aūt asplantantur, alter erit sermo, sed similiter habent secundum hoc, & plantæ & genus entomorum.

Sed contra occurres, qm̄ uidem⁹ partes aliquas plantarū diuisas, & asplātatas aliqñ uiuere, aliquas autē postq̄ asplātarūt, arescere, & nō uiuere. Excusat igitur se ab hac causa, & dicit. Propter quam aūt cām plantarū hę quidē diuisę & asplātatę nō pñt uiuere, hę aūt asplantant̄ & uiuunt, alter erit sermo. Verū quicquid sit de cā hui⁹ quęsti, sit̄ (ut inquit) se habent ſm hoc & plantę & genus entomorum quātum ad hoc, q̄ diuisę uiuāt, licet non omnes saltem aliqua. Aīaduerte q̄ istud problema pōt dupl̄r intelligi, uno mō rōne habita ad diuersas plantarum spēs (vt sit sensus) propter quid est aliqua planta, cui⁹ pars decisa & asplantata non uiuit, ut dr̄ de dactylo et de cupresso. Aliq̄ ṽo, uiuit, ut de oliua, & ficu, & hoc pacto Theophrastus huius problematis assignauit cām, quā Aristo. hic nō assignat. Alio mō pōt intelligi cōne habita ad eandē spēm plantę, ut sit sensus pp̄ qd aliqñ pars oliuę decisa & asplantata uiuit, aliqñ arescit, & non uiuit. Et utroq; modo Aristo. a problemate se excusare vr̄, remittens se ad librū de plātis, & nos etiā ad illū locum,

Necesse autem est, ut anima uegetātrix in habentibus actu simplex unaq; sit, potētia multiplex ac plures, Nec secus de sentiendi quoq; principio dicendum, nam quæ ex eis diuisa sunt, ea sensum habere cernantur.

Necesse aūt, & nutritiuā animā actu quidem in habentibus esse unam, uirtute aūt plures. Sil̄r autem & sensitiuum principium, uidentur enim habere sensum, diuisa ipsorum.

Inter rōnes naturales, quibus cæpit probare nutritiuā aīam, siue principium nutritiuū eē in medio p̄ naturales et sensatas rōnes, hic interponit inter plantas & aīalia cōparationē quādā, & primo quidē p̄ cōuenientiā, secundo ṽo per drīā. Et de prima dicit, & cōtinuet̄ sic, licet nutritiuū principium sit in medio, tñ necesse est & nutritiuā aīam actu q̄dē in his, quę hñt aīam nutritiuā, esse unā, uirtute aūt & potestate plures. Est enim una actu, qm̄ extēsa p̄ totū uiuēs uirtute ac potestate plures, qm̄ sola diuisione fit plures, sicut aqua actu una est, sola aūt diuisione fit plures. Sil̄r aūt & sensitiuū principium. s. ipsa aīa sensitiua est actu una, plures aūt potestate, qm̄ diuisione fit actu plures. Et q̄ p̄ diuisionē fiat actu plures, probat̄, qm̄ (ut inq̄t) diuisa ipsorum aīaliū vñr hr̄e sensum & motū, p̄ quos argum⁹ in illis diuisis p̄tibus esse aīam. Est. n. sensitiua aīa in talibus imp̄fectis aīalib⁹ extensa p̄ totū, & una actu, diuisione ṽo fit plures, ut aqua. Sed si hoc pacto exponatur hic locus, tunc Aristo. esset sibi cōtrarius, qm̄ dixit, q̄ sit in medio, nūc exponit̄ q̄ sit extēsa p̄ totū, & sic nō tm̄ in medio. Dicendum, q̄ in imperfectis oīb⁹ aīalibus & plantis, aīa nutritiua & sensitiua est extensa, ut forma aquę per totā materiā aquę, hęc tñ est drīa, q̄ forma elemēti in nulla sui corporis p̄te est ſm principale principiū ei⁹ proprię operationis. At licet nutritiua sit extensa p̄ totū ueluti forma elemēti, tñ ſm p̄cipalē potētiā, quę est potētia nutritiua est in medio quasi corde, sil̄r licet sensitiua sit extēsa p̄ totū, tñ ſz ē p̄cipale p̄cipiū q̄ sensitiuū est p̄cipal̄r in corde, hoc. n. est dictū in secundo de aīa. In aīalib⁹ ṽo p̄fectis aīa est in toto p̄ ęquiualētiā, principal̄r aūt in corde, ſm principale principium. Intellectus aūt nullā sibi limitat p̄tē, & sic Aristo. nō sibi contradicit.

Verū plantæ ut natura seruetur efficere possunt: hæc nō possunt, q̄ instrumēta ad naturæ tutelā salutēq; cōmoda nō habeāt, careātq; alia eo q̄d cibū trahit, alia eo q̄d recipit, alia tñ alijs tū etiā horū utroq;. Hmōi. n. animalia: animalibus multis natura cohærentibus aßimilantur (At quæ optime constat haudquaq̄: q̄ eorū natura q̄ maxime fieri pōt una simplexq; habeatur. Quo fit ut partes nōnullæ, diuisæ parū sentiant, q̄ affectio quædā animæ illata sit) Detractis. n. uisceribus, cientur. id q̄d etiam testudinibus exempto corde euenit.

Sed ut saluetur natura plantæ quidē possunt, hæc aūt nō possunt, q̄a nō hñt organa ad salutē, & q̄a indigētia sunt hæc q̄dē capiētis, hæc aūt suscipiētis alimētū, hæc aūt & aliorū & horū amborū. Aßimilantur. n. talia aīaliū, multis animalibus simul iunctis (Optime aūt cōstituta aīalia hoc nō patiuntur, propterea q̄ natura ipsorum, ut contingit maxime una est. Quapp & paruū sensum quædam faciunt diuisæ particularū, q̄a habēt aliquam animalē paßionem) Separatis enim uisceribus: faciūt motum, ut & tortucæ, corde ablato.

Cū cōparauit ſm cōuenientiam, nūc cōparat ſm drīā, & dicit q̄ hæc quidē diuisa plantarū agere pñt, ut eā earū saluet̄, & uiuat, p̄tes. n. plātarū diuisę uiuere pñt pp̄ rōnē tactā in libello de causis longitudinis & breuitatis uitæ, qm̄ quęlibet p̄s potētia habet radicęs, trūcū, & germen, & sic p̄tes plātarū diuisæ diu uiuere pñt. Hęc aūt. s. p̄tes aīaliū nō pñt agere ut eorū natura saluet̄, & uiuat, q̄a nō hñt organa ad salutē nec actu, nec potentia, sunt. n. aīalia (ut inq̄t) indigentia hęc q̄dē capiētis. s. oris, ut p̄ ipsum cibū assumant, hęc aūt sunt indigentia etiā suscipiētis alimētū. s. stomachi, in q̄ cib⁹ decoquat̄, hęc aūt sunt indigentia & aliorum. s. p̄tiū per quas excremēta emittunt̄ s. uesica, & collo, & etiā horū amborū. s. oris, & stomachi, ut animalia p̄fecta. Per quę dat intelligere tria aīaliū genera. Infima q̄dē ʒophyta, ut est spongia, quę indiget tm̄ p̄te capiēte. s. radicib⁹ oris similibus. Parū p̄fectiora quę indigēt parte capiēte, & p̄te suscipiēte quasi stomacho, nō aūt determinata p̄te p̄ quam emittantur excremēta, ut cōchilia, & id genus. Sunt aīalia his adhuc perfectiora, quę indigēt & capiente, & suscipiēte, & partibus etiam per quas excrementa emittuntur ut p̄fecta, quare quouis modo sint, diu decisa uiuere nō pñt. [illegible] organa nō hñt necessaria ad uitā, nec actu nec p̄tā [illegible] q̄ talia aīalia imperfecta uiuere possint decisa, pb[illegible] & dicit: q̄ talia aīalia assimilantur multis aīalib⁹ si[illegible]tis, qm̄ aīa est actu una, diuisiōe plures, ueluti aqua assimilat̄ plurib⁹ aq̄s, qm̄ actu est una, plures ṽo diuisione. Est. n. eius forma extēsa p̄ totū una cōtinuatione, plures tñ diuisione. At (vt inquit) aīalia optime cōstituta ut hō & equus, & p̄fecta aīalia, hoc nō patiuntur, nō. n. decisa uiuūt. Propterea q̄ natura ipsorū. s. aīa ut contingit ac ut adfieri potest, est maxime una, quoniā indiuisibilis, nō extēsa p̄ totum, sed existens per totum per æquiualentiam. Ex hoc infert q̄ aīalium perfectorum particulæ diuisæ paruum sensum faciunt, non tamen omnes partes, sed aliquę, quę post diuisionem seruāt paruum sensum, & paruum motū, non quia in talibus hēant, et seruēt aīam, sed q̄a in talibus hñt, & seruāt aliquā aīalē passionem, nam ut inquit separatis uisceribus faciunt aliquē motum, eo modo quo imperfecta, ueluti de imp̄fectis tortuca corde etiam ablato, in parte cernitur quidam paruus motus, uerum est differentia, quoniam in animalium perfectorum partibus seruatur motus, quoniam in illis saluatur animalis passio propter præsentiam spirituum, nō propter præsentiam animæ. In animalium imperfectorum partibus saluatur motus & sensus propter præsentiā animæ. Hactenus de comparatione animalium, & plantarum, & de prima ratione, quæ sumitur ex diuisione animalium, & plantarum.

Præterea illud, tam in plantis quā in animalibus patere potest. in plantis quidem, si generationem quæ fieri semine solet, et insitiones auulsionesq; consideremus.

Adhuc

a *Adhuc autem & in plantis palam, & animalibus. In plantis quidem, & eam, quæ ex ſpermatibus generationem conſiderantibus, & inſitiones & aſplantationes.*

Cum Ariſtoteles probauit nutritiuũ principium eſſe in medio uia ſumpta ex inciſione animalium & plantarum: nunc probat hoc idem uia, qua animalia & plantæ generantur, uerum non eodem modo, quoniam in plantis probat hoc uia ſumpta ex generatione ſeminali, & aſplantatione, & inſitione: in animalibus uia, qua cor primo generatur: & qua aſt principium principale uenarum & ſanguinis & operationis nutritiuæ: & primo proponit intentionem ſuam, & dicit. Adhuc autem & in plantis palam, & animalibus. ſ. uia ſumpta a factura & generatiõe ipſorum. Exponit tamen differentiam, & dicit. In plantis quidem tripliciter, & nobis conſiderantibus eam generationem, quæ immediate fit ex ſeminibus: quæ græce ſpermata dicuntur, & cõſiderantibus inſitiones unius rami in alio ramo: & conſiderantibus aſplantationes, quibus ramus diuiſus plantatur. Tripliciter enim planta fit, aut generatione, quæ immediate fit ex ſeminibus: aut inſitione: qua inſitum fit in aliquo ramo: aut paſtinatione, & aſplantatione.

Nam generatio ea quæ ſemine fit: omnibus e medio prouenit. cum enim biualuia ſint ſemina omnia: qua cohærent medium q; partis utriuſq; habetur, hinc una cum caule radix etiã eorum quæ naſcuntur erumpit, principium q; medium ipſorum eſt.

Quæ enim ex ſpermatibus generatio: accidit omnibus ex medio. dithyris enim exiſtentibus omnibus: ſecundum quòd adnata ſunt habetur: & medium eſt utriuſque particularum, hinc ramuſculus oritur & radix naſcentium principium autem: medium horum eſt.

Nunc declarat partes, & primo oſtẽdit nutritiuum eſſe in medio uia generationis immediate factę ex ſeminibus: & dicit. Quæ. n. ex ſpermatibus generatio fit immediate, accidit omnibus ex medio. ſ. radicibus & ramis, ſiue ſtipiti: rami. n. ſiue ſtipes, & radices alligantur trunco: quaſi medio: in quo eſt nictus generatiua ſtipitis, ramorum, & radicum. Et ꝙ ita ſit, probat: & dicit. Dithyris. n. hoc eſt biualuijs exiſtentibus omnibus ipſis ſeminibus, ſecũdum ꝙ adnata ſunt ipſa ſemina, habetur. ſ. generatio. & mediũ eſt utriuſq; partis principium generatiuum, dico utriuſq; partis de numero particularum totius plantæ: e quo medio ramuſculus oritur quaſi ſtipes, & radix eorũ quæ naſcuntur: quod quidem medium principium eſt horum. ſ. ſtipitis & radicum. Quo quidem ad rationem attinet, debes ſcire, ꝙ ſemen plantarum, ex quo naſcitur planta: dicitur dithyrum, quaſi bis porta: di enim quaſi dis, hoc eſt bis, thyra uero porta dicitur, eſt ergo ſemen bijanuum, ſiue biporteum, ſiue biualuium, quoniam aperitur uerſus terram emittendo plantas, & uerſus cœlum emittendo ſtipitem, in quo rami fiunt. Ex hoc argumentum habet uim, locus utriuſq; portæ eſt medium, locus utriuſq; portæ eſt principium nutritiuum: ergo principium nutritiuũ eſt mediũ. Quo uero ad uerba attinet, medium iſtud, dicitur ab aliquibus truncus, intra quem cõtinetur quoddam proportionabile cordi, non quidem medulla: non. n. illa ſe habet, ut cor: ſed quędam pars duriuſcula, quæ ab agricolis dicitur cor plantæ & nodus. In hac autem arbitratur Ariſtoteles manere principium nutritiuum, quoniã principium quod fit ex ſemine eſt hæc durities: ueluti cor ex ſemine animali eſt principium, quod fit. Patet ergo uia generationis, quæ fit ex ſeminibus immediate, nutritiuum principium eſſe in medio.

Hoc etiam in inſitionibus auulſionibuſq;: circa nodos maxime euenit. nodus enim: principium quoddam ſurculi eſt, & inſuper medij rationem obtinet. Quare autem nodum auferunt, aut in eum, quippiam indunt: ut uel radix, uel ſurculus ex eo naſcatur, quaſi principium caulis et radices, e medio ſit.

In inſitionibus autem, & aſplantationibus: hoc maxime accidit circa nodos. eſt enim principium quoddam nodus, rami: ſimul autem & medium. Quare aut hoc auferunt, aut in hoc inſerunt: ut aut ramus aut radices ex hoc generentur, tanquam exiſtente principio ex medio, germinis & radicis.

Secundo hoc idem probat uia ſumpta ab inſitionibus & aſplantationibus: nam generatio plantæ ex inſitione, fit potiſſimum circa nodum aliquem nam nodus eſt principium quoddam rami, & ſimul cum hoc eſt medium inter ramum, & partem ſub nodo contentam. Simili modo generatio plantæ ex aſplantatione: cum. n. ramus aſplantatur, accipitur cum nodo: & ſic uerſus terram nodus radices emittit. & uerſus cœlum ſtipitem, ergo patet nodũ eſſe partem nutritiuam. Argumentum ergo fit, nodus eſt medium partium plantę: nodus eſt principium nutritiuũ: ergo principium nutritiuũ eſt medium. unde dicit. In inſitionibus autẽ, & aſplantationibus, per quas plantæ fiunt, hoc. ſ. fieri maxime accidit circa nodos, dico maxime, quoniam etiam in alijs partibus fit planta: quoniam quęlibet pars eſt potentia germen. uerum maxime fit planta ex nodo. Modo nodus eſt principium quoddam nutritiuum rami, ſtipitiſq;, & partium, ſub illo poſitarum, ſimul autem cum hoc eſt medium. ergo principium nutritiuum eſt medium: quia in tertia figura ſequitur: nodus eſt medium, nodus eſt principium nutritiuum. ergo principium nutritiuum eſt medium. Ex hoc infert cauſam propter quã, qui plantant, ſumunt ramum cum nodo, & nodoſum: & quare qui inſerunt, inſerunt in nodo. Cauſam affert, quoniam nodus eſt principium nutritiuũ partium, quę ab ipſo emittuntur: unde dicit. Quare aut hoc. ſ. nodoſum auferunt. ſ. aſplantantes una cum ramo, ut ipſum ſubterrent, aut inſerentes in hoc inſerunt, & hoc aut ut ramus generetur in inſitione, aut ut radices generentur in aſplãtatione: & cauſa eſt quia exiſtit principiũ ex medio ſui germinis, e quo proficiſcitur ramus eſt principium etiam radicis. Patet igitur uia generationis, & uia inſitionis & uia aſplantationis in plãtis medium ſuperioris, & inferioris eſſe principium nutritiuum. Hæc de plantis.

Quinetiam cor animantium ſanguine præditorum: primũ gignitur, quod etiam per ea conſtat: quæ fuimus ſpeculati in hiſce quæ dum adhuc fierent, nobis uidiſſe contigit. Quare & in ijs quæ ſanguine carent: id primum fieri neceſſe eſt quod uice cordis ſubrogatur.

Et animalium ſanguinem habentium cor: fit primo. hoc autem palam: ex hijs quæ in contingentibus cum adhuc fierent uidere, contemplati ſumus. Quare & in exanguibus: neceſſarium analogum cordi fieri primo.

Nunc declarat idem in animalibus uia ſumpta a generatione cordis, nam primum quod fit, eſt cor, unde dicit. Et animalium ſanguinẽ habentium cor fit primo, & ante alia membra. probat hoc ex aborſibus, qui cõtingerunt, in quibus ſpeculando apparuit cor, & nullum aliorum membrorum, unde dicit. Hoc autem palam eſt in his, quę contemplati ſumus, in contingentibus uidere, cum adhuc fierent: quales ſunt aborſus, quos uidere contingit aliquãdo, in quibus non eſt perfectum embrion, ſed fit. Ex hoc concludit ꝙ ſimiliter in exanguibus neceſſarium eſt fieri primo id: quod analogum cordi eſt: quaſi uice cordis factum. Componitur ratio cor fit, & nutritur nõdum alijs membris factis, ergo nutritiuum principium eſt in corde, quod eſt medium. Quidam probant cor eſſe primo factum, quoniam cum ſperma uiri in uterum mulieris emittitur, ſpiritificatur: ſperma autem ſic cõuerſum in ſpiritũ, penetrat in menſtruum mulieris & facit in illud ampul- An cor primo quid.

lam: quasi domicilium, & hoc uocant cor: ex quo incipit generatio aliorum membrorum. Verum hæc ratio non cogit, quoniam narrat Aristo. primo de generatione animalium quandoq; factum esse conceptum sine mẽstruo mulieris, ergo nulla alia est ratio nisi experientia quę ex abnsibus colligitur ab Aristotele: quam si quis negat, non habebit uiam demonstratiuam ad probandum cor esse primum membrum genitum. uerum de hoc postea.

Quod autem cor uenarum principium sit.

Cor autem quòd sit uenarum principium: in ijs quæ circa partes animalium, dictum est prius.

Secundo idem probat, ex eo quia cor est uenarũ principium: ergo est in eo est nutritiuũ principium: per uenas enim fertur nutrimentum ad alia membra: & sic si cor est uenarum principium, cor est principium nutritiuũ. Quod sit uenarum principium, ex his, quæ dicta sunt in libro de partibus tanquam manifestum accipit.

Quodque in sanguineis sanguis sit ultimum alimentum ex quo partes efficiuntur: in libris de partibus animalium dictum iam est. Constat itaque oris facultatem alteram operam cibo conficiendo præstare, uentris alteram: cor uero potißimam esse atque finem imponere. Quare ut sentientis, ita etiam uegetantis animæ originem: sanguinarijs in corde haberi necesse est. nam cæterarum partium officia circa cibum: officij cordis gratia sunt. Oportet enim ut principale ad id cuius causa properet, & non in ijs quæ huius causa subsistat: perinde atque medicus ad ipsam sanitatem.

Et quòd sanguis in sanguinem habentibus sit ultimum alimentum ex quo fiunt particulæ. Manifestum igitur ꝙ unam quandam operationem, oris uirtus exercet, alterã autem quæ uentris, circa alimentum: cor autem principalißimum, & finem apponit. Quare necesse est: & sensitiuæ & nutritiuæ animæ in corde principium esse sanguinem habentibus. nam aliarum particularum opera circa alimẽtum: gratia operis huius sunt. Oportet enim principale: ad id cuius gratia perseuerare, sed non in hijs quæ huius gratia. ut medicus ad sanitatem.

Tertio idem probat, quoniam cor apponit finem circa alimentum, quod facere non posset, nisi in se haberet principium nutritiuum, unde dicit. Et etiam dictũ est in libro de partibus. ꝙ sanguis in animalibus sanguinem habentibus sit ultimum alimẽtum, ex quo fiunt particulę, modo sanguis fit a corde finaliter: & ꝙ fiat a corde finaliter, probat, quoniã quatuor sunt digestiones cibi. prima, quæ est in ore. secunda uero in stomacho. tertia fit in epate, ultima fit finaliter & principaliter a corde. unde dicit. Et lege igitur pro enim, hoc pacto, nam manifestum est quòd unam quandam operationem uirtus oris masticãdo exercet, dixit operationem, hoc est præparationem. quoniam non est proprie digestio: alteram autem circa alimentum perficit: uirtus, quæ est uentris, per quam sequestratur subtile ab ipsis stercoribus quam nec digestionem appellat, sed secundam operationem, subaudienda est tertia præparatio: quæ fit in epate, per quam separatũ urina, ultimum autem finem, & perfectam digestionem apponit cor existens principalissimum. Ex his concludit propositũ, & dicit. Quare necesse est & sensitiuę & nutritiuæ animæ in corde principium esse his. s. animalibus, qui sanguinẽ habent, alijs uero inest ei. qđ est uice cordis: nam aliarũ particularum. s. quæ est uirtus pręparatiua in ore, & quæ est præparatiua in stomacho, & quæ est pręparatiua in epate, opera circa alimentũ facta, omnia sunt gratia operis huius. s. cordis: ut pręparamenta disponẽtia ad illud, quoniam (ut inquit) oportet perseuerare ac existimare principale ad id, cuius gratia, quasi oportet existimare principale, gratia cuius alia sunt, & non existimare in ijs, quæ huius gratia, quæ ordinantur ad illud: ut medicus ordinatur in sanitatem: & non sanitas in medicum. Sed quæres primo utrum uerum sit hoc qđ Aristoteles dixit, qđ cor sit uenarum principium: & immobilium, & pulsatilium, quæ dicuntur arteriæ. Medici asserunt ꝙ uenę immobiles ab epate, mobiles uero, quę sunt arteriæ, a corde exoriuntur. Quam positionem Auerroes in eo libro, quem Colliget appellauit, fatetur. Mouẽtur primo quoniam uenę seruiunt epati, ut per eas deferatur nutrimẽtum ad membra. arterię uero cordi, ut per eas pulsus & euentatio fiat in ipso, & in toto Amplius secundo quoniam uenæ uidẽtur maiores & fortiores in origine quàm longe a principio. Modo experientia docet uenas esse fortiores, & maiores in epate quàm in corde. Tertio ex experiẽtia uidemus ꝙ ab epate uenę ramificãtur ad omnia mẽbra: qđ non esset, nisi ab illo exorirentur. hæc medici. Aristoteles antẽ hic, & libro de somno & uigilia, & tertio libro de partibus animalium, tenet ꝙ cor est primũ originale principiũ omnium uenarũ, & arteriarum. Vbi animaduerte ꝙ cor esse principium originale uenarũ & arteriarũ potest intelligi dupliciter, ita ut sit ipsum causa effectiua illarũ, & sic nec cor, nec epar est tale principiũ alicuius membri, Aut ita ut sit illud, ex quo uirtus formatiua in utero cœpit uenas & arterias efficere & ad illud primo eas alligauit, & hoc pacto physici dicunt cor esse talium principiũ, medici uero epar. Quod autem cor sit taliũ principiũ hoc pacto, patet de arterijs, quoniã cor est primũ originale principiũ spirituum uitalium, & pulsuũ, & sic arteriarũ, per quas hæc continentur. secundo ex obseruatione uidemus ꝙ uenæ per epar transeunt non autem per cor: hoc autem est, quoniam qđ oritur ab aliquo, non debet ptrãsire locũ suę originis, sed ibi primitus radicari. tertio uenæ in corde non sunt fortes, & magnę, in epate uero sunt tales: ergo in epate non oriuntur: quod enim oritur ab aliquo, in eo est minus, & partium. quarto uenæ sunt duræ, epar molle, ergo non est rationi consonũ, ut ab epate orientur: sed a corde, quod est durũ. Vltimo si uerũ est ꝙ cor ante alia mẽbra generetur: statim sequitur & uenas, & omnia fieri a corde: cum sanguis sit in eo, & in eius uenis tunc primo formari. Et tunc rationes medicorum nullæ sunt prima quidem nulla est, quia sumit falsum, uenę enim & arteriæ seruiunt cordi, quoniam cor est primũ nutritiuum, & primũ sensitiuum. secundũ est etiam falsum. quoniam uidemus ꝙ nerui & ossa, & omnia in origine sunt parua & debilia: in processu uero assumũt magnitudinem & uires. tertium concedimus: non enim ab epate incipiunt, sed ab epate incipiunt ramificari. Hinc potest colligi concordia, ꝙ uenas incipere est dupliciter, aut simpliciter, & sic bene Philosophi dicunt asserẽtes omnes oriri a corde: aut quo ad ramificationem & distributionem illarũ ad membra: & sic bene dicunt medici asserentes uenas oriri ab epate. Signum autem, quoniam omnes uenarũ anathomiam ab ab epate inceperunt, non quia ab eo simpliciter incipiant, sed quoniam ibi sunt maiores, & fortiores, & ab eo incipiunt distribui ac ramificari in membra: hoc pacto intelligendo utraq; opinio potest stare. Consequenter dubitant utrũ sanguis, ultimo fiat a corde, tanq̃ a principali & ultimo digestiuo. Ab Aristotele habemus ꝙ cor tanq̃ principalissimum in generatione sanguinis finẽ apponit, non tamen explicat an sanguis in corde, an in epate fiat. Medici tenent ꝙ uirtus nutritiua existit in epate: & ideo uolunt ab epate, & in epate fieri sanguinem ultimo, & ab epate distribui ad omnia membra: & hoc per uenas, quæ ab ipso oriuntur. Mouentur autem, quoniam sanguis est magis epati similis, immo nonnulli dicunt epar esse sanguinem coagulatũ: modo semper agens assimilat sibi effectum. Præterea omnes dicunt cibum, qui est massa generata in stomacho depurata ab excremẽtis siccis ferri ad par, ibique ab epate conuerti in quatuor humores. Peripatetici asseruerunt contrarium, dixerunt enim nutrimentum habere præparationes, quarum prima est a uirtute oris, quæ masticatione perficitur. secunda uero a uirtute

stomachi,

ſtomachi, a qua decoquendo ſeparatur maſſa alba ſubtilis, quæ chilus dicitur a græcis, e qua ſeparatur excrementum ſiccũ quod dicitur ſtercus. tertia fit a uirtute epatis, a qua chilus conuertitur in ſanguinem imperfectũ: quoniã nondum eſt nutritiuus, e quo ſeparatur aquoſitas urinæ, & mittitur ad ueſicam. Vltimo ſanguis iſte digeritur, & efficitur nutrimentũ conueniens a corde: in quo ſolo eſt uirtus nutritiua: per quem ſanguis accipit ultimũ finem, & perfectionem. Sed quæres in quo generatur iſte ſanguis ultimo in corde, an in epate. Præterea uidetur ꝙ ſanguis non ſit ultimo decoctus, quoniam adhuc fit ulterior digeſtio in membris, ad quæ mittitur. Reſpondent nonnulli ꝙ prima præparatio nutrimenti fit in ore a uirtute oris. ſecunda præparatio fit in ſtomacho a uirtute ſtomachi. tertia fit in epate a uirtute epatis: per qua generatur ſanguis imperfectus craſſus, ac feculẽtus, qui poſtea per magnam uenã, quæ eſt ab epate mittitur ad cor: in corde autem receptus accipit ultimam perfectionem, per quam fit nutrimentũ conueniens omnibus membris. hoc facto talis ſanguis uel maior eius pars per uenã ſubtiliorem reuertitur ad epar, & cũ illa uena ramificetur ibi ad omnia membra, mittitur ad omnia mẽbra ab ipſo epate. Ex quo patet ſolutio ad primam, dicunt enim ꝙ ſanguis ultimo perficitur in corde Ad ſecundam dicunt, ꝙ licet fiat ulterior digeſtio in membris, ad quæ mittitur: non tamen fit a calore membrorũ, ſed fit propter calorem & ſpiritus miſſos a corde cum tali ſanguine ad ſingula mẽbra, ideo cor eſt ſimpliciter primum ac principale principiũ nutritionis & uitæ mediantibus calore & ſpiritibus. Os aũt ſtomachus & epar ſunt quodammodo inſtrumenta præparantia ad eam digeſtionem, quæ ultimo perficitur in corde, & in membris. Hanc opinionem Druſianus attribuit Ariſtoteli. Hæc poſitio eſt pulchra & non aliena a uerbis Ariſtotelis & Themiſtius uir doctiſſim° libro de ſomno cap. 13. eam tenet: uerũ mihi quæſtionẽ facit contra ipſam, ꝙ ex omni digeſtione aliqua ſuperfluitas ſeparatur. Modo ex digeſtione facta in corde nulla uidetur ſuperfluitas fieri niſi quis dicat fumos capnoſos ſequeſtrari: & propterea non uidetur mihi, ꝙ in corde compleatur digeſtio. Dicerem ergo ſaluo meliori iudicio, ꝙ omnis digeſtio, ſiue præparatio ſiue in ore, ſiue in ſtomacho ſiue in epate, ſiue in membris fit a corde mediante calore & ſpiritu miſſo ad illa membra in quibus fit præparatio, ſiue digeſtio. Cum enim omnis digeſtio uel præparatio fiat a calido, calor autem in toto corpore, & in ſingulis eius partibus fit a corde, ut a fonte caloris, ideo cor eſt primũ & principale nutritiuum: & ſanguinis generatiuum. Vbi annotatione dignum, ꝙ ſecundum hunc modum digeſtiones ſunt tres. Quarum prima fit in ſtomacho: nam ea, quæ in ore fit, cũ ex ea nulla ſuperfluitas ſequeſtretur ſenſibilis, non digeſtio: ſed præparatio dicenda eſt. Ex hac autem quæ in ſtomacho fit, ſequeſtratur ſtercus. ſecunda uero fit in epate, per quam generatur ſanguis, & a qua urina ſequeſtratur. tertia uero fit in membris, per quam generatur ultimum nutrimentum, ſiue ſanguis nutrimentalis: e qua etiam aliqua aquoſitas, aut humiditas ſequeſtratur, quæ non eſt utilis, ſed in ſudorem tranſit: aliquando autem inſenſibiliter reſoluitur forti exiſtente uirtute mẽbrorum. Præterea ulterius annotatione dignum ſanguinem generatũ in epate diuidi, cuius una pars per uenam magnam mittitur ad cor: de cuius portione nutritur cor, de altera generantur ſpiritus ſenſitiui & uitales, qui per aliam uenam tenuiorẽ ad ſingula membra mittuntur, ut uita & eorũ ſenſus ſeruentur. Sanguis uero qui in epate remanſit, non uadit ad cor, ſed ab epate diſtribuitur ad membra, ut ex eo nutriantur: qui ad membra miſſus uirtute caloris & ſpirituum a corde miſſorum ultimo digeritur, & fit nutrimentũ membrorum. Tunc medici cum dicunt in epate fieri ſanguinẽ, uerum dicunt, ut in loco conuenienti generationi ſanguinis. Philoſophi autem dicunt fieri a corde ut a primo & principali factiua cauſa. Ab epate autem ſanguinem fieri uirtute cordis, & ut a loco conuenienti generationi illius Ariſtoteles concederet. Per hæc patet ſolutio ad obiecta. Primum quidem deletur: quoniam licet ſanguis in mollitie, & teneritate ſit epati ſimilis magis quàm cordi: non tamen habet ſufficientem calorem ex ſe, ut poſſit illum generare: ideo indiget uirtute cordis. Secundum uero concedo: quoniam in epate fit generatio ſanguinis & omniũ humorum, ut in loco conuenienti, non uirtute propria: ſed mediantibus ſpiritibus & calore a corde miſſis ad epar. Hæc itaque ſufficiant de his.

At uero ſenſuum principatus: in corde, ſanguinariis omnibus eſt. nam in corde: omnium ſenſorium commune ſenſorium haberi neceſſe eſt.

At uero & ipſum principale ſenſuum: in hoc, ſanguinem habentibus omnibus. in hoc enim neceſſarium eſſe: omnium ſenſoriorum commune ſenſorium.

Poſtꝗ̃ Ariſtoteles probauit ꝙ principium nutritiuum eſt in medio trium particularum, nũc probat etiam per rationes ſenſatas & naturales, ꝙ principiũ ſenſitiuũ in ipſo medio ſit utpote in corde: & primo proponit hoc, & dicit. At uero & in animalibus ſanguinem habẽtibus omnibus principale, hoc eſt principium ſenſuum omnium eſt: immo in corde ſunt omnes ſenſus: & ſic principium ſenſitiuum eſt in corde: uel in proportionali cordi in exanguibus. probat autem hoc primo, quoniam in medio. ſ. corde eſt commune ſenſorium omnium ſenſoriorũ exteriorum ueluti centrum, & terminus: hoc accipit, ut per ſe notum. Tunc uult habere ꝙ ſi in hoc eſt tale commune ſenſoriũ: in tali medio erit principale principium ſenſitiuum.

Duos autem, ideſt tangendi & guſtandi, ſenſus: eo aperte tendere cernimus. quare: & reliquos eodem proficiſci neceſſe eſt. in hoc enim cætera ſenſoria motum facere contingit. hæc autem: haudquaquam ad locum ſuperiorem tendunt.

Duos aũt manifeſte huc tẽdẽtes uidemus: & guſtũ, & tactũ. quare: & alios neceſſariũ. in hoc enim & aliis ſenſoriis contingit fieri motum, hæc aũt: nihil tendunt ad eũ qui ſurſum locum.

Secundo argumentatur ſic: in medio. ſ. corde ſunt tactus & guſtus, ergo omnes probatur conſequentia: quoniam ut in corde ſunt guſtus, & tactus, quoniam ad hoc uidemus tactiuos & guſtatiles motus fieri, cum etiam cæterorum motus ad hoc fiant, eadem ratione alii ſenſus in hoc erunt. Quod autẽ tactiui & guſtatiui motus tendant ad hoc, patet quoniam non tẽdunt ad eum, qui ſurſum locum, unde dicit. Duos autem. ſ. & guſtũ & tactum huc. ſ. ad cor tendentes uidemus, quare & alios ſenſus neceſſarium eſt etiam huc tendere. probat conſequentiam, & dicit In hoc enim mediũ uidemus motũ fieri aliis ſenſoriis, ergo ſicut guſtus & tactus ſunt in hoc: quia motus eorũ huc tendunt, ita quia motus aliorum huc tendunt, erunt in illo. Quod autem motus guſtus, & tactus tendant in medium, & probat, & dicit. Hæc autem. ſ. tactus & guſtus non tendũt ad eum, qui ſurſum locum, ſcilicet cerebrum.

Quo ad rationem attinet, Ariſtoteles accepit guſtum & tactum, tendere in cor, ueluti ad communẽ locum. uel inſtrumentum eorũ: non tamen probauit iſtud, niſi quia non uidemus eos tendere ad cerebrum: non autẽ aſſignat cauſam hic, ſed alibi: ubi dicit. Quòd ſi cerebrum tãgatur, non ſentit. ergo tactus maxime tendit in cor, cũ adeo ſentiat, ꝙ ſi tangeretur, uix uiueret: & quoniam guſtus eſt tactus quidam uel eius aſſecla: ideo guſtus tendit cum ſuo collega in cor. Amplius guſtus & tactus tendunt ad cor: quoniam omnes nerui per quos fit ipſorum ſenſatio, a corde oriuntur, non autem a cerebro. Recte ergo dixit, ꝙ tactus & guſtus non uidentur tendere in cerebrum: ſed bene in cor: & quoniam cæteri ſenſus inſunt mediãte tactu eſt enim tactus commune cæterorum fundamẽtum: ideo intulit, ꝙ ſi tactus tendatur in cor: & cæteri etiam illuc tendant, & ſic patet ratio Ariſtotelis.

Præterea si uita hac in parte omnibus collocata sit: esse necesse ut sentiendi quoque principium in ea ipsa sedem habeat, perspicuum est. quo enim corpus animal est, eo etiam uiuere: quo uero sensitiuum, eo esse animal dicimus.

Sine his autem, si uiuere in hac particula omnibus est: palam quòd sensitiuum principium necessarium. qua enim animal, hac & uiuere dicimus: qua autem sensitiuum, hac corpus animal esse dicimus.

Idem probat tertio ex dictis, & argumentatur sic, in hac particula est ipsum uiuere, & principiũ uitale (ut probatum est) ergo & in hac particula erit sensitiuum principium. probat consequentiam ex dictis. quoniã (ut inquit) qua enim particula animal est, hac & uiuere dicimus, & qua sensitiuum, hac corpus animal esse dicimus. Quare si corde uiuimus, etiam corde erimus animal, & ita eadẽ erimus sensitiui, & ita principium sensitiuum est in corde. Sed dubitatur, quoniam superius dictum est in plus esse uiuens, quàm animal, quoniam aliquid uiuit, quod non est animal. At nunc dicit, ꝙ qua uiuimus sumus animal: dicendum ꝙ Aristotelis propositio non est intelligenda formaliter, ut aliquid sit animal, quia est uiuens, sed causaliter, q̃m eadẽ particula tanꝗ cã idẽ uiuit et est animal, & hoc probatũ est, & q̃m corde causaliter uiuimus corde causaliter sumus animal, & q̃m quo causaliter sumus animal, eodem causaliter sumus sensitiui, patet ergo ratio. Quo uero ad uerba attinet, uerba illa { sine his autem } intelligenda sunt, ultra hæc autem quę dicta sunt q.d. nõ modo per rationes tactas, sed etiam ultra hęc alia ratione sumpta a causa uitæ probari potest.

Cæterum cur sensuum alij aperte in cor penetrent, alij in capite positi sint (quamobrem: nonnulli etiam uim sentiendi suam in cerebro arbitrantur) causa seorsum alio loco explicata iam est.

Propter quid autem hi quidem sensuum manifeste tendunt ad cor, hi autem sunt in capite (propter quod & uidetur quibusdam sentire animalia propter cerebrum) causa in alijs dicta est seorsum.

Hic excusat se a quadam differentia sensuum, & dicit. Propter quid autem, hi quidem sensuum, ut tactus, & gustus manifeste tendunt ad cor, hi autem sunt in capite. s. secundum manifestum, ut uisus olfatus, & auditus, ita ut propter hoc uisum sit quibusdam sentire animalia ꝑpter cerebrũ: causa in alĳs dicta est. s. in libro de partibus animalium: ubi patet Aristotelem nõ asserere cęteros sensus esse in cerebro, & tactum & gustum in corde (quoniam, ut dictum est, ubi tactus est, ibi & cæteri sunt) sed asserit hoc uideri prima fronte: non tamen esse ita: causa autem assignata est, quoniam cerebrũ est molle, & sic uidetur facile uisibilia, audibilia, & olfactilia posse in illo imprimere species. At propter mollitiem uero non sustinet motus tactiles, cum tactio sit materialior, ideo requirit in tactorio aliquam duritiem, quæ nõ in cerebro, sed in corde reperiť. Pręterea non potest fieri uisio, uel auditio: uel odoratio in corde: nisi species deferãtur ad cor per cerebrũ. at tactio, & gustatio fieri possunt in corde, speciebus non per cerebrum trãseuntibus secundũ aliquos, utrum uero ita sit, in libro de somno dicemus. Propter hãc differentiam dixerunt uisum, auditum, & olfatum tendere in cerebrum, gustum & tactum in cor.

Sentiendi igitur principium, & alendi & augendi: in hac trium partium, & in corporis meditullio situm esse, uisu quidem ex hisce quæ dicta sunt constat.

Secundum apparentia igitur palam ex dictis: quòd in hac & in medio corporis trium partium & sensitiuæ animæ principium est, & augmentatiuæ & nutritiuæ.

Ex his epilogat, & dicit secundum apparentia igitur, hoc est secundum naturales ac sensatas rationes palã est ex dictis ꝙ in hac. s. corde, & in medio corporis triũ particularum & sensitiuæ animæ principium est, & augmentatiuæ, & nutritiuæ. hæc de physicis rationibus.

Ratione uero: quòd natura in omnibus ex ijs quæ fieri possunt facere uidetur quod optimum sit. cum autem substantiæ medium, principium utrunque occupat: tum pars utraq;, tam ea quæ ultimum perficit alimentum, quàm ea quæ ipsum recipit, suo fungi munere maxime potest. ita enim fit: ut iuxta utrunque eorum, pars utraque sita sit.

Secundum rõnem aũt: quia naturã uidemus in omnibus ex possibilibus facientẽ optimũ. in medio aũt substãtiæ, principio existente utroq;: maxime perficit utraque particularum proprium opus, operans. s. ultimum alimentum, & suscipiens. penes utrunque enim ipsorum: sic erit.

Cum induxit rationes sensatas, nunc inducit rationes probabiles. Et prima ratio sic cõficitur, optimum & possibile semper natura facit. principium nutritiuum. & sensitiuum esse in medio trium particularum est melius & possibile, ergo nutritiuum & sensitiuũ principium erit in medio. minor patet, quoniam cum in medio utrunq; principium fuerit. melius operari potest nutritiuum circa alimẽtum tribuẽdo omnibus membris circum circa spiritus & calorem, ut sit digestio & nutritio, & sensitiuum si est in medio melius potest operari circa suscipiens, hoc est circa sensoria: quæ uidentur extra collocata. unde dicit. Secundum rationem autem, quia naturam uidemus in omnibus ex possibilibus facientem optimũ, hæc est maior subaudi minorem, sed nutritiuum principium, & sensitiuum est melius esse in medio, & possibile. Probationem huius ponit, & dimittit minorem, & dicit. In medio autem substãtiæ. s totius corporis existente utroque principio. s. sensitiuo, & nutritiuo, utraq; particularum. s. sensitiua & nutritiua maxime, & melius perficit proprium opus: operando s. ultimum alimentum, ut dictũ est mediãte calore & spiritu misso ad epar, & ad mẽbra: & melius operando ipsum suscipiens Quidam per suscipiens intelligunt membrum: qđ alimentum suscipit, sed non placet, quia tunc prætermisisset opus sensitiui principĳ, ergo per suscipiens intelligit sensorium exterum, ut oculos, & aures. & id genus, ad quæ cor melius potest mittere spiritus sensibilis, ut per illos ferantur species ad ipsum, nã cum ponitur cor in medio erit non longinquum a nutrimẽto, neq; a sensorio, sed erit penes utrunq; ipsorum s. sensorium, & nutrimentum.

Animaduerte, quòd hæc ratio non est demonstratiua sed coniecturalis quoniam si ualeret, oporteret cor esse in medio omnium partiliter, ac punctualiter, modo cor uergit ad sinistrum magis quàm in dextrum. Est tamen bona coniectura, ut concludatur quòd sit in medio aliquo modo, ut melius operationes perficiat in omnia quæ sunt sursum, & deorsum.

Item eiusmodi medij locus: eius quòd principatum obtinet, locus est.

Et est talis medij regio: regio principantis.

Idem probat secundo, quoniam regio medĳ est regio accommoda principanti in tota multitudine: ac principium sensitiuum & nutritiuum est principale: ergo ipsi accommodanda est media regio, quæ ratio non demonstrat, quoniam a pari deberet esse partiliter in medio. Præterea Deo non assignatur centrum mundi pro regione, sed cœlum. uerum coniecturale est: & dialecticum.

Præterea id qđ utitur, & id quo quid utitur, differãt nec se oportet: perinde ut tibiæ atq; id q. eas mouet, uidelicet manus.

Adhac utens, et quo utitur oportet differre: quemadmodum secundum potentiam, sic utique contingeret & secundum modum: ueluti fistulæ & mouens fistulas, manus.

Tertio utens & inſtrumẽta non debent eſſe in eodem, ſed ſi inſtrumẽta ſunt in extremis: utens debet eſſe in medio: ſed inſtrumẽta ſenſitiui ſunt in extremis: & inſtrumẽta nutritiui ſimilr. partes enim quæ nutriuntur ſunt in extremis. ergo principium utens his, debet eſſe in medio. unde dicit. Adhuc utens, & inſtrumentũ, quo utiť, oportet regione differre. Dico oportet differre quẽadmodum ſm potentiam ſic contingat illa differre ſm modum & regionem & locũ: potentiæ enim diuerſę differũt regione, ſicut differunt modo & potentiæ ratione: ueluti differunt fiſtulę motæ & manus mouens fiſtulas: nam, ut diuerſæ potentiæ ſunt, & modo & ratione potentiæ: ſic & regione differunt manus, & fiſtula Tunc ſubaudiẽdum, ſed ſenſoria, ut oculi, aures, & cętera id genus, ſunt extra in extremis: & membra deputata ad ſuſcipiendum nutrimentum pro maiore parte ſunt etiam in extremis, ergo principale debet eſſe in medio: quæ ratio non demonſtratiua eſt. quoniam aliquando utens eſt ſimul cum eo, quo utitur ut in multis poteſt induci, eſt tamen ratio coniecturalis, & dialectica in multis uera.

Si ergo animal definitum eſt eo quod ſentiendi principium habeat: hoc principium ſanguineis in corde, exãguibus in parte aicaria haberi neceſſe eſt.

Si igitur animal determinatum eſt eo quòd habet ſenſitiuum principium: ſanguinem quidem habentibus, neceſſarium in corde hoc habere principium, exanguibus autem in proportionali particula.

Ex his concludit, quid eſt illud medium: in quo utraq; hæc ſunt, nutritiuum, & ſenſitiuum principium. & dicit, ꝙ in habentibus ſanguinem eſt cor, in exãguibus eſt proportionale, unde dicit. Si igitur animal eſt determinatum ac definitum per hoc ꝙ habet ſenſitiuum principium, animalibus ſanguinem quidem habentibus, neceſſarium eſt in corde hoc habere principium: exanguibus autẽ, in proportionali particula: ſimili modo de nutritiuo dicendum

De media parte animalis. eſt. hæc ſunt, quæ dicit de tertio proloquio. Sed quæres utrum illa pars ſm quam animal eſt animal, & uiuit, ſit medium ſuperioris, & inferioris Videtur ꝙ nõ, qm̃ generatio quę eſt principaliſſimũ operum uiuentium: non eſt ab illa parte media, ſed potius a teſticulis, qui ſunt in infera parte. Pręterea umblicus eſt pars media ſm Ariſto. in libris de animalibus: ergo tale principium deberet eſſe in umblico. Præterea hiſtorici ſemper medium acceperũt ab umblico. dixerunt enim umblicum Italiæ eſſe cãpum arietinum, ut Plinius inquit. Cãdauenſis reſpõdet ꝙ duplex eſt medium inter ſuperius & inferius. uno modo ſm ſitum: alio modo ſm uirtutem. Sol enim uirtute quidẽ in medio eſt, ſitu uero eſt in infima ſphera ſm Philoſophos. Tunc dicit, ꝙ nutritiuum & ſenſitiuũ principium: & illa particula per quã animal eſt animal, & uiuens, eſt in corde, quod ſm uirtutem eſt medium: non autem in umblico: quoniam umblicus eſt medium ſm ſitum. Quę poſitio eſt contra Ariſtotelẽ, qui ſenſu & ratione probauit partẽ illam eſſe mediam ſitu, & hoc ideo, quia eſt media uirtute. Ideo debes ſcire ꝙ Ariſto. licet propoſuerit ꝙ hæc pars debeat eſſe media anterioris, & poſterioris, & inferioris, & ſuperioris, nunꝗ probauit ꝙ debeat eſſe media anterioris & poſterioris, nec dextri & ſiniſtri: ſed ſolum ꝙ ſit media inferioris, & ſuperioris: ut patet legenti & cõſiderantı rationes ſuas: nec potuit hæc probare, qm̃ eius probatio non fuiſſet uniuerſalis in omnibus uiuentibus: non enim plantę habent anterius & poſterius: nec dextrũ nec ſiniſtrum, ſed ſolum inferius & ſuperius, ideo eius intẽtio eſt ꝙ pars hæc ſit media ſuperioris & inferioris. Secũdo accipio ꝙ Ariſto. loquitur de medio inter partes per ſe, & quæ ſunt quaſi fines, nõ autem de medio omniũ partium. Partes autem per ſe ſunt tres, pars quæ cibũ accipit, pars quæ cibũ ſuſcepit, & pars per quã emittitur excrementũ, cæteræ autẽ partes ſunt ꝑ accidẽs: quia ordinatæ ad has. His acceptis dico ꝙ pars per quã animal eſt animal, & uiuens, eſt in medio ſm inferius & ſuperius ſ uirtute & ſitu, qm̃ eſt cor, qđ eſt mediũ eſſentialium partium triũ. Pars uero media ſimplr, eſt umblic⁹ quẽ ideo natura in medio conſtituit, qm̃ in utero pars illa ſe habet ut principiũ nutritiuum oĩum partium eſſentialium, & accidẽtalium: nã per illã fœtus trahit nutrimentũ: & mittit ad mẽbra. Tũc ad rationes patet ſolutio. teſticuli. n. nõ ſunt principiũ generationis niſi propter calorẽ miſſum ad eos a corde. Ad illud de umblico patet ſolutio: eſt. n. umblicus mediũ conſideratis etiam partibus accidentalibus.

Porro animalium partes omnes totumque corpus: calorem quendam naturalem inſitum habent. Quocirca dum uiuũt, calida apparent: dum mortua ſunt atq; uita deſtituta, contra.

Omnes aũt particulæ & totum corpus animalium: habent quandã inſitam caliditatẽ naturalẽ. Quapropter uiuentia quidem, uidẽtur calida: morientia aũt & priuata uita, contrariũ.

Cum accepit tres ſuppoſitiones, quarum prima fuit. ꝙ anima ſit in una de principalibus partibus. ſecũda fuit, ꝙ per eandẽ partẽ aliquid eſt animal, & uiuẽs. Et tertia fuit ꝙ hæc per quã animal eſt animal, & uiuẽs, eſt mediũ & ipſum cor. Nunc accipit quartam ſuppoſitionem magis ad rem attinẽtem. Et ſuppoſitio quarta eſt ꝙ ſingulæ animalis partes, & totũ ipſum animal, habent quandã inſitam caliditatẽ naturalem, quã ſuppoſitionẽ Ariſt. nõ probat niſi ſigno, qm̃ demõſtratione ꝓbata eſt in lib. de generatione, & in libro de cauſis longitudinis, & breuitatis uitæ. Affert aũt ſignũ ex eo, qm̃ uiuentia quidẽ, dũ uiuũt calida uidẽtur ad ſenſum: morientia uero, & ea: quæ uita ſunt priuata uidentur contrarium. ſ. frigida.

Neceſſarium aũt eſt: ut eius caloris principiũ ſanguineis in corde, exãguibus in proportionali habeatur. cibũ. n. naturali calore conficiunt atq; cõcoquunt omnia: ſed imprimis id quod potiſſimum eſt, nempe cor aut quod ei proportione reſpondet.

Neceſſarium autem, eſſe caliditatis huius principium, in corde, ſanguinem habentibus: exanguibus autem, in proportionali. operantur enim & digerunt naturali calido alimentum omnia: maxime autem, quod principaliſſimum.

Hic poniť (ut mihi uideť) quinta ſuppoſitio, eſt autem hęc, ꝙ principiũ principale, quo ſingulę animalis partes, atq; totũ animal eſt calidũ, eſt cor. in ſanguinem habẽtibus, in exãguibus autẽ, aliquod uice cordis. probat hanc ſuppoſitionem ab eodem eſt calidum, a quo principaliter fit digeſtio: cum omnis digeſtio perficiatur calido: ſed digeſtio principaliter & maxime eſt a corde, ut probatum eſt, ergo & caliditas hæc eſt a corde.

Quamobrem cæterarum partium calore frigefacto, uita remanet: cordis, prorſus interit. quòd omnibus inde caloris principiũ pendeat: & anima quaſi ignita ſit in hiſce partibus, ſanguineorum in corde, exanguium in parte proportionali.

Quapropter alijs quidẽ partibus infrigidatis, remanet uita; eo autem qui in hoc, corrumpitur omnino. quia hinc principium omnibus depẽdet caliditatis: & animæ tanquàm ignitæ in his particulis, exanguium quidem in proportionali, in corde autem ſanguinem habentium.

Secundo eandẽ ſuppõnem ꝓbat a ſigno, qm̃ ſtat uita oĩbus alijs partibus infrigidatis, at infrigidato corde, nõ ſtat uita: ergo origo caliditatis eſt in corde. unde dicit. Quapꝑ alijs qdem partib⁹ infrigidatis, corde ꝟo remanẽte calido, ſtat uita. eo aũt calore infrigidato, q eſt in hoc ſ. corde, animal oĩno corrũpiť. Et hoc nõ eſt ob aliud, niſi, quia hinc principiũ caliditatis & aiæ depẽdet: & hoc eſt pro tanto quia caliditas & aĩa eſt in his particulis ueluti ignita, & accenſa a corde: quæ durat donec calor eſt in corde. Verũ nõ eodẽ modo in omnibus animalibus: hoc eſt, quoniam exãguium animalium quidẽ caliditas eſt in proportionali cordi: in corde autem ſanguinẽ habentium.

Necessum itaque est, uitam & incolumitatem huiusce caloris, item mortem & eiusdem corruptionem, simul esse.

Necesse est igitur, simul uitam existere, & calidi huius saluationem, & uocatam mortem, & huius esse corruptionem.

Ex his suppositionibus accedit ad causas senectutis. Et primo cõcludit causam uitæ, & mortis, postea causam senectutis enititur assignare ex dictis. Concludit autem causam uitæ & mortis ex ipsa caliditate, nam tandiu uita est, quandiu hæc caliditas seruatur: mors uero erit huius caliditatis corruptio.

At uero ignis duas esse corruptiones uidemus, marcorem & extinctionem. Eam quæ a seipso prouenit, marcorem appellitamus, quæ uero a cõtrarijs, extinctionem. & illarum quidẽ, senectutem, hanc autem, uiolentiam.

At uero ignis quidem duas uidemus corruptiones, marcedinem et extinctionem, Vocamus autem eã quidem quæ a seipso. marcedinem, eam autem quæ a contrarijs, extinctionem. illam quidem, senectutem, hanc autem, uiolentiam.

Assignata causa uitæ & mortis ex calido: nũc assignare intendit cãm senectutis, & iuuẽtutis. Et primo exponit quid sit senectus, dans intelligere quid sit iuuentus. 2. assignat cãm senectutis dans intelligere cãm iuuẽtutis. De prima parte intẽdit, q senectus sit naturalis corruptio calidi innati. Ad cuius euidentiam per exemplũ sumptũ ab igne, declarat duplicẽ esse corruptionem, alterã, quã marcedinem siue marcorem appellat, alterã, quam appellat extinctionem. Marcor siue marcedo est qua calidũ innatum a seipso corrũpitur per resolutionẽ paulatinã humidi naturalis: extinctio uero est qua calidũ innatũ a cõtrario suo corrumpit̃. Tũc uult q corruptio primo modo. s. naturalis, quæ dicit̃ marcor, siue marcedo est seniũ 2 modo neq; est senium, neq; iuuẽtus, sed dicit̃ uiolentia. unde dicit. At uero ignis quidem duas uidemus corruptiones, marcedinem, & extinctionẽ: & exponit has, & dicit. Vocamus aũt eam corruptionẽ quæ est a seipso per resolutionem humidi, in quo fouet̃, marcedinem, eam aũt quę est a cõtrarijs, ut a frigido uel alio, uocamus extinctionẽ. Tũc exponit, quid sit senectus, & dicit. Illã quidem. s. marcedinem uocamus senectutẽ, hanc aut̃. s. extinctionẽ non uocamus senectutẽ, neq; iuuentutem, sed uiolentiã: & causa quare dicit̃ uiolẽtia est, quoniã calidum erat aptũ adhuc subsistere: sed occupatum ui a contrarijs, corrumpit̃. Præterea uiolentum est quod breui tempore fit, & quoniam corruptio a contrarijs breui admodum tempore fit. ideo uiolentia dicẽda est. Ex quo sequitur marcedinem quam Plinius marcorem uocat, esse naturalem corruptionem, tum quia non est ui facta a contrarijs, tum etiam quoniã non est repentina, sed paulatina.

Vtranque tamen corruptionem, eadem de causa fieri accidit. subsidente etenim cibo quòd calor eum accipere nequeat, corrumpitur ignis. nam contrarium ipsum concoctionem intercipiens, quo minus ille nutriatur, impedit.

Accidit autem, ambas propter idem fieri corruptiones. deficiente enim alimento, non potente calido accipere alimentum, corruptio fit ignis. contrarium enim cessare faciens digestionẽ, prohibet nutriri.

Assignat cãm utriusq; corruptionis, & primo ꝓponit hoc, & dicit. Accidit aũt: ambas corruptiones naturalem & uiolentã ꝓpter idẽ fieri: & ab eadẽ causa. s. ex eo quia non põt calidũ nutriri, cum. n. humidũ sit ineptũ ad nutriendũ calidũ est aliqñ causa marcoris, ac naturalis corruptionis, aliqñ uiolẽtię & hoc exponit, & dicit. Deficiẽte. n. alimẽto, aut ablatione, aut ineptitudine, cũ calidũ nõ põt accipere alimentũ, fit ignis corruptio. s. quæ dicit̃ naturalis ergo paulatim humidi defectus est causa corruptionis naturalis: quæ dicitur marcor. fit etiam uiolentia a cõtrario frigido, nã contrarium faciens cessare digestionem infrigidãdo, ꝓhibet calidũ nutriri: cum ꝓhibeat digestionem, ꝓhibet generationem humidi, cum humidũ non generatur, calidum non nutritur: & sic fit uiolencia.

Est etiam quando ignem marcescere contingit, ampliori calore ob id collecto, quia neque spiraminis quicquã habeat neq; refrigerij. ita enim calor plurimus sese intercolligens, alimentum celerrime assumit, idq; prius facit, quàm ut ulla respiratio adhiberi queat.

Quandoque autem marcescere accidit, ampliori congregato calore, propterea q non respirat neque infrigidatur. cito. n. & sic consumit alimentum, multum congregatum calidum, & præuenit consumere antequam adsit euentatio.

Sed dices quot modis fit corruptio, quæ est marcedo siue marcor, quæ est corruptio humidi nõ a frigido: sed a seipso, uel melius, cũ dixit senectutẽ esse marcorẽ, nũc exponit quot modis fit marcor, ut oñdat quis marcor sit senectus, & dicit q uno modo fit (ut dictum est) qñ calĩm paulatine suũ humidũ exiccãdo, tandem cõsumitur defectu nutrimẽti: alio modo fit ampliori cõgregato calido, quod esse põt, uel quia aĩal non respirat, & inspirat, ut refrigeretur ab aere attracto, & expellat aerem calidũ, neq; infrigidatur, mõ quo pisces infrigidari solent trahendo aquam, & expellẽdo aliã calidã. nã multũ cõgregatum calidũ hoc pacto ex prohibita euẽtatione, cito sic consumit alimẽtum eius. s humidũ, & pręuenit cõsumere illud humidũ anteq̃ adsit euentatio. ergo marcedo quæ est corruptio calidi nõ a frigido, sed a seipso, uno mõ fit paulatĩne inquãtũ calidũ non augetur, sed defectu humidi paulatine deficit, & hæc ꝓprie ẽ senectꝰ. alio mõ fit a seipso, inq̃tũ auget̃ & cito exiccat humidũ, et hęc nõ ẽ senectus.

Quocirca nõ modo minor ignis, maioris accessu marcescit, uerum etiam ipsa per se lucernæ flãma maiori flammæ indita aduritur, haud aliter quam quoduis aliud cremabile. Cuius rei causa est, q flamma maior, minoris alimentum prius occupat quàm aliud superueniat. ignis autem, fluminis instar perpetuo gignitur atque fluit. uerum id præ celeritate nos latet.

Quapropter non solum marcescit minor secus maiorem ignem, sed & ipsa secundum seipsam lucernæ flamma imposita in maiori flamma cõburitur, sicut quodcunque aliud ustibiliũ. Causa autem, quia alimentum quidem existẽs in flãma, præoccupat accipere maior flamma prius quàm adueniat alterum. ignis autem, perseuerat semper fiens & fluens sicut fluuius. sed latet propter uelocitatem.

Ex his cõcludit, q ignis aliquãdo corrũpitur a maiori per iuxta positionẽ ad illũ: cũ. n. paruus ignis iuxta ponit̃ magno, magnus extẽdit se ad humidũ in quo fouebatur paruus, & sic exiccans illud citius q̃ exiccabat̃ a paruo, est causa, ut paruꝰ ille ignis corrumpat̃ citius q̃ de se erat aptus corrũpi: aliqñ corrumpit̃ a maiori, quãdo imponit̃ in maiori igne, cũ. n. minor flãma habet aliquid de humido intra se imposita magnę flãmę, fit ueluti illiꝰ pabulũ, & sic ab illo consumit̃, ac si esset unũ ustibile. unde dicit, Quapropter nõ solũ marcescit minor. s. ignis positus iuxta maiorẽ ignem, subaudi quo maior ignis præoccupat humidũ minoris illud exiccãdo, sed & ipsa lucernę flãma secundũ seipsam imposita in maiori flãma, ueluti cũ ꝓijcitur uectis paruus accẽsus in magna flãma comburit̃, sicut quodcũq; aliud ustibiliũ, uectis enim ille ignitus intra se habet humidũ, ideo urit̃: ut quoduis ustibile: et hoc dicit. Causa aut̃, quia alimentũ quidẽ existens in flãma parua, præoccupat accipere maior flãma prius q̃ adueniat alterum. hoc est altera flãma parua, & accipiat illud. Imaginatur. n. Aristo. in parua flãma esse humidum, & est ratio, qm̃ flãma est fumus ardẽs secũdo de generatione, nõ ardet aũt fumus, nisi haberet aliquid humidi unctuosi ergo in flãma parua est humidũ unctuosum, ignis ergo maior

accipiens

accipiēs illud humidū prius ꝙ̄ parua flāma accipiat, qa cū sit maior, sit uelocior in accipiēdo. præoccupat prius quā præoccupet illud a parua: & sic parua urit a magna. Sed dices hæc præoccupatio nō pōt fieri a magna flāma, nisi fieret de nouo ex illa, et prior trāsiret, ideo dicit. Ignis autē perseuerat semper fiens, & fluēs sicut fluuius, uerum iste fluxus latet propter uelocitatē. Et sic patet ꝙ flāma minor dupl'r pōt a maiori corrūpi, aut quia sua humidū in quo illa est accēsa, exiccat citius a magna, quā erat ab illa parua exiccabilis, aut quia ipsa comburitur a magna ꝑpter ea, quia ipsa est res humida. Ex his uult habere, ꝙ senectus sit marcor, siue naturalis corruptio calidi, nō illa quidem, quæ fit ampliori facto calido. sed illa, quæ fit per paulatinā humidi resolutionē, per quā cōtinuo calidū fit frigidus. Ex quo sequit quid sit iuuētus, sicut.n. senectus est naturalis corruptio calidi paulatine facta usq; ad finē, ita iuuētus est paulatina generatio calidi usq; ad cōsistentiā. Animaduerte ꝙ generatio uno modo accipit pro rei factura, qua res nunc primo est, & sic generatio calidi non est iuuentus. Alio modo accipit pro accessu ad perfectionē, & hoc pacto accedens ad uirilitatē generari dicit ij. libro de generatiōe, & hoc modo generatio calidi qua calidum accedit ad consistentiā. dicit iuuētus. Similimodo corruptio modo accipit pro morte, qua res primo nō est, & sic corruptio nō est senect⁹, alio modo accipit pro recessu a perfectione, & sic corruptio est senectus. Ex quibus patet quid sit senectus, & quid iuuentus, est.n. senectus naturalis & paulatinea calidi corruptio, qua recedit a perfectione ad nō esse. dico naturalis ad differentiā marcedinis, quæ fit cōgregato ampliori calido. Iuuētus uero est naturalis, et paulatina generatio calidi, qua accedit calidum ad perfectionem, dico naturalis, ad differentiā uiolentæ generationis, quæ fit ampliori calido cōgregato, dico paulatina ad differentiā generationis, quæ est factura uiuētis subita. Causæ uero senectutis, & iuuentutis ex his etiā patēt, senescit enim uiuēs infrigidatione calidi innati paulatim facta ex exiccatione humidi, & sic duę sunt causæ, calidi infrigidatio, & humidi exiccatio. Iuuētutis uero duæ oppositæ, calidi auctio, & humidi uigoratio ac depuratio, ut dicemus. Sed dubitatur primo quoniam Plato spatium uitæ appellat ætatē, Aristo. uero. ij. libro rhetoricorū senectutē asserit esse spatiū uitæ, in quo calidū paulatine infrigidat, & humidū exiccat. Iuuentutē uero spatium, in quo calidū paulatine perficit, & humidū melius ad calidū proportionat. sed spatiū non est generatio, nec corruptio, sed tēpus has mēsurans. ergo Aristo. non uidet sibijpsi cōstare. Præterea Aristo. inter iuuentutē & senectutem ponit mediā ætatē. s. uirilitatē, in qua calidū cōsistit. Dicit enim. ij. rhetoricoꝝ hanc esse mediā ætatē. Hic autē non uidet innuere, nisi duas ætates. Præterea Hippocrates uult quatuor esse ætates, pueritiā siue iuuentutem, uirilitatem, senectutē, & decrepitatē. Insuper astronomi uelle uident esse septē ętates pro numero planetarū: & sic quæ hic Aristo. ait, & māca uident, & non cōsona dictis alioꝝ, nec suis. Pro solutione igit animaduersione dignū, ætatem apud Philosophos bifariā accipi, aut materialiter pro decursu, qui tpe quodā describit: aut formal'r pro tēporali spatio decursum illū mensurāte. Prima quidē rōne transmutatio ipsa, qua uiuēs ab ortu trāsmutat ad mortē dicit ætas. Secūda uero rōne, tēpus mēsuras hāc transmutationem, uel decursum dicit ætas. Aristot. igit in. ij libro rhetoricoꝝ sumpsit ætatem formal'r pro mēsura: hic uero sumit ætatē material'r pro decursu, siue trāsmutatione mēsurata, qua uiuēs post ortū decurrit, ac trāsmutat ad mortem. De partibus uero ætatis uiuētis ulterius animaduertendū, ꝙ cū ætas sit mutatio quædā, ideo quot mutationes habet calidum ipsum ad humidū, per quæ principal'r est uita, tot partes habet ætas, & qm̄ calidū s'm rem duas tātum habet mutationes, alterā, qua accedit ad eius perfectionē, quā habere pōt in uita: & hęc uocat generatio, & iuuētus. Alteram, qua recedit ab eius perfectione, usq; ad totalem finē, & hęc uocat corruptio & senectus. De causis uero dicamus, ꝙ humidū uitale in utero, & in pueritia semper est impurū: qm̄ multas superfluas humiditas cōtrahit (ut dictū est in libro de lōgitudine uitæ) a parentum seminibus. ergo uitale agēs in huiusmodi humidū, cōtinuo ipsum depurat, & sicut illud magis depurat, ita calidū magis, ac magis crescit. Ex hoc igit patet causa generationis, calidi, & iuuētutis, generat.n. calidū & magis ac magis ad perfectionē accedit, quo magis ac magis humidū naturale depurauerit. Causa uero corruptionis, & senectutis, est: qm̄ postꝙ̄ calidū depurauit humidū, exiccare illud incipit, & sicut humidū magis exiccat calidū diminuit, & infrigidat & sic post depurationē senescit, quo magis calidū ipsum infrigidat, & humidū exiccat. Ex his patet ꝙ nō quęlibet marcedo, siue nō quęlibet calidi corruptio a se est senectus, qm̄ non illa, quæ fit ampliato calido: qm̄ licet illa non sit a cōtrario uiolentiā inferēte, est repētina. Pro solutione ergo rōnum, debes scire, ꝙ de generatione & corruptione calidi possumus loqui ex parte rei: & ex parte nostri. Ex parte quidē rei nō est dare ætatē mediā aliquo notabili tpe descriptibilē inter iuuentutem & senectutē: qm̄ calidū natural'r agit in humidū, & humidū semper natural'r patit. Et hoc pacto ex rei natura, non dat ætas media, quæ est uiritas: qm̄ non est dabile tēpus, in quo calidū nec depuret, nec desiccet humidum: quorus.n. tpe dato, si nō depurat, exiccat, & si non desiccat, depurat. Ex parte uero nostra dat ætas media: in qua calidum notabil'r nec depurare, nec exiccare uidet humidū: & hæc ætas dicit uirilitas: quæ ut Aristo. inquit in ij. rhetoricorū. est a 30 anno, usq; ad 35. In hoc enim tpe notabiliter nec apparet humidi exiccatio, nec humidi depuratio, sed uidet quædā cōsistētia: & sic Aristo. distinguēs ætates, quo ad nos in ij. libro rhetoricoꝝ tres ætates constituit, Hic uero ætates cōsiderās quo ad rei naturā, solū duas innuit, senectutē. uidelicet, & iuuentutē. De his uero ætatibus, & quot, & quæ: Aristo. dicet in libro de morte, & uita: & nos illic repetem⁹. Hactenus de positione Aristotelis. Ptolæmeus uero 4. libro apote. ætates dissecuit pro numero planetarū accipientiū dn̄ium in uita cuiusq; uiuētis, deditq; lunæ primos quatuor uitæ annos. Annos decē sequētes usq; ad 14. dedit Mercurio, qui immediate sequit lunā. Annos octo post hos sequentes dedit ueneri usq;. 22. Post hos annos. 19. sequētes dedit soli, usq; ad 42. Annos. 15. post hos sequētes dedit Marti usq; ad 50. Annos. 12. post hos sequētes dedit Ioui usq; ad 62. Annos uitæ ultimos dedit Saturno: qui decrepitatem in uita possidet. Probauit autē Ptolæmeus ætates has dari septē stellis ex cōcordia proprietatū: quę in ipsis ætatibus reperiūtur, cū proprietatibus, quæ reperiunt in stellis. Medici uero diuiserūt ætatē in quatuor partes, in pueritiā, iuuentutem, senectutē & decrepitatē. Ptolæmeus huius causam ex luna nācisci tur, nā cum luna sit humidoꝝ domina, fœtus oēm rem suā habet a luna: qđ Aristot. affirmat libro de generatione animalium 5. ut igit luna ætates quatuor habet. Primā quidē humidā a coitu cum sole usq; ad medietatē. Secundā calidā a medietate ad plenilunīū. Tertiam siccā a plenilunio ad secundā medietatē. Quartā frigidā ab illa medietate ad interlunīū: sic quoq; fœtus, ut effectus lunæ decurrēdo ad finē uitæ quatuor ætates habet. Primā in qua uiget humiditas, pueritiā. Secundā in qua uiget caliditas iuuētutē. Tertiā in qua uiget siccitas, senectutē. Vltimā in qua uiget frigiditas, decrepitatē. Alij uero chronica dāt soli, qđ Aristot. non abhorret libro de generatione animaliū allegato. Ideo ætates quatuor esse affirmāt pro numero horarū anni quatuor, & elemētoꝝ, ut Hippocrates sentit Medici iuuentā adhuc dissecarunt in quinq; partes pro numero quinq; mutationum, quę uidētur in ea cōtingere. Prima dicit usitato uerbo ab eo infantia: quę incipit ab ortu usq; ad dentium originē. Hinc ad cōcussionem humidi, in qua calidū acui uidet, & pruritus & inguina declinare incipit, pueritia dicat. Hinc ad

emissionem seminis ętas dicit̃ pubertas. Hinc expulsionẽ pilosũ barbæ, dicit̃ crinita ætas. Hinc ad perfectã seminis maturationem dicitur iuuentus. Aristoteles autem sumẽs ętatem pro mutatione calidi, cũ ex parte rei duas tm̃ mutationem inuenit, duas ætates ex parte rei tãtum significauit. Ex his patet solutio ad obiecta. Hæc de ætatibus.

De cõplexione uiuẽtiũ, & partium eorũ.

Quęrit̃ ulterius utrum uiuẽs, & quælibet eius particulam caliditatem insitã ac naturalem habeat. Videt̃ q̃ nõ: qm̃ plantę in hyeme, & pisces ad tactũ reperiunt̃ frigidi igit̃ non quodlibet uiuẽs caliditatẽ insitã, & naturalẽ habet. In cõtrarium est Aristo. in textu. Cãdauensis, & alij iuniores cõuenerunt, q̃ quodlibet uiuẽs, & quęlibet illius pars caliditatẽ insitã & naturalẽ habeat. uerũ non eodem modo (ut Cãdauensis exponit) nã quæ habent naturalẽ caliditatẽ merito suæ mistiõis tm̃: hęc paruã, & remissam caliditatẽ hñt, ut metalla, lapides, & id genus. Quæ autẽ naturalẽ caliditatẽ habẽt, & rõne qua mista sunt, & rõne qua aĩata aĩa uegetatiua solũ: hæc maiorẽ caliditatẽ hñt, quã, quæ illã habent, ratione, qua mista solũ. Causa est, qm̃ instrumentum aĩæ uegetatiuæ est ipsum calidũ. propter hãc causam plãtæ calidiores sunt metallis: & lapidibus, cæterisq; mistis solis. Quæ uero caliditatem habent ratione, qua mista, & qua uegetatiuã animã habẽt, et qua sensitiuam etiã habent: hæc maiorẽ adhuc caliditatẽ naturalem habẽt quã cætera. Et causa est, qm̃ omnis operatio sensus exercet̃ per calidũ: & ita hæc cũ multiplici ratione caliditatẽ habeãt: uident̃ habere maiorẽ q̃ cætera. Hinc graduat mẽbra Cãdauensis, & dicit, q̃ partes aĩalis, quæ solũ caliditatem habent, quatenus mistæ sunt, & nõ quatenus aĩatæ debilem caliditatẽ habent, ut cerebrũ. Cerebrũ enim est mistũ non tñ fm̃ ipsum est aĩatum, qm̃ non nutrit̃ propter excellentiã sui humidi, fouetur aũt & confortat̃ ab humido existente in myringis & pelliculis, quæ cooperiũt ipsum, quarũ una dicit̃ pia, alia dura mr̃. Partes uero aĩalis quę mistę sunt, et cũ hoc uiuũt, ut ossa, maiorem hñt caliditatem, quæ tñ nõ sentiũt: quæ denique mistæ sunt, uiuũt, & sentiunt, ut caro, ad huc maiorẽ hñt. Omnium aũt maximã habet cor, in quo est principiũ nutritiuum & sensitiuũ. Alij iuniores refutãt hęc, qm̃ inopinabile uidet̃ aliquẽ partem aĩalis principalem esse, & non esse animatã, nec nutriri Cerebrum aũt est pars aĩalis, & quidem, principalis. ergo nutrit̃, & est aĩatum. Præterea cerebrum notabilr̃ augetur, ergo per se nutrit̃. Antecedẽs patet ad sensum, & cõsequentia patet rõne, qm̃ augmentum præsupponit nutritionem. Ideo dicũt esse differentiã inter habere caliditatẽ, & denominari calidum. Ethiops enim habet albedinẽ, nõ tñ denominat̃ albus. ideo uolũt illud esse denoĩandum calidũ, qđ plus habet de caliditate quã de frigiditate: frigidũ etiã dicitur eodẽ modo. Tũc dicunt omne mistũ, & omne uiuens, & omne aĩal, & quilibet partẽ horũ habere caliditatẽ, ut pbatũ est ex rõnibus Cãdauensis, non tñ ęqualr̃, qm̃ quædã maiorem, quædã minorem. 2. dicũt, non omne uiuẽs esse simplr̃ calidũ, qm̃ non omne uiuẽs habet plus de calido quã de frigido, nec quælibet pars uiuẽtis est simplr̃ calida, qm̃ non quęlibet pars uiuẽtis habet plus de calido q̃ de frigido. Cerebrũ enim habet plus de frigido q̃ de calido. 3. dicũt q̃ omne uiuẽs est calidũ respectiue, qm̃ in respectu suppsius mortui ut Aristo in textu dixit. Et tu intellige oĩa hęc de caliditate insita, & naturali. Accidẽtali. n. caliditate mortua pñt esse calidiora. Cã autem huius cõclusionis est qm̃ oẽ uiuens nutrit̃ ergo debet habere maiorem caliditatẽ quã mortuũ, qđ non nutrit̃. Ex his sequit̃ q̃ quę sunt solũ mista respectu uiuentiũ, sunt frigida. Viuentia uero respectu aĩalium etiã sunt frigida. Exãguia aĩalia sunt frigida respectu eorũ quæ hñt sanguinẽ. Amplius pisces respectu gressibiliũ frigidi sunt. Præterea in eadẽ specie melãcholici & flegmatici dicunt̃ frigidi respectu cholericorũ & sanguineorũ. Demũ in eodem indiuiduo oĩa mẽbra sunt frigida respectu cordis: cerebrũ uero maxime frigidum. Hęc sunt peripatetice dicta. Nã cum dicũt omne uiuẽs esse calidũ, & uitã cõsistere in calido, & humido, non simplr̃ intelligunt. s. q̃ in omni uiuenti gradualr̃ est plus de calido quã de frigido. Amplius cum dicũt oẽm partẽ uiuẽtis esse calidam, non simplr̃ intelligũt, sed respectiue, cõparatione. s. habita ad seipsam mortuã: quia mors in frigido consistit & sicco. Absolute tñ aliquod uiuẽs est frigidũ, aliquod siccum, aliquod humidũ, aliquod calidũ: qm̃ absolute aliquod uiuẽs habet plus de calido quã de eius opposito. Medici uero alia uia incesserũt, quorũ opinionem nõ prosequor, qm̃ est cõmentitia, nõ aũt peripatetica. Graduãt n. membra non ex qualitatibus insitis, & naturalibus: sed considerant etiam qualitates ad membra missas a principalibus: quas Aristoteles non cõsiderauit, quoniã illæ nõ dicuntur insitæ, & naturales, sed extrinsecus accedentes.

Clarum itaque est: si seruari calorem oporteat, quod sane necessarium est si animal uicturum sit, quandam fieri caloris in sua origine refrigerationem oportere.

Palam igitur: quòd si quidem oportet saluari calidum, hoc autem necessarium si futurũ sit uiuere, oportet fieri eius quod in principio calidi quandam refrigerationem.

Cum declarauit quid sit senectus, & quæ sint senectutis causæ per se: hic uult declarare cãm per accidẽs. Dictũ est. n. q̃ senectus est paulatina calidi corruptio: quæ fit per resolutionẽ humidi. At nũc uult declarare cãm, quare non repẽtine calidũ resoluit humidũ, & quæ sit cã, quare non repẽtine humidi resoluit̃, & uult q̃ cã huius est refrigeratio calidi ordinata a natura: nisi. n. calidũ aliqua rõne non refrigeraret̃: repẽtine humidũ exiccaret ita ut nõ possit iterũ calidũ cõseruari. Proponit aũt primo cãm. 2. ibi {Exẽplũ aũt huius.} & reliqua p exẽplũ illã exponit. uñ dicit. Palã igit̃, q̃ si q̃dẽ oportet seruari calm̃, dico ãt si opz seruari: qm̃ calidũ seruari est neciũ, si futurũ sit uiuere, oportet fieri eiꝰ calidi qđ est in pncipio. s. insitũ & naturale: quandã refrigerationẽ. ergo cã quare calidũ nõ subito corrũpit̃, est refrigeratio: & sic refrigeratio est cã senectutis per accidẽs, necessaria tñ, si debet seruari uita: & senectus. Simili rõne etiã esse põt cã iuuentutis per accidens, quatenus est causa ne calidum suffocetur: & ita per accidens saltem causa est, ut calor procedat ad eius generationem paulatine & motu naturali.

Cuius rei exemplũ sumere licet: id quod in hisce carbonibus qui præfocãtur, euenit. nã si cõtinue obturati sint eo quod suffocatoriũ uocant: celeriter extinguũtur. si uero mutatis uicibus quispiã crebro operculũ auferat apponatq;: longo tẽpore ignẽ retinere suum assolent. At occultatio: ignem cõseruat. nec enim quominus difflet impeditur, propter cineris raritatem: & circunfusio aeri, ne extinguatur ab eo, copia sui caloris resistit. Verum causa quãobrem igni intecto aliter accidat, aliter præfocato (hic enim emarcescit: ille longo temporis spatio edurat) dicta est in problematibus.

Exẽplum aũt huius accipere est: quod accidit in suffocatis carbonibus. si. n. fuerint circũquaq; obstructi uocato suffocatorio cõtinue: extinguũtur cito. si autem uicissim quis faciat frequenter ablationem & appositionẽ: manent igniti multo tempore. Occultatio autem: saluat ignem. neq; enim respirare prohibetur, propter raritatem cineris: & reluctatur ei qui in circuitu aeri, ut non extinguatur, multitudine existentis in seipso caliditatis. Sed de causa quidem hac q contrarium accidit occultato & suffocato igni (hic enim, marcescit: ille autem, permanet pluri tempore) dictum est & in problematibus.

Quod dixerat de refrigeratione calidi naturalis, exponit exẽplo sumpto a refrigeratione facta in igne, & dicit. Exẽplum autẽ huius accipere est illud: qđ accidit in suffocatis carbonibus. Exponit uero exẽplum, & dicit. Si. n. fuerint circũquaq; obstructi ac obturati eo operculo: qđ

suffocatorium uocāt, carbones cito extinguunť. Si sūt uicissim ac mutatis uicibus quis faciat frequēter ablationē, & appositionē illius operculi, carbones multo tp̄e manebunt igniti. Sed dices nos uidemus ignē opertū a cinerib⁹ seruari ubi nō mutatis uicibus cineres auferunť, & apponuntur. ergo ignis nō indiget refrigeratione, quasi soluta dicit. Occultatio aūt ignis quæ fit p cineres seruat ignē, qm̄ (ut inquit) non prohibeť respirare siue refrigerari ignē propter raritatē cineris, imo (ut inquit) ignis existens sub cinerib⁹ multitudine caliditatis existētis in ipso reluctať, hoc est resistit ei aeri, qui est in circuitu cinerū, ut non extinguatur ab illo. Et sic ignis sub cinere refrigereť porositate cinerū aere per illā ingrediēte, resistit autem ipsi aeri, ut ab illo nō extinguaťr multitudine caloris, quem habet sub cineribus: & ita cū refrigereť, non cōsumit humidū: cū resistat aeri, nō extinguiť. Sed qm̄ uideť quasi implicatio, q̄ sub cinere non marcescat ignis, sub suffocatorio sic, ideo de causa ampliori huius differentiæ mittit nos ad librum problematū. Nam licet pro parte causa differentiæ hic assignata sit, eo libro dilucidius cā explicatur. Circa hæc quæriť primo quid est in uiuētibus humidū cōsumi. Dicēdum q̄ licet humidū aliqñ possit capi pro corpore humido, ueluti humidū diceremus aerē: aliqñ pro humiditate, qua corpus diciť humidū: tñ humidum in uiuētibus cōsumi est ip̄m p partē post partē corrūpi, ueluti cera qđ est ip̄m humidū, p partē post partē cōsumiť, qa cera corrumpiť. Est tñ aduertendū q̄ aliqñ corrumpiť humidū & nō humiditas, sicut cū ex aere fit aqua: corrūpiť quidē aer: qđ est humidū, non aūt humiditas, quæ est symbolū utriq;. Aliqñ contra corrūpitur humiditas, & nō humidum: ut si lapis sit humidus, & ad ignē arescat: corrūpiť enim tunc humiditas, & tñ non corrumpitur humidum. Humidum n. erat lapis, qui nō corrumpiť. Secūda dubitatio est, quid corrumpiť humidum in uiuētibus, & a quo. Dicēdum, q̄ sicut humidum unctuosum & pingue aereū ligorum corrumpitur per hoc qđ conuertiť in ignem, ita humidum uitale aereū unctuosum corrumpiť per hoc, qđ cōuertitur in spiritus, qui sunt corpora calida: & participantia siccitate quasi ignea, & qm̄ spiritus, qui generanť ex humido uitali exhalāt, humidum uitale uideť consumi etiam per separationē ab ipso uiuēte: quę ratio docet uitale humidum dupľr corrumpi. s. conuersione in spiritus, & separatione a uiuēte eā quo generātur spiritus, humidum exhalat ueluti spiritus exhalāt. Et cum diciť a quo humidum istud corrumpiť, iam patet solutio, nā perspicuū est humidum tale a spiritu calido & sicco. Spiritus. n. existēs calidus & siccus conuertit illud humidū pingue in seipsum, ueluti flāma, quæ est calida & sicca, corrūpit cerā, quatenus cōuertit illā in se subtiliādo, & in fumū accensum cōuertendo. & sicut cera corrumpiť a flāma præexistente, & cōuertiť in aliā flāmam, prima flāma euolāte, & sic deinceps donec tota cera erit cōsumpta: ita quoq; humidum uitale corrūpitur a spiritibus præexistētibus, & in alios spiritus cōuertitur prioribus euolātibus. Dices quō sp̄ūs dicunť exhalare a uiuēte corpore. Dicendū eos exhalare a leuitate illos sursum mouētes: ut de flāma candelæ uidemus. Ex his patet cā cur calidū ex humido factū corrumpatur ad cōsumptionem humidi: dictū est enim humidum corrūpi per generationē calidi nouā semper, quare cum nō erit amplius humidum nō pōt noua flāma generari, & sic calidum, corrumpitur: corpore tamen exiccato remanente, ut uidemus de cineribus remanētibus. Tertia dubitatio & quidē pulchra est ꝓpter quid calidū in aere non consumit humidū aereum, & calidū uitale consumit humidum uitale. Dicendum hoc esse pro tāto, quia calor in aere non facit ascendere & euolare aeris humiditatem, quoniā est in loco sibi naturali. Signum autē, quoniā aer in aqua inclusus ascenderet, & euolaret ab ea, quia non esset in loco sibi naturali. In corpore autē uiuente quādo calidum subtiliauit materiā, & alleuiauit, nō est iam in loco naturali, sed petēs locum sursum propter leuitatē exhalat, & sic spiritus exhalātes sursum corp̄us dimittunt. Hęc est causa differētiæ. Quarta dubitatio est, ꝓpter qđ ignis in carbonibus indigēt refrigeratione, & nō ignis in propria sphera. Dicēdum q̄ ignis aliquādo pōt esse coniunctus subtili & propriæ materiæ: & sic ab illa non est aptus exhalare: aliqñ est cōiunctus crassæ uel terrestri materiæ: & ab hac sua natura est aptus exhalare sursum, stat tñ in ea tandiu quādiu illā conuertit in sui speciē, qđ est sibi magis naturale quā exhalare ab illo sursum. Tūc patet causa, quare ignis eget refrigeratione, cum est in crassa & pingui materia: non autē cum est in subtili & sibi naturali: & hoc si debet reseruare diu. Est. n. pro tāto, quoniā refrigeratione remittiť, & non tm̄ agit in pinguē materiā. Amplius refrigeratione humidū fit ad modum frigidum, & sic non tātum patitur ab illo. Secūdo patet causa quare in propria sphęra nō indiget refrigeratione, & in lignis indiget. Est enim hoc pro tāto, pro quāto in propria sphęra est in propria & subtili materia, & etiam in loco naturali, e quo non appetit exhalare, at cum est in pingui materia non est in materia sibi naturali, nec in loco naturali, ideo eget refrigerante, ut per ipsum nō corrumpatur eius natura, si debet diu permanere.

Cum aūt omnia uiuentia animam sortita sint, quæ nequaq̄ absq; naturali calore esse potest ut diximus: plantis quidē subsidium illud quod per alimentum & ambientem aerem paratur, sat est ad caloris naturalis tutelam atque salutem.

Quoniam autem omne uiuens habet animam, ipsum autem non existit sine naturali caliditate sicut diximus: plantis quidem per alimentum & continens, sufficiens fit auxilium ad naturalis calidi saluationem.

Cum declarauit refrigerationem esse necessariā omni uiuenti, si debet uiuere: nunc uult docere, unde fiat hæc refrigeratio in unoquoq; uiuente. Et primo proponit intentionem suam, & dicit. Quoniam autem omne uiuens habet animam. ut prima suppositio dixit, & quoniam ipsum uiuens omne non existit sine naturali caliditate (ut diximus in quarta suppositione) q̄ quoniam omne uiuens indiget refrigeratione, ut supplēdum est ex dictis: ideo concludit in plantis quid est refrigerans, & dicit. Plantis quidem per alimentum, qđ per radices trahunt, & per continens. s. aerem, qui eas, continet, sufficiens auxilium fit ad naturalis calidi saluationem. Ergo in plantis refrigerans est duplex, intrinsecus accedens, ut nutrimentum, & extrinsecus continens. s. aer, qui eas circundat.

Etenim alimētum: refrigerationē ingrediēdo facit. qualis: hominibus cum primū quippiā sumpserunt cibi, euenire solet. Ieiunia uero: calefaciunt, sitimq; mouent. nam aer cum motu uacat, semper calefit: cum uero mouetur ingrediente cibo refrigerari solet, quoad concoctionem admiserit.

Etenim alimentum facit refrigerationem, ingrediens: sicut & hominibus primum pastis. Ieiunia autem: calefaciunt, & sitim faciunt. immotus enim existens aer: semper calefit. alimento autem ingrediente refrigeratur motus: donec utique accipiat digestionem.

Probat hic q̄ alimentum intrinsecus accedens facit refrigerationem. primo ab experientia, quæ sumitur ab hominibus primo cibatis, qui mox refrigerātur, unde dicit. Etenim alimentum ingrediens corpus uiuentis refrigerationem facit, cuius experientiam affert dicēs. Sicut & hominibus accidit refrigeratio primū pastis, hoc est statim ipsis cibatis. Vnusquisq; enim hoc expertus est. Secundo idem probat per locum a contrario ueluti a signo, qm̄ ieiunia calefaciunt, & sitim faciunt, igitur per contrarium cibus ingrediens refrigeret. Quòd ieiunium sitim faciat, causa est, ut Aristoteles dicit in libro problematum, qm̄ calor innatus cōuertitur ad humidum, & calidum quasi acuitur, & corpus calidius fit, & quia agit in humidum,

consumitur humidum, humido autem consumpto, causat naturalis appetitus humidi, qui est sitis. Patet ergo ieiunium causam esse saltẽ per accidens sitis. Hanc rationem ponit, & dicit. Ieiunia autem calefaciunt, & sitim faciunt, ergo subaudi alimentũ ingrediens refrigerat, ubi illa particula autẽ, non aduersatiue, sed cõfirmatiue tenet. Tertio spiritus existens immotus & expãsus per corpus fixusq; ad humidum cõuersus, in ieiunio semper calefit, & acuit, ut dictũ est. Alimento autem ingrediente corpus nostrũ: spiritus ille expãsus mouetur ad locũ ipsius alimẽti, & sic commotus ipse refrigerat: est enim motus refrigeratiuus, aqua enim mota frigidior est quã quiescẽs. unde dicit. Immotus enim existẽs aer, hoc est spiritus existẽs in corpore nostro expãsus semper calefit magis ac magis resoluẽdo de humido, nam per resolutionẽ humidi, acquisito sicco, qđ est lima caloris, acuitur. Alimẽto autẽ ingrediente nostrum corpus spiritus motus ad locum alimẽti refrigerat: quoniam statim quodãmodo inspissatur, & fit crassior, & obtusior. Præterea diuertitur a cõsumptione naturalis humidi: ubi patet illam particulã, enim, cõfirmatiue tenetur. Addit spiritum motum refrigerari, donec accipiat digestionem, qm̃ cũ cœperit digerere alimẽtũ. iterũ calefit, ut docet experiẽtia in habẽtibus calidũ debile, in quibus assumpto cibo, mox calidũ suffocatũ ac inspissatũ manet per tẽpus quoddã: ita ut extrema frigescant. Postea expãditur, & extrema calescũt, ut patet in æthicis. Ex cibo ergo assumpto mox patet refrigerationem fieri.

At si aut continens frigore exaperet ob temporis constitutionem, uigente nimirum ualido gelu, obarescunt: aut per æstatem uehementes æstus accidãt, neq; humor qui e terra trahitur refrigerare posit, calor earum marcore corrumpitur. atq; per id tempus arbores sphacelismum (id est morbum radicis, siue radicationem) sentire, atque syderari dicuntur.

Si autem aut cõtinens excedat frigiditate propter tempus, forti facto gelu: exiccantur. aut si æstate fortia accidunt caumata, & non posit tractum ex terra humidam refrigerare: corrumpitur marcefactum calidum. & dicuntur sphacelizari & æstrobletæ fieri arbores. circa tempora hæc.

Nunc secundo ostendit, q aer cõtinens plantas illarũ calidum refrigeret, & hoc probat a cõtrariis, quæ nocẽt plantis: & dicit. Si autẽ aut cõtinens excedat frigiditate, propter tempus hibernum, forti facto gelu: plãtæ exiccãtur. Quod esse põt, uel quia calidũ plantarum est debile, & sic cum non posit resistere frigido cõtinentis, illud calidum extinguitur. nam licet calidum per antiperistasim, hoc est per circunstantiam frigidi intẽnatur: tamen cum frigidum circunstans fuerit fortissimum, extinguit illud obtinens intus, & extra. Vel esse potest qm̃ calidum naturale plantarum ad interiora repulsum fortificatur, & sic magis agens in suum humidũ, illud exiccat, & reddit uiteq; ineptum. Patet igitur continens corrumpere calidũ plantarum cum excedit, simili ratione declarat de calido continentis, & dicit. Aut si æstate fortia caumata hoc est uehementes æstus accidunt, ita ut humidum, qđ plantæ ex terra trahunt, non posit illas sufficienter refrigerare, calidum plantarum corrumpitur marcefactum, hoc est non a contrario, sed ampliato calido. Causa autem patet, qm̃ calidum plantarum per huiusmodi continentis calorem fortificatur, fortificatum uero corrumpit humidum, qđ erat sibi pabulum. Vel ob aliam causam, quoniam calidũ continentis cum excesserit, aperiendo poros facit humidum exhalare, & ita est causa, ut humidum corrumpatur: quare & calidum etiam corrumpetur. Hinc dat causam, quare aliquãdo æstate plantæ dicuntur sphacelizari, & astrobletæ fieri. Causa enim est magnitudo calidi continentis, quæ exiccat radices, & folia. Quo uero ad uerba attinet, sphacelizari plantas, est pati sphacelismũ, est autem sphacelismus morbi genus, quo plantæ in radicibus exiccationem patiuntur. Astrobletæ uero fieri dicuntur, cum syderationem patiuntur. Est autẽ syderatio morbi genus etiã, quo repentino quodam impetu pars aliqua corporis exiccatur, uel totũ ipsum corpus arescit. Vnde Plinius astrobliam græci nominant plantarum morbum, quo uaporũ siccitate contingente plãtæ moriuntur: quẽ nominarunt astrobliam a syderis percussione: potissimum quæ accidit a maximo Saturni & Martis coitu in sede uirginis, aut a geminorum Lunæ Solisque defectu.

Quamobrem & lapidũ genera quædã, & aquã in uascalis subdere radicibus cõsueuere: ut stirpium radices refrigerẽtur.

Quapropter & genera quædã lapidum radicibus submittunt, & aquam in uasis: ut radices infrigidentur plantarum.

Quòd aer excellenter calidus corrumpat plantas sphacelismo, & astroblia, probat a signo, quia agricolæ cõtra hos morbos pro constructione plantarum radicibus ipsis nonnullos lapides frigidos applicant, ut radices refrigerentur. Implent etiam uasa aquis, & illa ponunt iuxta radices: ut ex his refrigerentur, ueluti ex lapidibus. unde dicit. Quapropter & genera quædam lapidum. s. quæ diu seruant frigiditatem agricolæ radicibus submittunt, ut refrigerentur: & ponunt etiam aquam in uasis, & illa uasa plena aquis applicant radicibus, ut radices plantarum refrigerentur. Applicant autem potius uas plenum aqua, quàm irrorent radices illa aqua, quoniam exiccata aqua maior exiccatio emergeret. Præterea uasa plena aquis diutius frigiditatem seruant. Ex hoc signo patet ex aere refrigerari plantas.

Animantium autem cum quædam in aqua, quædam in aere degant. ex his & per hæc refrigerationem sibi conciliant, aliæ aqua, aliæ aere. Quoniam uero pacto & qualiter: instituto sermone explicandum est.

Animalium autem quoniam hæc quidẽ sunt aquatilia, hæc autem in aere faciunt diætam: ex his & per hæc acquirunt refrigerium, hæc quidem aqua, hæc autẽ aere. Quo aũt modo & qualiter: dicendum, rationem instituentibus.

Cum declarauit unde fiat refrigeratio in plantis, nunc declarat hoc idem in animalibus. Et duo facit, quoniam primo declarat unde fiat refrigeratio in animalibus, deinde continuat se ad librum sequentem, qui est de respiratione. De prima parte dicit. Quoniam autem animalium, hæc quidem sunt aquatilia, hæc autem in aere faciunt dictam, & uictum, ex his tanquam ex caussis, & per hæc acquirunt refrigerium: aquatilia quidem aqua, uiuentia in aere, ipso aere. & dixit ex his, & per hæc innueret q potissima causa frigerationis est in his: nam ex cibo non tantam refrigerationem accipiunt. Tunc continuando se ad sequentia, dicit. Quo autem modo, & qualiter nobis instituentibus rationem, dicendum est post hæc. Hæc de refrigerante, & refrigeratione: quæ (ut dictum est) saltem est causa per accidens senectutis, & iuuentutis. Sed dubitatur quoniam senes moriuntur defectu calidi, ergo calidum senum nõ eget refrigeratione, sed potius accretione. Animaduerte q calidum eget refrigeratione respectu sui humidi, ne cito illud exiccet (ut dictum est) & ita ea quæ paucum calidi habent, etiam paucum humidi habent, senes ergo indigent refrigeratione, nã licet calidum sit paucum, fieret magnum ad suum humidum, nisi refrigeretur.

Ex hoc patet q licet exteriora sint frigida, tamen egemus refrigeratione, quoniam semper in fonte caloris. s. in corde calor, nisi refrigeraretur, nimis arescerct suum humidum. Et de iuuentute, & senectute hactenus.

Finis Pisis. M. D. XXI.
Aprilis die.
XXV.

ARISTOTELIS DE RESPIRATIONE

cum Auguſtini Niphi Medices Philoſophi Sueſſani commentariis.

NAM de ſpiratione quanquàm e prioribus naturæ interpretibus nonnulli, iiq; admodum pauci determinauere: tamen cuius gratia animantibus adiuncta ſit, alij nihil dixerunt, alij dixerunt quidem aliquid, ſed haudquaquàm recte, immo præter eorum quæ contingere ſolent experientiam. Ad hæc omnia animalia ſpirare prodiderunt. quod: remotum a ueritate eſt. Quare, de hiſce prius agendum eſt: ut ne abſentes immerito accuſare uideamur.

DE reſpiratione enim pauci quidẽ aliqui priorum phyſicorum dixerunt: cuius tamen gratia exiſtit animalibus, hi quidem nihil enunciauerunt, hi autem dixerunt quidem, non bene autem dixerunt, ſed inexperte accidẽtium. Adhuc autem: omnia animalia aiunt reſpirare. hoc autem: non eſt uerum. Quare neceſſarium de his primo aggredi: ut non uideamur, abſentes inaniter accuſare.

CVM in proximo libello intentionem præſentis libelli inſinuauerit, & non iniuria quidem ut oſtenderet, continuationem huius libri ad præcedentem. In parte hac præmittit cauſam ſuę intentionis: & utitur hac diuiſione, quòd. ſ. phyſicorum alij ſunt & pauci, qui de reſpiratione dixerũt cauſam ob quã ineſt animalibus. Alij ſunt, qui nihil de reſpirationis cauſa enunciauerunt. Alij ſunt de reſpiratione, & etiã cauſa dixerunt quidem, non tamẽ bene, ſed inexperte dixerunt cauſam quorundã accidentium, quæ reſpirationi accidũt. Alij deniq; ſunt, qui dixerunt de reſpiratione aliquid, ſed falſo, quoniam dixerunt, omnia animalia reſpirare: qđ non eſt uerum. Ex his concludit ſe utile agere de opinionibus iſtorum, & exponere illas, & hoc ne uideamur accuſare abſentes inaniter. ſ. accuſatione inualida. unde dicit. De reſpiratione enim pauci quidem. n. aliqui priorum phyſicorum dixerunt, cuius tamen gratia exiſtit animalibus: & dixit cuius gratia, quoniam fortaſſe de alijs cauſis dixerunt, de finali cauſa non dixerunt, hi quidem nihil enunciauerunt, hi autẽ dixerunt quidem, non bene autem dixerunt: ſed dixerunt cauſam accidentium ipſi reſpirationi inexperte. Adhuc autẽ alij ſunt, qui omnia animalia aiunt reſpirare, hoc autem non eſt uerum, hę ſunt opiniones, & philoſophi. Tunc cõcludit intentionem ſuam, & dicit. Quare neceſſarium de his primo aggredi, & exponere quæ dicunt fideliter, ut non uideamur ipſos abſentes inaniter accuſare, ac condemnare. Eſt enim accuſatio & ſententia uacua, inanis, & nulla, niſi citata, & audita parte, ut leges dicunt. Quo uero ad uerba attinet, animaduerte differentiam eſſe inter ſpirare, reſpirare, expirare, & inſpirare. Expirare eſt aerem prius attractum extra ſpirare, quod expirare uocant, quoniam extra ſpirare eſt. Inſpirare uero dicunt aerem intus ſpirare & attrahere. Spirare dicunt quid cõmune ad utrunq;: reſpirare deniq; eſt quid compoſitum ex attractione & emiſſione aeris: quæ apud latiniores ſeruata etiã inuenimus. Ariſtoteles enim libellum inſcripſit περὶ ἀναπνοῆς, hoc eſt de reſpiratione. Eſt autem reſpirare ſpiritum capere. ſpiritus uero halitus eſt, halitus autem eſt aer nõ ſimpliciter, ſed per cannam tractus, & emiſſus: quare reſpirare quid compoſitum eſt ex attractione & emiſſione aeris. Hæc de inſcriptione libelli.

Igitur animalia quæ pulmonem habeant, ſpirare omnia: dilucidum eſt.

Quod igitur quæcunque animalium habent pulmonem reſpirant omnia: manifeſtum.

Antequam poſitiones phyſicorum enarret, primo præmittit, quę animalia reſpirent, & quę non: & ſumit hanc concluſionem quaſi ab omnibus cõceſſam, ꝙ quæcunq; animalia pulmonem habent, reſpirent, quæcunq; uero pulmonem non habent, non reſpirent: & contra etiam quęcunq; reſpirant, pulmonem habeant: & quæcunq; non reſpirant, pulmonem non habeant. unde dicit. Quod igitur quæcunq; animalium habent pulmonem, reſpirẽt omnia: manifeſtum eſt. Hæc eſt concluſio ab omnibus conceſſa, & per obſeruationem hiſtoricam probata.

Sed & ex his ipſis, quotquot exanguem fungoſumque gerunt: ſpiratione minus indigent. Vnde fit: ut ſine ea, diutiſe pro corporis uiribus perſiſtere queant. Fungoſum autem pulmonem ouipera omnia poſſident, ut ranarum genus, præterea mures amnici, atque teſtudines, diuque aquam demerſa tolerant, quòd pulmo eorum parũ caloris retineat, cum ſanguinis inops habeatur. Qui ubi inflatur: motu ſuo refrigerat, efficitq; ut longo temporis ſpatio edurent. Cæterum ſiquis ea ut diutius in humore detineat: præfocantur, intereuntq; omnia. nullum enim e talibus: aquam, piſcium more, admittit.

Sed & horum ipſorum quæcunque quidem exanguem habent pulmonem & concauum: minus indigent reſpiratione. Quapropter multo tempore poſſunt permanere: iuxta corporis ualitudinem. Pulmonem autem concauũ habent omnia ouificantia, ut ranarum genus, adhuc autẽ & mydes & tortucæ: multoq; tempore manent in humidis. pulmo enim: modicam habet caliditatem. pauci enim ſanguinis habent ipſum. inflatus igitur ipſe: motu refrigerat, & facit permanere multo tempore. Si tamen cogat quis ualde detinens longo tempore: ſuffocantur omnia. nihil enim talium: ſuſcipit aquam, ſicut piſces.

Cum accepit, quęcunq; animalia habent pulmonẽ, reſpirare, nunc oſtendit non omnia habẽtia pulmonẽ æqualiter reſpirare: ſed quædam magis, & quædam minus. Minus quidem quæcunq; animalia habent pulmonem exanguem uel parum ſanguineũ, & cõcauum admodũ fungi: & hoc dicit. Et horũ ipſorũ quæ pulmonem habẽt, quæcunq; quidem exanguem habent pulmonem, & concauũ ad formam fungi, hæc minus indigent reſpiratione. hoc probat ad experientia, quoniam talia multo tempore ſine reſpiratione permanere poſſunt, & quidem ſine corporis læſione. unde dicit. Quapropter multo tempore ſine reſpiratione poſſunt permanere, iuxta corporis ualitudinem. ſ. nõ læſa, nec ſuffocata. Deinde exponit quæ animalia pulmonem exanguem & fungoſum habeant, & dicit. Pulmonem aũt concauum habent omnia ouificantia: quæ ouipera dicuntur, ꝙ oua pariant: ut ranarum genus, & mydes. Sunt autem mydes mures amnici fluuiatileſq; in fluuijs degunt: inter quos ſunt ea animalia, quę apud uulgares noſtros luirię dicuntur. Tortucæ, quę ſunt teſtudines fluuiatiles: quæ multo tempore manẽt in humido, hæc dicuntur ab Ariſtotele amphibia animalia, quoniam manẽt in terra, & fugiunt ad aquã: inter quæ eſt hoa marina, & alia multa. Hæc. n. omnia ſunt quę parũ ſanguineum pulmonem habent & fungoſum: licet non oĩa hæc ſint ouipera ſolum. n. de ouiperis loquitur: nec ſunt exanguia: ſed pauci ſanguinis pulmonem habentia. Deinde dat cauſam quare hęc minus reſpiratione indigeãt. & primo ex parte qualitatis pulmonis, & dicit Pulmo enim modicã habet caliditatem, quoniam huiuſmodi animalia habent ipſum pulmonem pauci ſanguinis: & ideo non multa refrigeratione indigent. ſecundo aſſignat cauſam ex parte figuræ pulmonis: & lege igiť pro &, hoc pacto: & inflatus ipſe

multo aere propter concauitatem moeu illius aeris, qui intra concauitatem continetur, sanguinem & caliditatem cordis refrigerat: & facit permanere multo tempore sine noua respiratione corpus illæsum. Et quia quis posset dicere, hæc animalia refrigerari ab aqua ueluti pisces, refellit hoc, & dicit. Si tamen cogat quis ea stare submersa in aquis longo tempore illa detinens, omnia suffocantur: & hoc quia nullum animal talium suscipit aquam, sicut pisces. Patet igitur hæc animalia amphibia, tum figura pulmonis, tum qualitate, non egere multa respiratione: ut refrigerentur.

Quotquot autem sanguineum obtinent: spiratione magis indigent, propter caloris abundantiam.

Habentia autem pulmonem habentem sanguinem: omnia magis indigẽt respiratione, propter multitudinem caliditatis.

Nunc ostendit, quæ animalia magis respirent, & dicit. Habentia autem pulmonem habẽtem sanguinem, omnia magis indigent respiratione, & causam affert, & dicit. Propter multitudinem caliditatis, quæ multa refrigeratione indiget. Quo uero ad uerba attinet, per indigere magis respiratione, Aristoteles intelligit ea egere maiori respiratione in quanto, & frequentiori in numero, ut postea dicemus.

Cætera uero quæcunq; pulmone uacant: spirare non solent.

Aliorum autem quæcunque non habent pulmonem: nullum respirat.

Nunc ostendit quę animalia penitus non respirent, & dicit. Aliorum autem animalium quæcunq; non habent pulmonem, nullum respirat. Causa autem est, quoniã pulmo animalibus non datur, nisi ob eam refrigerationẽ, quę fit attractione & emissione aeris: attractione quidem aeris noui, & recẽtis, emissione uero, aeris antiqui prius attracti, & calefacti. Hæc autem aeris attractio & emissio fieri non potest, nisi per pulmonem, ut supponit nunc Aristoteles, & postea dicemus. ergo quæcunq; pulmonem non habent, non respirant.

Democritus igitur ille Abderitanus, nonnulliq; alij qui de spiratione tractarunt: nihil de cæteris animãtibus præfiniere, dixisse tamen uidentur quasi omnia spirandi usum haberent.

Democritus igitur Abderites, & quidam alij qui de respiratione dixerunt: nihil de alijs determinauerunt animalibus, uisi sunt tamen dicere: quasi omnibus respirantibus.

Cum Aristoteles supposuisset, quæ animalia respirant, & quæ non, & quæ magis, & quæ minus, nunc trãsit ad positiones ueterum, ut proposuit, & primo narrat positionem Democriti, & dicit. ꝙ Democritus & eius sectatores determinauerunt de respiratione, quæ tantũ conuenit animalibus habentibus pulmonem, & nihil de alijs: uerũ in eorum processu uidentur dicere omnia animalia respirare. unde dicit. Democritus igitur Abderites, & quidam alij qui de respiratione dixerunt, determinauerunt de animalibus habentibus pulmonem, & de alijs animalibus nihil determinauerunt. Addit ꝙ in eorum processu uisi sunt dicere hæc quasi omnibus animalibus respirantibus.

At Anaxagoras & Diogenes: simulac cuncta spirare dixerunt, de piscibus & ostreis quonam modo spirent, subdidere. Ac Anaxagoras quidem: pisces, cum per branchias humorem reddunt, aerem illum trahendo qui suo in ore fit, quòd nihil inane habeatur, spirare tradidit. Diogenes uero: eosdem, cũ aquã per branchias euomunt, ex eo humore qui ori circumquaque adiacet, aerem opera uacui in ore existentis trahere asseruit, quasi quidam aer esset in aqua.

Anaxagoras autem & Diogenes: omnia dicentes respirare, de piscibus & ostreis dicunt quomodo respirãt. Et ait Anaxagoras quidem. cum dimittunt aquam per brãchias, eum qui in ore factus est aerem trahẽtes respirare pisces. non enim esse uacuum ullum. Diogenes aũt: cum dimittunt aquam per branchias ex circumstante circa os aqua, trahere uacuo quod in ore aerem, tanquam inexistente in aqua aere.

Hic uero narrat positionem Anaxagoræ claçomenij, & Diogenis apollinatis, & dicit ꝙ isti cõueniunt in hoc ꝙ omnia animalia spirent, uerum quia de piscibus est aliqua difficultas, ponit eorum differentiam de respiratione piscium, & ostreorum: & dicit ꝙ Anaxagoras uoluit, ꝙ pisces cum emittunt aquam per branchias, aerem per os attrahunt, qui aer ex aqua factus est uirtute calidi. quod per os piscium exhalat ad aquam. Fit autem aer iste a calido agente in aquam, & ut repleat uacuum: exeũte enim aqua per brãchias remaneret uacuum intra pisces, nisi aer per os subintraret: ne igitur detur uacuũ intra pisces, emissa per branchias aqua, mox aer intrat, aer autem tractus refrigerat calidum: qd' est in piscibus. unde dicit. Anaxagoras autem & Diogenes: omnia animalia dicentes respirare, de piscibus & ostreis dicunt quomodo respirant, tanquam de eis de quibus est maior difficultas. hęc est eorũ conuenientia. Tunc ponit differentiam, & primo narrat quæ Anaxagoras dicit de piscibus, & dicit. Et ait Anaxagoras quidem, cum pisces emittunt aquam per branchias trahentes eum aerem, qui uirtute calidi factus est in ore piscium, respirant pisces, quoniam dicunt non esse dabile uacuum. Quo quidem ad positionẽ attinet, animaduerte ꝙ Anaxagoras supponit in ore piscium fieri aerem ab ipsa aqua: quæ in illo ore est, fieri dico aerem a calido piscium, ꝙ per os ad aquam exhalat tanq̃ ab agente: gratia uero replendi uacuum: ꝙ remanet aqua emissa per branchias, tanquã gratia finis. Quo uero ad uerba attinet, brãchias Aristoteles appellat brãchia in neutro genere, & sunt partes piscium: quibus pisces natant, quæ ponunt circa collum ueluti duæ fenestrę, uel alæ, de quibus dicemus postea. Hæc Anaxagoras. Diogenes uero supponit in aqua esse aerem, & non fieri de nouo a calido piscium, sed esse ibi factũ a natura, & tunc dicit, ut Anaxagoras. s. ꝙ aqua per branchias emissa. aer qui erat in aqua ori ꝓxima mox trahitur, ne detur uacuum unde dicit. Diogenes autem. s. Apollinates, ait pisces trahere aerem ex aqua circũstante circa os uacuo, hoc est uirtute uacui, qđ est in ore: & hoc dicit, quia credidit in aqua existere aerem a natura institutum propter hunc finem, ergo quantum ad respirationem isti uiri non differunt, quantum uero ad illum aerem differunt, quoniam Anaxagoras illum aerem de nouo fieri a calido oris piscium asserit. Diogenes illum factum esse prius existimauit.

Hæc autem; impossibilia sunt. Nam primo quidem: illi negocij partem alteram adimunt, quia id quod commune est, de altero solo enuntiant. id enim: uocatur spiratio. spirationis autem pars altera, inspiratio: altera, expiratio. de qua, quo pacto tales animantes expirent: nihil dicunt.

Hæc autem: sunt impossibilia. Primo enim: dimidium rei auferunt, propterea quòd dicunt commune in altero solo. respiratio enim uocatur. huius autem hoc quidem, inspiratio est: hoc autem expiratio. de qua nihil dicunt: quomodo expirant talia animalium.

Reprobat has positiones, & primo ostendit, ꝙ insufficienter, loquuti sunt de respiratione: quoniã respiratio est quoddam totum habens duas species. s. expirationẽ, quæ est emissio aeris prius attracti: & inspirationem quæ est attractio aeris recentis: modo isti loquentes de respiratione, solum de inspiratione loquuti sunt, quę est recentis aeris attractio: quæ fit per os, cum aqua per brãchias emittitur. unde dicit. Hæc autẽ solũ impossibilia: primo enim dimidium rei. s. respirationis auferunt. propterea ꝙ dicũt commune. s. totã respirationem in altero solo. s. in ipsa inspiratione, nihil dicentes de expiratione, de qua debebãt dicere. Cuius causam dicit. Respiratio enim uocatur: ergo

de illis debebant dicere. Exponit autem quot modis respiratio dicatur: & dicit. Huius autem.s.generis: quod est respiratio:hoc quidem, inspiratio est.s.qua intus aer recens trahitur hoc autem expiratio: qua aer prius attractus, extra expiratur: de qua nihil dicunt quomodo expirant talia animalium. Hæc est eorum insufficientia.

Nec uero, dicere quicquam possunt, nam quoties illæ respirant, qua respirarint, hac rursum expirent, et hoc semper alternatim factitẽt, oportet.

Neq; contingit ipsis dicere, cum enim respirauerint, hac qua respirauerunt, iterum oportet expirare, & hoc semper permutatim facere.

Qm̃ quia posset dicere, ꝙ licet nõ dixerint de expiratione, tñ faciie qs dicere poterit, cũ ex altero opposito facile alterũ intelligat, ideo Aristo.oñdit, ꝙ stãtibus his, quę dixerunt, nõ põt saluare expirationẽ, & supponit ꝙ eadẽ uia inspiratio & respiratio fit, ut patet in aialibus notis, nam per cannam pulmonis fit tractio aeris, quę est inspiratio, & emissio aeris, quę est expiratio, non qdem simul, sed permutatim, quatenus prius inspiratur, et postea expiratur, ut qñ erit tempus dicemus unde dicit. Neq; contingit ipsis dicere.s.expirationẽ, tũc accipit suppositionẽ, & dicit. Cũ enim pisces respirauerint.s.intus trahendo aerem, hac uia qua respirauerunt aerem trahendo, iterum oportet expirare emittendo aerẽ, & hoc semper permutatim, et nõ simul facere, ut postea dicemus, ne sese impediant.

Vnde accidit, ut simul ore aquam excipiant & spiritum reddant, at necesse est, occursantia, alterum alterum impedire. Deinde, cum aquam reijciunt, tunc per os aut per branchias expirant. Quare accidit, ut simul expirent & respirent, dicũt enim, tunc respirare ipsas. Cæterum fieri non potest, ut quicquam simul expiret & respiret. Quare si necesse sit quæ respirant expirare & inspirare, fieri uero nõ posit ut ulla earum expiret, patet neq; fieri posse ut ex eis aliqua respirandi munere fungatur.

Quare accidit, simul suscipere aquam secundum os & expirare aerem, necesse autem obuiantia, impedire alterum alterũ. Deinde, cum dimittunt aquam, tunc expirant secũdum ora aut secundum branchias. Quare accidit, simul expirare & respirare, tũc enim aiunt ipsum respirare. Simul autẽ respirare & expirare, impossibile. Quare si necesse respirãtia expirare & inspirare, expirare autem nõ contingit ullum ipsorum, palam est q; neq; respirat ipsorum ullum.

Hac suppositione stãte, argumentat, si expiratio est possibilis, tunc simul per os trahet aqua, & fiet expiratio, & emissio aeris, probo cõsequẽtiã, nam inspiratio fit, qñ per branchias aqua emittitur, ergo expiratio fiet qñ aqua per os trahitur. Secundum.n.eos aqua per os trahitur, & per branchias emittitur, si ergo cũ emittit aqua per brãchias, trahitur aer, cum tunc non possit aer emitti, ut suppositũ est, ergo tũc emittet aer per os, cum aqua trahetur per os, & sic aer & aqua sibi obuiantes, se impedirẽt, unde dicit. Quare accidit subaudi si expiratio est possibilis, simul suscipere aquã scdm os, & expirare aerẽ extra per os, nam si cũ aqua p brãchias exit aer p os intrat, cũ aqua p os intrabit, aer per os exibit, necesse autem (ut inquit) obuiãtia, impedire alterum alterum. Sed dices, ꝙ cum aqua exit per brãchias, tunc aer exit per os. Cõtra obijcit, qm̃ cũ aqua exit p brachias, aer intrat, ergo tũc nõ exit, alioquin simul fieret inspiratio & expiratio contra suppositionẽ, unde dicit. Deinde cũ pisces emittũt aquã per brãchias, si tunc subaudi expirãt emittendo aerẽ scdm ora, aut scdm brãchias (licet secũdum branchias nõ debeat emitti, qm̃ tũc nõ fierent per eandẽ uiã) si inquã p ora emittatur, accidit simul expirare, hoc est aerẽ emittere per os, & respirare, hoc est inspirare trahendo aerẽ per os, superfluit aũt ṽbum quare in greco, & consequentia patet, qm̃ tunc aiunt fieri ipsum respirare, hoc est ipsum trahere aerẽ, cum supple emittit, & sic simul erunt ambo. Modo simul respirare.s.trahendo aerem, & expirare expellendo aerem est impossibile. Tũc quasi epilogando concludit propositum contra eos, et dicit. Quare si necesse est omnia quæ respirare, facere utraq; scilicet expirare, & inspirare, & probatum est ꝙ nullũ eorum expirat, sequitur ꝙ nullum eorum respirabit, nec inspirabit, ꝙ est contra ipsos. Animaduertẽdũ ꝙ proteruus posset fingere ꝙ aer & aqua sese insequuntur hoc pacto, ꝙ cum aqua exit per brãchias, post illam aer q erat iam attractus, exit cõsequenter per brãchias ad aquam, & cũ exit aer per branchias insequendo aquam, intrat aer p os, & aqua per os insequit aerẽ, & sic fit expiratio, & inspiratio nõ p eandẽ uiã, sed per diuersas. Contra hoc supponit expirationem, & inspirationẽ fieri eadẽ uia nõ simul, sed permutatim, hoc supponit ex animalibus manifestis, nam si aer una uia intrat, & altera exit, non erit hęc respiratio, sed equiuoce, dicet. Præterea hęc respõsio est mere cõmẽtum, qm̃ ille aer nõ dat, ut postea dicemus.

Præterea q dicunt pisces trahere aerem ex ore suo, aut ex aqua per os, fieri nequit, non enim habent arteriam, q pulmone uacẽt, sed à situ oris continuo uenter est. Quare necessarium esset, ut uentre pisces eundem traherent, hoc autem, cætera quoque animalia factitarent, nunc uero, minime factitant.

Adhuc autem, dicere aerem trahere ex ore, aut ex aqua per os, impossibile, non enim habent arteriam, propterea q pulmonem non habent, sed statim uenter penes os est. Quare necessarium, uentre trahere, hoc autem, & alia utiq; facerent animalia, nunc autem, non faciunt.

Reprobat nũc suppositionẽ eorũ, supponebãt enim aerem quendã, Anaxagoras quidẽ factũ de nouo a calido oris, Diogenes existentem in aqua. Cõtra opponit, & primo accipit eorum suppõnem esse impossibilem, & dicit. Adhuc aũt dicere pisces trahere aerẽ ex ore, ut dixit Anaxagora qui uoluit ex calido oris fieri, & factum pisces illum trahere, aut ex aqua per os, ut uoluit Diogenes, qui dixit pisces trahere aerem, qui prius erat in aqua, impossibile est probat, quoniam pisces non habent arteriam, quæ est cannula persimilis cannulæ follis, per quã pulmo trahit aerem, propterea quòd pulmonem non habent. Quæcũq; enim pulmonem habent, etiam arteriam habent, est enim arteria instrumentum, quo pulmo trahit aerem, uelut cannulla follis, pisces autem nõ habent pulmonem, sed statim uenter eorũ est penes os, et nullus est locus inter os & uentrem, in quo pulmo stare posit, ergo si pisces trahunt aerem, eum trahent uentrem, quod falsum est, qm̃ sic quoq; & alia animalia idem facerent, nunc autem nõ faciunt, nullum enim est aial, ꝙ aerem uentre trahat, nõ ergo aer potest trahi a piscibus.

Sed & illi cum extra aquam sunt, aperte hoc idem facerent, at hoc, nullatenus facere uidentur.

Et si illa extra humidum essent, manifeste utiq; hoc facerẽt, uidentur autem non facere hoc.

Secundo idem reprobat, quoniam si pisces traherẽt aerem per os, cum illa essent extra humidũ, & extra aquas, manifeste utique hoc facerent, & uiuerent. Sed uidentur non facere hoc, illico enim cum extra aquas ponuntur. Moriunt suffocati, non ergo pisces per os trahunt aerẽ.

Item cum spirabilia omnia respirant spiritumq; trahũt, motionem quandam particulæ trahentis suboriri cernimus. Id quod in piscibus nequaquam euenit, nullam enim uentris partem motitare uidentur, sed branchias solummodo, siue in humore degant, siue in aridam inciderint, quo tempore palpitant.

Adbuc omnibus respirantibus & trabentibus spiritum, uidemus quendam motū fieri particulæ trabentis. In piscibus autem, non accidit, nibil enim uidentur mouere eorum quæ circa uentrē, nisi branchias solum, & in bumido, & in siccum incidentes cum palpitant.

Tertio idem reprobat, qm̄ in oĩbus animalibus quę inspirant & expirant, apparet motus cuiusdā pticulę trahentis. s. pectoris, ueluti in hominibus, cum. n. hō inspirat trahēdo aerē, inflatur pulmo, & pectus eleuat. Cū aūt expirat, aerē emittendo pulmo deprimitur, & pect⁹ etiam. At in piscibus nullus talis motus cernitur. nihil. n. uidentur pisces mouere eorum, quę sunt circa uētrē, nisi brāchias solū in humido, & cū in siccū incidūt, etiam brāchias mouent palpitando, igitur aerem non trahunt.

Adde q. rū ea quæ spirant, in aquis suffocata moriuntur, bullæ fiunt, spiritu uiolenter exeunte, ceu si quis testudines, aut ranas, aut aliquod aliud simile genus ui sub aquis detineat. At in piscibus tale quid, etiam si nibil inexpertum relinquas, minime contingit, ut intelligatur nullū spiritū illos deforis babere.

Adbuc, cum moriuntur suffocata in bumidis omnia respirātia, fiūt ampullæ, spiritu exeunte uiolenter, ut si quis cogat tortucas, aut ranas, aut aliquod aliud talium generum. In piscibus autem non accidit, experientibus omnem modum, tāquam non babentibus spiritum deforis ullum.

Quarto idem refellit, quoniam cum oĩa respirantia moriuntur suffocata in humidis, et intra aquas summersa fiūt ampullę quędā in superficie aquarum, fiunt dico spiritu, hoc est aere exeunte uiolenter ex fundo aque ad eius superficiem, qui aer erat attractus prius a talibus aĩalibus. Hic enim aer expulsus post suffocationem ad superficiē aquæ causat ampullas, ut si qs (ut inquit) cogat tortucas aut ranas, aut aliquid talium genere, & suffocentur in aquis, uidebit hoc. In piscibus aūt non accidit omnem modum experientibus suffocationem, non. n. si suffocenē in aquis, ampullæ cernuntur in superficie aquarum, & hoc quia nullū spiritum extra aquas habebant.

Porro illo eodem pacto quo pisces respirare dicunt, ipsi quoque bomines demersi respirare possent. Nam si pisces aerē e circūfuso bumore in os attrabant, cur non idem facerent & bomines & cætera animalia, & aerem qui ab ore proueniat baud secus q̄ pisces traberent? Quare si illa fieri possent, & bæcquoq; at quoniam bæc fieri non pñt, certū est neq; illa fieri posse.

Et q̄uo dicūt fieri respirationem ipsis, contingit & bominibus existentibus in bumido accidere. Si. n. pisces trabunt ex ea quæ in circuitu oris aqua, propter quid boc non utiq; facerent & bomines & alia animalia, & eū qui ex ore utiq; traberent silr piscibus? Quare si quidem & illa essent posibilia, & bæc essent, quoniā aūt non sunt palam q. neq; in illis est.

Quinto idem refellit, qm̄ q̄uo dicūt ipsis piscibus fieri respirationē per tractū aeris ab ore, aut de nouo factū, aut in aqua exñtē, eo mō cōtingit accidere hoĩbus exñtib⁹ in humido, & aĩalibus etiā aliĵs. Si enim pisces (ut inqt) trahunt ex ea aqua quę est in circuitu oris aerē, pp̄ quid non utiq; hoc facerēt & hoĩes, et alia aĩalia, et sic eū aerē traherēt q ex ore silr ipsis piscibus? Quare (ut inquit) siqdē et illa essent possibilia, & hęc essent possibilia in hominibus, qm̄ aūt hęc in hoĩb⁹ nō sunt possibilia, palam q neq; in illis piscibus est possibile.

Ad bæc si respirant, cur in aere intereunt, & instar eorum quæ præfocantur palpitare uidentur? non enim alimenti inopia, boc illis euenit.

At bæc autem pp quā causam in aere moriuntur, & uidentur palpitare sicut suffocata, siquidem respirāt? nō etenim utiq; alimenti indigentia, boc patiuntur.

Sexto, isti nō pñt assignare cāz quare pisces ĩ aere moriuntur, ideo dicit. Ad hęc autem propter q̄ cām in aere moriuntur, & uidētur palpitare, sicut suffocata animalia, siquidem respirant? quasi innuat nullam posse reddi rōnē, nisi quis dicat illa mori defectu nutrimenti, quod refellit, & dicit Etenim non utiq; defectu nutrimenti hęc moriūtur. Et ratio est, qm̄ pisces interdum longo tempore stant in aqs sine nutrimento, & quidem maiore quā stent in arida, & tamen in aqua nō moriuntur, ergo nec in arida.

Quā uero cām Diogenes astruit (dicit. n. eos in aere, aerē nimiū trabere, in aqua, modicū. ob idq; emori) stulta est. Etenim, in pedestri genere boc idē contingere posse oportebat, nunc autem, nullum pedestre animal suffocari uidetur, eo quod uebementer respiret.

Quā. n. dicit Diogenes cām, stulta, ait. n. q. aerē multū ualde trabūt in aere, in aqua aūt moderatū, & pp boc mori. Etenim, ingressibilibus oportebat possibile esse boc accidere, nūc autem, nullum, eo q. ualde respiret, suffocatur gressibile animal.

Inducit defensionem Diogenis, & dicit. Quam enĩ causam dicit Diogenes pro respiratione ad hoc, stulta est. Ait enim q cum ponūtūr in aere pisces extra aquas, aerē multū ipsis improportionalem ualde trahunt, in aqua aūt moderatum & proportionalē, & propter hoc qs in arida trahūt aerē improportionalē eis, asserit eos mori. Cōtra hoc obĵcit, & dicit, quod hęc cā est stulta, et sine ratione, ac uolūtaria, cui⁹ cāz dicit. Etenĩ ĩ gressibilib⁹ oportebat esse posse hoc accidere, ut. s. aliqñ aerē ualde multū traherent, nūc aūt nullū gressibile aĩal eo q ualde respiret, suffocatē, ergo nec. qa pisces ualde respirāt, debēt suffocari. Est igr̄ cā hęc uolūtaria, si nō det rationē cur magis in piscibus, & non in cęteris animalibus, hoc accidat.

Præterea, si omnia respirant, clarum est et insecta quoq; animalia respirare, at plurima ex eis, diuisa nō modo in duas parteis, sed etiam in plureis, uiuere cernuntur, ceu scolopendræ quas centipedas nuncupant, quæ, qualiter, aut quo fieri potest ut respirent?

Adbuc autem si omnia respirant, palam q. & entoma animaliū respirant, uidentur autem ipsorum multa decisa uiuere, non solum in duas ptes, sed & in plures, ut quæ uocantur scolopendræ, quæ, qualiter, aut quibus contingit respirare?

Nūc refellit illud in quo Anaxa. & Dioge. cōueniūt. s. q oĩa animalia respirent. Cōtra obĵcit, & dicit. Adhuc aūt si oĩa aĩalia respirant, palā q & entoma aĩalia respirabunt, hoc aūt falsum est, qm̄ ipsorū multa decisa uiuūt, saltē aliquo tpe, nō solum si decidanē in duas ptes, sed etiam in plures, ut quæ uocantur scolopēdrę, iō quęrit, q̄ dic mihi quęso qualr, & quibus pticolis cōtingit ipsa respirare. Oportebit. n. eas pticulas hr̄e pulmonē, et uocalē arteriā, qd̄ falsum esse supponit, qm̄ tūc in diuersis partib⁹ decisis esset pulmo, & uocalis arteria. quæ cum sint falsa, falsum est oĩa aĩalia respirare. Quo uero ad uerba attinet, scolopēdra aĩal est, quod dr̄ sentipes, quę reperiē terrestris, & marina, hæc enim nō respirat ut testaē Aristo.

At uero nec partium interiorum experientiam babuisse, nec accepisse cuncta naturam moliri alicuius gratia, causa potissimum fuit quamobrem baud recte de ipsis dixerint, inuestigando enim cuius gratia respiratio animalibus adiuncta sit, & in partibus boc idē ut in branchijs & pulmone inspiciendo, ocyus utiq; causam ipsam inuenissent.

Causa autem maxime non dicendi bene de ipsis, q. inexperti erāt earum quæ intus partium, & non accipiebant gratia alicuius naturam omnia facere, quærentes enim cuius gratia respiratio animalibus existit, & in particulis boc inspicientes, ut in brāchijs & pulmone, inuenissent utiq; uelocius cām.

Refutata.

Refutata põne, nunc assignat cãm, ob q̃ in errorẽ lapsi sunt, & asserit duplici de cã esse emersos ad hos errores, prima qdẽ, qa ignorauerũt anathomiã partium interiorũ, ut pulmonis arterię, & cæterarũ, quę seruiũt ad refrigerationẽ, secũda ṽo, quia ignorauerũt cãm finalẽ. Credebãt enim naturã nõ agere pp finem, si. n. hęc duo sciuissent, ad errores hmõi non fuissent detrusi, unde dicit. Cã autẽ maxime nõ dicendi bñ de ipsis. s. expiratione, & inspiratiõe, prima quidẽ est, q inexperti erant earũ partiuꝫ, quæ sunt intus, ut pulmonis, & arterię, & etiam brãchiarũ, scđa ṽo causa est, q nõ accipiebãt gr̃a alicuius naturam oĩa facere. Ex his duabus causis errauerũt. Nã si quæsiuissent cui⁹ gr̃a respiratio aĩalibus existit, et inspexissent in particulis, ut in brãchĳs & pulmone, inuenissent utiq̨ cãm ueloci⁹ ueritatis. Hęc de causa errandi.

Cæterum Democritus quæ spirant ex respiratione quippiã consequi asseruit, inquiẽs eam prohibere ne anima extrudatur, non tamẽ quasi natura id huiusce gratia fecerit, quicquã dixit, in plenum enim, ut cæteri. Naturales, ita & hic quoq; huiusmodi causam minime attigit.

Democritus autem q. quidem ex respiratione accidit aliqd respirantibus dicit, inquiens prohibere extrudi animam, nõ tamen ut huius quidem gratia fecisse hoc naturam quicquam dicit. Omnino enim sicut & alij physici, & iste nihil tetigit talem causam.

Nũc narrat opĩonẽ Democriti, & quousq; puenit, & dicit, q Demo. usq; ad hoc puenit ut dicat q ipsis respirantibus ex ipsa respiratione aliqd accidat, inquiens. s. respirationem prohibere extrudi aĩam a corpore, ergo aliqd dixit, quo necessariã esse respirationẽ dixit. Nõ tñ dicit qcq̃, ut huius gratia fecisse hoc naturã tanquã pp finẽ, oĩno. n. sicut & alĳ physici, & iste nihil tetigit de tali causa finali ergo Democritus peruenit ad dicendum aĩam nõ extrudi a corpore pp respirationẽ, nõ tñ peruenit ad dicendũ respirationẽ esse finalr̃ ut aĩa ne extrudat̃ a corpore, qm̃ ipse nihil dixit de finali cã, ueluti nec alĳ physici.

Sed primas illas rotundas figuras, calorem, & animam esse dicit. Quæ ubi perclitari occipiunt, ac continente exprimente, foras protrudantur, succursum auxiliumq; respiratione fieri, in aere enim grandẽ numerum talium esse, quæ ille mentem animamq; appellat. Ac respirante quidem animali, & aere ingrediente, ea pariter ingredi, & cõpreßioni resistendo animã quæ in eo est, egredi prohibere.

Dicit aũt q. anima & calidum, hæ primæ figuræ sphæricarum. Segregatis igitur ipsis à continente exprimẽte, auxilium fieri respirationem inquit, in aere enim multum numerum esse talium, quæ uocat ille intellectũ & aĩam. Respirante igitur, & ingrediente aere, coingredientia hæc & probibentia expreßione, probibere in aĩalibus existentem animã pertrãsire.

Quæ dixerat, declarat, ubi supponẽdũ apud Democritũ aĩaꝫ idẽ eẽ qđ calm̃ i ipso aĩali. Ampli⁹ supponẽdũ aĩaꝫ qđ est calidũ, esse figurã sphęricã, ɔpositã ex atomis sphęricis, quo. n. est res sphærica, ex atomis sphæricis eã cõponi asserit, & quo cõponit̃ ex atomis sphæricis, figura est sphęrica. Hac suppõne stante dicit, q cum atomi ab aere nos cõtinentẽ exprimunt̃ intra corpora nr̃a ingredientes, tũc fit inspiratio, quę est attractio atomorũ, hęc aũt attractio (ut inqt) fert auxiliũ, q̃ eo⁹ igrediẽtes atomi cõprimũt aĩam intus, ne exeat, & sic est cã, ne extrudat̃ aĩa, unde inquit. Dicit aũt Democritus, q aĩa & calm̃ hæ primę figurę sphęricę sint. Hęc est suppõ in uia Democriti. Est. n. aĩa idẽ qđ calidũ, & ideo aĩa figura sphęrica est, ex sphæricis atomis cõposita. Hac suppõe ɔcessa, infert opĩonẽ Democriti, & dicit. Igit̃ ipsis atomis segregatis ab aere nos cõtinente exprimente eas intra nr̃a corpora, auxilium. i. ne aĩa exeat, fieri respirationẽ quæ est attractio atomorũ, inqt.

Et ne qs dubitet de loco atomorũ, interponit, ubi sint atomi, & dicit. In aere. n. ait multum numerũ esse talium atomorum, quas atomos, uocat ille intellectum, & aĩam pp tenuitatẽ & spiritualitatẽ earum. Tũc cõcludit opĩonẽ, et dicit. Respirante igit̃, hoc est ingrediente aere, ait hæc atomalia corpora coingredientia intra nos, & expręssionem ac exitum aię prohibẽtia prohibere animam existẽtem in animalibus pertrãsire extra. Atomi. n. intrãtes, aĩam intus comprimunt, & cõpellunt eam intus permanere, & non exire. Patet igit̃ quõ per inspirationem prohibetur animã extrudi. Quo ṽo ad ṽba attinet, aer, qui emittit atomos intra corpora nr̃a, exprimẽs atomos dr̃ a Democrito, qm̃ atomi ab eo uñr separari.

Atq; ob id, in respirando & expirando, uitam & mortem consistere, nam cum id quod nos ambit comprimẽdo euincit ac superat, nec ei præterea id q. deforis ingreditur resistere potest, cum animal spirare nequeat, tum accidere morte animal occupari, mortem enim esse, eiusmodi figurarum é corpore digressum qui exprimente eo q. continet, proueniat.

Et propter hoc. in respirando & expirando esse uiuere, & mori, cum enim præualuerit continens comprimẽs, & non amplius deforis ingrediens potest probibere, non potente respirare, tũc accidere mortẽ animalibus, esse. n. mortem, taliũ figurarum ex corpore exitum ex cõtinẽtis cõpreßione.

Ex hoc cõcludit in quo uita & mors stẽt ẜm Democritũ, & uerba sunt obscura, & manca, licet sentẽtia sit clara. Dictum est. n. uitam stare per hoc, q aĩa permanet in corpore, permanet autem in corpe ingressu atomorũ eã comprimentium intus. Mors aũt est exitus aię, exit aũt aĩa, cũ atomi non amplius intus ingrediuntur, sed extra expelluntur, obscure tamen hęc dicit, unde inquit. Et propter hoc in respirãdo, hoc est in inspirãdo, & expirãdo sit esse uiuere, & mori. Exponit aũt quõ fit mori, qm̃ dictum est quõ fit uiuere, & dicit. Cũ. n continens aer in cõprimẽdo nr̃m corpus circũcirca preualuerit, & quod deforis ingredit̃ intus. i. & atomus quæ ab extra ad intra proficiscit̃, nõ amplius põt aĩam ꝓhibere, qa fortiores sunt atomi in exiẽdo, q̃ extraneę in intrando. Tũc ipso aĩali nõ potẽte respirare, hoc est int⁹ trahere aerẽ, necesse est accidere mortẽ aĩalib⁹. q. d. cũ aer ɔtinẽs est potiẽtior i cõprimẽdo atomos, q̃ in exprimẽdo illas int⁹, mors euenit. Cã aũt est, qm̃ mortẽ eẽ ait exitũ taliũ figurarũ. s. calidi et aię, q̃ fuerũt intus detẽte, ex ɔpręssiõe cõtinẽtis, atomos extra pellẽtis. Quo ṽo ad ṽba attinet, aer mittẽs atomos p os dicit̃, exprimẽs atomos, aer ṽo circũdãs corp⁹ nr̃m, et aliud ɔprimẽs dr̃ cõprimẽs atomos exire. ergo mors accidit cũ aer ẽ fortior in cõprimẽdo q̃ in exprimẽdo. In cõprimẽdo qdẽ eas extra, q̃ exprimẽdo eas intus, hoc pacto ṽba hęc lr̃ẽter exponẽdo, pñt hr̃e sensum, si n autẽ tibi aliter uidebit̃, expone.

Causam uero quamobrem necessarium sit cuncta emori, nõ tamen quouis tempore sine lege ulla, sed secundum naturam senectute, præter naturam uiolẽtia, nequaquam declarauit. At q. explicuisse oportuit, cũ alias id fieri uideatur, alias non uideatur, utrũ cã extrinsecus petenda sit, an intrinsecus.

Causam aũt quare omnibus quidem necessarium mori, non tamen quãdo contingit, sed secundum naturam quidem senectute, uiolentia autem præter naturam, nihil demonstrauit, quãuis oportebat, quoniam aliquando quidem uidetur hoc fieri, aliqñ aũt nõ uidetur, utrum cã extrinsecus est, an intus.

Cõtra Democri. isurgit, & primo oñdit insufficiẽtiã ex parte assignationis causæ mortis, quoniam cum mors sit duplex, marcedo & uiolentia. Democritus ex his, quæ dicit, bene potuit fingere cãm mortis, quæ est marcor, seu imbecilitas, non aũt cãm uiolentię unde dicit. Causam aũt, q̃re oĩb⁹ qdẽ necium sit mori subaudi potuit dicere, nõ tñ potuit dicere qñ mors ɔtingit, et dato, q potuit dicere qñ

cõtingit,solũ potuit dicere cãm eius, quę secundum naturã cõtigit in senectute.s. ppter imbecillitatẽ, qua nõ põt amplius atomi intus trahi. Eius vero mortis quæ uiolenta cõtingit pręter naturã,nihil demonstrauit,nõ.n.hęc ex imbecillitate attractionis fit, & tamen oportet assignare cãm, quoniam aliqñ quidem vẽ hoc fieri,ut cum moritur aial uiolẽter, aliquãdo aũt nõ vr̃,ut cũ moritur morte naturali, & nõ dixit utrum causa sit extrinsecus,an intrinsecus,igitur insufficiens est assignare causas mortis.

Sed nec de spirationis primordio quænam causa sit, interiorne an exterior, quicquam dixit.

Non dicit autẽ neq; de principio respirandi quid causa, utrũ intrinsecus, an extrinsecus.

Scd͡a Democriti insufficientia est,q͡a non exponit principium respirandi quæ causa sit,utrũ intrinsecus manens, an extrinsecus,quod debuit exponere.

Non enim mens ea quæ forinsecus sit, præsidium illud seruare potest,sed spirationis motusq; initium intrinsecus ortum habet, quasi id quod continet uim nullam afferat.

Neq; enim qui deforis intellectus, seruat auxiliũ,sed intrinsecus principium respirationis fit & motus, non ut inferente uim continente.

Tertio nõ uidetur uerum q atomus, qui est intellectus existens in continente ipso sit ferens auxilium sui interitu compræssiuo,quoniam hic est motus uiolẽtus. Violenter.n intrat aer intus ferens atomũ compręssiuũ. At principium motus & respirationis nõ fit quasi cõtinente inferẽte uim pellendo atomum intus,unde dicit,& lege enim,pro etiã, hoc pacto.Et neq; qui deforis intellectus.s.atomus q͡ intellectum appellat,intrãdo corpora nr̃a, seruat auxilium, quoniam esset hęc cõseruatio uiolẽta, sed principium respirationis & motus fit intrinsecus.s.naturale,nõ ut cõtinẽte uim inferente. Est igit̃ rõ q atomus non fert auxiliũ, quoniam tunc respiratio esset motus uiolentus, secũm de hoc erit quæstio postea.

Absurdum quoq; & illud est,sit q ambit cõprimere & q ingreditur dilatare. Quæ igitur ille dixit & quo,feræ hæc sunt.

Incõueniẽs aũt, & simul cõtinens comprimere & ingrediẽs dilatare. Quæ igitur dixit & quomodo, fere hæc sunt.

Tertio uidet̃ absurdum q continẽs aer ferẽs atomũ cũ intrat nos cõprimat,quoniam uidemus aerẽ cũ intrat esse causam dilatationis,ergo tũc nõ cõprimit,unde dicit.Inconueniens autem est & simul continere.s.aerẽ cõprimere, & ingrediens dilatare. Videmus enim cũ intrat dilatare,quare nõ cõprimat. Quo vero ad uerba attinet, aer intus suscepto dr̃ cõprimere aiam, quatenus exprimit i illã atomos cõprimẽtes ipsam,circũdans vero nos, dicit̃ ꝯprimere eas atomos ad expulsionẽ. Tũc & epilogat.d.quę igitur dixit,et & quomodo,ferę hęc sunt.

At si uera esse quæ prius dicta sunt, et nõ oĩa aĩalia spirare arbitrari oporteat,non de qualibet morte causam hanc dictã esse,sed ijs solum quæ spirandi usum habeant accommodari debere,existimandum est.

Si autẽ oportet putare uera esse prius dicta, & non omnia animalia respirare,non de omni morte cãm putandum dictã esse hanc,sed solum in respirantibus.

Cũ oñdisset opionis Democriti insufficiẽtiã,nũc oñdit eius falsitatẽ.Et primo oñdit q nõ bñ dixit Demo.de cã mortis,& inqt.Si aũt opz putare vera esse prius dicta, maxime q nõ oĩa aĩalia respirẽt,nõ de oĩ morte.s.oĩum aĩaliũ putãdũ est cãm dictam esse hãc,sed solũ in respirantibus,& sic qd' dixit Democritus,nõ est uniuersale.

Sed ne his qdẽ recte Id aũt liquido constat, p ea quæ cõtingũt, et eiusmodi quorũ experiẽtiã oẽs habere uidẽtur. Nam per æstũ calidiores effecti, ut respiratiõe magis indigẽt ita crebrius spirãt. Cõtra cum circũfusus aer algidus est, & corpus cõtrabit atq; cõdensat, tunc accidit spiritum retineri. Atqui, oportebat tunc aerẽ deforis ingressum, cõpressionem, prohibere. Nũc uero, contra res agitur. Quoties enim non expirantibus hominibus caloris magna uis collecta fuerit, tunc respiratione indigẽt, necessariũ aũt est, ut inspirando respirent. Porro, æstuantes sæpius respirare solent, quasi id agant refrigerij gratia, quo tẽpore fit, ut q dici solet, ignis ad ignem addatur.

Quinimmo, neq; in his bene. Palam autem, ex accidẽtibus, & talibus quorũ habemus oẽs experiẽtiã. In æstibus.n. calefacti magis, & respiratione magis indigemus, & spissius respiramus oẽs, cum aũt quod in circuitu, est frigidum, & constringit & compingit corpus, detinere accidit spiritũ, quãuis tũc oportebat, deforis ingredientẽ prohibere cõpressionem. Nũc aũt, fit contrarium. Quando enim multum ualde congregatum fuerit calidum, non expirantibus, tunc indigent respiratione, necessarium autem, inspirãtes respirare. Estuãtes aũt, frequenter respirant, tanquã refrigerationis gratia respirantes, quando, q dicitur, facit ignem super ignem.

Secundo ostendit q nõ bene in aĩalibus respirantibus assignauit cãz respirationis,et hoc pponit,& dicit. Quinimmo neq; in his.s.aĩalib' respirantibus bñ; respirationis cãm assignauit.Proponit aũt hoc oñdere ex experientia, q̃ nos habemus de aĩalib' notis,& dicit.Palã aũt,ex accñtibus,& talibus aĩalibus,quorũ oẽs habemus experientiam. Tũc argumẽtat̃,data opinione Democriti, tũc in hyeme, & in forti frigido,frequẽtius respiraremus, probat̃ ꝯñtia, quoniam cũ cõtinẽs nos est magis frigidũ magis corpus nr̃m cõprimit,poros coartãdo,& magis claudẽdo, & cũ corpus magis coartatur,atomi magis extrudunt̃, & quoniam tũc magis atomi extruduntur,magis egemus inspiratiõe,ut atomi intus seruent̃,ergo tpe frigido magis, & spissius respiraremus.Cuius cõtrariũ docet experiẽtia. Aristo.igit̃ primo proponit cõsequẽtis falsitatẽ,& dicit. In ęstibus.n.calefacti magis,& respiratione magis indigemus & spissius respiramus oẽs.Sũpsit aũt scd͡m quasi expositionem primi, æstate.n.egemus respiratione magis in numero,non in magnitudine,ideo dixit.Et spissius respiram' oẽs, cũ aũt qd' in circuitu est frigidũ,& cõstringit & cõpingit corp' detinere accidit spiritũ,hęc est falsitas ꝯñtis. Ostẽdit postea q opz oppositũ dicere fm Democritũ, & dicit q̃uis tũc.s. stante põne Democriti, opz atomũ deforis ingredientem prohibere cõpressionẽ,nã frigidũ cõprimẽs corpus cogit atomos exire,ergo ne exeant,egemus inspiratione ut trahant̃ atomi,& aduersent̃ eis,q̃ sũt intus,ne exeãt. Nũc aũt (ut dcm̃ est) fit ꝯtrariũ,qñ.n.multũ ualde ꝯgregatũ fuerit calidũ.s.ęstate,nõ respirãtib',tũc aĩalia indigẽt respiratione,et aeris tractione,& quoniam necessariũ est inspirãtes respirare,fit ut ęstate respiremus. Assignat aũt cãm cur ęstate frequẽter respiram',& soluit qõnẽ difficilẽ,est.n.qõ cũ interiora hyeme sint calidiora, ęstate frigidiora. Vẽtres.n. hyeme & uere calidissimi sunt, ut Hippocrates inqt. Cur æstate spissiori respiratione egem'. Rñdet Aristo.& dicit. Estuantes autem,frequenter respirãt, quoniam sumus respirantes,& intus trahentes aerem refrigerationis gratia, modo in æstate cũ trahimus aerem,cum ille sit æstuans, trahim' ignẽ.s.aerem calidum super ignẽ.s.super interiora calida, quæ licet non sint ita calida sicut hyeme, tamen aer tractus,cum sit calidus,ignis uidetur igni addi, & hoc dicit. Qñ,qd' dẽ.s.respiratio facit ignẽ sup ignem. Licet igit̃ ex parte rerum refrigeratarum maiori & spissiori refrigeratione egeremus in hyeme,quia tamen una aeris attractione magna fit refrigeratio,cum aer sit frigidissimus,tamen ex parte aeris refrigerantis æstate spissiori egemus refrigeratione, quoniam non possumus una tunc refrigeratione refrigerari, cum aer tractus sit igneus, & sic uidetur addi ignis igni. Quo vero ad uerba attinet, animaduerte, quòd inspiratio tempore frigido est maior in magnitudine,

tudine, q̄m una inspiratione trahimus magnā portionem aeris, sum⁹.n.tūc fortiores, & uirt⁹ tractiua est pollentior. In ęstib⁹ inspiratio est frequētior in numero, & minor in magnitudine, minor qdē, q̄m in ęstib⁹ uirt⁹ est debilior aliīs paribus, frequētior ūo in numero, q̄m aer tract⁹ parū refrigerat una refrigeratione, idō numero refrigerationū recōpēsat necessitas, ppea dixit, estuātes frequēter respirāt.i. īspirāt, & nō dixit magis īspirare. Sed dices cur aīalia habentia pulmonem magis tractione aeris refrigerant quā tractione aquę. Dicendum hoc esse pluribus de causis, prima qdē ex pte inspirationis, q̄m aer meli⁹ & magis tract⁹ herere vr̄ cordi & pulmoni q̄ aqua, cū facilius trahat, mō licet aer nō sit aqua frigidior, tn̄ adherētia & ppinqtate meli⁹ refrigerat. Secūdo ex pte expirationis, q̄m aer facilius cordi herēs facilius pōt ab eo remoueri, non sic aqua sui crassitie, & spissitudine, & sic facili⁹ pōt expirari. Tertio rōne facilis expāsionis sup ipso pulmone, & ei⁹ sanguine, cū facile possit expādi supra sanguinē pulmonis, facile pōt refrigerare, nō sic facile aqua expādit. Quarto rōne immixtionis cū sanguine pulmonis. Aer.n tract⁹ & expāsus cū sanguine pulmonis, quę refrigerat, nō miscet sanguini, sicut nec cōiunctus aquę miscet aquę, sed si aq̄ misceret sanguini pulmonis, nō posset expirari, qn expelleret sanguini mista. Vltimo pp aeris leuitatē, aqua.n. grauis existens non facile a pulmone expelleretur. Aer contra sui leuitate facile repellitur a pulmone. Patet igit̄ multiplex causa.

Illa uero circularis pulsio quæ in Tymæo scripta est, de cæteris animantibus nihil definiuit quo pacto, eodem ne an alia quadam ratione, ipsa suum calorem tueantur atq; conseruēt. Nam si solis pedestribus spiratio adiuncta sit, causa dici debuit cur solis competat, si uero etiam alijs insit, sed modus differat, & de hoc quoq; determinandū fuit, si cūcta spirare poßint.

In Tymæo autem scripta circūpulsio, et de alijs animalibus nihil determinauit quo modo ipsis calidi fit salus, utrum eodem an propter aliam aliquam causam. Si enim solis campestribus quod respirationis existit, dicendum cām quare solis, si aūt & alijs, modus autem alius, & de hoc determinandum, si quidem poßibile respirare omnibus.

Hic narrat pōnē Platonis, & reprobat. Vbi aīaduersione dignū, q Plato uoluit inspirationē p maiore pte fieri circūpulsione aeris, dixit.n cū aer int⁹ manēs calefact⁹, expellitur p os q mox ali⁹ circūstās corp⁹, nō solū p os, sed p carnis & pectoris poros subintrare, ne det̄ uacuū & recessu primi, & sic fit inspiratio. Cōtra obijcit Aristo. primo, qa hęc positio est insufficiēs. q̄m cū dixit circūpulsionē eē cām inspirationis, solū i aīalib⁹ cāpestrib⁹ & pfectis, id dixit. De impfectis aūt, & aquatilib⁹, nō est locutū, unde ōndit ei⁹ opionis multiplicē insufficiētiā, & dicit. In Tymęo aūt scripta est circūpulsio, subaudi, qua fit inspiratio aialib⁹, & de alijs aialib⁹.s. impfectis, & aquatilib⁹ nihil determinauit quō ipsis calidi sal⁹, fit, quę est refrigeratio, utrū eodē.s mō p circūpulsionē, an pp aliquā aliā cām, hęc est prima insufficiētia. Deinde ōndit & secūdā, & dicit. Si.n. id, q respirationis est, solis cāpestrib⁹ existit, & nō aquatilib⁹. Dicēdum est cām quare solis respirationis munus existit. Sūpsit autē (vt superius dixit) respirationē pro inspiratione, quę est aeris attractio. Deinde ostendit tertiā insufficientiā, & dicit. Si aūt inspirationis mun⁹ etiā alijs.s. aquatilib⁹, & impfectis inest, & de hoc determinādum, si qdē est posse oībus respirare, hoc est inspirare. Quo ūo ad ūba attinet, aīaduersione dignū, q circa aīal cāpestre aer circūdat tāquā locus ipsum cōtinēs, nō mō a pte posteriore, sed etiā a pte anteriore, & sursum & deorsum, & in dextris, & in sinistris. Quare imaginat̄ Tymęus cū aer pri⁹ intra pręcordia fit calefactus, mox, ne det̄ uacuū subintrare aerē nouū, & qdē per oēs porositates tot⁹ corporis, & p os, & p poros pectoris, & p poros tot⁹ carnis, intrās aūt subcedit in locū prioris, ne det̄ uacuū. Hūc ergo aeris introitum p tot uias Plato in Tymęo circūpulsionē appellauit, & inspirationē, circūpulsionē quidem quoniā aer circūpellit̄ quasi ui ab ipsa natura, ne detur uacuū. Inspirationem ūo, quatenus inspiratus in præcordia, refrigerat. Hęc de insufficientia opinionis.

Præterea, modus causæ fictitius est, nā cum calor foras per os egreditur, circūfusum nobis aerem pelli asserit, & latione cōceptā eodem per carnes quæ raræ solutæq; sunt interlabi unde calor interior exiuit, propterea q nihil uacuū sit, cum sibi mutuo circūobsistant, ubi uero calefactus sit, rursum egredi per eūdem locum, & intro per os repellere, calidum illum aerem qui prius foras excidit, atque id respirando, & expirando cōtinue semper fieri.

Adhuc autem, & fictitius modus causæ, exeunte extra calido p os, ambientem pulsum aerem latum incidere in eundem locum ait per raras existentes carnes unde quod intra exierat calidū, propterea q nihil est uacuū, antiperistasim patiētibus inuicem, calefactum autem, iterum exire secundum eundem locū, & circūpellere intro per os aerē excidētē calidū, & hoc utiq; perseuerare semper faciētes respirātes & expirantes.

Scdo obijcit, q mod⁹ iste Platonis fictiti⁹ sit, & pbat ipm esse fictitium narrādo opionē & modū, q Plato dicebat fieri inspirationē & expirationē, nō.n. curauit dicere cāz, quare sit fictiti⁹, qa uolui: ex sola opionis narratione appere fictionē, q̄m ex sola pōnis narratione appet q inspiratio & expiratio nō fiāt penit⁹ eadē uia, primo ergo ppenit q sit fict⁹ & dicit. Adhuc aūt & fictiti⁹ mod⁹ causę est, q dicit inspirationē & expirationē fieri. Deinde exponit modū, ut ex ipso pateat, qd̄ sit fict⁹, & dicit. Exeūte n. aere calido p os, ait aerē ambiētē pulsū a natura, & latū et motū q̄si ui ab illa incidere ī eūdē locū, vn̄ calm, qd̄ intra erat, exierat, īcidere dico p carnes existētes raras, et ī eūdē locū, ppea qd̄ nihil sit uacuum, hęc aūt dicebat utrisq; aeris portionib⁹ quasi antipistasim patiētib⁹. Prim⁹ enī aer calid⁹ erat Secūdus ūo fridus, & sic inter eos uidebat̄ q̄si q̄dā antipistasis, hoc est q̄si q̄dā actio uni⁹ ɔtrarij in alterū. Dicebat ēt denuo aerē nouū ī locū prioris uenietē, calefieri, et calefactū iterū exire fz eūdē locū, p quē primus exiuit. & dicebat aliū aerē nouū circūpellere aerē calidū, qui intro p os excidit, & exit, & hoc utiq; pseuerare & fieri uicissim dicebat, donec st̄ hoīes respirātes, hoc est inspirātes, et expirātes. Et sic p narrationem pōnis uoluit hr̄e modū ei⁹ eē fictitiū. Quo ūo ad pōnē attinet, aīaduertē qd̄ Plato uoluit inspirationē fieri circūpulsione. Circūpulsionē aūt, nō solū fieri p porositates pectoris & carnis, sed etiā p os. Expirationē ūo dixit fieri solū p os, cū aer calefactus p cānā intro ɔtētā excidit extra, & sic Plato nō asserit īspirationē, & expirationē fieri penit⁹ p eādē uiā, & quantū ad hoc Aristo. uoluit modum causę esse fictitium, q̄m fictio est dicere hęc nō fieri eadem uia.

Euenit aūt hisce q sic arbitrantur, expirationem prius fieri quam inspirationem, argumento, quod hæ alternatim fiant. At morientes, expirant. Quare necessarium est, inspirationem uicem subire principij.

Accidit autem sic putantibus, prius expirationem fieri quā inspirationem, signum autem, quoniam fiunt adinuicē hæc uicissim. Morientes autem, expirāt. Quare necessarium, esse principium, inspirationem.

Cū ōndit q Platonis modus est fictitius inquantū asseruit expirationem, & inspirationem nō fieri eadem uia. Nunc ostendit pōnem illam esse falsam quo ad ordinē, q est inter inspirationem & expirationem. Et argumentatur q data hac positione expiratio esset prior in aīalibus quā inspiratio, ɔñtia patet, q̄m secundum ipsum aer nō trahit̄ ad locū prioris, nisi prior cedat, & nō detur uacuum. Ergo

De refrigeratiōe que fit per aerem.

fm eū expiratio est inspiratioοe prior. Destruit aūt ↄñs primo signo, qm̄ uidemus ꝙ statim post inspirationē expiramus, & semper uicissim hoc facim⁹, secūdo qm̄ cum morimur ultimo expiramus, ergo cū ꝑdimur primum in lucē prius inspiramus. Est.n.mors uitę cōtraria, & ita si in morte expiramus, in prima luce debem⁹ primo inspirare, unde dicit. Accidit aūt sic putantibus, prius expirationē fieri ꝙ̄ inspirationē, ↄñtia est probata, qm̄ fm Platonē nō fit nō aeris tractus, nisi ut succedat priori ne detᷣ uacuū. Destruit cōsequens primo ꝑ signū, & dicit. Signū aūt est, qm̄ hæc ambo ad inuicē uicissim fiūt, et ꝑ post iſpirationē expiratio, & qm̄ hoc signum posset cauillari, ideo statim apponit rōnē, & dicit. Morientia aūt ultimo subaudi expirant, quare.i. ergo necessarium est esse inspirationē principium. Quo ad rōnē attinet, aīaduerte ꝙ hęc probatio est loco a cōtrario, sequitᷣ n. loco a ↄtrario q moritᷣ, expirat ultimo, ergo q oritᷣ primo inspirat. Est.n. mors opposita ortui, & expiratio inspirationi, hic aūt loc⁹ adducitᷣ, ut signum. q ñ propō est fere aut probata aut ꝑ se nota. Mō probatū est inspirationē esse primā, qm̄ eū fetus ꝑditᷣ in lucē, indiget refrigeratione In utero.n. refrigerabat refrigeratione materia, ꝙ̄ primū indiget refrigeratione, attrahit aerē, & hoc est inspirare, & sic pꝫ inspirationē esse primam.

De ordine respirationum.

Item cuius gratia isthæc, respiratio inquā & expiratio animalibus tributa a natura sint, non dixere qui in hunc modum loquuntur, sed solum quasi de re aliqua temeraria & quæ casu consistat, enuntiauere. Atqui ista principatum uitæ & necis obtinere uidemus, tunc.n. accidit ut quæ respirandi usum habent intereat, cum respirare non possunt.

Adhuc autem cuius gratia hæc existūt, animalibus, dico autem respirare & expirare, nihil dixerunt hoc modo dicentes, sed uelut de incidente aliquo enuntiant solum, quāuis, principalia hæc uideamus uiuendi & moriendi, cum enim respirare non possunt, tunc accidit corruptionem fieri respirantibus.

Cū oñdit ꝙ positio Platonis errauit in ordine inspirationis & expirationis. Nūc tertio uult oñdere illū errasse inquātū nō assignauit finalē cām, quare illa nobis insit. & dicit. Adhuc autē cuius gr̄a ueluti ꝑꝑ finem hęc aīalibus existunt, dico aūt hęc.s. respirare & expirare, nihil dixerunt hoc modo dicentes. Sumpsit autem respirare pro inspirare, ut sæpe dictum est, sed enuntiant de illis uelut de incidente aliquo, ꝙ casu fit, qđ vr̄ nō recte dcm̄, qm̄ hęc ambo uidemus principalia principia uiuendi & moriēdi, nā cum aīalia respirare nō pñt, tūc accidit corruptionem fieri his animalib⁹, quæ respirant, & sumpsit respirare pro utroqꝫ, nā ultima expiratio est mors, & prima spiratio est uita, & ortus. Sed dices, Platonem nō dixisse inspirationem fieri temere, qm̄ dixit fieri, ne detᷣ uacuū, mō ꝙ fit ne detᷣ uacuū, nō uᷣ temere fcm̄. Dicendum ꝙ licet dixisset inspirationem nō fieri temere, tn̄ non dixit cur fiat expiratio. Prℓterea dicere factam esse inspirationē ne detᷣ uacuū, hęc causa est nimia communis, & non est finis proprius, & sic fit temere saltem fm finem proprium.

An inspiratio temere facta sit secundum Platonem

Ad hæc absurdum est, caloris quidē per os egressum & rursum ingressum nos minime latere, spiritus uero in pectus ingressum & rursus eiusdem calefacti egressum latere.

Adhuc autem inconueniens, calidi quidem per os exitum et iterum introitum non latere nos, in pectus autē spiritus introitum & iterum calefacti exitum, latere.

Quarto refellit pōnē Platonis ꝗtū ad aliud, ꝙ dixit, dicebat.n. introitum & exitum aeris per os esse manifestū, introitum uero & exitum per poros esse occultum. Contra obῐicit, qm̄ nō vr̄ maior ratio de uno ꝙ̄ de altero, unde dicit. Adhuc autē inconueniens esse vr̄ calidi quidē aeris, per os exitum, & iterum eiusdē ꝑ os introitum nō latere nos, sed esse manifestū. Introitū ṽo spūs.s. aeris frigidi ꝑ pectus, & porositates carnis, & iterum calefacti exitū latere, & tu intellige si exitum ꝑ poros fieri cōtingit, qm̄ Plato dicebat exitum fieri ꝑ os, & introitum partim ꝑ os, partim per porositates pectoris, & carnis. Verū Aristo. loquitur, si fieret, qm̄ licet non fiat exitus, saltē fit introitus. Sed dices, id ꝙ Plato dicit, vr̄ rōnabile, qm̄ pori sunt occulti, & sic introitus & exitus aeris nō pōt esse nisi occultus. Dicendum quod licet pori sint occulti, quo ad magnitudinem & aer etiam quo ad magnitudinem, non tamen debet aer esse occultus, quo ad qualitates scilicet & frigiditatem & caliditatem.

Absurdum etiam & illud est, respirationem esse caloris ingressum, econuerso enim rem habere uidemus, nempe quod expiratur esse calidum, quod inspiratur frigidum. Cum uero hoc calidum est, anhelantes respiramus, nam quia id quod ingreditur, nos satis refrigerare non potest, euenit ut sæpius trahamus spiritum.

Inconueniens autem, & calidi, respirationem, introitum esse, uidetur enim contrariū, quod enim expiratur, esse calidum, quod autem inspiratur, frigidum. Quando autem calidum fuerit, anhelantes respirant, quia enim non refrigerat sufficienter ingrediens, sæpe accidit spiritum trahere.

Quinto refellit pōnē quātū ad illud ꝙ dixit.s. ꝙ inspiratio sit aeris cali introitus. Cōtra obῐicit, qm̄ poti⁹ est oppositū, qm̄ qđ expiratᷣ, est calidum, ꝙ aūt inspiratur, est frigidum, & qñ aer inspiratus fuerit calidus, tunc anhelātes respirant, hoc est tūc frequenter inspirant. Anhelare enim est cū frequentia, nam (ut inquit) cū aer īgrediēs nō refrigerat sufficienter, ueluti accidit in ęstu, sæpe accidit spiritū & aerē trahere, & hoc est anhelare. Sed occurres, qm̄ vr̄ ꝙ Aristo. imponat falsum ipsi Platoni. Dicit enim Platonē dixisse inspirationem esse aeris calidi introitum, quod Plato nō dicit, Dicendum ꝙ licet Plato nō expręssit, cogitur ita dicere, qm̄ dicit. Introitum aeris per poros & pectoris, & carnis esse inspirationē, modo antequā iste aer ueniat ad cor, & pulmonem, ubi inspiratio fit, calidus fit, & sic calidus uidetur tractus, & quantum ad hoc Aristo. reprehendit Platonem.

At uero neqꝫ nutricationis gratia respirationem fieri existimandum est, quasi ignis interior alatur spiritu, & respirante quidem homine ceu igni materiam incendio aptissimam adijci, alito uero igni expirationem fieri.

Sed tamen neqꝫ alimenti gratia existimandum fieri respirationem tāquam alito, spiritu, eo qui intus igne, & respirante quidem, quemadmodum super ignem hypeccauma adijci, alito autem igne fieri expirationem.

Superius Aristo. refutauit opinionem Platonis, qui loquens de inspiratione, nō dedit cām cur nobis insit, nunc ponit quādā cām inspirationis assignatā a Platonicis, & eā refellit. Vbi adnotatione dignū Platonicos quosdā dixisse inspirationem fieri in aīalibus, ut ꝑ aerē tractū calm̄ uitale nutriatᷣ, dicebant.n. calm̄ naturale nō mō cibo nutriri, sed aere tracto ad ipsum etiam. Post ṽo nutritionem, illud aeris, quod reliquū erat, dicebant expirari, ueluti superfluitatem. Arist. ergo primo proponit falsitatē positionis, & dicit. Sed tn̄ neqꝫ alimenti gr̄a est existimandū fieri respirationem, hoc est aeris attractionē, tāquā alito atqꝫ nutrito eo igne, q est intus, spiritu.s. nouiter tracto. q.d. nō est dicendum inspirationem fieri nutritionis gr̄a, imaginādo ꝙ ignis, q est intus, nutriatur spiritu nouiter tractu. Quo aūt ad ṽba attinet ꝑ ignē, qui est intus, intelligit calm̄ naturale, ꝙ more Platonico Aristo. appellat ignē, ꝑ spm̄ ṽo, aerē nouiter tractum intelligit, & exponit modum hūc, & lege sic, ita ut ipso aīali respirante.i. aerem trahente, super ignē.s. calm̄ naturale dicam⁹ adῐci hypeccauma, hoc est facile cōbustibile, quasi alimento illi proprio, igne ṽo & calido naturali alito ac nutrito fieri expirationē aeris

superflui,

superflui, q̃ nutritioni fuit abūdās. Quo uo ad ūba attinet p hypeccauma, Arist. intelligit aliquid facile inflammabile, & conuertibile in ignem, ut libro meteororum dcm̄ est, talē crediderūt esse aerē ad calidū naturale nostrum.

Eadem enim & ad hunc quoq; sermonem rursum dicemus, quæ ad priores adducta sunt, etenim in cæteris animātibus hoc idem euenire oportebat, aut quod ei proportione respōdeat, cū omnia calore uitali prædita sint.

Hæc enim dicemus iterum & ad hunc sermonem, quæ quidē & ad priores, etenim in alijs animalibus oportebat hoc accidere, aut proportionale huic, omnia enim, habent caliditatem uitalem.

Contra hāc fictionem obijcit Arist. & proponit se uelle ea dicere contra hāc fictionem, quæ sunt dicta contra priores opiniones, & hoc proponit dicēs. Hęc.n. dicem⁹ iterum, & ad hūc sermonem, & contra hūc sermonē, quæ qdem & ad priores, & cōtra priores opiniones diximꝰ. Dictum est.n. contra Anaxa. & Diogenē ꝙ si pisces respirāt in aqa, ꝙ cætera etiā in illis respirare poterūt. Sic proponit se obijcere nūc contra hanc pōnē, hoc est eodē loco, qm̄ a pari & a simili, ut cōtra illos argumētatus est. Tūc argumētat̄, si aialibus terrestribus inspiratio facta est ad nutrimentum calidi naturalis, eodem modo & a pari, & a simili, oporteret inspirationem fieri in piscibus, & in aialibus imperfectis, qm̄ oīa hūt sanguinem calm̄, uel proportionale sanguini calido, vñ dicit. Et.n in alijs animalibus oportebat hoc accidere, aut saltē proportionale huic, omnia enim habent caliditatem uitalem sanguineā, aut proportionalem illi. Ergo omnia debent inspirari, ut calidum nutriatur ab inspirato aere.

Deinde & quo dicere modo oporteat calorem, & spiritu gigni, figmēto persimile est, potius.n. hūc é cibo fieri uidemus.

Deinde et fieri calidum ex spiritu quo oportet modo dicere, fictitium: magis enim ex alimento, hoc fieri uidemus.

Secundo obijcit, qa vr̄ figmētū dicere numerum uitale calidum fieri ex spiritu & aere, qm̄ potius uidemus, ex alimento fieri calidum & non ex aere. Expimur.n. aialia non nutriri aere solo, aisi uerum sit quod dr̄ de chamęleone, quē uidi diu uiuere sine nutrimento. qm̄ dicit Plini⁹ libro
Ca. 33. octauo, ꝙ nutritur aere solo, unde dicit. Deinde & fieri calidum ex spiritu & aere, qūo oportet dicere, fictitiū vr̄, qm̄ (vt inquit) magis hoc calidum uitale fieri uidemus ex alimento quam ex aere, nec probauit hoc, sed obseruatione contentus est.

Iuxta quod euenit, ut animal cibum capiat, & excrementū emittat. Hoc autem, in alijs fieri hauquaquā cernimus.

Et accidere secundum hoc suscipere alimētum, & superfluū emittere. Hoc autem, in alijs non uidemus fieri.

Vltimo obijcit, qūo opȝ accidere, ut aial suscipiat alimētū ex ipso aere, & supfluū post digestionē emittat, quod quidem in alijs nō uidemus fieri, non.n. entomis & piscibus uidemus ꝙ nutriant̄ aere, & post digestionem aeris superfluum emittant, ergo nec in respirantibus hoc est possibile. Quo ad rōnem attinet aiaduerte, ꝙ alimentū in principio est contrarium, & in fine redditur simile nutrito, ut dicitur in libro de generatione, et quia in principio est cōtrarium, & fit simile, in pricipio est impurum, & cōtinuo fit per calidum purius ac purius, hoc enim est digerere. Purius autem fieri non pōt, nisi ab eo aliquid sequestret̄, qđ autem sequęstratur, gręci perittoma, hoc est excrementū & superfluum uocant. At cū ex aere non posit fieri huiusmodi excrementum, cum sit longe purior quouis cibo, ex aere nullum aial nutriri poterit. Ex his patet primo ꝙ chamęleon non pōt nutriri ex solo aere, ut Plinius inquit, qm̄ tunc aer digereret̄, & ex digōne fieret excrementum, quod est impossibile ex aere fieri excrementum. Præterea (ut Aristo. probat libro de sensu & sensibili) nutrimentum

An aliquod aial nutriatur solo aere.

est saporosum, elementum purum non potest esse saporosum, sapo e.n. est qualitas cōsequēs mistionē ut ibi probat. Aristo. quoq; libro secundo de historia animalium, nō asserit chamęleonē nutriri ex aere, immo libro octauo de historia animalium, asserit qđ omne aial cortice intētū nutritur & oiuorū est, nam & carnē ędunt, & herbā. Dicit tñ qđ serpētes & phalāgia uiuere pñt sine cibo, ut ex his, quæ pigmentarij alunt perpendi pōt. Ec ego intellexi ex psillis, qui serpētes seruāt. Simili modo chamęleon qm̄ est aial frigidum parum sanguinis hñs, pōt diu uiuere sine cibo, ut uidi, & pp hoc credit uulgus quod nutritur aere, unde credētes Plinij auctoritati, nihil chamęleon dederūt in cibū & tādē mortuua est. Serpentes qȝ, ut psilli narrāt licet diu stēt sine cibo, tādē pereūt. secūdo patet quod ex solo odore nō pñt nutriri spūs (ut uoluit Petrus apponensis) qm̄ digererent̄ odores, et sic fieret ex digōne excremētū. Verum tñ est ex odoribus spūs cōfortari, quoniam odor confortat cor, & sic confortat spiritus. Hactenus de Platonis positione.

Cap. n. Cap 4.

An ex odore solo fiat nutritio.

Dißeruit autem de respiratione & Empedocles, sed tamen cuius gratia animalibus data sit, silentio præterijt. neq; de omnibus animantibus si respirent necne, quicquam certum reddidit, atq; ubi de ea spiratiōe quæ p nares fit, locutus est de, principe quoq; dixisse putauit. Fit autem spiratio, & per arteriam é pectore, & per nares, cæterum animalia, spirare p nares absque illa non possunt, & cum ea destituuntur quæ per nares fit, nullum damnum sentiunt, cum autem ea quæ per arteriam, commoriuntur, natura enim, obiter abutitur ad olfatum in quibusdam animalibus spiratione illa quæ per nares fit.

Dicit autem de respiratione & Empedocles, non tñ & cuius gratia, neq; de omnibus animalibus quicquam facit manifestum, siue respirant, siue non, & de ea quæ per nares fit respiratione dicens, putat & de principali dicere respiratione. Est enim & per arteriam, ex pectore respiratio, & que per nares, ipsis autē naribus sine illa, non est respirare, & ea quidē quæ p nares fit respirati omne, priuata animalia, nihil patiuntur, ea autem quæ secundum arteriam, moriuntur, utitur enim natura ex abundanti. ea quæ per nares respiratione, ad odoratum quibusdam animalium.

Nunc trāsit ad opinionem Empedoclis. & primo præmittit Empe. de respiratione dixisse, et inquit. Dicit autem de respiratione & Empe. uerum ponit primo suę opinionis insufficientias. Quarum prima est, qm̄ non dixit cuius gratia respiratio aialibus inest, & hoc inquit, nō tñ dixit, cuius gr̄a animalibus respiratio inest, secunda insufficientia est, quoniam nō manifeste determinauit, utrū oia aialia respirent, uel non, unde inquit. Neq; de omnibus aialibus quicquā facit manifestum siue respirare, siue non respirare. Tertia insufficientia est, quòd solum dixit de respiratione quæ fit p nares, putās & de principali respiratione dixisse. & hoc inquit, & de ea, quæ per nares fit respiratione dicens, putat & de principali dixisse. Ergo tertia insufficientia est in eo qđ dicit solum de respiratione quę fit per nares, putans nullam aliam esse, quod falsum esse probat, & inquit. Est enim & per arteriam, ex pectore respiratio, & altera, quæ per nares fit, ergo non tantum respiratio, est quæ per nares fit. Quarta etiam insufficientia est, quoniā duabus exn̄tibus respirationibus. s. & quæ per nares, & quæ per arteriam, nō illa quæ per nares principalis est, sed illa, quæ est per arteriam, primo qdē, quoniā illa quæ fit p nares fieri non pōt sine ea, quæ per arteriam fit, siquidem aer, qui per nares inspirat̄ p arteriā permeat. Secūdo qm̄ sine respiratione, quæ per nares fit, animal uiuere, & respirare pōt, nō.n. aialia respirantia moriuntur deficiente ea respiratione, quæ fit per nares, at sine respiratione, quę arteria fit, nequaquā aialia respirantia uiuere pōt. Causa aūt

porosas summitates pateat iter transitibus, hoc est in suis egressibus, ideo concludit totam respirationem, & inqt. Hinc cum quidem redierit tenet sanguis cessando a tumore, ether estuans, hoc est ꝙ estuabit, tumore magno & feruore sanguinis qui statim fiet, descendet & subintrabit, cũ autem resilit, et iterum exundabit, iterum expirat, et sic fit tota respiratio.

Vt enim clepsydra uirguncula ludit abena:
Quando tubum properat formosa claudere dextra,
Et mox indit aquæ molli quæ corpore constat,
Nondum in uas penetrat demersum limpha, sed ipsam
Aeris ingressi per densa foramina moles.
Arcet, dum strictam illa uiam patefecerit, at mox,
Aere decedente, subintrat limpidus humor.

Quemadmodum cum puella Clepsydra ludens benemalleati æris. Cum quidem fistulæ aperturam obstruens formosa manu. In aquæ claræ tinxerit delicatum corpus, Neque in uas adhuc aqua ingreditur, sed prohibet ipsam Aeris moles intro cadens ad foramina spissa, Donec releuauerit crebrum fluxum, deinde uero, Spiritu deficiente, ingreditur aqua munda.

Quod dixerat, demonstrat per exẽplũ, & dicit. Quemadmodum cum puella clepsydra ludens, quæ est de ære benemalleato, nam cum puella obstruit aperturã fistulę, hoc est os superi⁹, qđ est cãnę clepsydrę, obstruit dico sua formosa manu. & clepsydram sic ore obstructam tinxerit, ac submerserit in corpus aquę clare, neq adhuc tunc per illa foramina parua, quæ in fundo clepsydræ sunt, aqua ingreditur, sed prohibebit, ipsam aeris moles, qui intro clausus est, cadens ad foramina spissa, donec releuauerit ab orificio clepsydræ crebrum fluxum aeris auferẽdo formosam manum, deinde uero, spiritu deficiente & exeũte a clepsydra, ingreditur aqua munda.

Contra cum fundum uasis tenet humor aheni,
Et iam uirgo manu tubuli præclusit hiatum,
Tunc imbrem retinet uergens intro exterus aer
Ad streperi portas isthmi, suprema tenendo,
Dum manus abscedat, tum contra ꝙ prius, intro
Aere prorumpente, subeffluit imber amenus.
Sic tener ille liquor moti per membra cruoris,
Quando pedem referens subit intima, protinus alter
Aeris influxus demittitur agmine magno.
At cum sese effert, tum rursum expirat abunde.
Hæc ille, de respiratione prodidit.

Eodem aũt modo cum aqua quidem occupat profunda æris, Cannali obstructo humana manu et poro, Aether deforis intro irruens aquam prohibet. Circa portas isthmi malesonantis, extrema obtinens, Donec manum deposuerit, tunc autem iterum contra quam prius: Spiritu incidente, subeffluit aqua munda. Similiter delicatus sanguis exundans per membra: Cum quidẽ retroactus redierit ad intimum, Alterum mox reuma descendit tumore impetuoso. Cum autem resilit, iterum expirat æque postea. Dicit igitur hæc, de respiratione.

Applicat nũc exemplũ, & dicit. Eodẽ aũt modo subaudi est de respiratione, sicut est, cũ aqua qdẽ occupat profundum æris, tãgendo illius foramina, cannali & poro obstructo ab humana manu, aer intro existens irruens deforis quicqd sibi occurrit, prohibet aquam circa portas obtinens extrema isthmi malesonantis, hoc est clepsydræ. Sũpsit enim isthmũ, pro clepsydra, nã isthmus apud Ouidium ea terrę structura est, quę iter porrigit in duo maria, inquit enĩ. Qua duo porrectus lõge freta detinet isthmos: De isthmo aũt ad Põpontum, quare dicit, ꝙ aer prohibet aquam exũtẽ ad portas & foramina isthmi, donec puella manũ deposuerit, tũc aũt hoc est, quãprimum aũt manus cedit, spiritu incidente extra, per portas illas subeffluit & intrat aqua munda. Silr delicatus sanguis exundans per mẽbra subaudi prohibet aerem intrare, sed cum retractus redierit ad intimum uenæ deponẽdo tumorem, tumore impetuoso mox alterum reuma, hoc est alter fluxus aeris descendit. & fit inspiratio, cum autẽ resilit, & iterum intumescit sanguis, reuma aquæ postea hoc est aer postea expirat extra, sumpsit.n. aquam pro aere de licentia poetica. Tũc epilogat & inquit. Dicit igĩ hæc Empedo. de respiratione, & his carminibus, ubi si aduerte multa uera metaphorice, ac improprie accepisse Empedo et multa ad sonoram orationem, de licentia & usu orationis poeticæ, Verũ hęc est summa opinionis.

At quæ per arteriam aperte respirant, per os simul & per nares respirare solent, ut diximus.

Respirant autem quemadmodum diximus, manifeste respirantia per arteriã, & per os simul, & per nares.

Narrata positione, & ṽbis Empedoclis, nũc uult reprobare illam, & supponit primo, ꝙ aĩalia quæ per arteriã respirãt, simul & semel per os & nares respirãt, hoc tanquã per se notum sumit, & ratione patet, qm̃ arteria terminat ad nares & ad os simul.

Quare si de hac respiratione loquatur, scrutari necesse est quo pacto illi dicta causa accommodari posit, nam econtrario agi uidetur. Siquidem homines, locum cui respirandi munus delegatum est perinde ut folles in officinis ferrarijs attollendo, respirant, quãquã consentaneum erat, ut calor attolleret, & sanguis caloris locum occuparet. Eundem uero ut ibi folles deprimendo atq; profocando, expirant.

Quare siquidem de hac respiratione dicit, necessariũ est quærere quõ congruit dicta ratio causæ, uidetur enim contrariũ accidere. Eleuantes enim locum quemadmodum folles in ærarijs, respirant, attollere aũt calidum, rationabile, habere autem sanguinem, calidi locum. Cõprimentes autẽ & deponentes, quemadmodum ibi folles, expirant.

Cum sumpsit respirationem, ꝑ nares fieri ꝑ arteriã, qm̃ simul fit cum ea, quę fit per os. nũc reprobat opinionem, & proponit qõnẽ circa ei⁹ opinionẽ primo, & dicit. Quare siquidem de hac respiratione dicit. s. quę fit ꝑ arteriam, ut acceptum est in suppõne, necessarium est quęrere quõ ratio causæ quæ dicta est ab eo, congruat, his, quę subaudi uidemus. & exponit illa, & dicit. Quia vr̃ cõtrariũ accidere, nam nos eleuantes locum. s. pectus ad eleuationẽ pulmonis, quemadmodum, qui folles eleuant in ęrarijs, respirant, & probat hoc esse rationabile: qm̃ calidum eleuari sursum, ut intret frigidum est ratiõabile, sed sanguis habet calidi locum, ergo rationabile est ipsũ eleuari ut intret frigidum pro refrigerio, unde dicit Et sumit autem pro causali nota hoc pacto, qm̃ calidum attollere, & sursum eleuari rõnabile est. Secundum subaudi manifestum est sanguinem habere locum & naturam calidi, ergo est rationabile ipsum eleuari ut subintret aer frigidus pro refrigeratione, quare non bene dixit de inspiratione, deinde oñdit ꝙ nec bene dixit de expiratione, & dicit. Cõprimentes autẽ homines & deponentes deorsum pectus ad descensum pulmonis expirant, quemadmodum ibi in ęrarijs cõprimentes folles, et sic errauit de expiratione.

Verum folles non per eundem locum aerem excipiunt & regerunt, respirantes uero per eundem.

Veruntamen ibi quidem non secundum idem suscipiunt aerem & iterum emittunt, respirantes aũt secundum idem.

Quia comparauit respirationem ei tractioni quæ fit ꝑ folles, ponit aliquã drĩam, & dicit. Verũtñ ibi qdẽ. s. in follibus suscipiunt aerem. & iterum emittũt nõ sm̃ idẽ foramen, qm̃ ꝑ unum trahitur, per alterũ expellitur. Expellit

protractæ omnes existunt } qm̃ de cõne originis est, ut ultra ipsum nõ se extẽdat originatum, sed ut ab ipso in cuncta alia deriuetur, & quia ueņ nõ penetrãt cor, sed ꝓcedũt a corde ad singulas corporis partes, ideo dixit uenarum principium & originem esse cor.

Cæteræ igitur uires animæ, sine uegetali esse nequeant, quã obrem, dictam iam est in libris de anima. Vegetalis uero, sine igni naturali, in hac enim parte, natura eam igniuit.

Alias igitur uirtutes animæ, impoßibile existere sine nutritiua, propter quam autem causam dictum est prius in ijs quæ de anima. Hanc autem, sine naturali igne, in hoc enim natura igniuit ipsam.

Infert ex dictis corollarium obiter occurrens, dico obiter occurrens, qm̃ non facit ad factum, sed breuitate doctrinæ hic permiscet, & debet legi a primo ad ultimũ hoc pacto. aliæ uirtutes aiē, ut intellectiua & sensitiua nõ pñt esse sine nutritiua, ut patet ĩ libro de anima, ubi dictũ est, ꝙ bene nutritiua esse potest in aliquo sine illis, illæ autem nulli inesse possunt sine nutritiua. Intellectiua quidem nõ potest esse sine sensitiua, quoniam non est intelligere sine sensu, ergo nec intellectiuum sine sensitiuo, sensitiua uero non sine nutritiua, quoniam nõ est sensitiuum quin uiuat, ergo nec intellectiua, nec sensitiua est sine nutritiua. Hanc autem. s. nutritiuam sine naturali igne subaudi impossibile est esse. In hoc enim. s. naturali igne natura igniuit ipsam, hoc est constituit, & formauit eam, ergo a primo ad ultimum aliē aiē uirtutes nõ pñt esse sine naturali calido, hoc est corollarium obiter interiectum.

Corrumpitur autem ignis, ut antea dictũ est: aut marcore, aut extinctu. Extincta qdẽ, à cõtrarijs. Quãobrẽ, et uniuersus & ocyus adhuc distractus, ambiente frigore extingui consueuit. Hæc igitur corruptio, uiolenta ex æquo in inanimis & animatis est etenim animal cum gladijs secatur, & nimio frigore concrescit, emoritur. Marcore autem, copia caloris. Si enim circũfusus aer immodice caleat, & ignis non capiat alimentum, tum igni obuenit ut non à frigore superatus, sed marcore debilitatus aboleatur.

Corruptio autem ignis, quemadmodum dictam est prius, extinctio & marcor. Extinctio quidem, quæ à cõtrarijs. Quapropter, & subito à continentis frigiditate, & celerius adhuc extinguitur distractus. Hæc igitur corruptio, uiolẽta, similiter in inanimatis & animatis est, etenim organis diuiso animali, & congelato propter frigoris excellentiam, moriuntur. Marcor autem, propter multitudinẽ caliditatis. Etenim si excedat quod in circuitu calidum, & alimentum non accipiat, corrumpitur quod ignitum, non infrigidatum, sed marcorem passum.

Tertio repetit distinctionem corruptionis, ut ex hac repetat, & concludat necessitatem refrigerationis, & dicit. Corruptio autem ignis (ut dictum est prius libro proximo) duplex est extinctio, & marcor, & exponit ambas, & dicit. Extinctio quidẽ ignis ea est, quæ fit a contrarijs, ut a frigido. Inde concludit, quòd hæc uelociter fit, & dicit. Quapropter, & subito a continentis frigiditate fit, quando scilicet est excellens & multum exuperans, & lõge celerius adhuc extinguitur ignis, cum distractus, & rarefactus obtinetur a frigido continentis. Tunc rursus cõcludit quòd hæc corruptio sit uiolenta, & inquit. Hęc igitur corruptio uiolenta est, & non modo in rebus inanimatis, ut in elementis, sed etiam in rebus animatis, ut in animalibus & plantis. Cuius causam affert, quoniam animali unoquoque secundum organa diuiso, & unoquoque congelato, propter frigoris excellentiam, moriuntur animalia omnia. Quo uero ad rem attinet, debes scire quòd calidum (ut dictum est) bifariam a contrario corrumpitur, uno modo quatenus frigidum agit in humidum ipsum inspissando, & sic est causa, ut pereat calidum suffocatum ab humido. Aut quatenus per antiperistasim fortificat calidum, quod quidem fortificatum consumit suum humidum, quod erat eius pabulum, quo consumpto calidũ corrumpitur, & utroque modo tam inanimata quam animalia pereunt. Videmus enim cum animalia diuidũtur in partes organicas, infrigidari, & sic mori ipsum & eius partes hæc de extinctione. Deinde manifestat marcorem, & dicit. Marcor autem, propter multitudinem caliditatis subaudi accidit aliquando, & non tantum propter hoc, sed etiam propter paulatinam exiccationem humidi, & paulatinam infrigidationem calidi, quę est senescere. Quod autem accidat marcor congregato calido, probat, & dicit. Etenim si calidum quod est in circuitu excedat, ut in ęstate, & animal uel planta nõ accipiat alimentum, quo refrigeretur (ut dictum est proximo libello) id quod ignitum est intus corrumpitur, non quidem extinctum & infrigidatum, sed marcorem passum, hoc est corruptionem, quæ nõ est a contrario, sed uia suffocationis.

Quare necessarium est ut refrigeratio adhibeatur, si seruari debeat, ea enim, contra hanc corruptionẽ auxilio est.

Quare necesse est fieri refrigerationem, si debeat salutẽ adipisci, hoc. n. auxiliatur ad hanc corruptionem.

Nunc repetit, & concludit ex dictis necessitatem refrigerationis, & dicit. Quare si debeat calidum salutem adipisci necesse est refrigerationem esse in omni uiuente. Cuius causam dicit. Hoc enim scilicet refrigeratio auxiliat ad hãc corruptionem, hoc est contra hanc corruptionem quæ est suffocatio, & dixit { si debeat salutem adipisci } qm̃ refrigeratio non est simpliciter necessaria, sed ex suppositione, si calm̃ debeat salutẽ adipisci.

Sed cum animalium alia aquatilia sint, alia in terra degũt, inter hæc quæ parua admodum sunt, quæq; sanguine carent, ea continẽte uel aere uel aqua satis refrigerari poßunt ad hãc corruptionem euitandam, nam cum calorem habeant exiguũ modico egent auxilio. Quamobrem, & his fere omnibus uita breui temporis spatio præscribitur, utroq; enim, q. parua sint, urgere solent.

Quoniam autem animalium hæc quidẽ aquatilia sunt, hæc autem in terra faciunt conuersationem, horum paruis quidem omnino & exanguibus facta ex cõtinente aut aqua aut aere infrigidatio, sufficiens est ad auxilium corruptionis huius: modicum enim habentia calorem, modico indigent auxilio. Quapropter, & breuis uitæ fere omnia talia sunt, ad ambo enim existẽtia modicã sortiantur inclinationem.

His resumptis ueluti prologuijs necessarijs, nunc accedit ad suam opinionem. Vbi animaduersione dignum qđ animalium quædam sunt aquatilia, quædam campestria, & utraque alia sunt exanguia, alia uero sanguinem habentia & exanguia. alia sunt breuis uitæ, alia uitę longioris. Tunc hac diuisione subintellecta, ponit cõclusiones, quarum prima est, animalia exanguia siue aquatilia siue campestria, quæ mole parua sunt, & uitæ breuis, ex continente refrigerantur, siue continens sit aer, siue aqua. Hãc cõclusionem ponit, & dicit. Quoniam autem animaliũ hęc quidem aquatilia sunt, hæc autem in terra faciunt conuersationem, ut campestria, horum paruis quidem omnino mole & uita, & exanguibus refrigeratio facta ex continente, siue continens sit aqua, ubi ipsa aquatilia sunt, siue continens sit aer, ubi ipsa campestria sunt, sufficiens est ad auxilium corruptionis huius, hoc est ne præter tempus celerius corrumpantur, hæc est conclusio. Quo uero ad uerba attinet dixit { paruis } scilicet corpore & uita, quoniã ut in pluribus parua animalia paruo tempore uiuunt, ut dictum est libro de longitudine uitę. Dixit autem { exangui-

bus } quoniam nūc loquimur in exanguibus, postea uero de sangoinem habentibus. Deinde probat conclusionem, & dicit. Modicum enim habentia calorem. s. in quanto & quali, modico indigent auxilio refrigerationis in quanto & quali, & sic sufficiens uidetur refrigeratio continentis. Tacuit autem refrigerationem, quæ fit per assumptionem nutrimenti, quoniam illa intelligitur in omni uiuente, expræssit autem, eam, quæ non est æqualis in omni uiuente. Secundo idem probat ex eo quia tali animalia sunt breuis uitæ, & sic cum sint breuis uitæ, & parui caloris, paruo egent auxilio. Quo autem ad cōtextum uerborum lege, quapropter pro preterea, hoc pacto, preterea, & breuis uitæ fere omnia talia exanguia & parua animalia sunt, ergo & paruo auxilio refrigerationis indigēt, quoniam ad ambo existentis parua scilicet ad uitam & ad calidū fortiuntur etiam modicam inclinationem, hoc est paruū auxiliū, quo ipsa inclinentur ad uiuendum. Dixit autem { & breuis uitæ fere omnia talia sunt } propter apes, quæ sunt paruæ & exangoes, & tamen uiuunt longam uitam scilicet septem annis, quoniam habent calidum & humidum bene proportionatum ut libro de longitudine dictum est, & dicemus.

Quæcūq; autem ex insectorum genere uiuaciora sunt (insecta enim omnia, sanguine carent) his corpus sub septo trāsuerso præcinctum distinguitur, ut per membranam subtiliusculam refrigerentur, nam quæ calidiora sunt, ampliori refrigeratione indigent, ut apes, quædam enim apes, septenos annos uiuūt. Et etiam cætera quæcūq; bombos elidunt, ut uespæ, scarabei, & cicadæ, nam murmur illud, spiritu, dum quasi anhelant, ciere solent.

Quæcūq; aūt longioris uitæ entomorum (exanguia enim sunt, omnia entoma) his sub diazomate diuisum est, ut per subtiliorem existentem pelliculam infrigidentur, magis enim existentia calida, ampliori indigent refrigeratione, uelut apes, apum enim quædam, uiuunt etiam septem annis. Et alia autem quæcūq; sonant, ut uespæ, & melolonthæ, & cicadæ, etenim sonum faciunt, spiritu, uelut anhelantia,

Cum egisset de modo refrigerandi proprio animalibus entomis, quæ sunt uitæ breuis, nunc agit de refrigeratione, quæ propria est entomis, quæ sunt longioris uitę & ponit secundam conclusionem scilicet ꝙ entoma longioris uitæ egent refrigeratione quæ fit motu mēbranę, & dicit. Quæcūq; autem entomorum sunt lōgioris uitæ, & subaudi exanguia, dico subaudi exāguia, qa omnia entoma sunt exanguia, his sub diaçomate diuisum est. Est enim in toto septo transuerso membrana quędā, per q̄ in ipsis aialib⁹ naturalia mēbra a spiritualibus diuisa sunt, ut per talē pelliculā subtiliorem existentē infrigidentur. In hac pte. n. attingit aer, & eā infrigidat, hæc aūt infrigidata infrigidat aliā partem, et illa alia usq; ad eam partem, quę est caloris fons. Et uolentia adhuc hr̄e maiorē refrigerationem mouent illam pelliculam agitando eam uelociter ad aerem, ut inde refrigerentur magis, nam licet motus calorem efficiat, aer tamen si quiesceret iuxta illam pelliculam, calefieret ab ipso animal, & sic per illum non amplius refrigeraret, quia uero per illum motum aer calefactus ab animali repellitur & recens aduenit, inde ex motu aeris refrigeratio fit, hinc cicadæ cum cantant, mouentur fortiter secundum partem inferiorem, ut ex motu aeris, & illius frequēti innouatione, refrigerētur. Quod uero huiusmodi animalia egeant hac maiori refrigeratione quā entoma, quę paruа sunt, & breuis uitæ, probat Arist. & dicit. Magis enim existentia calida hæc quæ sunt longioris uitæ, ampliori indigent refrigeratione, & sic non solum per ipsum cōtinēs, sed etiam per mēbranæ motum, & refrigerationem refrigerantur, uelut apes, quæ sunt lōgioris uitæ quā animalia illa parua, de quibus diximus. nam (ut, inquit) quædam apum uiuunt etiam septem annis, & quandoque decem, ut Plinius inquit. Et non solum apes indigent huiusmodi refrigeratione maiore, sed etiā alia quęcūq; sonāt, ut uespę, & melolonthæ, & cicadæ. Quo uero ad ꝟba attinet, diaçoma græce, latinę subcinctoriū, uel septū trāsuersum, nā est locus, quo spiritualia a naturalibus diuiduntur. Melolonthę ꝟo, scarabei dicuntur, qui etiam galleruce appellari solent. Quod autem mēbrana illa moueatur, probat, & dicit. Etenim sonum faciunt, spiritu mouente illam membranam, uelut anhelantia, quæ mouent pulmonem, ita enī hęc dilatant, & constringūt hanc membranam spiritu innato, qui a fonte caloris oritur. sicut animalia habētia sanguinem dilatant, & constringunt pulmonem, uerum habentia sanguinem trahunt aerem ab extra ad pulmonem, hæc trahūt aerem ab extra ad mēbranam.

Eo enim spiritu qui in ipso septo transuerso insitus est, dum sese attollit ac per uices subsidet, attritum ad membranam fieri contingit, siquidem ea hunc locum mouent, sicut quæ spiritū extrinsecus trahunt, pulmonem thoracem, & pisces, brāchijs caput agitant, haud enim magnopere secius euenit, atq; si quis aliqua ex ijs quæ spirant suffocare nitatur, ore compræsso obturatoq;, etenim hæc, pulmonis opera pectus attollent. Verū eiusmodi motu hæc satis refrigerari non pn̄t, illa possunt.

In ipso enim succinctorio insito spiritu eleuato & depresso, accidit ad pelliculam fieri detritionem, mouēt enim locum hūc, quemadmodum respirantia deforis pulmone, & pisces branchijs, simile enim accidit, atq; si quis aliqua respirantium suffocet, os tenens, etenim hæc, facient pulmone eleuationem hāc. Sed his quidem, non sufficientem facit talis motus refrigerationem, illis autem sufficientem.

Accepit duo, primum ꝙ membrana illa p quam refrigerant, mouetur motu dilatationis & constrictionis, ut refrigerentur animalia innouatione aeris membranam contingentis (ut dictum est.) Secundo accepit motu aeris innati ad membranam illam percutientis fieri bōbum. Aristoteles ergo hæc duo declarat. & primo quō mouetur hæc membrana & a quo. & dicit, & continuetur sic bene diximus membranam moueri dilatatione & constrictione. nā in ipso subcinctorio, insito spiritu eleuato quasi intumescēte, & depresso quasi constricto, accidit ad pelliculam fieri attritionē. Exponit autem modum motus, & dicit. Mouent enim hunc locum insecta dilatatione & constrictione spiritus, quemadmodum respirantia deforis mouent locū exteriorem pulmonē, & pisces branchijs. Et per inspirātia intellexit refrigerata deforis, tā quę aerem, q̄ quę aqua refrigerantur, hæc enim mouent locū exteriorem campestria quidem pulmone, pisces ꝟo branchijs. Exponit quæ dixit per exemplum & dicit, ꝙ accidit sic in huiusmodi entomis ueluti, si in aquis existens aliquod animalium respirantium intendens euitarē suffocationem claudēdo os, & nares, eleuet pulmonem & pectus propter refrigerationis indigentiam, unde dicit. Simile enim accidit, atq; si qa suffocet aliqua animalia de numero respirātium tenēs os eorum sub aquis. Etenim hæc animalia uolētia euitare suffocationem, pulmone dilatato intus, ut refrigerentur, faciunt hanc eleuationem, quam uidētur facere insecta pro refrigeratione. Verum (ut inquit) differentia est, quoniā his quidem, quorum os submersum tenetur in aquis, talis motus pulmonis non facit sufficientem refrigerationem, motus uero membranæ factus a spiritu innato illis insectis refrigerationem facit sufficiētem, qm̄ insecta sunt minus calida, illa uero calidiora.

Atq; attritu spiritus ad membranam strepitum ædunt, sicut diximus, haud dissimilem ei quem pueri per arundines perforatas superposita tenui mēbrana emittūt, ob id enim, & cicadæ illæ quæ canant, canere solent, sunt enim calidiores, & sub præcinctu diuiduæ, quæ aūt non canunt, indiuiduæ.

Et concussione

Et concuſſione ad pelliculam faciunt bombum, quemadmodum diximus: qualem per calamos perforatos pueri, quando ſuperpoſuerunt pelliculam ſubtilem. propter hoc enim: & cicadarum cantantes, cantant. calidiores enim ſunt: & diuiſum eſt ipſis ſub ſubcinctorio. non cantantibus autem: hoc eſt non ſciſſum.

Nunc declarat ſecundum. ſ. quomodo motu ſpiritus innati ad membranam ſecundum dilatationem & cõſtrictionem fit bombus, & dicit. Et concusſione ſpiritus ad pelliculam hęc animalia faciunt bombum, ut dictum eſt, qualem per calamos perforatos faciunt pueri, quando orificĳa illorum, ſuperpoſuerint pelliculam ſubtilem: pueri enim ſufflantes per perforatas arundines tenui membrana ſuperpoſita, coopertos, bombum faciũt ſonorum: propter hoc enim & cicadarum quæ cãtant, hoc pacto cantant: ſunt enim cicadæ calidiores, ſignũ autem: quia, ut refrigerentur in cantu: mouent partẽ inferiorem, & propter hoc diuiſum eſt ipſis ſubcinctorium: non cantãtibus aũt, hoc non eſt ſciſſum. Quo uero ad uerba attinet, animaduerte q uerba illa { non cãtantibus autem } poſſunt referri ad cicadas, ita ut duplex ſit cicadarum genus alterũ cantantium, & hæ habent ſeptum tranſuerſum, alterum non cantantium, & tales uult non habere ſeptum trãſuerſum: uel poſſunt referri ad alia inſecta, ut ſit ſenſus, inſectis autem non cantantibus ut muſcæ. & formicæ, & id genus, hoc ſeptum tranſuerſum non eſt ſciſſum. Animaduerte ſecundum Themiſtium libro primo de ſomno cap. ii. quòd inſectorum quædam bombum ædunt cum aerem innatũ terunt ad pelliculam, ut cicadę & apes commouent: quędam bombum ædunt attritione aeris exterioris percutientis ad membranam: quędam (ut alĳ dicunt) ſonant cum terunt aerem exteriorem alis, ut apparet in muſca, quæ cum per unam alam tenetur ſonat per aliam, quæ in aere mouetur.

Quinetiam e ſanguineis, & pulmonem quidem habentibus ſed parum ſanguinis nactum fungoſumque: nonnulla irreſpiranter longo temporis ſpatio uiuere poſſunt. quòd eorum pulmo multum attollatur: cum parum ſanguinis ac humoris contineat. quandoquidem propria pulmonis agitatio: ad longum tempus ſatis refrigerare poteſt. Tandem uero non poſſunt: ſed ſuffocantur non reſpirando, quemadmodum etiam ante diximus. Ea enim corruptio quæ marcore ob refrigerationiẽ penuriam fit: ſuffocatio uocari ſolet. & quæ ita intereunt: ea ſuffocari dicimus.

Et ſanguinem autem habentium, & pulmonem habentium: pauci autem ſanguinis habentium & inanem: quędam horum multo tempore poſſunt ſine reſpiratione uiuere. quia pulmo eleuationem habet multam: paucum habens ſanguinem & humidum. proprius enim motus: ad multum tempus ſufficit refrigerans. Tandem autem non poſſunt: ſed ſuffocantur non reſpirantia, quemadmodum dictum eſt & prius. Marcoris enim, quæ propter non refrigerationem corruptio: uocatur ſuffocatio. & ſic corrupta: ſuffocari dicimus.

Hic declarat, quod quædam animalia reſpirantia diu poſſunt uiuere ſine reſpiratione. Sed unde ad declarãdum hoc ueniat, & quam ob cauſam cum loquatur de inſectis interponat de ſanguineis, non eſt clara ratio. Aluernus Philoſophiæ peripateticæ non ignarus, ait Ariſtotelem uenire ad hoc, ut compleat declarationem eius, quod ſuperius cœpit in principio libri, cum dixit. Alique minus reſpirare. Quod non mihi placet, quoniam non eſt conſuetudo Ariſtotelis poſt tantum interuallum redire, & potisſimum interponendo inter ſermonem unum, qui eſt de una re: ut patet his, qui legerunt Ariſtotelis libros. melius igitur uidetur eſſe dicendum quod cum cœpit dicere de refrigeratione, & proceſſit augẽdo in animalibus reſpirationem. Dixit enim q quædam refrigerantur continente tãtum: quoniam modici caloris ſunt: quædam refrigerãtur membrana, quoniam maioris calidi ſunt: nunc ponit, quæ adhuc maiore refrigeratione indigent, & ſunt ea: quæ ſanguinem habẽt, & pulmonem, utrum ſunt pauci ſanguinis, & pulmonem habent parum ſanguineum.

Et hæc eſt tertia concluſio q animalia ſanguinea: quę tamen pulmonem pauci ſanguinis, & uacuum habent, indigent maiore refrigeratione quã per motum membranæ, unde dicit. Et ſanguinem autem habentium, & pulmonem habentium, ea tamen quæ habẽt pulmonem pauci ſanguinis, & inanem, quoniam ſpongioſum & multarum uacuitatum: ut quæ oua pariunt, ut ranæ, & mures fluuiales, id genus, quædam horum multo tempore poſſunt ſine reſpiratione uiuere, & dixit { quædam horum }. quoniam non niſi illa de numero horum que oua pariũt, quæq; pulmonem habent fungoſum: ut dictum eſt ſuperius. Cuius cauſam dicit, quia pulmo horum parum ſanguinis & humoris habens eleuationem habet multã propter eius ſpongioſitatem, cauſa autem, quoniam motus proprius pulmonis ſine tractione noui aeris ad multum tempus eſt ſufficiens refrigerare. Et ne quis dicat cur pro toto uitæ tempore non ſufficit una reſpiratio, propterea dicit. Tãdem autem pro toto uitæ tempore non poſſunt, ſed ſi diutius teneantur in aquis non reſpirantia ſuffocantur: ut dictum eſt prius. Dictum eſt enim ſuperius, q ea marcoris corruptio, quæ fit propter refrigerationis carentiam: uocatur ſuffocatio, & ea: quæ ſic corrumpũtur ſine refrigeratione ſuffocari dicimus. Quo ad uerba attinet, ſuffocatio græce eſt, πνῖξις. eſt autem ſuffocari obſtrictis faucibus ſpiritum præcludere, unde Ouidius. Suffocent animam dira uenena tuã. deducitur autem a ſub q faux. Melius autẽ ſuffocari deducitur a ſub, & foco, quaſi ſub foco focum adhuc addere: quotiens enim calido additur calidum animal ſuffocatur, additur autẽ calidum calido, cum non conuenienter animalis præcordia refrigerantur: & dixit ea marcoris ſpecies, quę fit per carentiam refrigerationis, quoniam duplex eſt marcoris ſpecies, altera ſubitaria quæ dicitur ſuffocatio: & hęc fit carentia refrigerationis, altera fit paulatim, & hæc dicitur naturalis corruptio (ut dictum eſt) quoniam fit per paulatinam humidi exiccationem.

Porro inſecta non ſpirare dictum quidem eſt etiam prius: ſed hoc apertum uel in puſillis eſt, ut muſcis & apibus. quippe quæ diu in humore ſupernatant: niſi frigidus admodũ, aut calidus ſit. atqui quæ uireis habent exiguas: crebriorem ſibi requirunt ſpirationem. Verum ſimul ac uẽter aqua oppletur, & humor corrumpitur quem ſeptum tranſuerſum continet: ea intereunt, & ſuffocari dicuntur. Vnde etiam fit, ut ſi diutile cinere operiantur, poſtea reſurgant reuiuiſcantq;.

Quòd autem non reſpirant entoma animalium, dictum quidem eſt & prius: manifeſtũ autem eſt & in paruis animalibus, puta muſcis & apibus. in humidis enim multo tempore innatant: ſi nõ ualde ſit calidũ, aut frigidum. quãuis modicã habentia uirtutẽ: ſpisſius exigunt reſpirare. Sed corrũpuntur hæc, et dicũtur ſuffocari: repleto uẽtre, & corrupto humido qđ in ſuccinctorio. Quapropter: & in cinere demorata, reſurgunt.

Quia accepit entoma non reſpirare, ſed refrigerari dilatatione, & cõſtrictione membranæ ad aerem exteriorem, hoc declarat in aliquibus: & dicit. Quòd autem non reſpirent entoma animalium, dictum quidem eſt & prius. Manifeſtum autẽ eſt & in paruis animalibus, ut in muſcis & apibus: quoniam in humido multo tempore innatant modo humidum nec ualde calidum, nec ualde frigidum ſit. quoniam ubi eſſet aut calidum ualde, aut frigidum ualde morerẽtur in humido: approbat ſignum & dicit, ſubaudi dico q non reſpirant, quoniam quãuis ſint habentia uirtutem ſpisſius exigerẽt reſpirare quã tempus eſſet in quo

in humido detinentur: quantumuis enim parum respirantia, non possent tamdiu in humido stare sine respiratione. Sed dices hæc in humido uidentur corrupta, ergo respirant. Respondet, quod hæc corrumpuntur, & dicuntur suffocari repleto uētre, & corrupto humido quod in succinctorio est, subaudiendum sed in humido non semper corrumpitur humidum nec scinditur succinctorium, sed quandoque humectatur nimis pellicula, & inde hebetatur calidum & uidentur mortua: signum autem, quoniam & in cinere demorata, resurgunt. Quo uero ad contextum attinet, Aristoteles primo ponit dubitationem & inquit. Sed corrumpuntur hęc in humido, & dicuntur suffocari repleto uentre superflua humiditate, & corrupto humido, hoc est spiritu quod est in succinctorio: ergo respirāt. quoniam si non respirarent non morerentur in humido: uult subaudiendum esse respirationem, quòd scilicet non semper moriuntur in humido, nisi in casu: quo pellicula scinderetur, & humidum innatum corrumperetur, aliquando tamen membrana humectatur, & calidum hebetatur: & uidentur mortua: quod declarat, & dicit. Quapropter & in cinere demorata, resurgunt.

Quinetiam e genere aquatili: quæ sanguine carent, ea diutius in aere uiuunt, quàm quæ sanguine prædita mare recipiunt. ut pisces. nam quia parum caloris obtinēt: aere satis ad longum tempus refrigerantur, ut crustacea & polypi. Non tamen ad postremum uiuere sufficiunt: propterea quòd exiguum calorem habeant. quandoquidem & piscium plurimi in terra, sed immobiles, uiuūt: & defossi reperiuntur. quæ enim nullum prorsus, aut certe exanguem habent pulmonem: ea refrigeratione minus indigent. De ijs igitur quæ sanguine carent, alijs continentem aerem, alijs humorem auxilio esse ut uitam tueantur & conseruent: dictum est.

Et eorum autem quæ in humido uiuunt: quæcunque exanguia, pluri tempore uiuunt in aere, sanguinem habentibus & suscipientibus mare, utputa piscibus. propterea enim quòd habent modicum calidum: aer est sufficiens ad multum tempus refrigerare, utputa malacostracis & polypodibus. Non tamen in finem sufficiunt ad uiuendum: quia sunt pauci caloris. quoniam & piscium multi uiuunt in terra, immobiles tamen: & inueniuntur defossi. quæcunque enim non totaliter habent pulmonem, aut exāguem: minus indigent refrigeratione. De exanguibus igitur, quòd his quidem continens aer, his autem humidum auxiliatur ad uitam: dictum est.

Obiter ad dicta comparat aquatilia exanguia ad aquatilia sanguinea, & dicit. Et eorum quę in humido uiuunt, ut aquatilia quæcunque exanguia sunt, pluri tēpore uiuunt in aere, sanguinem habētibus, quæ mare suscipiunt, & habitant, ut sunt pisces: & sic habetur quasi quarta conclusio. Cuius etiam causam affert, & dicit. Propterea enim quod habeant modicum calidum, cum sint exāguia, aer est sufficiens ad multum tempus illa refrigerare, utputa malacostracis, ut locustis, & gammaris, & polypodibus, non tamen ita sufficiens, ut totam uitam quæ sibi secundum speciem data est, in aere agere possint, quamuis sint pauci caloris. Et quod ita sit probat per aliud, quoniam & piscium multi uiuunt in terra subfossi, immobiles tamen, nō enim possunt moueri per uiscera terræ: cuius signum est quoniā inueniuntur defossi in multis terræ partibus, in quibus sunt apti uiuere: ibi enim nascuntur ex putrefactione, & ibi uiuunt, quod non esset nisi possent refrigerari per aliud quàm per aquam. Et causam affert, & dicit. Quęcunque enim non omnino habēt pulmonem, aut si habent, habēt exanguem minus indiget refrigeratione, & sic cum talea piscea non habeant omnino pulmonem, uidentur posse uiuere sine refrigeratione aquę. Tunc epilogat & dicit. De exanguibus igitur, quod his quidem continens aer, his autem humidum auxilietur ad uitam. Manifestum est, & dictum est.

At ex ijs quæ sanguine prædita sunt, & cor habent: quæ pulmonem sortiuntur, omnia aerem recipiunt, & spiritum trahendo reddendoque refrigerantur.

Sanguinem autem habentibus, & habentibus cor: quæcunque quidem ipsorum habent pulmonem, omnia suscipiunt aerem, & refrigerationem faciunt per respirationem & expirationem.

Hactenus de refrigeratione exangulum: nunc proficiscitur ad refrigerationem habentium sanguinē: ubi attentione dignum ea, quæ sanguinem habent, omnia habere uenas & cor: uenas quidem, ut conceptacula sanguinis: cor uero, ut principium & originem uenarū & sanguinis. Verum ea quæ habent cor, sanguinem, & uenas, alia habent pulmonem, alia habent brāchias quæ sunt loco pulmonis. Tunc his acceptis, ponit primam conclusionem, & est hæc, quęcunque habētium cor & sanguinem, habēt pulmonem, omnia hæc respirant. hoc est expirant, & inspirant. Primo ergo ponit cōclusionem. secundo eas ponit quę habentium sanguinem pulmonem habent. De prima parte dicit. Sanguinem autem habentibus, & habentibus cor hoc est, cum quęcunque habēt sanguinem, habeāt cor, quęcunque quidem ipsorum habent pulmonem, omnia suscipiunt aerem, & omnia refrigerationem faciunt per respirationem, quę est aeris tractio: & per expirationem, quæ est aeris expulsio.

Quare alia habentia cor & sanguinē per aerē refrigerentur.

Hanc conclusionem Aristoteles non probat hic, sed ex dictis probata est, quoniam quæcunque animalia cor & sanguinem habent, multam habent caliditatem, ergo multa egent refrigeratione, multa autem refrigeratio est in magnitudine. & in numero. In numero quidem multa refrigeratio dicitur frequens, in magnitudine uero dicitur magna: ergo huiusmodi animalia indigent frequenti & magna refrigeratione. Frequens refrigeratio non potest fieri per aquam: tum quia aqua non facile trahitur, nec facile expellitur: tum uel maxime, quoniam aqua non facile expanditur supra pulmone, neque facile readunatur, ut expellatur. Magna minime: quoniā cum pulmo sit membrum imbecille, non poliens aquam multam non posset expellere propter illius pondus, & grauitatem. ergo frequens, & magna non potest fieri nisi per aerem, primo quia facile heret pulmoni, & præcordijs, & facile disiungitur. Secundo quoniam minus permiscetur sanguini, & sic potest refrigerare eum, & deinde non permistus sanguini potest expelli. Sed dices cur in respirantibus refrigeratio non fit per contagionem, ueluti in piscibus: in quibus branchiæ primo infrigidatæ, infrigidant per contagionem partes uicinæ usque ad pręcordia, & non per ingressum aquę ad præcordia: sic enim posset dici in respirantibus partes exteriores ab aqua infrigidari: deinde per contagionem omnes alias usque ad cor. Dicēdum (ut postea dicemus) quòd in animalibus quæ habent cor, & pulmonem, & sanguinem non sufficit infrigidatio per contagionem: quoniam sunt hęc animalia multæ caliditatis, quæ non tam leui refrigeratione possunt refrigerari. Præterea hæc contagio augeret potius calidum per antiperistasim: circundans enim aqua ipsum calidum reuerberaret illud ad præcordia & uniret, & ita esset causa uelocis suffocationis, ut etiam experientia docet.

Dubitatio de refrigeratione per cōtagionē.

Pulmonem autem habent: & uiuipera intra se & non solum foris (nam chartilaginea: uiuipera quidem sunt, sed non intra se) & ouiperorum tam alata ut aues quàm corticata ut testudines, lacerti, serpentes. Verum illa, pulmonē habent sanguineum: horum uero plurima, fungosum.

Habent autem pulmonem: & animalificantia in seipsis & non deforis solum (chartilaginea enim, animalificāt quidē, sed

noo

non in seipsis) & ouificantiū & pennata ut aues, & pholidota ut tortucæ & lacertæ & serpentes. Illa igitur sanguineum: horum autem plurima pulmonem habent inanem.

Exponit quæ animalia pulmonē habent, & dicit q̄ habent pulmonem nō solum, quæ deforis pariunt, ut ouipera, sed etiam quæ in seipsis fætum gerunt in utero, ut uiuipera. unde dicit. Habent autem pulmonem, & animalificantia in seipsis, quæ animal ferunt, & uiuum in utero, & non solum quæ deforis ædūt, ut ouipera: & probat quasi a minore, & dicit. Chartilaginea. n. ut testudines animalificant qdem, sed nō in seipsis, sed oua pariunt. & hñt pulmonem, de quibus minus uidet̄, cum sint frigidiora cæteris. ergo a fortiori pulmonem hñt, quæ animal pariunt: cū sint chartilagineis calidiora. Quo uero ad uerba attinet, animaduersione dignum, q̄ animalium quæ cor, & sanguinem habent, alia dicuntur ouipera: quæ oua pariūt, & non animal in utero gerunt. Quædam dicuntur uiuipera: quæ uiuum pariunt & animal in utero gerunt. Causa est, q̄m quædam hñt calidum non multum, quod non sufficeret ad digerendum cibum pro ipsis, & pro fætu in utero existente: ideo primo intra se ouum faciunt: deinde extra ædunt, ut ab illo animal fiat, quod statim alimentum accipere possit. Alia hñt calidum sufficiens ad digerendū cibum pro ipsis, & pro fætu in utero existēte: & hæc dicuntur uiuipera & animal gerentia & parientia. Vtraq; ergo pulmonem habere asserit, q̄m in utrisq; calidum est, gratia cuius pulmo animalibus inditus est. Est enim nobis datum pulmo, ut calidū sanguineum, copiosum possit refrigerari motu pulmonis. In piscibus autē non est datus, q̄m non requirunt tātam refrigerationem ut postea dicemus. Quantium autem quædam sunt pennata: quæ pennas habent, ut aues: quędam loco pennarum habent corticea, ut testudines, tortucæ: quæ duram habent, & lacertæ & serpentes, quę hñt mollem: & utraq; habent pulmonem, & hoc dicit. Et ouantium, & pennata ut aues hñt pulmonē, & pholidota, quæ corticata dicunt̄, ut tortucæ: quæ duram hñt corticem, & lacertę, & serpentes, & chamæleonta & id genus, q̄ corticem hñt mollē: omnia. n. hæc pulmonem habent, q̄m licet sint non multum calida, t̄n adeo calida sunt, q̄ nisi haberent pulmonem. non possent refrigerari: uerum in habendo pulmonem differentia est, nam illa quæ uiuum pariunt, & aues, sanguineum habent, plurima uero pholidotorum pulmonem habent exāguem & spongiosum. Quo uero ad contextum attinet, lege igitur pro sed: non enim tenetur illatiue: sed aduersatiue.

Quamobrem & spiratione rarias utuntur: quemadmodum dictum iam est. Vtuntur autem: & omnia quecunq; uersantur uictumq; sumunt in aquis. ut hydrorum genus (quas quidam boas nuncupāt) & mures aquatiles, & ranæ, & crocodilli, & testudines tam marinæ quàm terrestres, & uituli marini quos græci uocant phocas. nā hec & cætera id genus omnia: & pariunt in terra, & dormiunt aut in terra, aut in humore rostro emerso spirandi causa.

Quapropter & respiratione utuntur rarias: quemadmodum dictum est & prius. Vtuntur autem: omnia & quecunq; morantur & faciunt uitam in aquis. puta hydrorum genus & ranarum & crocodillorum & mydes & tortucæ marinæ & terrestres, & boues marini. omnia enim hec & talia: pariunt in sicco, & dormiunt aut in sicco, aut in humido extollentia os propter respirationem.

Hæc pōt esse ratio eius quod dixit a signo accepta, dictum est. n. plurima pholidotorum pulmonem hñt inanē, & spongiosum, reddit nunc signū, quia uidemus ipsa uti rara respiratione: ut superius dictum est. Potest etiam hic poni secunda cōclusio: quasi ex dictis sequēs: ita, ut quapropter legat̄ illatiue, & est, aialiū pholidotorū quæcūq; pulmonem inanem habent, rarius respiratione utunt̄. Sequitur autē hæc conclusio ex dictis. q̄m pulmo est pauci sanguinis, & spongiosus una attractione multi aeris capax: ut dictum est. Exponit autem hæc, quæ pholidotorū rarius respirare, & dicit. Viuntur autē respiratione rarius, omnia & quæcunq; morantur, & faciunt uitam in aquis, ut amphibij generis. Dixit autem {omnia & quæcūq;} ad maiorem uehementiam, ut innuat efficaciam uniuersalitatis: & exemplificat dicens, puta hydrorum genus. Est enim hydrus qui uulgo scorpio aquatilis dicitur: & gen⁹ ranarum, & genua crocodillorum, & mydes quidicuntur mures aquatiles, & fortasse, quæ apud nos uulgo lutriæ dicuntur, & tortucæ marinæ, q̄ omnino aquatiles dicuntūr & tortuces terrestres, quæ iuxta fluminum ripas stāt & boues marini. Omnia. n talia (ut inquit) amphibiā generis sunt, quoniam pariunt in sicco, & dormiunt aut in sicco, aut in humido, & cum dormiunt in humido, extollūt os propter respirationem, hæc. n. omnia raro respirāt propter causam assignatam. Hæc de secunda conclusione.

Quecunque uero branchias obtinent: omnia accipiendo aquam refrigerantur.

Quæcunque autem branchias habent: omnia refrigerantur suscipientia aquam.

Hic ponitur tertia cōclusio, & intelligitur sic. Quæcūq; autē branchias hñt de numero eorum quæ sanguinem habent, omnia refrigerant̄ suscipiendo aquā per branchias. Hæc est conclusio, sed quo modo refrigerentur per branchias, & usquequo aqua penetret, & propter quam causam, postea dicemus: nunc satis sit notasse conclusionem.

Branchias autem obtinent: quæ genere chartilagineo continentur, & cetera quæ pedibus carent. caret autem pedibus: genus omne piscium. nam quæ pedes habere uidentur: eos pinnis similes gerunt. At e pedatis quæ nouimus: unum tātummodo branchiatum est, cordulus nomine.

Habet autem branchias: genus uocatorum chartilagineorum, & aliorum quæ sine pedibus. sine pedibus autem: pisces omnes. etenim quæ habent: secundum similitudinem alarum habent. Pedes autem habētium: unum habet branchiam solum uisorum, uocatus cordylus.

Exponit quæ animalia branchias hñt, & dicit. Habet autem branchias genus eorū, quæ uocant̄ chartilaginea, ut torpedo & raia, & id genus, & eorum quę sunt sine pedibus. Exponit autē quæ sint sine pedibus, & dicit. Sine pedibus autem sunt pisces omnes, etenim quæ horum animalium pedes habent, æquiuoce pedes habent, q̄m secundum similitudinem alarum habent. Alæ enim in piscibus sunt sicut pedes in animalibus gressibilibus, dicūturq; latine pinnæ: quas magna ex parte quaternas gerant, ut inquit Aristoteles. Excipit autem ex his unum piscem: qui simul habet branchias, & pedes, ut cordylus. ideo dicit. Pedes autem habentium, unū genus tantum eorum: quæ uisa sunt, pedes & branchias habet, qui scilicet uocatur cordylus, latine etiam cordulus.

Ceterum simul & pulmonem & branchias habere: nullum unquam uisum est. Causa cur ita: quòd pulmo quidem, refrigerationis eiusce gratia sit quæ spiritu fiat (uidetur enim uocatus esse πνεύμων, propter πνεύματος, idest spiritus, receptionem) branchiæ uero, ob eam refrigerationem quæ ab humore proueniat. porro unum instrumentum, ad unum utile est: & omnibus una refrigeratio sufficit. Quare cum natura nihil frustra agere cernatur, si uero essent duo alterum frustra foret: ideo alia branchias habent, alia pulmonem, nullum utrunque.

Simul autem pulmonem & brāchias, nullum uisum unquā habens. Causa autem, quia pulmo quidem, gratia refrigerationis a spiritu est (uidetur enim & nomen accepisse pulmo, pro-

pter susceptionem spiritus) branchiæ autem, ad refrigerationem ab aqua. unum autem ad unum, opportunum organũ, & una refrigeratio, sufficiens est omnibus. Quare quoniã frustra nihil uidemus facientem naturam, duobus autem existentibus alterũ utiq; esset frustra: propter hoc hæc quidem habent branchias, hæc autem pulmonem, ambo autem nullum.

Cũ demõstrasset quæ aialia pulmonẽ, quæue brãchias habeãt. & quia posset dubitare. utrũ reperiatur genus animaliũ habẽs utrunq;: ideo pro solutione dicit. Simul autẽ pulmonẽ & brãchias nullũ uisum est unquã habẽs. Assignat autẽ causam, & dicit. Causa autẽ, quia pulmo quidẽ gratia refrigerationis a spiritu est. Per pulmonẽ enim aer trahitur ad refrigerandã cordis caliditatẽ: quod quidẽ & græcũ nomẽ indicat, dicitur enim græce πνεύμων. propter susceptionẽ spiritus, qui dicitur πνεῦμα, quasi pneuma suscipiẽs, brãchiæ autẽ, ad refrigerationẽ ab aqua: sunt enim branchiæ instrumentũ per quod trahitur aqua ad refrigerationẽ cordis. His definitionibus sumptis, sumit secundo ꝙ ad unã operationẽ sufficit unũ instrumentũ, unde dicit. Vnũ aũt. s. instrũm ad unũ. s. op⁹ opportunũ organũ est, & tu intellige quãdo illud est adæquatũ illi operi. Tũc accipit quasi minorẽ, et dicit. Et una refrigeratio est unũ opus sufficiẽs omnibus. s. pro salute, ergo pro illis sufficit unum instrumentum ideo resumens quasi rationis uim in epilogo, inquit. Quare quoniam frustra nihil uidemus facientem naturã, duobus autẽ instrumentis existentibus, alterũ utiq; eorum ad unam operationem esset frustra: inde concludit. ꝙ animalium, hæc quidem habent branchias, hęc autem pulmonem, ambo autem nullum uisum est animal habere. Sed occurres, quoniam ars, & natura uidetur uti pluribus instrumentis ad unum opus, ut faber utitur martello, & incude, & tenaculis, & id genus. Cœlũ utitur luce & motu pro generatione calidi. Dicendum ꝙ nec ars, neq; natura utitur nisi uno instrumento ad unum opus, quando instrumentum est adæquatum artifici & operi, & unius rationis. Pluribus n. alterius rationis, & in adæquatis nihil prohibet naturã uel artem uti (ut probatum est) alioquin frustra esset alterum.

Cum autẽ quodq; animal ut sit cibo indigeat, ut cõseruetur refrigeratione, ad hoc utrũq; natura eodem utitur instrumẽto.

Quoniam autem ad esse quidem alimento indiget animaliũ unumquodq;, ad salutem autem refrigeratione, eodem organo utitur natura ad ambo hæc.

Sed contra dicet quis, quoniã si una operatio non est nisi unius instrumenti, ergo unũ instrumentum erit unius operationis. Respondet negando consequentiam, & dicit. Quoniam autem ad esse quidem unumquodq; animalium indiget alimento, ad salutem autem, indiget refrigeratione, eodem organo utitur natura ad ambo hęc scilicet ipso ore, utitur enim ore pro nutrimento, & respiratione: & sic non sequitur consequentia.

Etenim ut in quibusdam lingua & ad percipiendos sapores & ad formandum sermonem uti solet, sic in ijs quæ habent pulmonem, ore tam ad cibum conficiendum quàm ad trahendũ reddendumq; spiritum. In ijs uero quæ neq; pulmonẽ, neq; spirandi usum habent, os quidem cibi conficiendi causa habetur, branchiæ uero ad refrigerationem quibus ea ipsa opus est. Sed quo pacto uis eorum quæ modo dixi instrumentorum refrigerationem faciat, dicemus post.

Quemadmodum enim quibusdam lingua & ad sapores & ad interpretationem, sic habentibus pulmonem, uocato ore & ad alimenti operationem & ad expirationem & respirationem. Non habentibus autem pulmonem, neq; respirantibus: os quidem ad operationem alimenti, ad refrigerationem autẽ indigentibus refrigeratione, branchiarum existit natura. Qualiter igitur dictorum organorum uirtus facit refrigerationẽ: posterius dicemus.

Ea ponit quod dixerat, & probat per simile in linguã, & dicit. Quẽadmodũ enim natura in quibusdam animalibus utitur lingua ad sapores discernẽdos, & ad interpretationẽ conceptionũ mentaliũ, ut in hominibus, sic quoq; natura in habentibus pulmonẽ utitur eo mẽbro, quod uocatur os, & ad alimẽti operationẽ, ut. s. per os cibus capiatur, & in ore primo digeratur, & ad respirationẽ, quæ est inspiratio, & expiratio. In animalibus autẽ quæ pulmonẽ non habent, nec respirant. os est institutũ a natura ad operationem alimenti tantum, ut per ipsum capiatur, & primo digeratur. Ad refrigerationem autẽ in his piscibus: q indigent refrigeratione, ordinata existit branchiarũ natura, & quoniã non patet modus quo modo per pulmonẽ, & quo modo per branchias fiat refrigeratio, ideo dicit. Qualiter igitur dictorum organorum uirtus, scilicet pulmonis & branchiorum facit refrigerationẽ, posterius dicemus. Quo uero ad contextũ orationis attinet, sumpsit igitur, pro sed, ut patet.

Plane ne quod obstaculum cibo ingerendo ingruat: similiter & spirantibus & suscipientibus humorem accidit.

Ad non impediendum autem alimentum: similiter & respirantibus accidit, & suscipientibus humidum.

Sed contra quæret utrũ animal possit sumere alimentum sine impedimento, & respirare, uel suscipere aquã: ita ut hæc sint possibilia animal respirare, & sapere alimentũ, uel aial refrigerari p humidũ, & suscipere alimentum. Respõdet, ꝙ licet hæc stẽt simul quo ad aial subiectum: nõ tñ quo ad tẽpus stãt simul, & dicit. Similiter & eodẽ modo & respirãtibus, quæ aerẽ trahũt, & expellũt, & suscipiẽtibus humidũ, quæ. s. humidũ trahũt, et expellũt, ad nõ impediẽdũ alimẽtũ bene ordinata sunt a natura: ita ut respirare possint, & alimentũ capere sine læsione. uel refrigerari per humidũ: & alimentũ capere etiã sine læsione: & ita stant simul in eodem subiecto sine impedimento.

Non enim respirando simul cibum admittunt. alioqui: cibo uel sicco uel humido per arteriam. in pulmonẽ dilabente, strãgulari animal accidit. nam arteria: ante gulam posita est, per quam cibus meat in uentriculum.

Neq; enim respirantes simul suscipiunt alimẽtum. alioqui: accidit suffocari ingrediente alimento aut sicco aut humido ad pulmonem per arteriam. prius enim ponitur arteria: œsophago, per quem alimentum progreditur in uocatum uentrem.

Probat quod dixit, & primo in animalib⁹ respirãtibus. secundo in animalibus, quæ refrigerãtur per aquã. Dixit enim ꝙ possibile est, ut animal habeat respirationem, & possit cibũ assumere, hoc declarat, & dicit, hęc esse possibilia, quoniã quo ad tempus nõ fiunt simul, unde inquit. Neq; enim respirãtes simul suscipiunt alimẽtum: nõ enim respirando simul cibum deglutiunt: qđ probat, & dicit. Alioqui accideret ipsis respirãtibus ingrediente alimento aut sicco, ut cibo: aut humido, ut potu per arteriã ad pulmonẽ, animalia ipsa suffocari. Cuius cãm affert, & dicit. Prius enim ponitur arteria ipsi oesophago, per quem oesophagum alimẽtum progreditur in eum locũ, qui uocatur uenter, siue stomachus. ergo si cum deglutimus respiraremus: cibus uel potus descẽderet per arteriam: quæ ponitur ante oesophagum, & strãgularemur. Quo uero ad uerba attinet, arteria græce, latine sigñat uenam uitalem, & est semita (ut inquit Gellius) per quam exit, & intrat aer in ipsa respiratione. oesophagus græce, latine gula est, gula uero semita est per quã cibus in ore ingestus descẽdit in stomachum: arteria ponitur in parte anteriore colli, gula uero post arteriam in parte posteriore colli cõstituta est. Collum. n. tam arteriam posteriorem, ꝗ̃ gulam anteriorẽ cõtinet. Cum ergo animal cũ deglutiret, respiraret, cibus uel potus p arteriã ad pulmonẽ descẽderet, & sic animal

Arteria Oesophagus.

suffocaretur, hoc est strangularetur: cibo opilāte arteriā, & cōprimente pulmonē. Inquantū.n. oppilaret, prohiberet inspirationē, & expirationē: inquantum uero cōprimeret pulmonē, cū pulmo sit membrū delicatum, ulceraret, aut in magnā tussim deduceret. Fit enim tussis multis de causis, sed etiā ex potu uel cibo in pulmonem descēdente. Hic patet dum deglutimus, non esse loquendū, nec cibus descendat per arteriam in pulmonem.

Dū deglutimus nō ē loquēdū.

Igitur quæ quadrupedes sunt, & sanguine redundant: ijs minor lingua siue lingula est, qua ceu operculo arteria clauditur. At ouiparis quadrupedibus atq; auibus: eadē illa adiuncta non est. uerum: idem contractione efficitur. nam cum cibus ingeritur: hæc arteriam cōtrahūt, illæ lingulam gutturi superponūt. cum uero præterijt: hæc lingulam attollunt, illæ guttur diducunt, atq; refrigerationis gratia spiritum recipiunt.

Quadrupedibus igitur & sanguinem habētibus: habet arteria uelut operculum epiglotida. Auibus autem & quadrupedum ouificantibus: non inest. sed constrictione idem faciunt. suscipientia enim alimentum. hæc quidem cōstringunt, hæc autem superponunt epiglotida. progresso autem: hæc quidem attollūt, hæc autē dilatāt, & suscipiūt spiritū ad refrigerationē.

Ex his concludit modum, quo potest cibus aut potus meare ad gulam ab ore, & transire per partem superiorem arteriæ, & nō descendere ad pulmonē: quod uidetur quid mirabile. Vel fortasse ex dictis assignat causam necessitatis lingulæ in animalibus & in auibus causam necessitatis constrictionis, quæ fit loco lingulæ. & dicit. Quadrupedibus igitur, & sanguinem habentibus: quæ sunt animalia uiuipera: inest arteria, quæ habet supra orificiū epiglotida, hoc est lingulam quandam uelut operculū. Epiglotides enim lingula est, qua ueluti operculo arteria clauditur ne lædatur a transitu cibi uel potus: cū autem fit respiratio aperitur. Auibus autē, & ouificantibus de numero quadrupedū, epiglotides hoc est lingula non inest, sed loco eius cōstrictio arteriæ & apertio est, qua idē faciūt, quod quadrupeda faciunt lingula Suscipientia enim alimentū, hæc quidem constringunt orificium arteriæ ueluti clauditur os marsubii: ut aues, & id genus. Hæc aūt superponūt epiglotida, hoc est lingulā. Progresso aūt cibo ad gulā, hoc est postquā ad œsophagū & ad gulā pręterijt, hęc epiglotida attollūt, hęc autē arteriæ os dilatant, gutturq; deducūt: & suscipiūt spiritū, hoc est aerē ad refrigerationem, ut aues. Patet igitur ex hisce, ꝙ animalia respirabilia, possunt esse respirabilia & cibū suscipere per eandem uiam sine lęsione: quoniam non simul respirando cibum degluciunt, sed diuersis tēporibus: & ita stant simul quo ad subiectum: non autem quo ad tempus.

Quid epiglotides.

At quæ branchijs prædita sunt: cibum per os recipere solent humore tantum per branchias emisso. nullam enim habēt arteriam. Quare, eatenus quidem nullum sentiunt incommodum ab humoris interlapsu: sed quatenus aqua in uentrem ingreditur. Quocirca: raptim summaque celeritate cibum ingerunt atque transmittunt. Quinetiam: ea pene omnia acutis serratisq; dētibus sunt. non. n. in molendo cibo cōmorari possunt.

Habentia autem branchias: dimittentia per has humidum, per os suscipiunt alimentum. arteriam enim nō habent. Quare hæc quidem nihil utique lędentur ab ea quæ humidi decidentia: sed in uentrem ingrediente aqua. Quapropter: uelocem faciūt dimissionem & susceptionem alimēti. Et dētes acutos habent: & omnia fere sunt carcharodonta. non enim cōtingit comminuere alimentum.

Nunc ostendit ꝙ animalia quæ refrigerātur per aquā, possunt cibum assumi: & tamen ex refrigeratione nō lęduntur, & dicit. Animalia autem quæ habent branchias, ut instrumenta refrigerationis: trahunt & emittunt ꝑ has humidum: ut refrigerentur, per os uero suscipiunt alimentum, & ita cum refrigeratio & assumptio alimēti, diuersis uijs fiat, nō se impediūt: immo dato ꝙ simul fierēt, nō esset remotum: & causa est, qm̄ arteriam nō habent: cum nec pulmonem habeāt, cuius illa instrumentum est. Hinc cōcludit, & dicit. Quare hac quidem, scilicet arteria nihil utiq; lædūtur ab ea, quæ humidi decidentia: quoniam cū non habeant, per illam aqua nō potest ingredi. Vel aliter quare hac quidem. s. uia: quæ per branchias est, ab ea decidentia, quæ est humidi, nihil utiq; læduntur, quoniā nō est per eam uiam, qua cibus ingreditur: sed lædūtur aqua ingrediente in uentrem per gulā, & propter hanc causam deducit solutionem problematū ut habeatur eorum, quæ dicta sunt, ratio: & signū. Primum, propter quid pisces carētes arteria summa celeritate cibū ingerūt, atq; masticant, & in uentrē trāsmittūt: atq; trāsglutiūt Respondet hæc facere ne lōga ingestione aqua in uētrē descenderēt ab ea n. læduntur, ueluti pulmo a cibo uel potu ad ipsum descēdēte: & ideo inqt. Quapropter, uelocē faciūt dimissionē hoc est ingestionē, & susceptionē, hoc ē trāsmissionem alimēti, ne lōga ingestione ab aqua descēdente ꝑ gulam in uentrē, læderētur. Secundū problema, propter qd sunt pisciū dētes, acuti, & ad modū dentiū serræ. Respōdet, ne in molendo cibo cōmorētur, hoc periculo descendentis aquæ. unde inquit. Et dentes acutos habent, & oia animalia huiusmodi, quæ arteria carēt & brāchias habēt fere carcharodonta sunt. Non. n. contingit lōga mora cōminuere alimētū: periculo descensus aquæ in uētrē. Quo uero ad uerba attinet, ea animalia græci carcharodonta appellāt, quibus serrati dentes sunt, ueluti dentes serrę.

Cæterum ambigat quispiā de aquatilibus quæ cetacei sunt generis (nam & ea: sese iuxta proportionem habent) uerbi causa de delphinis, balænis, & reliquis quæ fistulam gerunt. hæc enim: tametsi pedibus careant, tamen pulmonem habent & mare excipiunt.

Circa cetoda autem aquatilium dubitabit atiq; quis (se habent enim & illa secundum proportionem) utputa circa delphinos, & balænas, & aliorum quæcunque habent uocatum canalem hæc enim: sine pedibus quidem sunt habentia autem pulmonem suscipiunt mare.

Nūc mouet dubitationē. dictū est. n. primo ꝙ quęcūq; aquatilia brāchias habēt, carēt pedibus: & quæcūq; carent pedibus: nō hn̄t pulmonē, neq; suscipiūt mare. Cōtra obicit, qm̄ cetarii pisces carēt pedibus & habēt pulmonē, & suscipiūt mare, ut delphini & balænę: & id genus, unde dicit, Circa cetoda autem, quę sunt de numero aquatiliū, dubitabit utiq; quis. dubitabit dico de omnibus generatim. Cuius causam dicit, se habēt. n. & illa omnia secundū proportionē & eādē similitudinē, ideo de omnibus est eadē quæstio. Non. n. quęstio est de uno, & nō de alio: sed de omnibus, quoniā omnia se habēt simili modo. Exponit autē, quæ sunt cetoda, & dicit. Vtputa circa delphinos, & balænas & aliorū id genus: quæcūq; hn̄t eam semitā, quā uocant canalē seu fistulā. Expositis his piscibus, de qbus quæstio est, mouet quæstionē. & dicit. Hæc enim sine pedibus quidē sunt, & tamē habentia pulmonē suscipiūt mare. Et sic dubitatio est propter duo. primo qa dictum est ea, quę pedibus carēt, non habere pulmonem non secundo dictum est, ꝙ quæ habent pulmonem suscipiunt aquam. Modo cetaria non habēt pedes, & pulmonem habēt. Amplius habēt pulmonē, suscipiūt aquā: quę quidē dubitationē faciūt. Quo uero ad uerba attinet, cetoda græce, latine etiam cetaria uel cetacea dicūtur, sunt autem cetarii pisces magni pisces, qui & cetæ dicūtur, hi enim nō oua, sed animal pariunt. Huius generis sunt delphini, & balænæ, & cetus: & cæteri magni, quicunq; animal pariunt in mari: de his enim est quęstio, quoniā aquā suscipiunt, & respirāt, & pulmonem habent.

Cetoda quæ.

Cuius rei causa: in eo est quod modo dixi. non enim refrigerationis causa humorem admittunt: cum spirando refrigerari soleant, ut quæ pulmone prædita sint. Quamobrem & talia: exerto ore dormiūt. stertuntq; ipsi quidem delphini. qui etiam rhetibus apprehensi: breui tēpore strāgulātur, q. spirādi facultatē amiserint. & p summa pelagi fluitare uisuntur: ut spirent.

Causa autem huius: quod nunc dictum est. non enim refrigerationis gratia suscipiunt humidū. hoc enim fit ipsis: respirantibus. habent enim pulmonem. Quapropter: & dormiunt extollentia os. & stertunt delphini. adhuc autem si capiūtur rhetibus: cito suffocantur, propterea quód non respirant. & supernatantia uidentur talia in mari: propter respirationem.

Nunc respōdet, q huiusmodi pisces humidum qđ per os intrat, non refrigerationis gratia suscipiunt. secūdo declarat, q illud suscipiunt per accidens. De prima parte, dicit. Causa autē eius, qđ nunc dictum est. s. cur suscipiant humidum per os, non est ea causa: quę assignata est in dubitatione Non enim (ut inquit) refrigerationis gratia hæc animalia humidum suscipiunt, probat: quoniam hoc. i. refrigeratio fit ipsis: respirantibus. i. ex eo. quia respirant. ergo non refrigerantur alio modo. Si enim respiratione refrigerātur: frustra refrigerarentur tractione aquæ per os: aut per aliam uiam Quòd autem huiusmodi animalia respirent, probat. & per causam, & per signa. Per causam quidem, & dicit. Habēt enim pulmonem. dictū enim est, q respirandi causa est habere pulmonem. Per signa uero primo quidem, quoniā cum dormiunt in aqua extollunt os, ut respirent. Quo uero ad cōtextum sermonis attinet, lege. Quapropter pro præterea. q. d. Præterea, & dormiūt extollentia os. s. ut respirent. secundo, quoniā & delphini stertunt, stertere autem fit fractione aeris in arteria. Ergo signum est q respirent. tertio signo idem probat, & dicit. Adhuc autem si capiantur rhetibus, cito suffocantur, non potentes respirare. quarto signo idem probat, quoniam inter omnes pisces, delphini. & omnia cætera in mari, cum decurrunt uidentur decurrere supernatando cum ore eleuato, ut respirare possint Patet igitur q non causa

Aliud signum. refrigerandi aquam suscipiunt per os. Aliј confirmant opinionem Aristotelis per aliud signum, qm̄ delphini, cū ad ima maris peruenerunt, mox uelocissime ad aquæ superficiem ascendunt, & quidem tanta celeritate, q si in ascensu naui obuiauerint, eam subuerterint: ut non nunq̄ nauiganres uiderunt. hoc autem non facerent, nisi ut ueniant ad locum, ubi respirare possint Hinc soluūt proble

Propter quid delphini apparentes sæpius tempestatē significēt. ma propter quid frequens delphinorū cursus per superficiem maris fluctuationem præsagiant: & tempestatem. an, quoniam In principio tempestatis exhalationes calidæ eleuantur ab imis maris, quę peruenientea ad delphinos ipsos calefaciunt, excitādo in ipsis calidum, & ita calidiores facti frequentiore refrigeratione per respirationem indigent. & propter hanc causam. frequentius per superficiem maris decurrunt caput attollentes.

Sed enim cum necessarium sit ut in humore cibum capiant: humorem quem ore accipiunt emittant necesse est.

Sed quoniam necessarium est facere alimentum in humido: necessarium suscipientia humidum dimittere.

Cum declarauit, q cæte non suscipiunt humidum per os refrigerandi gratia, & per se: declarat q suscipiunt illud per accidens. & quasi necessitate pendente ex cibi assumptione. & dicit. Sed quoniam necesse est hæc animalia facere alimentum in humido, sunt enim aquatilia: quę uitam faciunt in aqua: & cū assumant alimentū in aqua, impossibile est illud recipere quin aliquid aquæ accipiāe per os, propter hanc causam fuit necessarium hæc animalia suscipere aquā, qn̄ cibantur: & suscipiētia fuit necessarium dimittere illā, ne ingressu illius in uentrē læderentur. Patet ergo p accidēs huiusmodi aīalia suscipere, & emittere aquā: hoc est necessitate pendente a cibationis loco.

Ob idq; : fistula data omnibus est. admissum enim humorem ut pisces per branchias: sic cete per fistulam respuere solent.

Et propter hoc: habent omnia cannalem. suscipientia enim aquam, quemadmodum pisces secundum branchias: hæc secundum cannalem remittunt aquam.

Hinc concludit necessitatem eius cannalis, quem habent cetæ ante cerebrum in capite. Est enim cannalis iste ueluti quædam fistula constituta in capite ante cerebrū. unde dicit. Et propter hoc. s. q delphini, & cetus assumēdo cibum, sumunt aquam, omnia talia cannalem habent. Suscipientia. n. aquā, dū cibūt capiūt, suscipientia dico p os. quēadmodū pisces p brāchias, hęc ipsa aīalia cetaria aquā emittūt per cannalē: per os. n. eam capiunt, per cannalem illam remittunt extra ne descēdat in uētrē cū cibo.

Huius rei argumento uel fistulæ situs est: quæ in nulla parte sanguinaria desinit, sed ante cerebrū sita est, & aquā emittit.

Signū autē: & pō cānalis. an nihil. n. sanguinē habētiū terminatur: sed ante cerebrum positionē habet, & dimittit aquā.

Quod huiusmodi animalia aquam non suscipiant propter refrigerationem, probat a signo sumpto a situ cānalis, & dicit. Signum autem. s. q aquā non suscipiant propter refrigerationem. est & positio cannalis: ad nihil enim sanguinem habentium cannalis terminatur. hoc est ad nullum membrum sanguineum refrigeratione indigens cannalis ille finitur: qm̄ nec ad pulmonem nec ad cor, nec ad epar, sed ante cerebrū positionem habet, qđ est membrum exangue, ut dimittant aquam: quam per assumptionē cibi assumpserunt cetæ. Plinius lib 9. cap. 7. dicit. q fistula in balęnis est in frōte, in delphinis uero est in dorso.

Nec alia de causa: tam mollia, quàm crustata ut locustæ & cancri, aquam excipiunt. nullum enim eorum refrigeratione eget: quòd parum caloris habeat & exangue sit, usque adeo at a cōtinēte humore satis refrigeretur. Sed ratione cibi: q quoties ore capitur, fieri nō pōt qn simul aliquid humoris admittatur.

Propter idem autem hoc: suscipiunt & malacia aquam & malacostraca. dico autem: puta uocatos carabos & cancros. refrigeratione enim: ipsorum nullum existit indigens pauci caloris enim est & exangue: unumquodque ipsorum. quare: sufficienter refrigerantur a cōtinente humido. Sed propter alimentum: quando simul suscipientibus, influit humidum.

Necessitatem quoq, cuiusdam cannalis illi proportionalis, qui in cetariјs est, exponit in aliјs quibusdam animalibus, & dicit. Propter idem hoc, hoc est propter eandem hanc causam, aquā suscipiunt & malacia, hoc est mollia, & malacostraca, hoc est crustata, exponit, quæ nam hæc sint, & dicit. Dico autem, utpote ea. quæ uocātur carabi, hoc est locustæ: & cancri. Quòd autem non per se refrigerationis gratia suscipiant, probat, & inquit. Ipsorū enim nullum refrigeratione existit indigens. Cuius causam repetit, & inquit. quia unumquodq; ipsorum pauci caloris est, & exāgue, & propter hoc sufficienter a continēte humido refrigeratur. Non ergo gratia refrigerationis aquā assumunt, sed per accidens s. propter alimētum, quoniam ipsis suscipientibus nutrimētum, cum illo in os influit humidū: oīa ergo hęc aquā suscipiūt p accidēs p os, inquātū nō pōt cib⁹ ore capi, quin simul aliqd humoris admittaē.

Igitur quæ crusta integuntur. uidelicet. tam cancri quàm locustæ: per applicamina iuxta hirtiuscula aquam egerunt. Sepiæ uero & polypi: per cauum illud quod supra alueum quem caput appellant, positum est. Sed de his: exactius in commentatione, hoc est historia animalium scripsimus.

Malacostraca igitur uelut & cancri & carabi: secundum aspera emittūt aquā p epitygmata. sepiæ aūt & polypodes: p concauum quod est sup uocatum caput. Scriptum est autem de ipsis per diligētiam magis: in ijs quæ de animalibus, historijs.

Ostendit

Ostendit nunc ꝙ non eodem modo hæc animalia susceptã aquam, emittant, & dicit. Malacostraca igitur uelut & cancri, & carabi, hoc est locustę emittunt aquã per epitygmata secũdum aspera, hoc est, quæ epitymagmata sunt iuxta aspera. Sepię autẽ & polypodes per cõcauum illud. uidelicet. q̃d est supra eum locum: quem uocant caput. Quo uero ad uerba attinet, epitygmata græce, latine applicamina: quæ collocata foramina sunt iuxta partes asperas uersus caput. Et dixit quem uocant caput, q̄m ueta hęc non habent caput, sed quoddam simile: remittit autem rem hãc ad librũ quartum de historia animalium: ubi & horum genera distinguit, & partes horũ describit, & partium necessitatem probat. ibi enim capite tertio de locis emittendi aquam in crustatis loquens, inquit { Humorem igitur ore accipit, tegminibus illis depellendo, emittiq; meatu oris superiore adductis meatibus, qua interfluxit, duplex ille meatus sub oculis est. quotiens ergo aquam acceperit, utroq; tegmento os obdurat, atque ita respuit humorem. } Patet igitur locus, & quid per epitygmata intelligat.

Humorem igitur excipi solere refrigerationis causa, & quia animantia aquatilia pro sorte naturæ existentia cibũ ex humore capiant: dictum est.

De suscipiendo igitur humidum: dictũ est quòd accidit propter refrigerationẽ, & propterea quòd oportet suscipere alimẽtũ ex humido quæ secũdũ naturã existũt aquatilia animaliũ.

Nunc epilogat, & dicit. De eo autem q̃d est humidum suscipere, dictum est, ꝙ quibusdam accidit propter refrigerationem utputa his omnibus: quæ branchias habent Et etiam dictum est ꝙ quibusdam accidit propterea ꝙ oportet suscipere alimentum ex humido, sunt autem hæc (ut dictum est) quæ sunt ſm naturam aquatilia animalia. Hæc.n. quia a specie sunt aquatilia, a specie cibũ assumũt in humidis.

De piscib. respiratione.

Quæritur hic utrum pisces respirẽt. & uidetur ꝙ omnes, q̄m si aliqui non respirarent, essent, qui brãchias habent (ut Aristote. inquit). Sed syrenæ hñt branchias, & respirant, auditæ enim sunt cantare, q̃d fieri non potest sine respiratione, & aeris collisione, ut secundo de anima patet.

Pos. philosophorũ Cap. 7.

In hac quæstione Anaxagoras claçomenius, & Diogenes apollinates dixerũt omnes pisces, imo omnia animalia respirare. Cuius opinionis est Plinius 9. libro historię naturalis, ubi asserit omnes pisces respirare. Refutat hanc opinionem Arist. a causa quidem, q̄m non omnes sunt habentes pulmonem. Est enim pulmo instrumentum datum. animalibus propter respirationem, quæ ergo carent pulmone, carent ipsa respiratione. secũdo argumentatur, respiratio fit per aerem, sed intra aquam non est aer, ut probauit contra Diogenem. Plinius respondet ad hęc argumenta. Ad primum dicit, ꝙ in piscibus loco pulmonis esse possunt alia uiscera spirabilia ita uolẽte natura: & sic licet non sit pulmo, est aliquid loco illius. Ad secũdum dicit, aerem penetrare in aquas pro respiratione illorum, q̃d ostendit eo quia terra est spissior aqua, & tñ in terram penetrat aer: argumẽto animalium, quæ semper defossa uiuunt, ceu talpę: quæ respirant sub terra.

Rationes Plinii

Quòd autem respirẽt pisces, probat primo, quoniam æstiuo calore in piscibus annotata est anhelatio. secundo quoniam in trãquillo annotata est oscitatio: quæ sine respiratione, & aeris attractione fieri non possunt. tertio q̄m non est locus somni sine respiratione, ut sumit. & non probat. 4. conchilia crescunt crescente luna: q̃d sine aeris attractione fieri non potest. quinto pisces odorãt. ergo trahunt aerem: odor enim defertur in odoratus organum per aerem: non enim aliud odor est q̃ aer infectus. Ex his tenet Plinius contra Aristotelem ꝙ omnes pisces respirent, tenet etiam, ꝙ delphini & balęnę, & omnes cetacei pisces spirent per fistulas. Sed pace tãti uiri dixerim, hæc nõ sunt ex physica ratione cõprobata: unde Aristo. hanc opinionem multis rationibus, & signis reprobauit, primo quidẽ, quia pisces, carẽt pulmone & arteria, quæ sunt instrumẽta respirationis, non enim aer trahi & expelli põt nisi his instrumentis, ut Aristoteles probauit. Nec potest Plinius fingere alia spirabilia instrumẽta in piscibus loco horum: q̄m natura nõ dat duo instrumẽta ad unã operationem, ut branchias. & spirabilia hæc instrumenta: ut hic probauit Aristo. Plura autem signa in hoc libro adducta sunt, quæ non oportet repetere. secundo respiratio fit tractu & expulsione aeris, sed aer non est in aqua nec penetrare potest deorsum, est enim aer leuior aqua, & ita nec in aquã, nec in terram penetrat. imo (ut Aristo. superius dixit) animalia respirantia, cum suffocantur in aqua, mittunt ampullas in superficie aquę ab aere emisso eleuatas. Illud de talpa non cogit, q̄m talpa tarde respirat. & tãdiu sub terra manet. quã diu indiget noui aeris respiratione Præterea refrigerantur frigiditate terræ, ut terracei pisces. Rationes uero Plinii non cogunt: q̄m anhelatio illa annotata est in cetaceis piscibus: non autem in aliis. Cetacei enim pisces respirant (ut dictum est) Simili modo oscitatio nõ in omnibus annotata est, sed in cetaceis. tertia ratio minime cogit, dicit enim Aristo. ꝙ cetacei pisces respirant, & dormiunt ore existente supra aquas, ceteri dormiunt intra aquas: quoniam refrigerãtur branchiis. quarta deletur ꝙ crescunt & decrescunt non crescente & decrescente aere, sed humido naturali. quinta dicendũ ꝙ si pisces odorant, etiam per aquas potest odor intentionaliter multiplicari, immo per terrã & parietem. Utrum uero odor perueniat ad organum odoratus realiter. & utrum odorent pisces, quęstio est physica: creditur tñ ꝙ non, quoniam non habent organum odoratus: ideo quærunt cibum per uisum. Ex his concluditur, ꝙ pisces quæ branchias habent, nõ respirent, sed per brãchias refrigerantur. Secundo quę carent brãchiis & habent pulmonem, & arteriam respirãt, ut cetacei pisces. alii uero, ut exangues neq; respirant, neq; branchiis refrigerantur (ut dictum est) sed continente humido refrigerantur.

Triplicia aquatilia.

Hæc est positio Aristotelis: quæ consonat rationibus, & experientiis, & signis. Ad illud de syrenis si non est falsum, & fabulosum, illæ respirant, ut cetæ, & non habent branchias uerum poeticum uidetur. fingunt enim poetæ syrenes fuisse achelo & caliopes filias ore & pube tenus uirgines: reliqua corporis parte, piscea mare siculum incolentes, quarum nomina fuerunt, Parthenope, Lygia, & Leucosia.

De refrigeratione uero, quonam pacto fiat tam iis quæ spirant, quàm iis quæ branchias obtinent: post hæc dicendum.

De refrigeratione autem quo fit modo, & respirantibus & habentibus branchias: post hæc dicendum.

Cum egisset quę animalia respirent, & quę nõ: & quibus instrumentis refrigerentur respirantia & non respirantia, nunc proponit dicere de modo refrigerandi, & dicit. De refrigeratione autem quomodo fit, & respirantibus, & habentibus branchias, hoc est tam in respirantibus, cum in his, quæ per branchias refrigerantur: post hæc dicendum. Hæc de intentione partis.

Igitur animalia quæ pulmonem habeant spirare omnia: supra diximus. Quamobrem autem nonnulla particulam hanc obtineãt, & quãobrẽ quæ obtinẽt spiratiõe indigeãt: agẽdũ est.

Quod igitur respirant quæcunque animalium habent pulmonem; prius dictum est. Propter quid autem hãc particulam habent quędã: & propter quid habentia indigẽt respiratione.

Proposita intentione exequitur, & primo resumit illud quod dictum est, & dicit. Quòd igitur respirent quæcunque animalium habent pulmonem, prius dictum est, & nunc supponendum. Deinde mouet duas quæstiones, & dicit. Propter quid hanc particulam. s. pulmonem habent quædam animalium, & subaudi quædam non: & hæc est prima quæstio: & propter quid habentia pulmonem indigent respiratione, hæc est secunda quæstio: quæ debent legi suspensiue, usq; ad solutionem ibi { Causa habendi quidem. }

Causa cur obtineant ea est: quòd quæ inter animalia bonoratiora sunt, plus calorie sortita sint. nam simul & animam sortita esse bonoratiorem: necesse est bonoratiora enim sunt hæc: plantis. Quocirca & quod pulmonem maiore copia refertum sanguinis & caloris habet: ei magnitudo corporis maior est. & quod plurimi.

Causa habendi quidem: quòd bonorabiliora animalium plurem sortita sunt caliditatem. simul enim necesse & animam sortita esse bonorabiliorē. bonorabiliora enim hæc: quàm natura plantarum. Quapropter & maxime habentia pulmonem sanguinem habentem & calidum, & maiora magnitudinibus.

Nunc soluit quæstiones, & primo primam, & solutio primæ est, quoniam quædā animalia sunt calida: & propter multitudinem calidi habent pulmonem: quæcunque enim ualde calida sunt, multitudine calidi pulmonem habēs. Accipit autem primo ꝙ pulmo sit propter calidum: & ꝙ omnia animalia, quæ pulmonem habent, eū habent propter calidum: & syllogiçat sic. Honorabiliora animalia sunt propter calidum, honorabiliora animalia & magnitudinibus maiora habent pulmonem: igitur quæ habent pulmonem, habent pulmonem propter calidum. De ratione primo accipit maiorem, & dicit. Causa autem habendi quidem est, ꝙ honorabiliora animalium plurē caliditatem sortita sunt, hoc est, sint propter calidū: hæc est maior, quam probat, & inquit. Nam necesse est nobiliora animalia eo esse nobiliora, ꝙ simul animam nobiliorem sortita sunt, & maiorem caliditatem, nam hæc animalia nobiliora sunt quā plantarum, & plantæ calidum & animam sortitæ sunt. ergo hæc simul sortita sunt nobiliorem animam, & calidum maius quā plantę. Ex his uult habere nobiliora animalia esse propter calidū maius. Non. n. possunt habere animam sine calido, & sic si habent animam nobiliorem oportet, ut habeant illam propter calidum, ita ut habeant animam existētem in maiore calido. Patet igitur nobiliora animalia esse propter calidum. Deinde accepit minorē, & dicit. Quapropter & maiora magnitudinibus: & honorabiliora sunt quæ habent pulmonem, uerum addit, multa uerba non necessaria ad syllogismum, sed ad declarandum pulmonem, & dicit. Dico subaudi quæ habent pulmonem, qui sanguinem habet, & calidum, est igitur minor, animalia honoratiora & corpore maiora habent pulmonem sanguineum. Tunc potea addere conclusionem, quam postea addet. s. quę pulmonem habent, eum habent propter calidum: & sic syllogismus est in tertia figura.

Et purißimi sanguinis compos est, at homo: id ex omnibus animalibus erectißimum incedit. atque partem superiorem ad uniuersi supremum erectam obtinet: propterea quòd hanc particulam, talem habeat.

Et purißimo & usum sanguinem animalium, rectißimum est, homo. & sursum ad totius sursum habet solum: propterea quòd talem habet hanc particulam.

Ex hac ratione, quā dedit, infert causam, quare homo est recte staturæ habens sursum ad partem cœli superiorem, & quare inter animalia homo est multo et purissimo sanguine usum in sui nutritione, & dicit. Et pro igit. q. d. ergo & homo animalium animal est & purissimo, & plurimo usum sanguine in sui nutritionem, & rectisimū, & habens sursum, hoc est caput, ipse solum ad sursum totius cœli: & causa omnium horꝫ est, propterea ꝙ homo habet hanc particulam talem. s. calidam & multi sanguinis.

Quare & ea particula perinde ut qualibet alia: causa essentiæ, huius & reliquorum statui debet. Ob id igitur: pulmo haberi solet.

Quare & substantiæ huic & alijs ponendum est causam, ipsam: quemadmodum quamcunq; aliam particulam. Habent igitur: gratia huius.

Nunc dat cōclusionem, & uult ꝙ pulmo & quælibet particula quæ se tenet cum pulmone: sit propter calidū, unde dicit: Quare & substantiæ huic. s. pulmoni, & alijs substantijs, quæ se tenent cum pulmone ut arteriæ & cordi: ipsam. s. caliditatem ponendum est causam: ita, ut caliditas sit ueluti alia quædam particula necessaria animali: propter quam animal habēt pulmonem, arteriam, & cor. unde concludit. Animalia igitur pulmonem & arteriam & cor habent gratia huius, hoc est propter calidum: tanꝗ propter finem: qđ erat conclusio. Sed circa rationem Aristotelis dubitatur: qm̄ cum accipitur maior uidelicet, honorabiliora animalia sunt propter calidum, quæritur quomodo propter calidum sint, utrum tanquā finem. & hoc non, quoniam nobilius non est gratia ignobilioris. Si autem intelligit propter calidum, tanꝗ propter causam factiuam, tunc conclusio Aristotelis ꝙ pulmo sit huius gratia non est ad propositum. Dicendum ꝙ animalia sunt propter calidum tanquā propter finem, capiendo calidum non pro qualitate: sed pro anima existente in calido, ut uerba eius innuunt. Dicit enim {simul enim necesse & animam sortitam esse honorabiliorem} & sic uult animalia honorabiliora esse propter calidum, hoc est propter animam collocatam in calido: & hoc pacto pulmo datus est animalibus perfectis. & honorabilibus propter animam constitutam in excellenti calido, tanꝗ propter finem. Anima. n. in calido excellens est finalis causa pulmonis & aīalis. Est. n. datus pulmo, ut aīs in huiusmodi excellēti calido cōseruetur: & aīal est honorabile propter animā quæ in huiusmodi excellēti calido cōseruatur. Ex his patet prima causa quare non oīa aīalia hn̄t pulmonē, qm̄ nō oīa hn̄t animam collocatam in excellenti calido. Digressio circa rōnē Aristot.

Cur autem necessario moueatur, hanc esse causam arbitrandum est: quòd talia animalia sic constant ut multa non ita constent. nam alia ex terra ampliore facta sunt, ut genus plantarum: alia ex aqua, ut aquatilium. uolatilium uero & pedestrium: altera ex aere, altera ex igni. Porro singula ea: suis in locis disposita sunt.

Eam autem quæ ex necessitate & motus causam oportet putare: talia consistere animalia quemadmodum & non talia multa constituta sunt. hæc enim ex terra ampliori facta sunt, puta plantarum genus: hæc autem ex aqua, puta aquatilium. uolatilium autem & campestrium: hæc quidem ex aere, hæc autem ex igne. Singula autem: in proprijs locis habent ordinem ipsorum.

Cum dedit causam cur pulmo quibusdam animalibus datus sit, & non omnibus: & dedit causam propter quā pulmo est, hic uult dare causam: quare diuersis animalibꝰ motus dati sunt diuersi: ut piscibus per aquam, auibus per aerem: gressibilibus per terram & alijs per ignem, ut dæmonibus. Et uult causam hanc esse ex diuersa animalium elementaria constitutione, siquidem alia constituta sunt ex quatuor elemētis prędominante aere, alia ex quatuor elementis prædominante aqua, & in cæteris id genus simili ratione: unde dicit. Eam autem causam quę est ex necessitate motus, hoc est per quā animalibus inest motus necessario, alius atq; alius in alia atq; alia regione oportet putare talia consistere animalia, quemadmodū & non talia multa constituta sunt, hoc est oportet putare quædam animalia consistere uno modo ex elementis per quē modum alia non consistunt ex illis. ergo differentia motuum pendet ex differentia constitutionū elementalium. & exponit se dicens. Hæc enim ex terra ampliori facta sunt, hoc est ex quatuor elementis prædominãte terra: puta plantarum genus, & sic fixæ stant in terra. Hæc autem ex aqua puta aquatilium: ut pisces, & ideo mouentur per aquam, .

aquã, uolatiliũ autẽ & cãpestriũ, hęc quidem ex aere, hoc est ex quatuor elemẽtis sunt dñante aere, ut aues, hæc autem ex quatuor elementis dominante igne, ut animalia ignea. s. dæmones secundũ Apuleiũ. Tacuit autẽ genua hominũ, quod ambulat p terrã & cætera cãpestria: quia facile possunt colligi ex his, in talibus. n. prædominatur terra: sed ut nobilitatis animæ mouẽtur per terrã: & sicut est de moribus horũ, eodem modo est de locis, ideo dicit. Singula autẽ ipsorũ quæ dicta sunt, in proprijs locis habẽt ordinẽ, ut aquatilia in aquis, & aerea in aere. & ignea in igne locanť. Vel sic autẽ pro & singula elemẽta in proprijs locis hñt ordinem ipsorũ. s. elementorũ, qm̃ sunt in locis p ratione elementorũ dominãtiũ: ea. n. quibus aqua prædominatur, in aquis locantur, & sic de cæteris. Vtrũ uero dentur hęc animalia ignea, quæ dæmones a Platonicis dicuntur, Aristoteles uideť hic illa olfacere, & pro parte hac est auctoritas omniũ Platonicorũ, & ratio, qm̃ in ipsis animatis contingit quodlibet elementũ prędominari: uidemus. n. in aliquibus p̃dominari terrã, alijs aquã, alijs aerẽ, ergo alijs oportet prædominari ignẽ, alioquin natura esset mãca. Pręterea quicquid est possibile in natura, est necessariũ: sed possibile est in animato aliquo ignẽ prædominari. Non. n. uideo cur magis sit necessariũ prędominari in aliquo eorũ terrã, & nõ ignẽ. ergo necessariũ est animal aliquod esse igneũ quod uiuat in igne, ut piscis in aqua. Pręterea quicquid nõ repugnat generi, nõ repugnat speciei: sed nõ repugnat misto prædominari ignem, ergo nec animato, quod est misti species. Pręterea hæc repugnãtia nõ est ex parte aiæ, qm̃ anima, ut aiæ põt perficere corpus nobilius q̃ sit tale mistũ igneũ, ut anima cœli, quæ perficit cœlũ: nec ex parte elementi ignis, nã ignis põt esse in mistura prædominãs: ergo põt esse aiatum, in quo prædomineť ignis. Propter has rationes, Apulleius Platonicus fortasse credidit dari huiusmodi aialia ignea, in quibus ignis prædominetur: quę dæmones appellat: & Aristoteles in præsenti loco, olfacere hęc uideť. Accidũt tñ cõtra hãc opinionẽ dubitationes, qm̃ si sunt mista, essent corruptibilia: nullũ. n. mistum ex elemẽtis Aristoteles ponit æternũ, & tñ Apulleius ponit hæc æterna, quod naturali philosophię repugnat. Præterea si hęc animalia essent, hæc uiuerẽt, omne aũt uiuũ eget refrigeratiõe, in igne aũt nihil põt refrigerari. Præterea omne uiuẽs uiuit ppter calidũ & humidũ, calidũ aũt nisi humidũ instauraretť cibis: cõsumeret humidũ illud: igiť nõ pñt uiuere sine cibis. Tu uero de his lege, q̃ diximꝰ in iuuenta in libello de dæmonibus. illud uero non ignorabis, q dato q dentur animalia ignea, hæc nõ essent illi dæmones, quos poñũt sancti doctores. Illi. n. substantię sunt spirituales incorporeæ: ab ipso deo productæ ex nihilo: de quibus ad theologica.

De dæmonibus.

At uero Empedocles improbe hoc dixit: asserens animalium calidißima præcipue & copioßißimum nacta feruorem aquatilia esse, natiui caloris excessum fugientia. ut eam frigoris & humoris defectum sustineant: contrario in loco seruentur, quod aqua minus quàm aer calida sit.

Empedocles autẽ nõ bene hoc dixit: dicens calidißima maxime & ignem habentia plurimum animalium aquatilia esse, fugientia excessum eius quæ in natura caliditatis. ut quoniam frigido & humido deficiunt: secundum locũ saluentur cõtraria existentia. quod enim humidum: calidum esse minus aere.

Cum declarauit q singula aialia naturaliter locũ hñt in elemẽto: quod in ipsis prædominať, qm̃ p illud elementum mouẽtur & quiescũt in illo: nũc uult narrare opinionẽ Empe. contrariũ dicentis. Dixit. n. q aialia calida loca frigida habitãt, ut pisces, qui calidi sunt, & nati in arida: uenerũt in aquas frigidas: ad tẽperãdum. n. excessum suę caliditatis migrarunt, ad aquã, quæ naturaliter est frigida. Proponit igitur primo q Empe. nõ bene dixit de habitatione aialiũ, deinde narrat illius opinionẽ, & inquit. Empe. autẽ nõ bene hoc dixit cum ait aialia uõ habitare pro ratione elemẽti prędominantis. Tunc narrat positionẽ, & dicit. Dicens calidissima maxime. & ignẽ habentia plurimũ animalia aquatilia esse, fugientia excessum eius: q̃ in natura caliditatis eorũ est, subaudi uenisse in aquas, ut quoniã frigido & humido deficiũt, & abũdãt calido & sicco, secundũ locũ saluenť cõtraria existẽtia, nã id qđ humidum est minus calidũ aere est, & ideo in humidũ uenisse narrat: q ille locus cõtrarius sit eorũ naturis calidissimis, & igneis. Pro opinione Empe. uidetur regula medicorũ q dicũt q simile appositũ simili facit ipsum furere: contrarium uero reducit, unde Galenus ait. omnis discrasia læditur a simili & iuuatur a contrario. Videmus enim febricitantibus non esse calida cõuenientia, sed frigida & humida. Estate etiã cibis utimur frigidis quoniã hora calida est, hæc. n. omnia uidẽtur propositione Empe. fauere.

Nam omnino absurdum est: qui fieri poßit ut singula ea in arido genita, sese mutatis sedibus in humorem conferant, cum eorum pars pene maxima expes sit? At ille primam eorum constitutionem referens: orta quidem in sicco esse dicit, sed fugiendo in humorem uenisse.

Totaliter igitur inconueniens: quo modo contingit factum unumquodq; ipsorum in sicco, permutare locum in humidum. fere enim: sine pedibus plurima ipsorum sunt. Dicens autem eã quæ a principio ipsorum constitutionẽ: facta quidẽ esse in sicco ait, fugientia autem uenisse ad humidum.

Nũc Aristoteles reprobat opinionẽ Empe. postea soluit rationẽ, reprobando uero positionẽ. primo oñdit opinionẽ Empe. esse fictionẽ, cui nihil eñdet in re. Dixit. n. pisces in prima mũdi origine factos esse in arida, & postea cõfugisse in aquas, & dicit. Totaliter igitur incõueniens est illud quod Empe. dicit, de prima origine & diuisione piscium, & exponit opinionem. d. qño cõtingit factũ esse unũquodq; ipsorũ in sicco in prima mundi origine, & deinde permutasse locũ in humidũ: quod quidẽ esse impossibile pbat, & dicit. Fere. n. sine pedibus plurima ipsorum sunt. & dixit { fere plurima } qm̃ cordulus, & bos marinus & multi alij pisces pedes habẽt. Exponit aũt opinionẽ Empe. & dicit. Dicẽs autẽ Empe. eam constitutionẽ mundi quæ est a principio: hoc est asserens mundi originem ac facturam ait aquatilia facta quidem esse in sicco, fugientia autem calidum terrenum, ait uenisse ad humidum, ut ad mare, & ad aquas: modo hæc fictio est, quoniam carent pedibus: q sunt instrumẽta motus, & nõ sunt reptilia aialia, q̃ per terrã, ut serpentes repũt. Quare cum huic opinioni nihil correspõdeat in re, commentum est.

Præterea: non uidentur esse calidiora pedestribus. nam ex eis: quædam nullum prorsus, quędã paucũ sanguinem habent.

Adhuc autem: neq; uidẽtur calidiora esse quàm campestria. hæc enim ipsorum, exanguia omnino: hæc autem, pauci sanguinis sunt.

Cum reprobauit opinionẽ Empe. oñdendo q illi nihil correspõdet in re: nunc reprobat opinionis causam, dixit enim illa confugisse ad humida, qm̃ sunt ignea ac calidissima. Cõtra obijcit, qm̃ nõ uidenť pisces calidiores q̃ cãpestria, qm̃ pisces uel sunt exangues, uel pauci sanguinis. Cetarij. n. pisces sanguinẽ hñt, sed parũ cõparatione campestrium sanguinẽ habentiũ, cæteri sunt exãgues, q cõparatione campestrium sunt frigidi. unde dicit. Adhuc autẽ neq; uidentur aquatilia calidiora esse q̃ cãpestria, immo frigidiora. Cuius causam exponit, & inquit. Hęc. n. ipsorũ exãguia omnino, hæc autẽ pauci sanguinis sunt. Quo uero ad rationem attinet, animaduerte, q aquatilia non sunt omnibꝰ cãpestribus frigidiora: nõ. n. cetarij pisces sunt frigidiores exanguibus cãpestribus, ut apibus, & formicis, & pulicibus, & id genus. Propterea Aristoteles non dixit aquatilia esse cãpestribus frigidiora, sed dixit nõ esse cali

diora, qm̃ nõ omnibus cãpestribus frigidiora sunt: est tñ uerum, φ referendo paria ad paria oĩa aquatilia sunt campestribus frigidiora; qm̃ aquatilia sanguinea frigidiora sunt cãpestribus sanguineis, & aquatilia exanguia cãpestribus exanguibus: satis aũt pro rationis efficacia est, φ aquatilia nõ fugierũt ad aquas, qa sunt calidiora ipsis cãpestribus saltem aliqua: & sic causa opinionis nulla est.

Attamen qualia dici debeant calida & frigida per se: considerationem sampserat. Cæterum causa ea quam idem reddidit: aliquo modo quæsitã continet rationem, non tamen id quod ille dicit uerum est.

Sed qualia quidem dicere oportet calida & frigida secundũ se: considerationem sumpsit. De qua autem dixit causa Empedocles sic quidem habet quæsitam rationem, non tamen quod ait ille uerum est.

Cum reprobauit opinionẽ ostendendo illã esse fictionẽ, & causam opinionis nullã esse: hic uult exponere usquequo Empe. bene dixit, et dicit primo φ quãtũ ad hoc bene cõsiderauit. s. quæ horum ſm se dicenda sint calida quæue frigida, an campestria, an aquatilia, & sic aliquid fecit, inquantũ excitauit nos ad hanc inuestigationẽ. Vel sic. Sed qualia qdẽ oportet dicere calida & frigida p se, subaudi & qualia p accidẽs, bñ considerationẽ sumpsit, & sic aliquid fecit inquãtũ fecit nos cõsiderare quæ per se, quæ ex accidenti sint calida uel frigida. secundo dicit, φ causa p quã Empe. dixit pisces stare ĩ mari, facit nos dubitare, uidem⁹ aliqñ cõtraria cõtrarĳs curari, & rõne cõtrarĳ in melius permutari. Quare facit nos dubitare an pisces sint calidi, an frigidi, ex eo. n. quia cõtrariũ reducitur a cõtrario, uidetur φ debeãt esse calidi, ex alio errauit. qm̃ quod dicit nõ est uerũ: non. n. uerũ est pisces esse calidos. unde dicit. Sed qualia oportet dicere aquatilia calida & frigida secũdũ se, an cãpestria, Empe. considerationẽ sumpsit, & quãtũ ad hoc aliquid fecit. qm̃ excitauit nos, hoc est primũ. De secundo dicit. Causa autẽ de qua dixit sic quidẽ, hoc est isto modo habet quæsitã rationẽ, hoc est quæsitã dubitationẽ, per rationẽ. n. dubitationẽ intelligit. Facit qdẽ causa Empe. nos dubitare, inquãtũ dicit, φ nõ starent in locis frigidis, nisi essent calida: non tñ quod ait ille, uerũ est, ait. n. pisces esse calidos, quod nõ est uerum. Quid igitur bene, & quid non dixit Empe. ex hisce patet.

Nam contraria loca & tempora quæ habitaum exuperantias exceperint: seruandi facultatem obtinẽt. natura uero: sais in locis potissimum seruatur. non enim idẽ sunt: materia ex qua singula animalia constant, & eius habitus dispositionesque.

Habituum enim excessus habentis loca contraria, & tempora: saluant. natura autem: in propriis maxime saluatur locis. non enim est idem: materia animaliũ ex qua est unũquodq;, & habitus & dispositiones ipsius.

Refutata põne Empe. in parte hac uult soluere rationem Empe. Empe. n. ratio hæc erat cõtraria dispositio saluatur a cõtrario, ergo pisces habitãt aquas, qa sunt calidi, ut cõseruentur a dispositione contraria ei dispositioni quã habẽt. Respõdet, φ loca & tẽpora cõtraria q̃ hñt excessus habituũ bene saluãt. & reducũt locatorũ dispositiones, nõ aũt saluant, nec reducunt naturas locatorũ, unde dicit. Loca n. contraria: quę hñt excessus habituũ, & tp̃a contraria q̃ excedunt in aliqua cõstitutione, ut in calida uel frigida uel aliqua tali saluant, hoc est reducunt dispositiones & habitus locatorũ, omnia. n. immoderata discrasia reducitur a cõtrario: natura autẽ & cõplexio naturalis locati maxime saluatᷓ, hoc est conseruatᷓ in proprĳs, & similibus locis, & tẽporibus: ut Galenus ingt. Cuius causam dicit. Nõ. n. est idẽ materia aĩalium, hoc est cõplexio & naturalis qualitas aĩalium ex qua constat unũquodq;, & habitus & dispositiones ipsius animalis. Quo uero ad uerba attinet, aĩaduerte φ qualitates animalium duplices (margin: Qualitates duplices.) sunt naturales, quas animal habet ex principĳs generationis ex uaria elementorũ mistione, & uario elemẽti dominio immisto: ſm quã qualitatẽ dicimus campestria calida, aquatilia frigida: hñt aũt aĩalia has naturales qualitates ratione formæ, quæ secundum genus aut ſm speciẽ limitat sibi tales qualitates: uel secundũ formã indiuidualẽ in eadẽ specie tales limitãtes. Has Aristoteles appellat naturã, & materiã, quo ex ipsis cõstat aĩal: aliç sunt accidẽtales, q̃ non insunt aĩalibus ui genericæ aut specificæ aut indiuiduæ formæ, sed ui cõtinentia, aut ui horæ anni, aut ui rerũ nõ naturaliũ, aut ui causarũ præter naturaliũ: quę si fixæ sint, habitus dicunᷓ: si non fixæ, dicunᷓ dispositiones, & hoc pacto ægritudines, & accidẽtales dispositiones, quæcũq; nõ insunt a forma generica uel specifica uel indiuiduali limitante sibi illas, dicunᷓ accidentales qualitates habitus, uidelicet, uel dispositiones. Ex his ad formã uult habere solutionẽ, φ cum Empe. accepit qualitates a cõtrarĳs saluari uerũ est, accipiẽdo qualitates pro dispositionibus uel habitibus accidẽtalibus, sed sumendo qualitates pro naturalibus qualitatibus, istæ potius saluantur in similibus. Quare cũ Aristoteles dixit φ loca & tẽpora cõtraria, q̃ hñt excessus habituũ uel dispositionũ, saluãt, intellexit p saluare reducere, & per excessus habituũ, intellexit constitutionũ excessus. s. in calido aut frigido, aut alia qualitate tali. Cum uero dixit, natura aũt in proprĳs maxime saluatᷓ: p saluatur, conseruatᷓ intelligit, qm̃ qualitas naturalis seruatᷓ a simili, & qualitas non naturalis reducitur a contrario, ut probat Galenus. nec est remotum uerbum mutasse, qm̃ eius uaria significatio ex additis perspicua est: natura n. seruatur: dispositio uel habitus reducitur. Verum annotatione dignũ est nõ eodẽ modo habitum reduci & dispositionẽ. habitus. n. cũ reducitᷓ: paulatim & lente ac moderate reducitᷓ. (margin: Non eodẽ modo habitus reducitur & dispositio.) Si n. ethiops subito transiret in scythiã ægrotaret, qm̃ habitus nõ sustinet repẽtinam mutationẽ: ut Auicẽna dixit. Dispositio uero quandoq; una cõtrarĳ applicatione reducta est. Ex his dicam⁹ φ pisces uiuũt in humidis & frigidis, qm̃ eorũ natura est talis, campestria uiuunt in aere, & calido, quia eorum natura est talis Et sic patet solutio argumenti Empedoclis.

Hoc autem ita accipio. si quid é cera aut glacie natura constituerit: haudquaquàm in calido positum seruabit. corrumpetur enim celeriter ob cõtrarium: quòd calor quicquid a suo contrario constiterit, eliquare solcat. Itẽ si quid é sale aut nitro constituerit: nequaquàm id in humorem transferet deponetq;, cum humor quæ à calido & sicco constitere, disperdat.

Dico autem, ut si quid ex cera cõstitueret natura: non utiq; in calido ponẽs saluaret. neq; si quid ex glacie. corrumperetur enim utique cito: propter cõtrarium. liquefacit enim calidum: quod a contrario constat. Neq; si quid ex sale aut nitro constitueret: in humidum utique ferens deponeret. corrumpit enim humidum: a sicco & calido consistentia.

Hæc quæ dixit, probat exemplis, & dicit. Vt si natura cõstitueret aliquid ex cera, nõ utiq; illud saluaret ponens ipsum in calido loco, neq; si qd cõstitueret ex glacie, saluaret, si illud ponat in loco calido, corrumperetur. n. utrũq; cito propter cõtrariũ, nã calidũ liquefacit, quod constat & coagulatur a contrario. s. frigido: & ita calidũ cerã & glaciem liquefacit, quæ a frigido coagulatæ sunt. Amplius neq; si quid ex sale constituerit, aut constituerit ex nitro: in humidum illud ferens reponeret, qm̃ humidũ (ut inquit) corrumpit ea, quæ consistunt a sicco & calido: ueluti sal & nitrum sunt. Quo uero ad uerba attinet, dixit ex sale, aut nitro, quoniam nitrum species salis est, sed nõ quo utimur in ferculis. ideo disiunctione usus est.

Si igitur humidum & siccum materiam corporibus suggerunt omnibus: ratione optima euenit ut quæ ex humido constãt in humido fiut, quæ ex sicco in sicco:

Si igitur

Si igitur materia omnibus corporibus humidum & ſiccum: rationabiliter, quæ quidem ex humido conſiſtunt in humido ſunt, quæ autem ex ſicco in ſicco.

Ex his exemplis concludit propoſitũ, & dicit: ꝙ ſi materia, hoc eſt ſi natura cuiuslibet miſti eſt humidũ, & ſiccum, & calidum, & frigidum, rationabiliter, quæ quidem ex humido conſiſtunt: in humido ſunt, quę autẽ ex ſicco, ſunt in ſicco, & quę ex frigido, ſunt in frigido: & quæ ex calido ſunt in calido: & quæ etiam ex calido & humido conſiſtunt, ſunt in loco calido & humido, & quæ conſiſtunt ex frigido & humido, ſunt in loco frigido & humido. Piſces igitur, quoniam natura conſtant frigida & humida ſunt in aquis; campeſtria uero, quia natura conſtant calida & humida, ſunt in aere.

Ob id: arborum genera non in aqua naſci ſolent, ſed in terra.

Propter hæc: arbores non in aqua naſcuntur, ſed in terra.

Hinc quaſi corollarie ſoluit problema propter quid arbores non naſcuntur in aqua. Reſpondet, quoniam earum natura eſt ſicca terrea: ideo ſeruantur in terra.

Atqui eadem ratione in aquam ueniſſent, quòd præarida ſint: qua ille præferuida ueniſſe affirmat. non enim ueniſſent in eam quòd frigida ſit: ſed quod humida.

Quamuis einſdem rationis eſt in aquam, propterea quod ipſæ ſuperſiccæ ſunt: quemadmodum ſuperignea ait ille. non enim propter frigidum uenirent in ipſam: ſed quia humida.

Obicit hic reducit rationẽ Empe. cõtra ipſum, dixit. n. piſcea ueniſſe in aquas, qa igneos, cõtra obijcit, qm̃ a pari plantæ debuiſſent uenire in aquas, qa plãtę ſunt ſiccæ, & aquæ ſunt humidæ: & quia plantę ſunt in terra, debuerũt eſſe humidæ & nõ ſiccę: quare ratio illius nulla eſt (inqt) hæc q̃ diximus uera ſunt, quãuis eiuſdem rationis eſt plãtas ueniſſe in aquã, qua ratione piſces uenerunt in aquas, dico eiuſdem rationis eſſe, ut plãtæ ueniant in aquas, propterea ꝙ ipſæ ſuperſiccæ ſint & aridæ. aquę contra humidæ. quemadmodũ ille ait. ignea animalia ueniſſe in aquas frigidas, quia illa calida ſunt. Si enim ratio Empe. bona eſſet, plantæ non uenirent in ipſam terram, ſed quia humida eſt planta: ueniret in terram. Cuius oppoſitum patet: planta enim ſicca eſt, & arida manet.

Naturæ igitur materiæ: tales eſſe ſolent qualis eſt locus in quo ſunt. quæ in aqua ſunt humidæ: quæ in terra, ſiccæ. Habituum tamen ij qui calore excellunt, in frigido poſiti melius ſeruantur: contra qui frigore, in calido. natura enim loci: habitus exceſſum ad mediocritatem reducit.

Naturæ igitur materiæ: in quali quidem loco ſunt, tales exiſtentes ſunt. quæ quidem in aqua, humidæ: quæ autem in terra, ſiccæ. Habitus tamẽ, qui quidem excedentes ſunt caliditate, in frigido: qui autem frigiditate, in calido poſiti ſaluantur magis. reducit enim ad menſuratum, locus: habitus exceſſum.

His declaratis concludit ſolutionem ad formam argumenti Empedoclis. Naturæ igitur materiæ, hoc eſt naturales qualitates ipſius materiæ: hoc eſt materialis cõplexionis, quæ corporibus inſunt ex principijs materialibus: tales ſunt exiſtẽtes in quali quidem loco naturaliter ſunt, ut ſi ſunt in loco calido, naturæ locatorum ſunt calidæ: ſi in loco ſunt frigido, & naturæ ſunt frigidæ: ut quęcunq; naturæ ſunt in aqua: tales ſunt humidę naturæ: quæ autem naturæ ſunt in terra: tales naturæ ſunt ſiccæ: & eodem modo de alijs. In talibus enim locis naturaliter ſunt, & in talibus ſeruantur. habitus autem & diſpoſitiones, quæ ex accidenti ſunt: qui quidem in calido excedunt, in frigido bene ſe habent: qui autem excedunt in frigido, in calido poſiti ſaluãtur, hoc eſt reducũtur magis cauſa eſt, quoniam (ut inquit) locus reducit exceſſum habitus ad menſuratum, hoc eſt ad temperamentum, nam remittẽdo exceſſum habitus, temperantiam facit.

Hoc igitur quæri debet: in proprijs locis cuiuſque materiæ, iuxta communis temporis uarietates. nam ut habitus locis contrarij ſint, fieri poteſt: ut materia, non poteſt.

Hoc igitur oportet quærere: in locis proprijs uniuſcuiuſque materiæ: etiam ſecundum permutationes communis temporis: habitus enim contingit locis contrarios eſſe: materiam autem,

Ex dictis facit quoddam utile excerptum, licet non facile intelligatur: intelligitur tamen (ut mihi uidetur) hoc pacto. Hoc igitur. ſ. hanc conuenientiam loci cum locato, oportet quęrere in locis proprijs uniuſcuiuſque materiæ atque naturę. Oportet dico quærere hanc conuenientiam loci cum locato in natura ſecundum omnes permutationes communis temporis, hoc eſt ſecundum ætates omnes, quæ ſunt communis temporis, quo uiuunt illa animalia. quaſi dicat ita oportet talia eſſe in locis proprijs ſuæ naturæ, ut per totum commune tempus, quo uiuunt, illa non mutent, & cauſa eſt (ut inquit) quia habitus contingit eſſe contrarios locis, & ideo poſſunt locũ mutare, materiam autem impoſſibile eſt eſſe contrariam loco naturali.

Quod igitur non propter calorem naturæ, animalium alia aquatilia ſint, alia pedeſtria, quemadmodum Empedocles aſſerit, necnon cur quædam non habeant: hactenus dictum ſit.

Quod igitur non propter caliditatem naturæ hæc quidem aquatilia, hæc autem campeſtria animalium ſunt, quemadmodum Empedocles ait: tot dicta ſint, & cur hæc quidem non habent pulmonem, hæc autem habent.

Epilogat, & dicit. Quod igitur non propter naturalem caliditatem, hæc quidem aquatilia ſint, hæc autẽ propter naturalẽ frigiditatẽ ſint cãpeſtria: quemadmodũ Empe. ait, tot dicta ſint: ꝙ cur hæc quidẽ non habent pulmonẽ, hęc autem habent, etiã tot dicta ſint. Sed non ſunt facilia hęc quę Ariſtot. dixit. primo quidẽ. qm̃ ſicut ſe habet nutrimentum ad cõplexionem, ita locus ad naturã locati, ſed uidemus animalia calida nutriri frigidis, ut pecora & iumenta herbis, quę frigidę ſunt. Animalia uero frigida uidemus nutriri calidis, ut apes q̃ nutriunt melle, muſcas, & pulices quæ nutriunt ſanguine: igit locata calida poſſunt uiuere in frigidis, et locata frigida in calidis. Prętetea nos uidemus apes, & muſcas & id genus frigidiora eſſe cęterijs piſcibꝰ, & uiuere in aere, piſces uero calidiores in aquis. Quòd piſces cęterꝭ ſint calidiores, docuit Ariſtot. ſunt enim maiores: & ſanguinẽ habẽt, & reſpirãt, inſecta uero, quæ aerẽ habitant, cum frigida ſint, continente ſolo refrigerãtur. Iuniores dixerunt, ꝙ aĩalium q̃dam habent calidum ſufficiẽs naturale & cõueniens, ut per illud poſſint habere omne opus uitæ. Alia uero calidũ non habẽt ſufficiens, niſi aliunde fortificet: & excitet: tunc dicunt ꝙ quæ aĩalia ſufficiens calidũ non habẽt, hæc non uiuũt in locis cõſimilibus, qm̃ quãuis frigida ſint, habitant in calidis locis, ut eorꝫ calidum fortificet a loco: & ſic apes, & muſcæ & id genus uiuunt in calidis locis, & nõ in aquis: quæ uero ſufficiẽs habent calidũ, hęc uiuunt in locis conſimilibus, ut calidiora in calidis, & frigidiora in frigidis: & ſic cãpeſtria quę plenũ habẽt calidũ, uiuunt in calidis, piſces, qui calidũ habent pro eorꝫ uita plenum, cum ſint frigidi, in frigidis uiuunt. Ariſtoteles ergo contra Empe. locutus eſt de animalibus habentibus calidum, quod nõ requirit fortificationem extrinſecus. Sed adhuc contra hanc poſitionem eſt dubitatio, quoniam aquatilia exanguia non deberent ſtare in aquis, quoniam non habent calidum ſufficiens, quemadmodum nec inſecta: quę uiuunt in calidis. Videtur igitur mihi eſſe dicendum,

Digreſſio de uita aĩaliũ i locis.

quòd animalia duplicia sunt, alia quidem calida, aliá autem frigida: & frigida duplicia, alia quæ quantum uis calidum habent, siue paucum, siue multum sufficit pro uitæ operationibus, alia quæ quo ad calidum quod habent, requirunt confortationem exterius: & hęc differentia est ex parte differentiarum specifica formarum. Illa enim requirunt, quia talis speciei sunt, hęc uero non requirunt, quia huius speciei uidentur. Tunc dico quòd ea, quæ dicit Aristoteles intelligenda sunt de his uiuentibus & animalibus quæ calidum habent, quod non requirit exteriorem confortationem, de his enim uerum est, quòd calidiora in calidis, & frigidiora in frigidis habitant. Tunc patet solutio apes enim licet frigidæ sint, & ratione natu calis frigiditaria deberent uiuere in frigidis, tamen earum calidum requirit confortationem exteriorem: & sic uiuunt in calidis. Exanguia aquatilia licet sint pauci caloris, uiuunt tamen in aquis, quia eorum calidum licet paruum, non tamen requirit cõfortationem exteriorem, quoniam illud quod habent sufficit eis. Ex his patet regulam Aristotelia esse ueram per se, & falsam per accidens. Calidiora enim in calidis, & frigidiora in frigidis uiuere debent per se: per accidens autẽ, quia talia, contingit contrarium. Hæc mihi uidentur pro defensione Aristotelis. Rationes uero ad oppositum solutæ. Apes enim per accidens nutriuntur calidis, quoniam calidum earum non sufficeret uitæ: nisi confortaretur: pecora nutriuntur frigidis, quoniam habent calidum sufficiens, quod nõ eget exteriori confortatione. Consequẽter quæritur utrum quæ habitent regiones calidas, habeant interiora frigida: quæ uero frigidas, habeant interiora calida: & notanter quęritur de interioribus, quoniam exteriora se habent ſm qualitatẽ loci. Videtur q; sic, quoniam per antiperistasim alterum contrarium fortificat alterum. Contra uidetur per experientiam, nam pisces & intus & extra sunt brutis frigidiores. Quidam nulla distinctione præposita, dixerunt animalia quæ loca calidiora habitant, habere interiora frigida: quoniam frigidum internum per antiperistasim augetur a calido continentis circunstante. Quæ uero contra habitant loca frigida: habent interiora calidiora illis, propter eandem causam, quia per antiperistasim contrariũ frigidi calidũ augetur internum. Quòd autem ita sit Aristoteles in libris politicorum innuit, qui dicit quòd septentrionales sunt animosiores australibus: & Galenus & Auicenna idem asserunt, quod quidem non contingeret, nisi quia habitantes septẽtrionem habent interiora & cor calidum propter circunstantiam frigidi. Australes contra habent interiora & cor frigidũ propter circonstantiam calidi. Sed hęc positio est contra experientiam. Videmus enim pisces etiam cetarios habere interiora magis frigida quàm bruta, & tamen pisces habitant loca frigidiora quàm bruta. Propterea dicendum q; animalium quædam sunt a tota specie frigida uel a toto genere frigidiora aliis secundum naturam, ut pisces: quædam autem a tota specie calida: uel a toto genere calidiora aliis ut campestria. secundo accipio quòd calidum uel frigidum regionale alterum est circundans, & non penetrans uiscera, ut quando non est ita intensum, ut penetret: ut propter magnitudinem & uiuacitatem animalis: alterum uiscera penetrãs: quod quidem sui magnitudine obtinet totus & extra. Tunc dicendum quòd comparando animalia a tota specie uel genere calida ad animalia a tota specie frigida: sic talia animalia in quocunq; loco ponantur, modo ibi possint uiuere, semper habent interiora magis calida quàm habeant quæ a tota specie sunt frigida: & quę a tota specie sunt frigida in quocunq; loco ponantur, in quo uiuere possint, semper habent exteriora & interiora magis frigida quàm quę a tota specie sunt calida. At si comparemus calida ad calida a tota specie, ut homines ad homines, & equos ad equos, quæ a tota specie dicuntur calida dico q; in locis frigidis, in quibus cõuenienter possunt uiuere, habent interiora calidiora quã sibi similia posita in quibus possunt uidere: dico sibi similia in genere, sexu, complexione, & cæteris id genus probatur: quoniam frigidum circunstat, & non penetrat, & sic per antiperistasim fortificat calidum. Quę uero in locis calidis ponuntur, habent interiora frigida, quoniã calidum circunstat, & non penetrat, & sic auget frigidum per antiperistasim. Dixi quã sibi similia in genere, quoniam non oportet q; serpens habeat in locis frigidis interiora calidiora quã homo existẽs in locis calidis. Dico in sexu: quoniam non oportet ut mulier existens in locis frigidis habeat interiora magis calida quã homo existẽs in calidis Dico in complexione, quoniam fortasse nõ oportet quòd homo a complexione habens cor frigidum existens in loco frigido, habeat cor calidius eo, qui a complexione habet cor calidum, etiam dato quòd sit in regione calida. Hæc de dilucidatione: & patet solutio ad obiecta. Viterius quæritur utrum in tẽporibus calidis animalia a tota specie calida, ut homines, & pecora: quæ a tota specie, ac genere sunt calida respectu pisciũ, habeant interiora frigidiora, hoc est utrum comparando idem animal calidum ad seipsum temporibus calidis habeat interiora frigida, & temporibus frigidis, calida, & dico interiora quoniam non est dubium de exterioribus. Videtur quòd sic: quoniam inquit Hippocrates uẽtres hyeme, & uers calidissimi sint. In contrarium est experientia: quoniam æstate respirationes & pulsus sunt frequentiores. Hic sunt duæ positiones. prima uidetur eorum: qui asserunt calidum potens esse semper intus & extra obtinens: & sic dixerunt animalia ęstate, & in calidissimis temporibus esse intus, & extra calidiora: quoniam calidum potens intus & extra obtinet. Simili modo animalia temporibus frigidis exteriora & interiora calidiora habere uidentur: eadem ratione: quia potens frigidum intus & extra est potens. Pro hac positione sunt experientię & rationes, primo quidem, quoniã multa animalia in hyeme suis ab operationibus uacant, non solum exteriorum sed interiorum membrorum, conduntur q; in cauernis quasi mortua, quatenus extrinsecus, & intrinsecus calor defecit. Veniente uero æstiuo calore, mox resurgunt, reuiuiscuntque, qua ratione patet temporibus calidis exteriora & interiora calida esse magis, frigidis uero magis frigida. secundo quoniam uidemus multa animalia hyeme non parere, nec concipere, quoniam calidum & extrinsecus, & intrinsecus illis deficit, quo possint concipere, ut aues, & id genus: accedente calido nidificant. tertio uidemus multa animalia hyeme non capere nutrimentum ut glires, & ursos, & multa serpentum genera: ęstate uero cibi multum capiunt, & hoc pro tanto, quia hyeme calidum nutrimentale minus est, æstate uero maius: & pollentius. quarto æstate utimur cibis frigidioribus pro refrigeratione caloris externi, & interni, hyeme contra utimur cibis calidioribus pro calefactione interiorum & exteriorum ergo æstate interiora & exteriora sunt magis calida, hyeme uero contra. quinto æstate plerunq; ęgritudines calidæ, hyeme frigidæ contingunt, quod non esset, nisi æstate interiora & exteriora essent magis calida, hyeme contra frigidiora. sexto uidemus ęstate corpora magis resolui, hyeme minus. Ex his uolunt corpora nostra intus & extra pro ratione temporum fieri frigidiora, ac calidiora. Aliĩ uero dixerunt, exteriora mutari pro temporum mutatione, non autem interiora. Immo temporibus calidis interiora sunt frigidiora, temporibus uero frigidis interiora sunt calidiora. Pro hac positione sunt experientię, prima quidem, quoniam hyeme digestio uidetur esse pollentior, digerimus enim cibos magnitudine maiores, & qualitate crassiores. secunda quia uidemus caua loca hyeme calidiora esse. Quidam dixerunt quòd animalia duplicia sint, alia parua magnitudine, & calore, uel calore tantum, alia magna calore, & magnitudine: tunc dicunt, quòd loquendo de paruis animalibus stante eorum uita: mutantur intus & extra

Secũda dubitatio utrũ q; habitãt loca frigida habeant interiora calida.

3. dubitatio utrũ in tpibus calidis interiora sint frigida.

extra pro mutatione temporum, quoniam calidum uel frigidum temporis est obtinens intus & extra in huiusmodi paruis animalibus, & sic ueram esse primam positionē asserunt, loquendo uero de magnis animalibus, quæ calore, & corpore magna sunt, hæc pro mutatione temporū mutant exteriora. Interiora uero mutant cōtra rationem temporum qm̄ calidis temporibus interiora frigida, frigidis calida habent, & sic acceptant secundam positionem. Sed pace horum dicatur ex hac positione nō habetur an membra interiora fiut calidiora uel frigidiora ęstate uel hyeme. Amplius non habetur modus quo modo augetur uel diminuitur calidum pro differentia temporum. Præterea nec ex hac consideratione habetur uia soluendi hinc idem obiectiones. Adhuc non loquimur in animalib⁹ magnis quæ habent calorem plenum, cōparādo hęc ad seipsa. In iuuenta diximus eundem calorem innatum fieri ęstate & hyeme intensiorem, & magis naturalem uel minus. Calor enim natiuus noster, quando in gradu est intensior dicitur maior secundū intensionem, quoniam magis conuenit operationibus nostris, dicitur maior secundum naturalitatem, & sic membrum dici potest calidi⁹ uel frigidi⁹ uno tempore magis quam alio, quando in gradu est magis uel minus tale. Et potest dici calidius uel frigidius, qm̄ per calidum melius exercet operationes, quæ sibi competunt, siue sit intensius, siue remissius. Dicebā igitur in ęstate calorem esse maiorem quam in hyeme secundum intensionem gradualem, infra tamē latitudinē sanitatis, ut multæ rationes cogunt, tam intra quam extra, hyeme uero esse maiorem quo ad conuenientiam ac naturalitatem, quoniam per ipsum anima exercet melius opera uitæ, ut digestionem, & instaurationem, & somnum, & id genus. Calor ergo exterior additus interiori illum reddit intensiorē in gradu, & quidem non extra sanitatis latitudinem, nisi nimis excesseris, frigus uero continentis calorem innatum reddit conuenientiorem & magis operationibus uitę naturalem, illum uniendo ac ad interiora magis conuertendo. Ex his patere potest consilium, qui enim dicunt calidum membrorum interiorū & exteriorum mutari pro tēporum mutatione, intelligunt quo ad gradus, & quātum ad hoc est probabile, ut multę rōnes probant. Qui autem dicit uentres hyeme & uere esse calidiores intellexit quo ad naturalitatem & conuenientiam, qua calor cōuenit uitę operationibus, ideo dixit senex, & somni longissimi, ut inueret perationes esse perfectiores. Hęc solutio, & consilium licet fuerit in iuuēta approbatū, nūc nō reprobo, tū non uidetur ire ad mentem Aristo in hoc loco, ut patet determināti solutionem suam contra Empe.

Solutio Authoris.

Propterea uidetur mihi aliter esse dicendum, ꝙ calor est duplex ī unoquoque uiuente, aliter naturalis, & hic datur a generante mediante forma & anima, dans enim formam, dat omnia quæ illam consequuntur mediante forma, ut Auer. ait Calor ergo naturalis oībus uiuentibus datus est a generante, sed mediante anima illum a sua specie sibi limitante, ut ꝑ ipsm tātū & talem exerceat opera uitę. Hic licet sit in toto aiato, ut in subiecto principaliter est in corde, ut in fonte caloris, & ꝑ spūs a corde emissos cōicat oībus alīs mēbris, de hoc dictū est amplius supra. Alter est calor accidentalis, qui si est fixus, habitus dicitur, sin aūt nō fixus, dispō in tex tu appellat͂, hic dicit͂ accidētalis, qm̄ nō datur nobis mediante forma, sed accidit nobis a causis nō naturalibus, quę sunt sex (ut Galenus inquit) ut ab aere, cibo et potu, & cæteris rebus non naturalibus, de quibus ad medicos. Differūt aūt isti calores nō quidem subiecto, quoniam in eisdē mēbris sunt, idem. n. epar est naturali & aduentitio calore calidum, idē etiam cor, & ita de alīs. Differunt aūt specie, non quidem in rōne metaphysica, quæ pręscindit a motu & a mutatione, & a causis naturalib⁹, sed differunt specie physica, cum differant causis, naturalibus, & proprīs affectionibus. Ex his duobus calorib⁹ in nobis fit unus calor mistus, qui non essentia & definitione un⁹ est, sed subiecto, quo aia utitur pro suis opationibus. Si enim corpora nostra esse possent alicubi, ubi externis motionibus non afficeremur, anima solo naturali calore uteretur pro oībus operationibus, quia ūo ubiq; afficimur calido externo, ideo aīa utit͂ utroq; quasi uno instrumento ad nēa suas operationes, quoniam istud aggregatū aliud æstate, aliud hyeme fit, hinc operationes animæ mutantur, & mores, & necessitates, & regimina. Nec est credendum hoc mistum esse animę, & nobis præter naturale, sic enim esset ęgrotatiuum, sed non naturale secundum partem, naturale autem secundum partē. Ex his patet dilucidatio ueritatis peripateticę, ꝙ ęstate calor accidentalis est maior intus & extra, ut ꝑ rōnes probatū est, hyeme uero naturalis calor maior, qm̄ circūstātia frigidi ille calor naturalis melius conuertitur ad interiora. Calor ūo mistus ex utroq; in ęstate est simplr maior, qm̄ computādo grad⁹ ꝑtiū, ex qb⁹ cōstat, sunt plures. Q. calor naturalis hyeme sit maior, p3, qm̄ operationes naturales sunt ꝑfectiores, & meliores. Q. ęstate calor accidētalis sit maior intus et extra, etiā patet, qa opatiōes naturales sunt q̄si extraneatæ. Quod ūo calor ɔpositus sit maior calidis tēporibus, p3, qa grad⁹ utriusq; ꝑtis enumerati, reperiunt͂ plures, & sicut de calore dcm̄ est, eodē mō dici pōt de unaquaq; qualitate. Quod si ita est, p3 ęstate interiora naturali caliditate eē minus calīa quā hyeme, accn̄tali ūo magis. Mista aūt caliditate exteriora & interiora calidiora. Hyeme cōtra p3 interiora eē calidiora naturali calīitate, accn̄tali ūo minus, & cōposita calīitate tā exteriora q̄ interiora esse minus calīa, & hoc loquendo de eodē aīali ad seipm cōparato, ut in qōne suppositū est. Argumēta ꝑ utraq; ꝑte sic soluta ex his. Quarto quęrit͂ utrū corpa ꝑ artis precepta possint ꝑmutari de una cōplexione in alterā, ut cholericū in flegmaticū, & sanguineū in melicū, & etiā econtrario.

De permutatione corporis q.

Videt͂ ꝙ sic, nā Galenus in techna docuit corpa lapsa ad tēperamētū ꝑ artē reducere, & extrema ad extrema ꝑmutare. pro ꝑte cōtraria est Aristo. qui ait naturā ꝑmutari est ipsam corrūpi. Pro declaratiōe sumam⁹ primo, ꝙ corpus unius cōplexionis ꝑmutari in aliā cōplxōnē bifariā est, aut intra ambitū suę spēi, aut extra ambitū spēi. Sēcūdo accipio ꝙ corpus permutari ad aliā cōplexionē intra ambitū suę spēi bifariā est adhuc, aut ꝑmutando cōplexionē quę insequitur formam, aut cōplexionem quæ insequit͂ materiā. Pro cōplexione, quę insequitur formā, homo est cholericus, melancholicus, & id genus. Per complexionē insequētē materiam homo tēperatus est breuis uitę, & melancholicus lōgę uitę, etiā ꝑ complexionem insequentē materiā, homo cholericus est mansuetus, flegmaticus est iracūdus, nam licet una & eadem sit complexio sequens formam, & sequens materiam subiecto & re, differunt ratione. Cholerica enim complexio ut elementaria est, & ut resultat ab elementarīs qualitatibus, insequens formam dicitur. datur enim a generantibus mediante forma, ut uero cœlestis, & ut affecta cœlesti calido, dicitur insequens materiam hoc est indiuidualem naturam Datur enim a cœlo mediante indiuiduo, quod est materia cœlestis calidi, ut Philoponus dixit secundo de generatione. Hanc uocant medici proprietatem indiuidualem, quæ nihil aliud est nisi complexio elementaria, ut pendet a dispositione cœlesti, & ut contracta a cœlo in generatione animalis, unde differunt ratione, subiecto autem & re, sunt eadem. Dicitur enim complexio cholerica uel sanguinea elementaria, quo resultat ex elementis, dicitur insequens formam, quo datur a generantibus mediante forma, hæc quo dicitur cœlestis, ue in principio generationis contracta a cœlo, dicitur etiam insequens materiam, quoniam insequitur indiuiduum, datur enim a cœlo in principio generationis mediante indiuiduo quod est materia cœlestium, & materia speciei, & formæ. Sic igitur tria somenda sunt, primum quod duplex sit cōplexio altera insequēs formā, alterā insequēs materiā. Scd̄m est, ꝙ corpus permutare eā complexionē intelligi potest, aut quę insequit͂ formā aut quę materiā insequitur. Tertiū, ꝙ permutare ɔplexionē in-

sequentem formam, potest intelligi extra speciem eius, cuius est complexio, aut intra speciem. His suppositis, medici dicunt, quòd corpus non potest permutari de complexione insequente formam ad complexionem insequentem formam extra speciem, hæc patet, quoniam campestre nunquam potest permutari ad complexionem aquatilis, nec homo ad complexionem equi, & hoc concedunt Philosophi etiam, quoniam hæc permutatio esset corruptio permutati, & propter hanc causam mercurius non potest per artem permutari in argentum, quoniam permutatio est extra speciem. Secundo dico, quòd corpus bene potest permutari de complexione sequente formam in complexionem sequentem formam intra ambitum suæ speciei, probatur, quoniam per debitam administrationem sex rerum nō naturalium potest calidum fieri minus calidum, & ita frigidum, & humidum minus humidum & ita fieri siccum, quinimmo quod est uenenum potest cōuerti in cibum, ut patet de puella, quæ consueuit sumere uenenum, & tandē in cibum assumpsit. Tertio dico, q hæc permutatio est periculosa, nisi fiat lente, atque paulatine, & usu moderato, ut inquit Galenus, hæc de complexione sequente formā, at si loquimur de complexione sequente materiam. Quarto dicunt astronomi quòd complexio insequēs materiam non potest permutari, probant, quoniam permutatio semper fit per applicationem contrarij, cum lente & moderate applicatur, sed tali complexioni nihil est contrarium. Cœlesti enim affectioni nihil terrenum cōtrariari potest. Ex his concludunt q si cholericus permutetur ad temperatum, non propter hoc esset uitæ longioris, quam ex cœlo in genitura erat constitutum, quoniam complexio insequens materiam non est permutabilis. Similiter si erat ex genitura iracundus, dato quòd ad temperantiam esset per artem permutatus, non propter hoc erit mansuetus. Medici tamen dicunt, quòd dato quòd aliquis ex cœlo sit breuis uitæ, beneficio artis potest fieri longeuus, probatur, quoniam non potest hic a cœlo in breui mori, nisi occurrat caussa mortis, uel caussa ægrotare facientibus ad mortem, sed hic occursus cū scitur potest euitari. Ergo potest permutari corpus non solum quo ad complexionē sequētem formam, sed etiam quo ad complexionem sequētem materiam. Hactenus de permutatione.

Cur autem quæ pulmone prædita sunt, aerem excipiant spirentque, & præsertim quæ illum sanguinolentum obtinent, dicendum est.

Propter quid autem habentia suscipiunt aerem & respirāt, & maxime ipsorum quæcūq; habent sanguinem habentem?

Cum soluit primam quæstionem, & declarauit propter quam causam quædam animalia habent pulmonem, & quædam non habent, non, soluit secundam, & declarabit duo, primum quidem cur quæ pulmonem habent, respirent, & secundum est cur quæ pulmonem habēt plurimi sanguinis, plurimum frequentius respirēt. Et hęc duo proponit, & dicit. Propter quid autem animalia quæ habent scilicet pulmonem suscipiant aerem, hoc est inspirēt, & respirent, hoc est exspirēt, hoc est primū, & subaudi pp quid maxime inspirent, & expirēt quæcūq; ipsorum hñt pulmonem habentem sanguinem, ut homo, & pecora, hoc est secundum, & uerba sunt suspensiua, & terminatur suspensio ibi { causa respirandi quidem } Hæc duo proponit differere.

Causa spirandi, pulmo est fungosus existens & fistulis plenus, qui etiam, omnium maxime partium quæ uiscera appellantur, sanguine refertus est.

Syringia Fistula *Causa respirandi quidem, pulmo inanis existens & plenus fistulis, & maxime utiq; sanguinem habens hæc particula, uocatorum uiscerum.*

Soluit quæsita, & suspensionem terminat, primo assignat causam primi cur scilicet habentia pulmonem trahāt & expellant aerem, & non aquam. Secundo assignat causam secundi, ibi { & cur maxime. } De prima parte primo assignat causam, deinde exponit illam. Assignādo autem causam, dicit. Causa respirandi quidem est pulmo existēs inanis, & uacuus, & pro id est, & plenus syringis, hoc est fistulis, hoc est paruis uenis, & quia inter uocata uiscera hæc particula est maxime sanguinem habens scilicet multitudine uenarū. Ergo causa respirandi est pulmo existens multis uenis plenus & existens inter uiscera particula potissimum sanguinem habens. Hæc est causa, cur aer trahatur & expellatur.

Quæ itaq; sanguineum habent, ea celeri refrigeratione indigent q calor animalis paululum deuergat, & penetratione quæ per totum eat ob sanguinis calorisq; copiam, quod utrūq; aer committere facile potest, nam quia natura tenui est, & celeriter & per totū subit atq; refrigerat, at aqua, nō pōt,

Quæcūq; autem habent sanguinem habentem ipsam, celeri quidem indigent refrigeratione (propterea q parua est inclinatio animati ignis) intra autem ingredi per omne, propter multitudinem sanguinis & caliditatis, hæc autem ambo, aer quidem pōt facile facere, propterea enim q habet subtilem naturā, & per omne & celeriter penetrans refrigerat, aqua autem contrarium.

Exponit illam causam, & ostēdit, quòd talis respiratio per aerem, & non per aquā conuenienter fit, & dicit. Quęcūq; autem animalia habent ipsam particulam, quæ est pulmo, habentem plurimum sanguinem, duobus indigēt, & celeri refrigeratiōe, propterea q parua sit animati ignis hoc est animalis calidi inclinatio ad uiuendum propter eius feruorem, & indigēt etiam, ut aer penetret, non tantum ad pulmonem, sed & ad cor, & per omne mēbrum refrigeratione indigens. At aer & nō aqua celerem refrigerationē potest dare, quoniam per omnia facile penetrat, & per oīa penetrare potest sui tenuitate, unde dicit. Quæcūq; autem animalia habent ipsam particulam scilicet pulmonem habentem sanguinem, indigent duobus, primo quidem celeri refrigeratione, & hoc propterea quia animati ignis, hoc est animalis calidi parua est inclinatio ad uiuendum de per se, nisi refrigeretur, nisi enim refrigeraretur, mox suffocaretur. Secundo indigent, refrigerationem debere ingredi intro per omne scilicet membrum calidum, hoc est cor, & arterias, & uenas, quæ feruent. Addit quòd hæc duo per aerem & non per aquam conuenienter fiunt & dicit. Hæc autē ambo aer quidem potest facile facere, penetrationem quidem per omne, propterea quia habet naturam subtilem, raram & penetratiuam. Refrigerationem uero celerem, quoniam per omne & celeriter penetrans refrigerat. Aqua autem contrarium faceret, est enim crassa, grauis, & aere minus mobilis. Patet ergo expositio causæ, cur scilicet quæ pulmonem habent respirent.

Iā, cur ea potissimum spirent quæ pulmonem habēt sanguinarium, ex hoc liquere potest, nam quod calidius est, id refrigeratione indiget uberiori.

Et cur maxime respirant habentia pulmonem habentē sanguinem, ex his palam, quod enim calidius, ampliori indiget refrigeratione.

Hic assignat causam secundi quæsiti, cur scilicet magis respirent, quæ pulmonem habent magis sanguineum, & dicit, quòd causa patet ex his, quæ dicta sunt, quoniam hæc habent pulmonem calidiorem, & sic magis refrigeratione indigentem, & dicit. Et cur maxime respirent habētia pulmonem plurimum sanguinem habētem, ex his quę dicta sunt in proximo quæsito, palam, & repetit causam, & dicit. Quod enim calidius est, ampliori indiget refrigeratione, & numero & magnitudine, & hęc est causa.

Adde etiā, q spiritus ad originem caloris cordi inditi, facilę commeat.

commeat. Verũ quemadmodum cor ad pulmonem foraminibus peruiũ sit: tum ex dissectionibus: tum ex historijs quæ de anima libus scriptæ sunt contemplari oportet.

Simul autem, & ad principiũ caliditatis quæ in corde, pro greditur spiritus de facili. Quo autem modo cor colligationem habet ad pulmonem, oportet contemplari ex anatomis, & ex historijs circa animalia scriptis.

Consequenter ex his, declarat quomodo per respirationẽ pulmonis sequitur refrigeratio cordis, & dicit. Simul autem ad pulmonem progreditur spiritꝰ, hoc est aer de facili, & ad cor, quod est fons, & principium caliditatis, aer enim ad pulmonem trahitur, pulmo uero ad cor colligationem habet, per quasdam uenas, quæ a corde in pulmonem progrediuntur, ideo aer cum in pulmonem peruenit, per illas uenas penetrat ad cor, & sic quodãmodo simul refrigeratur cor, & pulmo, quia uero, non est clarum quid hæc colligatio sit & qualis, ideo inquit. Quo autem modo cor alligationem habeat ad pulmonem, oportet cõtemplari ex anatomis, & ex historijs circa aĩalia scriptis. Sed quæres utrum respiratio sit propter cor, an propter refrigerationem pulmonis, uidetur quòd propter pulmonis refrigerationem, quoniam Aristoteles causam non cor sed pulmonem assignauit, cordis enim refrigerationem cõcomitatiuam causam assignauit. Sed contra est ratio, quoniam propter principale semper uidetur esse omne quod est, magis quam propter minus principale, modo cor est pulmone principalius. Dicendum quòd respirationem esse propter cor potest intelligi, aut propter cor tanquã finem adæquatum, & sic respiratio non est propter cor tanquam propter finem adæquatum, quoniam sic omne habens cor respiraret, aut potest intelligi propter cor tanquã propter finem excellentiorem & magis intentum, & sic respiratio est propter cor, propter pulmonem aũt tãquam propter finẽ minus principalem.

An sit cor respiratio, &c.

Omnino igitur animantium natura refrigerationem desiderat, ob animæ in corde incendium, eam autem per respirationem moliri solent, animalia quæ nõ tantum cor habent, sed etiã pulmonem.

Refrigeratione igitur totaliter indiget animalium natura, propter ignitionem animæ in corde, hanc autem faciunt per respirationem, quæcũq; non solum habent cor, sed etiam pulmonem, animalium.

Concludit quæ dixit de refrigeratione eorum, quę pulmonem habent, & dicit. Refrigeratione igitur omnino indiget animalium natura propter ignitionem animę in corde, hoc est propterea quia anima est in corde excellenter calido. Verum non eodem modo omnia (ut dictum est) ideo dicit. Hanc autem faciunt per respirationem, quæcũque animalium non solum habent cor, sed etiam pulmonem, & usque hoc causa declarata est.

At quæ cor habent, sed pulmone uacant, uti pisces, aqua per branchias refrigerantur, q; eorum natura aquatilis sit. Qualiter autem situs cordis ad branchias sese habeat, ad oculum per dissectionee spectari debet, exacte per historias.

Habentia autem cor: pulmonem autem non, quemadmodum pisces: propterea quod aquatilis est ipsorum natura, aqua faciunt refrigerationem per branchias. Quomodo autem positio habet cordis ad branchias, ad uisum quidem ex anatomis oportet cõtemplari, ad certitudinem aũt ex historijs.

Exponit nunc modum quo refrigerentur animalia quę pulmonem non habent, sed branchias, & dicit. Habentia autem cor, pulmonem autem non, ut pisces, hi propterea quòd ipsorum natura est aquatilis mediante aqua tracta & pulsa per branchias refrigerationem faciunt: De colligatione autem branchiarum cum corde, remittit nos, & dicit. Quomodo autem, positio cordis se habeat ad brãchias, ad uisum quidem ex anatomis oportet cõtẽplari, ad certitudinem aũt & p rationes, ex historijs.

Vt autem uel nunc summatim dicatur, sese ad hũc habet modum. Cor enim pedestribus animantibus & piscibus non similem situm tenere uideatur, similẽ tamen obtinet. Nam quo piscium capita eminent, eodem cordis mucro spectat, at cum capita nequaquam eodem prospectent, tam pedestribus quam piscibus cor suum mucronem ad os iactitat.

Vt autem in summa dicatur & nunc, habet hoc modo. Videbitur enim non eodem modo habere positionem cor campestribus animalium & piscibus, habet autem eodẽ modo. Qua enim inclinant capita, hic cor, acutum habet: quoniam autem non eodem modo capita nuunt, campestribus animalium & piscibus ad os cor: acutum habet.

Positionem cordis ad branchias breuibus hic exponit, & primo præmittit intentionem, et dicit. Vt autem in summa dicatur & nunc, cor subaudi ab branchias, hoc modo colligationem habet, ut dicetur statim, hæc est intentio. Deinde exponit hanc colligationem, & primo exponit positionem cordis in piscibus secundum differentiam & conuenientiam in capestribus, & dicit primo qđ primo aspectu differentia situa cernitur, nam saltem in homine cor habet orificium ad cœlum respiciens, in piscibꝰ nõ habet orificium sic erectum, cum non incedant recte, sed prona narando, uerum licet primo aspectu non uidetur eodem modo cor in piscibus, & campestribus situatum propter situm, quem habet cor in homine, tamen in omnibus eodem modo situatur, & hoc dicit. Videtur enĩ non eodem modo habere positionem cor campestribus animalium, & piscibus primo aspectu propter situm, quẽ habet in homine aliter quam in piscibus, sed re uera habet cor situm in omnibus eodem modo, quoniam in omnibus cor suum orificium habet uersus ad partem capitis, & hoc inquit. Qua enim parte campestria & aquatilia inclinant capita, hic cor habet suum acutum, hoc est suum orificiũ, ut si animalia habẽt caput ad cœlum, orificium habet cor ad cœlum uersum, & si caput habent inter cœlum & terrã, etiã orificiũ cordis erit ad eam partem uersum, & propterea dicit. Quoniam autem non eodem modo animalia omnia capita nuunt, ac constituta habent, ideo omnibus & campestribus animalium, & piscibus cor habet suum acutum ad os animalis uersus caput positum, aliter tamen & aliter, ut dictum est. Quo uero ad uerba attinet, Aristoteles per acutum, non cuspitem cordis intelligit, ad quem pyramidaliter lineæ cordis terminantur, sed orificium, ex quo calidum effluit, hoc enim cor habet uersum ad caput, & ad os, ut frigiditas cerebri mitigetur, & ut per frigiditatem cerebri refrigeretur cor. Hæc de cordis positione.

Ac fistula uenæ & nerui faciem repræsentans, de cordis extremo ad medium illud tendit: ubi brãchiæ omnes inter se coeũt copulãturq;: hæc igitur amplissima est. Sed & aliæ de utraque parte cordis ad branchiarum extrema singularum tendũt, per quas in cor refrigeratio penetrat, discursante semper aqua per branchias.

Tendit autem ex extremitate cordis, cannalis quasi phlebo neurodes ad medium: qua contingunt inuicem omnes brãchiæ: maximus igitur: iste est. Hinc autem & inde cordis: protenduntur quidem & alteri in extremitatem uniuscuiusque branchiarum, per quos refrigeratio fit ad cor, decurrente semper aqua per branchias.

Cum positionẽ cordis exposuit, In pre ista, declarat colligationẽ cordis ad branchias, & dicit. Sed ex extremita-

Phlebo neurodes

te orificiali cordis tendit cannalis uersus caput, & collum quasi phleboneurodes, hoc est quæ fistula uel cannalis est, quasi uena neruea, terminata ad medium inter cerebrum, & cor, ligata scilicet ad radicem capitis, qua uena neruea contingunt, hoc est uniuntur omnes branchiæ quoniam hic neruus est maximus habens hinc inde conterminationem ad branchias. Et tu lege uerbum igitur, pro enim quasi dicat maximus enim est iste neruus inter cor, & caput medians, ideo possunt illi branchię uniri. Verum (ut dicit) licet branchiæ huic neruo uniātur, tamen hic inde cordis, hoc est ex hac & illa parte cordis protendūtur quidem & alīj nerui in extremitatē uniuscuiusq; branchiarum applicati, per quos neruos refrigeratio fit ad cor decurrente semper aqua per branchias, & sic branchiæ una ratione neruo medio uniuntur, & alia ratione hinc inde utraq; unitur cordi, per alterum atq; alterum neruum. Fit ergo refrigeratio secundum Aristotelem per contagionem quatenus refrigeratis brāchījs, per aquam, infrigidātur capita neruorum uel uenarum, quæ a medio neruo ad branchias protenduntur, & illis refrigeratis, refrigerantur consequenter per contagionem aliæ partes illarum uenarum, & sic usq; ad cannalem, undæ ille oriuntur, illo ꝓo refrigerato per contagionem tandem refrigeratur cor, & hæc refrigeratio sufficit ut fiat per cōtagionē, quoniam sunt pauci caloris, & costorum parū habet sanguinis, ut superius dictum est.

Porro quemadmodum branchiæ piscibus, sic respirantibus thorax, crebro sursum deorsumq; mouetur, cum ea spiritum accipiant redduntq;.

Eodem aūt modo & respirantibus thorax sursum & deorsum moueatur frequenter, suscipientibus spiritum & emittentibus, ut branchiæ piscibus.

His declaratis, dat tres conuenientias inter respirātia, et non respirantia, & continuetur textus sic, licet campestria & pisces differant in modo refrigerandi, tamen eodē modo, & respirantibus thorax sursum & deorsum mouetur frequenter in his, vz, animalibus, quæ spiritum ac aerē suscipiunt, & emittunt, ut brāchiæ mouētur in piscibus.

Item quæ spirant, in pauco & eodem aere, quæ uero aquatilia sunt, in pauca eadēq; aqua strangulari solent, nam eorum utrūq;, celeriter calidum redditur, calefacit enim utrūq;, contactus sanguinis, qui cum calidus est, refrigerationē præpedit.

Et respirantia quidem, in pauco aere & eodem, aquatilia autem, in pauca aqua & eadē suffocantur, uelociter enim utrūque ipsorum, fit calidū, calefacit enim sanguinis attactus, utrūque, calidus aūt existens sanguis, probibet refrigerationē.

Secunda conuenientia est, ꝙ respirantia in pauco aere & eodem, qui non innouatur, suffocātur, & aquatilia etiā in pauca aqua & eadem, quæ non fit noua, suffocātur. Cuius cām affert, & dicit. Velociter enim utrūq; ipsorum scilicet aer & aqua fit calidum, nam attactꝰ sanguinis, & uapores, qui exeunt a corporibus illorum calefaciunt utrūq; scilicet aerem & aquam, at cum sanguis est calidus, & nō refrigeratur externo refrigerante prohibet refrigerationem cordis, & non permittit fieri refrigerationem ab aere illo uel aqua prius calefacta.

Quin etiam cum spirantia pulmonem, aquatilia branchias, mouere non possunt ob affectionem seniūue, tum ea mori contingit.

Et non potentibus mouere, respirātibus quidem pulmonē, aquatilibus autem branchias, propter passionem aut propter senectutem, tunc accidit mors.

Tertia conuenientia est, quòd cum non possunt mouere particulam illam, quæ est instrumentum refrigerationis, tunc mors accidit, unde dicit. Et non potentibus mouere hanc particulam respirantibus quidem pulmonem, aquatilibus autem branchias, propter passionem, aut propter senectutem, tunc accidit mors. Dicit propter passionem, ut in morte uiolenta, in qua pulmo non mouetur ob ægritudinem, uel uim illatam illi, Dixit propter senectutē, ut in morte naturali, in qua potentia motiua est adeo effecta imbecillis, ut non possit animal mouere particulā illam, & hæc naturalis est mors. Sed dices quid demonstrat illa particula tunc, cum dicit. Tunc mors accidit, aut demonstrat instans in quo adhuc uita est, aut instans in q uita non est. Non demonstrat instās, in quo uita est, quoniam tunc non accidit mors, sed postea, si demonstrat instans, in quo uita non est, mors tunc iam facta est, & nō tunc accidit. Sed hic cauillus est puerilis & fuit Xenocratis, & potest dici, ꝙ illud uerbum tunc, demonstrat instans, in quo nunc primo illud animal nō est, quod sophistæ appellant primum non esse, quoniam in illo primo nō potest animal mouere pulmonem. Verum de hoc in ludicris dialecticis satis dcm̄ est. Hęc de libro de respiratione. Finis. Pisis. M.D.XXI. Die. XIIII. Maij

ARISTOTELIS DE MORTE ET VITA

Libellus cum Augustini Niphi Medices Philosophi Suessani commentariis.

VT igitur ortus animalibus cōmunis omnibus est, ita mors, sed modi eius, specie discrepant, non enim corruptio ipsa, differentiarum expers est, quanquam quippiam commune habet, nam mors altera, uiolenta est, altera, naturalis. Violenta, cum principium extrinsecus aduenit. Naturalis, cum idem in ipso animali est, & particulæ constitutio talis est qualis ab initio erat, nec affectio a lla superuenit.

EST igitur omnibus animalibus commune, generatio & mors, modi autem, differunt specie, non enim indifferens corruptio, sed habet aliqd commune, mors enim est, hæc quidem uiolenta, hæc autem secundum naturam. Violenta quidem, quando principium extra fuerit. Secundum naturam autem, quando in ipso, & partis consistentia ex principio talis, sed non aduentitia aliqua passio.

HActenus de respiratione, nunc de morte aggreditur, accedit autem ad narrationē, quoniam in Libello de iuuentute & senectute proposuit intentionem huius libri. Accedens autem ad narrationem præmittit distinctionem mortis, & dicit, quòd licet generatio, & mors in omnibus animalibus communes sint (nullum enim animal est, quod aliquando non fuerit ortum, & nullum est, quod ortum, non moriatur) tamen modi mortis specie differunt, unde dicit. Est igitur omnibus animalibus commune quid generatio, & mors, modi autem mortis differūt specie quasi dicat licet generatio & mors communis sit omnibus animalibus, tamen modi moriendi differunt specie. Quod autem modi moriendi differant specie, probat, & dicit. Non enim corruptio, hoc est mors est indifferens, hoc est caret differētijs, sed ꝑ l3 habeat aliqd cōe. q. d. nō. n. mors differētiarū expers est, licet habeat qd cōe, utputa trāsmutatione. Cōe. n. morti transmutatio est. Est enim mors trāsmutatio ad nō esse. Quo

quidem

quidem ad ṽba attinet, Aristo. per corruptionem mortem intellexit, nam in animalibus corruptio mors est. Et dixit ꝙ modi moriendi differunt specie, & non modi generandi, quoniam omnia quæ generantur, eodem modo generantur, sed genita non eodem modo pereunt. Et qꝛ dixit, ꝙ modi moriendi sint diuersi, exponit quod dixit, & inquit Mors enim est, hæc quidem uiolenta, hæc autem secundum naturã, & exponit mẽbra, & inqt. Violẽta qdem, quando principium est extra. Secundum naturam autem, quando in ipso animali est principium, & partis constantia siue constitutio ex principio fuerit talis, qualis postea erit, ita ut non eueniat aliq̃ passio. ſ parti uel toti quę corrũpat animal.

Quæ uiolenta mors quæue naturalis.

Quo uero ad uerba attinet, per principium extra intelligit contrarium, contrarium dico formaliter, ut frigidum, quod corrumpit calidum, uel siccum, quod corrũpit humidum. Aut repugnans, quod corruptiuum contrarium est, ut uulnus, uel ægritudo, uel tale qd, quotiẽs ergo mors accidit aut a contrario formaliter ipsi calido uel sicco, aut a contrario corruptiuo, hæc mors dicitur uiolenta, qm̃ animal quando istud non eueniebat, aptũ erat adhuc diutius uiuere, & sic hæc mors uiolenta dicit, qm̃ contra aptitudinem naturalẽ est, qua animal adhuc erat aptũ uiuere. Naturalis autẽ est, quando principium corruptionis est in ipso animali utpote ab ipso calido exiccãre humidum paulatine usq; ad completam exiccationẽ, cũ qua non stat uita. Sed dices possibile est, ut principium corruptionis non sit in ipso animali, sed sit in parte animalis, per quod pars animalis corrumpatur, & consequenter totum. Rñdet ꝙ ad hoc ꝙ mors naturalis sit simpliciter naturalis, oportet ut principium corruptiuum sit in ipso utputa calidum consumens humidum & oportet ut partis cõstitutio sit talis, qualis erat a principio, ita ut nulla passio illi uiolenta sit, alioquin mors non esset naturalis, sed uiolenta. Et sic mors naturalis est, quoniam nec ratiõe toti⁹, nec ratione partis principium est extra. Ad hoc autem ut sit uiolẽta sufficit, ꝙ principium quod est extra, inferat uĩ aut toti, aut parti, rõne cuius totum corrumpitur. Ex his patet. ꝙ ratione habita ad materiam oĩa mors est naturalis, ut libro de generatione diximus, ratione habita ad calidũ per quod uiuimus, naturalis dicitur, qñ calidum corrũpitur a se consumendo humidum. Violenta ṽo, quando calidum corrumpitur aut a cõtrario ipsi formaliter, aut potentialiter, aut saltem eius parti Hęc iam declarauimus Libello de iuuentute & senectute.

Vñ naturalis mors uł uiolẽta dicatur.

Hæc igitur in plantis, ariditas appellatur, in animantibus, senecta.

Plantis igitur, auansis, in animalibus autem uocatur hæc, senectus.

Exponit nunc nomina mortis naturalis per modum corollarĳ, & dicit. Plantis igitur hæc naturalis mors, quę fit paulatine per paulatinam exiccationem humidi, dicitur auansis, græco uerbo. In animalibus autem uocatur græco uerbo, γῆρας geras, hoc est senectus. Auansis autem grę ce, latine exiccatio, aut ariditas dicitur. Est enim senescere aĩal a calido in suo humido naturali paulatine consumi. Plantam ṽo arescere est in suo humido exiccari. Tu uero hæc intelligas de naturali morte, non quæ sumitur pro subitaria mutatione de esse in oõ esse, sed pro paulatina mutatione de esse perfecto ad non esse simpliciter, ut dictũ est Libello de iuuentute.

Fit autem mors & corruptio, perfectis omnibus eodem modo, imperfectis uero, consimiliter quidem, sed alio modo. Imperfecta uoco, ut oua, & ea plãtarũ semina quæ radice carẽt.

Est autem mors & corruptio, omnibus similiter non imperfectis, his autem assimilatim quidem, alio autem modo. Imperfecta autem dico, ut oua, & semina plantarum quæcũque sine radice.

Sed dubitabis utrum ea, quæ sunt animalia imperfecta, & potentia animalia, ut oua & semina, dicantur mori. Respondet ꝙ in animalibus perfectis mors, & corruptio uere & proprie dicitur. In talibus imperfectis dicitur per similitudinem, & improprie, non enim dicuntur proprie mori, quæ non proprie uiuunt, sed dicuntur mori similitudinarie, quatenus desinunt posse uiuere, unde dicit. Est autẽ mors & corruptio omnibus animalibus non imperfectis similiter, quoniam propriæ, & uere, his autem quæ dicuntur animalia imperfecta ac potentia, assimilatim quidem, ac improprie, alio tamen modo, ꝙ̃ mors perfectorũ, quoniam per mortem non desinont uiuere, sed desinunt habere potẽtiam ad uitam. Exponit autem quid intelligat per imperfecta, & dicit. Imperfecta aũt dico, ut oua, & semina plantarum quæcunq; sine radice sunt, & semina animalium. Hęc enim dicuntur mori, quatenus desinunt posse uiuere.

Omnibus igitur corruptio obuenit, ob caloris defectum, sed perfectis, in eo in quo essentiæ principium habetur, hoc autem id est, ut ante diximus, in quo superum & inferum coeũt, plantis, quod inter germen & radicem medium est. animalium sanguinarĳs, cor exanguibus, proportionale.

Omnibus igitur corruptio fit, propter calidi defectum: perfectis autem, in quo substantiæ principium, hoc aũt est, quemadmodum dictum est prius, in quo sursum & deorsum copulantur, plantis quidem, medium germinis & radicis, animalium autem habentibus quidem sanguinem, cor, exanguibus autem, proportionale.

In parte hac partim ex dictis in hoc Libro, partim ex illis, quæ dicta sunt libro de iuuentute, uult cõcludere causam mortis. & uitæ esse cor, in animalibus cor habentibus, aut proportionale cordi, in his, quæ uerum cor non habent. Est enim cor causa mortis cum deficit in ipso calidum, est autem causa uitæ, cum in ipso est calidum uitale sufficiens pro uitæ operibus, procedit autem a primo ad ultimum, & dicit. Omnibus igitur corruptio fit propter calidi defectum, non tamen eodem modo animalibus perfectis, & imperfectis. Imperfectis quidem (ut dictum est) perfectis autem propter defectum calidi in eo membro, in quo est anima, quæ est principium substantiæ ut essendi. Hoc autem membrum est (ut dictum est) in quo sursum & deorsum in animali existẽtium copulantur, plantis quidem medium germinis, hoc est stipitis, & radicis scilicet truncus. Animalium autem habentib⁹ quidem sanguinem cor, exãguibus autem proportionale cordi, ergo uitæ & mortis principium est aut cor, aut cordi proportionale. Inquantum enim calido abũdat, uitę principium est, quo uero deficit, mortis est causa. Veluti nauta sui præsentia est salutis nauis causa sui absentia causa submersionis, ita quoq; cor, ut calido abundans, est uitę causa, ut calido deficiẽs est mortis principium.

Cæterum ex hisce nonnulla, potentia multa principia, non tamen actu, continent. Quamobrem, & insecta quædam præcisa uiuunt. Quin & sanguineorum quæcunque uiuacia admodum non sunt, exempto corde longo temporis spatio uiuunt ut testudines, & inambulant si adhuc pusillæ sint, q; eorum natura non bene composita sit, perinde atq; insecta.

Horum autem quædam, uirtute, multa principia habent, non tamen actu. Quapropter, & entomorum quædam diuisa uiuunt. Et sanguinem habentium quæcũq; non uitalia ualde sunt, multo tempore uiuunt ablato corde ut tortucæ, & mouentur pedibus adhuc existentibus tortuculis, propterea, q; non cõponitur natura ipsorum bene, similiter entomis.

Obiter quasi ponit differẽtiã inter exãguia et sanguinea animalia, & sic cõtinuatẽ si text⁹, licet exãguia nõ habeãt cor, sed cordi proportionale, tñ horum exanguiũ q̃dã ha-

bent uirtute principia multu, non tamen actu, habent qui dem uirtute principia multa quatenus una anima actu po test per diuisionem fieri plures, et ita unum animal diuisio ne fieri potest plura animalia. Hinc concludit, quod entomorum quędam diuisa uiuunt, & dixit quędam, quoniam sunt quædam entoma adeo parua, quod diuisa non uiuūt, ut pulices, & id gen⁹, quoniam uita non stat in altera parte propter paruitatem. Concludit etiam & secundo, quod et aliud quę sanguinem habent, quęcūq; non uitalia ualde sunt, quoniam sunt fere exangui, multo tempore uiuūt ablato etiā corde, ut testucę, quę diuisę a corde uiuunt, & mouentur pedibus progrediendo, adhuc existentibus pre diuisione quasi paruulis testuculis. Et huius rei causa est, tum quia non sunt ualde uitalea, sed quasi exanguea, tum etiā quoniam non componitur natura earum bene, sed componit similiter fere entomis, hoc pacto & anulosa animalia licet sanguinea sint, etiam diuisa uiuunt propter easdem causas, ut quia sunt fere exanguia, & quia non bene cōposita & unita, ac cōtinua sunt.

Porro uitæ principium in quibus habetur, deficere solet, cū calor uitalis non refrigeratur, tunc enim idem, quod sæpe dixi mus seipsum consumit.

Principium autem uitæ, deficit habentibus, cum non refrigeratur calidum communicans ipso, quemadmodum enim dictum est frequenter, cōtabescit ipsum a seipso.

Dictum est, quod corruptio accidit uiuentibus propter defectum calidi, hoc est propter cor uel proportionale, cum illi deficit calidum. At ostendit quando, & quomodo calidum deficiat his animalibus aut uiuentibus, quæ calidū hñt, & primo quidem generatim, deinde speciatim, & dicit. Principium autem uitę, deficit habentibus, hoc est, sed calidum quod est uitæ principium, deficit uiuētibus, quæ calidum habent, deficit dico tunc, cum calidum ipso principio uitę communicans, hoc est cum calidum uitale non refrigeratur, nam ut dictum est fæpius, cum calidum non refrigeraē, a seipso contabescit per exiccationem humidi, non aūt per applicationem cōtrarij, & hoc pacto calidū uitale deficere dicitur, & quæ moriuntur defectu calidi hoc pacto, morte naturali mori dicuntur.

Quoties igitur alijs pulmo, alijs branchiæ obdurescūt, prætemporis longitudine resiccatis, his quidem branchijs, illis uero pulmone, & terrestioribus redditis, has particulas mouere, hoc est attollere & comprimere, non possunt, ac tandem, accedē te intensione, calor ille obsolescit.

Quando igitur his quidem pulmo, his autem branchiæ indurata fuerint, propter temporis longitudinem desiccatis, his quidem branchijs, his autem pulmone, & factis terrestribus, non possunt has partes mouere, neq; eleuare et simul ducere, tādem autem, facta intensione, marcescit ignis.

Concludit speciatim tempus quando calidum deficit magis determinatum, generatim enim dictum est tunc uitale calidum deficere, cum non refrigeratur, nunc concludit quando non refrigeratur, & dicit, quod tunc non refrigeratur cum pulmo aut branchiæ non amplius mouentur. Tunc autem non mouenē, cum uirt⁹ est effecta debilis, & pulmo uel branchiæ terrestres, & graues, & hoc paulatine per partem post partem, cum enim graueu, & terrestrea effectę sint, ineptę motui sunt, uirtus autem est effecta imbecillis, ideo tūc deficit calidum defectu refrigerationis, unde dicit. Quando igitur, his quidem pulmo, his autem branchię indurata fuerint & exiccatæ & terrestrificatæ, propter temporis longitudinem, exiccatis, his quidē brāchijs, his autem pulmone, & factis terrestribus, tunc animalia has partea mouere non possunt, neq; eleuare, neque simul ducere, hoc est comprimere, tandem autem facta calidi intensione defectu refrigerationis, ignis hoc est calidū uitale marcescit, ac naturalem suffocationem patitur. Sed dubitatur quoniam tūc non ultimum quod moritur, esset cor, sed simul cor & pulmo. Cōtrarium uūt dicit Aristo. est enim cor primum quod uiuit, & ultimum quod morit, potest dici quod quando Aristo. asserit cor esse primū, quod uiuit, & ultimum, quod moritur, comparat cor ad alia membra principalia non autem ad pulmonem, quoniam simul & semel pulmo deficit a motu, & calidū uitale marescit. Vel posset dici, quod dato quod pulmo desinat moueri, nō propter hoc immediate post hoc cor desinit uiuere, quoniam adhuc post hoc tempore imperceptibili cor uiuit, donec calidum eius uitale marcescat. Patet igitur generatim tūc animal mori, cum uitale calidum deficit, speciatim uo tūc moritur, cum desinit posse mouere pulmonem uel branchias. Desinit autem posse hęc mouere, cum membra terrestrificata & inepta motui effecta fuerint, & uirtus admodum debilitata.

An cor ultimo moriatur.

Quocirca & paruis affectibus in senectute subortis, animalia cito commoriuntur, nam quia calor exiguus est, ut qui plurimus per uitam quæ longa fuit difflarit, si qua intensio particulæ superueniat, celeriter extinguitur, quemadmodū cum tenuis & exigua flamma in eo inest, parui motus opa extingui solet.

Quapropter & paruis passionibus aduenientibus in senectute, uelociter moriuntur, propterea enim quod paucum est calidum, utlut plurimo euaporato in multitudine uitæ, si qua utiq; intensio fiat particulæ, cito extinguitur, quemadmodum momentanea & parua in ipso flamma existente, propter paruum motum extinguitur.

Ex his concludit corollarie quoddam utile medicis & philosophis. & est cur senibus paruis euenientibus passionibus, uelociter moriuntur, & dicit. Quapp & paruis passionibus aduenientib⁹ in senectute, uelociter animalia cōmoriuntur. Cuius causam tepetit, & dicit. Propterea enim quod eorum calidum & paucum & exiguum est, uelut plurimo euaporato in multitudine uitę Est enim calidum propter uitam, quę longa fuit, ualde diminutum, & quodammodo infrigidatum, propter longam humidi consumptionem. Ideo (ut inquit) si qua calidi intensio fiat particulę, quę est instrumentum refrigerationis. s. pulmoni, tale calidum propter uelocem humidi consumptionem cito extinguitur. Cuius exemplum affert, et dicit. Quemadmodum parua flamma & momentanea existēte in ipso calido qđ in candela est, propter motum leuem extinguitur, paruus enim ille motus flamme conuertit flammam per antiperistasim ad humidum candelę paucum, & sic extinguitur, uel flamma illa moritur a paruo motu illam superflue infrigidante, sic & senile calidum a contrario leui extinguitur. Sed dubitatur, quoniam in senectute paruum calidū est. Ergo parua eget refrigeratione, & sic sicut calidum in iuuene non corrumpitur facile, sic nec in sene, habet enī ad suum humidum proportionem æqualem et proportioni, quam habet calidum iuuenile ad suum humidum. Secūdo dubitatur utrum in senectute possit accidere mors, quæ est extinctio. Et uidetur, quod nō, quoniam superius dictum est, quod mors quæ accidit in senectute, est naturalis, et marcor, non autem uiolentu. Dicendum ad primam dubitationem quod calidum senile licet sit paucum respectu calidi iuuenilis, & egeat minori refrigeratione in quanto, nō tamen eget minore proportionabiliter, & quoniam uirtus pulmonis est senio imbecillis, leui occasione accidente extinguitur. Est enim illa occasio cōtraria illi calido, aut formaliter, aut saltem corruptiue contraria, unde patet, quod licet calor in sene, non sit multum, respectu sui humidi, est multum, & sic potest ipsum cito consumere. Ad secundā dicendum quod in senectute potest accidere marcor, & extinctio. Marcor quidem, quando per paulatinam humidi cōsumptionem, marcescit calidum, extinctio uo, quando nō dum penitus exiccato humido, occurrit ipsi calido cōtrarium

An in senectute accidere possit mors quæ est extinctio.

riū uel pulmoni,ut dictū est, p quod ampli⁹ a uirtute moueri non potest. Quando ṽo Aristoteles dixit marcorē accidere in senectute, uerum dixit. Non tamē sequitur ut omnis mors, quæ in senectute accidit, sit marcor.

Quapropter & mors ea quæ in senecta accidit, dolori obnoxia non est, tunc enim animalia mortem, obeunt, etiam si nullo uiolento affectu tententur, immo uero, citra ullum penitus sensum anima ipsa recedit.

Quapropter, & sine tristitia est quæ in senectute mors, nulla enim uiolenta ipsis paßione contingente, moriuntur, sed insensibilis, animæ absolutio fit omnino.

Secundo corollarie concludit qualis mors sit marcor, quæ mors est in senectute contingens per totalem humidi consumptionē, & dicit. Quapropter, & sine tristitia est, quæ in senectute fit mors. Cuius cām affert, & inq̄t. Nulla enim uiolenta passione contingente, animalia moriunt, sed fit omnino insensibilis animę a corpore absolutio, atque separatio, & dixit { aię absolutio } quoniā loquit de morte naturali hominis, per quam anima humana, nō corrumpitur, sed ab ipso corpore absoluitur. Nam sm ueram Aristo. opinionem anima humana remanet post mortem. Sed mirum est, q̄uo in tali morte non sit dolor, cum ibi sit præsentia mali corrumpentis. Præterea & cognitione corruptiui mali tristitia & dolor nobis accidit. Sed in morte naturali est cognitio mali corruptiui, ergo est tristitia. Respondent, q̄ mors naturalis est sine tristitia, quæ sequit ap præhensionem tristis tangibilis. Non enim est ibi aliquod tangibile dolorificum præsens, cuius appręhensionem sequatur sensitiua tristitia, ut Cādauensis bene exponit, tn̄ dicunt naturalem mortem non esse absq; tristitia mētali, quæ sequitur mentalem appræhensionem corruptiui mali. Videns enim se mori morte naturali, tristatur mentaliter propter damnum uitę. Sed ego dico q̄ hoc esset uerū quādo esset cognoscibile, mō istud non est cognoscibile, qm̄ ex parte sensus nō cognoscitur, aīalis enim cum sunt prope talem mortem lętantur, qm̄ calidum propter priuationem refrigerationis acuit, & sic uidentur admodum uiuaciora facta, unde cygnus propter hanc cāz, cū morit morte naturali dulciter cantat, qm̄ sensit se uigorosius aucto calido. Ex parte ṽo intellectus tale corruptiuum non cognoscitur, qm̄ nullus est senex, qui uno anno non credat se adhuc esse uicturum, unde Aristo. secundo rhetoricorū nullus timet mortem, qm̄ unusquisq; existimat mortē esse procul. Quare hæc mors insensibilis est, hac morte Antonia Patauina cōuiciua nostra mortua est, & quidem læta atq; periucunda, cum arbitraretur se esse pollentiorem factam. Vixit enim annis pluribus ultra centum.

Quinetiam in morbis illis qui durum reddunt pulmonem, aut tuberculis, aut uacante materia, aut caloris morbidi excessu ut in febribus accidit, spiritus frequens efficitur, propterea quod pulmo multum attolli ac subsidere nequeat, tandemq; ubi præterea moueri non potest, expirando uita cum morte commutatur.

Et infirmitatum quæcūq; faciunt pulmonem durum, aut nascentiis, aut superfluitatibus, aut caliditatis ægritudinalis excessu quemadmodum in febribus, spissum spiritum faciunt, propterea quod non possunt pulmonem longe tollere sursum & demittere, tandem autem quando nō amplius possunt mouere, moriuntur expirantia.

Tertio corollarie cōcludit, q̄ morbi, & oēs dispositiones præternaturales, quæ faciūt pulmonem durum & siccum, aut grauem, aut crassum & amplum, sunt causæ, ut respirationes frequētiores sint & tādem sunt causæ mortis, cum enim pulmo non possit in quanto per paucas refrigerare respirationes, recompensat in numero, unde dicit. Et infirmitatum quęcūq; faciunt pulmonem durum uel siccum & crassum, aut propter nascentias, hoc est apostemata, aut propter superfluitates, quę uia reumatismi ad ipsuz descendunt, aut propter excessum caliditatis ægritudinalis pulmonē exiccantis, ut in febribus accidit, hęc omnia spissum spiritum faciunt, & respirationem frequētē. Suppletur enim per numerum, quod deficit in magnitudine. Et hoc dicit propterea. q̄ non possunt pulmonem longe sursum attollere, nec deorsum longe demittere propter ineptitudinem eius ad motum, & sic magnitudo suppletur per numerum respirationum. Tandem autem cū non possunt animalia pulmonem mouere propter grauitatem uel exiccationem pulmonis ex morbis causatam, expirando aīalia moriūtur. Accidit enim mors emisso spiritu, hoc est aere, nam uita accidebat tracto spiritu, ut proximo libro dictum est. Quo ṽo ad uerba attinet, dixit morbos, qui pulmonem reddunt durum, respirationem facere frequentiorem, non autē dixit pulsum, qm̄ ut medici dicunt contingere potest respirationes non correspondere pulsibus, propter causas, quas assignant, de q̄bus ad medicos. Vna ṽo causarum esse potest quia respiratio fit a pulmone, pulsus ṽo a corde, modo stat pulmonē esse debilem, et ineptū motui, non autem cor, uerum de his postea. Illud tamē obseruandum est, in ęgrotis, quibus uis morbis, et maxime pectoralibus optimum esse reperire in ipsis anhelitum cōuenientem & bene ordinatum. Contrarium ṽo est pessimū. Amplius in ægrotis, cum non adest malitia anhelitus, neque malitia pulsus, omnibus aliis malis accidētibus in ipsis compertis, semper est bene sperandum. Si hęc duplex bonitas perseuerat, quoniam alteram bonitatem pulmonis, altera bonitatem cordis significat, ut ex dictis patet, & postea apparebit.

Est igitur ortus quidem, prima uegetatricis animæ cum calore participatio. Vita uero, mora eius.

Generatio igitur est, prima participatio in calido, nutritiuæ animæ. Vita aūt, mansio huius.

His declaratis, in parte hac accedit ad definitiōes, quas promisit declarare libro de iuuentute & senectute, & dicit. Generatio igiē est prima participatio nutritiuę aīæ in calido. Quo uero ad uerba attinet, hic generationē Aristoteles accepit pro ortu, quo uiuens oritur. Est enim ort⁹ uitalis generatio, non enim loquitur de generatione communi, qua & elementa, & metalla generantur, sed qua solum uiuentia generantur, ergo generationem accepit pro ortu. Sed dices quid est mors. Respondent, q̄ est ultima participatio animę nutritiuæ in calido, probant p oppositum, qm̄ si generatio uitalis, hoc est ortus est prima participatio nutritiuæ animæ in calido, sequitur p oppositum q̄ mors sit ultima participatio animæ nutritiuæ in calido. Sed hoc non est uerum, quoniam octauo libro physicæ auscultationis rei permanentis datur primum, ideo daē prima animæ nutritiuæ participatio in calido, non autem datur ultimum, ergo mors non est ultima animæ nutritiuæ participatio in calido, alioquin rei permanentis dareē ultimum. Melius ergo dicendum. q̄ mors est prima imparticipatio nutritiuæ animæ in calidum, quāprimo enim animal non participat nutritiua anima in calido, tunc nō est, & moritur. Circa definitionem generatiōis dubitaē, qm̄ Aristo. ubiq; asserit, q̄ primum quod uiuit, & ultimū q̄d moritur, est cor. Sumatur ergo cor primo ortum, & quæritur cum cor uiuat, ergo habet animam, & sic erit animatū, & cum nullius alterius sit speciei, quam speciei hominis, tunc cor erit homo. Quidam concedunt cor primo aīatum ex parte animæ esse hominem perfectum, ex parte uero corporis imperfectum, quia uero ab anima est principalis denominatio, absolute cōcedi potest cor esse hominē, quāuis non sit homo perfectus propter defectum mēbrorum. Sed dices tunc ex parte corporis generatio hominis esset temporalis. Respondent, q̄ ex parte corporis generatio hominis est temporalis. Ex parte uero animæ est temporalis secundum quid, non enim postquā anima generata est in corde, uerū est aliquid animæ adhuc esse ge-

De immortalitate animæ.

De dolore mortis naturalis.

Pronostica in morbis ex anhelitu.

De morte

De generatione dubitatur.

An cor sit homo.

nerata est in corde, uerum est aliqđ animæ adhuc esse generandum, uel ꝙ adhuc de ea aliquid fiet. Secūdum quid aūt, et additione facta, uerum est dicere, ꝙ anima fiet, qm̄ est uerum, ꝙ ipsa fiet in capite, cum erit caput formatum, & in epate, cum epar erit formatum, & in pede, cum pes erit formatus, & sic successiue fit in partibus, licet simpliciter non fiat.

Quid ort⁹

Ex his patet quid sit generatio uitalis, est enim prima animæ nutritiuæ participatio in calido, hoc est in corde. Sed cōtra adhuc dubitabis, quoniam in homine generatio erit prima participatio humanæ in corde, & in animali prima participatio animę sensitiuæ in corde, & in plantis prima participatio animæ nutritiuæ in calido quod est simile cordi. Igitur hæc definitio solum generationi plantarum competit. Dicendum ꝙ argumentū cōcludit uerū, qm̄ in hoīe aīa hūana est idē qđ nutritiua & sensitiua i aīalib⁹ aīa sensitiua est sensitiua & uegetatiua, in plantis uegetatiua est uegetatiua tm̄, ideo descripsit generationem uitalem per participationem animæ nutritiuę, ut esset omnibus cōis. Hęc pro expositione illorū.

Contra eā pōnē quæ dixit cor esse hoīem.

Sed quidam nō imperiti refellunt hanc positionē, primo qm̄ humana anima est perfectissima, ergo requirit pro sui esse omnia mēbra principalia. & sic nō potest cor in illo priori esse homo perfectus ex parte animæ. Præterea Aristo. dicit, ꝙ fætus primo uiuit uitam plantæ. Secūdo uitā animalis. Tertio & ultimo uitā hoīs, quæ non essent uera, si cor primo formatum uiuere secundum uitam suæ speciei. Propterea dicunt, ꝙ cor in illo priori uiuit uitā animalis, et antea embrium uixit uitam plantæ. Embriū.n. antequā formatum esset cor, uiuebat uitam plantæ, qm̄ nutriebaẽ, & crescebat, formato corde, uiuit uitam animalis, qm̄ cor est primum sensitiuum. Desinit enim uiuere uitam plantę, & incipit uiuere uitam animalis, omnibus membris principalibus formatis, & contiguatis, et recte cōstructis, desinit uiuere uitam animalis, & uiuit uitam hominis usq; ad mortem. In animalib⁹ uero formato corde animal uiuit uitam sue speciei. & propter animam suæ speciei.

Defensio

Siquis tamen uellet defendere positionem priorum posset dicere ad primum ꝙ aīa humana in facto esse requirit omnia membra principalia, at in fieri pōt saluari in corde (ut dcm̄ est) Ad secundum dicerent ꝙ embrium secundum operationē prius uiuit uitam plantę, sed secundum existentiā quā primum cor est, uiuit ſm oēm uitam, licet prius appareat uiuere secundum uitam plantæ, deinde secundum uitam animalis, & ultimo ſm uitam hoīs.

De definitione generationis.

Secundo principaliter dubitatur utrum generatio uitalis, quæ dicitur ortus, sit participatio prima animæ nutritiuę in calido. Et uideẽ ꝙ non quia non uidetur pro quo accipi debeat participatio, an pro anima, an pro corpore. Amplius nō uideẽ ꝙ sit prima participatio, quoniam anima a toto corpore non participaẽ primo & simul sed successiue.

prima expositio.

Iuniores rñdent, ꝙ Aristo. per participationem intelligit animā participatā, & per calidum intelligit corpus calidum caliditate sufficienti ad opera uitæ, tunc per primum intelligunt totum primum tempus in quo formatur corpus uiuens, erit ergo sensus, ortus est anima nutritiua participata in toto corpore calido, & primo tempore formationis membrorum uiuentis. Hoc enim tempus dicitur primum in comparatione ad tempus nutritionis, & augmentationis, quod sequiẽ hoc totale tempus formationis.

Alia expō

Certe hæc expositio est obscura & lōga, ideo facilius dici potest, ꝙ ortus uitalis, sit prima participatio animæ nutritiuæ in calido, hoc est, ortus uitalis est anima nutritiua nunc primo participata in calido, hoc est in membro principaliter calido, ut in aīalibus quidem in corde, in plantis uero in trunco. Et dico nunc primo participata, quoniā subdit, & uita est ei⁹ permansio, hoc est quoniam uita est anima permanens a prima participatione usque ad ultimam, ad differētiā ergo uitæ, addit prima, qm̄ uita nō est prima participatio, sed cōtinua participatio a prima usq; ad finem.

Iuuenta, primæ refrigerabilis particulæ auctio. Senectā, eiusdem decretio. Status, siue ætas adulta, quod horum medium est.

Iuuentus autem est primæ, refrigeratiuæ particulæ augmētatio. Senectus autem, huius decrementum. Status autem, horum medium.

Nunc definit iuuentutem, senectutem, & uirilitatem, et dicit, quòd iuuentus est augmentatio primę refrigerabilis particulæ. Senectus uo est primę refrigerabilis particulæ decrementum, status autem, qui est uirilitas, est horū medium, hoc est nec augmentum, nec decrementum primæ refrigerabilis particulę, sed inter hæc æqualitas.

Dubōnes cōtra definitionem.

Sed contra has definitiones quidam obijciūt, & primo, qa in multis uiuentibus non inuenitur prima refrigerabilis particula, & tñ senescūt, et iuuenescunt, ut sunt ea aīalia, quę solo continente refrigerantur, & plantæ etiam. Præterea quodlibet mēbrum senescit, ut oculus, & brachium, quorū nullum habet primam aliquā particulam refrigerabilē. Amplius subiectum totale & adęquatum iuuentutis non est prima refrigerabilis particula, sed totum aīal, uel totū uiuens, ergo debet definiri per ipsum aīal uel uiuens totum, & non per refrigerabilem particulam Ad hæc stat particulam primo refrigerabilem diminui, & aīal iuuenescere, ut si pulmo propter ægritudinem diminueretur.

prima expositio.

Propter hæc argumenta dicunt, quòd Aristo. per hæc noluit describere iuuentutem, & senectutem, & uirilitatem, sed uoluit assignare effect⁹ iuuentutis, & senectutis, & uirilitatis circa primam refrigerabilem particulam tunc.n. prima refrigerabilis particula iuuenescit, cum augetur, tunc senescit, cum diminuitur, tñc uirescit, cum cōsistit inter hęc.

Defensio Aristotelis

Ego autem defendo Aristo. & primo accipio, quod uirtus nutritiua, per quam anima corpus seruat usq; ad uitæ finem, habet tres habitudines ad corpus, prima quidem qua uirtus nutritiua potest augmentare corpus, propter causas assignatas libro de generatione. Secunda, qua uirtus nutritiua est nata diminuere suū corpus propter causas assignatas libro de generatione. Tertia uero, qua notabiliter quo ad experientiam nostram sensatam, nec auget, nec diminuit, sed facit ipsum consistere. Prima habitudo quę est iuuentus, est ab ortu usq; ad trigesimum annū. Scđa quæ est uirilitas, est trigesimo anno ad trigesimūquintum. Vltima habitudo, quæ est senectus, est usq; ad finem uitæ. Ex his patet quid sit iuuentus, qm̄ est iuuentus augmentatio, hoc est habitudo corporis naturalis uiuentis, secundum q̄ uirtus nutritiua est nata ipsum augere. Sūpsit enim augmentationem pro habitudine naturalis corporis uiuentis, secūdum quam uirtus nutritiua est nata ipsum augere. Ille enim terminus incōplexus accipitur ab Aristote. pro toto isto complexo, gratia breuitatis. Senectus est decrementum, hoc est habitudo naturalis corporis uiuentis secundum quam uirtus nutritiua est nata illud corpus diminuere. Virilitas uero est habitudo naturalis corporis uiuētis secundum quam uirtus nutritiua nec augere, nec diminuere corpus sensibiliter est apta. Dico sensibiliter, quoniam insensibiliter diminuitur, propter causas assignatas in libro de generatione, & in tertio libro de anima. Sed dices cur potius describit has per refrigerabilem particulam. Dicendum quòd Aristo. per refrigerabilem particulam fortasse intelligit cor, quod est principaliter refrigerabile. Pulmo enim est instrumentum refrigerandi, & quid refrigerabile, at cor per excellentiā refrigerabilis particula diciẽ. Et quoniam principaliter anima & uita & sensus est toti corpori, & singulis partibus propter cor, descripsit per hanc, ut innueret principalitatem, uel forte per refrigeratiuam particulam, pulmonem intellexit, & definit hęc per illum tanquā per principale instrumentum e quo pendent omnia hæc. Hactenus de his.

Obitus atq; corruptio, uiolenta quidē, caloris extinctio aut marcor (his.n. utrisq; de causis, calor extingui potest).

Mors

Mors autem & corruptio, uiolenta quidem, calidi extinctio & marcor (corrũpetur enim utiq;, propter ambas has causas)

Nunc definit mortem & primo uiolentã, et dicit. Mors autem & corruptio, uiolenta quidem est extinctio calidi, & marcor. Dico & marcor, quoniam in uiolenta morte utraq; causa concurrit, extinguitur enim a cõtrario formaliter, uel corruptiuo, & consumendo humidum corrumpit seipsum, unde dicit, Corrumpetur enim utiq; calidum uitale in uiolẽta morte propter ambas has causas scilicet a cõtrario, & per consumptionem humidi.

Naturalis uero, eiusdem marcor ob temporis transacti longitudinem proueniens, uerum in plantis, ariditas, in animalibus, mors nuncupari solet. Cæterum ea quæ in senili ætate obuenit, marcor partis illius est, qui q; eam refrigerare animal præ senio non possit, committitur. Quid sit ortus, & quid uita, & quid mors, & quas ob res animantibus iũcta sint, dictũ est.

Quæ autem secundum naturam, eiusdem huius marcefactio propter temporis longitudinem facta & perfectionem, plantis igitur, auansis, in animalibus autem, uocatur mors. Huius autem, quæ quidem in senectute mors, marcedo particulæ propter impotentiam refrigerandi, à senectute. Quid igitur est generatio, & uita, & mors, & propter quas causas existunt animalibus, dictum est,

Nunc definit naturalem mortem, & dicit. Mors autem quæ secundum naturam est, est eiusdem uitalis calidi marcefacio facta propter temporis longitudinem, & propter perfectionem, hoc est ultimatam consumptionem humidi, quæ quidem in plantis uocatur auansis, hoc est exiccatio subito facta, in animalibus autem uocatur mors. Quo uero ad uerba attinet, uerbum igitur, pro sed sumpsit, ut praeter considerãti. Et exponit causam mortis naturalis totiẽs expositę, & dicit. Huius autem scilicet mortis naturalis, q̃ quidem in animalibus dicitur mors, est marcedo particulæ refrigerabilis propter impotentiam refrigerandi proficiscentem a senectute. Demuz epilogat, & dicit. Quid igitur est generatio, & uita, & mors, & propter quas causas existunt aĩalibus, dictum est.

Patet etiam ex hisce, & qua de causa animalibus quæ spirant, in humore præfocari contingat piscibus in aere, hi enim, aqua, illa, aere refrigerari solent, quibus utraq; destituuntur, mutatis sedibus.

Palam autem ex his, & propter quam causam respirantibus quidem animalium suffocari accidit in humido, piscibus autem in aere, his enim, per aquam refrigeratio fit, his autem, per aerem, quibus utraq; priuantur, permutantia loca.

Recolligit, quæ ex dictis declarata reliquuntur, & primo quare in aere suffocantur pisces, & in aqua respirãtia, & hoc contra Anaxagoram & Diogenem apolinatem. et dicit. Palam autem ex his, & propter quam causam respirantibus quidem animalium suffocari accidit in humido, piscibus autem in aere, reddit causam & dicit, quoniã his scilicet piscibus per aquam refrigeratio fit, his uero, per aerem, & quoniam utrisque permutantur loca, ideo utraq; suffocantur. Hoc est primum contra Anaxagoram, & Diogenem.

Causa itaq; cur hi branchias, illa pulmonem moueant, quibus assurgentibus & residentibus illa inspirant & expirant, hi humorem accipiunt redduntq;, & insuper instrumenti constitutio: ad hunc se se habet modum.

Causa itaq; motus his quidem branchiarum. his autem pulmonis: quibus eleuatis & depositis, hæc quidem expirant & inspirant: hæc aũt suscipiunt humidum & emittunt, adhuc autem consistentia organi: hoc se habet modo.

Secundum quod ex dictis recolligitur, est q̃ causa motus his quidem. s. piscibus branchiarum, his. s. respirantibus pulmonis ita, & hoc modo se habet, ut his eleuatis, et depositis hęc quidem expirent & inspirent. s. campestria, hęc autem. s. pisces suscipiãt humidũ & emittant. Adhuc autem causa ut organi constitutio sic fit in piscibus, & illo modo in campestribus, hoc modo se habet unde uerba sic lege. Causa itaque motus branchiarum quidem in his scilicet piscibus, pulmonis autem in his. s. campestribus, quibus eleuatis & depositis, hæc quidem expirant, & inspirant. s. campestria, hæc autem suscipiũt humidum emittunt. s. pisces, hoc se habet modo. Adhuc autem constitutio organi scilicet branchiarum in piscibus, & pulmonis in campestribus. hoc se habet modo. hæc ergo tria colligũtur hæc dictis. Sed quæritur utrum uita possit perpetuari. Videtur q̃ sic quoniam propter quid per continuã alimenti appositionem non potest uita perpetuari, uidemus enim ignem perpetuari, & hac in regione aeris per cõtinuam appositionem combustibilis, hac uero per cõtinuã appositionem hypeccaumatis, ut dicit Aristo. primo meteororum, ergo uita potest perpetuari per continuã alimenti appositionem. Quidam dixerunt, q̃ animal per se fieri posset perpetuum, per accidens autem non fit, primũ probant, si animal acciperet alimentum conuenientissimum, quod quidem nec in quanto, nec in quali, nec in tẽpore, aliquo modo esset improportionatum. Amplius & si in aliȷs rebus non naturalibus esset benemensuratũ, stãte enim mensura omnium horum, dicunt animal p se posse perpetuare. Per accidens uero nullum perpetuaĩ, quoniam nullum est in omnibus commẽsuratum, aut uarietate temporum, aut locorum, aut cibi & potus, aut uarietate horæ cibandi, aut aliȷs id genus. Ergo per se quidem uita est perpetuabilis, per accidens uero, nullum uiuens perpetuatur. Qui uellet defendere hanc positionem posset, nec uideo aliquod argumentũ, quo hæc opinio refelli posset. Verum arbitror per potentiam naturalem nullum uiuens, q̃ participat anima nutritiua in calido, posse fieri perpetuum nec per se, nec per accidens. Vnde Aristo. ubique ait reliquo modo compleuit deus perpetuitatem dãdo generationem, ut patet secundo de anima. Si enĩ natura posset perpetuare uiuens alio modo q̃ per generationem, frustra dedisset generationem, ut Auuerroes addit. Philoponus igitur primo libro de generatione necessitatẽ mortis uenatur ex cõsumptiõe humidi radicalis. Imaginatur enim duplex humidum radicale nutrimentale, radicale quidem quod ex principiȷs generationis contrahitur, nutrimẽtale uero, quod ex nutrimento acquiritur, ut sanguis generatur per digestionem. Naturale calidum in radicali humido naturaliter conseruatur, quoniam in eo est genitũ. In nutrimentali autem, non potest conseruari, quoniã cum eo nõ est genitum, & ideo dicitur subiectum extraneum. Tũc dicit, q̃ calidum uitale tandiu seruatur, quãdiu durat humidum radicale, quoniam radicale humiduz est naturale subiectum calidi. & quoniam cum eo est genitum, & quoniam in illo est solum aptum seruari. Cum igiĩ tale humidum totum uel pro maiore sui parte est cõsumptũ, sequitur necessario expiratio calidi naturalis, et mors quę dicitur marcor. & sic licet succedat nutrimẽtale humidũ, non conseruatur in illo calidum uitale, quoniam est subiectum extraneum illius. Causa autem quare non cito tale humidum consumitur, est, quoniam aduenit humidũ nutrimentale, per quod diuertitur calidum a consumptione sui humidi propriȷ, & conuertitur ad humidum nutrimentale exiccando ipsum, & sic diuertitur, & propter hoc uita prolongatur. Contra hunc modum ego ualde dubitaui semper, primo quidem, quoniam humidum radicale non potest esse maius cõgregato ex semine matris & patris, sed istud est adeo paucum, quod non posset diu resistere tanto calido requisito ad uitam, quin in breui cõsumeretur. Præterea humidum spermaticum, & humidũ cibale sunt eiusdem rationis, quoniam sperma est superflui-

Prima p̃o

Secunda de anima comẽ 34. Philoponi positio.

Dubiões cõtra posit. Philoponi

tas alimenti. Sed humidum cibale nõ est cõueniẽs & naturale fundamentum calidi per Philoponum, ergo nec humidum spermaticum, & si humidum spermaticum est conueniens, ergo & humidum cibale, quare apposito semper humido cibali fiet uita perpetua, quoniã semper succedit illius naturale subiectum. Praeterea puer in utero formatur & nutritur ex sanguine matris, sed sanguis matris nec est purior neq; melior neq; uitalior, quam sanguis ex quo mater nutritur, igitur si sanguis ex quo mater nutritur non est conueniens, & naturale pabulum calido matris, nec sanguis matris potest esse naturale pabulum calido pueri, & si est conueniens calido pueri, ergo proprio calido, & sic illo semper apposito, uita matris potest perpetuari, semper enim succedit subiectum naturale. Propter haec argumẽta ego semp in positione Philoponi fui ambiguus. Propterea dicamus ꝙ duplex est humidum secundum Aristotelem, solidum & fluidum. Fluidum qdẽ sanguis est. Solidum uero, est ipsa membra. In humido quidem solido, ut in subiecto anima residet, & uita, fluidũ autem humidum licet non sit animatum, tamen sine ipso nõ stat uita.

Positio propria.

De necessitate mortis. Quidam ergo necessitatem mortis ex duobus nacti sunt, & ex parte humidi solidi, & parte humidi fluidi. Ex parte solidi quidem, quoniã de solido humido, continuo resoluitur aliquid, propterea ad illius restaurationẽ requiritur sanguis, qui est humidum fluidum, hic enim in membra conuertitur, & consolidatur. Imaginantur ergo in resolutiõe humidi solidi, euaporare quod subtile est, qđ uero crassum & terrestre est, remanere, & propter hoc cõtinuo membra durescunt & fiunt terrestria & sicca, & ita minus apta saluare calorem naturalem, unde fit, ut in huiusmodi exiccatione senectus consistat, & tandem mors. Patet ergo ex parte humidi solidi non posse uitam perpetuari. Sed dices propter quid durificatio nõ potest tolli per instaurationem, quae fit appositione et conuersione humidi fluidi in mẽbra. Respondetur, qm̃ semel corruptũ non potest redire, terrestrificatio enim mẽbri corruptio est, ut Aristo. dixit, ideo per instauratiõnẽ nõ potest redire, quin semper membrum remaneat terrestrius quã prius erat. Ex parte uero humidi fluidi, quod est sanguis, uenantur necessitatem mortis, & supponunt, ꝙ humidum solidum non sufficit saluare uitam nisi sit humidum fluidum, humidum enim fluit necessarium est primo, ut ex ipso instauretur solidum humidum, & sic si fluidum humidum non esset, solidum tandem desiccaretur. Secundo ut conuertatur eius subtile in spiritus qui seruiunt operationib⁹ uitae, nisi enim subtile humidi fluidi in spiritus continuo conuerteretur, epar & stomachus, & os non possent digerere, digerunt enim calido delato per spirit⁹, nec membra possent conuertere nutrimentum in eorum substantiã, ergo humidum fluidum est uitae necessarium. Tunc dicũt, ꝙ quia membra nutritiua continuo durificantur, & exiccantur, fluidum humidum non possunt bene digerere, & sic continuo generatur crudus, & aquosus, ita, ut tandẽ fiat ineptus generationi spirituum, cum autem est ineptus generationi spiritus tunc mors est, quare ex hoc duplici humido necessitatem mortis attulerunt. Alij addiderunt tertiam causam ex parte cordis, cor enim continuo fit durius ac terrestrius, & sic continuo fit ineptum ad generationem bonorum spiritũ, & ineptum ad mouendum illos ad membra, & sic spiritus remanentes in corde paucã humiditatem cordis cito consumunt, quae ibi existẽs erat apta conuerti in spiritus, & sic totum exhalat, & fit marcor. Hae sunt causae necessitatis mortis assignatae a iunioribus.

Quales causae istae sint. Verum istae causae licet sint necessariae, & mortem necessariam inferant, non sunt causae primae & propriae, pendent enim ex alia causa. Aristo. ergo propriam & primam causam assignauit ex parte pulmonis. Imaginatur enim pulmonẽ continuo durificari & terrestrificari, quatenus ab ipso continuo subtile resoluitur, & terrestre, & crassum humidum remanet, cum igitur fuerit durificatus ac terrestrificatus, ut omnino reddatur motui ineptus, uirtus etiam motiua ob resolutionem & infrigidationẽ spirituum, sit effecta debilis ad mouẽdum, tunc pulmo cessat a motu, & sic illud paululum calidi, quod in corde et pulmone remansit, non refrigeratum totum humidum cõsumit, & mors accidit, nam licet calidum cordis sit exiguũ, tamen non est ita exiguũ, quin proportionem maioris inaequalitatis semper habeat ad suum humidum, & sic cessante refrigeratione, quae fiebat per pulmonem, mors sequit. Hanc causam puto propriam, & adaequatam, ut patet per Aristotelem hic. Causae uero assignatae ab illis, nõ sunt primae, quoniam pendẽt ab hac. Qua ratione fit, ut cor sit cã mortis & uitae principalis uia excellentiae, pulmo uo principalis, uia necessitatis.

Porro quae cordi accidere solent, ea tria sunt, quae eãdem habere naturam uidentur, quãuis eandem non habeant, uidelicet, palpitatio, pulsus, respiratio.

Tria autem sunt accidentia circa cor, quae uidentur eandem naturam habere, habent autem non eandem, saltus, & pulsus, & quod respirationis.

Hactenus multa dixit de morte, & uita, & iuuentute & senectute, generatione, & corruptione ut pendent ab ipso pulmone, nũc de corde, & eius proprijs affectionibus, e quibus potest pendere mors, & uita, unde uidetur ostendere qñō mors, & uita possunt pendere non tñ̃ a pulmone, sed etiam a corde, & propterea introducit de accidentib⁹ cordis, & primo proponit illa, et dicit. Tria autem sunt accidentia circa cor, quae cordi accidunt, quae uident eandẽ naturam habere, habent autẽ non eandem, & sunt saltus, seu palpitatio, pulsus, & id quod est respirationis, id est respiratio ipsa. Quo uero ad uerba attinet, Aristo. dixit tria esse accidentia, quae uidentur habere eandem naturã, quatenus omnia sunt in genere motus, omnia enim eleuatio et depraessio sunt, & sic quo in genere motus conueniũt, uidentur habere eandem naturam, quo uero differunt specie motus, reuera eandem naturam simpliciter non habent. Differunt enim specie, quoniam palpitatio siue saltus est motus praeternaturalis cordi, ut dicemus. Caeteri sunt naturales. Amplius respiratio, & pulsus licet sint motus naturales proficiscuntur a diuersis causis, ut dicemus. Dixit autem tria esse accidentia cordis, quae uidentur habere eãdem naturam, quoniam accidentia cordis, simpliciter loquendo, plura sunt, lipopsychia, syncopis, & lipoptimia, & aliae plures passiones praeternaturales cordi accidunt, quae quia non uidentur habere eandem naturam cũ pulsu, & respiratione, non enumerãtur. De palpitatione enim dicit quatenus uidetur habere eandem naturam cũ pulsu, & respiratione, licet reuera non habeat. Caetera ergo accidentia praeternaturalia praetermisit, quoniam cum illis naturalibus conuenientiam non habent.

Palpitatio igitur, est caloris in corde existentis compulsio, ob refrigerationem quae à materia excrescente atq; inutili, aut alio quopiam tabico proueniat, ut in eo morbo accidit quẽ tremorem uocant, & alijs, & metu.

Saltus igitur, est constrictio calidi quod in ipso, propter refrigerationem superfluificam, aut contabescitiuam, ut in infirmitate quae uocatur palmus, & in alijs infirmitatibus, & timoribus.

Propositis accidentibus, nunc exequitur exponendo illa, & primo declarat saltum, quam etiam palpitationẽ uocant, graece autem dicitur πάλμος, pedesia, definit autem saltum, & uult ꝙ saltus sit compulsio eius calidi, ꝙ est in corde propter superfluam infrigidationem illius pendentem ab aliqua causa praeternaturaliter infrigidante. Quo uero ad definitionem attinet, illud supponendum est contrarium uniri ac fieri fortius ex circũstantia sui contrarij, quam graeci antiperistasim uocant, ut saepius diximus. Amplius omne contrarium cum unitum est, ac fortificatũ in eius contrarium repellẽdum nititur, ueluti exhalatio intra

nubes

hubes contenta, cum per antiperistasim fortificata fuerit, in frigidum nubis nitens, ipsam scindit. Ex his patet unde saltus ac cordis palpitatio fit. Cum enim calidum cordis a frigido multo præternaturaliter occurrente in ipso corde in minorem locum cōpellitur, nititur in illud, & sic calidum cor saltat. ueluti exhalatio contra nubem. Ex his sequitur, quid sit formaliter saltus, est enim eleuatio cordis, causa immediata est constrictio calidi, calidum enim constrictum se innitens in frigidum, saltat, & sic cor insequēs calidum saltat. Causa per accidens & remota est frigidū præternaturaliter occurrens, ab aliquo præternaturaliter occurrente, & delegato ad cor, ut cuꝫ a timore, in quo a superioribus frigidum descēdit, aut a tremore, quem palmuꝫ appellant, aut ab aliȷs morbis frigidū ad cor mittit. Quare definitio causalis hęc est, quā Aristo. assignauit, est eniꝫ saltus compulsio calidi, quod est in corde, facta a frigido præternaturaliter occurrente Definitio uero formalis est, saltus est eleuatio cordis, definitio cōposita ex formali & causalis est, saltus est eleuatio cordis facta a calido cōstricto a frigido præternaturaliter occurrēte, unde dicit. Saltus igitur est constrictio calidi, quod in ipso corde est facta propter refrigerationem superfluificam ac excedentē, aut contabescitiuam, hoc est mortificatiuam calidi, ut accidit in ea infirmitate, quę uocatur palm⁹, hoc est tremor, & in aliȷs infirmitatibus, ut in febribus uenenosis petentibus cor, & in timoribus.

Etenim metuentibus, partes superiores refrigerantur. Calor autem defugiens seq; contrahens, motum facit, ubi in angustum adeo compellitur ut animantes interdū præ metu, aut morbo extinguantur.

Etenim timentes, infrigidantur secundum superiora. Calidum autem fugiens & contractum, facit saltum, in paruum cōstrictū ita ut aliquando extinguātur animalia & moriātur propter timorem, & propter paßionem ægritudinalem.

Quia posset alicui uideri, ꝙ timor non sit causa constrictionis calidi in corde, ideo declarat istud, et dicit. Etenim timentes infrigidantur secundū superiora, calidum autem fugiens frigidum quod descendit a superioribus ad cor, contrahitur, contractum aūt hac in paruū constrictū nititur cōtra frigidum, & saltat, dico ob timorem calidum in paruum constrigi adeo, ut aliquando extinguātur animalia aucto calido obtinente usq; ad cor, & moriantur propter timorem, & propter passionem ægritudinalem quasi eodem modo. Quo autem ad rationem attinet, animaduerte ut Themistius inquit libello de memoria & reminiscentia, ꝙ in timore infrigidantur superiora, quoniam cor patitur, modo ad passionem cordis spiritus, qui erant sursum, a cedunt ad cor, ut illi auxilientur, & sic frigidū multiplicatur in superioribus, & calidum contrahitur in corde. Hinc patet, cur in timoribus homines egerunt, & mingunt, & rigorem patiuntur, quoniam calidū descendit, & infrigidat exteriora, & descendendo comprimit, & facit egerere, & mingere. Verū uero palpitatio cordis fieri possit a calido præternaturaliter occurrenti calido naturali cordis, pulchra quæstio est. Dicunt enim medici aliquando a minera febris pestilentis eleuati uapores calidos uenenosos cordi hostiles, e quibus calidum cordis refugit, et contrahitur, & sic contractum innititur contra illos, et facit cordis saltum. Verum de his ad medicos, per hæc patet cur in timoribus cor palpitat, & in forti amore. In omni enim passione, in qua cor ualde patitur, superiora infrigidantur, & sic calidum in paruum locum contractum ab illo frigido, facit saltum.

An saltus fieri possit a calido præternaturaliter occurrente.

At pulsatio quam cor perpetuo facere uidetur, ei motioni persimilis est, quam tubercula cum dolore efficiunt, q. sanguini mutatio ipsa præter naturam fit, ea uero fit, usq; dum sanguis concoctus sit, & in pus conuersus.

Accidens autem pulsatio cordis, quā semper uidetur faciens continue, similis nascentiȷs est, quæ faciunt motum cum dolore, propterea q. præter naturam est sanguini permutatio, fit autem usquequo utiq; sanies fiat digestus.

Cum dixit de saltu, & palpitatione, nunc dicit de pulsu cordis, quæ & pulsio dicitur, per quam nō solum cor mouetur, sed arteriæ, ut dicemus. Et primo ostendit, quib⁹ pulsatio similis sit, & uult ꝙ pulsatio cordis sit similis pulsationi apostematis, & etiam bullitioni. Et hoc proponit, & dicit. Pulsatio autem, quæ accidit cordi, quam semper uidetur faciens continue usq; ad uitæ finem (cessatio enim ab hac mors est) hæc in quam pulsatio similis est nascentiȷs, quæ faciunt motum cū dolore hoc est, est similis pulsationi apostematum, qui motus pulsatiuus est cum dolore, licet hic sit præternaturalis, motus uero cordis naturalis. Et ꝙ sit iste motus in nascentiȷs, & præternaturalis, declarat dicens. Propterea ꝙ sanguini inest permutatio præternaturam a calido ebulliente, nec semper fit motus iste sanguinis, sed usquequo sanies fit digestus, hoc est usquequo sanguis, qui erit sanies, erit digestus, & coctus, cessat enim cum erit coct⁹, statim, & erumpitur a natura, et exit, aut induratur, ut docent medici. Quo uero ad ūba attinet, animaduerte (vt medici dicunt) Apostema est tumor alicuius particulę corporis præternaturalis, causatus ab humore relegato ad illam particulam, aut propter dolorem trahentem, aut a membro potentiori illum mandante ad illā particulam, aut ex superfluitate multa in toto descendente ad illam particulam tanquā ad debiliorem, aut a contusione & ibi detentus propter oppilationem. Dico tumor præternaturalis, quoniā Cicero in nostro nare a natura ortus (ut uidetis) non est apostema, q̄m licet sit tumor accidens particulæ mei corporis, non est præternaturalis. Dico ab humore relegato ad illam particulam, quoniam tumor causatus a uentositate, non est apostema apud Philosophos, licet medici uelint esse apostema uētosum ut tympanidem, & undimiam, & id genus. Est autem humor in particula relegatus, & constrictus materialis causa apostematis, humor ūo ex quot causis ad locum uenire possit, superfluum est enarrare satis nunc sit dicere quasdaꝫ. ut propter dolorem loci. Est enim dolor causa attractionis, aut propter membrum aliquod potens, quod suum superfluum mittit ad debile, aut propter multitudinem in toto, & a toto permutatur ad particulam ueluti ad debiliorem, ut fit in crisibus permutationis, uel quia cætera mēbra potentiora sunt, ideo humor ad illam relegatur ut ad debiliorem, aut propter contusionem, ut patet. Hęc pauca de apostemate. De pulsatione uero apostematum, dicamus, ꝙ cum ille humor in loco est congregatus a calore naturali membri & totius corporis, digeritur, ac decoquitur, est enim primo crudus, calidum ergo naturale agit in illū humorem digerendo, & in spirituosum conuertēdo, illud autem spirituosum ampliando se ad exteriora, ebulliēdo pulsat, & contrahendo se, comprimitur, & sic cōstringitur, & dilatatur. De dolore uero dicamus, ꝙ dolor fit pręter motum sanguinis præternaturam, sanguis enim sic motus soluit continuum, & facit tristem sensationem, etiam sui acuitate. Cuius signum est, quoniam in cholericis apostematibus dolor est maior propter punctionem. Ex quo sequitur, quòd dolor durat usque ad completam digestionem, nam digestione facta, cessat motus sanguinis, & solutio continui, & punctio, & fit aliquando eruptio, uel induratio saniei, ut dicūt chirurgi. Verum de cessatione, dicemus statim.

De apostemate

De pulsatione apostematis.

De dolore

Hæc etiam affectio, feruori similis est, fit enim feruor, cum humor caloris opera inflatur, nam humor propterea sese attollit, q. in molem assurgat ampliorem.

Est autem similis bullitioni, hæc paßio, bullitio enim fit, spirituoso facto humido à calido eleuatur enim, propterea quod amplior fit moles.

Hic & ponit secundam similitudinem, inter pulsum cor-

dis, & ebullitionem aquæ in olla, & dicit. Est autem similis bullitioni hæc passio cordis. s. pulsatio, quoniam sicut in bullitione id, quod ebullit, dilatatur, & cõstringitur, sic cor in pulsatiõe eleuatur, & deprimitur, unde uero ebullitio fit, exponit, & dicit. Bullitio enim fit humido, quod ebullit, ab ipso calido spirituoso facto, propterea ꝙ moles humidi, quod ebullit, fit amplior. Cum enim calidum agit in humidum, resoluit ipsum in spiritum, qui appetens maiorem locum mouetur ad exteri⁹. & sic ebullitio fit, & quoniam ampliatur humidum, intrat aer, & refrigerat, & sic compellitur. & in minorem locum contrahitur. Hæc de similitudinibus.

Ceteram quies in taberculis agitur, si putrefactio non perspiret, humore crassiusculo reddito, feruor uero residet, si per labra uascali humor excidat.

Pausatio autem in nascentijs quidem, si non perspirauerit, spißiore facto humido, putrefactio, bullitioni autem, excidentia per horizontes.

Hic declarat pulsationem in nascentijs cessare propter duas causas, primo insensibiliter cum subtiliatum spirat per poros cutis. Secũdo cum digesto humido fit putrefactio, & sanies, & hoc inquit. Pulsatio autem in nascentijs quidem, si non perspirauerit per poros cutis insensibiliter, spissiori facto humido, putrefactio fit & sanies, & sic cessat. Ex uero excedentia, ac saltus ebullitionis per horizõtes, hoc est per labra uasculi cessat, quoniam cum peruenit ad illa, aere subintrante refrigeratur, & cessat.

In ipso autem corde tumefactio humoris qui semper e cibo accedit, ultimam cordis tunicam eleuãtis, pulsum facit.

In corde autem semper accedentis humidi ex alimento per caliditatem tumefactio, facit pulsum, eleuantis ultimam tunicam cordis.

Nunc accommodat similitudines ad pulsum cordis, et ut mihi uidetur, supponit, primo, ꝙ in corde sit naturale calidum, & quidem maius, & pollentius quã in quauis corporis particula, istud non oportet probare, quoniam sæpius est probatum. Secundo supponit ꝙ necessarium est cor suscipere alimentum cõtinuo, si debet uiuere, quod alimentum est sanguis non ultimo coctus, sed ulterius decoquendus, ut supponatur pro nunc, quia aliter diximus libello de iuuentute, sanguis enim iste non perfecte coctus in epate per uenam magnam fertur ad cor, & intra thalamum medium ultimo decoquitur, ut dictum est libro de somno. Est enim medius thalamus specum mediũ, ad qđ sanguis deducitur, ut perfecte decoquatur, ut Themistius dixit libro de somno. Tertio supponit calorem cordis agere in sanguinem illum subtiliando ac spumificando, & ad cumulum inundando. His stantibus, dicit, in corde tumefactio facta propter caliditatem eius humidi, quod ad cor accedit ex alimẽto, facit pulsum, humidum enim illud tumefactum, & spumificatum & eleuatum usq; ad tunicã ultimam cordis, eam dilatat, & sic fit diastoles. hoc est dilatatio, non potens autem ulterius progredi, humidum illud redit interius, & sic fit systoles. hoc est cõstrictio, pulsus autem est, qui his duobus motibus constat. Hæc ergo est causa pulsus cordis.

Atq; hoc semper sine ulla intermißione fit, nam semper humor ex quo natura sanguinis oritur, continue influit.

Et hoc, semper fit continue, affluit enim semper humidũ, ex quo fit sanguinis natura.

Per hæc uult habere differentiam inter pulsationẽ apostematis, & pulsum cordis, & dicit. Et hoc. s. pulsus fit cõtinue durante uita cessante enim est mors. Quod uero fit continue durante uita probat, quoniã continue affluit sanguis nouus ad cor, ut ibi digeratur, & fiat perfectus. ergo eius ebullitio erit perpetua durante uita, sed in apostemate, & ebullitione pulsatio non est continua, quoniam illa in apostemate cessat propter causas assignatas, & etiam cessat ebullitio, ut dictum est dicit. Et hoc semper fit, cõtinuo & incessanter. Affluit enim semper humidũ nutrimentale, ex quo fit sanguinis natura, & uerus sanguis.

Primum enim, in corde gignitur, id quod, in prima generatione liquido constat, nam uenis nondum distinctis, sanguinem habere cernitur.

Primo enim in corde fit: palã autem, in generatione à principio, nondum. n. distinctis uenis, uidetur habere sanguinẽ.

Posset quis dicere, ꝙ non semper sanguis sit in corde, quoniam in prima cordis generatione nõ est sanguis, quasi respondens, assignat causam quare in corde nũq; deest sanguis, & dicit. Primo enim i corde fit sanguis, & ipso genito in eo est sanguis, probat, & dicit. Palam autem in generatione quæ fit cordis a principio, & prima eius origine, nondum enim distinctis uenis, nec ramificatis per corpus cor in illa sua prima origine uidetur habere sanguinẽ, & sic semper habet sanguinem, & ita semper habuit pulsum. Aluernus philosophiæ peripateticæ non ignarus, & Candauensis doctor etiam peripateticus contra hæc, quæ Aristoteles dixit bonis argumentis obijciunt. & probant, quòd calidum non sit causa pulsus principalis, & per se. Primo quidem, quoniam calidi est alterare, subtiliare, et resoluere, ad quæ sequitur iste motus cordis, ergo calidũ non est per se causa illius. Secundo quia primus motus in animali est motus cordis, ut Philosophi autumant. Ergo oportet ut sit a causa prima cordis, hæc prima causa non potest esse calidum. Tertio motus cordis est causa calidi, ergo non fit a calido. Propter hæc tenent duo, quorũ primum est, quòd mot⁹ ille cordis per se primo fit ab anima mouente cor, sicut enim primum mobile mouetur per se primo ab anima, sic cor per se primo mouetur ab eius anima, unde sicut cuilibet misto inanimato ab eius forma competit aliquis proprius motus, & cuilibet elemento a propria forma, competit proprius motus, & ferro etiam ab ei⁹ propria forma mouetur ad magnetem, sic cor ab eius propria forma, quæ est anima mouetur pulsu, & alal mouetur mediante corde ab eius anima hoc proprio motu. Secũdo dicũt, quod licet anima sit principalis causa huius motus, calidum tamen est instrumentum, mediante quo motũ agit anima, ut enim ignis calefacit per suam formam, & propter calidum tanquam propter instrumentum, sic anima mouet cor principaliter, sed mediante calido tanquam instrumento, & sic tenent quòd principalis causa hui⁹ motus sit anima sensitiua, instrumentaria est cordis calidum. Sed hæc positio est ambigua, quoniam nullum instrumẽtum est causa eius a quo fit, sed calidum per eos fit a motu cordis, ergo calidum non est causa, nec principalis, nec instrumentalis illius motus cordis. Propter hoc argumẽtum Galenus & medici dicunt, ꝙ anima est causa pulsus mediante uirtute uitali. Est enim anima principalis causa, uitalis uero uirtus est causa instrumentaria. Anima enim mediante uirtute uitali eleuat tunicam cordis intra quã sanguis cõtinetur, & sic ad eleuationem sequitur tumefactio sanguinis. & compræssio, cum tunica deprimitur. Videtur huic opinioni consonare, quoniam nulla forma per suã essentiam est causa alicui⁹ operationis. In hoc enim differt forma creata ab increata, ꝙ forma creata agit per potentiam distinctam ab essentia, deus uero agit per suam essentiam, ergo anima agit motum illum mediante potentia uitali, ad cuius motum sequitur sanguinis eleuatio, & compræssio, & sic calidum nec Principalis causa est pulsus, nec instrumentaria, sed anima & uirtus uitalis. Hęc medici. Animaduertendum ergo, quòd Aristoteles cum quærit causam alicuius operationis particularis alicuius membri, uel particulæ corporis, non quærit causam uniuersalem & communem. Declarauit enim in secundo de anima, qđ anima est causa animati corporis in triplici genere causę, finalis, & formalis, & factiuæ, & uoluit, ꝙ sit causa factiua corporis animati inquãtum est uniuersalis cũ aliorum

De cã motus cordis.

Dubiũ cõtra positionẽ.

Põ medicorũ.

Põ Aristotelis.

motuum & operationum quæ sunt in animato corpore. Quęrit ergo causam particularem, & immediatam: & sic in hoc loco quærens causam motus cordis non uniuersalem quærit, sed particularẽ & propriam: quoniam uniuersalem esse animã non dubitat. unde, ut in libro de somno quærens causam somni particularẽ & propriam, assignauit non animam: sed euaporationem cibalem, licet anima sit uniuersalis causa somni [illegible]: sic in hoc loco quærens causam particularẽ & propriam pulsus cordis, non animam assignat, sed calidum, ut regulatur ab anima: sic enim uaporatio causa somni est, ut regulata ab aia. Tunc dicendum ꝙ causa per se dicitur dupliciter: una quæ est cum suo effectu uniuoca, & quæ ut talis agit effectũ, & sic nec euaporatio est causa per se somni: nec calidum est causa motus cordis per se. Alio modo causa dicitur per se quęcunq; est causa effectua non fortuita, nec casualis. per se enim accipitur contra casuale secundo physicorum. Et tunc dico ꝙ euaporatio somni: & calidum motus cordis causa est per se: quoniam nec euaporatio somni, nec calidum pulsus causa est fortuita: ac casualis, sed per se, ut directę ab anima: ac ab illa regulatæ: ut sic enim sunt particulares & per se causę. Euaporatio quidem somni: calidũ uero pulsus. Et secundum hoc frustra ponitur a medicis uirtus uitalis, qua anima mouet cor: & arterias, quoniam pro his motibus sufficit anima, ut uniuersalis causa, & calidum regulatũ ab anima, ut causa particularis, & per se. Errant etiã Aluernus & Candauēsis, qui crediũt pulsum cordis esse priorẽ calore cordis. Si enim pulsus esset causa caloris: calor non posset esse causa pulsus, nec principalis, nec instrumẽtalis. Cuius cõtrarium dicunt. Propterea dico, ꝙ calidum ab ipsis generantibus datur uiuenti mediante anima, sicut grauitas datur terræ a generante mediante forma terræ. Motus autem & operationes dantur mediante calido. Licet enim motus localis sit prior omni motu, tamen in specie calidũ potest esse prius motu locali, & motus calidi prior motu cordis. Ex his patet mens Aristotelis, & solutio rationum Aluerni. prima enim ratio concludit ꝙ calidum non sit causa per se uniuoca, & inquantum talis. Calidum enim uniuoca causa non est nisi calidi, & per se causa, ut tale non est causa nisi rarefactionis & attractionis. tamen causa per se, ut distinguit contra causam casualem & fortuitam calidum regulatũ ab anima ut ebulliens mediante sua spumificatione causa est motus cordis per modũ dictum Ad secundam patuit solutio: motus. n. cordis secundum Philosophos est primus motuum localium in animalibus: non autem est primus simpliciter, quoniam fit a calido mediante eius spumificatione, & spiritusficatione (ut dictum est) qui motus non est pure localis. tertia ratio delera est, sumit enim falsum. Non enim motus cordis causa est calidi simpliciter, sed calidum mediante sua spiritusficatione ac spumificatione causa est pulsus: ut probatum est. Hęc pro dilucidatione. Quæritur obiter propter quid medici pulsum cordis & arteriarum appellauerunt uitalem motum, & uirtutẽ animæ, qua anima mouet hæc, appellauerũt uitalem. Philosophi autem motũ nutritionis, & generationis, et augmentationis, & diminutionis appellarunt uitalem, ut Drusianus monachus asseruit in techna. Causa autem est, quoniam medici inspexerũt solum ab hominem, & quoniam per hos motus iudicãt hominẽ uiuere, quousq; enim cor & arterię hoc pulsus motu mouẽtur: eum uiuere asserũt: quãprimum cessat ab hoc, mortuũ putant, hos motus uitales, & uirtutẽ qua anima hos motus perficit uitalem appellarunt. Alia causa est, quoniã posuerunt in epate uirtutem nutritiuã, in cerebro motiuam & animalẽ, ergo erat rationi consonũ ut uitalem ponerẽt in corde. Philosophi autem inspexerunt non solum ad hominẽ, sed ad omne uiuens, & quoniã inuenerunt etiam plantas uiuere, & cum non uiuant sensu nec intellectu iudicarunt eas uiuere nutritione & auctione, & generatione, & sic hos motus uitales & uirtutem, qua anima hos perficit uitalem tanq̃ communes omnibus uiuentibus iudicarunt. Prætetea in omni uiuente considerantes non nisi unum membrum fecerunt primũ & principale, utpote cor, aut uicarium cordis, ideo omnem uirtutem esse in eo putarunt: & propterea in homine per eandem uirtutem uiuit & sentit, & intelligit, quoniam per animam humanam, licet ratione diuersa: ut secundo de anima dictum est.

Et ob id: iunioribus magis quàm senioribus pulsat. utpote quibus: diuaporatio maior fiat.

Et propter hoc: pulsat magis iunioribus, quàm senioribus. fit enim exhalatio amplior iunioribus.

Ex his soluit duo quæsita. & assignat causas illorum, primum propter quid cor pulsat magis iunioribus: q̃ senioribus: & respondet hoc esse: quia calidũ in iunioribus est maius, & fortius quã in senioribus, cum enim calidum iuuenile sit maius, ideo sanguis magis spumificatur: ac spirituificatur: & sic magis eleuatur: & sic pulsus cordis fortior est in iunioribus, quã in senioribus, unde dicit. Et propter hoc. s. quia calidum est maius. in iunioribus quam in senioribus. cor ipsum pulsat magis iunioribus, quã senioribus: calido enim in iunioribus existente maiori, fit sanguinis exhalatio, & spumificatio: ac spirituificatio maior, & amplior iunioribus: quàm senioribus.

Quinetiam uenæ, oẽs & simul inter se pulsare assolẽt: quia omnes ex corde sua initia trahunt. cor autem: semper mouet. Quare & illæ semper mouent: & simul inter se cũ illud mouet.

Et pulsant uenæ omnes, & simul inuicem: propterea quòd ortæ sunt omnes a corde. mouet autem: semper. Quare & illæ semper: & simul inuicem quando mouet.

Secundum quæsitum, propter quid dilatato corde, uel eius tunica ipsum continente omnes arteriæ dilatantur & concorditer omnes simul, & compressa illa tunica: omnes arteriæ comprimuntur, & omnes concorditer, & simul: ita, ut pulsus cordis regulariter sit semper cum pulsu omnium arteriarum. Respondet, hoc esse, quoniam omnes uenæ arteriales oriuntur a corde: suntque sic cordi proportionatæ, & eius tunicæ: ut non possit tunica dilatari: quin arterię dilatentur: nec comprimi, quin comprimantur. Continuantur enim ipsi cordi, ut uitea fistulæ fo[illegible], ut patet per anathoma: & propter hanc causam non potest tunica dilatari, quin omnes dilatentur: nec comprimi, quin comprimantur: & omnes simul: quia omnes simul ad cor eandem proportionem habent, unde dicit. Et pulsant uenæ omnes scilicet pulsatiles, & simul inuicem, propterea quòd ortæ sunt omnes a corde, & ita proportionatę: ut non possit cor moueri, nisi ille correspondenter moueantur. Hinc concludit, quòd quia calidũ semper mouet cor: semper etiã moueat illas, & regulariter ac proportionaliter sicut cor mouet. Drusianus autem monachus credidit secundo libro technæ: quòd arteriæ moueantur dilatatione & constrictione motu proprij sanguinis: qui intra illas cõtinetur. Imaginatur enim sanguinem arterialem correspondenter spirituificari ac spumificari ut sanguis cordis, & sic motu proprij sanguinis uul[illegible] pulsare. proportionaliter tamen cum pulsu cordis propter ortum quem habent ad cor. Errauit autem quoniam sanguis arterialis non est ita calidus, ut sanguis cordis, nec calidum contentum intra arterias est ita calidum, ut possit sanguinem in exhalationem, & spumam, ac spiritum uertere, cum arteriæ continuo elongentur a corde: & ita calidum deficit in illis. Ergo dicendum est arterias correspondenter pulsare, sicut cor pulsat, non per motum proprij sanguinis, sed concomitatiue ad motum cordis: ad quem motum sequitur motus tunicarum arteriarum, & motus sanguinis intra illas contentas. Pendet ergo motus dilatationis, & constrictionis arteriæ a constrictione, & dilatatione tunicæ cordis intra quam calidum & sanguis continentur. Motus uero san-

De pulsu arteriæ.

guinis intra arterias exundatiuus pendet a motu arteriarum cõstrictiuo & dilatatiuo: & sic pulsus arteriarũ non pendet a motu proprij sanguinis, sed a pulsu cordis: quod Drusianus ignorauit. Ex his sequitur unde medici sumpserunt iudicium a pulsu arteriarum: quoniam arguit supra pulsum cordis, propter concomitantiam & causalitatem: & iudicauerunt ex pulsu illarum fortitudinem, & debilitatem calidi: & multa alia propter hanc causam.

An motus cordis ex arteriæ sit naturalis.

Sed quæritur utrum dilatatio cordis, & arteriarum sit motus naturalis, uidetur quòd sic quoniam motus constrictionis est naturalis, ergo & motus dilatationis. Contrariorum enim idem est naturale principium. Secundò quæritur utrum constrictio sit a calido. Videtur ꝙ non: quoniam calidi est rarefacere, & non constringere. Tertio quæritur, utrum sanguis calefactus sit causa dilatationis, & constrictionis, an calidum partium cordis. Ad hæc per ordinem respondemus incipiendo ab ultimo: & dicemus quòd sanguis calefactus, & calidum cordis, & suarum partium est causa pulsus cordis: sanguis quidem: quatenus ipse calefactus, & spumificẽs tunicam dilatat, ipsemet deponens tumefactionem est causa cõpressionis. Aliter tamen & aliter: nam spumificans dilatat per se: demescens constringit, quatenus remouetur: ut prohibens descensum tunicæ: & sic est causa quasi sine qua non illius compressionis. Calidum uero partium cordis causa est quasi remota pulsus, quatenus est causa calefactionis sanguinis: qui spumificatur. Ad secundam dubitationem, dicendum quòd causa constrictionis principalis est pondus tunicæ, quum enim tunica uiolẽter dilatabatur: cum erat grauis: naturaliter constringitur: & sic per se causa constrictionis est tunicæ grauedo: causa sine qua non proxima est sanguis deponens tumorẽ: depositione enim tumoris sanguis causa est constrictionis, ut remouẽs prohibẽs: depositio tumoris fit ex ingressu aeris frigidi. Cum enim sanguis ampliatur, per debitas uias transeuntes per pulmonem, & uenas, inter pulmonem & cor, subintrat aer, & sic sanguis infrigidatur, & deponit tumorem. Ex quo patet ꝙ constrictio fit a calido cordis, & partium eius: remote, quem erat causa tumefactionis sanguinis, & tumefactio causa, ut intraret aer frigidus, & aer frigidus causa est depositionis tumoris: quæ causa est saltem sine qua non: ut tunica constringatur. Ad primã patet solutio, ꝙ ratione habita ad tunicam, & ad cor quę mouentur, dilatatio uiolenta est, quoniam contra naturam eorum: quæ dilatantur: ut enim graue ascendit: ratione uero habita ad ipsum calidum cordis, cui naturale est calefacere sanguinem: ex cuius calefactione sequitur, ut sanguis fiat leuis, & dilatans, dilatatio est naturalis. At cõstrictio naturalis est ex eo: quia tunica, & cor naturaliter descendunt: prohibente remoto.

Palpitatio igitur est: compellentis frigoris repulsio. Pulsatio uero: humoris concalescentis inflatio.

Resilitio igitur est: facta obuiatio ad frigidi cõstrictionem. Pulsatio autem: humidi calefacti spiritificatio.

Nunc uult agere de tertio. s. de ipsius cordis respiratione, & continuando se ad sequentia, epilogat, quæ dixit, & inquit. Resilitio igitur cordis, hoc est, palpitatio est obuiatio facta ac sequens ad constrictionem frigidi, hoc est causata ex frigido constringente calidum cordis. Pulsatio autem cordis est spiritificatio, hoc est inflatio humidi calefacti, hoc est sanguinis calefacti. Hæc. n. definitio causalis est: causatur enim pulsus ex inflatione humidi. Quid uero sit cordis respiratio, post hæc exponit.

Respiratio autem fit: calore augescente in ea parte ubi uegetale principium habetur. nam quemadmodum ceteræ partes alimento indigent: ita & illa quoque. immo magis quàm ceteræ. quippe: quæ ceteris nutricationis causa sit.

Respiratio autem fit: augmentato calido, in quo principium nutritiuum. quemadmodum enim & alia indigent alimento: & illud. & alijs magis. etenim alijs: illud, alimenti causa est.

Hactenus de palpitatione, & pulsu cordis, nunc de respiratione cordis agit. Vbi animaduertẽdum ꝙ quemadmodum pulsus est duplex motus cordis. s. & quo dilatatur eius tunica, & quo constringitur: quibus arteriæ conformiter & comitanter dilatantur, & constringuntur: sic respiratio est duplex motus, & quo cor trahit aerem: & quo expellit aerem. Trahit dico mediante eleuatione pulmonis, & expellit mediante compressione. Imaginatur igitur Aristoteles ꝙ idem calidum. s. sanguis per intumefactionem est causa, ut cor dilatetur: & comitanter arteriæ per desinitionem tumoris, cor constringitur, & comitanter arteriæ constringuntur. & sic est pulsus. Amplius per eandem sanguinis calefacti intumefactionem: cor dilatatur & pulmo eleuatur, & aer intrat. per pulmonem usque ad cor: & sic sanguis depònit tumorem, & cor, & pulmo cõprimuntur & aer expellitur qua ratione patet, quòd sanguis calefactus a calido cordis mediante tumefactione est causa dilatationis cordis, & arteriarum: & eleuationis pulmonis & tractionis aeris per totum. Illemet sanguis refrigeratus mediante depositione tumoris est causa constrictionis cordis, & arteriarum, & causa descensus pulmonis, & pulsionis aeris. Aristoteles ergo primo accipit ex qua causa fiat inspiratio: quæ est aeris attractio, & dicit. Respiratio autem fit, hoc est aeris attractio fit augmentato calido, hoc est sanguine calefacto magis in corde: in quo est principium nutritiuum scilicet anima & uirtus nutritiua: & quia quis posset dicere in corde non esse sanguinem, qui est alimentum cordis. Assignat rationem quare ibi sit alimentum scilicet sanguis, & dicit. Quemadmodum enim & alia membra indigent alimento: ita & illud scilicet cor: & alijs particulis cor ipsum magis nutrimento indiget. Debet enim habere nutrimentum sufficiens sibi, & alijs quoniam & alijs illud cor alimenti causa est. Sic igitur patet in corde esse sanguinem. quod est ipsi & eius omnibus particulis nutrimentum, & patet talem sanguinem a calido cordis & eius partium augeri, & tumefieri. Hoc autem supra probatum est sæpius, accepit autem hoc de nouo, ut innuat unam causam esse dilatationis cordis, & respirationis: hoc est tractionis aeris.

Necesse itaque est: ut cum amplior efficitur, instrumentum attollat. Existimare autem oportet: instrumenti constitutionem similem esse follibus qui in officinis ferrarijs habentur (parum enim abest: quin pulmo & cor sibi formam talem uendicent) geminum autem esse quod tale est, cum eum naturalem potentiam cui nutriendi officium delegatum est, in medio consistere oporteat.

Necesse itaque amplius factum: eleuare organum. Oportet autem existimare: consistentiam organi similem quidem esse follibus: qui in ærarijs (non longe enim neque pulmo neq; cor ut suscipiat figuram talem) duplum autem esse quod tale. oportet enim: in medio esse nutritiuum naturalis uirtutis.

Cum accepit, quòd inspiratio fit augmentato calido, hoc est intumefacto sanguine: qui in corde est pro eius, & aliarum partium nutrimento: nunc exponit modum quomodo trahitur aer calido illo tumefacto: & primo concludit quòd necesse est, cum cor dilatatur, ut pulmo eleuetur: & hoc & expositione & ordine quem habet pulmo cum corde, & dicit. Necesse itaque calidum illud amplius factum, & intumefactum eleuare organum, hoc est pulmonem: qui est instrumentum, mediante quo eleuato aer trahitur per totum: & declarat quomodo necesse est ad tumorem calidi existentis in corde: ut pulmo eleuetur: & dicit. Oportet autem existimare consistentiam organi, similem quidem esse follibus: hoc est pulmonem constitui ad formam follium: qui sunt in ærarijs.

Non

Non longe enim est pulmo & cor, hoc est ab ipso corde: natura enim fecit pulmonem proximum cordi: ut pulmo se habeat ad cor, ut follis ad manum: ita ut suscipiat figuram talem, qualem follis habet cum manu. Cor enim sua eleuatione eleuat pulmonem ueluti manus sua eleuatione eleuat follem. Verum aliqua differentia est, quoniam quod tale est, idest pulmo, qui est ut follis, est duplum, & sic uidetur figura follis in pulmone quasi duplicata propter duas, quas habet partes. Quare autem oportet esse duplum, causam affert, ut in eius quasi medio sit cor, & in medio cordis sit nutritiuum principium scilicet anima: quæ est principium nutritiuæ uirtutis: quæ mediante calido nutrimentum intumefaciat, ut sic causa tractionis aeris mediāte eleuatione pulmonis. Ex his uide habere pulmonem eo situ ac positura cum corde constitutum esse a natura: ut non posit cor dilatari ab ipso sanguine intumescente: nisi pulmo eleuetur. Hoc suppone cum ratione: tum ex anathomis.

Medium igitur: cum amplius redditur, eleuari solet. cum uero eleuatur: & eam quoque partem quæ illud ambit eleuari necesse est. Id quod: in respirantibus fieri cernitur. quandoquidem pectus attollitur: propterea quód eiusmodi partis principium in eo contentum, hoc idem efficit.

Eleuatur igitur: maius factum. eleuato autem: necessarium eleuari & continentem ipsam particulam. Quod quidem: uidentur facere respirantes. eleuant enim pectus: propterea quód principium existens in ipso, huius particulæ, idem hoc facit.

Cum declarauit, ꝙ corde dilatato: oportet ut pulmo eleuetur: nunc ostendit, ꝙ eleuato ac ampliato pulmone, necesse est, ut pectus eleuetur ac moueatur, & dicit. Eleuatur igitur pulmo, cum maius fit: eleuato autem pulmone necessarium est eleuari & continentem ipsam particulam .s. pectus. Non enim potest eleuari contētum, nisi eleuetur continens. ostendit autem hoc quod dixit cōueniens his, quæ uidemus, & dicit. Quod quidem uidentur facere respirantes: respirantes enim eleuant pectus, propterea ꝙ principium huius particulæ .s. pulmo idem hoc facit, hoc est eleuatur. Appellat autem pulmonē principium huius particulæ .s. pectoris, non ꝙ pulmo sit principium pectoris secundum esse, sed secūdum operationem. quasi dicat. respirantes eleuant pectus, quoniam pulmo, qui est principium motus pectoris, eleuatur.

Cum enim attollitur: eodem perinde ut in folles aerem externum algidumque influere, & refrigerando ignis exuperantiam restringere necessum est.

Eleuato enim: quemadmodum in folles, necessarium inferri aerem qui deforis & frigidum existentem, & refrigerantem extinguere excessum ignis.

His expositis, nunc demōstrat quomodo fit inspiratio, quę est tractio aeris ad omnia pręcordia: et accepit enim, pro itaque: quasi dicat. eleuato itaque pectore ad eleuationem pulmonis, necessarium est inferri aerem, qui est deforis, & frigidum existentem, quemadmodum in folles trahitur aer: qui refrigerans sanguinem cordis tumefactum extinguat excessum ignis. & hæc uocatur inspiratio. Ex quibus patet quid sit inspiratio: est enim motus aeris ab extra ad sanguinem cordis usque deducti gratia refrigerandi sanguinem. Huius plures sunt causæ. Causa quidē, ut subiectū & materia est aer, qui trahitur: ut finis uero, uniuersalis quidem, est ne detur uacuū. Propriis autem est ut refrigeretur sanguis, & calidum cordis & pulmonis, ꝙ omnium præcordiorum: effectrix causa: proxima quidem: eleuatio pulmonis & pectoris, remota uero: eleuatio ac dilatatio cordis: adhuc remotior: sanguinis tumefactio: adhuc remotior, calidum cordis & eius partium: conuertens sanguinem in spiritum & tumorem. Hæc de inspiratione ipsius cordis.

Quemadmodum autem cum augetur, hæc pars attolli solet: ita & cum decrescit, eandem residere necesse est. atque ea residente, aerem ingressum rursum egredi: aerem inquam qui dum ingreditur frigidus est, dum egreditur calidus, propter contactum caloris hac in parte contenti.

Quemadmodum autem crescente, eleuatur hæc particula: & decrementum patiente, necessarium demitti. & dimisso, exire aerem qui ingressus fuit iterum ingredientem quidem frigidum, exeuntem autem calidum, propter tactum calidi existentis in particula hac.

Nunc ostendit modum expirationis, quæ est expulsio aeris prius attracti: & loquitur similitudinarie. & dicit. Quemadmodum autem crescente humido in corde, & tumefacto: hæc particula: quæ est pulmo eleuatur, & quidem concomitanter (ut dictum est) etiam humido illo patiente decrementum, & deponente tumefactionem, necessarium est pulmonem demitti: & hoc (ut dictum est) concomitanter, corde compresso: pulmone autem demisso: necesse est exire aerem, qui ingressus fuit, & necesse est iterum atque iterum hoc fieri, hoc modo ingredientem quidem, frigidum: exeuntem autem calidum. Exit dico calidum propter tactum calidi cordis existentis in particula hac scilicet corde. Aer enim ille exit calidus, quo tangitur a calido cordis. Ex his sequitur: quid sit expiratio: est enim expiratio motus aeris calidi ab intra ad extra, ut recens refrigerans ingrediatur. Huius (ut dictum est) plures sunt causæ. Causa quidem, ut materia & subiectum est aer: qui calidus expellitur. Causa ut finis, & gratia refrigerandi, ut recens intret ad refrigerandum: effectrix causa, est descensus cordis & pulmonis: descensus uero causa, est depositio tumoris quæ est in sanguine: depositionis autem causa, est ingressus noui aeris refrigerantis concurrunt ad hoc grauitas descendentium: quæ cum non posint ultro augeri, comprimuntur ut dictum est.

Et potissimum in hijs quæ sanguinolentum habent pulmonem. cum siquidem introrumpere oportet in multos quasi tubos & fistulas pulmonis: quarum singulis, uenæ adiunctæ sunt. adeo: ut totus pulmo sanguine plenus uideatur.

Et maxime habentibus pulmonem sanguinem habentem. in multas enim, uelut cannales, concauitates incidere quæ in pulmone: quarum secus quamcunque protensæ sunt uenæ. ita: ut uideatur totus pulmo esse plenus sanguine.

Comparat respirantia inter se, & ostendit quæ magis respirant. & quæ minus, & dicit. Et maxime necessarium est trahi, & expelli aerem his animalibus: quę pulmonem habent multum sanguineum. Cuius causam affert, & dicit. In multas enim necesse est incidere concauitates, uelut in cannales, quæ concauitates sunt in pulmone, secus quācunque quarum concauitatum protensæ sunt uenæ, ita ut uideatur totus pulmo esse plenus sanguine. Animalia uero: quorum pulmo non est ita plenus sanguine, non ita frequenter respirant, ut superius diximus.

Aeris autem ingressus, respiratio uocatur: egressus, expiratio.

Vocatur autem ingressus quidem aeris, respiratio: exitus autem, expiratio.

Nunc exponit nomina horum motuum, qui in respiratione sunt, & dicit. Vocatur autem ingressus quidē aeris, respiratio, hoc est inspiratio: exitus autē expiratio: ut proximo libro satis dictum est.

Idque *semper continue fit: quandiu animalia uiuunt, & hanc particulam continue mouent. Et ob id: in respirando & expirando uita consistit.*

Et semper utique hoc continue fit: quamdiu utique uiuunt, & mouent hanc particulam continue. Et propter hoc: in respirando & expirando est ipsum uiuere.

Secundo declarat, quomodo se habet respiratio ad animal, qđ respirat: & ad eius uitã: & dicit. Et semper utiq; hoc cõtinue fit, quãdiu utiq, uiuunt & mouent hãc particulam continue. s. cor & pulmonem: & propter hoc in respirando: & expirando est ipsum uiuere.

Ad hunc modũ: & piscibus brãchiæ mouẽtur. nã cum calor sanguini inditus, per particulas in sublime scandit: attolluntur & branchiæ, & aquam admittunt. cum descendit ad cor per meatus, & refrigeratus est: resident, & aquam emittunt. Cum autem semper sanguis in corde contentus efferatur: semper cor, eundem refrigeratum rursus excipit.

Eodem aũt modo: et piscibus motus fit branchiarũ. eleuato enim calido qđ in sanguine per partes: eleuãtur & branchiæ, & pertrãsit aqua. descendẽte aũt ad cor per poros: & refrigerato: demittunt, & emittunt aquam. Semper autem eleuato eo, quod in corde: semper suscipit iterum refrigeratum.

Per quandam similitudinẽ exponit modũ refrigerãdi in non respirãtibus, uidelicet, in animalibus, quę brãchijs refrigerãtur: & dicit. Eodẽ autẽ modo & piscibus fit motus brãchiarum. Cuius causam affert, & dicit. Eleuato. n. calido, qđ est in sanguine cordis piscium, & per partes ad branchias conterminas: eleuanẽ, & branchię, & sic pertrãsit aqua, & refrigerat per contagionẽ calorẽ cordis: descendente refrigeratione ad cor per poros, & refrigerato corde: demittunt branchias deorsum, & emittunt aquã, semper autẽ eleuato eo qđ in corde calido, semper suscipit iterum refrigeratum donec durat uita.

Ex quo ẽt fit: ut illis in respirãdo, & his in admittẽdo humore, finis uiuẽdi et nõ uiuẽdi cõsistat. De uita igitur ac morte, et ijs pene omnibus quæ huic considerationi affinia sunt dictũ est.

Quapropter & illis, uiuẽdi & non uiuẽdi finis, est in respirando: & his, in suscipiendo humidũ. De uita igitur & morte, & de cognatis huius speculationis: fere dictum est de omnibus.

Ex his concludit in quo cõsistit uita piscium. & dicit. Quapropter & illis. s. respirãtibus: uiuẽdi & non uiuẽdi finis est in respirãdo, & his. s. piscibus uiuẽdi & nõ uiuendi finis est in suscipiẽdo humidũ. Demum epilogat, & dicit. De uita igiẽ & morte, & cognatis huius speculationis. s. iuuentute & senectute: & respiratione, fere dictum est de omnibus, & dixit fere: ut euitaret arrogantiã. Per ea quæ

De ordine in respira. tiõe & pul su.

Aristo. dixit patet ordo in respiratione, & in refrigeratione per branchias: nã inspiratio est primus motus, quo aer ad cor trahiẽ. Cor. n. fuit generatũ cum suo calido: & suo humido: ideo in corde fuit facta sanguinis intumescentia primo, ad quã tractus fuit aer: & sic prima fuit inspiratio: aere uero tracto, fuit refrigeratio sanguinis, & depositio tumoris, ad quã sequiẽ expulsio, & sic expulsio fuit post tractionẽ aeris. Quare expiratio est post inspirationẽ: expulso uero aere: iterũ sanguis intumescit, & nouus aer trahiẽ: & rursus refrigerat, & sic sanguis deponit tumorẽ: & eũ expellit: & sic uicissim semper. Simili ratione fit in refrigeratione per brãchias, intumefacto. n. sanguine cordis piscium, branchię eleuanẽ intumefacto sanguine ad ipsas existẽte: eleuatis autẽ trahiẽ aqua, & sic per contagionẽ cor refrigeraẽ: & sanguis deponit tumorẽ: & sic descẽdũt branchiæ, & pellunt aquam: & iterũ fit donec durat uita. Animaduerte in hoc libro illud Aristotelis esse difficillimum q̃ uelit respirationẽ fieri a motu sanguinis, ab ascensu quidẽ inspirationẽ, a descẽsu uero expirationẽ. Amplius uult cũ ascẽsu cordis & sanguinis, & cor dilatari, & arterias cõcorditer, & pulmonẽ & pectus, & trahi aerẽ, condescẽsu uero cordis & sanguinis cor cõprimi, arterias cõstringi & pulmonẽ & pectus etiã, & aerẽ expelli. Primũ quidẽ difficile est, q̃m nõ esset in potestate nostra aliquo tẽpore tenere anhelitũ: cuius cõtrarium experimur. Et patet consequẽtia, quoniã non est in potestate nostra ebullitio sanguinis, & eius calefactio: & sic nec intumescẽtia, nec detumescẽtia: & ita nec alia, quæ hæc consequuntur, Quod secũdo dicit, est difficilius: q̃m (ut medici dicunt) nõ semper est cõcordia omnium illorũ cum pulsu cordis: q̃m non semper respiratio correspõderet pulsui arteriarũ, modo nos uidemus aliquãdo bonum pulsum, & malum anhelitum. Videmus anhelitum pro certo tẽpore esse uoluntarium, pulsum uero arteriarum & cordis non esse uoluntarium: & sic hæc concordia non uidetur cõgrua: quę omnia mihi reddunt positionem Aristotelis difficilem. uerum de his satis sit indicasse, locum, fortasse alias rem melius dilucidabimus. Et de morte & uita hactenus. Finis Pisis. XXVIII. Maij. M. D. XXI.

ARISTOTELIS DE MEMORIA ET

Reminiscentia, cum Augustini Niphi Medices Philosophi Suessani commentariis.

QVID sit memoria & meminisse, quaque de causa fiat, & ad quam partem animæ istbæc affectio referenda sit, necnon quid reminiscentia et reminisci: explicandum est. Quippe cum non ijdem memoria præcellant & facile reminiscantur: sed magna ex parte qui tardo hebetique sunt ingenio memorosiores sint, qui celeri ac docili reminiscentiores.

DE memoria autem & ipso meminisse, dicendum quid est, & propter quam causam fit, & qua animæ partium hæc accidit passio: & ipsum reminisci. Non enim ijdem sunt memoratiui & reminiscitiui: sed frequenter magis memoratiui quidem qui tardi, magis reminiscitiui autem qui ueloces & bene dicentes.

MORE boni oratoris Aristoteles in hoc libello primo pręmittit intẽtionem, & causam intentionis, deinde ibi { Primum igiẽ } accedit ad narrationem. De prima parte præmittit agere dè memoria, et meminisse, & secundo de reminiscentia, & reminisci, quoniam non sunt idem: & uolens de utrisq; agere, præmittit agere quid sint, & quas ob causas habeantur, & ad quam partem animæ pertineant, unde dicit. De memoria autem & ipso meminisse, dicendum quid est, & propter quam causam fit, & qua anime partium hęc passio accidat, simili ratione dicendum de reminiscentia, & ipso reminisci, & quid sit, & propter quam causam fiat, & qua animæ parte nobis accidat. Reddit autem causam, cur de his duobus seorsum agendum sit: & dicit. Non enim ijdẽ sunt memoratiui, & reminiscitiui, sed frequenter magis re memoratiui, qui tardi sunt ingenio ad addiscẽdum. Magis autem reminiscitiui qui ingenio ueloces, & bene & facile discentes sunt. Quo quidem ad uerba attinet, per memoriam intelligit habitum uel potẽtiam, per meminisse uero actum memorię accepit. Simili modo per reminiscẽtiam & reminisci. Quo uero ad differẽtiam, animaduerte, per discentes intelligit ex se, uel præceptoribus facile inuenientes, & quoniam inuenire ex se, aut discere ab alijs cõsistit

in suscipere

in ſuſcipere,ideo & inuẽtiui & facile diſciplinabiles,facile ſuſceptiui ſunt impreſsionum,At qui facile impreſsiones ſuſcipiunt,non bene derinent.ut ex differentia corporum perſpicuum eſt:dura enim bene detinẽt, male autem ſuſcipiunt. Mollia uero contra bene ſuſcipiunt, male detinent:quare non eſt idem memoratiuum,& reminiſcitiuũ. Dixit autem frequenter, quoniam ex optima ſpirituum habitudine cõtingit idem eſſe utrũq;(ut poſtea dicemus) & quia memorati eſt quod accepium eſt ſeruare, reminiſci uero eſt,quædam inuentio iterum eius, quod prius ſuſceptum eſt,ideo pro maiore parte differunt.

Ac primum quidem quæ ſint ea quæ memoriæ ſubijciũtur, conſideremus addecet:cum ſoleat in hoc error intercidere.

Primum igitur accipiendum eſt: qualia ſunt memorabilia. ſæpe enim decipit hoc.

Nunc accedit ad narrationem, & ordinat ſe, & ſumit quę præmittenda ſunt, & dicit. Primum igitur accipiendum eſt: qualia ſint memorabilia.Cuiꝰ rationẽ aſsignat, & dicit. Sæpe enim decipit hoc, hoc eſt (ut Themiſtius exponit)ſæpe accidit error, adeo ut ignoretur quid ſit memorabile. Ideo oportet præmittere qualia ſint memorabilia Putant enim nonnulli aliqua eſſe memorabilia,quæ reuera non ſunt.Et aſsignauit Themiſtius aliam cauſam, quia obiecta ſunt priora actibus, & actus potentijs, ut libro de ſenſu & ſenſibilibus demonſtratũ eſt: ideo oportet accipere quæ memorabilia ſint.ut intelligamus qd ſit memoria, ac meminiſſe.hęc de ordine,& cauſa ordinis.

Nam neq; futura meminiſſe poſſumus: ſed opinari,uel ſperare. quo etiam in genere ſcientia quædam præſagandi habetur:quam nonnulli diuinationem appellant.

Neque enim futurum contingit meminiſſe: ſed eſt opinabile & ſperabile.erit autem utique & ſcientia quædam ſperatiua: quemadmodum quidam diuinatiuam dicunt.

Cum accipit eſſe neceſſariũ ſcire quid ſit memorabile ad ſcientiam de memoria,& de ipſo meminiſſe,nunc exequitur:& primo ſumit hanc concluſionẽ futura non ſunt memorabilia, & nec memoria eſt futurorum, unde dicit. Neq; enim futuroꝝ contingit eſſe memoriã, aut cõtingit meminiſſe: ſed bene cõtingit futuroꝝ eſſe opinionem & ſpem, & ſic cõtingit futurũ eſſe ſperabile, & opinabile. Amplius erit futuroꝝ ſcientia: quædam elpiſtica,hoc eſt ſcientia pręſagiendi quã quidã manticen, hoc eſt diuinationem appellant.Quo quidẽ ad uerba attinet. de futuris poteſt eſſe opinio & ſpes, opinio quidẽ, ex parte uirtutis cognoſcitiue,dũ aliquis per uirtutẽ cognoſcitiuã opinaẽ aliquid eſſe futurũ. Spes uero ex parte uirtutis deſideratiue, ſiue appetitiue,dum aliquis ſperat.qđ appetit.De futuris etiam(ut Ariſto.inquit) uideẽ ſcientis elpiſtica, qđ uerbũ in trãſlationibus ueteribus,ſperatiua legiẽ. Melius autem exiſtimatiua:eſt enim ſciẽtia elpiſtica ſciẽtia pręſagiendi futura,ut aſtronomia,& alię multæ, hanc ſciẽtiam præſagiẽdi futura,ueteres appellarũt manticen,hoc eſt diuinationem,quæ plura nomina habuit, prout per diuerſa ſigna fit,quæ.n.fit per ſtellas, aſtronomia diciẽ, quæ per terram geomantia,& in cęteris ſimili ratione dictum eſt. Quo uero ad rẽ pertinet,dubitatur qm̃ licet ſpes, & opinio poſsint eſſe de futuris, tñ nulla ſciẽtia uideẽ poſſe eſſe de futuris,cũ ſciẽtia ſit neceſſarioꝝ,at futura ſunt contingentia Ariſto ij.libro de generatione ſoluit qõnem iſtam diligẽter.Dixit enim ꝙ futura, quæ habẽt cauſas determinatas,& nõ impedibiles,bene ſunt ſcibilia,quoniam ſunt neceſſaria,& nõ poſſunt aliter eſſe,ut ortus ſyderũ,& futura eſſe anni tẽpora. Ver enim habet cauſam determinatam:quę ſm naturam non eſt impedibilis,ideo poſſumus ſcire nunc in hyeme uer eſſe futurũ. Amplius poſſumꝰ ſcire hoc anno ecclipſim ſolis futurã, qm̃ ſcimus cãm non impedibilẽ. Futura uero quæ habẽt cauſas determinatas ſed impedibiles, nõ ſunt ſcibilia niſi ut in pluribus, ut ſub cane eſſe uredinẽ,et hoiem naſci quinq; digitis:ſimplr aũt hæc ſciti nõ pñt,qm̃ dato ꝙ ſciamus cãs,cauſæ ſunt impedibiles.Futura deniq;, q̃ non habẽt cauſas determinatas hæc ſcibilia ſunt,qm̃ non ſunt ſcibilia.De fortuitis.n. ſcientiam,quam habemus,eſt ꝙ non ſint ſcibilia. Verum de his ad librum de generatione ſecundum.

Neq; inſtantia memoria cõpleti ſolemus :ſed ſenſu. nã ſenſu neq; futura,neq; præterita cognoſcimus:ſed dantaxat pñtia.

Neque præſentis eſt:ſed ſenſus. hoc enim neq; futurum, neque factum cognoſcimus:ſed tantum præſens.

Secũda cõcluſio meminiſſe nõ eſt præſentiũ,ſed ſenſus eſt præſentiũ,unde dicit. Neq; præſentis eſt memoria aut meminiſſe,ſed ſenſus,hoc enim.ſ.ſenſus, neq; futurũ neq; factum cognoſcit hoc eſt pręteritum, ſed tantũ præſens.

Præterita uero : mãdari memoriæ queunt. Quòd aũt præſens eſt cũ adeſt,ut hoc albũ cũ cernitur oculis:nemo ſe meminiſſe dixerit.ſed nec qđ cõtẽplatur:cũ qd aĩo uerſat ſpeculaturq;. ſed alterũ,ſentire ſolũ : alterũ,diſcere ac meditari. At cũ ſciam ſenſumue ſine actiõe tenet:tũ demũ meminiſſe quippiã creditur. ceu angulos triãguli duobus rectis pares eſſe. tum quia id aliquando ſpeculatus eſt aut cõdidicit : tum quia ita accepit aut uidit aut cuiuſpiam ſenſus opera deprehendit. ſemper enim cum quis aliquid meminit:ſecum dicat oportet,hoc ſe antea aliquando audiuiſſe aut ſenſiſſe,aut denique intellexiſſe.

Memoria aũt : facti eſt. Præſens aũt cũ adeſt, ut hoc albũ cũ aliquis uidet:nullus utiq; dicet meminiſſe neq; qđ cõſideratur: cum eſt conſiderans & intelligens. ſed hoc quidem , ſentire dicit : illud autem , ſcire ſolum. Cum uero ſine actibus ſcientiam & ſenſum habet : ſic meminit eos qui trianguli quòd duobus rectis æquales. hoc quidem quòd didicit aut ſpeculatus fuit: illud uero quòd audiuit aut uidit aut aliquid tale . ſemper enim cum ſecundum ipſum meminiſſe agit : ſic in anima dicit , quòd hoc prius audiuit aut ſenſit,aut intellexit.

Nunc ſecundum Themiſtium Ariſtoteles concludit, quorum ſit memoria: & cauſam affert ex uſu loquẽtium, ſic enim probantur nominum ſignificationes,legit autem Themiſtius uerba hęc illatiue,& ſic oportet legere autẽ, pro igitur:& uerbum illud.autem,cum dicit. Præſens autem, legit cauſaliter pro quoniam,ut ſit ſenſus. Memoria igitur facti, hoc eſt pręteriti eſt, eſt enim memoria alicuius,& nõ futuri,neq; præſentis,ergo præteriti. Quòd memoria ſit præſentis : probat ex uſu uiuentium, & lege autem,pro quoniam,ut Themiſtius innuit,hoc pacto. quoniam cum adeſt præſens, ut cum aliquid uidet hoc albũ, uidelicet,ouum,nullus utiq;, dum uidet, dicet utique ouũ meminiſſe,unde Themiſtius dicit,id quod adeſt,quod tenetur : quod ſenſu uſurpatur, qđ oculis cernitur, nemo ſe recordari dixerit.neq; quod conſideratur, cum aliquis illud conſiderans & intelligẽs eſt, ſed hoc quidem.ſ.ouum dicet ſe ſentire,uel uidere:illud autem, quod intelligit dicet ſe ſcire ſolum, hoc eſt aut diſcere , aut meditari. Cum uero ſine actibus quis habet ſcientiam,& ſenſum:hoc eſt cum actibus ceſſantibus quis habet habitum, qui eſt aut ſcientia,aut ſenſus,utputa dormiens, ſic meminit eos triãguli angulos,ꝙ duobus rectis æquales ſint,& ſic meminit, hoc quidem.ſ. triangulum habere angulos æquales duobus rectis, ꝙ didicit.ſ. a pręceptore : aut ꝙ hoc ipſe per ſeipſum inuẽtione ſpeculatus eſt. Illud uero meminit, ꝙ audiuit,ſi fuit ſonorum,uel attinens ad uocem , aut uidit,ſi fuerit attinens ad uiſibile,aut aliquid tale, ſi attinet ad alium ſenſum.Semper enim cũ aliquis ſecundũ ipſum agit meminiſſe,hoc eſt, ſemper enim cũ quis in ſeipſo aliquid meminit , ſic anima eius dicit , ꝙ hoc prius audiuit, aut ſenſit,aut intellexit. Quo uero ad uerba attinet, Themiſtius uerba illa , { cum ſecundum ipſum meminiſſe } intelligit , cum aliquis reſpicit ad imaginem non alterius rei:ſed eius, quã olim accepit. q.d. Semper enim aliquis

meminit aliquid secundum ipsum, hoc est respiciendo ad illius imaginem, & non ad imaginem alterius, sic anima memoriæ adhibet: tempus prteritum. Non enim adhibet preteritum tempus rei: sed appræhensioni illius rei. Stat enim nos habere memoriam rei, quæ nunc est, sed quæ prius apprehensa est. Sed dubitant quoniam nos meminimus deum & solem, qui semper sunt præsentes. ergo memoria est presentiũ. Amplius meminimus naualis belli: de quo heri consultauimus: & tamen naoale bellũ est futurum: & sic uidet̃ ꝙ memoria est futuri, & præsentis. Pro solone accipiendũ est ꝙ actus memorãdi cad t supra tria obiectiue. s. supra rẽ alias apprehensam, & supra actũ quo illa res alias fuit appræhensa: & supra tẽpus, in quo fuit ille actus appræhẽsionis. Qui enim meminit obiectiue hæc tria prospectat, ut experientia docet. Hinc ad memoriam sex concurrunt, tria obiecta. quæ repręsentantur in actu memoriæ. s. res alias apprehẽsa: actus, quos alias apprehendebatur, & tempus in quo olim appræhendebatur: & tres rationes repræsentatiuæ, quæ illa tria ei, qui meminit, repræsentant. Ratio, quæ repræsentat rem, dicitur species. Ratio uero quæ repræsentat, actum quo alias rem appræhendebamus: dicitur intentio: ratio quæ repræsentat tempus: quo rem alias appræhendebamus: nomen non habet apud iuniores. Verum in libris de anima disputauimus, utrum istæ tres rationes repręsentatiuę sine una, ut species rei appræhensæ tantum, & solum ratione differant, an sint tres intentiones secundum rem diuersæ, sed quoniam istud propositum non uariat, transeat. Tunc dicendum ꝙ uel memoria est de rationibus repræsentatiuis, quæ illa tria repræsentant, uel de ipsis tribus repręsentatis, quæ per illa tria repręsentantur. Si memoria accipitur, ut est rationum, quæ repræsentãt, semper est præsentium. nam nisi illæ rationes repręsentatiuæ de præsenti essent in uirtute memoratiua uel phantastica: nunquam ducerent ad aliquem actum cognoscendi: & sic neque Aristoteles, neq; Themistius loquitur. At si memoria accipitur, ut est rerum, quæ per illas rationes, repræsentantur: sic potest esse præteritorum, si illæ res preterierunt, & præsentium, si illę res adhuc adsunt in rerum natura: & futurorum si illæ res sint futuræ. Est enim memoria naualis belli, de quo heri cõsultauimus: licet nondum sit naualebellum. At si memoria est aliarum rerum repræsentatarum s. temporis, & actua apprehendendi, tunc præteritorum est memoria. Nõ enim dicimus meminisse uisionis, quę nunc alicuius rei est, nemo. n. (ut Themistius inquit) dicit meminisse ꝙ nunc uidet, aut nunc audit, sed ꝙ uidit per uisionem præteritam: & in tempore præterito, & hæc est mens Aristotelis & Themistij. Hanc dilucidationem olfecit expositor qui asserit memoriam esse de præterito quo ad appræhensionem, nõ autem quo ad existentiam. Quo enim ad existentiam potest esse pręsentis & preteriti, & futuri. quo autem ad appræhensionem, non potest esse, nisi præteriti.

Est igitur memoria, neque sensus, neque existimatio: sed alicuius horum habitus aut affectio, cum iam aliquantisper insederit. Præsentium uero in tempore præsenti memoria non est, quemadmodum diximus: sed eorundem sensus est, futurorum spes, præteritorum memoria. Quamobrem memoria omnis: non nisi elapso quodam temporis curriculo exultat.

Est igitur memoria, neque sensus, neque existimatio: sed horum alicuius aut habitus aut passio, cum factum fuerit tẽpus. Ipsius autem nunc, in ipso nunc: non est memoria, sicut dictum & prius est: sed præsentis quidem: sensus. futuri uero: spes. facti autem: memoria. Vnde: post tempus, memoria omnis.

Ex his deducit, quid sit memoria: & primo quid non sit, & dicit. Est igitur memoria neq; sensus, neq; existimatio: hoc est neq; ipsum sentire: neq; ipsum existimare, aut opinari: neq; intelligere, ut addit Themisti⁹. Deinde quid sit exponit, & sicut. Sed est aut passio, aut habitus, alicuius eorum. s. aut ipsius sentire, aut ipsius existimare, cũ factum, hoc est præteritũ fuerit tempus. Themistius sic intelligit, memoria est spectrum derelictũ in anima ex impressione, quæ facta fuit in præterito. Ergo secundum Themistium id totius est memoria est ipsum sentire, aut existimare, aut intelligere, quod fuit alias in præterito, spectrum hoc est species, & notio, quę illud repręsentat derelictum in anima, est memoria. Animaduerte tamen ꝙ memoria potest accipi, aut pro naturali uirtute animæ: cuius organum secũdũ medicos est ultimus cerebri uentriculus, & sic memoria est potentia: & hoc pacto non loquitur Themistius, nec Aristo. & potest accipi memoria pro actu repræsentato per spectrum olim in anima derelictum: ut si ego nunc recordarer me cenasse heri cũ amico, hic actus memoria dicit̃ actualis. Memoria enim hoc pacto est recordatio ipsa actualis, quæ fit eius, quod præcessit: & nec sic loquuntur Aristo. & Themistius. tertio potest accipi pro spectro ac specie, quæ repræsentat actũ appræhensionis alicuius rei: qui in præterito fuit, & sic memoria accipit̃ ab Aristotele & Themistio: hæc enim potest esse in dormiente, recordatio autem non nisi in uigilante. Dixit autem habitus uel passio: quoniam spectrũ potest esse fixum: & facile mobile. Si enim est fixum, dicitur spectrũ illud habitus. si dicitur mobile, dicitur dispositio. Quòd autẽ memoria sit ipsius sentire, uel ipsius existimare, ut fuit in præterito probat, & lege autẽ, pro quoniam, ut innuit Themistius: ipsius enim nunc præsentis ut ipsius uidere, qđ est nunc, in ipso nunc, non est memoria sicut etiam dictum est prius: sed pręsentis quidem sensus, futuri uero species, & opinio, facti autem & præteriti memoria. Ex his concludit ꝙ omnis memoria est post tempus, hoc est, est spectrum qđ derelinquitur ex appræhensione post tempus in quo fuit illa appræhensio, & ut dictum est, non tantum spectrum memoria est, sed potentia naturalis animæ, mediante qua spectrum in anima derelinquitur, nec tantum spectrum & potentia memoria dici possunt, sed recordatio eius appræhẽsionis, quæ in preterito pręcessit. Hinc patet ꝙ spectrum uno modo est memoria, ut. s. in pręterito est ex appræhensione derelictum, alio modo non est memoria, sed intentio, ut nunc primo repręsentat apprehensionem uel rem apprehensam. Quid igitur sit memoria, ex his patet.

Hinc fit ut quæ animalia temporis sensum habeant, ea sola meminisse possint: & eadẽ animæ particula, qua illud sentiant.

Quare quæcunque tempus sentiunt, hæc sola animalia meminerunt: & isto quo sentiunt.

Ex hac definitione concludit, q̃ animalia meminerũt, & quæ non, & dicit. Quare quæcunq; tempus sentiunt, hæc sola animalia meminerunt, & ea uirtute meminerũt, quo & tempus senserunt, Vnde Themistius dicit. Animalia non meminisse alia parte animę quã sensuali, quoniam non alia parte quã sensuali tempus sentiunt. Hoc probat Themistius exemplo: nam si asinus superiore anno in foueam ociderit. & hodie locum uideat, recordabitur. Musca autem, quæ (ut dicitur) caret memoria & cognitione temporis, si pellatur flabello, iterum redit, quoniam non recordatur. Sed dubitatur, quoniam non uidetur uerum bruta tempus cognoscere, quoniam quarto physicorum intellectus tempus cognoscit. Respondet Themistius, ꝙ bruta differunt ab homine in cognoscendo tempus, quoniam homo meminit non solum se uidisse aliquando, aut audiuisse, sed etiam futurum tempus a præterito discernit: bruta autem licet se modo currere, aut olim currisse: nõ tamen futurum tempus aut præsens a præterito discriminat. Pręterea est alia differentia, ꝙ homo recordari se percipit, muta autem animalia nequaquam. Sed dices cur dixit { quęcunq; tempus sentiunt, hæc sola animalia meminerunt. } Verum sint aliqua quæ tempus non sentientia, meminerunt? Respondet Themistius, ꝙ animantes

Quæ ipso nõ sentiũt & memoria carent.

alię memorosiores cęteris sunt, ut quibus purgatior, & absolutior & perfectior imaginatio est: ut apes, & columbę: & id genus. Alię contra immemores atque obliuiosę, quibus imaginatio offensa ac turbulenta obtinetur: ut uermes & muscæ prima tempus percipiũt, ut dictum est. secunda tempus non percipiunt.

Sed cum de imaginatione retro dictum sit in libris de anima, & fieri non posse ut sine phantasmate quicquam intelligatur (intelligenti enim euenit eum quod intelligit: quod nobis cũ figuram quampiam delineamus, nam quamuis nullus nobis usus sit præfinitæ magnitudinis: describimus tamen triangulum constituta certaque quantitate. pari quoque modo & ille, quamuis quod quantum non sit intelligat: quantum tamen proponit sibi & quasi subijcit oculis, sed non ut quantum intelligit. quòd si suapte natura quantum sit, infinitum tamen indeterminatumque: sibi quantum finitum quidem atque determinatum præsentat, intelligit uero ut quantum solum.

Quoniam autem de phantasia prius in ijs quæ sunt de anima dictum est, & quòd intelligere non est sine phantasmate (accidit enim eadem passio in intelligendo: quæ quidem & in describendo. ibi enim nulla utentes quantitate trigoni determinata: tamen finitum secundum quantitatem describimus. & intelligens similiter etsi non intelligit quantum: ponit tamen ante oculos quantum, intelligit autem non secundum quòd quãtum est. si autem natura sit quantorum, infinitorum autem: ponit quidem quantum determinatum, intelligit autem secundum quòd quantum solum.

Quid sit memoria, ex hisce perspicuũ est, nunc ad quã animæ partem attineat memoria, intendit declarare, & præmittit quatuor proloquia, partim alibi, partim hic declarata: & textus (ut mihi uidetur superfluus est usq; ibi { quare manifestum est. } primum ergo proloquium est ꝙ phantasia sit motus factus a sensu secundũ actum: & tu intelligas hoc sumendo phantasiam non pro potentia animæ naturali, hęc enim non motus est, sed uirtus & potentia qua moueri possumus a sensu exteriori secundum actum: sed pro ipso phantasiari hoc proloquium innuit, & non explicat, unde dicit. Quoniam autem de phantasia prius in his, quæ sunt de anima dictum est, ubi definita subaudi est, ꝙ sit motus factus a sensu secũdum actũ, hoc est proloquium. secundum uero proloquium est, ꝙ intelligere non est sine phantasmate, unde dicit. Et ꝙ intelligere non est sine phantasmate: & hic per phantasma (ut mihi uidetur) singulare phantasiatum, ut ita loquar, intelligas Phantasma enim apud Peripateticos aliquãdo capitur formaliter pro notione & spectro existente in uirtute phantastica: quo phantasiamur singulare: cuius est: quam Auer. ubiq; intentionem imaginatam uocat. Aliquando accipitur obiectiue pro ipso singulari pro tali spectrum, ac speciem phantasticæ repræsentatum: & sic accipit Aristo. Tunc proloquium potest uno modo intelligi, ꝙ nos non possumus aliquid per intellectum intelligere, quin per phantasticam phãtasma, hoc est singulare phantasiabile illius phantasiemur, ueluti non possumus intelligere hominem, quin hunc hominem imaginemur, neq; animal, quin per imaginariam imaginemur hoc animal Et hoc uerum est, & potest intelligi ꝙ per intellectũ nihil possumus intelligere, quin per intellectum illud intelligamus in singulari phantasiato. Veluti usus non potest uidere colores, quin illos uideat in pariete, ita ut quasi una uisione uideat colores per se: per accidens autem parietem: eodem modo non possumus per intellectũ intelligere hominem, quin per intellectum hominem intelligamus in hoc uel illo homine, quem imaginamur. Est enim homo in hoc hoie phãtasiabili sicut color quasi in pariete. nam paries est obiectum per accidens usus, & hic homo obiectum per accidens intellectus: & hoc pacto proloquium uerum est: & Aristo. ipso sic utitur. unde dicit. Accidit enim eadem passio in intelligẽdo, quæ quidem & in describendo, hoc est eodem modo intellectus intelligit, ut describens figuram se habet ad descriptionẽ figuræ: qđ exponit & dicit. Ibi enim in descriptione figuræ nos nulla utentes determinata trianguli quantitate, quoniam non intendimus loqui de triangulo tantæ uel tantæ quantitatis, sed intendimus demonstrare de triangulo simpliciter ꝙ habeat tres angulos æquales duobus rectis, & tamen non possumus hoc demonstrare, nisi describamus triangulum finitum secũdum quantitatem, ita etiam & intelligens simpliciter se habet. nam licet intellectus non intelligat quantum, tamen ponit ante oculos quantum ut in illo phantasiato intelligat uniuersale: qđ quidem intelligit non secundum qđ quantum: sed uniuersaliter. uerbi causa. Si intellectus uult intelligere hominem, intelligit hominem in homine bicubito: per phantasticam conceptũ: licet non hominem bicubitum intellectus intelligat, sed hominem. Et addit, ꝙ si illud qđ intellectus uult intelligere sit natura quantorum: & infinitorum intellectus uolens illud intelligere loco illius ponit ante phantasticam unum quantum determinatum: non intelligens illud secundum determinationem quanti, sed secundum qđ quantũ solum: & uniuersaliter. Per hæc uult habere ꝙ uniuersalia, & omnia quę intellectus intelligit sint in phantasmatibus, ut colores in pariete: ita ut quemadmodum non cõtingit uidere colores nisi in pariete: sic non contingit intellectum intelligere aliquid nisi illud sit in phantasmatibus Et ita uult habere omnia intelligibilia esse in phantasiabilibus, ut Themistius innuit. Vtrum uero intellectus intelligat diuisibilia & quanta: & quo modo in libro tertio, de anima satis abũde disputauimus: nunc autem hæc supponantur.

Cæterum quam ob causam quæ sub tempore non sunt sine mole & tempore intelligi non possint: alio quidem loco dicendum est.

Propter quam igitur causam non contingit intelligere aliquid sine continuo, neque sine tempore quæ non in tempore sunt: alia ratio.

Excusat se a fortissima quæstione: nã nos intelligimus quædam, quę non sunt in tempore: ut substantias separatas saltem quid non sunt: & tamen illas non intelligimus sine phantasmate aliquo alicuius effectus illarum substãtiarum: quod phantasma est in continuo & tempore. Intelligimus enim primum motorem esse æternum per intellectionem motus cœlestis, qui est in continuo. s. in corpore cœlesti, & in tempore, & tamen primus motus, qui intelligitur, nec est in tempore, nec in aliquo continuo. Ideo quæritur quomodo fieri potest istud Excusat ergo se & dicit. Propter quam autem causam non cõtingit intelligere aliquid eorũ quæ non sunt in tempore sine continuo & tempore. Alia ratio est, & non hic exquirenda: sed tertio libro de anima, & octauo physicorum: nunc uero sit dictum hactenus.

Necesse autem est eadem nos amplitudinem & motum parte cognoscere, qua & tempus.

Magnitudinem autem & motum cognoscere necesse est: quo & tempus.

Tertium proloquiũ est, ꝙ magnitudo motus & ipsum tempus eadẽ parte animę cognoscũtur. s. sensu: sunt enim sensibilia communia quæ sensu cognosci possunt. Signũ autem quoniam & bruta illa cognoscunt, quæ non habent nisi sensus: quæ uero sint sensibilia cõmunia, & quæ propria: & quę per accidens. secundo de anima dictũ est, hoc enim accipiatur ut proloquium.

Vnde constat: horum notitiam ad primarium illum principemque sensum pertinere.)

Et phantaſma: communis ſenſus paßio eſt.

Quartum proloquiũ eſt, ꝙ phantaſma eſt paſsio communis ſenſus, & hoc eſt ideo, quoniam Ariſto. non ponit differẽtiam in iſtis libris inter ſenſum cõmunem & phantaſticam: ſenſus enim communis eſt phantaſtica uirtus. Verum quo ad proloquium attinet phãtaſma eſt paſsio memoratiuæ uirtutis, & ſenſus communis. Memoratiuæ quidem ut ſubiecti, in quo ſeruatur: ſenſus communis, ut obiectum: cui præſentatur. Ariſto. n. non uidetur dare niſi duas uirtutes interiores. Memoratiuam, quæ ponitur phantaſmatum ſeruatiua, & hæc fortaſſe eſt in cerebro: & ſenſus cõmunis, qui eſt in corde, in illa enim ſpectra, ac phantaſmata conſeruantur, ſenſui autem cõmuni obiĳciuntur, & ipſa: & ea quæcũq; per illa repræſentãtur: nec inuenimus Ariſtotelem in his libris poſuiſſe ſenſus interiores alios, licet Auicenna, & Auer. ponant plures non tamen neceſſarĳs rationibus probarunt: uerũ de his alibi.

Atque phantaſma communis ſenſus affectio ſit, memoria uero ea quæ de intellectilibus rebus eſt non ſine phãtaſmate habeatur: memoria profecto ipſa per ſe quidem in ſenſu principe conſtituenda eſt, per accidens autem in ipſo intellectu.

Quare manifeſtum eſt: quòd primo ſenſitiuo horum cognitio eſt. memoria autem ea quæ intelligibilium: non ſine phantaſmate eſt, quare intellectiui ſecundum accidens utique erit, per ſe autem primi ſenſitiui.

His ſtantibus, cõcludit primo ꝙ cognitio illorũ triũ. ſ. magnitudinis motus, & temporis, fiat per primum ſenſitiuum. ſ. per ſenſum communem. & hoc dicit. Quare manifeſtum eſt primo ſenſitiuo hoc eſt ſenſui cõmuni horũ trium cognitio fit: & concluſit hoc, ut innuat tempus, qđ eſt unum de requiſitis ad memoriam (ut dictum eſt) cognoſcatur a ſenſu cõmuni, cuius eſt recordatio, ut poſtea dicemus. ſecundo concludit, ꝙ memoria: quæ eſt intelligibilium, non eſt ſine phantaſmate. Non enim poſſumus memoria tenere intelligibilia, niſi quia memoria tenemus phantaſmata: in quibus intellectus intelligibilia intelligit. tertio concludit, ꝙ memoria ſit intellectiui per accidens, per ſe autem primi ſenſitiui hoc eſt ſenſus cõmunis. Quo autem ad hãc differẽtiam attinet, animaduerte quæ ſuperius diximus, ꝙ memoria poteſt trifariam accipi pro potentia: quæ phantaſmata conſeruat, & hæc nec intellectus eſt: nec ſenſus communis, ſed uirtus, quæ eſt in cerebro: & pro ſpectro ſeu phantaſmate in præterito derelicto in hac potentia memoratiua ab aliqua appræhenſione, quæ fuit in præterito: & hoc pacto memoria ſubiecti ue in uirtute memoratiua eſt, ut obiectum uero, in ſenſu communi. tertio poteſt accipi pro ipſa recordatione, quę eſt appræhenſio iterata eiuſdem rei: quã in præterito appræhendimus: & ſic eſt per ſe ſenſus communis: per accidens ipſius intellectus inquantum intellectus iterum ſpeculatur in hac recordatione illud quod iam alias ſpeculatus fuit. Ex his ſequitur ꝙ hæc eſt per accidens, intellectus recordatur: quoniam non recordatur recordatione exiſtente in ipſo, ſed in ſenſu communi. Speculatur enim iterum qđ alias ſpeculatus eſt, inquantum illud eſt in recordatione ſenſus communis. Eſt enim recordatio actus cognoſcitiuus, quo iudicamus alias hoc aut uidiſſe, aut audiſſe, aut phantaſiaſſe. Et ſic hoc pacto recordatio eſt accidens ſenſus communi inherens. non enim uidetur hic Ariſtoteles ponere aliam uirtutem ſenſitiuam & cognoſcitiuam interiorem, niſi ſenſum communem. Intellectus igitur ſpeculatur nunc quod alias in phantaſmatibus ſpeculatur: tunc intelligendo, nunc recordando, hoc eſt in phantaſmatibus: quæ ſunt in ſenſitiua recordatione. Verum de his poſtea.

Quo fit: ut non modo hominibus & ĳs animalibus quibus opinatio & prudentia tributa eſt, ſed nonnullis item alĳs memoria inſit. Quòd ſi in parte aliqua intellectus ſtatuenda eſſet memoria: neutiquam multis è brutorum genere contingeret, immo forte nulli mortali.

Vnde & alĳs quibuſdam ineſt animalium: & non ſolum hominibus, & habentibus opinionem aut prudentiam. Si autem intellectiuarum partium eſſet: non utique ineſſet multis aliorũ animalium, forte autem nulli mortalium.

Quo memoria attineat ad ſenſum per ſe, probat. primo quidem, quoniam etiam alĳs quibuſdam animalibus ineſt memoria: quibus non ineſt intellectus: dicit. Vnde & alĳs quibuſdam ineſt animalium & non ſolum hominibus, qui habent & opinionem & prudentiam: & replicat uim argumenti per aliam formam, & dicit. Si autem memoria eſſet intellectiuarum partium, non utiq; ineſſet multis aliorum animalium, forte autem nulli mortalium aliorum ab homine, & dixit. Forte autem nulli mortalium, præterquam homini, propter pygmeos, qui uidentur habere intellectum.

Quando ne nunc quidem omnibus ea competit: quòd non omnia temporis ſenſum habeant. ſemper enim ut etiam ante retulimus cum quis meminit: præterea ſentit ſe prius id uidiſſe, aut audiuiſſe, aut didiciſſe. at prius & poſterius: in tempore ſunt.

Quoniam neq; nunc omnibus: propterea quòd non omnia temporis ſenſum habent. ſemper enim cum agit memoria, ſicut et prius diximus: quòd uidit hoc, aut audiuit, aut didicit, ſimul ſentit quia prius, prius autem & poſterius: in tempore ſunt.

Quis dixit memoriam attinere ad ſenſitiuam partem: poſſet quis credere, ꝙ omnia animalia habeant memoriam, quoniam omnia habent phantaſiam & ſenſum communem, propterea oſtendit, ꝙ non omnibus habentibus cõmunem ſenſum, & phantaſiam habent memoriam, & dicit Quoniam neq; nunc omnibus quæ cõmunem ſenſum, & phantaſiam habent, ineſt memoria: propterea ꝙ non omnia temporis ſenſum habent, ſemper enim cũ agit memoria, hoc eſt, cum memorat, & recordatur, memorat & recordatur ſicut & prius diximus, ꝙ uidit hoc, aut audiuit, aut didicit, ſentiẽdo ſimul quia prius hoc uidit, aut audiuit, aut didicit. At prius & poſterius in tempore ſunt. Ergo quę præteritum & tempus non cognoſcunt, nõ habent memoriam. At ſunt quędã animalia quæ nihil percipiunt niſi apud præſentiam ſenſibilium, ut animalia immobilia: quæ ſenſum cõmunem & phantaſiam habent imperfectam confuſam & indeterminatã, ut Themiſtius expoſuit. & propterea non poſſunt cognoſcere tẽpus, & ita illis memoria non ineſt: non omnibus igitur ſenſum communem & phantaſiam habentibus memoria ineſt.

Liquet igitur: in ea parte animæ poſitam eſſe memoriam, in qua collocata imaginatio ſit. & ea per ſe memoriæ ſubĳci, quæ poſſunt ſub imaginationem cadere. per accidens: quæ non poſſunt ſine imaginatione intelligi.

Cuius igitur earum quæ ſunt animæ memoria ſit: manifeſtum eſt, quia cuius & phantaſia eſt. Et ſunt memorabilia per ſe quidem, quorum eſt phantaſia: ſecundum accidens autem, quæcunque non ſine phantaſia.

His declaratis quaſi epilogando cõcludit cuius animę partis ſit memoria, & dicit. Cuius earũ partium quæ ſunt animę, memoria ſit, manifeſtũ eſt, quia eſt eius partis, cuius eſt & phãtaſia: hoc eſt ꝙ attinet ad ſenſitiuam: de numero quarum partium eſt phantaſtica, & ſenſus communis. Et manifeſtũ etiam eſt ꝙ memorabilia per ſe quidẽ ſunt quorum eſt phantaſia: ſecundum accidens autem intelligibilium, quæcunq; non ſine phantaſia. Signum autẽ affert expoſitor, & quidem pulchrum, quia ea quæ habent ſubtilem & ſpiritualem conſiderationẽ minus memoria

tenentur. Quæ uero crassa sunt, & sensibiliora, facilius memoriæ mandantur. Præterea (ut Cicero docet in rhetoricis) si aliquas intelligibiles rationes uolumus memoriæ mandare oportet, ut eas quasi alijs quibusdam phātasmatibus intelligamus. Sed contra hæc obijciunt omnes iuniores, & potissimum Britanicus, qui, me iudice, optimus Peripateticus fuit: primo quidem quoniam recordamur nostrarum apprehensionum etiam rerum uniuersalium: quarum sensualis memoria nulla esse potest. secūdo recordamur speculationes, quas his diebus de Deo: de intelligentijs, ac de omnino diuinis rebus fecimus: quæ ad sensum communem, aut phantasticum nequaquam pertinere possunt. tertio per intellectū iudicamus actus nostros præteritos, & quidē per modum præteriti, ut ꝙ anno elapso demones confecimus in dialecticis, in mathematicis, in calculatorijs. Modo hæc recordatio fieri nō potest per sensitiuam uim: ergo per intellectum. quarto in parte intellectiua seruantur species: ac rerum, quas pridem intelleximus, spectra & notiones, ut Themistius asserit in primo de anima, & tertio: per quas possumus cōsiderare ea: quæ per ipsa prius intelleximus: ergo in parte intellectiua est memoria: ut patet per eius definitionē. Antecedens autem probatur: quoniam aliter quādo dormires, nihil plus intellectualium scires, quā antea. Esset enim intellectus dormientis ita nudus, sicut erat ante disciplinam uel doctrinam: nisi in intellectu seruarentur spectra ac intentiones rerum, quas didicimus. Cur uero Aristoteles & Themistius, & alij omnes Peripatetici negent memoriam in parte intellectiua, non est clarum. Britanicus meo iudicio doctor Peripateticus, asserit Aristotelem nō posuisse memoriam in parte intellectuali: quę alia uirtus sit a cognoscitiua. Eadem enim apud Peripateticos est in parte intellectuali uirtus, cognoscitiua, & apprehensorum seruatiua: non enim alia uirtute intellectuali appręhēdimus: & alia apprehēsa seruamus. At in sensitiua parte nos alia uirtute appręhēdim⁹: & alia uirtute re, & organo distincta seruamus spectra ac appręhēsa: & ita in sensitiua pte est memoria uirtus alia: & alia uirtus cognoscitiua: partis. n. seruatiuæ est spectra & apprehēsa detinere. Sensus cōmunis est illa obiectiue cognoscere, & cognita in præterito, recordari. Hac ratione in Intellectu si memoria est, æquiuoce dicitur: potius enim (ut expositor inquit) habitus uel dispositio appellatur: in sensitiua uero parte memoria: in intellectu quidem habitus dicitur, quo quæ didicit, facile iterum speculari potest. In sensitiua uero parte, memoria: quatenus quæ uidimus & audiuimus, & pars memoratiua seruauit: sensu communi iterum apprehendere possumus. Est & differentia alia, quòd quæ in intellectu seruata sunt, non sufficit ad mouendum intellectum, ut illa iterum speculetur, aut ut semper intelligat. Sed oportet ut intellectus iterum moueatur a phantasmatibus, non enim ut Aristoteles dicit: intellectus intelligit sine phantasmate. Quæ autem sunt reseruata in parte sensuali sufficiunt mouere communem sensum, dato quòd sensus exteriores non moueantur actu ab ipsis sensibilibus exterioribus. Accedit ad hæc uoluntas, quæ percipere potest intellectui, ut nunc intelligat, quæ prius intellexit, aut de nouo alia discat. Quare licet eadem uirtute intellectuali appręhendamus: & appręhensa seruemus: tamen non semper quæ apprehendimus iam: necesse est nos actu appręhendere. Ego uero in re hac non parū semper dubitaui. Themistius. n. manifeste in paraphrasibus huius libelli quęrit quæstionem, & soluēs tandē dicit ꝙ memoria per se quidem circa effigies in imaginatione depositas, & cōsignatas uersatur, sed per accidēs in notionibus mētis obseruit, & ideo concludit, ꝙ memoria per se ad sentientē animam pertinet, ad quam imaginandi quoq; uis pertinet. Per accidens uero functionibus animi & rationis ministrat: per quæ dat intelligere ꝙ intellectus quæ didicit, aut apprehendit, in se non seruat, sed uolēs iterum illa cognoscere, aut speculari, iterum sumit ab imaginibus & phantasmatibus: quæ in sensuali parte deposita ac consignata olim fuerunt. Neq; remanet aliquid in intellectu, cessante apprehensione, nisi in sensibus phātasmata, quę sensus possunt facile intellectui ministrare, ut iterū in illis intelligat, quæ olim in eis intellexit: ita, ut in dormiēte nulla remaneat in intellectu species magis ꝙ̄ in nudo intellectu: sed solum ex parte sensus phantasmata & facilitas intelligēdi iterum ea: quæ in illis primo intellexit. Hæc est mens Themistij: quę mihi primo aspectu uidētur Aristotelica: cum ipse post mortē in anima nullam ponat memoriam eorum, quæ hic didicit, sed eam intelligere autumat per alium modum ꝙ̄ hic intelligebat, ut in libello de immortalitate animæ diximus. Vbiq;. n. asserit post mortē intellectum non reminisci, & cum non sit frustra: oportet dicere eum per alium modum intelligere quam hic intelligebat. Hic. n. intelligebat intelligibilia in phantasmatibus, post mortē uero intelliget sensibilia in intelligibili: uerum de his obiter sit dictum: quoniam secundum ueritatem in theologicis dicemus. Nunc ad rationes contra Themistij expositionē. Ad primam diceremus, ꝙ quando intellectus iterum intelligit quæ in præterito didicit, per se quidem non recordatur, sed iterum illa in phātasmatibus intelligit, ut prius illa primo didicit in phantasmatibus. In preterito quidē uniuersalia in phantasmatibus intellexit, nunc denuo illa intelligit, & per eundē modum quo primo in phātasmatibus illa didicit: nam licet sensus nō apprehendat uniuersalia: tamen apprehendit singularia, in quorum phātasmatibus intellectus uniuersalia intelligit, & se uniuersalia intelligere cognouit: & in quibus cognoscit ꝙ illa uniuersalia didicit, aut inuenit. Per eundē enim modum illa iterum intellectus in phantasmatibus seruatis speculatur: ueluti illa prius in phantasmatibus didicit. Ad secundam dicēdum ꝙ nos bene recordamur speculationes, quas his diebus de diuinis reb⁹ fecimus; per se quidem per sensitiuam partem recordando phantasmata in quibus diuina illa intelligibilia intellectus intellexit. Res enim diuinæ in suis effectibus per accidēs phantasiabiles sunt, per accidēs autē recordamur illa, inquātum per intellectum iterum speculamur ipsa in illismet phantasmatibus: in quibus intellectus illa appręhēdit. Nam licet diuinæ illę res ad sensum communē, aut phantasiam per se non attineant, phantasmata, in quibus intellectus illa aut didicit, aut inuenit, ad partem sensitiuam attinent. Ad tertiam dicendū ꝙ nos iudicamus actus nostros pręteritos, & quidē per modū præteriti: & in mathematicis & alijs, non quidē per intellectum per se hæc recordādo, sed per intellectum hęc per se iterum intelligēdo: per se autē per sensum recordando eorum phantasmatum: in quibus hæc didicimus: aut inuenimus, aut disputauimus: et quidē per eundem modum hæc iterum intelligēdo: quo prius in pręterito in phātasmatibus illa didicimus, aut inuenimus, aut demōstrauimus. Quare hęc sensu per se recordamur, intellectu ũo p accidēs: sed iterū p intellectū p se intelligim⁹: nec sequit̄ intellectu hoc iterū intelligo per se: ergo per se intellectu hæc recordor. Oportet. n. addere hæc iterū per intellectum intelligo, & in illis quæ fuerunt seruata in intellectu: ergo p se intellectu hæc recordamur. Modo falsum est ꝙ hæc iterū intelligamus per intellectū, qui hæc iterum intelligit in his, quæ in eo sunt seruata intelligit. n. iterū hæc per ea: quæ in sensu seruata sunt. Ad quartā patuit solutio. In intellectu. n. non seruant̄ spēs cessante appręhēsione, sed in sensu: & conceditē ꝙ intellectus in dormiēte est ita nud⁹, ac si nihil itellexisset. Differt tñ sapiēs & insipiēs, qm̄ in sensu remanēt phātasmata in quibus facile pōt iterū ꝗ prius appręhēdit, speculari: quæ facilitas est per se ex parte sensuū facile potētia illa intellectui administrare. Ex parte uero intellectus p accidēs: quatenus sensibus cōiunctus est, qui facile illi phātasmata pro intellectione parāt. Videt̄ autē mihi hæc Themistij expositio satis ad Aristotelis mētem: qm̄ si intellectus per se recordaretur: aut in hac recordatione sensus ministrāt phan

tasmata, in quibus intellectus prius intellexit, aut nō: non est dicendū q non: qm̄ intellectus intelligeret sine phantasmate. Cuius cōtrarium Aristot. supposuit, si ministrant phātasmata: tunc phātasmata iterū mouebūt intellectū & sic de nouo efficerēt spēs, ultra eas: quas prius effecerunt, & ita quotiens fieret intellectiua recordatio, totiens species de nouo in intellectu fierēt a phantasmatibus: & ita spēs eiusdē rationis essent in eodē subiecto plures, & plures, qd' est absurdū & superfluū. Praeterea ad hoc, ut intellectus rursus intelligat, quae prius intellexit, sufficit, ut sensus seruet phātasmata, in quib⁹ prius intellexit. Igit̃ frustra dat̃ memoria intellectiua. Antecedēs patet, qm̄ si phātasmata illa sufficiētia erāt intellectui, ut intelligeret, quicquid intellexit, etiā sufficiētia erunt, ut iterū intelligat ea, quae prius intellexit. Frustra ergo dat̃ memoria intellectiua: hoc igit̃ pacto arbitror Themistij pōnem defendi posse. Quid uero sit dicendum ſm ueritatē, in theologicis dicemus. Animaduerte tñ, q in iuuēta diximus: q memoria duplex est, absoluta ac Indepēdens: & haec ad sensum attinet. Pōt. n. sensus recordari a nullo alio q̄ a sensu dependēdo. Et alia est depēdens, & haec intellectiua est: nō enim potest intellect⁹ recordari: nisi depēdeat ab alio q̄ ab intellectu: qm̄ in intelligēdo & recordando dependet a sensu. Sine enim phantasmate nequaq̄ intelligit anima. Aristo ergo absolutam memoriā solum ad sensualē partē attinere dicit, non tñ negat dependentem memoriā ad intellectum pertinere. Sed an hęc positio sit peripatetica: non opus est nunc disputare, satis autē nobis sit aperuisse locum: est enim res haec non leuis.

Sed quaerat aliquis: qui fieri posit ut affectione sola praesente, absentis rei meminerimus.

Dubitabit autem utiq; aliquis: quomodo paßione quidem praesente, re uero absente, meminit quod non praesens.

Mouet Arist. circa determinatam quaestionē, & dicit. Dubitabit autē utiq aliquis, quomodo passione, hoc est phantasmate, & specie ac spectro praesente in sensu, re uero, cuius phantasma illud est, absente animal meminit rē potius q̄ non est pręsens, & nō spectrū eius. Quo uero ad dubitationē attinet, animaduerte q post appręhēsionē remanet spēs in parte sensuali: res uero abest a sensu: cuius illa spēs, ꝓpterea quęrit ꝓpter qd animal potius meminit eē cuius spēs est, & non spēm: & addit Themistius etiā, utrum memoria sit spectri, an rei: cuius spectrum est.

Nam, ut constat, scire oportet affectionem quandam quae picturę similis habeatur, per sensum in anima, aut certe in parte corporis eam habente iure: cuius habitum memoriam esse dicimus. siquidem motus ille qui fit: quandam ueluti figuram sensionis imprimit, haud secus atque qui anulis sigillant.

Manifestū. n. est q oportet intelligere talē aliq̄ factā per sensum in anima et in pte corpis hūte ipsam, uelut picturā quādā, paßionē: cuius dicimus habitū esse memoriā. factus. n. motus: imprimit uelut figuram quādam sensi, sicut sigillantes anulis.

Haec quaestio unū praesupponit, alterū quaerit: ꝑsupponit. n. ex appręhēsione rei sensibilis derelinqui in parte sensuali spectrū, ac speciē siue phātasma: qd' est rei apprahēsae similitudo: ac simulacrū, et quaerit utrū memoria sit simulacri, an rei, cuius est simulacrum. Ideo Aristot. anteq̄ quaestionē soluat, enititur argumētis & signis ostendere rei sensibilis apprahēsae esse dabile simulacrū ac phantasma in sensuali parte derelictū: qd' aliquādo spēs, aliqñ phantasma, aliqñ passio uel habitus dicit̃ a Peripateticis. Trāsit aūt Arist. de his breuibus: qm̄ (ut Themistius inquit) in libris de aīa diligētius dictū est, ibi enim disputatū est, an cuiuslibet sensibilis sit dare speciē siue spectrū in sensu: & cuius nō, & cuius sic: & si alicuius non est dabile, qūo illud sensu appręhēdamus, quae cum longā morā exposcant Arist. breuibus signis & argumētis ostēdit spectra haec sensibiliū esse dāda: & primo manifestat talia simulacra esse dāda ꝑ quandā similitudinē ad picturas, & dicit. Manifestum. n. est, q oportet intelligere talē aliquā passionem factā esse per sensum, hoc est per actualē sensationem alicuius rei sensibilis, factā dico, & derelictā in aīa & in parte corporis: quae ipsam animā habet. Non. n. passio haec derelinquit̃ in aīa tantū: nec in corpore tantū: sed in quadā parte organica cōposita ex aīa & corpore. s. aut cerebro animato, aut corde, ut Themistius autumat. Nā cū passio haec pertineat ad animā sensitiuā, quae est actus corporis organici, non uidet̃ ad animā tantū: nec ad corpus tm̄ pertinere, sed ad cōiunctū ex aīa & corpore, qd' est aut cor, aut cerebrū. Dico derelictā in cōiuncto ex aīa & corpore, uelut picturā quādam, cuius passionis aut simulacri habitū dicimus esse memoriā. Est. n. memoria simulacrum rei non simplr, sed ut habetur stabiliter in parte sensitiua. Cuius causam affert, & dicit. Factus. n. motus ab ipso sensibili in sensum, imprimit uelut figuram quandam sensi, hoc est rei sensatae, sicut sigillantes anulis imprimunt in ceram figuram aliquam.

Quocirca & in hisce quos prae affectione aliqua aut aetate multiplex motus exercet: memoria non fit, quasi motus & sigillum in amnem profugum incidat.

Vnde & alijs quidem qui in motu multo propter paßionē aut propter aetatem sunt: non fit memoria, tanquam utique in aquam fluentem incidente motu & sigillo.

Ex his obiter cōcludit, qui recordari idonei: & qui nō idonei sint: ut pariter habeāt signa eius, qd' dixit, & dicit. Quoniam in memorādo passio illa pręsens sensui esse debet, cōtingit, ut alijs uel non fiat memoria: alijs autē fiat: qui quidē in multo motu sunt, aut propter passionē, aut propter aetatē: his nō fit memoria, & hoc ex eo, quia sigillū aut motus siue impressio incidit uelut in aquā fluentē. Quo uero ad uerba attinet, animaduerte q corp⁹ nostrū, & consequēter cor, & cerebrū, & organū memoratiuae uirtutis pōt esse in motu aut a passione corpori occurrente, sicut esset ęgritudo. s. lethargus, aut id genus, aut ebrietas, uel crapola: & caeterae passiones corporeę aut passiones aīae, ueluti ira, concupiscētia, aut id genus. Corpus. n. nostrum, & singulae eius partes ob tales passiones uelut torrens fluit. Amplius fluere potest propter ętatem. Cum enim augetur, fluit, & cū diminuitur, etiam fluit. Hinc fit, ut quemadmodum anulus in profugum torrentem defixus, non sigillat, ita memoria eorum retinere non potest, qui aut ui aegritudinis, aut fluxu aetatis in motu aut agitatu continuo sunt. Patet igitur generatim quibus non fit memoria. s. propter motum corporis.

In alijs uero ne impreßio quidem afformatur allinitur q;.

Alijs aūt propterea q frigida sunt sicut antiqua aedificiorū.

Assignat secundā cām, quia aliqui memoriosi nō sint, & dicit. Alijs autem, non fit memoria: propterea q frigida sunt, sicut antiqua aedificiorum. Quandoq;. n. propter frigiditatem congelantem, ac indurantem humores, spectrum non potest recipi, ut ijs contingit, qui in magno timore constituti sunt. propter frigiditatē. n. quae humores & spūa congelauit, spectrum imprimi nō pōt: ut aedificijs antiquis accidit: aedificium enim ac paries, cum recēs est, facile impressiones recipit, cum antiquatur, & durescit, ueluti lapis impręssiones non amplius recipit.

Ob partis quae affectionem excipere debeat, algorem (inalbescit enim ueterum aedificiorum ritu) duritiemque.

Et propter duritiā accipientis paßionē non infit impreßio.

Assignat tertiam cām, quare nonnulli non sint memoriosi: & propter duritiam eius mēbri: qd' passionē accipit s. cordis, aut cerebri non fit spectri impręssio, qui enim (ut Themistius inquit) duriusculos & inflexibiles sensus habēt, memoriosi esse non possunt, quoniā impręssiones non suscipiūt. Potest aūt duritia in sensorio cōtingere nō solum ex cōgelatione a frigido facta: sed etiā naturaliter

a calido exiccante & induceante, ac terreſtrificante. Hę igitur ſunt cauſę cur aliqui noo memorioſi ſint.

Proinde: tã pueri q̃ ſenes, immemores ſunt. propterea q. alteri, ob accretionẽ in quodã quaſi fluxu ſint: alteri ob decretionẽ.

Quapropter & multum iuuenes et ſenes: immemores ſunt. fluunt enim, hi quidem propter augmentum: illi uero, propter decrementum.

Ex his cauſis, ſoluit problemata: primum propter quid decrepiti, qui ualde diminuuntur, & pueri, qui ualde creſcunt immemores ſint, & dicit. Quapropter & multum iuuenes. ſ. pueri, qui nimis creſcunt, & multum ſenes, qui ſenſibiliter diminuunẽ: immemores ſint, aſſignat cauſam, & dicit. Fluunt. n. hi quidẽ propter augmentũ uidelicet, pueri: illi uero propter decrementum. ſ. decrepiti.

Pari quoque modo carere memoria uidentur: tum qui præceleres & impendio uolucres ſunt, tum qui admodum tardi ſtupidiq;. nam hi quidem, humidiores ſunt quàm par ſit: illi uero, retorridiores. Primi ergo, uiſorum impræſſionem ſeruare ac retinere non poſſunt: alteri, recipere.

Similiter autem & multum ueloces, & multum tardi: neutri uidentur memores. illi enim, humidiores ſunt quàm opportunum ſit: hi uero, duriores. illis igitur non manet phantaſma in anima: alios uero non tangit.

Soluit ſecundum problema, & dicit Similiter autem & multum ueloces, & multum tardi in appręhendendo: ſed horum neutri uidentur memores. Illi enim qui in appræhendẽdo ueloces ſunt, immemores ſunt, quoniam humidiores ſunt cerebro aut corde quã opportunum ſit. facile enim appręhẽdunt propter humiditatem cerebri aut cordis appręhendentis humidi enim eſt recipere. hi uero, qui tarde appræhendunt. duriores ſunt, & propterea dicit. Illis igitur qui ueloces ſunt, non manet phantaſma in anima, hoc eſt in corde uel cerebro, ubi eſt anima: alios uero, qui duri ſunt, phantaſma animam non tangit, q̃m propter duritiam organi non recipitur. Mediocres uero bene ſe habent, quoniam in mollitie & duritia ſenſorium bene conſtitutum habent. Sed quæres propter quid quę uidimus, aut audiuimus in pueritia: melius: & diutius memoria tenemus: cum ea ætas fluida ſit. An. quoniam quæ accepimus in ſenſu fortem & pollentem impręſſionẽ fecerũt. Cauſa autem fuit admiratio & nouitas, noua enim & admirabilia nobis fortem motum faciunt in memoriã (ut Ariſtoteles inquit primo rhetoricorum) quia igitur fecerunt pollentem in ſenſorio imprẽſſionẽ propter nouitatem: omnia enim pueris noua ſunt, quaſi per totam ætatẽ ſeruantur, eſt igitur hoc per accidens, & non per ſe.

At ſi de memoria ſtatuendum ita ſit: utrum huiuſce affectionis meminimus, an illius unde hæc profecta eſt?

Sed ſi quidem tale accidens eſt circa memoriam: utrum hanc meminit paſſionem, an illud a quo facta eſt?

Cum Ariſto. declarauit ſuppoſitionem, quæ in quęſtione ſupponitur, quęrit nunc iterum quæſtionem, & argumentatur ad partes. unde quæſtio eſt, utrum hoc ſimulacrum recordetur animus, an illud, unde hoc profectũ eſt. dicit. Sed ſiquidẽ tale accidens. ſ. phantaſma eſt circa memoriam derelictũ, uidelicet, ab ipſa re prius appræhenſa, ut ſuppoſitum eſt, & probatum. Vtrum hanc animus meminit paſſionem, ac ſimulacrum: an illud, a quo factũ eſt ſimulacrum iſtud. hæc ergo quæſtio ſupponit ſimulacrũ: & quærit cuius ſit memoria an rei, an ſimulacri.

Nam ſi huius: nihil quod abſens ſit, meminiſſe poſſumus.

Si enim hanc: abſentium nihil utique meminerimus.

Argumentatur ad partes, & primo q non ſit memoria ſimulacri: quoniam tunc nihil rerum abſentium recordaremur, ſed ſolum eſſet memoria ſimulacri pręſentis, quod eſt contra dicta. unde dicit. Si enim hanc ſubaudi recordamur: tunc nihil abſentium & præteritorum meminerimus, ſed præſentium. Simulacra enim præſentia ſunt, res unde profectæ ſunt, abſentes ſunt.

Si illius: qui fieri poteſt ut hanc ſentiendo, eius meminerimus quod non ſentimus, quodq; abiunctum remotumque a nobis eſt?

Si uero illud: quomodo ſentientes hanc, meminerimus quod non ſentimus, quod abſens?

Obiicit cõtra aliam partem, primo quidem: quoniam ſi animus recordetur rem e qua profecta eſt paſſio: tunc uidetur q ſimul ſentiret paſſionẽ, & rem unde facta eſt paſſio. unde dicit. Si uero illud e quo profecta paſſio eſt, quomodo ſentientes hanc paſſionẽ. ſ. ſimulacrũ meminerimus qđ non ſentimus, ſed abſens eſt, & abiunctum: niſi ſimul utrunq; ſentiremus: quod uidetur abſurdum.

Item ſi ex ipſius rei ſenſu quędã quaſi pictura ac impræſſio in nobis relicta ſit: cur nam alterius, & non huius ipſius meminerimus? nam qui meminit: hanc affectionem ſpectat ſentitq;.

Et ſi eſt ſimile ſicut figura aut pictura in nobis, huius ipſius ſenſus: propter quid utiq; erit memoria alterius, ſed non huius ipſius? agens enim memoria: ſpeculatur hanc paſſionem, & ſentit hanc.

Secundo obiicit contra eandem partem, & dicit. Et ſi illa paſſio eſt ſimile ſicut figura aut pictura in nobis, huius ipſius ſenſus noſtri, ut dictũ eſt. Diximus enim phantaſma eſſe ueluti picturam ſenſus noſtri derelictũ a re ſenſata. Si igit̃ eſt ueluti pictura in ſenſu noſtro: propter quid erit utiq; memoria alterius rei. ſ. abſentis, unde hęc paſſio facta eſt, & non huius paſſionis: uidetur enim & debeat eſſe huius paſſionis, quoniam homo, qui agit memoriam, hoc eſt, qui recordatur: in recordando ſpeculatur, & ſentit hanc paſſionem, modo uidetur abſurdum q non recordetur id: quod cadit in appræhenſione.

Quonam igitur pacto: meminiſſe poteſt eiuſce qđ præſens non ſit? hoc enim modo: cernere etiã & audire abſentia liceret.

Quomodo igitur: non præſens meminit? erit enim utique: uidere non præſens, & audire.

Tertio obiicit iterum, & dicit. Quo modo igitur non præſens meminit. Non enim uidetur conſonum, ut ſenſus id recordetur: qđ non eſt præſens, quoniam ſic ſenſus interior poſſet ſentire qđ non eſſet præſens: qđ ſi ita eſſet, eodem modo poſſet dici de ſenſu exteriori. ſ. q ſenſus exterior ſentiat ſenſibile non pręſens. non enim uideẽ maior ratio de interiori quã exteriori, uterq; enim ſenſus eſt, ergo ſi interior poteſt rem abſentem ſentire: etiam exterior rem abſentem ſentire poterit, & ſic erit utiq; non præſens uidere aut audire. ergo non uidetur uerum q memoria ſit rei, unde paſſio facta eſt. & non paſſionis. Hæc eſt quæſtio: & quidem ualde pulchra.

An fieri poteſt: ut hoc ipſum contingat eueniatque?

An eſt: ut contingit & accidit hoc?

Soluit quęſtionem, & concedit. q aliquis poteſt ſentire paſſionem præſentem, & per eam recordari rem abſentem: unde dicit. An eſt, hoc eſt an fieri poteſt, ut cõtingat, & accidat hoc. ſ. ut quis præſentem paſſionem ſentiat, & abſentem recordetur. Hæc enim ſimul ſtant.

Vt enim animal depictum in tabula et animal eſt et imago, & cum unum idemq; ſit utraq; eſt ſed tamen eorũ ratio diuerſa exiſtit, conſiderariq; poteſt & ut animal eſt & ut imago, ſic & de phantaſmate quod in nobis eſt cenſere oportet, & ipſum quippiam in ſe, & alterius ſimulacrum eſſe. nam quatenus in ſe ſeorſumq; ſpectatur, ſpectrum aut uiſum eſt: quatenus uero aliud refert, imago & monimentum.

Vt enim in tabula pictum animal, & animal eſt & imago, & idem & unum ipſum eſt ambo, eſſe tamen non idem ambo-

rum, & est considerare & ut animal & ut imaginem: sic & quod in nobis phantasma oportet suscipere, & ipsum aliquid secundum se esse, & alterius phantasma. inquantum quidem secundum seipsum, speculamen aut phantasma est: inquantum uero alterius, ut imago & memoriale.

Exponit solutionem per exemplũ, & dicit. Ut enim in tabula pictum animal, & animal est pictũ, & imago ueri animalis: & idem & unum ipsum animal pictũ est ambo subiecto & re, & tamen esse & ratio nõ est eadẽ amborũ, & ideo est ipsum cõsiderare, ut animal pictũ, & ut imaginem: sic & qđ in nobis phantasma est, oportet suscipere, ut ipsum sit aliquid in se, & in rerũ natura propriã rationem habens, & ut sit alterius phãtasma. Hoc.n. est quod Auer. ait, ꝙ intentio imaginata hoc est phãtasma potest considerari, ut res, & ut imago rei, unde profecta est. Inquantum quidẽ secundũ seipsum ut res sumit, est ens speculabile, & phãtasma, seu res phãtasiabilis uel intelligibilis, ut quęcũq; res mũdi. Inquãtum uero est alterius imago: ut sic est memoriale illius. Quo uero ad differentiã attinet phãtasma cũ intelligit, aut sentitur ut res est, intuitiue intelligitur, aut sentitur: ut uero intelligitur, aut sentit, ut imago: sic in ipso intelligitur res absens abstractiue, ut iuniores loquuntur. primo modo nõ est memoria rei, nec memoriale, sed res, quæ est quoddam speculamen. secundo modo est memoria, seu memoriale: & sic idem est alterius memoria: & res intelligibilis uel sensibilis.

Quare etiam cum idem animum aellicat ac tacesit, si quis ipsum in se & ut sui quippiã generis est animo percipiat: quædam uelati conceptio aut uisam succurrisse uidetur. sin uero quatenus alterius est, & uti in pictura accidit tanquàm simulacrum & imitationem contempletur, eandemque tametsi antea nunquàm Coriscum uiderit tanquã Corisci imaginem consideret: tum sane considerationis huiusce conditio atq; natura longe alia est quàm cum tanquàm animal depictum in animo spectat. hic enim, mera cõceptio euadit: illic, quòd simulacrum alterius sit, monimentum.

Quare & cum agit motus ipsius, siquidem inquantum secundum se sic sentit anima ipsum: ut intellectum aliquod aut phantasma uidetur adesse, si autem inquantum alterius, & sicut in pictura ut imaginem speculatur, & qui non uidet Coriscum ut Corisci imaginem: hic alia passio huius speculationis: & quando sicut animal pictum considerat in anima. hoc quidem, fit sicut intellectum solum: hoc autem. ut ibi quia imago, memoriale.

Nunc colligit quodãmodo solutionẽ, & dicit. Quare & cum ipsius phãtasmatis motus agit, hoc est cum actu consideratur phãtasma: siquidẽ inquantum quidẽ secundum se consideratur, uidelicet, ut res sic aĩa sentit ipsum, ut quoddã intelligibile, aut ut quoddã phantasiabile: & hoc dicit. Siquidem inquãtum secundum se sic sentit aĩa ipm, uidelicet, ut rem, sic uideẽ adesse, ut quoddã intellectũ, aut phãtasma, hoc est phãtasiabile: & hoc pacto nõ est memoria nec memoriale. Si aũt consideratur inquantum alterius imago & simulacrũ, & sicut pictura: sic aĩa ipsum speculaẽ ut imaginẽ & memoriale, hoc pacto: qui nũc nõ uidet coriscũ, & phãtasma speculaẽ ut corisci imaginẽ, hic est alia passio & ratio huius speculationis ab ea subaudi: qua speculamur imaginẽ corisci, ut rẽ: & quoddã intelligibile, ueluti quãdo animal pictũ cõsideram⁹ in aĩa, alia ratione fit, cũ consideraẽ, ut intellectũ solum, & alia, quãdo cõsideramus ipsum, ut imago. Prima.n. cõsideratio nõ attinet ad memoriã. Sed secũda est memoriale rei absentis. Ex his uult habere solutionẽ, una enim mrt appręhensio est recordatio. & appręhẽsio cognitio enim phantasmatis, ut phantasma est unum sensibilium uel intelligibilium appræhensio est, ut est imago rei, est memoria & recordatio rei absentis.

Et ob id cum sensio quæ precessi, tales motus in animo nostro excitat: plerũq; nescimus sensu ne an alia ratione idipsum prouentat, & nonnunquã hæsitamus si sit memoria necne.

Et ob hoc aliquãdo nescimus, factis nobis in anima huiusmodi motibus ab eo ꝗ prius sensimus: si secundum sensationem accidit, & si est memoria an non dubitamus quandoque.

Ex solutione assignata Aristot. soluit problema ꝑpter quid est, ut ea quæ quis meminit, aliquãdo meminisse se nesciat, hoc pacto exponit Themisti⁹. Solet.n. accidere, ut id qđ memoria tenemus, plerũq;, nesciam⁹ unde accesserit, sensu ne an alia rõne Speculãtibus.n. nobis. occurrũt aliquã quę neq; quãdo, neq; in quo loco, neq; a quo didicerimus, uenire põt in mẽtem, unde fit, ut sæpe dubitem⁹ an inuenerimus ipsi ea: an a docẽte aliquo acceperim⁹. unde dicit. Et ob hoc aliquãdo nescim⁹, factis nobis in anima huiusmodi motibus phãtasticis ab eo qđ prius sensimus: utrũ si secundũ sensationẽ accidãt, & nõ sit memoria ab aliis derelicta, & si est memoria an non dubitemus quandoq;: & tota causa est, qm̃ non attendimus ad phantasma, ut imago est: sed, ut quoddã inuentum & intellectum per nos, uidelicet, ut animal uel tale quid.

Interdum autem euenit: ut cogitando scrutandoque recordemur prius a nobis quippiam auditũ, aut uisum fuisse. Quod euenit: quoties qui phantasma aliquod ita cõsiderabat ut nihil preterea nisi ipsum illud in se contemplaretur, mutata sententia ut simulacrum alterius est, speculatur.

Aliquando autem accidit: intelligere & reminisci ꝗ aliquid audiuimus prius, aut uidimus. Hoc autem cõtingit: cum speculans tanquã ipsum, permutatur & considerat tanquã alterius.

Secũdum ꝓblema est, ꝑpter qđ aliqñ accidit ut simul aliquid intelligamus, et recordemur, ac reminiscamur. Interdum.n. didicimus aliquid, & obliti fuimus, deinde contingit ut simul illud iterũ intelligamus, & reminiscamur, ꝙ olim didicim⁹. & a quo, & qñ, & in quo loco. Nullus enim est, cui res hæc aliquãdo nõ euenerit. Soluit Aristot. & dicit. Aliquãdo aũt accidit, intelligere aliquid & reminisci simul, ꝙ illud audiuimus prius, aut uidimus. Causam affert, & dicit. Hoc autẽ contingit, cum speculans tanq̃ ipsum in se. mox permutatur & considerat ipsum tanquã imaginem alterius: & sic quasi simul hæc facit.

Est quando & contra accidat: quemadmodum Antipheronti Oreitæ, cæterisq; qui excessu mentis tentabantur, contigit, nam quæ imaginabantur: tanquàm facta & gesta narrabant, & ita ut qui meminissent. Atque hoc fit: ubi quis id quod non est imago, speculatur ut imaginem.

Fit autem aliquando & contrarium: ut accidit Antipheronti Oritæ, et aliis ecstasin passis. phantasmata enim dicebant: ut facta, & ut qui meminissent. Hoc autem fit: cum aliquis non imaginem tanquam imaginem considerat.

Tertiũ ꝓblema est, ꝑpter quid accidit aliqñ, ut ea, quę nõ fecimus, recordemur fecisse: uel credam⁹ fecisse, & recordari dicamus fecisse. Est.n. ꝓblema hoc contrarium, uidelicet, unde fit, ut ea quæ qs imaginaẽ, fingit q; aliqñ meminisse et recordari se putet. Hoc pacto exponit Themistius. unde dicit. Fit aũt aliqñ & contrariũ, nã ea quæ imaginanẽ, meminisse ac recordari se putãt: ut accidit Antipheronti Oritę & aliis quãplurimis qui ecstasim, passi sunt. Hi n. quę imaginanẽ, putãt se recordari. Sumpsit aũt ecstasim improprie pro mẽtis alienatione, ut libro de somno dicemus. Isti enim phantasmata, & quæ imaginantur dicebant, ut facta, & prædicant, ut qui meminissent. Assignat causam, & dicit. Hoc enim fit, cum aliquis imaginẽ non tanquam imaginem considerat, sed ut quoddam intellectum uel speculamen.

Porro

Porro meditationes, recolendo memoriam conſeruant incolumemque reddunt. Recolere autem, nihil aliud eſt, quam crebro phantaſmata ut imagines, non ut in ſe ſpectra ſunt, reſpicere.

Meditationes autem, memoriam ſaluant reminiſcendo. Hoc autem, nihil aliud eſt quam ſpeculari ſæpe ut imaginem, et non ut ſecundum ſe.

Quartum problema eſt, propter quid meditationes frequentes memoriam ſaluat reminiſcendo, atq; recolendo, unde dicit. Meditationes autem memoriam ſaluant, reminiſcendo, exponit rationem, & dicit. Hoc autem ſcilicet meditari nihil aliud eſt quam ſpeculari ſæpe phantaſma ut imaginem, & non. ut ſpeculamen ſecundum ſe, ex frequenti enim hac phantaſmatis meditatione memoria ſeruat. Ex frequentatis enim actib⁹ generat habitus.

Dictum eſt igitur quid ſit memoria, quid meminiſſe, habitus ſcilicet phantaſmatis ut imaginis eiuſce rei quæ imaginationi ſubditur, necnon cui earum quæ ſunt in nobis animæ partium tribui debeat, nempe illi quæ ſibi primariam ſentiendi poteſtatem uendicat, quæque nobis ſenſum notitiamque temporis inuehit.

Quid igitur eſt memoria & meminiſſe dictum eſt, quoniam phantaſmatis ut imaginis cuius phantaſma habitus, & cuius particulæ earum quæ in nobis, quia primi ſenſitiui, & quo tēpus ſentimus.

Nunc epilogat, & breuiter memoriam definit, & dicit. Quid igitur eſt memoria, & meminiſſe, dictum eſt. Eſt enim memoria habitus, firma quædam conſeruatio phantaſmatis, non quidem ſecundum ſeipſum, ſed ut imaginis eius rei, cuius eſt phantaſma. unde Themiſtius dicit. Memoria eſt habitus quo imagines rerum poſt impræſſionē cuſtodiuntur ac retinentur, ut imagines ſunt. Præterea dictum eſt earum particularium quæ nobis inſunt cuius eſt memoria, nam dictum eſt ꝙ memoria eſt primi ſenſitiui, inquantum per ipſum cognoſcimus tempus. Hæc Ariſtoteles ſcribit de memoria. Ex his quæ Ariſto. dixit breuiter colligi poteſt. ꝙ bonitas uel malitia memoriæ aliquando contingit ex parte motus uel quietis ſenſorij, in quo phantaſmata imprimuntur, nam cum in ſenſorio phantaſmatum impræſſio facta eſt, & partes illius fluunt, ac refluunt, fluxus huiuſmodi turbat, uel delet impræſſionem illorum. Motus autem aut fluxus ſenſorij aliquando prouenit, ob paſſionem, ut ægrotis, ebrijs, iratis, & id genus, aliqñ ob ætatem, ut in paruis, qui multum creſcunt, & decrepitis, qui multum diminuuntur. Aliquādo uero ex parte cōplexionis, complexio enim ſenſorij ſicca ac dura impreſſionem non permittit, humida uero ac mollis, permittit quidem impræſſionem, non tamen detinet, quia uero ſenes duriuſculi ſunt. pueri molles, ſenes non recipiunt, illi non retinent. Aliquando ex parte apprehēſionem, ſeu meditationum, quæ poſſunt memoriam firmare. aut fortiter imprimēdo, ut in pueris, primę meditationes (ut dictū eſt) aut frequenter imprimendo, ex frequentatis enim actib⁹ generat habitus, qui eſt memoria, hinc fit, ut decrepiti bene recordentur antiqua, quoniam ſæpius circa illa uel illis ſimilia cōſiderauerunt. Male aūt noua, qm̄ illis impræſſio non facile fit, propter duritiem, ac ſiccitatem ſenſorij, uelut nec in pariete ſenſori fieri pōt impreſſio. Hęc ſunt, quæ de memoria Ariſto. tradit.

Reliquū eſt, ut de reminiſcentia ſiue recordatione dicamus. Primum igitur quæ in aggreſſorijs ſermonibus uera ſunt, ea pro ueris habeamus oportet.

De ipſo reminiſci autem, reliquum eſt dicere. Primum igitur quæcūq; in argumētatiuis rationibus uera ſunt, oportet ponere ut exiſtentia.

Cum dixiſſet de memoria & meminiſſe, nunc proponit dicere de reminiſcētia & reminiſci, & proponit intentionem ſuam ſic dicēs, De ipſo reminiſci autem, & ſubaudi reminiſcentia, reliquum eſt dicere. Hęc eſt intentio. Deinde pro executione huius intentionis, quæ ſupponēda ſint, accipit, & dicit. Primū igitur per huius intētionis executione, quæcūq; in argumentatiuis rationibus uera ſunt, oportet ponere ut exiſtētia. Et per argumentatiuas rōnes Themiſtius qōnes populariter ab Ariſto. ſcriptas intelligit, in quibus dixit quędam de reminiſci ac reminiſcentia, quæ nūc reſumēs, uult eſſe ſupponenda tāquā exiſtentia. Quæ uero ſint qōnes iſtę ab Ariſto. populariter ſcriptę, nō legimus. Themiſtius autem legit.

Reminiſcentiam ſcilicet non eſſe reſumptionem memoriæ, neq; item aſſumptionem.

Nō.n. eſt memoriæ reſumptio, reminiſcētia, neque acceptio.

Nunc ſm Themiſtium, explicat, quæ ſint ea, quę de reminiſci in qōnibus populariter ſcripta ſint, & ſunt duo, primum quidem ꝙ reminiſcentia nō ſit reſumptio memorię, ſecundum uero, ꝙ reminiſcentia nō ſit diſciplinæ aſſumptio, & per reſumptionē memoriæ, ut arbitror, intelligit reſumere memoriā, non interuenta obliuiōe. Qui enim reſumit memoriam, iterum accipit, quod retinuit, nulla interuenta obliuione.

Nam cum quis primum diſcit, aut notitia rei imbuitur: neq; reſumit memoriam ullam (nulla enim antegreſſa eſt.

Cum enim primum addiſcit, aut patitur, non reſumit memoriam ullam (nulla enim ante facta eſt.)

Anteq̄ illa duo, quę accepit a qōnib⁹ populariter ſcriptis, exponat, & probet, oñdit eſſe differētiā inter addiſcere. quod eſt diſciplinā ſumere, & memoriā reſumere, & dicit Cū enim quis primum diſcit ſ. intellectu, aut patit. ſ. a ſenſibili ſenſum, nullā reſumit memoriā, quoniā (ut inqt) nulla diſciplina, aut ſenſatio ante facta eſt, & ſic diſcere nō eſt memoriā reſumere.

Neq; deintegro aſſumit, quia tum demum memoria dicitur eſſe, cum iam factus corroboratuſq; fuerit habitus, aut certe affectus. Vnde fit, ut memoria nō ſimul cum affectu fiat.

Neq; a principio accipit, cum enim factus fuerit habitus, aut paſſio, tunc memoria eſt. Quare, cum paſſione quæ fit, non inſit.

Secūdo oñdit ecōtrario, ꝙ reſumēs memoriā, uel commemorās nō primo diſciplinā accipiat, & hoc ꝓponit, et dicit. Neq; ſubaudi ꝯtra reſumēs memoriam uel cōmemorās ex principio diſciplinā accipit, ꝓbat, qm̄ tunc memoria eſt, cū fact⁹ fuerit habitus, aut paſſio, quare, ut ꝯcludit, cū paſſione quę fit, hoc eſt cū ipſa diſciplina quę eſt paſſio, q̄ nūc primo fit, memorię reſumptio nō fit, ergo reſumēs memoriā, ac cōmemorās. nō prio diſciplinā accipit.

Item cum primum affectio facta eſt, in ultimo illo momēto, affectio quidem & ſcientia, ſi tamen affectionem aut habitū ſcētiā appellare liceat, in re affecta iam ineſt, memoria uero haudquaquam. Nihil tamen uetat, quominus quædam ex ijs quæ ſcimus, per accidens meminiſſe dicamur. Quanquam meminiſſe per ſe non poſſumus, antequam ſpatium aliquod temporis interlapſum ſit, ſiquidem nunc eius rei memini quam prius audiui, aut uidi, aut aliquo ſenſu cognoui, & non quam nunc ſenſi, eius nunc memini.

Adhuc autem cum primum facta eſt, in indiuiduo & ultimo, paſſio quidem ineſt iam patienti & ſcientia, ſi oportet uocare ſcientiam habitum aut paſſionem. Nihil autem prohibet, ſecundum accidens meminiſſe quorūdam quæ ſcimus. Meminiſſe autem ſecundum ſe, non eſt ante factum tempus, meminit enim nunc quod audiuit, aut uidit, aut paſſus fuit prius, nō quod nūc paſſus eſt, meminit nunc.

Tertio ostendit, ꝙ in instanti in quo nunc primo scientia uel disciplina facta est, non fit tūc memoria, nisi per accidens. per se autem nequaquā. Si enim nunc primo scīa facta est in me, per accidens contingit fieri memoriam aliquorum, quæ prius nouimus, nō aūt omnium, quorū sciētia nunc primo in me facta est, qm̄ fieri potest, ut illa scientia nunc primo facta sit partim ex aliquibus, quæ prius sciuimus, & nunc recordamur, partim ex aliquibus de nouo nunc primo auditis, aut inuentis, & sic scīa nunc primo facta est, & tn̄ per accidens cum cōtingit fieri memoriam, per se aūt nō contingit, qm̄ per se memoria nō fit, nisi spatium aliquod tēporis interlapsum sit. Quo ꝟo ad expositionem textus attinet, animaduerte, ꝙ in sexto physicorū primum instans esse rei, Aristo. appellat ultimum motus, & generationis, qua illa res fiebat, ultimum dico per exclusionem ut Themistius inuicus Sexto physicorum. Vltimum enim instans generationis ignis, est primum instans ignis geniti, & ultimum per exclusionem eius generationis, per quam fiebat. Tunc lege uerba. Adhuc autem cum primum facta est scientia uel disciplina, dico primum facta est scilicet in indiuiduo, hoc est in instanti & ultimo, instans enim ubique indiuiduum temporis appellat. Dico ultimo per exclusionem, quod est primum rei, cum inquā nunc primo scientia uel disciplina facta est, passio quidē inest iam patienti & scientis, & per se subaudi tunc nō fit memoria. Dico passio & scientia, si oportet uocare sciam habitum aut passionem, qm̄ de hoc est quęstio sexto ethicorum, uerum nunc non faciamus uim in uerbis, & uocemus scientiam uel disciplinam habitum, uel passionē. Dico ꝙ in hoc primo instanti in quo sciētia facta est, nō fit memoriā per se, quoniam (vt inquit) nihil prohibet secūdum accidens eorum quæ nunc scimus aliqua meminisse, quatenus hęc scientia nunc primo facta, accidit, ut facta sit partim ex his quæ nunc recordamur, partim ex his nūc inuenimus uel audimus, sed in hac facta scientia, quę nūc primo facta est secundum se non est ante factum tempus hoc est anteꝗ̄ spatium aliquod temporis interlapsum sit, nam per se & proprie illud est nunc meminisse, quod pars audiuit, aut uidit, non quod nunc aliquo sensu passus est, meminit nunc. ergo per accidens cum sciētia nunc primo facta, est memoria, quatenus accidit illam esse nūc primo factam ex aliquibus quę nunc meminit, & aliquibus quę quis nūc audit uel inuenit, per se autem non est meminisse cum sciētia nunc facta. quoniam potest esse aliqua sciētia ex toto nunc primo esse facta, & nihil meminisse. Hęc differentia inter resumptionem memorię, & assumptionē disciplinæ aut scientiæ.

Preterea manifestum est fieri ut qui nunc non reminiscitur, meminerit, si denuo sentiat, aut doceatur q̄ sit oblitus.

Amplius manifestum est q̄ meminisse est, non nunc reminiscentem, qui a principio sentit, aut patitur.

Cū declarauit dr̄iaꝫ inter memoriæ resumptionē, & assumptionē disciplinę. In parte ista declarat, ꝙ reminiscēs non est, qui meminit, uel qui memoriam resumit, & lege sic. Amplius autem manifestum est, ꝙ reminiscēs nūc, qui a principio sensit, aut passus non meminit, uel nō resumit memoriam, hoc est nō est qui resumit memoriā. q. d. manifestum est, ꝙ nunc reminiscentem, qui quidem reminiscēs olim a pricipio sensit aut passus est disciplinā, nō est hoc est, non contingit meminisse, qm̄ (vt Themistius supplet) meminisse est sine ulla interuentione obliuionis, reminisci cum obliuionis interuentione. Ergo reminisci, non est meminisse. Quod autem reminisci non sit sensus, aut disciplinę acceptio, ut proposuit, non probat, sed tanquam manifestum derelinquit ex differentia inter assumere disciplinam, & resumere memoriam, ut bene Themistius aiaducetit. Si enim disciplinari non est meminisse, nec econtrario, etiam reminisci non erit disciplinari, nec econtrario, non enim est reminiscentia, sine aliqua præteritorū memoria,

Habemus igitur duo, quod reminisci non sit disciplinari, neq; sit meminisse. Et sic habetur quid nō est reminisci.

At quoties quam prius tenebat scientiam, aut sensum, aut denique quoduis aliud cuius habitum esse memoriam diximus, iam pene interlitū obsoletūq; recolendo instaurat & quasi postliminio reuersam tractat uersatq;, tum et hoc quoq; alicuius eorum quæ dicta sunt reminisci est.

Sed cum resumit quam prius habuit scientiam, aut sensum, aut cuiuscūq; habitum memoriam diximus, hoc est & tunc reminisci eorum quæ dicta sunt, aliquid.

Cum declarauit, quid non est reminisci, qm̄ neq; meminisse, neq; disciplinari aut sentire, nūc exponit ꝗd est, et primo sumit quid est genus ipsius reminisci, et dicit. Quod reminisci sit resumere sciam uel sensum, quem qui prius accepit, non autem cōtra, omne resumere sciētiam uel sensum, quem quis prius habuit, est reminisci, per quæ uult habere resumere habitum uel sensum prius acceptum esse gen⁹ ipsius reminisci. Tria ergo facit Arist. qm̄ primo sumit, ꝙ reminisci sit resumere sensum uel scientiam prius habitā, & dicit. Sed cum quis resumit scientiam, quā quis prius habuit, aut sensum, aut id, cuiuscūq; habitum memoriam diximus, hoc est reminisci, & tunc est reminisci aliquid eorum, quę dicta sunt. Sic igitur uult habere primuꝫ scilicet ꝙ oē reminisci sit resumere scientiam, aut habitum, aut sensum. ad id, cuiuscūq; memoriā diximus esse, & p̄ hęc dat intelligere genus, ut postea dicemus. Quo ꝟo ad uerba attinet, dixit reminisci esse sciētiā resumere, qm̄ reminiscentia est & sensibilium, & scibilium, dixit aut sensum, ut notaret reminiscentiā esse etiā eorū, quę exterioribus sensib⁹ uidimus, aut audiuimus, dixit, aut cuiuscūq; habitum memoriam diximus, ut notaret, reminiscentiam esse etiam phātasiabilium, uel opinabilium, quorum memoriam esse diximus.

Accidit tamen ad reminiscentiam, memoria: et reminisci, meminisse comitetur.

Ipsum meminisse autem accidit & memoriam sequi.

Secūdū quod Aristo. ostendit, est, ꝙ ipsam reminiscentiam comitetur memoria, ipsum reminisci cōcomitetur meminisse. Nō enim pōt esse reminiscētia, oibus, quę memoria habebātur, deletis, nec potest esse reminisci nisi aliquorum ad minus quæ memoria tenebamus meminerim⁹. Ad memoriā enim reqritur memoria aliquorum eorum, quæ prius accepimus, unde dicit. Sed ipsum meminisse ad reminisci, & memoriā seq ad reminiscētiā accidit. q. d ꝙ accidit ut reminiscentiam memoria, & reminisci meminisse comitetur.

Neque continuo fit ut simpliciter illa, sciētiam dico, sensum, & si quid est eiusmodi, si prius in animo fuerint, rursus in mentem redire & instaurari debeant. sed contra, quandoq; restituūtur animo, quandoq; ab eodem perpetuo exulant, nam & ut iterum discat, & iterum inueniat idem cādem scientiam, uulgo cōtingere solet.

Neque itaq; hæc simpliciter, si ante extiterint, iterum fiunt, sed est ut, est autem ut non bis eum discere & inuenire contingit eundem, idem.

Tertiū quod ostendit est, ꝙ licet reminisci sit resumere sciētiam, aut sensum, nō tamē cōtra ois, q̄ resumit sciētiā aut sensum, reminiscitur, qm̄ cōtingit idē bis scire & idem bis sentire, per quæ dat intelligere, ꝙ resumere scientiam uel sensum non interuētu obliuionis penitus, hoc sit reminisci, ergo resumere scientiam uel sensum est in plus ꝗ̄ reminisci, & sic est ueluti gen⁹. Vnde dicit. Neq; itaq; hæc simplr, si añ extiterint, & penit⁹ obliuioni sint mādata, & iterum fiant, & resumantur, subaudi sunt reminisci, sed est, hoc est, sed contingit ut sic, illa esse reminisci. s. interuentione non totalis obliuionis, est autem ut non sint reminisci. s. interuentione totalis obliuionis, causam affert, quo-

niam

niam eundem hominem contingit bis diſcere, & inuenire, utputa, qm̄ prius didicit, & penitus eſt oblitus, poſtea iterum diſcere. Hoc enim iterum diſcere nō eſt reminiſci, per quæ uult ad ipſum reminiſci requiri memoriam aliquorū. Tres enim actus ad ipſum reminiſci, ut poſtea dicemus, requiruntur. Primus eſt memoria aliquorum, quæ prius acceperit, non tamen omnium. Secundus eſt diſcurſus, ſeu negociatio ex illis aliquibus, quæ memoriæ remanſerunt, ad illud, quod quærimus recordari. Tertius eſt inuentio illi⁹, quod quærimus recordari, qui uero horum actuum ſit reminiſcentia, & an reminiſci ſit omnes hi actus, poſtea dicemus, nunc autem illud ſit dictum, quòd iterum diſcere non eſt reminiſci.

Reminiſcentiam igitur ab inuentione & diſciplina, differre oportet, & qui reminiſcitur maius principium intus habere, q̄ qui diſcit aut inuenit.

Oportet igitur differre reminiſci, ab his, & inexiſtente pluri principio q̄ ex quo addiſcunt, reminiſci.

Ex his cōcludit per modum epilogi, ꝙ oportet ipſum reminiſci differre ab his ſcilicet ab iterato inuenire, & iterato diſcere, & hoc pro tāto, qm̄ ipſi reminiſci ineſt mai⁹ principium, quam id, ex quo addiſcunt, & qui diſcunt, qd autem ſit iſtud maius principiū, quod ineſt ei, qui reminiſcitur, quā ſit principium qđ ineſt ei, qui diſcit, poſterius Ariſto. exponet, unde Themiſtius, dixit maius, quia tam q diſcūt, quam qui inueniūt, certum initium ac ſeminarium intra ſegerunt, quoniam omnis doctrina ex aliqua pręnotione ſit.

Fit autem reminiſcentia, cum motus animæ ita ſe hn̄t ut alter ſubinde poſt alterum fieri natus ſit.

Contingunt autem reminiſcentiæ, quoniam aptus natura eſt hic motus fieri poſt hunc.

Poſtquā declarauit qd ſit reminiſci, & a quo differat, nunc uult dare modum, quo reminiſcimus, & cām, & ſumit, ꝙ in omni reminiſci quædam ſimulacra ſequunt quædam neceſſario, & quędam ex aſſuefactione, & hęc eſt expoſitio Themiſtij & dicit. Contingunt aūt reminiſcētiæ, qm̄ unus motus natura aptus eſt fieri poſt hūc, & per motum impręſſionem ſimulacri intelligit, ita ut ſit ſenſus, reminiſcētiæ ſiūt, qm̄ una ſimulacri impręſſio apta eſt fieri poſt alterā. Eſt ergo ſuppō, ꝙ i omni reminiſci oportet, ut altera ſimulacra impręſſio ſiat poſt alteram.

Nam ſi neceſſario unus alterum conſequio trahat, palam eſt ſimulatq; ille mouerit eam, hunc moturum, ſi uero non neceſſario ſed ex conſuetudine alter inſequatur, maiori ex parte mouebit. Contingitq;, ut quidam ſemel permoti magis aſſueſcant, q̄ allijs ſępius. Et iccirco, quorundam quæ ſemel uiderimus, facilius quam aliorum quæ ſæpicule, meminiſſe ſolemus.

Si enim ex neceßitate, manifeſtum eſt quod cum motus fuerit illo, hoc mouebitur, ſi autem non ex neceßitate, ſed conſuetudine, utplurimū mouebitur. Accidit aūt, quoſdam ſemel conſueuiſſe uelocius, quam alios ſæpe motos. Vnde, quædam ſemel uidentes magis meminimus, q̄ alia ſæpe.

Declarat ſuppōnē, dictum eſt enim in omni reminiſcentia unā ſimulacri impręſſionem fieri poſt alteram, nunc oſtendit alteram impreſſionem fieri poteſt alteram eſſe bifariam, aut neceſſario, aut ex aſſuefactione, ideo dicit. Si enim ex neceſſitate altera impręſſio ſit poſt alteram, manifeſtum eſt, ꝙ cum aliquis fuerit motus illo ſimulacro, ac phantaſmate, hoc altero mouebitur ad illud conſequēte, uerbi cauſa. Si aliquis eſt motus a phantaſmate hominis, neceſſario mouebitur a phantaſmate animalis, & conſequenter corporis, uſq; ad ultimum. Themiſtius autē exemplum ponit magis ad propoſitum, uerbi gr̄a incidat mihi aliquando ob oculos coriſcus cum lyra ab eo tempore ſimulacrum coriſci, & ſimulacrum lyræ impræſſum & aſſignatū in animo eſt, bono poſt tempore uideo Socratē in ſtitui lyra, & fidib⁹ canere, ita ſtatim ſit, ut lyra coriſci mihi ueniat in mētem, & coriſcus q cecinit. Deinde declarat quæ impręſſio alterā ſequat nō neceſſario, ſed ut in pluribus & dicit. Si aūt non ex neceſſitate, ſed cōſuetudine altera ſimulacri impræſſio ſequitur alteram, animus nō neceſſario, ſed ut in pluribus mouebitur. Addit tamen, ꝙ nō in omnibus alteram impręſſionem ſequi alteram eſt ęqualiter conſuetum, quoniam in quibuſdam ſemel alteram alteram ſequi eſt uelocius & magis, quam eſt alios ſępe fuiſſe motos, ſicut quædam ſæpe uidentes meminimus magis q̄ alia ſępe, utpote ſi quæ ſemel uidim⁹ maiorem impręſſionem fecerunt, ut ſi erant noua, & admirabilia. Sūpſit enim illam particulam { unde } pro ueluti. Quo uero ad uerba attinet, animaduerte, ut Themiſtius dicit, ꝙ accidit ſæpe, ut uolentes reminiſ illius uerbi lupercalia Ex conſuetudine loco eius accipere in arte reminiſcendi lupum, nam dictio lupus, a lu, incipit, ueluti lupercalia, habita ꝓ prima ſyllaba lu, ſtatim reminiſcimur uerbum lupercalia. Alij uolentes reminiſci taurominium aſſuerunt in nomen tauri. Alij uolentes reminiſci illius uerbi pleurites, qui laterum dolor dicitur, aſſueuerunt in nomen lateris, quando ergo id quod aſſueuerunt, eſt ualde ſimile, una aſſuetudo efficacior eſt, quam multæ in his, quæ non habere tātam ſimilitudinem. Et hoc dicit Ariſt. accidit autē ſemel quoſdam motos ab una impręſſione poſt alteram, uelocius & magis eſſe motos, q̄ alios fuiſſe ſępe motos ab altera poſt alterā, qm̄ primi fuerunt magis moti q̄ alij, unde hoc eſt, ueluti quędam ſemel uidentes, magis meminim⁹ q̄ alia ſæpe uidendo, qm̄ fecerunt fortiorē impręſſionem. Hinc cōcludit Themiſtius aliquos facilius recordari, quę uice ſimplici uiderint q̄ quę centies.

Cum ergo reminiſcimur, quibuſdā antegreſſis motibus mouemur, quouſq; eo moueamur poſt quē ille ſequi cōſueuit.

Cum igitur reminiſcimur, mouemur ſecundum quędam primorum motuum, quouſque utique moueamur, poſt quem ille conſueuit.

Hac ſuppoſitione ſtante, Ariſtoteles uult concludere breuibus artem reminiſcendi, quam nonnulli artem memorandi appellant. Ars autem colligitur ex modo, quo reminiſcimur, ideo dat modum. & primo concludit eum qui reminiſcitur moueri quibuſdam primis impræſſionibus uſque ad eam, ad quam ſequitur illa, cuius reminiſcentiam quæris, & dicit, Cum igitur reminiſcimur, mouemur ſecundum quendam motum de numero primorū motuū, cuius in prōptu memoriam habem⁹, quouſq; utiq; moueamur eo motu ac impręſſione, poſt quē motum ac impręſſionem ille conſueuit, hoc eſt (ut Themiſtius exponit) poſt quē, ille. i. reminiſcentia ſequi ſolet. ſ. aut ex aſſuetudine, & exercitatione, aut ex neceſſitate.

Quocirca & ex hoc nunc, aut alio quodam initio ſeriem ſequelamq; uenamur, & à ſimili, aut contrario, aut finitimo. Et ob id, recordatio fieri aſolet, motus enim quorundam ex his, ijdem ſunt, quorundam ſimul fiunt, quorūdā alter alterius partem obtinent connexiq; ſunt adeo ut reliqua pars quæ illam ſequatur exigua ſit.

Vnde & quod conſequenter eſt uenamur, meditantes ab ipſo nunc aut alio aliquo, & à ſimili, aut contrario, aut propinquo. Propter hoc, fit reminiſcentia, motus enim horum, aliorū quidem ſunt ijdem, aliorum aūt ſimul, aliorum aūt partē hn̄t, quare reliquam, paruū eſt, quod motum eſt poſt illum.

Hinc ꝯcludit reminiſcentiā induci in nobis triplici modo (ut Themiſtius exponit) aut a ſimili, aut a cōtrario, aut a ꝓpinquo, unde dicit. Vn̄ & qđ cōſequēter eſt, uenamur

reminiscendo meditantes ab ipso nunc, aut ab aliquo alio scilicet principio. & Themistius (si recte intellexi) intelligit, q̃ cum reminiscimur, mouemur ab ipso nunc, hoc est ab eo principio, quod nunc nobis occurrit, aut ab aliquo alio principio quicquid illud sit. Alij exponũt aliter, & bene dicunt, sed expositio est obscura. Aristoteles enim nihil aliud intendit, nisi quòd q reminiscitur, moueri debeat aut a principio quod est sibi nũc occurrens, aut ab aliquo alio ab ipso ficto, quod est tribus modis, aut simile, aut cõtrarium, aut propinquum, nam, ut dicit, propter hoc fit reminiscentia, quoniam motus horum, qui sese consequuntur, aliorum quidem sunt ijdem, hoc est similes, aliorum autem simul, hoc est contrarij, sed simul, aliorum autem partem habent, quia sunt propinqui in parte, ut lupus, & lupercalia, & propter hanc causam reliquum quod apprehensioni deest, & quod motum est post illud, paruum est. Si enim recordor uerbum, lu. in illa particula lupus, paruum est recordari, percalia, quod sequitur post, lu. Exempla horum ponit Themistius, & primo de reminiscentia, quæ fit a similibus, ut uerbi gratia, ut si cum socratis statua uideo, admoneat socratis. A dissimilibus, ut si cãdorem intuitus recordatus sue, nigritiam meminerim, aut ex calido occurrat frigidi memoria. Ex propinquis autem, multis modis fieri potest, satis sit dare exemplum in uno, ut cum recordamur principium ex cõsuetudine recordamur omnia quæ sequuntur, ut illius carminis principium quod est Irã pande mihi, quis recordatetur, facile recordabitur uerba, quæ sequuntur, pellidę diua superbi. Et ex memoria patris, sæpe reminiscimur filium, & ex memoria fratris, reminiscimur fratrem, & sic de multis alijs.

Ad hunc igitur modum, inuestigare solemus. Sed & interim nobis non ita inquirentibus reminisci accidit, cum recordatio motum alterum continuo excipit subsequiturq;, cæterum illa fere fit, antegressis alijs motibus quos dixi.

Quærunt igitur sic Et non quærentes autem sic reminiscuntur, cum post alterum motum ille fit, utplurimum autem alteris factis motibus quales diximus, fiebat ille.

Cum ostendit, quòd reminiscentia non fiat nisi plurib⁹ antegressis motibus, ostendit quòd aliquando fiat uno antegresso motu. Verum primus modus est, ut in plurib⁹. Secundus modus est de raro cõtingenti, unde dicit. Quærunt igitur sic qui reminiscuntur scilicet pluribus antegressis motibus, & etiam non quærentes sic antegressis pluribus motibus reminiscuntur, cum post alterum solum motum antegressum ille fit, qui est reminiscẽtia. Ergo duobus modis reminiscimur scilicet antegressis plurib⁹, & antegresso uno solo motu. Verum (ut inquit) utplurimum alteris, & pluribus factis motibus, quales diximus, motus ille fiebat, qui est reminiscentia, rarenter aũt fit reminiscentia uno solo antegresso, hęc de modo reminiscẽdi.

Nec id spectandum est, quomodo quæ remota sunt meminimus, & quomodo quæ propinqua, negligendum, quandoquidem unum eundemq; modum esse, liquido constat, dico autem eum, quo quis ea quæ in seriem digesta sunt, nulla antecedente inquisitione recordationeue recenset, consequũtur enim sese quadam consuetudinem, motus. Quoties itaq; reminisci uolet, id faciet, motus initium capere studebit, quem hic idest reminiscentia, sequitur.

Nihil autem oportet considerare quæ procul sunt, quomodo meminimus, sed non quæ prope, manifestum enim, quod idem modus aliqualiter, dico autem, quomodo dicit quod consequenter, non præinquirens, neq; reminiscens, consuetudine enim consequitur motus hic, post hunc. Et cum igitur reminisci uoluerit, hoc faciet, quæret accipere principium motus, post quem ille erit.

Remouet unam dubitationem, nam uidemus aliquos q facilius meminerunt, quæ procul sunt, utpote quæ multis annis iam elapsis fecerunt, quam quæ proximis diebus. Quærit ergo propter quid est. Respondet quòd causa est consuetudo, contingit enim motus eorũ, qui procul sunt, ex consuetudine esse magis firmatos, qui uero prope sunt, minus. Et ideo facilius meminerunt motus, qui procul, quam qui prope, quoniam illos sæpius consueuerunt recensere, qui uero prope, rarius, unde dicit. Nihil autẽ oportet considerare, & admirari quæ procul sunt, quo modo meminimus, non autem quæ prope. Cuius causam affert, & dicit. Manifestum enim quòd idem modus aliqualiter est, hoc est consuetudo, qua consueuimus illa sæpe recensere, quæ prope uero non consueuimus, & exponit quòd hoc proficiscatur a cõsuetudine, per quodam simile in motibus qui consequuntur ad primos motus ex consuetudine. Accidit enim ex consuetudine, & exercitatione diu obseruata, quòd aliqui quum dixerint primam partem orationis (ut Themistius dicit) ut dicant etiam omnes consequentes, & hoc nulla ratione coniungendo partes has ad illas, nisi exercitatione, & obseruata cõsuetudine. Eodem modo ex consuetudine recensendi quæ procul sunt, aliquando potius aliqui meminerũt uetera quam recẽtia, quoniam illa consueuerunt recensere, hæc non unde dicit. Dico autem eum modum quo quis post primum motum, ac primam partem orationis dixit totum id quod consequenter est, non perquirens, neque reminiscens a simili neq; a contrario, neque a propinquo, sed a consuetudine qua obseruauit dicere hæc omnia post illud, nam cõsuetudine hic motus, qui est reminiscentia, post illum sequitur. Signum autem affert, ex eo, quòd cum quis reminisci uoluerit motus consequentes, hoc facit, & quęret accipere principium totius motus orationis, post quem ille qui est reminiscẽtia, erit. Quare si nulla ratione mot⁹, qui consequenter sunt facilius quis recenset, primo motu, ad quem illi consequuntur, resumpto, sed sola consuetudine ac exercitatione, eodem modo uetera ex consuetudine, qua illa sæpius recensuimus, facilius & citi⁹ recordamur quam recentia. Neque enim alia causa assignari potest, ueluti neque illius ordinis recensendi alia causa assignari potest, nisi quia post primos consueuimus moueri a posterioribus.

Quamobrem, omnis reminiscentia, ex principio pulcherrime ac summa celeritate corriuatur, nam quo res inter se ordine dispositæ sunt, eum quoq; motus earundẽ obtinent.

Vnde, citissime & optime fiunt a principio reminiscentiæ, sicut enim se habent res ad inuicem, in eo quod consequenter, sic & motus.

Ex his concludit duo præcepta pulchra in reminiscendi arte. Quorum primum est, cum quis ex arte uult reminisci incipiat a principio, & procedat eo rerum ac gestorum ordine, quo facta sunt, & ut ita dicam, ab ouo. Facile enim gesta recensemus, cum eo ordine in oratione collocantur, quo factę sunt. Causa autem, quoniam sicut se habent res gestæ ad inuicem, ita se habent & in mouendo animam, & dicit. Vnde citissime & optime hoc est summa celeritate, & pulcherrime fiunt a principio reminiscentię, hoc est, cum eo ordine incipiat quis recẽsere, quo res sunt, nam (ut inq̃t) sicut se habẽt res ad inuicem in eo qđ cõsequẽter, sic et motus se habebũt in aĩa nostra. Hoc est primum præceptũ, & quidem pulcherrimum.

Et ea item facile memoria continentur, quæ quodam ordine constant, ut Mathematica, at quæ praue disposita sunt, ægre custodiuntur.

Et sunt facile reminiscibilia, quæcũq; ordinationem habent aliquam, sicut Mathemata, quæ aũt praue, & grauiter.

Hic ponit secundum, ut ordo seruetur in rebus, quarum

rum reminiſcentiam quærimus. Cuius ſignum eſt, quoniam quæ de ſe ordinata ſunt, facilius memoriæ mandantur, ut mathematica, in quibus ex primo ſequitur ſecundum, & ex ſecundo tertium, & ſic deinceps, unde dicit. Et ſunt facile reminiſcibilia, quæcũque ordinationem habent aliquam, ſicut mathematica, quæ autem praue ordinata ſunt, & grauiter reminiſcibilia ſunt, ut ſententiæ Hippocraticę. Hinc expoſitor colligit ad reminiſcendi artem quatuor præcepta eſſe obſeruanda. Primum quidem eſt ordinis conſtitutio, qui aut ut res ſunt, aut fieri poteſt ſequetur. Secundum uero, eſt diligens uīēctio, nã ex diligenti attentione maior ſit motus, ac impræſſio firmior. Tertium eſt frequens meditatio in ordine, qui enim frequenter, & ſæpe conſueuit poſt primum recenſere ſecũdum, & ſic deinceps ad finẽ aſq; hic facilı᷒ recordabitur. Quartum eſt, ſi nõ poteſt, quæ poſterius ſunt, reminiſci, incipiat ab ouo a quo conſueuit recenſere.

Præcepta reminiſcẽdi.

Atque hoc intereſt inter reminiſci et iterum diſcere, q. qui reminiſcitur ab ipſo ſe moueri quodãmodo poteſt, ad id quod poſt principium eſt, at eam per ſe non poteſt, ſed alterius ceu præceptoris auxilium deſiderat, non amplius meminiſſe uidetur.

Et in hoc reminiſci differt ab iteram addiſcere, quia poterit quodã modo per ſeipſam moueri in id quod eſt poſt principiũ, cum uero non, ſed per alium, non adhuc meminit.

His declaratis, redit ad differentiam, quam accepit ſuperius iner iterũ diſcere, & reminiſci. Et declarat ſecũdum Themiſtium differentiam quæ eſt inter reminiſci, & iterũ diſcere, & inter diſciplinam, & reminiſcentiam. Eſt autem differentia hæc ſecũdum Themiſtium q᷑ is qui reminiſcitur mouetur & a ſeipſo, & a principio quodam incolumi, & intus manente, ex quo ueſtigat iuncta principio (ut dictum eſt) at cum quis non poteſt ex principio intı᷒ manẽte, quę illi principio iuncta ſunt, ueſtigare, ſed a præceptore, docenteq; mouetur illo principio mediante. Hic iterum diſcit, unde dicit. Et in hoc reminiſci differt ab iterum addiſcere, quia is reminiſcitur qui poterit per ſeipſum moueri ab eo principio quod intı᷒ manet, in id, quod eſt poſt principium. ſ. in reminiſcentiã. Cũ uero mediante illo principio non poterit per ſe moueri ad illud quod ſequitur poſt principium, ſed per alium aut præceptorem, aut librũ, non adhuc meminit, nec dicitur amplius reminiſci, ſed iterũ diſcere. Quo uero ad uerba attinet, hoc dicitur iterum diſcere, quoniam mediante illo principio intus manente recuperat a præceptore, quod oblitus eſt diſcere uero diceretur, ſi nullo prius habito principio, nec ſi alias id ſciuiſſet, id nouo principio a præceptore acciperet.

Sæpe uero iam quidem reminiſci non poteſt, quærendo tamẽ poteſt, ac inuenit. Quod homini contingere ſolet, dum tantiſper uaria mouet, quoad in motionem eam inciderit poſt quam res ſequatur.

Sæpe autem iam quidem non poteſt reminiſci, quærens autem poteſt, & inuenit. Hoc autem fit, multa mouenti quouſque moueat huiuſmodi motu quem conſequitur res.

Quidam uolunt, quòd Ariſtoteles hic ponat differentiam inter reminiſci, & inuenire. Nam reminiſci eſt aliquid reſcire, quod ad iuſſum occurrit (ut Themiſtius inquit) Inuenire uero eſt reſcire aliquid, quod non ad iuſſum occurrit. Sed uerſando & ſatagendo ſolet inueniri. Etenim multo motu ac diſcurſu multo contingit quoad dum perueniatur ad eam motionem, poſt quam id ſequitur, quod requirebatur. Dicit, ſæpe autem iam quidem non poteſt aliqs reminiſci ſcilicet ad iuſſum, ac uoluntatem. Quętenus autẽ poteſt reminiſci, & inuenit, ergo reminiſci eſt ad uoluntatem & ad iuſſum, inuenire autem eſt cum inquiſitione, & multo diſcurſu: Et exponit quomodo ſit inuẽtio, & dicit. Hoc autem fit ei qui multa mouet, ac diſcurrit, quouſque obiter moueat ac diſcurrat huiuſmodi motu, quem conſequitur res, quæ eſt quæſita. Cuius exemplum ponit Themiſtius, nam quemadmodum multæ guttæ quæ præceſſerunt, non cauant lapidem, ſed diſponunt & mollificãt, ultima uero cauat, ita cor in ipſa inuentione multos motı᷒ patitur antequam id quod quærit, teneatur ſed ultimus motus ipſe præſentat rem, quam conſequi memoria uolebamus. Melius autem fortaſſe exponi poteſt textus, q᷑ Ariſtoteles uoluerit declarare, qualiter non ſemper reminiſcẽtia ſit facilis pro arbitrio ac iuſſu, ſed interdum cum difficultate, utputa cum animus multis motibus mouetur donec ille occurrat, ad quem reminiſcentia ſequitur, & hoc pacto. ut arbitror intellexit Themi. & uerba hinc conſonant, ut legenti, patet.

Eſt enim meminiſſe, mouentem quandam facultatem intus poſſidere, ſed tamen eiuſmodi, ut animus ex ſeipſo, & motibus quos habet moueri queat, uti dictum eſt.

Meminiſſe enim eſt, ineſſe potentiam mouentem, hoc autem, ita ut ex ipſa, & quibus habet motibus, moueatur, ſicut dictum eſt.

Ex his (ut Themiſti᷒ innuit) Ariſtoteles deducit quaſi cauſalem ipſius reminiſci definitionem. Nam legit, uerbũ, enim, pro igitur, hoc pacto. Meminiſſe igitur eſt in eſſe nobis potentiam mouentem, hoc eſt reminiſci eſt habere potentiam, ac facultatem inſitam, hoc autem ita, ut ex ipſa facultate inſita, & motibus, quos quis habet, moueatur eo ordine, ac modo, ut dictum eſt. Accepit enim meminiſſe pro reminiſci, ut Themiſtius expoſuit. Cauſalis ergo definitio ipſius reminiſci eſt habere inſitam potẽtiam, ex qua cum motibus & impræſſionibus ſeruatis unuſquiſq; moueatur ad ultimum motum, qui quęrebatur. Vbi patet ad reminiſcentiam duo præcipue eſſe neceſſaria, primum eſt facultas, ac potentia nobis inſita, qua moueri apti ſum᷒ pluribus motibus. & impræſſionibus alia poſt aliam modo quo dictum eſt. Alterum eſt, motus ipſi, ac reliquiæ illæ, quæ in animo relictæ ſunt poſt obliuionem, quæ excitãt ad inſtaurandum atq; recuperandũ id quod perierit, & p ueſtigationem quærimus. Quid uero hæc facultas ſit, Themiſtius uelle uidetur eſſe mentem & intellectum, nec ab ratione, quoniam nulla facultas uidetur diſcurrere niſi intellectus, accedit quòd reminiſcentia brutis nõ ineſt, quibus ineſt ſenſus phãtaſticus. Verũ de re hac poſtea.

De facultate q̃ reminiſcit.

Ac principium quidem, ſummi debet. Quocirca, nonnũquã uidetur ex locorum diſpoſitione reminiſci.

Oportet autem, acceptum eſſe principium. Quapropter, à locis uidentur reminiſci aliquando.

His, quæ dixit de reminiſcentia, & de modo reminiſcendi, ſuppoſuit in opere reminiſcentiæ eſſe ſupponendũ quoddam principium, ex quo conſequenter deuenitur ad ultimam animi motionem, poſtquam ſequitur reminiſcentia, iſtud ſuppoſuit, & ratione efficaci non probauit. Ideo redit ad probandum hanc ſuppoſitionem ſcilicet quòd in omni reminiſcentia oportet ſupponere quoddam principium, quod in memoria remanſit, e quo reminiſcẽtia ſit. Dictum eſt autem duplex principium inſitum, & eſt facultas, & non loquitur de hoc, & reliquiæ quæ remanſerunt in animo, quæ ualent ad inſtaurandum ac recuperandum, quod perĳt. Et de hoc principio loquitur. Hoc probat, quoniam homines a locis aliquando uidentur reminiſci, quod non eſt, niſi quatenus locus uidetur quoddam principium eſſe reminiſcentiæ. Ergo niſi ſupponatur quoddam principium reminiſcentiæ, uidetur fieri non poſſe. Quo uero ad uerba attinet. Themiſtius per loca intelligit ſedes argumentorum, de quibus in topicis & in rhetoricis dictum eſt. utpote uel a ſimilibus, uel a contrarĳs, uel a propinquis. Ab his enim homines reminiſci uidentur. Amplius intelligit per loca, quæ corporalia ſunt, & certa ſede diſpoſita collocutaque interuallis, ut docet

M. Tullius in rhetoricis. Ait enim ad facile memorādum oportere constituere quędam corporalia loca debere ordinata, in phantasmata eorū quæ memoria tenere uolumus quodam ordine distribuantur. Per hęc enim nonnunquā homines facile reminiscuntur, quoniam sunt ueluti principia reminiscentiæ. Et dixit { aliquando, } quoniā nō semper sufficiunt loca pro reminiscentia, nisi in illis phantasmata disponantur modo, quo docent artifices memorandi. Patet igitur in omni reminiscentia esse principiū quoddam supponendū, quod debet esse tale (ut inquit Themistius) cui celerrime ad reminiscentiam loca rñdeant.

Causa autem est, q̄ cito ex alio in aliud ueniat, ut ex lacte in candorem, ex candore in aerem, ex aere in humorem, ex humore in autumni memoriā: nam hanc partē anni satagit inuenire.

Causa autem est, quia uelociter ab alio in aliud ueniūt, ut à lacte in album, ab albo autem in aerem, & ab hoc in humidum, à quo meminit autumni, hoc quærens tempus.

Cum probauit per signum, q̄ in reminiscentia supponi debet principium. Nunc assignat causam, & dicit. Cā autem est, quia uelociter ac facile per mentis quandam euagationem de uno ueniunt in aliud, aut ratione similitudinis, aut contrarietatis, aut propinquitatis. Exemplū affert, quo modo facile homines ueniant ex uno in aliud ratione propinquitatis, & dicit, ut a lacte deuenimus in albū, propter albedinem lactis. Ab albo autem deuenim⁹ in aerem propter claritatem aeris, quæ albedinem efficit, & ab hoc scilicet aere deuenimus in humidum, quoniam aer est humidus, a quo humido meminit homo autumni ratione cōtrarietatis, quia scilicet autumnus siccus est, hoc quęrens tempus.

Videtur autem uniuersaliter in omni genere quod medium est, uicem principij obtinere. Nam si non prius, saltem cum ad id quod in meditullio est peruenerit, res uestigata succurret, aut nūquā præterea, nec aliunde.

Videtur autem uniuersale principium, et medium omnium. Si enim non prius, cum in hoc uenerit reminiscetur, aut non adhuc neq; aliunde.

Quale principium illud esse debeat, exponit, & dicit q̄ illud reminiscendi principium debet esse uniuersale, nā sic uidetur medium, & principium omnium eorum, quę consequuntur. Et causam reddit, quoniam si non prius reminiscimur subaudi alicuius posteriorum per aliqua alia posteriora principia, quæ ad illud uniuersale sequuntur, cū quis uenerit in hoc uniuersale principium omnium, reminiscet eius, cuius quærit reminiscentiam. Aut subaudi, si ad illud uenerit, non adhuc reminiscitur, non aliūde poterit subaudi reminisci. Quo uero ad uerba attinet, per uniuersale nō illud quod de pluribus prædicatur, intelligit, sed id, a quo consueuit ad diuersa moueri, ueluti si post lac aliquis consueuit moueri ad album, & ad dulce, & ab albo in aerem, & alia ut dictum est. & a dulci ad calidū digerens, et hinc ad ignem, & ad alia plura cogitata, unde lac erit quasi uniuersale principium & medium reminiscendi.

Verbi gratia, ascribantur literæ septē A C D E F G H, per quas mentis cogitatio itura sit. Si enim non continuo ubi uentum est ad E, meminit, simulatq; ad H appulerit, meminisse dicetur, nam ab E, in utrāq; partem, & in D & in F discurrere potest. Quod si ex his nullam disquirat, in C profecta meminerit, si D aut C uestiget, quemadmodum in G profecta meminerit, si G aut F perquirat. Sin minus, in A, & ita ordine perpetuo.

Vt si quis intellexerit, in quibus A B C D E F G H. Si enim non in E reminiscitur, in D meminit, hinc enim, ad ambo motū esse contingit, & in D & in F. Si uero non per horum aliquod quærit, in C ueniens reminiscetur, si per D aut C inquirit, quemadmodum in G ueniens reminiscetur, si per G aut F inquirit. Si autem non, in A. & sic semper.

Exemplum ponit in elementis, & constituit sm̄ Themistium literas octo, A B C D E F G H. Harum symbola sunt, Athenæ licium, ædes Platonis, calendæ, conuiuiū Socratis, uapulasse a socrate fidicula. Vel loco horum accipe octo symbola, uidelicet, Scyllam, Cæsarem, Augustum, Tyberium, Neronem, Titum, Vespasianum, Antoniū. Fuit enim Scylla quasi uniuersale principium tyrannorū Romanorum. Fuit Cæsar secundum uniuersale principium, et sic deinde. Quo autem ad literas attinet, animaduerte, q̄ literas ordinauit Aristoteles in græco codice sm̄ ordinē alphabeti græci, nō intendens q̄ eo ordine reminiscentia fieri debeat, quo literę in alphabeto sunt ordinatę. Tunc dicit, hoc pacto supponendo q̄ aliquis uelit reminisci ipsius H, & discurrat per omnia priora ad H, tūc dicit. Si enim cum ille peruenit in E non reminiscitur ipsius H, cum deuenit in D, Meminit, hoc est reminiscetur ipsius H, nam ex ipso E potest ad ambo esse motus. s. in D & in F, & cum in D ueniet, & reminiscitur ipsius H: non ulterius quærat. Si uero non per horum aliquid quærit H, sed per D aut C, in C ueniens, reminiscetur ipsius H, si per D aut C inquirit H. Quod si per hæc non reminiscitur ipsius H, si per G aut F inquirit H reminiscetur, cum ueniet in G ipsius H, si autem nec per G reminiscitur ipsi⁹ H, in A cum deueniet, reminiscetur, & sic semper in aliis similibus agendum est, sicut enim de uno exemplo est, ita in aliis plurimis dici potest. Animaduerte q̄ in codicib⁹ græcis literę nō sic scribuntur, & ut scribuntur non est textus apud me intelligibilis, nec inuenio, quæ Themistius dicit, conuenire uerbis græcis eorum librorum, quos ego uidi, ideo ego sic exposui ut melius & facilius, quæ ipse dicit, intelligantur. Fateor tamen locum esse difficilem.

Cur autem ab eodem principio interim meminisse, queat, interim non queat, causa est, quod ex eodem principio in multas parteis ire contingat, ueluti ex E, in F, aut in D. Si igitur non per uetera simulacra discurrat, ad id rapi solet quod sibi familiarius propter consuetudinem reddidit, iam enim consuetudo ipsa, in quandam naturam commigrauit.

Eius autem quod est ab eodem aliquādo quidem meminisse, aliquando autem non, causa est, quia contingit ad plura motum esse ab eodē principio, ut ab ipso E, in F: aut in D. Si igitur non per antiquum mouetur, ad consuetius mouetur, tāquā enim natura, iam consuetudo est.

Soluit problema propter quid est quod aliquando aliquis ab eodem principio reminiscitur, aliquando autem non reminiscitur. Respondet, & dicit. Eius autem, q̄ est ab eodem principio, aliquando quidem meminisse, aliquando autem non; causa est, quia de consuetudine est eum esse motum ad plura ab eodem principio, uerbi causa, ut ab ipso E in F, & in D. Ideo concludit. Si igitur aliquis mouetur per antiquum phantasma, per quod solet moueri post principium, ipse motus antiquo phantasmate, ad consuetius mouetur. Est enim consuetudo tanquam altera natura, quare subaudiendum. Si aliquis indifferenter consuetus est moueri ab uno principio ad plura, hac ratione fit. q̄ sæpe habito principio, non reminiscitur posterioris, quoniam de consuetudine non magis consueuit moueri ad illud quam ad aliud. Quando uero de consuetudine esset consuetus magis ad unum quam ad aliud moueri, tunc post habitum principium facile reminiscitur ei⁹, ad quod consueuit post principium deuenire. Quo uero ad uerba attinet, aliqui textus habent. { Si igitur non per antiquum } & cum difficultate intelligitur, non tamen legi in græco. Sed si uideretur posse stare, legatur pro arbitrio.

Quapropter quæ frequenter cogitamus, cito reminiscimur,

nam.

tiam ut natura unum alterum sequitur, ita & operatione, quin immo frequens multusq; usus, naturam facit.

Vnde quæ sæpe intelligimus, cito reminiscimur, sicut enim natura hoc post hoc est, sic & operatione, ipsum sæpe autem, naturam facit.

Ex his concludit quæ est causa uelocis reminiscentiæ aliquando, & dicit. Vnde quæ sæpe intelligimus, cito reminiscimur, sæpe dico alterum post alterum, qui enim cõsueuit alterum post alterum reminisci, hic habito principio, facile habere potest totam reminiscẽtiam. Causam affert, quoniam sicut natura res ita sunt, ut hoc si post hoc, sic & operatione & motu animæ, ut enim post ignem natura feruor sequitur, post solem splendor, ita quædam consuetudine se sequuntur. Dat causam, quoniam ipsum sæpe uidetur naturam facere, & propterea uerbum autem, cum dicitur ipsam autem sæpe. Hic causam reddit.

Quoniam autem sicut in naturalibus errata quædam naturæ & fortuita euenire solent, adhuc magis in consuetis, quibus natura non perinde inest, peccata quædam intercidunt, hinc sane fit ut nonnũquam animus huc illuc impellatur, præsertim cũ à certo quodã initio auspicatus, quouis alio deuius fertur. Propterea cõtingere solet, ut cum alicuius nominis meminisse uolumus, in alterum consimile, non in illud, quasi solœcismum committens incidamus. Ad hunc igitur modum, reminisci accidit.

Quoniam autem sicut fiunt in iis quæ sunt natura, & extra naturam & à fortuna, adhuc magis in iis quæ per consuetudinem sunt, quibus natura non similiter inest, quare mouetur aliquando & illuc & aliter, præsertim & cum retrahitur illinc istuc aliquo. Et propter hoc cum opus est nomen reminisci, assimile quidem, non autem illud, solœcizamus. Reminisci igitur, hoc accidit modo.

Secundum Themistium Aristo. uult assignare cãm ex dictis, cur in reminiscentia nõnũquã error accidat, & cur qui reminiscitur, aliquando quodãmodo faciat, solœcismum, & dicit. Quoniam autem, sicut fiunt in iis, quæ natura sunt, & monstra, quæ preter naturam sunt, & a fortuna nõnũquam quædam proficiscũtur. Adhuc magis peccata fiunt in iis, quæ per cõsuetudinem sunt. Dico magis, quoniam his natura non similiter est, consueta enim min⁹ naturalia sunt, q̃ quæ a natura sunt. Ideo si errores in natura accidunt, & magis in consuetudine accidere uidẽtur. Ideo concludit quare animus aliquãdo mouetur & illuc & aliter, præsertim cũ retrahitur illinc, quo consueuit moueri, & mouetur istuc aliquo alio motu, quo non consueuit moueri. Deinde assignat causam solœcismi in ipsa reminiscentia, & dicit. Et propter hoc, cum opus est nomen reminisci, utputa iliacus, assimile quidem, nõ autem illud, solœciçamus, uidelicet reminiscentea ilium, etiam si quis leophanem reminisci quærit, si leosthenem reminiscatur, solœciçat in reminiscentia. Tunc epilogat, & dicit. Reminisci igitur, hoc accidit modo.

Sed enim notitia temporis, siue illud certum constitutumque habeatur, siue incertum & infinitum, quãmaxime necessaria existit.

Maxime autem oportet cognoscere tempus, aut mensura, aut infinite.

Cum egit de ipso reminisci ex parte rerum, quas reminiscimur, & de modo reminiscendi ex parte illarum, hic agit de modo reminiscendi ex parte temporis, sine quo nec memoria, nec reminiscẽtia fieri potest. Et proponit primo quod intendit, & dicit. Maxime autem ad reminiscendũ oportet cognoscere tempus, aut mensura, hoc est determinate, aut infinite, hoc est indeterminate. Dicit Themistius, in omni memoria ac reminiscentia commune est adhiberi tempus aut certum aut incertum. Certum quidem ut heri, aut superiorem mẽsem. Incertum uero, ut si quod quis reminiscitur aut meminit, diu sit, quod audierit, aut nouerit. Nam (ut Themistius dicit) nisi concedatur sciẽtiam temporis ad memoriam ac reminiscentiam pertinere, necesse est, ut hoc, quod modo meminisse, aut reminisci dicimur, nec meminisse nec reminisci esse uideatur, sed cognoscere nunc primum, aut discere. Oportet ergo, ut qui meminit, et q̃ reminiscit, id q͛ meminit, aut reminiscitur, cognoscat se in præterito, aut didicisse, aut uidisse, aut audisse, quę sine cognitione temporis fieri non possunt, aut determinati, aut indeterminati. Diximus enim superius, q̃ actus memorię ac reminiscentiæ supra tres res quasi tria obiecta per se cadit, supra rem alias appręhensam, supra actum, quo illa res alias appræhensa fuit, & supra tempus determinatũ uel indeterminatum, in quo appręhensio illa fuit. Nisi enĩ hęc tria quis apprehenderit, nec reminisci, nec meminisse dici põt. Aristo. proponit hoc, deinde exponit modũ reminiscendi ex parte temporis.

Est autem aliquid, quo, de pluri minoriq; tempore iudicamus, consentaneumq; est, ut quippiã in nobis sit, quod sicut magnitudines, ita & tempus internoscat.

Est autem aliquid, quo indicat maius & minus, rationabile autem, sicut & magnitudines.

Quia accepit nec reminisci nec meminisse posse aliquẽ, nisi tempus cognoscat. Ea ponit nunc esse aliquid in nobis, quo, & tempus cognoscimus, & dicit. Est autem aliquid, quo anima cognoscit tempus maius, & minus, quẽadmodum aliquid est, quo cognoscit corpora, & magnitudines. Quæ autem sit ista uirtus, qua aĩa cognoscit tempus, sicut & magnitudines, Themisti⁹ uult q̃ sit sensus cõmunis, qui residet in corde, ut in proprio subiecto. Per sensum enim communem nos tempus, & magnitudines, & figuras, & motus cognoscimus. Vtrum uero per propriã speciem temporis, uel per propriam intentionem, uel spectrum, quęstio animastica est. Aristo. enim omniũ quę cognoscimus, in hoc libro uoluit esse phantasmata unicuiq; propria, & hoc supponat pro intellectu eorũ, quę ipse dicit. Vtrum uero ita sit, in libris de aĩa perquiratur.

Porro magnitudines amplissimas, et quæ à nobis procul absunt, intelligere solet, non q̃ intelligentia ipsa (græci dianoean uocant) procedat foras atq; ad eas sese applicet, quemadmodũ quidam de uisu dixerunt (nam etiam si non sint, ex æquo tamen intelliget) sed per motum qui proportione quadam illis respondeat, habet enim in se, motus effigiesq; rebus quas intelligit persimiles.

Intelligit autem magnas & procul, non extendendo illuc intelligentiam, sicut uisum dicunt quidam (etenim cum non sint, similiter intelliget) sed proportionali motu, sunt enim in ipsa, similes figuræ & motus.

Quia dixit in nobis esse uirtutem, qua tempus cognoscimus, quã sensum communem esse dicit Themi. & manifestum est, q̃ intellect⁹ intelligit magnitudines magnas, & paruas, prope & procul mediante sensu cõmuni, dicit nunc quõ mediante sensu cõi intellectus hęc intelligat, & dicit. Intelligit autẽ anima magnitudines magnas subaudi & paruas, & procul, subaudi & prope, non extendẽdo illuc, hoc est usq; ad magnitudines intelligentiam, hoc est sensum cõmunem. Sumpsit enim dianoeam pro sensu cõmuni. Nam actio intellectus, cum imaginatione, quę est communis sensus, coniuncta (ut Themistius inquit) dianoea dicitur a gręcis. Non enim anima intelligit magnitudines prope, aut procul per extramissionem, sicut Platonici, & perspectiui dicunt quidam, uidere extramittendo radios uisuales ad uisibilia. Cui⁹ causam interponit, quoniã cum magnitudines maiores nõ sint, intellectus illas intelligit mediante sensu communi & imaginatione, & tamen ad illas non extramittitur radius sensualis. Intelligimus

enim magnitudinem maiorem quam sit magnitudo mundi, quæ non est, non ergo consonum est animam intelligere illam extendendo sensum communem ad illam, sed anima intelligit proportionali motu, hoc est per impressionem, quæ proportione quadam illis respondet. Sunt enim in ipsa anima omnium rerum, qua cognoscit aut sentit, similes figuræ, siue species, & similes motus ipsis reb⁹, quas cognoscit, aut sentit. Quo uero ad uerba attinet, Aristo. ubiq; omnium, quæ anima cognoscit, siue sensu, siue intellectu ponit simulacra, quæ nunc species, nunc phantasmata, nunc figuras, nunc motus appellat. Dicuntur enim motus quo per ipsas anima ad cognoscendum mouetur dicũtur autem similitudines, quo proportione quadam respondēt rebus, quas cognoscit, de his superius satis. Ex his patet, ꝙ anima cognoscit magnitudines magnas, & paruas, procul, & prope, & tempus, & omnia propriis figuris, ac motibus, qui proportione similes sunt ipsis rebus apprehēsis. & sic magnam magnitudinem apprehendit proprio motu ac similitudine, quæ illam repræsentat sicut est, paruam quoq; propria specie ac figura & motu, qui illa repræsentat sicut est. Magnitudinem distantem procul apprehēdit motu proprio qui illā repræsentat sicut est, et sicut distat, & sic de omnibus, quæ aīa cognoscit. Quæ uidētur fortasse miratu digna, cum iuniores non omnium ponant species, nisi per se sensibilium. Auer. autem in intellectu species non ponit. At Aristo. hic uult unicuiq; rei, quæ apprehenditur, in anima respōdere motum proprium, qui illam repræsentat, sicut est, ac sicut intelligitur, aut sentitur, & sic omnium ponit proprios motus, ac impræssiones, de quibus pulchrum esset uidere, uerum de his hactenus, fortasse postea, uel in libro de sensu.

De spēbus intelligibilibus & cognoscibilibus.

Quo igitur differat, cum maiores intelligit? An quod & minores intelligat? quæcũque enim ambiuntur interioraq; sunt, minora sunt, & eis, quæ continent & extima sunt, proportione quadam respondent.

Quo igitur differet, cum maiores intelligit? An quia illas intelligit quæ minores? omnia enim quæ intra, minora, & proportionaliter & quæ extra.

Sed circa hæc, quæ dicta sunt, mouet quæstionem. nam si anima intelligit maiores magnitudines & minores per species & motus, qui sunt in anima, cũ illæ species sint minores, immo fortasse indiuisibiles, omnia intelligeret per æqualia, & sic non uidetur differre quo maiores, & quo minores intelligit, unde dicit. Si igitur oīa intelligit aīa per simulacra, & motus, cum illi sint minores rebus, quas intelligit, immo indiuisibiles, quo igitur differt anima cum magnitudines maiores intelligit, & subaudi, quo intelligit minores? quasi dicat, uidetur ꝙ per nihil, cum species in anima omnes sint rebus minores, & æquales. Respondet & cōcedit ꝙ anima omnia intelligit per species, quæ sunt minores rebus, immo omnes æquales, uerum differũt, quo proportione ad res differunt, unde dicit. An quia illas. s. maiores intelligit subaudi per figuras, quæ minores sunt rebus, quas intelligit. Et etiam magnitudines minores intelligit per figuras, quæ minores sunt rebus. Et causa est, quoniam omnia quæ sunt intra animam minora sunt rebus, quæ sunt extra animam, immo oēs figuræ sunt æquales, quæ in anima sunt. Verum differēter illas intelligit, quia figuræ quæ in aīa sunt proportionabiliter sunt & his, quæ sunt extra. Videmus enim figurā Cæsaris in metallo æqualem esse figuræ Traiani in metallo, utraq; enim in æquali metallo descriptæ sunt, tamen diuersa repræsentant, quoniam diuersa proportione respondent suis repræsentatis. Sic licet omnes figuræ, quæ in anima sunt sint minores rebus, quarum sunt (quia sunt in subiecto minimo. & indiuisibili) quia tamen proportione respondent rebus, quarum sunt, ideo anima differenter maiores & minores magnitudines intelligit.

Atq; fortasse qualis proportio inter simulacra ipsa, sed adiuncto tempore, capi potest, talis et in ipsis quoq; interuallis distantijsq; reperiatur.

Est autem forte sicut & speciebus proportionale accipere, sed in ipso, sic & distantijs.

Obiter ostendit, ꝙ qualis modus notionibus & rebus accommodatur, consimili proportione distantijs, quæ in tempore peragrantur, accommodādus est, unde dicit. Est autem forte sicut & speciebus, quæ in anima sunt, proportionale accipere, sed in ipso tempore, sic & in distantijs, quasi dicat, sic quoq; in distantijs, quæ peragrātur tempore, ut enim in anima notiōes rebus proportione respōdēt, sic distantiæ quæ in tempore peragrantur, proportione inuicē respondent, quoniam minor respondet maiori.

Nam qui lineas A B & B E confecit, lineas A C & C D cōfecisse uidetur, quando hæ, cum illis proportionis nexu iunctæ sunt. Sed cur potius lineas A C & C D, quā lineas A F & F G? An sicut refertur linea AC ad A B: ita linea K H ad lineā K M? Qui ergo lineam K M transegit, simul lineam K H transegerit oportet. Si uero intellexisse uelit lineas A F & F G, lineas quidem A B & B E similiter intelligit, at è regione lineæ K M, lineam K L. nam hæc ad illam ita sese habet, ut lineam F A ad lineam B A se habere uidemus.

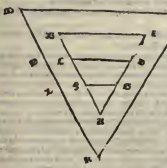
Sicut igitur, si secundum A B, B E, mouetur, facit A C, C D proportionale enim est: A C & C D. Quid ergo magis C D, quam F G facit? An sicut A C ad A B se habet, sic K H ad K M se habet? Secũdum has igitur, simul mouetur. Si uero A F, F G, uelit intelligere, eam quidem quæ A B, B E, similiter intelliget, sed pro K M, K L intelliget, hæ enim se habent, sicut F A ad B A.

Per exemplum ostendit ꝙ cum peragratur minor distātia in aliquo tempore peragratur proportionabiliter maior in eodem tpe. Ad cuius euidentiam describantur duo triāguli, & minor intra maiorem, designatis per līas, ut uides per descriptionem. Tũc patet, ꝙ qui peragrat latus minoris scilicet A B eodem tpe peragrat latus maioris. s. K M. & qui peragrat latus B E, eodem tempore peragrat minus, uidelicet, C D, & qui peragrat A C latus min⁹, peragrat K H latus maioris triāguli & tota causa est, nō quia distantiæ sint equales, sed quia proportionales, ut patet sexto Euclidis. Aristo. tñ hæc obscure protulit, quæ reuera in se clara sunt, unde dicit Sicut igitur si sm A B latus, aliquis mouetur, & idem uel alius moueat̄ sm B E, ille qui mouetur ab A in B facit A C, & qui mouetur ab ipso B in E facit C D, quoniam per sextum Euclidis ac linea, & C D proportionales sunt. Textus est suspensiuus usq; ibi { Scd͞m has igitur. } Est enim supplendum ut uidebitur, ꝙ sic, qui peragrat A C proportionabiliter eodē tpe peragrat distātiam K H uerum antequam terminet suspensionem, cōtra exemplum positum ab ipso dubitat, & dicit. Quid ergo magis C D facit ille, qui peragrat B E, quā F G, qui enim peragrat B E, eodem tempore peragrat C D, & F G. quæris ergo cur in exemplo, potius unum quam alterum peragratum esse accepimus Respōdet & dicit, hoc esse factũ, ut accipiamus correspondentiam in latere maiori trianguli continentis, unde dicit. An sicut A C ad A B se habet, sic K H ad K M se habet, & propterea accepimus in peragratione ex B in E, C D peragratũ esse quā F G. quoniā A C correspondet ipsi K H, tunc terminat suspensionem, & dicit. Secundum has igitur simul mouetur, qui enim peragrat A C, eodem tempore proportionabiliter peragrat K H, quoniam proportione sibijnuicem correspōdent Dicit tamen ꝙ si quis uelit intelligere eũ qui peragrauit A B peragrasse A F, & eũ qui peragrauit B E, peragrasse F G, intelligat ut dictum est, ꝙ A F peragrat, cum peragrat A B, & F G, cum peragrat B E, & tunc pro K M peragrato sumat esse peragratum K L, nam hæc se habent inter se

sicut

sicut F A ad B A, & sic poterimus dicere, q qui peragrat A F, eodem tēpore, peragrat K L. Patet ergo q sicut notiones rebus accommodātur non æqualitate, sed proportione, sic distātiæ quę eodē tempore peragrātur, maiores & minores proportione respondent sibi inuicem.

Descriptio triangulorum.

Quando igitur negocium, & tempus simul animum inuadunt excitantq;, tum meminisse solet.

Cum igitur simul rei fit motus & temporis, tunc memoria agit.

Nunc ex dictis concludit modum reminiscendi ex parte temporis, & dicit. Cum igitur mot9 rei, hoc est impressio rei, simul fit cum impressione temporis, tunc memoria agit, hoc est tunc memoria est in actu, & perfecta, et uera. Simili ratione intelligendum est de reminiscētia, qui enim reminiscitur, rem & tēpus reminisci oportet, unde (ut Themistius inquit) qui recordantur aut reminiscuntur, ad eorum intelligentiam, quæ recordantur atq; reminiscuntur, suū tempus adiungere solent.

Quod si se coniungere utrūq; putet, non tamen coniungat, se meminisse autumat, nihil enim obstat, quin fallatur aliquis, & se meminisse cum non meminit, putet.

Si autem putet, non faciens, putat meminisse, nihil enim prohibet falli aliquem, & sibi uideri meminisse, cum nō meminit.

Postquam Aristo declarauit, ad memoriam & ad reminiscentiam esse tempus necessarium, hic ostēdit, quot modis fallantur, qui meminerunt, & reminiscuntur. Primus ergo modus est, quando alicui occurrit mot9 temporis, et non motus rei, possibile enim est alicui occurrere tempus præteritum, & non rem, sed loco illius alia res occurrit, ut loco Socratis occurrat imago Socratis. Iste eni erat i imagine rei, non autem in tempore, unde dicit. Si autē putet, subaudi reminisci rem, non faciens, sed tempus reminiscitur & loco rei aliam rem, hic putat meminisse, nihil enim prohibet falli aliquem, ut si fallatur in re, & nō in tempore, & sibi uideri meminisse, cum non meminit.

Quanquam fieri non potest, ut qui meminit, se meminisse nō aduertat sed id cum lateat, nam meminisse, idipsum est. At si negocium absq; tempore, aut contra tempus absq; negocio, iacentem animum extimularit, haudquaquam meminit.

Agentem autem memoria, non putare sed latere dum meminit, non est, hoc enim erat ipsum meminisse. Sed si is qui rei, fiat sine eo qui tēporis, aut hic sine illo, non meminit.

Secundo aliquis decipitur, ut cum rem reminiscitur, nō autem tempus, hic enim reminiscitur, sed non putat reminisci, quoniam rem meminit, tempus non meminit, unde dicit. Agentem autem memoria, hoc reminisci rem, nō putare autem se rem reminisci, sed latere dum meminit, non est reperibile, non enim fieri potest, ut aliquis rem meminit, et tempus non, & dicatur meminisse, licet enim reuera meminit, non tamen dicitur meminisse, nisi tempus meminerit. Propterea dicit, sed si is motus qui rei est fiat sine eo motu, qui temporis est, aut qui temporis sine illo qui rei est, hic non meminit. Dicit Themistius, q morbo aut motione accidit, ut aliquis non meminisse se animaduertat, qui rem meminit. Quod quidē morbo hoc fieri possit, nemo est, qui dubitat. Motione ūo, quoniam sæpe accidit, ne aliquis occupatus impensius aliquibus rebus, motu obiter occurrente id occurrat, quod alias cognouit, oblitus tamen temporis propter occupationem, dicit se nunquam hoc cognouisse. Sæpe enim credo noua scribere, quæ decies scripsi, & hui9 rei causa est, quoniam rei est cognitio, non temporis.

Cæterum tempus illud, duplex est, nam interdum quis certū tempus non adhibet, ut cum se fecisse non pridie sed aliquando, meminit interdum, etiam adhibet. Verum meminisse dicitur, etiam si certum tempus minime adhibeat, nam uulgo dici solet, equidem memini factum, sed quando non memini, cum de tempore facti non constat.

Qui uero est temporis, duplex est: aliquando enim mensura non meminit ipsum, ut q tertia die, q tamen aliquando fecit, aliquando autem, & mensura. Sed meminit, quāuis non mensura: consueuerunt enim dicere, quod meminerunt quidem, quando tamen nesciunt, cum ipsius quando non cognoscūt quantitatem metro.

Ostendit nunc diuersum reminiscendi modum ex parte temporis, & dicit. Motus uero qui temporis est duplex est. Aliquando enim mensura quis non meminit ipsum tēpus, recordatur enim tempus, non tamen sub certa mensura, utputa q tertia die fecerit, cum tamen aliquando tertia fecerit reuera. Et hic est unus modus reminiscendi, deinde exponit secundum, & dicit. Aliquando aūt & tempus meminit mensura, sed meminit quāuis non mensura, hoc est aliquando meminit tempus sub mēsura scilicet qa in tempore præterito, non tamen certa mensura. Probat aūt hoc ex usu loquentium, & dicit. Consueuerunt enim homines dicere, q meminerunt quidem alicuius rei ut prętęritę, qū tamen: nesciunt, nesciunt enim quando fuerit, cum ipsius quando hoc est ipsius temporis quantitatē metro ac mensura determinata non cognoscunt, hoc modo (ut Themistius dicit) uiuunt qui se causis subsignāt, cum ijs de tempore facti non constat. Hactenus de differentia modorū reminiscendi ex parte temporis.

Quibus præcipua inest memoria, non eisdem & reminiscentiam inesse eximiam, diximus supra. Distat uero memoria à reminiscentia: non solum ratione temporis, sed in eo quoq; quod & complures aliæ animantes memoria participant, reminiscētia nulli ex omnium animalium numero quorum natura comperta explorataq; habeatur, præterquā homini: cōcessa sit.

Quod igitur non ijdē sunt memoratiui & reminiscitiui, in prioribus dictum est. Differt autem ipsum meminisse ab ipso reminisci: non solum secūdum tempus, sed q ipso qdem meminisse & aliorū animalium participant multa, ipso autem reminisci nullū ut ita dicam quæ cognoscūtur animaliū: nisi homo.

Dictum est superius, q memoria & reminiscentia quando eidem subiecto generi competunt, differāt aptitudine, quoniam bene reminiscentes, communiter, male memorari consueuerunt. Amplius & tempore, quoniam memoria semper tempore reminiscentiam præcedit, non enim quis reminisci potest nisi ex eis, quorum habet memoriam. At nunc dat tertiam differentiam, q reminiscentia sub hoib9

concessa sit, memoria multis alijs animalibus, unde dicit. Quod igitur non ijdem sunt memoratiui, & reminiscitiui, in prioribus dictum est propter duas differentias, nunc ad dit tertiam ex parte subiecti, & dicit. Differt autem ipsum meminisse ab ipso reminisci non solum sm tempus, subaudi & aptitudinem, sed q ipso quidem meminisse, & aliorum animalium participant multa, ipsum autem reminisci nullum, ut ita dicam, animalium eorum quæ cognoscunt, & ad notitiam nostram uenerunt, nisi homo. Dicit autem hoc, quoniam quidam posuerunt quædam animalia ultra hominem etiam reminiscentia, uerum ipse non nouit, quæ ista sint. Sed dices pygmeus reminiscitur, ut dicit Aristo. libro de animalibus. Signum autem quia pygmei parant bellum contra grues, quæ ueniunt ad eorum campos destruentes cibos eorum. Non autem pararent, nisi reminiscerentur. Præterea pygmei sunt logistici, & dianoetici ut secundo de anima declaratum est, ergo reminiscuntur. Vno modo potest dici, q Aristoteles appellatione hominis, intellexit pygmeos, aliquando enim illos homines appellauit. Vel dicendum, q Aristo. per reminiscentiam intelligit perfectam reminiscentiam, quæ non solum est particularium, sed uniuersalium apprehensionum, & hanc solus homo habet.

Causa cur ita, est, q reminiscentia ueluti syllogismus quidam, id est ratiocinatio, existit, nam qui reminiscitur, q prius audierit, uiderit, aut quippiam id genus fecerit, ratiocinari assolet.

Causa autem, quia ipsum reminisci, est ut syllogismus quidam, q enim prius aut uidit, aut audiuit, aut aliquid huiusmodi passus fuit, syllogizat reminiscens.

Quod reminiscentia sit solius hominis, probat dupliciter. Primo quidem, qm reminiscentia est, ut quidam syllogismus, quatenus in ea ab aliquibus prius notis deuenim⁹ ad ignota, modo syllogiçare proprium hominis est, unde dicit. Causa autē, quia ipsum reminisci est ut syllogismus quidam, quod ostendit (& inquit) quod enim prius aut uidit, aut audiuit, aut aliquid huiusmodi passus fuit per interiores sensus aut intellectū, syllogiçat reminiscens, qm procedit ab uno ad alterum, uelut syllogiçans.

Item, quasi disquisitio quædam, disquisitionem uero ijs solis natura tribuit, quibus consultandi deliberandiq; ratio competit, etenim consultatio siue deliberatio, ratiocinatio quędā est.

Et est ut inquisitio quædam, hoc autem quibus & deliberatiuum inest, natura solum accidit, etenim ipsum deliberare, syllogismus quidam est.

Hoc idem probat, quoniam reminiscentia est quædam inquisitio deliberatiua, quæ non inest nisi hominibus, quibus inest deliberatio, & dicit. Et est, ut inquisitio quædā, hoc autem. s. inquisitio inest his, quibus & deliberatiuum natura inest, ac accidit. Reducit autem hanc rationem ad primam, & dicit. Etenim ipsum deliberare syllogism⁹ quidam est, tunc completur ratio, cum nulli aliorum animalium insit syllogismus. Fit ut nullum nisi homo reminiscētię sit particeps. Hic Themistius plane dicit q reminiscētia operatio sit intellectus, quoniam (ut inquit) alia uirt⁹ quam intellectus cogitare, & consultare potest, sola autē mens ac intellectus reminiscitur, hoc idem superius dixit, Verum de his postea.

De uirtute reminiscendi Cap. 8.

Porro affectionem ipsam corporalem esse, & reminiscentiā disquisitionem in tali uiso, inditium est, q nonnulli obturbari solent. & cum reminisci non possunt.

Quod autem corporeum quiddam passio, & reminiscentia inquisitio in tali phantasmate, signum turbari quosdam cū non possunt reminisci.

Vt mihi uidetur, ostendit, q licet reminiscentia sit act⁹ intellectus, tamen non est sine organo corporeo, qm non est sine motu de uno phantasmate ad aliud, modo hic motus phātasmatum non potest esse sine sensu communi phantasiante illa, quemadmodum nec intelligere est sine phantasmate, & sic exponit Themistius, unde dicit. Quod autē corporeum quiddam sit ea passio, quæ dicitur reminiscētia, signum est diligens inquisitio, quæ fit in tali phantasmate, unde lege sic. Q; aūt & reminiscētia sit passio, quæ est quid corporeū, & inquisitio in tali phantasmate, signū est turbari quosdam, cū non possunt reminisci, turbantur dico, qm quadam inquietudine premuntur.

Et cum cogitationem reprimunt conanturque non ultra reminisci.

Et ualde cohibentes intelligentiam & non amplius conantes reminisci, nihil minus.

Secundum signum ponit. ex eo, q reminiscentes ualde cohibent intelligentiam, tam si conantur reminisci, q̄ etiā si non conantur reminisci, dato enim q cessarunt a labore reminiscendi, adhuc intelligentia manet cohibita ac p æssa, ut docet experientia, unde dicit. Et qui conantur reminisci, sunt ualde cohibentes, ac reprimentes intelligentiam ad phantasmata, & etiam non amplius conantes reminisci, nihil minus etiam intelligentiam reprimunt, qm non restat quieta. Vel legantur hæc uerba continuando ipsa ad præcedentia hoc pacto. Et signum est & qui reminisci conantur, esse cohibentes ualde intelligentiā ad phantasmata, & nō amplius conātes reminisci, nihil minus cohibēt intelligētiā adhuc uelint nolint ad phantasmata.

Et potissimum quos atra bilis exercet, hos. n. maxime phantasmata mouent.

Et maxime melancholicos, hos enim phantasmata mouent maxime.

Hic ponitur tertium signum sumptū ab ipsis qui sunt complexionis melancholicæ, hi enim in reminiscendo ualde turbantur, quoniam hi maxime phantasmatibus præmuntur, & lege sic. Signum est etiam maxime turbari melancholicos, quoniam hos phantasmata mouēt maxime. Hoc autem non fieret nisi reminiscentia esset non phātasmate. Themistius hic ostendit perpulchre, quomodo reminiscentia non sit sine imaginatione per exemplum. Dicit enim quemadmodum qui librum uult legere, oertit se ad ea, quæ in libro sunt scripta, ita de reminiscentis, & intelligentia iudiçandum est, nā intelligentia cōparatur legenti: cor, libro: phantasmata literis, non ergo est reminiscentia sine sensu.

Causa uero cur reminiscentia in potestate eorum non sit, est: quod sicut qui iaculatur emissum telum non ultra sistere potest, ita qui reminisci & uestigare aliquid contendit, nescio quid corporeum mouet cui affectio hæc consignatur.

Causa autem eius q nō in ipsis est reminisci, quia sicut proijcientibus non amplius in ipsis sistere, sic & reminiscens & inuestigās, corporale aliquid mouet in quo passio est.

Ex hoc declarat solutionē cuiusdam quæsiti. s. propter quid reminisci non sit in potestate nostra, & operationes intellectiuæ, quæ sunt sine organo corporeo, sunt in potestate nostra, qui enim incipit reminisci non amplius in potestate eius est cessare a reminiscentia, ueluti qui incipit irasci nō illico est in potestate sua cessare ab ira, quoniā sunt operationes corporeę, uel cum motibus corporeis maxime coniunctæ, unde dicit. Causa autem eius, q ipsum reminisci non sit in nobisipsis & ad uoluntatem constitutū, postquā cæpimus reminisci, est qm sicut non amplius in ipsis proijcientibus est sistere telum emissum, sic & reminiscens, & inuestigans mouet aliquid corporale scilicet mouet phantasma corporale, in quo reminiscentia est. Quare sicut telum emissum non est amplius in potestate proijciētis, donec durat motus, sic phātasma motum ab ipso reminiscente postquam motum est, non est amplius in potestate eius, donec cesset a motu. Quo. ñō ad uerba attinet, Aristoteles

stoteles qui illud corpale potest intelligere cor quod est corporale organum in quo est passio, uel motus phantasticus, uel intelligere pōt phantasma, in quo est ipsa reminiscentia, ueluti intelligibilia in phantasmatibus.

Maxime autem adagitari solent, quibus humoris copia circa sensariam sedem redundat, non enim facile tranquillatur motus semel inito, quousq; id quod queritur occurrat, & motio ipsa recto incessu procedens ad metam usq; perueniat.

Maxime autem turbantur, quibus humiditas fuerit existēs circa locum sensitiuum, non enim facile pausat mota, quousque accedat quod quæritur, & recte procedat motus.

Cum causam assignasset, propter quā postquā cæpit quis reminisci, non est in potestate eius quiescere, ostendit in quibus maxime accidat, ut postquam cæperunt reminisci, non sit in eorum potestate cessare, & eos esse, in quibus humiditas fuerit existēs circa locum sensitiuum, in quo loco phantasmata sunt, unde dicit. Maxime aūt turbantur, & non cessat a motu reminiscentiæ, quibus humiditas fuerit existens circa locum sensitiuum, in quo phantasmata constituuntur. Causam affert, & dicit. Non enim humiditas illa, in qua erant phantasmata postquam mota est, facile pausat, & sic nec phantasmata facile cessant a motu, postquam cæperunt moueri motu humiditatis, donec accedat, quod quæritur, & motus recte procedat ad metā, ad q̄ cū peruenit, ipse finiatur.

Quamobrem & metus & iræ simulatq; commotæ sunt, sedari, quālibet repugnantibus illis, non possunt, sed eodem contranituntur.

Vnde & iræ & timores cum commoti fuerint, contramouētibus iterum his nō sedantur, sed ad idem cōtramouent.

Quod dixerat, declarat per simile, & primo ex passionibus, & dicit. Vnde & iræ, & timores cum cōmoti fuerint, etiam nobis iterum contramouentibus contraq; nitētibus his, non sedātur, sed illę passiones ad idem ad quod cæperunt tendere, contramouent nos, eodem modo postq̄ quis cæpit reminisci, dato q̄ uelit desistere, motum sedare non potest.

Atq; perinde euenit, atq; ijs qui paulo concitatius ualidiusque nomina aliquot orationem uere censuere, aut cantionem aliquam emodulati sunt, nam ubi cessarunt, iterum, etiam inuitis, canere ac loqui subit.

Et similis est hæc passio, nominibus & melodijs & orationibus, cum per os fit aliquod ipsorum uehementer, pausantibus enim & nō uolētibus, superuenit iterum cātare, aut dicere.

Secundum simile est ex quibusdam actionibus nostris sumptum, & dicit. Et similis est hæc passio quæ reminiscētia dicitur, nominibus, & melodijs hoc est cantilenis, & orationibus prosaicis, uel carminibus, cū p os fit aliquod ipsorum uehementer prolatiom. Nam pausantibus & nō uolentibus illa nomina proferre, aut cantilenas cātare, aut orationem dicere, superuenit inuitis iterum cantilenas cantare, aut orationem dicere, aut nomina proferre, ut quilibet experitur. Et causa est, ut Themistius innuit, uox impetuose mota, quæ non facile cessat. Sed dubitatur quoniā Aristoteles libro secundo rhetoricorum uoluit passiones nostras esse redactas ad uoluntatem nr̄am, sed uoluntas nostra est libera, ergo omnes istæ actiones sunt in potestate nostra. Præterea cum has actiones agimus, uel eas agimus uolentes, uel non uolentes. Non est dicendum quòd eas agimus non uolentes, quoniam non puniremur, uel non ageremus. Si uolentes, ergo sunt in potestate nostra, hæc quæstio fuit disputata tertio de anima. Breuibus tamen dico, quòd uoluntas est formaliter libertas contradictionis secundum Aristotelem ubique, ut nunc suppono, non tamen est formaliter libertas indifferentię, quoniam ad aliquos actus non est æque differens, licet ad omnes

Verū passiones sunt in potestate nostra.

sic contradictorie se habens. Tunc dico, q̄ omnes motus animales & rationales tam ante quā cæperint, quā postquam cæperint, sunt liberi libertate contradictionis, et sic iratus libertate contradictionis potest cessare ab ira, ut argumenta cogunt, quoniam uolens irascitur, modo uoluntas est formaliter contradictionis libertas, ergo libere libertate contradictionis irascitur. Secundo dico, q̄ passiones postquam cæperunt, & in primo motu, non sunt in potestate nostra probatur, quoniam uoluntas ad illas nō est libera libertate indifferentiæ, propendet enim ad illas ob impetum inchoatum, ut Aristoteles dicit, & quoniam nō est uoluntas libera ad illas libertate indifferentię, ideo nō imputantur nobis, & hoc est quod dicitur, q̄ primi mot⁹ non sunt in potestate nr̄a. Verum animaduerte, q̄ isti primi motus non sunt in omnib⁹ ęquales. In aliquibus enim citius, in aliquibus tardius sedantur, propter diuersitatem naturæ. Per hæc patet ad argumenta.

Cæterum illi quibus superiora proportione reliqui corporis sunt uasta, quiq; forma pomilionis degenerant, minus memoria ualent, quam qui contrario sunt habitu, q̄ ipsa sentiendi uis pondere grauiore opprimatur, quodque nec initio inhærere ac desistere formæ rerum possint, sed dissiliant, nec cum reminisci uolunt, recto itinere sequantur reddanturq;. Sane impendio pueri: & admodum senes, immemores sunt, propter motum quem sustinēt, nam hi, ualde minuuntur, illi uero, magnum subeunt incrementum, adde etiam, q̄ usq; ad ætatem prouectam, similes nanis sunt.

Sunt autem & superiora maiora habentes, & nani, peius memoratiui quam contrarij, propterea q̄ grauitatem multam habēt in sensitiuo: & quia neq; à principio motus possunt immanere sed dissoluuntur, neq; in reminiscendo facile recte procedunt. Penitus autem iuuenes, & multum senes, immemores sunt, propter motum, hi enim, in decremento, illi uero, in augmento multo sunt, amplius autem pueri, & nanosi sunt usq; ad longam ætatem.

Secundū Themistium Aristoteles quasi ex dictis uult assignare causam quare pomiliones pueri, & senes immemores sint & male reminiscitiui, & dicit: Præterea, & superiora habentes maiora, siue pueri, siue nani, siue senes, siue iuuenes sint, & pomiliones, qui græce nani dicuntur, peius memoratiui, hoc est peius reminiscitiui & magis immemores sunt, quam illi, qui sunt his contrario modo dispositi probat, & dicit. Propterea q̄ grauitatem multam habēt in sensitiuo, hoc est in sensorio quod est cerebrum. Cerebrum enim non est subiectum sensuum, sed organum congregationis omnium phantasmatum. Organum uero in quo sensatio perficitur, est cor, ut libro de somno patebit, & quia multum habent grauitatem in cerebro, imagines nō possunt in eo imprimi. In iam enim obesa, & crassa materia designari, aut exprimi formæ rerum non possunt. Cerebrum enim grauatum multitudine materiæ, nō facile recipit. Præterea dato quòd aliquæ imprimantur, & in ea motus fiant a principio, non possunt diu immanere, ac sistere, sed dissoluuntur propter humorum confusionem. Ad hæc dato quòd aliquæ diu permaneant, in reminiscendo non facile recte procedunt, quoniam non possunt regulare motum tantæ materiæ, nec ordinare tantam humorum confusionem. Et propter easdem causas pænitus iuuenes, hoc est pueri, in quibus augmentum maxime uiget, & multum senes immemores sunt, & male reminiscitiui, & causa est propter motum humorum, ut diximus. Hi enim scilicet decrepiti in decremento, illi uero, in augmento multo sunt. Addit quòd hęc ratio in pueris esse potest, quæ in pomilionibus, quoniam pueri usque ad longam ætatem, scilicet usque ad ætatem prouectam, sunt simi-

les nanis, inquantum habent superiora maiora, sicut nani. Patet igitur quas ob causas pomiliones, pueri & decrepiti, & quicunq; habent superiora maiora, sint immemorea maleq; reminiscentes. Qua ratione patet non omnes qui male meminerunt, bene reminiscantur. Fallit enim in his omnibus, ut pater.

Ergo quid sit memoria, quid meminisse, qua facultate animalia meminerint, item quid reminiscẽtia quid reminisci, quemadmodum fiat & quam ob rãm, dictũ est.

De memoria igitur & ipso meminisse, quæ sit natura ipsorum, & qua earum quæ sunt animæ meminerint animalia, & de ipso reminisci quid sit, & quomodo fiat, & propter quã causam, dictum est.

Epilogat, & dicit. De memoria igitur & ipso meminisse, quæ sit natura idest definitio ipsorum, & qua parte earum partium, quæ sunt animæ, meminerint animalia scilicet communi sensu, & de ipso reminisci quid sit, & quo modo fiat, & propter quam causam, dictum est. Sed ex his, quæ Aristoteles dicit, nõ satis habemus exploratum, cuius ipsum reminisci actus, utrum sit act⁹ intellectus, an sensus, & si actus sensus, cuius sensus. Ex his enim quæ Themistius dixit in hoc libro, uidetur quòd reminiscẽtia sit actus mentis, ac intellectus. Ex his uero, quæ Aristoteles dixit, uidetur quòd sit actus sensitiuus, quoniã Aristoteles uelle uidetur reminiscentiam esse actionem corpoream, non tamen expressit cuius sensus actus sit. Candauensis in hoc loco simpliciter uoluit reminiscentiam esse actum sensitiuũ, tum quia est circa singularia tũ etiã, quoniam cum cępit, non cessat, quod esse non potest, nisi quia est motus sensitiuus corporeus. Pręterea act⁹ iste impeditur a re corporea, ergo est corpore⁹. Propter hęc tenet, q̃ sit actus uirtutis cogitatiuæ, quam græci dianoeam uocant, ut Themistius exposuit superius. Sed dubitatur, contra hanc opinionem, primo quia Aristoteles in his libris non posuit nisi sensum communem, quem nunc phantasiam, nunc primum sensitiuum appellat, & in corde Ampli⁹ posuit quandam uirtutem in cerebro, in qua seruantur, & cõgregantur phantasmata, quam non sensum uocat, quoniã non cognoscit, aut sentit, sed seruat appręhensa ipsa, ergo per ea, quę Aristoteles in his libris dixit, reminiscentia nõ potest esse actus cogitatiuæ, nisi cogitatiuã uelit esse communem sensum, quod non asserit Auerroes, quem ipse sequitur. Præterea reminiscentia uidetur actus intellectus, reminiscimur enim actum, & intellectionum. quarum reminiscentia non potest esse in sensu, ideo res hæc dubia est. Expositor in commentarijs suis asserit reminiscentiam esse actum corporeum, non quidem intellectus, sed actũ uirtutis sensitiuæ, quæ in homine est nobilior quam in cæteris animalibus propter coniunctionem, quã habet ad intellectum. Dicendum igitur q̃ ueluti memoria non est uirtus intellectiua, sed sensitiua, sic uirtus, qua reminiscimur, non est uirtus intellectiua, sed sensitiua. Amplius sicut meminisse non est per se actio intellectus, sed actio sensitiuæ partis, sic reminisci non est actio intellect⁹, sed actio sensitiuę partis, sic reminisci non est actio intellectus, sed actio sensus communis, qui in homine est phantastica uirtus, & dianoetica apud Aristotelem in his libris. Cum uero dicitur, q̃ nos reminiscimur intellectionum, concedo, non tamen quatenus reminiscentia est actus intellectus, sed quatenus reminiscẽtia est actus sensus communis, in quo sunt phantasmata, in q̃bus sunt intellectiones & intelligibilia, ut colores in pariete. Intellectus ergo denominatione intrinseca intelligit, denominatione uero extrinseca reminiscitur, quoniam non reminiscitur ex illis, quæ sunt seruata in ipso, sed in parte sensitiua, in quibus sunt intelligibilia, quæ intellectus denominatione extrinseca dicitur reminisci. Et de libello hactenus.

Finis Pisis. M.D.XXI. die. XXVII. Maij.

(Margin notes: De reminiscentia q. suo. — Cap 4.)

ARISTOTELIS DE SOMNO ET VIGILIA Libellus, cum Augustini Niphi Medices Philosophi Suessani commentariis.

De somno & uigilia, hæc consideremus oportet, primum; quid sint, et utrum animæ an corpori propria sint, an utrisq; communia: & si communia sint, cui parti tam animæ quã corporis credita, et rur tributa animalibus sint, & utrum utrũq; omnibus communicatum sit, an alteris hoc, illud alteris solum, an alijs neutrum, alijs utrũq;.

De somno autem & uigilia considerandum est, quid sint, et utrum animæ an corporis propria sint, an communia, & si communia, cuius particulæ animæ uel corporis, & propter quã causam insint animalibus, & utrum communicẽt omnia ambobus ipsis, an alia quidem altero, alia uero altero solum, an alia quidem neutro, alia uero utrisq;.

More oratoris Aristoteles pertractaturus de somno atq; uigilia, primo præmittit exordium, in quo quinq; consideranda esse proponit. Quorum primum est, quid somn⁹ ac uigilia sint, nam cum de aliqua re nobis sermo occurrit, a definitione est proficiscendum, modo id de quo sermo est (ut inquit Aristoteles secũdo libro posteriorum) uniuocum sit, secundum uero est, utrum animæ an corporis somnus & uigilia propria sint, an communia (hoc est, an somnus & uigilia sint affectiones animæ seorsum a corpore, an corporis seorsum ab anima, an coniuncti, ex anima ac corpore, hoc est secundum, tertium, & si somnus ac uigilia non propriæ, sed communes passiones sint (hoc est coniuncti ex anima, et corpore, cum animæ plures sint potentiæ, ut intellectiuum, sensitiuum, & id genus, corporis quoq; plures partes, ut cor, cerebrum, epar, & id genus, cuius coniuncti ex parte animę, & parte corporis passiones sint, an eius coniuncti, quod est ex cerebro et sensitiuo, an eius cõiũcti qđ est ex corde & sensitiuo, an alterius, quartum est pp quam cãm somnus ac uigilia insint animalibus, propter quam causam scilicet factiuam & finalem. Tribus enim causis existentibus cuiuslibet accidentis, de omnibus proponit, de materiali quidem, cum quærit cuius particulæ, ut materię passiones sunt. De factiua uero, ac finali, cum quęrit, propter quam causam animalibus insint, quintum est utrum oĩa animalia communicent ambobus ipsis, scilicet somno ac uigilia, an alia quidem altero, alia uero altero solũ, an alia quidem neutro, alia uero utrisque, hoc est utrum quæcũq; animalia dormiunt, uigilent, & econtrario, quæcũq; uigilant, dormiãt, aut alia quidem animaliũ semper dormiãt, nũquam uero uigilent, uel contra, uigilent semper, nũquã dormiant. Vel quædam animalia sint, quæ nec dormiãt, nec uigilent, ut de cœlestib⁹ aialib⁹ dr̃, aut alia utrisq; simul scilicet afficiãtur, hoc est dormiant & uigilent semper & simul. Hæc quinque de somno proponit Aristo.

Tum etiam quid sit insomnium, & quamobrem dormientes, modo somnient modo non somnient, aut somnient quidem semper sed non meminerint, & hoc si fit, quam ob causam fiat. Item, possint ne futura preuideri, necne, & si possint, qua ratione præsentiri queant, & utrum ea solum quæ agantur ab

homine: an etiam quorum causa sit deus, & natura fiant, temeritateue aliqua.

Ad hæc autem, quid sit somnium: et propter quam causam dormientes interdum quidem somnient, interdum autem non, uel accidat quidem semper dormientibus somniare, sed non meminerint: & si hoc fiat: propter quam causam fiat. Et utrum contingat futura præuidere, an non contingat, & qualiter: si contingat, & utrum agenda ab homine solum: an ea quorum dæmonium habet causam, & natura fiunt, aut ab euentu.

Hæc est secunda pars exordij: in qua proponit alia, quæ in hoc libro dicturus est de somno, & sunt, ut distincte loquar septem. Quorum primū est quid sit somnium. secundum est, propter quam causam dormientes interdum quidem somnient, interdum autem non. Vel utrum accidat quidem semper dormientibus somniare, sed non meminerint. tertium si hoc fiat, ut dormiētes semper somnient, quam ob causam fiat, ut non semper recordentur. quartum utrum contingat futura præuidere in somnijs, an non contingat, sed omnia uana sint, ac fortuita. quinto dato ꝙ contingat futura præuidere per somnia, qualiter contingit illa futura præuidere: hoc est utrum ui somni, an ui superiorum causarum sexto utrum solum agenda ab homine per somnium præuideantur: an ea etiam quorum dæmonum habet causam, hoc est utrum non solum per somnia præuideantur, quæ agenda sunt ab homine. sed etiam quæ sunt agenda a causis diuinis, ueluti sunt somnia prophetica: & per agenda ab homine intelligit, ea: quorum actio est in potestate nostra: per ea. quæ sunt a dæmonio, intelligit ea: quæ sunt ultra humanam potentiam, ueluti sunt somnia prophetica, per quæ præuidentur ea, quæ sunt supra nos. Vltimo, an ea somnia, quorum dæmonium habet causam, etiam esse possint a natura, & non a dæmonio, aut omnia talia sint ab euentu ac fortuita: ita, ut nulla sint prophetica somnia. Hæc quærit de somnio. Verum cum ex nominum ignoratione non parua emergat aliquando rerum inscitia, nam & stoici ut Plato in Cratillo narrat, nomina a rerum proprietate proficisci autumant. Ideo quo ad uerba attinet. dicamus ꝙ somnus & uigilia opposita significant. Vigilia enim proprie non dormire significat: non dormimus autem, cum sensus solutos habemus: quod uigilare nos intelligimus. Nō enim uigiliam hic intelligimus lucubrationem: nec, ut sacrarum rerum scriptores acceperunt, cum profestos dies uigilias appellant ꝙ ante festum diem in faciendis sacrificijs uigilare mos sit. Somnus uero dormitionem: non enim somnus hic pro quiete, ut apud Virgilium. Mors hominum facilis, dulcisq; simillima somno. Nec pro quietis deo, ut apud Martialem, Et quia nulla uenit, tu mihi somne ueni, sed pro sensuum externorum ligamento accipitur. De somnio uero dicamus: ꝙ apud oratores differentia est inter somnium & insomnium. Somnium appellāt, cuius interpretatio quæritur, quæ proprie diuinatio dicitur, de qua tertio huius dicemus. & M. Tullius dixit libro de diuinatione. In somnium uero id intelligunt, quod dormientibus apparet, quale aut animi, aut corporis, aut fortunæ oppressione in uigilia habuit. Animi quidem, ut si amator ipse suis delirijs, aut fruentem, aut carentem se uideat, itemq; si metuens quis personam aliquam: hanc aut incurrisse, aut effugisse uideatur. Corporis uero, ut si esuriens, cibum: sitientes uero potum quærere uideatur. Fortunæ denique, cum se quis existimat uel potentia uel magistratu aut augeri pro desiderio, aut exui pro timore. Somnium græci hypnion, insomnium uero enypnion appellant: nos uero insomnium, ꝙ nihil præter somnium ipsum sit: nam post somnum: nullam sui utilitatem, uel significationem derelinquit. Aristotelis expositores ut diuus Thomas, & Albertus, & alij nullam inter hæc differentiam fecerunt: acceperunt enim somnium uel insomnium pro eodem, utpote pro eo: quod nobis accidere uideretur cum ob dormimus: siue id interpretatione aliquid præter ipsum relinquat, siue nihil. An uero ita sit, posterius uidebimus. Nunc uero loquimur, ut Aristotelis expositores loquuntur. Per dæmonium uero, diuus Thomas spiritum intelligit, quod est quid commune angelis & dæmonibus, nam nonnulli putauerunt somnia ab angelis, alij a dæmonibus mitti. Themistius uero per dæmonium deum intelligit, cum nonnulli dixerunt somnia a deo proficisci: ut postea Aristoteles disputabit. Auicenna uero per dæmonium humorem melancholicum intellexit. Quod uidetur consonum his, quæ Aristoteles dicet, Aristoteles enim dæmones non cognouit, somnia a deo uenire negat, ab humore melancholico concedit, ut postea disputabit.

Dignitio

Ac primum quidem illud constare arbitror: ad eandem animalis partem somnum & uigiliam pertinere. quandoq; quidem opposita inuicem sunt: & ille ut priuatio quædam huius habetur. nam semper extrema tam in alijs quàm in hisce quæ a natura dependent: in eodem recipi, & eiusdem affectiones esse uidentur, ut sanitas & morbus, pulchritudo & fœditas, robur & imbecillitas, uisus & cæcitas, auditus & surditas.

Primum igitur hoc manifestum: quòd circa idem animalis uigilia est & somnus. opponuntur enim: & uidetur somnus uigiliæ quædam priuatio. nam extrema semper & in alijs, & in naturalibus: circa idem susceptibile uidentur fieri, & eiusdem pasiones esse. dico autem, ueluti sanitas & ægritudo, & pulchritudo & turpitudo, & fortitudo & debilitas & uisus & cæcitas, auditus & surditas.

Hactenus de exordio: nunc ad narrationem accedit, & primo de subiecto somni atq; uigiliæ differit, nec ab ratione, quoniam somnus & uigilia affectiones sunt, quarum definitiones haberi non possunt, nisi per eius subiecti cognitionem, cui accidunt, ideo anteq; definitiones afferat, ad qđ subiectum, subiectiq; partē attinent, exponit uel forte soluit secundam. q. quæ erat. utrū somnus & uigilia sint animæ uel corporis, nam ex solutione huius habetur subiectum somni & uigiliæ per qđ inuestigabit definitionem eorum: & ponit hanc suppositionē, somnus & uigilia ad eandem animalis partē, ut subiectū attinet: & hoc inquit. Primum igitur hoc manifestū ꝙ circa idē, hoc est eādem partē animalis: ut circa subiectū ac materiam, uigilia est, & somnus. Quam quidē suppositionē Aristot. syllogizat primo sic, opposita & extrema tam quæ artia sunt, quā quę in natura spectant, in eodē subiecto recipi solent, & eiusdem subiecti partis affectiones uidenē. Exēpli causa; uisus & cæcitas in eodē oculo habenē: firmitas & debilitas in eodē neruo cernunē, pulchritudo ꝙ fœditas in eodem mēbro cōsistunt. Integritas uero & oblæsio, temperies, et intēperies, morbus, & ualētia in eodē corpore sunt hæc in naturalibus. At in his, quæ artia sunt similis ratio est, nā cōsonantia, & inconsonantia in eadē uoce sunt, ordo & inordinatio eisdē in partibus habenē, & in cæteris id genus, sed somnus & uigilia opposita extrema uidenē, quoniam inter se ut priuatio & habitus aduersenē: somnus siquidem uigiliæ priuatio intelligiē: somnus ergo & uigilia ad idem subiectū, eundemq; subiecti particulam attineant necesse est. De ratione primo tangit minorē cum inquit. Opponuntur enim & uidetur somnus uigilię quædam priuatio, hæc est minor. Dat maiorē & inquit. Nam extrema semper & in alijs. s. in artificialibus, & in naturalibus circa susceptibile uidentur fieri, & eiusdem subiecti particulæ passiones esse. probat hanc maiorē inductione, & dicit. Dico autē ueluti sanitas & ægritudo, & pulchritudo & turpitudo, & fortitudo et debilitas, & uisus,

An somn' & uigilia opponantur priuatiue.

& cęcitas. Omnia enim fiunt circa idem subiectum, eiusdemq; subiecti particulam. Sed uidetur q somnus & uigilia non opponantur ut habitus & priuatio: quoniam e priuatione in habitū non potest fieri regressus, sed de somno in uigiliam, & econtrario fit regressus. Sed distinguūt Peripatetici q duplex sit priuatio, altera quę actionē, altera quæ habitum ac formam priuat. Cæcitas enim nō modo uisionem, sed etiam uidendi uim adimit: ac somnus uigilantiam solum. Tunc dicendum e priuatione in habitū fieri posse regressum quando priuatio nō habitus est, sed actionis: non enim e cæcitate ad uisum oculus regredi potest, sed e somno ad uigilantiam. Non desunt qui dicunt e priuatione in habitum fieri posse regressum secundum speciem, non autem secundum indiuiduum. E uigilia ergo in somnum, & e somno in uigiliam fit regressus, non tamen e somno in eandem uigiliam numero, nec e uigiliam in eundem somnum numero. Vtrum uero somnus sit proprie priuatio, & uigilia habitus postea disputabitur.

Item & ex ijs quæ sequantur: palam fiet. nam quo uigilare aliquem cognoscimus: eodem & dormire deprehendimus.

Amplius autem, & ex his manifestum. quo enim uigilantem cognoscimus: hoc & dormientem.

Hic ponit secundam rationē ad idem, & argumētatur more rhetorici per enthymema hoc pacto. Quo uigilantē cognoscimus, hoc & dormientē etiam cognoscimus, ergo circa eandē animalis particulam accidunt somnus, & uigilia. unde dicit. Amplius autem & ex his manifestum. s. quæ mox dicentur: & dat primum enthymema: qd' est secunda ratio, & dicit. Quo enim uigilātem cognoscimus, hoc & dormientē etiam subaudi cognoscimus, subaudiendum est consequens. ergo circa eandem particulam somnus & uigilia accidūt. Potest autem hoc enthymema sic ad syllogismum reduci, quæ eodem cognoscuntur, circa idem accidunt, somnus, & uigilia eodem cognoscuntur, ergo somnus & uigilia circa idem accidūt. propositiones non probat, sed tanq̄ manifestas relinquit. Quo uero ad uerba attinet, Themistius per quo, intelligitur quo argumento: ego uero per quo, intelligo qua parte.

Qui enim sentit: eundem uigilare censemus, atque uigilantem omnem cognoscimus: aut quia externum motum aliquem sentiat, aut quia intestino aliquo feriatur. Si ergo uigilia ipsa in alio nullo quā in sentiendo consistat: certum est quæ uigilant ac dormiunt, eodem uigilare ac dormire quo sentiant.

Sentientem enim hunc uigilare putamus. Et uigilantem omnem: aut eo quòd eorum quæ extrinsecus aliquid sentit, aut eo quòd eorum qui in ipso motuum, aliquem. Si ergo uigilare in nullo alio est quā in eo quod est sentire: manifestum est q quo quidē sentiunt hoc uigilant uigilantia, & dormiunt dormiētia.

Verba ista omnes copulant ad proxima, propter enim illam causalem particulam enim, uidetur q Aristoteles reddat causam propositionum assumptarum in syllogismo, ego uero arbitror uerbum illud, enim. non pro causali esse intelligendū, sed potius confirmatiue pro præterea: & sic uidetur q hic ponat tertiam rationem: & sic componitur, in quo sentire est, in eo est uigilare, in quo sentire est, in eo est dormire, ergo in quo est dormire, in eo est uigilare: & sic somnus & uigilia accidūt circa idem. Quod autem in quo sit sentire, sit & uigilare, probat: quoniam sentientem uigilare putamus: & econtrario uigilantem sentientem, quoniam qui uigilat, sentit aut eorū aliquod, quod est extra sensibilium, aut eorum: quæ intra in sensibus interioribus. unde primo accipit probationem maioris, & dicit. Preterea sentientem, hunc uigilare putamus: & uigilantem omnem putamus subaudi sentientem, quoniam aut uigilāa dicitur eo quòd eorum quæ extrinsecus sunt, aliquid sentit, ut colorem aut saporem, aut calidum, aut id genus, aut dicitur eo q eorum motuum qui in ipso intrinsecus sunt in sensibus interioribus, aliquem subaudi habet. Vigilans enim dicitur aut quia sentit sensibile exterius, aut sensibile interius. Tunc recolligit ex hac probatione maiorem, & dicit Si ergo uigilare in nullo alio est quàm in eo, in quo est sentire. Est ergo maior, in quo est sentire in eo est uigilare, subaudi minorem, in quo est sentire, est dormire Tunc dat conclusionem, & dicit. Manifestum est q animalia quo quidem sentiunt, hoc uigilant, & dormiunt, quæ dormiunt: & uis huius syllogismi est in tertia figura, ut patet per reductionem: in quo Aristoteles maiorem probauit, minorem uero ut omnibus manifestam relinquit. Animaduerte, ut ex uerbis Themistij colligitur q prima ratio habetur demonstratio a priori Istæ duę uidentur a posteriori. prima enim procedit per hoc q somnus & uigilia opponuntur. Modo causa quare aliqua accidunt circa idem, est quia illa sunt contraria uel opposita. secunda & tertia sunt rationes a posteriori. Somnum enim & uigiliam cognosci per eandem particulam est signum, q accidāt circa idem: & hæc fuit secunda ratio Similiter q somnus & uigilia accidant circa eam partem circa quam accidit sentire, est signum, q fiant circa idē Est enim sensus posterior uigilia. non enim sentimus, nisi prius euigilemus. Quare secunda & tertia rationes a posteriori sunt, prima autem a priori: ut Themistius innuit.

Digressio circa [illegible]

Cum autem sentire ipsum, neque animæ, neque corporis proprium sit (nam ad idem: actus & potentia pertinent. sensus autem actu: est motio quædam animæ interuenta corporis prouenient) manifestum est affectionem hanc, dico ipsum uigilare, nec propriam animæ esse, neque item corporis, cum corpus inanimæ sentire non possit.

Quoniam autem neque animæ proprium est sentire, neque corporis (cuius enim est potentia: eius est & actio. qui uero dicitur sensus, ut actio: motus quidam per corpus, animæ est) manifestum est quòd neque animæ passio propria, neque inanimatum corpus possibile est sentire.

Cum declarauit q ad eandē partem somnus ac uigiliā attineant, nūc uult declarare, quę nā particula illa sit, & primo generatim de genere illius particulæ agit, deinde speciatim de specie Est. n. ordo naturalis ac doctrinalis ab uniuersalibus procedere. Vel melius Arist. fortasse illa suppositione stāte, nūc soluit quęstionē: cuius, uidelicet, sint somnus & uigilia: an animę an corporis. Pro cuius declaratione sumit Aristo. q ipsum sentire neq; sit aiæ, neq; corporis propriū. Quā suppositionē Alpharabius babylonensis illico affirmauit ex eo: q̄m aia pura nulla. s. nec cœlorū, nec cuiusuis corporis sine corporis comitatu sentire pōt. Corpus etiā purū inanimæq;, minime: quādoquidem sentiendi uim sine corpore obtinet nullā. Aristo. aūt syllogiçat cōclusionem principalē, per quā uult habere, q neq; animæ neq; corporis sunt somnus, & uigilia, sed coniuncti ex ipsis, hoc pacto. Cuius est ipsum sentire, eius particulę & somnus & uigilia est: ut paulo ante probatū est. Sentire uero ipsum est mihi cuiusdā ex aia, & corpore, non autē animę seorsum, nec corporis seorsum Ergo somnus & uigilia propria sunt cuiusdā misti ex aia & corpore: nō aūt animę seorsum, nec corporis seorsum. Quòd autem sentire sit misti cuiusdam ex aia & corpore, quę fuit minor probat primo: q̄m cuius est potētia sentiendi: eius est actus sensualis. Sentiēdi potētia est misti ex aia & corpore, ut secūdo de anima probatum est, q̄m usus est oculi, auditus est aurīū, & in cæteris similr. Ergo misti ex aia & corpore est ipsum sentire. secūdo idem probat: q̄m sensus ipse, qui est aiæ motus, per corpus explet. unde dicit. Quoniam aūt neq; animæ proprium est sentire seorsum a corpore, neq; corporis seorsum ab aia: hæc est conclusio, quā probat: & primo ratione sumpta a potētia: & dicit.

Cuius

Cuius.n.est potẽtia.s.sensitiua:eius est actio sensitiua,cæteras syllogismi partes relinquit quasi manifestas. Secundo ratione sumpta a definitione ipsius sentire, & lege ipsum uero,pro etiam,hoc pacto, etiam qui dicit̃ sensus ue actio,hoc est ipsum sentire, qd' est actio sensibilis in sensum,motua quidẽ animæ est per corpus. Tunc ex his duobus cõcludit cõclusionẽ,& dicit. Manifestũ est ꝙ ipsum sentire neq; est propria passio animæ,neq; inanimatũ corpus,hoc est corp⁹ seorsum ab aia possibile est sentire: sed eiusdem ex aia & corpore misti. Tunc ex his uult habere, ꝙ neq; aiæ est somnus & uigilia, neq; corporis seorsum, sed cõiuncti ex utroq;,hęc Aristo.de particula in genere. Melius aũt fortasse in hoc(ut dictũ est) uoluit innuere solutionẽ secũd quæsiti ab eo propositi in exordio. Quærebatur.n utrum somnus,& uigilia sint animæ, an corporis,an cõiuncti.

Digressio circa rationem Aristotelis.

Iuniores uero Peripatetici tõnes Aristotelis in unã reduxerũt in hũc modũ, Actus & potẽtia ad idem subiecti genus attinẽt ceu sentire & posse sentire, siquidẽ oculis uidemus,& oculis uidere possum⁹: auribus audimus,& auribus audire possumus,& in cæteris id genus simili ratiõe.

Prima pũ.

At somnus sentiẽdi potẽtia est, qui enim dormit,non sentit,sed sentire põt. Vigilia uero actus,nam qui uigilat, sentit. Ad idẽ ergo subiecti genus & somnus & uigilia attinẽt,quare cũ uigilare nec animę sit,nec corporis,sed misti ex aia & corpore, somnus nimirũ erit eiusdem misti.

Refutatio.

Sed hæc deductio nõ Aristotelis, sed eorum esse uidet̃, non enim uerbis Aristotelis cõsonat Aristo.n. multa dicit, quæ huic rationi,aut superfluunt,aut accommodari nõ possunt. Præterea hæc ratio petit,qd' in principio quærit̃,assumit enim ipm uigilare esse misti affectionem,qd' in principio quærimus.

Aristotelis ratio.

Quare dicendũ Aristo. accipere ipsum sentire neq; esse animę, neq; corporis, & hoc dupliciter probauit, & argumẽto sumpto a potentia sentiẽdi,& agumẽto sumpto a definitione ipsius sentire. Tunc subaudiendũ est,sed cuius est ipsum sentire, eius est somnus,& uigilia,ergo somn⁹ & uigilia neq; animę sunt, nec corpori.sed ex utroq; coniuncti. Vtrum uero soluat quæstionẽ secũdam, uel hæc dicat pro inuestigatione definitionis somni,dictũ est. Sed tunc emergunt dubitationes in his rationibus.prima:quia prima ratio uidet̃ procedere ab ignotiori, qm̃ notius est nobis ipsum sentire, quã ipsa potẽtia sentiendi, cum potẽtiæ non nisi per actus innotescant. Preterea nõ uidetur uniuersaliter uerũ ꝙ cuius est potentia, eius sit actus, quoniam potẽtia est agentis, actus uero materię.secunda quoq; ratio ambigua est: sumit enim ipsum sentire esse motum animę per corpus, qd' dupliciter falsum est, tum quia motus non est nisi corporis, quare nõ animæ per corpus, sed potius corporis per animam motus est:tum quia ipsum sentire non uidet̃ motus: cum in nulla specie motus reponi possit. ergo nec in genere motus. Si quis uult defendere Aristotelem, dicat primum Aristotelis syllogismũ esse dialecticum per locũ a minore.quasi hoc pacto, potentia sentiendi est cõpositi ex anima & corpore, quæ minus animati corporis uidetur esse,ergo longe magis ipsum sentire erit cõpositi animati. Consueuit autem Aristo.ubi dialecticis in per se fere manifestis,ut dicit Auerroes: & quia ipsum sentire esse cõpositi ex anima & corpore est fere per se notum, ideo ad cõfirmandum illud dialecticis usus est secunda uero est demõstratiuus. procedit enim a definitione ipsius sentire. Est enim definitio ipsius sentire,motus animę per corpus ab ipsis sensibilibus illatus. De propositiõe uero Aristotelis animaduerte ꝙ Aristoté.non intelligit illam uniuersaliter,sed in specie.s.de potẽtia sentiendi, & tunc intelligit cuius est sentiendi potẽtia,ut subiecti,eius ut subiecti est actus ipse sensitiu⁹:& in hoc sensu nullus dubitat propositionem Aristotelis. Sed quæres utrum sit uera propositio Aristotelis uniuersaliter, ꝙ cuius uniuersaliter est potentia, eius sit actio? Videtur enim uera tribus modis, & tribus modis falsa: eiusdẽ enim actio & potentia sunt, ut a quo: ab eodem enim agente est posse calefacere, & ipsum calefacere. secundo uidetur uera, ut in quo: quoniam in eodem subiecto recipitur ipsa potẽtia passiua calefactionis & ipsum calefacere. tertio est uera ut circa quod,quoniam circa idẽ calefactibile est potẽtia calefactiua & calefactio. At sumendo potentiam & actum diuersimode,tripliciter est falsa primo quidẽ ut a quo: nam calefacere ipsum ab igne est,ut ab agente,potẽtia uero susceptiua est in ligno. secundo, ut in quo, calefactio enim ut in quo,est in ligno, potẽtia calefactiua est in igne.tertio ut circa quod, quoniam calefactio est circa lignũ, ut circa obiectum. Susceptiua uero potentia respicit ignem, ut obiectum. Quare si propositio intelligenda est uniuersaliter, intelligenda est de actu quod est agere, & de potentia quod est pati, & tũc uniuersaliter uerum est quòd eiusdem ut subiecti & materiæ est agere & pati, cum idẽ sit actionis & passionis materia. Est enim idem motus actionis & passionis, & idem subiectum. Hæc de prima dubitatione. Ad secundam dicendum quòd sensatio est animæ,& est corporis,motus: & utriusq; per alterum, siquidem corporis per animam,& animæ per corpus. Sentire enim duo nobis importat, speciei sensibilis receptionem,& hæc est animæ ut subiecti, corporis uero, ut organi:& ita est animæ per corpus tanquam per organum: quod a speciei generationem concurrit una cum ipso sensibili: & potest accipi pro ipsius sensibilis iudiciaria sensatione:& sic est corporis, ut subiecti,& per animam tanquam per efficientem causam. Vel dici potest Aristotelem usum esse causali pro formali. ut sit sensus quòd sentire est motus animæ per corpus, hoc est motus animati corporis,ut subiecti per se:& sic cessat obiectio. Cum uero dicebatur sentire ipsum non esse motum,uerum est non esse motum corruptiuum: quo per se disponatur subiectum,in quo recipitur: ad corruptionem: est tamen motus perfectiuus.

Porro cum de particulis animæ alibi iam retro definitum sit,cumq; uegetatrix seiuncta a reliquis habeatur,reliquæ sine hanc subsistere non possint: clarum est quæ augentur solam & minuuntur ut stirpes ac plantæ, somnu & uigilia destitui solere, quòd sensu careant,siue separabilis ille quidẽ sit, siue non sit. nam potentia & ratione:separabilis est.

Cum aũt determinatũ sit prius in alijs de ijs quæ dicuntur quasi particulæ animæ, & de nutritiua quidem quæ separatur ab alijs, aliarum uero nulla sine hac existente: manifestum est quæcunque quidem uiuentiam augmento diminutioneq; participant solum, quòd in his non est somnus, neque uigilia, uelut plantis, non enim habent particulam sensitiuam: neque si separabilis, neque si non separabilis. potestate enim & ipso esse: separabilis est.

Cum soluit.q.eam,quã proposuit,utrum somnus & uigilia sint animę uel corporis, uel ex utrisq; compositi, & conclusit,ꝙ sint animati:cõsequenter declarat,ꝙ non cuiuslibet animati sunt somnus,& uigilia,quoniam plantæ neq; dormiunt, neq; uigilant,& primo proponit cõclusionem.s.ꝙ plantæ neq; dormiunt, neq; uigilant, & dicit. Cum autem determinatũ sit prius in alijs.s.libris de anima de his, quę dicunt̃ quasi particulę animæ, hoc est de potentijs animæ:quę non proprie particulæ sunt:sed uirtutes,ac potẽtiæ, est etiam determinatũ de nutritiua quidem.s.ꝙ sit anima uel potẽtia quæ separatur ab alijs animabus uel potentijs, nulla uero aliarũ existẽte sine hac: & hęc omnis dicta sunt libro de anima secundo: cũ hæc sint declarata,& supponẽda,ponit conclusionẽ,& dicit. Manifestum est,ꝙ in his nõ est somnus neq; uigilia,quęcunq; quidem uiuẽtium augmento,diminutioneq; participant solum, ueluti plantis. Est ergo cõclusio, somnus, & uigilia non insunt plantis. Quam cõclusionem probat ex eo:quia plantæ non habẽt particulam sensitiuam, per quam somnus & uigilia sunt,ut probatum est. & dicit, ꝙ

plantæ non habẽt particulam sensitiuam, siue uegetatiuũ sit a sensitiuo separabile, ut ponit Plato, qui sensitiuum in cerebro posuit, in epate autem nutritiuum: siue non sit separabile subiecto, sicut est rei ueritas, nam uegetatiuũ a sensitiuo separabile est non subiecto, sed potestate & ipso esse. potestate quidem. quoniã sunt uirtutes diuersæ: ipso uero esse: qm̃ differunt ratione, ac definitione, cum uegetatiuum sie in quibusdam, in quibus nõ est sensitiuum. Ex his uult habere, ꝙ licet somnus & uigilia sint animati, nõ tamen cuiusq; animati sunt affectiones, sed eius animati sunt affectiones, cuius altera pars corpus, altera sensitiua anima est, quale ipsum animal est, quam tem Theophrastus Themistius & Alexãder comprobarunt. Verum nõ An plantæ dormiant. omnes cum Aristotele ita sentiunt, nam Anaxagoras clazomenius, & Democritus abderita asserẽtes in plãtis esse particulam sensitiuam, somnum & uigiliam illis attribuerũt, hos uero (ut Nicolaus peripateticus inquit) eo libro, quem de plantis cõscripsit, Ebrutalis Philosophus secutus est, & quidem nõ ab ratione: siquidẽ somnus & uigilia primi sensitiui affectiones sunt, ut posterius uidebitur. At plantæ gustum & tactũ habere uidẽtur, nam cum enutriãtur alimoniæ sensum habere necessum est, qui est tum tactus, tum gustus, at ubi hi sint, cõmunem sensum inesse, cuius somnus & uigilia affectiones sunt, necesse est. Hãc opinionem secutus israelita plantas statuto tempore obdormire, statuto uero uigilare asseruit. Nã hyeme eas obdormire credidit, ꝙ defrõdescant plantæ: & uacent, æstate autem, atq; uere uigilare, expergefieri enim foliĵs auideotur & agere. Sed positionẽ hanc Theophrastus & Themistius refellunt approbantes, quę Aristo. postea asserit, ꝙ. s. somnus & uigilia animalis affectiones sint, dormit. n. & uigilat, quicquid dormit & uigilat ob sensus. Eiusdem enim somnus ac uigilia sunt, cuius ipsum sentire est. At stirpes nec sentiunt, nec sensum ullum habẽt. Si enim stirpibus sensus aliquis inesset, appetitio aliqua ipsis inesset. At cum plantis nec dolor, nec uoluptas insit, neq; appetitio inesse potest. Quòd aũt plãtis nec dolor insit, nec uoluptas, argumẽto nobis est stirpium immobilitas. Plantæ enim a dolorifica re non cõtrahuntur: nec ad uoluptificã diffunduntur. Quare cum plãtis appetitio non insit, nec sensus inesse potest, quo fit, ut nec somnus insit, nec uigilia. Per quæ patet nec sensum ipsis inesse alimoniæ: cum nec dolorificũ, nec uoluptificũ discernãt, sed natura ipsa instigante cõuenīens trahunt, discõueniens non trahunt. Quod uero israelita adiecit, fabulosum, atque poeticum est. Dormire enim hyeme plantas fabulantur poetæ ꝙ eo tempore ab apparentibus ipsarũ operationibus quiescant. Hyeme enim frigiditate circunstante calor plantarum adeo intrinsecus cõtrahitur: ut nulla in illis cernatur apparens operatio: & sic obdormire creduntur. Vere autem uigilare, ꝙ ad operatiões calidi innati diffusione moueantur. Quòd igitur plantę non dormiant, ex hisce patet. Aristoteles autem posterius idem pertractabit.

Pari quoq; modo constat: nullum esse animal quod aut semper dormiat, aut semper uigilet, sed utrunq; eidem tributum a natura esse. non enim si quod animal est sensu præditum: neq; dormire id, neq; uigilare contingit. quando uterq; hic affectus: circa sensum primi sensitiui accidere solet.

Similiter autem, & quòd nihil est quod semper uigilet aut semper dormiat, sed eisdem insunt animalium utræque passiones hæ. neque enim si est animal habens sensum: hoc contingit, neque dormire, neq; uigilare. utraq; enim passio hæc: circa sensum primi sensitiui.

Cum soluisset quęstionem secundam. s. utrum somnus & uigilia sint affectiones animæ seorsum, an corporis seorsum, & declarauit ꝙ sint affectiones animati & non cuiuslibet, sed animalis, nũc soluit ultimam quęstionem, quæ erat, utrum omnia animalia communicent in his, & quomodo in eis communicent. & proponit duo. Quorum primum est ꝙ nullum animal est, quod semper uigilet, aut semper dormiat. Secundum uero est, ꝙ eisdem omnibus animalibus utræque hæ passiones insunt, non simul, sed modo altera, modo altera. unde dicit. Similiter autem manifestũ est, & quòd nihil est animalium quod semper uigilet, aut semper dormiat, hoc est primum. Dat secũdum & dicit, sed eisdem animalibus omnibus insunt utræque passiones hæ, non quidem simul, sed diuersis temporibus. Hæc probat, & primo probet secundum, quoniam non est reperibile animal sensum habẽs, quod neque dormiat, neque uigilet: quoniam utraque hęc passio circa sensum primi sensitiui est apta uicissim fieri. unde dicit. Neque enim si est animal habens sensum, hoc contingit, neque dormire, neque uigilare. Cuius causam assignat, & dicit. Vtraque enim passio hæc diuersis temporibus uicissim apta est fieri circa sensum communem, qui est sensus cordis, quod est primum sensitiuum. Quo uero ad rationem attinet, animaduerte, quòd hæc probatio patet ex his, quæ dixit Aristoteles, dictum est enim somnum & uigiliam esse opposita circa eam particulam, in qua est ipsum sentire, ideo nunc tanquam ex dictis manifestum accipit, ꝙ quia hæc sunt oppositi circa eam particulam, in qua ipsum sentire est, ideo nullum est animal neque dormiens, neq; uigilans, & ita oportet, ut aliquando dormiat, & aliquando uigilet.

Fieri autem non potest, ut alter horum eidem semper insit: uerbi gratia, ut genus aliquod animalis aut semper dormiat, aut semper uigilet.

Non contingit autem alterum horum sempe inesse eidem: ueluti aliquod genus animalium semper dormire, uel semper uigilare.

Cum probauit secundum scilicet quòd singulis animalibus utraque insit, nunc probat primum quòd scilicet nullum eorum insit semper, & hoc pbat primo, quoniam ex obseruatione, & historia, quæ ab expertis est adnotata: non est memoriæ proditum, quòd sit aliquod animal tale. & hoc dicit. Non conting autem alterum horum semper inesse eidem scilicet ut somnum, uel uigiliam: ita ut sit aliquod genus animalium repertum per historiam semper dormire: uel sempr uigilare: quoniam discurrendo per omnia, hoc non est reperibile.

Nam fieri nequit: ut ullum semper uigilet, quæ quæcunque munia aliqua naturæ obeunt, simulac temporis modũ excesserint in quantum sufficere operi poterant: lassescat, succumbantque, & a muneribus quæque suis desistant oportet, ut oculi, manus, & quicquid aliud functionem aliquam exercere solet. Itaque si quid sentiendi officio fungatur: spatio exacto quo continenter gerere & administrare potest, fatiscet, nec præterea operari ualebit.

Amplius quorumcunque est aliquod opus secundum naturam, quando excesserint tempus in quanto possunt aliquid facere: necesse est deficere, ut oculos uidentes, & quiescere facientes hoc, similiter autem & manum & aliud omne cuius est opus aliquod. Si itaque alicuius est opus sentire, & hoc utique excedat tempus quanto erat potens sentire continue: deficiet, & non amplius faciet hoc.

Eandem conclusionem probat rationale naturali, & syllogismus est hypotheticus, hoc modo. Si est aliquod opus naturale alicui uirtuti naturali: cuius est dare maximum tempus, in quo potẽtia illa materialis potest illud perficere, quando tempus excesserit maximũ, necesse est tale opus deficere. Vltra enim maximũ non potest opus esse. Hæc propositio patet de oculo, & manu, & aliĵs uirtutibus: datur. n. maximũ tempus in quo oculus potest, & maximum

& maximũ tempus, in quo manus potest laborare, ergo ultra illud nec manus, nec oculus poterit perficere opus. Sed sentire est opus, cuius est dare maximũ tempus, ultra q[d] potentia non potest sentire, ergo necesse est deficere, & sic animal non semper uigilabit, cũ non semper sentire possit. unde dicit. Amplius quorumcunq; instrumentorũ uel uirtutũ materialium est aliquod opus secundũ naturam, quando illa instrumenta excesserint tẽpus in quãto possunt aliquid tale opus facere: necesse est illa instrumenta deficere ab illo opere probat exemplis, ut subaudi q̃m oculi sunt uidentes certo dato tempore, & facientes hoc, cum tempus excesserint, necesse est eos quiescere a uidere ipso. Similiter autẽ & manũ & aliud instrumentũ omne, cuius est opus aliquod naturale determinatum ad maximum Hæc est hypothetica, & maior, ponit antecedens, & facit minorẽ, & dicit. Si ita q; alicuius particulæ.s. cordis est opus naturale sentire, & hoc opus aliquando excedat tempus maximũ, in quo esse potest, & in quãto erat potens sentire continue: hoc est quia ita est. Sumpsit.n si pro quia: concludit, igitur deficiet aliquando, & non amplius faciet hoc. Patet ergo q nullũ animal semper uigilet, per idem probari potest, quod non semper dormiat.
Pulchra quæstio. Sed occurres, quoniã operatio uirtutis nutritiuæ est operatio naturalis, & tamen non habet maximũ tempus, in quo uirtus nutritiua potest illam facere. nec uirtus nutritiua uacat aliquando ab ea, sed est illi cõgua usq; ad finẽ uitæ. Dicendum q Aristo. loquitur de operationibus per quas non instaurantur spiritus, & uirtus ipsa, modo per operationẽ nutritiuæ uirtutis spiritus & uirtus instaurantur. At motus & sentire operationes sunt, per quas nõ instaurantur spiritus, nec uirtutes, ideo habent maximũ tempus, in quibus instrumenta possunt illas perficere. Verum uero detur tale maximum tempus in his operationibus in libro de cælo dictum est.

Cum ergo uigilia exolutione sensus finiatur, & contrariorum si alterum adsit alterum abesse oporteat, uigilia uero somno contraria sit, sitque necessarium cuilibet alterum inesse: sequitur ut ea dormire oporteat.

Si igitur uigilare diffinitur solutione sensus, cõtrariorum uero hoc quidem necesse est adesse, illud uero non, uigilare autem ei quod est dormire contrarium est, & necessarium omni alterum inesse: necessarium utique erit dormire.

Tertio idẽ probat. & syllogismus sic conficiẽ. Contrariorũ necesse est alterũ inesse alterũ uero nõ, uigilare est cõtrariũ ei: q[d] est dormire. Ergo necessariũ est uigilare uel dormire omni animali inesse: & sic necessariũ est animal dormire, si non uigilat Minorẽ probat ex definitione uigiliæ, & somni: est enim uigilare solutio cõmunis sensus, dormire uero ligamentum: ut postea dicemus. Modo hæ definitiões ecõtrariæ uidenẽ. De rõne igitur primo accipit probationẽ minoris. secũdo accipit maiorẽ. tertio accipit minorẽ et simul has sumit pro uno añcedẽte: ex his quasi uno antecedente, infert cõsequens, & sic totũ syllogismũ per enthymema describit. Est autem uerbis supplendum notam confirmationis, & quasi dicat præterea. Si uigilare definitur solutione sensus cõmunis, & subaudi somnus definitur ligamento, per quæ uult habere somnũ & uigiliam esse contraria: quoniam definitiones contrariæ sunt, quæ est probatio minoris. Accipit secundam propositionem antecedentis, quæ maior, & dicit. Contrariorum autem, hoc quidem necesse est adesse, illud uero non hæc est maior. Accipit tertiam, quæ est minor, & dicit. Vigilare autem ei, quod est dormire, cõtrarium est, hæc est minor, & propositio tertia antecedẽtis. Ex his infert cõsequens, q[d] est cõclusio syllogismi, & dicit. Et hoc est ergo omni animali necessarium est alterum inesse. s. uel uigilare, uel dormire. Tunc subaudi (ut Themistius subaudit) necessarium utiq; erit omne animal dormire, si nõ uigilat. Ex his uult habere, q nõ ita necessarium sit alterum inesse, quin alterum possit inesse: & ita nec animal semper uigilat, nec animal semper dormit.

Igitur si talis affectio somnus est, somnus uero impotentia quam uigiliæ excessus committit, uigiliæ autem excessus interim ab ægritudine pendet interim citra ægritudinem accidit, unde fit ut quemadmodum exolutio duplex est, ita & impotentia duplex haberi possit: necessariũ est ut quicquid uigilat dormire aliquando cõtingat, quia ut semper agat fieri non potest.

Si igitur huiusmodi passio est somnus, hoc autem est impotentia propter excessum uigilandi, uigilandi autem excessus quandoque ab ægritudine, quandoque absque ægritudine fit, quare & impotentia atque dissolutio similiter erit, necesse est omne quod uigilat contingere dormire. impossibile enim semper agere.

Hic ponitur quarta ratio ad idem, & iterum in forma hypothetici syllogismi. in quo pro antecedente ac maiore sumit hypotheticam factam ex tribus simplicibus propositionibus, & infert consequens, & est hic, si somnus est talis passio. s. particulæ sensitiuæ: & somnus est impotentia quædam eueniens propter excessum uigilandi. Et uigilandi excessus aliquando ægritudine, aliquando sine ægritudine fit, necesse est omne quod uigilat, contingere dormire. Tunc ponendum est antecedens, & sequitur consequens: hæc forma est syllogismi. unde dicit, & præterea subaudi in; si igitur somnus est huiusmodi passio. s. particulæ sensitiuæ, ut dictum est. Hæc est prima propositio. Accipit secundam, & dicit. Hoc autem scilicet somnus est impotentia propter excessum uigilandi. Impotentes enim uigilare facti, ob excessum, nimiamq; uigiliam, tandem dormimus, hæc est secunda. Accipit tertiam & dicit. Vigilandi autem excessus quandoq; ob ægritudine, quandoq; absque ægritudine fit, ægritudine quidem, ut in eo morbo quem latiniores insomniam appellãt, Arabes saharam, in quo (ut Themistius inquit) cõperti sunt, qui nouem dies exertis atq; eleuatis & inconniuis atque immotis oculis egerint, sine ægritudine uero, ut gracilentis accidit atq; per aridis, ut Themistius etiam refert. Hi enim suæ naturæ ratione longas uigilias patiuntur. Hæc est tertia propositio. Interponit quartam ex his illatam quæ erit nostrum propositum & quasi minor, & dicit. Quare & impotentia atq; dissolutio similiter erit dupliciter, ægritudine scilicet aut natura. Ex his infert consequens, & inquit. Necesse est si hæc sunt, omne, quod uigilat, cõtingere dormire, & hoc quoniam impossibile est animal semper agere, ac in operatione semper esse. Modo si ponatur antecedens, sequitur positio consequentis. Potest autem syllogismus iste ad categoricum sic reduci, ut mihi uidetur, quod fieri potest uigilare impotens, non semper uigilat, quod uigilat, potest fieri impotens, uigilare aut ægritudine, aut sine ægritudine: ergo quod uigilat, non semper uigilat. Per quæ patet propositionum acceptarum ab Aristotele quartam esse maxime necessariam, quoniam habet uim minoris, aliæ sunt additæ ad explicationem terminorũ: qui in syllogismo accipiuntur: in hũc modũ Themistius exposuit. Vnde patet, q primæ tres acceptæ sunt, ut inferant quartam, quæ fuit q impotentia ac dissolutio dupliciter est, aliquando ægritudine, aliquando natura: per quam uult habere hanc minorem, qui uigilat, fieri potest impotẽs uigilare, aut scilicet ægritudine, aut natura.

Consimiliter fieri nequit, ut semper dormiat, nam somnus affectio quædam sensariæ partis, quasi uinculum quoddam & immobilitas, existit. Ex quo sequitur: quicquid dormit sensitiuam partem habere. Sensitiuũ aũt est, quod sentire actu potest. sentire uero actu simpliciter & proprie: nemo per quietem potest. Nullus igitur somnus est, qui expergiscibilis non sit.

Similiter autem: neque dormire semper quicquã contingit. somnus enim: paßio sensitiuæ particulæ est, ut uinculum & immobilitas quædam. Quare necesse est: omne dormiens habere sensitiuam particulam. Sensitiuum autem: quod potest sentire secundum actum. agere autem sensu proprie & simpliciter: impoßibile est dormientẽ simul. ideo necessarium est: somnum omnem excitabilem esse..

Nunc autem probat ꝙ illud quod dormit, non sempee dormiat, cum enim probauit ꝙ illud q̃d uigilat, non semper uigilet, nunc probat ꝙ illud quod dormit, nõ semper dormiat: & primo proponit quod intendit, & dicit. Similiter autem, neq; dormire semper quicquã contingit. hæc est conclusio, qua probat, & procedit sic, somnus est passio sensitiuę particulæ, ut uinculum & immobilitas illius, ut postea dicemus. Ex hoc infert ꝙ necesse sit omne dormiens habere sensitiuam particulam, hoc est, ꝙ omne dormiens sit sensitiuum. Tunc huic minori addit maiorẽ, & dicit: ꝙ sensitiuum sit illud, quod potest sentire secũdum actum: & tunc uniuersus syllogismus est, omne sensitiuũ potest sentire secundum actum, ut patet secundo libro de anima, & nunc est assumptum, omne dormiens est sensitiuum: ergo omne dormiens potest sentire secundum actũ. Minor probata est ex definitione somni. Tunc his supplet Themistius, cum dormiens sentire possit aliquãdo secundum actum, aliquando sentiet de facto: omnia enim potentia in actum aliquando referitur Sed (ut Aristot. inquit) agere sensu proprie & simpliciter quod est actu sentire, impossibile est dormientẽ simul: non enim idem proprie, & simpliciter actu sensu agere potest, & dormire. Hinc concludit ꝙ necessarium sit somnũ omnem esse excitabilem, ac dormientem excitari aliquãdo. Quare nihil semper dormit. Quòd quidem enim nihil semper uigilet, patet primo ex obseruatione. secundo quoniã uigilia operatio est naturalis, quæ animalibus inest statuto tempore tertio quoniam uigiliæ contrarius est somnus ideo oportet, ut circa idem subiectũ successiue fiant. quarto quoniam omne uigilans fieri potest nõ semper uigilãs. Quòd autem nihil semper dormiat, patet his rationibus, & etiã, quoniam dormiens est sensitiuum, quod aliquãdo potest sentire, & ita uigilare: & sic aliquando uigilabit. Hę sunt rationes Aristotelis. Quo uero ad uerba attinet, dicit {agere aũt sensu proprie & simpliciter impoſſe est dormire} quoniã agere sensu non simpliciter neq; proprie sicut cũ agitur interioribus sensibus possibile est dormire. Sed cũ quis sentit sensu simpliciter proprie dicto, ut exterioribus, hic non potest simul dormire. Sunt autem uerba hęc addita, quoniã aduersarius proteruire posset aliquod agere posse sensu, & dormire, ideo addit hoc esse impossibile.

Cætera fere omnia, pedestria, uolatilia, natatilia: somno participant: etenim cuncta piscium genera, & ea quæ molli crusta integuntur, & præter ea quæcunque oculos habent: soporari cernuntur: nam & quibus oculi duri, & insecta: dormire palam est.

Alia igitur pene omnia somno communicant, et natabilia, & uolatilia, atque greßibilia. Etenim omnia piscium genera, & quæ malaciorum, uisa sunt dormire: & alia omnia quæcunque habent oculos, etenim quæ duros habent oculos, & enthoma: manifestum quòd dormiunt.

Cũ per rationẽ ꝓbauit oĩa aĩalia aliqñ dormire aliqñ uigilare, & nulla esse quæ aut semper dormiant, aut semper uigilent, nunc hoc idem probat ex historica inductione. Et proponit primo uim illius inductiõis, & dicit. Alia igitur animalia omnia somno cõmunicant, & natabilia, & uolatilia, & gressibilia, & per gressibilia omnia, quæ per terram incedunt, intelligit, ut etiã reptilia innuat. Deinde exponit membra, & dicit. Etenim omnia piscium genera quæ natabilia sunt: & quæ malacia græce dicuntur, hoc est molliam, omnia inquam uisa sunt per obseruationem dormire. Amplius & alia omnia animalia, quæcunq; habent oculos. Dico quæcũq; habent oculos & molles, & duros. quæ enim habent duros oculos, ut cancri, & locustę dormiunt. Amplius etiam enthoma, hoc est insecta, ut apes, uespæ, muscæ, & id genus. Manifestum est, quoniam dormiunt, ergo per historicam inductionem perspicuum est omnia animalia dormire, omniaq; uigilare, nullaq; esse, quæ aut semper dormiant, aut semper uigilent. Animaduerte ꝙ Aristo. sic in libro primo de generatione animaliũ. Animalia ipsa dissecuit, dixit enim ꝙ animalia alia sunt habentia sanguinem: alia exanguia: sanguinẽ habentium, alia sunt terrestria, alia aquatilia, alia amphibia. Exãguium uero, alia sunt ostracoderma, hoc est testacea. alia malacostraca, hoc est crustata, alia malacia, hoc est mollia, molliaq; testa obducta, alia enthoma, hoc est insecta. Historica ergo inductio in omnibus his demonstrat somnum aliquando, & aliquando uigiliam esse.

Quãquam isthæc omnia: somno exiguo contenta sunt: unde fit etiam, ut sæpenumero quempiam lateat utrum obdormiscant, necne. Vtrum uero testacea sopore offundantur, nondum sensu quidem cognitum fuit, sed ratione tamen ea quam prædiximus, si cui probabilis uideatur, persuaderi id potest. Somnum igitur animalibus communicatum omnibus esse, hac ratione patescit: nam animal eo finiri solet: quòd sensum habeat: sensus uero immobilitatem quandam & quasi nodum & uinculum, somnum esse dicimus: contra exolutionem atque relaxationem, uigiliam.

Breuis autem somni sunt, huiusmodi omnia: ideoque latebunt utique quædam sæpe, utrum participant somno, uel non. Eorum autem quæ duram habẽt testam, secundum sensum quidem nondum factum est manifestum si dormiunt, si cui uero uerisimilis dicta ratio est, ea suadebitur. Quòd igitur somno communicant omnia animalia, manifestum ex his: eo enim quòd sensum habeat, diffinitur animal. sensus autem modo quidem aliquo immobilitatem & uelut uinculum, somnũ esse dicimus: solutionem autem remißionemque, uigiliam.

Fuerunt quidam, qui dixerunt esse quædam animalia, quę unquã dormiunt ueluti sunt insecta, & testacea. Amplius dubitarunt de lepore, & de piscibus, quorum clausis palpebris oculi unquã reperti sunt. Præterea dubitationem afferunt animalia, quæ capite carent, & cerebro: uel quæ carent corde: nã cum careant cerebro uel corde, non uidetur quo pacto cerebrum ipsorum, aut cor infrigidari possit: & sic nõ uidetur ꝙ possint dormire, refutat igitur Aristoteles positionem horum, & dicit. Breuis autẽ somni sunt: huiusmodi omnia. s. insecta, & habẽtia duros oculos, ideoq; latebunt utiq; quædã sæpe, utrum participent somno, uel non. Et sic licet hæc breuis sint somni: tamen dormiunt. De testaceis uero dicit, eorum autem, quę duram habent testam, ut conchilia, & testudines, quoniam conduntur intra testam, secundum sensum quidẽ, non dura factum est manifestum, si dormiant. Addit tamen, ꝙ si quis est cui dicta ratio est uerisimilis, ea suadebitur. Est autem ratio dicta, illa quæ ex usu sensuũ accipitur. Cum enim usus sensuum constitutum tempus habeat, ultra q̃d propter resolutionem spirituũ indiget quiete: sic, ut omne animal sensum aliquem habens aliquando dormiat, aliquando uigilet: id uero quod de lepore & pisce dictũ est, iam solutum est. Dormiunt enim oculis apertis: quoniam carent palpebris: de carentibus uero capite & corde: etiã patet solutio, quoniam habẽt proportionalia. unde dicit. Quòd igitur somno communicent omnia animalia, manifestum ex his, & subaudi ex ratione assignata ex ipso sentire. & ideo explicat illã, & dicit. Eo enim ꝙ animal sensum habeat, definit. Animal enim per sensum est animal. At somnum dicimus esse modo quidem aliquo sensus im

mobilitatem

mobilitatem ueluti uinculum, uigiliam uero solutionem, atq; remissionem. Ergo cum singulis animalibus insit sensus inesse etiam poterit aliquando illius immobilitas, quę est somnus, & illius solutio: quæ est uigilia.

At plãtis, neutra harum affectionum communicari potest: quippe cum citra sensum, neque somnus esse, neque uigilia possit. At quibus sensus inest: eisdem & dolor & uoluptas concedi debet, quibus uero dolor & uoluptas, eisdem & cupiditas. Plantis autem, nihil horum tribui potest. Argumento, quòd facultas quæ nutrit & uegetat, munus suum melius consopitis quàm uigilantibus animalibus absoluat, tunc enim probius & aluntur & augentur, ut quæ nihil ad ea, ope sensus egeant.

Plantarum autem nullam, possibile est communicare utra harum passionum, nam sine sensu quidem non existit, neque somnus, neque uigilia. Quibus uero inest sensus, & tristari & gaudere, quibus uero hæc, & concupiscentia. Plantis autem, nihil horum inest. Signum autem, quoniam & opus suum facit nutritiua particula in dormiendo magis quàm in uigilando, nutriuntur autem & augentur tunc magis, tanquàm nihil egentia ad hæc, sensu.

Repetit ea quę de plantis, dicta sunt, & dicit. Plantarum autem nullam: possibile est communicare utra harũ passionum. s. somno & uigilia. Et repetit causam, et dicit. Nã sine sensu neq; somnus. neq; uigilia esse potest. Quòd autem plantis nullus insit sensus, probat. & dicit. Quibus uero inest sensus, inerunt & tristari et gaudere. Quibus uero hæc insunt, inerit & concupiscentia & appetitio. Plãtis autem nihil horum inest. ergo nec somnus. Dices forte, ꝙ sensus plantis necessarius est propter nutritionem, innuit solutionem ꝙ nec propter nutritionem plantis necessarius eũ sensus. Cuius signum affert, quia opus suum nutritiua particula facit magis in dormiendo quã in uigilando. Cuius rationem affert, et lege autem pro quoniam, hoc pacto, quoniam nutriuntur, & augentur tunc magis scilicet in somno tanquã egentia ad hæc opera sensu. Ex quo uult habere ꝙ licet plantæ nullum habeant sensum: tamen possunt nutriri: immo melius nutriuntur. Superius autem declarauimus totum hoc, nunc uero satis. Hinc soluitur problema, quorum nonnullæ plãtæ animalibus maiores sunt. An quæ expeditius nutriantur: cum enim sensibus careãt, uniuersus calor in illis ad nutritionem conuertitur. ubi autem nutritio maior, atq; expeditior est: auctio fit maior, hinc arborosæ plantę maiores sunt animalibus. Herbæ uero (licet sensibus careãt tamen paruæ sunt, quoniam uita earum breuis est, cum non ultra annum producantur: propterea non nimis accrescunt.

Cur autem dormiant & uigilent, & per quem sensum, aut per quos si per plures id eueniat, considerandum est.

Quare autem dormiunt & uigilant, & propter qualem quendam sensum, uel quales si propter plures, cõsiderandum.

His exploratis ad quartum propositorum: quod quarto loco quæsitum fuit, nunc accedit, & primo proponit illud & dicit. Quare autem dormiunt animalia, & uigilant, & propter qualem quendã sensum, si dormiunt propter unum sensum: uel propter quales, si animalia dormiunt, & uigilant propter plures, considerandum nunc est: hoc fuit quartum quæsitum.

Cum animalium quibusdam sensus omnes insint, quibusdã non omnes ut uisus, sed cunctis tactus & gustus, nisi quid imperfectum lacessitumq; sit, de quibus omnibus in libris de anima dictum est.

Quoniam uero quædam animalium habent sensus omnes, quædam uero non habent ut uisum, tactum autem & gustum omnia habent, nisi si quod animalium imperfectum. Dictum est autem de his in ijs quæ de anima.

Proposito quęsito, nunc exequitur, & primo more geometrico Aristoteles sumit proloquia, secũdo loco ex illis deducit somnũ & uigiliam eius sensorij principaliter affectiones esse, in quo & tactus, & communis sensus simul insunt. Primum proloquium qđ sumit, est, ꝙ animalia alia sunt perfecta: quę omnes sensus habent, ut equus, & bos. Alia imperfecta, quę non omnes sensus habent, quemadmodum ea sunt, quæ nec auditum, nec uisum habent. Talpa enim uisum non habet, apes uero auditu carẽt. Addit, tamẽ omnia animalia tactum & gustum habere. excepto spongiarum genere, quod genus zophytum est, quasi medium inter plãtas, & animalia. Hoc enim tactum habet, gustu uero caret, cum per radices cibũ trahat, ueluti plantarum genus, sed quoniam quæstio est non parua utrum animal aliquod tactum habere possit, & non gustũ: ideo Aristoteles se excusans, dicit. Dictum est autem de his, in his quæ de anima sunt.

Fieri autem simpliciter non possit ut dormiens animal ullo sensu abuti queat: patet necessarium esse in somno eandem omnia subire conditionem, nam si partim eodem modo afficiantur, partim diuerso: hac nimirum ratione fiet ut per quietem animal sentiat: id quod impossibile est.

Impossibile autem simpliciter qualicunque sensu sentire quod dormit animal: manifestum est quòd omnibus necessariũ inesse eandem passionem in uocato somno. Nam si huic quidem inest, huic uero non inest, hoc dormiens sentiet, hoc autem, impossibile est.

Secundum proloquium est, ꝙ animal cum dormit, nõ sentit aliquo sensu: & sequitur, ut somnus sit omnium sensuum uinculum, & non alicuius sic. alicuius autem non. lege ergo sic, quoniam autem subaudi, simpliciter est impossibile animal ipsum, quod dormit, qualicunque sensu sentire: ideo manifestum est in ipso somno, necessariũ esse somnum esse eandem passionem inhęrẽtem omnibus sensibus. Quòd animal dormiens nullo sensu sentiat, probat, & dicit. Nam si huic quidem inest somnus: huic uero sensui non inest, animal hoc sensu dormiẽs sentiet. s. alio: hoc autem impossibile est, contraria enim inessent alicui. Quo uero ad uerba attinet, per sensus: exteriores intelligit, nam phantastica in somnis, imaginatur, & sentit, uerum de his postea.

Porro cum natura singulis sensibus proprium quid iniunxerit, & in omnes commune quid sparserit, proprium ut uisui uidere, auditui audire & reliquis ad eundem modum, commune uim quandam promiscuam quæ omneis comitatur qua animal & uidere & audire se sentit.

Quoniam autem existit secundum unumquemque sensum hoc quidem aliquid proprium, illud uero aliquid commune, proprium quidem uelut uisui uidere, auditui autem audire, & alijs secundum eundem modum, erit utique quædam & communis potentia sequens omnes qua & quòd uideat, & quòd audiat sentiat.

Hic ponit tertium proloquium, & dicit. Quòd pręter quinq; exteriores sensus, dabilis est quidam cõmunis sensus, non quidem prędicatione communis. sed operatione, & in sentiendo communis. Hoc proloquium probat dupliciter. primo quidem quoniam ipsis animalibus secundum unumquodq; sensum inest aliquod propriũ ut ipsum uidere, quod animalibus proprium est secundum uisum: ipsum audire, quod animalibus proprium est secundũ auditum, & ita in cęteris. Inest etiam animalibus secundum ipsos sensus aliquod commune: ut percipere se uidere, percipere se audire, & sic de alijs: ergo ipsis animalibus oportet inesse duplicem sensum communem per quem percipiat se uidere, se audire, & omne quod communiter inest omnibus sensibus: & proprium ut uisum per quẽ uideat, & auditum per quem audiat, & sic de alijs. Est igitur uis

rationis, animalibus ineſt duplex ſenſitiuum opus, ergo animalibus ineſt duplex ſenſus, proprius per quẽ animalibus proprium opus ineſt, & communis per quem cõmune opus ineſt. unde dicit. Quoniam autem exiſtit ſecundũ unumquemq; ſenſum duplex opus ſenſitiuũ, hoc quidẽ aliquid propriũ, illud uero aliquid cõmune: propriũ quidem uelut uiſui uidere, auditui audire, & aliĳs ſenſibus ſecundum eundem modum. ſubaudi cõmune uero opus eſt percipere ſe uidere, ſe guſtare & ſic de aliĳs. Ex hoc duplici opere infert duplicem ſenſum, & dicit. Erit utiq; quædam communis potentia, non quidem in prędicando de pluribus: ſed in ſentiendo communia opera: quæ potẽtia communis ſequetur omnes in operãdo, & ſentiendo qua potentia animal ipſum ſentiat, & quod uideat, & quod audiat. & erit ſubaudi ſenſus proprius quo uidemus, uel audimus, & id genus.

Non enim uiſu ſe uidere uidet, nec uiſu aut guſtu iudicat iudicareue poteſt diſtare dulce ab albo neque ſeorſum neq; ſimul utroque, ſed particula quadam communi quæ adiuncta ſenſibus omnibus ſit.

Non enim uiſu quidem uidet quòd uidet, & indicat utique & poteſt diſcernere quòd alia quidem dulcia ſunt ab albis, nec guſtu: nec uiſu, nec ambobus: ſed quadam communi particula omnium ſenſoriorum.

Non contentus Ariſtoteles ratione ſumpta a differentia operum ſenſibilium, idem probat, hoc pacto, animal ſentit, q uideat. & iudicat & poteſt diſcernere q ſenſibilium alia ſunt dulcia ab albis: & non facit hæc uiſu uel guſtu, uel utraſq;, igitur hæc facit quadam cõmuni potentia ſenſitiua: quæ eſt cõmunis in ſentiendo omnia ſenſibilia omnium exteriorum ſenſoriorum. unde dicit. Non enim uiſu quidẽ animal uidet, q uideat, neq; uiſu iudicat, aut poteſt diſcernere q dulcia ſint alia ab albis: nec poteſt hæc facere guſtu: nec uiſu: nec ambobus, ſed quadã cõmuni particula: qua animal percipere poteſt ſenſibilia omnium ſenſoriorum exteriorum. igitur præter quinque ſenſus erit unus in ſentiendo communis.

Nam ſenſus unus eſt, & etiam principale ſenſorium unum, ratio tamen ſenſioni cuiuſque generis at ſoni & coloris non una, ſed alia & alia.

Nam eſt quidẽ ſenſus unus, & principale ſenſorium unum: eſſe autem ſenſui generis cuiuslibet aliud uelut ſoni et coloris.

Sed contra hoc proloquium dubitatur: nam multiplicatis ſenſibilibus, ſenſus multiplicatur, ſecantur enim potentiæ, ut res: de quibus ſunt. ergo ſenſus communis non poteſt eſſe unus tot ſenſibilium. Reſpondet, & continuetur ſic textus: poteſt unus ſenſus eſſe multorum ſenſibiliũ genere diſtinctorum: nam eſt quidem ſenſus cõmunis unus ſubiecto, & principale eius ſenſoriũ unũ ſubiecto. ſ. ipſum cor: eſſe uero & definitio erit alia ſenſui cuiuslibet generis, ut ſoni, & coloris, definitio & eſſe aliud eſt. Cõmunis enim ſenſus, ut coloribus copulatur, habet rationẽ uiſus. ut uero copulatur ſonis, habet rationem auditus, unus tamen ſubiecto eſt, qui uiſus, & qui auditus rationi ſub eſſe cernitur.

Hæc autem: cum tactu maxime coniuncta eſt, nam tactus, a cæteris ſenſibus diuelli poteſt: ab hoc, cæteri non poſſunt: quæ omnia, in commentariĳs de anima explicata ſunt.

Hæc autem: ſimul tactiuo maxime ineſt: hoc enim ſeparatur ab aliĳs ſenſoriĳs: alia uero ab hoc inſeparabilia ſunt: dictum eſt autem de ipſis, in ĳs quæ de anima, theorematibus.

Quintum proloquiũ eſt, q ſenſus cõmunis non habet proprium organũ, propriamq; particulã, cui inſit propriè ſeorſum ab aliĳs ſenſibus, ſed illi ſenſorio ineſt, cui & tactus ineſt: & ſic quarta ſuppoſitio eſt q ſenſus cõmunis inſit, ut organo ipſi tactorio: & hoc rationabiliter, q̃m tactorium ſeparatur ab aliĳs ſenſoriĳs, quatenus eſt ipſius tactus, organum, & non aliorum. unde dicit. Hoc autem. ſ. ſenſus cõmunis ſimul cũ tactu tactorio quod eſt cor, maxime ineſt, nã cor ipſum ſeparatur ab aliĳs ſenſoriĳs, ut ab oculo & aure, & nare, quæ ſunt organa exteriorum ſenſuum. Præterea ſeparatur alia ratione, quia poteſt ineſſe aliquibus animalibus, quibus non inſunt alia ſenſoria. unde dicit. Hoc enim. ſ. cor quod eſt tactorium ſeparatur ab aliĳs ſenſoriĳs, cum poſſit ineſſe quibuſdam animalibus, quibus alia ſenſoria non inſunt. Alia uero ab hoc inſeparabilia ſunt, cum nulli animali ineſſe poſſit, quin tactoriũ inſit. Per quę dat intelligere q tactorium eſt organũ conueniens ſenſui cõmuni: quoniam habet tactorium quandam cõmunem rationem etiam: quia uero tra hęc indiget aliqua conſideratione, rem mittit ad libros de anima. Ex his patet q cor eſt ſenſorium cõmune, & ſubiectũ cõmune etiam tactus, & cõmuni ſenſui. unde in tactu: & cõmuni ſenſu, idem eſt organũ, & ſubiectũ: in cæteris non eſt ita: organũ enim uiſus eſt, oculus, ſubiectum uero uiſiuæ potentiæ eſt cor, ſimiliter organũ auditus eſt auris, ſubiectum uero cor, & in cæteris ſimiliter, at in tactu & ſenſu cõmuni idem eſt ſubiectum & organũ, cauſa autẽ dicta eſt in libro de iuuentute & ſenectute: & in libro ſecundo de anima. Hęc ſunt quatuor ꝓloquia, quæ Ariſt. accepit, q nõ curauit multis rationibus probare, q̃m ſupponit ex aliĳs libris ipſa eſſe demõſtrata. Verũ de his dicemus poſtea. Nunc exponamus terminos, & dicamus q ſenſoriũ græce eſt αἰσθητήριον, æſtheterion, qđ iuniores ſenſiteriũ exponunt, aliĳ ſenſitiuum organum, aliĳ ſenſitiuum inſtrumentum, nos uno uerbo ſenſorium dicimus. Eſt autẽ ſenſorium quædam animalis particula integralis, per quam animal ſentire dicitur. Nõ enim quauis animalis parte animal uidet, cũ neq; pede, neq; manu animal cernat. Ea itaque parte, qua uidemus, uiſorium dicitur, ut oculus. Qua uero audimus, auditorium, qua tangimus tactorium, qua guſtamus guſtatorium, qua denicq; olfacimus, olfatorium appellamus. Cõmune autem his omnibus, cõmuni nomine dicimus ſenſorium. Senſus uero uirtus eſt, ſiue uis aut potentia, quam græci αἴσθησιν appellant, hæc connaſcitur ipſi ſenſorio, ut ſapor pomo: & calor igni. nam quemadmodum pomũ ſapore ſapit, ita quoq; ſenſoriũ hac uirtute æſtheſita ſentit. Et eſt quidẽ duplex, exterior. ſ. & interior: exterior quę ab exterioribus ſenſibilibus mouetur. ut uiſus exiſtens in oculis Interior uero: quæ non niſi ab his, quæ prius ſenſata fuerunt, mouetur, ut phantaſtica, & id genus Internorũ uero unus ſenſus eſt, qui a philoſophis communis dicitur, non quidem uniuerſalitate, & prędicatione, ſed operatione, & actu ſentiendi, quoniam percipit omnia obiecta omniũ ſenſuum exteriorũ: per hunc enim percipimus indifferẽter calores, ſapores, & id genus. Per hunc etiam percipimus differentiam inter hæc, ut q differat color a ſapore, per hunc quoq; percipimus nos uidere, audire cum audimus, aut uidemus, per hunc etiam percipimus nos ſentire. ergo eſt cõmunis actu ſentiendi, & operatione. Verũ uero hic ſenſus differat a tactu: quæſtio eſt dialectica: & pro utraq; parte poteſt defendi. Illud uero certum eſt cõmunem ſenſum & tactũ ſubiecto eſſe idem quoniam in corde, potentia uero & definitione differre. Amplius internorũ ſenſuũ alius eſt phantaſtica, quæ imaginaria uirtus eſt, qua non modo præſentia, ſed abſentia imaginamur. Alius eſt uirtus memoratiua, qua poſt ſenſationes tam externas quã internas recordamur & memoramus, quę quatenus ea reminiſcimur, quorum obliti ſumus, reminiſcentia dicitur, quatenus uero, ſeruamus ea, quorũ non ſumus obliti, memoria dicitur. Verũ uero aliĳ ſenſus ſint, non eſt pręſentis ſpeculationis: iſti enim ſufficiunt ad ſomni notitiam. Præterea ſenſibilia ſunt obiecta ſenſuũ: quę mediantibus ſenſibus nos ſentimus. Species uero ſenſibiles ſunt ſimilitudines, per quas ſenſus ſenſibilia ſentiunt. Verũ animaduerte differentiã, q ſenſus exteriores non poſſunt ſenſibiles ſpecies ſentire: non enim ui-

De ſenſib. & eorum ſubiecto.

sus potest coloris speciẽ sentire aut uidere, sed colorẽ per speciem. At sensus interiores possunt aliquando actu recto sentire sensibilia mediantibus speciebus. & aliquãdo actu reflexo possunt sensibiles species sentire: non mediante alia specie, sed seipsa intuitiue. Hæc de terminis.

De subiecto sensuũ. Hic expositis, quæritur ubi sint omnes sensus, & sunt duę positiones extremæ, altera medicorũ dicentium oĩa sensus interiores esse in cerebro, exteriores uero in suis organis, uerbi causa, sensum cõmunem ponunt in primo cerebri uentriculo, ut in subiecto, & ut in organo. Phantasticum uero in medio uentriculo. Memoratiuũ autem in ultimo: ut in subiecto, & ut in organo. Pro hac positione sunt rationes maxime. prima quidẽ quia origo neruorum est a cerebro: ergo & sensus sunt in cerebro: quoniã nerui sunt instrumenta sensus. secunda uero est a signo quoniã læsa ultima parte cerebri, læditur memoria: læsa uero anteriori parte, læditur sensus cõmunis, & oĩs sensus læsa media parte, læditur phantasticus sensus: unde medici uolentes curare læsiones hasce, applicant hic partibus remedia. tertia quoniã sensus cõmunis non uidetur esse in corde, nec tactus etiam, quoniã in corde est excellens caliditas, quæ non stat cũ communi sensu, nec cum tactu. Per hæc argumenta Plato, Gale. & Auic. & alĳ medici nullum sensum posuerũt in corde: sed interiores quidem in cerebro: exteriores uero in suis sensorĳs (ut dictũ est.) Alĳs uero de mente peripateticorum dixerunt, ꝙ omnes sensus sunt in corde, ut in organo: & hoc tam de exterioribus quã de interioribus intelligunt. Pro hac opinione sunt rationes, quoniam læso quocunq; sensu, mox in corde sentitur dolor, immo cordi accidit mox syncopis. Preterea Appetitus sensitiuus est in corde, ut de ira & uoluptate & timore patet. ergo & omnis potentia sensitiua est in corde: appetitus enim sequitur cognitionem sicut umbra corpus. ergo appetitiua potentia sequitur etiam cognitiuam. Amplius cor primo oritur, & certum est in illo priori ꝙ sentit, si pungeretur. Quam opinionem uidetur sentire Aristote. libro de iuuentute & senectu. ubi ponens in corde tactũ, omnes sensus posuit: idem tertio lib. de partibus: & Auer. primo sui colliget idem tradit. Alĳ uolentes mediare dixerunt, ꝙ tactus & gustus & sensus cõmunis sunt in corde ut in subiecto & ut organo, phantastica & memoratiua sunt in cerebro: alĳ tres exteriores sunt in suis organis, ut in subiectis & ut in organis. Ego uero pro nunc possum dicere duo: quorum primum est, ꝙ nullus sensus, ut in subiecto est in corde: sed interiores, ut in subiectis, & ut in organis, sunt in cerebro: exteriores ut in subiectis: sunt in suis organis, ut uisus in oculo, auditus in aure, & in cęteris similiter: & hoc pro medicis. secundo dico ꝙ omnes sensus sunt in corde, ut in principali & primo agente omnium sensationum: quoniam nullũ organum sensitiuum potest exire in operationem sensitiuam, nisi calore & spiritu sensitiuo actuetur a corde. unde sicut sol & homo generant hominem, sic oculus & cor sentiunt: quoniam oculus non potest uidere, nisi calore & spiritu a corde missis ad ipsum reddatur actu uisiuum: aures quoque non possunt audire, nisi spiritu & calore a corde missis actuentur, & reddantur auditiuæ, & sic in cæteris: ergo omnes sensus sunt in corde, ut in principali & primo sensitiuo, ueluti omnes uirtutes generatiuæ sunt in sole, ueluti in primo & principali generãte. Quòd autem Aristoteles in textu dixerit solum de tactu, & sensu communi, illos esse in corde, uoluit etiam cęteros intelligere: Est tamen hæc differentia, ꝙ tactus & sensus communis sunt in corde, ueluti in primo & principali agente sensationes, & ut in proprio organo, nam cor primo natũ tactum sentit, & contrahitur. Alĳ sensus sunt in corde, ut in principali & primo agente sensationes tantum. Alius modus dicendi uerior est, ꝙ duplex est organum, alterum iudicĳ, alterum congregationis specierum sensibilium. Organum congregationis specierum sensibilium est in cerebro, earum quidem specierum, quę deferuntur ad communem sensum, est in prima parte cerebri. Organum earum specierum, quæ sunt phantasticæ, in media parte cerebri, organum congregationis earum specierũ: quæ sunt memoratiuæ, est in posteriori parte cerebri: organa etiam congregationum specierum sensibilium sensuum exteriorum, sunt in suis particulis ad illa deputatis: organum uero iudicĳ omnium est in corde, in quo, ut in subiecto sunt omnes potentię sensitiuæ. Imaginantur enim Philosophi ꝙ non possunt species sensibiles deferri ad cor, ut per illas fiat iudicium & sensatio: nisi prius congregentur in dictis organis, nam ab illis organis ad cor deferũtur per quasdam uias notabiles. Est enim cerebrum membrum cordi ministrans species, pro sensatione, quæ fit in corde, ueluti epar ministrat sanguinem ipsi cordi pro nutritione, ut dicunt nonnulli. Quando ergo medici dixerunt in capite fieri sensationes, si intelligant, ꝙ in capite sint potentiæ sensitiuæ ut in subiecto & organo, errant. Si intelligant, ꝙ antequã fiat sensatio & iudicium in corde congregantur species in cerebro, & in dictis organis, bene dicunt. Nam in illis primo congregantur, & ab illis deferuntur ad cor per uias conuenientes. Sed dices cor primo ortum sentit, & non oportet in illo priori pro sensitiua tactione, ut species tactiles congregentur in cerebro. Dicendum ꝙ illa sensatio non est perfecta, & iudicialis, sed confusa & imperfecta ueluti illa animalium imperfectorum. Sed pro iudiciali & perfecta sensatione requiritur cerebrum: tanquã organum uniuersale: in quo omnes species sensibiles primo congregantur: & a quo ad cor deferuntur, & econtrario. Cum uero dicebatur cor esse excellentis caliditatis. Respondent, & quidem bene, ꝙ illa non est elementaria: ideo non repugnat tactui, & sensui communi: sed complexionalis: prætcrea refrigeratur frigiditate cerebri. Ex his patet ꝙ species sensibiles primo ab exterioribus sensorĳs deferuntur ad cerebrum, per proprios meatus, & neruos ad hoc deputatos. secundo pro sensatione, illę deferuntur ad cor per meatus proprios inter cor & cerebrum ordinatos. Conseruantur autem in cerebro pro necessitate sentiendi, cum accidit per cor nos sentire. Patet per hæc solutio ad rationes medicorum. Et ad primam quidem dicendum ꝙ secundum Aristoteles nerui oriuntur a corde, licet notabilis & sensibilis origo appareat in ceruice. Ad secundam patet solutio, nam illa læsio est, quia illæ partes sunt organa cõgregationis non subiecta. & organa iudicĳ. Ad tertiam patet solutio. Ex his patet omnes sensus subiecto idem esse scilicet corde, definitione differre postea hæc de sensibus sufficiant quantũ ad materiam de somno et uigilia. Nam diligentius alibi de his dicendum erit.

Hinc profecto constat somnum & uigiliam, affectionem huius esse. Ideoque animalibus cunctis inest: etenim tactum unum: omnia poßident.

Manifestum igitur est quòd huius est paßio, uigilia & somnus. Quapropter, et omnibus inest animalibus: etenim tactus: solus omnibus.

His suppositionibus stantibus, colligit. Cuius primo & principaliter passiones sint somnus, & uigilia. & dicit. Manifestum igitur est. ꝙ huius est passio somnus, & uigilia tanquã primi & principaliter denominati. Tũc uerificat solutionẽ assignatam ad ultimũ quæsitum de somno: & dicit. Quapropter, & oĩbus animalibus inest somnus & uigilia, causa est, quoniã omnibus animalibus est tactus. Cuius somnus, & uigilia affectiones sunt. Themistius per uerbum illud, huius tactus exposuit, nam uelle uidetur somnum esse principaliter & primo affectionem tactus, mouetur fortasse, quoniam per hoc ꝙ tactus inest omnibus animalibus, Aristoteles concludit somnũ inesse omnibus animalibus. quod non diceret, nisi uellet somnum esse affectionem tactus. Alĳ uero per uerbum illud huius, intellexerunt. s. sensus communis, quoniam re-

uera somnus & uigilia affectiones sunt principaliter sensus communis. Ego uero per uerbum illud huius, intelligo tactorium, ut sit sensus q somnus sit huius. s. tactorij passio. & cum probat somnum inesse omnibus, quoniam omnibus inest tactus, per tactum tactorium sumpsit, nam si omnibus inest tactus, omnibus inest tactorium. Quo uero ad rem attinet, Animaduerte, q de suppositionibus sola ultima posita est ad rem, cęterae uero sunt magis utiles ad ea: quę postea dicturus est. Quo autem ad conclusionem, debes scire q non est intelligẽdum q somnus & uigilia sunt primo tactorij passio, ita ut illo noa dicamur dormire, & non alijs sensorijs, sed illius somnus & uigilia sunt, quatenus per illud principaliter, & causaliter nos dormimus, & uigilamus. Verum uero somnus & uigilia sint accidentia, quae subiectiue sint solum in tactorio. Haec quęstio postea disputabitur: nunc uero satis sit accipere nos non dici uigilare, uel dormire nisi principaliter & causaliter tactorio.

Nam si sopor irrepat: quia sensus omnes afficiantur: absurdum sane fuerit eos simul feriari & immobiles persistere quos neq; necesse est neque possibile quodammodo, simul in opera esse ac pelli: cum magis consentaneum uideatur ut simul operentur: quàm ut simul quiescant.

Nam si eo q oẽs patiuntur aliquid sensus, fieret dormitio: incõueniens esset si quibus neq; necesse neq; possibile est aliquo modo agere simul, hos uacare simul & immobiles existere: cõtrarium enim rationabilius accideret eis: quã simul quiescere.

Verbum { nam } non ad proxime dicta refertur, sed ad id quod dixit. s. q somnus & uigilia affectiones sint tactorij, quod est primum sensitiuũ. unde uult probare q non ratione omnium sensoriorum nos dormiamus. Sed ratione primi sensorij: qd' est principale: & primo ponit id, quod intendit probare, & dicit. Si eo q omnes sensus aliquid patiuntur. s. uinculum uel immobilitatem, fieret dormitio: inconueniens esset, est ergo conclusio inconueniẽs est nos dormire eo q omnes sensus patiuntur uinculum uel immobilitatem probat quoniam quibus neq; necesse neq; possibile est aliquo modo nos agere simul uigilãdo: impossibile est eos simul a uigilia uacare, & fieri immobiles. Haec patet quoniam rationabilius noa per omnes uigilamus, quã per omnes uacamus a uigilia. Sed subaudi nos non uigilamus per omnes, ergo nec per omnes dormimua unde dicit. Si quibus, hoc est si aliquibus, neq; necesse neq; possibile est aliquo modo nos uigilando simul ahere, hos uacare a uigilia simul, & immobiles fieri etiam est impossibile, probat hanc propositionẽ, quoniam rationabilius est accidere eis. s. sensibus contrarium. s. uigilliam omnibus simul, quam simul eos omnes quiescere. Tunc sub audiendum, sed nos non uigilem simul per oẽs sensus simul, ergo nec dormimus per oẽs simul, sed ratione unius tantum. uis ergo rationis est hęc, nos non uigilamus ratione omnium, ergo neque ratione omnium dormimus.

Quod autem nunc de hisce dicimus: rationi cõsonum est: nã cum sensus qui caeteris alijs praeest, & quo caeteri sese cõferunt, afficitur: necessario & reliqui oẽs consentiunt. at si quispiã ex istis clanguescat & impotens sentiendi reddatur: non continuo necesse est illum flaccescere & uiribus destitui.

Quemadmodum autem nunc dicimus: rationabiliter se habet et de his: nam cum principale aliorum omnium sensoriorũ, & ad quod tendunt alia, patitur aliquid: compati necessarium & reliqua omnia: illorum autem cum aliquod impotens est: nõ necesse est hoc impotens fieri.

Secundo argumentatur sic, primo & principali oium sensoriorum patiente aliquod, ut immobilitatẽ, cętera oia illam patiuntur. At cum illorum aliquod illam patitur, non oportet principale eam pati, ergo immobilitas inest nobis propter primum sensorium: & non propter aliquod aliorum. unde dicit. Quemadmodum autem nũnc dicimus: rationabiliter se habet, & de his. q. d. ita dicere q sensorij primi sint somnus & uigilia passiones est rationabiliter dictum, & probat, & dicit. Nam cũ principale aliorum omnium sensoriorum & ad quod tendunt ut in centrum alia, patitur aliquid. s. immobilitatem, necessariũ est & reliqua omnia compati illam immobilitatem, at cum illorum aliquod sit impotens. non necesse est, hoc principale fieri impotens, igitur ratione huius primo & principaliter uigilamus & dormimus. Haec est expositio Themistij, & satis clara.

Constat aũt multis argumẽtis: somnũ non ea re consistere q ociosi sensus sint nec exutatur animal, quodq; sentire nõ possint. Nam cũ quis animo linquitur: tale quid euenire cõstat, qñ defectus animae: non nisi nexus quidã & impotẽtia sensuũ est. Idem, & in delirijs quibusdã contingere põt. Praeterea: quibus uenae iugulares apprehenduntur astringunturq;, eripi sensus assolent. Verum impotentia sentiendi, si non quacunq; de causa obueniat, neque in quouis sensu sit, sed sicuti nuper dixi, in primo sensu quo animal omnia percipit: somnus est.

Manifestum aũt est, ex pluribus: q non in sensus sine operatione esse & non uti ipsis, somnus est, neq; in non posse sentire. Nã & manifeste: in animae defectionibus, tale quid accidit: impotentia enim sensuum: animae defectio. Fiunt aũt, & amentiae quaedam huiusmodi. Amplius aũt: quibus in collo uenae apprehenduntur, insensibiles fiunt. Sed: quãdo impotentia usus, neq; in quouis sensorio, neque per quamuis causam, sed quemadmodum dictum est nunc, in primo quo sentit omnia.

Tertio idem probat sic, somnus est impotentia utendi sensu eius: quo animal primo sentit omnia, ergo somnus principaliter est affectio primi sensitiui quod est cor. Pro declaratione antecedentis, assumit tres definitiones somni, & reprobat illas, demum concludit antecedens qd' est definitio somni. prima itaq; somni definitio est, somnus est sensus sine operatione. secunda est, somnus est non uti ipsis sensibus. tertia somnus est impotẽtia sentiendi reprobat has, primo, quoniam animae defectio: quę gręce dicitũ lipopsychia, est sentiẽdi impotentia. & tamen non est somnus. Praeterea amẽtia est non uti sensibus: & tamen non est somnus. Adhuc cõstrictio uenarum, quę sunt in collo: est sensus absq; operatione, & tamen est somnus, ergo cũ istae tres definitiones non ualeant. Somnus erit impotentia utendi sensu eius: quae animal primo sentit, ex refrigeratione eius proficiscens, uel ex subtractione spirituũ sensibilium ad sensoria exteriora procedens. Cum. n. spiritus sensibiles non mittuntur a corde ad exteriora sensoria propter causam posterius dicẽdam: sensus communis, & sensus exteriores fiunt impotẽtes sentire, ergo somnus est impotentia utendi sensu eius: quae animal primo sentit, ex subtractione spirituum sensibilium ad sensoria exteriora, procedens. Quare somnus principaliter est sensorij primi, & communis sensus. unde dicit. Manifestum autem est ex pluribus, q somnus non est, in sensus esse sine operatione. neq; est in non uti ipsis, neq; est in nõ posse sentire. Quòd quidem non sit in non posse sentire, probat (& inquit) Nam & manifeste in animę defectiõibus, tale quid accidit: est enim animae defectio, impotentia sensus, & tamen non est somnus. Quòd etiam somnus non sit sensus sine operatione, probat (& inquit.) Fiunt autem & amentiae quaedam huiusmodi. s. sensus sine operatione, & tamẽ non sunt somnus. Quòd denique somnus non sit nõ uti sensu, probat) & inquit) Amplius autem, quibus in collo uenae, quae iugulares dicuntur, apprehendũtur, insensibiles fiunt non utẽtes sensu: & tamen non dormiunt. ergo somnus non est uti sensu: his refutatis accipit definitionem, ut habeant antecedens (& inquit). Sed quando impotentia usus, neq; in quouis sensorio, neq; per quãuis causam, sed

quemadmodum dictum est nunc, in primo sensorio, quo animal sentit omnia: somnus subaudi impotentia est. ergo somnus non est impotentia utendi sensu, primi sensitiui ex subtractione spirituum sensibilium ad sensoria exteriora procedens. Quòd si somnus est ita: sequitur somnum esse affectionem primi sensitiui: & sic habetur propositum.

Nam cũ iste lassatur: necessario & cæteri sensus actus sunt exercere non possunt. contra, siquis ex illis impotẽs reddatur: non protinus necesse est idem huic euenire.

Cum. n. hoc quid impotens fuerit: necesse est & sensoria oĩa impotẽtia esse sentire: cũ uero illorũ aliquod: nõ est hoc necesse.

Non contentus hac ratione, quę habetur ex definitione: replicat secundam rationem, & continuetur sic, dico somnum esse principaliter affectionẽ primi sensitiui, quoniam cum hoc quidem impotens fuerit sentire sensibilia exteriora propter subtractionem spirituum ad exteriora organa: necesse est & omnia sensoria exteriora impotẽtia esse sentire, quoniam spiritus ab eis subtracti sunt. Cum uero illorum aliquod est impotẽs sentire, non est hoc necesse s.ut primum sit impotens sentire. Stat enim auditorio nihil nos audire, & tamen primum sensitiuũ potest aliquod sentire mediante uisorio: uel olfatorio, uel gustatorio. ergo principaliter somnus est affectio primi sensitiui. Quo uero ad rem attinet, Animaduerte ꝙ somnus potest accipi formaliter, & sic est priuatio sensus uel impotentia sentiendi primi sensitiui ex subtractione spirituum sensibilium ad organa exteriora causata: & potest accipi materialiter: & sic est ipsum primum sensitiuum non potẽs sentire exteriora sensibilia propter huiusmodi spirituum ad sensoria exteriora subtractionẽ. Et hoc pacto somnus potest accipi primarie, & secundarie: primarie somnus est primum sensitiuum non potens sentire exteriora sensibilia propter prædictam causam. Secundarie uero somnus est sensus exteriores non potentes sentire propria sensibilia propter dictam causam. Ex quibus patet quid sit simpliciter & totaliter somnus, est enim somnus simpliciter, omnes sensus exteriores, & sensus cõmunis non potentes sentire sensibilia exteriora propter subtractionem spirituũ (ut dictũ est) ergo somnus est sensus cõmunis primarie, sensuum uero exteriorum secũdarie, cõmunis autẽ & exteriorum simpliciter totaliter. Aristot. ergo uoluit somnũ & uigiliam esse affectiones primi sensitiui, atq; sensus cõmunis primarie: ut patet ex his, quæ dicit. Sed cur ita sit, iuniores causam assignarunt, quoniam solus sensus cõmunis sentit exteriora sensibilia, sensus enim exteriores nec sentiunt, nec indicant, sed recipiunt species sensibilium, & sensus cõmunis est ille, qui sentit & indicat mediantibus illis ad ipsum delatis sensibilia exteriora. ergo cũ cõmunis sensus solus exteriora sensibilia sentiat, & indicet, eius solius erit affectio somnus & uigilia. Sed pace istorũ dixerim, hoc est contra Aristotelẽ, qui in tertia suppositione accepit animali inesse sentire proprium per sensus particulares, ut uidere per uisum, audire per auditum: sentire uero commune per communẽ sensum. ergo exteriores sensus indicant & sentiunt propria sensibilia. Propterea dico ꝙ somnus & uigilia sunt primo affectiones cõmunis sensus & primi sensitiui: quoniã nullius sensus exterioris est per prius passio quã sensus cõmunis. Præterea in somno omnes sensus exteriores & sensus communis sunt impotẽtes sentire sensibilia exteriora, modo omnis passio quæ pluribus competit, debet cõpetere ratione unius, a quo cæteri dependent in opere suo. Et quoniam cæteri dependent a cõmuni sensu, & non econtrario: ideo sensus communis somnus & uigilia primo affectiones sunt. Ex his sequitur ꝙ somnus & uigilia sunt passiones per prius sensus, ut cõtrahitur ad sensum cõmunem, quã ut cõtrahitur ad cęteros sensus: & hoc propter causas assignatas. Animaduerte tñ ꝙ licet sensus cõis in somno semper sit impotẽs sentire, non tñ est impotens phantasiari. Est. n. impotẽs sentire, qm̃ species sensibilium exteriorum non deferunt ad spm̃

Sẽs cõis põt et impeditus in sentiendo, non aũt in phãtasiando.

per exteriora sensoria ꝑpter spũum sensibiliũ subtractionem: & ꝑpter alias cãs ut dicemus. Est potẽs phãtasiari, qm̃ uię a parte memoriæ ad spm̃ nõ impeditæ sunt, & sic pñt a memoria deferri ad cõem sensum, & sic põt ꝑ illas phãtasiari, qđ phãtasiari est somniũ uel insomniũ: ut dicemus. Quo ꝟo modo possint uiæ a corde a cerebrũ nõ esse impeditæ: & organa externa impedita, dicemus postea.

Sed qualis affectio somnus sit, & quã item ob cãm dormire animalia cõtingat: dicẽdũ est. qñ: cõplura haberi cãrũ genera, certũ est. Nam et id cuius gratia quippiã fit, & id unde motus origo pẽdeat, & materiã, & rationẽ: cãs appellitare solemus.

Propter q̃ uero cãm accidit dormire, et qualis quædã passio est: dicẽdũ. quoniã modi plures sunt cãrũ. Nã et cuius gratia, et unde principiũ motus, et materiã, et rõnem: cãm esse dicimus.

Proposuit dicere de causis somni & uigiliæ, & primo declarauit: cuius primo & principal'r sit somnus, nunc redit ad id, qđ proposuit, & primo resumit intentionẽ & distinguit cãs: & dicit. Propter quã uero cãm accidit dormire, & qualis quædã passio sit somnus, utrum actus, uel habitus, uel potẽtia, uel priuatio: dicẽdum, qm̃ cãrum modi sunt plures nã & cuius gratia & unde principiũ mot⁹, & materiã, & rationẽ siue formã cãm dicimus esse. Est. n. finis, cuius gratia oĩa consistũt, factiua uero cã, unde motus oritur. Materia ex qua insita cõstitui & generari oĩa solẽt, forma autem quã Aristo. rationẽ appellat, ꝙ rebus speciẽ largiatur. Somni quatuor causas Themistius assignat, finẽ quidẽ, animalis salutẽ, & cõseruationẽ: factiuã uero spirituũ, qui in corde est. Materialẽ uero uaporẽ, qui in caput subierit, deinde in locũ inferiorẽ defluxerit. Formam autẽ situm & dispositionẽ illam membrorũ, & partium corporis, quæ in dormientibus extra intusq; cernitũ. Utrum uero sit ita: dicemus postea. Potius enim hæc causæ uidentur animalis dormientis quam somni ipsius.

Ac primũ quidẽ cum naturã semper agere gratia alicuius id est boni dicamus: quietẽ uero utilẽ esse atq; adeo necessariam ijs omnibus quæ moueri quidẽ nata sunt, sed semper et cõtinue moueri cũ uoluptate nequeunt, cumq; ob ueritatẽ ipsam trãslatio hæc uulgo recepta sit ut somnus quietis nomine designetur: somnus profecto ad salutem iunctus animalibus fuit.

Primum igitur quoniam naturam dicimus gratia alicuius facere, hoc autem bonum aliquod, quidem uero omni quod natum est moueri, cum non posit semper et continue moueri cum delectatione, necessariam esse atq; utilem: somno quoq; propter ipsam ueritatem coaptãt metaphoram hac, tanq̃ requies quædam sit: quare propter salutem animalium existit.

Diximus ſm Themistiũ in genere de somni causis, nũc per partes, & primo de fine. Est. n. finis prima causarũ. & cum somni duplex sit finis, alter qui ad esse, alter qui ad actionem animalis spectat, prius dicit de fine, qui attinet ad esse, & somit primo ꝙ natura & oẽ agens naturale ꝑꝑ finẽ agit, qm̃ agit boni grã. unde dicit. Primũ igit, qm̃ dicimus naturã, hoc est agens naturale grã alicuius facere, hoc aũt est bonũ aliquod gratia cui⁹ agit, hoc est primũ. secũdo accipit quietẽ esse utilẽ imo & necessariã, cũ aĩalia semper moueri & cõtinuo nõ possint cũ uoluptate (ut dictũ est) qm̃ resoluunt spũs ex motu: qui nisi quiete instaurent, aĩalia perire necesse est. unde dicit. Quietẽ uero omni animali, qđ natum est moueri, cũ non possit semper & continuo moueri cũ delectatione, necessariã esse atq; utilem: ut. s. spiritus instaurẽtur. Ex his sequitur somnũ esse animalibus tributum ad quietem, incolumitatẽ, & ad salutem, propterea inquit. Somno quoq; propter ipsam ueritatem coaptant metaphoram hanc. s. ut sit requies: tanquam reuera requies quædam sit. Inde concludit somnũ propter salutem animalibus inesse. Quo uero ad cõstructionẽ attinet, uerba sunt suspẽsiua usq; ibi { somno quoque propter ipsam ueritatem } hęc de fine quo ad esse.

Vigilia uero: rationem finis obtinet. nam sentire & sapere: finis omnibus est quibus alterum eorum competit. hæc enim optima sunt. finis autem: optimus esse solet.

Vigilia uero: finis. nã sentire & sapere: omnibus finis quibus inest alterum eorũ. optima enim: hæc. finis uero: optimus.

Nunc assignat finem secundum somni: qui est finis secundum perfectionem: & uult ꝙ finis somni secundum perfectionem sit uigilia. Animal enim dormit, & uigilat, dormit quidem animal, ut sit, nisi enim dormiret, tandem exolueretur animal. ergo dormit, ut sit. Animal autẽ est, ut sentiat aut sapiat. Est enim sentire, & sapere omnibus finis. utrumq; enim optimum est, finis autem uult esse optimum: ꝙ autem utrunq; optimum sit, patet, nam brutis sensus, hominibus sapientia optimum est: quia igitur somnus est ut animalia sint, animalia uero sunt, aut ut sentiãt, ueluti bruta, aut ut sapiant, uelut homines, sensus autem & sapientia in uigilando consistunt, ergo somnus animalibus iunctus est principaliter propter uigiliam, hoc est, ut delectabiliter uigilemus. ergo somnus est propter salutem, uigilia propter seipsam, quia ipsa est perfectio. Vel dici potest somnum nobis datum esse ut in finem. s. propter salutem. uigiliam uero, quoniam est ipsa finis.

Item somnus animali cuique necessarius est: non quidem simpliciter, sed ex supposito & adiunctione. nam si animal naturam suam seruare ac tueri debeat: necessario quædam adesse ei oportet, quibus positis alia subinde adiungenda sunt.

Amplius autem necessarium est unicuiq; animalium inesse somnum: dico autem ex suppositione necessitatem, quoniam si animal erit habẽs suam naturam, ex necessitate inesse quædam ei oportet. & his existentibus alia existere.

Interponit Aristoteles quoddam de somno utile, an. s. somnus necessario animalibus insit, & asserit ꝙ somnus necessario animalibus inest necessitate suppositionis. Circa quod animaduertendum ꝙ necessarium duplex est, ut libro de interpretatione dictum est, alterum simpliciter, in quo uel prædicatum est in ratione subiecti, ut hominẽ esse animal, uel subiectũ in ratione prædicati, ut hominẽ esse risibilem. Alterum necessarium est ex eo quia aliquid ponitur, ut posito quod uiuas, necesse est te respirare. somnus igitur animalibus inest, necessario: non quidem necessitate simpliciter: nõ enim animal est de ratione somni: nec somnus de ratione animalis. Potest enim animal esse sine somno: sed necessitate suppositionis: quoniam suppositio ꝙ animal uiuat, somnus necessario inest, si enim (ut Themistius inquit) ponatur animal esse, necesse est, ut alatur: quo concesso, necesse est e cibo uaporem subtolli, & si cibus subtollitur: necessario consequitur somnus ergo somnus necessario inest animali, ponẽdo ꝙ animal sit. unde dicit. Amplius autẽ necessarium est unicuiq; animalium inesse somnum: dico autem ex suppositione necessitatem, non simpliciter, & hoc exponit dicẽs: quoniam si animal erit habens suam naturam. s. seipsum per alimentum conseruans, ex necessitate inesse quædam ei oportet. s. alimenta pro conseruatione. & ex his alimentis existentibus necesse est alia existere. s. uaporem, & ex uapore somnum. Quare somnus inest animalibus, si animalis ponantur uiuere, & nutriri.

Post hæc restat dicendum: quo motu actioneue corporum antegressa, dormire animalibus obueniat, aut etiam uigilare. Plane cætera animalia, quæ nimirum sanguine carent, eandem quam quæ prædita sanguine sunt, aut proportionalem causam somni habere: sanguinea uero eam ipsam quam homines: arbitrari addecet. Quare: per hæc de omnibus contemplemur oportet.

Amplius autem quali motu et actu in corporibus facto accidit uigilare et dormire animalibus: post hæc dicendum. Alijs igitur animalibus, quemadmodum non habẽtibus sanguinem, existimandum causas esse passionis uel easdem uel proportionales: sanguinem uero habentibus, quæ quidem hominibus. Quare: ex his omnia speculandum.

Quid Aristoteles hic faciat, non est nobis bene exploratum, Themistius uult Aristotelem hic tradere factiuã somni causam: alij materiam. Quòd factiuã causam uelit tradere, uerba eius indicant, dicit enim. Amplius autem, quali motu, & quali actu siue actione facto in corporibus accidit uigilare & dormire animalibus: post hæc dicendum. modo hæc uerba non nisi de factiua causa intelligi possunt, cum ea sola dicatur principiũ, unde motus, utrum uero ita sit, posterius dicemus: tunc præmissa intentione, Aristoteles accipit conclusionem & uult ꝙ in animalibus sanguinem habentibus factiua somni & uigiliæ causa est cor, in exãguibus autem, est æmulum cordi. Ideo resumit se uelle de his dicere. unde dicit. Alijs igitur animalibus quemadmodum non habentibus sanguinem, existimandum est causas factiuas uel easdem esse uel proportionales his, quæ sanguinem habent, ut sunt illæ quę quidem hominibus insunt: nam in homine cor & spiritus, in exanguibus proportionalis his. Tunc resumit intentionem, & dicit. Quare de his omnia speculandum. Videtne igitur ꝙ proponat dicere de causis factiuis, & nõ de materialibus. Verum de his postea.

Principium sensus eadem parte oriri qua & principium motus: definitum supra aliubi est. hoc autem: e tribus determinatis distinctisque locis, in eo contineri solet qui inter caput & aluum medius sit.

Quòd igitur sensus principium fiat ab eadem parte animalibus: a qua quidem & ipsius motus: determinatũ est prius in alijs. ipsa uero, est trium determinatorum locorum qui medius est inter caput & inferiorem uentrem.

Proposita intẽtione exequitur, & primo præmittit suppositiones. secundo accedit ad illud quod proposuit, suppositio igitur quam primo sumit, est, ꝙ principium sensus ab eadem parte est. e qua est principium motus: & exponit illam ꝙ sit in medio trium locorum determinatorum, quæ sunt caput, & uenter inferior. & thorax. unde dicit. Quòd igitur sensus principium fiat ab eadẽ parte in ipsis animalibus, a qua quidem sit principium etiam ipsius motus, determinatum est prius in alijs. s. in libro de senectute & iuuentute: exponit autẽ illam, ut in illo libro exposuit, & dicit. Ipsa uero: est trium determinatorum locorum qui medius inter caput & inferiorem uẽtrem. Quo ad uerba autem attinet, animaduerte ꝙ est caput, ubi est os, & est uenter inferior. s. ab umbilico infra, & uenter medius ab umbilico ad collum. Vult igitur ꝙ cor, & pars hæc, quæ eadem est principium motus & sensus, sit in medio uẽtris medij: qui dicitur thorax: & hoc probatum est illo libro. Est ergo suppositio, ꝙ eadem pars, quę media est pars: est principium motus & sensus in animalibus.

Principium igitur mouendi: in ijs quæ sanguinem habent, partem eam quæ circum cor est, obtinet. nam quæcunque sanguinem habent: habent & cor, a quo motus sensusque principijs origo atque initium pendet. Motus igitur & spiritus & omnino refrigerationis principium: in corde, ut patet, collocatum est. Quin & ipsa natura iam parteis eas quæ spirationi destinatæ sunt, quàm quæ refrigerio quod ab humore peti solet: ad calorem partis huius seruandum tutandumque concinnasse uidetur. Sed de refrigeratione: infra, suo dicemus uolumine.

Habentibus igitur sanguinem: hoc est quæ circa cor pars.

omnia

omnia enim habentia sanguinem, cor habent, & principiũ motus & sensus principalis, hinc est. Motus igitur & spiritus principium & omnino refrigerationis, manifestum q̃ est hic. Et respirationem, & humido refrigerationem, ad salutẽ eius q̃ est in hac particula caloris, natura tribuit. Dicetur autem de ipsa, postea secundum se.

Ex hac suppositione infert in speciali duas suppositiones magis explicitas. Quarum prima est, ꝙ in habentibus sanguinem, hæc pars media, quæ est principium sensus & motus, est cor, uel id quod est circa cor, ut spũs uitalis uel sensitiuus, qui est circa cor, & hoc dicit. Habentibus igiť sanguinem, hoc principium motus & sensus est pars, quæ est circa cor. s. spũs uitalis, & sensitiuus. Quo uero ad uerba attinet, animaduerte ꝙ spũs qui est circa cor est quasi principium proximũ sensus & motus. Cor uero est quasi remotum principium, inquantum mediãte hoc spiritu est principium motus & sensus. Hoc probat Aristo. ui inductionis q. d quia discurrendo per omnia habentia sanguinem, inuenitur in illis cor. & quòd cor sit principium sensus & motus mediante illo spiritu, unde dicit. Omnia enĩ habentia sanguinem, & cor habent. & principium motus & sensus principalis hinc est. Et per principium spiritum intelligit quasi idem esse sensus & mot⁹ principium patet discurrendo per omnia habentia sanguinem, in quib⁹ reperitur & cor, & principium motus & sensus esse a corde, iõ repetit cõclusionẽ illã inferens ex hac inductiõe, & dicit. Igitur principium motus & spiritus & omnino refrigerationis, manifestum est ꝙ sit hic. s. in corde. Et manifestum est etiam ꝙ natura tribuat respirationem natura tribuat respirationem habentibus pulmonem, quæ fit tractu & expulsione aeris, non habentibus ℣o pulmonem fit humido tracto & expulso, ut in piscibus patet, & totum hoc fit ad salutem, & conseruationem eius caloris, qui est in hac particula, ut probatum est in libro de iuuentute & senectute, & in libro de respiratione, propterea subdit. Dicetur de ipsa respiratione & refrigeratione postea ſm se. s. seorsum in libro de iuuentute, & in libro de respiratione.

In ijs uero quæ carent sanguine, & insectis, & ijs quæ spirare non solent, facultatis motricis regia in eo est quod uice cordis subrogatur, nam ea in parte, spiritus quidam insitus attolli uicibus & subsidere cernitur, quod: facile deprehendi potest in totipennibus, quallia sunt uespæ, apes, muscæ, & cætera generis eiusdem.

Non habentibus uero sanguinẽ & entomis & non suscipientibus spiritum, in proportionali, plantatus enim spiritus inflãs & residens uidetur, palam autem hoc, in ijs quæ sunt totala, puta uespis, & apibus, & muscis, & quæcũq; huiusmodi sunt.

Secunda suppositio, quam in speciali infert, est ꝙ in nõ hñtibus sanguinem, & non suscipientibus spiritum per respirationem, principium motus & sensus est in proportionali cordi, & hoc inquit, non habentibus uero sanguinẽ, quę sunt entoma & non suscipientia spiritum, hoc est aerem per respirationem, principium sensus & motus est in proportionali cordi, hoc probat, qm̃ spiritus plantatus inflans & residens, uidetur. s. esse principium motus & sensus, qui spiritus plantatus est in proportionali cordi, quod probat inductione, & dicit. Palam autem hoc, in his quæ sunt totala quæ etiam totipennia dicuntur, puta uespis, & apibus, & muscis, & quæcũq; huiusmodi sunt. Quo uero ad ℣ba attinet, aĩaduerte ꝙ totipennia, quæq; totala dicuntur, græce ὁλοπτερα, holoptera, dicta quidem holoptera ꝙ alas non scissas habeant, sed totipennia, ut uespæ muscæ, apes, & cęteră entoma, quęq; insecta dicũtur. Quid uero sit plantatus spiritus, declaremus, hæc itaq; alalia, cũ sanguinea nõ sint, nec cor habent, nec spiritum, qui est sanguinis tenuissima pars, habent uero cordi emulum, & sanguini quoddam etiam emulum, cuius emuli sanguinis tenuissima pars aer cõplantatus ab Aristo. ubiq; appellať, huius principium est illud, quod est emulum cordis, qm̃ est principium eius, quod est emulum sanguinis, cui⁹ emuli sanguinis tenuissima pars spiritus cõplantatus est, qui etiam emulum spiritus dicitur. Ad rẽ ergo, sicut uerus spiritus in sanguineis est a uero corde, ita emulum spiritus, qui dicitur aer cõplantatus, est ab emulo cordis. Et quoniam spiritus iste complantatus, qui est emulum ueri spiritus, est principiũ motus & sensus in talibus entomis, & est a cordis emulo, & in cordis emulo, iure etiam in entomis principium sensus & motus est in proportionali cordis.

Quoniam autem animalia nec mouere, quicquam nec agere sine intensione uirium possunt, intenduntur autem uires retentione spiritus, ijs quidem quæ spirãt extrinsecus accersiti, ijs uero quæ nõ spirant insiti, hinc profecto euenit ut totipennia ipsa quoties se mouent, attritu spiritus ad septum transuersum offendentis, bombos illos ædant.

Quoniam autem mouere quidem aliquid aut facere sine robore non est possibile, uigorem autem facit spiritus detentio, respirantibus quidem quæ deforis, non respirantibus uero quæ cõplãtata, ideo & bombare alata uidentur cũ mouẽtur, attritione spiritus offendentis ad subcinctorium totalorum.

Obiter, ut mihi uideť, Aristo. uult soluere ex dictis problema pp q̃d totipẽnia ut apes cum uolant, bombant. Respondet hoc esse, qm̃ spũs qui est aer innatus offendit ad succinctorium, quod dicit̃ septum trãsuersum, ubi est mẽbrana tenuis, & ibi frãgitur, ex cuius fractione bomb⁹ causatur. Pro solutione igitur, sumit duo quasi antecedens, & infert solutionem problematis, & loquitur suspensiue usq; ibi {ideo & bombare} unde inquit. Qm̃ aũt mouere quidem aliquid, siue lapidem, siue quãtus rem. aut facere aliquid sine robore non est possibile, quod non probat, qm̃ manifestum est, nam robustiora facilius mouent, hoc est primum. Deinde dat secundum, & dicit Vigorẽ aũt facit spũs detentio, non tñ eodẽ mõ oĩbus, sed respirantibus quidem detentio quę est spũs arcessiti atq; aduocati ad intra ex deforis, facit robur, non respirantibus aũt, detentio, quæ est cõplantata. Quo ℣o ad ℣ba attinet, debes scire, quòd spũs uer⁹ sit fortior, cũ aer int⁹ trahit̃, & ille int⁹ detinetur, ad illius enim cõfortationem facta est inspiratio. iõ uidem⁹, cũ aliq fortiter aliq̃d agũt, retinere spũm, qm̃ detẽtione aeris nõ multa, spiritus uerus cõfortať, cũ ℣o est multa, uerus spũs suffocareť. Simi mõ, cũ uespa moueť, dicitur spũm cõplãtatũ, mouet tñ illũ ab subcinctoriũ, ut subcinctoriũ dilatet & cõstringat mẽbranã, ut ab aere externo refrigereť, quę refrigerata, refrigeret pcordia. Ex his duobus cõcludit, & terminat suspẽsionẽ, & dicit. Ideo & bõbare alata uidẽtur cum moueňť, attritione spũs, hoc est aeris innati offendẽtis in eorũ motu ad totalorũ subcinctorium. Quo uero ad rem attinet, Themistius dicit de bõbo aliter, dicit enim ꝙ insecta ea quæ dicũtur pẽnata quotiens se mouent, quoddam murmur ędunt, quod aura illa q̃s inclusa intus manente sonãteq; accidit, hanc enim quotiens atterunt ad membranã, quæ septo transuerso subdita cinctum corporis determinat, bombos illos uolando elidunt, itaq; sonus agitatu interioris spũa, nõ aĩa, nec spirabilibus ullis uisceribus redditur. Addit tñ esse quædam insecta, quę attritu exterioris aeris sonent, sed ea tm̃ quę scissurã sub pręcinctu cõtinent, ut sunt forte cicadę. Aliĩ ℣o dixerũt, ꝙ apes et uespę & id gen⁹ faciũt sonũ p alas uolando, q̃ q̃dẽ alę sĩt subtiles, ualdeq; uelociter agitatę in aere sonãt, quod apparet in musca, cũ p alã teneť. Mouẽdo. n. aliam alam sonabit, quando uero illam non mouebit, non sonabit. Apes uero magnę, ut dicunt, sonum faciunt non uolatu, sed motu pelliculę subcinctorij agitatę fortiter in aere, ut dictum est.

Mouẽtur autem omnia, sensu quodam siue familiari siue peregrino in primo sensorio, facto.

Mouetur autē omne, aliquo sensu facto uel proprio, uel alieno in primo sensorio.

Secunda suppositio principalis, omne quod mouetur, mouetur aliquo sensu facto proprio uel alieno, hoc est oē quod mouetur, mouetur quia sensit aliquid aut quod est proprium sensibile, aut per accñs, qd' dr̄ sensibile alienū, & extraneum, & hoc facto in primo sensorio, qd' est sensoriū cōe sensus, hoc nō ꝓbat, qm̄ satis probauit.

Quod si somnus & uigilia partis huius affectiones sint, quo in loco: & qua primum particula contingere soleant, apertum est.

Si uero est somnus & uigilia paßio partis huius, in quo quidem loco, & in qua particula prima fit somnus & uigilia, manifestum.

Tertia suppositio, si somnus & uigilia sunt affectiones primi sensorĳ, somnus & uigilia sunt primi sensorĳ ut materię & subiecti, unde dicit. Si uero est somnus & uigilia pasiio partis huius. s. primi sensorĳ, manifestū est, in quo quidem loco ut in subiecto, & in qua quidem particula prima, ut in materia fit somnus & uigilia, qm̄ huius primi sensorĳ sunt, ut materiæ & subiecti. Et pp hęc ꝟba iuniores dixerunt Aristo. agere de cā materiali somni & uigiliæ, non attendentes ꝙ Aristo. supponit hæc, ut ex his declararet effectiuam cām, ut dicemus.

Sunt etiam qui dormientes resurgunt, & pleraq; agūt qualia cum uigilant, solent, quod tamen sine uisione aliqua aut sensu contingere non potest, nam somnium: quodammodo sensum est. Sed de somnio, inferius differetur. Cur autem experrecti insomnia meminerint, quæ uero per somnū quasi uigilantes gesserint, non meminerint, explicatum in problematis est.

Mouentur autem quidam dum dormiunt, & faciunt multa quæ uigilantium sunt, non tamen absq; phantasmate & aliquo sensu, somnium enim, est quodammodo sensamentum Dicendū est autem postea de ipso. Cur uero somnia meminerunt expergefacti, uigilum uero acta non meminerunt, in problematicis dictum est.

Sed contra secundam suppositionem remouet unū dubium, dubium uero est hoc, qm̄ nonnulli dormientes mouentur, & tñ non sentiunt, cum dormiant, ergo falsum est ꝙ oē quod mouet̃, mouet̃ aliquo sensu pri' facto circa primum sensorium. Rñdet ꝙ licet isti moueantur non facto sensu exteriori, mouent̃ facto sensu īteriori, qm̄ facto phātasmate, & sensu illius phantasmatis in sensu cōi, unde dicit. Mouentur aūt q̄dam dum dormiunt, & faciūt multa, quæ uigilantium sunt, qm̄ se armis muniunt, & equitant, & id genus. non tñ absq; phantasmate & sensu cōi, causa aūt est, qm̄ somnium, est quodāmodo sensamentū quoddam est, ut posterius dicemus. Tunc se excusat, qm̄ qō fieri solet. cur dormientes cum somniant, somniorum aliqñ meminerunt expergefacti, eorum uero operum, quæ uigilum egerunt, non meminerunt, non enim recordātur se loquutos esse, se armis munitos fuisse, & id genus, quæ uigilum sunt. excusat ergo se (& inquit) cur ꝟo somnia meminerunt, expergefacti, uigilum ꝟo acta, quæ ipsi egerunt, cum dormirent, non meminerūt, in problematicis qōnib' dictum est, hę sunt suppositiones. Verum animaduersione dignum alios aliter dicere, non enim, ꝙ suppositiones fecerit Aristo. asserūt, sed Themistius uelle uī ꝙ Aristote. probauerit in sanguineis somni & uigiliæ effectiuum principium esse cor, uel uitalem spūm, qui est circa cor. In exāguibus uero, esse proportionale cordi uel proportionale spiritui, qui est circa proportionale cordi, & syllogismus Aristo. ſm Themistium est iste id principium effectiuū somni ac uigiliæ est, quod sensus & mot' principium est, in sanguineis cor, & spūs, in exāguibus proportionalia, principium sensus & mot' sunt, ergo in sanguineis cor, & spiritus in exanguibus proportionalia sunt somni & uigiliæ factiuum principium. Iuniores aūt uoluerunt ꝙ Aristote. probauerit cor esse materiale & subiectiuum principium, qm̄ est materiale & subiectiuū principiū sensus & motus. Quę expōnes aptari pñt uerbis, non tñ facile, ut intelligēti patet. Possunt etiam pōnes hę concordari, qm̄ cor bifariam accipi pōt, uno mō, ut est mēbrum uiuēs ex sanguine & spiritibus aggregatū, & hoc pacto est principiū factiuū & somni & uigiliæ mediantibus spiritibus, & sanguine, & sic intelligit Themistius. Alio mō pōt cōsiderari, ut mēbrū absolute, non consideratis spiritib' & sanguine, et sic est subiectum & materia somni. & hoc pacto potuerūt intelligere iuniores. Nos ꝟo facilius uerba Aristo. considerantes, in suppōnes illa dissecauimus, nec ab rōne, qm̄ neque cām materialē, neq; cām factiuā explicasse eum cernimus. Signū est qm̄ statim in proximo textu dicit { Cōsequēs aūt est ea, quæ dicta, sunt, aggredi quib' factis, & unde principium passionis fit, uigilandi & dormiendi } mō per hęc ꝟba innuit se nunc uelle dicere de factiua cā, postquā hęc supposita sunt, & ita uidet̃ suppōnes fecisse, quod mihi consonum est, qm̄ de factiua & materiali causa dicet post hæc. Siquis tñ afficeret̃ expositione Themistĳ, posset dicere, ut ipse dicit, ꝙ post hæc cām agētem, & materialem facilius & distinctius quā antea ońdet, hæc sunt quæ mihi uidentur.

Proximum ab ijs quæ diximus, est, ut quibus factis, & unde affectionis huius origo, somni inquam & uigiliæ proueniat, tractetur exponaturq;.

Cōsequēs aūt est ad ea quæ dicta sunt, aggredi, quibus factis & unde principiū paßionis fit, & uigilandi & dormiendi.

Cū posuit suppōnes, nūc exequitur, & prio resumit rursus intentionē. & dicit. Cōsequēs aūt est ad ea, quæ nunc supposita & dicta sunt, aggredi quibus. s. causis materialib', vñ tāquā e cā factiua principiū passionis fit, & uigilādi, & dormiēdi. Quo uero ad uerba attinet, Themisti' per illud ꝟbū { quibus } exponit qua motione, nos ꝟo, diximus, quib'. s. materialib' causis. Est aūt materialis cā, uapor, q eleuat' a cibo actione cordis & spirituū, deīde in locū inferiorē defluit inspissatus, & cor infrigidans, & meat' sensitiuos, qbus sensibilia externa deferunt̃ ad cor, obturans est. Hic enim uapor materialis cā dr̃ a Themistio superiori capite. Verū ꝟo hic uapor sit materialis cā somni, postea dicem', prīcipiū ꝟo effectiuū est spūs, originale aūt cor ipꝫ, nam sicut sol sua luce eleuat uapores ab humidis, sic cor suo spū calido eleuat uapores a cibo. Ergo proponit dicere de uapore. & de spū et calore, de uapore qdē, ut materiali cā, de corde ꝟo & spū, ut factiua cā. Ampli' dicit, & vñ prīcipiū passionis fit, & exponit, quid ꝑ passionē intelligit, & lege { & } pro. i. hoc pacto, passionis. i. uigilādi & dormiēdi, hoc pacto Themi. intelligit.

Sane cum animal ubi sensum habet tum primum ali & crescere oporteat.

Palam itaq; est, quod quoniam necessarium est animali, cum sensum habet, tunc primo nutrimentum suscipere, & augmentum.

Propositu intētiōe, nūc exeq̃t, & primo resumit quęcūque de nutrimēto dicta sṫ in libello de nutrimēto, & hoc nō ab rōne, qm̄ cū cā materialis somni et uigilię sit uapor eleuatus a cibo, nisi intelligamus summatim cibū, ac nutrimētū q̄d sint, nō poterimus intelligere qūo uapor cibalis est cā somni, et qūo uigilię. Resumit ergo ꝑ ordinē, oīa necessaria, quę de nutrimēto dicta sṫ, & quę ad ꝓpositū ualēt. Primū igit̃ qd' sumit est, ꝙ q̄ primū aīal sensum habet, tūc prio nutrimētū & augmētū hꝫ. Ex hoc uult hr̄e, qñ aīal īcipit dormire, & uult tūc aīal incipe dormire, cū nutrimētū īcipit sumere, tūc. n. incipit uapor ab illo cibo eleuari, tūc āt īcipit nutrimētū sumere, cū prio accipit sēsū, ergo tūc īcipit aīal dormir̃, cū primū sēsuꝫ accipit. Sꝫ occurres, qm̄

tes, qm̃ embrium in utero prius q̃ sensum accipit, nutritur & crescit, non ergo simul aliquid nutrit̃ & sensum habet. Huius igitur dubitationis solutionem innuit Themisti⁹ q̄ licet embrium prius nutriat̃ & crescat, q̃ sensum habeat, & dormiat, nõ tamen, ut aial, sed ut plãta. Simul enim sensum accipit, & nutrit̃, cũ nutrit̃, & crescit, ut aial, nõ autẽ simplr. Cũ.n. sensum accipit, tunc nutritur ut aial, & cum nutrit̃, ut aial, tunc primũ sensum accipit, & cũ primo nutritur ut aial, tunc primo dormit.

Sitq; alimentum nouissimum sanguineis sanguis, exanguibus quod sanguini proportione respondet.

Nutrimentum autem est omnibus ultimum: ijs quidem quæ sanguinem habent, sanguinis natura, ijs uero quæ sanguinem non habent, proportionale.

Secũdo resumit qd nutrimentum sit, & dicit, in aialib⁹ hñtibus sanguinem nutrimentum esse uerum sanguinẽ. In exanguibus ṽo id, qđ est uice sanguinis, unde dicit. Nutrimentum aũt est omnibus aialibus ultimum, non tñ eodẽ modo, ideo dicit, ijs quidem quæ sanguinem hñt, sanguinis natura, ijs ṽo quæ sanguinem nõ habent, est proportionale. Quo ṽo ad ṽba attinet, Aristo. non oẽ nutrimentum esse sanguinem, sed nutrimentum ultimum. Nutrimentum enim in principio nõ est sanguis, sed potẽtia sanguis. Nutrimentum enim ultimum, ut Themistius inqt, est qđ postremo & nouissime ex decoctiõe subsidet, & dixit sanguinis natura, ut innueret, in hñtibus sanguinem id, quod ultimo decoquitur, esse uere sanguinem, natura enim sanguinis, purus sanguis dicitur.

Atq; uenæ conceptacula sanguinis sint.

Locus uero sanguinis uenæ.

Tertio resumit locum sanguinis, & dicit q̄ locus sanguinis sunt uenę, & per uenas, intelligit tam mobiles, quæ arterię pulsatiles dicunt, quam immobiles, quæ sanguinem cõtinẽt nõ ita calidum ac subtilem.

Venarum autem initium cor, id quod ex dissectionibus perspici potest.

Harum autem principium cor: palam autem quod dicitur est ex anathomis.

Tertio resumit, q̄ uenę originẽ hñt a corde, et dicit. Harũ aũt principiũ est cor, probat hoc ex anathomijs & dicit. Palam aũt quod nũc dictum est, ex anathomis. Verũ de his diximus libello de iuuentute, & senectute. Ibi.n. dixim⁹ uenas quo ad ortũ simplr, oriri a corde, qm̃ ab eo incipiunt, & ultra non progrediuntur. Quo ṽo ad ramificationem, oriuntur ab epate, qm̃ ramificatio incipit ab epate, & sic medicos & philosophos cõsiliauimus.

Cibum utiq; illum q per os ingeri solet, in loca sua receptũ euaporari in uenas, inibiq; mutatum in sanguinem uerti, & mox principium ipsum adire constat. Quæ quãquã in libro de alimento dicta sunt, nunc tamen repeti oportet, ad hoc ut principia motionis contemplemur & quid sustinente parte sensitiua somnus & uigilia contingat. Nec enim somnus, quæcũq; impotentia sensuum est, ut diximus, nam & dementia, & præfocatio, & animæ defectus, talẽ impotentiã afferre põt.

Deforis quidem igitur alimenti ingredientis in susceptiua loca, fit euaporatio ad uenas, ibi uero permutatum in sanguinem uertitur, & uadit ad principium. Dictum est autẽ de his, in ijs quæ de nutrimento, nunc autem repetendum est de ipsis, huius gratia ut principia motus speculemur, & quid patiente particula sensitiua accidit uigilia & somnus. Non enim est somnus, qualibet impotẽtia sensitiui, ut dictum est, etenim amentia, & suffocatio aliqua, & animæ defectio, facit huiusmodi impotentiam.

Quarto resumit modum generationis ultimi nutrimenti, qui est perfectus sanguis, & imaginat̃, q̄ cibus primo p̃ os ingeratur. deinde ingestus, ad stomachum fert̃, & ibi iterum ingerit̃, hinc per uenas, quę paruę & medię dicuntur, spirat & euaporat sursum & permeat ad epar, & ibi iterũ digerit̃, hinc tãdem per uenam magnã subit ad cor, & ibi ſm Themistium ultimo concoquitur, & in sanguinẽ pfecte conuertit̃. Deinde per uenam paruã fert̃ ad mẽbra, & distribuit̃ oĩbus particulis, quæ nutriuntur, unde dicit, & lege igitur, pro pręterea hoc pacto. Præterea alimẽti deforis ingredientis & collocari in susceptiua loca. s. in stomachũ & intestina, euaporatio fit ad uenas, quæ sunt in epate, ibi ṽo permutatum, & concoctũ, in sanguinẽ uerit̃, & ab eo per uenã magnã uadit ad principium. s. cor. Et intelligit per euaporationem motũ alimenti sursum, quo cibus ascẽdit ad uenas existentes in epate: ut Themi. intelligit. Amplius aĩaduerte, q̄ Aristo. ait nutrimentũ in epate uerti in sanguinem, & eum sic uersum proficisci ad cor, ubi non clare patet, an digestio in corde (ut exponit Themistius) an in epate proficiatur, quoniam licet sanguis proficiscatur ad cor, non exponit utrum proficiscatur ad cor, ut accipiat ibi ultimam perfectionem (ut sentit Themistius) an ut nutriat cor, & de altera pte spũs fiant, qui per uenã paruã distribuant̃ ad mẽbra pro ultima digõne, quæ fit in mẽbris, ideo uide, ea quæ diximus de re hac libro de iuuẽtute & senectute. unde quia res hęc non determinata est, ideo Aristo. inquit. Dictum est aũt de his, in ijs, quæ de nutrimento. At nunc repetendũ est de ipsis, hoc est at nũc dixim⁹ de his, huius grã & ob hãc cãm, ut speculemur principia motus. s. uaporum, unde ipsi eleuent̃, & quę illorũ cã sic, & quid illud sit, quo patiente particula sensitiua. s. primo sensorio, quod est cor, accidit uigilia & somnus. Ergo de his propterea necessariũ erat repetere, tum, ut intelligeremus motũ uaporũ, quo fit somnus, & uigilia, tum etiã, ut intelligeremus quid est illud, quo accidit nobis somn⁹ & uigilia primo sensorio patiente. Et assignat cãm, qm̃ somnus fit ex motu uaporũ eleuatorum a cibo, quia (ut inquit) non est somnus quęlibet impotẽtia sensitiui, ut dictũ est. Etenim amẽtia & suffocatio hoc est strangulatio, & aię defectio, quę lipopsychia dr̃, facit hmõi impotẽtiã, & tñ nõ sunt causæ somni, sed uapores eleuati a cibo, ut dicemus, sunt cã somni, quare erat necessariũ repetere de alimẽto, ut uaporũ motionẽ intelligeremus, qui ab eo eleuant̃. Sed dubitaret forte quispiã cõtra id, qđ de alimẽto repetit, qm̃ nõ uidet̃ uerũ oĩa mẽbra nutriri sanguine, nutrimur enim ex his, ex qbus sumus, ut libro de generatione dcm̃ est, at in nobis nonnulla mẽbra sunt melãcholica, alia cholerica, alia sanguinea, nonnulla flegmatica. Igit̃ alia membra melãcholia, alia cholera, alia sanguine, alia flegmate nutriuntur. Nõ ergo sanguis est oĩum mẽbrorũ alimẽtũ. Dicendum, q̄ ſm Aristo. unus est humor in nobis tm̃, cuius tenuior pars cholera, crassior melãcholia, aquosior flegma, dulcior sanguis dicit̃. Oẽs tñ sunt sanguis, quare crassiori parte melancholica aialis membra nutriũtur, tenuiori ṽo cholerica, aquosiori flegmatica. dulciori sanguinea, uerum de his magna inter physicos, & medicos quæstio est, de qua hactenus. An sanguis solus nutriat.

Iã uero accidit, ut & quidã p forte animi deliquiũ, quippiã imaginarentur. Hoc igitur aliq̃ habet controuersiam.

Iam aũt facta fuit phãtasia, quibusdã & defectũ animæ patientibus fortiter. Hoc igitur: aliquã hẽt dubitationem.

Quęrit aũt hic Arist. utrũ lipopsychia sit somnus. Verũ p declaratiõe qõnis, aĩaduersione dignũ, qd Arist p amẽtiã, qd p suffocationẽ, et qd p alę defectionẽ intelligat. Super⁹.n. Arist. hęc nõ declarauit, & ideo igitur expõne, p amẽtiam igitur, quę gręce est ἄνοια, et pnia, Themistius delirium, atq; furorem intelligebat, & per delirium ac furorẽ, non omnem dementiæ spẽm Themistius intelligit, sed cũ morbum, quem, cũ quis patitur, neq; uidet, neq; audit, neque omnino aliquid sentit. Cuius signum affert Themi-

ſtius, ꝙ qui hac demẽtię ſpecie laborauerint, in eius corpus ſeuit, dentibus carnem ſuã petẽs, quę nõ ageret, ſi doloris ſenſum aliquem haberet. Per ſuffocationem aũt, ſtrãgulationem exponit, quæ fit, quoties uenæ, quę gręce phagitides, latine ingulares dicunt̃, conſtringuntur, & hoĩes ſenſib⁹ erceptis uenis illis fortis ual de appræhenſis collabũtur, huius quidem morbi ſpecies, ab Ariſtoteles πνιγμός dicitur, quæ forte eſt quędã apoplexię ſpẽs, per aię defectionem intelligit Themiſtius morbum, quo quis animo linquitur, & iacet mortuus, quem morbum Ariſto. lipopſychiã uocat Ariſto. ergo ſumit tanquã per ſe notũ, ꝙ dementia & ſuffocatio, nec ſint ſomnus, nec ſomni cauſæ, non enim demẽs, nec ſuffocatus dormit, nec dementia, nec ſuffocatio ſomni cauſæ eſſe poſſunt, ideo quærit utrum lipopſychia ſit ſomnus, & uidetur ꝙ ſic, qm̃ quibuſdam lipopſychiam fortiter patientibus apparuit phantaſia ſiue phãtaſma, cuius recordantur, poſtquam a lipopſychia liberantur, modo hæc apparitio non fuiſſet, niſi qui lipopſychiã patiebatur, dormiebat, unde dicit. Iã aũt facta fuit phantaſia quibuſdam, qui & animæ defectum fortiter patiebantur. Hoc igitur, aliquam habet dubitationem, uidetur enĩ hæc conſequentia ualere, phãtaſma apparuit ei, q lipopſychiam fortiter patitur, ergo ille dormit.

Nam ſi defectum animo dormire contingat: continget etiam ut imaginatio illa inſomnium ſit. Porro: multa dicunt qui ita uehementer tentantur, quiq; extinctorum ſpeciem præferunt. De quibus omnibus eandem eſſe rationem: putandum eſt.

Si enim contingat obdormire defectionem animæ patientẽ, continget utiq; ſomnium eſſe & phãtaſma. Multa autem ſunt, quæ dicunt qui uehementer animo defecerunt, & qui uiſi ſunt mortui eſſe. De quibus omnibus eandem eſſe rationem, exiſtimandum eſt.

Rñdet, & uult ꝙ lipopſychia non ſit ſomnus, ſed morbi genus, nec cã ſomni, probat, qm̃ ſi lipopſychia eſſet ſomnus, phãtaſma, quod lipopſychiã patienti apparet, eſſet ſomnium, mõ hoc eſt falſum, qm̃ multa ſt̃, quę dicũt, q uehemẽter aĩo defecerũt, & quaſi uiſi ſunt mortui eſſe, de qbus oĩb⁹ eãdẽ eſſe rõnẽ exiſtimãdũ eſt, quare cũ hęc non ſint ſomnia nec lipopſychia erit ſomnus, nec ſomni cã, unde dicit. Si.n. cõtingat obdormire defectionẽ aię patiẽtẽ, cõtinget utiq; & phãtaſma, qđ illi apparet, eſſe ſomniũ. deſtruit ꝯñs & dicit, ſed multa ſunt, quæ dicũt, q uehementer aĩo defecerũt, & q uiſi ſunt eſſe mortui, de qb⁹ oĩb⁹ eandem rõnem exiſtimãdũ eſt, ꝙ deberẽ eſſe ſomnia, q̃ cũ nõ ſint, nec illud phãtaſma qđ appuit lipopſychitico, vẽ ſomniũ, ergo nec lipoſychia erit ſomn⁹, nec ſomni cã.

Sed enim, uti iam diximus, non omnis impotentia ſentiendi ſomnus eſt.

Sed, ut diximus, non eſt ſomnus impotentia omnis ſenſitiui, ſed ex euaporatione circa nutrimentum paſsio fit hæc.

Exponit nũc qd proprie ſomnus ſit, & unde ꝓprie fiat, & ſic patebit lipopſychiã nõ eſſe ſomnũ, neq; ſomni cauſam, patebit etiam nullum morbum, aut morbi accidẽs eſſe ſomnum, & dicit. Sed, ut diximus, non eſt ſomnus quælibet primi ſenſitiui impotentia, ſed ea paſſio, atq; impotentia hæc ſomnus eſt, quæ ex euaporatione circa nutrimentum fit. hoc eſt proprie ſomn⁹ eſt impotẽtia facta ab euaporatione eleuata a cibo.

Sed ea ſolum quam diuaporatio committit alimenti, quod enim ſurſum halat, quadantenus attolli, deinde regredi ac refluere inſtar Euripi neceſſe eſt, nam animantis cuiuſq; calidum, in ſublime natura fertur, at ubi eo loci ſubuectũ eſt, mox uniuerſum reciprocat, ac deſcẽdit. Quamobrem, ſomnus maxime poſt cibum fieri ſolet: tunc enim copioſus humor & corpulẽtus, ſurſum commeat. Qui cum conſiſtit, caput aggrauat, & addormiſcere facit, cum uero iam deſcendit, & reciprocando calorem repulit, tum ſomno ſepultum iacet dormitq; animal,

Neceſſe enim quod euaporatur, aliquo uſq; impelli, deinde conuerti & permutari ſicut Euripum, calidum enim cuiuſque animalium, ad ſuperiora natum eſt ferri, cum autem in ſuperioribus locis fuerit multum ſimul iterũ reuertitur, ferturq; deorſum. Et ideo, maxime fiunt ſomni, a nutrimento, nam repente tunc multa humiditas & corpulenta, ſurſum fertur. Conſtans igitur, grauat, & facit dormitare, cum uero deorſum fluxerit, & reuertendo repulerit calorem, tunc fit ſomnus, & animal dormit. 3

Probat ꝙ dixerat, & exponit modum, q̃ fit in nobis ſomnus, ubi atẽtiõe dignũ ꝙ aſſumpto cibo per calorem a corde originalr deſluẽtẽ cibus concoquitur, in qua decoctione illi⁹ cibi fit quędã euaporatio, quę ꝑꝑ tenuitatẽ et caliditatẽ & leuitatẽ aſcẽdit naturaliter ad cerebrũ, ubi infrigidatur frigiditate cerebri, et inſpiſſat̃ ad modũ nubis, uapor ergo ille ſic frigefactus, & inſpiſſatus ob ſui grauitatem deſcẽdit, & qdẽ ꝑ eaſdẽ uenas ꝑ quas calor naturalis a corde ad cerebrũ, & ſpũs alales ꝑmeãt, deſcẽdẽs ueco obuiãs calor & ſpũs cordis, diffuodit ſe ad ꝑtes exteriores corporis, & repellit calorẽ et ſpũa cordis ad loca cordis & epatis, & ſtomachi, ut. vʒ. maior calor uigeat ĩ locis digeſtiuis. At in tali reuerſione, qua calor & ſpũs reuertitur ad cor & epar, cõtingit primo ꝙ organa ſenſitiua exteriora careãt calore & ſpiritib⁹ ſufficiẽtib⁹ ad ſentiẽdũ, & cõtigit, qđ ꝑꝑ uapores. q frigefacti ad illa diuerterũt, facta ſit obturatio tãta, ut nõ poſſint ſpẽs uenire ꝑ illas uias ad cerebrũ, & ſic nec ad cor, & ita nec ad ſenſuʒ coẽʒ ueluti nubes ꝓhibet diffundi lumẽ ſolis a ſuperiori loco ad terrã (ut Auerro. ingt) et ita cõis ſenſus nõ põt ſentire ꝑꝑ hoc impedimẽtũ ſenſibilia exteriora, & ꝑ hũc modũ fit ſomnus, nã tũc ſenſus cõis uacat ab ipſis ſenſationib⁹ ſenſibiliũ exteriorũ, et qm̃ iſte uapor eſt grauis, cũ remeat ꝑ uenas, aĩal grauat. Ex his ſequit̃ duplici de cã fieri ſomnũ prima qdẽ eſt ꝑꝑ priuationẽ ſpũum, q nõ pñt uẽire ad organa exteriora, ꝑꝑ oppilationẽ factã i illis a uapore frigido & ſpiſſo. ſecũda ũo eſt, ꝑꝑ uaporẽ oppilãtẽ trãſitũ ſpẽrũ ſenſibiliũ ab extra ad cerebrũ, hũc modũ expoſuit Themi. vñ Ariſt. ingt. Neceſſe.n. qđ euaporat̃, aliquo uſq; impelli. ſ. ad cerebrũ, ubi ꝯuertit̃ in nubẽ craſſam & grauẽ, et ſpiſſam. Deinde neceſſe eſt ꝯuerti, & ꝑmutari a cerebro ad cor ꝑ eaſdẽ uenas ꝑ quas ad cerebrũ calor & ſpũs mouent̃, ueluti Eurip⁹, q mouet̃ a deorſum ĩ ſurſum. & econtrario. Q. aũt illud qđ euaporat, ſurſum moueat̃, declarat, & dicit. Calidũ.n. cuiuſq; aĩaliũ, ad ſupius ſua leuitate natũ eſt ferri, cũ aũt in ſuperiorib⁹ locis fuerit. vʒ. in cerebro, infrigidat̃ & inſpiſſat̃, & ſic multũ ſil̃ iterũ reuertit̃, ferturq; deorſum per eaſdẽ uenas ꝑ q̃s ſpũs et calor ad cerebrũ ferunt̃, tũc cõplẽdus eſt mod⁹, et dicẽdũ ꝙ cũ ĩ deſcẽſu obuiet calido, talis uapor ſic inſpiſſat⁹ diuertit̃ ad organa exteriora meat⁹ illorũ obturãdo, et repellit calidũ ꝑ magna ꝑte ad epar. & ad cor, et ad loca digeſtiua, ut meli⁹ fit digeſtio. Hic cõcludit, ꝙ ſomni maxie fiũt a nutrimento. Cui⁹ cãm affert, qm̃ aſſumpto cibo, ũtute caloris cordis multa humiditas & corpulẽta ſurſum fert̃, & in cerebrũ ꝑtigit, ibi igit̃ conſtãs, & frigefacta, ac inſpiſſata grauat cũ ad mẽbra ꝑ uenas meat, & facit dormire. Cũ ũo deorſum fluxerit, & reuertẽdo repulerit calorẽ ad loca digeſtiua, aĩal dormit, duplici, vʒ, de cã, & ſubtractione ſpirituũ ab ipſis locis ſenſuum, & oppilõne impediente ſpecierum tranſitũ. Quo uero ad uerba attinet Ariſt. intelligit ꝑ Euripũ, fretũ, hoc eſt mare anguſtũ, qualis eſt Eurip⁹ tauromitan⁹ in Sicilia. & alter in Euboea. Sed circa ea, quę dicta ſunt, pʒ ſm Ariſto. aliquẽ ĩ lipopſychia cõſtitutũ uidere quędã, quæ phantaſmata dicũtur, idcirco nonnulli perperã ũba Ariſt. intelligentes dixerunt Ariſto. per lipopſychiam intellexiſſe extaſim, ſiue raptũ, ubi inferę uires. & ſenſuales ſopiuntur, ſupera uero animæ uis attollitur, cui ſic elatę multa archana reuelantur, huius opinionis fuit Plinius ſeptimo hi-

De extaſi raptu lipopſychia.

ſtoriæ

storię naturalis, qui exēplo Hermotimi claçomenii animā corpore relictā errasse tradit, quæ postea ad corpus redēns multa prædixit, sed q̄ lipopsychia non sit extasis siue raptus, primo probaſ, q̄ lipopsychia ſm Gal. est morbi genus, quod uiriū imbecillitate plerūq; cōtingit, aut nimia inedia, aut morbi diuturnitate, at extasis sine morbo accidit. Præterea lipopsychia, & bonis & malis indifferenter accidit, extasis aūt oō nisi uiris uirtute & oī ſcelere præcipuis. Amplius extasia in magnarum rerū reuelationibus fieri solet, ut his qō oibus Aurelius Augustinus inq̄t, quas in libro Geneseos conſecit, lipopsychia uero accidit nulla rerum reuelatione cogente ad hæc in extasi, quæ prędicuntur, nūquam fallere uisa sunt. Phantasmata aūt quę in lipopsychia accidūt, temere atq; fortuito aliquid præsagiunt. Hinc Platonis error explodiťur. Plato. n. aīam in lipopsychia & somno melius intelligere, & futura uidere q̄ in uigilia censet. Mouetur ex eo, q̄a putauit aīam plenā esse speciebus, ortāq; esse oib⁹ sciētijs abūdā, impediri aūt corporis mole, & qua cū extrahiť impedimēto ablato melius intelligit, & futura certius prospicit, q̄d q̄dē fictitiū esse probat obseruatio, nā q̄ extasim, ac raptū passi sunt, nūquā nisi uera prędixerūt. Lipopsychiaci ṽo & dormientes, non nisi casu (ut inquit Aristo.) uera præsagiūt.

De uapore quo causa somni.

Vlteri⁹ quæriť quæ causa somni & uigiliæ sit uapor eleuatus a cibo. Rñdit Themistius, q̄ uapor sit materia somni & uigiliæ, ut patet cap̄ 9. Alij dicūt q̄ est cā factiua, q̄m sui pñtia in uijs sensitiuis est causa somni, sui absentia ab illis est cā uigiliæ. Ego ṽo dico q̄ sicut in generatione pluuię sol & calor cœlestis, & uapor sunt causæ pluuiæ, sic ī generatione somni cor, & calor, & uapor sunt causę somni, cor quidem cā vl'is, calor uero cā eleuās uapores, & uapor cā materialis. Verū aīaduerte q̄ cā materialis. Vno modo accipiť pro cā ex qua aliquid fit tāquā ex pre inexistente, & sic somn⁹ & uigilia non hñt cām materialem, cū sint accñtia, quorū nō est materia ex qua. Alio mō accipitur pro cā materiali in qua, & sic cor, & primū sensoriū est cā materialis somni & uigilię, & nō uapor. Tertio accipiť pro oī cā corporea, e qua aliud pendet, q̄uo medici humorē dicūt esse materiam febris, & cām illius materialem, quæ reuera est effectrix cā, sed q̄m omne corporeum, e quo aliud pendet, in quocūq; genere causæ uocāt materiam, idō humor dicitur materia febris, & cā hoc pacto materialis, distinguitur cōtra cām immaterialē, q̄uo dicimus dolorē esse materialē, q̄n ei⁹ cā est humor, & immaterialē, q̄n eius cā est qualitas sine humore. Tunc dico q̄ loquendo ſm modū loquendi medicorum uapor est causa somni et uigiliæ materialis, q̄m est cā corporea, e qua pēdet somnus, & uigilia: sui enim pñtia corporea uapor meatus sensitiuos oppilans somnum efficit, sui absentia uigiliā causat. Secundum ṽo modū loquendi philosophorū, uapor sui pñtia est cā somni effectrix, sui absentia cā uigilię remouens prohibēs, & sic pñt opiniones cōsiliari tertio quæritur dato q̄ uapor sit cā somni effectrix secūdū modum loquendi philosophorū, utrū sit effectrix cā per se, an per accidens. Dicendum q̄ cā effectrix per se uno mō accipiť, ut distinguitur contra cām fortuitā & casualem. Alio modo pro cā uniuoca, quæ agit ſm propriā intētionem agēdo suū effectum. Tūc dico q̄ loquendo de cā p se prima rōne, sic euaporatio est cā per se, q̄m non est cā somni fortuita, ac casualis, q̄m posita euaporatione in uijs sensitiuis utplurimū sequitur somnus, & remota ab illis, utplurimū sequitur uigilia. Loquendo ṽo de cā per se uniuoca quæ agit secūdū propriā intentionē, & quæ est uniuoca effectui, sic euaporatio eleuata a cibo, nō est cā per se, primo q̄a uapor non est quid uniuocum cū somno, neque cum uigilia secundo quia uapor non per se intendit somnum sui pñtia, nec uigiliam sui absentia, ut enim uapor est frigidus, per se intendit infrigidare, ut grauis, per se intendit moueri deorsum, & q̄m ad motū uaporis deorsum sequitur oppilo uiarū sensitiuarum, ideo per accidens est cā somni tertio q̄m somnus est priuatio, mō Priuatio non est effectus p se intentus a natura. Ex quo sequitur q̄ sit cā per accñs, inquantū ad eius descensum sequitur cā per se, q̄m ad eius descensum sequitur cōuentus caloris & spirituum ad cor, & ad loca digestiua, & sic inquantum ad sui descensum sequitur recessus spirituū sensitiuorū a uijs sensitiuis est cā somni. Sui uero absentia est cā accessus spirituum ad illas, & sic est cā uigiliæ. Ex his ulterius patet cerebrum esse cām per accñs somni quatenus sui frigiditate est causa frigiditatis, & spissitudinis & grauitatis uaporum, ueluti media regio est cā p accidēs pluuię. His stātibus, patet q̄ illa impotētia sentiendi, quę proficiscit ab humore, ut in febrib⁹, & alijs morbis, quā arabes subeth appellant, nō est somnus, sed stupor, q̄ est, aut morb⁹, aut accidens morbi. Somnus. n. impotētia sentiēdi est, quæ a cibali euaporatione proficiscit, quæ ṽo nō a cibali euaporatione procedit, nō somnus, sed stupor est, uel ęquiuoce somnus, Hinc illa impotentia sentiendi quæ accidit in principijs febrium, non somnus, sed stupor est, non enim ab ipsa euaporatiōe cibali nascitur, sed ab humore effumāte ad caput a calore naturali cōuerso in febrē, eleuato Aristo. n. amētiā, suffocationē, lipopsychiā & cætera id gen⁹ nō somnos, nec somni cām putauit, sed morbos argumento q̄d nō a cibali euaporatione proficiscunť, sed ab humorali effumatione, ergo talia non somni, sed uel equoce somni dicantur. Si. n. impotentia sentiendi, quæ non a cibali euaporatione proficiscit, posset esse somn⁹ apoplexia, epilepsia, lipopsychia, amentia & id genus somni esse possent, cum sint impotētię sentiendi ab humorali euaporatione proficiscētes. Quæ non aīaduertentes medici trudunť ad aniles fabellas, uerū de his postea. Sed dubitabis, q̄m obseruatio docet aliquos p unū diē cibū nō assumpsisse, & tū secūdo die nullo etiā cibo assumpto uisi sunt dormire, nec rōne humoris, nec rōne morbi. Dicerē hūc somnū euenire ex defectu naturæ, nā pp defectū cibi, cor & mēbra interiora fuissent depauperata spiritibus, cū defectu nutrimēti nulla instauratio facta sit in eis Propterea naturaliter pro cōseruatiōe eorū, etiā nulla facta repercussiōe calidi ab euaporatione cibali spissa descēdēte, natura principalr intendēs cōseruationē pricipaliū reuocaret calorē & spūs ab organis sensitiuis exterioribus ad cor, & sic talrē paruo tpe somn⁹ fieri posset, q̄ esset poti⁹ defectu naturę, q̄ additione naturę. Tūc diceret Arist. hūc somnū nō esse pfectum ſm rōnē somni cōpletā, sed ſm incōpletā somni rōnē. & fortasse ęquoce, q̄m nō est uer⁹ somn⁹ nisi sit aliq̄ cibalis euaporatio ad cerebrū, q̄re est q̄dā passio somno silis.

Hæc autem, uel somnifica ipsa indicant, omnia enim, siue pocalenta sint, siue esculenta, grauedinem capiti adferunt, ut papauer, mandragoras, temetum, lolium.

Signum autem horum, et somnifera, omnia enim grauedinē capitis faciunt, & potabilia & comestibilia, ut opium, mādragoras, uinum, & lolium.

Aristo. (ut placet Themistio) nō oñdit hic somnū fieri uaporatione cibi, ut q̄dā intelligūt, sed q̄ humētia & corpulētia genera ciborū grauedinosa capiti sint. & hoc eo ī dicto, q̄ q̄b⁹ inest uis somnifera, capiti grauedinē afferūt, & grauē somnū. Vel dicēdū q̄ cū Aristote. demonstrauit q̄ cibus sui euaporatione corpulēta somnū efficiat hoc pbat nūc a signo somnificorū, quę q̄a magis uaporosa sūt, et corpulētiorē uaporē faciūt, maiorē somnū causant, unde dicit. Signū aūt horū quę dicta. s. q̄ cibus euaporatione sui corpulentē somnus faciat, sunt & somnifera, quę quia euaporatione corpulēta abūdāt, oīa grauedinē capitis faciūt, hoc est somnū grauē, & hoc crassitudīe eius humoris, qui sursum respirat, & potabilia, & comestibilia, hoc est siue potabilia sint, siue comestibilia. De comestibilib⁹ sūt, opiū, mādragoras, & loliū, de potabilib⁹ ṽo est uinum. Quo uero ad uerba attinet, opium grece est μήκων, latine papauer, est autem opium succus cuiusdam papaueris thebaici inspissatus, qui est ualde somnificus. Mandragorę uero

duæ sunt species (ut Columella inquit) candida quę mas uidetur, & nigra, quæ fœmina dicitur, hæc somnifera sunt comestione, & olfatu, lolium autē est herbę genus, & uulgo çiçania dicitur, unde Horatius. Esset ador, loliumq; meliora relinquens.

Ad hanc item modum affecti uidentur, qui soporātur dormitantq;, q̄a nec caput erigere, nec palpebras attollere queūt.

Et qui deorsum feruntur, & dormitant, hoc uidentur pati, & non possunt leuare caput & palpebras.

Secundo idem probat ab alio signo, qm̄ qui dormiunt grauedine uaporum, qui descendunt a cerebro ad mēbra, & ad palpebras non possunt leuare caput, unde dicit. Et q deorsum feruntur, & dormitant, hoc uidentur pati. s. euaporationem corpulentam & grauem, et pro qm̄, nō possunt leuare caput, & palpebras corpulentia & ponderositate uaporum a cibo eleuatorum. Quo uo ad uerba attinet, uerbum posterius est expositiuum prioris uerbi, hoc pacto & qui deorsum feruntur, hoc est, q dormitant, hoc uidentur pati.

Et maxime à cibis, somnus talis extat, tūc enim multa exhalatio consit.

Et post cibaria maxime, talis somnus, multa enim, quæ a cibis euaporatio.

Quod cib⁹ sui crassa euaporatione somnum faciat. Probat tertio signo, qm̄ post cibaria somnus sic grauis maxime accidit, ut in prima nocte, qm̄ tunc multa & magnitudine, & numero est a cibis euaporatio.

Præterea, a fatigationibus nonnullis, nam fatigatio, colliquandi uim obtinet, colliquamentum autem, uicem incocti alimenti, nisi frigidum sit, præstare solet.

Amplius autem, & ex laboribus quibusdam, nā labor quidem, colliquatiuum, colliquamen uero, fit quemadmodum nutrimentum indigestum, si non frigidum sit.

Quartum signum hic ponit, & sumitur a labore, & dicit. Amplius aūt & ex laboribus quibusdam, somnus fit, & Themistius per laborem fatigationem exponit, est aūe fatigatio non mentalis, sed corporeus labor. Et fortasse dixit { quibusdam } quia non ex mentalibus, sed ex corporeis laboribus somnus fit. & illud uerbum ex pro post intelligit. q. d. post labores corporeos. Cuius causam affert, qam labor corporeus partes corporis dissoluit, & ita facit multos uapores ascendere a partibus corporis eliquatis, ac dissolutis, ueluti a nutrimento, quando nutrimētum est indigestum & incipit digeri, & calefieri, unde dicit. Nā labor quidem, colliquatiuum est partium corporis ita, ut ex eo fiant humores colliquati quasi unum colliquamē, colliquamen uero ex illis factum fit, quemadmodum nutrimentum indigestum si non frigidum sit, qm̄ nutrimētum frigidum non euaporat, sed calidum, modo colliquamē illud est ueluti nutrimentum calidum, e quo fit multa euaporatio Quare cum labor corporeus colliquamē efficiat, & colliquamen est ut cibus uaporem faciens, & somnū,

Dubitatio sequitur ut cibus sui euaporatione somnum faciat. Sed dices colliquamen illud ex humoribus constans non est cibus, ergo somnus accidens euaporatione illius non est somnus. Candaueosis et Britannicus nō ignari philosophię peripateticę pariter sentiunt Aristo. non loqui de labore corporeo simpliciter, sed qui fit post assumptum cibū. Cum enim labor corporeus, cum non fuerit nimis resolutiuus uirtute motus fortificet calorem naturalem, et sic facit, ut cibus digeratur, & copiosius effumet. Sed reuera hæc expositio est cōtra uba Arist. & cōtra Themistium. Themisti⁹ enim imaginatur propter laborem humores uiscosos in corpore contentos liquefieri aucta per laborem caliditate, & ex illis liquefactis fieri unum colliquamentum quasi incoctum alimentum, q si non est frigidū euaporat, & sic facit somnum, & sic secundum Themistium Aristo. uult fieri somnum ab euaporatione eleuata ab illo colliquamento calido, quasi ab incocto cibo, & inde fieri somnum, et quidem potissimum si in corpore adessent humores uiscosi superflui. Propterea uidetur mihi, q somnus qui fit ab euaporatione colliquamenti, non uerus somnus, sed quædam passio similis somno, & dicit̄ equoce somn⁹, utitur autem Aristo. somno æquiuoce ad uerificandū causam somni uniuoce dicti, ut ionuat quasi a simili, q sicut ab illa colliquamenti euaporatione fit, quædam passio similis somno, sic quoq; ab ipsius cibi euaporatione fit uerus somnus. Solum. n. uult habere, nec uerum, nec uerisimilem somnū fieri posse sine euaporatione.

Quidam etiam morbi, hoc idem faciunt; qui ab humido & calido excremento proueniunt, quemadmodum in febre & lethargo euenit.

Et ægritudines quædam, illud idem faciunt, quæcūq; a superfluitate calida & humida, ut accidit febricitantibus & lethargicis.

Quintūm signum sumitur ab ægritudinibus, quarū materia est calida & humida. In his enim propter multas euaporationes ascēdentes ab huiusmodi materia, accidit multus somn⁹, humidum enim est materia uaporum, calidum uero factiua causa. Sed dices impotentia sentiendi causata ab euaporatione humorali non est somnus ut probauit Aristoteles superius, dicendum q ad ostendendū propositum nostrum satis est, ut si stupore, qui est quædam passio similis somno, quoniam uult habere quòd quemadmodum stupor & lethargus non accidunt nisi uaporatione facta ab aliquo, sic uerus somnus non accidit, nisi uaporatione facta a cibo.

Item, prima ætas, nam pueri alto sopore premantur, quia alimentum omne sursum respirat. Cuius rei signum est, q per id ætatis, superiora proportiōe inferiorum maxima sunt, quia incrementum illo contendat.

Amplius autem, prima ætas, pueri enim dormiunt uehemēter, eo q nutrimentum sursum fertur omne. Signum autem, q magnitudo superiorum excedit ad inferiora in prima ætate, eo q ad hæc fiat augmentum.

Sextum signum quòd somnus fiat euaporatione cibali est, quoniam in prima ætate fit multus somnus ut in pueris nam (ut Themistius exponit) alimentum ea ætate omne, uel pro maiori sui parte sursum halat, unde dicit. Amplius autē, prima ætas, subaudi nobis signo est, q somnus fiat ab euaporatione cibali, pueri enim dormiunt uehemēter, eo quòd ea ætate nutrimentum sursum fertur omne, aut saltem pro maiore sui parte. Sed dices nutrimentum non facit dormire, sed euaporationem eleuatam a nutrimēto, ergo dato q ea ętate nutrimentum pro maiore sui parte feratur sursum, non erit signum multi somni. Dicendū, q si nutrimentum in ea ætate sm̄ subām sursum fertur, est signum, q etiam uapores eleuati ab eo magis sursum ferūtur, cū sint leuiores nutrimento. Q aūt ętate illa nutrimētum pro maiore sui parte sursum feratur, probat Aristo. a signo, & signum autem est, q magnitudo superiorum in pueris & in prima ætate excedit ad inferiora. Hoc est q magis crescunt in partibus superis q̄ inferis, eo q ad hæc fiat augmentum, at cum ætas illa augmentatiua maxime sit, non ab ratione superiora magis crescunt. Sed dices in iuuenta est maior caliditas, ergo maior cibi euaporatio fit in iuuenta q̄ in pueritia, dicendum q an calidum sit intensius in iuuene q̄ in puero, hæc, quęstio est problematica, & nunc omittenda. Dato tn̄ q in iuuene calidum sit maius, humidum est minus, & sic priuatione materiæ uaporabilis est illa ętas minus uaporosa. Calidum uo puerile, dato q non sit ita intensum sicut calidum iuuenile, est sufficiens ad eleuādū uapores. Pręterea calidum iuuenile dato q eleuaret uapores magis, etiam magis illos resoluit, ut calor ęstiuus. Et sic patet solutio.

Nec alia de causa, morbo cōitiali obnoxij sunt, is enim morbus

bus, persimilis somno est. Et idcirco, huiusce pestis exordium, plerisq; per quietem accidit, qui postea dum dormiunt, ea corripi solent, dum uigilant, non solent. Cum enim larga spiritus copia in sublime effertur, ubi rursum descendit, uenas extumefacit & inflat, quibus meatum spirabilem comprimit atque intercludit.

Propter hanc uero causam, & epileptici fiunt, simile enim est somnus, epilepsi. Et ideo, accidit multis principium huius passionis, dormientibus, & dormientes quidem, capiuntur, uigilantes uero, non. Cum enim multus fertur spiritus sursum, descendendo rursum uenas tumefacit, quibus coarctat porum quo respiratio fit.

Secundum Themistium Aristoteles hic digreditur, nō tamen extra propositum, sed ex dictis, ostendit enim pueritiam esse ætatem aptiorem cæteris morbo comitiali, propter eandem causam, qm̄ illa ætas est multorum naporum petentium sursum, ex quibus infrigidatis accidit oppilatio in uijs sensuum, & sic fiunt epileptici, unde dicit. Propter hanc uero causam. pueri etiam epileptici fiunt, hoc est morbo caduco laborantes, nam somnus est similis epilepsiæ, & similitudo est (ut Themistius inquit) quia & qui dormiunt, & qui epilepsiam patiūtur. quasi aīa ablata, & sensu abmoto uidentur, cum igitur persimiles sint, quasi simili uel eadem causa emergunt. s. euaporatione multa infrigidata obturante meatus sensuum. Quod uero epilepsia sit somno simis, declarat, qm̄ origo epilepsiæ quasi somno incipiente accidit, & qui eo morbo infecti sunt, in somno frequentius quam in uigilia collabuntur, unde dicit. Propter hanc uero cām, & epileptici pueri fiunt, similis enim est somnus epilepsiæ. Cuius signum affert, ex solutione problematis, quod quæritur propter quid accidit hic morbꝰ somno incipiente, & frequentius dormientibus, & dicit. Et ideo accidit multis principium huiꝰ passionis dormiētibus, hoc est incipientibus dormire. Et dormientes quidē capiuntur hoc morbo, uigilantes uero non. Cuius cām exponit, & dicit. Cum enim multus spiritus, hoc est post cibum in his pueris magna copia uaporum fertur sursum, infrigidatur a cerebro, & fit spissus, & corpulentus & grauis, deinde descendendo rursus per uenas, per quas calidū ascendit, uenas tumefacit, & replet, quibus repletis coarctatur porus. s. arteria uocalis. quo fit respiratio, ut quasi pene uitæ spiramen deficiat, & sic somnus conuertitur in morbum comitialem. Sed dubitatur, quoniam epilepsia etiam uigilantibus accidit, ergo non est uerum ipsam semper fieri a uaporibus cibalibus, dicendum, quòd epilepsia quædam est humoralis, quædam cibalis, humoralis est illa, quæ fit ab euaporatione eleuata ab humoribꝰ, qui sunt, ut plurimum flegmatici, uel melancholici, uel sanguinei. Et hæc accidit omni tempore & semper cum humor fuerit præsens & uapor ab illo eleuatus sufficiat uenas obturare, & Aristo. non loquitur de hac, hæc enim non fit, incipiente uero somno, sed stupore, qui est somno similis. alia est epilepsia cibalis, quæ fit p̄ hoc quòd somnus propter nimiam naporum copiam conuertitur in hūc morbum, & hæc accidit pueris, & plerūq; in principijs somni. Quando uero epilepsia accidit pueris euaporatione ab humoribus accidit in uigilia, incipiente tn̄ quodam simili somno, & per hanc differentiam potest discerni humoralis a cibali, qm̄ cibalis accidit conuersione ueri somni in epilepsiā, humoralis accidit in uigilia, & incipiente quodam simili somno, utpote stupore.

De epilepsia Nota pulchra.

Hinc, uinum pueris utile non est, nec etiam nutricibus (nihil enim forte interest, nutrices an pueri ebibant) nisi dilutum & modicum hauriatur, nam uinum, spirituosum est, præsertim atrum.

Ideo, pueris nō conferunt uina, neq; nutricibus, differt enim nihil forsitā, ipsos bibere, uel nutrices, sed oportet bibere aquaticum & modicum, spirituosum enim, uinum, huius autem magis, nigrum.

Rursum digrediendo obiter, affert præcepta pro cōseruatione puerorum, & ab his morbis, & ab alijs, & dicit. Ideo pueris non conferunt uina, neq; nutricibꝰ, & cām affert, & dicit. Differt enim nihil forsitā, ipsos bibere, uel nutrices, nam ex eisdem fere nutritur uterque, & quoniā qa non libenter remouet uinum a pueris uel nutricibus, qa est maximi nutrimenti, ideo præcipit, quòd si sit dādum, opꝫ ut bibant ipsum modicum, & bene aqua dilutum, & cām affert, qm̄ uinuꝫ est ualde spirituosum, hoc est multum uaporosum, & huiꝰ maxime uaporosum est nigrum, quoniā est crassius, & corpulentius quare oportet, ut abstineāt a uino pænitus nutrices, & pueri pro præseruatione ad hoc morbo. & si sit dandū. debet dari dilutum multa aqua, & album, ut per quæ aque frigiditatem tollatur uini uaporositas. Mulier quædam peperit quatuor filios, & comitiali morbo mortui fuerūt, uenit tādem ad me, ut dicerem quid agendum in alijs. Respondi, tu & ipse abstineas pænitꝰ a uino, dū lactantis. & fecit hoc libenter. & pꝫseruatus est ultimꝰ puer, unde hæc Aristotelica pꝫcepta seruari debēt, ut thesaurus pro præseruatione puerorum.

Casus pulcher.

Et usque adeo superiora pueri plena cibo continent, ut quinque mensium spatio collum obuertere nequeant, quippe cum illis, haud secus quam ebrijs. multus uapor sursum ad caput feratur. Quam affectionem, cām esse cur initijs fœtus intra matris uterum quiescant, rationi consonum est.

Ita uero superiora plena sunt nutrimento pueris, quod quinque mēsibus neque uertant collum, quemadmodum enim ebrijs, sursum fertur humiditas multa. Rationabile autem est, hāc passionem esse cām quare quiescunt in matribus embria primū.

Redit ad id quod dixit, dixit enim ꝙ in pueris nutrimētum pro maiore sui parte sursum expirat, nūc probat etiā istud alio signo, & dicit. Ita uo superiora ipsia pueris plena sunt nutrimento, ꝙ quinq; mensibꝰ fere, neq; uertunt collum, sed quasi rigidum, & inflexibile habent, et subaudi in pueri sunt similes ebrijs, nam quemadmodum ebrijs sursum fertur multa humiditas, sic pueris magna humorum copia sursum fertur, Hinc assignat causam quare fœtus primis mensibus uideatur in utero quiescere, & dicit. Rationabile autem est, hanc passionem esse causam, quare embria primum uel primis mensibus quiescunt in matricibus, qm̄ donec illa humiditas quæ sursum petit, nō digeritur, nō facile mouentur.

Atq; in totum somniculosi sunt, qui conditas uenas habent, & qui forma pumilionis & capite prægrādi sunt: Nam ij quorum conditæ sunt uenæ, eas graciles & angustas habent, adeo ut humor ægre decidat & refluat. Pomiliones uero & quorum uasta sunt capita, multam diuaporationem atq; effluentiā quæ ad parteis superas uiam capessit.

Et omnino amatores somni sunt, qui occultus hābēt uenas, & nani & magna capita habentes. Nam horū uenæ, angustæ, ita ut non facile diffluat quæ descendit humiditas. Nanosis uero magnaq; capita hn̄tibus, sursum impetus multus & euaporatio fit.

Vt Themistio placere uidetur, nunc Aristo. de his qui, somno lenti sint, physiognomiam afferre, & uult ꝙ q uenas conditas hn̄t, & nani, & pueri somnolenti sunt, unde dicit. Et omnino amatores somni sunt, qui occultas hn̄t uenas, strictas, atq; angustas, & nani & magna capita habentes. Quod quidem habentes uenas strictas sint somnolenti, probat, & dicit. Nam horū uenę, angustę adeo sunt, ut non facile diffluat humiditas, quæ descendit, & sic diu tenetur calor ad pꝫcordia reclusus, et hoc declarat The-

mistius per pulchre, quoniam quem aqua per graciles fistulas lente decurrit, & quasi guttatim, per amplas uero celeriter effluit, ita & spiritus ac humiditas descendēs a cerebro per meatus angustos lente transmittitur, quare quorum uenæ sunt condita somnolenti sunt. Quod uero nani, & qui magna capita habent, somno enti sint, probat, & dicit. Nanosis uero, magnaq; capita habentibus, mult⁹ cibi impetus sursum, & multa cibi euaporatio fit sursum. Magna enim capita (ut Themistius inquit) exiguo alimēto non implentur, neq; paruis copiis saturantur. Quare cū multa sit materia, quæ in capite colligitur, sequit multum esse, quod decidat, & refluat.

At qui uenas gerunt editas, propter amplitudinem & latitudinem meatuum, somnolenti non sunt, nisi quam aliam cōtrariam ebiberint affectionem. Neq; item melancholici, nam locus interior, refrigeratus est. Quare, in eis euaporatio multa nō fit ob idq;, edaci auiditate laborant, cum sint aridi, nam eorum corpora ita affecta sunt, quasi re nulla fruantur. Porro bilis atra quæ naturaliter frigida est, altricē officinā refrigerat, & alias parteis in quibus recrementum hoc potētia inest.

Manifestas uero habentes uenas, non somnolenti, propter amplitudinem uenarum, nisi aliquam aliam passionem habuerint contrariam. Neq; melancholici, infrigidatus enim est, locus interior. Quare non fit ipsis multitudo euaporationis: propterea enim, & edaces duri existentes, quemadmodū enim nullo fruentia: afficiuntur corpora eorum. Nigra uero cholera, cū naturaliter sit frigida, & nutritiuum locum frigidum facit, & alias particulas ubicūque existit potestate hmōi supfluitas.

Nunc dat physiognomoniam eorū, qui parū dormiūt, & dicit. Quod parum dormiunt, qui uenas manifestas, & amplas habent, parū etiam dormiunt melancholici, & dicit. Manifestas uero habentes uenas, non somnolēti sunt, propter cām contrariā, quæ est amplitudo uenarum, dico tales non esse somnolentos, nisi habuerint aliquā aliā passionem contrariam huic, quæ somni sit factiua, ut si fuerit nanus, uel caput magnum habens, & id genus. Ampli⁹ neque melancholici somnolenti sunt qm̄ in his locus interior, in quo digestio fit, ut cor, epar, & stomachus, infrigidatus est, & ideo debilitate calidi agentis non fit in ipsis multitudo euaporationis. Interpo it aūt Aristo. quandā dispositionem melancholicorum, & dicit. Propterea enim duri existentes melancholici ipsi sunt etiam edaces, nec repugnat eos esse edaces, & non uaporosos, qm̄ (ut inquit) eorum corpora afficiuntur, quemadmodum nullo fruētia, quo enim uescuntur (ut Themistius inquit) non fruuntur: propter frigiditatem, nec quod assumunt uadit in corpus, sed similia uidentur infelicibus plantis, quæ in regione arida ac sterili nascuntur, quæ & si multum per radices cibi trahant, non uadit in corpus quod sumunt. Tunc redit ad rationem, quare & si multum comedant, non sint somnolenti, nec uaporosi & dicit. Nigra uero cholera cum naturaliter sit frigida, facit nutritiua loca frigida. s. stomachū, epar, & cor, & alias particulas, in quibuscūq; humor melancholicus, potestate existit. Quæritur primo propter quid melancholici sint edaces. Rñdetur, qm̄ cum multū appetant propter frigiditatem, comedunt sine sapore, & & sic comedendo non satiantur ubi enim nō est sapor, nō est satietas, & quia non satiantur, sunt edaces. Secundo quæritur propter quid melancholici comedunt sine sapore. Respondetur, quoniam habent gustum frigidum, & sic rigidum & insensitiuum, frigido enim sensitiuum stupet. Quæritur tertio propter quid melancholici, cū multum comedant, si non ex cibo multo fiat multus uapor. Respondentur, qm̄ in locis nutritiuis propter præsentiam sanguinis melancholici, est calor paruus, qui non sufficit eleuare uapores. Queritur quarto propter quid cum multum comedant, non multum in corpus crescant. Respondetur (ut Themistius inquit) quia assimilantur plantis, quæ in sterilibus regionibus sunt, quicquid enim accipiunt per radices, in superfluitates mittitur, & parum in substantiam.

Quare ex iis quæ dicta sunt apertum est, somnum esse coitū quendam caloris ad intima refugientis, et naturalem antiperistasim circumobsistentiamque propter eam, quam diximus, causam.

Quare manifestum est ex iis quæ dicta sunt, q somnus est quidam cōuentus caloris intro, & naturalis reciprocatio propter dictam causam.

Ex his cōcludit definitionem causalem somni, & dicit. Quare manifestum est ex iis, quę dicta sunt q somnus est quidam conuentus caloris intro, hoc est quædam copia caloris interni, in corde, et naturalis reciprocatio propter dictam cām, hoc est propter repulsionem factam a uaporibus primo eleuatis a cibo, deinde descendentibus. Hæc est definitio causalis, somnus enim formaliter carentia sensus est, causatur aūt a conuentu & reciprocatione caloris naturalis propter descensum uaporū per quę dat intelligere proximam causam somni, quæ est retractio caloris naturalis, & spirituum a locis sensitiuis exteriorib⁹, & remotam cum dicit, pp dictam cām, qm̄ hæc retractio causat a descensu uaporum, & sic ponit cām remotā, quæ est cā causæ, ut dictum est superius.

Quocirca qui somno premitur, in motu & agitatu uario est. Vnde & deficit, & refrigeratur.

Ideo multus, motus dormientis. Vnde & deficit, & infrigidatur.

Hac definitione stante concludit primo q in dormiente fit multus motus uaporis ab eo loco. s. cerebro, e quo uapor deficit in calore, & infrigidat, ac inspissatur, & grauescit, unde dicit. Ideo multus motus s uaporis dormientis est ab eo loco, unde uapor & deficit, & pro idest, & infrigidatur. Mouetur enim uapor a cerebro infrigidatus, grauefactus, & inspissatus deorsum.

Atq; ob frigus, palpebræ decidunt. Quinetiam partes superiores & extimæ, frigent, contra inferiores & intimæ, ut pedes & quæ intrinsecus continentur, incalescunt.

Et propter frigiditatem, concidunt palpebræ. Et superiora quidē infrigidata, & exteriora: interiora uero & inferiora, calida, uelut quæ circa pedes & quæ intrinsecus.

Secundo concludit quo aīal cum dormire incipit, se alteresçat, ut quasi uelit dare formā somni (ut superi⁹ dictū est) & dicit. Et propter frigiditatem uaporis, & grauedinē cū uapor grauis & frigidus ad ima subterfugit, frigescūt palpebræ, & frigefactæ cōprimuntur & confluunt, & ua superiora quidem infrigidata, & exteriora uidentur, interiora autem & inferiora uelut quæ circa pedes, & quæ intrinsecus sunt, ut uiscera, & cætera quæ cōtinentur, calida. Quo uero ad uerba attinet, q superiora & exteriora intelligit quę circa caput, & sensoria exteriora, non tñ intelligas ea adeo frigida fieri ut priuentur calore & uita, sed ut priuentur calore sufficienti ad motum & ad sensum. Interiora uero & inferiora calida sunt calore sufficienti ad uitam & ad motum & ad sensum, non tamen sentiunt, qm̄ non potest fieri sensus, nisi species sensibilium exteriorum primo congregentur in cerebro, ut superius diximus. Modo in cerebro congregari non possunt spiritu & calore euocatis ab illo. Qualis infrigidatio partis superioris.

Quanquam cur ita, dubitabit aliquis, q à cibo profundissimus somnus obrepat, & uina soporifera sint & cætera quibus consimilis caliditas adest, nec rationi consonum esse uideatur, ut somnus refrigeratio sit, & causæ somni calidæ.

Quanquam utiq; dubitabit aliquis, quia post cibos fortissimus fit somnus, & est somniferum uinum, & alia huiusmodi

caliditates

caliditates habentia, est aũt non rationabile, somnum quidẽ esse infrigidationẽ, causas autem dormiendi calidas.

Mouet Aristo. contra dicta dubitationem, qa non uidetũ sane consonum, ut somnus sit refrigeratio, ac frigidus, & cã somni sint calidę, ut uinum, & alia quãplurima calida, quæ sunt somnifera. Similiter uapores sunt calidi, somnus enim non fit nisi loca & meatus, quibus spiritus ascendũt & descendunt frigescant, unde dicit. Quãquã utiq; dubitabit aliquis, quia post cibos, somn⁹ fit fortissimus, & hoc quia somnus est refrigeratio & frigidus, & tamen uinũ est somniferum, & alia huiusmodi, quæ caliditatem habent. Tunc resumit uim dubitationis, & dicit. Est autem nõ rõnabile, somnum quidem esse infrigidationẽ, & causas dormiendi esse calidas, ut uinum, & cætera somnifera calida. Quo uero ad uim dubitationis attinet, Animaduerte quòd somnus non est infrigidatio, in prædicatione formali, cũ somnus formaliter sit impotentia sentiẽdi, quæ non est infrigidatio, sed est infrigidatio in prędicatione causali, non enim somnus fit, nisi meatus, & loca trãsitus spirituũ frigescant. Propterea est dubitatio, quõ somnus est causaliter frigidus, & causæ effectiuæ somni sint calidę.

Vtrum igitur hoc, eo accidit, quod quemadmodũ uenter inanis calidus est, sed cum oppletur motionis ratione refrigescit, ita meatus & loci in capite positi euaporamento commeãte refrigerantur?

Vtrum ergo hoc accidit, quia quemadmodum uenter uacuus cum sit calidus est, repletio uero ipsum infrigidat propter motum, sic & qui in capite pori & loca infrigidantur sursum lata euaporatione?

Soluit per tres solũtiones quas problematice tãgit. Vltimo uero soluit per propriam solõnem, & prima intelligitũ sic secundum Themistium, ꝙ hoc accidat, eo ꝙ quemadmodum ieiunus, & inanis uenter calidus est (quod esse potest effusione cholericę ad ipsum, ut medici dicunt) Saturans uero friget, qm̃ suffocatur & obruitur calor nimietate cibi, quemadmodum & ignis congestu lignorum, ita quoq; meatus pertinentes ad caput affluentia alimenti euaporantis ad caput frigescũt ubi cibus densatus, & concretus deorsum uice pluuiæ fundiẽ, & sic hoĩes post crapulam potiassimum dormiunt. Tunc ad formam dico ꝙ somnus est frigidus, & causæ proximæ sunt frigidæ, qm̃ licet uinum & somnifera calida sint, tamen per accidẽs infrigidant, suffocando calorem naturalem uentris, & uiasũ per quas ascendit uapor ad caput, uapor etiam licet sit calidus, suffocando tamen calorẽ meatuum & locorum sua nimietate, infrigidat, unde dicit. Vtrum ergo hoc accidit, quia quemadmodum uenter existẽs uacuus, calidus est. s. effusione choleræ ad ipsum, repletio uero cibi ipsum infrigidat propter motum caloris ad interiora, & illius submersionem, suffocatur enim calor & obruitur nimietate cibi, sic etiam pori qui sunt in capite, per quos cibus ad caput euaporat, & loca illa ad quæ euaporatio peruenit, sursum lata euaporatione, & nimietate uaporum infrigidantur, ut calidum illorum obruitur, ac suffocatur, & sic causę proximæ, quæ sunt loca & meatus, sunt frigidę. Quo quidem ad comparationem attinet. Animaduerte ꝙ Aristo. uult stomachum infrigidari a cibo etiam calido, non quidem per se, sed nimietate illius, qm̃ cum excedit calorẽ stomachi suffocat, sicut ignis congestu lignorum, quouis modo sint ligna, suffocatur, & obruiẽ. Eodem modo uult quòd meatus & loca ad quæ, & per quos euaporatio cibalis ꝑmeat sui nimietate etiam calidũ locorum & meatuum suffocet, & sic causæ proximæ quę sunt meatus & loca frigescunt, licet cibus & uapores sint calidi. Causę uero remotæ, ut uinum & id genus licet sint calidæ, tñ per accidens nimietate eorum suffocatiua infrigidant. Sed dubi- Dubiũ tatur cõtra solutionem, qm̃ si uenter infrigidaretũ a cibo, & a uaporibus meatus similiter, e cibo ipso nõ posset euaporatio effumare, cum hoc non fiat nisi a calido potente illam eleuare. Præterea euaporatio est calida, & non frigida, alioquin non moueretur sursum. Si enim esset frigida, non ascenderet. Dicendum ꝙ uẽter in principio fit frigidus per uiam suffocationis sui calidi, non tamẽ adeo quin possit eleuare euaporationes ad caput. Maxime cũ nõ statim somnus accidit assumpto cibo, sed postquã calor cœpit agere in cibum. Ad secundum dico, ꝙ euaporatio est calida & leuis, frigefacit tñ meatus non sui qualitate, sed sui nimietate, sicut uinum frigefacit stomachũ nõ sui qualitate, sed sui nimietate. Solu.

An quemadmodum aqua calida perfusi, repente inhorrescimus, ita illic frigus ascendente calore collectum, partes eas refrigerat, & calorem naturalẽ debilitat ac subterfugere cogit?

An quemadmodum perfusis calido, subito horror fit, ita & ibi, ascẽdente caliditate, congesta frigiditas infrigidat, & quod secundum naturam calidum facit languescere & secedere.

Hic dat secundam solutionem, & dicit. An quemadmodum perfusis calido subito horrum fit. Experiẽtia enim docet, ꝙ cum aqua calida pedib⁹ diffunditur, in reliquo corporis sentitur tremor, qui horror dicitur, ita & ibi ascẽdẽte caliditate, hoc est exhalatione calida ad meat⁹ & ad loca cerebri congesta ac innata locorum, & meatuum & cerebri frigiditas per antiperistasim unitur, & unita infrigidat loca, & meatus, & facit languescere, & secedere calidum locorum & meatuum quod est secundum naturã illi innatum. Quo quidem ad similitudinem attinet, Animaduerte ꝙ cum pedes nostri uel man⁹, uel partes corporis nostri perfunduntur calida imãgine, atq; aqua calida frigus cutaneum corporis reducitur in unũ, & etiam frigus aeris continentis reducitur in unũ per antiperistasim auctum, et calor naturalis ad interiora suffugit. Calore autem suffugiente (ut Themistius inquit) frigus illud continentis, et cutaneum corporis mãgines a calore desertas libere adoritur, & sic horrescimus. Eodem modo cum ascẽdit ad caput euaporatio calida, frigiditas cerebri locorũ & meatuum colligitur, & unitur, & sic crescit, aucta uero ac summis uirib⁹ referta calidum cerebri naturale, & meatuum & locorum aggreditur. Ipsum debilitando, & hoc pacto per accidens cerebrum & loca fiunt frigida. Quo uero ad solutionem attinet, dico ꝙ dato ꝙ euaporatio sit calida, per accidens infrigidat, inquantum adauget frigidum locorum, quod auctum repellit calidũ naturale, & hoc patet ꝑ sisẽ in diffusione aquæ calidę.

Præterea an quemadmodum congestum lignorum ignis restinguitur, ita multa alimonia quam calor subuehit, superioribus se immiscente calor naturalis elanguescit, donec utiq; illa concocta perfectaq; sit.

Amplius autem multo incidente nutrimento quod calor subleuat, quemadmodum ignis impositis lignis, infrigidatur, quousq; digeratur.

Hic tangitur tertia problematica solutio, & dicit. Amplius autẽ multo incidente nutrimento quod calor subleuat, hoc est, multa euaporatione cibali petente loca superiora, q̃ euaporationem calor locorum nutritiuorum subleuat sursum, ex hac multa euaporatione cerebrum infrigidatur, donec cibus digeratur, & cesset euaporatio. Infrigidatur quidem cerebrum ex hac multa euaporatione, quẽadmodum ignis impositis lignis. Sed quo ad harum solutionum dr̃iam attinet, animaduerte ꝙ prima solutio supponit uentrem & cerebrum & meat⁹ esse calidos, & cibũ & euaporationem esse calidas, fieri uero loca frigida uia suffocationis propter nimietatem secunda uero supponit loca esse calida, & cibum & euaporationẽ etiam calidos, fieri uero loca rigida per antiperistasim aucto frigido, ut in horrore tertia demum supponit loca & cerebrum calida, nutrimentum uero & euaporationem calidas, fieri uero loca frigida cruditate & multitudine eorum, quæ ap-

ponuntur. Hæc autem differentia in uerbis Themistij satis apprȩhendi potest.

Fit enim somnus, sicuti dictum iam est, corpulento quopiam ui caloris in sublime per uenas euecto, quod cum diutius eo loci persistere non potest, sed copia exuperante aggrauatur, rursum depelli & ad ima fluere solet, quapropter & ipsi homines corruunt (animalium enim, homo unus erectus est) calore qui eleuandi munere fungebatur, subtracto, atq; simulac cor incidit, mentem aufert, deinde imaginationes & uisa suggerit.

Fit enim somnus, quemadmodum dictum est, dum corpulentum sursum fertur a caliditate per uenas ad caput, cũ uero amplius non potest, sed multitudine excedit quod eleuatum est, iterum repellitur & deorsum fluit, ideo cadunt homines, subtracto calore qui sursum ferebat, solum enim animalium, rectũ, & incidens quidem, desipientiam facit, postmodũ uero phãtasiam.

Tres solutiones problematicas ad dubitationem assignauit, nunc ostendit, ꝙ quouis modo dicatur, somnus fit (ut dictum est) & ideo repetit modum quo fit somnus, & lege si, & quocũq; modo dicaẽ somnus fit per modũ assignatum, nam fit somnus, quemadmodum dictum est, dũ corpulentum. s. uapor corporeus per uenas quæ ducũt ad caput, a caliditate sursum fertur a caliditate. s. locorũ nutritiuorum leuificante, & calefaciente cibum. Cum uero uapor sursum ductus amplius in eo loco morari non põt, quia grauefactus, & spissus est, & etiam quia quod eleuatum est multitudine excedit, ita auctum dico ut possit descendere, iterum repellitur per easdẽ uias, & deorsum fluit, et fit somnus. Ex hoc tñ assignat causam, cur hõ solus cũ dormit porrectus iacet (ut Themisti⁹ exponit) & quo ordine somnus eum inuadat, & dicit. Et ideo cadunt homines, & iacent porrecti, quoniam erecti manebant calore illos eleuante, subtracto ṽo calore, qui homines sursum erectos ferebat, mox cadunt & iacent, qm̃ solum aĩalium hõ erectũ est, & calor solum hoiem sursum elegat, ergo quãprimum calor descendit, homo cadit, & iacet. Si enim caloris eleuatio est cã rectitudinis, caloris descensus erit cã casus, non sic in brutis, qm̃ calor non erat causa rectitudinis. Tũc ponit ordinem in somno hominis, & dicit. Et hõ incidens, quidem, hoc est cadens, desipiẽtiã facit, postmodum uero phantasiam, quæ uerba quidam retulerũt ad casum, quo hõ cadit in epilepsiã, qm̃ in epilepsia homo cadit & cadens primo amittit intellectum, secũdo sensus interiores & sic uerba intelligitur. Themistius uero retulit hæc uerba ad casum in somnum, nam homo cum primum in somnum cadit, facit desipientiam hoc est externaẽ animo, & sensum omnem amittit, postmodum uero facit phãtasiam, hoc est imaginibus & uisis illuditur, ac obũbratur. Est aũt hæc expositio Themistij magis consona, qm̃ Aristoteles loquæbatur de somno, & ideo non debebat trãsire ad epilepsiam. Præterea ordo in somno iste est, ꝙ hõ cum incipit dormire primo sensu priuatur, postmodũ per somnia uidet phantasias.

An solutiones quas mõ dixi, causas continent propter quas refrigeratio fieri queat.

An dictæ quidem nunc solutiones, contingentes quidem sunt ut fiat infrigidatio.

Reprȩhendit has solutiones, quantum ad hoc, ꝙ oẽs elaborarunt declarare qũo refrigeratio fiat locorũ, & tamen nõ exposuerunt principalem cãm, quare uapores infrigidentur, unde inquit. An dictæ quidem nunc solones, solum contingentes sunt, & declarantes quòd fiat infrigidatio locorum, non tamen subaudi tetigerunt cãm principalem, a qua uapores frigescunt. Quo uero ad redargutionem solutionem attinet, aiaducrte, ꝙ omnes illę huc tẽdunt, qũo loca fieri possint frigida cũ sint calida ante aduentum cibi & uaporũ, oẽs enim supponunt loca esse calida, & quærunt cãm cur fiant frigida. Non enim somn⁹ fieri potest nisi locis & meatibus infrigidatis, ideo in hoc laborarunt solum, diminutę sunt tñ qm̃ no assignarunt causam, cur uapores fiant graues, frigidi, & spissi ac nebulosi, ut ex ipsis fiat somn⁹, & calidi reuocatio ad inferiora. Cũ enim hoc non exposuissent, uidentur diminutę.

Sed tamen locus ille qui circiter cerebrum habetur, in ea re committenda principatum obtinet, uti alio loco diximus? Nam cerebrum, partium omnium corporis frigidißimũ est, in ijs uero quæ carent cerebro, id quod uicem eius tenet.

Verum enimuero dominus est locus qui circa cerebrũ, quẽadmodum dictum est in alijs? Omnium enim quæ in corpore, frigidißimum, cerebrum, non habentibus uero, quæ æquiualet huic pars.

Cum demonstrauit insufficientiam dictarum solutionum, nunc assignat ueram cãm, quare uapores eleuati a cibo ad caput frigescant, grauescãt, atq; nebulescant, deinde repetit modum uerum quo fit somnus ex talibus uaporibus, de prima parte dicit. Verum enimuero locus qui circa cerebrum dominus est, hoc est, ad infrigidandos uapores, grauefaciendos, atq; ad inspissandos dominus, & causa quæ principatum obtinet, est locus, qui circa cerebrũ, hoc est regio est, in qua continetur cerebrum, & hoc probat, & dicit. Omnium enim partium, quæ in corpore nostro sunt, cerebrum est frigidissimũ, in aĩalib⁹, quæ habẽt cerebrum, in his uero quæ non hñt uerũ cerebrum, ps frigidissima est illa pars, quæ ęquiualet huic parti, hoc est uicem cerebri tenet. Quo uero ad cãm hanc attinet, aiaduertendum, ꝙ aliquid esse magis uel minus frigidum, uel aliquid esse frigidum uel calidum contingit bifariam aut absolute, aut secũdum comparationem, absolute illud est frigidum denominandum, quod habet plus de frigido q̃ de suo contrario, hoc est de calido. Illud ṽo calidum, qđ habet plus de calido q̃ de frigido, & hoc pacto nõ loqẽ Aristo. quia fortasse cerebrum non est simpliciter frigidũ, neq; simplr̃ siccum, qm̃ fortasse in eo non est plus de frigido quam de calido, neq; plus de sicco q̃ de humido. Secũdum cõparationem aũt aliqd dici potest frigidum uel calidum tripl̃r. Aut sm comparationem eius ut est uiuẽs uel uiuentis pars, ad seipsum mortuũ, uel ut est pars mortui, & sic quælibet pars uiuentis est calida & humida (ut Aristo. probauit libello de iuuentute & senectute) qm̃ quælibet ut uiuentis pars est calidior & humidior, quam ipsa, ut pars mortui. Alio modo sm cõparationem ad alia sui generis, & sic Aristote. hic, & libro de sensu, & secundo de partibus animalium uoluit ꝙ cerebrum sit frigidissima pars omniũ partium nostri corporis, & plus sicca quã quęcũque alia, qm̃ in cerebro est plus de aqua quam in quacũq; parte, ut docent eius mollicies, & catarri, qui ab illo defluunt. Amplius est plus de terra quam in quauis alia parte, qm̃ si decoquitur, fit siccum et durum euaporãte aqua. Aut tertio cerebrum intelligi potest frigidum sm cõparationem ad ea, quæ sunt suæ speciei, & hoc est, aut in eadẽ specie uiuentium, ut in hominibus, aut in diuersis specieb⁹, si in diuersis speciebus, fortasse cerebrum humanũ est omnibus cerebris omnium animalium calidius, & humidius, ueluti & ipse homo, cuius est pars, uel est temperatius cerebris omnium animalium. Sin aũt in eadẽ spẽ animaliũ, sic aliquod cerebrum est calidius, aliquod est frigidius in homine, alijs cerebris in alijs hominibus eiusdem speciei. Tunc dicendum ꝙ cerebrum est pars frigidissima comparatione partium, quæ sunt sui generis, nõ soę speciei, ut cõparatione cordis, comparatiõe epatis, & sic de alijs, & sic patet id, quod Aristo. accepit.

De frigiditate cerebri.

Quemadmodum igitur cum humor exhalat & calore solis in sublime fertur, ubi supernum aeris locum subierit, præ rigore loci refrigeratus consistit ac denuo in aquam cõuersus in terram defluit, ita cum calor ad cerebrum eleuatur, excrementitia diuaporatio in pituitam & saniem concrescit (quamobrem, &

fluxiones

fluxiones ex capite oriri uidemus) alimentaria & non morbida consistit descenditq;, & feruorem cordis delapsa refrigerat atq; moderatur. Ad refrigerationem uero & difficilem susceptionem euaporationis, gracilitas & angustia uenarum conducit quæ circa cerebrum sunt. Hæc igitur causa est, cur euaporatio, etiam si immodice caleat, refrigeretur.

Quemadmodum igitur humidum quod euaporat à solis caliditate, cum uenerit ad supremum locum, propter frigiditatem ipsius infrigidatur, & consistens deorsum fertur factum rursus aqua, sic in eleuatione calidi ad cerebrum, superflua quidē euaporatio in flegma consistit (ideo, & catarrij uidentur ex capite fieri) nutritiua uero & nō ægrotatiua deorsum fertur cōsistens, & refrigerat calidum. Ad infrigidandum uero & nō facile suscipiendum euaporationem, confert & tenuitas & angustia uenarū quæ circa cerebrum. Infrigidationis igitur hæc est causa quāquam euaporatio excedat caliditate.

Cum assignauit cām principalem propter quā uapores cibales frigescunt, nunc ex hac causa reperit modum generationis somni, & soluit dubitationem, & dicit. Quēadmodum igitur humidum, hoc est uapor aqueus, qui ab aqua euaporat a solis caliditate aquam ipsam calefaciente, cum uenerit ad supremum locum frigidum, ad supremum dico nō situ, sed frigiditate, situ enim est regio media aeris, frigiditate 𝔳o est supremus, cum inquam ad hunc locum frigidissimum uenit, propter frigiditatem ipsius loci, infrigidatur, et consistens ac graue factum deorsum fertur factum. s. rursus aqua, sic in eleuatiōe calidi uaporis ad cerebrum, superflua quidem euaporatio, siue eleuet a cibo, siue eleuetur ab humore præternaturali, cū sit superflua, in flegma conuertitur, ac consistit. nam cum cerebrum ipsam non possit regere, illam conuertit in flegma, & ideo (ut inquit) catarri uidentur ex capite fieri propter hāc causam. Sic igitur superflua euaporatio, siue a cibo, siue ab humore eleuata in flegma consistit. Euaporatio 𝔳o nutritiua ac cibalis, quæ non ægrotatiua est, qm̄ bene regulatur a cerebro, cum non sit superflua, consistēs deorsum fertur, & descēdens refrigeret calidum cordis, iuuatiua 𝔳o causa ad infrigidandum euaporationem, & ad nō facile suscipiendū ipsam in capite, & cerebro, est (ut Aristo. inquit) tenuitas ꝙ angustia uenarū, quæ sunt in cerebro & circa cerebrū. Quia enī hæ uenæ (ut Themistius inquit) per tenues sunt, minus caloris iunctum habent, ubi autem calor deest, frigus redundat, quare tenuitas uenarum confert ad infrigidationem, confert etiam ad tardam ascēsionem euaporationis, et ad tardum descensum illius, ut superius dictū est. Tunc colligit solutionem dubitationis, & dicit. Infrigidationis igitur hæc est causa, quāuis euaporatio sit calida, & excedat caliditate. Est ergo solutio ꝙ somnus est infrigidatio, quoniā euaporatio infrigidatur a cerebro, licet igiť uinum, & aliqua somnifera sint calida, & etiam euaporatio ab illis eleuata sit calida, tn̄ fit frigida a cerebro, quare somnus fit ab infrigidatione. Sed contra hæc dubitatio occurrit, quoniam si somnus fieret ab euaporatione cibali qñ a cerebro infrigidatur, tunc post quālibet cibi assumptionem dormiremus, modo experientia docet, ꝙ hoīes post cibum prandij non ita dormiunt, sicut post cibū cenæ. Dicendum ꝙ ex tribus causis contingere potest non statim & post omnem cibum accidere somnum. Prima est, si cibus sumptus sit parcus, nam cibo existēte pauco, & calore existente forti, si uapor eleuatur a cibo, ab codē calore existente forti uapor resoluitur. Secunda cā pōt esse consuetudo, quæ est quasi altera natura, & ita q post omnem cibum consueuerunt dormire, post omnem inclinantur ad somnum. Sin autem post cenam consueuerunt dormire, ex illo ueniunt in somnum. Sin post prandiū, sisr ex illo ueniunt ad somnum, & hanc causam tangit Auer. in præsenti loco. Tertia cā pōt esse diligens, & minus diligens attentio post cibos, qui enim post prandium diligentem attentionem in aliquo patitur, hic nō inuaditur a somno, qui uero resipiscitur a cogitationibus, hic post cibum a somno inuadi pōt. Ex his patet solutio dubitationis, nō enim fit somnus post omnē cibum propter aliquā harum causarū, qm̄ licet uapores petāt cerebrum, & infrigidentur, hę causæ sunt ad impediēdū fortiores.

Verum somnus fiat post omnem cibum.

Expergiscitur animal, quando absoluta concoctio est, & calor qui ambientis frigoris opa ex amplo in arctum coierit uicit, atq; sanguinem feculentum a sincero discreuit.

Expergiscuntur autem, cum digestio facta fuerit, & obtinuerit quæ impacta fuerit caliditas in angusto multa ab eo q circūstabat, et discretus fuerit corpulētior sanguis atq; purior.

Hactenus de somno, nūc de expergefactione proponit dicere, est autem differentia inter uigiliā & expergefactionem. Vigilia enim et ante & post somnum dicitur usus sensuum, expergefactio non nisi post somnum. Declarat igiť quando his, qui dormiūt, accidat expergefactio, & quot causis, & enumerat tres causas. Prima est, cū digestio cibi perfecta est, & hanc dicit, expergiscuntur autem aīalia, cum digestio cibi, qui est in membris nutritiuis, facta fuerit, causa aūt qm̄ tunc cessat ascensus uaporum, quibus somnus fit. Secūda cā est, uictoria caloris naturalis supra uapores, qui ipsum ad interiora repellebatur. Cum enim calor naturalis repulsus a uaporibus deorsum motus, obtinet contra frigus, & contra uapores, illos resoluendo, tūc aīalia expergiscuntur, unde dicit. Et cum caliditas, quæ in angusto, & in paruo loco impacta est multa ab eo frigido, quod ipsam circūstabat, obtinuerit supra illud frigus ipm resoluendo, hæc supple est secunda causa, quare aīalia expgiscuntur. Tertia causa est discretio sanguinis turbidi et crassi a puro & subtili. Cum enim sanguis crassus & turbidus resecatur, & remouetur a sanguine subtili, tunc aīalia expergiscuntur. Tandiu enim aīalia dormiunt, quādiu cū subtili cerebri sanguine, crassus & uaporosus mistus est, cū sanguis cerebri depuratur a crasso, & turbido, mox animalia, expergiscūtur, unde dicit. Et subaudi cū discretus fuerit corpulētior sanguis, atq; purior.

Est autem tenuissimus & purissimus sanguis, qui in capite cōtinetur: contrà crassissimus et turbidissimus, qui partibus cōmittitur inferioribus. Omnis autem sanguinis origo, cor est: quemadmodum tum hic, tum alibi diximus. Ex tribus porro uentriculis qui habētur in corde: is qui in medio est, utriq; extremo communis existit: atq; extremi specus, sanguinem ab utraq; uena, maiore & aorta, recipiunt: in medio autem sinus discriminatio illius fit. Sed de his: aptius alio loco definitur. atq; determinatur. Quoniam autem sanguis maxime post ingestos cibos indiscretus fit, tū somnus obrepit, & tandiu edurat quoad sanguis purus ad partes superas, turbulentus ad inferas sequestratus delegatusq; sit: quo facto: animal ab onere cibi absolutum, excitatur.

Est autem tenuissimus quidem sanguis et purissimus, qui in capite: densissimus & turbidissimus, qui in inferioribus partibus. Omnis uero sanguinis principium, sicut dictum est hic & in alijs: est cor. Horum autem qui in corde: utrisq; thalamis communis qui medius: quorum uterq; suscipit ex utraq; uenaz & ea quæ uocatur magna, & ea quæ aorte: in medio uero: fit discretio. Sed diffinire quidem de his: alijs sermonibus est conuenientius. Quia uero fit maxime sanguis post nutrimenti oblationem, indiscretus: somnus fit, quoad secernatur sanguinis q quidē purissimum sursum, q uero turbidissimum deorsum: cum autem hoc acciderit: expergiscuntur, absoluta a nutrimenti grauitate.

Exponit quid sit sanguis tenuissimus, & purissimus, et

quid sit sanguis crassus, & turbid⁹, & in quo loco fiat hęc discretio, & dicit. Est aūt tenuissimus & purissimus sanguis, qui in capite, hoc est, qui mittitur ipsi capiti per ei⁹ nutrimento ab ipso corde. Densissimus uero & turbulentissimus ille sanguis est, qui in inferioribus partibus continetur, & qui ad illas pro nutrimento mittitur, locus uero oīs sanguinis tā puri q̄ crassi est cor, ut in aliīs dictum est. Patet ergo quid uterq; sanguis sit, & locus discretionis communis, & origo cōis. In specie uero quis locus, & quę propria sit origo, exponit, & dicit. Horum autem sanguinum amborum, ut ita dixerim, thalamus communis utrisq; thalamus dextro & sinistro, qui in corde est medius, origo et principium proprium est, quorum thalamorum uterq; suscipit ex utraq; uena, & ea: quæ uocatur magna, et ea quę uocatur aorta, in medio uero horum thalamus cōmunis est in quo fit discretio. Quo uero ad uerba attinet, Arist. per thalamum græce, specum siue uentriculum intelligit. Sunt aūt in corde tres thalami siue uentriculi, alius quidē dexter, alius uero sinister, & medius utrisq; cōis. Exponit aūt Themistius utrūq; laterales specum suscipere sanguinem ab ea uena, quæ dicitur magna, & ab ea, quæ dicitur aorta, qm̄ (ut inquit) sunt duo hæc caua, quibus ab epate per huiusmodi uenas sanguis incoctus influitur, qui cū recipitur in medio cordis sinu, purificatur, & turbidus mittitur pro nutrimento ad inferiora, & clarus ac tenuissimus ad cerebrum. Verum de re hac ad libellum de alimēto nos mittit, utcūq; tamen sit, quandiu sanguis ex cibo indiscretus est, somnus durat, nec ante soluitur, quam sincerus caput petat, turbulentus uero inferiora. Hoc enim facto, aīa lia (ut Themistius inquit) quasi onere depulso, excitātur e somno, & hoc inquit Aristo. quia uero post nutrimenti oblationem sanguis maxime indiscretus est, ac impurus, permistusq; crasso et turbido sanguini, ideo post cibi oblationem maxime & grauis fit somnus, eo usq; quousq; secernatur sanguis, & quod quidem est purissimum mittatur sursum, quod uero turbidissimum, deorsum, cum autē hoc acciderit, expergiscuntur animalia, absoluta a nutrimenti grauitate, & quasi onere depulso. Hæc pauca Aristote. de expergefactione.

Dictum est quæ causa dormiendi sit, insiti scilicet caloris uniuersim ad primum sensorium confugientis antiperistasis, quæ corpulenti uaporis à natiuo calore subuecti opera prouenit, tū etiam quid sit somnus, nempe nexus & uinculum primi sensorij, ut suo fungi munere non posit. Id quod, necessario quidem fit (nam animal esse non potest: nisi ea contingant quibus ipsum perficiatur) at salutis gratia, quoniam quies, animal tuetur atque conseruat.

Quæ igitur causa dormiendi dictum est, q̀ à corpulēto quod sursum fertur ab ingenito calore reciprocatio subito ad primū sensorium, & quid est somnus, q̀ primi sensorij compræhensio, ut non posit agere, ex necessitate quidem factum (non enim contingit animal esse, non accidentibus quæ ipsum perficiunt) propter salutem aūt, saluat enim, quies.

Nunc epilogat, & dicit. Quæ igitur causa dormiēdi sit, dictum est, est enim dictum, q̀ sit reciprocatio ingeniti caloris, hoc est naturalis, & connati caloris ab eo corpulento uaporoso, quod sursum fertur, cum reuertitur, & descēdit, unde dicit. Est enim dictum, q̀ sit caloris naturalis subito facta reciprocatio ad primum sensorium, facta dico a corpulento uaporoso, quod sursum primo fertur, ferē dico, ab ingenito calore, deinde frigefactum descendit, & p̄ hæc innuit cām proximam s. per reciprocationē caloris, & remotam scilicet corpulentum uaporem. calidum repellentem. Amplius dictum est quid est somnus, & p̄ hoc innuit definitionem formalem, nam dictum est q̀ somn⁹ est compræhensio primi sensorij taliter impediti, ut non posit agere Amplius dictum est, q̀ somnus sit ex necessitate factum opus aīalibus inexistens, dico ex necessitate materiæ & propter finē. ex necessitate q̄dem materię, qm̄ non cōtingit aīal esse, nō accidentibus, quæ ipsum perficiunt, perficiunt aūt animal alimenta, modo ex alimentis somnus fit, ergo somnus aīali ex necessitate inest necessitate uaporum eleuatorum a cibo, propter finem uero, qm̄ propter salutem, saluat enim aīal & instaurat spūs; quies. Hæc de somno dicta sunt. Quo uero ad expergefactionē attinet, aīaduerte, q̀ licet omne aīal post naturalē somnū expergiscatur, non tamen oīa animalia ęqualiter a somno surgunt. Aliqua enim celerius, aliqua tardius, aliqua uero statutis temporibus, utputa tunc, cum ordinarunt expergefieri. Celerius quidem aliqua post somnum expergiscūtur multis causis, prima quidem causa, qm̄ citius ad somnum se contulerunt, quæ enim citius somnum cæperunt, celerius ipsum finiunt secunda causa esse potest uenarū & capitis inæqualitas (ut Aristo. dixit.) Tertia causa esse potest ætas, quoniam pueri serius uiri aūt celerius expergiscūtur, ut Arist. dixit. quarta causa esse potest complexio. Melancholici enim parum dormiunt, & citius expergiscūtur, sanguinei uero contra. quinta causa esse potest mensura cibi, & qualitas, multi enim cibi, & somnifici longum somnum & tardam expergefactionem faciunt, ut dictūm est. sexta causa casualis est insomnium, cum enim insomnium acciderit terribile, natura perterrefit, & sic non pōt fieri quin a corde fortiter mittantur spiritus ad cerebrū, & uincāt impedimenta, quæ sunt in uīs spūum, sicut mihi nō semel accidit. septima causa pōt esse occursus sensibilium exteriorum, ut cum dormiēs uoce acuta excitet, aut manu præmatur, aut aliquid tale exterius patitur. Propter enim excellentiam impręssionis externę species multiplicata ui penetrat meatos ad cerebrum, ad quod statim cor spiritus mittit etiā fortiter, ut cerebrum sic fortiter percussum confortetur, & tādem expergefactio fit, et sic pro uaria ratione occursuum animalia inæqualiter dormiunt, & expergiscuntur. Aliqua uero statutis temporibus expergiscuntur, primo quidem a cōsuetudine, quę est altera natura. Cum enim homo consueuit determinata hora expergefieri ea hora plerūq; expergefit. Consuetudo enim superat naturam, spiritus enim consuetudine roborati penetrant uias etiam fortiter obturatas, ut in meipso experior quotidie. Secundo uero a sollicitudine, & cura, multi enī ex forti cura ac sollicitudine cōstituerunt surgere hora prima diei, & sic fecerunt. Propter enim præcogitationē fortissimam, fortissima in phantastica speciei impræssio fit, et sic illa poterit mouere sensum cōmunem, quo motus mittit spiritus ad sensus, & surgit animal, non enim inter cor, & cerebrum sunt uiæ ita obturatæ, quin per eas spiritus a corde a cerebro mitti possint, et a cerebro ad exteriora sensoria. Tertio a determinato occursu sensibilis exterioris imprimentis speciem certo, & determinato tempore, hæc scribit Aristo. de somno & de uigilia, ac expergefactione naturali De præternaturali aūt somno, ac pręternaturali expergiscentia non est locus liber iste. Sed circa finē huius libri soluuntur problemata, quorum primum est, cur eos, qui cōtēplantur, somnus plerūq; inuadat, an quia plerūq; digestio impeditur cogitatione, ac sollicitudine, quæ in contemplando accidit. Impedita digestione, euaporatio, quę attollitur, crassior ascendit, hinc somnus emergit. Accidit autem somnus præcipue his, qui ingenio hebetiores sunt, hi enim contemplatione nimium laborantes, tandem in somnum cadūt. Qui uō ingenio pollent, iucunditate, ac facilitate intelligendi gaudentes, expergiscuntur. Secundum uero cur fabulę interdum somnum excitēt, interdum uigiliam, an quia hominum, aliī crassiores, aliī tenuiores humores habent, qui quidem crassioribus humoribus abundant, cum fabulas audiunt, sopiuntur, q̀ calor ex auscultatorio labore auctus crassos humores dissoluat, & in uapores uertat. Qui uero tenuibus humoribus abūdāt, cum fabulas audiunt, ex auscultatorio labore in humoribus acuuntur, & sic uigilant. Tertium cur uigilandi tempus maius sit dormiendi tempore, an (ut Arist. inquit) problematum

De causis expergefactionis & somni dicta.

problema

particu. 18. proble. 34.

blematum libro, quia requies nobis quasi per accidēs tributa est, ut iucundius uigilia fruamur, at quod per se nobis inest, naturale est, quod uero per accidens, nobis admodū uiolenter inesse uidetur. Constat autem naturale diutius inesse, quā quod uiolentum. Quartū, cur cū parte dextra corporis cubamus, somnus magis accedat, an (ut Aristo. Libro problematum parti sec. proble. 5. inquit) quia dextra pars in uigilia magis laborauit, & sic requie magis digna est, & sic dulcius supra ea obdormimus. An q cor dum supra dextra cubamus, minus coartatur, & sic quietius requiescimus. Quintum, cur dormiēs cum uigilantis officio fungitur, illius nihil meminerit. Supponit aūt problema dormientes non semel uigilantis officio fungi, cōplures enim in eorum somnis comperim⁹ alta atq; consueta uoce esse locutos, nōnullos equitasse, alios arma accepisse, inimicosq; inuasisse, atq; plura alia & audiuimus, & aliquando uidimus dormientes peregisse, quę sane peruigiles, atq; insomnes non facile attigissent. Astipulantur aūt huic & Aristo. & Themistius, & omnes, qui de somno scripserunt. Quærit aūt problema, cur horū nihil recordetur dormiēs, cum somniorum per sæpe bene sit memor. Verū utriusque causa assignari potest, primi qdē, q somniatrix uirtus cum fugā, aut sequelam iudicat, appetitus, qui illam sequitur, mediantibus spiritibus calefactis, atq; motis mouet membra eos ad actus, quos per uigiles efficere solent, imaginatrice uirtute iter demonstrante, quę in somnis locum sensus exterioris tenet. Fit autem in multis dormientibus hoc, in multis autem non, quoniam non in omnibus appetitus mouendi ęqualis est. Non enim in omnibus imaginatrix uirtus ęquipotens est. Patet igitur dormientes his fungi posse, quib⁹ & peruigiles funguntur, nihil autem eorum recordantur, q sensibilium exteriorum memoria non fit, nisi sensibus exteriorib⁹ solutis, beneque operantibus. At cū in somno externi sensus ligati sint, tute illorū nulla potest derelinqui memoria. Sed in somnijs potest, nam memoratrix uirtus ab internis sensibilibus mutari pōt sine motu sensuum externorū: possumus enim memoria tenere multa quæ imaginati sumus, licet sub sensibus non ceciderint. Patet igitur dormientes ea aut, similia posse agere in somno, quę peruigiles agunt, nō tamē illorum meminisse. Sextum, cur labor, qui relinquitur ex pręteritis somnum, de futuris uero uigiliā efficiat. An q uterque sit labor, uterq; spiritus ipsos resoluit. Verum labor q ex futuro malo exoritur, cū cura est & sollicitudine, quæ cum somno stare nō potest. At qui ex pręteritis malis exoritur, qm̄ amplius nāq; cura nō est, humores eliquefecit, ex quibus euaporant uapores, qui somnum faciunt. De miraculis uero somni multa narrantur, sacrę historię narrat quosdam uiros dormijsse. 196. annos apud Ephesum clarissimam gręcię urbem Decij temporib⁹ Maximianū. v3. Malchum, Martianū Dionysium, Ioannem Serapionem. Idē de heroib⁹, qui in sardo dormierunt, testantur Aristo. Themistius, & Auerroes. Machomet⁹ quoq; in Alcorano idē affirmat. De Epimenide Philosopho Cretēsi, qui Pithagorę fuit coetaneus, teste Apulleio. Laertius in libro de uita Philosophorum dicit, q a patre iussus ad pascua ducere oues circa meridiem diuertit in proximā speluncā, ubi. 57. annis perpetuo sopore requieuit, excitatus quęsiuit oues, putabat enim se parum obdormisse, quas cū non inueniret, in agrum reuersus, cum agrum in alterius potestatem uenisse uideret, & cūcta mutata esse perpenderet, in oppidū redijt, ubi a iuniore fratre iam uetulo cognitus omnem ex illo didicit ueritatem. Idem de Epimenide Plinius septimo historię naturalis libro. cap. 52. tradit. Insuper ea animalia, quę glires dicuntur, tanæ magnæ, atq; ursi ad sex menses dormire testantur physici. Hactenus de somno atq; uigilia.

Finis Libri de somno & uigilia.

ARISTOTELIS DE INSOMNIIS LIBER,

cum eiusdem Augustini Niphi Medices Philosophi Suessani commentariis.

POST hæc de insomnijs quærendum est, ac primo quidem qua ui animæ percipiantur, & utrū hæc affectio mentis ac intellectus, ac sensus sit, his enim uiribus unis earum quæ in nobis sunt, cognitionem rerum notitiam quæ assequimur.

POST hæc autem quærendum est de somnijs, et primo cui earum quæ animæ appareant, & utrum intellectiuæ particulæ passio est hæc, an sensitiuæ, his enim solis earū quæ in nobis sunt cognoscimus aliquid.

CVm egit de somno & uigilia, nunc agit de somnijs, ubi illud annotatione dignum est Aristotelem inter somnium, & insomnium nullā in hoc libro differentiam fecisse. Macrobius uero, & alij differentiam fecerūt inter somniū & insomnium, uisionem, oraculum, & phātasma, quę oīa dormientibus accidere arbitratur. Insomnium quidem, & phantasma nihil pręter somnum esse dicit. Hęc enim cum falsa sint, interprætatione non indigent, est tamen differētia inter insomnium & phantasma, quod phātasma timoroli quid repræsentat uelut illud bruti, quod apparuit ipsi in campis philippicis, in hoc genere est epialtes, quē medici incubum appellant, hic est cum quis adulte dormiens, sentit sese oppressum aliquo pondere. Insomnium uero fusius quam phātasma est, unde poeta. Vt falsa ad cœlū mittunt in somnia manes. Oraculum uero in dormientibus accidit, cum quis aliquid nobis denūtiat in somnijs, quod nobis uel amicis, uel alijs est utile, uel damnosum, uel iucundum, uel triste, aut tale quid. Visio autem cum in somnijs quis id uidet, quod eodem modo quo apparuerat, euenit. Somnium autem proprie uocatur, quod figuris tegit, & ambagibus uelat non nisi interpretatione intelligēdis. Aristoteles autē, omne quod dormiētibus accidit uideri quouis modo accidat insomnium ubiq; uocauit, quòd græce enypnion dicitur, nullam enim inter hæc differentiam fecit. Causa autem, quoniam omnia credidit esse uana, & nihil in re per se habere præter phantasiam. Quod an uerū sit, postea dicemus, in huius libri fine Nunc uero illud supponendum hæc omnia ab Aristote. insomnia siue somnia appellari. Aristo. ergo primo præmittit intentionem, ut bonus orator, deinde ibi (Si itaq; uisus) accedit ad narrationē. De prima parte inquit Post hæc autem, quæ de somno dicta sunt, quærendum est de somnijs hęc de intentione generatim, deinde speciatim intentionem insinuat, & inquit. Et primo cui partium quæ animæ sunt, appareant. & utrū intellectiuę particulæ passio est hæc, an sensitiuæ. Caussam dubitationis affert, & inquit. His enim solis de numero earum partium animæ, quæ in nobis sunt, cognoscim⁹ aliquid. & per partem sensitiuam, sensum exteriorem intellexit, hæc speciatim.

Ergo si functio aspectus uisio est, & auditus auditio, & omnino sensus sensio, communia autem sensilia sunt figura, motus, magnitudo, & cætera id genus, propria uero color, sonus, & sapor, nec fieri potest ut ullum animal clausis oculis dormiensq; cernat, aut alio sensu percipiat, nos in somno nihil sentire certū est. Vnde fit, ut insomnia nullo sensu noscantur.

Si itaq; usus uisus uisio, & auditus auditio, & omnino sensus sensatio, communia autem sunt sensuum, ueluti figura, &

motus, & magnitudo, & alia huiusmodi, propria uero ueluti color, sonus, sapor, impotētia autem sunt omnia claudentia oculos & dormientia uidere, similiter autem & in reliquis, manifestum est quod non sentimus aliquid in somnis. Non ergo sensu somnium sentimus.

Proposita intentione prosequit, & primo argumētatur ꝙ somniū non sit passio sensitiuæ partis, & sumit tria per quæ uult inuere, tres rōnes, primū quod sumit, est ꝙ usus uisus, sit uisio, & usus auditus est auditio, & oīno usus sensus exterioris est sentire aliquod sensibile exteri⁹. Hęc est prima propō, deinde sumit secūdum, & dicit. Q̃ sensibilia cōmunia quę ab oī exteriori sensu sentiuntur, sunt ueluti figura, & motus, & magnitudo, & alia hmōi. s. numerus, & reliqua, propria ũo sensibilia sunt quæ nō contingit sentire nisi ono sensu, ut color uisus proprium sensibile est, sonus auditus, sapor gustus, & id genus, hęc est secūda propositio, tertia oīa animalia sunt impotentia uidere, cū oculos claudūt, & cum dormiunt, & sicut dico de uisu, & in reliquis ita dicēdum est, hæc patuit proximo libro ex definitione somni. Ex his tribus cōcludit ꝙ somnium non est passio sensus exterioris, qm̃ in somnis nihil sentim⁹ horū. Ex his tribus possunt formari tres rationes. Prima qdē ex prima passio uisus est uidere, & sic de alĳs, somniū nō est uidere, neq; audire, & id gen⁹, ergo somniū non est passio uisus, nec auditus, nec id genus. Ex secūda formet ratio sic, passio sensus exterioris est circa cōia aut propria sensibilia, somnium non est circa cōia & propria sensibilia, ergo non est passio sensus exterioris. Ex tertia formet sic q dormiūt, nō sentiunt, q somniant, dormiūt, ergo q somniant, non sentiūt. Ex his patet dubitatio.

Sed neq; opinione comprehendi illa possunt. Nam in somno non equum modo & hominem esse id quod ad nos accedit, pronuntiamus, sed etiam album & pulchrum, quorum nullū opinio absq; sensu, nec uere, nec falso dixerit. At: animam hoc idē facere contingit, ex æquo enim hominem & album eum esse qui occurrit, discernere uidemur.

At uero, neq; opinione. Non enim solam quod aduenit dicimus hominem esse uel equum, sed & album uel pulchrum, quorum opinio sine sensu nihil utiq; dicet, neq; uere, neq; false. In somnis autem, accidit animam hoc facere, similiter enim q homo est, & q albus est, qui aduenit, uidemur uidere.

Nunc argumentatur ꝙ somnium non sit passio partis intellectiuę, & hoc proponit, & inquit. At uero neq; opinione hoc est intellectiua parte somnia comprehendi possunt, primo quidem, quoniam intellectu solum intelligibilia appræhendimus, at in somnĳs non solum quod aduenit nobis dicimus hominem esse uel equum, quæ intelligibilia sunt, sed & album uel pulchrū quæ sensibilia sunt, quorum opinio sine sensu nihil utiq; dicet, neq; uere neq; false. Amplius in somnĳs anima per opinionem nihil uerum aut falsum componit, quoniam opinio non est nisi de probabilibus. In somnis autem accidit aīam hoc facere, uerū eni & falsum cōponit, simil'r enim, ꝙ homo est, & ꝙ albus est, qui aduenit nobis in somnis uidemur cernere, ergo somnium non est passio intellectus.

Ad hæc, præter insomnia, aliud quiddā intelligere solemus. Quemadmodū enim uigilādo sentientes aliquid, plerūq; etiam aliud de re quæ sensum ferit, consideramus, ita dormiendo, præter uisa, interdum alia quædam mēs nostra cogitat.

Amplius, præter somnium, aliquid aliud intelligimus. Quēadmodum enim in uigilando sentientes aliquid, de eo quod sentimus sæpe etiā intelligimus aliqd, sic & in somnis, præter phantasmata, alia aliquando intelligimus.

Cum probauit, ꝙ somnium non sit passio sensus, neq; passio intellectus seorsum a sensu, probat ꝙ somniū nō sit semper & omnino sine intellectu, quoniam accidit pręter somnium aliquid intelligere, unde inquit. Ampli⁹ aūt, pręter somnium aliqd aliud intelligimus, quod probat a simili, & inquit. Quemadmodum enim in uigilando sentiētes aliquid, de eo quod sentimus, & ultra illud sæpe etiam intelligimus aliquid per intellectum, sic & in somnis pręter phātasmata, alia intelligibilia intelligimus aliquando, ergo somnium non semper est sine intellectu, ueluti neq; sentire semper sine intellectione aliquorum.

Quod facile patebit, si quis mentem ad somnia conuertat, et recurrere ea quoties exurgit enitatur. Immo iam quidam insomnia experti sunt eiusmodi, nimirum qui præceptionem colendæ memoriæ sequentes, pronuntiata quibusdam locis constituere sibi uidebantur, eis enim sæpenumero accidit, ut aliud quiddam præter somnium, nempe uisum phantasmaq; aliquod, in cōparato dispositoq; loco ante conspectum collocarent. Vnde liquere arbitror, nō quicquid in somno uidemus, insomnium esse, & nos intelligere, quæ opinione opinamur.

Manifestum autem erit alicui hoc, siquis adhibeat mentē, & tentet meminisse cum surrexerit: Iam uero quidam uiderunt somnia huiusmodi, uelut qui uidentur secundum memoratiuum præceptum ponere quæ proponuntur, accidit enim eis, aliud quid præter somnium ponere ante oculos in loco phantasma. Quare manifestum est, q neq; somnium, omne quod in somnis phantasma, & q intelligimus quæ opinione opinamur.

Exponit quod accepit enim præter somnia accidere intellectionem aliquorum, quæ sunt ultra sensibilia & phātasmata, hoc ergo ita esse exponit primo experientia, quoniam expergefacti ita memorantur, secundo quoniā multis apparuit thesaurum inuenire, & hi prius quam expergiscantur, intelligunt id esse insomnium, quoniam memorātur ita alias se fuisse illusos, & sic aliquid pręter somniū intelligibile intelligitur, inquit, Manifestum aūt erit alicui hoc, siquis adhibeat mentem, & tentet meminisse, cū surrexerit, hic enim inueniet in somnis aliquando intelligibilia se intelligere. Deinde hoc probat ex eo quod apparuit alias, & recordatur in somnis se esse delusum. & dicit. Iam enim quidam uiderunt somnia huiusmodi, in quibus cognoscunt se esse in illis delusos, ueluti illi qui uident secūdum memoratiuum præceptum, ex memoria similium in somniorum ponere pro lusionibus, quæ ipsis præponuntur in somnis. & dicere in somnis alias hæc somniaui⁹, & fuit delusio, nam (vt inqt Aristo.) qui ita proponūt in somnis, accidit eis aliud qd præter somniū. s. phātasma ponere ante oculos in loco phantasmatis, ut se esse illusos. et non ita esse, quod pertinet ad intellectū. Ex his concludit, ꝙ non omne de q̃ fit iudiciū in somnis, est somniū, & ꝙ cōtingit intelligere in somno ea, quæ sola opinione percipi possum⁹, unde dicit. Quare manifestū, ꝙ neq; somniū est omne phantasma quod in somnis accidit, & etiam manifestum est, ꝙ in somnis intelligim⁹, quę opinione opinamur, & intellectu intelligimus.

Porro de his omnibus illud constat, hoc idem quo ægri in uigilia fallimur, facere uti in somno decipiamur. Sed & nobis q̃q̃ sani sumus atq; adeo uidētes, tamen sol, pedaneus esse uidetur.

Palam aūt de his uniuersis intātū, q quo uigilantes in ægritudinibus decipimur, hoc idem in somno facit passionem. Et sanis uero & scientibus, tñ pedalis sol uidetur esse.

Cū probauit, ꝙ somnium nō sit passio sensus seorsum, neq; intellect⁹ seorsum, & ꝙ nō est semper absq; intelligere. In parte ista ostendit ꝙ sit passio imaginarię, qm̃ est passio eius quo decipiuntur ægroti, & quo decipiuntur uigilātes, modo hoc est imaginaria, unde inquit. Palam autem

tem est de his somnijs uniuersis intantum, cuius sint partis, qm̃ quo uigilantes in ægritudinib[9] decipimur, hoc idẽ in somno facit passionẽ illam, quę dicitur somnium. q. d. ꝙ idem sit quo in ægritudinibus decipimur, & in somnis illudimur, etiam nõ solum, hoc est idem in ægrotis, sed insanis, & hoc inquit. Et sanis ꝑo, & scientibus eadem uirtute, tñ sol uidetur esse pedalis. Sic igitur uult habere, ꝙ idẽ sit quo illudimur in somnis, & in morbis, & aliqñ in uigilia. Tu uero suppleas, sed hoc est imaginaria, ergo somniũ imaginariæ uidetur passio.

Cæterum siue imaginandi uis animæ eadem ad numerum cum sensaria sit, siue diuersa habeatur, nihilominus hoc sine uisione aut sensione aliqua non fit, nam allucinari & obaudire dicitur, qui uerum quidem aliquid uidet & audit, non tamen id quod se uidere & audire putat. At in somno positum est, neq; uideri quicquam, neque audiri, neque omnino sentiri. Nõ igitur, quãuis nihil tunc cerni atq; sentiri uerum sit, tamen nullo modo sensum affici uerum non est, sed & uisum & cæteros sensus pati aliquid contingit! Nam singuli horum, in somno principem sensum haud magnopere secius atq; in uigilia, non sic autem ut in illa, formis sensilibus appetunt, feriunt, lacessunt.

Sed siue idem, siue diuersum phantasticum animæ & sensitiuum, nihilominus non fit absq; uidendo & sentiendo aliquid, prætervidere enim & præteraudire, uidentis uerum aliquid et audientis, nequaquam tamen id quod arbitratur. In somno aũt positum est, nihil uidere, neq; audire, neq; omnino sentire. Ergo ne nihil quidem uidere, uerum, nihil autem pati sensum, non est uerum, sed contingit & secundum uisum pati aliquid, & secundum alios sensus! Vnumquodq; enim, horum ut uigilanti quidẽ adiacet quodãmodo sensui, non sic autem, ut uigilanti.

Cum probauit ꝙ somnium sit passio imaginarię, nunc probat non esse passionem imaginariæ sine sensibus exterioribus, & procedit semper disputando, & pro omni parte syllogiçando, & dicit. Sed siue idem sit phãtasticum & sensitiuum, siue diuersum, hoc est, siue imaginaria uirtus sit idem quod sensitiua, siue aliud quid, nihilominus imaginatio non fit, nisi in uidendo & sentiendo aliquid, aut uere, aut phantastice, probat hoc, & inquit. Pręteruidere enim, hoc est phantastice uidere, & præteraudire, hoc est phantastice audire uidentis uerũ aliquid & audientis uerũ aliquid est. Eiusdem enim est rectum & obliquum, & licet allucinari, & obaudire audientis & uidentis sint, nequaquã est uidere illud, quod arbitratur uidere, neq; audire illud quod arbitratur audire, ergo per hęc uult habere ꝙ nõ sit somnium affectio imaginariæ uirtutis sine sensib[9]. Sed quia quis posset credere imaginariã ꝯficere somnium nobis uidẽtib[9] uel audiẽtib[9] uere, excludit hoc, & ostẽdit ꝙ nõ fiat somniũ ab imaginaria, sine uidere & audire & cæteris id genus phantasticis, quæ nõ sensuũ exteriorũ opationes sunt, sed communis & phantastici sensus, & dicit. In somno autem positum est libro pręcedẽti nihil uidere, neq; audire, neq; omnino sentire, ergo in somnis nihil uidere est uerũ, & nihil audire est uerum. Sed (ut cõclusum est) in somnis non est uerum nihil pati sensum, sed cõtingit ſm uisum pati aliquid. & secũdum alios sensus etiam pati aliquid. Causam affert, & dicit. Vnũquodque enim horum scilicet uidere uel audire & id genus adiacet sensui ut uigilanti, sed reuera nõ sic, ut uigilanti. Ex his uult habere imaginariæ uirtutis somnium passionem esse non sine sentire saltem phantastico.

Quinetiam interdum opinio ipsa, quæ uisa sunt, ea falsa esse, ut in uigilia, dicit, interdum obligatur, & spectra quasi uera sint, prosequi assolet. Constat igitur hanc affectionem quam somniare dicimus, neq; ad opinantem, neq; ad intelligentem pertinere. Sed ne ad sentientem quidem simpliciter, nam alioqui, uidere simpliciter & audire esset.

Et quandoq; quidem opinio dicit q; falsum, quemadmodum uigilans, quãdoq; uero detinetur, & sequitur phãtasma. Quod igitur non est opinantis, neq; intelligentis passio hæc quam uocamus somniare, manifestum. Sed neq; sentientis simpliciter, uidere enim utiq; esset & audire simpliciter.

Disputando probauit ꝙ imaginaria non componit somnium sine illusione sensitiua, nunc probat, ꝙ neq; semp sine intellectu & opinione, & inquit Et quandoq; quidẽ in insomnio per imaginariam composito, opinio dicit ꝙ falsum sit, & illusio, ueluti uigilans etiam dicit fuisse illusionem, quãdoq; uero opinio in somno detinetur in errore, & sequitur phantasma, per quæ dat intelligere imaginatiam non semper sine intellectu somnia componere. Demum epilogat, & dicit. Quod igitur non opinãtis, neq; intelligentis seorsum & solius sit hæc passio, quã uocamus somniare, manifestum est. Amplius patet, ꝙ neq; sentiẽtis simpliciter est passio, uidere enim utiq; esset, et audire simpliciter. Quo uero ad rationes attinet, aĩaduerte ꝙ hic Aristo. disputatiue processit, & tentando omnem partẽ, ut sequẽti capite ueritatem adeat.

Cæterum quomodo & qualiter ad istum referri queat, cõsiderandum. Ponamus igitur, id quod etiam clarissimum est, insomnium sensariæ partis affectionem esse, nam & somnus, ad eandem pertinet, nec enim animantium alteri somnus, insomnium alteri, sed eidem utrũq; competit.

Sed qualiter oportet, & secundum quem modum, cõsiderandum. Ponatur ergo quod quidem & manifestum est, quod sensitiui passio, siquidem & somnus, non enim alij quidem alicui animalium inest somnus, alij uero alicui somniare, sed eidem.

Cum demonstrauit ꝙ somnium non sit passio intellectiui, nec sensus exterioris, nunc demõstrat ꝙ sit passio primi sensitiui scilicet sensus communis, qui ubiq; appellatur ab Aristo. primum sensitiuũ, unde dicit. Sed qualiter opꝫ, & secundum quem modum ipsum somnium passionẽ dicemus. Considerandum, deinde tangit cuius sit passio, & dicit. Ponatur ergo, sicut manifestum est, & ita est, ꝙ somnium sit sensitiui passio, hoc est primi sensitiui affectio, & per sensitiuum sensum communem intelligit, quod probat, & inquit. Siquidem & somnus sit passio primi sensitiui, quoniam: ut inquit. Non alij uirtuti quidem alicui animalium inest somn[9], alij uero uirtuti alicui animaliũ inest somniare, sed eidem. Sic igitur somnium est passio primi sensitiui, quoniam eius est passio somnus, somnus enim & insomnium eiusdem uirtutis sunt.

Cum uero de imaginatione, & phantasia tractatum in libris de anima sit, & imaginandi uis eadem numero sit cum potentia sentiendi, quãuis essentia rationeq; differant, imaginatio autem sit motio à sensu actu proueniens, insomnium uero spectrum quoddam & phantasma esse uideatur, nam uisum ipsum quod in somno apparet insomniũ dicimus, siue illud simpliciter, siue quodammodo contingat, palam utiq; est insomnia sensariæ partis esse, sed quatenus imaginaria est.

Quoniam uero de phantasia in ijs quæ de anima dictum est, & est quidem idem sensitiuo phantasticum, esse autem sensitiuo & phantastico aliud, est autem phantasia qui à sensu secundum actum fit motus, somnium uero phantasma quoddam uidetur esse, nam quod in somno phantasma somnium dicimus, siue simpliciter, siue quodammodum factum, manifestum est q; sensitiui quidem est somniare, huius autem secundum q; phantasticum.

Idem probat, & sumit duo, per que uult habere duas rationes. Primum quidem ꝙ primũ sensitiuum & phanta-

ſticum, & ſenſus cõmunis & uirtus phantaſtica idem ſubiecto ſint, rõne ſola dr̃ant, ut libro de memoria dictũ eſt, & hoc dicit. Qm̃ uero de phantaſia in his quæ de aia dictum eſt, ubi dictum eſt quod phãtaſticũ idẽ ſit ipſi ſenſitiuo, quod eſt cõia ſenſus. ſ. ſubiecto & re. eſſe autem ſenſitiuo & phantaſtico aliud, & ſic dr̃nt ratione. Secũdũ qđ accipit, eſt, quod phãtaſma & ſomnium idem ſunt, & non dr̃nt, niſi quia phantaſma dicitur illud qđ imaginamur p ſenſum communem motu ſumpto a ſenſibus exteriorib⁹, uel nobis uigilantibus. Somnium uero eſt phantaſma qđ imaginamur per ſenſum communẽ motu ſumpto ab his, quæ erant ſeruata in parte memoratiua, & nobis dormientib⁹, & nullo mõ motu facto a ſenſibus exteriorib⁹, ita ut idẽ phantaſma ſit & ſomniũ ſm rẽ, dr̃ant ꝟo ſola ratione, qđ phantaſma ſit uel quod ſumitur ab exteriorib⁹ ſenſib⁹, uel quod accidat nobis uigilantibus. Somnium ꝟo phantaſma eſt, quod ſumitur a memoratiua uirtute, & non ab exterioribus ſenſibus, & quod accidat nos illud imaginari non ſentientibus. Sic igitur imaginatio eorum, quę ſueſſe ſunt, ſi eſt in uigilia, dicitur imaginatio, & phantaſma, ſi accidat in ſomno dicitur ſomnium: nec eſt alia differentia quantum ad eſſentiam. Vtrũque enim imaginatio eſt, utrum ꝟo ſit aliqua differentia, poſterius uidebitur, unde dicit. Eſt autem phantaſia ſiue imaginatio motus, qui fit a ſenſu ſecundum actum, hoc eſt, qui incipit ab exterioribus ſenſibus actu ſentientibus, uel qui factus fuit, uel alias cœpit, ut imaginatio Socratis, ſi Socratem ſentirem aliq̃ ſenſu exteriori, adde, qđ imaginatio eſt motus ſenſitiui communis nobis uigilantibus accidens, ergo ad hoc, ut phãtaſia uel imaginatio uel phantaſma dicaĩ, ſufficit, quòd non imaginemur aliquid per ſenſum communẽ, in uigilia. Somnium uero phãtaſma quoddã uideĩ eſſe, & imaginatio, dico phantaſma quoddam, quoniã qđ in ſomno eſt phãtaſma, hoc dicimus ſomnium, ſiue illud fiat ſimpliciter de nouo, ſiue fiat quodammodo ex his, quæ uiſa erant in uigilia, contingit enim fieri ſomnium aliquãdo de nouo. qm̃ eſt imaginatio, quæ non eſt eorum. quæ pręceſſerunt in uigilia, aliquando eſt imaginatio eorum quæ pręceſſerunt, ſed ſiue ſic, ſiue ſic, ſomnium nec ſimpliciter, nec quodam modo fieri poteſt niſi ex memoratis, ut poſtea dicem⁹. Ex his duobus cõcludit, cuius paſſio ſit ſomnium, & inquit. Manifeſtum eſt quod ſenſitiui quidem. ſ. primi eſt ſomnia te & huius non ſimpl'r, ſed ſm qđ primum ſenſitiuum eſt phãtaſticum, hoc probari põt ex prima ppõne, quoniã ſomnium eſt phantaſtici, & primũ ſenſitiuũ phantaſticũ eſt, ergo ſomnium eſt paſſio primi ſenſitiui Ex ſecunda uero probari poteſt etiã, quoniam idem eſt imaginatio, phãtaſma & ſomnium. Sed phantaſma eſt operatio & paſſio ſenſus cõis, ergo & ſomnium, per quę quodammodo pꝫ, & quid ſit ſomnium, & cui⁹ paſſio ſit ſomnium. Somniũ enim affectio eſt primi ſenſitiui, quę nõ hꝫ ortũ ab exteriorib⁹ ſenſib⁹. At imaginatio paſſio eſt primi ſenſitiui, ut phãtaſtici, quę ortũ hẽt uel habuit a ſenſib⁹, & accidit in uigilia Patet ergo parte quid ſit ſomnium, licet poſterius dilucidi⁹ hoc apparebit.

Quid autem ſit inſomnium, & qua ratione fiat: ex ijs maxime cognoſci poteſt quæ in ſomno accidunt.

Quid autem eſt ſomnium, & quomodo ſit, ex ijs quæ circa ſomnum accidũt, maxime utiq; cognoſcemus.

Cum cõcludit, cui⁹ uirtutis ſit ſomniũ, & p pte qd ſit, nũc perfectius proponit differere quid ſit, & qũo ſit, et inqt. Quid aũt eſt ſomnium. ſ. pfecte, & qũo ſit, ex his, quæ dicta ſunt de ſomno, maxime utiq; cognoſcemus.

Etenim ſenſilia ipſa, in nobis, per ſingula ſenſoria, ſenſionẽ efficiunt, & affectio quam ea inurbunt, non modo in ſenſorijs ineſt, cum ſenſus agunt, ſed etiam cum ab opera diſceſſere.

Senſibilia enim, ſecundum unũquodq; ſenſoriũ nobis efficiũt ſenſum, & quæ ſit ab eis paſſio, non ſolum ineſt in ſenſorijs, dũ ſenſus agunt ſed & dum abierunt.

Nũc proſequiĩ, & ſumit primo duo quaſi prologa, primũ quidem quaſi per ſe notũ, alterum probat, primũ eſt, qđ ſenſibilia ſm unũquodq; ſenſoriũ nobis efficiunt ſenſum, hoc non probat, quoniam patet, omne enim ſenſibile in proprio ſenſorio mouendo facit ſenſum, & in ipſo aliquid imprimit. ſecũdum eſt, qđ illud quod imprimit ſenſibile in proprio ſenſorio, non ſolum ineſt ſenſorijs, dum ſenſus ſunt in actu, & mouentur ab illis, ſed etiam dum ſenſibilia abierunt a ſenſib⁹ noſtris, hoc inqt. & paſſio, quę ſit ab eis, non ſolũ ineſt ſenſorijs, dũ ſenſus agũt, hoc eſt, dũ ſunt in actu, nõ enim ſumit agere pro efficere, ſenſus enim nõ agit, ſed patiĩ. Sed per agere, eſſe in actu intelligit, ſic igiĩ illa paſſio, quam ſenſibilia imprimũt in ſenſorijs, non ſolum ſenſorijs ineſt, dũ ſunt in actu, & mouentur ab illis, ſed etiam dum abierunt a ſenſibus noſtris.

Nam perinde hic atq; in ijs quæ lationem ſubeũt, euenire uidetur, etenim quæ lationem ſubeunt, eo quod propulit non amplius tangente, cientur, quod enim mouendi officio functum eſt, quandam aeris particulam propulit, quæ cum mouetur, ſubinde aliam cietq;, atq; hoc utiq; pacto, donec quieſcãt, moueri aer & aqua ſolent. Conſimiliter & hoc in alteratione quoq; fieri putandũ eſt, illud enim quod calentis rei opera incaluit, quod ſibi uicinũ eſt, calefacit, penetratq; ſucceſſio hæc, ad id uſq; quod primum calefieri poteſt. Quare & ei cui ſentiendi facultas commiſſa eſt, hoc idẽ accidere neceſſe eſt, cum ſenſum qui in actu conſtitutus ſit, alterationem eſſe quandam conſtet. Quocirca affectio ipſa, in opificijs ſenſuum, non modo ſentientibus illis, ſed etiam quieſcentibus, tã per ſumma quam in imo ſeruari ſolet.

Similis enim paſſio, in his & in ijs quæ feruntur, uidetur eſſe, etenim in latis, eo quod mouit non ulterius contingente, mouentur, nam quod mouit, mouit aerem quẽdam, & rurſus hic motus, aliam: & hoc utiq; modo quouſq; quidem ſtent, faciunt motum, & in aere et in humidis. Similiter autẽ oportet putare hoc, & in alteratione, nam quod calefactum eſt à calido, proximum calefacit, & hoc diſtribuitur, uſq; ad principium. Quare & in quo eſt ipſum ſentire, quoniam eſt alteratio quædam qui ſecũdum actũ ſenſus, neceſſe eſt hoc accidere. Ideo paſſio ipſa, eſt non ſolum ſentientibus in ſenſorijs, ſed & quieſcentibus, & in profundo & ſuperficietenus.

Declarat quod dixerat per quædam ſimilia qm̃ rõne, & experientia hoc probauit libro de memoria & reminiſcentia Et primo quidẽ ſimilitudine ſumpta a proiectis, et dicit. Similis enim paſſio uidetur eſſe in his, quæ mouenĩ a ſenſibilibus, & in ijs quæ ferũtur a proijcientibus, etenĩ in latis ac proiectis, eo proijciente, quod mouit, non ulteri⁹ contingente hoc eſt non exiſtente, ſed abeunt. mouenĩ. Cui⁹ cãm affert, & inqt. Nam quod mouit proiectũ. uidelicet mouit aerem quendam. & rurſus aer hic mot⁹, mouit aliũ aerem, & hoc utiq; modo quouſq; ſtent, faciũt ſemp motum, & in aere, & in humidis, hoc eſt aqs. Idem declarat etiam per ſimile in alteratione, & dicit. Similiter autem oportet putare hoc, & in alteratione. nam quod calefactũ eſt a calido, proximũ ſibi calefacit, & hoc diſtribuitur uſque ad principium, hoc eſt uſq; ad primum quod calefieri põt. & per principium, finem intelligit, nam finis eſt principium non eſſendi. Ex his concludit propoſitũ, & dicit. Quare, & ei, in quo eſt ipſm ſentire, quoniam ſenſus qui eſt ſecundum actum. eſt alteratio quædam, neceſſe eſt hoc ſimiliter accidere, & propter hoc concludit propoſitum, & inqt. Ideo paſſio ipſa, eſt non ſolũ ſentientib⁹ in ſenſorijs actu. ſed & qeſcẽtib⁹ ab opere. Sed contra, qm̃ tũc in exteriorib⁹ ſenſorijs eſſet memoria, qm̃ ſeruarenĩ ſpẽs abſentib⁹ ſenſibilibus. Reſpondet, & inqt. Et in profundo remanent ſpecies, & ſuperficietenus, & tũc intellige qđ ſpecies remanent in profundo, hoc eſt in memoratiua ſubiectiue, &

ctiue, & organice: & per modum habitus, & per modum dispositionis manere in superficie initiatiue, non enim exteriora sensoria seruant speciem, sed organum memoratiuæ uirtutis: quod est cerebrũ, cerebrum.n.est organum congregationis specierũ sensibilium Quo uero ad uerba attinet. cum Aristoteles inquit {sed quiescentibus} Themistius intelligit, ꝙ hæc imaginum commotio non modo uigilantibus nobis, sed quiescentibus hoc dormientibus seruatur: & in profundo, & superficietenus, hoc est, siue lenis siue profundus sit somnus: semper enim imagines seruantur.

Id quod quoties continenter quippiam sentimus: liquido percipi potest. Nam si sensum ipsum ab eo ad aliud, ut de sole in opacum, conuertamus: comitatur tum affectio: euenit enim ut nihil cernat: propterea quòd commotio quæ a lumine profecta est, oculos adhuc possideat.

Palam autem: cum continue sentimus aliquid. Transferentibus enim et sensum, sequitur passio: uelut de sole ad tenebras: accidit enim nihil uidere: propter adhuc subsistentem motum in oculis a lumine.

Cum demonstrauit, ꝙ species remanẽt abeuntibus sensibilibus per duo similia, alterum a proiectione, alterum ab alteratione sumpta: nunc idem declarat per signa sumpta a uisu: ut Themistius exponit, & dicit. Palam autem: cum continue & fixe sentimus aliquid: & maxime intensum sensibile: nam (ut inquit) nobis sensum quo illud sentiebamus transferentibus ad aliud sensibile, sequitur passio quæ prius aderat, uelut transferentibus uisum de sole ad tenebras: accidit enim nihil uidere propter motum subsistentem adhuc in oculis a lumine solis: propter speciem enim illius in oculis derelictam, omnia nobis uidentur sol: quod non accideret, nisi sensibilia agerent species in sensibus.

Item si quid album aut uiride diutius aspexerimus: ad quodcunque aspectum nostrum deflectamus, concolor illi uidetur.

Et si ad unum colorem multo tempore aspiciamus ut album uel uiridem: eiusmodi uidetur ad quodcunque uisum permutemus.

Hic ponit secundum signum sumptum a uisu, & dicit. Et si ad unum colorem multo tempore aspexerimus, ut ad album, uel uiride, huiusmodi uidebitur ad quodcunq; uisum permutauerimus. Uideretur enim unumquodq; concolor: quod non accideret, nisi species illius in uisu derelicta esset.

Sed & si oculos contra solem, aut aliquid aliud quod fulgeat, intenderimus, deinde conniueamus: per rectam lineã qua aspectum cernere contingit, primum tale obseruantibus apparet quale reuera est, tum se in puniceum conuertit, proxime in purpureum: donec ad atrum perueniat, exolescatque.

Et si ad solem prospicientes uel aliquod aliud splendidum oculos concluserimus: obseruantibus uidetur secundum directionem qua accidit uisum uidere, primum quidem huiusmodi colore, deinde permutatur in puniceum, deinde in purpureũ, quousque in nigrum ueniat colorem, & euanescat.

Hic ponit tertium signum a uisu oculis clausis, & dicit. Et si ad solem prospicientes uel ad aliquod aliud splendidum, mox oculos concluserimus, ac clauserimus, nobis obseruantibus illud secundum directionem, qua accidit uisum uidere q d. non auertendo uisum, sed illud directe ascendendo, uidebitur quidem primo huiusmodi colore quo uidebatur, deinde permutabitur in medios colores successiue, ut in puniceum, deinde in purpureum, quousq; in nigrum ueniat colorem, & euanescat, quod non accideret, nisi propter simulachrum derelictum in uisu.

Quinetiam si qui obtutus suos ab hisce quæ mouentur, ut ab amnibus præsertim ocissime labentibus, alio transferant: quæ stant, moueri uidentur.

Et ab ijs quæ mouentur, & permutantur, uelut a fluminibus, maxime autem ab ijs quæ citissime fluunt: uidentur quiescentia, moueri.

Quartum signum sumitur ab his quæ permutantur & mouentur, & dicit. Et ab ijs quæ permutantur & mouentur, ueluti a fluuijs, & maxime ab his, quæ citissime fluunt, cum transfertur uisus ad res quiescentes, uidentur illa quiescentia moueri: quod quidem non accideret, nisi in sensu derelinqueretur simulachrum illius torrentis uelociter fluentis.

Iidem porro: ab ingentibus sonis surdastri reddũtur, & ab odoribus uehemẽtibus. ægerrime olfaciũt: atq; ita in similibus statuendum est. Quæ omnia: aperte hoc eueniunt modo.

Fiunt autem & a magnis sonis: obsurdescentes, fiunt autem & a ualidis odoribus: difficile odorãtes, & similia. Hæc itaq; manifeste accidunt hoc modo.

Ultimo Idem probat signo sumpto ab alijs sensibus, & dicit. Fiunt autem & a magnis sonis obsurdescentes ac surdastri. Et ab odoribus ualde intẽsis, homines fiunt male ac difficile odorantes, & de gustu & tactu similia patent, ergo simulachra remanent in sensibus etiam sensibilibus absentibus: quæ non cessant agere in sensum donec ipsum corrumpant. Unde epilogat, & inquit. Hæc itaque manifeste accidunt hoc modo. Quo uero ad suppositionem attinet, animaduerte ꝙ Aristoteles uelle uidetur, ꝙ species sensibilium seruentur in proprijs sensorijs, in quibus sensibilia illas induxerunt. Quòd si quis uellet sustinere, debet dicere, quòd in uirtute memoratiua seruantur phantasmata: quæ sunt sensibilia primi sensitiui, quod est idem quod phantasticum, & in sensorijs seruantur species sensibilium exteriorum: communis tamen opinio tenet, ꝙ duplex est sensibile: excellens quod in sensu magnam impressionem facit, alterum debile, uel proportionatum, quod impressionem proportionatam facit. Tunc dico, ꝙ species rerum sensibilium non seruantur nisi in communi sensorio: in quo uirtus memoratiua est, & hoc permanenter, & per modum habitus, quæ est memoria In sensibus uero & sensorijs exterioribus species seruantur per modum dispositionum, non omnes, sed illæ: quæ ab excellentibus sensibilibus imprimuntur: dico per modum dispositionum, quoniam non permanenter neq; fixe. Causa uero quare species multiplicatæ in sensorijs ab excellentibus sensibilibus, seruantur aliquo tẽpore est, quoniam illa fortis impressio, cum sit motus, calefacit & exiccat sensoriũ pro certo tempore, & sic est causa retentionis. Amplius fortis ille motus causa est, ut calor & spiritus ad sensoriũ a corde mittãtur: quia ubi est labor, ibi est spiritus & caloris cõcursus, At concurrẽte calore & spiritu, humidũ sensoriorum pro parte exiccatur: & sic est causa retẽtionis pro aliquo tẽpore. Sed dices si remanet species in oculo absente sensibili, cur oculus non uidet. Cãdauẽsis respõdet: quia illa species non est obiectũ uisibile, sed est ratio sentiendi presente sensibili. Aristo. uero cõcedit ꝙ durãte specie illa, omnia uidẽtur sibi ut illud: cuius est species: immo clausis oculis adhuc uidet certo tẽpore id, e quo species illa impressa est: quod etiam Themistius asserit.

De loco specierum sensibiliũ.

Quòd autem celeriter sensoria ipsa uel tenues differentias sentiant: indicio est, id quod in speculis fieri solet, de cuius ratione: seorsim dicato opere considerare quis & addubitare possit.

Quòd autem sensoria cito & modicas differentias sentiant: signum est, quod in speculis accidit: de quo utique, per se instans, considerabit quis & dubitabit.

Hic soluit Aristo. ut recte expositor(inquit.)Duas dubitationes, quæ oriuntur ex dictis. Quarum prima est. si in sensu remanerent species, tunc ille non posset recipere alias aliorũ sensibilium, quoniam altera alterã impediret. Respondet, ꝙ non obstante ꝙ sensus habeat species alicuius sensibilis, quod fortiter illam in sensum impressit, adhuc potest cito & modica sensibilia sentire recipiendo species ab illis, & hoc dicit Cuius rei signum affert, ut solutionem innuat, & dicit. Quòd autẽ sensoria cito & modicas ac paruas differẽtias sensibilium sentiat, dato ꝙ habeat intra se species aliorum, signum est quod in speculis accidit: speculũ enim habẽs speciem ligni, suscipit speciem bonis, uerũ quia materia de speculis est attinẽs ad perspectiuos, & requirit specialem librum: ideo inquit. de quo utiq; aliquis per se insistens & diligẽtius disputans considerabit & dubitabit libro seorsum. Sed dices, pono per casum ꝙ species Socratis amici fuerit seruata in sensorio memoriæ: & iterum occurrat Socrates, utrum Socrates causabit speciem iterũ. Videmus enim ꝙ in uisu causabit illam, & quotiens occurrit, totiẽs mouet uisum: ergo causabit iterum illam in memoriam. Dicendum ꝙ in sensibus exterioribus quotiẽs occurrit: semper causabit, quoniam in illo non seruari potest per modum habitus. In interioribus uero semel tãtum: nisi sit deleta: ueluti in speculo species semel causata, non amplius causatur. Verũ præsentia nouæ speciei in uisu, antiquam in memoria seruatam reducit ad actum, facitq; ut sit recens.

De specie sensibili post huius dubium.

Et insuper ex eodem facile constat: uisum ut pati, ita etiam agere aliquid solere.

Simul autem ex ipso manifestum: quòd quemadmodum uisus patitur, sic & facit aliquid.

Secunda dubitatio est, quoniam dictum est sensorium pati a sensibilibus exterioribus: ideo posset quis credere sensorium nullo pacto posse agere extra, sed solum pati. Respondet, quoniam dato ꝙ sensorium ipsum patiatur a sensibilibus: recipiendo species & motus ab illis, etiã agit extra se, & hoc dicit. Simul autem ex ipso: quod nunc diximus: manifestum est, quod quemadmodum uisus hoc est uisorium patitur, sic & facit aliquid extra se. Quo quidem ad uerba attinet, animaduerte, ꝙ Aristoteles per sensum: sensorium intelligit, & per uisum: uisoriũ, ut oculum. Quo uero ad responsionem, intellige oculum, & sensoriũ non agere extra se radium uisualem, uel sensualem: quo uideat uel sentiat: sed uult declarare, ꝙ agat aliquid extra qua uis actione, siue sensitiua, siue reali. Præterea sensorium ut oculus non solum agit extra actione reali, ut declarabitur: sed intentionali, inquantum oculus est unum sensibilium potens mouere alterum oculum. Et sic dato ꝙ sensorium patiatur, non sic & adeo patitur: nulla actione agere possit extra se.

Nam cum mulieres tempore mensium è speculis admodum nitidis aliquod inspectant: tunc superficies speculi, quadam ueluti nebula sanguinis obducitur: atque si nouitium speculum sit: haud facile est eiusmodi maculam abstergere: sin peruetus: facile. Causa autem est, sicuti iam diximus: quòd non solum ab aere uisus quippiam patitur, sed etiam in aerem quippiam agit, atque eundem mouet perinde atque splendida: nam uisus: de genere splendidorum & habentium colorem est.

In speculis enim ualde puris, cum menstruis superuenientibus mulieribus inspiciunt in speculum: fit superficies speculi ut nubes sanguinea, & si quidem nouum sit speculum: non facile est abstergere huiusmodi maculam: si uero uetus, facile. Causa uero ut diximus: quoniam non solum uisus patitur aliquid ab aere, sed & facit aliquid, & mouet quemadmodum splendida: nam uisus, splendidorum, & habentium colorem.

Quòd sensorium extra aliquo actionis genere agere possit, licet patiatur. Aristoteles persuadet signo sumpto ab oculis mulierũ menstruantium: qui speculum alterant, & inficiunt sanguinea menstruali macula, unde inquit. In speculis enim ualde puris mundis, & recentibus, cum mulieres menstruis ipsis superuenientibus, inspiciunt in speculum sic tersum & politum, superficies speculi fit, ut nubes sanguinea, & addit: ꝙ siquidem sit nouum speculum, non facile erit abstergere huiusmodi maculam: sin autem speculum erit uetus, facile erit abstergere, ut postea dicetur. Cuius causam reperit, quæ in uniuersali tacta est, & dicit. Causa uero, ut diximus, est: quoniam non solum uisus hoc est oculi patiuntur aliquid ab aere habente spẽm coloris: sed etiam oculus ipse aliquid facit, facit quidẽ in speculis alteratione, & in aerem: & non solum agit extra actione reali: sed mouet, ut unum uisibile: & ideo dicit. Et mouet oculum alterius hominis causando speciem sui in illo: quemadmodum splẽdida mouent oculos nostros, nam uisus, hoc est. Visorium est unum de numero splendidorum, & habentium colorem. Ergo sensorium agere potest extra & actione reali maculando speculum, & actione spirituali, ac intentionali mouendo sensorium aliud ab ipso.

Hoc igitur tempore quo menses profluunt: eodem modo oculos, quo quamlibet aliam corporis particulam affici, ratione optima euenit: quandoquidem, suapte natura uenalenti sunt.

Oculi igitur rationabiliter cum fiunt menstrua, afficiuntur, sicut & alia pars quælibet corporis: etenim natura existant pleni uenarum.

Exponit quod dixit de oculis menstruantium, & dicit. Oculi igitur rationabiliter cum fiunt menstrua: afficiuntur, sicut & alia pars quælibet corpus: quoniã moto sanguine mouetẽ in toto: & in singulis partibus, & maxime oculi(ut Themistius dicit.) In menstruis alterãtur, cuius causam affert Aristoteles, & inquit. Etenim natura existunt pleni uenarum: & sic pleni sanguine existente in motu emittunt uapores sanguineos extra.

Quocirca tempore menstrualis profluuij, quod commotione & inflammatione sanguinis prouenit: discrimen in oculis habetur, quod quamuis nobis ineuidens sit (est enim natura feminis & mensium, eadem) reuera tamen in eisdem est.

Ideo cum fiunt menstrua propter turbationem & phlegmasian sanguineam, nobis quidem quæ in oculis differentia, incerta est, inest autem, nam eadem natura: seminis & menstruorum.

Ostendit, quòd hoc idem non solum mulieribus (ut Themistius inquit) accidat tempore menstruorum: sed etiam uiris tempore emissionis spermatis, uel parum post, est tamen hæc differentia, quòd macula inducta in speculis a uiris, est insensibilis, a mulieribus uero certa, quoniã maiori profluuio premuntur. unde inquit. Ideo cum fiunt in nobis hominibus menstrua scilicet seminum emissiones propter turbationem & phlegmasiam, hoc est inflammationem sanguineam, causatam a motu emissionis, nobis quidem uiris differentia illa, quæ est in oculis incerta est, sed reuera inest ipsis oculis, ueluti mulieribus: quędam alteratio sanguinea. Cuius causam affert, quoniam seminis in uiris & menstruorum in mulieribus eadem natura est, utrunq; enim est superfluitas alimenti ultimo digesti: ergo sicut in oculis mulierum accidit alteratio hæc: ita & in oculis uirorum. Themistius refert nonnullos pati menses, ut mulieres, per uirgam: & de his loqui Aristotelem credit.

Ab ipsis autẽ mensibus qui ad oculos penetrarunt: aer mouetur & inficitur, aer infectus, aliũ aerẽ qui speculo proximus est sibi hærentem inficit, & talem qualis ipse est reddit: a quo postremum, speculo eluuiecula quædam allinitur.

Aer

Aer itaque mouetur ab ipsis: & eum qui supra specula est aerem continuum existentem, qualem quendam facit, & talem quale ipse patitur: hic uero speculi superficiem.

His expositis, declarat modum, quomodo inducatur macula sanguinea in speculis: & dicit. Aer itaque mouetur ab ipsis oculis, & alterātur ab illis ea alteratione, qua oculi sunt alterati: & hic aer oculis proximus alteratus, alterat aerem eū, qui supra specula continuis existit: qualem quendam & sanguineum illum faciendo, & tale quale ipse patitur. Hic uero aer speculo contiguus alterat superficiem speculi: & sic a primo ad ultimum oculi alterāt speculum: hic ergo est modus.

Nam specula: haud secus quàm mundissimæ uestes, celerrime notam aliquam contrahunt. quod enim mundum est atque purum: exacte commonstrat quicquid exceperit, et potissimum minimos motus: æs uero, quòd læue tersumque sit: qualemcunque tactum maxime sentit.

Quemadmodum enim uestium quæ maxime mundæ sunt: citissime inquinantur: nam purum, exacte monstrat quicquid exceperit, & præsertim minimos motus: æs etiam, eo quòd planum sit: qualemcunque tactum maxime sentit.

Dixit duo de speculis, ꝙ macula sanguinea magis apparet in nouo & terso speculo, & qui minus potest abstergi. Contra uero antiquum, in eo minus apparet, & facilius potest abstergi. lege uerba, & uerbum enim non ad proxime dicta: sed ad antiqua referas s. ꝙ in nouo magis hæc, in ueteri minus fiant, & inquit. & lege sic, specula tersa magis alterantur. Quemadmodum enim uestium: quæ mundæ sunt, citissime inquinantur: ac celerrime maculam contrahunt, quasi dicat, quoniam specula noua se habent, ut mundæ uestes. Cuius causam exponit, & dicit. Nam purum tersum, & mundum exacte monstrat, quicquid excerpit, & præsertim minimos motus, ac alterationes, nec dixit præsertim, ꝙ purum monstret magis minimas alterationes, quā magnas, sed præsertim pro etiam sumpsit, ut sit sensus ꝙ purum exacte monstrat quicquid excerpit: & etiam minimos motus ac alterationes: idem probat exemplo æris tersi: & dicit. æs etiam nouū & tersum eo ꝙ planum sit, qualemcunq; tactum sentit, & per totum & per omnem partem: & per sentire, non intelligit cognoscere, sed intelligit inauditum & sonum mutare: propter sui enim planiciem ubique resonat, quauis parte tacta. Ex his habemus cur speculum nouum citius & magis alteratur.

Scire autem oportet: tactum aeris, esse quandam ueluti attritionem detersionemque & ablutionem: atque eundem, quantuluscunque sit: conspicuum, propter speculi puritatem, reddi.

Oportet uero intelligere: tanquam attritionem esse aeris tactum, & tanquam extersionem & ablutionem: propter munditiam uero, manifestus fit: qualiscunque sit.

Exponit nūc quæ dixit, & reducit illa ad propositum, & inquit. Oportet autem intelligere tactum aeris, quo aer speculum tangit, esse tanquā attritionem, hoc est conturbationem, & tanquā extersionem: & ablutionem speculi, & hoc quia aer propter munditiam manifestus fit qualiscunq; sit, & ideo cū aer tangens speculi faciem fuerit mundus, & ablutus, extersus, etiam speculum, sic erit: cum uero aer fuerit turbidus & alteratus, & omnino mutatus mutabit speculum. Patet ergo causa cur nouum speculum, magis suscipiat alterationem.

Cur uero maculæ nouis speculis inductæ difficile eleuantur, causa est, quòd ea pura sunt & tersa: nam maculæ: sese per talia, & in profundum, & in omnes partes diffundunt: in profundum, quòd pura sint: in omnes partes, quòd tersa. In uetustis autem maculæ non permanent, quia non tam alte figuntur, sed eminentiuscule. Tenues igitur differentias excitare uellicareque sensum, & celeriter ab eodem internosci, item non modo pati sensorium quo natura colorum percipitur, sed etiam uicissim agere: ex hisce constat.

Non exeūdi uero celeriter ex nouis speculis, causa est: quòd purum sit & planum: serpit enim per huiusmodi, & in profundum, & in omnes partes, nam eo quidem quòd purum est, in profundum: eo autem quòd planum, in omnes partes. In ueteribus uero non immanet, quoniam nō similiter subit macula, sed superficietenus magis. Quòd igitur & a paruis differētijs fit motus, & quòd celeres sunt sensus, & quòd non solum patitur sed & contrafacit colorum sensorium: manifestum ex his.

Cum dedit causam quare in speculo nouo apparet turbatio maior, & in pluribus partibus: nunc assignat causam, quare minus speculum nouum cum maculatur, abstergi potest. Et primo proponit hoc dicit. Non exeundi uero perturbationē celeriter ex nouis speculis, causa est, ꝙ purum sit & planum: nam perturbatio serpit, & decurrit per huiusmodi facile, & in profundū, & in omnes partes: nam (ut inquit) speculum nouum eo ꝙ purum est, turbatio descendit in profundum, & macula in ipso inducta in profundum descendit: quoniam purum eo ꝙ purū sua natura magis est a maculoso alterabile, contrarium enim magis illa est, & ideo ab illo alterabile magis. Et Themistius exponit hoc, & dicit. Quòd macula in puro speculo in profundum magis descendit, quoniam speculum purū est, ut plura specula, ideo cum maculatur magis maculatur. Eo autem, ut inquit. ꝙ planum est, maculatur facile in omnes partes: quoniam nulla supereminet alteri, ut illa magis maculetur, & non altera. Præterea propter planiciem sanguinea currit & serpit per totum At in ueteribus macula non ita immanet ac permanet, quoniam non similiter macula illius subit scilicet in profundum: sed superficietenus magis. Innatat enim macula (ut Themistius inquit.) In uetusto speculo, in marginibus, & sic uetus speculum minus recipit, quia minus planum minus in profundum, quoniam minus purum. Demum epilogat quasi declarata, & inquit. Quòd igitur & a paruis differentijs sensibilium fit motus in sensorium, & ꝙ sensus sint celeriter, & non durabiles in sensorio: non enim species permanent in sensorio exteriori, & ꝙ non solum sensorium patiatur: sed etiam contrafaciat, manifestum ex his.

Per hæc patet primo ꝙ oculi non inficiunt speculum quatenus uident: quoniam non uident extramittendo, & sic quo uident, non inficiunt speculum: sed quo alterati sunt sanguine, ut declaratum est. Secundo patet. ꝙ oculi basilisci non interficiunt hominem, quatenus uident, quoniam nec in illis uisio fit extramittendo, sed quatenus uenenosa qualitate alterando aerem, alterant nos. Dicitur autem, ꝙ basiliscus si prius nos uideat, interficit nos, quoniam prius alterat nos suis oculis uenenosis Cōtra uero, si nos prius illum uiderimus, interficimus illū: quoniam oculi nostri sunt ita uenenosi illi, sicut oculi eius, nobis. & ita si prius illos uiderimus, prius eos ad mortem alterabimus. Vtrum uero basiliscus nascatur ex gallo, ut ab ouo eius, non memini me legisse apud bonos auctores: licet quidam medicus non imperitus illud esse asserat. Tertio patet, ꝙ uetulæ possunt fascinare, hoc est maleficium inferre pueris, quos osculantur, ac cernūt, quoniam ab oculis uetularum propter retentionem menstruorum exeunt uapores mali: qui alterāt pueros qui sunt delicati, & molles: & quidem ad malas ægritudines.

Quomodo oculi speculum inficiunt

De basilisco.

Iis quæ diximus, astipulatur, quod circa uina & unguenta accidere uidemus. Nam oleum quod unguento additur: celeriter odores earum rerum quæ in propinquo sunt, ebibit. Vina quoque: hoc idem faciunt: quippe quæ non modo earum rerum quæ induntur admiscenturq; odores in se trahāt, sed etiam earum rerum quæ prope dolia aut locantur aut nascuntur.

Attestantur autem iis quæ dicta sunt: & quæ circa uina, & quæ circa pigmenta eueniunt. Nam quod præparatum est oleum: cito accipit proximorum odores. Et uina: hoc ipsum patiuntur: non solum enim eorum quæ immittuntur uel commiscentur: sed & eorum quæ prope uasa ponuntur uel nascuntur, recipiunt odores.

Demonstrauit ꝙ aer infectus ab oculis mulierum potest speculũ alterare, & hoc: quia tangit illud, & ab oculis tangitur, & alteratur: hoc idem nunc ostendit duobus similibus exemplis, quorum alterum ab oleo, alterum a uino accipitur: & dicit. Attestantur autem iis, quæ dicta sunt: & quæ circa uina, & quæ circa pigmenta, hoc est unguenta eueniunt: in quibus oleum ponitur: & hæc exponit & primo de oleo, & inquit. Nam quod præparatũ est oleum in unguentis, & cum rosis, ut cum floribus citri, ut cum aliis odoriferis cito accipit odorem illorum odoriferorum: cum quibus proxime miscetur: & non nisi uicinitate, quam cum illis habetur: ergo & aer uicinus oculis alteratis, cum sit oleo passibilior potest alterari ab illis, & alteratus alteratur speculum. Dat secundum exemplũ, & inquit. Et uina hoc ipsum patiuntur: non solum enim eorum quę immittuntur in dolio ipsis pro sapore, correctione, & odore, sed eorum, quæ prope uasa ponũtur, uel nascuntur, recipiunt odores: dato quòd aliquid nasceretur prope dolium, & hoc non est nisi quia propinquum est alteranti, ut cum aer passibilior sit uino: ideo proximus oculis alterantibus alterabitur, & alteratus alterabit speculum.

Ad eam uero cõsiderationem quæ nobis initio instituta est, unum supponatur, quod & patere potest ex iis quæ dicta sunt: abeuntibus externis sensilibus, sensa quæ & ipsa quoque sensilia sunt, remanere.

Ad eam uero quæ a principio considerationem, ponatur unum quidem, quod ex iis quæ dicta sunt patet: quòd recedente sensibili extrinsecus, immanẽt simulachra quæ sensibilia sunt.

Cum fecisset digressionem, redit ad propositũ & colligit proloquium, quod uult habere ex digressione, & dicit. Ad eam uero considerationem, quæ est accepta a principio de somniis, ponitur unum quidem, ꝙ ex iis, quæ dicta sunt: patet, ꝙ recedẽte sensibili extrinsecus a sensibus nostris exterioribus: immanent simulachra: quæ & ipsa quoq; a sensibus interioribus sensibilia sunt, remanent dico seruata in uirtute memoratiua: quæ est in cerebro: in qua omnia simulachra sensibilium ueluti in cassa seruantur. dixit {quæ sensibilia sunt:} quoniã simulachra sunt rationes sentiendi ipsis sensibus exterioribus: & ipsa sunt sensibilia a sensu interiori phantastico: quod non probat, quoniam patet: nisi enim simulachra essent sensibilia ab ipso phantastico sensu: non phantasiaremur sensibilia absentia.

Item facile decipi circa sensus, homines in aliquo affectu positos: atque alios: in alio: ut meticulosum, in metu: amatorem, in amore: adeo ut ex tenui similitudine, alter hostes se uidere putet: alter, quem amat. Et quo quis utique arctius ipso affectu possidetur: eo leuiori similitudine, ista sese illi offerunt. Eodem modo & qui ira, & qui demum quacunque alia cupiditate rapiuntur: facile circumscribi solent.

Ad hæc autem: quòd facile decipimur circa sensus, cum in passionibus existimus. alii autem in aliis: ueluti trepidus, in timore, & qui amat, in amore: ita ut uideatur a modica similitudine ille quidem, hostes uidere: hic uero, dilectum. Et hæc utiq;, quanto passibilior quis fuerit: tanto a minori similitudine uidentur. Eodem uero modo & in ira: & in omnibus concupiscentiis: facile decipiuntur omnes.

Tertium proloquiũ est, ꝙ qui affectu aliquo, aliqua ue perturbatione præmouetur: facile circa sensibilia decipiuntur. Hoc ostendunt meticulosi, qui omni leui similitudine imminente hostes putant. Amantes quoq; leuiter uidere suspicantur, quod amare: inquit. Ad hæc autem ponatur pro tertio proloquio: ꝙ facile decipiamur circa sensus, cũ in passionibus existimus: sic uidelicet ꝙ alii decipiantur in aliis, prout in aliis atq; aliis passionibus cõstituuntur: ueluti trepidus in timore: & qui amat, in amore: ita ut uideatur a modica similitudine, ille quidem trepidus hostes uidere: hic uero amans, dilectum: eodem uero modo & in ira, & in omnibus concupiscentiis facile decipiũtur oẽs.

Ac tanto quidem procliuius quanto magis libidine ipsa ducuntur. Vnde etiam fit: ut febrientes interdum animalia quædã in parietinis uidere uideantur, exigua similitudine permoti quam lineamenta quædam congesta prætendunt.

Et magis: quanto utique in passionibus magis fuerint. Ideo & febricitantibus interdum animalia uidentur in parietibus, a modica similitudine linearum compositarum.

Hic ampliat tertium proloquium & intendit (ut Themistius exponit) ꝙ pro qualitate passionis ac morbi, hic error ac deceptio maior uel minor euenit, & hoc inquit. Et magis. s. decipiuntur, quanto magis in passionibus fuerint. Affert signum ex febricitantibus: & inquit. Et ideo & febricitantibus interdum animalia uidentur in parietibus a modica similitudine linearum compositarum: quæ in parietibus sunt.

Atque hic error quandoque una cum morbo inualescit: ita ut cum leuiter ægrotant, se falsos haberi agnoscant, cum uero grauius: minime, sed ipsis quoque uisis ducantur.

Et hæc quidem aliquando intenduntur cum passionibus: sic ut si uehementer non laborent, non lateat quòd falsum: si uero maior sit passio, & moueantur ad ipsa.

Secundo ampliat proloquium, & intendit ꝙ deceptiones intenduntur, & remittuntur pro intensione, & remissione passionum, quas consequũtur. & dicit. Et hęc quidem errata aliquando intenduntur: & aliquando remittuntur cum passionibus, dico remittuntur sic, ut si non uehementer laborent, non lateat, ꝙ id quod apparet: sit falsum. Si uero maior sit passio: sic decipiũtur, ut & moueantur ad ipsa, ipsisq; uisis ducantur.

Causa uero quamobrem hæc fiant, ea est: quòd id quod primatum obtinet, & id in quo phantasmata fiunt; non eadem ui iudicant. Cuius rei signo est, quòd cum sol appareat pedalis, sæpe aliud quippiam phantasiæ contradicit.

Causa uero ut hæc accidant, hæc est: quia non secundum eandem potentiam iudicant quod principale est, & in quo phantasmata fiunt. Huius uero signum est, quòd uidetur quidem sol pedalis: contradicit autem sæpe aliquid aliud, phantasiæ.

Cum dixisset, ꝙ aliquando homo corrigit suum errorem: cum scilicet decipitur ex leui passione: nunc assignat causam, unde accidit, ut homo se corrigat in talibus erroribus, & dicit. Causa uero ut hæc accidant. s. ut homo aliquando se corrigat, hæc est: quoniam non secundum eandem potentiam iudicãt, quod principale, & in quo phantasmata fiunt: quod principale est, iudicat secundum intellectum: id in quo phãtasmata fiunt, iudicat secundum sensum. Ideo potest intellectus corrigere errorem sensus: hoc per exemplum exponit, & dicit. Huius uero signũ est, quoniam uidetur quidẽ sol pedalis per sensum: & sic esse iudicat phantasia: contradicit autem sæpe aliquid aliud phantasię sic phantasianti ut ratio, & intellectus. Et per hæc patet causa: ꝙ cum aliquis præmitur leui perturbatione potest se corrigere, quoniam non penitus & omni uirtute est ligatus.

Item

Item perplexis digitis, quamuis quod unum est, duo appareat: tamen esse duo neutiquam dicimus: quia uisus, superior optimatiorq; tactu est. Quod si solus tactus esset, duo esse quod unum est, indicaremus.

Et permutatione digitorum, unū duo uidetur: attamen non dicimus quòd duo: dignior enim tactu, uisus. Si uero esset tactus solus: iudicaremus unum, duo.

Cum ostendit ꝙ uirtus superior corrigit aliquando inferiorem: hic obiter ostēdit, ꝙ indicia sensuum (ut Themistius exponit) contraria sint, & dicit. Et permutatione digitorum unum duo uidetur. uerbi causa (ut Themistius inquit.) Si uno digito diuersis uicibus idem tetigeris, tactui digitus ille, qui unus est, duo uidebitur: attamen ceuera non dicimus ꝙ ille unus digitus sit duo, quoniam in hoc casu uisus est dignior tactu: per quem uidemus esse unum. Sed si esset tactus solus, & non uisus alius a tactu: unum iudicaremus duo: quæ ratio docet, ut iudicia sensuum inter se contraria sint.

Causa autem circumuentionis, ea est: quoniam non tantum quoties sensile mouetur quælibet apparere solent, sed etiā quoties sensus ipse mouetur: si eodem modo moueatur quo solet à sensili moueri: sic littus uidetur nauigantibus moueri: dum uisus ab alio mouetur.

Cur autem fallimur, causa: quoniam non solum cum sensibile mouetur apparent quælibet, sed etiam cum sensus ipse mouetur: si eodem modo moueatur: quemadmodum & a sensibili: dico autem, uelut terra uidetur nauigantibus moueri, dum mouetur uisus ab alio.

Quoniam accepit, ꝙ sensus aliquando decipiantur ex motu & perturbatione: quæ accidit ipsi: nunc assignat causam, & hoc proponit: & inquit. Cur autem fallimur, causa est, quoniam non solum cum sensibile ipsum mouetur, apparent quælibet, & diuersa: ut digito uno moto apparent duo: sed etiam contra cum sensus ipse mouetur: si eodem modo moueretur quemadmodum a sensibili moueretur: quiescens apparebit motum: quod exponit, dico autem, uelut terra uidetur nauigantibus moueri, dum mouetur uisus ab alio: non quidē ꝙ terra moueatur: sed quia uisus mouetur. Per hæc innuit, ꝙ perturbatio & motus qui accidit sensorio, est causa deceptionis: cū enim uisus nauigātium mouetur: litus moueri uidetur, non ꝙ moueatur, sed quoniam uisorium mouetur. ergo perturbatione ipsi accidente, causari potest deceptio: per hęc uoluit habere quasi causam tertiĵ proloquiĵ.

Ex his itaq; patere arbitror: non modo uigilantibus nobis motiones illas quæ per eos sensus accipiuntur qui foras prospectant, & in parte corporis exteriore iacent, sentiri solere, sed etiam cum affectio ea suborta est quam somnum uocamus, atq; tunc impensius.

Ex his itaq; manifestum: quòd non solum in uigilando motus qui a simulachris fiunt & quæ extrinsecus: & quæ ex corpore sunt, sed etiam quādo fit paßio hæc quæ uocatur somnus, & magis tunc apparent.

Hic (ut mihi uidetur) ponitur quartum proloquium, & est, ꝙ motus a simulachris nō modo fit in uigilis, sed in somno: & quidem magis: ꝙ dicit. Ex his itaq; manifestum est, ꝙ non solum in uigilando motus qui a simulachris fiunt, & quæ extrinsecus a sensibilibus: & quæ ex corpore, hoc est intrinsecus a memoratiuo loco sunt, sed etiam quando fit passio hęc, quę uocatur somnus, & magis tunc apparet: in quibus uerbis multa cōplicauit, quorum primum est: motus fieri a simulachris, & per motus, sensitiuos motus intelligit: sensitiui enim motus, quibus sensibilia absentia sentimus: a simulachris eorum fiunt. Secundum est, quòd tales sensitiui motus fiunt a simulachris extrinsecus & de nouo accedentibus a sensibilibus exterioribus mouentibus exteriores sensus, & etiam a simulachris intrinsecus accedētibus, & hoc intellexit, cum dixit, ex corpore. A uirtute enim memoratiua interiori mouentur phantasmata, & faciunt motus sensitiuos, quibus sentimus ea, quas sensimus per exteriores sensus. tertium est, quòd motus sensitiui facti a simulachris, accidere nobis possunt, & in somno, & in uigilia: uerum in somno, non nisi intrinsecus in uigilia, & intrinsecus, & extrinsecus, ut obseruatio docet. quartum denique est, quòd motus sensitiui, qui a simulachris fiunt, magis in somno contingunt quàm in uigilia.

Nam interdiu: operantibus quidem sensibus ac mente, eliduntur atq; uanescunt: quomodo exiguus ignis, apud ingentē offuscari solet: & dolores uoluptatesq; modicæ, accessu immodicarum offundi: quiescentibus uero: minima quæq; emergūt. Noctu autem quia particulares sensus feriantur & agere nequeunt, propterea quòd calor exteris partibus relictis in uiscera se condit: ad intimum sensus originemq; delabuntur, & obturbatione sedata manifestæ fiunt.

Per diem enim repelluntur: dum operantur sensus & intelligentia, & exterminantur: quemadmodum iuxta magnum ignem, minor: & tristitiæ & oblectationes paruæ, secus magnas: dum uero quiescunt: supernatant & parua. Nocte uero propter uacationem particularium sensuum & impotentiam agendi, eo quòd ab exterioribus ad id quod intrinsecus est fiat caloris refluxio. ad principium sensus deferuntur, & fiunt manifesti sedata turbatione.

Hic probat quartum, quòd motus sensitiui, qui a simulachris fiunt, magis in somno manifestius fiunt: quàm in uigilia: & dicit. In die enim tales sensitiui motus repelluntur, & quodammodo exterminantur: dum sensus exteriores & intelligentia operantur: quemadmodum iuxta magnum ignem, si ponatur minor: & tristitię & oblectationes paruæ positæ iuxta magnas, non percipiuntur: dum uero intelligentia & sensus exteriores quiescunt, supernatant, & parua: hoc est parui motus phantasmatum manifesti sunt. Nocte uero propter uacationem particularium sensuum, & propter impotentiam agendi eorum: quæ impotentia fit (ut dictum est) eo quòd fiat inflexio caloris ab exterioribus ad id, quod intrinsecus est: scilicet ad cor: motus talium simulachrorum deferuntur ad cor quod est principium sensus, & id: in quo perficitur sensatio, & tales motus fiunt manifesti: tunc noctu sedata turbatione, & motu, qui fiebat in sensibus exterioribus.

Sed dices motus phantasmatum fiunt in uigilia & in nocte, de memoria ad sensum communem: cum isti motus, non fiant a uoluntate, e quo principio mouentur in nocte talia phantasmata usque ad cor, ubi est communis sensus phantasticus. Dicendum ꝙ Aristoteles præsupponit tam in nocte quàm in die, hoc est tam in uigilia quàm in somno phantasmata moueri de loco, in quo conseruantur, ad cor, in quo est communis sensus phantasticus. Et supponit quòd iste motus non fit a uoluntate nostra: nam licet in uigilia hic motus possit esse a nostra uoluntate aliquando: tamen in somno motus hic non a uoluntate esse potest: unde tamen fit, Aristoteles hic non assignat, sed accipit tantum pro suppositione quòd deducta uoluntate, tales motus phantasmatum fiunt tam in somno quàm in uigilia de memoria, ad communem sensum phantasticum: & hoc sumit tanquàm notum ad experientiam. In uigilia enim sæpe accidit nos imaginari quædam nullo motu facto ab exterioribus: & in somno etiam experientia docet. Verum de causa postea dicemus. De motu phantasmate.

Porro existimare oportet haud aliter motionem quamque fieri, quàm paruas illas uertigines per summa amnium decurrentes: quæ interim similes euadunt, interim quòd aquæ alio retorqueantur in alias subinde formas soluuntur diuelluntur q;.

Oportet autem accipere ut modicas uertigines, quæ in fluminibus feruntur, sic motum unumquemq; fieri continue: sæpe quidem similes, sæpe uero dissolutas in alias figuras propter repulsionem.

Cum accepit simulachra deferri a loco in quo deposita erant ad cor: in quo uis est sentiendi. In parte ista uult ostendere ꝙ non semper eodem modo tales imagines ad cor deferuntur: quoniam interdum fractæ, interdum integræ deferuntur: & forte hoc est quintum proloquium, quod mihi magis placet, & declarat hoc per simile acceptum a circulis qui fiunt in aqua, quando lapillus in ea proĳcitur: & dicit. Oportet autem accipere ut modicas uertigines, quæ in fluminibus feruntur, & causantur a orojectione lapilli in illis. sic motum unumquemq; phantasmatis fieri continue a loco dispositionis usq; ad cor, nam ut illas uertigines sæpe quidem similes & integras: sæpe uero dissolutas & fractas & in alias figuras uersas uidemus propter repulsionem: quę fit contra illas ab obstaculis inuentis. Sic phantasmata per fluuium spirituum & uaporum, qui est occupans uias omnes a cerebro ad cor: feruntur ad cor interdum integra: interdum fracta: & quodammodo conuersa ad alias figuras, ab eis, sub quibus erant. Possibile enim est, ut dum phantasmata decurrunt a cerebro ad cor, per fluuium uaporum & spirituum, emergat aliquis humor frangens motum illum, & concitans ad motum nouorum phantasmatum, ut dicemus: & sic phantasmata fracta repræsentabunt aliud quã reprę sentarent si integra peruenirent ad cor. Per quæ Aristote. dat intelligere ꝙ phantasmata deferuntur per fluuium uaporum & spirituum, qui manet inter cor & cerebrum: & quod possint integra, & fracta deferri ad cor: uerũ cur aliquando fracta, aliquando integra deferantur, Aristot. hic causam non assignat: sed postea dicemus.

Cur fracta eunte integra phantasmata ad cor ferantur, nõ dat hic causa.

Quamobrem statim a cibo non somniant animalia: neque cum ædita nuperrime in lucem sunt, ut infantes: nam multa tum agitatio motioq; est: propter alimentarium calorem.

Iden & post nutrimentum, & omnino teneris existentibus ueluti pueris: non fiunt somnia: multus enim motus est: propter eam quæ ex nutrimento est, caliditatem.

Hinc soluit quæsitum obiter ex dictis cõtingens: quare. uidelicet. statim post nutrimẽtum si quis dormierit & pueris, nõ fiant somnia. Assignat causam, & inquit. Ideo & post nutrimentum, & pueris existentibus omnino teneris, non fiunt somnia, quoniã (ut inquit) multus est uaporum motus propter eam caliditatem, quæ est ex nutrimento: & sic adeo phantasmata franguntur, ut sub nulla figura ferantur ad cor: & ita nihil possunt reprę sentare.

Quare quemadmodum humore uehementer cõmoto, quandoque nulla redditur effigies, quandoq; redditur quidem aliqua, sed distorta penitus, adeo ut alia uideatur esse quàm sit, quiescente uero semper aliqua redditur, quæ etiã nulla ex parte affecta est, sed pura & euidens: ita & inter dormiendum interim uisa & motiones quæ per sensus haustæ supersunt, præ maiore illo motu qui dictus est prorsus obliterantur exolescuntq;, interim præposteræ, & monstrosæ uisiones apparent, & ingrata somnia, qualia melancholicis & uinolentis & febrientibus accidunt: omnes enim istiusmodi affectus: cum spiritosi sint, cõmotionem & perturbationẽ plurimam afferunt.

Quare quemadmodum in humido si uehementer moueat quis, quandoq; nullum apparet idolum, quandoq; uero apparet quidem, distortum autem omnino, ita ut appareat alterius modi quàm sit, quòd si quiescat: pura & manifesta idola: sic & in dormiendo phantasmata & reliqui motus qui proueniunt a simulachris, interdum quidem cum uehementior sit qui dictus est motus: exterminantur omnino, interdum uero conturbatæ apparent uisiones & monstrosæ, & deteriora somnia, uelut melancholicis & febricitantibus & uinolentis. Omnes enim huiusmodi passiones: cum spirituosæ sint, multum faciunt motum & perturbationem.

Recolligit nunc quasi totam comparationem, ut sit ostensum, ꝙ phantasmata non semper eodem modo ferantur ad cor, ut Themistius exposuit, & dicit. Quare quemadmodum in humido, in quo quis se inspexerit ueluti in speculo: si uehementer illud moueat: quandoq; nullum apparet idolum sui, nec alterius: quandoq; uero apparet quidem, distortum aut omnino, ita ut appareat alterius modi quã sit: erat enim humanum, postea ut leonis, uel alterius apparet. Quòd si quiescat illud humidum, in quo quis se ut in speculo prospicit, idola apparebunt pura integra & manifesta: sic quoq; & in dormiendo phantasmata, & reliqua motus, qui proueniunt a simulachris phantasticis (& accepit, & pro idest, quoniam alterum alterius est expositiuum) interdum quidem cum uehementior sit qui dictus est motus: exterminantur omnino, ita ut nihil reprę sentent: interdum uero conturbatæ apparent uisiones & monstruose, & somnia deteriora accidunt: ueluti accidunt melancholicis, & febricitantibus: & uinolentis. Omnes enim huiusmodi passiones. s. melancholia, febris, & uinolẽtia cum spirituosæ sint, & uaporosæ, multum faciãt motum & perturbationem: & ideo in talibus phantasmata maxime franguntur, & in uarias figuras se transferunt: ueluti accidit in nubibus, cum forti uẽtorum motu agitantur: nam tunc uidentur nobis equi, nunc homines armati, nunc dracones. Per quę Aristoteles dat intelligere phantasmata esse quanta, alioquin non frangerentur: & integra essent: & Arist. in libro de memoria causam assignauit, quoniã uoluit phantasmata esse descripta in organo memoratiuæ ad quantitatem organi: ueluti figura in cera: & dixit ꝙ alterum receptum in organo non impedit ut aliud alterius sensibilis recipiatur, ueluti idolum speculi hominis non impedit, ut uideatur in eodem idolum leonis: quoniam non sunt quanta proprĳs dimensionibus: sed quantitate sensorĳ: dixit etiam ꝙ dato ꝙ omnia phantasmata sint æqualiter quanta iuxta quantitatem organi, in quo recipiuntur & seruantur: non tamen omnia repræsentant æqualiter quanta: nam idolũ muscę, & idolum leonis eiusdem quantitatis si sint, alterum muscam, alterum leonem reprę sentabit: quoniam non reprę sentant phantasmata, quo quanta sunt, sed quo imagines sunt rerum sensibilium atq; illis proportionata. Verũ de his in libro de memoria uberius. Ex his patet quæ differentia est inter eam imaginationem, quæ in uigilia phantasma dicitur, & eam: quę in somno somnium appellatur: nam licet utraq; sit imaginatio: quæ in uigilia accidit, deducto omni motu & perturbatione præternaturali, aut non naturali, ex integris, & ordinatis phantasmatibus fit. Quę uero in somno plerunq; ex fractis, aut perturbatis phantasmatibus emergit: nam quæ in uigilia fit, motu uaporum phantasmata frangentium fit: quę in somno: nunquam sine uaporum motu emergit: qui agitata phãtasmata frangunt, & in uarias figuras mutant. Ex parte tamen generis utraq; imaginatio est: utraq; operatio communis sensus: qui phantasticus est, utraq; deniq; interna sensatio esse uidetur. Verum de his postmodum.

An phãtasmata sint quanta.

Differentia inter phãtasma & somnium.

Simulac autem resedit & discretus sanguis est in ĳs quæ sanguinem obtinent: incolumes sensorum motiones quæ a singulis sensibus transmittuntur, grata somnia faciunt, & apparere, quippiam, ac uideri.

Sedato autem & discreto sanguine in habentibus sangui-

uero: cõseruatus simulachrorum motus ab unoquoq; sensuum, & amata facit somnia, & apparere aliquid & uideri.

Cum accepit quintum prologuium, in quo sumpsit simulachra deferri ad sensum phantasticum interdum fracta, interdum integra, & declarauit, quando fracta, & propter quã causam fracta deferãtur. Hic declarat quando deferantur integra, & propter quam causam, & dicit. Sedato autem & discreto sanguine, loquor in habẽtibus sanguinem: quoniam in non habentibus, fiunt discreto & sedato proportionali sanguinis. Sedato itaque & discreto sanguine, aut quia digestio est prope finem, aut quia cessauit ægritudo. Motus simulachrorũ ad sensum phantasticum conseruatus in unoquoq; sensuum: & amata ac

Tẽpus causa, & unde.

grata facit somnia, & apparere, & uideri aliquid. Per quę dat intelligere tempus, quando phantasmata ueniunt integra, & causam, & unde ueniant. Tempus quidem: cum dicit. Discreto sanguine, quoniam hoc est summo mane, cum digestio est fere completa: & in perturbatis morbo: tempus est cessante morbo. causam innuit, ex eo, quia turbulentia cessauit, quæ erat causa frangens phantasmata.

De loco conseruationis specierum.

Locum uero unde ueniant ad sensum communem, demonstrat cum dicit, ab unoquoque sensuum: ita ut uelit phantasmata cõseruari uniuscuiusq; sensus in proprio sensorio: ut species uisibiles in uisorio, audibiles in auditorio: & hoc quia memoratiua uirtus totum cerebrũ occupat, & pro uisibilibus occupat eam cerebri partẽ: quæ est seruiens uisui: & pro audibilibus occupat eam cerebri partem, quæ seruit auditui, & sic de alijs. Secundum enim hanc Aristotelis opinionem uirtus memoratiua est in proprio organo seruienti sensui. Quæ uero seruat imagines sensus phãtastici est in posteriori parte cerebri. Potest etiam dici ꝙ omnes species omnium sensuum, & imagines seruantur in uno communi instrumento memoriæ. uidelicet in parte posteriori. Cum uero Aristot. dicit ꝙ species ueniunt ad sensum communem ab unoquoq; sensu, intelligendum est, ꝙ ueniunt a loco memoriæ, prout locus ille subit naturam conseruandi species uniuscuiusq; sensus unde uenit uisibiles species ab illo loco: ut seruit in conseruando species uisibiles uisui: & sic de alijs.

Per ea quæ a uisu deferuntur uidere, per ea quæ ab auditu audire, & pari modo per ea quæ a cæteris sensuum officinis mandantur sentire: eo enim quòd motiones a sensibus ad principium sentiendi perueniunt: uideri uidere, audire, & sentire, necesse est.

Propter ea quidem quæ a uisu deferuntur uidere, propterea uero quæ ab auditu audire, similiter autem & ab alijs sensorijs: ex eo enim quòd inde progreditur motus ad principium: putatur uidere, & audire, & sentire.

Secundum Themistium hic Aristot. quasi ampliando quintum prologuium uult assignare causam cur animus insomnijs modo obsistat, modo consentiat, & primo assignat causam quare in insomnijs interdũ apparet nos uidere, aliquando nos audire: interdum autem sentire secundum alium sensum: & per hunc modum uult habere primum modum quo insomnio decipimur: & dicit. Propter ea quidem simulachra: quæ a uisu deferũtur, hoc est a loco memoriæ uisibilium in phantasticum sensum, nobis apparet uidere. propter ea uero simulachra quæ ad sensum communem deferuntur ab auditu, hoc est ab organo memoriæ audibilium nobis apparet audire. Similiter autem propter simulachra quæ deferuntur ab alijs sensorijs, nobis apparet sentire pro ratione illius: e quo deferunt. Ideo causam repetens inquit. Ex eo enim ꝙ inde progreditur motus ad principiũ, hoc est ex unoquoq; sensorio ad sensum phantasticum, qui est in corde, qui somnians est, putatur uidere & audire, & sentire. Hæc de primo modo decipiendi.

Quinetiam quia conspectus non moueri uidetur, cum tamen in motu sit ut dicimus, & quia tactus duos motus adnunciat: quod unum est duo esse uidetur: nam sentiendi principium quicquid a singulis sensibus afferatur, astruit: nisi aliqua alia uirtus potior contraueniat. Semper igitur apparet: sed non omne quod apparet etiam uidetur, nisi uis illa arbitra manus dederit, aut non moueatur motu uernaculo & suo.

Quia autem uisus interdum non moueri uidetur, qui mouetur ut dicimus, & quia tactus duos motus annuntiat: id quod unum est duo uidetur: omnino enim quod ab unoquoque sensu, dicit principium: nisi alius dignior cõtradicat. Apparet igitur semper: putatur autẽ non semper quod apparet, nisi quod dijudicat detineatur, uel non moueatur proprio motu.

His declaratis, exponit unde est ꝙ animus modo coosentiat somnijs, modo obsistat, & quasi dat secundũ modum decipiendi: & dicit. Quia autem uisus interdum non moueri uidetur, qui mouetur: ut diximus: ut quando in uigilia decipimur per uisum: credẽtes nos nõ moueri a duobus uisibilibus & tam mouemur, ut cũ credimus duo oua esse unum, cum uice mutãtur: & quia tactus duos motus annunciat, qui unus est, ut de digito dixit, id quod unum est duo uidetur ipsi sensui cõmuni in uigilia. Tactus enim cogit eum decipi aliquando, & uisus aliquãdo. Causam affert, & dicit. Omnino qđ ab unoquoq; sensu est iudicatum illud idem iudicat, & dicit principium, hoc est sensus communis, nisi alius dignior in illo iudicio contradicit, per quæ dat intelligere communem sensum in uigilia decipi iudicio sensus exterioris, nisi auxilio alterius in iudicio dignioris, illi possit contradicere. Ideo concludit, ꝙ idem accidit in somno, & dicit. Apparet igitur in somno semper, aut nos uidere, aut audire, & id genus: non tamen id qđ apparet putatur semper ita esse, quoniam contigit sensum communem corrigere, & dicere in somno, ꝙ hæc est illusio: & facit hoc semper sensus communis nisi quod dijudicat. i. ipse sensus cõmunis detineatur uaporibus, uel non moueatur proprio motu, sed motu sensus decipientis. Quo autẽ ad rem attinet, animaduerte, ꝙ semper in somnio est primus modus deceptionis, quo apparet nobis, aut uidere, aut audire, aut id genus: non tamen semper in somnio est secundus modus, quo. uidelicet. sensus phãtasticus putat ita esse, quoniam interdum, apparet nos uidere, & communis sensus solutus, uel alio sensu soluto corrigit errorem, & asserit esse illusionem & non ita.

Quemadmodum uero diximus alios ob alium affectum facile decipi: ita & de dormientibus statuendum est, qui propter somnum, & eo quòd sensoria ipsa moueantur & cætera quæ per sensum contingunt, procliues ad labendum sunt. Quare quòd tenuem alicuius rei similitudinem referat: eis ipsa plane res esse apparet.

Quemadmodum uero diximus quòd alij propter aliam passionem facile decipiuntur: ita dormiens propter somnum, & quia mouentur sensoria & alia accidentia circa sensum. Quare modicam habens similitudinem: uidetur illud.

Hic potest constitui sextum prologuium: & est ꝙ dormientes cum somniant, decipiũtur. uel clarius. sexta suppositio sit hęc, ꝙ sicut uigilantes propter perturbationes falli contingit, ita & plerunq; nos in somnio fallimur: & quidem longe magis, & sæpius: primo quidẽ propter somnum: in quo sensus cõmunis non penitus mundus, & limpidius manet, & sensus exteriores sunt ligati. secũdo quia in somno mouentur sensoria propter motum uaporum & spirituum una mistorum: & simulachra etiam mouentur, & mouent sensoria. tertio propter uaria accidentia ac passiones ut propter timorem uel amorem: quæ erant circa sensum: dicit. Quemadmodum uero diximus, ꝙ alij pro-

pter aliam passionem facile in uigilia decipiuntur, ita dormientes decipi contingit. primo quidem propter somnũ: in quo propter ligamentum exteriorum sensuum non est uerum uidere, aut uerum audire, sed phantasticum, ut dictum. secundo quoniam sensoria motu uaporum mouentur: & phantasmata etiam mouentur in illis. Et tertio propter alia accidentia, ut propter passiones, quæ circa sensus erant in uigilia: hęc enim faciunt, ut somnia similia illis uideantur: decipitur autem dormiens propter has causas, adeo, ut propter modicam similitudinem eius, quo homo affectus est: sibi uideatur illud.

Nam cum, dormientibus illis, plurima sanguinis copia ad sensum principem delabitur: una & motiones illæ descendunt quæ in ea materia continentur, aliæ potẽtia, aliæ actu. Sic autem sese habent, ut ex eis una aliqua prior se afferat moueatq́, qua assumpta, alia subinde comparet.

Cum e. im dormit, descendente plurimo sanguine ad principium, condescendunt & mouent qui insunt motus, hi quidem potestate, illi uero actu. Sic autẽ se habent, ut in motu, hic quidẽ supernatet ex ipsis motus, si uero hic corrumpatur, hic.

Exponit quod dixit, & dat modum, quomodo simulachra surgunt coram phantastico sensu, & quo ordine, uel fortasse, uerbum. n. non ad proxime dicta referendum est, sed ad id: quod dixerat: dixit enim q́ phantasmata mouentur, & descendunt ad cor a proprijs sensorijs, & non dixit, quid est illud, quod illa defert, nec quo ordine ad cor deferantur: ideo assignat causam quare deferãtur: & quo ordine deferantur: & in quo deferãtur: & dicit. Cum enim homo uel animal dormit, descendente plurimo sanguine turbido & uaporoso ad principium, unde ascendit s. ad cor: in illo sanguine condescendũt, & cõdescendẽdo ad cor, motus qui insunt in tali sanguine illorum phãtasmatum mouent phantasticum sensum, hi quidem potestate, illi uero actu: qui enim prius ad cor perueniunt actu mouent, qui succedunt uero: mouent potestate: & sic primis transactis, alij succedunt actuq́ mouẽt. post illos tertij, & sic usq́ ad finem ordinate, sicut perueniunt, ita mouent, unde sic se habent ut ex ipsis motus alius supernatet sanguini & cordi se præsentat. Si uero hic, qui prius se præsentauit corrumpitur: hic secundus succedit, & sic deinde: per quę habetur quid sit deferens phantasmata ad cor: quoniam est sanguis turbidus, qui redit ad cor: compulsus a frigido cerebri: habetur ordo, quo deferantur: non enim simul, sed ordinate (ut dictum est) Demum habetur causa mouens phãtasmata, de sensorijs, in quibus fuerũt impressa ad cor: & est turbidus sanguis, qui mouetur a cerebro, & fluit, & refluit, ut Euripus. Est tamen illud dubitatione dignum non parum: utrum cum mouentur phantasmata in sanguine: migrent per sanguinem. An sint firma in sensorijs, & efficiãt noua simulachra similia in sanguine, illis existentibus in sensorijs, ubi fuerunt impressa: de hoc nihil habemus ab Aristotele, ipse enim solũ accipit illa deferri, fluere atq́, refluere in sanguine. Vtrum uero ita sit, posterius dicemus. Quo uero ad uerba attinet, cum dicit. { Sic autem se habent, ut in motu } Animaduerte uerbũ, autem, pro causali accepisse. Themistius uero illatiue legit, hoc pacto: si igitur se habent motus in ordine: ut in motu, hic quidem motus ex ipsis supernatet, si uero hic corrumpatur, hic succedat.

Et perinde suo quæq́; ordine sequuntur: atq́; ranæ è subere aut quauis alia materia factæ, quæ colliquato sale quo erant oblitæ in aqua emergunt. Ad hunc modum: potẽtia insunt. Reiecto autem eo quod impedimento erat: actu sunt. Atque solutæ in exiguo illo reliquo sanguine qui in sensorijs habetur: similitudinem rerum quæ sensus extimulare solent, præferunt, non aliter quàm portiones illæ nubium, quæ cum modo effigiem hominis aut centauri referant, mox se transitu ocissimo in alias subinde formas conuertunt. Vnumquodque autem horum, ut dictum est: reliquiæ & uestigium sensi actu est.

Adinuicem itaque se habent, quemadmodum fictæ ranunculæ ascendentes in aqua liquefacto sale. Ita insunt potestate. Cedente uero quod prohibebat, agunt. Et soluti in exiguo reliquo sanguine qui in sensorijs: mouentiũ habent similitudinẽ, quẽadmodũ quæ in nubibus, quæ similia dicunt hominibus & centauris, cito permutata. Horum autem unumquodque, est (sicut dictum est) reliquiæ eius quod in actu simulachri.

Illud quod dixerat, exponit exemplo: & quasi concludit ordinem in motu phantasmatum. Exponit autẽ exemplum Themistius, & nullus alius, & dicit. fingat quis ranas quinque in dolio salis, cõiectas atq́; collocatas, easq́; ita disponat, ut unã in summo, unam in imo, tres in medio spatio. atq́; omnes inter se paribus interstitijs collocet: ita alteram ad os & labia dolij, alterã ad fundum, medias in medio situ interuallis, & proportionibus suis constituat: ita tamen, ut omnes sint sale opertę: tunc prima & suprema pars salis tabescat, atque liquescat patet q́ rana, quæ parte illa condebatur. prima uendicabitur: & prima superficiem obtinebit, & prima apparebit: tum deinde sequentes ordine quo collocatę fuerunt in sale: ita prodibunt in lucem, eodem modo phãtasmata surgunt coram sensu phantastico: qui in corde est, in sanguine: & hoc dicit. Adinuicem itaque se habent motus phantastici in apparendo coram sensu phantastico, quemadmodum fictę ranulæ ascẽdentes in aqua, postquã sal fuerit liquefactũ. Ita quoq́; motus phantastici insunt, & fiunt coram sensu phãtastico potestate. Addit, q́ cedente quod prohibeat s. cessante turbulentia tales motus mouẽt, & agunt in sensum, & soluti in reliquo sanguine exiguo, qui in sensorijs remansit post digestionem, tales motus habent similitudinem mouentium, & ut integrę imagines mouent sensum: quemadmodũ (ut inquit) imagines quæ sunt in nubibus, quæ nubes dicunt ac referunt nobis similia quædam hominibus & centauris, cito tamen permutata: ut a uentis, uel a sole. Sed dices partem simulachri fracti in sanguine existentes, sunt simulachra: quasi respondens dicit. Horum autem simulachrorum fractorum unumquodq́, hoc est unaquæq́ pars (ut dictũ est) reliquiæ eius simulachri sunt: quod in sensorio erat actu integrum: ergo non sunt simulachra: sed simulachrorum partes. Themistius uero legit comparatiue sic, sicut in nubibus partes imaginum quæ apparẽt, non integræ imagines sunt: ita horũ unumquodq́ est (ut dictum est) reliquiæ eius simulachri quod in actu est.

Et digressio sensili, uere dicere possumus, hoc esse tale qualis Coriscus est: at cum uis illa superior & arbitra sentit hoc, nequaquam dicit esse Coriscum, sed per hoc, uerum illum Coriscum intelligit.

Et abeũte uero sensibili, est & uerum dicere, quòd hoc quale Coriscus, sed non est Coriscus, cum autem sentiebat, non dicebat Coriscum quod principale est & quod diiudicat, sed per hoc, illum Coriscum uerum.

Sed dices fortasse, quale simulachrũ sit, & quæ uirtus ipsum discernit a re, cuius est simulachrum. Respõdet, ut mihi uidetur: & dicit. Et abeunte sensibili a sensibus nostris, uerum est dicere q́ phantasma hoc corisci: est quale coriscus: nõ tamen coriscus, sicut figura arietis est qualis aries: non tamen aries: q́ ita sit: probat, nã cum sensus sentiebat coriscum in uigilia, id quod principale est, & quod iudicat. s. intellectus non dicebat phantasma illud esse coriscum: sed dicebat per hoc phantasma illum coriscũ esse uerum coriscum: quoniam erat ratio sentiendi coriscum: & non coriscus. Patet igitur quod simulachrum rei non est res: & quod discernẽs inter rem & eius simulachrum sit intellectus: uel uirtus altior.

Ea itaque uirtus quæ sentiendo, hoc esse Coriscum asseuerat, si non penitus sanguine obruta sit: sentientis more exercetur a motionibus quæ in sensoriis sunt atque commouetur, & tum similitudo rei uidetur ipsa res esse: tanta uis somni est: ut id latere nos efficiat.

Quod itaq; sentiendo dicit hoc, si non omnino detineatur a sanguine: quemadmodum sentiens, hoc mouetur a motibus qui sunt in sensorijs, & uidetur quidem simile ipsum esse quod uerum est, & tanta somni potentia: quòd facit hoc latere.

Repetit hic primũ modum quo decipitur sensus communis in somno, duo enim sunt modi quibus dormiens in somno decipitur: primus, quo sentiendo simulachrum, arbitratur se sentire, illud cuius est simulachrum, secũdus cũ non corrigitur ab alio sensu in suo errore & perseuerat in errore: repetit ergo modũ quo decipitur: & inquit. Quod itaq; sentiendo simulachrum dicit hoc esse id: cuius est simulachrum, si non omnino detinetur a sanguine atq; occupatur, hoc mouetur a motibus, hoc est phãtasmatibus: quæ sunt in sensorijs, & tunc ipsum simile uidetur quidẽ esse, id quod uerum est, & est tanta somni potentia. quòd facit hoc latere. Quo uero ad rem attinet, animaduerte ꝙ in somno sensus cõmunis semper est aliquo modo uaporoso sanguine alteratus: & ita ut somni nunquã potest discernere inter idolum & rem. In uigilia uero quoniam penitus uaporibus est mundus. Si imaginatur & sentit idolum: non iudicat esse rem: sed idolum: quoniam non est ita alteratus: quin possit idolum a re discernere. uel fortasse ad intellectum referendum est ut Themistius retulit.

Quemadmodum igitur si quis oculum digito supprimat, neque animaduertat digitum ita admotum, non modo apparebit, sed etiam uidebitur, esse duo quod unum est, si uero animaduertat, apparebit quidem, sed non uidebitur: ita & in somno si quis se dormire intelligat, & affectionem eam sentiat cui sensus sensariæ partis addictus est, apparebit quidem ei quod somniat, sed secum dicet, quãquam apparet hoc Coriscus esse, non tamen est Coriscus: nam sæpe euenit, ut quis dormiendo in animo suo dicat, somnium esse quod uidet. Quòd si dormire se nesciat: nihil imaginationi contradicet.

Quemadmodum igitur si quem lateat suppositus digitus oculo, non solum apparebit, sed & putabitur esse duo quod est unum, si uero non lateat, apparebit quidem, non putabitur autem: sic & in somnis, si sentiat quidem quòd dormit & passionem in qua est sensus sensitiui, apparet quidem, dicit autem in seipso, quòd apparet quidem Coriscus, non est autem Coriscus: sæpe enim dormiendo dicit aliquid in anima: quòd somnium est quod apparet. Si uero lateat quòd dormit: nihil contradicit phantasiæ.

Iterum repetit differentiam iudiciorum: & unde est ꝙ aliquando in somno iudicamus id quod cernimus esse somnium, aliquando non: & sic tãgitur secũdus modus deceptionis: & dicit. Quemadmodum igitur si quem lateat digitus oculo suppositus, si non animaduertit digitum ita admotum, non solum apparebit, sed putabitur esse duo: quod est unum: si uero non lateat, sed animaduertat digitum esse suppositum, apparebit quidem unũ duo: non putabitur autẽ: sic & in somnis: si sentiat aut intelligat quidem ꝙ dormit, & sensus primi sensitiui cognoscat passionem in qua est. s. ꝙ somniat, apparet quidem id quod somniat, dicit autem in seipso ꝙ apparet quidem coriscus: non est autem coriscus: nec est hoc remotum: nam sępe in dormiendo dicit aliquid in anima, ꝙ somnium est quod apparet, & non ueritas. Si autẽ lateat & non cognoscat, quòd dormit, nihil contradicit phantasiæ, quæ ad ipsum defluxa est.

Quòd autem uera sint quæ dicimus, quodque motiones imaginariæ in sensuum officinis diuersentur: certum apertumque est, si quis adhibitio animo conetur meminisse eorum quæ nobis obdormiscentibus & excitatis expergefactisque accidunt. Interdum enim qui à somno recens excussus sit, depræhendet: simulachra quæ se illi per quietem obtulerant, esse motiones quæ in sensorijs sunt. nam pueris nonnullis uel plane uigilantibus aspectantibusq;: quamuis tenebricosus sit locus, tamen multæ imagines apparent quæ moueri uidentur, ita ut illi se præ metu sæpe intra stragulum occultant.

Quòd autem uera dicimus, & quod sunt motus phantastici in sensorijs: manifestum, si quis attendens tentet meminisse quæ patimur & dormientes & expergefacti. Interdum enim quæ apparent idola dormienti: depræhendet expergefactus, esse motus in sensorijs: quibusdam enim iuniorum & omnino perspicientibus, etsi sint tenebræ, idola apparent multa quæ mouentur, ita ut uelentur frequenter timentes.

Demum quæ dixit: nunc per experientiã probat. Themistius autem dicit, ꝙ uelit probare, ꝙ rerum absentium simulachra modo in corde uersentur, modo in ipsis sensorijs exterioribus: hoc eo patet statim, quoniam phantasmata mouentur, ergo qua ratione mouentur aliquãdo ad cor per sanguinem delata: eadem ratione possunt moueri ad exteriora sensoria etiam per sanguinẽ delata: & ibi aliquo temporis spatio morari. Aristoteles autem hoc probat experientia: & dicit. Quod autem quæ dicimus & diximus uera sint, ꝙ à corde sint motus phantastici in sensorijs manifestum est: si quis attendens tentet meminisse, quæ patimur & dormientes & expergefacti: & hoc: exponit, & inquit. Interdum enim idola, quæ apparent dormienti, expergefactus subito postquam apparere cœperunt ipsi dormienti illa depręhendet esse motus manentes in sensorijs, & quasi semidormiens, & semiuigilans, uidet illa phantasmata & monstra, quæ cœpit uideri in somno, sicut multis accidit, qui in somno quædam monstra cœperunt uidere, expergefacti non penitus, sed adhuc semidormientes eadem uident, quod esse non potest (ut Themistius inquit) nisi quia simulachra illa monstruosa: defluxa fuerũt ad uisorium, & aliquo tempore ibi remanserũt: adeo ut expergefactis adhuc appareant. Et cõfirmat hoc per pueros, & inquit. Quibusdam enim iuniorum potissimum post somnũ, & omnino expergefactis & perspiciẽtibus, modo sint tenebræ, multa idola apparent, quæ moueri uidentur, ut animalia, & monstra: ita ut uelentur frequenter timentes, sicut non raro Dianę filiolæ nostræ accidit: sæpe enim perterrita ex somno, expergefacta magis timebat, abscondebatq; se cum matre a quo accidente liberata fuit exhibitione pulueris cranei humani cum çacchara: & suspensione lapidis aquilę ad collum Hęc phantasmata horrendaq; monstra. multis apparuerunt in die, quoniam motu sanguinis ad sensoria phãtasmata composita defluxerunt: plerunq; tamen in tenebris: quoniam tenebrę subeunt uicem somni: inquantum assimilantur uaporibus: qui ligant sensoria. Præterea in luce non apparent, quoniam lux fortius mouet quàm phantasma. Verum de his postea.

De phantasmatib⁹, apparentibus hominibus.

Morbus filie & cura.

Ex his itaque omnibus colligi debet, somniũ esse uisum quidem aliquod, sed quod in somno sese offerat: nam neque simulachra ea de quibus pauloante diximus, insomnia sunt, neque aliud quicquam quod solutis sensibus appareat.

Ex his itaque uniuersis oportet syllogizare: quòd est somnium, phantasma quidem aliquod, & in somno: nam quæ modo dicta sunt idola, non sunt somnia: neque si quid aliud sensibus solutis uidetur.

Cum constituit sex proloquia, quę per ordinem decla-

rata sunt: nūc accedit ad declarandum, quid somniū proprie sit: & dicit. Ea hia itaque uniuersis, quæ sunt sex per ordinem, oportet syllogiçare, & concludere, ꝙ somnium sit aliquod phantasma, & in somno: exponit autē, cur di-

Differētia inter somniū & phātasma, & imaginationem.

ait in somno: & inquit. Nam idola quæ modo dicta sunt, quę accidunt semidormientibus non sunt somnia. sed dicuntur phātasmata, latine uisa neq; si quid aliud sensibus solutis uidetur, dicitur somnium, sed phantasma ergo somnium phantasma, & imaginatio idem sunt, different autem, quoniam somnium est imaginatio & phantasma: qđ accidit dormientibus, phantasma & imaginatio: accidit in uigilia. Præterea imaginatio accidit sine deceptione in uigilia: phantasma accidit cum deceptione. ut cum defluxit ad sensorium, & sine deceptione: cum seruat ordinem consuetum.

Sed neque quicquid in somno se præsentat: insomnium est. Nam primo quidem nonnullis euenit ut sonam & lucem & saporem & contrectationem quodammodo sentiant: sed languide tamen, & quasi de longinquo: iam enim qui inter quiescendam cernebāt, & mox excitati facre: lumen lucernæ qđ dormientes ut rebantar, exiliter uidebant, protinus abi expergefacti fuerunt, uerū lucernæ lumen fuisse deprehendere. Sed & qui canū & gallinaceorū uocē debiliter exaudire sibi uidebantur: mox experrecti ueras uoces fuisse aperte cognouerunt.

Neque quod in somno phantasma omne. Nam primum quidem aliquibus accidit sentire aliquo modo & sonos & lamen & saporem & tactam: languide tamen, et ueluti de longe: iam enim in dormiendo respicientes, et mox excitati: quod debiliter uidebant lumen lucernæ dormiētes ut arbitrabātur, expergefacti statim cognouerunt qđ lucernæ erat. Et gallorū et canū debiliter audientes uocem: expergefacti cognouerunt manifeste.

Secundo ostendit, ꝙ non omne phātasma quod apparet in somno, sit somnium, quoniam in semidormientibus, semiq; uigilantibus nonnunquā apparent galli cantus, canum latratus tenuiter auditi, quæ quidē somniare putantes, inueniunt ita esse. Hæc igitur non sunt somnia, sed gesta uacat Themistius unde inquit. Neq; omne phātasma qđ est in somno, est somnium. nam primū quidem aliquibus accidit sentire aliquo modo & sonos, & lumen, & saporem, & tactum, saporem quidem cum ponitur sibi in ore a iocantibus, tactum uero, cum tanguntur a palea iocandi causa: sentiunt tamen languide, & ueluti de longe: quoniam iam in dormiendo respicientes sunt, & mox excitati: quod semiuigiles debiliter uidebant, lumen lucernę dormientes, ut arbitrabantur, expergefacti statim, cognouerunt ꝙ illud lumen erat lucernæ, simili modo & gallorum & canum debiliter audientes uocem, cognouerunt manifeste, ꝙ ita erat. Hæc non sunt somnia, sed apparitiones uel gesta: ut Themistius inquit.

Nonnulli etiam: ad interrogata respōdent, fieri enim potest: ut si alterum horum, uigilare dico & dormire, non simpliciter adest, alterum quodammodo adsit: quorum nihil: somnium uocari debet.

Quidam uero, et respondent interrogati: contingit enim, uigilare & dormire non simpliciter altero existente, & alterum aliquo modo inesse, quorum nullum: somnium dicendum.

Tertium dat aliud exemplum qđ contingit, & uidetur esse somnium, & nō est, & dicit. Quòd quidam in somno interrogati respondent. & adhuc dormiunt, dat causam huius, & omnium eorum, quæ dixit, & inquit. Contingit enim uigilare & dormire ipsos simul, non tamen simpliciter, quoniam non simpliciter altero existente, necesse est alterum aliquo modo inesse: & sic isti sunt nec simpliciter dormientes, nec simpliciter uigilātes, sed semidormiētes, atq; semiuigiles, quorum gestorum, nullum somnium est, quoniam nullum est accidens in ipso somno.

Neq; si que præter uisa in somno ueræ intelligentiæ fiant. sed uisum quod a sensorum motu ortum, per quietem animalibus occurrit in eo quòd dormiunt: hoc somnium est.

Neq; quæcunq; in somno quidē fiūt ueræ intelligentiæ præter phātasmata. Sed phantasma quod est a motu simulachrorū, cum in dormiendo fuerit in eo q dormit: hoc est somniam.

Tertio dat aliud exemplum, & dicit. Neq; intelligētiæ quęcunq; contingunt in somno pręter phantasmata sunt somnia, unde ut Themistius inquit. Intelligentia qua quis percipit se dormire, non est somnium, neq; eam: qua quis percipit qđ sibi appaiet, esse illusionem. Sed propter somnium est phantasma proficiscens a motu simulachrorum in ipso dormiente contingens, quatenus dormit.

Iam uero quibusdā accidit, ut nunquā quicquā somniarint in uita, quod quāquam rarū est: interdam tamen cōtingit. Atq; alij per totam uitam in eo affectu perstitere, alij accedēte ætate somniarunt, qui prius nullum somniam uiderant.

Iam uero quibusdam accidit, ut nullū somnium uiderint in uita: rarum quidem huiusmodi est, accidit tamen. Et his quidē omnino perseuerauit, quibusdam uero & multum prouectis ætate accidit, cum prius nullum somnium uiderint.

Hic soluit unum quęsitum, qđ proposuit, propter quid aliqui nunquā in uita somniarint, aliqui alij accidēte ætate somniarūt. Respondet, & inquit. Iam uero quibusdam accidit, ut nullū somnium uiderint in uita, qđ licet sit per ratum: accidit tamen aliquando, & his quidem omnino perseueratur per totam uitam, ut nunquam somniarent, quibusdam uero & multum prouectis ætate accidit. cum prius in iuuēta, nec in pueritia nullum somnium uiderint. Hoc est quæsitum.

Causa uero quamobrem nō somnient: persimilis ei uidetur, quæ facit ut statim a cibo: & in ætate infantili, nullum penitus contrahatur somniū. Nam quorū ita natura constat, ut in superiorē locū diaaparatio multa cōcedat, quæ suo regressu ad ima cōmotiones afferat plurimas, haud ab re nullū his phantasma uisumque apparet. procedente uero ætate somnia illis restitui, nihil absurdi est: nam immutatione aliqua uel per ætatem uel per affectum accepta, necessarium est hanc quoq; rerum cōtrariam uicißitudinem accidere.

Causam aūt quare nō fiat: simile aliquid oportet arbitrari, q neq; ijs qui post cibū dormitauerint, neq; pueris, fit somniū. Quibuscunq; enim hoc modo constat natura, ut multa ascēdat euaporatio in superiorem locum, quæ iterū deorsum lata facit multitudinē motus, cōuenienter istis nullā apparet phātasma. Procedente uero ætate, nihil incōueniens est apparere somnia, permutatione enim aliqua facta uel secundū ætatē uel secundū paßionem, necessarium accidere contrarietatem hanc.

Soluit, & dicit, ꝙ oportet arbitrari causam esse in his aliquid simile, quod est in illis qui post cibū dormierint, & in pueris: quorum nulli somniāt. Quibusdam enim hoc modo cōstat natura, & naturalis impetus ut multa ascendat euaporatio ad superiorem locum, quæ iterū deorsum lata facit multitudinem motus, & sic conuenienter istis nullum accidit phantasma, uel quia ad tot fracta nihil repræsentat, uel quia oppilationē facta non transit: procedente uero ętate, nihil inconueniens est apparere somnia. Cuius causam affert, quoniā permutatione aliqua facta in complexione, uel secundū ætatem, uel secundum passionem & morbum aliquem, quem clam patiebantur: diminuta pro parte euaporatione, necessarium est accidere contrarietatem hanc, & ita apparebūt phantasmata. Hęc sunt quæ Aristoteles scribit de insomnijs. Sed circa hęc, quædam uidenda sunt, quæ faciunt ad dilucidationē eorum: quæ Aristoteles dixit, quædam autem superadden-

Digressio de sōnis.

da, quę faciunt dilucidationem multorum quęsitorũ: quę mouentur ab aliĩs. Quantum ad primum quæritur quid sit somnium, pro solutione supponendum est ꝙ somnia fiant ex speciebus sensibilibus reseruatis in memoria, uel in sensoriĩs exteriorum sensuum: dico reseruatis in memoria secundum unam positionem, quæ tenet species sensibilium seruari in absentia eorum in posteriori uentriculo cerebri, in quo non solum uisibilium species seruantur, sed audibilium, & omnium sensibilium: dico uel in sensoriĩs exteriorum sensuum: secundũ aliam opinionem, quę tenet species sensibilium unius sensus reseruari in proprio illius sensus sensorio: ut uisibilium, in uisorio, audibilium in auditorio, & sic de aliĩs. Iuxta quam opinionem oportet dicere, sensorium sensus exterioris esse certam partem cerebri illi substruentem: in quo species illius seruantur. Sed siue sic, siue sic, hęc differentia propositum non uariat: supponendum enim est, somnia non fieri nisi ex speciebus reseruatis, eorum sensibilium exteriorum, quæ in uigilia fuerunt sensata. Secundo supponendum, ꝙ species reseruatæ sensibilium, non modo sunt sensibilium incomplexe sensatorum: ut Socratis, uel equi, uel ligni, uel montis: sed complexe quoq;: reseruãtur enim secundũ Aristotelem species Socratis disputãtis, Socratis currentis, equi currẽtis, equi præliantis. & breuiter reseruantur in nobis species omniũ eorum, quæ uidimus aut audiuimus, aut gustauimus, aut odorauimus, aut tetigimus, modo quo uidimus, siue complexe, siue incomplexe uidimus, aut audiuimus, aut quouis sensu sensimus. Et hæc suppositio est tenenda secundum Aristotelem in libro de memoria & reminiscentia. His stantibus: quidam iuniores boni peripatetici dixerũt, ꝙ somnium nõ est species reseruata in memoria, uel in sensorio propriĩ sensus, probant, quoniam illa species semel impressa est in organo, aut per modũ habitus, aut per modum dispositionis: ut Aristote. dixit libro de memoria. Si per modum habitus, non est mobilis de organo in quo reseruata est ad aliud sensorium. Si per modũ dispositionis, tunc illa non est mobilis de sensorio in sensorium: sed facile labilis ut Aristo. & obliuioni mandabilis. ergo non est somnium, quoniam somnium fit in sensu cõmuni, qui est in corde. Secundo dicunt, ꝙ somnium est actualis cognitio quæ causatur ab ipsa specie reseruata, in sensu communi. Imaginantur enim speciem reseruatam causare quandam cognitionem, & motum phantasticũ qui per sanguinem spirituosum, & uaporosum fertur ad sensum communem, & ibi apparẽs est somnium, & sic dicunt, ꝙ somniũ non est phantasma reseruatum in memoria: sed cognitio causata ab illo, & delata ad cõmunem sensum per spiritus & uapores, qui fluunt & refluunt tempore somni: quæ cognitio non est species, nec phantasma, sed apparitio quædam ac cognitio facta in sensu cõmuni a specie reseruata: quam Aristo. aliquando uocat phãtasma, ut dicunt, non accipiendo phantasma pro simulachro, sed pro effectu simulachri, qui motus, apparitio, uel cognitio dicitur. potest autem dici phantasma pro apparitione cognitiua sumendo phantasma. Ex his sequitur secundũ istos, ꝙ sensatio facta a sensibili exteriori in uisu uel auditu uel aliquo tali in pręsentia sensibilis non est somnium, quoniam hæc non fit nisi in uigilia, somnium autem est cognitio, quæ fit in somno. Præterea in hac est nulla deceptio: in somnio uero est. secũdo sequitur ꝙ cognitio intellectiua, siue fiat in nobis tempore uigilię: siue tempore somni, non est somnium, quoniam non est apparitio sensitiua sensus communis causata ex speciebus sensibilium reseruatis in sensorio: sed est cognitio facta in intellectu: qui intelligit intelligibilia in phãtasmatibus debite & bene ordinatis: ut possit in illis intelligere, ut postea dicemus. Tertio sequitur ꝙ imaginatio, quę fit ex sensibili qđ nunc mouet, aut mouit exteriorem sensum: ut imaginatio, quam habeo de amico nunc, qui stat in præsentia mea: uel stetit heri, non est somnium, quoniam non est apparitio, sed uera recordatio imaginaria, ut postea dicemus. Quarto sequitur, ꝙ phantasmata, quæ apparent pueris, aut dormientibus, aut existentibus in tenebris, non sunt somnia: quoniã hæc fiunt per hoc ꝙ cognitiones non fluunt ad cõmunem sensum, sed ad sensoria exteriora, modo ad hoc, ut sit somniũ, requiritur, ut sit apparitio sensui phãtastico, qui est in corde: ut in textu dictum est. Hæc iuniores, quæ uidentur satis acute dicta. Solum autem dubium mihi est, quoniam Aristo. somnia uult esse phantasmata delata ad sensum cõmunem, & ab illo appræhensa: & non cognitiones ab illis reseruatis causatas, ꝙ ita sit, patet in textu. Dixit enim ꝙ phantasmata quæ feruntur ad communẽ sensum, quandoq; deferuntur integra: quandoq; fracta: quãdoq; pura: quandoq; mista cum aliĩs phantasmatibus: & hoc declarauit per exemplum sumptum a uertigine, & ab eo: qui se inspicit in aqua aliquando mota: aliquando quieta. ergo uidetur, ꝙ somnium sit simulachrum rei sensibilis appræhensum a sensu cõmuni, & non tantũ cognitio causata a speciebus seruatis. Propterea cõcedendo suppositiones, dico ꝙ a speciebus seruatis in memoria, uel in sensoriĩs multiplicantur alia simulachra illis similia in sanguine, in quo innatant, ueluti imago in aqua eius, qui se in aqua inspicit, nec hoc debet uideri extraneum, quoniam ab imagine existente in uno speculo causatur alia similis imago in speculo cõtraposito illi. unde, ut color in pariete existens multiplicat sui speciẽ in aere: sic species rei sensibilis multiplicat suum spectrũ ac simulachrũ in sanguine spirituoso, qui est inter sensorium & communem sensum: & sicut color, ad hoc ut uideatur, sufficit, ꝙ causet speciem in medio: sic species reseruata ad hoc, ut moueat sensum cõem sufficit, ut causet speciem in sanguine spirituoso, & per illum natando deferatur ad cor, ubi est communis sensus.

Quid somnium disputatum.

Dubium contra iuniores.

prima põ.

põ ppria.

Ex his sequitur ꝙ somniũ, sit phantasma quoddã: qđ per sanguinem, ut ita dixerim natando, defertur ad cor, & ibi pęsens recipitur in sensu cõmuni, & facit somniũ: uel ipsum appræhensum a cõmuni sensu, est somniũ, ut Arist. dicit. In uia. n. phantasma est in corde autem somnium & apprehensio: requirit autem, ut appræhendatur in pleno somno, & ut sit causatũ a phantasmate rei sensibilis reseruato in memoria, dico in pleno somno, propter phãtasmata apparentia in tenebris, & in semiuigilibus, ac semidormientibus: dico a phantasmate reseruato, quoniã phantasma causatũ a sensibili in eius pęsentia, non est somnium, sed imaginatio uera, dico rei sensibilis, propter intellectiones, quę accidũt in somno, quæ nõ sunt somnia, nec phantasmata rerũ sensibilium: sed intellectiones rerũ intelligibilium. In somno enim accidit, ut homo intelligat, imo, ut disputet, syllogizet immo, ut corrigat errorem cõmunis sensus, qui credit uidere, aut audire, & tamen intellectus corrigens asserit illud esse illusionẽ. Per hęc soluũtur multa quæsita. Primũ utrum species seruatę in sensoriĩs, uel in memoratiua ipsæ moueantur ad cõem sensum. Patet solutio ꝙ nõ: illę enim, aut receptæ per modũ habitus, aut per modum dispositionis in memoria, ipse non deferuntur ad cõmunem sensum. Secundũ quæ phantasmata deferantur: patet solutio: quoniam deferũtur, spectra specierũ reseruatarum, quę erant species sensibilium, sensuũ exteriorũ. Ab his enim multiplicãtur aliæ imagines, ueluti ab imagine existente in uno speculo, multiplicatur alia illi proportionalis in speculo cõtraposito. Tertium utrũ somnium & phãtasma sint penitus idẽ. Patet solutio ꝙ in plus est phantasma, quoniam phantasma accidit in pleno somno: & hoc est somnium, accidit in plena uigilia, sed in tenebris: & accidit in semiuigilanti: causa est, quoniam sicut phãtasma a specie reseruata multiplicatẽ ad sensum cõem per sanguinem, ita per sanguinẽ potest deferri ad sensoriũ exterius, & ibi manens certo tẽpore, & in tenebris, uel in semisomno, repræsentat nobis aliquod monstruosum animal, nec est hoc mirum, quoniam qua uia phantasma per sanguinem defertur a sensibilibus ad memoriam: eadẽ uia per sanguinẽ uaporosum potest deferri ad sensorium sensus exterioris: & sic ibi manẽs, uidetur phantasma: & ma-

Quid somnium.

Differentia somni & phãtasmatis.

gie in tenebrie, quoniam lux fortius mouet sensum, quam debile illud phantasma: & sic mouente luce, phantasma non mouebit uisum. uerum de hoc postea. Sic igitur patet q omne somniũ est phantasma: & non econtrario. Quartum, utrũ omne animal somniet, patet solutio, nam licet omne animal dormiat, nõ omne animal somniat. Cum.n. somnium causetur ex speciebus sensibiliũ reseruatis in memoria: & non omne animal habeat memoriã, ut libro de memoria patet: solũ ea animalia somniãt: quæ habẽt memoriam: unde muscæ & uermes, & animalia quæ solum sentiunt præsentibus sensibilibus, licet dormiãt, non somniant. Quintum, utrũ somnium possit nobis aliquãdo repræsentare aliquod, qđ nullo sensu sentitur: ut chimerã, et montem aureũ. Videtur.n. q nõ, qm̃ non fit nisi ex spẽbus sensibilium reseruatis. Dicendũ q nihil somniamus proprie nisi sit de sensibilibus: & licet quis somniet chimerã dico q appræhẽsio illius nõ est simplex, sed cõposita ex multis phãtasmatibus multorũ sensibiliũ. Cum.n. phãtasmata diuersorũ sensibilium deferanť ad sensum cõem, ille cõponens aut diuidẽs facit somnia cõposita: non tamen nisi ex phantasmatibus rerũ sensibilium quæ fuerunt sensata in uigilia. Sextũ cum phantasmata sunt subiecta intelligibilium, ut paries colorũ: cur non semper in somno accidãt intellectiones, & utrũ intellectus & uoluntas per somniũ ligari possint. Dicendum q non semper phantasmata ita sunt in sensu interiori ordinata, ac constituta: ut in illis intellectus possit intelligibilia intelligere, quoniã non semper spiritus ita ordinate cõstituuntur: ut phantasmata seruent eo ordine, quo intellectui ad intelligendum seruiant. Hinc patet q per accidẽs potest intellectus ligari, quoniam per accidens potest impediri ex mala phantasmatũ constitutione, ac ordinatione. Patet etiã per accidens uoluntatẽ non esse liberam: qm̃ adeo sunt inordinata phantasmata, ut ipsa non possit libere uel corpore, ut in ebrijs, & melancholicis. Septimũ, cum somniũ sit ex speciebus reseruatis in memoria, cur somnium est apparẽs sensatio: & imaginatio Socratis olim uisi, quę est ex seruatione speciei Socratis olim uisi: non est apparens sensatio: sed eius recordatio. Amplius cur imaginatio, quæ est Socratis in uigilia nunc absentis, & pauloante uisi, non est somnium. Dicẽdum, q phãtasma qđ defertur ad sensum cõem in somno per sanguinẽ, potest dupliciter repręsentare rẽ cuius est, aut sub differẽtia tẽporis præsentie, & sic est somnium. Somniũ.n. est phãtasma repręsentans rem sensibilẽ sensui cõi, ut pręsentẽ: & propter hoc illi apparet aut uidere, aut audire, aut sentire. Sin aũt repręsentat, ut absentem, cũ hoc fieri nõ possit, nisi in uigilia, hęc di.r imaginatio: & nõ somnus. At si repręsentat rẽ absentẽ cũ differẽtia tpis præteriti determinati, uel indeterminati cũ hęc fieri nõ possit, nisi in uigilia, ideo est recordatio: somnium ergo differt ab imaginatione, & a recordatiõe. Sed dices unde habet uirt⁹ memoratiua, q repræsentet res in ipsa seruatas p modũ pręsentẽ: & aliqñ per modũ pręteriti, & aliquãdo per modum absentis. Patet solutio: quoniã memoratiua est simul memoratiua & phantastica, ac phantasmatum seruatiua: quo quidẽ memoratiua est, repręsentat res per modum absentis uel præteriti: quo uero phantastica, repræsentat per modũ præsentis: qđ non est præsens: & hoc ui somni: & propter motum factũ in ipsa & in sensorijs, ut dictum est circa textũ. Octauum, utrum per omne tẽpus species reseruatæ in memoria multiplicẽt spectra in sanguine tam noctu: quam interdiu, & si sic, cur non semper motus isti percipiũtur. Dicẽdum, q sicut sensibilia multiplicant naturaliter eorũ similitudines in medio, ut color speciem coloris, sonus speciẽ soni, odor speciem odoris, & cætera id genus, sic species sensibiles reseruatæ in memoria in absentia sensibilium multiplicant naturaliter eorum similitudines in sanguine spirituoso. Et causa est, quoniam species reseruatæ sunt species, & spectra respectu sensibilium, e quibus sunt generatę, & sensibilia respectu sensus cõmunis, ergo ut sensibilia exteriora naturaliter multiplicare species in mediũ, & medium naturaliter illas defert ad sensoria: quæ mota ab illis sentiũt, sic species reseruatæ sensibilium naturaliter multiplicant spectra, ac phãtasmata in spirituoso sanguine, & sanguis spirituosus defert illa ad cõem sensum, qui motus ab illis somniat. ergo motus phãtasmatum semper sunt, & in somno & in uigilia: cum sint naturales, & nõ in potestate nostra: non sentit autem eos cõis sensus in uigilia pręoccupatus motori & fortiori motu: qui est ab ipsis, quæ ueniunt per sensoria: quæ actu mouẽtur a sensibilibus præsentibus: ut dictũ est in textu. Dixit.n. Aristo. q motus phãtastici multiplicati a speciebus sensibiliũ reseruatis sunt debiles. Motus uero, qui ueniunt a sensibilibus in uigilia, pollẽtiores sunt, ideo offuscãt minores, præterea in uigilia sensus cõis est occupatus speciebus nouis, quæ ueniunt a sensibilibus externis, qđ autem est occupatũ non ita bene recipit, uelut si receptiuum esset potum. At sensus cõis in somno nõ occupatur speciebus sensibilium exteriorũ. ergo melius motus phãtasticus recipere potest. Aliqui tñ in uigilia hos motus perceperunt per sensum cõem, potissimũ, cum sensus exteriores non nimis pręmunť, & quasi uacãt, & nõ mittunt species nouas ad cõem sensum. Sæpius enim mihi in camera recluso in mentem uenit species alicuius amici, & sensus cõis illã percipit: & statim percepta, amicus uenit ad me. Fuit enim iste motus illius spectri naturalis, & uacãtibus alijs sensibus a magna sensatione, sensus communis eum percepit, percepto uero, casu euenit, ut amicus uenirat. Nonum quare species reseruatæ sensibiliũ non in omni somno faciunt somniũ: cum naturaliter motus phãtasticus in sanguine spirituoso semper multiplicẽt. ergo semper deberent deduci ad sensum cõem, & deductæ facere somniũ. Respondit Aristo. hoc esse primo quidem: quoniam uiæ sunt crassis, & turbidis uaporibus aliquando ita obduratæ, ut non possint deferri ad cõem sensum. secundo qm̃ licet nõ sint uiæ ita obduratæ, tamen propter multum calorem sanguinis, in talibus uijs est multus motus, multaqꝫ spirituum turbatio, & ita species ita franguntur, ac cõfunduntur, ut nihil repræsentare possint communi sensui, ut Aristo. multis exẽplis probauit. Decimũ quare specierũ reseruatarum aliquæ mouẽt, aliquæ non: cum naturaliter moueãt, & sanguis illas naturaliter deferat, & cõis sensus naturalr moueať: & cur aliæ citius, aliæ tardius moueant. Hæc.n. quæstio difficilima est. Pro intellectione ergo huius sciẽdum: ut dictum est, q somnia originẽ habent a speciebus reseruatis in memoria, eorũ sensibilium: quæ antea sensata fuerũt: species autem reseruatæ aliquãdo fiunt potentiores in multiplicãdo motus phantasticos, aliquãdo debiliores, & sic aliquãdo excitantur ad multiplicãdum suos motus aliquãdo uero remittunť: & quasi impediuntur: & huius differentiæ plures possunt esse causæ. prima quidem sunt passiones humorales: qm̃, ut postea dicemus, si in uijs surgat aliqua portio choleræ, species calidorum fortificabitur & sic, multiplicabit speciẽ ignis, fulgurum, estus, simili ratione, si emergat flegma: multiplicabit species aquarũ, aut pluuiarũ, aut aquas repræsentabunt, in quibus homines credũt natare: uel submergi: & sic de cæteris passionibus humoralibus. Secũda causa est animastica affectio, in iracundis.n. & amantibus, & timentibus, species reseruatæ disponuntur ad repræsentãdum ea, quæ ad hęc attinent uenatoribus uenationes, piscatoribus piscationes, & cætera eodem modo. Tertia causa esse potest propinquitas eorum, quę proximo fecisti, ut si heri disputatiui, hac nocte somnium disputandi euenit mihi, si heri fui in musicis, hac nocte musicalia somnio, quoniam impressiones fecerunt hæc recẽtem: quæ præualet, antiquioribus. Quarta causa esse potest fortis impressio derelicta in memoria eius: quod præfuit in sensu: aut propter frequentem meditationem: aut propter pollentem attentionem, aut quia a diuta est affectione, ut amore uel odio: aut corporis complexione. ergo species aliqua magis mouet, quàm alia, uel quia fortius fuit impressa, quã

alia

alia, uel quia excitatur a nouis excitamētis, quæ emergūt in somno, ut dictum est, hac cōne aliæ mouent, aliç nō, aliç citius, aliæ tardius, aliæ prius, aliç posterius. Vndecimum, quare spēs fortiores non sempee faciunt appaririones. Dicendum q species multiplicantur cum spiritibus, mō spūs sunt melius ordinati uno tempore ad deferēdū species fortiores q̄ sint alio tempore, immo aliquando adeo inordinantur q non deferunt species repræsentatiuas alicuius. Duodecimum, propter quid in somno fit uelox motus, de una apparitione ad alteram, qualis in nubibus de centauro ad hominem. Dicendum q causa pōt esse uelox transmutatio spirituum, ut dictum est. Secunda causa est natura sensua, quæ est semper apta nouo motu moueri, semperque appetens noua, & propter hanc cām aliquando omittit fortiora considerare, & transit ad debiliora. & sic partim natura sua, partim mutatione spirituum deferentium, in somnijs fit uelox mot⁹ de uno somnio in alterū. Ex his patet quòd somnia in uia, per quā deferuntur ad cor, sunt phantasmata, in corde uero sunt cognitiones phantasticæ, & somnis Secundo patet q somnium nō est sensatio, quoniam sensatio est species immediate causata a re sensibili. At somnium est spēs quæ fit immediate, non a re sensibili, sed immediate a specie reseruata rei sensibilis, ergo sicut imago reseruata nō est res sensibilis, ita cognitio illi⁹, quæ est somnium, non est sensatio, sed phantastica sensatio. Est enim cognitio non rei, sed simulachri rei, ideo est apparens sensatio, non sensatio, nam qui uidet simulachrū Cæsaris, non uere uidet Cæsarem, sed uidet̄ uidere. Simili rōne, imaginatio rei sensate absentis facta mediate specie immediate ab illa re genita: non est somnium, sed imaginatio simulachri rei q̄ quis imaginatur, est somnium. Tertio sequitur, q recordatio non sit somnium, qm̄ licet recordatio esset cognitio imaginis reseruatæ, tamen est cognitio illius ut repñtat rem cum differentia temporis præteriti. Somnium uero est appræhensio speciei reseruatæ absolutæ, ut appræhenditur sine differentia temporis pręteriti, & iō non recordatio vr̄, sed sensatio, qm̄ est appræhēsio spēi reseruatæ ut de pñti mouet sensum cōem, ac si esset unū sensibilę, ergo cū alicui⁹ rei spectrū in memoria seruatū mouet cōem sensuz in somno cū differētia tpis pñtis, tūc est proprie somniū sm̄ Aristo. nā: hoc pacto somniū nō erit rei sensatæ cognitio, sed sui speciei appræhēsio, quę qm̄ in somno est, & cū drīa tpis pñtis, differt a recordatione & a sensatione. Amplius differt ab imaginatione, quæ rei est cognitio mediate specie, non aūt ipsius spēi. Circa finē huius prlo uidēdū de miraculis phātasmatū. Brut⁹ itaq (ut in eius uita Plutarchus narrat) nocte quādā & uigilās, dū introitum aspexisset, horrēdā & mōstruosam imaginē uidit ad se uenire, Interrogare ītī eā ausus est Brutus. q̄s inqt deorū, aut hoīum es: aut qd tibi uis: aut qd ad nos uenisti: at submurmurauit ille dicens, O Brute malus genius sum. In philippicis me uidebis. Tū Brutus intertritus, uidebo, respondit. Cassius formā huic simlem in cāpis philippicis uidit postea. Cū enim (ut inquit Valerius) acie philippēsi ardentissimo sīo perstaret, uidit humano habitu augustiorem, purpureo paludamento amictum, minaci uultu, et cōcitato equo, in se impetum facientem, q̄ aspectu perterrit⁹ tergum hosti dedit, uoce illa prius emissa, qd enim ampli⁹ agas, si occidisse parum est. In Catonis uita legit̄, quo tpe Cato uticę erat, q quidam nocte uenerit, nūtiaueritq; Catoni die tertia ante commissum certamē, castra Scipionis capta fuisse. Cæsaremq uictorem, Scipionē, & Iubā cuz paucis euasisse, reliquas copias funditus deletas. Præterea, ut Valerius refert, bello macedonico Pub. uatinius reatinæ præfecturę uir noctu urbem petens, existimauit duos iuuenes excellentis formæ, albis equis residentes obuios sibi factos nūciant die, qui præterierat, persam regem a paulo captum, quo C. Cæsar & Gn. Pompeius die ciuile bellum signis collatis in Thessalia finierunt. Cornelius quidam sacerdos castitate uitæ sanctus patauij conspicere se pcul pugnā dixit acerrimā, ac dei de alios cedere alios urgere cædē, fugā, tela ualētia, instaurationē pugnæ, īpræssio-

nem gemitus, uulnera perinde, ut seipse in prælio ɔ̄saret. Hęc Gellius. Epicurei (ut Plutarchus affirmat) hæc negant, asserūtq esse mere cōmenta holum, atq sacerdotū, adinuenta qdem, ut religio seruet̄, quæ ad humanā uitam nō paruā utilitatē affert. Cōtra quorū opionē assurgūt oēs latini & græci historici, ut Valerius, Plinius, Liuius, Gellius, & Lucanus, Herodotus, Dionysius, Appianus, & cæteri qui de miraculis scripserunt. M. Tullius quoq in his libris, quos de diuinatione inscripsit, non solum eiusmodi phantasmata asseruit, sed etiam eorū naturales cāa assignare enitit̄. Peripatetici ūo phātasma esse aliqd non negant, dicūt. n. phātasma esse in plus q̄ somniū: qm̄ phātasma aliud est, quod in pleno somno accidit, & hoc dr̄ a peripateticis somniū. Aliud qd̄ accidit in plena uigilia, sed in tenebris, non. n. accidit in luce, qm̄ lux fortius mouet q̄ phātasma. Aliud uero euenit in semiuigilāti, cā aūt, qm̄ sicut phantasma a specie aliqua reseruata ad sensum cōem usq; p sanguinē defert̄, ita q̄z p sanguinē, deferri pōt ī sensoriū exterius, & ibi certo tpe manēs repñtare pōt aliqd̄ monstruosum aīal, & quidē nō ab rōne, qm̄ qua uia phātasma p sanguinē defert̄ a sensibilibus ad memoriā, eadē uia p uaporosum sanguinē deferri pōt in externū sensoriū, p qd̄ uenit, est igit̄ phātasma aliqd sm̄ peripateticos. Sed si quæ peripatetici dicūt, ūa sunt de phātasmatibus, oportet dicere phātasma esse nihil pręter apparitionē. At historię narrāt in multis phātasmatibus esse aliqd præter apparitionē. Plutarchus. n. & Cicero narrāt q dū Romani cū tusculanis bellū agerēt, Aulo posthumio duce, & apud locum regillū pugna cōmissa ad multū diei tracta foret, & in neutrā partē uictoria inclinaret, uisi sunt Castor & Pollux pro Romanis fortiter pugnare, q hostiū copias penit⁹ profuderūt. Idē Dionysius libro sexto, ubi patet in hmōi phātasmate fuisse aliqd pręter sensum, atq; apparitionem. Pręterea aliqñ phātasma fuit, qd̄ nō uni hoī tm̄ appuit, sz plurib⁹ sil', qd̄ ut mihi vr̄, appītio tm̄ eē nō pōt, nō. n. eodē ɔtigit tot decipi, tale fuit phātasma simonidis (ut Cicero libro. 2. de oratore) & Quintilianus. ti. instōnū oratoriarū narrarūt. Cenāti. n. apud scopā I cranone Thessaliæ oppido nūtiatū est duos iuuenes ad ianuā uenisse, magnopeq rogasse, ut ad eos ɔtinuo pdiret, ad q̄s egressus neminē ibi repperit. Cęterū momēto tpis tricliniū, ī q̄ scopas dña dom⁹ epulabat̄, colapsum & ipm & oēs cōuiuas oppræssit, hos iuuenes a ɔplurib⁹ fuisse uisos Solin⁹ testat̄, lz de Pyndaro rē narret. Cōstat igit̄ phātasma eiusmodi apparuisse plurib⁹, atq; aliqd ꝑter appitionē. Quidā ex his, q̄ Albert⁹ inqt. Dixerūt ī phātasmate duo eē & appitionē, & effectū quēdā ꝑter apparitionē, appitio qdē est aliqd p se in phātasmate, et licet nihil ꝑter sensuz ē, ut Alexāder iqt. Effect⁹ ūo, q ꝑter apparitionē ē, phātasmati p accñs ɔtīgit. Hui⁹ rei exēplū ē de his, q̄ somniāt inimicos, nā nōnūq̄ ex motu somnij aliq surgūt, et cōtra inimicos ipetuose mouētur, et nōnūq̄ eos uulnerāt, q postea cum expgiscunt̄, nihil meminerūt, ut igit̄ in his somniū ē appitio tm̄ p se, effect⁹ ūo ut uulneratio p accñs ɔtīgit̄ appitioni, ita ī phātasmatib⁹ appitio p se, effect⁹ ūo, q ꝑter appitionē ē, p accñs appitioni ɔtīgit̄. ut si p phātasma aliqd uēturū fore oñderet̄, et illud eueniret, effect⁹ qdē p accñs, appitio ūo p se est. Amic⁹ nr̄ sibi ī somnis uēisse se factū equū narrauit, portasseq ligna parētib⁹, mās ligna portata fuērt, sicq illud nō phātasma, sed se ūe equū factū eē narrabat. Verū cū q̄siuisset rē, amicū quēdā illa portasse adiuēit, sicq iudicauit illud phātasma, nō aūt rē. Quare in phātasmate appitio fuit p se, euēt⁹ ūo casu, ac p accñs, siqdē qd̄ ī phātasmate accidit ab alio q̄ a somniāte accidere pōt. Sed hæc defensio non sufficit. Prīo qdē, qm̄ qd̄ appet plurib⁹, nec stupidis, nec ꝑter naturā affectis, nō vr̄ appitio tm̄. Iris. n. q multis vr̄, nec stupidis, nec ꝑter naturā affectis, nō est apparitio tm̄, sed ꝑter apparitionē est nubes rorida. Nōnulla aūt phantasmata plurib⁹ uisa sunt, nec stupidis, nec ꝑter naturā affectis, ut illud Bruti, qd̄ & Bruto & Cassio uisum erat, illud Auli posthumij. Castor eni & Pollux omnib⁹, q prælium egerūt, uisi sunt. Illud quoq; simonidis multis uisum

Que Epicurei de phātasmatibus.

fuit, non ergo hæc mere apparitiones esse uidētur. Secundo licet apparitionibus aliquibus effectus casu coniungitur, in omnibus illud falsum est. Nam cum p̄stantij pater domui suæ per noctem anteq̄ requiesceret, uidisset ad se uenientem quēdam Philosophum sibi notissimū, qui ipsi nonnullis platonica exposuisset, quæ antea rogatus exponere noluisset, hoc non erat apparitio tm̄. Tum quia & Philosopho et p̄stantij patri uisum erat. Tum q̄ in te erat aliquid p̄ter apparitionem ut ignoti expositio. Idem in cętetis multa. Platonici igitur qui dæmones cōcedunt, hęc phantasmata illusiones dæmonicas esse tradunt, ut sancti uiri longis & acutis rationibus dilucidatunt. Peripatetici hæc non negassent, cum sint famigerosa, quæ omni ex parte neganda non sunt, sed dicetent esse supra captum nostrum. Vnde Aristo. libro de diuinatione, cum loquitur de his, qui futura prædicunt, inquit. { Quod enim de ijs, qui secus herculeas columnas, & qui in Borysthene præuidere aliquos, supra nostrum uidetur esse prudentiam inuenire originem horum } Per quæ dat intelligere, ea, quorū causas ignoramus esse miracula, non quidem neganda, sed asserenda esse supra nostrum captum. Quare phantasmata huiusmodi Aristoteles non negaret, sed supra nostrum captum esse assereret, diceretq̄ non scientifica esse, cum nec ex sensibus, nec ex his, quæ sensibus patent, aut patere possint, deducantur. Credibilia tamen, cum approbata sint a uiris fidedignis Hactenus de phantasmatibus. De problematibus uero somniorū, quæritur cur non omnium eadem somnia, cum eadem omnium sensibilia sint. An q̄ licet sensibilia eadem sint, non tamen phātasmata, ac imaginationes eædem sunt, si quidem circa eadem sensibilia diuersæ sensationes, ac imaginationes sunt. Accidit q̄ affectiones, e quibus somnia concitātur, non omnibus eædem sint. Amplius non omnibus habitus atque dispositiones eædem, e quibus somniorum differentiæ exoriuntur. Insuper non omnibus humores ijdem sunt. Interdum uero accidunt diuersorum hominum eadem somnia, ut q̄ eorum affectus, uel habitus, aut dispositiones, aut humores ijdem sint. Adhæc quæritur, cur non semper somniorum meminerunt animalia. An q̄ meatus per quos imagines feruntur ad cōmunem sensum, qui in corde est, aliq̄ñ nimis uaporibus præmant, ac obturent. ut nō sic facile recordari ea, q̄ p ipsos deferebātur in somno. Præterea. Quæritur cur studiosorum somnia sint studiosa? An, quoniam habitus concitant somnia, ut dictum est, qui si fuerint studiosi, studiosa somnia concitabunt. Sin autem praui, praua & infelicia somnia mouebunt. Rursus cur somnia sic obscurę, opacæque imaginationes. An quia spiritus, qui somnijs seruiunt uaporulenti sunt, qui uero imaginationibus, sunt dilucidiores, & clariores. Ad hæc cur potius uero, & autumno frequentius somnient animalia. An q̄ his temporibus melācholia mouetur, quæ est somniorum cōcitatrix. An q̄ tunc cibi, nec magni, nec parui sint. Hieme autem cibi magni, quibus multa euaporatio fit, e qua somnia impediuntur. Æstate autem cibi pauci & parui, e quibus euaporatio parua est, quæ intercisos somno efficit. Deinde dicamus notas somniabundi, sunt autem capillositas multa, pilorum in collo pectoreq; alijsq; locis plurima densitudo, caro aspera, duraq;, corporis macies, & robur, calor fuscus, stomachi aut ardor, atque appetitio, & musculositas pollens. Hæc enim atræ bilis excessum indicāt, quæ somniorum, aut fomes, aut pabulum est. Hactenus de somnijs.

Finis Secundi Libri de somnijs.

ARISTOTELIS

DE SOMNIORVM DIVI-

natione, cum Augustini Niphi Medices Philosophi Suessani commentariis.

DIVINATIONEM *aliquam esse quæ in somno fiat, & prouenire dicatur ab insomnijs, neque contemnere facile est, neq; credere.*

D*E diuinatione uero quæ in somnis fit, & dicitur accidere a somnijs, neq; contēnere facile, neq; suaderi.*

HActenus de somnijs, nunc de diuinatione, quoniam autem somnium proprie nocat, quod figuris tegitur, & ambagibus uelatur, non nisi interpretatione intelligendis, ideo diuinatio proprie hic interpretatio somnij intelligitur. Aristoteles igitur de somniorum interpretatione disputaturus. hanc conclusionē proponit, diuinatio somniorum quæ fit in somnis, & quę dicitur accidere a somnijs, neq; facile contēni potest, neq; facile credi. Hæc est conclusio.

Nam q. omnes aut plurimi arbitrantur insomnia significare aliquid, argumēto est, id præ experientia asseri solere.

Nam q. oēs quidē uel plures existimant habere aliq̄ significationē somnia, præstat fidem tāquā ab experientia dictū.

Proposita conclusione, probat nunc primam partem uidelicet q̄ non debeat contemni. Primo quidem, quoniā ab omnibus uel pluribus ita esse existimatum est, igit̃ p̄babile quid esse uidetur diuinatio, unde dicit. Nam q̄ omnes quidem uel plures existimāt habere aliquam significationem somnia, præstat fidem, ac si sit dictum ab experiētia, ac a rerum euentis.

Item de nonnullis rebus ad diuinationem quandam haberi in somnijs: indignum creditu non est, cum ratione aliqua nitatur. Vnde fit, ut de cæteris quoque somniis haud secus censere quis poßit.

Et q. de quibusdam sit diuinatio in somniis: non est incredibile, habet enim aliquam rationem. ideo: & de aliis somniis similiter atiq; quis arbitrabitur.

Secundo argumentatur, quoniam de quibusdam somnijs fit uera diuinatio, ergo de omnibus, unde dicit. Et q̄ de quibusdam sit diuinatio in somnijs, non est incredibile. Habet enim aliquam rationem, ideo, & de alijs somnijs omnibus utique quis arbitrabitur, unde (ut Themistius inquit) accidit quòd fere nemo est, cui euenire signa aliqua dormienti non soleant, & fere nullum somnium accidit, ex quo aliqua diuinatio, aut coniectatio, aut interpretatio duci non posit.

Contra cum nulla rationabilis causa uideatur per quam isthæc diuinatio proueniat, efficitur, ut fides abrogetur. Nam si dicatur, deum esse qui somnia mittat, præter alia multa, & hoc quoque subabsurdum est, non optimis sapientißimisq; sed quibusuis sine discrimine mitti. Sublata autem causa quæ ad deum referatur: nulla præterea alia uidetur consentanea esse, quandoquidem originem eius inuenire quod dicitur, quosdam esse in Borysthene & iuxta columnas Herculis qui futura præsentiant, captum ingenij nostri excedere uideatur.

Nullam uero rationabilem causam uidere secundum quam utiq; fiat: hoc discredere facit. Nam deum quidem esse mittentem

tem: cum alia irrationabilitate, & non optimis & prudentissimis, sed quibuslibet mittere, inconueniens. Ablata uero quæ a deo causa: nulla aliarum conueniens esse uidetur causa: quod enim de iis qui secus Herculeas columnas: uel qui in Borysthene præuidere aliquos: supra nostram uideatur esse prudentiam inuenire originem horum.

Ad oppositum argumētatur, nam si somniorū diuinatio esset, somnia mitterentur a deo, qm̄ nulla alia causa uideret, ut somnia mittantur, nisi deus, si eorum esset diuinatio. Sed deus somnia non mittit, quoniam accidunt profanis, & fatuis, modo absurdum est deum illa profanis et fatuis mittere, non autem sapiētibus, unde dicit. Nullā uero rationabilem cām uidere ƀm quam diuinatio fiat, hoc discredere facit. Nam deum quidem esse mittentem somnia, cum hac irrōnabilitate ꝙ nō & optimis prudētibusq; mittat, sed quibuslibet indifferenter, inconueniens est. Sed dicet, ꝙ alia causa esse potest q̄ deus ipse, & ꝙ sunt quidam in borysthene & gadibus, qui futura prędicūt, obiicit cōtra.d. Ablata uero causa, quæ a deo, nulla aliarum cōueniens esse vr̄ causa, qm̄ somnia accidunt de rebus remotissimis & loco & tempore, quæ sunt ultra captum nostrū, & ita nisi essent a deo, a nulla alia causa esse possent, cum ƀo dr̄, ꝙ sunt quidam qui futura prædicunt. Rn̄det, & dicit. Quod enim de iis qui iuxta columnas Herculeas, aut de iis dr̄ qui in borysthene prouidere aliquos, supra nr̄am prouidentiam est inuenire originem eorum. Dicitur enim ꝙ in borysthene, et in gadibus homines quidam sunt, qui uaticinantur futura, de quibus, ut Arist. inquit, inuenire originem captum nostri ingenij uidetur excedere. Quo quidem ad uerba attinet borysthene fluuius est scytharū magnus quartus ab istro herculeæ columnæ & gades insula est in extremo nostri orbis ad occidentem in fine bettice regionis collocata. Narrat igitur ꝙ ibi homines sint, qui futura præsagiunt, ut Pōponius mella tangit libro primo & libro tertio, modo Aristo. dicit ꝙ horum, originem inuenire ultra captum nostrū est, qm̄ non possunt esse nisi a deo, & sic uult habere ꝙ si somniorū sit diuinatio, somnia non sint nisi ab ipso deo.

Necesse igitur est somnia esse, aut causas eorum quæ fiunt, aut signa, aut fortuita, aut omnia, aut duo ex his, aut unū solū.

Necesse igitur somnia uel causas esse, uel signa eorum quæ fiunt, aut accidentia: uel omnia, uel aliqua eorum, uel unū solū.

Cum mouit quæstionem utrum diuinatio sit aliqua, & pro utraq; parte fecit argumēta, ꝓ determinatione quęstionis primo pręmittit diuisionem, & dicit. Quod necesse est aut somnia esse, aut causas eorum quæ fiunt aut signa eorū quæ fiunt, aut acc̄ntia, hoc est fortuitæ causæ eorum quæ fiunt, aut necesse est somnia esse eorum quę fiunt oīa hæc, aut duo ex his. vz. causæ & signa eorū quæ fiūt, aut unum solum. s. causæ fortuitæ. Themi. sic intelligit, ꝙ necesse sit aut somnia esse causas earum rerum, quæ præuidentur, aut signa, aut omnino haberi fortuita, mēbra hæc uel oīa ꝯgruūt somniis, uel duo ex his, uel unum.

Causam uoco uerbi gratia deliquij solaris, lunam: febris, defatigationem. Signum deliquij: cum luna subire incipit: febris: scabritiem linguæ. Rem fortuitam, inambulante aliquo solem delinquere: nam neq; causa: neq; signum deliquij inambulatione: aut deliquium inambulationis. Quapropter res fortuitæ: neq; semper, neq; maiori ex parte fiunt.

Dico autem causam quidem ut lunam, defectus solis: & laborem, febris. Signum uero defectus: stellam subintrare: asperitatem uero linguæ: febriendi. Accidens uero: aliquo ambulante deficere solem, neq; enim signum deficiendi hoc est, neq; causa; neq; defectus, ambulandi. Ideo accidentium nullum: neq; semper fit, neq; ut plurimum.

Exponit terminos, & dicit. Dico autem cām quidē ut lunam. vz. quę interponitur inter nos & solem, esse causam defectus solis, & laborem ac defatigationem, quæ causa est febris. Signum uero defect⁹ solis, ac solaris deliquij, est stellam subintrare, hoc est, signum est cum luna subintrare incipit, & ad interuentum tendit. Non enim tunc est eclipsis solis, sed est signum quod fiet. Simili modo effectus est signum suæ causæ, ut rubrum urinæ est signum febris sanguineæ, & asperitas linguę est signum febricitandi, & sic signum potest accipi tam pro causa remota, quā pro effectu, per quem innuitur causa eius, uel per quem indicando causam significatur effectus illius. ausa ꝙ causa remota quidem, ut lunam intrare caput uel caudam, pro effectu ut asperitas linguæ signis febris, pro effectu g iudicando causam, innuit illius effectum, ut rubeo urinæ, est signum febris, inquantum est signum cholere præternaturalis. Accidens uero ac causa fortuita est, aliquo ambulante deficere solem. Ambulatio enim hæc nec est signū deficiendi, neq; causa, neq; contra defectus, ac solis deliquiū est signum aut causa deambulandi, probat aūt hæc fortuita, ꝙ nec causæ sint, nec signa, quoniam nullum accidentium, neq; semper fit, neq; ut plurimū, ergo nec possunt esse causę per se, nec signa per se.

Sunt ne igitur somniorum: alia causæ, alia signa, uidelicet eorum quæ in corpore accidunt? Nam & qui e medicorum schola paulo peritiores habentur: insomnia diligenter attendenda dicunt. Nec ab re ita existimant: artifices alioqui, sed qui tamen meditari aliquid philosophariq; solent.

Sunt ergo somniorum: hæc quidem causæ, hæc autem signa, uelut eorum quæ circa corpus accidunt? Dicunt enim & medicorum gratiosi, oportet ualde intendere somniis. Conueniens autem: sic existimare & artificibus quidem, considerantibus autem aliquid & philosophantibus.

Hac diuisione præmissa, ponit hanc cōclusionē primo, somnia sunt duplicia, alia sunt causæ eorum, quæ nostris corporibus accidunt, alia sunt effect⁹ eorum quę nostris corporibus accidunt, & somnia, quæ sunt signa, aut sunt signa humorum, aut passionum cordis, aut habituum animæ, ut postea dicetur, unde dicit. Sunt ergo somniorum, hæc quidem causæ, hæc autem signa, nō quidem propriæ causæ aut signa, sed uelut causæ, aut signa eorum, quę circa corpus nostrum accidunt, & primo exponit, q̄ somnia sint signa euentuū, & breuiter (ut Themi. inqt) ea somnia signa sunt, per quę affectiones aliquę animę, aut habitus aię, aut corporis notantur, qđ auctē medicorum probat, & dicit. Dicūt enim & medicorum gratiosi & peritiores ꝙ opꝫ ualde intendere somniis, quę nobis accidūt. Addit tn̄ Aristo. ꝙ conueniens est non solum artificib⁹ sic existimare somnia, sed cōsiderātibus, & pħantibus. Medicia. n. signa sunt morborum, pħis ƀo signa sunt affectionū aię, ergo omnibus conuenit hęc diligēter attēdere.

Nam motiones quæ interdiu contingunt: nisi magnæ admodum fortesq; sint, maioribus illis quæ secundum uigiliā fiunt, offunduntur. At in somno: contra fit: tunc enim quæ parua sunt: esse magnæ creduntur. Id quod facile constat, ex iis quæ in somno contingere solent: sæpe enim accidit: ut dormientes modico strepitu ex audito, fulminare & tonare putemus: & tenui pituita distilante: melle aut dulci alio sapore frui: & exiguo calore in quibusdā corpis partibus exorto: sup prunas ambulare, & uehementer calefieri. Excitati uero: istbæc, hoc habere modo deprehēdimus. Quare cum exordia omnium parua sint: certum est & principia morborum & cæterarum affectionum quæ in corpore perficiendæ sunt, imbecilla esse oportere. Patet igitur: necessario hæc in somnis euidentiora esse quā in uigilia.

Nam qui in die motus: nisi magni ualde fuerint & fortes, latent secus maiores qui in uigilando sunt motus. In dormiendo aūt, contrariam, etenim parui: magni uidentur esse. Manifestū autem, ex ijs quæ in somnijs accidunt frequenter, arbitrantur enim fulgura cadere ac tonitrua fieri, paruis sonis in auribus factis, & melle & dulcibus saporibus perfrui, tenui flegmate defluente, & ambulare per ignem, & calefieri uehemēter, paruo calore circa quasdam partes facto. Expergefactis autē, hæc manifesta hoc modo se habere. Quare quoniam parua omnium principia, manifestum q. & ægritudinum & aliarum passionū quæ in corporibus debent fieri. Manifestum ergo, q. necessariū hæc in somnis esse patentia magis q̃ in uigilando.

Dictum est, q̄ causæ excitantes somnium est diffusio cholere uel flegmatis in sanguine, hæc enim diffusio excitat spēcrum seruatam rerum calidarū, uel frigidarū ad generandum motus phantasticos q̄ vsit calidi & ignei sensui cōi. Quæret ergo q̄s cur magis excitat in nocte, & in somno, q̃ in die & in uigilia. Respōdet ergo & assignat cāz, & inquit. Nam qui in die motus sunt, ab hmōi humorib⁹, licet excitēt species ad generādū quę illis cōueniūt, tamē phātasmata genita ab illis spēb⁹ in die & in uigilia nō percipiūtur, nisi magni ualde fuerint, & fortes, cū enim parui sunt, iuxta maiores, q in uigilādo sunt mot⁹, latēt. In dormiēdo aūt cōtrariū, eteni p̄ui magni uidenť eē & hoc exponit, & dicit. Manifestū aūt ex ijs, q̃ in somnijs accidūt frequēter, nā, ut inq̄t p̄ua chol'a aucta, & diffusa p̄ uias & locū memoratiuæ excitata spē calidorū ad causandū phātasmata rerū ignearū somniātes arbitrant̄ fulgura cadere, & p̄uis sonis factis in aurib⁹, arbitrant̄ tonitrua fieri, & tenui flegmate dulci defluēte arbitrant̄ melle, & dulcib⁹ saporibus p̄frui, & p̄uo calore circa q̄sdā p̄tes facto, arbitrātur ambulare p̄ ignē, & calefieri uehemēter. Expgefactis aūt, depræhēdunt̄ hæc se hēe hoc pacto, q̄ sint leuia, & nō magna, q̄m in die nō p̄cipiunt̄. Tūc cōcludit q̄ signa somnia sint, & dicit. Quare q̄m p̄ua l' oium rerū pricipia, ideo manifestum est q̄ ægritudinum, & aliarū passionū, quæ in corporibus debēt fieri, q̄ principia debēt esse parua, & sic signa sunt somnia horū p̄uorū principiorum, e quibus ægritudines erūt. Ideo infert, q̄ talia somnia, & tales motus magis patēt in somno q̃ in uigilia. Ex his patet q̄uo somnia possint eē signa, q̄m somnium naturale sine humorale est signū futuræ febris, ut somniare ignea, significat, q̄ spēs reseruata rerū calidarū sit excitata a calore, ac cholera, & sic significat plenitudinē humorum calidorū, & p̄ c̄ns febrē, ita quoq; dici pōt de flegmate, ac de alijs humoribus. Excitat̄ enim species reseruata ad generādū phātasmata p̄ rōne excitātis et disponētis sanguinem spirituosum. Ex his patet q̄ somnia quæ eorū, q̃ nobis accidūt, signa sunt, alia sunt signa alterationē corporis, ut signa humorū, alia signa passionū quę p̄ficiscunt̄ ab amoribus uel timoribus. Alia signa habitū ut quæ procedunt ab artib⁹, aut ab assuetudinibus, aut ab usibus.

Somnia sunt signa morborū.

Sed & quædam ex uisis illis quæ per somnum apperēs, causas esse suorum cuiusq; actuum, a ratione minime abhorret, at enim qui acturi aliquid sunt, aut qui nunc id agunt, aut qui iam egerunt, plerūq; hoc idem per somnia contuentur & administrant, quia diurna initia ad talem motum quasi uiam quādam præparauere, ita ecōuerso necessarium est ut plerūq; motiones quæ se per somnum offerūt, principia sint eorum quæ interdiu gerimus, quia econtrario & hæc antea inter nocturna uisa mēs nostra concepit. Ad hunc igitur modum, e somnijs nonnulla, tū signa, tum causas esse contingit.

At uero quædam quidē q̃ in somnis phantasmata, causas esse propriorum cuiusq; actuum, non est irrationabile, quēadmodum enim debentes agere, & in actibus existentes: aut operati, recta somnia sæpe his cointuemur & agimus, causa autem q. præparatus existit motus a diurnis inchoationibus, sic rursus necessarium est eos qui in somno sunt motus, frequenter principium esse diurnorum actuum, eo q. præparata sit rursus & horum intelligentia in phantasmatibus nocturnis. Sic ergo contingit, somniorum quædam signa & causas esse.

Probauit primam conclusionem. v3, q̄ quędam somnia sint signa eorum quæ nobis accidunt, nunc probat secundam, & primo resumit illam, & dicit. At ꝟo quædā quidem quæ in somnis phantasmata, causas esse propriorum actuum cuiusq;, hominis, non est irrationabile. Cuius cām assignat, & dicit. Quemadmodum enim debentes aliquid agere, hoc est qui acturi aliquid sunt, aut in actibus existētes, hoc est qui nunc agūt id, aut operati, hoc est, aut qui iam egerunt, recta somnia sæpe his cōuenientia intuemur, & agimus, quæ aut egimus, aut agere intendimus, aut agere iam cæpimus. Cām affert, & textus suspēsiuus est. usq; ibi { Sic rursus } & dicit. Causa autē, q̄ motus phātasticus præparatus existit a diurnis inchoationibus, diurna. n. initia ad talem phantasticum motum quasi uiam quādam præparauerunt. Sic cōtra rursus necessarium est eos motus, qui in somno sunt, frequenter principium esse diurnorum actuum, quoniam in phantasmatibus nocturnis præparata est intelligentia. Quidā cæpit disputare an lib̄ p̄sū splenetico conferret, minutio sanguinis ex uenis manus eius partis, in qua splen esset, & cum cæpisset hoc differere, somniauit se flobothomatum a uenis manus a splene euasisse, adueniēte die, & expergefact⁹ uenas manus, ut somnia uerat apuit, & conualuit. Patet ergo somniū fuisse cām futuræ sanitatis. Tūc Aristo. cōcludit. Sic ergo cōtingit somniorum quędā esse signa, quędam ꝟo causas.

Somniū medicinale.

At complura persimilia habentur ijs quæ temere ac uice fortuita proueniunt, præsertim extrema illa supraq; omnē fidem hominis posita, & ea quorum origo in nobis non est, sed de nauali pugna sunt & ijs quæ procul a nobis geruntur.

Plurima uero accidentibus assimilantur, maxime aūt & trāscēdentia omnia, & quorum non est origo in nobis, sed de nauali bello & de ijs quæ procul accidunt, sunt.

Tertiam ponit cōclusionē, & dicit. Plurima ꝟo somnia assimilantur accidentibus & causis fortuitis, maxime aūt respectu eorum quæ omnia & transcendentia sunt, & pro idest, quorum non est origo in nobis, sicut de nauali bello, & de his quæ procul accidunt, sunt. Est ergo conclusio somnia sunt casuales causę externorum, quæ nobis extrinsecus occursunt & procul a præsenti tempore, unde Themistius fortuita esse somnia, q̄ties ardua illa, extremaq; uehemēter, & supra omnē fidē hoīs posita somniamus, deinde ea quorū origo extra i nobis nō est, ut naualis pugnæ est quę i terra p̄side cōmissa sit. Postremo ea oīa, quę a nobis procul geruntur, horum. n. somnia fortuitas causas esse, nemo est qui dubitat.

Nam de his eo modo statuendum est, quo statuitur, cū id forte fortuna euenit, quo de quis mentionem faciebat. Quid enim prohibet, quo minus idem in somno contingat? immo uero, multa eiusmodi contingere par est. Quemadmodum igitur mētio de quoppiam, neq; signum, neq; causa fuisse potest cur idem ad nos accesserit, ita neq; somnium, signum aut causa dicēdum, quamobrem sic prorsus euenerit ut somniāti apparuerat, sed fortuitum quid temerariumq;.

De his enim eodem modo se habere uerisimile est, ut quando memoranti de aliquo, cōtigerit hoc factam esse. Quid enim prohibet & in somnis ita? magis autem uerisimile, multa huiusmodi accidere. Quemadmodum igitur meminisse de aliquo, neque signū, neq; cā accedendi ipsum, sic nec ibi eueniendi, somnium uidenti signum aut causa, sed symptoma.

Propositam

Propofitam cõclufionem probat, & dicit. De his enim eo modo fe habere uerifimile eft, ut quando memoranti de aliquo faciendo memoranti dico, aut per imaginationem, aut uerbis, contingit hoc factum effe. Sæpe enim mẽti occurrit amici recordatio, & amicus adeft, fæpe etiã cũ loquimur de uirtute aut uitio alicuius, uir ille adeft, unde prouerbio dicitur, lupus eft in fabula, quid enim prohibet & in fomnis ita accidere, magis autem uerifimile eft multa huiufmodi accidere, cum enim multa imaginemur in fomno, nihil prohibet nobis ita fomniantibus, accidere ut fomniauimus, unde uim rationis refumens (inquit) Quẽadmodũ igitur meminiffe de aliquo, ut de facto, aut de amico, neq; fignum, neq; caufa accedẽdi ipfum eft, fic nec ibi fomnium caufa erit aut fignum eius, quod euenit, fed fymptoma, ac fortuita caufa.

Vnde etiam fit, ut plurima fomniorum minime euadant, nã quæ fortuita funt, neq; femper, neq; maiori ex parte accidũt.

Ideo, & multa fomniorum non eueniunt, fymptomata enim, neq; femper, neq; frequenter fiunt.

Ex his concludit, propter quid plerũq; fomnia nõ eueniunt, & dicit. Ideo & multa fomniorũ non eueniunt, quoniam funt accidentia ac fymptomata, quę neq; femp̃ neque frequenter fiunt.

Ad fummam, cum e cæteris quoq; animantibus aliqua fomnient, haudquaquam infomnia à deo miffa ueniunt, aut ad eum finem nobis adiuncta fuere, dæmonia tamen haberi debẽt, nam & natura, dæmonia eft, non diuina.

Omnino autem quoniam & aliorum animalium fomniant quædam, a deo utiq; miffa non erũt fomnia, neq; facta funt huius gratia, dæmonia tamen, natura enim, dæmonia, non diuina.

Secundum Themiftium Ariftoteles redit ad affignandam caufam quare fomnia aliquando euenĩũt, & q̃ multi per fomnia diuinant. Et ponit hanc conclufionem fomnia, quæ aliquando contingunt, non ueniunt a deo, fed ab humore melancholico excitante fpecies referuatas ad multiplicem phantafmatum generationem. Primo ergo probat primam partem, & dicit. Omnino autem quoniã & aliorum animalium fomniant quędam a deo utiq; miffa non erunt fomnia, nec fuerunt nobis data ad eum finẽ, ut euenirent hæc eft prima pars, & eius probatio. Nõ enĩ eft confonum deum dare brutis fomnia, ut ipfis eueniãt, ergo nec hominibus, quibus enim caufis fomnia danẽ brutis, his dantur nobis, ergo fi brutis non dãtur ut eueniãt, nec hominibus dari debent, ut eueniant. Hæc eft optima
Bona ratio contra fomnia.
ratio contra fomnia, poteft tamen aliter ratio intelligi, q̃ fomnia non funt data brutis a deo, nec huius. f. dei gratia quare nec hominibus. Deinde ponit fecundam partem, & lege fic, licet fomnia non fint diuina, dęmonia tamẽ funt. Et ne quis credat eẽ dęmonia, q̃ fint a fpiritu dæmonico, exponit quid per dæmonia intelligat, & dicit. Natura enĩ dæmonia eft, & non diuina, ut humor melancholicus ab Auicenna demonium dicitur, ergo uult habere fomnia euenire propter dæmoniam naturam hoc eft propter humorem melancholicum, qui apud antiquos dæmon dicebatur, euenit dico quaten⁹ excitat fpecies referuatas ad multiplicem phantafmatum generationem.

Cuius rei indicio eft, q̃ degeneres admodum & gregarij homines futura præuident, & ita ut res habet fomniãt, tanquam non delegante fomnia deo Verum prout quifq; natura locutuleius eft, aut uitio bilis atræ laborat, ita multifarias uifiones experitur. Quia uero plurimis & uarijs fpectris feruntur, aliquando in fomnia illa quibus euentus quidam refpondet, incidunt, ficuti nonnulli, cum totum diem certant, interim præmiã capiunt. Nam quod in prouerbio eft. Si fæpe iacias, aliud alias ieceris, idem & in fomnijs contingere folet.

Signum autem, ualde enim ftulti homines, præuidentes funt & recte fomniantes, tãquam deo non mittente. Sed quorũcũque quafi loquax natura eft & melancholica, multimodas uifiones uident. Eo uero quod fecundum plura & multifaria moueantur, affequuntur, ficut quidam tota contendentes, rapiunt. Nam quemadmodum & dicitur. Si multa iacias, alias aliud iacies, et in his hoc accidit.

Quod non a deo, fed a dæmonia natura, hoc eft ab humore melancholico concitentur probat a figno, & dicit. Signum autem, quoniam autem, quoniam ualde ftulti homines præuidentes funt, & recte fomniantes, tãquam deo non mittente. Stulti enim in uigilia prædicunt, & etiã in fomno recte fomniant, quia enim funt ftulti, deus ipfis, fomnia non mittit, quia uero prædicunt, & fomniant recte, fignum eft q̃ ab humore melancholico excitantur fpecies. Et hoc exponit, dicens, fed quorũcũq; quafi loquax natura eft, & melancholica, & in fomno multimodas uifiones uident, & in uigilia multa imaginantur, eo uero q̃ fecundum plura & multifaria phantafmata mouẽtur, & concitentur & in prædicendo, & in fomniando affequuntur finem, & eis ita refpondet in re. Veluti quidã tota die certantes, contendentes tandem rapiunt, & præmiũ capiunt Aliqui enim tota die iaculantes, aliquando fignum attingunt, & præmium fumunt, probat hoc idem ueteri prouerbio dicẽte. Si multa iacias, alias aliud iacies, qui. n. multa iacit, diſpatiliter alia atq; alia iacit. Idem & in his fomnijs accidit cum enim multi fomnĩj fint melancholici, aliquando eorum fomnijs quædam refpondent. Sic igitur patet fomnia non euenire nifi temere, & aliquando natura melancholica fpecies ad multiplicia phantafmata generanda concitante.

Nec uero abfurdum eft, plurima non euadere. Nam neque ea figna quæ in corpore uifuntur, aut in cœlo ut quæ imbreis aut flatus prætendunt, femper eueniunt, fi enim alius uehementior motus ingruat quam fit ifte futurus à quo illa fiãt, tum ex figno nihil fequi folet. Sed & plurima agendorum de quibus confilium optima ratione inieris, fuperuenientibus initijs alijs grauioribus, in irritum decidunt, nec enim prorfus omne fit, quod futurum erat, neq; idem eft fore, & effe futurũ. Sed dicendum eft, & principia effe a quibus nihil emergat, & figna quæ nullus approbet effectus.

Quod autem non eueniunt multa fomniorum, nihil inconueniens. Neque enim, eorum quæ in corporibus funt fignorum, & cœleftium, uelut quæ aquarum & quæ uentorum. Si enim alius uehementior ifto acciderit motus a quo futuro, non fit fignum. Et multa confulta bene quæ fieri expediebat, diffoluta funt, propter alias digniores inchoationes, omnino enim non omne fit, quod futurum erat, neque idem quod erit, & q̃ futurum eft. Verumtamen principia dicendum effe, a quibus non perfecta funt, & figna natura funt hæc, aliquorum quæ non facta funt.

Dictum eft quod aliqua fomnia funt figna eorum, quę nobis accidunt contra, quoniam multis fomnia uifa funt, ignea, ut qui fomniauit effe pofitum in fornace, & tamen non fucceffit febris ergo non eft uerum, quod aliqua fomnia fint figna. Refpondet, & dicit. Quod autem non eueniant multa fomniorum, quæ ut figna accepimus, nihil inconueniens eft. Et hoc probat primo quidem, quoniam neque eorum fignorum, quæ fignificant quæ in corporibus noftris accidunt, femper eueniũt. Sæpius enim urina mortem ægri prædixit, & non eft mora

secuta, & tamen urina dicitur signũ mortis. Secũdo quoniam neq; cœlestium signorum significationes semp euenerunt, uelut quæ aquarum, & quæ uentorum. Corona enim circa lunam uentum et pluuiam significat, non tamẽ semper ita euenit. Causam affert, et dicit. Si enim alius motus uehementior isto acciderit, q̃ sit iste futurus, a quo illa fient, non fit signum, hoc est ex illo signo nihil sequi solet, superueniẽte fortiori motu, signum pristinum deletur. Tertio hoc idem probat ab his, quæ accidunt in agendis, & dicit. Et multa consulta bene quæ fieri expediebãt propter alias digniores inchoatiões, & propter noua emergẽtia, quæ magis urgent, dissoluta sunt. Causam affert, & dicit. Omnino enim nõ omne fit, quod futurum erat, multa enim sunt futura, quę nũquam fient, neque idem est quod erit, & quod futurum est. Omne eni quod erit, fiet aliqñ, non autem omne futurum, fiet aliquando. Dedit enim Aristoteles differentiam inter id quod erit, & id quod futurũ est libro secundo de generatione, ubi uoluit, quod erit aliquando fieri, quod futurum est, non semper aliquando fieri. Ideo dicit quid est rei principium, & quid rei signum, & dicit. Verũtamen principia dicendum est ea esse a quibus opera sunt solum inchoata, non autem perfecta. Similiter signa natura hæc sunt, quæ eorum sunt, quæ non cõpleta sunt. ergo signum & principium non intelliguntur rei perfectæ, per quæ dat intelligere q̃ duplex est signũ, uel principium, uel rei factæ, & sic necessario his stantib⁹, res cuius est signum, uel principium est, uel res futuræ, & sic non necessario signo uel principio posito, res est.

De somnijs uero quæ eiusmodi principia non habent qualia diximus, sed ab hisce qui somniant aut temporibus, aut locis, aut magnitudine abiuncta sunt, aut eisdẽ uicinitate aliqua adiũcta sunt, non tamen principia eorum continent, nisi temere futura præsentiantur, sic statuẽdum ut sequitur potius est, quam ut Democritus asserit, somnia simulachris & defluxibus accepta referens.

De his uero somnijs quæ non huiusmodi habẽt origines, sed dilationes, uel tẽporibus, uel locis, uel magnitudinibus, uel horum quidem nihil, non tamen habentibus in seipsis principia q̃ uident somnia, nisi præuisio fiat, ab accidente, tale utiq; erit magis, q̃ ut dicit Democritus idola & defluxiones causans.

Redit ad disputandum de somnijs, quæ sunt rerum nõ existẽtium in nobis, sed procul aut tempore, aut loco, aut si res sint prope, nihil attinẽt ad nos, & uult q̃ somnia nõ causæ non signa, sed accidentariæ causæ sunt horum, & dicit. De his ueris somnijs, quæ non habent huiusmodi origines, scilicet aut ab humore, aut ab effectione animi, neque earum rerum sunt, quæ originem habẽt in nobis. Sed habent dilationes & sunt rerum procul a nobis uel tẽporibus uel locis, uel magnitudinibus & spatijs, uel si sint rerum, quæ nihil horum sint, sed sint prope nos, modo non proficiscãtur a principijs, quæ sunt in nobis, nisi præuisio præcesserit, omnia talia ab accidente magis sunt, quã ut dicit Demo. a defluxione deferente idola ad nos nocte, & in somno Est ergo conclusio, somnia quæ non pendẽt ab his, quæ insunt nobis, aut natura, aut affectione, neq; eorũ sunt, quæ a nobis pendent, accidentia sunt eorum, quę eueniunt. Animaduerte q̃ omne somnium uenit ab aliqua existente in nobis, quoniam omne somnium fit a speciebus eorum sensibilium reseruatis in sensorijs, sed Aristo. asserit ea somnia non uenire ex his, quæ in nobis sunt, quæ eueniunt, nec humore concreante, nec affectione compellente. nec habitu animæ manente, & sunt earum rerum, quæ non sunt in nobis.

Nam quemadmodum si quis aquam aut aerem propellat, pars commota subinde aliam commouet, cessanteq; illo accidit talem motum quadãtenus progredi auctore etiamnum absente, ita nihil obstat motus quosdam & sensus ad animas somniãtes peruenire ab ijs rebus a quibus ille exuuias & imagines mitti affirmat.

Quemadmodum enim cum quis mouit aquam uel aerẽ, hoc aliud mouit, & quiescente illo accidit huiusmodi motum prodire usq; ad aliquid, illo qui mouit non præsente, sic nihil prohibet motum aliquem & sensum pertingere ad animas somniantes, à quibus ille idola facit & defluxiones.

Hæc Themistius refert ad opinionem Democriti, dicẽtis somnia fieri, quia idola deferuntur ad sensus nostros de nocte, & in somno. Imaginatur enim q̃ res quantũcũque procul, aut loco, aut regione, multiplicãt idola, & spectra in aere, & per aerem deferuntur ad nos dormientes, & recepta in sensorijs faciunt somnia, unde dicit. Quemadmodum enim cum quis mouit aquam uel aerem, aer uel aqua mota mouit aliud, adeo q̃ quiescente illo primo mouente accidit huiusmodi motum peruenire usq; ad aliquid determinatum, sic (vt Democritus inquit) nihil prohibet motũ aliquem & sensum, hoc est spectrum sensitiuum pertingere ad animas somniantes, a quibus ille Democrit⁹ idola facit, & defluxiones, hoc est ab illis sensibilibus, a q̃b⁹ Democri. censet idola fieri ergo Democrit⁹ asserit idola multiplicari in aere a rebus sensibilibus procul distantib⁹, & per aerem deferri usq; ad sensoria, & per sensoria aiam intrãte, & cor, & facere somnia.

Et quocũq; peruenerint, impensius noctu sentiri, quia interdiu delati dissoluantur, est enim aer noctis, ab omni turba liberior, q̃ noctes uento minus infestentur, & in corpore facere sensum, ratione somni, q̃ motiũculas interiores dormientes melius quam uigilantes sentiscant. Porro hi motus, uisa dormientibus afferunt, per quæ uaticinari futura de rebus ipsis assolent.

Et quocũq; fuerint pertingentes, magis sensibiles esse nocte, eo quod qui in die deferuntur, dissoluuntur, magis enim sine turbatione aer noctis, eo q̃ silentiores sint noctes, & in corpore facere sensum, propter somnum, eo q̃ & paruos motus qui intrinsecus, sentiunt dormientes magis quam uigilantes. Hi uero motus, phantasmata faciunt, ex quibus præuident futura de huiusmodi.

Sed dices contra Democritum cur hæc idola multiplicata a sensibilibus procul existẽtibus potius nocte deferunt quam die. Amplius cur potius somno percipiuntur & faciunt somnia. Respondet Aristoteles pro Democrito, & dicit hoc accidere ex pte noctis, & ex parte nostra, et dicit, Et quocũq; motus isti fuerint pertingentes magis sensibiles esse nocte asserit, eo q̃ qui in die deferuntur, dissoluũtur: quoniam aer noctis tranquilior, & magis sine turbatione est, eo q̃ noctes silẽtiores sint, ergo ex parte noctis melius deferuntur. Secundo hoc idem probat ex parte nostra, & dicit. Et ĩ corpore dicit hęc idola facere sensum in somno propter somnum, eo q̃ (ut dictum est) & paruos motus qui intrinsecus sunt, ut motum cholerę, aut flegmatis sentiunt dormientes magis q̃ uigilantes, tunc recolligit opinionem Demo. & dicit. Hi uero motus uenientes extrinsecus phãtasmata faciunt in nobis, ex quibus fiunt somnia, & somniantes, de huiusmodi, quorum principium non est in nobis, futura prȩuident. Hæc est opinio Democrita, per q̃ uult hr̃e, q̃ somnia nõ sint a deo.

Et ob id, quibusuis sine lege ulla, non prudentissimis, præsagare contingit, nam si deus somnia mitteret, præsagia interdiu fierent, & sapientibus darentur. Sic autem stolidissimos quosq; præuidere par est, mens enim omnium id genus hominum curis referta non est, sed quasi deserta & cogitationibus uacua, sed et cum mouetur, id quod eam mouet, sequi solet.

Et ideo, accidit præuisio hæc quibuslibet, & non prudentissimis,

mis,

mis, in die enim utiq; fieret, & sapientibus, si deus esset mittēs. Sic autem uerisimile, quoslibet præuidere, nam intelligentia horum non est curis affecta, sed tāquā deserta & uacua omnibus, & mota, secundum mouens ducitur.

Ex his uult concludere sm Democritum q non siāt somnia a deo, uel fortasse hoc quod hic cōcludit est primū quod concludit de mente propria, & dicit. Et ideo, accidit passio hæc quibuslibet hominibus indifferenter sz Democritum, & non prudentissimis solum, quoniam si accideret prudentissimis solum, fieret hæc passio de die, & sapientibus si deus hęc mitteret, qm̄ uero secūdum Democritum non a deo fiunt, sed per defluxionem idolorum, ideo uerisimile est quoslibet homines posse per somnia præuidere, & quidem in somno, nam intelligentia horū dormiētium non est curis affecta sicut de die, sed est tāquā deserta & uacua omnibus, & mota ducitur secundum mouēs, & pro ratione eius, quod ipsam mouet. Per quæ (ut Themistius innuit) uult habere, q præuidere per somnia potius nostra & in somno est, q̄ in uigilia & in die, & hoc tenendo q aliqua pręscientia sit per somnium, hoc est primum fortasse quod Aristoteles affert.

Quosdam uero esse qui in excessu mentis futura p̄ntiant, id causæ est, q uernaculi motus illos non infestent, sed procul ab eis submoueantur, ex quo fit, ut peregrinos maxime sentiant.

Et q quidam ecstatici præuident, causa est, quoniam proprij motus non infestant, sed longe proijciuntur, extraneos ergo maxime sentiunt.

Cum declarauit, q ipsa præscientia per somnia magis nostra & in somno accidat, quā interdiu, & in uigilia, hic uult declarare, quibus magis præscientia accidat, & dicit. Et q quidam ecstatici, hoc est mente occupati præuideāt & præsagiant futura. Causa est, quoniam his inest mens silenta, deserta, ac cogitationibus proprijs uacua, quarū plenus animus philosophantium est, unde inquit. Quoniā proprij motus non infestant eorum sensus, sed longe proijciuntur & sentiunt, & ita extraneos maxime sentiunt, & qui extrinsecus generantur.

Esse item aliquos qui certissima somnient, & de necessarijs & amicis suis potissimum quęq; futura præuidere, hinc euenit, q necessarij de se mutuo impense solliciti sunt: ut enim de longinquo se maxime agnoscunt & sentiunt, ita & suos quoq; motus, q̄quidem, rerum notiorum motiones, notiores habentur.

Quosdam autem recte somniantes esse, & notos de notis maxime præuidere, accidit, eo q noti maxime pro seinuicem solliciti sunt, quemadmodum enim procul existentes maxime cognoscunt et sentiūt. sic et motus: notiorū enim, notiores sunt motus.

Tertio declarat, de quibus somnia magis esse soleāt, & dicit. Præterea accidit & quosdam esse somniātes recte, & præsertim de notis maxime notos & sibi cognitos prouidere, ut de amicis, filijs, & id genus. Causam affert, & dicit, hoc esse, eo q noti & nobis cogniti magis sunt i nostra cura ac sollicitudine. Videmus enim q quando aliqui sunt inuicem noti procul occurrentes mox se cognoscūt, & hoc propter notitiam. sic & motus phantastici q sunt de nobis notis occurrente sæpe in nocte, quoniam fortiter sunt illorum species impræsse, & sic fortiores sunt in mouendo, ut dictum fuit proximo libro. Causam affert, et dicit. Notiorum enim notiores & frequentiores sunt motus phantastici.

Melāncholici uero, propter naturæ suæ uehemētiam, eminus iaculatorum modo, collimant, necnō propter mobilitatē, ocyssime quod consequens connexūq; sit, imaginantur. Nam quemadmodum qui furore perciti sunt poemata Philegidæ ferte quadam cohibili constantia, dicere ac meditari, ut uenerem, & ita ad finem usque præmere solent, ita melāncholici uisa quæ perinde colligata sint, celeriter recurrunt.

Melāncholici autem, propter uehementiam, quemadmodum iacientes, de longe bene cōiectant, & propter permutationem, cito adhærens imaginantur ipsi. Quemadmodum enim Philægidæ poemata, & qui furiosi sunt adhærentia simili dicunt & intelligunt, uelutī spumigenam, & sic copulāt ad id q lōge.

Quarto declarat, q melancholici ad diuinandum & ad coniectandum futura, melius dispositi sunt, non solum in somno, sed in uigilia, & huius rei causam ex ordine phantasmatum in eis comperio, & multitudine, adeo q uno motu facto, ordinate cōiectant oēs, unde dicit. Melāncholici autem propter uehemētiā, ac suę naturæ procacitatē, quemadmodum iacientes, hoc est uenatores hn̄tes telum ut illud in feram proijciant, de longe bene cōiectāt. Vt.n. uenatores uisa fera etiam procul propter bonum ordinem telis, & aliorum, quæ pro capiēda fera ordinata sunt, quasi possident feram, ac manu tollunt, ita melancholici efficacia animi rapida quasi anticipāt futura, & propter permutationem facilem quam hn̄t ad oīa consequentia, uno signo appræhenso, cito ipsi imaginantur quod illi signo est adherens & consequens. Quemadmodum enim poemata Philægidæ, quæ nec personarum (ut Themistius inqt) nec narrationum disputare interpollantur, sed consequentia annexaq; sunt, facile audimus, & properantes absoluimus, sic & qui furiosi & melāncholici sunt adherentia, hoc est sene & ordine consequentia uno simili cognito, dicunt & intelligunt, uelut spumigenam, hoc est Venerem quis a principio diceret, & usq; ad finem prēmeret, sic insani, & phanatici copulant præcedentia signa ad id quod sequitur. Patet ergo tales homines maxime esse diuinatiuos propter debitum ordinem phantasmatum, & imaginationū, qui consequitur naturam melancholicam.

Præterea tanta concitatione rapi solent, ut motus eorum ab alio motu elidi aut retorqueri non possit.

Amplius autem propter uehementiam, non depellitur eorū motus ab alio motu.

Assignat secundam causam, ex uehementia motus quē hn̄t potius intrinsecus, quam extrinsecus, et dicit. Amplius autem propter uehementiam motus, ac impræssionem phantasmatum in melancholicis non facile repellitur motus ipsorum a motu sensibilium exteriorum. Ex his Aristoteles uoluit habere, q præuidere futura potius somno accidat q̄ uigilia, amplius q ecstaci, qui mente laborant, diuinare solent. Rursus melancholici, & phanatici, & physicas causas assignauit, partim multitudine imaginationum, partim ordine phātasmatum, partim efficacia motus interioris, qui non tollitur motu exteriori.

Artificiosissimus somniorum interpres haberi debet, qui similitudines perspicere possit, nam recta claraq; somnia interpretari, cuiusuis est. Dico similitudines, quoniam, ut etiam præmonui, spectra similia euadunt simulachris quæ in torrente apparent, ubi si multa commotio fiat, nullæ apparitiones aut simulachra ueris rebus similia redduntur. Acerrimus uero apparitionum coniector est, qui celeriter perspicere & discernere potest simulachra distorta alioqui & incondita hominem aut equum aut aliud quodcūq; id sit, referre. Et somniorum itaq; coniector optimus est: qui simile quippiam internoscere potest, cū motio, sinceritatem somniorum interturbare soleat. Sed qd sit somnus, & quid insomnium, & qua de causa utrūq; fiat, item de diuinatione quæ ab insomnijs oriatur, dictum iam est.

Artificiosissimus autem est iudex somniorum, qui potest similitudines inspicere, recta enim somnia iudicare, cuiusq; est. Dico autem similitudines, quoniam similia accidunt phantasmata eis quæ in aquis sunt idolis, sicut & prius diximus. Ibi uero si

multus fiat motus, nõ similis fit apparitio & idola ueris Prõ-
pta i aero erit emphases iudicare, q potest cito inspicere & sen
tire dißipata & distorta idolorum q. sunt hominis uel equi aut
cuiuscũq;. Et ibi itaq; aliqui id simile, potest somniũ: motus enim
impedit rectam somnium. Quid igitur est somnus & somniam,
& propter quam causam utrãq; horum fit, amplius autem &
de ea quæ ex somnijs est diuinatione, dictum est.

Secũdum aliquos Arist. hic uult docere qũo somnia sit
interpretãda, qđ nõ nihil placet, qm̃ Arist. lʒ ꝯcesserit fu
tura a qbusdã posse ꝓuideri, somnia nõ nisi casu futura ꝑ-
sagire ꝓbauit, id saluo meliori iudicio. Aiaduerte ꝙ iudi-
care somnia est duob⁹ modis. Vno ꝗ ad significationẽ fu-
turorũ, & hoc nõ cõcessit Arist. Alio mõ ꝗ ad cognitio-
nẽ phãtasmatũ in repræsentãdo, & sic iudicare somnia est
referre phãtasmata ad eas res, q̃s repræsentãt, & hoc est
difficile ꝓp cõfusionẽ accidentẽ in phantasmatib⁹. Vide-
mus. n. in nubib⁹ imagines adeo ꝑmistas aliqñ et cõfusas,
ut nõ discernam⁹ an sint hoĩs, an centauri. Docet ergo iudi
care somnia inquãtũ referũt ea q̃rũ sunt phãtasmata, non
aũt inquãtũ significant futura, vñ dicit. Artificiosissim⁹ aũt
iudex somniorũ is est, q põt cõtortas sĩitudines inspice-
re, et eas referre ad ꝓprias res, quarũ sunt spectra; recta. n.
somnia, ac nõ cõtorta phãtasmata iudicare, cuiusq; est, &
exponit se, & dicit. Dico aũt similitudines qm̃ phãtasma
ta similia accidũt eis imaginib⁹ quæ in aq̃s sũt, ut dictũ est.
Ibi. n. s. in aq̃s si mult⁹ fiat motus, nõ fit idolũ & apparitio
similis ueris rebus, idõ q̃s rectus emphases, ac coniector so
mniũ sit exponẽs lq̃t. Prõpt⁹ ꝟo erit emphases ac ꝯiector
iudicare, q põt cito inspicere, & sentire dissipata, & distor
ta idolorũ ꝙ sint hoĩs, ul' eq, uel cuiusq;. Cur⁹ cãʒ affert, ex
eo q̃a somniũ põt ibi in tali cõfusione hr̃e aliqđ simile, nã
motus sanguis spirituosi impedit rectũ somniũ. Demũ epi
logat & dicit. Quid igit̃ est somnus, & qđ somniũ. & ꝓp
q̃ cãm utrũq; horũ fiat, amplius dictũ est de ea diuinatio-
ne, quæ est ꝑ somnia, hæc sunt, quæ habemus ab Arist. de
Digressio de diuinatione. his tribus ꝓpositis. Circa finẽ huius dubitatur, qm̃ Arist.
uoluit triplicia somnia, alia signa eorũ quæ nobis accidũt,
alia causas alia accidẽtia, & dixit, ꝙ signa sũt duplicis si-
gna eorũ quæ accidũt corpori, aut eorũ quæ accidũt aĩæ,
& dixit ꝙ somnia quæ sunt signa eorũ quæ accidũt aĩæ,
sunt ꝑ quæ affectiones aliquæ aĩæ notãtur, ut somnia quæ
accidũt Ph̃is, qb⁹ vr̃ eis, aut disputare, aut legere, aut exer-
cere ea quæ Ph̃i sunt, & somnia quæ accidũt uenatorib⁹, ꝑ
quæ vr̃ eis uenari feras, aut tẽdere laqueos, aut id gen⁹. So-
mnia ꝟo quæ signa sunt eorũ, quæ accidũt corpori, sũt signa
quæ pẽdẽt ab humoribus uel a passionib⁹ circa cor ꝯtingẽ
tibus ut a metu, ab amoribus, ab ira, & id genus. Hæc. o.
oĩa somnia signa sunt eorũ, quæ nobis accidunt. Somnia
ꝟo quæ sunt causæ ea sũt qb⁹ in agẽdis dirigimur, ut dictũ
est circa textũ. Definiẽs ꝟo somnia accidentia, dixit ea es-
se, quorũ principiũ & origo nõ est in nobis, per quæ dat in
telligere somnia quæ sunt signa, & somnia, quæ sũt causæ,
hr̃e originẽ ab his, quæ sunt in nobis, uel esse causas eorũ
quæ sunt in nobis. At somnia accidẽtia asserit nõ hr̃e ori-
ginẽ ab his, quæ sunt in nobis, nec esse causas eorũ, quæ
nobis accidũt nisi temere, ac casualiter. Modo hoc vr̃ du
bium, qm̃ oẽ somniũ fit ex spẽbus reseruatis eorum sensi-
biliũ, quæ præfuerũt in sensu, mõ spẽs istæ sensibilem sunt
in nobis, ergo etiã somnia accidentia originẽ hñt ex his, q̃
sunt in nobis. Dicendum, ꝙ oẽ somniũ hẽt originem ex
speciebus reseruatis eorum sensibilium, quæ præfuerunt in
sensibus exterioribus, uerũ spẽs reseruatæ aliqñ excitantur
ad multiplicandam phãtasmata in sanguine spirituoso defe
rentes illa ad cor, ubi est uirtus somnifera, & hoc excita-
mẽtũ põt esse humor. nam si in uia quæ est a loco spẽtum
ad cor defluat modicũ de cholera, spẽs rerum sensibiliũ
excitabuntur, & multiplicabunt phãtasmata calidarũ re-
rum & sic apparebũt fulgura uel ignes, simili mõ si in uia
media defluet parum flegmatis, spẽs humidorum pollen-
tes fient in multiplicando phãtasmata humidorũ, et sic de
alijs. Amplius hoc incitamentum potest esse passio, quæ
est circa cor, ut amores, aut timores, & id genus, excitant̃
eni spẽs ab his, ueluti excitantur ab humoribus. Amplius
hoc incitamẽtũ esse põt habit⁹ alæ, ut studium ph̃iæ, uena
tionis aes, & oẽ genus uiuendi, cuius habitus est in nobis.
Tũc dicendum ꝙ licet oĩa somnia originẽ habeãt ex spẽ-
bus reseruatis, tñ sunt quædã somnia, quæ nõ hñt originẽ
a cõcitamentis spẽrũ, quæ cõcitamẽta sint in nobis. Q. n.
quis somniet uidere reges in gloria uel honore, hoc nõ pen
det ab humore, uel passione, uel habitu aĩæ, sed solũ a spẽ-
bus cõcitatis casu, aut accidente, cũ. n. spẽs regis, uel alte-
rius erãt cõseruatæ, si multiplicent phãtasmata, & ad cor
per sanguinem deferantur, hoc casu, & accidente est, qm̃
nulla cõcitatiõe, aut ex ꝑte corporis, aut ex ꝑte aĩæ id eue
nit, sed solũ, q̃a spẽs multiplicatæ incolumiter delatæ fue-
rũt ad cor, ueluti cũ multæ naues in fluctibus nauigãt, ca
su fit, ut quæ minus debebat incolumis euadere, euaserit.
Amplius casu fit, ut qui per latrones trãsierit, & debebat
in illos incidere nõ incidit, sic casu est ut spẽs nõ cõcitatæ
potius multiplicant phãtasmata ad cor, q̃ concitatæ. Sic
igit̃ pʒ Aristo per originẽ quæ in nobis est, intellexisse cõ
citamẽtum quo spẽs reseruatæ cõcitant̃, ueluti dictum est,
cũ. o. somnia eueniũt sine tali cõcitamento, accidentia so-
mnia appellat, qm̃ proficiscunt̃ a spẽbus reseruatis, q̃ nul-
la cã existẽte in nobis, aut in aĩa, aut in corpore, cõcitant̃. Se Se[illegible]dub.
cũdo dubitat̃, quid intelligat Aristo. ꝑ somnia quæ cõue-
niũt in ipsis melãcholicis, aut ecstaticis, aut phreneticis,
& nõ in sapientib⁹ Dicẽdũ ꝙ Aristo. intelligit ꝑ talia so
mnia, ea quæ accñtia sũt, quæq; in nobis cõcitamentũ non
hñt, qm̃ somnia quorũ origo est in nobis, ita eueniunt sa-
pientibus, sicut stultis. Somnia aũt accidẽtia eueniũt me-
lãcholicis aliqñ multitudine eorũ. Cũ. n. tot sint, aliqua
opʒ, ut eueniãt, ut probatum est. Præterea eueniunt ꝓp or-
dinẽ imaginationũ, qm̃ imaginationẽ ĩ his ut humoris me
lãcholici, hñt ordinẽ & seriẽ, adeo ut una data, aliæ succe
dant Præterea Melãcholici minus uacãt exteriorib⁹ sensi-
bilibus, ideo magis sentiũt motus internos a spẽb⁹ reserua
tis multiplicatos: vñ Auer. dicit, ꝙ in melãcholicis ꝓpter
siccitatẽ nõ est tãta euaporatio, et idõ phãtasmata nõ sunt
sic distorta, nam licet euaporatio in eis el[illegible] sufficiat so
mno, nõ tñ est tanta, ut impediat opus phãtastici sensus ĩ
ꝯponẽdo somnia. Præterea Melãcholici hñt imaginatiuã
(ut Auer. inquit) optime dispositã, quæ dispõ est esse bñ fic
mã, & nõ celeriter ꝑmutabilẽ de uno phãtasmate ĩ aliud.
Frigiditas. n. facit tarditatẽ motus, siccitas ꝟo firmitatem
formæ. Propter hæc melãcholici diu seruãt simulachra, q̃
ipsis apparẽt, & diu cõsuetãt ut ex illis præuideãt futura.
Ideo accidit ut diuinẽt. Tertio dubitat̃, qm̃ sapientes me Ter. dub.
lius præuidẽt futura, q̃ melãcholici, & insipientes. Me-
lius n. sapiẽs medicus iudicabit de futura morte uel salute
q̃ insipiens melãcholicus. Melius sapiẽs dux exercit⁹ iudi
cabit de uictoria, aut strage, q̃ insipiẽs melãcholicus. Me-
lius sapiẽs mathematicus de annonæ libertate uel charita
te, q̃ insipiẽs melãcholicus. Dicẽdũ ꝙ præuidere futura po
test esse sʒ Arist. bifariã. Aut ex motibus phãtasticis, quo-
rũ nulla origo est ĩ nobis præter spẽs reseruatas, siue hi mo
tus accidãt in somno. Aut in uigilia, & hoc pacto melius
melãcholici, & insipiẽtes præuidẽt futura ꝓp causas assi
gnatas. Aut esse põt ex motib⁹ rationis, & memoriæ præ-
teritorũ cũ notitia præsentium, & hoc pacto longe meli⁹
præuident futura sapientes. q̃ insipiẽtes melãcholici, qm̃
insipiẽtes melãcholici nõ præuidẽt futura ex motu ratio
nis. Ex his patet ꝙ melãcholici insipiẽtes, licet licet tot in
numeras imaginationes, quas sentiũt, ĩ quãplurimis errãt,
tñ lõge plura diuinant q̃ alij quicũq;, qm̃ inter tot multa,
quæ prædicũt, pñt multa euenire, quæ licet pauca sint re-
spectu tot, quot prædicũt, tñ multa sunt respectu eorum,
quæ alij prædicũt. Veluti q etiã sæpius ludit, licet in mul-
tis fallat, tñ vr̃ multa assequi, & lõge plura, q̃ is q raro lu-
dit. Hæc habemus ab Aristo. Alij tñ iuniores, quorũ origo
fuit

fuit Albertus supra somnia, quę Aristo adinuenit, addūt somnia cœlestia, quorū origo est a cœlo. Imaginantur.n. cœlum alterare aerem qui nos continet, ut primo meteororū & octauo physicę auscultationis patet. Aerē vero alterare nostra corpora, ad calidum, frigidum, & ad alias qualitates, per quas species in memoria seruatę excitantur ad multiplicandum phantasmata repræsentantia ea, quæ attinent ad qualitates impræssas, & per hunc modū somnia non solum portendunt ea, quæ nobis contingunt, sed ea q̃ nostrā potestatē trāscēdūt. Si qs.n. somniet aquarū excessum, si hoc somniū originē non habeat ex his, quę sunt in nobis, sed ab impræssiōe aquæ cœlesti, somniū portēdet futurā pluuiā. Cœlū.n. prius alterare pōt aerē & corpora nr̄a ad dispositionē humidā, q̃ efficere effectū principalem, cuius illis humiditas est dispositio. Sēsus.n. existēs puteus in somno excitari pōt, & disponi, ut species cōcitent. ut de pluuijs dicunt. ita quoq̃ de alijs dici potest. Huic fidem affert, quæ animalibus contingunt, nam gallus in somno sentiens motum phantasticū excitatur, & cātat, sentit autem illum motum excitat' a cœlo, grues pręsentiunt futuram pluuiam. & sic cætera animalia. Dicūt tñ somniorū interpretationē eē difficillimā. Primo qdē ex pte ipsorū somniorū, quæ nō repręsentāt futura in propria forma, sed uel in suo simili, uel in suo accidenti, uel in suo propinquo, modo difficile est simile referre ad suum cōpar. Secūdo difficile est ex parte causæ, quoniam difficile est scire an somnium pēdeat ab humore, an a passione, an ab animæ habitu, an a cœlesti impręssione. Tertio ex parte permistionis somniorum quę pficiscētia ab his omnib' causis, aliquando permiscent, & cito pmutātur, adeo ut mō hæc, mō illa appareāt, modo qdē quę a cœlo sunt, apparere, mō quę ab humore, mō quę a passiōe, mō quæ ab habitu aię. His oib' pdurū, & grāde est somnia interpraetari. Aristo. aūt cœlestia somnia nō olfecit, nec Themi nec aliqs peripateticus, imo illa refutauit, qm̄ si a cœlo pñt somnia hēe originē, etiā in brutis somnia a cœlo hērent originē, nō.n. cœlū alterādo aerē, magis mediāte aere alterato alterabit corpus humanū ad somnia q̃ ferinum Mō nemo in feris somnia euenire afferet, præsertim cū feris nihil contingat, nisi quod facit ad uitæ utilitatē, aut necessitate materiæ. Præterea somnia cœlestia nō sunt signa euētuū, cū nō sint illorum effect', nec illorū accidētia, nec sr̄ causę illorū, cū nō a somnio pluuię proficiscat pluuia. Ampli' ut Arist. argumētat, sicut nobis loquētib' de amico, casu nobis occurrit amic', sic q locutio nr̄a de amico nō fuit cā aduentus amici, nec signū illius, ita me somniāte amicum, casu uenit amic', ergo somniū nō vr̄ portendere aduentū amici. Nō.n. magis somniū vr̄ attinere ad amicum q̃ locutio. Insup sicut me imagināte aduētū amici, casu amicus uenit, sic me somniāte eū, casu ipse uenit. Somniū ergo nulla rōne uideē attinere ad rē, quæ originē nō hēt in nobis. Adhuc motus phātastici, q fiē ex spēb' seruatis, sunt nobis mere naturales, sicut alteratio, & auctio, & alij mot', q nobis a natura insunt, argo sicut alij motus nihil nobis portēdūt eorū, qrū pricipiū nō est in nobis, ita nec mot' phātastici, q mot' phātastici sint naturales: p3, qm̄ spēs reseruatę naturaliter multiplicēt sua simulachra, sanguis spirituosus naturaliter illa defert, et recipit. Cōis etiā sensus ab illa delatis naturaliter mouet. ergo talis mot' est mere naturalis, sicut auctio, nutritio diminutio, & pulsus cordis, et uirgæ arrectio, & cæteri id genus, quare, ut isti nihil nobis portēdūt eorū quorum principiū nō est in nobis, ita motus phātastici, nihil eorū, quæ procul a nobis sunt, portendere uidētur. Adhuc cœlū nō solū mouet unū dormientē, sed oēs, & tñ somnia sunt diuersa, & in uno significāt, et in alio nihil significāt, ergo quę significant, casu significāt, & nō p se, qd'.n. p se est, in oib' ita est. Hinc Xenophanes Colophonius, & Epicurus, & Panetı', & Carneades, atq; Cynici oēs oēm diuinationē penit' sustularūt, pręsertim eā, quę p somnia fit. Cicero vero libro secūdo de diuinatione argumētat, quędā somnia esse uana nemo est, q dubitat, igit oīa, sunt.n. oīa somnia eiusdē rationis, atq; speciei. Præterea argumētat, de' obscura nō mittit. Maiestati.n. diuinæ obscura consentanea nō sunt. At somnia obscuræ imaginationes cēsent, cū q somniat, nō res, sed rerū spectra imaginet. Qui vero diuinationi p somnia fidē tribuerint, speriamus sunt igit inter Phos Plato & Socrates, Stoici quoque oēs, Democritus, Zeno Eleates, Pithagorici, Dicęarchus peripateticus, Cratippus, Cleantes, Diogenes babylonius, Cleantis auditor. Antipater, atq; Possidonius. Hi enim oēs somnijs fidē tribuerūt. Insignia vero somnia, q̃ historici approbarunt, ɔplura sunt, illud qdē pręsagiosum, qd' narrat Philistus de Dionysij matre Syracusanorū tyranno. Illud quoq; Priami da Paride, cū eius mr̄ grauida, patera se ardentē facē uisa est in somnis. Illud (ut Fabi' pictor scribit) quod fuit Enee. Et illud superbi Tarquinij ut Actius annotauit, satis probatū. Amplius, ut illud matris Phalaridis, ut scribit Ponticus Hereclides uir doct', atque Platonis discipulus, somnium fuit satis celebre. Rursus somnium Cyri persarum Regis, ut Dionysius in Persicis libris scribit. Somniū etiā fuit celeberrimū. Septimū somniū fuit Hamilcaris Carthaginensi de ei' captiuitate. Octauū fuit somniū Hannibalis de columna aurea, ut Gęlius scribit. Nonū fuerūt P. Decij somnia duo celeberrima: quæ. M Tullius refert. Fuit q3 decimū Socratis somnium da ei' morte. Fuit & undecimū Xenophantis somniū. Eudemij etiā Ciprij fuit aliud & duodecimū. Sophoclis aliud de Pathera aurea Herculi subtracta. Aliud custiei Romani de latinis ludis. Decimūquītū fuit somniū. G. Gracchi de ei' morte. Simonidis somniū etiā fuit, q̃ a naufragio seruatus est. Decimūseptimū est somniū famatū duorū archadum, quo alterius mors detecta est. Decimumoctauum fuit, Q. fratris da Ciceronis exilio. Etiā illud Ciceronis de eius exilio. Vigesimum illud Castij parmensis de demone. Vigesimumprimū illud Attarij tussi. Vigesimumsecundum illud Alexādri regis Macædoniæ. Vigesimumtertiū illud Alcibiadis Hęc somnia celebriora sunt, quę Gētiles hystorici scribūt quæ cū obseruata sint, & quidē a uiris doctissimis, nobis fidem faciunt, ut somnijs credamus. Sācti quoq; uiri non oī ex parte somnia cōtēpserūt. Daniel enim & Iosephus interpręrati sunt somnia Pharaonis Babylonis regis, q̃ nō interpraetati essent, nisi illis fidē adhibuissent. Iobus etiā uir uita & sanctitate præcipuus ita de somnijs inqt. Per somniū in uisiona nocturna, qñ irruit sopor super homines, & dormiūt in lectulo, tūc aperit. s. de' aurea uirorum, & erudiēs eos instruit disciplinā. Omniū etiā gētium cōsensus somnijs fauet, unde Hesiodus fama perire nō potest, quam populi celebrant. Arist. vero (ut diximus sæpius) triplicia somnia distinxit, aut quę causæ sunt eorū, quæ futura sunt nobis, aut signa, aut accidentia. siue fortuita Hæc exposita sunt diligenter circa textus expositionē. Verū, ut dictū est, somnia quæ sr̄ causæ, habitus uel dispositiones aiæ aut corporis sunt, & pricipia eorū, quæ nobis accidūt ut ægritudinū, & actionū. Somnia vero quę signa sunt, ab humorib' proficiscūtur, & sunt signa humorū. Somnia accidētia licet sint a spēbus reseruatis, tñ eorū causæ accidētariæ sunt, quæ ad nos nō attinēt, nec in nobis sunt, uelut si qs somniauerit solē obscurari, aut e scalis cadere, hoc somniū casuale esse cēset si post ipm q somniauit, in honore aut ptāte deprimet, nā licet sol honores teneat, & solis defectus honoris deiectiones, & scala honoris gradus, & casus deiectionem repręsentent, tamen cum hæc somnia, nec causæ sint eorum, quæ euenerunt, nec effectus, sunt accidentia sunt eorum, quæ eueniunt, ut in libris Chrysippi narratur, quidam somniauit uidera ouum pendere ex fascia lecti sui cubicularis, detulit ad coniectorem, q respōdit thesaurum defossum esse sub lecto, fodit, inuenitq; aurū aliquantū, idq; argēto circūdatum. Misit coniectori quātulū uisum est de argēto, tū ille, nihil ne inquit de uitello. Id enim ex ouo uidebaē aurū declarasse, reliquū argentum. Patet itaq; eiusmodi somniū, nec cām, nec signū fuisse ei', qd' euenit, sed accidēs, vñ sicut, nobis

uerisimilia cogitantibus, illa eueniunt casu, sic nobis somniantibus, casu eueniunt, quæ eueniunt. Dum in oppido montis rotundi morabar, mecum multis loquentib⁹ in medio ꝟborū mēti occurrit Hypolitā uenaphri comitē accedere ægrotū uisitaturā, hoc cū ꝑdixissem ijs, q mecū erāt, ouenit, ut cōcepi, ubi patet meā cōceptionē, nec illius causam, nec illius signū fuisse, sed accn̄s. Sed dubitabis forsitan, & nō ab rōne cū nihil fortuna, aut casu sit, nihilq; ꝑ accn̄s, quin ad aliquid reducaᷣ, quod est ꝑ se, ut in physicis auscultationibus demōstratū est, iure dubitabit q̄spiā, hæc somnia quæ accidētia sunt, ad quæ per se reducanᷣ. Et dicendum somnia accidētia reduci ad somnia quę ꝓficiscuntur ab humoribus, aut ab affectibus. Vt.n. q fodit, est ꝑ se cā fossionis, & ꝑ accn̄s cā inuētionis thesauri, sic humor q scādit, est ꝑ se cā somnij, quo quis somniat, se scalam scandere, per accidēs ꝟo cā est aut signū euētus honoris, & edē mō si faber somniat se securem cudere, & postea uerberetur, habitus quidē, quo somniat se securē cudere, ꝑ se causa est eius somnij, quo somniat securem cudere, accidēs aūt si ad uerberationē, quæ seqᷣtur, cōpareᷣ. Hæc Aristo. Alexander, et Themi. de somnijs. Ptolomęus uero in apotelesmatibus somnijs fidem tribuit, asserens nō solum somnia eē eorum præsagia, quorū sunt, aut causę, aut effectus, sed etiam eorum, quæ supra nr̄am facultatē sunt. Quā opinionē Porphyrius & Anonymus eius interpræres sequuntur. Mercurius etiam trismegistus in pymādro & in his libris, quos de stellis cōfecit, eādem positionē uoluit. Iuniores q; astronomi, ut Maternus, Manilius, & arabes idē sentiunt. Auerroes quoq; & Auicenna, & Algaçelus. & Alfarabius hoc idē probant. Albertus & Candauēsis, & alij idem. Mouētur ꝟo oēs, q̇ aer, qui nos continet, nos alterat alteratus uero a stellis nos eadē alteratione alterat, qua alteraᷣ. Ab alteratiōe aūt emergūt somnia, quare cum somnia ab alterationibus corporeis cōtingāt, alterationes corporeæ ab aere, aer ꝟo alteretur a stellis, ergo somnia a stellis cōtingere rōnabile est. Sed argumentum istud non caret qōne. Primo quidē q̇ aer oēs eiusdē regionis simil̄r alteret, & tn̄ nō sunt oībus, q sunt eiusdem regionis somnia equalia, nec eadē, nec similia. Scd̄o uero, qm̄ aliquibus eiusdem regionis uiris somnia uera sunt, aliq bus falsa, & tn̄ aeris cōstitutio eadem est. Ampli⁹ cur ego bouē arare, tu ꝟo equum militare somnias, & tn̄ sumus in eodē aere. Nec fingi pōt, ut somniorum rudes cōiectores asserunt esse alia somnia uera, alia falsa, qa in alia die lunæ hæc accidūt, illa ꝟo in alia. Nam eadem die lunæ, eadem quoq; hora hæc somnia uera, illa falsa acciderūt. Præterea nos expimur melācholicorū somnia aliqn̄ uera, & tn̄ non ui aeris aut stellarum, sed ui dęmonici humoris, ut Aristo. inqt, propterea, ut Aristo. sentit, ab alterationibus aeris, q a cœlo cōtingūt, somnia proficisci nemo est, q dubitat, uerum alterationes illæ sunt per se cā somniorum, per accn̄s uero & casu eorum, quæ eueniunt post somnia, ut si aer calidus calefaciat somniabit quispiā se uolare, aut aliqd tale, per accn̄s ꝟo significabit rixas. Eadem.n. cā ad somnia erit per se. ad euētus erit accidēs, & casus. Auerroes peripateticus Phs uim somniorum approbās finē eorū, & datorē exposuit, finē quidem, ut per ipsa demōstrenᷣ nobis utilia, et calamitosa præuisa uitemus, utilia aūt ꝓsequemur. Hunc enim ob finē deū nobis somnia dedisse asserit. Motorē uero, ac effectricē cāᷓ uerorum somniorum, quib⁹ hęc præcognoscimus, dicit esse eā intelligētiā, quā intell̄m agētem proficeᷣ prio qdem q̇ somnia uera nobis accidāt, ut cognitionē primorum principiorū, quę axiomata dicunᷣ, utpote nec syllo, nec rōne aliqua, sed lumine intell̄s, scd̄o ꝟo, q̇ somnia spiritales cognitiones sint, quæ nobis inesse nō pn̄t, nisi lumine intell̄s agētis. Quare intell̄s agēs erit somniorum uerorū datrix cā. Sed cōtra hęc, quæ Auer. dicit, dubitaᷣ, prio quidē, qm̄ nō pōt intell̄s agēs dare nobis cognitiones somniales, nisi ipse singularia cognoscat, quorum sunt somniales cognitiones. At, ut probat Auer. intell̄s agēs nihil præter se intelligit. Scd̄o ꝟo, qm̄ si intellectus agēs esset dator somniorum, somnia nō essent cognitiones offusæ, metaphoricæ, ac uerisimiles. Veluti somnium Chrysippi, in q̄ dormiens uidebat ouum pendens in fascia sub lecto. Intell̄s.n. agens, cū sit uera cā, ueros effectus, & non uerisimil̄s dabit. Præterea cur intell̄s agēs futurorum cognitionē potius in somno per somnia, q̄ꝫ in uigilia ꝑ sensus nō det, nō.n. facile causa afferri pōt, insuper cur quibusdā falsa mittat, agens.n. unum in subiō uno salē spē, effectum unum mittet. Augeᷣ. q. q̇ nec eidē hoi somnia semꝑ eadem accidant. Rn̄det his argumētis Auer. in eius paraphrasi, & sumit primo q̇ oīa, quæ in sublunari mundo accidunt, cōtineri in intellectu agente, ut effectus artificiales in artifice. Tūc ait oīa in agēte intellectu uniter cōtineri, in materia ꝟo certis dispositionibus affecta, fieri particularia, sic somnia rōne habita ad datorem, uniuersalia sunt, ratione habita ad materiā particularia. Scd̄am quæstionem delet Auer. q̇ offusio, metaphora, & uerisimilitudo, quæ in somnijs accidunt, ex somniatrice uirtute emergunt, quæ somnia non efficit, nisi ex speciebus rerū sensibilium reseruatis. Tertiam rursus delet, ex eo quia aīa in somno magis est ad futurorum cognitionem parata, s. externis sensibus ad operibus uocantibus. Quartam insuper refellit ex eo quia interni sensus non sunt omnibus æque affecti, externi quoq; non sunt in hominibus cunctis eodē modo internis seruientes, nec in oībus spūs simili ratione disponitur, qui somnijs ministrat, nec humores quoq; in oībus consimiles habentur. Quare fit nō oībus somnia uera sint, nec eidem semper. Sed hæc, quæ Auer. dicit in sui defensione, nec sibi cōstant, nec uera sunt, non quidē sibi constant, primo quidem, qm̄ ija in cōmentarijs, quæ setimo metaphysicæ libro cōfecit, asserit necessitatē intell̄s agentis esse in efficiendo cognitiones, & non sensationes, quales sunt somnia. Idē & libro tertio de anima, ubi necessitatem illius asserit in trāsferendo intelligibilia de potentia intelligibilibus ad actu intellecta. Præterea libro secundo de cœlo probat a motoribus æternis ac separatis nihil proficisci posse, nisi mediante cœlo, at nunc somnia proficisci ait ab intellectu agente sine cœlo medio. Non etiā uera sunt. Aristo.n. somnia ex specieb⁹ reseruatis fieri asserit, moueri ꝟo ad communē per uapores, ac spiritus uaporulentos, per quæ nō solum Auerrois fictio deletur: sed illa Auicennę, Algaçelis & cæterorum, qui hanc positionē sequuntur. Mathematicorū uero nōnulli somnijs uim præbentes ex stellis, dixerūt huic somnia esse uera, illi falsa ex genituris, nam huic ex stellis in genitura constitutis, inest ut somnia uera sint, illi ut sint falsa. Vnde Ptolomę⁹ libro c. enucleatorum, qui ad rem quēpiam aptus est, hēs profecto & hmōi significationis stellam admodum potētem in sua genitura. Præterea hic ueris: ille falsis somnijs occupatur, ut eodem libro asserit, q̇ anima ad cognitionē apta, ueri plus assequatur, q̄ꝫ qui supremum in modum se in scientia exercuit. Est autem hæc aptitudo ex stellis, quibus formæ in genitura afficiūtur, eodem enim libro inqt. In generatione atq; corruptione formæ afficiuntur a cœlestib⁹ formis. Præterea hic ex genitura habet, ut somnia sint benefica iocundaq;, quo in genitura stellæ, quæ somnia ministrant beneficæ sunt. Ille uero habet, ut sint horribilia, quo stellæ maleficæ somnia in genitura effecerunt. Item hic habet, ut animalia ille alia somniet, pro ratione signorū, quæ stellæ in genitura tenuerūt, quæ somnia dāt, ut Ptolomęus in apotelesmatibus asserit, quare somnia, & somniorum genera, & rationes ex stellis homines nāciscuntur, quæ in genitura inuentę sunt. Hæc mathematici. Sed quæ catholici uelint, adijciamus. Gregorius itaq; super Iob libro octauo, ita de somnijs inquit. Exquirendum est magnopere quot modis tangunt animum imagines somniorum. Aliquando nāq; somnia uentris plenitudine & inanitate, aliquando illusione, aliquādo cogitatione simul & illusione, aliquando reuelatione, aliquando autem cogitatione simul & reuelatione generātur, sed duo, quę prima diximus, omnes experientia cognoscimus. Cętera ꝟo,

Com. 31. Com. 5. & 18. Cō. 100.

enuclea. 31

enuclea. 4.

enuclea. 9.

non

non nisi ab his, qui sanctitate, et uita præpollēt. Hęc sunt, quæ de somnijs & a Philosophis, & a mathematicis, & catholicis habemus. Sed quoniam Aristote. pauca aut nulla asserit de artificiosa somniorum interpraetatione, hoc librum quartum adiecimus in quo de somniorum interpraetatione dicturi, ea dicem⁹ quæ alij, sentiunt, & quę secundum Aristo. dicenda sunt.

De naturali diuinatione finis, & de tertio Libro.

EIVSDEM AVGVSTINI NIPHI Medices de artificiosa somniorum interpręta tione, quę diuinatio dicitur artificiosa.

Quid sit artificiosa somniorum diuinatio, quidue somniorum interpraetatio. Cap. I.

DIVINATIO itaq; alia naturalis, alia artificialis distinguitur. naturalis quidem est somnium ipsum nobis aliquid pręsagiens. Somnium.n. (ut diximus) proprie uocat̃, quod figuris tegitur, & ambagibus uelatur, non nisi interprętatione intelligēdu. Et quoniam somnium nobis ex causis inest, quæ non redigunt ad nr̃am uoluntatem, & aliquid portendit, naturalis diuinatio dicitur. Diuinatio quidem, quo nobis aliquid diuinat, naturalis uero, quo nō ex causis proficiscitur, quę ad nostram uoluntatem redigunt, unde Cicero hanc uocat naturalē, quatenus a natura præsagitiua est, non autem arte, aut uoluntate. Artificiosa somniorum diuinatio est ars interpretandi somnia, ratione, atq; regulis, & obseruatione confecta, qua præsagita per somnia somniorum siue interpres, siue coniectator, interpraetatur. Vnde quemadmodū haruspices, & augures per auguria, & hauspicia, ex regulis, ex ratione, & obseruatione interpraetantur quę per illa portēduntur, ita somniorum coniectores per artem quę ratione, regulis, & obseruatione constat, somnia interpraetatur: quamobrem Chrysippus definit diuinationem ijs uerbis, uim cognoscentem, & uidentem, & explicantem signa, q̃ a dijs in somno mittuntur. Alibi quoq; somniorum coniectationem definit hoc modo, esse uim cernentem: & explanantē, quæ a dijs hominibus significentur in somnia. Ex his apparet de quibus est, ut de materia, artificiosa interpraetatio. Est enim de somnijs, quatenus somnia futura nobis calamitosa, aut proficua præsagiunt. Nam de somnijs differere uidetur physicus, & interpres. Physicus quidē, quatenus est aīalis affectio. Interp: es ṽo q̃ten⁹ somnia futura p̃sagiant, quę nobis sunt, aut prospera, aut aduersa.

Quid diuinatio artificiosa.

De gb° l.

Quę somnia præsagiant, decp quibus per somnia artificiosa diuinatio est. Cap. II.

AVerroes in paraphraxe huius libri distinguit rerum quæ cognoscūtur genera. Nam aliud est eorum, quæ speculamur. Aliud eorum, quæ agimus, Eorum aliud quæ facimus, trib⁹ artibus speculamur metaphysica, physica, & mathematica, una duntaxat agimus morali.v3. quę postea in tres secta est, infinitis fere artibus facim⁹, nam medicinali facultate curamus, agricultura colimus, cæterisq; alijs alia facimus, quibus ait somnia ea futura præsagire, quæ artibus interdum facimus, interdum euitamus. Sequimur quidem, ut utilia atq; prospera, euitamus, ut aduersa & calamitosa. Quare & interpraetādi facultas de somnijs pertractabit, quatenus somnia factibilia utilia uel nocua præsagiunt. Addit quoq; Auerroes posse moralē scientiā quæ de uirtutibus est, per somnia acquiri. Nam de uirtutibus somniarunt, quæ postea experrecti illas exercuerunt. Speculatiuas ṽo artes per somnia acquiri non posse argumento ostendit, quia scire non nisi per demonstrationem habetur: at demonstratio nisi in uigilia inuentione, uel disciplina intelligitur: nisi fortasse scientia hæc æquiuocæ esset, utpote infusa, uel numine data, p accidens ṽo interdum familiares sensus, qui intra nos sunt, adeo & commo de in somnijs afficiuntur, constituunturque ut per accidēs nonnūquā recte intellectui ad speculādum subministrēt. Quod cum per accidens & rarenter illud sit, iure per somnia non nisi raro & per accidens scientiæ speculatiuę habentur, quibus omnibus patet somniorum interpręiatiuā quæ diuinatio dicitur artificiosa, uersari circa somnia quatenus per somnia coniectores præsagiūt, futura nobis aut aduersa, aut prospera.

Quatuor præsagiri per somnia ueluti p stellas Cap. III.

SOmnia ut proximo capite explicauimus, utilia uel aduersa quæ futura sunt, pręsagiunt, de quibus interpres pertractat. Hæc autem (ut Ptholemęo placet in libro apotelesmatum inquæ) quatuor in partes diuiduntur. Sunt.n. hæc, genus subiectum, in quo futura per somnia præsagita interpraetantur: species: locus: & tempus. genus est multiplex, qe aut propriū utpote, quū somniū portēdit psone somnianti. Aut alienum, cum prænunciat amico uel propinquis. Aut cōe, quū sibi & amico uel proximis. Aut publicū, cū ciuitati foro uel theatro, aut generale, ut cum orbi & uniuerso minatur. Tempus est, si sero, quod per somniū pręsagitur, eueniat si cito, si ad annum, si ad mensem, si ad diem, si ad horam. Loc⁹ si in domo mea, uel sua, si in externa & generi, cui præsagiuntur: futura sunt. Species uero, si præsagia sint bona, si mala, si calamitosa, si aduersa. Hæc quatuor bonus interpres perliberare debet, si recte somnia uult interpraetari.

De fundamento quo Iuniores somnia interpraetentur. Cap. IIII.

VT somniorum coniectatio sit non obscura. Posidonius, nihil esse factum, quod non futurum fuerit, eodemq; modo nihil esse futurum, quod non factum fuerit, & cuius non causas idipsum efficientes natura contineat: sumit. Hinc patet nullū futurum esse somnium: quod non factum sit, nullumq; factum, quod nō futurū. Patet etiā nullam factam esse somnij interpraetationem: quæ non futura sit, nullam quoq; futuramq; quę non facta sit. Ex ijs emersit ars interpraetandi somnia, est enim hæc collæctio omnium earum coniectationum, quæ factę sunt: quare cū nihil factum sit, quod non sit futurum, nulla facta fuit somnij coniectatio, quæ non sit futura, nec ulla prorsus futura, quæ non facta sit. Hoc quoq; fundamento obseruatio constat, est enim obseruatio omnium eorum quæ facta sunt, memoria collecta, quæ cum omnia futura sint, ex obseruatione eorum quæ facta sunt, obseruans coniectabit ea quæ uentura sunt. Hisdē etiā partibus prudētia habeat, quę est pręuisio de futuris per memoriā præteritorū, quippe cū ea quę futura sunt, facta oia sint.

Quę rudes interpretes de artificiosa interpretatione somniorum. Cap. V.

RVdes somniorū interpretes, q̃ stellarū, & naturę sunt imperiti solum per obseruationem artem interpraetādi somnia constare asserunt, nec ad regulas posse reduci affirmant. Non enim reddi potest causa, aut dari regula, cur uidere in somno arbores findi dānū præsagiet. Rursus nec reddi potest ratio, cur barbam tonsam uidere, orbitatē significet. Sed obseruatione ꝯperta hæc omnia sunt, nā cum nihil factū sit, qđ nō sit futurū, et nihil futurū, quod nō factū, nulla interp̃tatio est futura, q̃ non est facta, iure collectio oīum interp̃tationū sufficiēs erit ad artē interp̃tādi, q̃obrē tabulas interpretationū ꝯficiūt, ut q̃sq; possit oia somnia q̃ futura sīt facile interpraetari, quippe cū somnia futura nō sint, q̃ nō fuerit facta, nec facta quæ nō futura. Rursus etiā nec interp̃tata, q̃ nō interp̃tāda, nec deniq; interpraetāda, q̃ nō interp̃tata sīt, q̄re tabulę quæ ex obseruatione omnium interpraetationum scriptæ sīt, ad artē interp̃tādi putāt sufficere, q̃ ṽo sint eiusmodi tabulę, q̃ ut libri de somniorū interp̃tationibus, cū oib⁹ pateāt, cōmuniterq; ab oibus habeantur, iure prætermisimus.

Confutatio huius rudium positionis. Cap. VI.

SEd q̃ rudis sit hæc positio, ac ista eorū ars, facile demōstrat. Nā si artē sufficere putāt p tabulas interpraeta-

tionum: uel in illis omnes interprætationes cõtineñtur, uel quędã, oẽs ſi continenẽ, uel oẽs in numero, uel oẽs in ſpẽ: uel oẽs in genere, oẽs quidẽ numero uel ſpẽ continere eſt impoſsibile, qm̃ hæ numero infinitæ ſunt. Infiniti.n. ſunt actus animæ, & numero, & ſpecie, ut ſentit Auicẽna, nam ut ſorticolę tradũt, ſunt nõ tot ſpẽ, quin plures, nec tot numero quin plures, igitur ĩfiniti numero & ſpẽ. Accedit ad hæc ꝙ phantaſtica uis infinita cõponere põt, cũ non tot, quin plura: igitur & infinita etiã ſomniare. Quare nulla poteſt dari tabula in qua oẽs interprætatiões numero uel ſpẽ cõtineantur. At ſi in tabulis oẽs interpræta tiones ſecũdum genus haberẽtur, ex ĳs ſomnia interpræt ari nõ poſſunt, non.n. puto quia ſomniũ Alexandri & illud Scipionis, & eorum interpræta tiones genere cõuenerint, eſſe eadem rõne ad amuſsim interpræta nda, quippe cũ in genere multæ lateãt ęquiuocationes, atq; diſsimilitudines, ut peripatetici dicũt. Quare tabulę eiuſmodi uanæ ſunt, & inutiles, quippe cum ratenter oium quæ cõtingũt ſomniorũ, interpræta tiones, habeant.

De ĳs quæ Arnaldus uillanouanus ait de ſomniorũ interpræta tione, deq; prima eius regula. Cap. VII.

EA quę Arnaldus de ſomniorũ interpræta tiõe ſcripſit, lõga ſunt, & faſtigioſa: quare ꝑ capita illa receſſere decreui, nã licet quæ narrat, aniles fabulæ ſint, arte penit⁹ nõ carẽt. Sumit.n. aiam ĩ ſomnis ſeptẽ affici modis, ſiue a ſtellis, ſiue ab humoribus, ſiue a quibus uis cauſis, quos reducit in tres, nos ũo, ut breuiores, in duos reſumpſim⁹. Nam uel afficitur ſĩlibus ĳs quę ꝑ ſomnia portenduñ, uel diſsimilibus, ſiue cõtrarĳs ſimulachris. Quãdo.n. aia ĩ ſomnia ĳs ſimulachris afficiẽ, quæ futura uera rõne repñtant, non ſomnia, ſed magis uiſiones appellat. Cũ enim arcas ille uidit in ſomnĳs ſuũ amicũ, orãtẽ, ut ſibi cauponia inſidĳs circũuento ſubueniret, non ſomnium appellat, ſed uiſionem, quippe cũ amicũ nõ uidit arcas ille in ſuo ſitũ, ſed in ſe per eius propriũ ſimulachrũ, quo nũc colorẽ ꝑ eius propriã imaginẽ cerno. Quare cũ ſomniũ ſit præuiſio eorum quæ futura ſunt, nõ per illorum propria ſimulachra, dupl'r aia põt ſomnĳs affici, aut ſub ſpecie ſimilium, aut ſub ſpecie diſsimilium. Hæc eſt eius prima regula.

De ſecunda Arnaldi regula. Cap. VIII.

SEcunda regula eſt, quę de interpræta tione per locum a ſimili conficitur, ut interpres ad proprietates earũ rerum, quas recte repñtant ſimulachra in ſomnĳs, diligẽter animaduertat, & ad circũſtantias ſomniãtiũ, & ad colores, ſitus, & quantitates eorũ quæ uidẽtur in ſomnĳs, horũ oium exẽplum eſt: uidere abſorbẽtem draconẽ in ſomnĳs e proprietate draconis, q necat mortalẽ inimicũ ſomnianti occurre præſagit. Idẽ de oibus nocuis aĩalibus, uerum ſi inimicus, qui futurus eſt, ſit occultus, uidebit in ſomnĳs lupũ uel uulpẽ, qui proprietate occultus eſt inimic⁹ ſi inimicus ſit perſona digna, ut rex, uel princeps, uidet leonem mordere, nam de proprietate leo rex eſt aĩaliũ. Si bilis ſit hoſtis, uidebit ſerpentem, uel uulpẽ, uel aliquid naturæ hoſtile. Simili ratione reſpiciẽdæ ſunt circũſtantiæ eorũ, quę uidentẽ in ſomnĳs, & ſomniãtiũ cõditiones, nã ſi ſomniãs diſciplinatus ſit uideatq; ſe in ſomnĳs aquã cũ difficultate ꝑagrare, ad honores ſcandere merito ſuæ diſciplinę præſagit, poſſunt de alĳs conditionib⁹ exempla poni quę ut breues reticuimus.

Artem hanc multifariam eſſe uanam & imperfectam, & omnino falſam. Cap. IX.

DEfeciſſe ſibi Arnaldum facile patet, nam cũ dixit ſomnia præſentare futura ſub ſimilis ſpecie, & ſub diſsimilis: regulas ꝑ locũ a ſimili nos edocuit, regulas ũo ꝑ locũ a diſsimili nullas poſuit, igiẽ uel mãcus, uel ſibi deficiens. Præterea cõiunctim hæ regulæ poſſunt ſic refelli, nã oĩs interꝑtatio ꝑ ipſum fit, uel a ſĩli, uel a diſsimili, a diſsimili nulla põt interpræta ndi regula ſumi, nam unum diſsimile infinitis eſt diſsimile, igitur per ipſum in nullum eorũ deuenire poſſumus, quare interpræta ndi regula a diſsimili nullo pacto erit colligenda, nec etiam a ſimili, quia uel a ſimili in ſubſtantia, uel in accidẽte, nõ in accidẽte, qm̃ infinitis modis res poſſunt ꝑ accidens aſsimilari, at cum infinitum oi ex parte ignotum ſit, nulla ratione per accidẽs, uel ex ſimilitudine in accidentibus coniectoe poteſt ſomnia interpræta ri. Quippe cũ portenta per ſomnia, & portendentia quæ uidẽtur in ſomnĳs, infinitis modis in accidẽte aſsimilari poſsint, nec in ſubſtantia, nam uel in genere, uel in ſpecie, uel in numero, non in genere uel ſpecie, nã cum interpræta tio nihil aliud ſit, quam eorum quæ præſagiuntur: cognitio, interpræta ns de uiſis inſomnĳs deduciẽ in cognitionem, eorum quæ per ipſa pręſagiuntur. At cũ in uno genere, uel ſpecie infinita cõtineãtur indiuidua, per unum illorum non magis deducetur in noticiam unius, ꝙ̃ alterius: non enim per noticiam Socratis, qa cõuenit genere uel ſpecie cum Platone, poſſum ſi uiderim Socratem mihi tribuere aquas, ꝙ Plato mihi experrecto tribuet diuitias. Mitto ꝙ quæ uel genere, uel ſpecie conueniunt ſunt inter ſe diſsimilia, quare cum unum infinitis ſit diſsimile, iure per unum inſomnĳs præuiſum non poſſum deuenire in cognitionem alterius. Nec fingi poteſt regulas interpræta ndi eſſe colligendas a ſimilibus in ſubſtantia, & accidẽte, nam uel genere, uel ſpecie hæ ſimilia erunt, ĳs quę per ipſa ſomnia portẽduñ. Si ſint gñe ſĩlia, ſpẽ erũt diſsĩlia, at cũ unũ diſsĩle pluribu⁹ ſit diſsĩle, & plurib⁹ in gñe ſĩle, non per id quod mihi uidetur in ſomnĳs, poſſum in unum magis quã aliud ſibi in genere ſimile, in ſpecie autẽ diſsimile, deuenire. Simili ratione ſi ſpecie ſint ſimilia, numero uero diſsimilia, nam cum mihi uidetur in ſomnis aliquod, non uideo quonam modo poſsim ꝓ̃ſagire magis de uno eiuſdem ſpeciei, q̃ de alio. Præterea hęc ars de genere pręſagitorũ, de ſpecie, deq; loco nihil ſcribit, igitur oĩno manca. Quippe cum quatuor hæc de omni prædicendo reſpici debeant, ut Ptholemæus dixit.

De his quæ de tempore dixit Arnaldus, & quomodo ſint falſa. Cap. X.

ARnaldus multa fabulatur de tꝑe, quo pręſagita per ſomnia interpretentur uenire. Obſeruatione enim ſi macardi iuſſit eſſe reſpiciendas horas ſomniorum, nam ſi per unam ſomnium ante die horã ueneris, ad mẽſem præſagit, ſi per duas ante diem: poſt duos a ſomnio menſes. Sin autem per tres ante diem, poſt tres menſes enũtiatum futurum eſt. Auctoritate aliorũ præcipit hora ſomnĳ eſſe lunam obſeruandam, quæ ſi tunc ſignũ tenuerit mobile, ſitque curſu uelox, atq; ſomniũ emerſerit die ac hora lunæ, eadẽ die qua ſomniũ euenit, præſagitum uidebiẽ. Sin autẽ luna ſit curſu ſera, immobili in ſigno, ſitq; ſomniũ ipſum die & hora ſaturni, præſagitum poſt tot annos uidebitur, quod gradus luna eſt peragratura ei⁹ ſigni, quot tenet hora ſomnĳ, hæc qa ſibi uana uidẽtur, & aniles fabellæ, hãc demũ regulam ſubſcribit, ut interpres inſpiciat ad qualitatem rei uiſæ, ad proportionem ſomniantis ad rem uiſam, demum ad lunam ipſam, quem locum hora ſomnĳ teneat, ꝙ̃ motu moueatur, & quot gradus luna de ſigno ſit peragratura. Ad qualitatẽ quidem rei uiſæ. Nam Neronis mater Neronem dum in utero gereret, uidit in ſomnĳs ſe parere draconẽ, qui conuerſus ad eam, mordens ipſam euiſcerabat. Cui interpres dixit ſomnium præſagire eam fore parituram magnum uirum, qui eam erit permecaturus. Patet ꝙ effectus non uenit eo ipſo ꝙ peperit, ſed ad annos multos, nam qualitas rei uiſæ citius eſſe nõ potuit. Ad proportionem ũo ſomniantis ad rem uiſam, ꝙ puer ſi ſomniaret ſe ſcalam ſcandere, non die experrectus ad honores attolleẽ, ſed ꝓportione eius ad honores præſagitos. Ad lunam ũo aſpiciendum eſſe dixit, ut alĳ dixerunt. Sed hęc friuola ſũt, nã nemo miſti interꝑtari debẽt una arte, quare ſi de genere, deq; ſpẽ euẽtorum regulas dedit nulla ſtellarum obſeruatione, nec de tꝑe obſeruandę erunt ſtellæ. Quod ſi de tẽpore ſũt ſtellæ obſeruãdæ, igiẽ de genere, ſpẽ, loco etiã eorũ quæ præſentiuñ in ſomnis ſunt ſtellæ diligenti rõne colligendæ. Blacteriçat igitur uir iſte, qui cũ fuerit oĩ ex ꝑte ſuperſtitioſus, nec in his uacare ſuꝑſtitionibus uoluit.

De interpræte

De interpræte ſomniorum, & de regula interpretandi ſecundum Ariſtotelem. Cap. XI.

EXquiſitiſſimus (ut inquit Ariſtoteles) ſomniorum coniector is eſt: qui rerum imagines acutiſſime perſpicere poteſt: nam recta claraq; ſomnia facile quiſq; interpretabitur: ſicut enim aqua agitata ſtellarum imagines minus apte oſtendit: quę ubi quieuerit liquide eas demōſtrat: ita quoq; motiones in nobis impediunt clara cōſpici ſomnia: itaq; qui formas illas prępoſteras inconditas diſtortaſq; ſomniorum ſcit diſtinguere, & ueris exemplaribus reddere: ut hominis hanc illam equi deſignet quatum tamen neutra incolumis abſolutaq; cernebatur: hic eſt optimus ſomniorum coniector. E quibus patet artem coniectādi ſomnia ſimilibus exēplaribuſq; conſtare: non autem cōtrarijs atq; diſſimilibus. Inſuper etiam duo eſſe ſomniorum genera: quædam aperta, in quibus exemplaria ſimiliaq; clare patent coniectori. Videre enim brachia pati in ſomnijs, facile patet eiuſmodi ſomnium ad fratres eſſe referendum. Nam brachia gemelli ſunt fratres, atque ſimilia. Alia ſunt offuſa ſomnia tetraq;: in quibus ſimilia atq; exemplaria non clare uiſa repræſentat: ut ouum ſomniare quod repręſentauit aurum argento circūſcriptum non clare hoc demonſtrauit Hactenus Ariſtotelem.

De regula.

Regulam interpretandi Ariſtotelis eſſe de ſomnijs naturalibus, aīalibuſq; non autem de fortuitis. Cap. XII.

SOmnia duplicia eſſe uera Ariſtoteles comprobauit aut quæ earum rerum ſunt: quarū principium eſt affectus: ideſt ex parte animi, aut earum rerum: quarum principium eſt humor ideſt alteratio corporea: earum rerum quarum nullum in nobis principium eſt: ſomnia fortuita eſſe uel ſigna, uel cauſas demōſtrauit Ariſtoteles. Quo fit ut interpretandi regula quam Ariſtoteles tradidit: ſolum ijs ſomnijs ſit, quę aut naturalia ſunt, aut animalia. Per naturalia ſomnia præſentimus alterationes humorum, morbos & uniuerſales, & particulares: qui ab illis proficiſcūtur alterationibus, ut febres, dolores, apoſtemata, & cætera id genus. Per ſomnia uero animalia preſentim' affectus animi: quibus mens præmebatur. Qua ratione euenit ſomnia animalia eſſe ueluti memorias aut actū rerum, quas facere uel agere cœpimus, aut eorū affectuum: quibus mens ſenſariaq; pars occupabatur. Sunt autē hæc animalia ſomnia plerunq; aperta, rarenter offuſa atq; detecta. Somnia uero naturalia ſunt memoriæ aut oſtenſiones naturæ: nam cum humores excreſcunt, & ad ſenſus peregrinos permeant: apparent eis magis quàm ſint ſentiri apta: ſicq; in ſomniatrice ſuperioribuſq; uirtutibus ſenſum efficiūt phātaſticum, plerunq; offuſum detectumq;, rarētet apertum. Horum igitur regula potiſſimum habenda eſt: quam nobis optimus naturæ interpres Ariſtoteles tradit.

De ijs quæ ſunt melancholiæ peculiaria, deque regula interpretandi melancholica ſomnia. Cap. XIII.

PEculiaria melancholiæ ſunt ea quæ ei competunt, uel ex genere ſubſtantię, uel quantitatis, uel relationis, uel qualitatis, uel motus, uel habitus, uel alicuius figuræ cæterorum prædicamentorum: ſecundum ſubſtantiæ quidem figuram peculiaria ſunt eſſe terram terraceamq; eſſe Saturnum, Saturnumq;. Eſt.n.melancholia animalis terra, atq; Saturnus. ſecundū figuram quanti ſunt eſſe craſſum, eſſe antiquum atq; diuturnum. ſm figuram relationis: aſſimilatur dæmonibus dæmoniaciſq;, nigris, umbroſis, nigris liquoribus. ſm figuram qualitatis eius peculiaria ſunt eſſe nigrū, offuſum, tetrum, acre, ponticum, ſenile, autumnale, graue, frigidum, ſiccumq;. ſecundū figuram motus, eius peculiaria ſunt deorſum ferri, tardum, pigrum, ſeruū. ſecundum figurā habitus, tenet omnia quæ Saturnus cœleſtis tenet, ut ædificia, ſenes, res antiquas, parentes, auos, atauos, noctes, tenet fetida, homines edaces, agricolas, & agros, conuentus religioſos, ueſtes nigras, lapides nigros, hæreditates, mortuos, putridas aquas atq; paludes, lepras & morbos qui a melancholia proficiſcuntur. Longa itinera, carceres calamitoſos: pignora, ſeruos leues perſonas, atq; ea omnia, quæ Saturnus cœlicus tenet. Sunt & alia peculiaria: quę bonus coniector facile per hæc reperiet. Ex his regula generalis colligitur hoc pacto, omne uiſum in ſomnijs, quod ad aliquod eorum quę peculiaria ſunt melancholiæ quouis modo attinet: ideſt uel ſomnianti, uel alieno, uel communi, uel publico, aut generali: ut capite tertio explicauimus: melancholicum eſt inſomnium. Quòd ſi frequentauerit, morbos aut uniuerſales, ut febres, aut particulares, ut languores (niſi ſomnians præſeruetur) præſagit. Exempla ſunt ut ſomniarę dæmones, monachos, aut id genus aggredi, uel te, uel alienum, ut amicos uel te & amicum communiter, uel publicum ut forum, uel theatrum, uel urbem, uel generale ut orbem: humorem melancholicum præſagit in ſomniante alterare corpus, ſenſoriaq;: quæ ſi frequentauerint melancholicos morbos præſentit ſomnians, niſi bono præſeruetur regimine.

Regula.

De regula particulari ſomniorum melancholicorum. Cap. XIIII.

VIſum antequam ad particulares morbos conferatur, prius eſſe melancholicum generatim colligatur, poſtea uidendum eſt ſi uel ſomniantem tangit, uel aliud diuerſum, ſiue ſit amicus, ſiue patria, ſiue orbis, ſiue quoduis alienum. Nam ſi tangit ſomniantem: tunc uel ipſum totum tangit: uel eius partem ueluti cutem, uel caput, uel pedes, uel particulam quamuis eius. Si igitur ſomniantem nullatenus tetigerit, melancholia ſignificabitur in uaporulentis ſpiritibus potius, quam in membris humoribuſq;. Quare niſi præſeruetur uel aliud pollentius et aduerſans superuenerit: de effimera melancholica ex mœrore triſtitiaq; eſt præſagiendum, aut de melancholia uel dęmonio, uel ijs morbis: qui per ſpiritus agūtur: dixi ſi hæc ſomnia perſæpe atq; ſæpius frequentia fuerint: ubi namq; rarenter emergunt, de parua admodum melancholica alteratione in ſpiritibus eſt prædicendum. Raſes aſſerit hæc ſomnia quæ perſonam ſomniantem non tangunt: uniuerſales morbos præſagire, qui totum corpus occupant, ut febres dæmonia, melancholię, & id genus. Sin autem perſonam ſomniantem id quod uidetur in ſomnijs: tetigerit, aut eam totam, aut eius particulam. Si eam totā: de febre uel morbo uniuerſali, ut mania, apoplexia, epilepſia, aut de alijs id genus eſt pręſagiendum, ſi frequentauerint hęc, nec præſeruetur ſomnians, ut pati incubum quod epilepſiam uel apoplexiam nunciat uidere umbras, quę totum rapiant corpus: uidere ſe quaſi immobilem grauem, cadere ab alto, & inde immobilem quaſi derelinqui: hæc omnia morbos uniuerſales nunciāt. Sin uero particulam, ad eam melancholiam defluxiſſe uel defluxuram morbumq; exoriri nunciat, Narrat Arnaldus uidiſſe quendam: cui in ſomnijs frequenter apparebat niger catus: qui eius dextrum mordebat pedem: cui poſtea pedi dextro puſtula nigra cōtingit: ex qua de breui obijt. Erat enim puſtula illa ex humore melācholico putrido. audiui ab obſeruatore, q̄ cuidam uidebatur in ſomnijs acubus per totam cutem pungi: cui poſtea ad paucos dies lepra canina euenit. Simili ratione argui poteſt de alijs occurrentibus.

De ijs quæ ſunt ſanguini peculiaribus, deq; regula uniuerſali particularique interpretandi ſanguinea ſomnia. Cap. XV.

SAnguini peculiaria ſunt hæc. ſecundum ſubſtantię figuram quidem eſſe aerem, aereumq;, eſſe Iouem Iouiaq;. Eſt enim ſanguis terrenus Iuppiter: animalis etiam aer. ſecundum quanti uero figuram, ſunt eſſe medium inter craſſum & tenue, eſſe inter antiquum & recens. ſecundum figuram relationis aſſimilatur liquoribus rubris omnibus, iucundis hilaribuſq; rebus. ſecundum figuram qualitatis, ſunt eſſe rubrum, dulce, ſuaue, iuuenile, uernale, graue: ſed minus quā terra, & aqua: calidum & humidum. ſecundum figuram motus, celer potius, ad regionem mediam ſcandere, atq; ſuperuolare. ſecundum uero figuram habitus, omnia habet quæ Iuppiter cœlicus. tenet enim

pacem, iustitiam, diuitiarum copiam, letam uitam, ueritatem religionem, pulchra preciosa, ueneris, abundantiam, largitatem, uerecundiam, homines albos habentes ruborem, staturę pulchros: cęteraq́; quæ Ioui dicantur. Ex ijs generalis regula est hoc pacto: omne uisum in somnijs, qđ aliqua ratione ad aliquod eorum, quę peculiaria sunt sanguini, quouis modo attinet, uel somnianti, uel alteri: in somnium sanguineum est. Quòd si frequētauerit, nisi somnians bono regatur regimine, uel aliud pollentius interuenerit, morbos prænuntiat sanguineos, ueluti uidere nuptias, degustare dulcia atq́; suauia, uētosa emergi, fluxum fieri sanguinis, & id genus sanguinis alterationem nuntiant. Hæc si uel tangere uidentur somniantem, uel aliud ab eo diuersum, nisi præseruetur, uel aliud occurrat fortius: morbos sanguineos nuntiant, uniuersales. Quę si tangant somniantis aliquam partem: illic morbum aduenire pręd icūt: nisi (ut diximus) præseruetur. Narrat Arnaldus uidisse infirmū, cui uenit in somnijs, quidā qui eū lapide pungenti maxillam sub aure pungebat. Quod cū persępe uidisset, demum apostema post aurem exoritur.

De ijs quæ sunt choleræ peculiaribus, deque regulis cholericorum somniorum, Cap. XVI.

CHolere peculiaria sunt hæc. secundū substantiæ figuram, esse ignem uel igneum, esse martium uel martem. Est enim cholera terrenus mars, animalisq́ ignis. Secundum quāti uero figuram, esse rarū tenuemq́, esse uirile iuuenileq́. Secundum figuram relationis similis est omnibus liquoribus citrinis, atq́ naturæ horrida. Secundum qualitatis figuram, est citrina, amara, iuuenilis, æstiua, leuis, calida & sicca. Secundum figuram motus celerrima, uolatilis, sursum petens. At secundum habitus figuram: ea omnia habet, quæ mars cœlicus. Tenet enim fratres, peregrinationes, iuuenes, tenet artes, quæ per ignem aguntur, atq́; ferrum, habet uulnera, rixas, bella iniurias, uilium, sanguinis effusionem, uiolentias, pręd ones, iracundos, celeritates, feditatem coitus abortus, oppilationes, febres, cholericas, pustulas, & omnes morbos, qui sunt cum rubedine corporis, dolores capitis, homines rubeos, superbos, atq́, ea omnia quæ mars, quibus regulæ constant. Nam omne uisum: qđ ad aliquod horū quouis modo attinet, est prænuntians alterationem cholere. Quòd si perseuerauerit morbos pręd icit, & personā somniantem totam, uel omnino aliud ab ea tetigerit: uniuersales morbos. Sin autem eius qui somniat particulam, ad eam morbū defluere significabit ut uidere prunas, uel ignes, uel per aerem uolare, socius noster uidit se per prunas ambulare, totumq́ uri: & iam febris causon eum accepit. Alius omni fere nocte faciem suam uidebat urticis molestari, qui demum herisipela laborauit.

De peculiaribus flegmatis, deque regulis eiusdem somnij. Cap. XVII.

SEcundum substantię figuram sunt aqua aqueum esse uenerem uenerium. Est enim flegma animalis uenus, aqua uero terrena. Secūdum quanti figuram, est crassum, corpulentum, atq́ senile, antiquum. Secundum figuram relationis est omnibus albis liquoribus simile, uitreis, gypseis, gelicidijs, niui, lacti, çaccharæ, uiscosis, tenacibus, & id genus. Secūdum figuram qualitatis est albū, clarū, perspicuum, sapore interdum dulce, ponticum, aliqñ salsum aliqñ insipidum. Senile, muliebre, hibernū, graue, frigidum & humidum. Secundum motus figuram, est pigrum, serum, segne, atq́ deorsum petens. Secundum habitus figuram tenet omnia quæ Venus & Luna tenent, ut ocia, mulieres, earumq́ ornamenta, margaritas, pinguia, alba omnia, unctuosa, homines albos, cæteraq́ quæ Luna, quibus regulæ (ut prius colliguntur) Omne enim uisum ad aliquod horū quomodolibet attinens est flegmaticum somnium. Quòd si frequentauerit: morbidum erit. Vniuersaliter quidem si uel totum somniantem, uel omnino ab eo aliud tetigerit, particulariter autem si eius aliquā partem amplectetur. Quidā uidit sibi humeros a pluuia madefieri, experrectus reperit ad humeros defluxisse flegma. Visum est mihi non raro degustasse lac, & experrectus linguam dulci flegmate plenam reperi. Quidam uidit submergere se in mari supernatareq́, qui captus fuit febre flegmatica. Alius uidit se quasi lignū immobilem: qui postea repletus fuit flegmate. Alius uidit se pedibus detētum: qui postea podagra laborauit. Infirmus quidam uidit pedes graues tumidosq́; ad quos magnum apostema defluxit flegmaticum. Ex ijs facile de omnibus humoribus mistis, & uniuersalia & particularia, bonus coniector poterit interpręt ari: quippe cum ex simplicibus composita constent.

Problemata interpretationum somniorum, quæ secundum medicos soluuntur.

CVr somnia quę ultima noctis parte accidunt, quęq́ res eo modo repræsentant: quo interdiu & uigilando agebantur: sanitatis amissæ recuperandæ, uel habitæ conseruandæ nuntia sunt. An q̄ animus diurnis in consilijs nulla plenitudine, nullaq́; inanitate permanet, nullaq́ alteratione, deniq́ emergente, superatus. 1.

Cur somnis in prima noctis parte, offusa, turbida, atq́; omni ex parte diuersa repræsentantia ab his quę interdiu agebātur: ægrotatiua sint. An q̄ animos plenitudine, uel inanitate, uel alteratione aliqua superatur. 2.

Cur Sol, Luna, stellæ ex consuetudine lucidæ splendidæ conspectui subiectæ apparentes in somnijs sanæ sint: contra uero obscuræ, tenebrosæ atq́; omni ex parte alteratæ ab eo, quo interdiu uidebantur, morbidæ. An q̄ corpus nec alteratū, nec animū humore aliquo e superatum, nec inanitate, nec plenitudine affectum notant. 3.

Cur si stellarum circuitus uel Solis uel Lunæ extingui aut lædi, aut occultari, aut omnino impediri uisus fuerit. Si ab aere uel nube leuem morbum, si ab aqua uel pluuia grauem pręnuntiat. An quòd corpus superficietenus multa pituita alteratur, si aqua uel pluuia stellæ circuitus impediri uisus est. Si uero aere uel nebula, pauco eius circūferentia pituitæ afficitur, quo fit ut si Luna uel stella pati intrinsecus uideatur nebulam uel pluuiā, somniantis corpus intrinsecus pituita alteratur. 4

Cur stellarum circuitus si a siccitate affligi, uel si stellæ uri uel incendij quicquam pati uideantur, ægrotationis periculum ex rubræ bilis accretione imminet somnianti. Quæ si ab igne uel uredine uictæ stellæ uideantur ita ut demum occultæ appareant cur somnianti, mortis est indicium. An quòd rubræ bilis peculiaria sunt hæc. Stellæ uero uitæ indices: quare si ab igneis pati stellę uideantur, cholere excrementum in corpore indicant, quæ si ustæ, & quasi in profundo offusæ apparuerint, choleram in corporis profundo submergi pręnuntiant, ex qua mors euenit. 5.

Cur si somnianti apparuerint stellæ aut fugere, aut in fugam uerti, aut uersæ celeriter fugere alijs deinceps in sequentibus futuras insanias pręsagient. An quòd animus uacillatione, furore, atque titubatione melancholici humoris rapitur, quod quidem sine insania esse non poterit. 6.

Cur si stellæ nulla aliunde necessitate aut ui urgente uagari uideantur, animum mœrore affici pręnuntiant. An q̄ animum sollicitudine curaq́ atque humore melancholico superari significant. 7.

Cur stellę quæ e circunferentiā purę splendidę, delabi, ac orientis regionem petere uidentur: bonæ ualitudinis testimonia sunt. An quòd omne quod uel in corpore est separatum, uel in aluo excretum, uel in carne pullulans, id probe omne ab occidui circuitu, cui recte heret: excidit uersusq́ orientem petens. 8.

Cur contra si nigrę uel obscurę, siue ad occidentem, siue in mare, siue in terram, siue paulo supra deferri uideantur, morbos nuncient. An q̄ quæ supra feruntur: grauedines, quæ in mare, malo salui habitus, quæ in terra tubercula exoriri nasciq́ prædicunt. 9.

Cur si

10. Cur si uidebitur somnians in cœlestibus insidere, cernens illic omne quod uider: purum & humidum: bonam nunciet ualitudinem. Contra uero si quod illic cernit: nigrum quodlibet, impurum, & minime lustre uiderit, malum morbum. An ꝙ animus a cœlestibus in hominis corpus descendit: quare tale animo repræsentabitur, quale hominem intrauerit. An quòd animus nulla alteratione alteratur dum lucida cernit: nā & spiritus de natura sunt lucis: dum uero obscura alteratione præmitur, quæ spiritus affecit.

11. Cur uidere aquam aut pluuiam lenem sereno cœlo, sine uehementi madefactione, aut graui tempestate, bonum præsagiet temperamentū. Contra uero si offuso cœlo impura uideatur aqua atque cum procella uel grandine, malum. An ꝙ qualis spiritus corpus interit: tale apparet in somnijs: cum igitur sereno cœlo spiritus clarus interit, turbido, turbidos: iure utsum primum bonum: secundum uero malum prænuntiat.

12. Cur in somnijs acute intueri aut audire, tuto incedere, secure & sine ulla formidine currere. Itemq; terram planam beneq; cultā ambulare, arbores florentes & fructuosos & mites. fluuios pro more aqua limpida, nequaquam iusto pleniores, minoresue fluentes, fontes, itidem, & puteos ante oculo obuersari, bene se habere corpus prænuntient. An ꝙ spiritus: quibus corpus conseruatur, lucidi sunt, atque paucis uaporibus offusi. Quare contra si hæc uideantur, male corpus se habere præsagiet, nam auditum lædi circa caput esse noxam docet: crura offendi, illic morbum dici. Aspera terra, corpus impurū esse notat. Arborum sterilitas humani corporis perniciem indicat, liquidem sine folijs arbores, ab humidis frigidisq; detrimentū. Cum folijs uero: sed sine fructu, a calidis & siccis. Fluuij non pro natura fluentes sanguinis circuitum signant: largius quidem excessum, minus uero defectum. Si impuri fluant, in spiritibus & corpore perturbationem esse significant. Nocturnæ fontium, & puteorum imagines, uenios circa uesicam esse argumento sunt. Mare turbatum alius malum subesse indicio est. terra uel domus mouens, sano aduersam ualitudinem: terram uel a mari uel ab alia re quampiam aquarum multitudine inūdari, ægrotationem multæ quæ in corpore est, humiditatis expectādam esse testatur. Vtiq; nec id in bonis est in somno terram nigrā, aut crematam uidere: nam periculosissimi morbi indiciū est, atq; mortiferi: siccitatis enim exuperantiam carnis instantem depræhenditur.

13. Cur in palude uel mari uel fluuijs natare uideri non bonum sit. An ꝙ humidi flegmatici excessum testatur. Hæc enim erant flegmatis peculiaris. Contra uero si febricitanti hoc uideatur bonum: nam calidū ab humido frigidoue extingui indicio est.

14. Cur quicquid neque maius neque minus, sed ex consuetudine & pro natura esse apparuerit, pro bono ualitudinis habetur. Contra uero, pro malo. An quòd spiritus secundum naturam sunt in corpore nec alterati, nec humore præssi: quam ob causam uestem candidam, ac pulcherrimos calceos indui bonum est: quod ea membris est maius, non est bonum: nec utique quod minus. Nam candida uidere spiritus lucidos esse notat. Membra distorta obscuros: eadem ratione nigra omnia mobida ac periculosa sunt. Pueros & in albis uestimentis mortuos uidere bonum etiam est, nam sicum moriuntur secundum rationem ordinantur.

15. Cur uidere noua corpori morbum enuntiet. An ꝙ uidere noua mutationem in corpore significat.

16. Cur ex pueris mortuis candidis uestibus indutis aliquid puri accipere in bonis sit. An quòd corporis & rerum ingredientium integritatem declarat: ex mortuis enim nutrimenta, incrementa, & semina proficiscuntur. propreteaq; hæc si pura in corpus serpunt: sanitatis sunt.

17. Cur nudatos uel pullatos, uel sordidos uel e domo aliquid capientes auferente sue conspici, morbum arguat. An quòd hoc non aptum est, quare res corpus ingredientes noxiæ sunt.

Cur corpora quęcunque in somnijs desormia, quę hominem terrent uidere morbum periculosum exponunt. An ꝙ sibi satietatem, excrementum, choleram nigram, indicant. 18.

Cur in somno uideri quid assueti potus aut cibi sumere, animi lāguorem notet. An ꝙ alimenti inopiam probat. hinc ualidissimas carnes uidere maximi excessus, paucissimas, minoris est præsagium: nam ut quod assumitur bonum, bonum est: ita quod apparet, etiā. 19.

Cur aqua pura pota ꝯ bonum: reliquę uero omnes noxiæ. An ꝙ quicquid assueti homo spectare uidetur, animi desiderium testatur. 20.

Cur quodcunque fugere perterritus si uidetur, morbidum. An quòd sanguinem in siccitate infrstantem detegit. 21.

Cur pugnare uulnerari, cruentari, uinci, morbida. An ꝙ hęc cholerę sunt peculiaria: quare corporis secretionē circuitus inimicam contigisse signo sunt. 22.

Cur ex uisis errores, uagationes, ascensus mali & graues, fluuiorū traiectus, armati hostes diuersi generis monstra ægrotationis, siue insaniæ argumenta sunt. An ꝙ spiritus uaporibus melancholicis infici indicio sunt, atque cholericis uaporibus offusi motique per corpus. Hæc sunt problemata quæ ex diuino Hippocrate sunt collecta in eo libro: quem de insomnijs inscripsit: quæ omnia intelligi debent, si frequentauerint: uel si aliud fortius aduersans non successerit: nam ut Aristoteles dixit: sæpe adsunt pluuiæ signa: quibus non semper pluuia euenit. Nam aliud fortius aduersans fortasse obiter occurrit: mutans signa ad oppositum. 23.

Cur qui uidet se in latrina uel fetido loco, malis humoribus est repletus. An ꝙ fetor hic a putredine exoritur humorum, qui in eius corpore sunt. 24.

Cur si somnians sentiat se grauari, ut paret cum sentit incubum ægrotet. An ꝙ hæc grauedo plenitudinem humorum notat. 25.

Cur per loca angusta atq; per foramina si quis se ambulare conspiciat, ægrotet. An ꝙ instrumenta anhelitus grauem pati ęgritudinem demonstrat: quæ ipsam totam aeris quātitatem attrahere uetat: quam ei est necessaria. Alia complura problemata fieri possent: quæ ut breues omittimus: suntq; intelligenda omnia ut dixit Aristote. ut in pluribus, atq; corporibus nō præseruaris. Quemadmodum enim physiognomus ex uno duntaxat signo: qđ in corpore notauit: non præsagit animi affectum: sed ex pluribus idem consignificātibus: ita coniector medicus atq; physicus nō debet ex uno somnio humoris alterationem uel morbum coniectare, sed ex consimilibus atq; compluribus idem præsagientibus, modo somnians non præseruetur, nec aliud aduersans emergat. Hactenus de regulis interpretandi naturalia somnia. 26.

De diuisione animalium somniorum, & quæ per ipsa liceat coniectari. Cap. XVIII.

ANimalium somniorum alia sunt quæ ab affectibus naturæ, alia quæ ab affectibus artis, alia ab affectibus eorū: quæ nobis obiter occurrunt proficiscunt. Affectus naturæ sunt: qui aīæ insunt fere a natura: qualia sunt uirtutū incitamēta, atq; semina. Aliqui.n. nascunt natura fortes, uel audaces, uel timidi. Aliqui tēperati, uel intemperati, uel insensati. Aliqui liberales, uel prodigi, uel auari. Aliqui uero alijs atq; alijs affectibus ad alias atque alias uirtutes uitiaue idonei. affectus artis sunt, quatenus alio affectu afficit qui est piscator: alio qui est mercator: alio qui sutor, alio qui barbitonsor: alio atq; alio: qui alia atq; alia arte est peritus. affectus uero eorū, quæ nobis obiter occurrunt: sunt earū rerū, quas uel agere uel facere, uel inuenire, uel recordari cœpimus, uel ꝓposuimus. ꝓposui, ut mihi barbā tonderet barbitonsor, cōpluribus occupatus oblitus erā. at nocte uidebā mihi barbā tondi: cœpi ꝗrere

librũ, quẽ nõ inueni, nec cui conceſſerã uigilãdo recordari poterã multitudine ſenſiliũ: quæ memoriã auertebatur. noctu uero eius cui librũ conceſſerã, recordatus erã, qua rõne librum recuperaui. Simili modo & de aliĳs infinitis, uel quæ agere, uel facere, uel inuenire, uel recẽſere in uigilia cœpimus, quæ tñ exequi occurſu maiorꝝ quæ ſenſus noſtros pr̄emerẽt: nullatenus poteramus. Hæc itaqꝫ ſomnia affectuum ſunt eorꝫ quæ in nobis erant prætermiſſa.

Quæ per ſomnia cõiectantur.

Patet igiẽ quæ ꝑ hæc ſomnia liceat coniectari Nã per ſomnia q̃ ab affectibus proficiſcunẽ naturæ, nos affectus uirtutum p̄ſagimus. Verũ non ex uno ſomnio, quẽadmodum nec ex uno naturæ ſigno multi ſpex, qui græce dictẽ phyſiognomos, de animi affectu cõiectat, qui igitur uult per ſomnia affectui alicuius p̄ſagire: oportet colligere cõplura ſomnia, aut petere ab eo, cuius affectũ cõiectare intẽdit, qualia plerũq; ſint eius ſomnia, q̃ ſi pro maiore parte inuenerit ad liberalitatẽ ſpectãtia, poterit eũ natura eſſe liberalẽ dĳudicare. nã ueluti una hirũdo uer non facit, nec unũ actum fœlicẽ, ita nec unũ ſomnium p̄ſagit animi affectũ. ſed uel plura eundẽ portẽdentia. Per ſomnia uero q̃ ab affectu artis exoriunẽ: artes eorꝫ coniectamus: quorum ſomnia ſunt, ſed nec per unũ ſomniũ. Non. n. ꝙ quis ſemel de piſcib⁹ capiẽdis aliqd ſomniauerit, eũ eſſe piſcatorem eſt cenſendũ. nec ſi qs tẽdere alteri barbã ſomniauerit ſemel, eũ eſſe barbitonſorẽ aſſeremus, ſed eius cuius iudicium de arte q̃rimus oportet cõplura ſomnia colligere, aut ab eo petere qualia eius ſint ſomnia plerunqꝫ q̃ ſi ad idẽ oĩa uel pro maiore parte erũt, de arte coniector facile cõiectabit. At uero ꝑ ſomnia eorꝫ, quæ nobis obiter occurrũt, eos affectus iudicamu⁹, quibus p̄cedenti die p̄memabur. Hæc ſomnia ſunt poti⁹ memoriẽ eorꝫ, quẽ uel agere uel facere, uel inuenire, uel recordari pridem cœpimus, quare ex uno ſomnio cõiector de ſomniãte, uel ſomnians de ſe ſuique affectu obiter emerſo facile poterit coniectare. De ĳs nihil ad Philoſophos, quippẽ cum omnibus conſtent. Colligendæ igitur ſunt regulæ, quibus & ſomnia affectuum naturæ, & ſomnia affectuum artis interprætentur. Hæc enim ſunt Philoſophis digna.

De affectibus naturæ & corũm materĳs ſubiectis.
Cap̃. XIX.

VT diximus naturẽ affectus uirtutes uel uitia ſunt naturales, quibus ſumus ad uirtutes uel uitia propenſi.

12. uirtutes hic deſcribuntur.

Sunt aũt hi numero 12. nã circa timores uel fiducias, ſunt mediocritas quidẽ fortitudo, exceſſus audacia, defect⁹ uero timor. Circa uoluptates atq; dolores ſunt, mediocritas quidẽ tẽperantia, exceſſus intẽperantia, defectus uero inſenſibilitas, ſiue inſenſatio. Circa dãdas capiẽdaſq; pecunias, mediocritas quidẽ eſt liberalitas, exceſſus ꝓdigalitas, defect⁹ uero auaritia. Sunt etiã & aliæ circa pecunias affectus, & mediocritas eſt magnificẽtia. Magnificus. n. differt a liberali nã hic circa magna, ille circa parua uerſatur. exceſſus eſt uentoſitas. defectus uero modicitas. Circa honores & inhonorationes, mediocritas eſt magnanimitas exceſſus inflatio. defect⁹ aũt puſillanimitas. Circa iras mediocritas eſt mãſuetudo. exceſſus iracũdia. defect⁹ uo ſegnities. Circa uerũ mediocritas eſt ueracitas. exceſſus arrogãtia, defect⁹ diſſimulatio. Circa iocũdũ, qd̉ in loco cõſiſtit, mediocritas eſt comitas uel urbanitas, exceſſus, ſcurrilitas defectus ruſticitas. Circa iocundũ in uita mediocritas eſt amicitia, exceſſus eſt laſciuitas, uel placẽtia, aut adulatio, defectus inhumanitas. Circa affectus modeſtiẽ, mediocritas eſt uerecũdia. exceſſus, quo quis nulla in re uerecundaẽ eſt impudentia. defectus uero quo quis in omni re uerecundaẽ, eſt pauitas. Circa inuidias atq; maliuolẽtias, mediocritas eſt indignatio. exceſſus quo quis de oĩbus dolet, eſt inuidia. defectus uero maliuolẽtia. iuſtitia uero oĩum eſt eorꝫ quæ in nobis uel actionũ, uel adminiſtrationum ſunt. mediocritas. Hæc ſunt affectus, atqꝫ eorꝫ ſubiectæ materiæ, quos capitulatim recenſimus, quam diffuſe Ariſto. in his libris, expoſuit. qui Æthicorum ſunt.

De regulis interpræctandi ſomnia quæ indicant affectus naturæ. Cap. XX.

FAcile ex ĳs poteſt cõiector ſomnia quæ ab affectu proficiſcunẽ, interpræt̃ari, & ex illis affectũ deducere. Nã ſi ſomnia circa timores uel fiducias ſunt, ſi ad mediocritatẽ attinẽt, fortis indiciũ ſunt. ſi ad defectũ, timidi. ſi ad exceſſum. audacis. Narrauit mihi amicus uidiſſe in ſomnĳs quendã ſibi hoſtẽ, qui eũ armis acerrime inuadebat, ac ipſe reuoluto clamide in brachio uidebaẽ hoſtẽ inuadere, ita ut arma ex manu arriperat, experrectus q̃ſiuit a me interpræt̃ationẽ, cui facile reſpõdi, hoc nihil, niſi animi affectũ, quẽ fortitudo eſt, prẽſagire. Teneo igiẽ te uirũ fortem, & quidẽ ita erat. Si uero ſomnia uerſenẽ circa uoluptates & dolores, ſi ad mediũ tendũt, temperãtiam prẽſagiunt. Si autẽ ad extrema, extremos affectus nuntiant. Eſt alius amicus noſter, qui uidit in ſomnĳs ſibi delatam eſſe pulchrã mulierẽ a parẽtibus meiu hoſtiũ ab eo cuſtodiendam, quã cũ uidiſſet poſt pauca fuiſſe eius amore captam, non modo amorẽ repudiauit, ſed eã acerrime reprobauit. Experrectus quoqꝫ mihi ſomniũ narrauit, cui facile prædixi eius animũ caſtitate atqꝫ temperantia eſſe natura affectum, nec aliud portẽdere, qd̉ conceſſit aſſerẽs ſe hoc idẽ egiſſe nõ ſemel in uigilia. At ſi ſomnia circa pecunias dãdas uel capiẽdas uerſenẽ. Si ad mediũ tendãt, in animo ſomniãtis eſſe liberalitatẽ eſt cẽſendũ, ſi ad extrema, eius animum ad extrema uerſari etiã. dux quidã narrabat mihi omnia eius ſomnia, quibus fere omni nocte præmebaẽ, At ego colligãdo oĩa, dĳudicaui illa ad lucrũ, uel rapinã, uel furta tẽdere, ex quibus facile de eius extrema auaritia, atqꝫ miſeria coniectabã, neq; eius tyrãnide, ſed cum a me toties quæſiuiſſet, demũ excuſatione præmiſſa, qua ſemper cũ principib⁹ uti debemus, dixi in eius animo eſſe ſummam miſeriã atqꝫ auaritiã, nec aliud ſibi portendere ſomnia, niſi animum ſemper in tyrãniçandis ſubditis uerſari.

Eſt igiẽ regula, ut materia colligaẽ, circa quã uerſantur ſomnia: deinde ſi ad exceſſum. uel defectũ uergerint quibus collectis, quid in animo ſomniantium ſit facile coniector depræhendet. Hanc regulam optimus naturæ interpres uno uerbo attingit, cum dicit ſtudioſorũ ſomnia eſſe ſtudioſa, atque fœlicia, prauorum uero praua, atque infœlicia. Hæc de ſomniorum interpræt̃atione, quæ ab animi affectibus naturalibus proficiſcuntur. *Regula.*

De regulis interpr̃etandi ſomnia artificũ Cap̃. XXI.

REgulas interpr̃etãdi artificũ ſomnia facile coniector inueniet, nã tractãt fabrilia faber. Et nauita de uentis, de bobus tractat arator. Oportet igiẽ ad materias artium aſpicere, uidereq; circa quã artium materiam ſomnia plerunqꝫ uerſenẽ, & iuxta illã de arte præſagire. Quidam uenator plerunqꝫ de canibus, deqꝫ leporibus, atqꝫ capreis nunc capiendis nunc fugiẽdis ſomniabat At cum quæſiuiſſet a me eorum ſomniorꝫ coniectationẽ, prædixi in eius animo uenatoriã eſſe facultatẽ. quorꝫ interpræt̃ationẽ admirabaẽ. Ego. n. qui uenationibus ſemper ſum emerſus, frequenter in ſomnĳs uideo me uenationibus implicatũ. Pridem barbitonſor noſter dũ mihi barbã radebat, dixit ſe nocte ꝓxima in ſomnĳs rõdẽdo barbã cuiuſdã uillici, illi uulneraſſe maxillã, cui ſubriſi, dicẽs magiſter tu uigilãs et dormiens ſemper barbitõſor es. Vexat te barbitõſoria facultas nõ modo in uigilia atqꝫ interdiu, ſed noctu atqꝫ in ſomno. ergo tua fringere arte. Recordor dũ patauĳ aderã noctu dieq; & dormiendo & uigilãdo ſemper in diſputationibus uerſari, & multa ꝑfecto in ſomno acuta atqꝫ docta argumẽta inueni. Erã. n. tunc ea diſputãdi arte ualde præſſus. Hẽc pauca de regulis ſomniorꝫ artificũ ſufficiãt.

De regula diſcernendi ſomnia. Cap̃. XXII.

ID quod in cõiectore arduũ eſt, ac Ariſtoteles reticuit: eſt diſcernere inter ſomnia naturalia, atq; aĩalia. Vtraqꝫ enim animæ nullã p̄bent admirationẽ, naturalia quidem: cũ motu naturæ agantur. Animalia uero: cũ deluſionem ſint quædã eorũ: circa quæ anima fuit ſollicita atqꝫ in uigilia occupata: quare nulla horum aĩæ admirationẽ tribuunt. hinc inter hæc differentias reperire admodũ difficile eſt.

esse est. Somnia quæ ui morborum morbidorũq; alterationũ emergũt: facile discernuntur. Nam, ut Hippocrates dixit, oĩa suot offusa distorta incõdita, atq; terribilia. cum spũs qui imagines ferunt in morbidis corporibus: alterati atq; male affecti sint. modo quales spũs, ut Hippocrates inquit, Corpus intrant: talia somnia resultant: quare facile hæc annotãtur somnia. Preterea sunt de rebus atq; subiectis materĳs: q̃ nec affectui artis, nec naturæ affectibus subĳciũtur: ut de stellis elementis, motibus, quietibus, cæterisq; q̃ subiecta sunt naturæ. At somnia aïalia uersantur circa materias uel uirtutũ, uel artis: quas superius descripsimus. Hinc regula discernendi hoc pacto colligit: nã cum somnia sint cognitiones somniales: & cognitiones distinguãtur penes subiectas materias: hinc materias respicere oportet: q̃ si ad affectus uirtutũ uel artis spectauerint: aïalia erũt somnia. Si uero ad res naturales, utpote stellas, elemẽta, uapores, exhalatiões, aïalia, mista, stirpes metalla, & horũ motus & mutatiões: procul dubio sana uel ægra somnia erũt: illud tamẽ nõ est p̃mittendũ esse somnia interdũ aïalia et ægrotatiua uel sanatiua. Barbitonsor enim & si affectu artis de suis pertractet materĳs: tamen circa illas si bene lucideq; atq; condite somniauerit: sanatiua erunt somnia. Si autem obscure incondite atq; distorte: ęgrotatiua somnia esse non est ambigendum. Quib⁹ itaq; somnia discerni possint: ex his perspicuum est. Et de arte interprætandi peripateticorum hactenus.

De his quæ quidam p̃mittuot ad interpretandum cœlica somnia. Cap. XXIII.

QVoniam nonnulli peripateticorum cœlica somnia cõcedũt, q̃ nobis mitti ab intelligentia agẽte dixerũt, ut Auerroes, Auicẽna, Algaçel atq; Alpharabius: cõpluresq; alĳ: quos superius enarrauimus: ideo prima regula de interp̃tandis cœlicis somnĳs eorũ est ut si uera sint somnia: uel insomnia idest falsa, annotetur. Hoc aũt Auerroes ex his cognoscere docuit, ex parte tp̃is ut sint prope diẽ utpote celebrata p̃ maiore parte cibi cõcoctione Nã tum aïæ partes ipsæ sensariæ lucidius atq; clarius imagines cõdunt. Sũtq; prõptiores ad suscipienda somnia, q̃ ab intelligẽtia agẽte mittuntur, eo q̃ motus sunt magis sedati ex parte naturæ. nã ueriorum somniorum sunt, quorum natura est melãcholica, licet Petrus apponẽsis eius ueriosa esse somnia affirmet, cui⁹ natura est tẽperata, nã q̃ sicce fuerit naturæ, licet bene retineat, male recipit. Qui uero humidæ, bñ qdẽ recipit, sed male detinet. At q̃ calidæ naturę est, hic in actioīb⁹ instabilis est, q̃ denique frigidæ, oĩ ex parte tardus atq; piger est ad motus. Quare uerioru somnio: eũ is erit, cuius natura tẽperata est, qđ mihi magis placet, nã tẽperatioris naturæ oẽs operationes sont tẽperatiores. ex parte uero cõsuetudinis in dicẽdo uel agẽdo, nã is ueriorũ somniorũ est. q̃ tum uerbis, cũ factis uerior est. Mẽdacis enim aïa & uigilãdo, & dormiẽdo mẽdax semp est. nam usus prauarum cõsiderationũ somniatricẽ partẽ afficit, ut nõ bene rõnabili parti obediat. Dixit enĩ Arist. quorũ loquax est natura, & melãcholica multimodas uisiones uidẽt. Quippe cũ in multo semp sine motu. ex parte etiã cõsuetudinis in somniãdo. nã q̃ cõsueuit sum uera per somnia p̃sentire, plerũq; uera somniãt. Vnde qdã coniector circa somnia interp̃tãda utebat optima cautela, nũq; enim somnia interp̃rabat, quin prius a somniante p̃quireret, si eius somnia uera plerũq; euaderẽt, deinde de interp̃tatione disserebat. Quare ex parte consuetudinis somniandi magna pars somnio: uerorũ, uel falso: dignoscit, etiã & ex parte animi eius qui experrect⁹ est, ueritas uel falsitas somnio: cõiectat, nã post uera somnia experrecti aïa remanet admirata. Expergisciturq; dormiẽs quasi timid⁹. Nemo. n. in ueris somnĳs uersat, quin excitet, quasi a natura pulsus, attonit⁹, admiratus, atq; timidus nõ derelinquatur. Cuius cãm Auerroem ait ex eo q̃ sibi intelligẽtia agẽs copulata fuit in somno, cui spiritale quoddã semen dereliquit, quo aïa ipsa stupet. Vltimo ex parte tp̃is rerũ quę eueniũt: nã cœlica somnia nõ nisi de futuris, q̃ nobis,

Cautela coniectoris.

uel amicis, uel patriæ, uel orbi calamitosa uel p̃spera uẽtura sunt, esse uidenẽ. Animalia somnia de his quæ præterierunt, per accidẽs uero de futuris, quatenus nos ex deliberatione p̃sequimur. Naturalia uero ex reb⁹ sunt, q̃ modo instãt, omnibusq; uel futuri uel præteriti præsentientia. Hæc de præmissis ad interprætanda cœlica somnia.

Quæ Mathematici de interpretandis somnĳs dicant. Cap. XXIIII.

MAthematici arbitrantes motus eo: oium quæ sub motu cœli continet, a cœli motu depẽdere (qđ Aristo. in. 8. physicæ auscultationis asserit, cũ dicat primũ in omni genere esse cãm oium eo:, quæ sunt in illo genere, qđ etiã in metaphysicis retulit) tradiderũt somnia & naturalia, & aïalia, & quæ cœlica appellam⁹: oia e motib⁹ stellarũ p̃ficisci. Vnde et Aristo. bon⁹ naturæ interpres in his libris quos de gñatione inscripsit, dixit oẽs formas: q̃ hic agunẽ, cõtineri in terminis i. stellis, q̃ termini dicunẽ, quatenus termini sunt corporearũ machinarũ, cũ quippe nulla sit in hoc sublunari mũdo forma, quæ alicui cœlicę stellarũ cõfigurationi nõ cõcordauerit. Hermes optimus rerum cœlestiũ obseruator dixit nõ esse granũ arenarũ in mari, qđ non propriũ obtinet signũ suscitãs ad eius incrementum Arist. etiã tradit motu solis p. 12. cœli signa fieri generationes corruptionesq;. Ptholemæus nõ min⁹ peripateticus q̃ mathematic⁹ in eo libro quẽ de cẽtũ enucleatis scribit enucleatio. 10. inquit. ne p̃termittas cẽtum & decẽnouẽ cõiunctiones. In his. n. posita est cognitio eo: quæ fiũt, & gñationis & corruptionis: igit oia somnia & naturalia & aïalia, & cœlica a stellis mitti nemo mathematico: dubitauit unq̃. Verũ hęc differẽtia est, q̃ naturalia et aïalia mediate mittũt, aïalia quidẽ mediãtibus affectib⁹. Naturalia uero mediãtibus motionib⁹, q̃ fiũt in spiritib⁹, at cœlica penitus a cœlo sunt. Stellæ. n. cum aerẽ, qui nos ambit, alterãt, aere illo etiã sic alterato mediãte alterationes potestete similes motib⁹ earũ in nobis efficiũt. Has alterationes aïalia & aues in uigilia sentiunt, unde uidem⁹ aues p̃sentire tẽpestates, bruta etiã, e quib⁹ signa tempo: docuit colligere Theophrast⁹. Hoies uero in uigilia raro. Causa autẽ est, q̃ aïalia illa dum uigilãs semper respectu hoium dormire uidenẽ, cũ sempre sensus eo: & familiares & peregrini a motionibus atq; p̃fundis curis uacent. Quare cũ aer sic a stellis alteratus illa aïalia alterer, mox ille alterationẽ cum ad sensoria deferanẽ, sensationẽ facile in interioris sensorĳs p̃ducunt, eo: quæ stellæ portẽdunt. Hinc Gall⁹ p̃dicit diẽ, q̃ et diei excubitor dicit. Hinc cornix p̃dicit pluuiã. dum supra lapidẽ mane groccitat. Hinc noctula uolat ad domũ eius, q̃ moritur⁹ est horrẽdo atq; ferali carmine bubãs. Illuc. n. eã moueri dicunt augures, quo stellæ alterationẽ mortiferã mittũt. p̃sentit n. futurã hois iacturã, quaten⁹ motus cœlestes sentit. Hinc denique uerũ aïalium imper⁹ emerserũt, qbus uaria p̃sagia diuinatores annotarũt: ut Cicero narrat. At hoiem, cũ semp multitudine curarũ atq; alterationũ maio: sensiltũ p̃manẽ, diuertãturq;, tales cœlestes mutatiões, quas ad nos uehit aer, uix in somno p̃sentire possunt. Tũ. n. silẽtio noctis, oa cãitaq; sensuũ, sensibiliores admodũ reddunẽ. Quare mutatiões illæ cũ ad sensoria defluxerint exteriora, illa pulsantia magis q̃ sint sentiri apta, in somniatrice phantasticos sensus effierũt, qui somnia sunt, earũ rerũ, quas stellę efficiũt. p̃sagitura. Hinc patet cur hæc fortuita sint, nã rõne ad uirtutes somniantiũ habita, fortuita sunt, cũ hęc supra illas euenerint, atq; p̃ter intentionẽ fidem q; eorũ, qui somniãt. Rõne uero habita ad mutatiões cœlicas, quę oĩa certo fine agũt, nec sunt fortuita, nec temeraria. Min⁹ fortuita sunt rõne habita ad motores, q̃ stellas certis finib⁹ mouẽt. Minime autẽ ad Deũ relata, qui oĩum rerũ ipse finis, fortuita esse poteruot. Hinc perspicuũ est somnia cœlica nõ esse interprætãda, nisi præcognoscanẽ stellæ, & figurę stellarũ, & mot⁹, & signa quę tenẽt, & situs atq; ea oia, quib⁹ stellæ aliter atq; aliter occurrẽtibus alios atq; alios sensus somniales ad nos mittunt. Hæc mathematici.

Qualiter aïalia ad cœlicas alterationes.

Quomodo trea sunt mundi, de quibus Anaxagoras dixit quodlibet esse in quolibet.

TRiplicem esse mundū figurae antiquitas, utpote animalem, ælemētarium, & cœlicū : quorū in quolibet ut dicit Anaxagoras. Cœlicus mundus est uniuersum ex cœlis & elemētis cōstitut⁹. in quo sunt quatuor ęlemēta, & mista, & qđ supra oia ælemēta, & animalia ferē: sunt. es. signa: quinq; stellæ, q̄ planetæ dicunt: duo quoq; lumina. Mūdus uero aīalis hō est: quē microcosmon appellāt. In hoc. 12. sunt signa Caput quidē eius aries est. Collū et ceruix taurus. Brachia & humeri gemini. Pectus cancer. Latera & stomachus leo. Vēter uirgo. Renes & uertebrę libra Pudēda scorpius. sagittarius coxæ. Genua capricornus. Aquari⁹ crura. Pedes piscea. In hoc sunt stellæ gnq;. Lien quidē eius Saturn⁹ est. Iecur Iuppiter. Pulmo & fel mars. Renes lumbiq; atq; testes uenus. Lingua atq; spūa Mercurius. duo lumina sunt: cor Sol. Cerebrū Luna. ælementa etiā in hoīe sunt: nā cholera ignis est. Sanguis aer. Melācholia terra. Flegma eius est aqua. Elemētarius mūdus licet ex quatuor ælemētis cōstet: tñ ælementorū mūdus in quo hęc ambo semper sunt pr̄ste: aer nos continēs est. In aere. n. uirtutes sunt cœli oēs : quatenus omni hora aliter atq; aliter a cœlo alterat. Recipit. n. omni hora oīum signorū, & stellarū et luminū uirtutes. omni etiā hora has uirtutes mutuās a cœlo : alījs atq; alījs tribuit. Non. n. est hora: in qua aliquod animal non generet : & cui uirtutes quas a cœlo aer mutuatus est: non immiscet. Est igit uerū ut Anaxagoras dixit horum quodlibet esse in quolibet. Quodlibet. n. cœli est in aere, & in hoīe. quodlibet qđ est in aere est, in cœlo est : & in hoīe quodlibet qđ in hoīe est: & in cœlo & aere semper inuenit. Horū unus mūdus est: qui semp mutationes & uirtutes mutuat: cœlicus quidem. alius qui ab hoc mutuans semper, alteri semper mutuatur motus & uirtutes, aer. s. Alius qui nulli alteri mot⁹ uirtutesq; mutuans: semper ab aere uirtutes mutationesq; mutuat, homo est. Quare dum nascit homo uirtutes alterationesq; ab aere eas mutuat: quas aer tunc a cœlo mutuabat. Dū uigilat etiā : semper uirtutes motusq; ab eodē aere mutuat: quos aer tūc a cœlo mutuat. Quare dū dormit uirtutes ac motus mutuat homo ab aere : quos & aer tunc a cœlico mūdo mutuat. Sed hoc interest: nā dum uigilat homo, motib⁹ maiorib⁹ occupat⁹, motus ac uirtutes quas ab aere mutuatur: nō sentit: dum dormit ūo silētio noctis, uacātiaq; maiorū: illas mutuatiōes sentit Hinc uaria somnia emerserūt: q̄ stellę et lumina hūana, signaq; etiā aliter atq; aliter a mūdo ælemētario mot⁹ & uirtutes mutuātia: uarios sensus ad sensoria mittāt: & qb⁹ somniatrix uis uaria phātastica somnia cōficiet. Hęc sunt q̄ naturales Philosophi in mathematicorū subsidiū retulerunt.

Quot requiruntur ut mathematicus per cognitionem stellarum somnia interprætetur: & quis sit optimus somniorum coniector secundum eos. Caþ. XXV.

ANteq; somnia doctus mathematic⁹ interprætet, requiritur primo ut obseruauerit adamuxim eius qui somniat geniturā, nam ex illa cognoscet an in uita somniaturus sit aliquādo: et si somniaturus utrū facta somnia an uera uidebit. Hæc. n. nō nisi a genitura edocuerūt doctissimi mathematici. Secūdo requirit animaduertat pfectiones earū stellarū : quæ dederūt somnia. Nā si somniāa ex genitura habet ut somniet. Tū somniabit, cū chronocratrices stellæ, q̄ somnia dederūt: pfecte erūt ad loca : q̄ in genitura somnifera appellam⁹. Quòd si e genitura habuerit quispiā, ut uera somniet: accedētibus chronocratricib⁹ stellis ad loca somnifera : tūc uera somniabit. at si contra habet qđ falsa: tūc quoq; & falsa somniabit. Tertio obseruare debet curiosus mathematicus tp̄s somnij, utpote quo mittit dormienti: nā ad illud tp̄s thema cōficiat stellas cōstituat: ut regulæ supputationū, edocēt. quibus diligēter admodū obseruatis: hæc tria mutuo cōferat: nam in his uidebis, si uera sunt, somnia, & quę portēdere. An sint naturalia, an animalia nihilq; præsagitura. Ex his patet; quis sit aptissimus somniorū cōiector. Est. n. ille: q optime somniātium genituras, & stellarū somniorū effectriciū ad loca cœli somnifera chronocrationes, & qui ad uerū tp̄s somnij thema collegerit, ut supputātium regulæ tradunt. Nec hæc sufficiūt: sed est etiam qui optime stellarū uires affectiones nouerit, quoties solæ uel cū alījs mistæ reperiantē. Hic. n. s̄m mathematicos est exquisitissim⁹ somniorum cōiector. Quæ quidē nec sufficere dicūt mathematici, ꝓpterea addūt coniectorē esse qui a stellis uim interpræiādi habet. Aliqui. n. sunt quorū animę a Deo sensib⁹ immersas, ut uix nihil ultra sensilia appręhendant. Aliqui cōtra ex stellarū cōstitutione a Deo animas habēt eleuatas ut facile sit eis oia exēplaria allegoriçare. Alij mediocres animas habētes, arte indigēt, ut recte cōpleteq; interprætētur. Vnde de his mediocribus loquēs Ptholemæus in eius libri initio: qui est centū enucleatorū, ait ꝓnunciationia non fieri a sciētia sola, nec a te idest impetu cœlico dūtaxat, sed a te & a sciētia: nā soli numine afflati ꝑdicūt particularia. Quare exquisitissimus somniorū coniector is erit qui a se, & a scientia coniectat. Hæc mathematici.

Ex ijs modo cōstat, quā uane atq; superstitiose quidā per quęstiones, quas interrogationes dicūt : respondēt ad somnia. Sunt. n. eiusmodi quæstiones coniecturæ debiles: quæ inuētæ sunt: ubi defuerint partiles hominū genituræ. Tam & si nonnulli per has multa particularia prædicāt: potius forsitan ab eorum impetu: quam ab arte, mon.

Quæ genituræ uera somnia dant: quæue uel non dant: uel falsa. Caþ. XXVI.

ETsi de genituris loqui sit hoc mathematicorū institutum: tñ quædā breuibus attingemus: ne interpræta ndis somnijs nō deficiamus. Genituræ igit somniorū uerorum sunt s̄m Ptholemæū: aut cū Mercurius in genitura in altera domorū Saturni cōstitutus ac potēs fuerit. Aut cū duo superiores fuerint in ipsa genitura in statu medio: ut pote in cœli imo: qđ cardo quartus est. atq; statiarū secūda in statione uespertini. Aut cū duo inferiores etiam fuerint mediocris status, utpote in diurnis genituris occidui uel uespertini, in nocturnis uero orientales uel matutini. Stellæ enim in genituris hoc pacto constitutæ, intellectū nato coniecturatiuū reddunt, atq; uera somniantē, & de somnijs uera coniectantem. Iuniores mathematici scribūt in genitura nonū hospitium esse somniorū, propterea asserunt uera somnia dare si ipsum hospitiū aliquod Mercurij bene se habētis signū bene affectum, tenuerit. Vel si luna in eo fuerit reperta atq; bene collocata. aut si dominus 9. hospitij cui Mercurio uel luna bene configurat⁹ fuerit. Quòd si nullum horum erit: uel non somniabit natus, uel semper falso. Hæc de genituris somniferis.

De chronocrationibus somniferis. Caþ. XXVII.

CHronocrationes somniferæ sunt anni in quibus Luna peruenit ad eas stellas: quę somniū dederunt, uel ad illud signū qđ in ipso nono hospitio collocat. Hoc autem scitur per tabulas ascensionū rectarum, uel obliquarum, uel mistarum, dando gradui cuilibet ascēsionum annum uel mēsem. Docuit. n. Ptholemæus ea quæ sunt animi, a luna esse chronocranda unde chronocratrices stellę sunt illæ, ad quas cū peruenerit Luna somnia erūt. Loca etiam chronocratricia sunt ille gradus: qui fuit in cuspide noue domus, atq; illi quos tenent chronocratores. Hæc pauca de somniferis chronocrationibus.

De regulis interprætandi. Caþ. XXVIII.

CVm igitur per genituram cognitum sit natum uera somnia esse uisurū: & iam chronocrationes adsunt, idest iam natus peruenit ad annos somniferos: quib⁹ uera somnia ex cœli statu promittebant: diligens cōiector ad uerum tēpus somnij thema stellarū erigat iuxta supputandi regulas traditam. Deinceps stellā quæ somnium dedit diligenter colligat. Hæc autē est: quæ nonū hospitium in temate tenet ab horoscopo. at ubi in nono ab horoscopo loco nulla stella fuerit: quæ in decimo est: ipsa est somnij datrix. Quòd si nec in decimo nulla fuerit: illa est: quę te-

net

net horoscopum:quæ si nulla tenuerit quæ tenet septimũ locum:ipsa est quã si adhuc nulla habet: quæ tenet quartum ipsa est.at si nec hũc aliqua tenuerit:somniũ uanũ est, uel falsum:uel nihil somniauit:uel eius nõ meminit. Inuenta stella hũc in modũ quæ somniũ præbet:aspice illã:quæ si fuerit Saturnus: uidit rem terribilẽ.at tunc quære cuius loci.12.in themate collocatorũ sit dña: nam terribile qđ uidit ad eã attinebit domũ: cuius Saturnus ipse est dñs. uerbi cã:ubi Saturn⁹ sit dña sit loci.12.ab horoscopo:qđ uidit:fuit inimicus:uel aliquod eorũ: quæ ad eũ locũ spectãt:eodẽ pacto de cæteris domicilijs enũciato.ubi uero somniorũ dñatrix stella fuerit Iuppiter:tũc somniũ fuit iucundũ,placidũ,utpote cũ regib⁹ uel magistratibus & cætera id genus. At si mars:qđ uidit: est de ijs q̃ tenet Mars. Et in cæteris stellis semp idẽ facito.nã id qđ uidit semper est eorũ:quæ stella tenet. Potes etiã respicere ad domicilium:cui⁹ stella est dña:nã & uisum ad eũ attinebit locũ. Obseruandũ est & signũ qđ somniatrix stella tenet. ubi nãq; sit fœminũ: uidit in somnijs sublimem locũ, aut rupem eleuatã,aut uidit se ex sublimi demitti, aut sui eleuationẽ,aut uentõ pcellosum.At si stella somniatrix sit malefica,siquidẽ in terraceo ipso signo sit collocata: uidit se quasi delapidarũ, aut obsessum, aut in foueã demissum, aut in locũ tenebrosum angustiorũq; deductũ:cui⁹ q̃cit exitũ:aut aliquid tale. Sin aũt stella tenet igneũ signũ:se uidit appẽsum uel suspẽsum aut cõbustionem alicuius,aut flãmam,aut ignẽ,aut caliginẽ. at si aqueũ tenuerit:se submergi uidebit,aut diluuiũ,aut pluuias,aut fluuiũ,aut mare,aut periclitationẽ,aut aliquid id gen⁹. de somni specie sic præsagito,de somnij ṽitate uel falsitate,hoc est si timosum qđ uidisti,uel iucundũ,euentet. Sic q̃rito, ut quæras somniatricem stellã & dñm horoscopi, quonã modo inter se & ad cæteras stellas se habueriot: ubi nãq; somniatrix ipsa stella & dñs horoscopi configuranẽ uel coniunguntẽ: uel alter eorũ saltẽ cũ uenefica cõmistum sit:dãnum qđ somniũ demõstrabat:nõ expectatur. at si eorum alter cũ malefica cõmistus fuerit:tunc dãnũ ꝓuisum eueniet: erit q; entũ:quæ spectant ad eã domũ: cuius dñs est planeta qui est coniunctus uel coniunctionẽ petit. Verbi causa ubi stella petere coniunctionẽ:domina sit secũdi ab horoscopi loci,prouisum dãnũ erit in facultatibus. Si septimi loci domina sit: dãnũ erit in mulieribus uxoreq;. at si quinti loci domina sit:damnũ erit in filijs:& de ceteris domibus eadẽ ratione. Eodẽ modo si prouisum fuit utile atq; iucundum: aspice ut propitius si dñatrix stella & horoscocrator cõfigurãtur:nã ubi nõ cõiũgũtur,uel nec bñficæ alter cõfigurabit, illud iucũdũ nihil erit:ubi uero alter bñficæ cõfigurabit,uel cõiũgẽt: iucũdũ illud aliqđ eorũ erit:qđ ad ei⁹ domicilũ attinet,cui⁹ stella cõiũctionẽ potens hospitatrix sit. hoc igitur pacto coniectot somniorũ secundũ mathematicos somnia interpretetur. Multa alia quæ mathematici scribunt de interpretatione, pretermisimus quæ cum sit supra naturalẽ consideratiõnem bona fronte reticui.Iuniores enim diligẽter admodũ de his scripserũt. Hęc enim pauca diximus,ut exempla sint ijs qui discunt.

De uera determinatione. Cap. ultimum.

Somnia fm sacros uiros, aut sunt naturalia,aut aialia, aut dæmonica,aut diuina,aut simul dæmonica & animalia.demũ alia quę pariter aialia & diuina sunt hoc est quæ cogitatione simul & reuelatione cõmixta sunt: ut superiore libro diximus:quę naturalia sunt:q̃tenus ad artem medicinalẽ faciunt,uana nõ sunt:q̃ uero ab affectu:quatenus p ipsa indicãtur naturales mores:nec uana sunt:& de his physicus disserit Diuina sunt desreuelatione: quorũ sanctissimi uiri interptationẽ uidẽt.dæmonica cũ sint lusio nẽ,omno uana & friuola esse tenemus. Vnde Thomas inquit. Siquis somnię utatur ad futura pcognoscendũ,ut ex reuelatione pfiscũtur diuina,uel naturali causa siue familiari,siue peregrina: interpretãdi facultas non erit,phibita. At si eiusmodi artificiosa diuinatio ex dæmonicis exoriatur lusionibus:cũ gb⁹:pacta habeanẽ expssa: utpote si

Tho.secun da sec.de. q.95.ar tic.6.

ad hæc iouocentur:cũ hæc diuinatio sese diffundat:ad id: ad quod nequaq̃ extẽdi debet.Vana est atq; supstitiosa. & iure phibita. Iuxta quã rationẽ legitur in eo libro quẽ Deuteronomion inscripsit Moses: non inueniatur in te q obseruet somnia.Et de diuinatione artificiosa hactenus.

Eiusdem Liber Quintus,qui est de prophetia.

De prophetiæ,prophetæq; descriptione. Cap.I.

Propheta apud diuersos diuersis rationib⁹ interpretatur. Nõnulli pphetã dicũt quasi procul uidẽtẽ pspicientẽq;: ut etiã apud sacros uiros legitur. Philosoph⁹,ut Cicero et Alexander,pphetæ nonnũq; uates:quasi mentis excellunt:appellarũt. Græci pphetas quasi phanorũ antistites, oraculorũq; interpretes ανατου γατεωμεν qđ ostẽdere est:pphetas appellant.Hinc hypophetæ uaticinandi ministri:qbus.s. pphetæ imperabãt dicebantur:& phanatici insani dicũtur q sacerdotes cõ responsa dabant:furore pleni insanire uidebanẽ. Apud nõnullas gẽtes sapiẽtiores eorum pphetæ dicebantur: ut apud ægyptios:ut apud gallos dryades,apud græcos Philosophi,apud indos gymnosophistę.& apud alios alitet. Nos uero pphetã,quẽ & numine afflatũ dicimus:cũ esse sumimus:cuius sunt tres partes uidelicet futurorũ cõgnitio:eorũ prædictio:atq; miraculorũ ostensio.unde ea propheta est:qui futura cognoscit:& cognita pdicit:& pdicta miraculis cõfirmat,atq; pbat. A ppheta pphetia descendit:quę proprie,ut Cassiodorus inquit:est diuina præsagatio euentuum rerum,immobili ueritate firmata.De hac (cũ etiã Philosophi disputent) quædã colligere instituimus. potissimũ aductus perpateticos:q prophetiã ad naturales causas reduxerũt:nõ tamẽ a me expectes omnia : quæ facti uiri , uel Philosophi de prophetia scripserunt. Nam hoc nostrum institutum breue est.

Tria ad prophetiam attinere per ordinem,rerum euentuum cognitionem:cognitorum pdictionem: prædictorum per miracula quæ facit,confirmationem. Cap.II.

Cvm propheta rem fm gentes, q̃ fm Philosophos,& sacros uiros eo sit dictus,quod procul cognoscat:ea q̃ remota sunt ab hominũ captu: iure ad pphetiæ rationẽ cognitio primo attinere uidetur. At cũ hæc futurorũ cognitio:quę supra captum humanum est:nobis sit necessaria atq; ad institutum nostrum:quo bene uiuam⁹: & post mortem ad beatitudinem perueniamus:iure prænuntietur nobis necesse est,at cum hæc quæ prædicuntur, supra nostrum sint captum facultatemq; intelligendi,nec humana ratione confirmari possint,quã excellunt,rationi consentaneum est,ut ppheta,qui hæc dicit,prenũtiatq; miraculorũ claritate,cõfirmet. Quare tres erũt pphetiæ rationes uidelicet cognitio,quapropheta futura cognoscat.locutio, qua q̃ cognouit,pdicat atq; pnũtiet. & miraculorũ potẽtia,qua ppheta ea q̃ pdixit,ratione confirmet,atq; pbet.

Prophetam esse, cuius mens eleuatur ad diuina, & cuius eleuata deo diuinisq; copulatur. Cap.III.

Cvm dictũ sit prophetã eum esse:qui cognoscit quæ supra captũ nostrum sunt,nisi Dei arcchana rectaq; mentem pphetę eleuari necesse est,ut hæc diuina, rectaq; cognoscat.At quia cognoscena nunq̃ cognoscit nisi aliqua ratione cognoscibili uel ei per qđ cognoscit,copuletẽ necesse est ut mẽs pphetæ cum eleuata fuerit,aliqua rõne diuinæ mẽti copulet. Hęc facti etiã tradunt asserẽtes propheticã mẽtem inspiratione eleuari:reuelatione uero Deo copulari hoc nos appellamus more Platonis numinis afflationem:non põt igitur propheta hæc quæ supra captũ nostrum sunt:prædicere nisi eleuetur eius mẽs: & eleuata numine affletur.Erunt igitur eleuatio mentis, eiusdemq; afflatio preuia,ut ita dixerim, affectiones ad cognoscendum:quæ supra captum nostrum sunt.

Prophetiam nec esse potentiam,nec habitum,nec passionem,sed ad passionem attinere potius. Cap.IIII.

PRophetia ut dictum eſt eorũ cognitio eſt, quæ quidẽ cognitionemq; noſtram excellunt: quare potẽtia eſſe non põt naturalis, ſic.n. hæc cognitio non eſſet noſtrũ ſupra captũ. Habitus quoq; eſt quo quis agat cũ uoluerit, ut Auerroes ait in cõmentarijs libri de anima, ſed prophetia non ſemper cũ uoluerit propheta fingi põt, ut obſeruatio docet, & ſacri etiã probãt: igitur nec habitus eſſe poterit. Sed cũ tria ſint in anima, potẽtia, paſſio, & habitus, ut in Ethicis ſcribit Ariſto. ſi prophetia non eſt naturalis uis, nec habitus, relinquet eſſe paſſionẽ, ea ratione qua Ariſt. ipſm intelligere eſſe quoddã pati aſſeruit in libris de aïa. Nam quẽadmodũ in naturali cognitione aius ab intelligibili parit: ita in ipſa ꝓphetica uiſione mẽs ꝓphetica pati uidet ab ipſius Dei numine, quo afflat. Quemadmodum igit aer raptim lumine ſolis illuſtrat, nec permanẽter habitualiterq; illuminatur: ita mens ꝓphetica raptim numine afflatur, nec habitualiter, nec permanẽter: ſed fluxibiliter (ut ita loquar) afflationem patitur. Quare prophetia potius paſſio, quàm potentia uel habitus eſt cenſenda.

Tertio de aïa. cõm. 18.

Ceſſante numinis afflatione prophetam non eſſe aduerſus Philoſophos. Cap. V.

PEripatetici prophetã eſſe a natura tradiderunt, ut poſterius diſſeremus, qđ falſum eſſe probabimus, cum prophetis ea ſit, quæ ſupra captum noſtrum excellit quæ cum non ſit potẽtia naturalis, nec habitus, ſed paſſio tranſitoria: iure ceſſante afflatione numinis qua actu Deo copulatur: propheta non erit cenſendus: niſi habiliter, ea ratione, qua lignum ſemel accẽſum, habilis inflammationis relinquitur. Forſitan enim mens prophetica prima numinis afflatione ad ſecundam habilior redditur.

Quorum eſt Prophetia. Cap. VI.

PRophetia ut dictum eſt, cognitio eſt occultorũ, at occulta trifariam ſunt, quædã ſupra ſenſus & intellectũ aliquorum hoïum: non autẽ oïum: quædã ſupra ſenſus & intellectum oïum hominũ: non quidẽ ſua eorꝫ natura: ſed imbecillitate noſtra: quædã uero & imbecillitate noſtra: & eorũ natura ſunt ſupra noſtrũ intellectũ & ſenſus. Occulta aliquibꝰ hoïbus ſunt, uel quæ corde tenenĩ, uel quę procul aguntur. Hæc.n. nobis qui Sueſſæ ſumus: occulta ſunt: quæ nũc Romæ agunĩ: non aũt hoïbus oïbus: quia ijs q Romæ ſunt: occulta nõ habenĩ. Occulta uero oïbus hoïbus, & ſenſibus & intellectibꝰ oïum ſunt diuina, quæ Deo & intelligẽtijs cõpetunt. Hæc cũ occulta ſint nobis ob noſtrã imbecillitatẽ: ſuia natura ſunt intellectiõis idonea: at ea quę tum nřa, tum eorꝫ natura cognitiũ noſtrum oẽm excellunt: ſunt futura cõtingentia: quorꝫ (ut Ariſto. inquit) determinata nõ eſt ỹitas. Prophetia igit cognitio eſt horũ oïum: propheta.n. nonnunq̃ quæ procul agunĩ: prædicit: ut de Helyſeo legiĩ in ſacris hyſtorijs: qui quæ procul diſcipulꝰ fecerat: ꝓphetice nouit. Interdũ diuinorꝫ quę ultra oïum captũ ſunt: ꝑnuntiat, ut in ſacris hiſtorijs cõplures fuiſſe legiĩ: qui diuinorꝫ archana prẹloquebanĩ. Nonnunq̃ propheta ea quę futura fieri cõtingunt, præſagit, præloquiturq;, & ab hac potiſſimũ cognitione propheta dictꝰ eſt. Vnde & Ptholemęus in cẽtũ enucleatorꝫ libro inquit ſoli numine afflati ꝑdicunt particularia. Qđ uero hęc tria rerũ genera noſcãt ꝓphetę: argumẽto nobis eſt, ꝙ ꝓphetæ numine ſunt afflati. Quare eouſq; ꝓphetica uiſio ſe extẽdet: quouſq; numen fundiĩ diuinũ. Numẽ aũt ad hæc tria ſe fundere, nemo dubitauit. Iure igiĩ & prophetia circa hæc tria uerſabiĩ. Quòd ſi circa hęc ꝓphetia uerſetur: propheta etiã ad pręterita, & ad præſentia, & ad futura interdũ proſpiciet. Ad præterita quidẽ ac præſentia, quatenus non ſunt ſupra captum omnium hominum. Ad futura uero: nam licet ſint ſupra noſtrũ captum: ſupra numen ipſum, quo propheta afflatus eſt: non ſunt.

Prophetam non omnia cognoſcere quæ propheticæ facultati ſunt poſſibilia. Cap. VII.

PRopheta eouſq; cognoſcit: quouſq; numine afflatur. At nullus põt omni numine omniq; poteſtate numinis afflari: cum omne numen infinitum ſit, & mens prophetica finita: quare non oïa quę prophetica uis cognoſcere poteſt: quilibet propheta cognoſcit, ſed eouſq; quo numine afflatur: alios quidem magis quo magis ipſo numine afflaĩ: alius minus, quo minus: nec ea quę cognoſcit, ſemper cognoſcit, niſi dum numine participare dicitur.

Septẽ modis ꝓphetã numine ꝑticipare. Cap. VIII.

IN ſacris hiſtorijs, ſeptẽ modis prophetã numine participare legimus. aut attonitione, quę etiã extaſis diciĩ: quatenus mentis exceſſus eſt. aut uiſione, quæ uel oculis, uel ſenſibus familiaribus, uel mente fit. aut ſomnijs aut ſignis, utpote nube uel aliquo id genꝰ. aut uoce e cœlo demiſſa. aut accepta parabola ab aïalibus, uel alijs rudibus. aut deniq; diuinitatis plenitudine, qđ proprijſſime numine afflari dicitur, propheta quoq; numinum afflatus.

Alienationem mentis, qua aliquãdo præſagiendo propheta afficitur, non eſſe furorem. Cap. IX.

NVmine afflaĩ propheta (ut dictũ eſt) attonitione & uiſione, quæ fit familiaribus interioribuſq; ſenſibꝰ, & mẽte. Verum hoc bifariam fit. aut nihil per peregrinos ſenſus ſentiẽdo. aut in parte quędã ſentiendo, ſed ſenſibus aliquãtulum remiſſis. Primo quidem modo præſagiendo alienatione propheta afficiĩ: nõ quatenus natura eius inordinatione & indiſpoſitione alteraĩ, ceu in furẽtibus fit, ſed quatenus ſomno uel contẽplatione uehemẽti alienaĩ: qđ quidẽ cum naturæ ordine emergit. At ſi uiſione interiore afficitur, non omni ex parte exterioribus ſenſibus uacantibus, pręſapit interdum propheta, non affecta alienatione. Quibus patet propheticam alienationẽ non eſſe furorẽ, ut Platonici & Peripatetici ſcribũt, ſed potius ſenſuum exteriorũ uacantiã, uel imminẽte ſomno uel maiore contẽplatione cogẽte, atq; diſtrahẽte, ut ſacri uiri tradũt.

Bifariam eſſe prophetam numinis afflatione, & numinis participatione. Cap. X.

PRopheta non diciĩ propheta ut dictũ eſt, niſi numine participet. Poteſt autẽ bifariã numine participare: afflatione, qua diſcipulus afflatur a doctore. (Hoc ſacri uiri reuelare dicunt: latini, ut Cicero & Plato afflari) & participatione, utpote per quendã inſtinctũ, quẽ interdũ ignaræ mẽtes hoïum patiunĩ. Hoc.n diuino inſtinctu: moueĩ interdum ꝓpheta ad pręſagiẽdum, aut hoc pacto, ut non diſcernat, an quę cogitauerit, diuino inſtinctu attingat, an proprijs ſpiritibus amplectaĩ. Aut moueĩ diſcernẽs inter hæc. Sed cũ numine afflatus moueĩ: quæ dicit cognoſcit ſe afflatione dicere quibus perſpicuũ eſt inſtinctum, quo ꝓphetę nonnunq̃ pręſagiunt: nõ eſſe furorẽ, ut Cicero & Plato arbitrati ſunt: ſed diuinam quandam affectionem e Deo ipſo prophetæ immediate immiſſam: qua põt quædam præſagire. ſecundo perſpicuum eſt non ſemper prophetam cognoſcere diſtincte quæ prædicit, quoniã quæ inſtinctu diuino prædicit: non cognoſcit ſemper ſi ꝓprijs ſpiritibus, uel diuino inſtinctu cogitauit. Quæ aũt ꝑſagit afflatione numinis, ſemper cognoſcit ea nõ ꝓprijs ſpiritibus, ſed ac ſi per diuinam numinis afflationem cogitaſſet.

De poſitione Philoſophorum circa prophetam, prophetiamq; generatim. Cap. XI.

OMnes Peripatetici, oẽs Platonici, oẽs Mathematici: qui naturalibus cõſilibus dũtaxat ſtuduerũt, ꝓphetam eſſe naturalẽ arbitrati ſunt, nec intelligũt ipſum eſſe naturalem, qđ ad eius eſſe non cõcurrat Dei actio. Nullę enim cauſę naturales agũt ſine ui actioneq; cauſæ primę. Quare per prophetã eſſe naturalẽ, intelligunt ipſum non eſſe a Deo immediate. quo fit ut nec ꝓphetia ſit niſi naturalis, ueluti & artes & ſcientiæ ſunt naturales, quatenus principijs naturalibus cõſtituũt. Vnde quẽadmodum ex puris naturalibꝰ circũſcripta immediata actione Dei, homo poteſt peruenire ad omnium eorũ quæ pręſentia ſunt ſcientiam uel ſapientiam, ita ex puris naturalibus põt per cognitionẽ cauſarũ, & ſignorũ peruenire ad futurorꝫ contingẽtium notitiã, quæ ꝓphetia diciĩ. Hæc Philoſophi naturales generatim de propheta, atq; prophetia. Quæ uero ſpeciatim & per partes ſentiant, ſubſcribamus.

Quæ Aristoteles de prophetia, prophetaq;.

VT dicemus:prophera duplex est, Instinctu quidem, qui sine sciẽtia rerũ futurarũ futura p̃senti, & scientia,qui ex sciẽtia,qua futura cognoscit, uel per causas,uel indicia:illa proloquit.Primã dispositionẽ Aristo. in libro de diuinatione tribuit humori melancholico, uel morbo. Nã melãcholicorũ natura est multiloquax,ut inter multa quæ loquit, aliquid ueri prędicat.Fatui uero instar sunt brutorũ,quæ cũ curis uacẽt: facilius cœlestes motus pręsentiunt,& in libro problematũ particula.30.cap̃.30. idẽ sentit, & in libro etiã de aĩalibus idẽ. Secundã dispõnem tribuit arti atq; inuẽtioni,q homo effici põt prudẽs,et sapiens Prudens quidẽ ex humanis, quæ in uita obseruauit actionibus. Sapiẽs uero ex cœlestibꝰ, quas inuenit causis. Hinc duplici facultate atq; futura cognoscit, p̃dicitq;. Per instinctũ dicũt Peripatetici Cassandræ fuisse uaticiniũ,multarũq; mulierũ,& uirorũ,quorũ Græce & Romanæ historiæ meminerũt. Per prudentiã Solon Atheniensibus multa p̃dixit:cæteri quoq; uiri: qui humanos euẽtus obseruarũt. At per sapientiã. multi sunt. qui futura p̃nunciarũt,ut Thales oleatũ ubertatẽ anteq̃ florere cœpissent. Anaximãder physicus Lacedemoniis urbis ruinã p terre motũ. Pherecides quoq; cũ uidisset aquã haustã de iugi puteo terremotus dixit instare. Anaxagoras uero lapidẽ e sole casurũ, & alij innumeri:quorũ alij instinctu,alij prudentia,sapiẽtia alij pphetæ habiti fuerunt. Hæc sunt quæ Aristote.sentit:cuius opinionem Themistius, Alexander, Ammonius,& Simplicius sectantur.

Quæ Plato de Prophetis.

PLato etiã idẽ sentiens aliter loquit,nã prophetiã quę instinctu fit,aliquãdo tribuit furori,aliquãdo aiæ dispositioni,qua ipsa creata est. Prophetiã quæ tribuit furori geminam facit,quatenus duæ sunt furoris species. Vna quidẽ est ab humanis morbis. Altera ex alienatione diuina:qua extra consuetã uitæ institutionẽ quis rapit: cuius quatuor partes facit,uaticiniũ,mysteria,poeticas,uenereũ cupidineumq; influxũ. Harũ formarũ pręsides fecit Apollinem,Dionysiũ,Musas,uenerẽ cũ filio. Sic igit Plato duplicem propheriam asserit,alteram impetuariam, quã instinctui, uel furori dedit. Alteram artificiosam, qua quis futura cognoscit sapientia, uel prudentia.

Quæ Auerroes de propheta,prophetiaq; ipsa.

AVerroes uero in his paraphrasibus : quas scribit de somno asserit somnia, diuinationẽ, uisionẽ, & prophetiã naturales esse motus, nec differre nisi s̃m magis & minus:quatenꝰ somniũ phãtastica apparitio est in simpliciter dormiẽte. Diuinatio uero est cognitio occultorũ per illa simulachra somniorũ apparẽs. Propheria est appræhentio futurorũ per somnia ppriis imaginibꝰ apparentiũ. Visio denicq; est omne illud quod alicui in uigilia apparet sensibus peregrinis intrinsecus reuocatis. Hæc Auerroes.

Quæ mathematici & Auicenna de prophetis.

VT diximus prophetiã duplicẽ esse testant Philosophi, impetuariã, & artificiosam. Impetuaria quidẽ pphetia ea est:qua qa futura p̃sentit nulla pręcedẽte futurorũ cognitiõe:sed solo impetu uel instinctu naturæ. Artificiosa uero est sapiẽtia uel prudẽtia, qbus sapiẽtes uel prudẽtes futura præuidẽt ex obseruatione præteritorũ : sicut dux,gubernator,et medicꝰ ex obseruatiõe futura p̃dicũt. Mathematici ex scia stellarum. Est adhuc pphetia tertia s̃m mathematicos,cuius sunt tres partes:ut dictũ est,utpote futura cognoscere,& cognita p̃dicere:& p̃dicta miraculis pbare. Hic.n.qui iis tribꝰ partibꝰ cõstat:simplr ppheta est. Arbitrant igit mathematici oẽm prophetiã quouis modo sit:ex stellis pficisci, q̃ ex impetu exorit, ex stellis uenire asserũt,q̃ ex arte,pro tãto ex stellis uenit, pro quanto stellæ in generatiõe formas afficiũt humanas,ea rõne: ut aiæ ad cognitionẽ ueri aptæ,plus assequant, q̃ qui supremũ inmodũ se in scia exercuit, ut dicit Ptholemæus. Albumasar in eo libro quẽ de magnis cognitionibus scripsit:asserit coniunctionẽ Saturni & Iouis pphetas efficere quoties uel in capite arietis accidit singulis octicẽtenis annis:uel cũ mutat in triãgularitatem singulis ducẽtenis. Mouet autẽ argumẽto q nullꝰ unq̃ ppheta fuit:quin eũ p̃cessisse aliquã harũ coniunctionẽ legerit. Ptholemæus in tertio apotelesmatũ inquit. Cũ Mercurius fœliciter affectus hospitator fuerit eius signi:qđ Sol in genitura alicuius tenuerit:natus ille erit ppheta. Almãsor mathematicus ait prophetã esse in cuius genitura Iuppiter Venus & Sol in eodẽ signo fuerint partiliter coniuncti. Auicẽna in in.suæ Metaphysicæ,& in.6.naturaliũ mathematicorũ sectat opinionẽ. Vult.n.cũ p̃cessit Iouis & Saturni cõiunctio & genitura fuerit optime affecta : ita ut ui cœli & ui elementorũ sit cõplexio tẽperata, & in regione tẽperata: quę prophetarũ est:Tunc qui nascitur propheta est:mouebitq; uniuersam naturã nutu, nam hominis huiꝰ anima potest dupliciter considerari ut hominis forma, & hoc pacto eius imaginationi nihil obedit nisi eius corpꝰ. Alio modo,ut imago eius intelligẽtiæ: q̃ spheræ Iouiæ præest: & hac rõne sibi obedit uniuersa natura:quę motori illius sphęræ obedit. Cũ.n.hæc aĩa sit illius imago,mouere põt omne illud,qđ aptũ est motori Iouis obedire. Hic ppheta itaq; s̃m Auicẽnã futura cognoscit in particolari:& ea in particulari certe p̃dicit,& p̃dicta per uirtutẽ motoris: cuius est imago miraculis pbat cõfirmatq; Põt.n.hac rõne inducere morbos,sanare lãguores,mutare mõtes,cęteraq; miracula facere,ut quæ p̃dicit,confirmet. Oĩa tñ uirtute eius motoris:cuius ipsa est imago,facere uidet:nec tamen ignoretis uelim medicos nõnullos prophetã esse dicẽtes eũ:cuius cõplexio est æqualis ad pondus: nã hic in omni elemẽto dñabitur & super omne elementũ cõmeare poterit:& eo præcipue.si in climate nascitur temperato.

Rationes pro positione Auicennæ.

POsitionem hãc Auicenna in.9.suę Metaphysicę persuadet q si finis est naturalis: oĩa in finẽ erũt naturalia. Sed hoium uiuere,& beneuiuere est naturale : igit & media ac unũ mediorũ est ppheta. Mediãte.n.ppheta leges qbus uiuimꝰ ponunt,& cõseruant. Igit si hoium regimẽ est naturale, & pphetæ, qbus hoium regimẽ stabilit: erũt naturales Hæc Auicẽna eandẽ positionẽ cõfirmant quidam , ex eo q nõ est potẽtior forma naturalis quoties est cœlesti uirtute dotata,ipsa aĩa humana etiã cœlesti uirtute affecta, sed aliq̃ formæ naturales cœlesti uirtutæ dotatæ pñt mutare materiã nõ modo propriã , sed alienã ut uirtutes lapidũ : nã forma hyacinti uirtute cœlesti dotata cõseruat sanitatẽ cordis, et eius morbũ expellit:smaragdꝰ quoq; liquefacit oculos serpẽtis. Cæteri etiã q̃multi:igit aĩa humana cũ sit natura sit omni naturali forma excellẽtior : qñ est cœlesti uirtute dotata , multo pollentior erit formis naturalibꝰ. Poterit igit oẽm materiã subiectã eius motori,cuiꝰ est imago,mutare. Præterea pollẽtior est aĩa quæ est Iouis imago, ea aĩa q̃ fortiter alqd imaginat , sed aĩa fortiter imaginãs põt propriã,& alienã materiã mutare:ut facit aĩa p̃cantantis fortiter imaginans, q̃ sanat morbos,& inducit:ut Petrus apponensis declarat multis obseruationibus : igitur anima quæ est Iouis imago, uirtute eius,cuius est imago:multo plura agere poterit nutu. Hęc sunt quæ pro hac parte faciunt.

Confutatio huius positionis.

SEd cõtra hãc positionẽ assurgamus, & primo ex parte cognitionis:nã ut dicebamꝰ ppheta est:qui futura contingẽtia ineuitabili ueritate cognoscit, secreta reuelat, ut hominũ uolũtates,q̃ archano sunt recõditę. Ex hoc argumẽtor. Nullus poterit certius cognoscere futura,q̃ cœlum illa agat,sed cœlũ nullũ futurũ cõtingens ineuitabiliter agit:ut Ptholemæus ait in p̃hœmio libri apotelesmatũ:inquit.n.licet stellæ necessario influãt:materię tñ subiectæ necessario earũ influxũ nõ recipiũt,ppterea ingt effectus esse cõtingẽtes. Quare aĩa cuiusuis hoĩs ẽt dotata cœli uirtute: poterit futura cõtingẽtia certitudinaliter cognoscere : quẽadmodum nec cœlũ illa necessario efficit, secundo ex parte miraculorũ. Nã propheta simplr perfe-

ctus est, qui ad confirmationẽ eius: qđ dicit miracula facit, & primi & secũdi, & tertij gradus. Sunt.n.miracula in triplici gradu fm sacros: nam quædã sunt miracula, ad q̃ nihil natura facere poterit, ceu duo corpora esse simul: solem stare, uel retrocedere: mare diuidi ut transeuntibus iter præbeat. Alia sunt miracula: ad quæ licet natura aliquid facere possit: nõ tñ fiũt per modũ naturæ. Nã opus naturæ est, ut animal uiuat, uideat, & ambulet: sed q̃ post mortẽ uiuat, post cæcitatẽ uideat, post claudicatiõ ambulet: operi naturæ non subest. Alia sunt quæ fiũt absq; naturæ principijs. Licet.n. febris bñficio medici interdũ curet: sine principijs naturę nõ curari põt. At miraculũ est febres tolli sine principijs naturæ, qbus medicina utiẽ. Propheta igit, qui ea q̃ dicit, miraculis ꝓbat: interdũ miracula ea fecit, ad quę nihil põt natura operari, ut duo corpora esse simul, solem stare & mare esse diuisum. Cõstat aũt ad hæc nec cœlũ, nec naturã aliquid posse. Nonnunq̃ miracula fecit, secũdi ordinis, ut hoiem mortuũ resuscitari, cæcos uidere & id genus. Ad quæ nec cœlũ nec natura põt aliqd operari. Ex his argumẽtor: qui facit quędã ad quæ nulla uirtus cœli se extẽdit: non uirtute cœli illa uidetur facere. At ꝓpheta interdũ pro eorũ quæ dicit cõfirmatione quædã fecit: ad quę nihil stellę possunt. Igit nulla anima põt nec sua uirtute, nec illius cuius est imago miracula facere.

Quæ Auicennæ. Quòd si dicas, ut Auicẽna asserit, aĩmã miracula efficere prima & secũda, & tertia: nõ uirtute stellæ: cuius uirtus est mutare materias, sed motoris, qui miracula facit: hoc statim refellit. nã motor, qui habet aliquod instrumẽtum sibi æquatum: nihil põt agere sine illo instrumẽto: at stella est instrũm motoris: igit motor sine stella nihil põt. Insuper ais: quę alicui corpori est ꝓpria. & forma, & motria: aliud in corp⁹ uel aĩam alteri⁹ corporis agere nõ põt nisi per eius corp⁹: cuius est ꝓpria forma. Si.n. aĩa præceptoris mutat aĩam discipuli: illã mutare nõ posset nisi corpus præceptoris mutet corpus discipuli, utpote mediãte, uoce, & uerbis. Quare nihil põt intelligẽtia Iouis nisi per actionẽ eius orbis: cuius est ꝓprius motor. Quare si stellę nõ possunt in miracula, nec stellarũ motores in illa poterunt. Diligẽtius cõtra hanc positionẽ, scripsimus in libro de nostrarum calamitatum caußis, & in heliconora: & dicemus in libro de triplici hominis statu.

Alia positio Philosophorum: quæ etiam secundum mathematica fundamenta est.

ALij uero dicũt prophetã ui stellarũ ædi. sed quomodo nõ satis explicate habeẽ. Ideo asserũt auctoritate Auerrois intellectũ agentẽ esse deum, & nobis triplicitã copulabilem, utpote natura, habitu, & affectione. Agens intellectus copulaf nobis natura mediãte anima dianoetica: nã quãprimũ in embrione dianoetica anima est, tam primũ est in hoĩe agẽs intellectus: quo possum⁹ abstrahere intelligibilia de potẽtia ad actum. Copulaf etiã nobis habitu. uidelicet scientijs & uirtutibus utpote per adeptionem intellectus speculatiui: nã postq̃ in nobis est intellectus speculatiuus ꝑfectus: erit etiã tunc nobis copulatus agẽs: quo speculemur essentialiter: & nõ ampli⁹ ꝑ abstractionẽ. sed intelligemus ꝑ essentiã Dei: qua ipse intelligit. Virtutibus uero: q̃m cum in nobis erit heroica uirtus ꝑfecta: qua sensarius appetitus plene rõni obedit: tunc Deus ipse qui est agẽs intellect⁹: copulaẽ nobis ut forma agẽs: per cuius essentiã tũc homo oĩs uolũtate recta agit: rõne regulata & uirtute uiuit. Verũ per hos modos nõs quib⁹ copulaf intellectus diuinus: nec facimus miracula, nec futura cognoscimus. Nã per primũ modũ: quo nobis naturaliter copulaẽ, per eius essentiã possum⁹ in nobis mediãtibus sensibus intellectiones efficere rerum sensibilium. Per secundũ quo ipse copulatur ut forma: per eius essentiam intelligimus, & recta ratione uolumus. At tertio nobis copulaẽ affectione: nã cum præfuit cõiunctio Iouis & Saturni maxima uel media: ut dictũ est: & fuerit Mercurius eo modo affectus. ut diximus: & uel Iuppiter & Venus & Sol pariliter iuncti in genitura: tunc anima nati afficiẽ ea affectione: qua Deus: qui est agẽs intellectus, sibi ut forma unitur: quo mediãte & per eius essentiam futura cognoscit: & omnia miracula: quæ Deus potest: ipse poterit: unde homo hoc pacto per formã hominis est homo, per Deum: qui sibi unitur, est propheta, heroasq; summus. Quare quẽadmodum per formã hominis agit & cognoscit: quę hominis sunt: ita per essentiam Dei: quæ sibi unita est: agit & cognoscit, quæ Dei sunt. In hunc modũ prophetam esse naturalem hi tradunt.

Confutatio positionis.

SEd positio hæc est mera fictio. Nã hæc affectio quã stellæ dant: uel est affectio naturalis, uel supra naturam. Supra naturã quidem non est: q̃m causæ illius mere naturales fuerunt. At si sit naturalis: ad supernaturale non disponit: sed cũ Deus nobis nõ nisi supernaturaliter uniatur: iure per illã affectionẽ nunq̃ unietur nobis. Præterea nulla dispositio naturaliter finita: põt disponere ad unionem: qua aliquid nobis infinitum naturaliter uniatur: sed Deus est ens infinitũ. Et illa affectio est naturaliter finita: igitur illa cœlica affectio nunq̃ absq; miraculo põt esse sufficiens mediũ: quo nobis infinitũ illud uniatur. Insuper materia cũ illa cœlica dispositione non est nobilior ipsa anima: ut nemo dubitat. Sed aĩa sola non est sufficiẽs medium: quo ens infinitũ nobis uniatur: igif nec materia cũ illa affectione, poterit esse ad talẽ unionẽ sufficiẽs mediũ.

Quibus facile responderi potest ad rationes Auicennæ. Solutio rationũ Auicennæ. Supponit.n. falsum in prima ratione: non enim finis prophetæ est naturalis: loquor de ultimo fine: nã ultimus finis est beatitudo: ad quam non naturaliter peruenimus. Ad secundã dico q̃ anima humana est excellentior omni forma misti: non tñ oportet ut possit omnia agere: quæ omne mistũ agit. Non.n. agit anima humana: qđ potest omnis herba. Sufficit igitur q̃ eius nobilissima operatio sit nobilior nobilissima operatione lapidum. Ad tertiam, quicquid dicat Petrus apponensis de præcantationibus: nos tenemus illa nihil ualere: efficere tamen quædam, ut Augustinus scribit, potius ui dęmonica.

Quæ Thomas de positione Aristotelis & Platonis sentiat. Cap. XII.

PRopheta ut Thomas omnium theologorum facile princeps asserit: duplex est. Alter quidem simpliciter: Secunda secundæ, qõ. 172. art. qui eo modo futura contingentia cognoscit: quomodo Deus illa intelligit: utpote in particulari: & certa ueritate determinata. Alter uero fm quid: qui futura cognoscit: non tamen in se: nec quomodo Deus illa intelligit. Nam cum propheta dicatur quia futura procul prospiciat: uel igitur illa prospicit determinate: quomodo ea Deus prospicit, & sic simpliciter propheta est. Vel coniecturaliter, nec in particulari, nec ueritate firmata: & sic est propheta secundum quid. Dictus quidem secundum quid: quia nõ futura contingẽtia simpliciter atq; in toto cognoscit, sed ad modũ in parte propheta primo modo adhuc duplex est: aut qui diuino instinctu futura præsentit: aut qui numinis afflatione illa cogitat. Propheta quidẽ secundũ quid etiam duplex est instinctu quidem uel cœli uel morbi, uel humoris: aut arte, & uterq; naturalis esse potest: ac prophetia ipsa secundum quid est ex puris naturalibus possibilis nobis. Verum hæc imbecilla est, & imperfecta: q̃ non sit nisi quorundam euentuum dũtaxat: non omnium. Itemq; nec certa ueritate constans. Propheta uero simpliciter: naturalis esse non potest, cum prophetia simpliciter eorum sit: quæ & captum nostrum: & omnem naturam elementariam & cœlicam ut diximus excellat. Quibus facile tolluntur auctoritates & rationes philosophorum: omnes enim de prophetia secundum quid locum habẽt. Hæc enim nobis inest, aut instinctu impetuq;, utpote uel cœli, uel morbi, uel humoris, uel lusione dęmonum, aut arte. Altera autem prophetia quæ simpliciter dicta est: nobis non inest, nisi quo numine supernaturaliter participamus, uel instinctu, uel afflatione, ut diximus. Hæc ex Thoma lepidissime.

Nec bona animi, nec bona naturæ, nec fortunæ esse necessaria omni prophetæ. Cap. XIII.

Triplex est bonū, naturæ quidē sanitas, quę constāt bona cōplexione, atq; bona cōpositione unitateq;, ut medici scribunt. robur: qd' est sanitatis perfectio, sensuū & spirituū bona tēperies, qua intellectib⁹ bene ministrēt. Fortunæ uero diuitiæ & honores: quibus bonum naturæ decoratur. Animi autem quod bonum moris dicitur: uirtutes sunt: quibus & bona fortunæ, & bona naturæ perfectissima redduntur. Ad prophetā igitur secundū quid: fortasse necessaria sunt omnia bona: non quidem in excessu, sed quo sufficiant speculationi, ut dicit Aristoteles in decimo Ethicorum libro, ubi sanum esse corpus, beneq; affectum, & necessaria uitę habere, eius qui uult esse fœlix, scribit. Non tamen dominum esse totius maris & terræ, addit. Ad prophetam simpliciter eum. uidelicet, qui diuino instinctu futura pręsensit, nullum bonum horum ne-
q6.172. art.3.& 4. cessarium est. Pōt enim (ut doctissimus Thomas inquit) aliquis diuino instinctu moueri: qui nulla naturali dispositione præaffectus fuerit. Cum propheticus instinctus gratis interdum a Deo nobis mittatur. Eadem ratione, nec bonum fortunæ necessarium est, cum pauperibus interdū propheticus ipse distinctus legitur fuisse concessus. Simili ratione nec bona animæ, quę sunt uirtutes necessaria sunt huic prophetæ: qui instinctu diuino futura pręsagit. Interdum enim (ut inquit doctissimus Thomas) propheticus ipse diuinus instinctus aliquibus datur, non propter bonū eius: cui datur, sed propter bonum nostrū. Quomodo fortasse sybillis, & multis gentilibus hic diuinus instinctus gratis a Deo fuit donatus, quatenus testes sint: eorum quæ nobis utilia sunt pro animi fœlicitate, beneq; uiuendi ratione. Legimus in sacris historijs diuinum hunc instinctum esse concessum etiam infidelibus quos Pheodo prophetas appellant: quosq; etiam monent esse præcauēdos. At prophetæ simpliciter, qui numinis afflatione futura cognoscit: & quę cognoscit, prædicit & quę prędicit miraculis ꝓbat: necessaria sunt oīno bona animę: quicquid de alijs bonis sit dicēdum. Nam isti non modo propter nos sunt: sed sui gratia numine afflātur. Huius ordinis fuisse cōplures sanctissimos uiros, sacræ tradunt historiæ: horum nullum gentilium, uel infidelium, esse legimus. Quātum igitur licuit Philosophis de prophetis disserere diximus, uerum illud bonis rationibus confutauimus: quod an effecerimus: uos qui philosophiam sapitis: & qui me ad hoc opus cōpulistis dijudicetis rogo. Illud tamen in hoc libro testādum esse uolui: quemadmodum in alijs quoscunq; scripserim, me ea sentire, quæ romana sentit ecclesia: q si hic aliqua calami in consideratione, uel scribentium in curia dictum reliquerim, id omne non animo ascriptū esse uolo. Suessæ. M. D. XII. die. XII. Iunij compleuimus.

EXPLICIVNT PARVA
Naturalia Augustini Niphi Medices
Philosophi Suessani nupe-
rime impressa.

Series chartarum

ABCDEFGHIKLMNOPQRST
Omnes sunt Terniones Q uero
Quaternus.

VENETIIS
Apud Hieronymum
Scotum.
1551